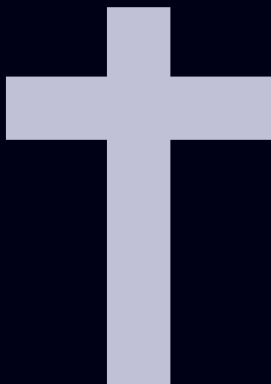


Nəkwəkwə imərhakə
kape kughen:
nirpenien vi



The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu

**Nəkwəkwə imərhakə kape kughen: nirpenien vi
The New Testament in the Southwest Tanna Language
of Vanuatu
Le Nouveau Testament dans la langue sud-ouest Tanna
de Vanuatu**

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Southwest Tanna

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tanna, Southwest

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

ad9e16d0-33ca-5cbe-ad05-46d1635fa22b

Contents

MATIU	1
MAK	93
LUK	147
JON	244
WOK MHNĒ	315
ROM	398
1 KORIN	443
2 KORIN	484
GALESIA	510
EFESAS	527
FILIPAE	541
KOLOSĪ	551
1 TESALONAEKA	561
2 TESALONAEKA	570
1 TIMOTĪ	575
2 TIMOTĪ	587
TAETAS	595
FILIMON	601
HIBRUS	604
JEMES	638
1 PITA	649
2 PITA	662
1 JON	669
2 JON	680
3 JON	682
JUD	684
REVELESEN	688

Matiu **Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame** **Matiu rimirai** **Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e** **Matiu**

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e - nəmehua kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Aposol Matiu rimirai. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu. Nhagin min kirik e Livae. Matiu in yamə Isrel yame ramərer tuk mane kape takis kape gavman kape Rom. Mərig Yesu rimnokran kin in mə in tukruə kafan kirik yermamə.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel, mərig rimirai ye nəgkiarien kape nəmə Gris, meinai narmamə m-fam aikin a kharkun.

? Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəkwəkwə e ramripin Oltestamen mine Niutesteman, meinai in raməgkiar pik ye nəgkiarien kape profet minə kupan kape Kughen yamə mine kimnəvsao kin ye Oltestamen. Ye nipig kape Yesu, gavman kape Rom rimnamarmaru ye nəmə Isrel. Kimnamhawhin yermamə kirik mə tukruə mivəhsi-ta əriə ye kwermi Rom. Tukmə kwən a ritərhav-pə, tukamokran kin in kimə Kristo, uə Mesaea. Nipran ramni yermamə yame Kughen rimini ta mə tukrher-pə kin mə tukruə mivəh miragh narmamə.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav huvə mə Yesu in Kristo (uə Mesaea). Matiu rimini nəgkiarien ripsaah ye Oltestamen yame profet minə kimnhani ye Yesu, kini mhajoun mə nəgkiarien minə a kimisor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Yesu. Kini Matiu rorkeikei mə narmamə tukharkun mə Yesu in King yame In verpirig rapita king minə fam.

Rip Yesu Kristo minə
(Luk 3:23-38)

¹ In e nhag rip Yesu Kristo* minə, kirik e King Deved, kini kirik min e Ebrahim.

² Mərig rip Yesu yame rəkupən, Ebrahim. Kini Ebrahim in rim Aesak, kini Aesak in rim Jakob, kini Jakob in rim Juda mine naorahini minə,†

* **1:1:** Nəgkiarien Gris ramni “Mesaea.” Nipran ramni mə “Yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin.” **1:1:** Jen 22:18; 1 Kron 17:11 † **1:2:** Juda mine naorahini minə iriə m-fam twelef, kamni kimiə kwənərus twelef kape Isrel.

- 3 kini Juda in rim Peres mine Zera, nisinriu e Tamara, kini
 Peres in rim Hesron, kini Hesron in rim Ram,
 4 kini Ram in rim Aminadab, kini Aminadab in rim Nason,
 kini Nason in rim Salmon,
 5 kini Salmon in rim Boas, e nisini e Rehab, kini Boas in rim
 Obed e, nisini e Rut, kini Obed in rim Jese,
 6 kini Jese in rim King Deved. Kini King Deved in rim
 Solomon e nisini e piraovin kape Uria kupan,‡
 7 kini Solomon in rim Rehoboam, kini Rehoboam in rim
 Abia, kini Abia in rim Asa,
 8 kini Asa in rim Jehosafat, kini Jehosafat in rim Jehoram,
 kini Jehoram in rim Usia,
 9 kini Usia in rim Jotam, kini Jotam in rim Ahas, kini Ahas in
 rim Hesehia,
 10 kini Hesehia in rim Manase, kini Manase in rim Amon,
 kini Amon in rim Josaea,
 11 kini Josaea in rim Jehoeakin mine piauni minə, kini
 kwasig ikin, nəmə Babilonia kimnhavən apa Isrel,
 mhavəh-si ta nəmə Isrel tuk tanə atuatur kapəriə, mhapi
 əriə mhavən apa Babilonia.
 12 Kini in e nhag rip Yesu minə, ririkakun ye nipig yame
 kwənərəus minə kape Isrel kimnisarə Babilonia.
 Jehoeakin in rim Sealtiel, kini Sealtiel in rim Serubabel,
 13 kini Serubabel in rim Abiud, kini Abiud in rim Eliakim,
 kini Eliakim in rim Asor,
 14 kini Asor in rim Jadok, kini Jadok in rim Aki, kini Aki in
 rim Eliud,
 15 kini Eliud in rim Eleasara, kini Eleasara in rim Matan, kini
 Matan in rim Jakob,
 16 kini Jakob in rim Josef e yerman kape Meri. Kini Meri
 in rimirəh Yesu, kini kamokrən kin in kimə Kristo yame
 Kughen rimini mə tukrher-pə kin.
 17 Ror məkneikin mə ririkakun ye Ebrahim mamuə meriaji-
 pə King Deved, kaha hah minə kape Yesu, kimirai nhagriə,
 iriə fotin. Kini ririkakun ye King Deved, muə meriaji-pə
 kwənərəus kape Isrel kimnisarə Babilonia, nhagriə e, iriə
 m-fam fotin. Kini ririkakun min ye kwənərəus kape Isrel
 kimnisarə Babilonia, meriaji-pə Kristo yame Kughen rimini
 mə tukrher-pə kin, nhagriə e, iriə m-fam fotin.

Yesu Kristo rimnarha-pə
(Luk 2:1-7)

- 18 In e nəvsaoyen kin narhayen kape Yesu Kristo. Nisin
 Yesu, nhagin e Meri. Kimirpen-ta mə tukrəri-pən kwən kirik,

1:3: Jen 38:1-30; 1 Kron 2:4, Rut 4:18-22 1:5: Rut 1:4-5; 4:13-17 1:6: 2
 Saml 12:24 ‡ 1:6: Uria rimamhə, ai, King Deved rikir: əmrū stori ye 2 Saml 11.
 1:11: 2 King 22-24; 2 Kron 36:10; Jer 27:20 1:12: Esra 3:2

nhagin e Josef. Mərig kiripəh hanə niwarə-kwisien, kini Josef ripəh napir-pəniien tukun, mərig Nanmin kape Kughen rimnor Meri ror tipin. Kini narmamə kwəsəm mə Meri rinor tipin. ¹⁹ Kini kafan yerman Josef rimə tukrəpəh in, mərig in yemə atuatur, [mipəh norkeikeiyen mə tukror Meri rauris ye nimri narmamə], rikin raməsik mə tukrəpəh apis-apis əmə Meri. ²⁰ Mərig nipig rikin rimoh mə tukror məknakin, kini rəmrərhav, məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimauə tukun mimə, “Josef, mikip Deved. Takpəh niginien tuk nikirien Meri, meinai kwajikovə yame ramarə iran, in rimasi-pən əmə tuk Nanmin kape Kughen. ²¹ Kini Meri tukrəpəh tini kirik yerman, kini takhen-pən nhagin mə YesuṢ, meinai In tukririsin kafan narmamə minə ye norien has kapəriə.”

²² Narimnar minə fam a kimnhatərhav-pə, kator Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mimə,

²³ “Piakəskəh kirik yame yerman ripəh hanə nivəniien tukun, tukror tipin.

Kini mirəh tini kirik yerman,

Kini tukhen-pən nhagin kimə Emanuel.” (Aes 7:14)

(Nipran e ramni mimə, “Kughen ramarə kitawə min.”)

²⁴ Josef rimnəm-ta nəmrərhavyen a, kini məri-pən nəgkiarien yame agelo kape Kughen Yermaru rimini, kini mivən, mikir Meri rəmhen kin kafan piraovin, miravən iman yerkwanu. ²⁵ Mərig in ripəh nivəniien tukun meriaji Meri rimneiməkin tini yerman. Kini Josef rhen-pən nhagin mimə Yesu.

2

Nəmasur minə kimnhasi-pən isok, masarha kin Kristo

¹ Yesu rimnarha-pə apa Betlehem, ye tanə Judia. Ye nipig a, King Herod rimnamarmaru iran. Kini ai nəmehua minə tiksın khasi-fiak isok mhauə Jerusalem. Kharkun huvə nar tuk nəmien nımtətien ye kəmhau minə. Kini mhauə misaiyoh mhamə, ² “?Kwajikovə a In hiə, yame rimnarha-pə? In king kape nəmə Isrel. Kafan kəmhau rimnhaktə, yaksəm apa fiak; kini yakamhauə mə jakhavəh-si haktə In.”

³ Mərig King Herod rimnərig nəgkiarien a, iriə nəmə Jerusalem, kimisərig raha. ⁴ Kini rimnofugin hae pris minə mine nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, maiyoh əriə mə, “? Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, In tukraməkeiki marha-pə apa hiə?”

1:18: Luk 1:27,35 **Ṣ 1:21:** Nhag e Yesu, nipran ramni mə “Kughen ririsin narmamə ye norien has kapəriə.” **1:21:** Luk 1:31; 2:21 **1:25:** Luk 2:21
2:2: Nam 24:17

⁵ Kini khani-pən tukun mhamə, “In tukrarha-pə apa Betlehem, ye tanə e Judia. Meinai profet kupan kirik kape Kughen rimirai məknakin mimə,

⁶ “‘Eh. Betlehem, ye tanə Judia.

Tukhapəh nisəm-əhuyen əmiə mə nəmehuə minə ye taon minə tiksın apa Judia kisapita əmiə, meinai yemehuə kirik tukrisi-pre irəmiə.

Kini In tukrəm huvə kafak narmamə minə e nəmə Isrel, rəmhen kın yame yermamə ramarha huvə tuk sipsip minə.’” (Maeka 5:2)

⁷ Məkneikin King Herod rokrən kın narmamə yamə mine kharkun huvə nar khauə, rofugin apis-apis əriə. Maiyoh əriə mə kəmhau a rimnhaktə atuaturk ye naha nipig. Kini kimnhani-əsah-pən tukun. ⁸ Kini in rimini-pən tuk əriə mimə, “Havən Betlehem, misarha-kin huvə kwajikovə a. Kini tukmə naksəm, nakhani-əsah-pə iran, pəh yo min yakvən mivəh-si haktə In.”

⁹⁻¹⁰ Mərig nipig kimisərig nəgkiarlen a, khatərhav, mhavən, misəm min kəmhau kupan yame kimisəm apa fiak, rikiriə ragien pik. Kini kəmhau a rikir əriə mivən mimhen atuaturk a kwajikovə raməmır ikin. ¹¹ Kini khavən a imə, masəm kwajikovə a iriu nisini Meri. Kini misənimkur ye nimri Yesu mhavəh-si haktə In. Mhavəhsi-ərhav narimnar kapəriə yame nimirin rhaktə pik, mhavəh-si pən gol kimin, mine nimar nar kirik min yame nəmiovin rhuvə, kamni kimə frangkinsens, mine pomad yame nəmiovin rhuvə, kamni kimə mir.

¹² Kini kwasig ikin, kimisəmrərhav misəm Kughen ramor kwirig kimi əriə mimə, “Takhapəh nharerig-pənien tuk King Herod, mhakurao-pən ye swaturk pisin, mharerig-pən iməmiə ikin.”

Josef mine Meri kirərh Yesu miwap mirhuvən apa Ijip

¹³ Kini kwənhatərhav-ta, məkneikin Josef rimnamrərhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimatərhav-pə tukun mimə, “!Ərər aihuaa! Mirəh kwajikovə e iriu nisini mirhap mirhuvin apa Ijip. Kini mirharə aikin mirheriaji Yo əmə jakni-pre tuk ik mə takrherig-pə min. Meinai pəh nien mə tuk tu, King Herod tukruə marha kın kwajikovə e mə tukrhopni.”

¹⁴ Ror pən, yenpig, Josef rarar, mirəh kwajikovə irisir nisini mirhap mirhuvin Ijip. ¹⁵ Kini kimirharə ye tanə a mirheriaji-pən King Herod rimamhə. Kimirharə Ijip rəri-pən əmə Nəgkiarlen kape Kughen Yermaru yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mimə,

“Yimnokrən kın narik yerman mə tukritərhav Ijip.” (Hos 11:1)

Mobael minə kape King Herod kwəshopni-hopni kwajikovə narman apa Betlehem

¹⁶ Kini ye nīpig King Herod ruirkun mə narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien huvə tuk nəmien nimtətien ye kəmhau minə kwənhakurao ye nərigien kafan, məkneikin niemha rhai pik. Kini mher-pən kin kafan mobael minə mə tukhavən Betlehem mine ikin minə fam ipakə tukun masarha kin kwajikovə narman yamə mine kapəriə newk rīpəh napitayen kīraru, mə tukshopni-hopni fam əriə. In rimirpen newk kīraru meinai rikin raməsik mə ye nīpig atuutuk a in a nəmə minə a kimisəm kəmhau iran. ¹⁷ Nar a rimitərhav-pə ror Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimini-ərhav tuk profet Jeremaea kupan mīmə,

¹⁸ “Narmamə ipakə tuk Betlehem* kimisərig piraovin kīrik ramasək pik, meinai ramərig raha pik.

Piraovin a in Rejel†. In ramasək tuk kafan kwajikovə minə.

Rīpəh nīpəhyen mə narmamə tuksəgkiar huvə kimin, meinai kafan kwajikovə narman minə kwənhamhə fam.” (Jer 31:15)

Josef mine Meri mine kwajikovə krhitərhav Ijip mirherig-pən Nasaret

¹⁹ Mərig nīpig Josef mine Meri mine kwajikovə kīrharə apa Ijip, King Herod rimhə. Kini Josef rimnamrərhav məm agelo kīrik kape Kughen Yermaru rini-pən tukun ²⁰ mīmə, “Josef. Hekimter. Mirəh kwajikovə e mine nisini, mirherig-pən ye tanə Isrel, meinai narmamə yamə minə khamə tukshopni kwajikovə a, iriə kwənhamhə ta.” ²¹ Ror pən, Josef rarar, mirəh kwajikovə a mine nisini, mirherig-pən min ye tanə a Isrel.

²² Mərig nīpig Josef rimnərig mə kwən a Akeleas rimivəh tamhek rimni King Herod, mamarmaru ye Judia, kini in rigin min kin nīrerig-pənien tanə a Judia. Kini maməmrərhav məm Kughen rimnor kwirig kimin mīmə tukrīpəh nivənen Judia. Kini rimatərhav mivən iki pisin ye provins a Galili, ²³ kini kīrhuvin mirharə ye taon kīrik, nhagin e Nasaret. Nar a rītərhav-pə ror nəgkiarien kape profet minə kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə kimnhani mhamə,

“Tukamni kimə in yemə Nasaret.” (Aes 11:1; 53:2)

* **2:18:** Gris ramni “Nəmə Rama.” Rama in taon kīrik ipakə tuk Betlehem.

† **2:18:** Rejel e nisin kwən a Isrel kupan; kamni kimə Rejel in mama kape nəmə Isrel. Nīpig ramni “Piraovin a in Rejel tukrasək” nīpran ramni mə nīpian Isrel minə fam tuksasək. **2:23:** Luk 2:39; Jon 1:45

3

*Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin nəgkiarien kape Kughen
(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9, 15-17; Jon 1:19-28)*

¹ Newk minə tiksın ruauə muavən ta, kini Jon Baptaes ritərhav-pə, maməvsao-ərhav kin Nəgkiarien kape Kughen apa ye tipəvsik apa Judia, ² mamni mimə, “Sasar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə meinai nıpig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mıfam ruauə ipakə.” ³ Jon Baptaes e, in yermamə yame Aesea, profet kupan kape Kughen, rimini-ta mimə,

“Kwən kirik ramokrapomh ye tipəvsik mamni mimə,

‘Kimiə, taksor əpnəpeinə tuk Yermaru, kini misor kafan swatuk ratuatuk.’ ” (Aes 40:3)

⁴ Jon rapəh nivəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kimnor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətəut kimnor kin tiki kau.* Kini nan nəviginien kəvraiyyuk əmə mine sukapak. ⁵ Kini narmamə khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mine iku pisin ye tanə Judia mine ikin minə ipakə tuk nu e Jodan. Kimnhauə mə tuksəm-ru Jon. ⁶ Kini mamhani-ərhav-pən norien has minə kapəriə. Kini in rimnor baptaes irəriə ye nu a Jodan.

⁷ Mərig nıpig Jon rimnəm mə narmamə ye khwen mir e Farisi mine Sadusi khapsaah kimnhauə mə in tukror baptaes irəriə, kini rini-pən tuk əriə mimə, “! Ah! ! Kimiə naksa-has rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhkwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ? Mərig, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor narimnar tiksın yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. ⁹ Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimiə tukripəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebrahim. ! Nıkam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun nor-mın-ien kapier apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim. ¹⁰ Kini taktəkun ai, Kughen rinərer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, In tukrərəru marakikin-pən ye nap.†

* **3:4:** Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaeja. **3:4:** 2 King 1:8 **3:7:** Mat 12:34; 23:33 **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 4:12 † **3:10:** Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinai iriə ji Ebrahim minə. Nuhpikien ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə. **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9

11 “Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu yame ramhajoun mə nakwəsarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has. Mərig yermamə kirik tukruə kwasig irak, yame kafan nəsaninien mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakrap kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap. 12 In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim kirik ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukripik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit yame ripik əriə mamvən yerkwənu; mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, yame ramarakikin-pən əriə ye nap ehuə yame ramuək rerin.”

Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

13 Kini Yesu rimitərhav Galili muə ye nu e Jodan, mə Jon tukror baptaes iran. 14 Mərig Jon rimini-əhu skai In mini-pən tukun mimə, “Ratuatuk mə Ik takor baptaes irak. ?Rhawor nakamuə mə jakor baptaes iram?”

15 Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Takpəh nəpəhyen. Kughen rimini mə ratuatuk mə takor baptaes irak.” Kini Jon rimneighan kin. 16 Kini mor baptaes ye Yesu. Kini nipig Yesu rimneiwaiyu mhəkimter min ye tame nu, məkneikin napuə rəkwaag, kini rəm Nanmin kape Kughen reiwaiyu-pə rəmhen kin mak ye tanə, maməkwətə-pən iran. 17 Kini nəgkiarien kirik risi-pən ye neai mamni mimə, “In e narik, yame yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

4

Setan ramarkut tuk nukuraoyen ye nərigien kape Yesu
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

1 Kini Nanmin kape Kughen rimikir Yesu mivən ye tipəvsik, mə Setan* tukrivəhsi-pən vəhsi-pən kimin. 2 Kini Yesu rimnəpəh nəviginien kape nipig foti, yeraan mine yenpig, kini məmkərvəv pik. 3 Kini Setan† ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi Yesu mini-pən tukun mimə, “Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapier minə e pəh khaukrekin mhauə misor bred kin.”

4 Mərig Yesu rhorpin nəgkiarien mimə, “Nikam. Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Narmamə to khapəh nhamragh-əmə-yen ye nəviginien. Mərig kamhamragh min

3:11: Jon 1:26-27,33; Wok 1:5,1:3:25 3:16: Jon 1:32 3:17: Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 * 4:1: Setan in yemehuə kape nanmin has minə. 4:1: Hib 2:18; 4:15 4:2: Eks 34:28 † 4:3: Gris ramni, “Kini yermamə kape nivəhsi-pən vəh-si-pəniən ruə.”

ye nægkiarien minə fam yame ramsi-pən tuk Kughen.' ” (Dut 8:3)

⁵ Kini Setan rimikir Yesu mivən apa Jerusalem, mərip In ye Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpirig əgkəp. ⁶ Kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə Ik ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “ ‘In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk Ik. Tukharaptərəkın Ik kin kwermiriə mə takpəh nowhan-pəniən nihum ye kapier kirik.’ ” (Sam 91:11, 12)

⁷ Mərig Yesu rhorpın kafan nægkiarien mimə, “Nikam. Nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə, ‘Takhapəh nisəm-əsaahyen kapəmiə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nikam.’ ” (Dut 6:16)

⁸ Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini mhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, mine nehuəyen kapəriə, ⁹ kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə nakəhuak kimi yo, yakvəhsi-pre narimnar m-fam e kimik.”

¹⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “!Setan, əta irak! Meinai Nægkiarien kape Kughen ramni mimə, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəmiə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’ ” (Dut 6:13)

¹¹ Kini ai Setan rəta iran, kini agelo minə kimnhauə misasitu iran.

Yesu rimirikakun mamni-ərhav nægkiarien kape Kughen ye provins e nhagin e Galili

¹²⁻¹³ Kini ye nipig a, kimnharaptərəkın Jon Baptaes, kirəhsi-pən ye kalabus. Kini nipig Yesu rimnərig nəvsaoyen kin, kini mivən apa yerkwanu kirik ye provins Galili, nhagin e Nasaret. Mamarə apaikin, mitərhav, mivən apa taon kirik e Kapaneam, ipakə tuk lugun e Galili, mamarə apaikin. Kwənmhaan a in kwənmhaan kape kwənərəus mir kape Isrel e Sebulun mine Naftali. ¹⁴ Nar a ritərhav-pə ror nægkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə,

¹⁵ “Kwənmhaan kape nəmə Sebulun mine Naftali, kawərer ye swatuk ramvən apa ye lugun ehua e Galili, ye nikar tanə pən ye nu e Jodan.

In e provins e Galili - ime narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel.

¹⁶ Nəmə aikin a kimisarə ye nəpignəpien, kini misəm nikhakien kirik. Kini rinamraan.

Nikhakien ehua rimnəsia-pen əriə yamə mine kimnisarə ye nəpignəpien kape nimhəyen e yame ramhotərəkın əriə ye nipig mifam.” (Aes 9:1-2)

¹⁷ Kini ririkakun ye nipig a, Yesu rinamni-ərhav nægkiarien kape Kughen mamni mimə, “Sara ye nərigien kapəmiə tuk norien has minə, meinai nipig yame Kughen tukramarmaru ye narmamə ruauə pakə.”

Yesu rimnokrən kin narmamə kuas mə tukhauə kafan narmamə minə

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Yesu raməriwək ye nikar lugun ehuə e Galili kini məm kwərə mir kiraru. Iriu piauni. Andru mine Saemon (yame nhagin min kirik e Pita). Iriu kwarukin net apa ye lugun, meinai iriu yermamə mir kape niviyen kəmam. ¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rauə mirakwasig kin Yo, mirauə kafak yermamə mir. Yo jakor əmiru nakrauə yermamə mir kape niviyen narmamə.”

²⁰ Məkneikin, iriu kimiwəpəh kapəriu net mirakwasig kin in.

²¹ Kini Yesu rəriwək kəskəh min, məm kwərə mir kiraru min, iriu piauni. Nhagriu e Jemes mine Jon, ji Sebedi mir. Kawkwətə ye nəkwai bot irisir rimriu, marhajir əsigin kapərisir net. Kini Yesu rimnokrən kin əriu mə tukrauə, ²² məkneikin kwərə, mwəpəh bot, mine rimriu, kini mirakwasig kin.

Yesu ramhajoun narmamə kini mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə

(Luk 6:17-19)

²³ Kini Yesu raməriwək ikin minə ye provins e Galili, mamhajoun narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, maməvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə ye nəmhəyen pisin pisin. ²⁴ Kini nəvsaoyen kin Yesu rarkurao fam ye provins e Siria. Kini narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhauə tuk Yesu. Kapəriə nəmhəyen ror məkneikin: Tiksin kamhamhə; tiksin, niprairiə rimamhə; tiksin, nanmin has ramərer-pən irəriə; tiksin, nikəvaan ramor əriə; kini tiksin, niprairiə fam rimhə. Mərig Yesu rimnor huvə fam əriə. ²⁵ Kini nəmə Galili khapsaah, mine nəmə Dikapolis, mine nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə ikin minə apa nikarin pən apa ye nu e Jodan khapsaah kimnhakwasig kin In.

5

Yesu ripik kafan narmamə minə mishaktə mhavən ye tukwas, raməvhag kimi əriə

(Luk 6:20-23)

¹ Nipig Yesu rimnəm nukwhao ehuə yame ramkwasig kin, kini In rhaktə fiak ye tukwas kirik, kini məkwəta. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin. ² Kini In rimirikakun mhajoun əriə mimə,

³ “Narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə masətigta əmə ye Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai iriə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəriə.

⁴ Narmamə yamə mine kisasək, kini rikiriə raməmhə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukrəgkiar vi vi kimi əriə.

⁵ Narmamə yamə mine khapəh nhavəh-si-haktə-atukien əriə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukrivəhsi-pən tokrei tanə e kimi əriə.

⁶ Narmamə yamə mine kisorkeikei pik yerkiriə m-fam mə nimraghien kapəriə tukratuatuk ye nimri Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukror nimraghien kapəriə in ratuatuk.

⁷ Narmamə yamə mine rikiriə rehuə tuk narmamə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai Kughen rikin rehuə tuk əriə.

⁸ Narmamə yamə mine rikiriə ratuatuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tuksəm Kughen.

⁹ Narmamə yamə mine kasərəhu nəmərinuyen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tukokrən kin əriə kimə ji Kughen minə.

¹⁰ Narmamə yamə mine kamuh əriə tuk norien atuaturuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen ramarmaru irəriə.

¹¹ “Nakasarə ye nihuvəyen əfrakis nipig narmamə kasor nahasien kimi əmiə meinai kimiə narmamə kafak minə. In e tukhani hah əmiə, misoriah əmiə, miseikuə irəmiə mamhani nəgkiarrien hah misoriah əmiə kin. ¹² Nəfrakisien, narmamə kimisor min məknakin ye profet minə kupan rəmhen kin yame kasor irəmiə ai taktakun. Ror pən, sagien pik, meinai nərokien ehuə kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.”

Nigər mine nikakien

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə naksəmhen kin nigər kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Kini mərig tukmə nigər rəhiu pik, ?tukhawor kor rhekin min? Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə.

¹⁴ “Kimiə naksəmhen kin laet kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Keinein nerkwaigien kin taon yame kimivhirəkin

yerpirig ye tukwas. ¹⁵ Kini yermamə kirik rikək yame to rəsia-pən ye laet kini mivai-pən ye ntip. Nikam. Nipig tukmə rəsia-pən ye laet tukraməkeikei mukrai-haktə pən ikin kamukrai-pən laet ikin, mə laet tukrisia-pen fam narmamə apa imə. ¹⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, sor laet rəsia ye nimraghien kapəmiə pəh narmamə tuksəm wok huvə yamə mine nakasor, kini mhavəhsi-haktə nhag Rimimə Kughen yame ramarə ye rao ye neai.”

Nimraghien kape Yesu rimnor Loa kape Moses ruauə minor nəfrakisien kin

¹⁷ Kini Yesu ramni min mimə, “Rikimə tukripəh nuhyen mə yimauə mə jakarakikin Loa kape Kughen uə nəgkiarien kape profet kupan minə. Nikam. Pəh nien mə yimauə mə jakarakikin əriə, mərig yimauə mə jakor nəgkiarien minə a khauə misor nəfrakisien kin. ¹⁸ !Nəfrah! Yakamni-pre tuk əmiə mimə nipig tokrei tanə mine neiai kwarə, kini Loa, in min tukramarə. To nar kirik ripəh nirkəkien iran. Nar apnapig in leta kwakwə əmə, kini Loa tukrərer mor wok meriaji-pən nəgkiarien minə fam kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin. ¹⁹ Ror pən, narmamə yamə mine kisəpəh loa, mishajoun narmamə mə iriə min tuksəpəh, nar apnapig mə nəgkiarien kəskəh əmə kirik ye loa kape Moses, tukokrən kin əriə kimə iriə yetanə əgkəp ye rao ye neai. Mərig narmamə yame mine kasor loa minə a, mishajoun narmamə kin, tukokrən kin əriə kimə iriə yerpirig əgkəp ye rao ye neai. ²⁰ Yakamni məknakin tuk əmiə meinai kapəmiə norien tukraməkeikei matuatuk huvə əgkəp ye nimri Kughen rapita norien kape Farisi minə mine nəmhajoun minə kape Loa, yame khamə ta mə iriə kisatuatuk huvə. Mərig tukmə kapəmiə norien ripəh natuatuk-huvə-yen ye nimri Kughen, to nakhapəh nhavənien misarə apa ye rao ye neai.”

Niemha in rahas rəmhen kin nhopniyen yermamə

²¹ Kini Yesu ramni min mimə, “Kimə nakwəsərig ta nəgkiarien yame nəmhajoun kimnhani-pən tuk ripmiə minə, mhamə, ‘Takhapəh nishopniyen yermamə’ (Eks 20:13) kini, ‘yermamə yame ramhopni yermamə, in tukraməkeikei mərərer ye nimri mirh mivəh narpinien.’ (Dut 5:17) ²² Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə, tukmə yermamə kirik, niemha rhai in tuk nar kirik yame piauni rimnor, ratuatuk mə kwən a yame niemha ramhai in tukrərer ye nimri mirh mivəh

narpinien. Kini tukmə yermamə kirik rimnhek piauni*, ratuatuk mə in tukrərer ye nımri kaonsel. Kini tukmə yermamə kirik raməko-pən yarmhə kimi in kirik, ratuatuk mə yermamə yame rımını nəgkiarien a tukrivən ye nap ehua.

²³ “Kini tuk norien a, tukmə nakamvən ye tebol ye Nimə Ehuə Kape Kughen mə takvəhsi-pən nar kirik kimi Kughen, mərig aikin a, tukmə rikim raməsik piam yame rımnor niemha kimik, uə ik nımnor nar kirik kimin yame rıpəh nəmhenien, ²⁴ pəh pi pom kafam nivəhsi-pənien, kini mivən məm piam mwəəhu huvə nətərigien kapəmiru, mırəpəh nıworien tikmir, miwor kirikianə, kini ai, mıpivən mıpivəhsi-pən nar kirik kimi Kughen ye tebol.

²⁵ “Tukmə yermamə kirik rımə tukrərip ik ye nımri mırh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis mıravən ye nımri mırh, rhuvə mə takaməkeikei məkupən mərəhu nəmərınuyen tuk əmiru minə, tamə rəukəkin ik mivən ye nımri mırh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rırəh ik mivən mətapig əsigin ik ye kalabus. ²⁶ Kini yakamni-pre nəfrakisien tuk ik, mə tukmə ror məknakin, to nakpəh nap-tayen ye kalabus meriaji mor infamien ye narpinien kafam.”

Rikim tukripəh nəkrəhyen kin piraovin

²⁷ Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsərig nəgkiarien e mə, ‘Kimiə yamə mine nakwəsarkurək ta, takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin. (Eks

20:14; Dut 5:18) ²⁸ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman rəm piraovin pisin kini rikin raməkrəh kin, in rınor ta təvhagə has yerkin, rəmhen kin yame rımnəkrəh əfrakis kin. ²⁹ Kini tukmə nımrım matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nımrım kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehua kin nıpram piəpiə. ³⁰ Kini tukmə kwermim matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehua kin nıpram piəpiə.”

Takpəh nəpəhyen kafam piraovin

³¹ Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarien e yame ramni mimə, ‘Yermamə yame raməpəh kafan piraovin, in tukraməkeikei mivəhsi-pən nəkwəkwə kirik kimin yame ramhajoun mə rımnəpəh.’ (Dut 24:1-4) ³² Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə

* 5:22: Nəgkiarien Gris ramni mə, “Tukmə ramni-pən tuk piauni mə ‘!Rakah!’ Nəgkiarien e in narpakwaiyen. 5:22: 1 Jon 3:15 5:23: Mak 11:25 5:29: Mat 18:9; Mak 9:47 5:30: Mat 18:8; Mak 9:43

kirik raməpəh kafan piraovin yame rīpəh nīvən-hanəyen tuk yerman pisin kirik, kini pian a rarar mīkwasig kin yerman pisin, rəmhen kin mə piraovin a rīmnor təvhagə hah, mərig təvhagə has a rīmīrikakun ye yerman hanə kafan. Kini tukmə kwən kirik rikir piraovin a, in rəmhen kin yame rīmnəkrəh kin piraovin a.”

Takpəh nīvəhyen kwəsu ye nhag yermamə kirik, mərig takəfrakis əmə

³³ Kini Yesu ramni min mīmə, “Nakwəsərig ta nəgkiarien kirik min yame nəmhajoun minə kimnhani-pən tuk rīptawə minə mhamə, “Tukmə nīmnhani nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarien tukror nəfrakisien kin, takhapəh nīsakapirien nəgkiarien kapəmiə. Kini tukmə nīmnhani-pən nəgkiarien kirik kimi Kughen Yermaru, sor.” (Lev

19:12; Nam 30:2; Dut 23:21) ³⁴ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mīmə, takhapəh nhaniyen nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarien tukror nəfrakisien kin. Takhapəh nhaniyen nhag rao ye neai, meinai Kughen ramkwətə ikin mamarmaru.

³⁵ Mhapəh nhaniyen nhag tokrei tanə, meinai Kughen ramarmaru ikin. Mhapəh nhaniyen nhag Jerusalem, meinai in taon kape King Ehuə. ³⁶ Mhapəh nīshajounien kapəmia kapə mə kafam nəgkiarien tukror nəfrakisien kin, meinai kapəmiə nəsaninien rīkək tuk nukreikinien nīkwənemiə mə tukrhawən uə tukrapig. ³⁷ Mərig taksəfrakis nīpig m-fam. Tukmə nakseighan kin nar kirik, sor. Kini tukmə naksəpəh, hapəh. Mərig Setan in ramherer narmamə mə tukhani nhag nar kirik mə tukror nəgkiarien kapəriə ror nəfrakisien kin.”

Takhapəh nīsarpinien tai təvhagə has

(Luk 6:29-30)

³⁸ Kini Yesu ramni min mīmə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarien kirik ramni mīmə, “Tukmə yermamə kirik rhaps nīmri yermamə kirik, tukaməkeikei khopis min nīmrin. Kini tukmə yermamə kirik rhopir kweru yermamə kirik, tukaməkeikei khopir min kwerun.” (Eks 21:24; Lev 24:20; Dut 19:21) ³⁹ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mīmə, takhapəh nīsarpinien tai təvhagə has yame kamor-pre kimi əmiə. Kini tukmə yermamə kirik rərip nīkapim matuk, kini nakukreikin-pən min nīkarin pəh rərip. ⁴⁰ Kini tukmə yermamə kirik rīvəhsi-pən ik ye kot maməkeikei kimik mə takvəhsi-pən kafam sot kimin mə tukrərhəhu huvə nətərigien kapəmiru, vəhsi-ta min kafam kot mīvəhsi-pən kimin. ⁴¹ Kini tukmə mobael kirik raməkeikei kimik mə takrur kafan nītip məriwək rəmhen kin kilomita kirikianə, takripin məriwək meriaji kilometa kiraru.

⁴² Vəhsi-pən naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini takpəh nini-əhuyen yermamə kırık yame rimə tukrivəh kafam kırık nar kırık mivən, kini mırerig-pə min mırəhsi-pre min.”

Sorkeikei tikmir kapəmiə minə

(Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³ Kini Yesu ramni min mimə, “Nakwəsərig ta mə, ‘Takasəkeikei misorkeikei kimia minə tiksın, kini masəmakin kapəmiə tikmir minə.’ *(Lev 19:18)* ⁴⁴ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə taksorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor ahas pre kimi əmiə, ⁴⁵ kini norien a ramhajoun mə kimia ji Kughen Rimimia, yame ramarə apa ye rao ye neai. Kini sor məknakin meinai Kughen ramor mırh raməsia-pen nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Kini In mamor nəhig rıp mamuh nəmə atuaturuk mine narmamə yamə mine khapəh nisatuaturukien. ⁴⁶ Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, Kughen to rıpəh nərokien əmiə iran, meinai nar apnapig mə nəmə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mərig iriə min kasorkeikei narmamə yamə mine kasorkeikei əriə. ⁴⁷ Kini tukmə nakhavəh əmə kimia minə tiksın misəgkiar kimi əmiə minə, pa rimə nakasor nar kırık rhuvə rapita narmamə minə tiksın. Nakharkun mə nar apnapig narmamə yamə mine khapəh nharkunien Kughen, mərig iriə min kasəgkiar kimi əriə minə tiksın.”

⁴⁸ Kini Yesu ramni min mimə, “Rimimia Kughen In ratuaturuk, ror pən, norien kapəmiə tukraməkeikei matuaturuk min.”

6

Takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə tuk norien huvə yame nakasor

¹ Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə naksor nar atuaturuk, takhapəh nisorien mə tukəm kəgnəgin əmiə tukun, tamə Rimimia ye rao ye neai rıpəh nərokien əmiə iran. ² Ror məkneikin, tukmə nakhavəh-si-pən nar kırık kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, hapəh nisorien ye norien kape narmamə yame norien kapəriə rhuvə mərig rikiriə rahas. In e, nıpig kisasitu ye yavən has minə, masher naiyuk, mhani-ərhav ye nimə kape nofuginien mine ye nəkwai swaturuk, mə narmamə tuksəm khasiai əriə tukun. Mərig yakamni nəfrakisien tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə [in e nisaiyen kape narmamə]. ³ Mərig kimia, tukmə nakhavəh-si-pən nar kırık kimi yavən has

minə mə taksasitu irəriə, takhapəh nisəpəhyen mə narmamə tuksəm. Nar apnapig mə kwermim matuk, mərig takpəh nəpəhyen mə tukrəm. ⁴ Sor məkneikin mə narmamə tuk-seinein norien huvə minə kapəmiə, kini Rimimiyə yame raməm norien apisapis kapəmiə minə, In tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.”

Norien kape nəhuakien

(Luk 11:1-4)

⁵ Kini Yesu ramni min mimə, “Nipig naksəhuak, hapəh nisəri-pəniyen norien kape narmamə yame kapəriə norien rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. In e, kisorkeikei mə tuksərer ye nimə kape nofuginien, mine ye swatuk pisiək, masəhuak mə narmamə tuksərig əriə. Yakamni əfrakis tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə- [in e nisaiyen kape narmamə]. ⁶ Mərig tukmə nakhamə taksəhuak, havən apa ye nəkwai nimə kapəmiə, misətapig, masəhuak kimi Rimimiyə yame kipəh nəmien In. Kini Rimimiyə, yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.

⁷ “Kini tukmə naksəhuak, takhapəh nisəwhai-kəjiyen nəgkiarien ripsaah yame nipran rikək, rəmhen kin yame narmamə yamə mine kaseinein Kughen kasor. Iriə khamə ta mə kapəriə kughen minə tuksərig əriə tuk nəgkiarien minə khapsaah yamə mine kasəhuak mamhani. ⁸ Hapəh nisorien rəmhen kin əriə, meinai, kwasig ikin naksaiyoh kin nar kirik, Rimimiyə In ruirkun ta naha nhagin yame naksəkwakwə kin. ⁹ Kini ror məkneikin, tukmə nakhamə taksəhuak, səhuak məkneikin:

“‘Rimtawə ye neai, nhagin rəmrahəkə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

¹⁰ Pəh kafam narmaruyen tukruə mamarə,

Kini pəh nar yame Ik nakorkeikei in tukruə mor nəfrakisien kin ikin e tokrei tanə rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai.

¹¹ Nipig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nipig e towei.

¹²⁻¹³ Pəh nipəhyen əmawə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.

Kini vəhsi-ta əmawə tuk kwermi Setan.

Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə minə meinai kimawə yakhapəh nharaptərəkin tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə.*

6:5: Mat 23:5; Luk 18:10-14 **6:7:** 1 King 18:26-29 **6:8:** Mat 6:32 **6:10:** Luk

22:42 * **6:12-13:** Kopi akwas tiksın kape Niutesteman kamharpin nəgkiarien e mhamə, “Meinai Ik pisin əmə Yerमारु, Ik pisin əmə nakavəh nəsaninien, mine nar huvə minə, kafam pisin əmə, ripəh norien infamien. Amen.”

¹⁴ Səhuak məknakin meinai tukmə nakhapəh nisarpinien tai norien has yamə mine narmamə kasor irəmiə, Rimiimiə ye rao ye neai tukripəh narpinien kapəmiə norien has minə. ¹⁵ Mərig tukmə naksarpin norien has yame narmamə kasor irəmiə, Rimiimiə min tukrəkeikei marpin norien has yame nakasor.”

Nəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien

¹⁶ Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə nakhamə taksəpəh nəviginien tuk nəhuakien, hapəh nisorien nimrimia rəpou rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kapəria norien rhuvə mərig yerkiria rəmkimik. Iria kasor nimriria ror pisin, mə narmamə tuksəm əria mə nikumha raməs əria, khasiai əria tukun. Yakamni əfraha mə iria kwənhavəh ta nərok piəpia kapəria-[in e nisaiyen kape narmamə]. ¹⁷ Mərig nipig naksəpəh nəviginien, misəhuak kimi Kughen, saikwas ye nimrimia, misətei huvə ye nikwənemia, ¹⁸ mə narmamə tuksəm əmia khapəh nharkunien mə naksəpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini Rimiimiə, yame kipəh nəmien In, In pisin əmə tukrəm mirkun. Kini Rimiimiə yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmia tuk kapəmiə norien huvə minə.”

Taksor nitip kapəmiə apa rao ye neai

(Luk 12:33-34)

¹⁹ Kini Yesu ramni min mimə, “Takhapəh nisəwhai-kəjiyen kapəmiə nautə ye tokrei tanə e mə tukripsaah. Ye tokrei tanə e, ivn minə mine nəmtəyen raməs narimnar ikin, kini yəkrəh minə kisat-pən imə, misəkrəh kin narimnar. ²⁰ Mərig taksor nitip kapəmiə apa rao ye neai. Kini ikin aikin a, to ivn minə mine nəmtəyen ripəh nəsien narimnar aikin, kini to yəkrəh minə khapəh nisat-pənien aikin. ²¹ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimiə tukrivən min aikin.”

Nikhakien kape laet

(Luk 11:34-36)

²² Kini Yesu ramni min mimə, “Nəkwai nimrim in rəmhen kin laet yame ravəhsi-pre nikhakien ye nipram. Tukmə nəkwai nimrim mir kirahuvə, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nikhakien. ²³ Mərig tukmə nikwai nimrim mir kwahas, rəmhen mə nipram rukwar kin nəpignapien. !Kini tukmə nikhakien ye nipram rəmhen əmə kin nəpignapien, in rəmhen kin yame nakamarə əfrakis aikin rəpignəp ikin!

To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane

(Luk 16:13)

24 “Yermamə ríkək yame to ror slef kape yemehuə mir kíraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kírík, maməməkin kírík; uə tukraməkeikei mor nəkwai kírík, məpəh kírík. To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane.”

Tukhapəh nisətarig-pikien tuk neipən mine nəviginien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mivəhsi-pə fam narimnar kimi ətawə (Luk 12:22-31)

25 Kini Yesu ramni mìn mimə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətarig-pikien tuk nimraghien kapəmiə mə taksən naha, mhanim naha, uə mə takvəhsi-pən naha neipən. ?Nakharkun mə nimraghien kapəmiə rapita nəviginien, kini nīpraimiə rapita neipən? 26 Səm-ru man minə ye nimago-ago. Khapəh nisəsımien, mhapəh nisarha-kinien nəviginien, mhapəh nisətu-yen nəriə nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Rimimiə ye rao ye neai raməvigin əriə. !Mərig nakharkun mə In rorkeikei pik əmiə rapita man minə! 27 ? Tukmə nakətarig pik tuk nimraghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə mìn rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətarig-pikien to ripəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa kirkianə ye nimraghien kapəmiə.

28 “?Kini rhawor e naksətarig pik tuk neipən? Səm-ru jihi nai yamə mine kamhavus. Iriə khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəriə neipən. 29 Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupan, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig ripəh nihuvə-pikien mapita jihi nai minə a. 30 Jihi nai minə kishaktə tuk nīpig kwakwə əmə, kəni rīkwamer kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhavəh-si-pən neipən huvə. ?Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrīvəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nīkam? ! Əwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə. 31 Ror pən, takhapəh nisətarig-pikien mhani mhamə, ‘?Jaksən naha?’ uə ‘?Jakhanim naha?’ uə ‘?Jakhavəhsi-pən naha neipən?’ 32 Meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikirie ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimiə rirkun narimnar yamə mine naksəkwakwə kin ye nimraghien kapəmiə. 33 Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen mine nimraghien atuatur, pəh iriu tukwərer əkupən ye nimraghien kapəmiə, kini Kughen tukrīvəhsi-pre narimnar kape nimraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə. 34 Ror məkneikin, takhapəh nisətarig-pikien tuk narimnar yamə mine tukianəkwamer nakhavəh, meinai narimnar kape tikianəkwamer, iriə kape tuknəkwamir. Nimraghien kape

towei in rəutən pik, takpəh norien narkutien kimik mamətarig tuk narimnar kape tikianəkwamer.”

7

Takhapəh nhaniyen nikar narmamə

(Luk 6:37-38, 41-42)

¹ Kini Yesu rimini min mə, “Takpəh nəm-pəniyen nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has irəmiə.

² Meinai nəgkiariyen skai yame nakamhani hah yermamə kirik, Kughen tukrini əmə min iram rəmhen kin yame nimini. Tukmə nakəkir narmamə ye norien yame ratuatuk, Kughen tukrəkir ik ye norien yame ratuatuk. Mərig tukmə nakəkir oror narmamə ye norien yame riskai, Kughen tukror əmə min iram rəmhen kin yame ik nimnor.

³ “?Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimrimia? ⁴ Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimrimia, ?takshawor pən iran mine mhasur ta nimoptanə ye nimri piaumiə? ⁵ Kimiə naksəmhen kin narmamə yamə mine kamhani nar mhapəh nisorien. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehuə ye nimrimia, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyen nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə mipihasure-ta.”

Nivəhsi-pəniyen nəgkiariyen kimi narmamə yame khapəh nisəhuakien

⁶ Kini Yesu rimini min mə, “Hapəh nhavəhsi-pəniyen narimnar kape Kughen kimi narmamə yamə mine kisahas rəmhen kin kuri minə, tamə kisasar misəs əmiə. Kini mhapəh nisarakikin-pəniyen nar huvə minə kapəmiə* kimi [narmamə yamə mine kisəmkimik rəmhen kin] pukəh minə, tamə kasəriwək əsuun.”

Saiyoh kin, misarha kin, misəsik-əsik tapig

(Luk 11:9-13; 6:31)

⁷ Kini Yesu rimini min mə, “Saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik tapig, kini tapig tukrəhitə tuk əmiə. ⁸ Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik tapig, tapig tukrəhitə tuk əriə.

⁹ “?Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin bred, mərig in tukrivəhsi-pən kapier uə, nikam? !Nikam!

7:1: Rom 2:1; 1 Kor 4:5; Jem 4:11-12 **7:2:** Mak 4:24 * **7:6:** Gris ramni mə “Takpəh narakikin-pən-ien ‘perel’ kapəmiə kimi pukəh minə.” Perel in rəmhen kin kapier kirik yame nimrin rhaktə. **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24

7:8: Jon 15:7; Jem 4:3; 1 Jon 3:22

¹⁰ ? Uə tukmə nīpīg raiyoh kīn kəmə, mərig in tukrīvəhsi-pən snek uə? !Nikam! ¹¹ Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəhsi-pənien narimnar huvə minə kimi jimiə minə. Mərig Rimimiə ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə. Kini nəfrakisien mə In tukrīvəhsi-pən nar huvə minə kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kīn.

¹² “Kini sor huvə pən kimi narmamə m-fam ye norien minə fam yame naksorkeikei mə narmamə tuksor min kimi əmiə, meinai norkeikeiyen raməpkəfugin nəgkiarien fam ye loa kape Moses mine profet kupan minə.”

Swatuk kīraru
(Luk 13:24)

¹³ Kini Yesu rimini min mə, “Kimiə takasəkeikei mhakurao ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai kwəruə yame rehuə, mine swatuk yame rimar, ramkīr-pən narmamə ye nap ehuə. Kini narmamə khapsaah tukhakurao-pən ye kwəruə a. ¹⁴ Mərig kwəruə yame rəkəskəh, mine swatuk yame rəutən, ramkīr-pən narmamə ye nimraghien rerin. Kini narmamə kwatiksin əmə tuksəm.”

Yesu tukrīvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine ka-seinein In
(Luk 6:43-44)

¹⁵ Kini Yesu ramni min mə, “Takasərig əmiə tuk profet eikuə minə. Iriə tukhauə tuk əmiə misəpou rəmhen kīn sipsip; mərig rikiriə rəmhen kīn kuri aparū yamə mine kasəkwəpah. ¹⁶ Narmamə kasəm kwənkwan ye nimraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas. Kwənurkəsik to ripəh nikuəyen kīn kwənkwai grep; kini kapiriapir to ripəh nikuəyen kīn kwənkwai fig. ¹⁷ Ye norien kīrikianə min, nai huvə tukramkuə kīn kwənkwai nai huvə; kini nai hah tukramkuə kīn kwənkwai nai hah. ¹⁸ Nəpgin kīrik rīrkək yame ramkuə kīn kwənkwan yame kīpəh nənien. Kini to nai has ripəh nikuəyen kīn kwənkwan yame rhuvə. ¹⁹ Nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyen kīn kwənkwaieriə yame rhuvə, tukərəpir-pir, karakə-pən kīn ye nap. ²⁰ Ror məkneikin mə narmamə kasəm kwənkwan ye nimraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas.

²¹ “Nar apnapīg mə narmamə kasokrən kīn Yo mə Yer-maru, mərig pəh nien mə iriə m-fam tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. Mərig yamə mine kasor nəkwai Rimik yame ramarə ye rao ye neai, iriə en tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. ²² Ye nīpīg yame Kughen tukrəkīr

narmamə mɪfam iran, narmamə khapsaah tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘!Yermaru! !Yermaru! ?Rhawor? ?Nakirkun əmawə uə nɪkam? Kimawə yimnhani-ərhav nəgkiarien kafam yame nɪmivəhsi-pə kimi əmawə. Kini misəko-ta nanmin has ye nhagim. Kini masor nɪmtətien minə.’ ²³ Mərig Yo jakni-pən atuatur tuk əriə mɪmə, ‘!Ah! !Yakpəh hanə nirkunien əmiə! ! Havən isok tuk Yo! Kimiə yor təvhagə has minə.’ ”

Nəgkiarien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tɪm tɪm (Mak 1:22; Luk 6:47-49)

²⁴ Kini mini min mɪmə, “Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine khauə tuk Yo, kini misətərig kin nəgkiarien kafak, masarar, misor narimnar yame yakməni, narmamə en kisəmhen əmə kin yermamə yame kafan nirkunien rehuə, tukmə rimə tukror kafan nɪmə, tukrəkupən mikir nɪmoptanə, meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən nɪmə iran. ²⁵ Kini nɪpig tukmə nəhig rɪp kini yapiwən raiyu, kini nɪmətag ramuh nɪmə, to rapəh nɪmirien, meinai nɪhun ramərer tɪm tɪm ye kapier. ²⁶ Mərig narmamə yamə mine kasərig nəgkiarien kafak, mhapəh nɪsorien, iriə kisəmhen kin yermamə yame kafan nirkunien rikək. Tukmə rimə tukror kafan nɪmə, ravhirəkin haktə əmə ye nɪpakir. ²⁷ Kini nɪpig tukmə nəhig rɪp, kini yapiwən raiyu, kini nɪmətag ramuh nɪmə, rəusərku, mowhan əpir-pir.”

²⁸ Kini Yesu rimnor infamien ye kafan nəvhagien, nuk-whao ehua a kisərig kafan nhajounien, kisakur ²⁹ meinai rimnhajoun əriə, kisəm mə rɪpəh nəmhenien kin nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, meinai nəgkiarien kafan, nanmin aikin.

8

Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen e leprosi

(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Kini Yesu rimasi-pən ye tukwas meiwaiyu-pə, kini narmamə khapsaah khakwasig kin. ² Kini kwən kirik yame ravəh nəmhəyen ətən kirik e leprosi raməmɪr ye tɪkin ruə meiwaiyu, mənimkur-pən tukun, mini-pən tukun mɪmə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

³ Kini Yesu rərao-pən mɪrap kwən a, mɪmə, “Əwəh. Yakor-keikei mə jakor. !Əsanin!” Kini taktəkun əmə nəmhəyen e leprosi rikək iran.

⁴ Kini Yesu rimini-əhu in mɪmə, “Takpəh nini-ərhavyen narimnar minə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik

pəh in rəm mə nīpram rīnor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən Loa kape Moses, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”

Nhatəyəyən kape yemehuə kape mobael
(Luk 7:1-10)

⁵ Kini Yesu rimavən mītarhav-pən taon Kapaneam, kini yamehuə kirik kape Mobael kape Rom rimauə məm Yesu, maiyoh kin nasituyen, mīmə, ⁶ “Yermaru. Kafak yorwok ramhə, kini mamapir apa ye nīmə kafak, nīpran fam rīmhə. Kini ramərig pik nəmhayən.”

⁷ Kini Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Əwəh. Jakurə mor huvə in.”

⁸ Mərig yamehuə kape mobael rīmīni-pən tukun mīmə, “Yermaru, yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. Ik yerpīrig mərig yo ye tanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin mīn. ⁹ Yakirkun mə nīmhayən a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo mīn, kafak nəmehuə mīnə aikin yame kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael mīnə tiksīn aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mīmə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mīvən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mīmə, ‘Yua,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mīmə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

¹⁰ Yesu rīmnrīg nəgkiarīen e, rakur pik kin. Kini marar mīni-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In mīmə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, nar apnapig kwən e pəh nien mə yemə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyən yemə Isrel kirik yame kafan nəhatəyəyən rehuə rəmhen kin in.

¹¹ Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə khapsaah tukhasi-pən ye kantri pisin pisin mīnə, mhauə misəvigin kwis ye tebol iriə Ebrahim mine Aesak mine Jakob apa ye rao ye neai. ¹² Mərig kimiə kwənərəus kape Isrel yame Kughen rīmnekupan mīrpen əmiə mə In tukrarmaru irəmiə, In tukrarak-ərhav kin əmiə iruə ye nəpignəpien. Kini aikin a narmamə tuksasək, misəkwəruə meinai kisərig nəmhayən ehua.”

¹³ Kini Yesu rarar mīni-pən tuk yemehuə kape mobael mə, “Yuvən. Kafam yorwok tukrihuvə rəmhen kin yame nakwəni nəfrakisien mə Kughen tukror.” Kini ye nīpig atuatur a, yorwok kafan rīmənəsanin mīn.

Yesu rīmnrə huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁴ Aikin, Yesu rarar, mivən apa nimə kape Saemon Pita*. Ye nīpig a, kuhu Saemon ramhə maməpan-əpan pik, kini Yesu rimavən məm, ¹⁵ məker-pən ye kwərmin, məkneikin nəpan-əpanien rəta. Kini piahwaru a rərer, mivən miruk ta nəriə nəviginien.

¹⁶ Kini nīpig mirh natukrivə, narmamə khapik narmamə khapsaah yamə mine nanmin has ramərer-pən irəriə, kini Yesu rimnəgkiar əmə maməko ta nanmin has minə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. ¹⁷ Nar a rimitərhav-pə ror Nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini mimə,

“In rimivəh-si ta nəmhəyen minə kapətawə,

kini mor nīpraitawə yamə mine kamhamhə, kwənhahuvə min.” (Aes 53:4)

Nikwasigien kin Yesu in rəutən

(Luk 9:57-62)

¹⁸ Kini nīpig Yesu rəm nukwhao kisərer ərkurao kin, kini rimini-pən tuk kafan narmamə mə, “Takhavən ye nikar lugun pən.”

¹⁹ Aikin yemhajoun kirik kape loa ruə mini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Yo jakikwasig kin Ik ikin hiə takvən ikin.”

²⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Kuri aparu minə, kapəriə nəpəeg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nīmairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napirien.”

²¹ Kini yermamə kirik kafan rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Pəh pi pom. Eighaan kin yo pəh yakvən minim rimik.”

²² Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Apəh-pən, mikwasig kin Yo. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nīmraghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə.”

Yesu ramni-əhu nimətag ehua ye lugun

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Kini ai, Yesu rat-pən ye bot, kini kafan narmamə minə khakwasig kin. ²⁴ Məkneikin, nimətag ehua kirik rimnəvi nu, kini nu rinamakətənim kin bot. Mərig Yesu ramapir. ²⁵ Kini narmamə kafan kimnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehua! ! Yemehua! !Vəh miragh ətawə! !Kinasəmnim!”

²⁶ Kini Yesu raiyoh-pən əriə mimə, “? Nakashawor mamhagin məkneikin? ?Nhatəyəyen hiə kapəmiə?” Kini rarar, mini-əhu nimətag mine peao-peao ehua. Nīmətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min.

* **8:14:** Nīpig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nīpig kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’ **8:20:** 2 Kor 8:9 **8:24:** Sam 4:8 **8:26:** Mat 14:31; Sam 89:9

²⁷ Mərig nəmə minə a kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “! Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine nu, mərig tukmə raməgkiar kawor nəkwən!”

Yesu rimməko ta nanmin has ye yermamə kīraru
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak apa kwənmhaan a kamni kimə Gedara†. Məkneikin, yermamə kīraru yamə mir nanmin has ramərer-pən irəriu kirasipən ye nəpəəg kapier yame kamnim narmamə ikin. Iriu karoh narmamə, narmamə kamhagin-pən aikin. ²⁹ Kīrauə miwəm Yesu kīramə, “! Eh! ! Ji Kughen! ?Nakmə takhawor əmru? ?Nakwauə mə takor narpinien kimi əmru yame rīpəh hanə norien nīpig tukun, uə?”

³⁰ Ikin aikin a, pukəh minə khapsaah kasəruk ikin, mərig isok kəskəh tuk əriə. ³¹ Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai kimi Yesu mhamə, “!Awəh! Tukmə nakmə takəko ta əmawə, əta-pən irəməwə yerki pukəh minə a.”

³² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Havən!” Məkneikin, nanmin has minə a kimnhatərhav ye kwərə mir a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik.

³³ Kini ai, narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisaiyu, mhavən apa ye taon misəvsao-pən kin narimnar fam, mine narimnar yame Yesu rimmor kimi kwərə mir yamə mir a nanmin has rimamərer-pən irəriu. ³⁴ Kini narmamə mifam yamə mine kasarə apa taon khatərhav, mhauə tuk Yesu masəkeikei kimin mə tukritərhav aikin.

9

Yesu rimmor huvə yermamə kīrik yame nīpran rimamhə
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Kini Yesu rat-pən ye bot mukurao-pən ye nīkar nu, mītərhav-pən iman ikin. ² Kini narmamə tiksın kharəh yermamə kīrik mhavən kimin. Nīpran rimamhə. Ramapir ye kafan nikaokao. Kini Yesu rimməm kapəriə nhatətəyen, kini mini-pən tuk yemə ramhə mimə, “Narık, pəh niginien. Yakwərəh-si ta fam ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

³ Kini nəmhajoun minə tiksın kape Loa kape Moses kimisərig nəgkiarien a, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Ah! !Nəgkiarien a rahas! Kwən a raməgkiar məknakin mamni mə in Kughen.”

† 8:28: Mak mine Luk kīramə nhag kwənmhan a Gerasa. 8:29: Mak 1:24; Luk 4:41 9:1: Mat 4:13

⁴ Mərig Yesu In ruirkun ta kapəriə nətərigien, kini mini-pən tuk əriə mimə, “? Rhawor e nətərigien kapəmiə ramahas məkneikin? ⁵ ? Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm mə nəgkiarien kafak rəfrakis? ? Mə jakni-pən tukun mə yakwərisin ta narpinien kape kafan təvhagə hah? ? Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter məriwək mamvən? ⁶ Mərig yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nīvəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mini-pən tuk kwən a mimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, ‘Takhekimter, mirəh kafam nikaokao məriwək mamvən imam yerkwanu.’ ” ⁷ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, məriwək mamvən iman ikin. ⁸ Kini narmamə m-fam kisəm kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen yame ravəhsi-pən nehuəyen kimi yermamə mə tukror məknakin.

*Yesu rimnokrən kin Matiu
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)*

⁹ Kwasig ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav maməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Matiu*. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yuə, mikwasig kin Yo.” Məkneikin Matiu rərer, mikwasig kin Yesu.

¹⁰ Kini Yesu rimavən məvigin ye nimə kape Matiu, kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has pisin pisin minə kimnhauə misəkwətə misəvigin iriə Yesu mine kafan narmamə minə.

¹¹ Mərig nipig Farisi minə kimisəm nar a, khani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “!Ah! ?Rhawor e yhajoun kapəmiə raməvigin iriə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

¹² Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta. ¹³ Mərig havən misarha-kin niprai nəgkiarien e ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“ ‘Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə,

mərig rikik ripəh nagienien tuk kapəmiə sakrefaes minə.’ ” *(Hos 6:6)*

Kini Yesu rirpin nəgkiarien mimə, “Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine [khamə ta mə] kwəsatuatuk ta. Nīkam. Yimauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa kape Moses in nəkwas

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Kini narmamə kape Jon Baptaes kimnhauə misəm Yesu mhani-pən tukun mhamə, “Əm-ru. Farisi minə mine kimawə yaksəpəh nəviginien tuk nəhuakien kimi Kughen. ? Mərig rhawor kafam narmamə minə khapəh nisəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien?”

¹⁵ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nipig kimiə nimisor nəviginien kape yerman yame rimnarkurək pə pə, ? mərig nakhamə ta mə in minə tiksın tuksasək ye nipig a uə? !Nikam! Mərig tukripior nipig yame narmamə tukhavəhsi-ta Yerman e yame rimnarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nipig a in a, In minə tiksın tuksəpəh nisəviginien iran.”†

¹⁶ “To yermamə kirik ripəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətīt kafan [yame rimneikus]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətīt, kini reikus ehua. ¹⁷ Kini to yermamə kirik ripəh nivəhyen waen wi kini mivi-pən ye tiki waen mətīt. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətīt tukrəməteih, kini waen tukraiye. Nikam, kipəh norien məknakin. Tukaməkeikei kivi-pən waen wi ye tiki waen wi. Kini waen mine tiki waen tukawəmır huvə.”

Piraovin kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame ruamhə

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Nipig Yesu raməgkiar hanə kimi əriə, yemehua kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mimə, “Eh. Kafak piakəskəh ripimhə ai taktakun əmə. Mərig yua, mərəhu-pən kwermim iran, pəh ramragh min.” ¹⁹ Kini Yesu rimnərer iriə kafan narmamə minə, mhakwasig kin kwən a mamhavən.

²⁰ Məkneikin pian kirik aikin yame ravəh nəmhəyen kape nipiraovin, mivəh newk twelef. Kini rukurao-pən ye nimetai Yesu ikin, mərao-pən mirap nəpəəg nimri kot kafan. ²¹ Ye nərigien kafan rimə, “Tukmə yakrap əmə kafan kot, kini jakəsanin.”

²² Kini Yesu rukreik marha-pən məm pian a mini-pən tukun mimə, “Piakəskəh kafak. Pəh niginien. Kafam nhatətəyen rimnor ik nakwahuvə min.” Kini ye nipig a, pian a rimnəsanin.

²³ Kini nipig Yesu rimauə miterhav-pə ye nimə kape yemehua a, kini mivən imə, məm narmamə kisher tərhenao masəni nipei kape nimhəyen. Kini narmamə kimnhauvrig-uvgig pik. ²⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Sap

9:14: Luk 18:12 † **9:15:** “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nipran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nipran e Kristen minə. Nipig Yesu rimnəpəh əriə mimhə ye nai kamarkwao kin, kimisasək. **9:21:** Mat 14:36

mhatərhav. Piakəskəh e rapəh nimhəyen; ramapir əmə.” Mərig narmamə kisərh iakei iran. ²⁵ Mərig narmamə kimnhatərhav mhavən iruə, kini Yesu rīvən imə, mirao-pən mivəh kwermi piakəskəh a, kini rhekimter. ²⁶ Kini nəvsaoyen kin rimnaiyu markurao fam ye tanə a.

Yesu rimnor huvə nimrin pis mir

²⁷ Yesu rimatərhav aikin a, kini inimirin pis mir kiraru karak-wasig kin, mwokrən apomh mirəmə, “Mikip King Deved. ! Rikim tukrehuə tuk əmrü!”

²⁸ Kini Yesu rimavən apa imə, kini nimrin pis mir a kirauə tukun. Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “?Kimiru nakwhatətə irak mə to yakor huvə nimrimiru uə nikam?”

Kini iriu kirəni-pən tukun mirəmə, “Əwəh, Yermaru.”

²⁹ Kini Yesu rimirap nimiriu mini-pən tuk əriu mə, “Kughen tukror huvə nimrimiru meinai nakwhatətə irak.” ³⁰ Kini nimiriu rhuvə, kinəwəm nar. Kini Yesu rini-pən skai tuk əriu mimə, “Takrapəh nəvsaoyen kin narimnar minə e kimi narmamə.” ³¹ Mərig iriu kimiratərhav miravən mwəvsao-ərhav kin Yesu, miravən ikin minə fam ye tanə a.

Yesu rimnəko ta nanmin has ye yermamə yame reinein nəgkiarien

(Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15)

³² Nipig kwərə mir a kwəratərhav, narmamə kharəh yer-mamə kirik yame reinein nəgkiarien, mhauə tuk Yesu. Kwən a in reinein nəgkiarien meinai nanmin has ramərer-pən iran. ³³ Kini Yesu rimnəko ta nanmin hah ye kwən a, kini rimnəgkiar.

Kini nukwhao ehuə kisəm, kisakur pik tukun, mhani mhamə, “Kipəh nəm-hanəyen nar kirik ror məkneikin ikin e Isrel.”

³⁴ Mərig Farisi minə khani mhamə, “!Nikam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yemehuə kape nanmin has minə.”

Yesu rikin raməmhə pik tuk narmamə

³⁵ Kini Yesu rimnəriwək mamvən ye taon mine yerkwənu minə fam, maməwhag ye nəkwai nimə kape nofuginien, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen. Mamor huvə narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mine narmamə m-fam yamə mine niprairieə raha, kamhahuvə. ³⁶ Nipig rimnəm narmamə kwənhapsaah, kini rikin raməmhə pik tuk əriə meinai kimisarə ye nipig əutən minə, [miseinein nisasitu-atukien irəriə ye kapəriə nimraghien] rəmhen kin sipsip yamə mine yermamə rikək tuk

narha-huvəyen tuk əriə. ³⁷ Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “!Səm-ru! Nəviginiən rinehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatıksin əmə yame kamhavəh. ³⁸ Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pən kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan.”

10

Yesu rimirpen kafan narmamə twelef

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Kini Yesu rimnokrən kin narmamə twelef kafan khauə kirikianə, kini rivəh-si-pən nəsaniniən kimi əriə tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə, mine tuk nor-huvəyen nəmhəyen minə fam.

² Nhag aposol* twelef kape Yesu minə, iriə e: yame raməkupan, Saemon, nhagin kirik e Pita; mine naorahini Andru; mine Jemes mine Jon, ji Sebedi mir; ³ mine Filip; mine Batalomiu; mine Tomas; mine Matiu, yermamə kape nıvəhyen mane kape takis; mine Jemes ji Alfeas; mine Tadeas; ⁴ mine Saemon Selot†; mine Judas Iskariot, yame rimneighan-pən kin Yesu ramvən ye kwermi tikmir minə kafan.

Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tuksasitu ye narmamə

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Kwasig ikin Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tukhavən misor wok, mini-pən tuk əriə mımə, “Takhapəh nhavəniən misarə kimiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel; kini mhapəh nhavəniən ye taon kirik kape nəmə Sameria, ⁶ mərig takhavən misarə kimiə nəmə Isrel yamə mine kisəmhen kin sipsip yamə mine kaser-wei. ⁷ Kini nıpig takamhavən, takasəkeikei mamhani-ərhav mhamə, ‘Nıpig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mıfam ruauə ipakə.’ ⁸ Kini kimiə takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. Kini takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kwənhamhə ta mə tukhamragh min. Kini narmamə yamə mine leprosi ramor tikiriə, takasəkeikei misor nıprairiə ruə mihuvə min. Kini narmamə yamə mine nanmin has ramərer-pən irəriə, takasəkeikei misəko ta əriə. Kini tukmə naksasitu ye yermamə kirik, tukripəh nərokien əmiə iran, meinai nımnhapəh nhavəhyen nımri nirkunien

9:36: Nam 27:17; 1 King 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34

9:37:

Luk 10:2 * **10:2:** Aposol, nıpran ramni mə “yermamə kher-pən kin.” Yesu rimirpen narmamə twelef kafan mə tukrher-pən kin əriə kamhavən masor wok kape Kughen. † **10:4:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavayen kin nəmə Rom yame kasarmaru ye nəmə Isrel. **10:6:** Jer 50:6 **10:7:** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11

tuk nor huvəyen narmamə. ⁹ Tukmə nakamhavən, takhapəh nhavəhyen mane, ¹⁰ mhapəh nharurien nītip minə. Mhapəh nhavəhyen neipən kīraru kīraru. Mhapəh nhavəhsi-pənien sandel, mhapəh nhavəhyen kaskin. Yakamni məkneikin meinai ratuatuk əmə mə narmamə yamə mine kimiə taksasitu irəriə tuksasitu min irəmiə ye napirien mine nəviginien.

¹¹ “Nīpig takhavən ye taon kirik uə yerkwānu kirik, taksəkeikei misarha-kin yermamə kirik yame rikin ragien mə takhavən misarə kimiə min, kini misarə aikin miseriaji nīpig yame takhatərhav yerkwānu a. ¹² Tukmə nīpig takamhavən misarə ye nimə kirik, takasəkeikei misəgkiar huvə kimi əriə mhamə, ‘Pəh nəmərinuyen tukraməmīr tuk əmiə.’ ¹³ Kini tukmə narmamə kisəhitə ye nimə kapəriə tuk əmiə, kini pəh kapəmiə nəgkiarien kape nəmərinuyen tukraməmīr tuk əriə. Mərig tukmə kisəpəh, nəhuakien kapəmiə ye nīkarin kape nəmərinuyen tukrurə əmə ye nīmraghien kapəmiə. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə tiksīn khapəh nisəhitəyen ye nimə kapəriə tuk əmiə, uə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kapəmiə, takhatərhav ye nimə kapəriə, uə yerkwānu kapəriə, misarpita-arpita nīmokrur ye sandel kapəmiə.† ¹⁵ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ye nīpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narpinien kape nəmə aikin a tukrīskai pīk rapita narpinien yame nəmə Sodom mine Gomora kimisarə iran kupan.Š”

Yesu ramni-pən tuk kafan narmamə minə mə “Tukor ahas-pre kimi əmiə”

(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶ Kini Yesu ramni mīmə, “Takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən misarə mar yerki nəmə has minə rəmhen kin sipsip yamə mine kasəriwək yerki kuri aparū* yamə mine kasəkwəpah. Takasəkeikei mhavəh nīrkunien tuk niko-ikoyen rəmhen əmə kin snek; misarə mar rəmhen əmə kin mak ye tanə. ¹⁷ Takasərig əmiə tuk narmamə; meinai iriə tuksərip-ərhav əmiə ye nīmri mīrh, misərkis-ərkis əmiə ye nəkwai nimə kape nōfuginien kapəriə. ¹⁸ Meinai kimiə kafak narmamə minə, taksəkeikei misərer ye nīmri namasur kape gavman mine ye nīmri nəmasur kapəmiə tuk nīni-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə mine narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel.

10:9: Luk 10:4 **10:10:** Luk 10:7; 1 Kor 9:14 **10:12:** Luk 10:5-6

‡ **10:14:** Norien e tukror nīmətien mə narmamə yerkwānu a kimisor nar kirik ripəh nəmhenien. **10:14:** Luk 10:10-12; Wok 13:51 **Š 10:15:** Stori kape narpinien yame Kughen rīmnor kimi nəmə Sodom mine Gomora raməmīr ye Jen

19:24-28. **10:15:** Mat 11:24; Jaj 7 * **10:16:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni nar mīragh aparū kirik ye English kamni kimə “wolf.” **10:16:** Luk 10:3; Rom

¹⁹ Mərig nīpig tukharaptərəkin əmiə, takhapəh nisətərig-pikien mə takshawor-pən iran mine mishorpən nəgkiarien kapəriä, meinai ye nīpig atuaturuk a, Nanmin kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəgkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav. ²⁰ Takhapəh nhaginien meinai pəh nien mə kimiä atuk naksəgkiar, mərig Nanmin kape Rimimiä Kughen tukrivəhsipre nəgkiarien kimi əmiə, takhani-ərhav.

²¹ “Ye nīpig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rimriä minə mine nisinriä minə, miseighan kin əriä khopni əriä. ²² Narmamə tucksəməkin əmiə, misor ahas pre kimi əmiə meinai kimiä nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer tımtım miseriaji nīpig kwasig, Kughen tukrivəh mıragh əriä. ²³ Tukmə kisor ahas pre kimi əmiə ye taon kirik, sap, mhavən ye taon pisin kirik. Yakamni əfrəh tuk əmiə mə to nakhapəh nhavən-famien ye taon minə kape Isrel, yo Ji Yermamə jakrerig-pə min.

²⁴ “Studen minə to khapəh nisehuəyen ye yhajoun kapəriä. Kini slef minə to khapəh nisehuəyen ye yemehuə kapəriä.

²⁵ “Narmamə tukasəkeikei misəm-pən studen minə mə kisəmhen əmə kin yhajoun kapəriä. Kini tukasəkeikei misəm-pən slef minə mə kasəmhen əmə kin yamehuə kapəriä. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yemehuə kape nimə. Kini narmamə tiksın khani hah yo mə yo Bielsebul, yamehuə kape yarmhə minə. Ror məkneikin mə tukasəkeikei misor min ye kafak yor wok yamə mine kasor wok ye nəkwai nimə kafak.”

Pəh narmamə kape Yesu minə tukhapəh nhaginien kin narmamə
(Luk 12:2-9)

²⁶ Kini Yesu ramni mimə, “Ror məkneikin, takhapəh nhaginien kin narmamə. Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²⁷ Narımnar yame yakamni-pre tuk əmiə ye nəpignapien, takasəkeikei mhani-ərhav yeraan; kini narımnar yame yakaməsiwən kin, takasəkeikei mhani-ərhav ye nımrı narmamə khapsaah. ²⁸ Takhapəh nhaginien kin narmamə, meinai kharkun əmə nisoriahyen nıpraimiä, mərig kaseinein nıshopniyen nanmimiä. Mərig hagin kin Kughen meinai In rirkun narakikin-pən-ien nıprai jir mine nanmin apa ye nap ehua.

10:20: Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26 **10:21:** Jon 14:26

10:24: Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20 **10:25:** Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk

11:15 **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 **10:28:** Rom 8:31; Jem 4:12

29 “Nar apnapig keihap[†] in rikəskəh pik, kavəh nimrin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. 30-31 Kini nimraghien kapəmiə rapita nimraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə tuk əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapig mə nimar nikwənemə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvhuekin fam muirkun ta mə kuvhuun. Ror pən, takhapəh nhaginien tuk nimraghien kapəmiə.

32 “Tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nimri narmamə, Yo mīn jakni-ərhav nhagin ye nimri Rimik Kughen ye neai mə in kafak yermamə. 33 Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nimri narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav mīn ye nimri Rimik Kughen ye neai mə yakeinein mīn in.

34 “Pəh rikimiə tukripəh nəsikien mə ta mə yimauə mə jakərhəhu nəmərinuyen ye tokrei tanə. Pa rimə yimauə mə jakərhəhu nəmərinuyen, mərig yimauə mə jakor narmamə kasarowagkəp. 35 Yakamni məkneikin meinai yimauə mə jakor

“Yerman tukror timəht iriu rimni,
mīne piakəskəh tukror timəht iriu nisini,
mīne yasuni tukror timəht iriu kuhuni.

36 Kini narmamə taksor tikmīr kimi iriə atuk mīnə tiksīn.’
(Maeka 7:6)

37 “Kini yermamə yame rorkeikei pik rimni mīne nisini [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. Kini yermamə yame rorkeikei pik kafan pikwarien uə piakəskəh [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. 38 Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə ramərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nimhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. 39 Yermamə yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukraməkeikei mīmha. Mərig yermamə yame tukup tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimraghien rerin.

40 “Kini yermamə yame ravəh əmiə yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh Yo yerkin agien. Kini yermamə yame ravəh Yo yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh mīn yermamə yame rimnher-pə kin Yo. 41 Kini yermamə yame ravəh profet kape Kughen yerkin agien, meinai in rīrkun mə in profet kape Kughen, in tukrivəh nərokien iran, rəmhen kin yame profet mīnə kimnhavəh. Kini yermamə yame ravəh yemə atuatur yerkin agien meinai in rīrkun mə in yemə

[†] 10:29: Nəgkiarien kape Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “sparo.”

10:30-31: Luk 12:24; Wok 27:34 10:33: Luk 12:8-9 10:37: Luk 14:26-27

10:39: Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25 10:40: Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

atuatuk, in tukrivəh nərokien iran rəmhen kin yame nəmə atuatuk tukhavəh. ⁴² Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu okiei ye pənkin, mivəhsi-pən kimi yermamə kirik kafak e, meinai in rirkun mə in kafak yermamə, nar apnapig mə kafak yermamə in ye tanə, kini kwən en, tukraməkeikei mivəh əfrakis nərokien iran.”

11

Jon Baptaes rimə tukrirkun-ru mə Yesu in Kristo, uə pəh nien mə in Kristo
(Luk 7:18-23)

¹ Kini Yesu rimnəvhag ta kimi kafan narmamə twelef, marar, mitərhav aikin, mivən apa ye taon minə apa Galili, maməvhag mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen aikin.

² Ye nipig a, Jon Baptaes rimnamarə ye kalabus, kini mamərig nəvsaoyen kin wok yame Yesu rimnor. Kini mher-pən kin narmamə tiksın kafan khavən misəm In mhamə, ³ “? Rhawor? ? Ik e Kristo kimini ta mə takuə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

⁴ Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Harerig, mhavən mhani-pən narimnar minə fam yamə mine nimisərig misəm tuk Jon. ⁵ Nimrin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tikiriə*, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, kimisərig nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav-pən nəvsaoyen huvə tuk əriə.† ⁶ Kini hani-pən tuk Jon mə narmamə yamə mine kapəriə nhatətəyen irak ripəh nimirien, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Yesu rimini mə Jon Baptaes in profet ehuə kirik
(Luk 7:24-35)

⁷ Nipig narmamə a yame Jon rimnher pən kin əriə kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməgkiar kin Jon kimi nukwhao ehuə. Mimə, “?In apa kupən kimiə nimnhavən apa ye tipəvsik mə taksəm naha nhagin? ? Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame ramərer ye nimri nūmətag? ! Nikam! ⁸ ? Tukmə nikam, kini nimnamhavən mə taksəm pa? ? Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimrin rəutən uə? ! Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king. ⁹ ?Kini naha nhagin

* 11:5: Nəgkiarien kape Gris ramni “leprosi.” † 11:5: Profet Aesea rimini mə Kristo tukruə mor wok minə e, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. əm-ru Aes 35:5-6; 61:1.

a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpərig rapita profet.
¹⁰ Meinai kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimi-ni-ta mīmā,

“ ‘Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrīvəh kafak nəgkiarien.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.’[‡]
 (Mal 3:1) ¹¹ “Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə ye tokrei tanə, kirik rapəh nuəyen yame rapita kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpərig min rapita Jon.[§] ¹² Ye nīpig Jon Baptaes rimirikakun mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen meriaji-pə taktakun, narmaruyen kape Kughen ram-skai mə tukritərhav-pə. Kini narmamə yamə mine khaskai misarkut pik mə tukhauə pəh Kughen rarmaru irəriə. ¹³ Yakamni məknakin meinai apa kupan əgkap muə meriaji-pə nīpig kape Jon, nəgkiarien kape Loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses mine nəgkiarien kape profet kape Kughen minə kimnhani-ərhav narmaruyen kape Kughen. ¹⁴ Kini tukmə rikimiə ragien mə takhavəh nətərigien e, jakni mə Jon in Elaeja yame profet kupan minə kimnhani mə tukruə. ¹⁵ Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.

¹⁶ “? Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisərə ai taktakun, mə norien kapəriə rəmhen kin naha? Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə [yamə mine nar kirik rirkək yame tukror əriə, rikiriə ragien.] Misəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashek əriə minə mhamə, ¹⁷ ‘!Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig kimiə nimnhapəh nisasəkien kitawə-m kimiə.’ ¹⁸ Yakamni məknei meinai ye nīpig Jon Baptaes rimauə, məpəh nəviginien mə tukrəhuak nīpig ripsaah, mīpəh nīnimien waen. Mərig narmamə kamhani mhamə, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməmīr iran.’ ¹⁹ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen, mərig narmamə kamhani min mhamə, ‘!Ah! Kwən a in yermamə kape nəvigin-pikien, mine nāpisien kin waen. Kini mamor norkeikeiyen kimi yor təvhagə has minə mine narmamə yame kasərer tuk mane kape takis.’ Mərig narmamə

[‡] 11:10: Ye v. 10 Kughen raməgkiar kimi Yesu Kristo. § 11:11: Tukmə ror Yesu raməgkiar atuk iran, mamni mə in rehuə rapita Jon. Uə, tukmə ror in ramni narmamə kafan minə, mə iriə kamhavəh nihuvəyen rapita Jon, meinai khakwasig kin Yesu. 11:13: Luk 16:16 11:14: Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13

əfrakis kape Kughen minə tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien əfrakis.”

Yesu ramni narpinien ye narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

(Luk 10:13-15)

²⁰ Kini Yesu rimnəgkiar skai kimi narmamə ye taon yame mine In rimnor nımtətien ripsaah aikin ye nimriria. Raməgkiar skai məknakin meinai iriə khapəh nısararien ye nərigien kapəriə tuk kapəriə norien has minə. ²¹ Kini In mimə, “! Ah! ! Kimiə yamə mine nakisarə apa Korasin! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə. ! Ah! ! Kimiə nəmə Bet-saeda! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə, meinai yimnor pawk nımtətien ripsaah ye taon mir kapəmiə. Kini tokmə yak-pior nımtətien minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipsisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mīpihavən ye neipən has, misəsok-əsok ye nımrawk [ror nımtətien mə kisərig rahas pik tuk kapəriə norien has minə.] ²² Mərig ye nıpig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnisarə apa Taea mine Saedon kupən.* ²³ Kini kimiə nəmə Kapeneam. ? Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmiə ye kwənmhaan kape nısiayen ye rao ye neai uə? ! Nıkam! Kughen tukrivəh-si-əhu əmiə naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien†. Kini tokmə yak-pior nımtətien minə a apa Sodom kupan, to taon a rıpiyəh nirkəkien.‡ ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə nıpig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnisarə apa Sodom kupən.”

Yesu ravəhsi-pən napolisien kimi narmamə yamə mine kasəpəu
(Luk 10:21-22)

²⁵ Kini ye nıpig a Yesu rimə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam- yerpırig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nımnerkwaig kin nıprai narimnar minə e ye nımri narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə minə mə iriə e tukharkun nar. ²⁶ Tatə, in a norien yame Ik nakorkeikei.”

²⁷ Kini Yesu rırpın mamni-ərhav mimə, “Rimik rimneighan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin əmə

11:19: Mat 9:14 * **11:22:** Kughen rimnoriah əgkəp Taea mine Saedon. əm-ru stori ye Aes 23:1-8. **11:22:** Esik 26-28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek 9:2-4

† **11:23:** Yesu ramni narpinien yame Aesəa rimini ta tu ye Aes 14:12-15. ‡ **11:23:** Kughen rimnoriah taon a Sodom ye Jen 19:24-28. **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12

11:25: 1 Kor 1:26-29

rirkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan minə, iriə əmə kharkun Tatə Kughen. Iriə e narmamə yamə mine Tini rimirpen ta əriə mə In tukror əpu Tatə Kughen kimi əriə.

²⁸ “Hauə tuk Yo, kimiə yamə mine nakasor pik wok kini misəpəu kin najipəyen kin nar pam minə, pəh yakvəhsi-pre napisien. § ²⁹⁻³⁰ Yakamni məkneikin meinai Yo yemə mar, kini kafak nətərigien in ye tanə. Kini hauə tuk Yo mhavəh napisien ye kapəmiə nimirghien. Taksajipə kin kafak nitiپ meinai in rəruvəruvə, kini kafak wok yame jakvəhsi-pre kimi əmiə in rimar.”

12

Yesu ramhajoun narmamə kin norien kape Sabat
(Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə minə kimisəriwək mhavən yerki wit* tiksın, kini kafan narmamə minə kisəmkərev. Khavən misətim wit tiksın, masən kwənkwan. ² Mərig Farisi minə tiksın kimisəm mhani-pən tukun mhamə, “!Eh! Sabat e towel, mərig kafam narmamə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ? Rhawor e kasor məknakin?”

³ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kün norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə kimisəmkərev.

⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisənien. Mərig pris minə əmə kharkun nisənien.† ⁵ Uə tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien ye loa mə nipig minə fam ye Sabat, pris minə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen kasor wok kapəriə masakapir loa kape Sabat, mərig Kughen raməm mə nar a in ratuatuk əmə. ⁶ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə kwən kirik eikin e In yerpig rapita Nimə Ehuə kape Kughen. ⁷ Ye Nəkwəkwə kape Kughen In ramni mə,

“ ‘Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə,

mərig rikik ripəh nagienien tuk kapəmiə sakrefaes minə.’ ”

(Hos 6:6) Kini Yesu rirpən nəgkiarien mamni-pən tuk Farisi minə mimə, “To nakpiharkun niprai nəgkiarien e, mipiharkun narmamə yamə mine

11:27: Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 § **11:28:** Loa kupan kape Moses in rəmhen kin kajipə pam. əm-ru Jer 31:25. **11:29-30:** 1 Jon 5:3 * **12:1:** Wit in kwənkwai nai kirik kamor flaoa kin. **12:1:** Dut 23:25 **12:2:** Eks 20:10
12:4: Lev 24:5-9 † **12:4:** Takəm stori e ye 1 Saml 21:1-6. **12:5:** Nam 28:9-10
12:6: Mat 12:41-42

kisatuatuk[‡], to nakpihapəh nisəm-pəniən nar has kirik ye narmamə kafak minə. ⁸ Yakamni məkneikin meinai Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

⁹ Kini Yesu ritərhav aikin a məriwək mamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə. ¹⁰ Kini ikin a, kwən kirik aikin, kwermīn rīmḥə, rīpəh niḥuatukien kin. Kini kisaiyoh-pən Yesu mə, “? Rhawor? ? Ratuatuk ye loa mə to nakor huvə yermamə yame ramḥə ye Sabat, uə nīkam?” Iriə kimisaiyoh-pən məknakin Yesu meinai kisarkut mə tuksəm-pən nar has kirik iran.

¹¹ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “? Tukmə kimiə kirik, kafan sipsip rivə-ərhav pīkin ye nəkwai nimir ehuə ye Sabat, kini in tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mīrəh-si haktə aihuaa əmə. ? Pa e irəmiə in to rīpəh norien məkneikin? Rīrkək. ¹² Mərig nīmraghien kape yermamə rapita sipsip. Kini in ratuatuk əmə ye loa mə tukamor nar huvə ye Sabat.”

¹³ Kini rīni-pən tuk kwən a mīmə, “Huatu kin kwermīm.” Kini rīhuatuk kin kwermīn, rhuvə əgkəp rəmhen kin kwermīn nīkarin. ¹⁴ Mərig Farisi minə a kimnhavən, mamharai mhun mə tukshopni Yesu.

Yorwok yame Kughen rimirpen

¹⁵ Kini Yesu rīmīrkun mə Farisi minə kisarkut mə tukshopni In, mītərhav aikin a. Kini narmamə khapsaah khakwasig kin In. Kini In rīmnor huvə nəmhəyen fam kapəriə, ¹⁶ mīni-əhu əriə mə tukhapəh nhani-ərhavyen In tuk narmamə. ¹⁷ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rīmīni mīmə,

¹⁸ “In e yorwok kafak yame yimirpen ta yakorkeikei pik In, kini rīkik ragien pik tukun.

Kini Yo jakor mə Nanmīn kafak tukrurə mukwar iran.

Kini In tukrīni-ərhav norien atuatu kafak mine nivəh-mīraghien kafak ye nīmri narmamə tanə pisin pisin minə.

¹⁹ To In rīpəh nuhyen əjir, mīpəh nokrən-apomhien; Mīpəh nəgkiar-pīkien ikin narmamə kasofugin əriə minə ikin.

²⁰ In yemə mar, kini In tukror huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəpəu kini kapəriə nəsaninien rīrkək. §

Tukror məkna meriaji-pən In tukror norien yame ratu-atuk tukror win ye norien yame rahas.

‡ 12:7: Yesu ramni mə kafan narmamə kisatuatuk. 12:10: Luk 14:3 12:12:

Luk 14:5 12:14: Jon 5:16 12:16: Mat 8:4; Mak 3:12 12:18: Mat 3:17

§ 12:20: Gris ramni mə, “Tukrīpəh nakapīrien nuwig kirik yame ramiko, kini tukrīpəh nher-əpisien kandel yame ramuək.”

21 Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape
Isrel, iriə tüksərəhu-pən tim tim kapəriə nərigien iran,
mə In tukrivəh miragh əriə.” (Aes 42:1-4)

*Narmamə tiksın kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye
nəsaninien kape Setan*

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

22 Kini narmamə kimnharəh kwən kirik mhavən kimi Yesu.
Kwən a, nimrin ripis, ripəh nəgkiarien, meinai nanmin has
ramərer-pən iran. Kini Yesu rimnor huvə min, kini kwən a
rimnəm nar, mægkiar. 23 Kini narmamə m-fam kisəm kisakur
pik kin mhamə, “Tukmə ror Kwən e in e Mikip King Deved
yame Kughen rimə tukrher-pə kin.”

24 Mərig Farisi minə kimisərig, kamhani mhamə, “Nikam.
Tukmə ror In raməko-ta nanmin has ye nəsaninien kape
yarmhə e Bielsebul yame in yamehuə kape yarmhə minə.”

25 Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mimə,
“Nikam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə
minə, misarə kiraru, kini tüksorihə kapəriə narəyen, kantri
tukrimir. Kini rəmhen min kin yerkwənu kirik. Tukmə
narmamə kwəsəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwənu a
to ripəh narə-huvəyen. 26 Kini rəmhen min kin narmamə
kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai əriə minə, misarə
kiraru, tukseikus-eikus min nimə kape Setan. Norien kape
Setan tukripəh niskaiyen. Tukrəsəah-əsəah mīrkək. 27 Kini
kimia minə min tiksın kasəko-ta nanmin has minə rəmhen
kin yame yakamor. Mərig pa rimə kisəko ta nanmin has
minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani
neikuəyen ye nəgkiarien yame nakamhani mhamə yakaməko
ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. 28 Mərig tukmə
Yo yakaməko-ta nanmin has minə ye nəsaninien kape Nanmin
kape Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen
ruauə ta tuk əmiə. 29 Kini mamhen min kin yame to yermamə
kirik nagheen rehuə rivən, mətə kafan narimnar, maməmir,
yermamə pisin kirik to ripəh nivəniən məkrəh kin. Tukmə
yermamə rimə tukrivən məkrəh kin kafan narimnar, kini
tukrirkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mīrkun
nivəniən məkrəh kin kafan narimnar.*

30 “Yermamə yame ripəh nikwasigien kin Yo, in kafak tikmir.
Kini yermamə yame ripəh nofuginien narmamə minə kafak,
in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik. 31 Ror pən, yakamni-pre
əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nivəhsi-tayen narpinien

12:24: Mat 9:34; 10:25

12:28: Wok 10:38; 1 Jon 3:8

* 12:29: Niprai

nupikiniən ramni məkneikin mə yermamə nagheen rehuə in e Setan. Yesu ruə
mīrkwəji in, məkrəh kin kafan narimnar. In e, Yesu raməko ta nanmin has ye kwən
a yame reinein nəgkiarien. 12:30: Mak 9:40; Luk 9:50

ye nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen rīpəh nīvəhsi-tayen narpinien iran tuk nīpig kīrik. ³² Tukmə yermamə ramni hah Yo, Ji Yermamə, kini Kughen tukrəru-kin mīpəh narpinien. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to rīpəh naru-kinien tuk nīpig kīrik, ye nīpig e uə ye nīpig yame tukrīpiuə.

³³ “Tukmə nai huvə, kwənkwan tukrhuvə; tukmə nai has, kwənkwan tukrahas. Ror məkneikin meinai kimiə takasəm əmə kwənkwaī nai mə nai a in rhuvə uə rahas. ³⁴ !Ah! Kimiə naksəmhen kin snek yame ramor norien iko iko. Kimiə nəmə has minə. To nakhapəh nhaniyen nar huvə kīrik, meinai narmamə kamhani əmə naha nhagin yame raməmīr yerkirīə. ³⁵ Yermamə yame nərigien rhuvə rukwar yerkin, nīpig m-fam in ramni nar yame huvə. Kini yermamə yame nərigien has rukwar yerkin, nīpig m-fam in ramni nar has. ³⁶ Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nīpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav-pən tukun mə rha-wor iriə kimnhani nəgkiarien has apnapig minə fam kapəriə. ³⁷ Ror məkneikin In tukrəkir fam nəgkiarien pisin minə kapəriə, mə kimiə nəmə atuatur minə uə nəmə has minə.”

Nimtətien yame Kughen rimnor ye nīmraghien kape Jona, kini tukrīpior min ye Yesu
(Mak 8:12; Luk 11:29-32)

³⁸ Kini nəmhajoun minə tiksīn kape Loa kape Moses mine Farisi minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. ? To nakor nimtətien əpsipis kīrik yaksəm?”

³⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə narmamə e towei mine, kimiə naksor pik təvhagə has mhaukreikin-pən nimeitaimiə kimi Kughen, masorkeikei mə taksəm nimtətien pisin kīrik. Mərig tukmə ror Kughen tukrīpəh norien nimtətien kīrik ye nīmrimīə. Mərig tukror əmə nimtətien kīrikianə əmə yame rimnor kupən ye nīmraghien kape Jona. ⁴⁰ Jona rimnaməmīr ye tip kəməəm ehuə kape nīpig kisisər, yenpig mine yeraan. Kini ye norien kīrikianə əmə min, Yo, Ji Yermamə, jakaməmīr ye nəkwai nīmīr kape nīpig kisisər, yenpig mine yeraan. ⁴¹ Kini ye nīpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, nəmə Nineve min tuksərer mhani hah narmamə yamə mine kisarə e towei mine. Meinai nəmə Nineve a kupan kimisərig nəgkiarien kape Jona, misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisəterigien kin Yo. ⁴² Kini in apa kupən,

12:31: Hib 6:4-6 **12:33:** Mat 7:16-20 **12:34:** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45 **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 **12:39:** Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12 **12:40:** Jona 1:17 **12:41:** Jona 3:5

kwin kape kantri e Shipa[†], rimasi-pən isok muə mə tukrivəh nirkunien kape King Solomon kupən. Mərig Yo yakmauə, nirkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətarigien kin Yo. Mə tukmə nipig Kughen tukrəkir narmamə iran, kwin a kape Shipa tukrərer mini-hah yamə mine kisarə e towai mine.

⁴³ “Nipig nanmin has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tipəvsik, mamarha-kin ikin tukrapis ikin, mərig ripəh nəmien. ⁴⁴ Kini in mamni mimə, ‘Pəh yakrerig-pən ye kafak nimə yame yimnamarə ikin.’ Nipig in rirerig-pə məm kafan nimə, yermamə rikək iran, kimnahiə ripiə huvə, narimnar m-fam kamhaswin huvə. ⁴⁵ Kini in ramvən mikir min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nimraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nimraghien rahas; mərig taktəkun ai rimnahas pik rapita yame in kupən. Kini kisəmhen əmə kin əmiə, nəmə has yamə mine nakasarə e taktakun.”

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarien kafan

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Nipig Yesu raməgkiar hanə kimi narmamə, kini nisini mine piauni minə kasərer apa iruə mhamə tuksəgkiar kimin. ⁴⁷ Kini yermamə kirik rini-pən tuk Yesu mimə, “Yemasur, nisinim, mine naorahim minə khamə tuksəm-ru lk apa iruə.”

⁴⁸ Mərig Yesu rimə, “?Pa e nisinik? ?Mine nipa e piak minə?” ⁴⁹ Kini In mamhajoun-pən kafan narmamə minə mimə, “Kimiə e nisinik minə mine naorahik minə. ⁵⁰ Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Rimik Kughen rorkeikei, in ai naorahik, in ai nisinik, mine in ai nowinik.”

13

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai
(Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)

¹ Ye nipig atuatur a, Yesu ritərhav mivən məkwətə apa ye nikar-kar nu apa Galili. ² Meinai narmamə khapsaah kimnhauə misərer rarkurao kin Yesu, In rimavən ye bot kirik mamkwətə. Kini narmamə kisərer fiak. ³ Kini In rini-ərhav-pən narimnar ripsaah kimi əriə ye nuhpikinien minə. Mamni mimə, “Yəsim kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. ⁴ Mipik mivitəg-ətəg fam. Kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.” ⁵ Kini kweru

[†] **12:42:** Nakəm kwin kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13. **12:45:** Luk 11:24-26; 2 Pita 2:20 **12:50:** Rom 8:29 **13:2:** Luk 5:1-3 * **13:4:** Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit.

nai tiksın rəsaaħ-pən ye tokrei kapier, nimoptanə rikəskəħ ikin. Kini rurə aihuaa əmə meinai nimoptanə rikəskəħ. ⁶ Mərig nıpig mırh rhaktə, kini mhen, kisauei fam meinai nuairiə ripəħ neiwaiyu-pikien. ⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaaħ-əsaah-pən yerki kwənurkəsik.[†] Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun. ⁸ Kini tiksın rəsaaħ-əsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, kini tiksın khakuə kin kwənkwaıriə wan handred, tiksın sikisti, kini tiksın toti.”

⁹ Kini Yesu rımə, “Tukmə kimia narmamə yame nımətirgimie rarə, sətərig huvə kin nəgkiarın e.”

¹⁰ Kini narmamə kape Yesu khauə misaiyoh In mhamə, “? Rhawor nakaməgkiar kimi narmamə ye nuhpikinien?”

¹¹ Kini Yesu rımini-pən tuk əriə mə, “Yakamni məkna meinai Kughen rımnəhitə ye swatuk tuk əmie mə takharkun nəgkiarın məniwən kape narmaruyen kape Kughen. Mərig narmamə apnapig minə, Kughen ripəħ nəhitəyen ye swatuk məknakin tuk əriə. ¹² Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarın, Kughen tukrıvəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarın kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrıvəhsi-ta nirkunien kəskəħ kapəriə. ¹³ Yakaməgkiar kimi əriə ye nuhpikinien meinai kisərig pawk, mhapəħ nharkunien; kini iriə kisarhakin pawk, mhapəħ nisəmien nıpran. ¹⁴ Nımraghien kapəriə ror nəgkiarın kape Profet Aesea ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“ ‘Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəħ nisəmien nıpran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəħ nharkunien.

¹⁵ Ror məkneikin meinai kaparia kapə ruauə muiskai, kini kwəsəpou kin nətərigien kin nar, kini misətapig kin nımririə.

To kipiħapəħ nisorien məknakin, kipsisəm nar kin nımririə, mıpisərig nar kin nımətirgiriə, mıpiharkun nar yerkiəriə,

mıpisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini to Yo yakpivəħ mıragħ əriə.’ (Aes 6:9-10) ¹⁶ “Mərig kimie e, Kughen rımnautə-pre kin kafan nıhuvəyen kimi əmie, kini tukmə naksarha-kin, taksəm; kini tukmə naksərig, takharkun nıpran. ¹⁷ Yakamni-pre əfrakis tuk əmie mə profet minə khapsaah mine nəmə atuatur minə khapsaah kimisorkeikei mə tuksəm naha nhagin yame nakwəsəm ai taktakun, mərig kimnħapəħ nisəmien.

[†] 13:7: Yesu to ripəħ nıniyen mə kwənurkəsik, mərig nəərəs kirik ror nıhirin.

13:12: Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26

Kini misorkeikei pik mə tuksərig naha nhagin yame nakwəsərig ai taktakun, mərig kimnhapəh nisərigien.

18 “Kimiə sətərig huvə kin nīprai nuhpikinien kape yəsim.
19 Kweru nai yame rimnəsaah-pən ye swatuk, in rəmhen kin yermamə yame rimnərig nəgkiarien kape narmaruyen kape Kughen, mərig rīpəh nirkunien. Kini Setan ravəhsi-ta aihuaa əmə nərigien yame rimavən yerkin. 20 Kini kweru nai yame raməsaah-pən ye nimoptanə yame kapier ipakə ikin, in rəmhen kin yermamə yame rimnərig nəgkiarien kape Kughen, məkneikin ravəh yerkin agien, 21 mərig nuan rīpəh neiwaiyu-pikien. Kini ramərer əmə tuk nīpig kwakwə əmə. Tukmə nīpig əutən uə nahasien kirik ruə ye nimraghien kafan tuk nəgkiarien a, taktakun əmə rimir ye kafan nhatətəyen. 22 Kini kweru nai yame rimnəsaah-pən yerki kwənurkəsik, in rəmhen kin yermamə yame rimnərig nəgkiarien kape Kughen, mərig kafan nətərigien ramvən pik tuk narimnar kape tokrei tanə, kini in rorkeikei mə kafan nautə tukripsaah, kini nətərigien minə a kaserko əsuun nəgkiarien kape Kughen. Kini nəgkiarien a rīpəh nikuəyen kin kwənkwan. 23 Mərig kweru nai yame rəsaah-pən ye nimoptanə huvə, in rəmhen kin yermamə yame rərig nəgkiarien kape Kughen, kini mirkun nīpran. Kini ye nimraghien kafan, rikuə kin kwənkwan. Tiksin khakuə kin kwənkwaيريا wan handred, tiksin sikisti, tiksin toti.”

Nuhpikinien ye mənvhirik yame rahas

24 Kini Yesu rimini-ərhav-pən min nuhpikinien kirik kimi əria mīmə, “Narmaruyen kape Kughen, in rəmhen kin yermamə kirik yame riməvitəg-ətəg kweru nai ye kafan nəsimien. 25 Yenpig, kisapir iriə kafan narmamə minə, məkneikin kafan kirik tikmir ruə mivitəg-ətəg mənvhirik has ye kafan nəsimien, map. 26 Kini kweru nai huvə minə kishaktə, misəhuə, misor kwənkwaيريا. Mərig ye nīpig a, mənvhirik has rhaktə min, mehuə.

27 “Kini slef minə kape kwən a khauə misəm, mhani-pən tukun mhamə, ‘Yeməhuə. ?Nimisuv kweru nai huvə in əmə in əmə, uə nīkam? ?Mənvhirik has risi-pkaa?”

28 “Kini yamehuə a rini-pən tuk əria mīmə, ‘Tikmir kirik kafak rimnor nar en.’

“Kini kafan slef minə khani-pən tukun mhamə, ‘? Mərig nakmə jakhavən misəkwai ta mənvhirik has a uə?”

29 “Rini-pən tuk əria mīmə, ‘Nīkam. Hapəh. To nakasəkwai ta mənvhirik has minə a, masor misəkwai ta pikin kwənkwai nai huvə. 30 Pəh iriu kwhaktə kwis əmə miravən mwəriaji kwənkwai nai huvə rimruə. Ye nīpig a in a, jakni-pən tuk kafak

narmamə yamə mine tukharhi kwənkwai nai mə tukhavən misəkupan misəkwai ta mənvhirik has, mhapik, misarakikin-pən ye nap. Kwasig ikin, khapik kwənkwai nai huvə minə mhauə ye nəkwai nimə kafak yame kamətu-pən nəviginien ikin.’ ”

Narmaruyen kape Kughen ramehuə atuk ye nəsaninien kafan

(Mak 4:30-34; Luk 13:18-21)

³¹ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien kirik tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwai mastad, yame yermamə rimivəh mivən misuv ye kafan nəsimien.

³² Kwənkwai mastad a in rarkəskəh pik, mərig nipig in tukrurə mehuə rəmhen kin nai ehuə kirik. Kini man minə yamə mine kamhaivə yerpig tukhauə misor nimairiə ye kwerəgrəgin.”

³³ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien kirik tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin yis yame piraovin kirik ramarap ye flaoa ripsaah yame ramor-pən ye besin ehuə, kini rher-əpu flaoa rəsiis, mehuə.”

³⁴ Narimnar minə fam, Yesu ramni əmə nuhpikinien iran kimi narmamə, to ripəh nini-atuatuk-əməyen. ³⁵ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini mimə,

“Nipig tukmə yakaməgkiar, jakni əmə nuhpikinien.

Jakamni-ərhav narimnar yame yimnerkwaig kin ririkakun ye nipig yimnor tokrei tanə meriaji-pə e taktəkun.”

(Sam 78:2)

Yesu ramhoprai nuhpikinien ye mənvhirik has

³⁶ Kini Yesu rəta ye narmamə, mivən ye nəkwai nimə kirik. Kini kafan narmamə minə khavən misəm, misaiyoh-pən mhamə, “Hoprai-pə ru nuhpikinien ye mənvhirik has yame raurə ye nəsimien.”

³⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yo e, Ji Yermamə, Yo e yermamə yame yimnəvi-ətəg-ətəg kwənkwai nai ye nəsimien.

³⁸ Kini nəsimien in tokrei tanə. Kini kwənkwai nai huvə, iriə e ji Kughen yamə mine In ramarmaru irəriə. Kini mənvhirik has minə, iriə e ji Setan. ³⁹ Kini tikmir yame rimavən mivitag-ətəg mənvhirik has a in Setan. Kini nipig yame tukrhi kwənkwai nai, in e Nipig Kwasig. Kini narmamə yamə mine kamharhi kwənkwan, iriə e agelo minə. ⁴⁰ Tukhapik mənvhirik has misəhi-pən ye nap. Norien a rəmhen kin Nipig Kwasig. ⁴¹ Yo, Ji Yermamə, jakher-pre kin agelo minə kafak tukhavən ikin yakamarmaru ikin, misəkwai ta yor təvhagə has minə fam, mine narimnar minə fam mine yame kamhavi-pən narmamə tuk norien təvhagə has minə. ⁴² Iriə

tuksarakikin-pən əriə ye nap ehuə. Kini aikin a, narmamə tuksasək misəkwəruə. ⁴³ Kini narmamə yamə mine kisatuatuk tuksəsiə ye rao ye neai, rəmhen kin mīrh. Tukmə kimia narmamə yame nīmətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

Nuhpikinien ye bokis mane yame ramerkwaig

⁴⁴ Kini Yesu rirpin nəgkiarien kafan mamni mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin bokis mane kirik yame ramerkwaig ye nīmoptanə. Kini yermamə kirik rīmavən, məm, kini rarə minim min ye nīmoptanə. Rikin rīmnağien pīk, kini rīvən mor salem kin narimnar fam kafan, mivəh mane iran, mivən mivəh nīmri nīmoptanə a kimnerkwaig kin bokis mane ikin.”

Nuhpikinien ye kapier e kamni kimə perel

⁴⁵ Kini Yesu rirpin nəgkiarien kafan mamni mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin sto kipa yame ramahakin kapier huvə minə e nīmrin rhaktə, kamni kimə perel, mə tukripik mivən mor salem kin. ⁴⁶ Tukmə rəm perel kirik yame rhuvə pīk, kini marar mivən mor salem fam kin kafan narimnar, kini mivəh mane iran, mivən mivəh perel a kin.”

Nuhpikinien ye net kape niviye kəmam

⁴⁷ Kini Yesu rirpin nəgkiarien kafan mamni mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin nīpig narmamə kisarko-pən kin net apa ye lugun mamhavi kəmam pisin pisin iran. ⁴⁸ Nīpig net rukwar kin kəmam, kini khavi-haktə net, kini masəwhai kəmam minə mhavai-pən kəmam huvə minə ye nītip ehuə minə kapəriə, misarakikin kəmam yamə mine kisahas. ⁴⁹ Kini ye norien kirikianə əmə min, tuk Nīpig Kwasig, agelo minə tukhauə mhavəhsi-ta narmamə yamə mine kisahas tuk narmamə yamə mine kisatuatuk, ⁵⁰ misarakikin-pən əriə ye nap ehuə- ikin narmamə kisasək misəkwəruə ikin.”

⁵¹ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mə, “?Kimia nakharkun narimnar minə a uə nikam?”

Kini iriə khamə, “Əwəh.”

⁵² Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Ror məkneikin, nəmhajoun minə fam kape loa yamə mine kwənhauə ye narmaruyen kape Kughen, kimisofugin-pən nəgkiarien wi kafak mine nəgkiarien akwas kape Moses rəmhen kin yame yemehuə kape nimə kirik ramofugin-pən narimnar huvə yamə mine khawi mine narimnar huvə yamə mine ramswin hanə ye nimə kafan.”

Nəmə imei Yesu kimisəpəh In

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Kini Yesu rimini ta nuhpikinien minə a, marar, mitərhav.
⁵⁴ Muə iman ikin, mirikakun maməvhag kimi narmamə ye nəkwaï nimə kape nofuginien. Kisərig nəgkarien kafan, kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Man! ?In ravəh hiə nirkunien e? ?Rhawor mor nimtətien minə e? ⁵⁵ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas, mine Saemon. ⁵⁶ Kini nowini minə kasarə min e kitawə miriə. ?Ravəh hiə nirkunien e?”
⁵⁷ Kini iriə kinasəməkin In.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai In. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərus kafan minə, iriə pisin əmə to khapəh nhasiaiye In.”

⁵⁸ In a ye kwənmhaan a, ripəh nor-pikien nimtətien, meinai kapəriə nhatətəyen rikək iran.

14

Nimhəyen kape Jon Baptaes

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ Ye nipiğ a, King Herod Antipas yame rimnamarmaru ye tanə Galili rimnərig nəvsaoyen kin Yesu. ² Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, “!Eh! !Kwən e in Jon Baptaes, ruimragh min ye nimhəyen! Ror pən ravəh nəsaninien tuk norien nimtətien minə.”

³⁻⁴ Herod rikin raməsik məknakin meinai nipiğ kirik, in rimikir ta piraovin kape Filip e piauni. Pian a, nhagin e Herodias. Kini Jon rimini-əhu mimə, “Kimini-əhu mə takpəh nikir-tayen piraovin e.”* Jon ramni-əhu Herodias, Herodias raməməkin in tukun. Kini Herod rimivəhsi-pən Jon ye kalabus. ⁵ Kini Herod rimə tukrhopni Jon tukun, mərig ruagin kin narmamə, meinai rikiriə rimnəsik mə Jon in profet kirik.

⁶ Mərig nipiğ kirik, Herod rimnor nəviginien ehua kirik mamor nipiğ kafan yame rimnarha iran. Kini piakəskəh e ji Herodias rimnor danis ye nimri narmamə. Rimnor danis, Herod rəm rorkeikei, ⁷ mini-pən tuk piakəskəh a mə, “Yakamni kwəsu əgkəp mə nar yame ik nakorkeikei mamiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen.”

⁸ Mərig Herodias rimnaməkeikei kimi piakəskəh ai mə tukrini-pən tuk Herod mimə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə

13:54: Jon 7:15 **13:55:** Jon 6:42 * **14:3-4:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mine 20:21. Kini mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovin (Dut 25:5-6).

14:3-4: Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 **14:5:** Mat 21:26

takrah kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

⁹ Nəgkiarien ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimnor nəgkiarien ətən ye nimri in minə tiksın. To ripəh nəpəhyen. Kini rimə tuksor nəkwai piakəskəh ai. ¹⁰ Mher-pən kin narmamə tiksın khavən ye kalabus misəru-ta kapən kapə Jon, ¹¹ mhaukrai-pən ye tikiplet, mhavəh mhavən mhavəhsi-pən kimi ji Herodias. Kini in rīvəh-si-pən kimi nisini. ¹² Kini narmamə kape Jon kimnhavən mharəh nıpran, mhavən mhanım. Misarar mhavən misəvsao kin kimi Yesu.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faeftaosən kin

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³ Nıpig Yesu rimnərig nəvsaoyen a, kini rat-pən ye bot kirik mivən apa ikin ruhiko ikin. Mərig nukwhao kimnharkun aikin ramvən ikin, mhatərhav ye kapəriə rukwanu minə misəriwək mhakurao mamhavən misəm. ¹⁴ Kini Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin reiwaiyu tuk əriə. Kini rimavən mor huvə narmamə yamə minə kamhamhə.

¹⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In, mhamə, “Kwənmhan əkwak ikin e, kini rinamenaiyu. Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh kamhavən apa yerkwau ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

¹⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Rhuvə mə tukhapəh nisaiyu-rik-rik-ien. Kimiə taksəvigin əriə.”

¹⁷ Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? Nıpar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh mhauə.” ¹⁹ Kini mini-pən tuk narmamə mə tuksəkwətə huvə yerki mənvhirik. Kini mivəh bred ai kirkirip mine kəmam kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu bred, mipik-pən kimi kafan narmamə mımə, “Takhapik misəvigin narmamə minə a kin.”

²⁰ Kini iriə kimisəvigin tupriə rəsiis misəpəh nıpərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nıtip twelef khakuar min. ²¹ Narmamə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam rəmhen kin faef taosen. Mərig kipəh nəvhuekinien nıpiraovin mine kwajikovə minə.

Yesu rameriwək ye nımar mar nu

(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

²² Məkneikin, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavən ye bot misəkupan mhavən ye nıkar nu, mərig In raməmır əmə mə tukrher-pən kin narmamə kamhavən iməriə ikin. ²³ Rher-pən ta kin narmamə ai, kini marar mhaktə

fiak mivən ye tukwas kirik In pisin əmə, mə tukrəhuak. Rinamenaiyu, Yesu pisin əmə aikin. ²⁴ Mərig bot ravirə ta ye nu, mirəhpikin nimətag. Peao-peao ramuh bot.

²⁵ Kini ye kwəsum-niraanien, Yesu rarer məriwək ye nimar-mar nu mamuə tuk əriə. ²⁶ Kini narmamə kafan minə kimisəm rəriwək mamuə ye nimar-mar nu, kamhagin pik. Misokrapomh mhamə, “!Eh! !Yarhmə kirik apa!”

²⁷ Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.”

²⁸ Kini Pita rimə, “Yermaru. Tukmə lk əfrah, okrən min kin yo pəh yakəriwək min ye nimar-mar nu murə.”

²⁹ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yuə.”

Kini Pita rəvi-ərhav ye nəkwai bot, məriwək ye nimar-mar nu mivən tuk Yesu. ³⁰ Məm peao-peao, kini rigin pik, kini minaməmnim. Masək-pən tuk Yesu mimə, “!Yermaru, vəh miragh yo!”

³¹ Məkneikin, Yesu rərao-pən mirəh, mini-pən tukun mimə, “Kafam nhatətəyen rəkəskəh pik. ?Rhawor e nakpəh niniyen nəfrakisien irak?”

³² Kini kwat-pən min ye bot, məknekin nimətag reiwaiyu.

³³ Kini narmamə minə a ye nəkwai bot kasəgnəgin In mhamə, “!Nəfrah! Ik Ji Kughen.”

³⁴ Kini kimnhavən ye nıkar lugun pən, mhavhiak ye tanə Genesaret. ³⁵ Kini narmamə aikin khauə misəm Yesu, minharkun In, misher-pən nəgkiarien kimi narmamə rarukrao ye rukwanu minə fam aikin a. Kini khapik min kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə mhavən tuk Yesu, ³⁶ misəkeikei kimin mhamə iriə yamə minə kamhamhə, tukharap əmə nəpag nımrı neipən kafan, kini iriə fam yamə mine kimnharap In misəsanin.

15

Nəmhajoun kape loa kape Moses kasotgoh iriə Yesu ye nıkarin kape loa

(Mak 7:1-23)

¹ Nəmhajoun tiksın kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən apa Jerusalem mhauə misəm Yesu misaiyoh In mhamə, ² “?Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisəravyen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

³ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “! Mərig kimia nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ⁴ Əmru, Kughen rimini kupən

mimə, 'Takhasiai nisinmiə mine rimimiə.' (Eks 20:12; Dut 5:16) Kini mimə, 'Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.' (Eks 21:17; Lev 20:9) ⁵ Mərig

kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisasituyen ye nisinriə mine rimriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, 'Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini yo to yakpəh nivəhsi-ta-minien nivəhsi-pre kimik.' ⁶ Nakasəvhag kimi narmamə məknekin mamhani əswasig kin nasituyen yame narmamə tuksor kimi nisinriə minə mine rimriə minə. Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarien kape Kughen. ⁷ Niniyen kapəmiə rhuvə mərig norien kapəmiə rahas. In apa kupən, profet e Aesea, rimnəfrakis ye nikarın kapəmiə mirai mamni mə,

⁸ " 'Nəmə minə, kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə,

mərig rikiriə raməmır isok pik tuk Yo.

⁹ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini ye kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarien e kape Kughen, mərig rəmhen əmə kin nərigien kape yermamə.' " (Aes 29:13)

¹⁰ Kini Yesu rimnokrən kin narmamə mə tukhauə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, "Sətərig-ru, mharkun nar e. ¹¹ Nar raməmır iruə, tukmə rīvən yerki yermamə, to ripəh norien rəmkimik ye nimir Kughen. Nar ramtərhav ye nəkwai yermamə ramor nəmkimik ye nimir Kughen."

¹² Kini kafan narmamə minə khauə misəm misaiyoh-pən mhamə, "? Mərig nakirkun mə Farisi minə kimisərig nəgkiarien e kafam, rikiriə raha?"

¹³ Kini rini-pən tuk əriə mə, "Nai minə fam yame Rimik apa ye neai rimipəh nihuyen, In tukrivi-haktə piəpiə iriə nuan minə. ¹⁴ Səpəh əriə. Iriə kamhakır narmamə, mərig nimirriə ripis. Tukmə nimirin pis rikir nimirin pis, kini iriu tukawəkeikei mirəivə ye nəkwai nimir."

¹⁵ Kini Pita rini-pən tukun mimə, "? Hoprai-pə ru niprai nuhpikinien en kimi əmawə?"

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, "? Rhawor? ? Kimiə min nakseinein? ¹⁷ ?Nakharkun mə narimnar yame kamən ramvən ye tip jir mamtərhav min? ¹⁸ Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə kini mamtərhav ye tikiherin, ramor yermamə raməmkimik ye nimir Kughen. ¹⁹ Meinai in ai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nhopniyen yermamə, nəkrəhyen kin piraovin, nor-apnapigien nar, nəkrəhyen, neikuəyen, mine niniyen nikar jir. ²⁰ Norien has

minə a kamhasi-pən yerki yermamə masor in raməmkimik ye nımri Kughen. Mərig tukmə yermamə kırık rıpəh nəravyen, pa rimə rəmkimik ye nımri Kughen.”

Piraovin yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu

(Mak 7:24-30)

²¹ Kini Yesu rıtərhav aikin a mivən ye taon kiraru e Taea mine Saedon. ²² Kini pian kırık yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramarə ye kwənmhan a rımauə məm, mamasək apomh mımə, “Yermaru. Mikip King Deved. !Rikim tukreihuaə tuk yo! Nanmin has kırık ramərer-pən ye piakəskəh kafak, mamoriah pik in.”

²³ Mərig Yesu rıpəh niniyen nar kırık tukun. Kini kafan narmamə khauə masəkeikei kimin mhamə, “Her-pən kin pəh ramvən, meinai in ramasək apomh mamkwasig kin ətawə.”

²⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Kughen rımnher-pə kin Yo mə jakvən əmə tuk sipsip minə kape kwənərəus kape Isrel yamə mine kaserwei.”

²⁵ Mərig pian a ruə mənımkur ye nımri Yesu mamni mımə, “Yermaru, asitu irak.”

²⁶ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Rapəh natuatukien mə tikvəh nəviginien ne kwajikovə minə karakikin-pən kimi kuri minə kapəriə.”*

²⁷ Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisəniyen nımsımsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol kape yamehuaə kapəriə.”†

²⁸ Kini Yesu rhorpin nəgkiarien kafan mımə, “Piraovin. Kafam nhatətəyen rehua. Naha nhagin yame nakorkeikei, tukruə mor nəfrakisien kin.” Kini taktakun əmə, piakəskəh kafan rımnəsanin min.

Yesu rımnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə

²⁹ Kini Yesu rıtərhav aikin a maməriwək ye nıkar-kar lugun Galili. Mhaktə fiak mivən ye tukwas kırık mamkwətə. ³⁰ Kini nukwhao ehuaə khauə misəm. Mhapik narmamə yamə mine nihuriə rarpəvin mine nımrin pis minə, mine yamə mine nıprairiə rımhə, mine yamə mine kaseinein nəgkiarien, mine yamə mine kımnhavəh nəmhəyen pisin pisin. Misətu-pən

15:24: Mat 10:6 * **15:26:** Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel kəsəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mıpəh nasituyen ye kwajikovə minə kape nəmə tana pisin. † **15:27:** Pian a rımnəgkiar kin nımsımsi nəviginien ror nuhpikiniyen kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nıpar nasituyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel.

əriə ipakə tuk Yesu, kini In ror huvə əriə. ³¹ Kini narmamə minə a kimisəm mə narmamə yame kaseinein nægkiarien kimisəgkiar, mine yamə mine nīprairiə rīmhə kimisəsanin, mine yamə mine nīhuriə rahas kimisəriwək, mine nīmrin pis minə kimisəm nar, kini kisakur pik kin, mhani vi vi Kughen kape Isrel.

Yesu rīmnor nīmtätien kirik, maməvigin narman fo taosen (Mak 8:1-10)

³² Ye nīpig a, Yesu rīmnokrən kin kafan narmamə minə mīmə, “Rikik reiwaiyu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kimisəmīr nīpig kisīsər, kini nəriə nəviginien rīrkək. To yakher-pən kin əriə yerkwānu, kamhəvən kirik rəmkerəv ye swatuk, nīmrin rapig, kini rīmīr.”

³³ Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəviginien rəmhen tuk nukwhao ehua e? Ikin eikin e kwənmhan əkwak.”

³⁴ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven. Mine kwaji kəmam tiksīn.”

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.”

³⁶ Kini mīvəh nīpar bred ai mine kəmam, mīni vi vi Kughen tukun, kini makapīr-pīr, məhi-pən kimi kafan narmamə minə mə taksəvigin narmamə ai kin. ³⁷ Kini kisəvigin, tupriə rəsiis fam. Kini narmamə kafan minə khavən mhapik nīpərpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru ehua seven. ³⁸ Narmamə minə ai kimisəvigin, kimīvəh əmə nīhupin ye narman, iriə fam rəmhen kin fo taosen. Mərig kīpəh nīsəvhuekinien nīpiraovin mine kwajikovə minə. ³⁹ Kini Yesu rher rik rik kin əriə. Mat-pən ye bot, mīvən apa kwənmhan ehua kirik, nhagin e Magadan.

16

Farisi minə mine Sadusi minə kisaiyoh Yesu mə tukror nīmtätien kirik

(Mat 12:38-45; Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Kini ai, Farisi tiksīn mine Sadusi tiksīn khauə masəni-əhu Yesu mə to rīpəh norien nīmtätien kirik ye nīmririə yame ramhajoun mə nəsaninien kafan ramsi-pən ye neai.

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nīpig mīrh natukrivə, nakhamə, ‘Tikianakwamer rukweiha tukravən meinai napuə raməwhao.’ ³ Kini yenpīgyenpīg iran, nakhamə, ‘Nəhig tukrīp, meinai napuə rəwhao markurao.’ Nakharkun nīniyen nīprai nīmtätien ye nīmar napuə, mərig nakseinein nīniyen nīprai nīmtätien yame yakamor ai taktakun. ⁴ Kimiə e tak-takun mine, naksahas. Kimiə nəmə Isrel nīmīsəpəh kapəmiə

nhatətəyən ye Kughen rəmhen kin piraovin kirik yame rapəh kafan yerman məri-pən kwən pisin. Kini taktakun naksorkeikei mə jakor nımtətien kirik yame tukrhajoun mə yımasi-pən ye Kughen. Mərig Kughen tukror nımtətien kirikianə əmə, in e nımtətien kape Jona kupan.” Yesu rımnəgkiar fam ai məpəh əriə.

Yesu rımnor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai kasəvit-ərhav ye nımtətien yame rımnor
(Mak 8:14-21)

⁵ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəviəfugin ye nu apa Galili. Misəru-kin nıpər bred nəriə.

⁶ Kini Yesu rımnor kwirig kimi əriə mımə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Sadusi minə.”

⁷ Kini kinəsaiyoh əriə minə kin nıpran, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rımə kitawə kimnhapəh nhavəhyen bred uə?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “Kapəmiə nhatətəyən rikəskəh. ?Nakshawor e masəm əmiə minə mə bred rikək? ⁹ ?Rhawor e rikimiə rıpəh nəsikien kini nakhapəh nharkun-huvəyən mə nıpig yımivəh nıpar bred kirkirip, məhi-pən kimi narman faef taosen kisan, kini kimisəpəh nıpərpər nəviginien, ?nakhavai-pən ye nıtip kuvhuun? ¹⁰ Kini nıpig yımivəh nıpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen, kini mhapəh nıpərpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun? ¹¹ ?Rhawor kimiə nakhapəh nharkunien mə yakpəh nəgkiarien kin bred? Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə mine Sadusi minə.”

¹² Kini ye nıpig a, iriə kimnharkun mə pəh nien mə raməgkiar kin yis yame kamor bred kin, mə tukasərig əriə tukun. Mərig tukasərig əriə tuk nhajounien kape Farisi minə mine Sadusi minə.

Pita ramni mə Yesu in Kristo
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khavhiak mhatərhav-pən ye kwənmhan e kamni kimə Sisaria Filipae. Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo, Ji Yermamə, Yo e pa?”

¹⁴ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksin khamə Ik e Jon Baptaes; tiksin khamə Ik e Elaeja tu; kini tiksin khamə Ik e Jeremaea uə profet kupən pisin kirik kape Kughen.”

¹⁵ Mərig In raiyoh əriə mə, “? Mərig rhawor irəmiə? ? Nakhamə Yo e pa?”

¹⁶ Mərig əmə Saemon Pita rımə, “İk e Kristo,* ji Kughen yame Ramragh.”

¹⁷ Kini Yesu rımını-pən tukun mə, “Saemon Jona†, Kughen rımnaute-pre kin nihuvəyen kafan kimik, meinai pəh nien mə yermamə kirik rımnor əpu nar e kimik; mərig Rımik apa ye rao ye neai, In rımnor əpu nar e kimik. ¹⁸ Kini yakamni-pre tuk ik mə ik Pita‡, nıpran ramni mə kapier yame jakvhırəkin-pən nıməhuak kafak iran. Kini to nəsaninien kape nımhəyen rıpəh napitayen kafak narmamə mınə. ¹⁹ Jakvəhsi-pre ki kimik kape narmaruyen kape Kughen. Tukmə nakəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.” ²⁰ Kini mını-əutən-pən tuk kafan narmamə mınə mə tukhapəh nhani-pənien tuk yermamə kirik mə In Kristo yame Kughen rımını mə tukrher-pə kin.

Yesu rıməkupən mırkun, mını-ərhav mə tukrımhə, kini mımragh mın

(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Rırıkakun ye nıpig a, Yesu rımını-pən tuk kafan narmamə mınə mə tukraməkeikei mivən Jerusalem, kini nəwharu mınə Isrel, mine jif pris mınə, mine namhajoun kape loa kape Moses, taksor nəmhəyen kımın, mhani mə tukraməkeikei mımhə. Mərig ye nıpig yame ror kısısər kin, tukramragh mın ye nımhəyen kafan.

²² Məknəkin Pita rıkir In, mwapta irəriə, kini mamni-əhu In mımə, “!Nıkam, Yermaru! Tukrıpəh norien rəmhen kin yame nakamni.”

²³ Mərig Yesu rarar, mını-pən skai tuk Pita mımə, “!Setan! Ap ikin e! Ik nakamərer əswasig kin Yo. Nərigien kafam rıpəh nəmhənen kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

²⁴ Kini Yesu rımını-pən tuk kafan narmamə mınə mə, “Tukmə yermamə rımə tukrıkwasig kin Yo, tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nımhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrıkwasig kin Yo. ²⁵ Meinai yermamə yame ramgin tuk kafan nımraghien, tukraməkeikei mımhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nıkwasigien kin Yo, tukrarə ye nımraghien rerin. ²⁶ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei tanə e, mamarakikin kafan nımraghien

* **16:16:** “Kristo” mine “Mesaea” kwəm nəmhən. Nıpran rımə, “Yermamə yame Kughen rımını kupən mə tukrher-pə kin tuk niwəh-mıraghien ətawə.” † **16:17:** Nəgkarien kape Gris ramni mə “Saemon Bar Jona.” Nıpran ramni mə in ji kwən kirik, nhagin e Jona. ‡ **16:17:** Gal 1:15-16 § **16:18:** Ye nəgkarien Gris, “Pita” nıpran ramni “kapier.” ¶ **16:18:** Jon 1:42; Efes 2:20 ¶ **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27

tukun, nanmîn tukrerwei. Mərig nar kirik rirkək mîn tuk nîvəhyen nîmrî nîmraghien kafan. ²⁷ Ror məknakin meinai Yo Ji Yermamə jakpiuə kimawə agelo minə ye nəsaninien ehua mine nikhakien kape Ririk, kini jakpivəhsi-pən nərokien kimi narmamə mfam tuk wok yame kimisor. ²⁸ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə tiksın kasarə ikin e to khapəh nhamhəyen miseriaji nîpig narmamə tuksəm Yo Ji Yermamə yakavəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

17

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nîmrîn rukreikin muə mor pîsîn

(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Nîpig sikis ruauə muavin, Yesu rikir Pita, Jemes mine piauni Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pîsîn əmə kimîrhkwasig kin. ² Aikin, nîprai Yesu rukreikin muə mor pîsîn. Nîmrîn rakhak rəmhen kin nikhakien kape mîrh. Kini neipən kafan rhawən pik. ³ Kini yemasur kupən mir kîraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə mîn, marhəgkiar irisir Yesu.

⁴ Kini Pita rîni-pən tuk Yesu mə, “Yermaru, rhuvə mə kimasir jakəhrarə əmə eikin e. Pəh yakrharkwopək nîmə kisisər. Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.”

⁵ Pita raməgkiar hanə, məknekin napuə hawən kirik rei-waiyu, muvrig əpis əriə. Kini nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mîmə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. Ririk ragien pik tukun.”

⁶ Kimîrhərig nəgkiarien a, kîrhigin pik, mîrhənim-pən nîmrîrisir ye nîmoptanə. ⁷ Mərig Yesu ruə mîrap ərisir mîmə, “Rhekîmter. Mîrhipəh nîrhiginien.” ⁸ Məknekin, krharharha, mîrhipəh mîn nîrhəmien əriu. Yesu pîsîn əmə ramərer.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rîmîni-əhu əutən pən tuk ərisir mîmə, “Takrhipəh nîrhəvsaoyen kin mîrheriaji Yo, Ji Yermamə, jakîmragh mîn ye nîmhəyen kafak.”

¹⁰ Kini krhaiyoh mîrhîmə, “?Mərig rhawor e nəmhajoun kape loa mînə kamhani mhamə Elaeja tukraməkeikei məkupan ye Kristo muə?”

¹¹ Kini Yesu rîmə, “Nəfrakisien mə Elaeja tukraməkeikei məkupan muə mə tukrətu huvə narîmnar fam. ¹² Mərig yakamni-pre tuk əmisir mə Elaeja ruərerig ta, mərig narmamə khapəh nharkunien in; mîsor ahas pən kimîn. Ye norien kîrikianə mîn, tuksor Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen.”

16:26: Mat 4:8-9 **16:27:** Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Rev 22:12

17:2: 2 Pita 1:16-18 **17:5:** Dut 18:15; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11;

Luk 3:22 **17:10:** Mal 4:5 **17:11:** Mal 4:5-6 **17:12:** Mat 11:14

¹³ Ramni məknakin, kafan narmamə minə kharkun mə In raməgkiar ye Jon Baptaes.

*Yesu rimnəko ta nanmin has ye pikwarien kirik
(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)*

¹⁴ Kini khatərhav-pə tuk nukwhao ehuə. Kini yermamə kirik ruə məninkur-pən tuk Yesu mimə, ¹⁵ “Yermaru. Pəh rikim tukrehuə tuk pikwarien kafak. Nikəvaan ramor pik in. Ramarə ye nipig ətən. Nipig ripsaah ramimir-pən ye nap mine ye nu. ¹⁶ Kini yo yimirəh mivən kimi kafam narmamə minə, mərig kiseinein nor-huvəyen.”

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Kəsi! Kimiə e taktakun mine, nhatətəyen kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nipig takpishatətə irak?” Kini mamni min mimə, “Harəh pikwarien en mhauə.”

¹⁸ Kini Yesu rimnəgkiar skai kimi nanmin has maməko-ta. Məkneikin mor huvə pikwarien a.

¹⁹ Kini ai kafan narmamə khauə iriə pisin əmə misəm Yesu misaiyoh-pən mhamə, “? Rhawor e kimawə yakwəseinein nəkotayen nanmin has a?”

²⁰⁻²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Meinai nhatətəyen kapəmiə rikəskəh əmə. Kini nanmin has yamə mine kisor məknekin, to nakpəh nəviginien məhuak mirkun nəkotayen əriə.* Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə to nhatətəyen kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwa mastad, mərig takharkun nhani-pənien tuk tukwas e mhamə, ‘Əta ikin e mivən aikin a,’ kini tukror nəkwaimiə. Kini takharkun nisorien narimnar fam.”

Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min

²² Kini kimnhauə kirikianə apa Galili, kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kwən kirik tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə. ²³ Narmamə tukshopni Yo, kini ye nipig yame ror kisisər kin, Kughen tukrivəh miragh Yo ye nimhəyen.” Kini kafan narmamə minə rikiriə rəpou pik tuk nəgkiarien a.

*Yesu rameighan kin mə tukvəhsi-pən mane kape takis kimi
Nimə Ehuə kape Kughen*

²⁴ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə kimnhatərhav apa Kapaneam. Kini narmamə yame kasərer tuk mane kape takis kape Nimə Ehuə kape Kughen khauə tuk Pita mhamə, “?”

17:13: Luk 1:17 **17:19:** Mat 10:1 * **17:20-21:** Nəgkiarien e ye ves 21 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrah ikin e uə nikam. **17:20-21:** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1 Kor 13:2 **17:22:** Mat 16:21

Rhawor? ?Yhajoun kafam ramərok-pən takis kin mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, uə nīkam?”

²⁵ Kini Pita rimə, “Ǝwəh. Ramərok.”

Kini Pita rīvən ye nəkwai nimə, Yesu rəkupən maməgkiar mamni nuhpikinien kirik mīmə, “Saemon. ?Nakmə rhawor? ?King minə kape tokrei tanə kamhavəh takis tuk nīpa? ?Kamhavəh tuk kapəriə narmamə minə, uə tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien?”

²⁶ Mərig Pita rimə, “Kamhavəh tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien.”

Kini Yesu rimə, “Nəfrah. Narmamə kape king khapəh nisərokien takis.”†

²⁷ Kini Yesu rirpin mīmə, “Mərig kitawə khapəh nisərkeikeiyen mə tuktors niemha rhai əriə tuk ətawə. Kini ror məknei, rhuvə mə ik takvən apa ye lugun, maruk kin string, mivi kəmam. Kəmam yame takvi məkupan, meikus nəkwan, məm mane‡ kirik rəmhen tuk nərokien takis. Vəh mane en, mivən, mivəhsi-pən kimi əriə tuk nərokien takis kapərao.”

18

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Ye nīpig a, narmamə kape Yesu kimnhauə misaiyoh-pən mhamə, “?Pa in yerpīrig ye narmaruyen kape Kughen?”

² Kini Yesu rokrən kin kwajikovə kirik, ruə mərəer ye kwerkwan irəriə. ³ Kini mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisararien irəmiə mhauə rəmhen kin kwajikovə, to nakhapəh nhavənien misarə ye narmaruyen kape Kughen. ⁴ Ror məkneikin, tukmə yermamə ravəhsi-əhu atuk in rəmhen kin kwajikovə e, in yerpīrig ye narmaruyen kape Kughen.

⁵ “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo.

⁶ Mərig Kughen tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kamhavi-pən kwajikovə yamə mine kishatətə irak, mə tuktors təvhagə has. Kini narpinien a tukriskai rapita yame tukruk-pən kapier kirik ye nīpətək nuan, karkw-ərhav-pən kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim.

17:24: Eks 30:13; 38:26 † **17:26:** Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə in yermamə kape Kughen, to ripəh nərok-pən-ien takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen, rəmhen kin yame yermamə kape king to ripəh nərok-pən-ien takis kimi king, nəmə iruə əmə kasərok-pən takis kimin. ‡ **17:27:** Gris ramni “drakma kuas.” “Drakma” kirikianə in nərok kape wok ye nīpig kirikianə. **18:1:** Luk 22:24 **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 **18:6:** Mak 9:42; Luk 17:1-2

⁷ “! Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk narmamə kape tokrei tanə e yame kamhavəh-si-pən vəhsi-pən kimi narmamə mə tuksor təvhagə hah. Nivəhsi-pən vəhsi-pənien minə a tukraməkeikei muə. !Mərig, kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk yermamə yame in ramor swatuk tuk nahasien a. ⁸ Kini tukmə kwermim uə nihum ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim uə nihum nikarin mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehuə kin kwermim kwis mir uə nihum kwis mir. ⁹ Kini tukmə nimrim ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nimrim kirikianə mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nimrim kwis mir.”

Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei

(Luk 15:3-7)

¹⁰ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei mharkun huvə mə takhapəh nisəm-əhuyen narmamə minə kafak yamə kisəmhen kin kwajikovə, meinai yakamni-pre tuk əmiə mə agelo yamə mine kasəm əriə, nipig mifam iriə kasərer ye nimri Rimik apa ye rao ye neai, mamhani-ərhav pən nhagriə tukun. ¹¹ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakin narmamə yamə mine kwəserwei, mivəh miragh əriə.*

¹² “Tukmə yermamə kirik, kafan sipsip wan handred, kini kirikianə ramerwei. ? Mərig nakirkun mə tukrha-wor? In tukraməkeikei mipəh kafan naenti naen sipsip kasərer ye tukwas, kini in mivən marhakın yame rimnerwei.

¹³ Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nipig tukram, rikin tukragien tuk sipsip kirikianə əmə rapita nagienien tuk naenti naen e khapəh niserweiyen.

¹⁴ “Ye norien kirikianə əmə min, Rimimiə apa ye rao ye neai, In ripəh norkeikeiyen mə kafan kirik kwajikovə tukrerwei.”

Piam yame ramor nahasien kimik

(Luk 17:3)

¹⁵ Kini Yesu rimə, “Tukmə piam kirik ror nahasien kimik, yuvən kimiru pisin əmə, mhajoun-pən naha nhagin yame rimnor ripəh nəmhenien. Tukmə rərig ik, kafam nəgkiarien tukror rikin rirerig-pə min, nakawor huvə əmiru minə.

¹⁶ Mərig tukmə ripəh nərigien ik, takvəh min yermamə kirikianə uə kiraru, mə tukirkun mə nəgkiarien fam yame takhani in nəfrakisien.† ¹⁷ Kini tukmə ripəh nərigien əmiə,

18:8: Mat 5:29-30 **18:9:** Mak 9:43-48 * **18:11:** v. 11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini nəgkiarien ikin e uə nikam. **18:12:** Esik 34:11,16; Luk 19:10 **18:15:** Luk 17:3; Gal 6:1 † **18:16:** Nəgkiarien kirik ye Dut 18:15 ramni mə tukmə narmamə kiraru uə kisısar kirkəni nəgkiarien kirikianə, tukni nəfrakisien ye nəgkiarien kapərisir.

hani-ərhav kimi niməhuak. Kini tukmə ripəh nərigien niməhuak, səm in rəmhen kin yemə iruə, uə [yemə has rəmhen kin] yermamə yame ramərer tuk mane kape takis.

18 “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakasətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.

19 “Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, tukmə kimiru kiraru nakrani kwis mə takwaiyoh kin nar kirik, kini Rimik apa ye rao ye neai tukror naha nhagin yame nakawaiyoh kin. 20 Ror məkneikin meinai ikin hiə yermamə kiraru uə kisisər kirhuə kirikianə ye nhagik, kimawə miriə.”

Nuhpikinien ye yermamə yame narmamə kasor kaon kimin, kini in raməkeikei kimi əriə mə tuksarpin

21 Kini Pita rimauə tuk Yesu maiyoh-pən In mimə, “Yer-maru. ? Tukmə piak ramor ahas pə kimi yo mamripin, nakmə jakaməkeikei mor fogivim iran m-kivhuun? ? Mi-seven rəmhen uə nikam?”

22 Kini Yesu rimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, pəh nien mə takor fogivim iran m-seven əmə, mərig takor m-seventi seven.‡

23 “Takaməkeikei mor məknai meinai narmaruyen kape Kughen rəmhen əmə kin yame king kirik rorkeikei mə tukrəm-ru kaon yamə mine kafan narmamə kasor kimin, mə iriə tukasəkeikei misarpin. 24 Nipig rimirikakun mə tukrivəh tai mane, kharəh kafan kirik yorwok yame ramor kaon rəmhen kin milian vatu khapsaahš, mhavən kimin. 25 Kwən a reinein narpinien; king rimə tukur salem kin yor wok a mine kafan piraovin mine kafan kwajikovə minə mine kafan narimnar minə fam pəh rarpin kafan kaon.

26 “Məkneikin kafan yorwok rənimkur-pən tukun, maməkeikei mamni-pən tukun mə, ‘! Aweh! ? Nakirkun nivəhsi-pə-minien nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’ 27 Kini kafan yeməhuə rikin rehuə tukun, kini məpəh fam kafan kaon mə tukripəh min narpinien, meighaan kin mə tukramvən.

28 “Mərig nipig yorwok a rimavən, məm yermamə kirik yame rimnor kaon kimin rəmhen kin wan hundred taosen vatu əmə.* Iriu kwis yorwok mir kape king. Kini yorwok yame king rimnəru-kin kafan kaon, rarar mirəptərək kin yer-mamə yame ramor kaon kimin, mirəh nipətək nuan, məvit, mamni mimə, ‘!Arpin kafam kaon yame nimnor kimi yo!’

18:18: Mat 16:19; Jon 20:23 18:19: Mak 11:24; Jon 15:7 ‡ 18:22: Niprai namba seventi seven ramni mə tukraməkeikei məru kin fam norien has yame kamor iran nipig mifam. § 18:24: Nəgkiarien kape Gris ramni mə “ten taosen talen” in mane rehuə pik. * 18:28: Nəgkiarien kape Gris ramni mə “wan hundred denari.”

29 “Kini yorwok a yame rimnor kaon kimin reiwaiyu manimkur mamakeikei kimin mimə, ‘!Awəh! ?Nakirkun nivəhsi-pəyen nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?”

30 “Mərig in rimə, ‘Nikam.’ Kini mivən mə tukrivəh kwən a kavən kivəhsi-pən ye kalabus meriaji rarpin fam mane yame rimnor kaon kin.

31 “Nipig yorwok minə tiksın kimisəm nar a, rikiriə rəmhə pik tukun. Kisasar mhavən mhani-əsah-pən fam narimnar yamə mine kimisəm tuk king.

32 “Kini king rimnokrən kin yorwok a ruə rini-pən tukun mə, ‘Ik yorwok has kirik. Yimnapəh fam kafam kaon, meinai ik nimnakeikei kimi yo tukun. 33 ?Mərig rhawor e rikim ripəh nehuəyen tuk yermamə yame nakawor wok kimiru min, rəmhen kin yame rikik rehuə tuk ik?” 34 Kini niemha rhai king a, kini rimə tukrəh kavən kirəhsi-pən ye kalabus mə yemə ramarha tuk kalabus tukror nəmhəyen kimin meriaji rarpin fam mane yame ramor kaon kin.”

35 Yesu rimini-ta nuhpikinien a, mini-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimiə nakhapəh nisəru-kinien norien has yame pi-aumiə minə kasor irəmiə, Rimik apa ye rao ye neai tukrivəhsi-pre min narpinien rəmhen kin yame king a rimnor kimi kafan yorwok.”

19

?Rhuvə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

1 Kini Yesu rəgkiar ta, mitərhav Galili mivən ye provins e Judia, mivən maməmır apa nikar nu Jodan pən. 2 Kini narmamə khapsaah khakwasig kin. Kini In rimnor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamhə, kasəsanin.

3 Kini Farisi tiksın khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kirik mə taksəm-ru mə tukrini nəgkiarien kirik yame ripəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Loa rameighan kin mə yerman rirkun nəpəhyen kafan piraovin tuk nərigien apnapig əmə kirik kafan uə nikam?”

4 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvheikinien ye Nəkwəkwə kape Kughen mə nipig Kughen rimnərahə nimoptanə, ‘In mor min yerman mine piraovin.’ *(Jen 1:27)* 5 Kini mimə yerman tukrəta ye rimni mine nisini, kini iriu piraovin mwarə kirikianə. ‘Iriu tukrauə nıprairiu kirikianə.’ *(Jen 2:24)* 6 Kini iriu kwis tukwarə kirikianə. Meinai Kughen riməviəfugin məknakin əriu, yermamə to ripəh nakapirien narəyen kapəriu.”

⁷ Kini iriə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Tukmə ror məknakin, rhawor e Moses rimneighan kin mə yerman rirkun niraiken nəkəkəkə tuk nəpəhyen kafan piraovin mivəhsi-pən kimin, kini məpəh in?”

⁸ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Moses rimneighan kin əmiə mə taksəpəh kapəmiə nīpiraovin minə meinai kapəmiə kapə riskai pik. Mərig in apa kupan ripəh norien məknakin. ⁹ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman kirik, kafan piraovin ripəh nivən-hanəyen tuk yerman pisin kirik, kini tukmə yerman a rarar mivən tuk yarmə, rəmhen kin mə in rimnəkrəh kin piraovin a.”

¹⁰ Kafan narmamə kisərig, kisakur, mhani-pən tukun mhamə, “Tukmə narəyen kape yerman mine piraovin riskai pik məkneikin, rhuvə mə tukpəh əmə norien kape mared.”

¹¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nisorien nəgkiarien e; mərig əmə yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nirkunien kimi əriə, kapəriə pisin əmə.

¹² Ror məknakin meinai narmamə tiksın to khapəh nisorien mared tuk nərigien pisin pisin minə. Tiksın tukhapəh nisorien mared meinai nīprairiə rahas ror hanə. Kini tiksın tukhapəh nisorien mared meinai kərai rəmhen kin kao karman. Kini tiksın kamhani atuk əmə mə tukhapəh nisorien mared mə tuksor wok kape narmaruyen kape Kughen. Yermamə yame rirkun nivəhyen nəgkiarien e, tukraməkeikei mivəh.”

*Yesu ravəhsi-pən nihuvəyen kimi kwajikovə minə
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

¹³ Kini narmamə tiksın khapik kapəriə kwajikovə minə, mhauə misəm min Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, maməhuak tuk əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə.

¹⁴ Kini Yesu rimə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en.”

¹⁵ Kini In mipik kwajikovə minə a mərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə, mitərhav aikin a.

*Tamaruə yame kafan nautə rehuə, mərig rorkeikei mə tukrarə ye nīmraghien rerin
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)*

¹⁶ Kini tamaruə kirik ruə məm Yesu, maiyoh In mimə, “Yha-joun. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha nhagin yame rhuvə, mə jakamarə rerin?”

¹⁷ Kini Yesu rimə, “?Nakhawor mamaiyoh Yo kin nar yame rhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. Tukmə nakmə takarə ye nimraghien rerin, əri-pən loa.”

¹⁸ Mərig kwən a rimə, “?Naha loa yame nakamni?”

Kini Yesu rimə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mīpəh napir-pəniyen tuk piraovin pisin. Kini mīpəh nəkrəhyen. Kini mīpəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. ¹⁹ Tuk nīpig minə fam takamsiai rimim mine nisinim. Kini morkeikei min ik minə tiksın rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”*

²⁰ Kini tamaruə ai rini-pən tukun mīmə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam. ?Mərig naha nhagin raməmır yame yakpəh hanə norien?”

²¹ Kini Yesu rimə, “Tukmə nakmə kafam nimraghien tukrat-uatuk, yuvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi narmamə yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²² Nīpig tamaruə ai rimnərig nəgkiarien yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “! Nəfrakis! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivəniyen ye narmaruyen kape Kughen. ²⁴ Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, ?Nakasərig mə nar miragh ehua kirik rəmhen kin kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nīkam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁵ Kini narmamə kafan minə kisərig, kisakur, minəsaiyoh mhamə, “! Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nimraghien rerin?”

²⁶ Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə ripəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

²⁷ Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “?Mərig kimawə jakhavəh naha nhagin? Yiməsəpəh fam kapəməwə narimnar, mhauə, mhakwasig kin Ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yakamni əfrah tuk əmiə mə, ye nīpig yame narimnar fam tukhaukreikin mhauə mhawi, kini Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kafak jea kape king yame rhakak pik, kini kimiə e yame nimnhakwasig kin Yo, taksəkwətə-pən min ye jea kape king iriə m-fam twelef, kini masarmaru ye kwənərəus twelef kape Isrel. ²⁹ Kini narmamə

* **19:17:** Lev 18:5; Luk 10:28 **19:19:** Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20. **19:26:** Job 42:2 **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21

m-fam yamə mine kimisəpəh kapəriə nimə minə, uə piauriə minə, uə nowinriə minə, uə rimriə minə, uə nisinriə minə, uə jiriə minə, uə kapəriə nīpiraovīn†, uə nimoptanə kapəriə tuk nhagik, Kughen tukrīvəh-sipən narīmīnar minə a rehūə pik kimi əriə, mivəhsi-pən nimraghien rerin kimi əriə. ³⁰ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

20

Nuhpikinien ye yorwok minə apa plantesen kape grep

¹ Kini Yesu rimə, “Ror məkneikin mə narmaruyen kape Kughen rəmhen kin yemehuə kirik kape nəsimien. Rīmatərhav yenpig-enpig əgkap marha-kin narmamə mə tukhauə misor wok ye plantesen kape grep. ² Kini mini mə tukrərok əriə kirikianə kirikianə wan taosen vatu.* Marar mher-pən kin əriə khavən misəsim.

³ “Ipakə tuk naen klok yenpig-enpig, rītərhav, mamvən ye maket, məm narmamə tiksīn kasərer apnapig. ⁴ Rīni-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plantesen kape grep kafak. Kini jakərok əmiə kin mane yame ratuatuk.’ ⁵ Kini kimnhavən.

“Kini yerkwēiha, rīmatərhav mor nar kirikianə min, kini mor min ye tri klok yenaiyu. ⁶ Kini ipakə tuk faef klok yenaiyu, rītərhav mivən məm narmamə tiksīn kasərer apnapig əmə. Kini rīni-pən tuk əriə mə, ‘?Rhawor nakasərer ikin e kape nīpig piəpiə kirik mhapəh nisorien nar kirik?’

⁷ “Mərig khani-pən tukun mhamə, ‘Meinai yermamə kirik rīpəh nīvəhsi-pəyen wok kirik kimi əmawə.’

“Kini rīni-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plantesen kape grep kafak.’

⁸ “Kini yenaiyu, yemehuə kape plantesen kape grep rīni-pən tuk manaja mə, ‘Okrən kin yorwok minə khauə, nakvəhsi-pən nərok kapəriə. Takrikakun mamərok narmamə yamə mine kimnhauə mhakwasig, mamvən meriaji-pən narmamə yamə mine kimnhauə misəkupan.’

⁹ “Kini yorwok yamə mine kimnhauə misor wok ye faef klok, manaja rīmīnərok əriə wan taosen vatu. ¹⁰ Ror pən, narmamə yamə mine kimisəkupən misor wok, khamə ta mə tukhavəh rapita yamə mine kimisor wok mhakwasig. Mərig iriə kirikianə kirikianə kimnhavəh əmə wan taosen vatu. ¹¹ Nīpig kimnhavəh mane, misat-munmun mhani hah yemehuə kape plantesen. ¹² Mhani-pən tukun mhamə, ‘Nəm

† 19:29: Nəgkiarīen e “Nīpiraovīn” rīkək ye kopi akwas tiksīn kape Niutesteman.

Keinein mə Yesu rīmīni əfrakis uə nikam. 19:30: Mat 20:16; Luk 13:30 * 20:2: Nəgkiarīen kae Gris ramni mə “wan denari.” In nərok atuutuk kape wok kape nīpig kirikianə. 20:8: Lev 19:13; Dut 24:15

yamə mine kimisor wok mhakwasig, kimisor əmə wok ye aoa kirikianə əmə, mərig ik nimmərok əmawə miriə rəm nəmhen əmə. Mərig kimawə yimisor wok ehua yerkwēiha ehua, nipiḡ piəpiə.’

¹³ “Mərig yemehua rini-pən tuk əriə mə, ‘Yo kirik. Pa rimə yimnoriah ik. Nakneighaan ta kin mə jakvəhsi-pre wan taosen vatu. ¹⁴ Vəh kafam mane mamvən. Yakorkeikei mə jakərok yermamə yame rimikwasig rəmhen əmə kin ik. ¹⁵ Kafak e mane. Yakirkun norien naha nhagin kin mane kafak. ?Nakamor jalus meinai yakamor huvə pən kimi əriə uə?’ ”

¹⁶ Kini Yesu rimini-ta nuhpikinien mini-pən tuk əriə mə, “Narmamə minə e kamhakwasig tukpisəkupan, kini yamə mine kasəkupən tukpihakwasig.”

*Yesu rimini ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)*

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Kini Yesu rokrən min kin kafan narmamə twelef mə tukhauə ye tamhekin kirikianə. Kini mini-pən mimə, ¹⁸ “Taktəkun ai tukshaktə mhavən Jerusalem. Kini ye kwənmhaan aikin a, narmamə tiksın tuksərəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi jif pris mine nəmhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə Yo jakaməkeikei mimhə. ¹⁹ Kini tukseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, mə tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, kini misəsik-pən yo ye nai kamarkwao kin. Kini mərig jakamragh min ye nipiḡ yame ror kisisər kin.”

*Mama kape Jemes mine Jon raiyoh-pən nar kirik kimi Yesu
(Mak 10:35-45)*

²⁰ Kini piraovin kape Sebedi rikir tini mir muə mənimkur-pən tuk Yesu maiyoh In kin nar kirik.

²¹ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “?Nakorkeikei naha?”

Kini pian a rimə, “Pəh kafak kwajikovə mir kirik tukrəkwətə ye nikarim matuk, kini kirik tukrəkwətə ye nikarim mawor, nipiḡ Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

²² Mərig Yesu rini-pən tuk kwərə mir a mə, “Nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəmhəyen ye nipraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə?”†

Kini iriu kramə, “Əhə. Kimru yakwəmhen.”

20:16: Mat 19:30; Mak 10:31 **20:18:** Mat 16:21; 17:22-23 **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30 † **20:22:** Ye v. 22, Yesu rimnəgkiar kin nuhpikinien məkneikin, “?Nakrarkun niranim-pən-ien ye pənkin yame jaknim-pən ikin uə?” Mərig Translesen Komiti rimnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprari nuhpikinien mirai əmə niplan.

²³ Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru takwərig nəmhəyen rəmhen kin yame Yo jakərig. Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkwətə ye nıkarik matuk, kirik ye nıkarik maor, yo yakeinein nıvəhsi-preyen. Mərig Rimik Kughen rimivəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rimirpen ta mimə iriə tuksəkwətə ikin.”

²⁴ Nipig narmamə minə tiksın kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kin, niemha rhai əriə tuk Jemes mine Jon. ²⁵ Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauə misəm. Kini mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor ətən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehuə minə kasəviətərekin-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə. ²⁶ Mərig ripəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyen rapita əmiə, nərigien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor atuə kin kirik kapəmiə. ²⁷ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrəkupən mamkir əmiə, in min tukruə rəmhen kin yasitu kapəmiə fam ²⁸ rəmhen kin yame Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə Yo yımauə mə narmamə tuksor atuə kin kafak. Yımauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nımraghien marpin nımraghien kin kape narmamə khapsaah.”

*Yesu rimnor huvə nımrin pis mir
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)*

²⁹ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwənu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriə. ³⁰ Kini nımrin pis mir kwəkwətə ye nıkar swatuk. Kini nipig kwərig mə Yesu e ramuə, kwokrən kin In mirəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukrehuə tuk əmru.”

³¹ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimi əriu, mhamə, “!Ah! Rapim.”

Mərig iriu karərpın əmə ye nokrənien. Mirəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukreihuə tuk əmru.”

³² Kini Yesu rarar, mokrən kin əriu mimə, “?Nakramə jakor naha nhagin kimi əmiru?”

³³ Kini krəni-pən tukun mirəmə, “Yermaru. Yakworkeikei mə nımrimru tukrarha, pəh yakwəm nar.”

³⁴ Kini Yesu rikin rehuə tuk əriu, mərao-pən mirap nımririu. Məknekin nımririu rarha. Kini kwəm nar. Kini ai iriu mirakwasig kin Yesu.

21

*Yesu ramvən Jerusalem mamor apu mə In king
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

¹ Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu e Betfas, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kiraru kafan, ² mīmə “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Kini mwəm dongki kirik, mine tini, kimirkwəji əriu. Nakararisin əriu, mwəsīg mirauə. ³ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre tuk əmiru mə takweihe kin, takrani-pən tukun mirəmə, ‘Yermaru rimə tukrəsua ye dongki mir e.’ Kini taktakun əmə tukreighaan kin dongki mir a kimi əmiru.”

⁴ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimini mīmə,

⁵ “Hani-pən tuk nīpian Saeon* mhamə,
‘Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə,
maməsua ye dongki.

Maməsua ye ji dongki.

Kini king a In yemə mar.’ ”

(Sək 9:9)

⁶ Kini kafan yermamə mir kwor naha nhagin yame Yesu rimini. ⁷ Kiravən mirarəh dongki mine tini mirauə mwəm Yesu. Miravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən kin ye nīmetai dongki. Kini Yesu rəsua iran. ⁸ Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mīmhahuvə-pən kin kimi swatuk; kini misərai nīmar nai misətu-pən mīn ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kimnhakwasīg kin kasokrən apomh mamhani mhamə,

“!Səgnəgin Mikip King Deved!†

Pəh kivəh-si haktə Kwən e ramua ye nhag Yermaru. (Sam 118:26)

!Səgnəgin Kughen yerpīrig!”‡

¹⁰ Yesu rimatərhav-pə Jerusalem, narmamə m-fam aikin, rikiriə rimnakur mamhani nəgkiarien ripsaah misaiyoh-pən əriə mīnə mhamə, “?Pa e?”

¹¹ Kini narmamə khamə, “Yesu e. In profet kirik rimasi-pən apa Nasaret ye provins a Galili.”

*Yesu rimnəko ta narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye
Nimə Ehuə kape Kughen*

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Kini Yesu rīvən ye nīmə ehuə kape Kughen. Kini maməko yerhav narmamə yamə mine kasəvrāi narimnar mamhavəh mane iran, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərəkita kin

* **21:5:** Jerusalem, nhag pisin kirik e Saeon. † **21:9:** Kimnhani mhamə, “Hosana.” Kini nīpran rimə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” ‡ **21:9:** Kaməni nīpe e ye nīpig kape Pasova.

narimnar yame ramswin ye tebol kape narmamə yamə mine kasərai mane ikin; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə. § 13 Kini mor kwirig kimi əriə mimə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“ ‘Nimə kafak, in nimə kape nəhuakien.’ (Aes 56:11) Mərig kimiə nakasor rəmhen kin

‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ ” (Jer 7:11)

14 Kini nimrin pis minə mine yamə mine nihuriə rarpəvin kimnhavən tuk Yesu apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini ror huvə əriə. 15 Kini kwajikovə minə kasokrən apomh ipakə tuk Nimə Ehuə kape Kughen mamhani mhamə, “!Səgnəgin Mikip King Deved!” Mərig jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kimisəm Yesu ramor narimnar huvə minə, misərig mə kwajikovə minə a kasəgnəgin In, niemhaa rhai əriə. 16 Khanipən tuk Yesu mhamə, “?Nakərig nəgkiarien yame kwajikovə minə e kamhani iram uə?”

Kini Yesu rimə, “Əhə. Mərig tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“ ‘Ik nimnor mə kwajikovə minə, mine kwajikovə əmtəmtə minə tuksəgnəgin Ik ye tikiheriə.’ ” (Sam 8:2)

17 Kini rəgkiar ta, məpəh əriə mitərhav Jerusalem mamvən Betani, mapir ikin.

Yesu rimini hah nai kirik kimə figtri, kini ror siə kin
(Mak 11:12-14, 20-26)

18 Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig əgkap, iriə khatərhav min Betani, mharerig-pən Jerusalem, kini Yesu rinəmkərav. 19 Kini məm nai kirik, kimə figtri, ramərer ye nikar swatuk. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nimirin in əmə e in əmə. Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri ai mimə, “Yermamə tukripəh min nənien kwənkəwam tuk nipig kirik.”* Məkneikin nai a rimnaukei.

20 Kini narmamə kafan minə kimisəm, kisakur. Mhamə, “!E-he-o! !Nai e raukei ahuaa əmə!”

21 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakshatətə ye Kughen, kini kapəmiə nhatətəyen ripəh norien kiraru, nakharkun nisorien nar yame yimnor ye figtri. Mərig pəh nien mə in əmə a, mərig nakharkun nhani-pənien tuk tukwas a mhamə, ‘Əta eikin e mivən məmnim apa ye tahik’ kini tukror nəkwaimiə.

§ 21:12: Yesu rimnor məknekin, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21.

* 21:19: Yesu rəgkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinien kirik, mini məknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin. 21:21: Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1 Kor 13:2

²² Tukmə nakshatətə, nakharkun nhavəhyen naha nhagin yame naksəhuak tukun.”

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasip-kaa

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Kini Yesu rīvən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel minə, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, “?Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

²⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar. ²⁵ Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə, ‘Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon,’ mərig Yesu tukrimə, ‘?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimia nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?’ ²⁶ Mərig to khapəh min nhaniyen mhamə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai kitawə khagin kin narmamə minə e meinai iriə kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

²⁷ Ror pən iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Əhə. Mərig Yo min to yakpəh nini-pre-yen mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar.”

Nuhpikinien ye pikwarien kiraru

²⁸ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien tuk əriə mīmə, “Kwən kirik, tini yerman kiraru. Kini rīvən mini-pən tuk irehuə mīmə, ‘Narik, yuvən məsim ye plantesen kape grep.’

²⁹ Mərig rimə, ‘Ah. Yakapəh.’ Kini marə, marar min ye nərigien kafan mivən məsim. ³⁰ Kini tatə kapəriu rimavən məm yame rəkəskəh, mini-pən min əmə nar kirikianə. Kini rimə, ‘Rhuvə, pəh yakvən.’ Meikuə, məpəh.” ³¹ Kini Yesu raiyoh əriə mīmə, “?Kwərə mir a, pa nhagin rimnor nəkwai rimni?”

Kini khamə, “Irehuə.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Ratuatur. Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nəmə has rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nipiraovin kape swatur kimnhauə ye narmaruyen kape Kughen kwasig ikin kimia. ³² Meinai Jon Baptaes rimauə tuk əmiə mə tukrhajoun

swatuk kape norien atuaturuk, kini mærig kimiæ nimnhapæh nhaniyen næfrakisien iran. Mærig yor tævhagæ has minæ ræmhen kin narmamæ yamæ mine kasærer tuk mane kape takis, mine nipiraovin kape swatuk, iriæ kimnhani næfrakisien iran. Mærig kimiæ naksæm pawk nar a, mhapæh nisararien ye nærigien kapæmiæ mhapæh nhaniyen næfrakisien iran."

Yesu ramni mæ nāmæ Isrel kimishopni profet kape Kughen ræmhen kin yame yorwok minæ kimishopni narmamæ kape yemehuæ kape plantesen

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Kini Yesu rimæ, "Kini særig min ru nuhpikinien kirik. Yermamæ kirik rimnæsim kin kafan plantesen kin grep, markoparin-pæn. Kini mikir kwætægtap kirik kape næviæsis-pænien kwænkwaigrep iran. Mæ nehen tukraiyyu, kivæh kor waen kin. Kini in mor nimæ apomh kirik mæ tukramærer ikin mamarha huvæ tuk kafan plantesen. Kini in mææhu plantesen ai ye kwermi narmamæ tiksinn, tukhapik næriæ tiksinn, mhavæh-si-pæn nan kirik ræmhen kin nærokien. Maræ, mitærhav min aikin mivæn ye tanæ pisin. ³⁴ Kini kwænkwaigrep rimhiak, kini yemehuæ kape plantesen rher-pæn kin kafan tiksinn manaja mæ tukhavæn misæm narmamæ yamæ mine kisæsim aikin mæ tukhavæhsi-pæn grep nan, ræmhen kin nærok kafan. ³⁵ Mærig iriæ kisærar, mhauh kirik, mishopni kirik, misarkwhopni kirik. ³⁶ Kini yamehuæ ai raræ mher-pæn min kin kafan tiksinn narmamæ kisapita yamæ minæ apa kupan. Khavæn, kini narmamæ yame kasæsim kimisor rahas pæn min kimi æriæ ræmhen kin yame kimisor kupan. ³⁷ Kisor mæknaikin mamhavæn, yamehuæ kape plantesen rher-pæn kin tini rivæn tuk æriæ. Ye nærigien kafan rimæ, 'Tukmæ ror tuksæm kafak kwajikovæ, kini tukhasiai.' ³⁸ Mærig iriæ kisæm khamæ, 'Kwajikovæ atuaturuk e kape yamehuæ kape plantesen. Pæh kishopni pæh plantesen e tukror kapætawæ kin.' ³⁹ Mæknekin kharaptæækin, misarkwærhav kin ye plantesen mishopni."†

⁴⁰ Kini Yesu raiyyoh narmamæ yame kasætærig kin, mimæ, "? Rikimiæ ramæsik mæ nipig yemehuæ kape plantesen tukruæ, kini tukrhawor-pæn iran mine narmamæ yamæ mine kimisæsim ye plantesen kafan?"

⁴¹ Kini khani-pæn tukun mhamæ, "Tukroriah-oriah nāmæ has minæ a, mhopni æriæ. Kwasig ikin, tukreighaan pæn kin kafan plantesen kimi narmamæ pisin minæ. Kini ye nipig atuaturuk yame grep tukrimhiak, iriæ tukhavæhsi-pæn kwænkwan kiminn."

21:32: Luk 3:12; 7:29-30

21:33: Aes 5:1-2

21:38: Mat 27:18

† **21:39:**

Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mæ nāmæ Isrel kimishopni profet tu minæ tiksinn kape Kughen, kini mærig ruirkun ta mæ tukshopni min In. **21:39:** Hib 13:12

⁴² Kini Yesu rimə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhəkin-hanə-yen nəgkiarlen yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,

“ ‘Nai yame narmamə kape nıvhirəkinien nimə kimnhavəh kini minəsarakikin.

Mərig nai ai rehuə, taktəkun ai Kughen rimnherig min, mor səpag apomh kin.

Nar e Kughen Yermaru rimnor.

Rikitawə ragien pik tukun.” (Sam 118:22,23)

⁴³ “Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukvəh-si ta narmaruyen kape Kughen tuk əmiə, kivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kasor narmaruyen kape Kughen ramkuə kin kwənkwan. ⁴⁴ Tukmə yermamə kirik rirəh-pikin səpaag e, tukrowhan əgkap. Kini tukmə səpaag a ruh yermamə kirik, tukrhisos-hisos in.”[‡]

⁴⁵ Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisərig nuhpikinien yamə mine Yesu rimini, kharkun mə In raməgkiar irəriə.

⁴⁶ Kini misarha kin swatuk mə tukhavəhsi-pən Yesu ye kalabus. Mərig kimnhagin kin narmamə, meinai narmamə kamhani mhamə In profet kirik.

22

Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginien ehua

(Luk 14:15-24)

¹ Kini Yesu rimini min nuhpikinien tiksın tuk əriə mimə,

² “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin king kirik yame ramor apnəpeinə ye nəviginien ehua tuk narkurəkien kape tini. ³ Kini mher-pən kin kafan yorwok minə mə tukhavən mhavi-pə narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mə tukhauə tuk nəviginien. Mərig iriə m-fam kimisəpəh-pən, mhamə to iriə khapəh nhavəniēn.

⁴ “Kini rher-pən kin kafan yorwok tiksın min, mini-pən tuk əriə mə, ‘Havən mhani-pən tuk narmamə yamə mine yimnokrən ta kin əriə mə tukhauə mhamə yaknor apnəpeinə ye nəviginien. Yimoh kafak kau yamə mine kisəsis-əsis huvə. Narimnar fam rinəmhen. Hauə ye nəviginien kape narkurəkien.’

⁵ “Mərig khapəh nisərigien yor wok minə a. Kirik ramvən ye kafan nəsimien; kirik ramvən ye kafan stoa. ⁶ Kini tiksın kharaptəkin yorwok minə a misor ahas-pən irəriə, mishopni əriə. ⁷ Kini king, niemha rhai pik. Kini rher-pən kin mobael kafan minə khavən mishopni narmamə yamə mine

[‡] **21:44:** Ves 44 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu rimirai əfrakis nəgkiarlen ikin e uə nikam. **22:6:** Mat 21:35

kimishopni kafan yorwok minə. Kini mhasiai-pən nap ye taon kapəriə.

8 “Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, ‘Kinor apnəpeinə ta ye nəviginien kape narkurəkien. Mərig narmamə yame yimnokrən kin əriə, norien kapəriə ripəh nəmhenien mə tukhauə. ⁹ Havən apa ye swatuk minə mhani-pən tuk narmamə apnapig minə fam yamə mine nakasəm, mə tukhauə ye nəviginien.’

10 “Kini yorwok minə kimnhavən apa ye swatuk minə, misofugin narmamə mi-fam yamə mine kimisəm əriə, yamə mine khahuvə mine yamə mine kisahə, kini narmamə kimnhakuar aikin kaməvigin ikin.

11 “Mərig nīpig king rimauə məm narmamə, məm yermamə kirik aikin ripəh nivənien ye neipən kape lafet kape narkurəkien. ¹² Kini king rini-pən tukun mə, ‘Yo kirik, nimipəh nivəhsi-pənien neipən kape lafet kape narkurəkien. ?Rhawor e nakuə imə?’ Mərig kwən a reinein nhorpinien nəgkiarien kafan.

13 “Kini king rini-pən tuk kafan narmamə minə mə taksərkis-ətərekin kwermīn mir mine nihun mir, kini misarakikin-pən ye nəpignəpien, ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin.”

14 Kini Yesu rirpīn nəgkiarien mimə, “Ror məkneikin, narmamə khapsaah yame kimnokrən kin əriə, mərig kwatīksin əmə yamə mine kimirpen əriə mə tukhauə imə.”

Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarin kape takis

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 Kini Farisi minə kimnhatərhav mamharai mhun mə taksor Yesu rini nəgkiarien kirik yame ripəh nəmhenien.

16 Mishər-pən kin narmamə tīksin kapəriə, mine nukwao kape King Herod, khauə misəm Yesu. Mhāni-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatuk. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu; mərig nakaməfrakis əmə. Kini nəwhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. ¹⁷ Kini yaksorkeikei mə jakharkun nərigien kafam mə, ?Ratuatuk ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam?”

18 Mərig Yesu rīrkun mə kamhāni nəgkiarien e, mhamə taksor nar has kirik. Kini mini-pən tuk əriə mə, “!Ah! Kapəmiə nīniyen in rhuvə mərig rikimiə rəmkimik. ?Nakshawor e

misarkut mə taksapita Yo? ¹⁹ Havən-ru mharəh mane yame rəmhen tuk nərokien takis.”

Kini khavən, mhavəh siren*, mhaue.

²⁰ Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

²¹ Khamə, “Nanmi Sisa. Kini mine nhagin min.”

Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.”

²² Yesu rhorpin məkneikin nəgkiarien kapəriə, kisərig, kisakur pik kin. Məkneikin kisəta ye Yesu mamhavən.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarin kape nimraghien rerin

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Ye nipiğ a, Sadusi minə tiksın khauə misəm Yesu. Sadusi minə ai khamə ta mə tukmə yermamə rimhə to ripəh nimragh-minien ye rao ye neai. ²⁴ Kini kisaiyoh pən Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mimə, ‘Tukmə yerman rimhə-tan kin piraovin kafan, kini kapəriu kwajikovə rirkək, naoraih yerman ai tukraməkeikei mikir piraovin ai tukreimək.’ (Dut 25:5-6) Ye nərigien a, iriu kirirkun nırəaptərəkiniyen nhag piauni yame rimhə. ²⁵ Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nimrin nupan ror mared, kini mipəh nırəhyen kafan kirik kwajikovə, mimhə. Kini yame rikwasig kin rikir pian a. ²⁶ Kini mimhə, mipəh nivəhyen tini. Kini naorahini yame ror kisisər kin ror əmə min nar kirikianə kin, meriaji iriə fam a seven kimnhakir piraovin a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien. ²⁷ Kini en piraovin ai rimhə min. ²⁸ Kini ye nipiğ kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovin ai tukror piraovin kin kape pa nhagin?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nakseinein nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen, miseinein min nirkunien kape Kughen. ³⁰ Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh min to khapəh nisorien mared. Norien kape mared rimnor infamien, rəmhen kin narəyen kape agelo minə apa rao ye neai. ³¹ Kini ye nikarin kape nimragh-minien, tukmə ror nakhapəh nisəvheikiniyen nəgkiarien yame Kughen rimini mimə, ³² ‘Yo Yo Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Yo.’ (Eks 3:2,6) !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhəkupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa

* **22:19:** Nəgkiarien kape Gris ripəh niniyen “siren,” mərig ramni mə “denari.”

22:21: Rom 13:7 **22:23:** Wok 23:8

rimə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!"†

³³ Nipig narmamə minə a kimisərig nəgkiarien kafan, kisakur pik kin nhajounien kafan.

Naha loa in rehuə pik

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Farisi minə kimisəm mə Yesu rimivəhsi-əhu Sadusi minə ye kafan nəgkiarien, khauə kirikianə mharai mhun mə tüksaiyoh-pən Yesu kin naiyohyen əutən kirik. ³⁵ Kini iriə kirik, yame in yhajoun kape loa rini-pən nəgkiarien kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu tukror nar kirik yame ripəh nəmhenien. Kini mimə, ³⁶ "Yhajoun. ?Naha loa in rehuə pik rapita tiksin, kini mihuvə pik tuk nəri-pəni?"

³⁷ Kini Yesu rimə, "Loa yame rehuə pik rapita tiksin in e ramni məknekin, 'Taksəkeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narəyen fam kapəmiə, mine ye nərigien fam kapəmiə.' (Dut 6:4-5) ³⁸ In e loa yame rəkupən kini in yerpig. ³⁹ Loa yame ror kiraru kin, ipakə əmə kwəm nəmhen. In e ramni mə 'Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiə misor huvə pən tuk əriə, rəmhən kin yame kimiə naksorkeikei atuk əmiə.' (Lev 19:18) ⁴⁰ Loa mir e kawəpkəfugin nəgkiarien fam yame loa mine profet kamhani."

Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen əutən kafan

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Kini nipig Farisi minə kimisofugin əriə minə, Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, ⁴² "Rhawor ye nərigien kapəmiə ye Kristo? ?Nakhamə In mikip pa?"

Kini khamə, "In mikip King Deved."

⁴³ Kini rini-pən tuk əriə mimə, "? Tukmə ror məkneikin, rhawor e Nanmīn Imərhakə rimivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrokrən kin Kristo mə 'Yermaru'? Yakamaiyoh məkneikin meinai Deved rimə,

⁴⁴ " 'Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə, 'Əkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə." ' "

(Sam 110:1) ⁴⁵ ?Tukmə Deved rimnokrən kin Kristo mə 'Yermaru,' rhawor e kamni kimə Kristo in mikip King Deved?"

† **22:32:** Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhəmhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhəmhə min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhəmhə tukhamragh min. **22:40:** Rom 13:10; Gal 5:14 **22:42:** Jon 7:42

⁴⁶ Kini yermamə kirik rirkək yame to rhorpın nəgkiarien kape Yesu. Kini ririkakun ye nıpig a mamvən, kımnhagın kın naiyoh-mın-ien kın nəgkiarien skai kirik kımın.

23

*Yesu ramni mə narpınien tukrivən tuk Farisi minə
(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)*

¹ Kini Yesu rımını-pən tuk nukwhao ehuə mine kafan narmamə minə mə, ² “Nəmhajoun kape loa minə mine Farisi minə kamhavəh nehuəyen mə tukhani-ərhav Loa kape Moses kimi əmiə. ³ Ror pən, takasəkeikei misəri-pən, misor narimnar fam yame kamhani-pre tuk əmiə. Mərig norien kapəmiə tukripəh nəmhenien kın norien kapəriə. Meinai iriə khapəh nisorien naha nhagın yame iriə kamhani. ⁴ Iriə kasəkeikei kimi narmamə mhamə tuksəri-pən loa yame in rəmhen kın kajipə pam, mərig to khapəh nhavəhsi-pənien kwermiriə mə tuksasitu irəriə.

⁵ “Narimnar fam yame kasor, iriə kasor əmə mə narmamə tuksəm. Neipən yame narmamə kamhavən iran yame ramhajoun-pən mə kamhasiai Kughen, rəmhen kın kwaji bokis yame kivai-pən nəkwəkwə iran, mine nəəus yame raməker-pən ye neipən, Farisi minə mine nəmhajoun kape loa minə kamhavəh narimnar minə e yame rehuə mapomh. ⁶ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tuksəkwətə əkupən. Kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen. ⁷ Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tukhani vi vi əriə misokrən kın əriə mə, ‘Yemehuə*.’

⁸ “Mərig kimiə takhapəh nisorien mə narmamə tuksokrən kın əmiə mə ‘Yemehuə.’ Meinai kapəmiə yermaru kirikianə əmə. Kimiə m-fam piaumiə minə mine kaka minə. ⁹ Kini hapəh nisokrənien kın yermamə kirik ye tokrei tanə e mə ‘Tatə.’ Meinai kapəmiə tatə kirikianə əmə. In apa ye rao ye neai. ¹⁰ Kini hapəh niseighanien kın narmamə mə tuksokrən kın əmiə mə ‘Yhajoun.’ Meinai kapəmiə yhajoun kirikianə əmə. In e Kristo. ¹¹ Yermamə irəmiə yame in yerpırig, in yorwok kapəmiə. ¹² Meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu in; kini yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.

¹³ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə,

23:3: Mal 2:7-8 * **23:7:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə ‘Rabi.’ Nıpran ramni yhajoun uə yemehuə. **23:11:** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 **23:12:** Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14

mərig rikimiə rəmkimik. Nakasətapig kin swatuk tuk narmamə tuk nhavəniēn ye narmaruyen kape Kughen. Mine kimiə min to nakhapəh nhavəniēn. Mhapəh niseighanien kin narmamə mə tukhavən aikin, nar apnapig mə kisorkeikei mə tukhavən.

¹⁴ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Tukmə piahwaru yame kimnamhətan kin, kini naksəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə tukhasiai əmiə. Nəmhəyen kapəmiə tukriskai rapita.[†]

¹⁵ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Rikimiə ramagien əmə mə takhavirə ye rao mhavən isok, uə mə taksəriwək əmə mhavən ye tanə pisin pisin minə mə takhavi-pə yermamə kirikianə əmə ye nəhuakien kapəmiə. Mərig nipig yermamə kirik rīvəh norien minə a kapəmiə, in tukruə yemə has rapita əmiə. Kini nimisor mə in tukraməkeikei mivəh narpinien kape nap ehuə rapita əmiə.

¹⁶ “! Man! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə yamə mine nakamhakir narmamə mərig nimrimia ripsis. Kimiə nakamhani mhamə, ‘Tukmə yermamə kirik rīvəh kwəsū ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen mə tukror kafan nəgkiariēn rīpam, kini marar mīpəh norien nəgkiariēn yame ruini ta, in nar apnapig əmə.’ Mərig nakhamə, ‘Tukmə yermamə kirik rīvəh kwəsū ye mane‡ yame kīvəhsi-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.’ ¹⁷ !Kimiə naksətəwao, nimrimia ripsis! Takasəkeikei mharkun mə Nimə Ehuə kape Kughen§ in yerpīrig rapita mane yame kīvəhsi-pən ikin, meinai Nimə e in ramor mane ramərhakə. ¹⁸ Nakamhani min mhamə ‘Tukmə yermamə kirik rīvəh kwəsū ye nhag tebol ye Nimə Ehuə kape Kughen, in nar apnapig əmə. Mərig tukmə ravəh kwəsū ye sakrefaes yame ramswin-pən iran, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.’ ¹⁹ !Kimiə nimrin pis minə! Takasəkeikei mharkun mə tebol in yerpīrig rapita sakrefaes, meinai tebol ramor sakrefaes ramərhakə. ²⁰ Ror məkneikin, yermamə yame ravəh kwəsū ye nhag tebol kape Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsū əfrakis ye tebol mine narimnar fam yame ramswiin aikin. ²¹ Kini yermamə yame ravəh kwəsū ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsū əfrakis ye Nimə

[†] 23:14: ves 14 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis nəgkiariēn ikin e uə nikam. [‡] 23:16: Nəgkiariēn kape Gris ramni mə ‘gol,’ in rəmhen kin mane yame kavəhsi-pən kimi niməhuak tuk nini-vi-vi-yen

Kughen. § 23:16: Mat 15:14 § 23:17: Gris ramni olta, uə tebol.

kape Kughen mine Yermamə yame ramarə aikin. ²² Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag rao ye neai, ravəh kwəsu əfrakis ye nhag jea kape king, kini mivəh kwəsu ye nhag Yermamə yame ramkwətə aikin mamarmaru.

²³ “! Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. ! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pənien, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig nakwəsəpəh Loa yamə mine kasəkupən. Iriə e: nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk kimi narmamə, rikimiə ripəh nehuəyen tuk narmamə. Kini keinein niniyen nəfrakisien irəmiə. Rhuvə mə to nakpisəri-pən loa yamə mine kasəkupən, mipisəri-pən min Loa minə tiksın. ²⁴ Kimiə nakamhakir narmamə, mərig nimirimiə ripis. Kimiə nakhavəh-si ta man-man ye nəmiə nəviginien, tamə naksəmkimik ye nimir Kughen; mərig naksətigai piəpiə nar yame rəmkimik, misəmkimik ye nimir Kughen.†

²⁵ “! Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. ! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə naksəmhen kin besin mine kap yame kamrai-ta nəmkəmkien e iruə mərig apa ye nəkwairiə kisəmkimik. Nəmkimikien rukwar irəmiə, meinai naksəptig kin nar, misor əmə narimnar yame nipraimiə rorkeikei. ²⁶ Farisi minə, kimiə imrin pis minə. Takasəkeikei misaikwas yerkimia, kini narimnar fam apa iruə tukshawən min.

²⁷ “! Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun kape loa. ! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Naksəmhen kin suranə ye yermamə yame kimoh kin pen hawən apa iruə, narmamə kisəm, khamə rhuvə. Mərig in apa imə, rukwar kin nikəkri narmamə yamə mine kwənhamhə, mine narimnar fam yame rəmkimik. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, apa iruə, narmamə kasəm norien

23:22: Aes 66:1; Mat 5:34 * **23:23:** Yesu ripəh niniyen kwesris mine onion, mərig rimini nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine nəmiovriə ramapien huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəhsi-pən nıpar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimisəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə taksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16. † **23:24:** Ye nəgkiarrien Gris Yesu ramni nuhpikien kirik mima, “Nakhavəh-si ta man-man, misətigai kamel pəpiə.” Kamel in nar miragh ehuə kirik yame rəmkimik ye loa kape nəmə Isrel. Nıpran ramni mə Farisi minə kasəri-pən loa tiksın yame rimar, mərig khapəh nisəri-pənien loa ehuə minə. **23:25:** Mak 7:4

kapəmiə, khamə rhuvə. Mərig yerkimia, rukwar kin nahasien, meinai nakhapəh nisorien naha nhagin yame nakamhani, masor pik təvhagə has.

²⁹ “!Man! Kimia Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehua tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimia rəmkimik. Kimia nakhavhirəkin suranə kape profet kape Kughen minə masor huvə pən marə marə ye təwk ye nəmə atuatur minə. ³⁰ Kini mhani mhamə, ‘Tukmə yimnisarə ye nipig kape kaha minə kapəməwə, to yakpi-hapəh nisasituyen ye kaha yamə mine kimishopni profet minə.’ ³¹ Naksəgkiar məknakin, mamhani hah atuk əmə əmiə, mhani-ərhav mə kimia kwənərəus atuatur minə kape ripmiə kupan yamə mine kimishopni profet minə. ³² Kini rhuvə əmə-kimia takasəkeikei misərkin təvhagə has yame ripimiə minə kimnharikakun.

³³ “!Kimia snek minə, mine nipnət snek minə! ?Rikimia ramuh mə ta mə to naksap ta kin narpinien ye nap ehua uə? Nīkam. ³⁴ Ror pən, yakamher-pre kin profet minə, mine narmamə yamə mine kharkun nar, mine nəmhajoun minə. Kini nakharuk haktə tiksın ye nai kamarkwao kin mishopni əriə; naksarkis-arkis tiksın mhauh əriə apa ye nimə kape nofuginien kapəmiə; kini masəko ta tiksın mamharpəhu əriə mhavən apa ye taon minə. ³⁵ Ror pən, kimia takhavəh narpinien kape narmamə yame kashopni narmamə m-fam yamə mine kisatuatur; ririkakun ye Ebel yame in yemə atuatur muə meriaji-pə Sekaraea‡ ji Berekia, yame kaha kapəmiə minə kimishopni in ye Nimə Ehua kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə. ³⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narpinien minə fam e tukruə tuk nəmə Isrel yame kisarə ai taktakun mine.

³⁷ “!Awəh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimia nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rimnher-pre kin əriə tuk əmiə, nakasark-whopni əriə kin kapiet apig. Nipig ripsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiə maməm əmiə rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimia nakasəpəh. ³⁸ Səm-ru. Kughen rimnəpəh əmiə; nahasien tukrirəh-pikin nimə kapəmiə; nar kirik rikək iran, ³⁹ meinai, yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəm-minien Yo miseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’ ”

24

23:28: Luk 16:15 ‡ **23:35:** Pəh nien mə Sekaraea e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22.

Nimtätien minə kape Nipig Kwasig
(Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)

¹ Kini ai, Yesu rimitərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen, mameriwək mamvən, kini narmamə kafan kisəgkiar kin Nimə Ehuə kape Kughen. ² Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Əmru. Nimə ehuə minə e, tukohtəg-ətəg ta kapier iran, kipəh nipəhyen kirik.”

³ Kini kwasig ikin, Yesu rimnəriwək iriə kafan narmamə minə mhavən apa ye tukwas e Olif, misəkwətə. Kini kafan narmamə pisin minə əmə kimnhavən misəm, mhani-pən tukun mhamə, “Takni-ru mə ? narimnar minə e tukhauə ye naha nipig? ?Kini naha nimtätien yame tukror əpu mə Nipig Kwasig rinamuə ipakə?”

⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Takasərig huvə, tamə yermamə kirik reikuə irəmiə. ⁵ Meinai narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə. ⁶ Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar mine tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁷ Kwənərəus kirik tukruh kwənərəus kirik. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən tanə pisin mhauh narmamə ikin. Kini nimnimien tukravən ye tanımtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. ⁸ Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nipig əutən, rəmhen kin piraovin yame rinamərig nəmhəyen tuk neiməkien.

⁹ “Ye nipig a, tukseighan-pən kin əmiə kimi tikmir minə, tuksor ahas-pre kimi əmiə. Mishopni əmiə. Kini nəmə kantri pisin pisin minə tuksəməkin əmiə meinai nakamhavəh nhagik. ¹⁰ Ye nipig minə a, narmamə khapsaah tuksəpəh kapəriə nhatətəyen, miseighan-pən kin əriə minə ye kwermi tikmir minə kapəriə, kini masəməkin əriə minə. ¹¹ Kini profet eikuə minə tukhauə miseikuə ye narmamə khapsaah. ¹² Meinai nahasien tukrehuə, ipakə narmamə mifam, norkeikeiyen kapəriə tukrirkək. ¹³ Mərig yermamə yame ramərer timtim meriaji Nipig Kwasig, Kughen tukrivəh miragh in. ¹⁴ Kini Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, tukni-ərhav ikin minə fam ye tokrei tanə, mə kwənərəus minə fam tukharkun nisərigien, kini ai, Nipig Kwasig ruə.”

¹⁵ (Kini pəh narmamə tuksəvhuekin nəkwəkwə e mharkun). Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kini nipig kimiə takhavən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen masəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame rorlah pik nar,’ yame profet Daniel rimini-ərhav,* ¹⁶ kimiə e Judia taksap miserkwaig ye tukwas.

* 24:15: Əm-ru nar e Daniel rimini ye Dan 9:27; 11:31; 12:11.

¹⁷ Tukmə yermamə ramapis iruə ye nimə kafan to rīpəh nīvəniēn imə tuk nīpīkien narīmnaṛ kafan, mərig pəh rap.
¹⁸ Tukmə yermamə raməmīr yerki nəsimien kafan, to rīpəh nīvəniēn yerkwānu tuk nīvəhyen kafan neipən, mərig pəh rap. ¹⁹ !Man! Riskai pīk tuk nīpiraovin yamə mine khasiai naṛ, kini mine yamə mine jiriə minə kasəmaah hanə, meinai tuksərig rahas pīk. ²⁰ Taksəhuak tuk nahasien e mə tukrīpəh nuəyen mīrəh əmiə ye Sabat,[†] uə ye nīpig kape nokieiyeṇ,
²¹ meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə rīpəh nām-hanəyen rīrikakun ye nīpig Kughen rīmnaṛəhu nīmoptanə meriaji-pə taktəkun mine. Kini nahasien kirik to rīpəh nuə-minien nīpig kirik rəmhen kin nahasien a. ²² Mərig Kughen tukrərai ta nīpig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə m-fam khamhə tukun. Mərig In rīmnaṛai nīpig a mə tukrīvəh mīragh narmamə yamə mine In rīmīrpen əriə mə kafan narmamə minə.

²³ “Nīpig a, tukmə kirik rīmə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rīmə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimiə to nakhapəh nhaniyeṇ nəfrakisien iran. ²⁴ Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvin Kristo mīsor nīmṭətiēn mə tukseikuə ye narmamə. Kini mīsarkut tuk nīsəmien swatuk tuk nīvi-tayen narmamə yamə mine Kughen rīmīrpen əriə. ²⁵ Rīkimiə tukraməkeikei māməsik huvə nəgkiariēn yame yīmīni-ta tuk əmiə, kwasig ikin narīmnaṛ minə e khauə mīsor nəfrakisien kin.

²⁶ “Ror pən, tukmə yermamə kirik rīni-pre tuk əmiə mə, ‘Kristo apa ye tīpəvsik,’ takhapəh nhavəniēn mə taksəm. Uə tukmə yermamə kirik rīmə, ‘In apa ye nəkwai nimə,’ takhapəh nhaniyeṇ nəfrakisien iran, ²⁷ meinai nīpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min, jakuə aihuaa əmə, kini narmamə m-fam tuksəm Yo, rəmhen kin yame karuəruə ramaroapig pīrə, narmamə fiak kisəm. ²⁸ Rəmhen əmə min kin nīpig ligkai[‡] minə kamhaivə yerpīrig mīseiwaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməm minə apaikin.

²⁹ “Kini nīpig kape nahasien ruə mor infamien,
 ‘Mīrh tukrīpis,
 kini makuə to rapəh min nəsiəyen;
 kini kəmhou minə tuksəsaah,
 kini mine narīmnaṛ fam ye nīmago-ago tukhakiu-kiu.’
 (Aes 13:10, 34:4)

³⁰ Kwasig ikin, Yo, Ji Yermamə, jaktərhav-pə ye napuə. Kini kwənəraus minə fam ye tanīmṭanə tuksəm tuksasək. Kini

24:17: Luk 17:31 **24:19:** Luk 23:29 [†] **24:20:** Meinai loa ramni-əhu narmamə mə tukhapəh nīseriwəkiēn mhavən isok tuk yerkwānu ye Sabat. [‡] **24:28:** Nəgkiariēn Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “vulture.” **24:29:** Joel 2:10

narmamə tuksəm Yo, Ji Yermamə, jaksi-pən ye napuə mivəh nehuəyen mine nikhakien. ³¹ Kini ai, tukher naiyuk, kher-pən kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimipren-ta əriə.

³² “Sərig min nuhpikinien kin nai e kamni kimə figtri. Nakharkun mə nipig kape figtri rimnəpir-pir, mine nipig kape nəsimien kirauə kwis. ³³ Rəmhen əmə kin yame tukmə nahasien ramuə, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiə.

³⁴ “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhamragh ai taktakun, to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine e tukpihatərhav-pə. ³⁵ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək; mərig nəgkiarrien kafak to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik.”

Yermamə rikək yame rirkun nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran

³⁶ Kini Yesu rimə, “Yermamə kirik ripəh nirkunien nipig uə aoa atuatur kape narimnar minə a. Agelo minə apa ye neai kaseinein, kini Yo min, Ji yermamə, yakeinein. Mərig Tatə Kughen əmə In rirkun nipig atuatur a. ³⁷ Ye nipig yo Ji Yermamə jakuə iran, tukrəmhen kin nipig kape Noa kupan, yame narmamə khapəh nisor-apnəpənəyen iran. ³⁸ Ye nipig a, yapiwən ripəh hanə naiyuyen, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar fam yame kimisor ye nimraghien kapəriə, miseriaji-pə Noa rimavən ye nəkwai rao kafan, ³⁹ kini iriə kimiseinein naha nhagin yame tukruə miseriaji-pən yapiwən rimnaiyu mipik əriə fam. In e tukror rəmhen əmə kin nipig yame Yo Ji Yermamə jakurə iran. ⁴⁰ Yermamə kiraru ye nəsimien, kini jakvəh kirik, məpəh kirik. ⁴¹ Piraovin kiraru kaokwətə kwis mawor nəviginien, kini jakvəh kirik məpəh kirik.

⁴² “Ror pən, takasəkeikei misarha, meinai nakseinein naha nipig yame kapəmiə Yermaru tukruə iran. ⁴³ Mərig takasəkeikei mharkun nar e. Tukmə yemehuə kape nimə rirkun nipig atuatur yenpig yame yəkrəh tukruə iran, kini tukraməkeikei mamarha huvə mə yəkrəh tukripəh neikusien nimə mivən imə. ⁴⁴ Kini kimia min takasəkeikei masərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakuə ye nipig yame rikimia tukripəh nuhyen.

⁴⁵ “Rikimiā tukraməkeikei maməsik huvə norien kape manaja yame rirkun nar, yame ramraptərəkīn wok kafan mīpəh nəpəhyen. Yermaru kafan rīmnərəhu mə tukror wok a mamehuə ye kafan yorwok minə fam mivəhsi-pən nəriə nəviginien ye nīpig atuutuk. ⁴⁶ Kini tukmə yermaru ruə məm manaja kafan, maməm mə ramor huvə wok kafan, kini manaja a tukrarə ye nihuvəyen. ⁴⁷ Yakamni əfrakis mə yermaru a tukrərəhu in ramehuə ye narimnar fam kafan. ⁴⁸ Mərig tukmə manaja a in yemə has, kini rikin raməsik mə, “To kafak yermaru rīpəh nurə-aihuaa-yen,” ⁴⁹ kini marar mamvən, mamuh yorwok minə tiksīn, kini mivən maməvigin, mamnim iriə nəmə kisapis. ⁵⁰ Kini yermaru kape manaja a tukruə ye nīpig mine aoa yame manaja rikin rīpəh nəsikien mə kafan yermaru tukruə iran. ⁵¹ Yermaru a tukror narpinien ehuə kimi manaja a, marakikin-pən ikin kwənmhaan kape narmamə yamə mine kapəriə niniyen rhuvə mərig rīkiriə rəmkimik. Ikin a, narmamə kisasək pik misəkwəruə ikin.”

25

Nuhpikinien ye nīpiraovin iriə m-fam ten

¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Ye Nīpig Kwasig, narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Nīpiraovin, iriə ten. Kamhatərhav yenpig, mhamə tukhavən ye narkurəkien kīrik. Kini maseito kin kwən a yame rīmnarkurək pə pə əmə tukruə mīkir kafan piraovin mhavən ye nimə kamor lafet ikin. ² Nīpiraovin minə a, kīrkīrip irəriə kisarmar, kini kīrkīrip irəriə kharkun nar. ³ Iriə kīrkīrip yamə mine kisarmar, kīmnhavəh kapəriə laet minə, mərig khapəh nhavəhyen kerosin* rəmhen tuk nīvi-pənien ye laet. ⁴ Mərig nīpiraovin kīrkīrip yamə mine kharkun nar, kamhavəh kapəriə laet kini mhavəh min kerosin rəmhen tuk nīvi-pənien ye laet. ⁵ Kini kwən a yame tukror mared rīpəh nuə-aihuaayen. Kini napirien ravəh nīpiraovin minə a, kamhavi kəviəm, misapir.

⁶ “Kini yenpig-əru, kwən kīrik rokrən apomh mimə, ‘Kwən yame tukror mared rinamuə. !Hauə misəm!’

⁷ “Kini nīpiraovin iriə ten kīmisarha, mhaukrakin laet kapəriə minə. ⁸ Mərig nīpiraovin yamə mine kisarmar khani-pən tuk nīpiraovin yamə mine kharkun nar mhamə, ‘!Awī! Havəhsi-pə kerosin rəmhen meinai kapəməwə kerosin ruirkək, kini laet minə natukhapis.’

24:47: Mat 25:21,23 **24:51:** Luk 12:42-46 **25:1:** Luk 12:35; Rev 19:7

* **25:3:** Nəgkiarīen kape Gris rīpəh niniyen “kerosin,” ramni mə “oel.”

9 “Mərig nıpiraovın yamə mine kharkun nar khani-pən tuk əriə mə, ‘Nıkam. Kerosin e rıpəh nəmhenien tuk ətawə m-fam. Mərig harerig mhavən mhavəh nımri kapəmiə kerosin rəmhen apa ye stoa.’

10 “Mərig nıpig nıpiraovın yamə mine kisarmar kasəriwək, mhavən mə tukhavəh kerosin, kini kwən a yame tukror mared ruauə. Kini nıpiraovın yamə mine kasərer matuk kımnhavən iriə min ye nəviginien kape mared. Mhavən imə, kini kətapig.

11 “Kwasig ikin, nıpiraovın yamə mine kisarmar kımnharerig-pə, mhamə, ‘!Yemehuə! !Yemehuə! Əhitə, pəh yakhaurə imə.’

12 “Mərig kwən a yame tukror mared rini-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə yo yakeinein əmiə.’ ”

13 Kini Yesu rini ta nuhpikinien, mini-pən tuk əriə mə, “Ror məkneikin, kimiə takasəkeikei misərer matuk, meinai nak-seinein nıpig mine aoa yame kapəmiə Yermaru tukruə iran.”

Nuhpikinien ye yermamə kisisər yame kimırhor wok kin mane

(Luk 19:11-27)

14 Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik min mımə, “Yakamni min mə narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Yemehuə kirik rimnor apnəpeinə mə tukrivən ye tanə pisin kirik isok. Kini mokrən kin kafan yorwok misir kirhuə. Kini rərəhu-pən mane ye kwermirisir mə tukrhor wok kin.

15 Mivəhsi-pən mane† kimi ərisir rəmhen tuk nirkunien kapərisir. Mivəhsi-pən nıtip kirkirip kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nıtip kiraru kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nıtip kirikianə kimi kirik. Kini marar mıtərhav mamvən ye kafan nəriwəkien. 16 Kini yorwok yame rimivəh nıtip kirkirip rimavən mor aihuaa əmə bisnes kin, kini mor win ye kirkirip min. 17 Kini ye norien kirikianə əmə min, yorwok yame rimivəh nıtip kiraru rimavən mor bisnes kin mor win ye kiraru min. 18 Mərig yorwok yame rimivəh nıtip kirikianə in rimavən mikir nımoptanə minim nıtip kape yemehuə kafan.

19 “Kini newk rıpsaah ruə mivən. Yemehuə a kape yorwok minə a rırerig-pə kini mokrən kin ərisir mə tukrəm-ru mə kimırhawor-pən ye kafan mane. 20 Yorwok yame rimivəh nıtip kirkirip rimavən mivəh nıtip kirkirip min yame rimnor win iran mımə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nimivəhsi-pə nıtip kirkirip, kini yimnor bisnes kin, mor win ye yame rəkwakw nıtip kirkirip min.’

25:11: Luk 13:25-27 25:12: Mat 7:23 25:13: Mat 24:42 † 25:15: Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə mane e “talen.” Talen kirikianə in nərok wok kape newk 15. 25:15: Rom 12:6

21 “Kini yemehuə rini-pən tukun mə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamraptərəkən huvə wok kafam kini mipəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksın, kini jakərəhu ik nakehuə ye narimnar ripsaah. !Yuə imə pəh rikirau ragien!’

22 “Yorwok yame rimivəh nitip kiraru ruə məm yemehuə kafan mini-pən tukun mimə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kiraru, kini yimnor bisnes kın, mor win ye yame rəkwakw nitip kiraru min.’

23 “Kini yemehuə rini-pən tukun mimə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamraptərəkən huvə wok kafam kini mipəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksın, kini jakərəhu ik nakehuə ye narimnar ripsaah. !Yuə imə pəh rikirau ragien!’

24 “Mərig yorwok yame rimivəh nitip kirikianə ruə mini-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Yakirkun mə kafam norien rəutən. Ik nakampik nəviginien yame ik nimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwaı nai yame ik nimipəh nəmənəyen ikin. Ror pən, yimigin kın ik, 25 mamvən, mikir nimir merkwaig kın mane. Əm-ru, mane en kafam.’

26 “Kini yemehuə a rini-pən tukun mimə, ‘! Ik yorwok has kirik! Nakamarpah pik. Nakwırkun ta mə yakampik nəviginien yame yimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwaı nai yame yimipəh nəmənəyen ikin. 27 Rhuvə mə to nakpivəh kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu yame rəkwakw.’

28 “Kini yemehuə rini-pən tuk kafan yorwok minə tiksın mimə, ‘Havəh-si ta mane tukun mivəhsi-pən kimi yorwok e yame rimivəh nitip ten, 29 meinai yermamə yame ravəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpivəh-si ta fam kafan narimnar minə. 30 Kini arakikin-pən yorwok e yame ramarpah, meinein norien nar huvə kirik ye nəpignəpien- ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin.’ ”

Nuhpikinien ye sipsip minə mine nəni minə

31 Kini Yesu rimini mimə, “Nipig Yo Ji Yermamə jakuə ye nıkhakien mine nəsaninien kafak, kimawə agelo minə fam, Yo King, jakwəkwətə ye kafak jea mamarmaru ye nəsaninien mine nıkhakien kafak. 32 Narmamə m-fam ye kantri minə fam tuksofugin əriə minə ye nimirik, kini jakor narimnar rəmhen kın yermamə yame ramarha tuk sipsip minə, maməwhai sipsip minə mine nəni minə. 33 Jakəwhai sipsip minə tukhavən

ye kwermik matuk; kini nani minə tukhavən ye kwermik mawor.

³⁴ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik matuk mə, ‘Hauə. Kimiə e yamə mine Rimik Kughen rimnautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. Hauə mhavəh naha nhagin yame Kughen rimnəṛəhu karin mə kapəmiə. Hauə misarə əfrakis ye narmaruyen kafan yame rimnor əpnəpeinə iran mə kapəmiə kwasig ikin ror tokrei tanə.
³⁵ Hauə mhavəh, meinai nipig yimnəmkəṛəv, nimnhavəhsi-pə nəviginien; kini nipig yimnəkwakwə, nimnhavəhsi-pə nu; kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimnhakir Yo mhavən ye kapəmiə rukwanu; ³⁶ kini nipig kafak neipən rimikək, nimnhavəhsi-pə neipən kimi yo; kini nipig yimnamhə, nimisəm huvə Yo; kini nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhauə mhavaag-pə kin Yo.’

³⁷ “Kini nəmə atuatur minə tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ?Naha nipig yimisəm Ik nimnəmkəṛəv, kini yaksəvigin Ik? ?Uə naha nipig nimnəkwakwə, yakhavəhsi-pre nu kimik?
³⁸ ? Kini naha nipig yimisəm Ik yepsipis kini yakhakir ik mhavən yerkwanu? ?Uə naha nipig kafam neipən rimirkək kini yakhavəhsi-pre neipən kimik? ³⁹ ? Kini naha nipig yimisəm nakamhə uə nimnamarə ye kalabus, kini yimnhaurə mhavaag-pre kin Ik?’

⁴⁰ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə naha nhagin yame nimisor kimi piak kirik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nimisor kimi Yo.’

⁴¹ “Kini ai, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik mawor mə, ‘Havən isok tuk Yo. Kughen rinəṛəhu ta kapəmiə narpinien. Havən ye nap ehua yame ramuək rerin, yame kimnor kape Setan mine yarmhə minə kafan. ⁴² Havən isok meinai nipig yimnəmkəṛəv, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen nəviginien kimi Yo. Kini nipig yimnəkwakwə, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen nu kimi Yo. ⁴³ Kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimnhapəh nhakirien Yo mhavən yerkwanu. Kini nipig kafak neipən rikək, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen neipən kimi Yo. Kini nipig yimnamhə, mine nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhapəh nhaurəyen mhavaag-pə kin Yo.’

⁴⁴ “Kini iriə min tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ?Naha nipig yimisəm Ik nimnəmkəṛəv iran, uə nimnəkwakwə iran, uə Ik nimauə yepsipis, uə kafam neipən rikək, uə yimnamhə, uə nimnimarə ye kalabus, kini yakhapəh nhaurəyen mhavaag-pre kin Ik?’

45 “Kini jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisasituyen ye piak kırık, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nakhapəh nisasituyen irak.’

46 “Kini iriə tukhavən mhavəh narpinien yame infamien rikək. Mərig nəmə atuatur tukhavəh nimraghien rerin.”

26

Nəməhuə kape nəmə Isrel kasarhakin swatuk tuk nhopniyen Yesu

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

1 Kini Yesu rəgkiar ta, mini-pən tuk kafan narmamə minə mə, 2 “Nakharkun mə tuknahu ror nıpiğ kape lafet kape Pasova. Kini tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, kəsik haktə Yo ye nai kamarkwao kin.”

3 Kini jif pris minə mine nəməhuə kape nəmə Isrel kimisofugin əriə minə ye nimə kape hae pris, nhagin e Kaeafas. 4 Mamharai mhun mə tukharaptərəkkin apis-apis Yesu mışhopni. 5 Mamhani mhamə, “Mərig to khapəh nisorien ye nıpiğ kape nəviginien ehua, tamə narmamə khauh apnapig əmə əriə minə.”

Piraovin kırık ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

6 Kini Yesu ramarə apa Betani, imei kwən kırık nhagin e Saemon, yame apa kupən rimivəh nimhəyen əutən ye tiki. 7 Kini Yesu raməvigin, məkneikin piraovin kırık ruə mivəh botel senta kırık kimnor kin kapier kırık nhagin e alabasta. Senta a, nımrin rhaktə pik. Kini in ruə mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu.

8 Mərig narmamə kafan minə niemha rhai əriə khamə, “? Rhawor pian e ramoriah senta e? 9 Rhuvə pik mə to in ror salem kin; mırkun nivəhyen mane ehua kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has minə.”

10 Mərig Yesu ruirkun nərigien kapəriə, mımə, “!Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kırık kimi Yo. 11 Yavən has minə tukasəmır kimiə miriə nıpiğ fam. Mərig Yo jakpəh nəmirien kitawə-m kimiə nıpiğ fam. 12 Piraovin e ravi-təgpən senta ye nıprak mapnəpenə ye nıprak mə tuknim Yo. 13 Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarien Huvə ikin, tukaməvsao min kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rīvən məm jif pris minə ¹⁵ maiyoh əriə mīmə, “?Takhavəhsi-pə naha nhagin kimi yo tukmə yakeighan-pre kin Yesu kimi əmiə?” Kini kishen-pən fiftin taosen vatu kimin.*
¹⁶ Kini ririkakun ye nīpig a, Judas rimnamərig nīpig yame tukreighaan-pən kin Yesu kimi əriə.

Lodsapa

(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-26)

¹⁷ Kini ye nīrikakunien kape nīpig kape lafet e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran, kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən In mhamə, “?Nakmə jakhaukaa misor apnəpenə ye nəviginien kape Pasova?”

¹⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Havən apa ye taon, kini masəm yermamə kirik mhani-pən tukun mhamə, ‘Yhajoun ramni mə nīpig yame Kughen rimirpen ta mə kafan, ruauə ipakə. Kini tukror nəviginien kape Pasova iriə kafan narmamə minə ye kafam nimə.’ ”

¹⁹ Kini narmamə kape Yesu minə khatərhav, misor naha nhagin yame Yesu rimini mə tuksor tuk nor-əpnəpənəyen ye nəviginien kape Pasova.

²⁰ Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan misofugin misəvigin ye tebol. ²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighaan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak.”

²² Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu, kini iriə kirikianə kirikianə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Yermaru, pa? Pəh nien mə yo.”

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə kirik yame yakaweiress kwis bred ye supsup ye bol tukreighaan-pən kin Yo kimi kafak tikmir minə. ²⁴ Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mīmə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən.† !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehua!”‡

²⁵ Kini Judas e yame natukreighan-pən kin Yesu ye kwermi kafan tikmir minə rimnaiyoh mīmə, “?Pa ai? ?Yo?”

Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Əwəh. Ik atuk nimini.”

²⁶ Kini kasəvigin hanə, Yesu rīvəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun, makapir mivəhsi-pən kimi kafan narmamə

* **26:15:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə “kishen-pən silva toti.” **26:15:** Sek 11:12; Jon 11:57 **26:17:** Eks 12:14-20 **26:23:** Sam 41:9 † **26:24:** Sam 22 mine Aes 53 kirani mirəmə mə Mesiah tukraməkeikei mīmə mivəh narpinien kape təvhagə has kape narmamə. ‡ **26:24:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, ripihuvəl” Mərig nīprai nəgkiarien ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehua.”

minə mīmə, “Sən. In e nīprak.” ²⁷ Kini mīvəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mīvəhsi-pən min kimi əriə, kini mīmə, “Kimiə m-fam hanim. ²⁸ Nītawik e. Ramor nərigien kape Kughen tuk nīvəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmir-ərhav. Tukraiye mirisin ta təvhagə has kape narmamə khap-saah. ²⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mīmə to yakpəh nini-minien waen meriaji minim min waen ye narmaruyen kape Rimik.”

³⁰ Kini kimisəni nipei əhuak kirik, mhatərhav mhavən ye tukwas Olif.

Yesu rimə Pita tukrini mə in reinein In
(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Tuk yenpig əmə e, taksəm naha nhagin yame tukor irak tukritərhav-pə, nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“‘Jakuh yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə, kini sipsip kafan minə tuksaiye rik rik.’ ” (Sə 13:7)

³² Kini Yesu rirpin nəgkiarien mīmə, “Mərig nīpig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mīvən apa Galili.”

³³ Mərig Pita rimi-pən tukun mīmə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksın tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to rapəh nimirien.”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyen, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

³⁵ Mərig Pita rarə mini-pən skai min mīmə, “!Nar apnapig tukmə khamə tukshopni ərau mik, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik!” Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarien ai.

Yesu rimavən apa Getsemane maməhuak
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən yerkwanu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə taksəkwətə eikin e. Pəh yakvən aikin a maməhuak.”

³⁷ Kini In mikir Pita mine ji Sebedi mir, irisir min. Rikin rərhakis pik. ³⁸ Kini mini-pən tuk ərisir mīmə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə. Takarhəmər eikin e, marharha-huvə kitawə-m kimiə.”

³⁹ Kini In rəriwək mīvən kəskəh əmə mənimkur mənim-pən nimirin ye nimoptanə maməhuak. Maiyoh Kughen mīmə, “!Awəh! Rimik, tukmə rikim ragien, vəhsi-ta nəmhəyen yamə

mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

⁴⁰ Kini ai, In rirerig-pən min tuk ərisir, məm kwərhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “!Eh! ?Rhawor nakrhapir? ?To naksarha huvə kitawə-m kimia kape nipig kwakwə uə?

⁴¹ Kimia takasərig əmia. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmia nakhamir. Rikimia rəsanin mərig nipraimie rəpou.”

⁴² Kini ai In mirerig min maməhuak yame ror kiraru kin. Mimə, “Rimik, tukmə jakaməkeikei mivəh nəmhəyen yame tukruə, kini pəh ror nəkwam.” ⁴³ Kini ai mirerig-pən min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rimivəh nimririsir.

⁴⁴ Kini ai In rimnəpəh min ərisir mivən maməhuak yame ror kisisər kin mamni nəgkiarieren yame rimini ta. ⁴⁵ Marə muə min tuk kafan narmamə minə mimə, “?Rhawor? ?Nakarhapir hanə? !Nəmhen! Nipig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi narmamə hah minə. ⁴⁶ Rhekimter, pəh kamhavən. !Yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ta ipakə!”

*Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptərəkin In
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)*

⁴⁷ Nipig Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu ritirhav-pə. Nukwhao ehua kamhakwasig kin. Mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmehuə minə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁸ Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en takharaptərəkin.”

⁴⁹ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “!Rhuva, Yhajoun!” Məturəm-pən kimin.

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yo kirik, or nar yame nimauə mə takor.”

Kini narmamə minə a khauə mharaptərəkin Yesu. ⁵¹ Kini yermamə kirik kape Yesu rivən mirəh nau nisə kafan, mowhan mərəru ta nimətərgi slef kirik kape hae pris.

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “!Ah! Vai-pən kafam nau ye tamhekin, meinai narmamə yamə mine kasərai əjir kin nao, tukpiərapni min əriə kin nao. ⁵³ Rikimia raməsik mə yakirkun nokrənien kin Rimik, taktakun əmə tukrher-pə kin agelo minə taosen taosen tukhauə misasitu irak. ⁵⁴ Mərig to yapior məknakin, to nəgkiarieren kape Kughen ripipəh nuəyen mor nəfrakisien kin.”

⁵⁵ Ye nīpīg a, Yesu rīmīni-pən tuk nukwhao mīmā, “?Rhawor? ?Kimiā nakhamā ta Yo yermamā kape nākrāhyen uā nhopniyen yermamā, nakamhapik nau nisā mīne kwātavhā mamhauā mā takharaptārēkin Yo? Nīpīg fam kitawā-m kimiā kasāmīr ye Nimā Ehuā kape Kughen, yakamāwhag. Mārig nakhapēh hanā nharaptārēkinien Yo. ⁵⁶ Mārig nāmhen. Naha nhagin yame Nākwākwā kape Kughen rīmīni tukramākeikei muā mor nāfrakisien kin.”⁵ Kini kafan narmamā mīnā kimisāpēh In misap.

Yesu ramārer ye nīmri kaonsel

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Kini khakīr Yesu mhauā kimi hae pris, nhagin e Kaeafas. Nāmhajoun kape loa kape Moses, mīne nāmehua mīnā kape nāmā Isrel kwāsofugin ta āriā mīnā aikin. ⁵⁸ Kini Pita rikwasig kin āriā, mīpēh nīvān-pakāyen tuk Yesu. Nīpīg ruauā pakā tuk nīmā kape hae pris, kini mīvān mamkwātā iriā mobael mīnā kape hae pris, mā tukrām-ru mā tukhawor Yesu.

⁵⁹ Kini jif pris mīnā mīne narmamā kape kaonsel kasarha-kin narmamā tiksīn yame tukhauā miseikuā mamhani hah Yesu, ai khauh mīshopni Yesu tukun. ⁶⁰ Nar apnapig narmamā khapsaah khauā miseikuā iran mamhani hah In, narmamā kape kaonsel khapēh nisām-pāniān nar has kirik iran.

Kasāgkiar mamhavān yermamā kīraru kwhekīnter; ⁶¹ mīrāni mīrāmā, “Kwān e rīmīni mīmā, ‘Yo jakāvitāg-ātāg Nimā ehua kape Kughen; mārig kwasig ikīn ye nīpīg kisisār, jakārip yame rivi.’”

⁶² Kini ai, hae pris rārer mīni-pān tuk Yesu mīmā, “?Rhawor nakpēh nāgkiariēn? ?Rhawor ye nāgkiariēn mīne kamhani-pre irām?”

⁶³ Mārig Yesu rārer āmā mapnapig.

Kini hae pris rārar maiyoh mīn mīmā, “?Rhawor? Ik takamākeikei mīvāh kwāsu ye nhag Kughen yame ramragh, mīni-pā tuk āmawā mā ?Ik e Kristo, jī Kughen uā nīkam?”

⁶⁴ Kini Yesu rīmā, “Rāmhen āmā kin yame nakamni. Kini yakamni-pre tuk āmīā mā, tuk nīpīg kīrik, takpīsām Yo, Jī Yermamā, jakākwātā ye kwermī Kughen matuk yame nagheen rehua. Kini takpīsām mīn Yo jaksī faktā ye napuā meiwaiyu-pā.”

⁶⁵ Kini hae pris reikus neipān kafan [meinai niemhaa rīmnhai pīk]. Mīmā, “! Ramāgkiar mākneikin mamni hah Kughen! ?Rhawor e kitawā kasarha-kin hanā yermamā yame

26:55: Luk 19:47; 21:37 **§ 26:56:** Yesu ramni mā profesi ye Sek 13:7 tukramākeikei muā mor nāfrakisien kin, yame ramni mā tukhauh In, kini kafan narmamā tuksaiyu rik rik. Ēm-ru mīn Mat 26:31. **26:61:** Jon 2:19-21 **26:63:** Aes 53:7; Mat 27:12 **26:64:** Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30

tukrini hah in? Nakwəsərig ta mə rimini hah Kughen. ⁶⁶ ? Rikimiə ramhaw əsik? ?Tukshawor In?”

Kini khamə, “In rimnor nar has kirik yame tukraməkeikei mimhə tukun.”

⁶⁷ Kini kisərig-əvhin nimri Yesu, misəsik In kin kwermiriə, kini tiksın kimisərip In. ⁶⁸ Kini [tiksin kisərkis nimrin*] misərip In mhamə, “!Eh! Kristo. Tukmə ik profet, ni-ru mə pa e ramuh Ik.”

Pita ramni mə in reinein Yesu

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Kini Pita raməmır ipakə tuk nimə ehuə kape hae pris, kini piraovin kirik, yor wok kape hae pris, ruə mini-pən tukun mimə, “Eh, kimiru Yesu yemə Galili nimnawəriwək.”

⁷⁰ Mərig Pita rini-əhu ye nimiria, mimə, “Nikam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” ⁷¹ Miterhav meiwaiyu min maməmır ye kwəruə kape rukwanu ai.

Kini piakəskəh pisin kirik ruə məm in. Minamni-pən tuk narmamə minə aikin mimə, “Kwən e, iriu Yesu yemə Nasaret kimnawəriək.”

⁷² Mərig Pita rīvəh kwəsu mə pian a rameikuə; kini mimə, “Yakeinein kwən a.”

⁷³ Kasəkwətə mamhavən, narmamə yamə mine kasəmır aikin khani-pən min tuk Pita mhamə, “Nəfrakis, ik əfrakis kirik min a. Nakəgkiar, yaksərig mə kimiru Yesu nimirasi-pən ye tamhekin kirikianə.”

⁷⁴ Kini Pita rimə “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. To yakameikuə, Kughen tukror narpinien kimi yo.” Məknekin, man rəkakə. ⁷⁵ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien yame Yesu rimini mimə, “Man tukripəh hanə nikakəyen, kini takni m-kisisə mə ik nakeinein Yo.” Kini ritərhav; rikin rərhakis mamasək.

27

Judas rimnhopni atuk in

(Wok 1:17-19)

¹ Yenpig-enpig əgkap, jif pris minə fam mine nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhauə kirikianə mhani kirikianə mə tukhopni Yesu. ² Kini mharkwəji In, mhakır mhavən kimi Paelat e, gavman kape Rom.

³ Nipig Judas e yame rimneighan-pən kin Yesu kimi kafan tikmır minə, rimnəm mə kimnhavi-ərhav Yesu mhamə tukrimhə, rikin rimhə pik tuk naha nhagin yame in atuk rimnor, kini mivəhsi-pən fiftin taosen vatu a rirerig-pən min

26:65: Mat 9:3; Jon 10:33

26:66: Lev 24:16; Jon 19:7

26:67: Aes 50:6;

53:5 * **26:68:** Matiu rīpīh niniyen mə kimisərkis nimrin, mərig Luk ramni ye Luk 22:64. **26:75:** Mat 26:34

tuk jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel. ⁴ Kini mimə, “Yimnor təvhagə has, meighan-pən kin kwən kirik yame ripəh norien nar has kirik kimi kafan tikmir minə, mə tukshopni in.”

Kini khamə, “Kafam atuk. Kapəməwə kirik nar kirik rikək.”

⁵ Məkneikin Judas raraka-pən kin mane ye Nimə Ehuə kape Kughen mītərhav. Mamvən, mijir-əpni atuk in.

⁶ Kini jif pris minə khapik mane mhamə, “Rapəh natuatukien ye loa kapətauwə mə tuksərəhu-pən mane e iriə mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, meinai kimivəh nimri yermamə kin.” ⁷ Kini kimnhani mhamə tukhavəh mane a mhavəh nimri nimoptanə kirik apa “Kamor sospen ikin.” Nimoptanə a, kiminim yepsipis minə aikin. ⁸ Tuk nar e, ruə meriaji-pə ai taktakun, kamni kimə nimoptanə a, “Nitə rimnaiyu ikin.” ⁹ Nar a ritərhav mor nəgkiarien kape Jere-maea ruauə minor nəfrakisien kin yame rimini mə, “Nəmə Isrel khamə mane ye kwən a fiftin taosen vatu. Kini kimnhavəh mane a, ¹⁰ mhavən, mhavəh nimri nimoptanə e ‘Kamor sospen ikin.’ Kisor rəmhen kin yame Kughen rimini-pə tuk yo mə tuksor.” (Jer 19:1-13; Sek 11:12-13)

Yesu rinmərer ye nimri Paelat

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5, 13-25; Jon 18:33-19:6)

¹¹ Kini Yesu rinamərer ye nimri gavman kape Rom e Paelat. Kini Paelat raiyoh-pən In mimə, “?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Rəmhen əmə kin yame ik nakamni.”

¹² Kini jif pris minə mine nəmehuə minə kape Isrel kimnhani hah In, mərig In ripəh nəgkiarien. ¹³ Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhawor? ?Nakpəh nərigien əriə kamhani nəgkiarien rehuə iram uə?”

¹⁴ Mərig Yesu rapnapig əmə, mipəh nhorpinien nəgkiarien yame kamhani. Kini Paelat rimnəm rakur.

¹⁵ Ye newk minə fam, nipig kape nəviginien kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kivəhsi-pən ta in ye kalabus, kini gavman tukraməkeikei mīrisin in ramvən. ¹⁶ Kini ye nipig a yemə has kirik ye kalabus, narmamə m-fam kharkun. Nhagin e Barabas. ¹⁷ Kini kuwhen ai rofugin, kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Nakhamə jakrisin pa nhagin rirerig-pre tuk əmiə? ?Barabas, uə Yesu yame kamni kimə Kristo?” ¹⁸ Ramaiyoh məknaikin meinai in rimnəm ta mə jif pris minə kimisərəhu-pən Yesu ye kwermīn meinai kasəməkin Yesu tuk yamai mə narmamə m-fam kimisorkeikei In.

¹⁹ Kini Paelat rəkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarien, məkneikin kafan piahuaru rher-pən kin nəgkiarien kimin,

mimə, “Kafam kirik nar kirik rikək takor ye kwən en. In yemə atuaturuk. Yimnəm nəmrərhavyen kirik iran e taktakun, yakərig rahas pik tukun.”

²⁰ Mərig jif pris minə mine nəmehuə kape Isrel kimnhani mhani-pən tuk kuwhen ai mhamə, “Taksaiyoh gavman mə tukririsin Barabas, mhopni Yesu.”

²¹ Kini Paelat raiyoh-pən əriə mə, “?Iriu pa nhagin jakrisin rirerig-pre tuk əmiə?”

Khamə, “!Barabas!”

²² Mərig Paelat rimə, “? Mərig jakhawor ye Yesu e kamni kimə Kristo?”

Khamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

²³ Mərig Paelat raiyoh əriə mimə, “?Tuk naha? ?Rimnakapir naha loa?”

Mərig kisokrən apomh pik min mhamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

²⁴ Kini Paelat rəm mə to ripəh nini-əhuyen nəgkiarien kapəriə, kini iriə kinasərer matuk tuk nhauhyen əriə minə. Məkneikin rivən mərav ye nimri narmamə [ror nimtətien mə kafan kirik nar kirik rikək]. Kini mimə, “Tukmə nitawin raiyu, pəh nien mə yo yimnor. Raməmir irəmiə.”

²⁵ Kini narmamə mi-fam kimnhani mhamə, “Pəh nitawin tukraməmir irəməwə mine kapəməwə kwajikovə minə.”

²⁶ Kini Paelat ririsin Barabas rirerig-pən tuk əriə. Kini mimə tukuh Yesu, kikir kavən, kəsik haktə ye nai kamarkwao kin.

Mobaël minə kimisərh iakei ye Yesu

(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

²⁷ Kini mobael tiksın kape gavman khakir Yesu mhavən ye nimə ehua kape Paelat kini misokrən kin nukwhao kape mobael minə mə tukhauə. ²⁸ Kini khavəhsi-ta kafan neipən, mharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin. ²⁹ Kini mharəh nəərəus kirik ror nirhin, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə. Mhavəhsi-pən kaskin kirik ye kwərmin matuk, misənimkur ye nimrin mhamə kamhasiai In. Kini misərh iakei iran mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape nəmə Isrel. !Kimawə yakamhasiai Ik!” ³⁰ Kini masərig-əvhin, mharəh kaskin a mhauh kapən kapə kin mi-khapsaah. ³¹ Kini misərh iakei fam iran, mharəhsi-ta min kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə ye nai kamarkwao kin.

Mobaël minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Nipig kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. Kini khani-əhu masəkeikei kimin mə tukrirəh nai kamarkwao kin kape Yesu. ³³ Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame nipran rimə, kwənmhaan kape kerhə irə jir). * ³⁴ Ikin aikin a, kimivəhsi-pən waen kimi Yesu ikin yame kimnəvit-pən nar əukəh kirik iran tuk nini-əhuyen nəməmhəyen. Mərig Yesu rinim əsigəvin əmə, mipəh ninimien.

³⁵ Kini kimnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masəukir tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarien kupan kape profet ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə, “Kimisəwhai neipən kafak misarukin daes tukun.”† (Sam 22:18)

³⁶ Kini misəkwətə aikin masarha tukun. ³⁷ Kini kirai-pən nəgkiarien kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mimə, “In e Yesu, King kape nəmə Isrel.” Kini kisarkwətəkin-pən a kapən kapə ikin yerpilig. ³⁸ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ³⁹ Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kisarha-pən misəm, kisarh iakei iran. Kasəwhan-əwhan kapəriə kapə, ⁴⁰ mhamə, “!Eh! !Ik yer-mamə kape natmətəg-ətəgien Nimə Ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nipig kisisar əmə! Intah. Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, eiwaiyu-ru ye nai kamarkwao kin mivəh miragh atuk Ik.”

⁴¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kasarh iakei min iran. ⁴² Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig ripəh nəmhenien tuk nivəh-miragh-atuk-ien In. Rhuvə mə king kape nəmə Isrel tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran. ⁴³ In rhatətə ye Kughen. Tukmə Kughen rorkeikei, pəh rivəh-si ta In. Meinai In ramni mə In Ji Kughen.” ⁴⁴ Kini ye norien kirikianə əmə min, yeməkrəh mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kawarpakwə kimin.

Yesu rimamhə

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Yerkwelha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meriaji tri klok. ⁴⁶ Kini ye tri klok, Yesu rokrən

* **27:33:** Nəgkiarien e “Golgota” ye nəgkiarien kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nipran rimə “kerhə irə jir.” **27:34:** Sam 69:21 † **27:35:** Nəgkiarien e rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Matiu atuk rimirai, uə yermamə kirik rimnəsək-əpnis ye nəgkiarien kape Matiu. **27:38:** Aes 53:12 **27:39:** Sam 22:7; 109:25 **27:40:** Mat 26:61; Jon 2:19

apomh mimə, “Elae, Elae. ?Lama sabaktani?” Nipran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”[‡]

⁴⁷ Kini narmamə tiksın yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarien ai mhamə, “Sərigru. In ramokrən kin Elaeja.”

⁴⁸ Məkneikin, kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh nipar-par neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. ⁴⁹ Kini narmamə minə tiksın khamə, “Apəh. Pəh kisəm ru mə to Elaeja ruə mivəh miragh in, uə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rarar mokrən ehuə min. Kini ai kafan neihagien ritərhav.

⁵¹ Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kiruk neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmrhakə Məmrhakə pik. Neipən a rəhipu nipərin kiraru. Rəhipu apa yerpərig əgkəp meiwaiyu. Nimmimien ramavən, kini kapier minə kisakapir-pir. ⁵² Kini suranə yamə mine kimnor ye nipəg kapier kimisakapir-pir misəkwag; kini niprai nəmə atuatur yamə mine kwənhəmə, khamragh min. ⁵³ Kishaktə ye nəkwai nimir, kini kwasig ikin, nipig Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan, iriə kimnhavən Jerusalem mhatərhav-pən tuk narmamə khapsaah.

⁵⁴ Kini yamehuə kape mobael iriə narmamə yamə mine kasərer masarha tuk Yesu, kimisəm nimmimien a ramavən, mine narimnar minə a, kimnhagin pik, masokrən pik mhamə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁵⁵ Kini nipiraovin khapsaah kasərer isok masəm. Apa kupan kimnhatərhav Galili mhakwasig kin Yesu misasitu iran ye nar pisin pisin minə. ⁵⁶ Iriə tiksın, kirik e Meri pian Magdala, mine Meri mamə kape kwərə mir e Jemes mine Joses, mine mamə kape ji Sebedi mir.

Kiminim Yesu

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷ Ipakə mirh rivə, yemə Aramatia kirik ritərhav-pə. Nhagin e Josef. Kafan nautə rehuə. In yermamə kirik kape Yesu.

⁵⁸ Rivən məm Paelat, kini maiyoh-pən mə tukreighaan kin niprai Yesu. Kini Paelat rimə tukrērəhsi-pən niprai Yesu kimin.

⁵⁹ Kini Josef rivən mirəh niprai Yesu, muvrig kin neipən hawən kirik nhagin e linen. ⁶⁰ Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpag kapier kirik yame kimikir wi əmə kimə kafan. Kini məpər-pər pən kin kapier ehuə kirik mətapig kin nəpag kapier. Kini in

[‡] **27:46:** Yesu ramni Sam kirik ikin e, ye Sam 22:1. Nimməyen kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Sam 22. **27:48:** Sam 69:21 **27:51:** Eks 26:31-33; Hib 10:19-20 **27:55:** Luk 8:2-3 **27:58:** Dut 21:22-23

mamvən. ⁶¹ Ye nīpig a, Meri, pian Magdala, mine nīfnagni, iriu kaokwətə ipakə tuk nəpag kapier.

Mobaelyamə mine kimnisarha tuk nəpag kapier

⁶² Kəni rikwamer kin, ye Sabat, jif pris minə mine Farisi minə kimnhavən misəm Paelat. ⁶³ Mhamə, “Yemehua. Rikimawə raməsik mə nīpig kwən a, yermamə kape neikuəyen rimnamragh hanə, mimə, ‘Nīpig kisisər tukruə mivən, jakimragh min ye nimhəyen kafak.’ ⁶⁴ Ror pən, yaksaiyoh ik mə takher-pən kin kafam tiksın mobael tukhavən masarha tuk nəpag kapier miseriaji-pən nīpig kisisər ruauə mivən ta. Tamə, kafan narmamə minə khauə misəkrəh kin nīpran, mhani-ərhav mhamə ruimragh min ye nimhəyen kafan. Neikuəyen a tukrahas pik rapita fam nhajounien eikuə yame Yesu rinamor.”

⁶⁵ Kini Paelat rimə, “Hakir mobael minə, mhavən misor naha nhagin yame nakharkun mə taksor misarha huvə tuk nəpag kapier.” ⁶⁶ Kini khavən misor, masarha huvə tuk nəpag kapier. Misor mak kin nehe kandel ye kapier mə tukmə kəsua ta kin kapier, nehe kandel tukrakapir, kini misətu mobael minə tukun.

28

Yesu rimamragh min ye nimhəyen kafan

(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Kini Sabat rinamor infamien. Kini Sande, yenpig-yenpig əgkap, Meri, pian Magdala, mine Meri, mama kape Jemes mine Joses, kravən apa ye nəpag kapier.

² Məkneikin, nimnimien ehuə kirik ravən, meinai agelo kirik kape Kughen Yermaru rimasi faktə ye neiai mivən ye nəpag kapier, məsua ta kin kapier mamkwətə aikin. ³ Kafan neipən rhawən, nīpran raməsiə rəmhen kin naroapigien. ⁴ Mobael minə kimisəm, khagin kin, misətəmnimin. Mhamir masəmir rəmhen kin yermamə yame ruamhə.

⁵ Kini agelo a rini-pən tuk nīpiraovin minə a mimə, “Takrapəh nīraginien. Yakirkun mə nakawarhakin Yesu e, yame kimiruk haktə In ye nai kamarkwao kin. ⁶ Mərig In rirkək ikin e. Ruəmragh ta, rəmhen kin yame rimini. Rauə miwəm tamhekin e kimnərəhu ikin. ⁷ Takwhai miren əmə miravən mirani-ərhav-pən tuk narmamə kafan minə mirəmə, ‘In ruimragh min ye nimhəyen kafan, minəkupən ta kin əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikin.’ İnta, nəgkiarien en yakwəni-pre ta tuk əmiru.”

⁸ Kini pia mir a kwaiyu pik miratərhav. Mragin pik, mərig rikiriu ragien. Miravən mə tukrəni-ərhav pən tuk narmamə kape Yesu minə. ⁹ Kimiravən hanə, məkneikin Yesu ruə məm əriu, mimə, “Rhuva.” Kini kiraue tuk Yesu, mawəker-pən ye nihun, mawəgnəgin In. ¹⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rapəh nīraginien. Ravən, mirəni-pən tuk piak minə mə tukhavən apa Galili misəm Yo apaikin.”

Mobael minə kaseikuə

¹¹ Nipig pia mir a kimirarerig miravən, mobael minə a tiksın khavən ye taon mhani-ərhav fam tuk jif pris minə kin naha nhagin yame rimatərhav-pə. ¹² Kini jif pris kimnhauə misəm nəmehuə minə kape nəmə Isrel, mharai mhun mə tukshawor. Kini mhavəhsi-pən mane ehue kimi mobael minə ¹³ mhani-pən tuk əriə mhamə, “Takhani-pən tuk narmamə mə, ‘Kafan narmamə minə kimnhauə yenpig, nipig kimawə yimisapir, misəkrəh kin nipran, mharəh misap.’” ¹⁴ Tukmə gavman rərig nəvsaoyen kin, kimawə jakhavən misərahə huə kimawə min. Kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien iran.” ¹⁵ Ror pən, mobael minə a kimnhavəh mane a, masor naha nhagin yame kimnhani. Kini nəmə Isrel kasərig nəvsaoyen eikuə a miseriaji-pə ai taktakun.

Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ Kini narmamə leven kape Yesu kimnhavən Galili, mhavən ye tukwas kirik yame Yesu rimini ta tuk əriə mə tukhavən ikin. ¹⁷ Nipig kisəm In, kini kisəgnəgin In. Mərig tiksın, kapəriə nərigien ror kiraru. ¹⁸ Kini Yesu ruə tuk əriə, mini-pən tuk əriə mə, “Kughen rimivəhsi-pə nehuəyen minə fam kape narmaruyen ye rao ye neai mine ye tokrei tanə. ¹⁹ Ror pən, yakamher-pre kin əmiə mə takhavən mhavi narmamə ye kantri minə fam ye tokrei tanə mə tukhauə kafak narmamə, kini misor baptaes irəriə ye nhag Tatə Kughen minə Tini, mine Nanmin Imərhakə. ²⁰ Kini mishajoun əriə mə tuksəri-pən fam nəgkiarien yame yimini-pre tuk əmiə. Kini nəfrakisien mə jakamarə kitawə-m kimiə ye nipig m-fam meriaji Nipig Kwasig.”

Mak Nægkiarien Huvə yame Mak rimirai Nægkiarien kwəkwə ye nəkwəkwə e Mak

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e- nəmehuə kupan kape nīməhuak kīmnhani mə Jon Mak rimirai nəkwəkwə e. In, pəh nien mə yermamə twelef kīrik kape Yesu Kristo. Mərig kamni kimə in fren huvə kīrik kape Pita yame iriu kīravən ikin minə fam. Ol Wok ramni mə in apa kupən, Mak rimnor wok iriu Pol, kini ai, mivən mor wok iriu Banabas.

?Rimirai ramvən kimi pa? Kamni kimə Mak rimnamarə apa Rom ye nīpig rimirai nəkwəkwə e. Kini tukmə ror in rimnamarə iriu Pita, kwasig ikin kīshopni Pita. Mak rimirai nəkwəkwə e rīvən kimi nəməhuak minə apa Rom mine yamə mine pəh nien mə kwənərəus kapə nəmə Isrel. Kītwə kharkun mə ramvən kimi nəmə pəh nien mə nəmə Isrel meinai Mak ramhoprai nīprai norien minə kape nəmə Isrel, kini mirai nəgkiarien tīksin ye nəgkiarien e kamni kimə Arameak, yame nəmə Isrel kwənharkun ta. Mərig Mak rukreikin nəgkiarien minə a rīvən ye nəgkiarien kape nəmə Gris, yame nəmə Rom kīmnhani.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nīpig rimirai? Ye nīpig Mak rimirai nəkwəkwə e, nəmə Rom kīmīsarbaru ye tanə ehuə yame rarkurao ye tahik e kamni kimə Mediterenian. Kapəriə nəgkiarien kīrikianə əmə, kini kasarə ye nəmərinuyen. Ror pən, rimar əmə tuk nīnī-ərhavyen nəgkiarien kīrik rītərhav mivən ikin minə fam. Ye nīpig a, Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo rimnaiyu aihuaa əmə ye tanə pīsin pīsin minə ye swatuk minə apa Rom.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Mak rorkeikei mə tukrini-ərhav atuaturə nəvsaoyen fam kape Yesu, mə in pa, kini rimnor naha, kini mamhajoun naha. Tukmə ror in rorkeikei mə tukrīvəhsi-haktə nərigien kape nəməhuak minə apa Rom, meinai narmamə khapsaah kīmīsor ahas pən kimi əriə. Mak rimnəvsao pīk kin nīpig əutən yamə mine tukrīpiuə tuk narmamə kape Yesu. Kini mīnī-ərhav norien kape Yesu mə In mīn rimnamarə ye nīpig əutən minə.

*Jon Baptaes raməmīr ye tīpəvsīk mamniərhav nəgkiarien
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)*

¹ In e Nəgkiarien Huvə kape Yesu Kristo, Ji Kughen. ² Profet kupən kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimnəvsao kin mini-ərhav mə, “Kughen rimə,

“ ‘Yakamher-pre kin yermamə kirik tuk nəvsaoyen kin kafak nəgkiarien.

In tukror apnəpenə ye swatuk kafam.* (Mal 3:1)

³ ‘Yermamə kirik ramok-rapomh ye tipəvsik, mamni mə,

“Taksor apnəpenə ye swatuk kape Kughen, yame in Yermaru kapətawə.” ’ ’ ’ (Aes 40:3)

⁴ Kini ai kwən kirik, nhagin e Jon, rimauə ye tipəvsik, kini mor baptaes ye narmamə mə tukror nimtətien mə kwəsasar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mimə, “Taksasar ye nərigien kapəmiə, misarakikin təvhagə hah, kini misor baptaes.” ⁵ Kini ai narmamə fam ye yerkwanu a Judia mine Jerusalem khavən misəm in. Mamhani-ərhav-pən təvhagə has kapəriə. Kini Jon ror baptaes irəriə ye nu apa Jodan. ⁶ Jon ripəh nivəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kimnor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətəut kimnor kin tiki kau.† Kini nan nəviginien kəvraiyyuk əmə mine sukapak. ⁷ Kini in ramni-ərhav pən tuk narmamə mə, “Kwasig irak, yermamə kirik e tukruə In yerpərig rapita yo. Yo yakpəh nəmhenien mə to yakənimkur kini mirisin-ta nərəus ye kafan sandel. ⁸ Mərig yo yimnor əmə baptaes irəmiə kin nu; kini mərig In tukror baptaes irəmiə kin Nanmin Rhakə.”

Jon rimnor baptaes ye Yesu

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ Ye nipig a, Yesu rimasi-pən Nasaret, yerkwanu kirik ye Galili. Muə e Jon raməmir ikin. Kini ai Jon rimnor baptaes iran ye nu apa Jodan. ¹⁰ Nipig Yesu rimneiwaiyu mhekimter min ye tame nu, In məm məknekin mə napuə rimnəkwag. In rəm Nanmin kape Kughen risi-pən aikin meiwaiyu-pə tukun rəmhen kin mak ye tanə. ¹¹ Kini ai, nəgkiarien kirik rimasi-pən ye rao ye neai mamni mimə, “Ik Narik yame yakorkeikei. Rikik ragien pik tuk Ik.”

Setan rimnarkut tuk Yesu

(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Məknekin, Nanmin kape Kughen rimnəkeikei kimi Yesu kini mikir mivən apa ye tipəvsik. ¹³ Aikin, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigien kafan kape nipig foti. Yesu ramarə iriə

* 1:2: Kughen raməgkiar kimi Yesu ye ves e. 1:4: Wok 13:24; 19:4 † 1:6: Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaeja. 1:6: 2 King 1:8; Mat 11:8 1:7: Wok 13:25 1:11: Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7

nar miragh aparu minə. Kini mərig agelo minə kimisarha huvə tukun.

Yesu rimirikakun kafan wok apa Galili

(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴ Kini kirəhsi-pən Jon ye kalabus. Kwasig ikin, Yesu ripivən Galili, mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen. ¹⁵ Mima, “Taktəkun ai, rinor atuaturuk nipig. Narmaruyen kape Kughen ruauə-ta. Taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə, mhani nəfrakisien ye Nəgkiarien Huvə kape Kughen.”

Yesu rimnokrən kin narmamə kuas- narmamə kape niviyen kəmam

(Mat 4:18-22 Luk 5:1-11)

¹⁶ Kini ai, Yesu rimnəriwək ye nıkar lugun Galili, kini məm kwərə mir kıraru, nhagriu e Saemon mine naorahini Andru. Iriu kwarukin net, meinai iriu yermamə kape niviyen kəmam. ¹⁷ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mima, “Rauə mirakwasig kin Yo. Pəh yakor əmiru yermamə mir kape niviyen narmamə.” ¹⁸ Məknəkin krəpəh kapəriu net, mwarar, mirakwasig kin.

¹⁹ Kini Yesu rəriwək mivən kəskəh əmə min, kini məm kwərə mir kıraru. Kwajikovə mir kape Sebedi. Nhagriu e Jemes mine Jon. Kaokwətə ye nəkwai bot kapəriu, kini marajir əsigin net kapəriu. ²⁰ Məknəkin Yesu rokrən kin əriu. Kini ai iriu kwərer mwəpəh rimriu Sebedi raməmır ye nəkwai bot iriə kafan narmamə minə. Kini iriu mirakwasig kin Yesu.

Yesu rimnəko ta yarmhə ye yermamə kirik

(Luk 4:31-37)

²¹ Yesu mine narmamə kafan kimnhavən apa yerkwanu kirik, nhagin e Kapaneam. Kini ye Sabat min kirik, Yesu rivən apa niməhuak kape nəmə Isrel, kini mamhajoun narmamə. ²² Narmamə kimisərig kafan nəgkiarien, kisakur, meinai kafan nəgkiarien nanmin aikin, ripəh nəmhenien kin nəgkiarien kape nəmhajoun kape Loa kape Moses. ²³ Ye nipig a, yermamə kirik, nanmin has ramərer-pən iran. Kini in ruə min ye nofuginien kapəriə. Kini mok-rapomh kin Yesu mima, ²⁴ “!Eh! !Yesu, yemə Nasaret! ?Nakamuə ikin e mə takhawor əmawə? Tukmə ror Ik nımauə mə takoriah əmawə.” Kini mamni min mima, “Yo yakwirkun-ta mə Ik e Ik Yemə Imərhakə kape Kughen.”

²⁵ Mərig Yesu rimnəgkiar skai pən kimi nanmin has ai, mima, “!Eh! Pim. Əta ye yermamə e.” ²⁶ Məknəkin, nanmin has ai ror nıprai yermamə rətəmnimin pik kini mokrən ehua,

məta iran, mivən isok. ²⁷ Kini narmamə minə aikin kisəm kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “! Eh! ? Rhawor e? Nəgkiarien vi kirik e. Kwən e kafan nəgkiarien, nanmın aikin. Tukmə In rəgkiar kimi nanmın has minə kasor nəkwən.” ²⁸ Məkneikin, nəvsaoyen kape Yesu ritərhav markurao ye Galili.

Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah

(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Məkneikin Yesu mine Jemes, Saemon mine Andru kimnhatərhav ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel mhavən atuatur ye nəkwai nimə kape Saemon mine Andru, ³⁰ misəm kuhu Saemon ramokie-okie mamapir. Kini kirhəvsao-pən kin kimi Yesu. ³¹ Yesu rivən, mivəh kwermın, mivi haktə, kini rhekimter. Kini ai nokie-okieyen a ror infamien. Kini piahwaru ai rivən, mivəhsi-pən nəviginien kimi əriə.

³² Kini rinamenaiyu, narmamə yamə mine kimnhamhə, mine narmamə yamə mine nanmın has raməmır irəriə, iriə minə tiksın kimnhakir-pə əriə tuk Yesu. ³³ Narmamə minə fam a yerkwanu aikin, kasofugin əriə minə ye kwəruə ye nimə Yesu ramarə ikin. ³⁴ Kini Yesu ror huvə narmamə khapsaah yamə mine kimnhavəh nəmhəyen pisin pisin. In maməko ta min nanmın hah minə ye narmamə, mamni-əhu nanmın has minə mə tukhapəh nisəgkiarien, meinai iriə kwənharkun-ta In.

Yesu ramniərhav kafan nəgkiarien apa Galili

(Luk 4:42-44)

³⁵ Kəni rikwamer kin, yenpig-enpig əgkəp, Yesu rarar mivən apa ikin narmamə kharkək ikin maməhuak. ³⁶ Kini ai, Saemon mine in minə tiksın khavən masarha-kin In. ³⁷ Kisəm In, khani-pən tukun mhamə, “Narmamə fam kasarha-kin Ik.” ³⁸ Mərig Yesu rimə, “Nikam. Pəh khavən apa yerkwanu pisin pisin, ipakə tuk ətawə. Pəh yakni-ərhav nəgkiarien aikin, meinai Yo yimauə tukun.” ³⁹ Kini ai In rəriwək markurao ye Galili, mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Maməkota nanmın hah minə ye narmamə.

Yesu rimnor huvə yermamə kirik rimivəh nimhəyen əutən kirik ye tikin

(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Kini yermamə kirik yame rimivəh nimhəyen əutən ye tikin, in rimauə məm Yesu, kini mənimkur ye nimrin masək. Mamaiyoh kin nasituyen, mimə, “Tukmə nakorkeikei, nakirkun nor-huvəyen yo.” ⁴¹ Kini Yesu, rikin rewaiyu

tukun. Mərəhu-pən kwermın iran, kini mımə, “Yakorkeikei mə takhuvə min. !Əsanın!” ⁴² Məknekin nıprai yermamə ai rhuvə min, nəmhəyen ai rirkək min iran. ⁴³⁻⁴⁴ Kini Yesu rəgkiar skai pən kimin, mımə, “Takpəh nəvsaoyen kin kimi narmamə. Mərig takvən mərəy ye nımri pris, pəh in rəm min ik. Kini ik mivən, məhuak mivəhsi-pən narımnar kimi Kughen rəmhen kin yame Moses rımını mə takor, pəh narmamə kisəm mə naknəsanın.” ⁴⁵ Mərig yermamə ai rimitərhav məvsao kin kimi narmamə. Ror pən, Yesu rımə to rıpəh min nıvənien yerkwənu minə məriwək ye nımri narmamə, meinai iriə kamhaku-pən pik In. Kini mərig In raməmır əmə apa ikın ruhiko ikın. Narmamə fam khavən masəm In aikin.

2

*Yesu rımnor huvə yermamə kirik yame nıpran rımamhə
(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)*

¹ Nıpig tıksin ruə mivən, Yesu rırerig-pən min yerkwənu e Kapaneam. Kini narmamə kwəsərig mə In aikin. ² Kini ai, narmamə khapsaah khavən aikin, mhavən imə, kwənmhaan rımərkəskəh. Nımə rukwar meriaji kwəruə risisəg. Kini ai Yesu ramni-əhrav-pən Nəgkiarien kape Kughen tuk əriə. ³ Mərig nıpig raməgkiar hanə, narmamə kuas kharəh yermamə kirik. Nıpran rımamhə. ⁴ Nımə rukwar kin narmamə, ror pən, iriə to khapəh nharəhyen yermamə ai mhavən ipakə tuk Yesu. Mərig khavən mishaktə apa tokrei nımə, misəhipu ta nıkar nımə kirik, kini mharəh nikaokao yermamə ramapır-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən. ⁵ Yesu rəm nhatətəyen kapəriə, mini-pən tuk yermamə ai nıpran rımamhə, mımə, “Kafak kwajikovə. Yo yakwərəhsi-ta ta narpınien kape təvhagə has kafam.”

⁶ Mərig namhajoun tıksin kape Loa kape Moses kasəkwətə, misəm norien a, mınəsaiyoh əriə minə tukun, ⁷ mhamə, “!Ah. ! Kwən e ramni hah Kughen! Nəgkiarien e rahas. Kughen pisin əmə In rirkun nırəhsitayen narpınien kape təvhagə hah kape narmamə. ?Pa min to rirkun nıvəhsi-tayen?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun-ta nərigien kapəriə. Kini mini-pən tuk əriə, mımə, “?Rhawor e nakasərig məknekin? ⁹ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tuk yermamə a mə kafan təvhagə hah yakwərisin ta? ?Uə mə jakni mə in tukrhekimter mırəh kafan nikaokao məriwək mamvən? ¹⁰ Səm-ru, Yo yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakavəh nehuəyen ye tokrei tanə e tuk nıvəhsi-tayen narpınien kape təvhagə hah kape narmamə.” Məkneikin marar mini-pən tuk yermamə nıpran

rimamhə mīmə, ¹¹ “Yakamni-pre tuk ik mə takhekimter, mīrəh kafam nikaokao, meriwək, mamvən apa imam yerkwānu.” ¹² Yesu raməgkiar hanə, kini yermamə ai rhekimter, mīrəh kafan nikaokao ye nimiria, məriwək mamvən.

Məknekin narmamə kimisəm kisakur. Misəgnəgin Kughen, mhamə, “!Eh! Kitawə khapəh nisəm-hanə-yen nar kirik ror məknekin.”

*Yesu rimnokrən kin Livae mə tukruə mikwasig kin
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)*

¹³ Mərig Yesu rarə meiwaiyu-pən mīn ye nīkar lugun, narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini In rimnəvhag kimi əria. ¹⁴ Kini ai, in rimnəriwək mivən kəskəh əmə, məm Livae, kwajikovə kape Alfeas. Kwən ai rimnamərer tuk mane kape takis. Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yuə, mikwasig kin Yo, muə ik kafak yermamə.” Məknekin, yermamə ai rhekimter kini mikwasig kin.

¹⁵ Kini ai, Yesu ruvən apa imei Livae, masəvigīn kwis iriə narmamə mīnə kape nīvəhyen mane kape takis, mine narmamə tiksīn mīn kamni kimə “yor təvhagə has mīnə,” mine kafan narmamə mīnə- meinai narmamə khapsaah kimnhakwasig kin. ¹⁶ Ye nīpig a, nəmhajoun mīnə tiksīn kape Loa kape Moses kimisəm Yesu. Iriə tiksīn a Farisi mīnə, kasəm Yesu raməvigīn iriə yor təvhagə has mīnə, kini kinisaiyoh-pən narmamə kape Yesu mhamə, “? Rhawor e kwən e raməvigīn iriə yor təvhagə has mīnə e?” ¹⁷ Mərig Yesu rimnərig nəgkiarien kapəriə, mīni-pən tuk əria mīmə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kasəsanin khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə tukasəkeikei mhavən misəm dokta. Pəh nien mə Yo yīmauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nīkam. Yīmauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kisahə.”

Nhajounien kape Yesu in nar vi; nhajounien kape loa in nar əkwəs

(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Kini, ye nīpig a, narmamə mīnə kape Jon Baptaes, mine Farisi mīnə kwəsəpəh nəvigīnien misatuakəm tuk nəhuakien, raməri-pən loa kape Moses. Kini narmamə mīnə tiksīn khauə misaiyoh Yesu, mhamə, “Əm-ru. Narmamə mīnə kape Jon, mine Farisi mīnə mīn, kharkun nisəpəhyen nəvigīnien. ?Mərig rhawor e kafam narmamə mīnə khapəh nisorien məknakin?”

¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əria, mīmə, “Tukmə yermamə yame kimnərkurək kafan, kini nagienien iran ramvən hanə, in mīnə tiksīn to khapəh nisəpəhyen nəvigīnien. ²⁰ Mərig tukripor nīpig kape narmamə tukhauə mharəh Yermamə

yame kimmærkuræk kafan, mhavæn isok tuk In minæ tiksín. Ye nípíg a in a, In minæ tiksín kharkun nisəpəhyen nəviginien iran.”*

²¹ Kini mímə, “To yermamə kirik rípəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətít kafan [yame rineikus ta]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətít, kini reikus ehua. ²² Kini to yermamə kirik rípəh nivəhyen waen vi kini mivi-pən ye tiki waen mətít. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətít reikus, kini waen raiyu fam. Mərig yermamə a tukrivi-pən waen vi ye tiki waen vi.”

Yesu raməvhag ye níkarín kape Sabat

(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ Nípíg kirik ye Sabat, Yesu mine kafan narmamə minə kasəriwək mamhavæn mhatərhav-pən yerki wit tiksín.† Kini narmamə kafan minə kharhi kwənkwaí wit nəriə. ²⁴ Kini Farisi minə khani-pən tukun mhamə, “!Eh! Sabat e towéi, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”‡

²⁵ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mímə, “Tukmə ror nakhapəh nisəhvekinien ye Nəkwəkwə kape Kughen norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginien ramrirkək, kisəmkərav. ²⁶ Nípíg e in a, Abiata in hae pris kape Kughen. Kini mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə, kini kisən. Kini mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapíg tukhapəh nisənién. Mərig pris minə əmə kharkun nisənién.”§

²⁷ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mímə, “Səmrú, Sabat rípəh níkirien narmamə. Mərig narmamə kamhakir Sabat. ²⁸ Ror pən Yo Ji Yermamə Yo yakamarmaru ye narimnar fam mine Sabat.”

3

Yesu rimnor huvə kwermi yermamə kirik yame rimnahas

(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Yesu rimavən min ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Nípíg ai, yermamə kirik, kwermín rimnarpəvin. ² Mərig narmamə tiksín kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame

* **2:20:** “Yermamə yame rimnarkuræk pə pə,” nípíran e Yesu. Mine “In minə tiksín” nípíran e Kristen minə. Nípíg Yesu rimnəpəh əriə mímə ye nai kamarkwao kin, kimisasək. † **2:23:** Wit in kwənkwaí nai kirik kamor flaoa kin. ‡ **2:24:** Loa e kape Moses yame ramni-əhu mə takpəh nəsimien ye Sabat. Eks 20:8-11. § **2:26:** Kwanage e kape Deved raməmir ye 1 Saml 21:1-6 **2:27:** Dut 5:14

tukhani hah Yesu iran, misarha-əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nıkam. ³ Kini Yesu rini-pən tuk yermamə a yame kwermın rımnarpəvin mımə, “Yuə marer ye nımri narmamə.” ⁴ Kini mini-pən tuk əriə mə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nısorien naha ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh mıragh yermamə?” Kini kisəkwətə misapnapig əmə. ⁵ Kini Yesu rarha mərərao irəriə. Niehmaa rhai in. Kini mərığ rikin rarə meiwaiyu mın tuk əriə, meinai kapəriə kapə riskai pik. Kini mini-pən tuk kwən a mımə, “Huatuk kin kwermım.” Kini ai, kwən ai rhuatuk kin kwermın, ruahuvə əgkəp.

⁶ Mərığ Farisi minə kimisəm norien a, kisap, mhavən misəm nukwhao kape King Herod, mharai mhun nəgkiarien tukun mə tukshopni.

Narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Yesu

⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav mın aikin, miseiwaiyu-ərhav ye nıkar lugun. Kini narmamə minə Galili khapsaah kimnhakwasig kin əriə. ⁸ Narmamə mın aikin kimisərığ nəvsaoyen kin Yesu, kini mamhauə mə tuksəm. Khatərhav iku pisin pisin minə. Tiksin kimnhasi-pən apa Judia. Tiksin khasi-pən apa Jerusalem. Kini tiksin khasi-pən apa Idumia, tiksin khasi-pən ye nıkar nu Jodan, mine ye kwənmmaan minə yame ipakə tuk Taea mine Sae-don. ⁹ Narmamə khapsaah pik. Yesu rımnamni-pən tuk kafan narmamə, mımə, “Taksor apnəpenə ye bot kirik, pəh yakat-pən aikin, meinai narmamə kamhaku-pə Yo.” ¹⁰ In ramni məknakin meinai In rımnor huvə ta narmamə khapsaah yamə mine kimnhamhə. Kini narmamə yamə mine kimnhamhə aikin kisarkut mə tukhavən pakə tukun mharap misəsanin. ¹¹ Kini narmamə yamə mine nanmın hah ramərer-pən irəriə, tukmə kisəm əmə Yesu, khamır ye nımrin. Kini masokrən ehua kin, mhamə, “!Ik Ji Kughen!” ¹² Mərığ Yesu rəgkiar skai pən kimi nanmın hah minə, mətapig kin əriə mə tukhapəh nhani-əpuyen In.

Yesu rimirpen aposol minə kafan twelef

(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə fiak ye tukwas kirik. Kini rokrən mın kin kafan tiksin narmamə yame In rımnorkeikei, mə tukhauə pakə. Kini iriə khauə pakə. ¹⁴ Kini ai In rirpen kafan narmamə twelef. Mifəhsi-pən nehuəyen kimi əriə, kimə, Aposol* minə, mə iriə tukasəmır ipakə tukun tuk

3:4: Luk 14:3

3:6: Mat 22:15-16

3:10: Mat 14:36

3:11: Luk 4:41

3:12: Mak 1:34

* 3:14: “Aposol” nıpran ramni yermamə kirik yame

kamher-pən kin.

nini-ərhavven Nəgkiarien Huvə kape Kughen ¹⁵ kini mhavəh nirkunien tuk nəkotayen nanmīn hah ye narmamə. ¹⁶ Nhag namasur twelef e ror məknekin: Saemon (yame Yesu rhen-pən nhagin vi mə Pita); ¹⁷ mine Jemes; mine piauni Jon (yame kwajikovə mir kape Sebedi. Yesu rhen-pən min nhagriu mə, Boanejes. Kini nīpran rīmə, Pīkwarien mir kape Karuəruə); ¹⁸ mine Andru; mine Filip; mine Batalomiu; mine Matiu; mine Tomas; mine Jemes, kwajikovə kape Alfeas; mine Tadeas; mine Saemon Selot† ¹⁹ mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin reighan-pən kin Yesu kimi nəmə hah minə.

Narmamə tiksīn kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye nasaninien kape Setan

(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Yesu rirerig-pə yerkwānu. Kini ai narmamə khapsaah khauə masəm min In. Mamhauə, mhauə, kini kwənmhaan kape nāpisien ramrirkək tuk əriə. Nīpig kape nəviginien ramrirkək min. ²¹ Nīpig famle kafan minə kimisərig, məknakin khauə mə tukhani-əhu, mhakir, misap, meinai nəmə aikin kimnhani mhamə kapan kapə rameno-eno. ²² Mərig namhājoun tiksīn kape Loa kape Moses kimnhatərhav Jerusalem, mhauə, mamhani mhamə, “! Nīkam! Rirkun nəko-tayen nanmīn has minə meinai Bielsebul, yemehuə kape nanmīn has minə, ramərer-pən iran.”

²³ Kini Yesu rokrən kin narmamə minə ai khauə ipakə tukun. Kini rini nuhpikinien kirik tuk əriə, mīmə, “Nīkam. ?Nakharkun mə Setan rirkun nəkotayen Setan uə? Nīkam. ²⁴ Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. ²⁵ Kini rəmhen min kin yerkwānu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwānu a to ripəh narə-huvəyen. ²⁶ Rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai narəyen kapəriə ror kiraru, kwəseikus-eikus nimə en kape Setan. Kini norien kape Setan to ripəh nərer-timtimien. Tukrəsaaah-əsaah mīrkək.

²⁷ “Kini mamhen min kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rīvən mətū kafan narimnar, kini in maməmīr, yermamə pisin kirik to ripəh nivəniēn məkrəh kin. Tukmə yermamə kirik rīmə tukrəkrəh kin, tukrəkupən mīrkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mīrkun nivəniēn məkrəh kin kafan narimnar. ²⁸ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmīə, mə Kughen rirkun nivəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. ²⁹ Mərig tukmə

3:16: Jon 1:42 **3:17:** Luk 9:54 † **3:18:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik yame rikwasig kin nukwao kape nāmə Isrel tuk nherye-rhavven kin gavman kape nāmə Rom. **3:22:** Mat 9:34; 10:25

nakhani has Nanmîn kape Kughen, to Kughen ripêh nivêhsi-tayen nîpîg kirik. Têvhagê hah a tukramêmir kape rerîn.”
³⁰ Yesu ramêgkiar mênakîn meinai in apa kupên kimnhani mhamê nanmîn hah kirik ramêmir iran.

Famle aḫrakis kape Yesu, iriê e narmamê yamê mine kasor nêgkariyen kafan

(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Kini ai, piau Yesu minê, mine nisîni khatêrhav-pên min. Kini masêmir iruê. Kini mîsher-pên kîn kirik mê tukrivên mokrên-pên kîn. ³² Narmamê khapsaah kasêkwêê imê misarkurao ye Yesu. Kini mamhani-pên tukun, mhamê, “Yemasur, nisînim, mine piam minê mine kafam kakê minê kisorkeikei mê tuksâm-ru Ik apa iruê.”

³³ Mêrig Yesu rîni-pên mê, “?Pa e nisînik? ?Mine nîpa e piak minê?” ³⁴ Kini In marha mêrêrao ye narmamê yamê mine kisêkwêê misarkurao kîn, mîni-pên tuk êriê mê, “Kimiê e nisînik minê mine piak minê. ³⁵ Meinai yermamê yame ramor narîmnar yame Kughen rorkeikei, in e piak, in e nisînik, mine in e kafak kakê.”

4

Nuḫpîkîniyen kîn yermamê yame ramsuv kweru nai

(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Ye nîpîg a, Yesu rarê meiwaiyu-pê min ye nîkar nu. Narmamê khapsaah khauê masêm In. Kini Yesu ruvên ye bot mamkwêê aikîn mamêvhag kimi narmamê. Kini narmamê kasêkwêê i-fiak masêtêrig kîn. ² In rimnêwhag kimi êriê kîn narîmnar khapsaah ye nuḫpîkîniyen minê. Kini mîmê,
³ “! Sêrig-ru! Yermamê kirik rimavên mê tikrisuv kweru nai apa ye nêsimien. ⁴ Kini mêrig in rimavên mê tikrisuv kweru nai, mîpîk mîvitêg-êtêg fam, kîn tiksîn rêsaah-êsaah-pên ye swatuk, kîn man minê khauê misên fam.* ⁵ Kini kweru nai tiksîn rêsaah-pên ye tokrei kapiêr yame nimoptanê rikêskêh ikin, murê aihuaa êmê. ⁶ Kini mêrig mîrh rhaktê mhen êpni fam. Kisaukei fam meinai nuairiê ripêh neiwaiyu-pîkien. ⁷ Kini kweru nai tiksîn rêsaah-pên yerki kwênurkêsik.† Kini mhaktê mehuê. Mênnekîn, kwênurkêsik rerko êsuun, kîn kweru nai rurê mîpêh nikuêyen. ⁸ Kini tiksîn rêsaah-pên ye nimoptanê huvê, kîn mhaurê, mîsei huê, mhakuê kîn kwênkwairiê khapsaah. Tiksîn kimnhakuê kîn kwênkwairiê

3:31: Mak 6:3; Jon 2:12; Wok 1:14 **4:1:** Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 **4:2:** Mat 13:34;

Mak 4:33-34 * **4:4:** Kwên e ramsuv kweru nai kirik kamni kimê “wit” rêri-pên norien kape nisuvyen wit. † **4:7:** Yesu ripêh nîniyen kwênurkêsik, mêrig rimîni nêrêus kirik yame ror nîhîrîn.

toti, kini tiksın kimnhakuə kin sikisti, kini tiksın kimnhakuə kin wan handred.”

⁹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə, mımə, “Tukmə kimiə narmamə yame nımətirgimiə rarə, sərığ huvə nəgkiarien e.”

*Narmamə tiksın kisaiyoh Yesu kin nıprai nuhpikinien
(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)*

¹⁰ Kini Yesu rıvən In pısın, kini kafan narmamə twelef, iriə narmamə tiksın min khavən mınisaiyoh-pən kin nıprai nuhpikinien minə. ¹¹ Kini In rımni-pən tuk əriə mımə, “Narmaruyen kape Kughen, in nar erkwaig; mərığ yakwəni-ərhav-pre ta tuk əmiə. Kini mərığ Yo yakamni-ərhav-pən əmə nuhpikinien tuk narmamə yamə mine kasəmır iruə, ¹² rəmhen kin yame Profet Aesea rimini mə,

“ ‘Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərığ to khapəh nisəmien nıpran.

Iriə to kisərığ pawk, mərığ to khapəh nharkunien.

Tamə iriə kisərığ mharkun, kini misarar ye nərigien kapəriə, pəh Kughen tukrīvəhsita narpinien kape təvhagə hah kapəriə.’ ”

(Aes 6:9-10)

Yesu ramni-ərhav nıprai nuhpikinien kape yermamə yame rimisuv kweru nai

(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə, mımə, “? Rhawor e? ?Nakaseinein hanə nıprai nuhpikinien e? Tukmə ror məkne, ?takshawor pən iran mine mharkun min nıprai nuhpikinien minə min tiksın? ¹⁴ Nuhpikinien e, nıpran ramni məknekin: Yermamə yame rimisuv kweru nai, in rəmhen kin yermamə yame ramni-ərhav nəgkiarien kape Kughen.

¹⁵ Narmamə tiksın yame kisərığ nəgkiarien a, kisəmhen kin kweru nai yame rımənasaah-pən ye swatuk. Rəmhen kin yame kimisərığ nəgkiarien kape Kughen, taktəkun əmə Setan rıvəhsi-ta min. ¹⁶ Kini narmamə tiksın kisəmhen kin kweru nai yame rımənasaah-pən yerki kapier kini murə aihuaa əmə.

Rəmhen kin yame kisərığ nəgkiarien kape Kughen, rikiriə ragien tukun, ¹⁷ mərığ khapəh nhavəhs-huvəyen nəgkiarien yerkiariə, masərer kape nıpig kwakwə əmə. Kini tukmə kharəhpikin nıpig əutən, uə narmamə kisor ahas pən kimi əriə tuk Nəgkiarien Huvə kape Kughen, məknekin kamhamır.

¹⁸ Kini narmamə tiksın yame kisərığ nəgkiarien kisəmhen kin kweru nai yame rımənasaah-pən yerki kwənurkəsik. Kisərığ nəgkiarien e, ¹⁹ mərığ kasətərığ pik tuk narımnar kape nımraghien kapəriə. Kini nautə reikuə irəriə, mivi əriə, ror rikiriə ramvən əmə tuk mane. Norien a rorih nəgkiarien kape Kughen, rıpəh norien kwənkwan. ²⁰ Kini

narmamə tıksin kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən ye nimoptanə huvə. Kisərig nəgkiarien a, mharkun. Kini mhavəh kwənkwaï nəgkiarien a ye narəyen kapəriä. Iriä tıksin kamhavəh kwənkwan rəmhen kin toti; tıksin kamhavəh sikisti; kini tıksin kamhavəh kwənkwan wan handred ye narəyen kapəriä.”

Nhatətəyen kapətawə rəmhen kin laet yame raməsiä
(Luk 8:16-18)

²¹ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriä mīmə, “To kīpəh nīvəhyen laet kīrik kukrai-pən ye nəkwai baket, uə ye nəpag bed. Nīkam. Tukaməkeikei kīruk haktə. ²² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini məriḡ tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²³ Tukmə kimiä narmamə yame nīmətirgimiä rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

²⁴ Kini Yesu rini-pən mīn tuk əriä mīmə, “Nəgkiarien e nakasərig, takasəkeikei mīsərig huvə. Narmamə yame mīne kisərig kafak nəgkiarien kini mhapəh nīsəripən-huvəyen, to khapəh nharkun-huvəyen. Məriḡ narmamə yamə mīne kisərig kafak nəgkiarien kini mīsəri-pən huvə, tukhavəh nīrkunien mīn rhaktə haktə. ²⁵ Narmamə yame mīne kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrīvəhsi-pən mīn nīrkunien kimi əriä. Məriḡ narmamə yamə mīne kisərig nəgkiarien e kini mīsor nar apnapig iran, Kughen tukrīvəhsi-ta nīrkunien kəskəh yame rikiriä raməsik mə iriä kharkun.”

Narmaruyen kape Kughen ramhaktə atuk

²⁶ Kini Yesu rini-pən mīn tuk əriä mīmə, “Narmaruyen kape Kughen rəmhen kin kweru nai yame yermamə ram-suv yerki nəsimien. ²⁷ Tukmə yenpig, ramapir. Mə yer-aan, in raməriwək mamavən. Məriḡ kweru nai in ramhaktə atuk əmə mamehuə. Məriḡ kwən a reinein mə rhawor e mamor məknekin. ²⁸ Nimoptanə əmə ror kweru nai ramhaktə, mamor nīmarin, kini mavus jihin, kini mamkuə kin kwənkwan. ²⁹ Kini nīpig tukmə kwənkwan rimruə, kini yermamə ai rīvən mamrhi meinai neriaji nīpig kafan.”

Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsaninien kafan
(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Kini Yesu rimə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin rimhen? ³¹ In rəmhen kin kwənkwaï nai kīrik kamni kimə mastad. Kwənkwaï mastad rarkwəskwə rapita kwənkwaï nai mīnə fam. ³² Məriḡ tukmə rəsaah, in murə mamehuə pīk, mapita nai mīnə tıksin.

Mamtikimkimin man yerpirig minə khauə masor-pən ni-mairiə ye rəgrəgin.”

³³ Nipig fam, Yesu raməvhag kimi narmamə khapsaah kin nəgkiarien ye nuhpikinien, reriaji atuatur nirkunien kapəriə.

³⁴ In raməgkiar kimi narmamə apnapig ye nuhpikinien əmə. Mərig tukmə In mine kafan narmamə minə, ramhoprai-pən niprai nəgkiarien kafan kimi əriə.

Yesu rini-əhu nimətag ehuə ye tame tahik

(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Kini ye nipig a, mirh rinameiwaiyu, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Pəh khavən apa nikar lugun pən.” ³⁶ Kini kisapta ye narmamə, misat-pən ye bot yame Yesu ramkwətə iran, mhavirə. Kini bot minə tiksın kimnhakwasig min kin əriə. ³⁷ Mhavirə, mhavirə, nimətag ehuə kirik ravən kini tahik rehuə pik, ipakə rakətanim kin bot. ³⁸ Mərig Yesu ramapir maməsawə huvə ye nəkwai bot. Mərig narmamə kafan minə kimnhasig In, mhamə, “Yhajoun, !Əmrul ! Natuksəmnim, mərig lk nakpəh nərigien!”

³⁹ Məkneikin Yesu rhekimter məgkiar kimi nimətag mine tahik mimə, “Rapəhrə.” Kini ai nimətag rewaiyu, tahik reiwaiyu; mamərinu min.

⁴⁰ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “? Nakshawor mamhagin məknekin? ? Nhatətəyen kapəmiə rirkək hanə uə?”

⁴¹ Mərig iriə kwənhagin pik. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine tahik, mərig kawor nəkwai!”

5

Yesu rimnəkota nanmin has ye yermamə kirik

(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Kini ai, iriə khatərhav-pən min ye nikar lugun a, kini mhavhiak mhavən ye kwənmhaan kirik kape nəmə Gerasa.

²⁻³ Kimnhatərhav ye nəkwai bot, kini yermamə kirik rarə misi-pən min ikin kamnim narmamə ikin, mamuə mirəhpikin Yesu. Kwən a ramarə ikin kamnim narmamə ikin. Nanmin has raməmir iran, keinein narkis-ətərekin-ien kin nəərəus uə jen.

⁴ Nipig ripsaah kisarkis ətərekin nihun mine kwermın kin jen, mərig in ramakapir-pir. Nagheen rehuə, narmamə kaseinein nharaptərekinien. ⁵ Tukmə yenpig uə yeraan, raməmir apa ikin kamnim narmamə ikin uə apa ye tukwas kini mamətəpar apomh, kini maməreiteh-əreiteh nipran kin kapier.

⁶ Nipig Yesu raməmir hanə isok, yermamə ai rəm, kini raiyu ətkin muə mənimkur ye nimrin. ⁷⁻⁸ Yesu rini-pən tukun mimə, “!Nanmin has, əta!”

Kini nanmin has ai rokr-apomh mimə, “!Eh! Yesu, Ji Kughen yame In yerpigrik pik. ?Nakmə takhawor yo e? Yakamaiyoh ik ye nhag Kughen mə takpəh norien nəmhəyen kimi yo.”

⁹ Kini Yesu raiyoh-pən kin nhagin. Mərig rimə, “Nhagik e, Nukwao Ehuə, meinai kimawə e khapsaah.” ¹⁰ Məknəkin ramasək ətgin Yesu m-ripsaah mə tukripəh nəkota-pənien əriə apa isok.

¹¹ Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk ye nihu tukwas a. ¹² Kini nanmin has minə ai kisəsək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Takəta-pən irəmawə yerki pukəh minə e.”

¹³ Kini Yesu reighan kin əriə kamhavən. Kisəta ye yermamə ai, kini mhavən yerki pukəh minə. Pukəh minə ai khapsaah ipakə tuk tu taosen. Kisaiyu misəiwaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik.

¹⁴ Narmamə kape nəviginien pukəh minə kasərer aikin masəm pukəh minə kasəmnim, kini kisaiyu mhavən apa iməriə ikin minə, kini misəvsao kin. Kini misəvsao apnapig kin yerkwənu minə ipakə tuk əriə. Kini narmamə ai khavən tukun misəm. ¹⁵ Khauə misəm Yesu, misəm yermamə ai, nukwao ehuə kape nanmin has rimnaməmīr iran kupən. Misəm ramkwətə mivəhsi-pən neipən. Kini nirkunien kafan ruahuvə. Narmamə minə ai kisəm khagin. ¹⁶ Kini nəmə minə kimisəm Yesu rimnəkota nanmin has kisəvsao kin yermamə yame nanmin has rimnaməmīr iran kupan, mine pukəh. ¹⁷ Kini nəmə aikin kisaiyoh-pən skai Yesu mə tukritərhav a iməriə ikin.

¹⁸ Kini ai Yesu ratpən ye bot. Yermamə yame nanmin has rimnaməmīr iran ramaiyoh-pən In mə iriu min. ¹⁹ Mərig Yesu riməni-əhu, mimə, “Nikam. Takvən apa imam yerkwənu kimiə kafam narmamə minə, kini məvsao kin narimnar yame Kughen rimnor kimik, meinai rikin rimneiwaiyu pik tuk ik.”

²⁰ Kini kwən ai ritərhav mivən kwənmhan kirik nhagin e Dikapolis, kini maməvsao kin norien yame Yesu rimnor iran. Kini narmamə fam kisərig, kisakur kin.

Yesu rimnor huvə piraovin kirik yame rimivəh nəmhəyen, mor huvə min piakəskəh kirik yame rimamhə ramragh min
(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Kini Yesu rivəh bot məviəfugin ye nikar lugun mivhiak. Mivhiak hanə, narmamə khapsaah khauə misərer kurao kin.

²² Yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, nhagin e Jaeras, ruə məm Yesu, mənimkur ye nimrin ²³ kini masək ətgin, mimə, “Yhajoun, piakəskəh kafak nimhəyen rinəriaji. Yuə-ru mərəhu-pən kwermim iran, pəh in rəsanin.” ²⁴ Kini Yesu rivən iriu min.

Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriu. Mamhasig-sig əriə minə, misarkurao ye Yesu. ²⁵ Piraovin kirik aikin rimivəh nəmhayen kape piraovin. Rimivəh nimhayen ai meriaji newk twelef, nəmhayen rapəh nirkəkien. ²⁶ Nipig minə fam, ramərig nəmhayen. Kini rivən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhayen kafan. Mərig nəmhayen ripəh neiwaiyuyen; ramor pik. ²⁷⁻²⁸ Nipig rimnərig nəvsaoyen kin Yesu, kini rikin rəsik mə, “To yakpirap neipən kafan, mipiasanin.” Kini mivən mikwasig kin narmamə yamə mine kimnhakwasig kin Yesu, kini mərəo-pən mirap neipən kape Yesu. ²⁹ Nipig rimirap əmə neipən kafan, məsanin. In mirkun mə to ripəh min nərigien nəmhayen.

³⁰ Məknekin, Yesu rərig yerkin, mirkun mə nanmin kafan ror huvə yermamə kirik. Kini rarharha maiyoh əriə mə, “?Pa e rimirap Yo?”

³¹ Narmamə kafan khani-pən tukun mhamə, “!Əmru! Kitawə khahum. ?Rhawor e nakamaiyoh mə pa e rimirap Ik?”

³² Mərig Yesu rarharha mamarhakın yermamə yame rimirap In. ³³ Məknekin, piraovin ai rərig mirkun naha nhagin yame rimnor in, kini muə məm Yesu, mənımkur ye nimrin. Migin pawk, mini fam ye nəfrakisien kafan. ³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piakəskəh, nhatətəyen kafam rimnor ik naknəsanin. Takamvən ye nəmərinuyen. Kafam nəmhayen ruirkək.”

³⁵ Yesu raməgkiar hanə, narmamə tiksin khasi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, mhatərhav-pə. Mhani-pən tuk Jaeras mhamə, “Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun mikir mivən. Kafam piakəskəh ruamhə ta.”

³⁶ Kini Yesu rimnərig nəgkiarien a, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niginien. Hatətə əmə irak.”

³⁷ Kini Yesu rini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jemes, mine Jon, piau Jemes irisir min. ³⁸ Khatərhav-pə imei yemehua a. Yesu rəm mə narmamə khapsaah aikin. Kisasək mamhauvrig-uvrig pik. ³⁹ Rauru-pən imə mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor nakamhauvrig-uvrig pik a? Piakəskəh ripəh nimhayen, mərig ramapir əmə.” ⁴⁰ Kisərig, kisarh iakei iran.

Məknekin Yesu rher-yerhav kin əriə apa iruə, mipəh əmə rim piakəskəh a, mine nisini mine kwərə misir ai yame karhikwasig kin In. Khavən misəm piakəskəh a. ⁴¹ Kini Yesu rivəh kwermın mini-pən tukun mə, “Talita kum.” (Ye nəgkiarien kapəriə, nıpran rimə, “Piakəskəh, yakamni-pre tuk ik mə, ‘Hekimter’.”) ⁴² Məknekin, piakəskəh a rhekimter

məriwək. (Kafan newk twelef əmə.) Kimisəm norien ai Yesu rimmor, kisakur pik kin. ⁴³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nisəvsaoyen kin norien e kimi narmamə. Kini havəhsi-pən nəviginien kirik kimin pəh rən.”

6

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In

(Mat 13:53-58, Luk 4:16-30)

¹ Kini Yesu ritərhav min aikin, mivən apa iman ikin. Narmamə kafan minə kimnhakwasig kin. ² Sabat yame ramuə, In rimməvhag kimi narmamə apa niməhuak kape nəmə Isrel. Narmamə khapsaah aikin. Kini kisərig kafan nəgkiarien, kisakur pik kin. Mamhani mhamə, “Man, ? In ravəh hiə nirkunien e? ?Ramhawor mivəh nirkunien? ?Rhawor mor nimtətien minə e? ³ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin narimnar kin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas mine Saemon. Kini kafan kakə minə kasarə min e kitawə miriə.” Kini narmamə minə a kasəməkin In.

⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai in. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pisin əmə khapəh nhasi-aiyen in.” ⁵ In a kwənmhaan a, ripəh nor-pikien nimtətien. Mərig In rərəhu-pən kwermən ye narmamə kwatiksən yamə mine kamhamhə, kini mor huvə əriə. ⁶ Mərig Yesu rimməm mə narminə iman ikin kapəriə nhatətəyen rirkək, rakur.

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhatərhav misəvsao kin narmaruyen kape Kughen

(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Kini ai, Yesu rəriwək mamarkurao yerkwanu minə aikin maməvhag kimi narmamə. ⁷ Kini mokrən kin narmamə twelef kafan mə tukhauə, kini mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə. ⁸ Kini mimə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik. Takhapəh nhavəhyen bred, uə nitip uə mane. Takhavəh əmə kaskin. ⁹ Kini mhavəhsi-pən sandel, mərig takhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru.” ¹⁰ Mini-pən min tuk əriə mimə, “Nipig tukmə nakhavən yerkwanu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə a in a taksarə əmə ikin miseriaji mhatərhav ikin mamhavən. ¹¹ Mərig tukmə yerkwanu kirik ripəh norkeikeiyen əmiə mə takhavən iməriə ikin, mhapəh nisətərigien kin əmiə, takhatərhav iməriə ikin, misarpita-arpita nimokrur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror

nimtätien mə narmamə yerkwānu a kimisor nar kırık rapəh nəmhenien.”

¹² Kini ai iriə khatərhav, mhavən, mhani-pən tuk narmamə mə tuksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah. ¹³ Kini masəkota nanmin hah minə ye narmamə khapsaah. Kini masətəg-pən nehe kwənkwai olif* ye kapən kapə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini khahuvə.

*Herod rimə ta mə Jon Baptaes ruəmragh min
(Mat 14:1-2; Luk 9:7-9)*

¹⁴ Kini nəvsaoyen kin Yesu ritərhav, kini king kape nar aikin, nhagin e Herod, rərig. Narmamə tiksın khamə, “Mə Jon Baptaes a. Mə riməmragh min kini mamor pik nimtätien.”

¹⁵ Mərig narmamə tiksın khamə, “Nikam. Mə Elaeja.”

Kini mərig tiksın khamə, “Mə profet pisin kırık. Rəmhen kin profet kupən kape Kughen.”

¹⁶ Mərig Herod rimnərig, mimə, “Nikam. Mə Jon Baptaes e, yame yimnərəru ta nipətək nuan. Yakmə rimimragh min.”

¹⁷ Herod rikin rimnəsik məknekin meinai in apa kupən, rimirəhsi-pən Jon Baptaes ye kalabus meinai piauni Filip rinamkir piraovin kırık, nhagin en Herodias; kini en, Herod rikir-ta min. ¹⁸ Mərig Jon rimini-pən tuk Herod mə, “Kamni-əhu mə takpəh nikir-tayen piraovin kape piam.”† ¹⁹ Kini niemha rhai Herodias tukun, mə tukrhopni Jon, mərig rineinein ²⁰ meinai Herod rimisiai Jon, mirkun mə in yer-mamə atuutuk kape Kughen, kini maməm vi vi in. Nipig Jon raməgkiar mukrekin kapən kapə Herod, kini Herod rorkeiki mə tukrərig min.

²¹ Mərig nipig kırık, Herodias rimivəh kwənmhaan tuk nhopniyen Jon. Herod rimnor nəviginien ehua kırık mamor nipig kafan yame rimnarha iran. Kini mokrən kin gavman kafan, mine namehua minə kape mobael, mine namehua minə tiksın apa Galili; khauə ye nəviginien kafan. ²² Kini piakəskəh kape Herodias rivən min aikin, mamor danis ye nimiria. Nipig Herod mine in minə tiksın kimisəm, rikiria rəgien tukun.

Kini Herod rini-pən tuk piakəskəh ai mə, “Tukmə nakorkeikei naha nhagin, yakirkun nivəhsi-preyen kimik. ²³ Yakamni kwəsü əgkəp mə nar yame nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen. Nar apnapig tukmə rehua pawk, yakirkun nivəhsi-preyen kim ik.”

6:11: Luk 10:4-11 **6:11:** Wok 13:51 * **6:13:** Olif in nai kırık kamən kwənkwan. Kamarkwəsis min nehen kamor oel kin. **6:13:** Jem 5:14 **6:14:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20 † **6:18:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mine ye 20:21. Kini mərig tukmə piam rimha, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovin. (Dut 25:5-6).
6:19: Lev 18:16

²⁴ Kini ai piakəskəh ai ritərhav maiyoh nisini mimə, “? Nisinik, jakaiyoh-pən kin naha nhagin tuk rimik?”

Kini ai rini-pən tukun mə, “Takvən maiyoh kin kapən kapə Jon Baptaes.”

²⁵ Məknəkin, piakəskəh ai raiyu, mivən məm yermaru, kini mimə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

²⁶ Nəgkiarien ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimnor nəgkiarien ətən ye nimri in minə tiksin. To ripəh nəpəhyen. ²⁷ Ror pən, rher-pən kin mobael kirik mə tukrivən mikisəru nipətək nuai Jon, mirəh kapan kapa muə. Kini mobael ai rivən apa kalabus, mikisəru ta nipətək nuai Jon, ²⁸ mərəhu-pən kapan kapa ye tikiplet. Mivəhsi-pən kimi piakəskəh ai, mə tukrivəh mivən kimi nisini. ²⁹ Mərig narmamə kape Jon Baptaes kimisərig nəvsaoyen kin, khavən mharəh nīpran, mhavən misərhəu-pən ye nəpəəg kapier.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faeftaosen kin

(Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)

³⁰ Kini aposol minə kape Yesu khasi-pən min yerkwanu yamə mine Yesu rimnher-pən kin əriə ikin, mamhauə misəvsao-pən kin norien kapəriə mine nəvhagien kapəriə kimin. ³¹ Mərig narmamə khapsaah kimnhauə masəm In, kini iriə kafan narmamə minə kapəriə nipig rirkək tuk nəviginien. Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Hauə, pəh khavən apa ikin narmamə kharkək ikin kini misapis.”

³² Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot mhatərhav mhavən ikin narmamə kharkək ikin. ³³ Mərig narmamə khapsaah kisəm Yesu mine kafan narmamə minə kinamhavən, kini kharkun əriə. Kini khatərhav iməriə yerkwanu minə, misaiyu əkupən kin əriə. ³⁴ Mərig Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin rewaiyu tuk əriə meinai iriə kisəmhen kin sipsip minə tiksin yame yermamə rikək yame ramarha huvə tuk əriə. Kini In raməvhag kimi əriə mamni narimnar ripsaah.

³⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In. Mhani-pən tukun mhamə, “Kwənmhan əkwak eikin e, kini rinamenaiyu. ³⁶ Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh khavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

³⁷ Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, “Rhuvə mə kimie əmə taksəvigin əriə.”

Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? ?Nakmə jaksoriah apnapig əmə tu handred taosen vatu[‡] ye bred, mhawəhsi-pən kimi əriə?”

³⁸ Mərig raiyoh əriə mīmə, “?Nakhavəh bred kuvhuun? Havən-ru misəm.”

Khavən misəm nīpar bred kirkirip əmə mine kəmam kīraru.

³⁹ Kini Yesu ruh rikiriə mīmə, “Takhani-pən tuk narmamə minə en khavən yerki mənvhirik yame rhuvə, misəkwətə ye nīmrin nīmrin.” ⁴⁰ Nīmrin tiksın wan handred. Kini nīmrin tiksın fifti. ⁴¹ Kini ai Yesu rīvəh bred a kirkirip mine kəmam a kīraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapuhapu bred mine kəmam, mipik-pən kimi kafan narmamə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin. ⁴² Kini iriə kisəvigin tupriə rəsiis ⁴³ misəpəh nīpərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nītip twelef khakwar min. ⁴⁴ Narmamə ai kimisəvigin, narman əmə, kisəmhen kin faef taosen.

Yesu rameriwək haktə ye nīmar mar tahik

(Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)

⁴⁵ Məknəkin Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavəh bot kapəriə, misəviəfugin misəkupən mamhavən apa ye nīkar lugun, mhavən yerkwanu kirik, nhagin e Betsaeda. Pəh In raməmīr, mher rik rik kin narmamə pəh kamhavən iməriə minə. ⁴⁶ Yesu raowia kin əriə, mapitan kin əriə, mhaktə mivən ye takwar kirik maməhuak.

⁴⁷ Rīnəpignəp, bot ai raməmīr hanə apa ye tame lugun. Mərig Yesu In raməmīr pisin apa fiak. ⁴⁸ In maməm əriə kasəsua ye bot, misəm rəutən meinai nīmətag ramuh əriə. Kisərig rahah misəsua ye bot ipakə reraan, kini Yesu rəriwək ye nīmar mar tahik mivən pakə tuk əriə. Natukrapita əriə, ⁴⁹⁻⁵⁰ mərig iriə kimisəm raməriwək ye nīmar mar tahik, khamə ta yarmhə. Kisətpər nhagin pik.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.” ⁵¹ Kini ratpən ye bot, nīmətag ror infamien. Kisəm kisakur rikiriə ragien. ⁵² Mərig kapəriə kapə riskai hanə. Kimisəm pawk Yesu rimnəvigin narmamə khapsaah kin bred, məpəh irəkwak ramswin, mərig kimnhapəh nharkunien mə In pa.

Yesu rimnor huvə narmamə kimnhamhə apa Genesaret

(Mat 14:34-36)

⁵³ Kini iriə kisəviəfugin ye lugun ai mhavhiak ye kwənmhaan kirik nhagin e Genesaret. Mhavi-tərəkin kapəriə

[‡] **6:37:** Nakirkun min niniyen məknəkin, “?Nakorkeikei mə jaksoriah mane yame yermamə kirik tukror wok tukun makuə seven uə?” **6:44:** Mak 8:1-9 **6:46:** Luk 5:16 **6:49-50:** Luk 24:37 **6:51:** Mak 4:39

bot aikin. ⁵⁴ Kini mhavhiak, narmamə min aikin kimisəm Yesu kini kharkun In. ⁵⁵ Kini kisaiyu mhavən apa iməriə minə mhapik narmamə yamə mine kimnhamhə ye nikaokao mhavən ikin pukaa Yesu ramvən ikin. ⁵⁶ Ikin minə fam Yesu ramvən ikin, yerkwanu ehuə, mine yerkwanu kwəskwəh, narmamə minə khapik narmamə minə kamhamhə, masərer əswasig kin ye swatuk pisiək. Kini misasək ətgin mə tukreighaan kin narmamə kamhamhə pəh kharap əmə nipeihage neipən kafan. Kini narmamə mi-fam yamə mine kimnharap, kimisəsanin.

7

*Nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani hah Yesu
(Mat 15:1-20)*

¹ Namhajoun tiksın kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən Jerusalem mhauə misofugin-pən tuk Yesu ² kini misəm mə narmamə tiksın kape Yesu kasəvigin mamhavəh nəmkimik kirik meinai khapəh nisərvayen rəri-pən natuakəmien kape nəmə Isrel. ³ (Farisi minə, mine nəmə Isrel minə fam kamhakwasig kin narəyen kupən kapəriə. Tukmə khapəh nisərvayen rəri-pən norien kapəriə, to khapəh nisəviginien. ⁴ Kini, tukmə khasi-pən apa maket, mhauə yerkwanu, kini mhapəh nisərvayen, to khapəh min nisəviginien. Kapəriə natuakəmien ripsaah ye nikarin kape nəspir-tayen nəmkimik ye pənkin, mine sospen mine besin kapəriə).*

⁵ Kini Farisi minə mine namhajoun kape loa kape Moses kinəsaiyoh Yesu mhamə, “? Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag-pə kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisərvayen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Eh. Kapəmiə niniyen rhuvə, məriɡ kapəmiə norien in rahas. In apa kupən, profet kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimnəfrakis ye nikarin kapəmiə mirai mamni mə,

“ ‘Nəmə minə a kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə,
məriɡ rikiriə raməmır isok pik tuk Yo.

⁷ Kasəhuak məriɡ kasəhuak təkun əmə.

Kini kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəɡkiarien e kape Kughen, məriɡ ror əmə nərigien kin kape yer-mamə.’” (Aes 29:13)

* 7:4: Nəmə Isrel kisəuji-pən min loa tiksın tuk loa kape Moses. Kini ai mharai-pən ye nəkwəkwə kirik kimə, Mishnah.

⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwəsəpəh loa yame Kughen rimivəhsi-pre, kini minamhakwasig əmə kin nərigien kape yermamə.”

⁹ Kini mini-pən min tuk əriə mə, “? Kimiə nakhamə nakharkun pik nar? ! Mərig nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ¹⁰ Səm-ru, Moses rimini kupən mimə, ‘Takhasiai nisinmiə mine rimimiə.’ (Eks 20:12; Dut 5:16) Kini mimə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.’ (Eks 21:17; Lev 20:9) ¹¹ Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisasituyen ye mamə mine tatə kapəriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini to yakpəh nivəhsi-ta-minien nivəhsi-pre kimik.’ ¹² Nakasəvhag kimi narmamə məknekin misətapig kin nasituyen yame narmamə tuksor kimi nisinriə mine rimriə. ¹³ Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarien kape Kughen. Kini masor narimnar khapsaah ror məknekin.”

¹⁴ Kini Yesu rokrən kin narmamə mə tukhauə min. Mini-pən tuk əriə mə, “Taksətərig huvə, misərig mharkun. ¹⁵ Nar raməmir iruə, tukmə rivən yerki yermamə, to ripəh norien rəmkimik ye nimri Kughen. Nar ramtərhav yerki yermamə ramor nəmkimik ye nimri Kughen. ¹⁶ Yermamə yame nimətergin rarə, tukrərig huvə nəgkiarien e.”†

¹⁷ Kini Yesu rəta min ye narmamə ai, mivən imə. Kini narmamə kafan kisaiyoh kin nıprai nuhpikinien yame in rimini. ¹⁸ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor? ?Kimiə min nakseinein? Takharkun mə narimnar yame kamən to rapəh norien yermamə rəmkimik ye nimri Kughen. ¹⁹ Narimnar yame ror məknakin to ripəh nivənen yerkin. Mivən ye tipeuə en mipitərhav hanə min.” (Nəgkiarien a kape Yesu rini huvə fam nəviginien minə ye nimri Kughen).

²⁰ Kini In mimə, “Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə in en ramor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen. ²¹ Meinai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nəkrəhyen kin piraovın, nhopniyen yermamə, napir-pəniyen tuk piakwənahin, nəkrəhyen, ²² nəptigien kin nautə, norien has, nor-apnapigien nar, neikuəyen, niniyen nikar jir, nanipinien, nəgkiar-ausitien, mine nətəwaoyen. ²³ Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə mor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen.”

† 7:16: Nəgkiarien ye v. 16 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

Piraovin kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu

(Mat 15:21-28)

²⁴ Kini Yesu ritərhav min aikin meiwaiyu ərhav kwənmmaan ehua kirik, nhagin e Taea. Maiyu apis-apis pawk, mivən imə, mərig narmamə a kharkun mə In eikin e. ²⁵⁻²⁶ Kini piraovin kirik, nanmin has rimnəmır ye kafan piakəskəh. Pian ai pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. In rimnarha apa Fonisia, ye provins a Siria. Kini rimnərig nəvsaoyen kin Yesu, kini ruə, mənımkur ye nımrın masək ətgin mə tukrəko ta nanmin has ye kafan piakəskəh.

²⁷ Mərig Yesu rini-pən nuhpikinien kirik tukun mimə, “Pəh kwajikovə minə əmə tuksəvigin tupriə rəsiis. Ripəh natu-atukien mə tukvəh nəviginien ne kwajikovə karakikin-pən kimi kuri minə.”[‡]

²⁸ Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisəniən nımsımsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol.”[§]

²⁹ Kini Yesu rini-pən min mə, “Nımnhorpin məknen nəgkiarien, rhuvə. Nanmin has ruatərhav ta ye kafam piakəskəh. Rerig-pən imam yerkwanu.”

³⁰ Piraovin ai rirerig-pən iman yerkwanu məm kafan piakəskəh ramapır huvə ye nikaokao. Nanmin has ruatərhav iran.

Yesu rimnor huvə kəru kirik, mor huvə min rəgkiar

³¹ Kini ai, Yesu ritərhav min provins a Taea, kini meiwaiyu-pə mapita provins a Saedon, muə e Galili, mivən kwənmmaan ehua kirik nhagin e Dikapolis. ³² Kini kharəh kəru kirik yame ripəh nəgkiarien, mhauə kimin. Misaiyoh-pən Yesu mə tukrəəhu-pən kwermın ye yermamə ai, pəh rhuvə.

³³ Kini Yesu rıvəh yermamə ai, mıravən isok tuk narmamə, mivəhsi-pən kwənkwai kwermın ye nımətərgi yermamə ai, məjai kwənkwai kwermın, kini mırıp nerami yermamə ai.

³⁴ Kini marha faktə ye neai, mərig kafan nərigien ripam, kini meihagh əpır. Kini mini-pən tuk yermamə ai mə, “!Efatal!” (Nıpran rımə, “!Əkwag!”). ³⁵ Məknekin, nımətərgi yermamə ai rəkwag, kini neramın rıhuatuk, məgkiar huvə.

³⁶ Kini Yesu rini-əhu ətən tuk narmamə mə tukhapəh nisəvsaoyen kin norien a. Mini-əhu ətən pawk, mərig iriə kisəvsao kin mamharpın. ³⁷ Kini iriə kisakur pik kin nımtətien

[‡] **7:27:** Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə Fonisia mine nəmə Siria kisəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mıpəh nasıtuyen ye kwajikovə minə kape tanə pisin. **§ 7:28:** Pian a rimnəgkiar kin nımsımsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nıpar nasıtuyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel.

a, mamhani mhamə, “Man. Kwən a rapita. Rirkun nar əfrakis. Ramor huvə kəru minə mine narmamə khapəh nisəgkiarien.”

8

*Yesu rimmor nimtətien kirik, maməvigən narman fo taosen
(Mat 15:32-39)*

¹ Ye nīpig a, narmamə khapsaah khauə min misəm Yesu. Iriə, nəriə nəviginien rirkək. Ror pən Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, ² “Rikik reiwaiyu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kasəmīr nīpig kisisər, kini nəriə nəviginien rirkək. ³ To yakher-pən kin əriə yerkwānu kamhavən, kirik rəmkərəv ye swatuk, nīmīrīn rapīg, kini rīmīr, meinai tīksin kīmnhasi-pən isok.”

⁴ Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “? Tukhavəh hiə nəriə nəviginien? Ikin eikin e kwənmhan əkwak.”

⁵ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven.”

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.” Kini mivəh nīpar bred ai, mīni vi vi Kughen tukun, kini makapīr-pīr, məhi-pən kimi kafan narmamə mə tūksəvigīn narmamə kin aikin. Kini ai iriə kisor. ⁷ Kwaji kəmam tīksin mīn aikin. Yesu rini vi vi Kughen tukun, mīni mə tukhavəhsi-pən mīn kimi narmamə ai. ⁸ Kini kisəvigən, tupriə rəsīs fam. Misəpəh nīpərpərin mhavai-pən ye kəmeiru ehua seven. ⁹ Iriə kīməsəvigən, narman əmə, rəmhen kin fo taosen. Kini Yesu rher rik rik kin əriə. ¹⁰ Kini ai iriə kafan narmamə minə, mhavən ye bot, mhavən apa kwənmhan ehua kirik, nhagin e Dalmanuta.

*Nəmhajoun minə kape loa kape Moses khamə tūksəm
nimtətien kirik
(Mat 16:1-4)*

¹¹ Kini ai, Farisi tīksin khauə masəni-əhu Yesu mə to rapəh norien nimtətien kirik ye nīmīririə ye nəsaninien kape Nanmīn kape Kughen. ¹² Kini Yesu rikin rəpou, meihagh əpīr, mīni-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e kimiə narmamə nakəsarə ye rao e, nakhamə taksəm nimtətien kirik? Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə taktəkun ai, to nakhapəh nisəmīen nimtətien kirik ror məknēnkin.” ¹³ Kini Yesu rəpəh nəmhajoun minə a, matpən mīn ye bot, məviəfugin-pən ye nīkar lugun.

*Yesu rimmor kwirīg kimi kafan narmamə minə meinai ka-
parhia kapə riskai pik
(Mat 16:5-12)*

14 Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəru kin bred mhavəh əmə nīpər bred kirikianə əmə. 15 Kini Yesu rīmnor kwirig kimi əriə ye nuhpikinien mīmə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Herod.”*

16 Kini kinəsaiyoh əriə minə kin nīprai nuhpikinien a, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rīmə kīnnhapəh nhavəhyen bred uə?”

17 Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e nakasəm əmiə minə mə bred rikək? ?Nakshawor mhapəh nisəm-huvəyen? ?Mishawor mhapəh nisərig-huvəyen? Kapəmia kapə riskai pik. 18 Nimrimə pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisəmien. Nimətərgimə pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisərigien. Tukmə ror nakwəsərukin fam narīmnar yame kitawə kimisor. 19 Nīpig yīmivəh nīpar bred kirkirip, makapir-pir, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, mərig kimisəpəh nīpərpər nəviginiēn, ?nakhavai-pən ye nītip kuvhuun?”

Khamə, “Twelef.”

20 Kini rarə maiyoh min əriə mə, “Nīpig yīmivəh nīpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen kisən, kini mhapəh nīpərpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun?”

Khamə, “Seven.”

21 Mərig əmə rini-pən tuk əriə mə, “?Mərig rhawor? ?Nakaseinein hanə Yo?”

Yesu rīmnor huvə nimrin pis kirik rhuvə min

22 Kini ai khauə mhavhiak min yerkwānu kirik nhagin e Betsaēda. Kini narmamə tiksīn kharəh nimrin pis kirik mhaūə kimi Yesu mə tukrərəhu-pən kwermīn iran. 23 Kini Yesu riwəh kwermi yermamə ai mikir miravən isok tuk yerkwānu. Kini ai, rəjai nimrin, kini mərəhu-pən kwermīn iran, mīmə, “?Nakarha maməm nar uə nīkam?”

24 Məknekin, yermamə ai rəm nar. Kini mīmə, “Nəfrah, yakaməm narmamə kaseriwək. Mərig kisəm nəmhen əmə iriə nai minə.”

25 Kini Yesu rarə mərəhu-pən kwermīn ye nimrin, kini ai yermamə ai rarha huvə. Kini nimrin rəmtir, məm huvə nar. 26 Kini Yesu rher-pən kin mamni mīmə, “Takvən apa imam ikin, mərig takpəh nivənien yerkwānu e nīmasi-pən ikin.”

Pita in ramniərhav mə Yesu In Kristo
(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

* 8:15: “Yis” in nar kirik ror bred raməsiis. Yesu ramni yis meinai nəwhagien kape nəmhajoun kape loa kape Moses mine Herod rīvən yerki narmamə, ror nərigien kapəriə raməsiis kin nahasien. 8:15: Luk 12:1 8:17: Mak 6:52

8:19: Mak 6:41-44

²⁷ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khatərhav min mhavən yerkwānu minə ipakə tuk kwənmhan ehuə kirik nhagin e Sis-aria Filipae. Kisəriwək mamhavən ye swatuk, Yesu ramaiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo e pa?”

²⁸ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksin khamə Ik e Jon Baptaes; tiksin khamə Ik e Elaeja tu; kini tiksin khamə Ik e profet kupən kirik kape Kughen.”

²⁹ Kini In raiyoh əriə mə, “?Mərig kimiə nakamhani mə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rimə, “Ik e Kristo.”*†

³⁰ Kini ai Yesu rini-əhu əutən pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pənien tuk narmamə.

Yesu rimnəkupən mirkun, mini-ərhav mə tukrimhə, kini mīmragh min

(Mat 16:21-23; Luk 9:22)

³¹ Kini Yesu ririkakun maməvhag kimi kafan narmamə minə mīmə, “Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen ye narimnar khapsaah. Nəmehuə kape nəmə minə Isrel, mine jif pris minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, tuksəməkin Yo mhani mə Yo jakmhə. Mərig nīpig kisisər tukruə mivən, kini Yo jakimragh min.” ³² Rini-ərhav-pən huvə tuk əriə, məknekin Pita rikir In, mwapta irəriə, kini mamniəhu-pən nəgkiarien yame Yesu rimini.

³³ Mərig Yesu rarar, məm kafan narmamə minə, mini-pən skai tuk Pita mīmə, “!Setan! !Ap ikin e! Nərigien kafam rīpəh nəmhenien kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

Yermamə kape Yesu tukrəta ye narimnar yame in atuk rorkeikei

(Mat 16:24-28; Luk 9:23-27)

³⁴ Yesu rokrən kin narmamə mīfam aikin a, mine narmamə kafan, khauə kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nīməhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ³⁵ Yermamə yame ramgin tuk kafan nīmraghien, tukraməkeikei mīmə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nīmraghien rerin. ³⁶ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pīk ye tokrei tanə e, mərig in ramarakikin kafan nīmraghien tukun, nanmin tukrerwei. ³⁷ Mərig nar kirik rirkək min tuk nīvəhyen

8:28: Mak 6:15 * **8:29:** Jon 6:68-69 † **8:29:** “Kristo” mine “Mesaea” kwəm nəmhen. Nīpran rimə, “Yermamə yame Kughen rimini kupən mə tukrher-pə kin tuk niwəh-mīraghien ətawə.” **8:30:** Mak 9:9 **8:34:** Mat 10:38-39; Luk 14:27

nimri nimraghien kafan. ³⁸ Narmamə yame kasarə ye rao e kwəsəpəh Kughen masor pik təvhagə has. Tukmə nakauris kin nini-ərhavyen nhagik mine nəgkiarien kafak ye nimri mirh, Yo min jakauris kin nini-ərhavyen nhagim nipig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min kimawə agelo rhakə minə ye neihuəyen kape Rimik.”

9

¹ Kini Yesu rini-pən min, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə tiksın kasarə ikin e to khapəh nhamhəyen miseriaji nipig narmamə tuksəm Kughen ravəh nehuəyen tuk nar-maruyen ye narmamə.”

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nimrin rukreikin muə mor pisin

(Mat 17:1-9; Luk 9:28-36)

² Nipig sikis ruə mivən, Yesu rikir Pita, Jemes mine Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirhkwasig kin. Kharərer mhrəm mə niprai Yesu rukrekin muə mor pisin. ³ Neipən kafan rhawən pik. Kini to yermamə kirik ye tokrei tanə e ripəh norien neipən kirik rhawən məsiə məknakin. ⁴ Kini yermamə misir ai kafan kirhəm yemasur kupən mir kape Kughen kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, mawəgkiar irisir Yesu.

⁵ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun, rhuvə mə kimasir jakrharə əmə ikin e. Pəh yakrharkwopək nimə kisisər: Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.” ⁶ (Khrigin, kini Pita rimnəgkiar apnapig əmə).

⁷ Məknəkin napuə kirik reiwaiyu, muvrig əpis əriə. Kisərig nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mimə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. !Taksətərig kin In!”

⁸ Məknəkin, krharhaha, mrhipəh min nirhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimini-əhu əutən pən tuk ərisir mimə, “Takrhipəh nirhəvsəoyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh min ye nimhəyen kafak.” ¹⁰ Kini irisir kimirhivəh tim tim nəgkiarien kape Yesu, mərig irisir atuk əmə kirhaiyoh ərisir minə mirhimə, “? Nəgkiarien e ramni, tukrimhə mimragh min, nipran ramni naha?”

¹¹ Kini kinirhaiyoh Yesu mirhimə, “? Rhawor nəmhajoun kape loa kape Moses khamə Elaeja tukraməkeikei muə məkupən kin Kristo?” (Mal 3:1)*

¹² Kini Yesu rimə, “Nəfrakis. Elaeja rimnəkupən muə tuk nətu-huvəyen narimnar fam. ?Mərig rhawor Nəkwəkwə kape

Kughen rīmā ‘Narmamə tuksəməkin Ji Yermamə kini tukrərig nəmḥəyen ye narimnar ripsaah?’ † ¹³ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Elaeja ruauə ta. Kini narmamə kasəri-pən nərigien kapəriə misor ahas pən tukun, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni.”

*Yesu rīmnəkota nanmīn has ye pikwarien kirik
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)*

¹⁴ Irisir krhuə iriə narmamə minə kape Yesu, misəm min narmamə khapsaah. Namhajoun kape loa kape Moses, mine narmamə kape Yesu kasotgoh kimi əriə minə. ¹⁵ Məknekin misəm Yesu, kisakur, kini misaiyu mhavən tukun misətarum-pən iran.

¹⁶ Kini Yesu raiyoh kafan narmamə mīmə, “?Nakasotgoh kimi nəmə minə e tuk naha?”

¹⁷ Kini mərig yermamə kirik ruə mini-pən tukun mə, “Yhajoun, yo yimirəh kafak pikwarien muə mə jakəm lk, meinai nanmīn has raməmīr iran, mamor in reinein nəgkiarien.

¹⁸ Tukmə nanmīn has rərer-pən pik iran, kini maməsua kin, ramīmīr-pən ye nimoptanə. Nehe nəkwan ramtərhav, mamoh kwəruə, kini nīpran rikimkim pik. Kini yakaiyoh-pən kafam narmamə mə tuksəko-ta nanmīn has, mərig kaseinein.”

¹⁹ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “! Kəsi! Kimiə yamə mine naksarə e towel, nhatətəyen kapəmiə rirkək. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nīpig nakpishatətə irak? Harəh pikwarien en mhauə.”

²⁰ Kini kharəh mhauə kimin. Nīpig nanmīn has rīmnəm Yesu, məkneikin ror pikwarien a rətəmnīmīn, maməsok-əsok ye nimoptanə. Kini nehe nəkwan ramtərhav rhawən.

²¹ Kini Yesu raiyoh-pən rīm pikwarien mə, “? Rīmnor məknekin m-kivhuun ai taktəkun?”

Kini rīni-pən tukun mə, “Rīnnamarkəskəh mirikakun.

²² Nīpig ripsaah nanmīn has raməsua-pən kin ye nap uə ye nu, mamarkut mə tukrimhə. Tukmə nakirkun nasituyen, rikim reiwaiyu tuk əmawə, kini masitu.”

²³ Kini Yesu rīni-pən tukun mə, “?Nakhawor mamaiyoh mə yakirkun nasituyen uə? Yakirkun norien narimnar fam kimi narmamə yamə mine kashatətə irak.”

²⁴ Məknekin, rīm pikwarien ai rok-rapomh mini mə, “Yakamhatətə, mərig kafak nhatətəyen rarkəskəh. !Takor yo mə jakhatətə pik mīn iram!”

²⁵ Kini Yesu rəm mə narmamə kamhauə ipakə tukun, kini rəgkiar pən skai kimi nanmīn has mīmə, “!k nanmīn hah.

9:12: Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6 † **9:12:** Aes 53:3 ramni mə Mesaea tukrərig nəmḥəyen tuk narimnar ripsaah. **9:13:** Mat 11:14 **9:23:** Mat 21:21; Mak 11:23

Nimətgərim rəru. Nakeinein nəgkiarien. Yakamni-pre tuk ik mə takəta ye pikwarien e, mīpəh min nuəyen tukun.”

²⁶ Məknəkin nanmin ai rok-rapomh mor nīprai pikwarien ai rətəmnimin kini mətə iran. Kini iriə kisəm nīprai pikwarien ai mamhani mhamə, “Ruamhə əgkəp.” ²⁷ Mərig Yesu rīvəh kwərmin, mivi haktə, kini rhekimter.

²⁸ Kini Yesu rauru-pən min imə, iriə pisin əmə kafan narmamə minə kinh kisaiyoh In mhamə, “?Kimawə yakshawor miseinein nəkotayen nanmin has a?”

²⁹ Kini Yesu rīmə, “Nanmin has yamə mine kisor məknəkin, nəhuakien pisin əmə rirkun nəkotayen əriə.”[‡]

*Yesu rīmini-ərhav min mə tukrimhə
(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)*

³⁰ Kini khatərhav-pən min aikin mamhavən misapita yerkwanu minə e Galili. Mərig Yesu rīpəh norkeikeiyen mə narmamə tukharkun kwənmhaan yame In ramarə ikin, ³¹ meinai In raməwhag kimi kafan narmamə minə mamni mə, “Yermamə kirik tikreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə kafak. Mərig tukshopni pawk Yo, tukreriaji nīpig kisisər, Kughen tukror min Yo yakimragh.” ³² Mərig narmamə minə kafan khapəh nharkunien nīprai nəgkiarien a. Mhagin min kin naiyohyen kin nīpran.

*?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)*

³³ Kini khatərhav-pə min ye yerkwanu kirik, nhagin a Kapanəam, mhavən ye nəkwai nimə. Kini Yesu rīmnaiyoh kafan narmamə mīmə, “?Naksəriwək ye swatuk, masotgoh kimi əmiə minə tuk naha?” ³⁴ Kini iriə khapəh nhaniyen nar kirik tukun meinai kimnamhauə ye swatuk masotgoh mə iriə pa nhagin in rehuə rapita əriə minə tiksın.

³⁵ Kini Yesu ritei-əhu məkwətə mokrən kin kafan narmamə twelef khauə, kini mīni-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimiə kirik rīmə tukreihuə mapita narmamə, kafan nərigien tukraməkeikei meiwaiyu əgkəp. Kini mamor atuə kin əmə kape narmamə.”

³⁶ Kini rirəh kwajikovə kirik mərip in ye kwerkwan irəriə. Mirəh-si haktə, mīni-pən tuk əriə mīmə, ³⁷ “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. Kini pəh nien mə ramasitu əmə irak, mərig ramor min kimi Yermamə yame rīmnher-pə kin Yo.”

9:26: Mak 1:26 [‡] **9:29:** Swatuk pisin kirik tuk niniyen v. 29: “Nanmin has yamə mine kisor məknəkin, nəhuakien əmə mine nəpəhyen nəviginien, rirkun nəkotayen əriə.” **9:30:** Jon 7:1 **9:31:** Mak 8:31; 10:32-34 **9:32:** Luk 9:45
9:35: Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 **9:37:** Mat 10:40

*Yermamə yame ripəh nini-hahyen ətawə, kitawə kirik en
(Mat 19:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2)*

³⁸ Kini Jon rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun. Yermamə kirik e yakasəm rawəh nhagim maməkota nanmin has kin ye narmamə. Kini yakhani-əhu meinai ripəh nien mə kitawə kirik.”

³⁹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Takhapəh nhani-əhuyen. Yermamə yame rawəh nhagik mamor nimtətien kin, to ripəh narar-minien mini has nhagik. ⁴⁰ Yermamə yame ripəh ninihasien ətawə, in kitawə kirik. ⁴¹ Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu ye pənkin, mivəhsi-pre kimi əmiə meinai kafak e kimiə, kini Yo e Kristo, kini kwən en, tukrivəh əfrakis nərokien iran.”

⁴² Kini Yesu rini min mə, “Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwajikovə kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpinien ehuə kimin. Kini narpinien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapiə kirik ye nipətək nuan, karkwərhao kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim. ⁴³ Kini tukmə kwermim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kirikianə mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehuə kin kwermim kwis mir, yame nap to rapəh nipisien. ⁴⁴ In aikin, sirət minə to khapəh nhamhəyen, kini nap min to rapəh nipisien. ⁴⁵ Kini tukmə nihum ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta. Rhuvə pik mə takpəh nihum kirikianə, mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nihum kwis mir. ⁴⁶ In aikin, sirət minə to khapəh nhamhəyen, kini nap min to rapəh nipisien.*

⁴⁷ Kini tukmə nimrim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta. Rhuvə pik mə takpəh nimrim kirikianə mivən kin apa ye rao ye neai. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nimrim kwis mir. ⁴⁸ In aikin

“Sirət minə to khapəh nhamhəyen,

Kini nap min to rapəh nipisien.’

(Aes 66:24)

⁴⁹ “Nap tukrəsaah-əsaah pən ye narmamə fam rəmhen kin yame kaməviətəg-pən nigar ye nəviginien. ⁵⁰ Nigar in nar huvə kirik. Kini mərig tukmə nigar rəhiu pik, ?tukhawor kor rhekin min? Pəh narəyen kapəmiə tukrheikən, kini takasərə ye nəmərinuyen.”

9:40: Mat 12:30; Luk 11:23 **9:41:** Mat 10:42 **9:43:** Mat 5:30 **§ 9:44:** v. 44 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam. * **9:46:** v. 46 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam. **9:47:** Mat 5:29

10

?Rhuvə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?
(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Kini Yesu rarə mitərhav min aikin mivən provins e Judia, mivən maməmır apa nıkar nu kirik nhagin e Jodan. Kini narmamə khapsaah kimnhauə min masəm In. Kini In raməvhag kimi əriə, rəmhen kin yame In ramor rerin.

² Kini Farisi tiksın khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarrien kirik rapəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “? Rhawor tukmə yerman rəpəh kafan piraovin? ?Ramakapır loa uə nıkam?”

³ Kini Yesu raiyoh-pən əriə mimə, “? Naha e loa Moses rimivəhsi-pre kimi əmiə məkupən?”

⁴ Kini iriə khamə, “Moses rimneighan kin mə yerman rırkun nıraiye nəkəkəkə tuk nəpəhyen kafan piraovin mivəhsi-pən kimin, kini məpəh in.”*

⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Moses rimirai loa en meinai kapəmiə kapə riskai pık. ⁶ Mərig kupən, nıpig Kughen rimnərəhu nimoptanə, ‘In mor min yerman mine piraovin.’ (Jen 1:27) ⁷ Ror məknakin mə yerman tukrəta ye rimni mine nisini, kini iriu piraovin mwarə kirikianə. ⁸ ‘Tukwarə mə nıprairiu kirikianə.’ (Jen 2:24) Kini iriu kwis tukwarə kirikianə. ⁹ Meinai Kughen riməviəfugin məknakin əriu, yermamə to rıpəh nakapırrien narəyen kapəriu.”

¹⁰ Kini ai, Yesu mine kafan narmamə kharerig-pə yerkwanu, kini iriə kisaiyoh-pən min kin. ¹¹ Kini In rini-pən min tuk əriə mimə, “Yerman yame rapəh kafan piraovin mamvən mamarkurək-pən min ye piraovin pisin, ramor təvhagə hah ye kafan hanə piraovin. ¹² Kini piraovin yame rəpəh kafan yerman, kini mivən mamarkurək-pən min ye yerman pisin, in min ramor təvhagə has ye kafan hanə yerman.”

Yesu rıvəhsi-pən nıhuvəyen kimi kwajikovə minə
(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Kini narmamə tiksın khapık kapəriə kwajikovə minə, mħauə misəm Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nıhuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə. ¹⁴ Kini Yesu rəm, niemhaa rhai In, kini məgkiar skai pən kimi əriə mimə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en. ¹⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin rıpəh nagienien tuk nıvəhyen kafan nərigien rewaiyu rəmhen kin kwajikovə, to rapəh nıvənien ye

* **10:4:** Nəgkiarrien e raməmır ye Dut 24:1-4. **10:8:** Efes 5:31-33 **10:11:** Mat 5:32

Rao ye Neai.” ¹⁶ Kini In mipik kwajikovə minə kini mərəhu-pən kwermin irəriə, kini mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə.

Yermamə kirik kafan nautə rehuə, mərigrorkeikei mə tukrarə ye nimraghien rerin

(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Kini Yesu rarə, mapitan kin əriə, kini yermamə kirik raiyu muə məm. Kini mənimkur ye nimrin. Mini-pən tukun mimə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mine yakamarə rerin?”

¹⁸ Kini Yesu rimə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. ¹⁹ Ik nakwirkun ta loa yame Moses rimini mə, ‘Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mipəh napir-pənien tuk piraovin pisin. Kini mipəh nəkrəhyen. Kini mipəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. Kini mipəh neikuəyen kin nəkrəhyen. Tuk nipig minə fam takamsiai rimim mine nisinim.’”†

²⁰ Kini kwən ai rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

²¹ Kini Yesu rəm tim tim kwən ai, kini morkeikei pik. Mini-pən tukun mimə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye rao ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²² Nipig kwən ai rimnərig nəgkiarien yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah. Rarar map ta ye Yesu.

²³ Kini Yesu rarə-pən məm kafan narmamə kini mini-pən tuk əriə mimə, “!Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivənien pəh Kughen rarmaru irəriə.”

²⁴ Kini kafan narmamə kisakur kin nəgkiarien ai. Kini in rarə mini-pən min tuk əriə mimə, “Kwajikovə kafak minə, rəutən pik tuk yermamə tuk nivənien pəh Kughen rarmaru iran.‡ ²⁵ ?Nakasərig mə narmiragh ehua kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a pəh Kughen ramarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamə kafan minə kisakur, minəsaiyoh əriə minə, mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nimraghien rerin?”

²⁷ Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə ripəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

10:15: Mat 18:3 † **10:19:** Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20. ‡ **10:24:** Nakirkun niniyen min məknekin, “Riskai pik tuk yermamə yame ramətigə pik ye kafan nautə, tuk nivənien ye Rao ye Neai.”

28 Kini Pita rhekimter maiyoh min mimə, “? Mərig rha-wor irəmawə? Yiməsəpəh fam kapəmawə narimnar, mhaue, mhakwasig kin Ik.”

29 Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nimə, uə piauni, uə kafan kakə, uə rimni mine nisini, uə kafan kwajikovə, uə nəsimien kafan tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen, ³⁰ narimnar a to khapəh nharkək-min-ien tukun. Yermamə ai, tukrivəh tain ye tokrei tanə e rəmhen kin wan hundred, rəmhen kin nimə, mine piauni, mine nisini, mine kafan kakə, mine kafan kwajikovə, mine nəsimien kafan (mərig tukhauh min in). Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nimraghien rerin. ³¹ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

*Yesu rini-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)*

32 Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Yesu rikir əriə mhavən. Kini kafan narmamə kisakur pik. Kini narmamə apnapig tiksın yamə mine kimnhakwasig kin əriə, kimnhagin min. Kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef mə tukhauə kirikiana. Kini mini-ərhav narimnar yame tukritərhav-pən tukun. ³³ Kini mini-pən mimə, “Taksərig-ru. Taktəkun ai kamhavən Jerusalem. Kini ikin aikin a, narmamə tiksın tuksərəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi Jif Pris mine namhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə tukshopni Yo. Miseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, ³⁴ pəh tuksarh iakei irak, kini misərig-əvhin əpəs Yo, misərkis-ərkis Yo, kini mishopni Yo. Kini mərig jakamragh min ye nipig yame ror kisısər kin.”

*Jemes mine Jon kwaiyoh kin nar kirik tuk Yesu
(Mat 20:20-23)*

35 Kini ai, Jemes mine Jon, kwajikovə mir kape Sebedi, kirauə mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Yhajoun, yakworkeikei nar kirik mə takor kimi əmru.”

³⁶ Kini Yesu raiyoh mə, “?Nakworkeikei naha?”

37 Kini krəmə, “Yakworkeikei mə kimru kirik tukrəkwətə ye nikarim matuk, kini kirik tukrəkwətə ye mawor, nipig Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

38 Mərig Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Kimiru nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ? Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəmhəyen ye nipraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə? ? Uə nakramə kimiru

nakwəmhen mə takwarə ye nīpīg əutən rəmhen kīn yame Yo jakarə iran?"*§

³⁹ Kini iriu kramə, “Əhə. Kimru yakwəmhen.”

Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru nakrarkun nīwərigien nəmhayen rəmhen kīn yame Yo jakərig. Kini kimiru nakrarkun mīn narəyen ye nīpīg əutən rəmhen kīn yame Yo jakarə iran. ⁴⁰ Mərig nar yame nakwaiyoh kīn, mə kirik tukrəkwətə ye nīkarik matuk, kini kirik ye mawor, Yo yakeinein nīvəhsi-preyen. Mərig Kughen rīmivəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rīmīni-ta mīmə iriə tuksəkwətə ikin.”

⁴¹ Nīpīg narmamə mīnə tiksīn kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kīn nar yame Jemes mine Jon kwaiyoh kīn, niemhaa rhai əriə tukun. ⁴² Kini Yesu rokrən kīn əriə mə tukhauə mīsəm. Mīni-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehua yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor əutən pik tuk kapəriə narmamə mīnə. Kini kapəriə nəmehua mīnə kasəviətərəkīn-əhu pik əriə mhamə tukamhak-wasig əmə kīn əriə. ⁴³ Mərig rīpəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrīvəh nehuəyen rapita əmiə mīnə tiksīn, nərigien kafan tukreiwayu muə mə in yor atuə kīn kirik kapəmiə. ⁴⁴ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukramkīr əmiə maməkupən, in mīn tukruə rəmhen kīn yasitu kapəmiə fam ⁴⁵ meinai Yo mīn, Ji Yermamə, pəh nien mə yīmauə mə narmamə tuksor atuə kīn kafak. Mərig yīmauə mə jakor atuə kīn kapəriə, kini moriah kafak nīmraghien marpīn nīmraghien kīn kape narmamə fam.”*

*Yesu rīmnor huvə nīmri Batimeas
(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)*

⁴⁶ Kini Yesu mīne kafan narmamə khauə yerkwānu kirik nhagin e Jeriko. Mīsarə, mhatərhav mīn, narmamə khapsaah kīmnhakwasig kīn. Kini nīmri pīs kirik ramkwətə ye nīkar swatuk. Nhagin e Batimeas. (In kwajikovə kape Timeas). Nīpīg fam in ramawə-pən kīn mane tuk narmamə. ⁴⁷ Kini nīpīg in rīmnərig mə Yesu, yemə Nasaret, ramuə, ramokrən kīn mamni mə, “!Yesu! !Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁸ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimin, mhamə, “!Ah! Pim.”

* **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 § **10:38:** Ye v. 38, Yesu rīmnəgkiar kīn nuhpikīnien məkneikīn, “?Nakrarkun nīranīm-pən-ien ye pənkin yame jaknīm-pən ikin uə? ?Uə nakrarkun nīrawəhyen baptaes yame Yo jakpiwəh uə?” Mərig Translesen Komiti rīmnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprāi nuhpikīnien mirai əmə nīpran. **10:39:** Wok 12:2; Rev 1:9 **10:42:** Luk 22:25-26 **10:43:** Mat 23:11; Mak 9:35 * **10:45:** Mak 10:45 in rəmhen kīn nuknei nərigien kape nəkwəkwə e yame Mak rīmīrai.

Mərig in ramrîrpin əmə ye nokrənien. Mamni mə, “! Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁹ Kini Yesu rarar, mini-pən tuk əriə mīmə, “Hani-pən tukun mə ruə.”

Kini iriə khavən misokrən kin nîmrîn pis ai, mhamə, “Eh. Agien. Yuvən. Ramokrən kin ik.”

⁵⁰ Kini nîmrîn pis a rarar məknekin məpəkiək-ta kin kafan kot, kini mivən məm Yesu.

⁵¹ Kini Yesu rîni-pən tukun mə, “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?”

Kini rîni-pən tukun mə, “Yhajoun. Yakorkeikei mə nîmrîk tukrarha, pəh yakəm nar.”

⁵² Kini Yesu rîni-pən tukun mə, “Rhuvə əmə. Takamvən. Nhatətəyen kafam rîmnor ik nakwahuvə min.”

Məknekin nîmrîn rarha. Kini rəm nar. Kini ai in mîkwasig kin Yesu.

11

Yesu rimavən Jerusalem mor apu mə in king

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu mir kîraru, nhagriu e Betfas mine Betani, ipakə tuk tukwas kîrik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kîraru kafan, mīmə ² “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Mwəm kwaji dongki kîrik kîpəh nəsuə-hanəyen iran, kimîrkwəji. Nakrarsin, mwəsîg mîrauə. ³ Kini tukmə yermamə kîrik raiyoh-pre əmiru mīmə, ‘?Nakwhawor mawor məknekin?’ Nakrani-pən tukun mîrəmə, ‘Yermaru rimə tukrəsua ye dongki e. Pəh nien mə tuk tu, rarpin-pre min.’”

⁴ Kini ai, kîravən mwəm kwaji dongki ai ramərer ye nîkar swatuk. Kimîrkwəji ipakə tuk kwəruə ye nimə kîrik. Kini kîrarsin, ⁵ narmamə tiksîn kasərer aikin minəsaiyoh əriu mhamə, “Eh. Kwərə mir. ?Nakwhawor marîrsin dongki e?” ⁶ Kini iriu krəni-pən nəgkiarien yame Yesu ruini-pən ta tuk əriu. Kini nəmə minə ai kîseighan kin. ⁷ Kîrarəh dongki ai mîrauə mwəm Yesu. Mîravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən ye nîmetai dongki. Kini Yesu rəsua iran.* ⁸ Narmamə khapsaah kîsətu kot kapəriə mîmhahuvə-pən kin kimi swatuk; kini mîsərai nîmar nai mîsətu-pən min ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kîmnhakwasig kin kasokrən ehua mamhani, “!Səgnəgin Kughen!†

10:52: Mak 5:34 * **11:7:** Yesu ramkwotə-pən ye dongki, profesi ye Sek 9:9 ruauə minor nəfraksien kin. † **11:9:** Kîmnhani mə, “Hosana.” Kini nîpran rimə, “Vəh mîragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.”

Pəh khawəh̄si-haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru.

¹⁰ Narmaruyen kupən kape kapətawə kaha Deved ruauə min.
!Səgnəgin Kughen yerp̄irig!"‡ (Sam 118:25, 26)

¹¹ Kini Yesu r̄itərhav-pən Jerusalem m̄ivən ye nimə ehua kape Kughen, kini mamətamə. R̄inenaiyu ta, iriə kafan narmamə twelef, kharerig-pən min yerkwanu k̄irik, nhagin e Betani.

Yesu r̄imini hah nai e figtri, ror siə kin
(Mat 21:18-19)

¹² Kəni r̄ikwamer kin, iriə khatərhav min Betani, kini Yesu r̄imnəmkərav. ¹³ Kini məm nai e figtri, ramərer, n̄imar̄in r̄ipsaah. Rəriwək m̄ivən pakə tukun, məm n̄imar̄in in əmə e in əmə. R̄imə-ta tukrəm kwənkwan k̄irik, m̄erig kwənkwan r̄irkək, meinai r̄ipəh neriaji-hanəyen n̄ipig tukr̄ikuə iran. ¹⁴ Kini Yesu r̄əgkiar-pən kimi figtri a m̄imə, "Yermamə tukr̄ipəh min n̄ənien kwənkwan tuk n̄ipig k̄irik."§ Narmamə kafan minə k̄isərig n̄əgkiarien ai.

Yesu r̄imnəkota narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye
nimə ehua kape Kughen
(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵ N̄ipig khatərhav-pən Jerusalem, Yesu r̄ivən ye nimə ehua kape Kughen. Kini minaməko yerhav narmamə yamə mine kasor salem kin nar̄imnar, mine yamə mine kasəvrə. Kini m̄arakita kin nar̄imnar yame ramswin haktə ye tebol kape narmamə yamə mine kasor jenis ye mane; kini m̄əsua kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə.*

¹⁶ Kini min̄i-əhu mə narmamə tukhapəh nhap̄ikien nar̄imnar m̄havən ye Nimə Ehuə kape Kughen. ¹⁷ Kini mor kwirig kimi əriə m̄imə, "K̄im̄irai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, 'Nimə Ehuə kape Kughen, nimə kape nəhuakien kape narmamə minə fam rarkurao ye tan̄imtanə.' (Aes 56:11) M̄erig kim̄iə naksor ruə rəmhen kin 'nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.' " (Jer 7:11)

¹⁸ Yesu r̄inaməgkiar, kini narmamə k̄isakur kin, misagien tukun. Ror pən, jif pris minə, mine nəm̄hajoun kape loa kape Moses, k̄im̄nhagin kin, masarhak̄in swatuk tuk nhopniyen. ¹⁹ M̄erig r̄inamenaiyu, Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin.

‡ 11:10: Kaməni n̄ipe e ye n̄ipig kape Pasova. 11:13: Luk 13:6 § 11:14: Yesu r̄əgkiar kin nai e rəmhen kin nuhp̄ikinien k̄irik, min̄i məknekin, "Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin."

Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin. * 11:15: Yesu r̄imnor məknekin, mamor fulfilem profesi k̄irik ye Sek 14:21. 11:18: Mak 14:1

Yesu rimnəvhag kin nuhpikinien kape nai a figtri
(Mat 21:20-22)

²⁰ Kini rikwamer kin, yenpig-enpig, kisəri-pən min swatuk ai, mhauə misəm nai ai figtri. Rinaukei minəria ji nuan minə.

²¹ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien kape Yesu. Mini-pən tukun mə, “!Yhajoun, əmru! Nai e nimini has, rinaukei.”†

²² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takshatətə ye Kughen.

²³ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə tukmə kimiə kirik rhatətə huvə ye Kughen, mini-pən tuk tukwas e mə tukrai yu məsok pirə ye tahik məmnim, mipəh niniyen ye rikin kiraru, mhataətə əmə ye Kughen, kini nar en tukror əfrakis. ²⁴ Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə naksəhuak, narimnar nakasaiyoh kin kimi Kughen, takhani nəfrakisien iran mə takhavəh, kini en mhavəh. ²⁵ Tukmə naksəhuak, mərig tukmə yermamə kirik rimnor nar kirik ripəh nəmhenien kimi əmiə, takhapəh nisarpinien tai kafan təvhagə. Kini Kughen, Rimimiə ye Neai, In tukripəh min narpinien tai təvhagə hah kapəmiə. ²⁶ Kini mərig tukmə kimiə nakasor tai təvhagə hah, Kughen min tukrarpin min tai təvhagə hah kapəmiə.”‡

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasip-kaa

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav-pə min Jerusalem. Kini Yesu rəriwək mivən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif Pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses mine nəmehua kape kwənərəus kape Isrel, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, ²⁸ “?Nakamhawor narimnar minə e? ? Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuətuk, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar minə e. ³⁰ ?Hani-pə ru tuk Yo mə pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

³¹ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw-ni e? Tukmə kitawə khani mə, Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrimə, “?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?” ³² Mərig to khapəh min nhaniyen mə, yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, meinai

† 11:21: Yesu ramni hah figtri ye Mak 11:14. Əmru futnot kafan. 11:23: Mat 17:20 11:24: Mat 7:7 11:25: Mat 6:14-15 ‡ 11:26: Nəgkiarien ye v. 26 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.”³³ Ror pən khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Hei? Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Əhə. Mərig Yo min to yakpəh ninipre-min-ien mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

12

*Yesu rimini nuhpikinien kirik kin plantesen kape grep
(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)*

¹ Yermamə kirik rimnəsim kin grep ye kafan plantesen, markoparin-pən. Kini mikir kwətagtap kirik kape nəviesis-pənien kwənkwaï grep ikin. Mə nehen tukraiyyu, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer aikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik nəriə tiksın, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mitərhav min aikin mivən ye tanə pisin. ² Kini kwənkwaï grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan manaja mə tukrivən məm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep ne yamehuə kape plantesen, rəmhen kin nərok kafan. ³ Mərig iriə kisasar, mharaptərəkin manaja ai, misərkis-ərkis, mishər-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien nar kirik kimin. ⁴ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Rivən, kini khauh kapən kapə, misor ahas pən tukun. ⁵ Əmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Mərig khauh min mishopni. Kini mərig yemehuə ai kape plantesen rher-pən min kin kafan tiksın narmamə khavən; narmamə minə ai kisor ahas pən min tuk əriə. Tiksın kasərkis-ərkis əriə; kini tiksın kimuh əriə, khopni əriə. ⁶ Kisor məknaikin mamhavən, yamehuə kape plantesen, kafan narmamə kwənharkək. Kafan yermamə kirikianə əmə: Tini keikei. Rher-pən min kin mə tukrivən. Ye nərigien kafan rimə, ‘Tukmə ror tüksəm kafak kwajikovə, khasiai.’ ⁷ Mərig iriə kimisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatur e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ⁸ Məknekin kharaptərəkin, mishopni, mharəh nıpran misarkwərhav kin ye nəkwai plantesen.”*

⁹ Yesu rini-pən tuk nəmehuə minə ai mə, “?Yamehuə kape plantesen ehə tukrhawor min? Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə a, mərəhu-pən plantesen ye kwermi narmamə

12:1: Aes 5:1-2 * **12:8:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In. **12:8:** Hib 13:12

pisin. ¹⁰ Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhekin-hanə-yen nəkkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mīmə, “ ‘Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərīg Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.

¹¹ Nar e Kughen Yermaru rimnor.

Rikitawə ragien pik tukun.’ ”

(Sam 118:22,23)

¹² Kini nəmasur minə ai kimisorkeikei mə tukharaptəəkən Yesu, meinai kharkun mə kafan nuhpikinien ramni hah əriə. Mərīg iriə kimnhagin kin narmamə, misap.

Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarin kape takis

(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Kini nəmehuə minə tiksın kisher-pən kin Farisi minə, mine nukwhao kape King Herod, khauə misaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarien kirik ripəh nəmhenien. ¹⁴ Kini ai iriə khauə misəm In, mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatur. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim ripəh nəsikien mə yermamə kirik rhaktə uə yermamə kirik reiwaiyu, mərīg nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. Kini yaksorkeikei mə jakharkun mə, ?Ratuatur ye loa kapəawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam? ¹⁵ ?Tukasəkeikei misərok takis uə nikam?”

Mərīg Yesu ruirkun mə iriə narmamə kape neikuəyen minə tiksın. Kini mini-pən tuk əriə mə, “?Nakshawor misarkut mə taksapita Yo? Havən-ru mharəh siren kirik mhauə pəh yakəm.”

¹⁶ Kini khavən, mhavəh siren, mhauə. Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

Khamə, “Nanmi Sisa. Mine nhagin.”

¹⁷ Məknəkin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərīg nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.” Kisərig nəgkiarien kape Yesu, kisakur pik kin.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarin kape nimraghien rerin

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Kini Sadusi minə tiksın khauə misəm Yesu. Sadusi minə a khamə ta mə tukmə yermamə rimhə to ripəh nimragh-minien ye rao ye neai. ¹⁹ Kini kisaiyoh kin nərigien kirik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mīmə, ‘Tukmə

yerman rimhə-tan kin piraovin kafan, kini kapəriu kwa-jikovə rirkək, piau yerman ai tukraməkeikei mikir piraovin ai tukreimək.' Ye nərigen a, iriu kirirkun nīraptərəkiniēn nhag piauni yame rimamhə.[†] ²⁰ Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nimrin nupan rarkurək kini mīpəh nīrəhyen kafan kirik kwajikovə, mīmhə. ²¹ Kini tukmə yame rikwasig kin rikir piraovin kape piauni yame rimamhə, kini mīpəh neiməkien, kini mīmhə min. Kini naorahini yame ror kisisər kin ror əmə min nar kirikianə kin ²² meriaji iriə fam a seven kisarkurək ye piraovin a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien. Kini en piraovin a rimhə min. ²³ Kini ye nīpig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə a seven iriə piauriə minə, ?piraovin a tukror piraovin kin kape pa nhagin?"

²⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, "Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nakseinein nəgkiariēn ye Nəkwəkwə kape Kughen, miseinein min nīrkunien kape Kughen. ²⁵ Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh min to khapəh nīsarkurəkien. Norien kape narkurəkien rimnor infamien, rəmhen kin narəyen kape agelo minə ye rao ye neai. ²⁶ Kini ye nīkarin kape nīmragh-minien, tukmə ror nakhapəh nīsəhuekinien nəkwəkwə yame Moses rimīrai tu, mə Moses rimnəm nai kirik ramuək. Aikin, Kughen rimnamni-pən tukun mīmə, 'Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Ik.' (Eks 3:2,6)

²⁷ !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mīrhəkupən Moses, mərīg Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərīg narmamə yamə mine kamhamragh! !Kimiə naksətəwao əfrakis!"[‡]

Naha loa in rehuə pik

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Kini yhajoun kirik kape loa kape Moses rimnərīg nəgkiariēn minə ai, mə Yesu ramhoprai huvə, kini ruə minamaiyoh pən In mīmə, "?Naha loa in rehuə pik rapita tiksīn, kini mīhuvə pik tuk nərīpənien?"

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, "Loa yame rehuə pik rapita tiksīn in e ramni mīmə,

"!Kimiə nəmə Isrel! !Taksərīg huvə! Kughen in Yermaru kapətawə. Kini In pisin əmə In Kughen. ³⁰ Taksəkeikei mīsorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye

[†] **12:19:** Moses rimīni məknekin ye Dut 25:5-6. [‡] **12:27:** Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərīg kimnhapəh nhaniēn nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Mərīg Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. **12:28:** Luk 10:25-28

rikimiä fam, mine ye narəyen kapəmiä, mine ye narigien kapəmiä, mine ye nəsaninien kapəmiä.’ (*Dut 6:4-5*)

³¹ Loa yame rikwasig kin ramni mimə,

“Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiä misor huvə pən tuk əriä, rəmhen kin yame kimiä naksorkeikei atuk əmiä.’ (*Lev 19:18*)

Loa kirik min rirkək yame in rapita yamə mir e.”

³² Kini yhajoun kape loa kape Moses a rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Nakaməfrakis mə Kughen pisin əmə In Yermaru. ³³ Kini tukasəkeikei misorkeikei In ye rikitawə fam, mine ye narigien kapəawə, mine ye nəsaninien kapəawə. Kini misorkeikei min narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əawə minə rəmhen kin yame kasorkeikei atuk əawə minə. Nəri-pənien loa mir e rapita nuhyen narmiragh mivaan tuk nivəhsi-pənien kimi Kughen.”

³⁴ Kini Yesu rəm mə nəgkiarien kape kwən a rhuvə pik, kini mini-pən tukun mimə, “Ik nakuaue pakə ta tuk narmaruyen kape Kughen.”

Əmə aikin, narmamə kinisauris kin naiyohyen Yesu kin nəgkiarien skai kirik.

Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen əutən kafan (Mat 22:41-23:3; Luk 20:41-47)

³⁵ Kini Yesu rivən apa ye nimə ehue kape Kughen, maməvhag kimi narmamə, mamaiyoh əriä mimə, “?Rhawor e nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani mə Kristo In kwənərəus əmə kape Deved? ³⁶ Mərig, səmru, Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrini mə, “Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə, “Əkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nipig jakor Ik takehue ye tikmir minə kafam.” ’ ’ § (*Sam 110:1*)

³⁷ Kini Yesu rirpin mimə, “Ye nəgkiarien e, Deved rimnokrən kin Kristo mə ‘Yermaru.’ ? Mərig nakshawor mamhani mə Kristo in kwənərəus əmə kape Deved?”

Yesu rəgkiar aikin, narmamə khapsaah kisərig kisagien.

³⁸ Kini Yesu rimnor kwirig kimi əriä, mimə, “Kimiä takasərig əmiä tuk nəmhajoun kape loa kape Moses. Iriä rikiriä ramagien tuk nivəhsi-pənien neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksaowie kin əriä mhasiai əriä. ³⁹ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan

kape nisiaiyen. ⁴⁰ Kini tukmā piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan narimnar. Kini masəhuak apomh min mā narmamə minə tukhasiai əriə. !Ah! Narpinien kapəriə tukriskai rapita.”

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin rimivəhsi-pən mane kimi Kughen

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Kini Yesu ramkwətə ye nəkwai nimə ehuə kape Kughen, ipakə tuk kwənmhan yame kivəhsi-pən mane kape Kughen ikin. Kini maməm narmamə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. Narmamə khapsaah, kapəriə mane rehuə, kamhavəh-si-pən mane ehuə. ⁴² Kini piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə, kafan mane rirkək. Kini in rivəhsi-pən əmə siren* kiraru.

⁴³ Kini Yesu rokrən kin narmamə kafan minə khauə. Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksın kimnhavəhsi-pən. ⁴⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nipar mane, mamhapəh nipərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginien kin nan.”

13

Yesu rimini mə nimə ehuə kape Kughen tukrimir

(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Kini ai, Yesu rimitərhav ye nimə ehuə kape Kughen, yermamə kirik kafan rini-pən tukun mimə, “Yhajoun, əmru. Nimə ehuə kape Kughen kimnor kin kapier ehuə, kini nimə minə e khahuvə pik.”

² Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Əmru. Nimə ehuə minə e, tukoh-ətəg-ətəg kapier iran, kipəh nipəhyen kirik.”

Nahasien yame tukruə ye Nipig Kwasig

(Mat 2:3-14; Luk 21:7-19)

³ Kini Yesu rimnəkwətə ye nihu takwar kirik, nhagin e Olif, mivag-əhu kin nimə ehuə kape Kughen. Kini Pita mine Jemes mine Jon mine Andru khauə misəm In. ⁴ Misaiyoh-pən In mhamə, “Yaksorkeikei mə takni-pə tuk əmawə mimə ? narimnar minə e tukruə ye naha nipig?”

⁵ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Takasərig huvə, tamə yer-mamə reikuə irəmiə. ⁶ Narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə. ⁷ Kini nipig naksərig

* **12:42:** Yesu to rapəh niniyen “siren” mərig rimə mane kape nəmə Isrel e “lepta.”

12:43: 2 Kor 8:12 **13:2:** Luk 19:44

mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar minə e tukruə makupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁸ Narmamə tukhauh əriə minə. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən apa tanə pisin mhauh əriə minə. Kini nimnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nahasien, rəmhen kin piraovin yame ramərig nəmhayen ye nipig kape neiməkien.

⁹ “Mərig takasərig əmiə. Tukeighan kin əmiə naksərer ye nimri mirh. Kini tukərkis-ərkis əmiə ye nəkwai niməhuak kapəriə. Meinai kimiə kafak narmamə minə, takasəkeikei misərer ye nimri nəmasur kape gavman mine ye nimri nəmasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə. ¹⁰ Tikni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen ikin minə fam rarkurao ye tokrei tanə, kwasig ikin Nipig Kwasig tukripirua. ¹¹ Mərig tukmə kivəh əmiə mə taksərer ye nimri mirh, rikimiə tukripəh nəpouyen. Mhapəh nisərigien mə, ‘? Jakhawni-pən tuk əriə?’ Takhani-ərhav nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pre kimi əmiə meinai pəh nien mə kimiə nakasəgkiar, mərig Nanmin Imərhakə tukrəgkiar ye tikinhermia.

¹² “Ye nipig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rimriə minə mine nisinriə minə, miseighan kin əriə kamhopni əriə. ¹³ Narmamə tuksəməkin əmiə, misor ahas pən kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer timtim miseriaji nipig kwasig, Kughen tukrivəh miragh əriə.”

Nahasien ehuə apa Jerusalem

(Mat 24:15-28, 42-44; Luk 21:20-24)

¹⁴ Kini pəh yermamə yame raməvhuekin nəkwəkwə e tukrirkun. Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kini nipig kimiə naksəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame rorlah pik nar,’ ramərer ye kwənmhan yame ripəh nien mə tukramərer ikin, kimiə e Judia taksap miserkwaig ye takwar. ¹⁵ Tukmə yermamə ramapis irua ye nimə kafan to ripəh nivənen imə tuk nipikien narimnar kafan. ¹⁶ Tukmə yermamə raməmır yerki nəsimien kafan, to ripəh nivənen yerkwanu tuk niwəhyen kafan neipən. ¹⁷ !Man! Riskai pik tuk nipiraovin yamə mine kisor tipriə, kini mine yamə mine jiriə minə kasomaah hanə, meinai tuksərig rahas pik. ¹⁸ Taksəhuak tuk nahasien e mə

tukripəh nuəyen mirəh əmiə ye nipig kape nəhig ¹⁹ meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə ripəh nəm-hanəyen ririkakun ye nipig Kughen rimnərəhu nimoptanə meriaji-pə ai taktəkun mine. Kini nahasien kirik to ripəh nuə-minien nipig kirik rəmhen kin nahasien a. ²⁰ Mərig Kughen rimnəraitə nipig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə to khapəh nhamraghien tukun. Mərig In rimnərai nipig a mə tukrivəh miragh narmamə yamə mine In rimirpen əriə mə kafan narmamə minə.

²¹ “Nipig a, tukmə kirik rimə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rimə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimə takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ²² Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvin Kristo misor nimtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamə yamə mine Kughen ruirpen əriə. ²³ Mərig kwasig ikin narimnar a ruə, yakamni-pre ta tuk əmiə mə takasərig əmiə.”

²⁴ Kini Yesu rirpin mamni-pən tuk əriə mīmə, “Kini nipig kape nahasien tukruə mor infamien,

“ ‘Mirh tukripis,

Kini makuə to ripəh min nəsiəyen;

²⁵ Kini kəmhau minə tuksəsaah,

Kini mine narimnar fam ye nimago-ago tukhakiu-kiu.’ ”

(Aes 13:10, 34:4)

²⁶ Kini Yesu rirpin mīmə, “Kini en, kwasig ikin, narmamə tukpisəm Yo, Ji Yermamə, jaksi-pən ye napuə mivəh nehuəyen mine nikakien. ²⁷ Kini ai, jakher-ərhav kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimirpen-ta əriə.

²⁸ Sətarig min kin nuhpikinien kin nai a figtri. Tukmə nipig yame kwermīn rinaurə kini nimarīn rinəmhaier, kimie nakharkun mə kwənhauə ipakə tuk nəsimien en. ²⁹ Rəmhen əmə kin yame tukmə naksəm narimnar məknekin, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiə. ³⁰ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine ritərhav-pə. ³¹ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək, mərig nəgkiarien kafak to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik. ³² Mərig narmamə fam kiseinein nipig kape narimnar minə e tukruə iran. Agelo minə ye neai, mine Yo Ji Kughen, kimawə yakseinein min. Mərig Rimik pisin əmə In rirkun.

³³ “!Takasərig əmiə! !Mhapəh nisapirien! Meinai kimie nakseinein nipig yame narimnar minə e tukruə iran.

³⁴ Tukrəmhen kin yermamə kirik yame ritərhav iman yerkwānu mamvən yerkwānu pisin. Kwasig ikin ritərhav, rəhi-pən kafan narimnar kimi narmamə pisin minə mə tukasəm vi vi, kini mərəhu wok pisin pusun kimi əriə. Kini mini-pən tuk yermamə yame ramərer tuk kwəruə mimə, ‘Takamarha.’ ³⁵ Rəmhen əmə min kin kimia takasərig əmia meinai nakseinein nipig yame Yaməhuə kape nimə tukruə iran. Tukmə ror tukruə yenaiyu. Uə tukruə yenpig əru, uə tukruə yenpig-yenpig, uə tukruə yerkwēiha. ³⁶ Tukmə In ramuə ye naha nipig, pəh In tukripəh nəmien mə kimia nakasapir. ³⁷ Yakamni-pre tuk əmia, mamniərhav-pən min tuk narmamə mə takasərig əmia nipig fam.”

14

Namehuə kape nəmə Isrel kasarhakin swatuk tuk nhopniyen Yesu

(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Kini nipig a, tukharaptərekin nəviginien ehuə kin bred yame yis rirkək iran tukhani nahu kin. Jif pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses kinasarhakin swatuk mə tukharaptərekin apis-apis Yesu mishopni. ² Iriə kimnhani mhamə, “Pəh khapəh nharaptərekinien In ye nipig kape nəviginien ehuə, tamə narmamə [niemhaa rhai əriə kini] khauh apnapig əmə əriə minə.”

Piraovin kirik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu

(Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)

³ Kini Yesu rīvən Betani mivən ye nəkwai nimə kape Sae-mon. Kwən ai kupən rimivəh nimhəyen əutən ye tikin. Kini Yesu raməvigin hanə, piraovin kirik ruə mivəh botel kirik kimnor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Botel ai, senta aikin kamni kimə nad: nimrin rhaktə pik. Kini piraovin a rəsikta botel, mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu. ⁴ Mərig narmamə tiksın niemhaa rhai əriə khamə, “?Rhawor pian e roriah senta e? ⁵ Rhuvə pik mə to in rəvrai əmə; mirkun nivəhyen mane rəmhen kin tri handred taosen vatu* kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has minə.” Kini kishek pian a.

⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “!Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo. ⁷ Yavən has minə tukasəmir kimia miriə nipig fam. Kini tukmə nakhamə taksasitu irəriə nakharkun nisasituyen irəriə nipig fam. Mərig Yo jakpəh narəyen kitawə-m kimia nipig fam.

13:35: Luk 12:38 **14:3:** Luk 7:37-38 * **14:5:** Khapəh nhaniyen tri handred taosen vatu, mərig kimnhani mə, “Tri handred denarii.” Tri handred denarii in rəmhen kin mane yame yermamə kirik rawəh kape newk kirikianə. **14:7:** Dut 15:11

⁸ Piraovin e rimnor huvə-pə kimi Yo ye nirkunien kafan. Mavi-təg-pə senta ye nīprak mapnəpenə ye nīprak mə tuknim Yo. ⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarien Huvə ikin, tukaməvsao min kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rīvən məm jif pris minə tuk norien swatuk tuk neighan-pənien kin Yesu ye kwermiriə. ¹¹ Rīvən məm əriə, rikiriə ragien, kini kimnhani mə tukhavəhsi-pən mane kimin. Kini Judas rīvən, mamarə, mawhin nīpig tuk neighan-pənien kin Yesu kimi əriə.

Lodsapa

(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)

¹² Kini nīpig kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nīpig kape nəviginien e kamni kimə Pasova. Kini narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip kirik misor nəviginien ai kin. Kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən mhamə, “?Ik nakmə jakhavən hiə misor apnəpenə ye nəviginien kape Pasova?”

¹³ Kini Yesu rher-pən kin kafan yermamə kiraru mimə, “Tukmə nakratərhav-pən Jerusalem, mwəm kwən kirik ramrəh jag ehuə kirik kimiruk-pən nu iran. Kini takrakwasig kin in ¹⁴ mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin. Kini mirəni-pən tuk yemehuə kape nimə mirəmə, ‘Yhajoun rimher-pə kin əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame in mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Pasova?’ ¹⁵ Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən ye kwənmhaan ehuə apa yerpīrig ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar m-fam kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpeinə ye nəviginien aikin.”

¹⁶ Kini kratərhav miravən Jerusalem mwəm narimnar rəmhen kin yame Yesu ruini ta. Kini iriu kwor apnəpenə fam ye nəviginien kape Pasova.

Yesu rimini-ərhav mə Judas tukreighan-pən kin In kimi tikmir minə

(Mat 26:20-30; Luk 22:14-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)

¹⁷ Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan ¹⁸ misofugin ye tebol misəvigin. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak. Kimiə kirik e kitawə kasəkwətə.”

19 Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu minəsaiyoh əriə minə mhamə, “?Pa? ?Yo?”

20 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə kirik ye narmamə twelef kafak yame yakaweiress kwis bred ye supsup ye pənkin. 21 Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mimhə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən. !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehua!”†

22 Kini kiməsəvigin ta, Yesu rivəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun. Kini ai mhapu-hapu mivəhsi-pən kimi əriə. Mini-pən tuk əriə mimə, “Sən. In e niprak.” 23 Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini kimnhanim. 24 Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Nitawik e. Ramor əpu nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmir-ərhav. Tukraiye mivəh miragh narmamə rehua. 25 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mimə to yakpəh ninim-ninien waen meriaji minim min ye rao ye neai.”

26 Kini iriə kimisəni nipe kirik,‡ kwasig ikin khatərhav mhavən ye takwar kirik nhagin e Olif.

Yesu rimini-ərhav mimə Pita tukrini-ərhav mə in reinein In (Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

27 Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“‘Jakuh yermamə yame raməm huvə sipsip minə, kini sipsip kafan minə tuksaiyu rik rik.’ ” (Sek 13:7)

28 Kini Yesu rirpin mimə, “Mərig nipig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”

29 Mərig Pita rini-pən tukun mimə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksın tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to ripəh nimirien.”

30 Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyen mikiraru, ik takni mkisisər mə nakeinein Yo.”

31 Mərig Pita rarə mini-pən skai min mimə, “Tukmə khamə tukshopni ərau, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik.” Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarien kirikianə.

Yesu rimavən apa Getsemane maməhuak (Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

† 14:21: Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, ripihuvə!” Mərig niprai nəgkiarien ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehua.” 14:24: Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16; Hib 9:20 ‡ 14:26: Ye Nəviginien kape Pasova, kwasig ikin kasəvigin, nəmə Isrel kimisəni nipe tiksın ye Ol Sam 113-114. Misəvigin ta, ai, misəni nipe tiksın ye Ol Sam 115-118. 14:28: Mat 28:16; Mak 16:7 14:31: Jon 11:16

³² Kini ai iriə khavən min apa yerkwanu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mimə, “Kimiə taksəkwətə ikin e. Pəh yakvən maməhuak.”

³³ Kini In mikir Pita mine Jemes mine Jon, irisir min. Rikin rərhakis pik. ³⁴ Kini rini-pən tuk ərisir mimə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə tukun. Takarhəmir eikin e, marharhəhuyə.”

³⁵ Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimkur maməhuak. Mamaiyoh Kughen mimə, “Rimik, tukmə nakeighan kin, nəmhəyen en tukrirkək tuk Yo.” ³⁶ Kini mimə, “Tatə, tukmə rikim ragien, aweh, vəhsi-ta nəmhəyen§ yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

³⁷ Kini ai In rirerig-pə min tuk ərisir. Məm irisir krhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “Eh, Saemon, ?Rhawor nakamapir? ?To nakpəh narhayen kape nīpig kwakwə uə? ³⁸ Kimiə takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimiə rəsanin mərig nīpraimiə rəpou.”

³⁹ Kini ai In mīrerig min maməhuak. Mini-pən əmə min nəgkiarien a. ⁴⁰ Kini ai mīrerig-pə min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rimivəh nīmrisir. Mərig irisir kwərhauris mīrheinein nar yame tikrhini-pən tukun.

⁴¹ Kini ai In rivən min. Marə muə min yame ror kisisər kin. Rini-pən tuk ərisir mə, “?Rhawor? ?Nakarhapis hanə? !Infamien! Nīpig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi nəmə has minə. ⁴² Rhekimter, pəh kamhavən. !Rhəmru! Yermamə yame rikin rimnagien tuk neighan-pənien kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ipakə ta.”

*Tikmir minə kape Yesu khauə mharaptərəkin In
(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)*

⁴³ Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, ritirhav-pə. Nukwhao ehə kamhakwasig kin, mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kape Moses, mine nəmehuə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁴ Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en. Takharaptərəkin, mhakir mhavən, mhapəh nisorien rap.”

⁴⁵ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “Yhajoun,” məturəm-pən kimin. ⁴⁶ Kini ai iriə khauə mharaptərəkin Yesu.

14:32: Jon 18:1 **14:34:** Jon 12:27 **§ 14:36:** Nəgkiarien kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinin ye nəmhəyen.” **14:36:** Mak 10:38; Jon 6:38

47 Mərig yermamə kirik ramərer ipakə tukun, rəvi kafan nau nisə mərəru ta nimətərgi yor atuə kin kape hae pris.*

48 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə? ?Rhawor nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptəəkən Yo? 49 Nipig fam kitawə-m kimiə kasəmir ye nimə ehua kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptəəkiniyen Yo. Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini tukraməkeikei mor nəfrakisien kin.”

50 Kini mərig narmamə kafan kisap ta iran. 51 Mərig yermamə kirik yame rimikwasig kin Yesu rətəut əmə. Kini nipig kharaptəəkən kwən a, 52 rəta ye neipən kafan maiyu kopie kopie əmə map.†

Yesu rimnərer ye nimri kaonsel

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

53 Kini khakir Yesu mhauə kimi hae pris. Jif pris minə mine nəmehua kape nəmə Isrel minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kwəsofugin ta əriə minə aikin. 54 Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyen tuk Yesu. Nipig ruə pakə tuk nimə ehua kape hae pris, kini mivən məkwətə iriə narmamə kape hae pris minə masərkəp. 55 Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kimisarha kin narmamə tiksin yame tukhauə miseikuə ye Yesu, ai khauh mishopni. Mərig khapəh nisəmien yermamə kiraru yamə mir tikrani nəgkiarien kirikianə.‡ 56 Narmamə khapsaah kishəkimter maseikuə ye Yesu, mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

57 Kini narmamə tiksin kishəkimter mhani nəgkiarien eikuə ramvən tukun mhamə, 58 “Yakasərig ramni mə, ‘Yo jakatmətəgətəg Nimə ehua kape Kughen yame narmamə kimisor; mərig kwasig ikin ye nipig yame ror kisisər kin, jakərip yame rivi yame to yermamə ripəh nivhirəkinien.’ ” 59 Iriə kamhani mhani mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

60 Kini ai, hae pris rərer ye nimririə mini-pən tuk Yesu mīmə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor e kamhani məkneikin nəgkiarien iram?”

* **14:47:** Jon 18:10 rimə Pita e rimnərəru nimətərgi kwən a. **14:49:** Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20 **14:50:** Sam 31:11 † **14:52:** Narmamə tiksin kamhani mə kwən a raiyu kopie kopie mamap, Mak en, yame rimirai nəkwəkwə e Mak. ‡ **14:55:** Nam 35:30 mine Dut 17:6; 19:15 khamə tukmə tukhopni yermamə hah kirik, yermamə kiraru tikrani nəgkiarien kirikianə, ai khopni. **14:58:** Jon 2:19-21

⁶¹ Mərig Yesu rərer əmə mamapnapig. Kini hae pris rarar maiyoh mīn mīmə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo? ?Kughen yame kamni vi vi In, Ik kafan e kwajikovə uə?”

⁶² Kini Yesu rīmə, “Yo en. Takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehuə. Kini takpisəm mīn Yo jaksi-faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

⁶³ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemha rīnnhai ni]. Mīni mə, “?Rhawor kitawə kasarha kīn hanə narmamə yame tukhani hah In? ⁶⁴ Nakwəsərig ta mə rīmīni hah Kughen. ?Rikimiə ramhaw-əsik? ?Tukshawor In e?”

Kini khamə tukraməkeikei mīmha. §

⁶⁵ Kini tiksīn kishəkīnter masərig-əwhin. Tiksīn kisarkis-əterəkin nīmīn mīr, mhauh mhani-pən tukun mhamə, “!Eh, profet! !Ni-ru mə pa e rīmuh Ik!”* Kini narmamə mīnə kape hae pris kisəsik In mhakir.

Pita rīmīni mə in reinein Yesu

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18; 25-27)

⁶⁶ Kini Pita raməmīr ipakə tuk nīmə ehə kape hae pris, kīni piraovīn kirik, yasitu kape hae pris, ruə. ⁶⁷ Məm Pita ramərkəp. Rəm tīm tīm kīni mīmə, “Eh, ik mīn kirik. Nakamk-wasig kīn yemə Nasaret e Yesu.”

⁶⁸ Mərig Pita rīmə, “Nīkam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” Mīterhav meiwaiyu mīn maməmīr ye kwəruə kape rukwanu a. Kini man kīrīkianə rəkakə.†

⁶⁹ Kini yasitu a kape hae pris rarə muə mīn. Mīnamni-pən tuk narmamə mīnə aikīn mə, “Kwən e, in kīrīk mīn a.” ⁷⁰ Mərig Pita rīmīni neikuəyen iran.

Rapəh norien tu, narmamə yamə mīne kasəmīr aikīn khani-pən tuk Pita mhamə, “Nəfrakisien, ik əfrakis kīrīk mīn a. Meinai ik mīn yemə Galili.”

⁷¹ Mərig Pita rīni-pən skai tuk əriə mīmə, “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. Tukmə yakameikuə, Kughen tukror narpīnien kīmi yo.”

⁷² Məknekin, man rəkakə mīkīraru. Pita, rīkin raiyu məsik nəgkiarien yame Yesu rīmīni mīmə, “Man tukrīpəh hanə nīkakəyen mīkīraru, takni m-kīsīsər mə ik nakeinein Yo.” Kini rərig rahas pīk; rīkin rərhakis masək.

§ **14:64:** Loa kape nəmə Isrel, ye Levitikas 24:16, rīmə tukmə yermamə kīrīk ramni hah Kughen, tukhopni. * **14:65:** Aesea 11:3 rīmə Mesaea, uə Kristo, nar apnapig mə ramapir; mərig tukrīrkun naha nhagin yame narmamə kasor. Narmamə e kasarkis nīmīr Yesu kīni mhamə tuksəm-ru mə to Yesu rīrkun əfrakis mīn əriə uə nīkam. † **14:68:** Kopi akwas tiksīn kape Niutesteman khapəh nhaniyen mə man kīrīk rəkakə aikīn. Kamhani əmə mə Pita raməmīr ye kwəruə kape rukwanu a.

15

Yesu ramərer ye nımri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Yenpig-enpig əgkəp, jif pris, mine nəmehuə kape nəmə Isrel, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, mine narmamə tiksin min kape kaonsel kape nəmə Isrel kaharaih mhun nəgkiarien kirik. Mhani-pən tuk narmamə tiksin mə tüksərkis-ərkis Yesu. Kini mhakir In mhauə mhakir-pən kimi Paelat, yamehuə kirik kape Rom. ² Kini ai Paelat raiyoh In mimə, “?Ik e Ik Yermaru kape yemə Isrel uə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Nəfrakisien e nakamni.”

³ Kini jif pris minə khani-ərhav neikuəyen rehuə yame kimisəm-pən ye Yesu. ⁴ Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? Əmru. Kamhani nəgkiarien rehuə iram.”

⁵ Kini Paelat rimnəm mə Yesu ripəh niniyen nar kirik, rakur.

Paelat rimə Yesu tukraməkeikei mimhə

(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ Ye newk minə fam, ye nipig kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kwəvəhsi-pən ta ye kalabus, kini yamehuə ririsin kirik ramvən. ⁷ Kini narmamə tiksin kasəmır ye kalabus meinai khamə tukhauh gavman, kini mishopni narmamə tiksin. Iriə kirik, nhagin e Barabas. ⁸ Kini nəmə Isrel kimnhauə misəm Paelat mamaiyoh-pən in mə tukror norien yame ramor rerin mirisin yermamə kirik ye kalabus. ⁹ Kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Naksorkeikei mə jakrisin Yermaru kape nəmə Isrel uə?” ¹⁰ In ramaiyoh məknaikin meinai in rimnəm ta mə jif pris minə kimisərəhu-pən Yesu ye kwermın meinai kasəməkin Yesu tuk yamai mə narmamə fam kisorkeikei In.

¹¹ Kini jif pris minə kimnhani mhani-pən tuk kuwhen a mhamə tukhapəh niseighanien kin Yesu mə tukritərhav, mərig mə tukseighaan kin Barabas. ¹² Kini Paelat raiyoh-pən min əriə mimə, “?Mərig jakhawor kwən yame kimia nakamhani mə In Yermaru kape nəmə Isrel?”

¹³ Kini iriə kisokrən ehuə mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

¹⁴ Mərig Paelat raiyoh-pən min əriə mə, “?Tuk naha? ?Naha norien yame rimnor rahas?”

Mərig iriə kisokrən ehuə pik min mhamə, “!Əsik-haktə In ye nai kamarkwao kin!”

¹⁵ Kini Paelat rimnorkeikei mə tukror rikiriə, meighaan kin Barabas ritərhav ye kalabus. Kini rimə tukərkis-ərkis Yesu, kikir In kavən kiruk haktə In ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kasarh iakei ye Yesu
(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Kini mobael tiksın khakır Yesu mhavən ye nimə ehua kape Paelat kini misokrən kin nukwao kape mobael minə mə tukhauə. ¹⁷ Kini kharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin. Kini mharəh nəəus kirik ror nhirin, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə. ¹⁸ Kini masokrən kin mamhani mhamə, “İk e yermaru kape nəmə Isrel. !Kimawə yakamhasiai Ik!” ¹⁹ Kini mamhauh kapən kapə kin nai, masərig-əwhin, kini misənimkur ye nimirin mhamə kamhasiai In. ²⁰ Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta min kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakır mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə In ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin
(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ Kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rim Aleksanda mine Rufas. In ramvən apa Jerusalem, kini khani-əhu misarkut kimin mə tukrirəh nai kamarkwao kin kape Yesu. ²² Kini iriə mhakır Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame nıpran rimə, kwənmhaan kape kerhə irə jir).^{*} ²³ Kini ye kwənmhaan a khavəhsi-pən waen kimi Yesu yame kəvit-pən nımar nai kirik kamni kimə “mir”.[†] Mərig Yesu rıpəh ninimien.

²⁴⁻²⁵ Rampıgıg hanə, kimnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masarukin daes tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. ²⁶ Kini kirai-pən nəgkiarien kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mımə, “In e Yermaru kape nəmə Isrel.” Kini misarkwəterəkin-pən ye nai kamarkwao kin. ²⁷ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisır Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ²⁸ Məknəkin, nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə, yame rimə, “Kiməsəvheikin In iriə nəmə has minə.”[‡]

²⁹ Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kasarh iakei pən iran. Masəwhan-əwhan kapəria kapə. Kini mamhani mhamə, “!In en! !Ik yermamə kape natmətəg-ətəgien nimə ehua kape Kughen mine nor-minien ye nıpıg kisisər əmə! ³⁰ İntah. Əta-ru ye nai kamarkwao kin meiwaiyu, mivəh miragh atuk ik.”

15:21: Rom 16:13 ^{*} **15:22:** Nəgkiarien e “Golgota” ye nəgkiarien kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nıpran rimə “kerhə irə jir.” [†] **15:23:** Tukmə ror kaməvit-pən mir ye waen tuk nini-əhuyen nəməmhəyen. **15:24-25:** Sam 22:18

[‡] **15:28:** Nəgkiarien ye v. 28 rıkək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nıkam. **15:29:** Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58

³¹ Kini jif pris minə mine nəmhajoun minə kasarh min iran. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rīvəh mīragh ta narmamə khapsaah. Mərig rīpəh nəmhenien tuk nīvəh-mīraghien In. ³² Rhuvə mə Kristo e, In yermaru kape nāmə Isrel, tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran.” Kini kwərə mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kwarpakwə kimi Yesu.

Yesu rimamhə

(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³ Yereweihə əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrīg əpis tanimtanə meriaji tri klok. ³⁴ Kini ye tri klok, Yesu rokrən ehua mimə, “!Elae! !Elae! ?Lama sabaktani?” Nīpran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”[§]

³⁵ Kini narmamə tiksīn yamə mine kasərer aikīn misərig nəgkiariēn ai mhamə, “Sərig-ru. In ramokrən kin Elaeja.” ³⁶ Kini kwən kirik raiyu ətkin mivən mīrəh nīpərpər neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. Kini mimə, “?Pəh kisəm-ru mə to Elaeja ruə masitu iran uə?”

³⁷ Mərig Yesu rarə mokrən ehua min kini ai kafan neihagien ritərhav.

³⁸ Kafan neihagien ritərhav aikīn, kini nəkwai nimə ehua kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapīg kin Kwənmhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nīpərin kīraru. Rəhipu apa yerpīrig əgkəp meiwaiyu. ³⁹ Kini yamehua kape mobael yame ramərer ipakə tuk Yesu məm nīmhayēn kape Yesu kini mimə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁴⁰ Kini Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri nisīn kwajikovə mir nhagriu Jemes mine Joses, karharer isok, iriə nīpiraovin tiksīn masəm In. ⁴¹ Nīpig Yesu rimavən Galili, irisir ai karhikwasig kin In, mīrhasitu iran. Kini nīpiraovin apnapīg minə khapsaah apaikin, kimnhatərhav-pən Jerusalem iriə min mhauə.

Josefyemə Aramatia riminim Yesu

(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁴² Nīpig a, kamni kimə napnəpenəyēn meinai tikəni rikwamer kin nīpig kape Sabat. Ipakə mīrh rīvə, ⁴³ Josef, yemə Aramatia kirik, ritərhav-pə. In yermamə kirik kape kaonsel kapəriə, yame yermamə kamhasiai in. Kini in min rawhin narmaruyen kape Kughen mə tukruə. Ramgin pawk, mərig rimnarar mivən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin

[§] 15:34: Yesu raməni Ol Sam 22:1 ikin e. Nīmhayēn kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Ol Sam 22. 15:36: Sam 69:21 15:40: Luk 8:2-3

niprai Yesu. ⁴⁴ Paelat rimnərig mə Yesu rimamhə aihuaa əmə, rakur pik kin. Kini mokrən kin yamehuə kape mobael maiyoh in mimə, “?Yesu ruamhə əfrakis uə?”

⁴⁵ Kini yamehuə ai reighan kin. Kini Paelat reighan kin Josef mə tukrivən mirəh niprai Yesu. ⁴⁶ Kini Josef rivən mirəhsi-əhu nipran ye nai kamarkwao kin, mivən mivəh nimri neipən huvə kirik muə muvrig nipran kin neipən a. Kini mirəh mivən mərəhu ye nəpag kapier kirik yame kinor huvə ta. Kini mətapig əswasig kin kapier ehə kirik. ⁴⁷ Ye nipig a, Meri, pian Magdala, mine Meri nisin Joses, iriu kimawəm kwənmhaan yame rimnərəhu-pən Yesu ikin.

16

Yesu rimamragh min ye nimhəyen

(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Rinamenaiyu, nipig kape Sabat rinamor infamien, Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri, nisin Jemes, krhivən mirhivəh nimri nimar nai tiksın yame nəmiovin rapien huvə. Mirhivən mə tukrhor-pən ye niprai Yesu. ² Kəni rikwamer kin, ye Sande, yenpig-enpig əgkəp, krhivən ikin niprai Yesu raməmır ikin. Mirh rikakun mamhaktə, ³ karhivən hanə ye swatuk, marhini-pən tuk ərisir mirhimə, “?Pa tukrasitu irətasir tuk nəsoktayen kin kapier yame kimnhaukrai əswasig pən tuk Yesu?” ⁴ Irisir kirhini məknai kin meinai kapier a in rehə pik, mərig karhini hanə marharha-pən, mirhəm mə kinəsok ta kin kapier a.

⁵ Karhivən imə ye nəpag kapier ai, mirhəm pikwarien kirik, kafan kot rəpomh mhawən. Ramkwətə ye kwermirisir matuk. Kirhəm, kirhakur. ⁶ Mərig rini-pən tuk ərisir mimə, “Takrhipəh nırhiginien. Yakirkun mə nakarharhakın Yesu yemə Nasaret, yame kimiruk haktə ye nai kamarkwao kin. Mərig In rirkək eikın e. Ruimragh ta. Rhuəru mirhəm. Tamhekin e kimnərəhu ikin. ⁷ Takrhivən mirhini-ərhav-pən tuk narmamə mine Pita mirhimə, ‘In rinəkupən ta kin əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikin, rəmhen kin yame In ruini-pre ta tuk əmiə.’ ” ⁸ Kini pia misir a krhitərhav, meinai kimirhigin pik, kini marhətəmnimin. Ror pən krhipəh nırhini-əsah-pənien tuk narmamə.*

16:7: Mat 26:32; Mak 14:28

*

16:8: Kopi akwas tiksın kape Niutesteman ye nəgiarien kape nəmə Gris kharpin nəgiarien ye ves 8 mhamə, “Mərig nipiraovin minə ai kimnhauə misəvsao-pən kin kimi Pita mine narmamə yamə mine kasəmir aikin. Misəvsao kin narimnar yame kwən ai rimini-pən tuk əriə. Kwasig ikin ye narimnar minə a Yesu atuk ritaərhav-pən tuk əriə mivəhsi-pən nəgiarien kimi əriə mə tukhatərhav misarkurao ye tanimtanə misəvsao kin Nəgiarien Huvə kape Kughen. Nəgiarien ai ramni mə Kughen rirkun niwəh-miraghien narmamə mirkun nəmviviyen narmamə kape rerin.”

*Yesu rimamragh min, narmamə khapsaah kasəm In†
(Mat 28:9-10; Jon 20:11-18)*

⁹ Yesu rarə mimragh min ye Sande yenpig-enpig əgkəp. Aikin mitərhav-pə tuk Meri, pian Magdala yame Yesu rimnəkota nanmin has seven iran kupən. ¹⁰ Kini pian ai rivən məm narmamə yamə mine kimnəmhakwasig kin Yesu, yame kasərig rahas pik tukun, misasək. Məvsao-pən kin kimi əriə. ¹¹ Mərig nipig kimisərig mə Yesu rimimragh min kini Meri min rimnəm, iriə khapəh nhanien nəfrakisien iran.

¹² Kini ai, yermamə mir kīraru kape Yesu kaweriwək ye swatuk, Yesu ritərhav-pən tuk əriu. Nīpran rukrekin pisin. ¹³ Kini kīrarerig miravən mwəvsao kin kimi narmamə minə kafan; mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

*Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Wok 1:6-8)*

¹⁴ Kasarə mamhavən, narmamə leven kape Yesu kasəvigin, Yesu ritərhav-pən min tuk əriə; kini məgkiar-pən skai kimi əriə meinai iriə khapəh nishatətəyen iran. Kini kaparhia kapə riskai pik. In rimnəgkiar skai pən tuk əriə meinai khapəh min nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kape narmamə minə tiksın yame kimisəm In, mamhani-ərhav mə rimimragh min. ¹⁵ Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Taksəkeikei mhavən misarkurao ye tanimtanə mhani-ərhav nəgkiarien huvə kape Kughen. ¹⁶ Yermamə yame rhatətə irak, kini mor baptaes, Kughen tukrivəhsi-pən nimraghien rerin kimin. Mərig yermamə yame ripəh niniyen nəfrakisien irak, Kughen tukrini mə tukrivəhsi-pən narpinien kimin mə tukrivən apa ye nap ehua. ¹⁷ Kini narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukror nimtətien tiksın ye nimraghien kapəriə. Tukharkun nisəkotayen nanmin has ye narmamə ye nhagik; mharkun min niniyen nəgkiarien pisin pisin; ¹⁸ mharkun nīrəhyen snek, mərig snek to ripəh nəsiyen əriə; mharkun nīnimien kakonə, mərig to khapəh nhamhəyen kin; mharkun nərəhu-pənien kwermiriə ye narmamə yamə mine kamamhə, kini tuksəsanin.”

¹⁹ Yesu Yermaru raməgkiar infamien, Kughen rivəh In mhaktə mivən ye rao ye neai. Taktəkun ai, In ramkwətə ye kwermi Kughen matuk. ²⁰ Kini narmamə kafan kimnhatərhav misəvsao kin Nəgkiarien Huvə ikin minə fam. Kini In ramasitu irəriə. Kini mamor nimtətien ripsaah ye nimraghien kapəriə mə narmamə tukhani nəfrakisien iran.

† **16:8:** Nəgkiarien ye v. 9 meriaji 20, rirkək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə pa nhagin rimirai. **16:14:** 1 Kor 15:5 **16:15:** Wok 1:8 **16:16:** Wok 2:38 **16:17:** Wok 2:4; 8:7 **16:18:** Luk 10:19; Wok 28:3-6 **16:19:** Wok 1:9-11; 2:33-34 **16:20:** Wok 14:3; Hib 2:3-4

Luk

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame

Luk rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e

Luk

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e- nəmehua kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Luk rimirai nəkwəkwə e. In pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu, mərig in rirkun huvə aposol Pol, kini maməriwək-pən rehua tuk Pol. Pəh nien mə Luk yemə Isrel, mərig in yemə Gris; mərig in yeməhuak kirik. In dokta kape nor-huvəyen narmamə, kini mor huvə skul. Miwəs huvə nəvsaoyen kape narimnar yame rimatərhav ye narəyen kape Yesu. In rimirai nəkwəkwə e, mine Wok yame Aposol minə Kimisor.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas. Niprai nhag e ramni mə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi kwən a, mərig rirkun mə nəməhuak minə khapsaah tuksəvhekin.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig yame rimirai? Ye nipig a, nəvsaoyen kape Yesu rehua mərərao. Kasərig, tiksın kimnhani nəfrakisien iran, tiksın kimnhaukreikin nəvsaoyen kape Yesu mhani atuk ye nərigien kapəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Luk rorkeikei mə tukrini atuutuk nəgkiarien ye narəyen kape Yesu. Rimə tukrirkun huvə nəfrakisien ye narəyen kape Yesu, maməgkiar kimi narmamə yamə mine kimnasəriwək iriə Yesu masəm naha nhagin yame In rimnamor. Kini Luk rimiwəs huvə nəgkiarien kapəriə, kwasig ikin rirai nəkwəkwə e. In rorkeikei mə tukrhajoun mə Yesu In yermamə əfrakis kirik mine Kughen, rimipəh norien nar has kirik. In Kughen, kini In ravəh miragh narmamə.

Luk rimirikakun nəgkiarien kafan

¹⁻³ Teofilas, ik yamehua kirik, kamsiai ik. Narmamə khapsaah kimisəm narimnar kin nimririə yame Yesu rimnor ye nipig rimnamarə ye tokrei tanə. Iriə kimnisarə ye nipig kape nirikakunien kape narimnar minə a, kini misarkut pik mə tuksərəhu atuutuk nəvsaoyen kape narimnar minə a. Kimnharai ta narimnar yamə mine

narmamə tiksin kimnhani, kini mhani-ərhav. Kini yo yimwəs huvə nəgkiarien iran minə mə jakirkun huvə narimnar minə a ye nirikakunien kafan. Kini taktəkun ai, kafak nərigien rimə jakrai atuatur narimnar m-fam mher-pre kin. Jakrai atuatur yamə minə kimisəkupən, mine yamə mine kimnhakwasig. ⁴ Yimnorkeikei mə jakni narimnar minə e tuk ik mə takirkun atuatur nəfrakisien kape nəvsaoyen yame kinhajoun ta ik kin.

Agelo kirik rimini-ərhav narhayen kape Jon Baptaes

⁵ Ye nipig king kape provins e Judia, nhagin e Herod Ehuə, pris kirik aikin, nhagin e Sekaraea. In kirik ye pris minə kamokrən kin əriə kimə, "Pris minə kape kwənərəus kape Apia," [yame rimasi-pən ye kwənərəus kape Eron kupən]. Kafan piahwaru, nhagin e Elisabet, rimasi-pən min ye kwənərəus kape pris e Eron. ⁶ Kini iriu kwətuatur ye nimri Kughen, mawəri-pən huvə norien kape Loa kape Moses, mine nəgkiarien minə iran; mirapəh niwəsikien kirik. ⁷ Mərig jiriurirkək meinai Elisabet ror siə kin ror hanə, minəpiahuaru, kini Sekaraea min rinəhuaru.

⁸ Kini ruauə atuatur ye nipig yame Sekaraea mine kwhen kafan kasor wok kapəriə ye Nimə Ehuə kape Kughen. ⁹ Khamə tuksəm-ru mə pa nhagin tukrauru-pən ye Nimə Kape Kughen mivaan insens nəmiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen. Kini ye norien kape pris minə kape nirpenien yermamə yame tukrivən imə, kimnharai-pən nhagriə ye kwaji kapier kirik mhawhan. Kimnhawhan, kapier yame kimnharai-pən nhag Sekaraea iran rukreikin haktə. ¹⁰ Məkneikin riməpəh narmamə khapsaah iruə kasofugin masəhuak, kini rimauru-pən imə mivaan insens.

¹¹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə marer ye nikar tebol matuk ye kwənmhaan yame rivaan insens ikin. ¹² Kini Sekaraea rəm rakur, migin pik. ¹³ Mərig agelo a rini-pən tukun mimə, "Sekaraea, pəh niginien, meinai Kughen rimnərig kafam nəhuakien. Kafam piahwaru Elisabet tukrərəh tini kirik yerman. Kini takaməkeikei mhen-pən nhagin mə Jon. ¹⁴ Kini takərig rhuvə, magien tukun, kini narmamə khapsaah tuksagien tuk nimraghien kafan, ¹⁵ meinai in tukruə yamehuə kirik ye nimri Kughen Yermaru. Kini to in ripəh ninimien waen, mine ninimien skai minə.* Kini Nanmin kape Kughen tukrikwar ye nimraghien kafan, ririkakun ye nipig raməmır apa ye tip nisini, mamvən, infamien rirkək. ¹⁶ Kini in tukrivi-pə nəmə Isrel khapsaah kharerig-pə tuk Yermaru kapəriə e Kughen. ¹⁷ Kini in tukruə məkupən kin

¹:9: Eks 30:7 * ¹:15: Nam 6:1-4 ramni mə profet minə khapəh nhanimien waen, tamə kisapis kin. ¹:15: Nam 6:2-3

Yermaru ye nanmın mine nəsəninien kape Elaeja kupən, mə in tukrukreikin riki tatə minə khrerig-pən mın tuk kapəriə kwajikovə minə; kini in tukrukreikin mın narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen khauə mın ye nırkunien kape nəmə atuatur minə. Ye norien a, in tukror apnəpeinə ye nımraghien kape narmamə tuk nuəyen kape Yermaru.”

¹⁸ Məkneikin, Sekaraea rini-pən tuk agelo mımə, “? Jakhawor pən iran mine mırkun mə nar e tukruə mor nəfrakisien kın? Meinai yo yaknəhuaru ta; kini kafak piraovin rinəpiəhuaru mın.”

¹⁹ Mərig agelo a rini-pən tukun mımə, “Yo, nhagik e Gabriel, kini yo yakamərer ye nımri Kughen ye nıpig m-fam. Kini In rımnhər-pə kın yo mə jakuə məkkiar kimik, mini-pre nəvsaoyen huvə e. ²⁰ !Ətarig-ru! Neramım tukrərpəvin kini takeinein nəgkiarien meriaji nıpig takəm nıprai nəgkiarien e, meinai nımipəh niniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. In tukruə mor nəfrakisien kın ye nıpig atuatur kafan.”

²¹ Kini ye nıpig a, narmamə kimiseito kın Sekaraea, misərig mə rhawor ramor məkna tan pən ye nəkwai Nimə kape Kughen. ²² Kini rımatərhav-pə, meinein nəgkiarien. Ror məkneikin iriə kımnharkun mə in rımnəm nəmrərhavyen kırık imə. Raməkkiar əmə kın kwərmin mamvən, neramən rımnarpəvin.

²³ Kini nıpig rımnor infamien ye wok kape pris ye nəkwai Nimə kape Kughen, in rırerig-pən yerkwənu. ²⁴ Kini rıpəh norien tu, kafan pıahwaru ror tıpin, mamerkwaig əmə yerkwənu meriaji makuə kırıkırıp, ²⁵ mamni mımə, “Nar e Kughen Yermaru rımnor ruə irak. Apa kupən, narık rırkək, yakauris. Mərig taktəkun ai, Kughen rımnor rhuvə-pə kimi yo, kini rıkık ragien mə jakrəh kwajikovə kırık, mıpəh mın naurisien kın nımri jır.”

Agelo kırık rımini-ərhav mə Yesu tukrarha-pə ye tokrei tanə

²⁶ Kini nıpig Elisabet ror tıpin mivəh makuə sikis, Kughen rımnher-pə kın agelo kırık kafan, nhagin e Gabriel, rıvən apa yerkwənu kırık nhagin e Nasaret, ye provins e Galili. ²⁷ In mivəh nəgkiarien kırık mamvən kimi piraovin kırık nhagin e Meri. Yerman rıpəh hanə nivənien tukun, mərig kımırpen ta kimə tukikir pən kimi kwən kırık, nhagin e Josef, yame in kwənərəus kırık kape King Deved. ²⁸ Kini agelo a raji-ərhav pən tukun, mini-pən tukun mımə, “Rhuvə, Meri. Kughen rımnəəhu kafan nıhuvəyen kimik, kini mamarə kımıru mın.”

²⁹ Mərig tıpir ramuh Meri tuk nıprai nəgkiarien a, mımə, “? Rhawor e mamni vi vi məkneikin yo?”

³⁰ Mərig agelo a rini-pən tukun mīmə, “Takpəh niginiēn, Meri, meinai Kughen rimirpen mə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimik. ³¹ Ror məkneikin, takaməkeikei mor tipim. Takaməkeikei mirəh kwaji kirik yerman, mhen-pən nhagin mə Yesu†. ³² In tukruə mamor yemə huvə pik kin. Tukaməkeikei kokrən kin In kimə In Ji Kughen Yerpīrig. Kini Kughen Yermaru tukror In ruə king rəmhen əmə kin ripni kupən e Deved. ³³ Kini In tukramarmaru ye kwənərəus yamə mine khasi-pən ye Jakob, kini kafan narmaruyen tukramarə kape rerin.”

³⁴ Kini Meri rini-pən tuk agelo mīmə, “?Jakhawor-pən iran mine mirəh kwajikovə kirik tukmə yakpəh nəri-pən-hanəyen yerman?”

³⁵ Mərig agelo rini-pən tukun mīmə, “Nanmin kape Kughen tukrurə marə iram, kini nəsaninien kape Kughen Yerpīrig tukrhen ik. Kini in e kwajikovə yame takrəh, in ratuatuk pik, tukamokrən kin In kimə Ji Kughen. ³⁶ Kini, əmru, kuham e Elisabet rinəpiəhuaru pawk, mərig rinor ta tipin kin kwaji yerman kirik. Kimini in kimə piəhwaru yame ror siə kin, mərig taktəkun ai rinor tipin mivəh makuə sikis. ³⁷ Narimnar minə e kashajoun-pən mə nar kirik ripəh norien neineinien tuk Kughen.”

³⁸ Məkneikin Meri rini-pən tukun mīmə, “Əwəh. Yo yorwok əmə kape Kughen Yermaru. Pəh In tukror naha nhagin kimi yo yame ik nakamni.” Kini agelo rəta iran, mamvən.

Meri rimavən məm Elisabet

³⁹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, ripəh norien tu, Meri rimnarar iman ikin, mhai miren nar mivən apa yerkwanu kirik ye nikar tukwas minə ye provins e Judia, ⁴⁰ mauru-pən imei Sekaraea mine Elisabet. Magien tuk Elisabet, ⁴¹ kini nipig Elisabet rərig Meri raməgkiar, məknakin kwajikovə a ye tipin rakur mikiu; kini Nanmin kape Kughen rimnor Elisabet ⁴² rok-rapomh mīmə, “!Kughen ramor rhuvə-pre kimik rapita nipiraovin minə fam, kini In tukror huvə-pən kimi kwaji yerman yame takrəh! ⁴³ Mərig yakpəh nirkunien mə rhawor e Kughen ramor huvə pə məkneikin kimi yo mə nisin Yermaru kafak tukruə məm yo. ⁴⁴ Yakamni məkneikin meinai nipig yimnərig kafam nəgkiarien, kwajikovə e yame raməmīr e ye tipik ramagien mamkiu. ⁴⁵ Kini Kughen tukror rhuvə pre kimik meinai nimini nəfrakisien ye nəgkiarien yame Kughen Yermaru rimini-pre tuk ik.”

Meri raməni nipei maməgnəgin Kughen

† **1:31:** Nhag e Yesu, nipran ramni mīmə Kughen tukrivəh miragh narmamə mifam. **1:31:** Aes 7:14; Mat 1:21-23 **1:33:** 2 Saml 7:12,13,16; Aes 9:7 **1:37:** Mat 19:26; Job 42:2; Jer 32:17

- 46 Məkneikin Meri rımə,
 “Ye nımraghien mınə fam kafak, yakaməgnəgin Kughen Yermaru,
 47 kini rıkk ramagien pik tuk Kughen kafak yame ravəh mırəgh yo,
 48 meinai yo yorwok əmə kafan yame yo yermamə apnapig əmə, məriɡ rıkin raməsik yo.
 Kini taktəkun ai mamvən, narmamə m-fam tukhani mə Kughen rımnor huvə pə kimi yo.
 49 Meinai Kughen e nəsaninien kafan in rehuə,
 In rımnor narımnar rehuə kimi yo.
 Kini nhagin ramərhakə.
 50 Kini rıkin rehuə tuk narmamə yamə mine kamhasiai In, iriə e narmamə yamə mine kimisəkupən misarə mine yamə mine tukpihauə kwasig ikin.
 51 In rımnor nar apsipis mınə ye nəsaninien ye kwermın.
 Mher yerhav kin narmamə yamə mine kisausit ye nətəriɡien kapəriə.
 52 Mivəh-si-əhu namehuə mınə ye kapəriə neihuəyen,
 kini mivəhsi-haktə narmamə yamə mine kapəriə nətəriɡien reiwaiyu.
 53 Narmamə yamə mine nıkuhmə raməs əriə, In raməvigın əriə kin nəviginien yame rhuvə,
 kini narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, In rımnher yerhav kin əriə, nar rımirəkək tuk əriə.
 54 In rımnasitu ye kwənərəus kape Isrel, iriə e yorwok mınə kafan. Rıkin raməsik mə rıkin tukraməkeikei mamehuə tuk əriə, 55 rırikakun ye Ebrahim kupən mine kwənərəus kafan, mamvən kape rerin, rəri-pən nəɡkiarrien yame rımini-pən ta tuk kaha mınə kapətawə.”
 56 Kini Meri ramarə iriu Elisabet mivəh makuə kisisər, kini ai, mıpirerig-pən iman ikin.

Jon Baptaes rımnarha-pə

57 Kini nıpig atuatur kape Elisabet rımauə mə tukreimək iran, kini rımirəh tini yerman. 58 Kini narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun mine kafan kwənərəus mınə kimisəriɡ nəvsaoyen a mə Kughen Yermaru rıkin rehuə tukun mor rhuvə pən məknakin kimin, kini iriə kimnhauə misor kırıkianə iriə mın mə tuksagien kwis.

59 Kini nıpig pikwarien a rımivəh nıpig eit, kini iriə khauə mhavəh nao kim in. Kini ipakə əmə kishen-pən nhagin mə nıfnhag rımnı e Sekaraea, 60 məriɡ nisini rımini-pən mımə,

1:46: 1 Saml 2:1-10 **1:50:** Sam 103:13,17 **1:52:** Job 12:19; 5:11; Sam 147:6

1:53: Sam 34:10 **1:54:** Sam 98:3 **1:55:** Jen 17:7; Maeka 7:20 **1:59:**

Jen 17:12; Lev 12:3; Luk 2:21

“Nikam. Pəh kishen-pən nhagin mə Jon.”

⁶¹ Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “? Rhawor? Ye kwənərəus kapəmiru, nhag e Jon rirkək iran.” ⁶² Kini masəgkiar kin kwermiriə misaiyoh-pən Sekaraea mhamə in rorkeikei mə tukshen-pən nhagin mə pa.

⁶³ Kini in raiyoh-pən əriə mə tukharəh-sipən nar kirik pəh tukrirai-pən nəgkiarien kirik aikin, mirai-pən mimə, “Nhagin e Jon.” Kisəm kisakur pik kin. ⁶⁴ Məkneikin, neramin rihuatuk, məgkiar mamni vi vi Kughen.

⁶⁵ Kini narmamə m-fam yamə mine kisarə ipakə tukun kisakur kin. Kini narmamə kimnhani narimnar minə a rarku-rao ikin minə fam ye nikar tukwas minə ye provins e Judia.

⁶⁶ Kini narmamə mifam yamə mine kimnhavəh nəvsaoyen a, misətərig kin, misaiyoh əriə minə mhamə, “Man. ?Keinein mə kwajikovə e tukreihuə mor naha?” Kimnhani məknaikin meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə iran.

Sekaraea rimini-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin

⁶⁷ Məkneikin Nanmin kape Kughen rimnor riki Sekaraea, ramni-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin mimə,

⁶⁸ “Pəh khani vi vi Yermaru, In Kughen kape nəmə Isrel, meinai In rimauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə, kini mipik ta əriə ye kwermi tikmir minə kapəriə.

⁶⁹ In rimivəh-si haktə yemə əsanin yame ravəh miragh ətawə, yame ramsi-pən ye kwənərəus kape yorwok kafan e Daved kupən ⁷⁰ raməri-pən əmə nəgkiarien yame rimivəhsi-pən kimi kafan profet kupən minə mimə ⁷¹ tukrivəhsita ətawə tuk tikmir minə kapətawə mine tuk kwermi narmamə mifam yamə mine kasəməkin ətawə.

⁷² Kini mimə rikin tukreihuə tuk riptawə minə, kini rikin tukraməsik promes atuatur ⁷³ yame In rimini-pən ta tuk riptawə e Ebrahim mimə ⁷⁴ tukrirəh-si ta ətawə ye kwermi tikmir minə kapətawə,

mə nipig mifam ye nimraghien kapətawə, kitawə tukharkun nisorien wok kafan ye nimri Kughen, mhapəh nhaginien, ⁷⁵ kitawə kisəmərhakə misatuatur ye nipig mifam.”

⁷⁶ Kini Sekaraea rarar mini-pən tuk tini mimə, “Kini ik, narik, tukokrən kin ik kimə ik pris kape Kughen Yerpirig;

meinai Ik takəkupən kin Yermaru mor apnəpeinə ye swatuk kafan,

⁷⁷ mamni-ərhav tuk kafan narmamə minə mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has kapəriə, mivəh miragh əriə.

⁷⁸ In tukraməkeikei mor məknakin meinai rikin rehuə tuk ətawə, mamor huvə pə kimi ətawə.

Rikin rehuə tuk ətawə, Kristo tukruə tuk ətawə rəmhen əmə kin yame mirh ramhaktə mamvən ye neai ⁷⁹ misia-pen ətawə yamə mine kasarə ye nəpignapien mine apa ikin nəsaninien kape nimhəyen ramhen narmamə ikin,

kini mamkir-pən nihutawə ye swatuk kape nəmərinyen."

⁸⁰ Kini pikwarien a nīpran ramehuə, kini mamehuə min ye nanmin kape Kughen. Kini nīpig mīfam in ramarə apa ye tipəvsik mameito kin nīpig atuətuk yame tukririkakun wok iran ye nimri nəmə Isrel.

2

Yesu rīmnarha-pə

(Mat 1:18-25)

¹ Ye nīpig a, yemə Rom kirik, nhagin e Sisa Ogastas, in ramarmaru ye tanə minə fam kape Rom. In mamərəhu loa kirik mīmə tukəvheikin fam narmamə yamə mine kisarə aikin a.

² (In e nəvheikinien narmamə yame kimnəkupən kor. Ye nīpig a, kwən e Kwaerinas in gavman kirik kape provins e Siria). ³ Kaməvheikin narmamə, narmamə tukasəkeikei mharerig-pən mhavən hanə iməriə minə ikin mə tukəvheikin əriə.

⁴ Ror pən kwən a Josef min ritərhav yerkwanu e Nasaret ye provins e Galili, mivən apa provins a Judia, yerkwanu kirik kamni kimə Betlehem, imei King Deved kupən. Rīmavən aikin a meinai in kwənərəus kirik kape King Deved.

⁵ Kwerpen ta Josef mine pian e Meri mə tukwarkurək; kini Meri natukreimək kin kwajikovə. Kini iriu kimīravən apa Betlehem mə tukəvheikin min əriu. ⁶⁻⁷ Kini kratərhav Betlehem, mīrapəh niwəmien kwənmhan tukwapir ikin, mwarə ye nimə kape nar miragh. Mwarə hanə apaikin, kini rīnor nīpig kape kwajikovə tukrarha, kini reimək kin nīmri nupan kafan, yerman. Muvrig kin neipən, mərəhu-pən əmə in ye tikirao yame nar miragh minə kasəvigin-pən iran.

Agelo minə khatərhav-pə tuk yorwok ye sipsip minə

⁸ Kini ipakə əmə tuk yerkwanu e Betlehem, narmamə yamə mine kasəvigin sipsip minə kasarə yerki mənvhirik masarha tuk sipsip minə yenpig. ⁹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen

Yermaru ritərhav-pə tuk əriə, nikhakien kape Kughen Yermaru risia-pen əriə, khagin pik. ¹⁰ Mərig agelo a rimini-pən tuk əriə mīmə, “Hapəh nhaginien. Meinai yo yakwauə mə jakni-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə, yame tukror riki narmamə ragien pik. Kini Nəvsaoyen a ramvən tuk narmamə mifam. ¹¹ Taktəkun əmə, yermamə kirik rimnarha-pə ye taon kape King Deved. In ravəh miragh narmamə, kini In Kristo yame Kughen rimini-ta kupən mə tukrher-pə kin tuk əmiə. Kini In Yermaru. ¹² Kini taksəm kwajikovə en kimuvrig kin neipən, kərəhu-pən ye tikirao, ror nimtətien kimi əmiə mə kwajikovə a in a yakməni.”

¹³ Məkneikin, agelo minə khapsaah khatərhav-pə masərer iriə min, masəgnəgin Kughen, mhani mhamə,

¹⁴ “Pəh khani vi vi Kughen apa yerpərig ye neai.

Kini narmamə ye tokrei tanə yamə mine riki Kughen ramagien tuk əriə, pəh kisarə ye nəmərinuyen.”

Yorwok ye sipsip minə kimnhavən masəm Yesu

¹⁵ Məkneikin agelo minə kimisəta ye yorwok ye sipsip minə, mharerig-pən apa ye rao ye neai, kini yorwok ye sipsip minə kimnhani tuk əriə minə mhamə, “Pəh khavən apa Betlehem, misəm-ru nar e Kughen Yermaru rimini-pə tuk ətawə.”

¹⁶ Kishai miren mhavən misəm Meri mine Josef mine kwajikovə yame ramapir-pən ye tikirao. ¹⁷ Nipig kimisəm, kimnhani ərhav nəgkiarien yame agelo rimini ye kwajikovə, ¹⁸ kini narmamə mifam yamə mine kimisərig nəgkiarien yame yorwok ye sipsip minə kimnhani-pən tuk əriə, kisakur pik kin. ¹⁹ Mərig Meri rimnətərig əmə kin narimnar minə e, markut tuk nərigien nipran. ²⁰ Mərig yorwok ye sipsip minə kimnharerig, mhavəhsi-haktə nhag Kughen, mhani vi vi In tuk narimnar m-fam yamə mine kimisəm misərig; rəmhen əmə kin yame agelo rimini-ta tuk əriə.

Kamhen-pən nhag Yesu

²¹ Kwajikovə a rimnarha, mivəh nipig eit, kini kimivəh nao kimin rəri-pən əmə loa kapəriə, kini khen-pən nhagin kimə Yesu, nhag yame agelo rimini-pən ta tuk Meri nipig in rimnor tipin.

Josef mine Meri kimirərah Yesu miravən apa ye Nimə kape Kughen

²²⁻²⁴ Ye nipig a, tukmə kwajikovə kirik rarha, rimni mine nisini tukawəkeikei mwor sakrefaes kape nəspirien mamə, rəri-pən Loa kape Moses,* kini ruauə atuatur ye nipig kape Josef mine Meri mə tukwor məkna. Ror pən kirərəh Yesu

2:14: Luk 19:38 **2:19:** Luk 2:51 **2:21:** Luk 1:31 * **2:22-24:** Nakəm loa e ye Eks 13:2 mine 1 Saml 1:22-28.

mīrhuvən Jerusalem, mīravəh mak ye tanə kīraru uə yəkwi-nətuən kīraru kini mwhopni, rəri-pən əmə loa yame Kughen Yermaru rīmīni.[†]

Kini kīmīravəhsi-pən kwajikovə a kimi Kughen Yermaru. Nar a raməri-pən Nəgkiarien kape Kughen yame ramni mīmə, “Nīmriṇ nupan mīnə yerman, tukaməkeikei kīvəhsi-pən əriə kimi Kughen Yermaru mə kafan mīnə.” (*Eks 13:2, 12*)

Simeon mine Ana kimawəm Yesu, kawəgnəgin Kughen

²⁵ Kini huaru kīrik ramarə apa Jerusalem, nhagin e Simeon. Kafan nīmraghien in ratuatuk huvə, kini nīpig mīfam in raməri-pən nəgkiarien kape Kughen. Kini in rameito kīn nuəyen kape Kristo yame In tukruə mīvəh mīragh nəmə Isrel. Kini Nanmīn kape Kughen ruə mīkuar yerkin. ²⁶ Nanmīn kape Kughen ruīni-pən ta tukun mīmə tukrīpəh nīmḥəyen meriaji tukrəm Kristo yame Kughen Yermaru rīmīni mə tukrher-pə kīn. ²⁷ Kini Nanmīn kape Kughen rīmnor rīkin mə tukrauru-pən ye Nīmə Ehuə kape Kughen. Kini Josef mine Meri kīmīrəh Yesu mwaru-pən ye Nīmə kape Kughen mə iriṇ tukwor narīmṇar fam yame Loa kape Moses ramni. ²⁸ Məkneikin Simeon rīmṇəm Yesu, kini mīrəh kīn kwermīn, kini mamni vi vi Kughen mamni-pən tukun mīmə, ²⁹ “Kughen Yermaru, promes yame Ik nīmīni tuk yo, naknor əfrakis.

Kini taktəkun ai, eighaan kīn yo, yorwok e kafam, pəh yakmhə ye nəmərīnuyen,

³⁰ meinai yaknəm kwajikovə e kīn nīmrik yame tukrīvəh mīragh narmamə.

³¹ Ik nīmnor apnəpeinə mə In tukrīvəh mīragh narmamə, kini narmamə m-fam tukharkun nar a.

³² In tukruə rəmhen kīn laet, mhajoun swatuk kīn nəmə ye kantri pīsīn pīsīn mīnə,

Kini narmamə tukhavəhsi-haktə nəmə Isrel tukun.”

³³ Kini rīm kwajikovə a mine nisīni kwakur pīk kīn nəgkiarien yame Simeon rīmīni iran. ³⁴ Kini Simeon rəhuak mīmə, “Pəh nīhuvəyen kape Kughen tukrurə tuk əmiru.” Kini mīni-pən tuk Meri, nisīn kwajikovə a, mīmə,

“!Erig-ru! Kughen rīmīrpen ta kwajikovə e mə tukror nəmə Isrel khapsaah tukhamīr,

kini mə tukror mīn əriə khapsaah khavəh nīmraghien.

Kughen rīmīrpen pawk In mə In ror nīmṭətien kīrik, mərig narmamə tukhani hah In. ³⁵ Ror pən tukəm əpu nərigien has kape narmamə khapsaah.

[†] **2:22-24:** Loa e raməmīr ye Lev 12:8. **2:30:** Aes 52:10; Luk 3:6; Taet 2:11
2:32: Aes 42:6; 49:6; 52:10 **2:34:** Aes 8:14; Mat 21:42; 1 Pita 2:8

Kini, Meri, rikim tukrəmhə tukun rəmhən kın yame yermamə kirik ramhai rikim kın nau nisə.”

³⁶ Kini piahwaru kirik ramarə aikin, nhagin e Ana. In profet kirik. In ji Fanuel, kwənərəus kape Aser kupən. Rinəpiahwaru əgkəp. Nipig rimnamətamaruə əmə, məri-pən kafan yerman. Mwarə kwis kape newk seven əmə, kwən a rimhə. ³⁷ Rimnarə pisin əmə məknakin meriaji mipiəhuaru. Kini taktəkun ai kafan newk eiti fo. Nipig mifam in raməmır ye Nimə kape Ehuə Kughen maməhuak, yənpig mine yeraan. Matuakəm mipəh nəviginien mə tukrəhuak kimi Kughen. ³⁸ Kini in rimauə atuətuk ye nipig yame Simeon raməgkiar kın kwa-jikovə a. Kini piahwaru ai rimini vi vi Kughen tukun, kini maməgkiar ye kwajikovə e kimi narmamə mifam yamə mine kamhawhin mə Kristo tukririsin nəmə Jerusalem.

Josef mine Meri kimiravən apa Nasaret

³⁹ Kini Josef mine Meri kimiwor narimnar fam yame Loa kape Kughen Yermaru ramni, kini mərhirerig-pən imərisir ikin Nasaret ye provins e Galili. ⁴⁰ Kwajikovə a rinehuə muiskai, muirkun huvə nar, kini nipig m-fam nihuvəyen kape Kughen rukwar ye kafan nimraghien.

Tamaruə e Yesu ramvən apa Nimə Ehuə kape Kughen

⁴¹ Ye newk minə fam, rim Yesu mine nisini kimiravən apa Jerusalem mə tukwor lafet kape Pasova.‡ ⁴² Kini nipig Yesu rimivəh newk twelef, kimiwor norien yame kawor hanə, kini Yesu rikwasig kın əriu mırhivən apa faktə ye lafet a. ⁴³ Kini lafet rinor infamien, kini kafan minə kimnharerig mhavən iməriə ikin; mərig tamaruə Yesu In ripəh nikwasigien kın rimni mine nisini, maməmır əmə apa Jerusalem. Kini iriu kweinein. ⁴⁴ Krəmə-ta mə ramkwasig kın əriə. Kini kimisəriwək mamhavən tuk nipig piəpiə kirik. Mipirərikakun mwarha-kin yerki kwənərəus kapəriu mine iriu minə tiksın. ⁴⁵ Mərig kirapəh niwəmien In, mwarha-kin, mirarerig miravən Jerusalem. ⁴⁶ Kwarha-kin In nipig kisısər, kini mipiwəm apa ye Nimə Ehuə kape Kughen. Ramkwətə iriə nəmhajoun minə, mamətərig kın əriə. Kini mamaiyoh əriə kın narimnar tiksın. ⁴⁷ Kini narmamə mifam kimisərig In, kisakur tuk kafan nirkunien mine nhorpinien nəgkiarien minə kafan. ⁴⁸ Kini rimni mine nisini kimiwəm In, kwakur pik kın. Kini nisini rimini-pən tukun mimə, “Narik. ?Nimnhawor mor məkneikin irəmru? !Ərig-ru! !Kimru rimim, rikimru rəmhə pik tuk ik, kini yakwarha-kin pik ik!”

2:39: Mat 2:23 ‡ 2:41: Ye nipig kape lafet kape Nəviərokinien, uə Pasova, nəmə Isrel rikiriə raməsik Kughen rimivəh miragh kwənərəus kupən kapəriə mirəh-si ta əriə ye kwermi yamehuə kape Ijip. Əm-ru stori kape Pasova ye Eksodas 12:21-27.

⁴⁹ Mərig In rini-pən tuk əriu mīmə, “?Nakawarha-kin Yo tuk naha? Tukmə ror nakrapəh nīrarkunien mə Yo jakaməkeikei maməmīr ye Nīmə kape Rīmīk.” ⁵⁰ Mərig iriu kīrəpəh nīrarkunien nīprai nəgkiarien yame rīmīni-pən tuk əriu.

⁵¹ Kini In rīkwasig kin əriu, mīrheiwaiyu mīrhivən apa Nasaret. Kini In rīmīsiāi əriu mamor nəkwairiu. Mərig nīpig mīfam nīsini ramətərig kin narīmīnar mīnə fam a. ⁵² Kini Yesu nīpran ramehuə, kini kafan nīrkunien ramhaktə pik. Kini ye nīpig mīfam, Kughen mīne narmamə, rīkiriə ragien əmə tukun.

3

*Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin nəgkiarien kape Kughen
(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)*

¹ Kwasig ikin ye narīmīnar mīnə a, yemə Rom kīrik, nhagin e Taebirias Sisa, in ramehuə ye provins mīnə fam kape Rom. Kini ye nīpig in rīnamarmaru meriaji newk fiftin, kini kwermīn mīnə tīksin e: Herod Antipas ramehuə ye provins e Galili; mīne piauni Filip in ramehuə ye provins mīr e Ituria mīne Trakonaetas, mīne Lisantias ramehuə ye provins e Abilin, mīne Ponjes Paelat in gavman kape provins e Judia. ² In e ye nīpig atuatur kape Anas mīne Kaefas yame iriu jif pris mīr.

Ye nīpig a, Jon, ji Sekaraea, yame rīnehuə ta ai, mamarə apa ikin ruhiko ikin, kini Kughen rīmivəh-sipən nəgkiarien kīrik kīmin. ³ Kini in rīmīnokrən apomh pən ikin mīnə ipakə tuk nu apa Jodan maməvsao-ərhav kin nəgkiarien kape Kughen. In mamni-pən mīmə narmamə tukasəkeikei mīsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mhavən tuk Kughen mə In tukrəspir norien has mīnə kapəriə. Kini mə nīmītətien kīrik e, tukor baptaes irəriə. ⁴ In rəri-pən əmə nəgkiarien yame Aesea rīmīrai kupən ye nəkwəkwə kafan mīmə,

“Kwən kīrik ramokrən ehua apa ikin ruhiko ikin mamni mīmə, ‘Kimiə taksor apnəpeinə ye swatur kape Yermaru, kini mīsor kafan swatur ratuatur.

⁵ Nīkwətanə mīnə fam tuksuun huvə, kini tukwas mīnə mīne nahawk mīnə fam tuksətən-ətən, kini swatur iko iko mīnə tukərəhu atuatur, kini swatur yame rapəjiapət tukəkeikei kor rīpiə.

⁶ Kini narmamə mīfam tuksəm swatur kape Kughen tuk nīvəh-mīraghien narmamə.” (Aes 40:3-5)

⁷ Kini ye nīpig a, narmamə khapsaah kīmīnhavən tuk Jon mə in tukror baptaes irəriə; mərig rini-pən tuk əriə mīmə, “!Kimiə naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mīne

kasərhwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ?Mərig, pa ramni mə to kimia nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor narimnar tiksın yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. Nəfrakisien mə kimia kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimia tukripəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmia mhawor kimia kwənərəus kape Ebrahim. !Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmia mə Kughen rirkun nor-min-ien kapier apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim. ⁹ Kini taktəkun ai, Kughen rinərer matuk ta mə tukrərərü nuknei nai. Kini tukmə nai kirik ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukrərərü marakikin-pən ye nap.”*

¹⁰ Kini kwhen ehuə a kimisaiyoh Jon mhamə, “?Mərig, naha nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

¹¹ Kini Jon rini-pən tuk əria mimə, “Tukmə kafam neipən kiraru, vəhsi-pən kirik kimi yermamə yame kafan rirkək. Kini tukmə nam nəviginien rarə, əhi-pən tiksın kimi narmamə yamə mine nəria rirkək.”

¹² Kini narmamə tiksın yamə mine kasərer tuk mane kape takis kimnhauə mə Jon tukor baptaes irəria, kin misaiyoh in mhamə, “?Naha e nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

¹³ Kini Jon rini-pən tuk əria mimə, “Takhapəh nhavəh-sitayen mane tuk narmamə rapita yame rəmhen mə takhavəh.”

¹⁴ Kini mobael minə tiksın kimisaiyoh min mhamə, “?Mərig rhawor irəmawə? ?Naha e nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

Kini in rini-pən tuk əria mimə, “Takhapəh nhaviyen niginien kimi narmamə mhamə, “Tukmə nakhapəh nhavəh-si-pəyen mane, kini jaksor nəmhəyen kimi əmia, uə jaksor əmia naksarer ye nimri mirh kini yakhani hah əmia.’ Mərig rikimia tukraməkeikei mamagien əmə tuk nərok atuatur kapəmia.”

¹⁵ Kini narmamə minə a kasəm misəm, rikiria ruh mə tukmə ror Jon in Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.

¹⁶ Mərig Jon rhorpin nətərigien kapəria mimə, “Yo yakamor baptaes irəmia kin nu, mərig yermamə kirik tukripiuə yame kafan nəsaninien mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakənimkur mirisin ta nəərəus ye kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmia ye Nanmin

3:7: Mat 12:34; 23:33 **3:8:** Jon 8:33,39 * **3:9:** Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əria meinai iria ji Ebrahim minə. Nuhpikinien ye nai yame Kughen tukrərərü ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəh-si-pən narpinien kimi əria. **3:9:** Mat 7:19 **3:12:** Luk 7:29

kape Kughen mine nap. ¹⁷ In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwaï wit mə tukripik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit, ripik əriə mamvən yerkwanu. Mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwaï wit, ramarakikin-pən əriə ye nap ehua yame ramuək rerin.”

¹⁸ Kini Jon ramni-ərhav nəgkiarien ripsaah mamor kwirig kin kimi narmamə mə tukri-vi-pə nətərigien kape narmamə khauə tuk Kughen.

Herod rimivəh-sipən Jon Baptaes ye kalabus

(Mak 6:14-29)

¹⁹ Ye nīpig a, Herod Antipas rimikir ta Herodias in e pi-ahwaru kape piauni, kini mamor narimnar ripsaah yame rahas. Mərig Jon rokrən skai kimin tukun. ²⁰ Ror pən Herod rimnəsik əpnis pən min ye norien has kafan mivəhsi-pən Jon ye kalabus.

Jon rimnor baptaes ye Yesu

(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)

²¹ Mərig kwasig ikin Jon rivən ye kalabus, kini in rinamor baptaes ye narmamə, kini Yesu min rimavən, Jon ror baptaes iran. Kini nīpig Yesu rimnaməhuak, Kughen rimnəhitə ye neai, ²² kini Nanmin kape Kughen risi-faktə meiwaiyu iran, nīpran rəmhen kin mak ye tanə, kini nəgkiarien kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Ik narik keikei; rikik ragien pik tuk ik.”

Rip Yesu minə

²³ Nīpig Yesu rimirikakun kafan wok, kafan newk rəmhen kin toti. Narmamə khamə ta mə in ji Josef.

Kini Josef in ji Heli,

²⁴ Heli in ji Matat,

Matat in ji Livae,

Livae in ji Melki,

Melki in ji Janae,

Janae in ji Josef

²⁵ Josef in ji Matatias,

Matatias in ji Amos,

Amos in ji Neham,

Neham in ji Esli,

Esli in ji Nangae,

²⁶ Nangae in ji Mahat,

Mahat in ji Matatias,
Matatias in ji Semein,
Semein in ji Josek,
Josek in ji Joda,
²⁷ Joda in ji Joanan,
Joanan in ji Resa,
Resa in ji Serubabel,
Serubabel in ji Sealtiel,
Sealtiel in ji Neri,
²⁸ Neri in ji Melki,
Melki in ji Adi,
Adi in ji Kosam,
Kosam in ji Elmadam,
Elmadam in ji Ere,
²⁹ Ere in ji Josua,
Josua in ji Eliesa,
Eliesa in ji Jorim,
Jorim in ji Matat,
Matat in ji Livae,
³⁰ Livae in ji Simeon,
Simeon in ji Juda,
Juda in ji Josef,
Josef in ji Jonam,
Jonam in ji Eliakim,
³¹ Eliakim in ji Melea,
Melea in ji Mena,
Mena in ji Matataha,
Matataha in ji Natan,
Natan in ji Deved,
³² Deved in ji Jese,
Jese in ji Obed,
Obed in ji Boas,
Boas in ji Salmon,
Salmon in ji Nason,
³³ Nason in ji Aminadab,
Aminadab in ji Admin,
Admin in ji Ani,
Ani in ji Hesron,
Hesron in ji Peres,
Peres in ji Juda,
³⁴ Juda in ji Jekob,
Jekob in ji Aesak,
Aesak in ji Ebrahim
Ebrahim in ji Teraha,

Teraha in ji Neho
³⁵ Neho in ji Serug,
 Serug in ji Rehu,
 Rehu in ji Peleg,
 Peleg in ji Eba,
 Eba in ji Sela,
³⁶ Sela in ji Kenan,
 Kenan in ji Apaksad,
 Apaksad in ji Sem,
 Sem in ji Noa,
 Noa in ji Lamek,
³⁷ Lamek in ji Metusela,
 Metusela in ji Inok,
 Inok in ji Jared,
 Jared in ji Mahalalel,
 Mahalalel in ji Kenan,
³⁸ Kenan in ji Enos,
 Enos in ji Set,
 Set in ji Adam,
 kini Adam in ramsi-pən tuk Kughen.

4

Setan rimivəhsi-pən wəhsi-pən kimi Yesu
(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹ Nanmın kape Kughen rimikuar ye nımraghien kape Yesu, kini ye nıpig ruasi-pən ye nu apa Jodan, Nanmın kape Kughen rikır In mivən apa ikin ruhiko ikin. ² Aikin, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigien kafan kape nıpig foti. Ye nıpig minə fam a, In rapəh nəviginien, kini ye nıpig infamien, nikumhə rəs pik. ³ Kini Setan rini-pən tukun mımə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapier e mə rukreikin muə mor bred kin.” ⁴ Mərig Yesu rhorpin mımə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Yermamə ripəh nımraghien əmə ye nəviginien.’ (Dut 8:3)”

⁵ Məkneikin Setan rikır Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini taktəkun əmə, rhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, ⁶ kini mini-pən tukun mımə, “Yo jakərhə-pre narmaruyen ye tanımtanə ye kwermim, mine nautə kapəriə minə fam, meinai narımnar mıfam a raməmır ye kwermik, kini yakırkun neighan-pəniyen kin kimi naha yermamə yame yakorkeikei mə jakvəhsi-pən kimin. ⁷ Kini tukmə nakəhuak kimi yo, narımnar m-fam ai ik takor kafam kin.”

⁸ Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarien mīmā, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmā, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəmiə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’ (Dut 6:13)”

⁹ Məkneikin Setan rikir In mərip In apa Jerusalem mhaktə ye tokrei Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpərig əgkəp. Kini mini-pən tukun mīmā, “Tukmə ik Ji Kughen əfrakis, iv-ərhavru ikin e, ¹⁰ meinai kimirai kimə,

“ ‘In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk ik.

¹¹ Tukharaptəəkən ik kin kwermiriə mə takpəh nowhan-pənien nihum ye kapier kirik.’ ” (Sam 91:11, 12)

¹² Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarien mīmā, “Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmā, “Takhapəh nisəm-əsaahyen kapəmiə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nikam.’ (Dut 6:16)”

¹³ Kini Setan ror infamien ye nivəhsi-pən vəhsi-pənien kimi Yesu; məkneikin, mapitan kin Yesu mawhin nipiğ huvə yame tukruə min tukun.

*Yesu rimirikakun kafan wok
(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)*

¹⁴ Kini ai, Yesu rimirerig-pən Galili, kini nəsaninien kape Nanmin kape Kughen rimikuar ye nimraghien kafan. Kini kimnəvsao kin In rarkurao ye tanə a. ¹⁵ Kini Yesu rimnhajoun ye nimə kape nofuginien minə, kini narmamə m-fam khani vi vi In.

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In

¹⁶ Kini Yesu rimauə Nasaret, aikin rimnehuə ikin kupən. Kini ye Sabat kirik, In rimavən ye nimə kape nofuginien rəmhen əmə kin yame ramor hanə. Kini mərer mə tukrəvheikin Nəkwəkwə kape Kughen, ¹⁷ kini kivəhsi-pən nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin yame profet Aesaea rimirai kupən. Kini ruhatukin nəkwəkwə məm nəgkiarien yame Aesaea rimirai yame ramni mīmā,

¹⁸ “Nanmin kape Kughen ramarə irak
meinai In rimirpen yo,
jakəvsao-ərhav kin nəgkiarien huvə kimi yavən hah minə.
Kini In rher-pə kin yo mə jakvən mamni-pən tuk narmamə
yamə mine kivəhsi-pən əriə ye kalabus mə tukirisin əriə,
kini mini-pən tuk nimrin pis minə mə tuksəm min nar.

Kini rher-pə kin yo mə jakrisin narmamə yamə mine kasəmir
ye kwermi narmamə pisin masərig rahah,

19 mamni-ərhav mə nipig ruauə ta yame Kughen Yermaru tukrhajoun kafan nihuvəyen mivəh miragh narmamə.”
(Aes 61:1, 2)

20 Yesu rimnəhueikin ta nəkwəkwə a, kini meiwaiyu mivəhsi-pən min kimi yermamə yame ramarha huvə tuk nəkwəkwə minə, kini mamkwətə mə tukrəvhag kimi narmamə. Kini narmamə m-fam ye nimə kape nofuginien kasarha tim tim iran. 21 Kini In raməgkiar kimi əriə mamni min mimə, “Taktəkun ai, ye nipig yame nimisərig Nəkwəkwə e Kape Kughen, niniyen a ruauə minor nəfrakisien kin.”

22 Kini narmamə mifam kasəgnəgin In, kini kisakur pik tuk nəgkiarien huvə yamə mine ramni, kini misaiyoh əriə minə mhamə, “Mərig kwən e In ji Josef əmə uə?”

23 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakirkun mə takpihani nəgkiarien akwas e tuk yo yame ramni mimə, ‘Dokta, or huvə atuk-ru nipram,’ mhanı min mhamə, ‘Narimnar yamə mine yimisərig mə nimnor ta apa Kapaneam, rhuvə mə takuə mor min e, imam ikin.’ 24 Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə narmamə to khapəh nhasiaiyeen profet kirik yame ramsi-pən irəriə. 25 Ye nipig kape Elaeja, nəhig ripəh nipien newk kisisər mine makuə sikis, kini nikumhə ravən ikin minə fam, nəviginien rirkək. Kini yakni nəfrakisien tuk əmiə mimə, ye nipig a nipiahuaru kimhə tan kin əriə khapsaah e Isrel, 26 mərig pəh nien mə Kughen rher-pə kin Elaeja mə tukrivən masitu irəriə. Nikam. In rher-pə kin mə tukrasitu əmə ye piahwaru kirik yerkwanu Jarefat apa ye provins e Saedon. Mərig piahwaru a pəh nien mə pian Isrel. 27 Kini ye nipig kape profet e Elisa, narmamə khapsaah kimnisarə Isrel yamə mine kamhawəh nəmhəyen e ‘leprosi’* mərig Elisa ripəh norhuvəyen kirik. Mərig in rimnor huvə əmə kwən Siria e Neman, yame pəh nien mə yemə Isrel.”

28 Narmamə ye nimə kape nofuginien kimisərig nəgkiarien a, niemhaa rhai pik əriə m-fam. 29 Kini kisasar mharəh In, misəukəkin mhatərhav yerkwanu, mhavən misokrig ye tukwas yame kimnor taon ikin, mə tuksarkwərhav kin apa ikəutən. 30 Mərig Yesu rivən-pən ta ye kwənimrheriə, map.

Yesu rimnəko ta yarmhə ye yermamə kirik
(Mak 1:21-28)

31 Kini Yesu rimneiwaiyu apa Kapaneam, taon kirik ye provins e Galili. Kini ye Sabat kirik, In raməvhag kimi narmamə. 32 Kini narmamə kimisərig nəgkiarien kafan, kimisakur kin, meinai nəgkiarien kafan, nanmin aikin.

4:22: Luk 3:23; Jon 6:42

4:24: Jon 4:44

4:25: 1 King 17:1,7

4:26:

1 King 17:8-16

* 4:27: Leprosi in nəmhəyen skai kirik yame raməmır ye tiki

yermamə. 4:27: 2 King 5:1-14

4:32: Mat 7:28-29

³³ Kini ye nəkwai nimə kape nofuginien, kwən kirik aikin yame nanmin has ramərer-pən iran. Kini in rokr-apomh mimə, ³⁴ “!Eh, Yesu, yemə Nasaret! ?Rhawor? ?Nimauə mə takoriah əmawə uə? Yakwırkun ta ik. !Ik yemə rhakə kape Kughen!” ³⁵ Mərig Yesu rimnəgkiar skai kimin mimə, “!Ah, pim! !Eta ye kwən e!” Kwən a ramərer ye kwerkwān irəriə, məkneikin nanmin hah a rəsua kin reiwaiyu mowhan ye nimoptanə, map ta iran, kini mipəh noriahyen in.

³⁶ Kini narmamə m-fam aikin a kisakur kin, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Eh! Nəgkiarien pisin kirik e. Kwən a kafan nəgkiarien nanmin aikin. Tukmə In rəgkiar kimi nanmin has minə, kasəta ye narmamə.” ³⁷ Kini nəvsaoyen kape Yesu ritərhav markurao ye tanə a.

*Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)*

³⁸ Aikin, Yesu rarar, miterhav ye nimə kape nofuginien mivən apa nimə kape Saemon Pita†. Ye nipig a, kuhu Saemon ramhə maməpan pik, kini iriə kisaiyoh-pən Yesu mə tukror huvə. ³⁹ Kini Yesu rərer ipakə tukun, məgkiar skai kimi nəpanien, nəpanien rəta. Taktəkun əmə piahwaru a rərer, mivən miruk ta nəriə nəviginien.

⁴⁰ Kini nipig mirh natukrivə‡, narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhavən tuk Yesu. Kini In rərəhu-pən kwermīn irəriə kirikianə kirikianə, kini iriə m-fam kisəsanin. ⁴¹ Kini yarmhə minə min kamhatərhav misap ye narmamə khapsaah, misokrən apomh mhamə, “!Ik Ji Kughen!” Mərig Yesu rəgkiar skai kimi əriə mətapig kin əriə tuk nəgkiarien meinai iriə kwənharkun ta mə In Kristo yame Kughen rimnher-pə kin.

⁴² Kəni rikwamer kin, Yesu ritərhav aikin a, mivən apa ikin kirik. Mərig narmamə kimisarha-kin In, kini nipig kimisəm, khauə tukun misarkut mhamə tukhani-əhu mhamə In tukripəh nəpəhyen əriə. ⁴³ Mərig əmə Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nikam. Yo jakaməkeikei mivən yerkwānu pisin pisin minə, mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, meinai Kughen rimnher-pə kin yo mə jakor məkneikin.”

⁴⁴ Kini In rimavən mameriwək ye tanə Judia mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye nimə kape nofuginien minə.

† **4:38:** Nipig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nipig kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’ ‡ **4:40:** Nəmə Isrel, rikiriə rimnəsik mə Loa kape Moses ramni-əhu mə tukpəh nırəhyen yermamə ye Sabat. Mərig nipig mirh rimivə, Sabat rinor infamien en, kini kirkun nırəhyen yermamə. **4:41:** Mat 8:29; Mak 3:11-12 **4:44:** Mak 1:35-39; Mat 4:23

5

Aposolyamə mine Yesu rimnəkupən mokrən kin əriə

(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20) ¹ Nipig kirik, Yesu rərer

ye nıkar-kar nu ehua kamni kimə Galili*, kini narmamə khapsaah kimnhauə misərer rarkurao iran mhamə tuksərig nəgkiarien kape Kughen. ² Kini In rimnəm kwaji rao kiraru yame narmamə kape nıviyen kəməm kimnhapəh kawərer ye nipakir misaikwas ye kapəriə net minə. ³ Məkneikin Yesu ratpən ye rao kape Saemon Pita, mini-pən tukun mə tukrivi-pirə rao. Saemon rivi-pirə rao, kini Yesu rəkwətə-pən aikin maməvhag kimi narmamə.

⁴ Yesu rimnəgkiar infamien, kini mini-pən tuk Saemon mimə, “Saemon, əsuə. Pəh khavən apa ikəmnim, pəh naksaruk kin net minə mhavi kəməm tiksın.”

⁵ Mərig Saemon rini-pən tukun mimə, “Yemehua, yenpig, yimisarkut pik tuk nar e miseriaji reraan, mərig yimnhapəh nıviyen kəməm kirik. Mərig ik nakmə tukhavən min, ror pən, pəh khavən misaruk min kin net minə.”

⁶ Khavhirə, misaruk kin net minə, mhavi kəməm khapsaah pik, ror net minə kapəriə khakwar huvə kin kəməm, mharikakun miseikus net minə. ⁷ Kini iriə kisokrən-pən kin iriə minə tiksın ye rao min kirik mhamə tukhauə misasitu irəriə. Kini khauə misarakə-pən kin kəməm ye rao mir a kwəkrig, ipakə əmə rao mir kwəmnim.

⁸ Kini Saemon Pita rimnəm, kini rənimkur-pən tuk Yesu mamni mimə, “Yermaru. !Yuvən isok tuk yo, meinai yo yakpəh nəmhenien! Yo yor təvhagə hah kirik.” ⁹ In rimnəgkiar məknaikin meinai in mine narmamə minə a ye rao mir, kimisakur pik kin kəməm khapsaah yamə mine kimnhavi. ¹⁰ Kini Jemes mine Jon, ji Sebedi mir, yamə mir e kawor wok irisir Saemon, iriu min kimiwakur pik kin.

Mərig Yesu rini-pən tuk Saemon mimə, “Pəh niginien. Ik yermamə kape nıviyen kəməm. Mərig taktəkun ai mamvən, ik takvi-pə narmamə.” ¹¹ Ror pən, kimnhavi-fiak kapəriə rao minə, misəpəh narimnar mi-fam mhakwasig əmə kin Yesu, kini mhauə kafan narmamə minə.

Yesu rimnor huvə yermamə kirikyame ravəh nəmhəyen əutən ye tikiñ†

(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

* **5:1:** Nəgkiarien kape Gris ramni mimə, “nu apa Genesaret.” **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 **5:5:** Jon 21:3-8 **5:11:** Mat 19:27 † **5:11:** Ye Nəkwəkwə kape Kughen, nəgkiarien e ‘leprosi’ raməgkiar ye nəmhəyen pisin pisin minə kape tikim. Nəmhəyen minə e kasoriah tikim, kini Loa kape Moses ramni mə yermamə yame ravəh nəmhəyen məkna, in rəmkimik ye nimri Kughen. Əvheikin Levitikas yame rehua 13-14.

¹² Nīpig kīrik, Yesu rīmneriwək mivən yerkwānu kīrik, kini kwən kīrik yame ravəh nəmḥāyen e leprosi, kini nīmḥāyen ai rīvəh fam nīpran. Kini rəm Yesu, rəriwək muə tukun, mei-waiyu, mənīm-pən nīpəghigīn ye nīmoptanə, kini mamasək ətgin Yesu mīmə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

¹³ Kini Yesu rərao-pən mīrap kwən a, mīmə, “Əwəh. Yako-rkeikei mə jakor. !Əsanin!” Kini taktəkun əmə nəmḥāyen e leprosi rəta.

¹⁴ Mərig Yesu rīmīni-əhu in mīmə, “Takpəh nīni-ərḥavyen narīmḥar mīnə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kīrik pəh in rəm mə nīpram rīnor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən yame Loa kape Moses rīmīni ye yermamə kīrik yame kafan leprosi ruirkək, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”

¹⁵ Mərig nəvsaoyen kape Yesu ramtərḥav mamvən ikin mīnə fam, kini narmamə khapsaah kamhauə mə tuksetərig kin kafan nəgkiarien kini mhamə In tukror huvə nəmḥāyen mīnə kapəriə. ¹⁶ Mərig, nīpig rīpsaah, In ramvən pīsin əmə apa ikin kīrkək ikin, maməhuak.

*Yesu rīmḥor huvə yermamə kīrik nīpran rīmḥə
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)*

¹⁷ Nīpig kīrik, Yesu rīmḥajoun apa nīmə kīrik, kini Farisi mīnə, mīnə nəmḥajoun mīnə kape Loa kape Moses, iriə kasəkwətə mīn aikin. Kimḥasi-pən apa yerkwānu mīnə apa provins mir e Galili, mīnə Judia, mīnə Jerusalem. Kini nəsanīnien kape Kughen Yermaru ramarə tuk Yesu mə tukror huvə narmamə yamə mīnə kamḥamḥə. ¹⁸ Ye nīpig a, narmamə tiksīn kimḥarəh kwən kīrik mḥauə yame ramapir-pən əmə ye nikaokao, meinai nīpran rīmḥə. Kini iriə kisorkeikei mə tukharəh mīsərəhu-pən ye niḥu Yesu. ¹⁹ Mərig kīseinein mə tukshawor mḥavən imə, meinai narmamə khapsaah aikin. Kini kimḥavən apa ye tokrei nīmə, mīsəhipu ta nīkar nīmə kīrik, mḥarəh nikaokao yermamə ramapir-pən iran, mḥavi, reiwaiyu-pən ye kwerkwān ye narmamə, ipakə əmə tuk Yesu.

²⁰ Kini Yesu rəm nḥatətəyen kapəriə mīni-pən tuk kwən a mīmə, “Yo kīrik. Kafam norien has mīnə, yakwərəh-si ta fam narpīnien iran.”

²¹ Mərig nəmḥajoun kape Loa kape Moses mīnə Farisi mīnə, rikiriə rəsik mīmə, “?Kwən e raməgkiar məkne, mamni hah Kughen. Kughen pīsin əmə In rīrkun nīvəh-sitayen narpīnien kape norien has kape narmamə. ?Pa mīn to rīvəh-si ta?”

²² Mərig Yesu In ruirkun ta əmə kapəriə nətərigien, kini mīni-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor e nakasətərig məkneikin? ²³ ?

Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm əfrakis? Mə jakni-pən tukun mə narpinien kape kafan təvhagə hah yakwəhəsi-ta ta? Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter meriwək mamvən? ²⁴ Mərig yakorkeikei mə jakor yo mə takharkun mə yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nivəhəsi-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mini-pən tuk kwən a mimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, takhekimter, mirəh kafam nikaokao mamvən imam yerkwənu.”

²⁵ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, mirəh kafan nikaokao məriwək maməgnəgin Kughen mamvən. ²⁶ Kini iriə m-fam kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen. Khagin, mhamə, “Man, kimisəm əfrakis nar apsis minə e towel.”

Yesu rimnokrən kin Livae

²⁷ Kwasig ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav məriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Livae. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yuə, mikwasig kin Yo.” ²⁸ Məkneikin rimnəpəh narimnar fam kafan, mərər, mikwasig kin Yesu.

²⁹ Kini ai, Livae rimaraptərək kin nəviginien ehuə kirik kape Yesu ye nimə kafan. Kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine narmamə apnapig minə, kimnhavən misəkwətə iriə min, mə tuksəvigin kwis. ³⁰ Mərig Farisi minə mine narmamə min tiksin irəriə yamə mine iriə nəmhajoun kape Loa kape Moses, rikiriə rapəh nagienien, kini mhani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “?Rhawor e nakasəvigin kwis kimiə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

³¹ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khavən masəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta. ³² Pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nīkam. Yimauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə, mə tuksarar ye kapəriə nərigien.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa in nəkwəs (Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Əmru. Narmamə kape Jon Baptaes, nipig ripsaah kisəpəh nəviginien masəhuak kimi Kughen; mine Farisi minə min. ?Mərig rhawor kafam narmamə minə kasəvigin əmə mamharpin?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “?Nipig kimiə nakmasor nəviginien kape yerman yame rimnarkurək pə pə, mərig nakhani-əhu in minə tiksin mə tukhapəh nisəviginien uə? !

Nikam! ³⁵ Mərig tukripior nipiḡ yame narmamə tukhawəhsi-ta Yerman e yame rimnarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nipiḡ a in a, In minə tiksın tuksəpəh nəviginien iran.”[‡]

³⁶ Kini Yesu rimini min nuhpikinien kirik tuk əriə mimə, “To yermamə kirik rīpəh niwəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan yame rimneikus. To ror məknakin, kini tukroriah kwonmut neipən yame rivi, kini neipən vi tukripəh nəmīr-pən-tim-tim-ien ye neipən mətit.

³⁷ Kini to yermamə kirik rīpəh niwəhyen waen vi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit tukrəməteih, kini waen tukraiye. ³⁸ Nikam. Waen vi tukaməkeikei kivi-pən ye tiki waen vi. ³⁹ Kini yermamə yame ruinim ta waen, in rīpəh norkeikeiyen mə tukrinim waen vi, mərig in ramni mimə, ‘Waen akwas in rhuvə rapita.’ ”

6

Narmamə kape Yesu kimisətim wit ye Sabat

(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə mine kimiseriwək mhavən yerki wit tiksın, kini kafan narmamə mine kimisətim wit tiksın misəkwai-əkwei, masən kwənkwan.

² Mərig Farisi minə tiksın kimnhani mhamə, “!Eh! Sabat e towel, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ? Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”

³ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kün norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginien ramrirkək, kisəmkərev. ⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhawəhsipən-ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə kisən min.* Kini mərig bred a, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisənen. Mərig pris minə əmə kharkun nisənen.” ⁵ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

Yesu rimnor huvə yermamə ye Sabat

(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Kini ye Sabat min kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien, maməwhag kimi narmamə. Kini aikin a, kwən kirik aikin yame kwermīn matuk rimhə mīrpəvin.

⁷ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses minə mine Farisi minə kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani

5:34: Jon 3:29 [‡] **5:35:** “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nīpran e Yesu.

Mine “In minə tiksın” nīpran e Kristen minə.

6:1: Dut 23:25

^{*}

6:4: Stori e raməmir ye 1 Saml 21:1-6. **6:4:** Lev 24:5-9

hah Yesu iran, misarha æterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nikam. ⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə, kini mini-pən tuk yermamə yame kwermın rimhə mirpəvin mimə, “Yuə, mærer ye nimri narmamə m-fam.” Kini rivən mærer ækupən. ⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk æriə mimə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha nhagin ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh miragh yermamə?” ¹⁰ Kini rimnarha mærao irəriə, mini-pən tuk kwən a mimə, “Huatuk kin kwermim.” Kini ruhuatuk kin kwermın, rhuvə ægkəp. ¹¹ Mərig niemhaa rhai pik narmamə minə a, kimnhavən, mhani-pən tuk æriə minə mə tukshawor pən iran mine ye Yesu.

Yesu rimirpen kafan aposol minə twelef

(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Kini ye nipig a, Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas kirik maməhuak, kini maməhuak kimi Kughen meriaji reraan. ¹³ Kini yenpig-enpig, rimnokrən kin kafan narmamə minə mə tukhauə masəm In. Kini mirpen narmamə twelef irəriə mivəhsi-pən nehuəyen kimi æriə mimə “aposol minə.” ¹⁴ Nhag namasur twelef e ror mæknekin: Saemon (yame Yesu rimnhen-pən nhagin vi mə Pita), mine piauni Andrew, mine Jemes, mine Jon, mine Filip, mine Batalomiu, ¹⁵ mine Matiu, mine Tomas; mine Jemes ji Alfeas, mine Saemon Selot,† ¹⁶ mine Judas ji Jemes; mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin rimnor kəut kəsua kin Yesu kimi nəmə has minə.

Yesu rimnəwhag kimi narmamə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə
(Mat 4:23-25)

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimnhasi-faktə mhauə ikin rətən-ətən ikin, misəm narmamə khapsaah aikin-kimnhasi-pən yerkwanu minə ye provins e Judia, mine Jerusalem, mine ye nikar-kar tahik apa taon mir e Taea mine Saedon. ¹⁸ Kimnhauə mə tuksərig nəgkarien kape Yesu kini mə tukror huvə nəmhəyen minə kapəriə. Kini In rimnor huvə narmamə yamə minə nanmin has minə kimisoriah æriə. ¹⁹ Kini narmamə yamə mine kimisərer rao rao kin, misarkut mə tukharap In meinai nəsaninien ramsi-pən iran mamor huvə fam narmamə.

Nagienien mine nahasien

(Mat 5:1-12)

²⁰ Kini Yesu rarha-pən məm kafan narmamə minə, mini-pən tuk æriə mimə,

6:14: Jon 1:42 † **6:15:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin nəmə Rom.

“Kimiä e yavən has minə, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, kimiä narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəmiä.

21 Kimiä yamə mine naksəmkərəv ai taktakun, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, takpisəvigin rəmhen.

Kimiä yamə mine naksasək ai taktakun, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, takpisarh.

22 Nakasarə ye nihuvəyen əfrakis ye nipig narmamə tuksəməkin əmiä, kini mhapəh niseighanien kin əmiä mə taksor narımnar kimiä miriä, kini mhani hah əmiä, kini masoriah nhagmiä mhamə kimiä narmamə kape yarmhə minə, kini iriä tuksor məknakin irəmiä meinai yo e yo Ji Yermamə, kini kimiä, kafak narmamə minə.

23 “Kini rıpriä minə kimisor məknakin ye profet minə kupən. Mərig ye nipig narımnar a ramuə tuk əmiä, taksagien, mhavihaktə-haktə meinai nərokien kapəmiä ramarə apa ye rao ye neai.

24 “!Kəsi! Mərig nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiä yamə mine kapəmiä nautə rehuə ai taktakun, meinai nakwənhavəh nar huvə, mərig tukrıpor in-famien.

25 ! Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiä yamə minə nakasəvigin tipimiä raməsiis, meinai takpisəmkərəv.

!Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiä yamə minə nakasarh ai taktakun, meinai, takpisasək rikimiä rəmhə.

26 ! Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiä nipig narmamə kamhavəh-si haktə nhagmiä meinai, rıpriä minə kupən kimnhavəh-si haktə nhag profet eikuə minə.”

*Sorkeikei tikmir minə
(Mat 5:38-48; 7:12; Luk 6:29-30)*

27 Kini Yesu rimini min mimə, “Mərig yakamni-pre tuk əmiä yamə minə nakasərig Yo mimə takasəkeikei misorkeikei kapəmiä tikmir minə, kini masor huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəməkin əmiä, 28 kini nipig narmamə kamhani hah əmiä, mərig kimiä taksaiyoh Kughen mə tukriwəhsi-pən kafan nihuvəyen kimi əriä, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor-ahas-pre kimi əmiä. 29 Tukmə yermamə kirik rərıp nıkapım, kini nakukreikin-pən min nıkarin pəh rərıp. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsi-ta kafam kot, takpəh nini-əhuyen mə tukrıpəh nırəhsita-minien kafam sot. 30 Vəh-sipən

naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsi-ta kafam kirik nar kirik, takpəh niniyen mə tukrarpin. ³¹ Kini taksor huvə pən kimi narmamə mifam ye norien mifam yamə naksorkeikei mə narmamə taksor min kimi əmiə.

³² “?Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, nakhamə ta mə norien a ramor əmiə nakhahuvə uə? Nīkam. Yor təvhagə hah minə min kisorkeikei narmamə yamə mine kisorkeikei əriə. ³³ ?Kini tukmə naksor rhuvə pən əmə kimi narmamə yamə mine kasor huvə pre kimi əmiə, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nīkam. Yor təvhagə has minə min kasor əmə nar kirikianə. ³⁴ ?Kini tukmə nakseighan-pən əmə kin narimnar kimi narmamə yamə mine kharkun nhavəhsi-preyen tain, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nīkam. Yor təvhagə has minə min kaseighan-pən kin narimnar kimi narmamə yamə mine tuk nīpig kirik tukpihawəh-sipən min tain rəmhen. ³⁵ Mərig takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmīr minə. Masor rhuvə pən kimi əriə. Mhavəhsi-pən narimnar kimi əriə mhapəh nisaiyohyen kin tain. Tukmə naksor məknekin, nərokien ehuə tukrurə tuk əmiə, kini takpihauə ji Kughen minə yame In Yerpīrig, meinai In min ramor huvə pən kimi nəmə has minə, mine narmamə yamə mine khapəh nhani-vi-vi-yen In. ³⁶ Rikimiə tukreihua tuk narmamə rəmhen kin yame Rimimiə Kughen rikin rehua tuk narmamə.”

Takhapəh nhaniyen nīkar narmamə
(Mat 7:1-5, 17-27; 12:34-35)

³⁷ Kini Yesu rimini mīmə, “Takpəh nəm-pənien nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has iram. Takpəh nini-pənien narpinien ye narmamə, tamə Kughen rini-pre narpinien iram. Takpəh norien tai təvhagə has yame narmamə kasor pre kimik, kini tukpəh norien tai təvhagə has kafam. ³⁸ Vəhsi-pən narimnar, kini tukwəhsi-pre min narimnar kimik. Narimnar khapsaah yame kīvai-pən, kəsian-əsian, rhaktə mukwar tukhaswin ye kwermim. Tukmə nakvəhsi-pən narimnar ripsaah, tukwəhsi-pre narimnar ripsaah kimik; mərig tukmə nakvəhsi-pən rikəskəh, tukhavəhsi-pre rikəskəh kimik.”

³⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien min kirik kimi əriə mīmə, “?Nimrīn pis to rikir nimrīn pis kirik uə, to reinein? Nīkam, tamə kirəviə ye nəkwai nīmīr. ⁴⁰ Kini studen minə to khapəh nisarmaruyen ye yhajoun kapəriə. Mərig narmamə yamə mine kasətərig huvə kin yhajoun kapəriə, mhavəh

fam nəgkiarien kafan, iriə tukhauə misəmhen kin yha-joun kapəriə. ⁴¹ ? Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə; məriɡ nakhapəh nisəriɡien nai ehuə yame ramərer-pən ye nimrimia? ⁴² Tukmə nakhapəh nisəriɡien nai ehuə yame ramhai nimrimia, ? takshawor pən iran mine mhavəh-si ta nimoptanə ye nimri piaumiə? Kimia nəmarpəkao eikuə minə. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehuə ye nimrimia, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyen nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə.”

Kwənkwaɪ nai huvə mine nai hah
(Mat 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Kini Yesu rimini mimə, “Kini nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənwkan yame kipəh nənien. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan huvə. ⁴⁴ Meinai narmamə kasəm kwənkwan, kharkun mə nhag nai minə a. Kapiriapir to ripəh nikuəyen kin kwənkwaɪ fig; kini kwənurkəsik to ripəh nikuəyen kin kwənkwaɪ grep; . ⁴⁵ Yermamə huvə, rikin rukwar kin narimnar huvə minə; kini in ramor əmə narimnar yame rhuvə. Kini yermamə has, rikin rukwar əmə kin nar has minə, kini mamor əmə norien has. Meinai tukmə rəɡkiar, nar has minə yerkin khatərhav-pə.”

Nəgkiarien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim

⁴⁶ Kini Yesu rimini mimə, “? Rhawor e naksokrən kin Yo mhamə, ‘Yermaru, Yermaru,’ məriɡ nakhapəh nisəri-pəniən nəgkiarien kafak? ⁴⁷ Pəh yakhajoun əmia kin norien kape yermamə kirik yame ramuə tuk yo, kini mətəriɡ kin nəgkiarien kafak, marar, mor narimnar yame yakməni. ⁴⁸ Yermamə a in a in rəmhen əmə kin yermamə yame, tukmə rimə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapiar apig, mor pən nimə iran. Kini nipiɡ tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, to rapəh nəusarkuyen, meinai rimnəvhirəkin tim tim. ⁴⁹ Məriɡ yermamə yame raməriɡ nəgkiarien kafak, mipəh norien, in rəmhen kin yermamə yame tukmə rimə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nimoptanə. Kini nipiɡ tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, tukrimir mowhan əsis.”

7

Yamehuə kape mobael kafan nhatətəyen rehuə
(Mat 8:5-13)

¹ Nipiɡ Yesu rimnəgkiar ta kimi narmamə minə a, kini mivən min apa ye taon Kapeneam. ² Kini ikin aikin a, yamehuə kirik kape mobael kape nəmə Rom ramarə ikin, kini slef kirik kafan aikin, yame in rorkeikei pik. Məriɡ slef a ramhə pik, ipakə

rimhə. ³ Kini nipig yamehuə a rimnərig nəvsaoyen ye Yesu, kini in rher-pən kin nəmehuə tiksın kape nəmə Isrel mīmə tukhavən mhani-pən tuk Yesu mə tukruə mor huvə kafan slef. ⁴ Kini nipig nəmasur minə a kimnhavən misəm Yesu, misəkeikei kimin mhamə, “Eh, ratuatuk əmə mə takasitu ye yamehuə a ⁵ meinai in rorkeikei pik ətawə nəmə Isrel, kini in rimivhirəkin nimə kape nofuginien kapətawə.” ⁶ Kini Yesu rikwasig kin əriə.

Kini nipig kwənhauə ipakə tuk nimə, yamehuə kape mobael rher-pən kin kafan minə narmamə mə tukhavən misəm Yesu mhani-pən mhamə, “Yermaru, takpəh norien narkutien tuk nuəyen, meinai yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. ⁷ Kini ror məkneikin, yimipəh nuəyen məm ik. Ik yerpirig mərig yo yetanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin min. ⁸ Yakirkun mə nimhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehuə minə kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksın aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mīmə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mivən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mīmə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mīmə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

⁹ Nipig Yesu rimnərig nəgkiarien e, rakur pik kin. Kini marar mini-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In mīmə, “Yakamni tuk əmiə mə, pəh nien mə kwən e in yemə Isrel. Kini nar apnapig kwənərəus minə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen kirik irəriə yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in.” ¹⁰ Kini ye nipig narmamə yamə mine yamehuə kape mobael rimnher-pən kin əriə kimnharerig-pə imə, misəm mə slef a rinəsanin ta.

Yesu rimivəh miragh ji piraovin kirik yame kimhə tan kin

¹¹ Kini kwasig ye narimnar minə e, ripəh norien tu, Yesu rimavən ye taon kirik, nhagin e Nain, iriə narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin. ¹² Kimnəsik kəupə rarkurao ye taon a, kini nipig Yesu rimauə ipakə tuk kwəruə, kini məm narmamə tiksın khasi-pən ye taon a mamharəh yemə mhə kirik mamhauə. In pikwarien kape piraovin yame kimhə tan kin, tini yerman kirikianə əmə. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ye taon a mamhauə iriə pian a. ¹³ Məkneikin Yesu Yermaru rimnəm pian a, rikin rəpou pik tukun, kini mini-pən tukun mīmə, “Pəh nasəkien.” ¹⁴ Kini mivən mirap nikaokao yame kamharəh kwən a kin rimamhə, məkneikin kisərer. Kini Yesu rimini-pən tukun mīmə, “!Pikwarien! !Yakamni-pre tuk ik mīmə, hekinter!” ¹⁵ Məkenikin yemə mhə a rimragh,

mhekimter, kini mirikakun magkiar. Kini Yesu rivahsi-pən min pikwarien a kimi nisini.

¹⁶ Iriə m-fam kimnhagin, misətmnimin, mhani-vi vi Kughen mhamə, “!Profet ehuə kirik ramarə kitawə min ai taktəkun! !Kughen e ruauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə!” ¹⁷ Kini nəvsaoyen kin Yesu rimnarkurao ikin minə fam ye tanə Judia* mine yamə mine ipakə tukun.

Jon Baptaes rimə tukrirkun-ru mə Yesu in Kristo, uə nikam (Mat 11:2-6)

¹⁸ Narmamə kape Jon Baptaes kimisəvsao-pən Jon kin narimnar minə fam yame Yesu ramor. Kini rimnokran kin kafan yermamə kiraru kirauə mwəm, ¹⁹ kini rher-pən kin əriu mə tukravən miwəm Yesu Yermaru mwaiyoh-pən ru mirəmə, “? Rhawor? ? Ik e Kristo kimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

²⁰ Kini kwərə mir a kimiravən mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Jon Baptaes rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwəm ik yakwaiyoh-ru ik mirəmə, ‘ ? Ik e yermamə yame Kughen rimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?’ ”

²¹ Kini ye nipig atuatur a, Yesu rimnor huvə narmamə khap-saah yamə mine kamhamhə. Tiksin kimnhavəh nəmhəyen minə pisin pisin; tiksin nanmin has raməmir irəriə. Kini iriə khapsaah nimririə ripis. Mərig Yesu rimnor huvə əriə. ²² Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Rarerig, miravən mirəni-pən narimnar minə fam tuk Jon, yamə mine nimiwərig kini mwəm. Nimrin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tikiriə, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, nimətirgiriə rinərig nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav pən nəvsaoyen huvə tuk əriə. ²³ Kini kimiru, takravən mirəni-pən tuk Jon mirəmə narmamə yamə mine kapəriə nhatəyəyen irak ripəh nimirien, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Yesu raməgkiar ye Jon Baptaes (Mat 11:7-15)

²⁴ Nipig kwərə mir a yame Jon rimnher pən kin əriu kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməgkiar ye Jon kimi nukwao ehuə. Mimə, “?In apa kupən kimia nimnhavən apa

7:15: 1 King 17:23; 2 King 4:36 7:16: Luk 1:68 * 7:17: 7:17 Ikin e, nipig Luk ramni “tanə Judia,” tukmə ror raməgkiar ye tanə pəpiə kape nəmə Isrel. 7:20: Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:8 7:22: Aes 35:5-6; 61:1; Luk 4:18

ye tipəvsik mə taksəm naha nhagin? ?Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame nimətag ramuh mamowhan-owhan? !Nikam! ²⁵ ?Tukmə nikam, kini nimnamhavən mə taksəm pa? Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimrin rəutən uə? !Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə misagien əmə tuk kapəriə nautə, iriə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king. ²⁶ ?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpərig pik rapita profet. ²⁷ Kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ta mimə,

“ ‘Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrivəh kafak nəgkiarien.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.’
(Mal 3:1)

²⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarhapə ye tokrei tanə, kirik rapəh napitayen kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpərig min rapita Jon.”

Yesu raməgkiar skai kimi narmamə yame khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

(Mat 11:16-19)

²⁹ Nipig narmamə apnapig, mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis kimisərig nəgkiarien kape Yesu, iriə khamə swatuk kape Kughen in swatuk atu-atuk. Kimnhani məkna meinai Jon rimnor ta baptaes irəriə.

³⁰ Mərig Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses, iriə kimnhapəh niseighanien kin Jon mə tukror baptaes irəriə. Kini mhaukreikin pən nimeitairiə ye swatuk kape Kughen ye nimraghien kapəriə. ³¹ Kini Yesu rimnəgkiar min mimə, “?Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, mə norien kapəriə rəmhen kin naha? ?Mə naha nhagin nətərigien kapəriə? ³² Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə yamə mine nar kirik rirkək yame tukror əriə, rikiriə ragien. Misəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashək əriə minə mhamə, ‘!Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig kimiə nimnhapəh nisasəkien kitawə-m kimiə.’ ³³ Yakamni məknei meinai ye nipig Jon Baptaes rimauə, mamatuakəm, məpəh nəviginien nipig ripsaah tuk nəhuakien, mipəh ninimien waen. Mərig kimiə nakamhani mhamə, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməmir iran.’ ³⁴ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen, mərig kimiə nakamhani min mhamə, ‘!Ah! Kwən a in

yermamə kape nəvigin-pikien, mine napolisien kin ninimien. Kini mamor norkeikeiyen kimi narmamə kape nərerien tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has minə.’³⁵ Mərig kwa-jikovə əfrakis kape Kughen minə tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien əfrakis.”

Piraovin kape norien təvhagə has rimnəkwi nihu Yesu kin senta

³⁶ Kini Farisi kirik, nhagin e Saemon, raiyoh-pən Yesu mimə tukrivən ye nəkwai nimə kafan məvigin kwis. Kini Yesu rimavən yerkwanu, mivən ye nəkwai nimə kape Farisi a, məkwətə mə tukrəvigin. ³⁷ Kini piraovin kirik ye taon a in yor təvhagə hah, rimnərig mə Yesu raməvigin apa imei Farisi. Kini rimavən miwəh botel kirik kimnor kin kapiet kirik nhagin e alabasta. Nimrin rhaktə. Botel a, senta aikin. ³⁸ Kini in rimauə ipakə tuk Yesu mərəer ye nikar nihun, mamasək. Nehe nimrin rətəg-pən ye nihu Yesu, mokwi nihun. Kini mamrai-ta nehe nimrin kin nikwənen ye nihu Yesu, mənim-pən nimrin ye nihu Yesu, mətəg-pən senta ye nihun mir.

³⁹ Mərig Farisi e yame rimnokrən kin Yesu mə tukrəvigin iriu min, nipig rimnəm narimnar minə e, rikin ruh mə, “To kwən e profet əfrakis, ripirkun norien kape piraovin a yame ramrap nihun, mipirkun mə in yor təvhagə has.”

⁴⁰ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Saemon, yakmə jakni-pre nar kirik tuk ik.”

Kini Saemon rimə, “Yhajoun, ni.”

⁴¹ Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kiraru, kapəriu mane rapəh nəmhenien, kini yamehuə kirik rīvəhsi-pən mane kirik kimi əriu, mə tuk nipig kirik iriu tukwarpin kafan mane. Kirik rimiwəh faef hundred taosen vatu; kini kirik rīvəh fifti taosen vatu†. ⁴² Kini mwarə miravən, mweinein narpinien mane a. Kini yamehuə rimini-pən tuk əriu mimə, ‘Nəmhen. Wəpəh narpinien mane yame nimirəvəh tuk yo.’ ?Kini, pa nhagin irəriu tukrorkeikei pik yamehuə a rapita?”

⁴³ Kini Saemon rini-pən tukun mimə, “Rikik raməsik mə yermamə yame rimivəh mane ehua, kini yamehuə a ripəh naiyohyen kin tain.”

Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nakamni əfrah.”

⁴⁴ Kini Yesu rarar marha-pən məm pian a, mini-pən tuk Saemon mimə, “Saemon. ?Nakaməm pian e uə? Nipig yimauə imam ikin, ik nakpəh niwəhsi-pəyen nu kirik tuk naikwasien ye nihuk. Mərig pian e in rimnəkwi nihuk kin nehe nimrin, məspir kin nikwənen. ⁴⁵ Kini nipig yimauə, ik

7:34: Luk 15:2 7:37: Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3 † 7:41: Gris ramni mə kirik rimiwəh “denari” faef hundred, kini kirik rimivəh “denari” fifti. “Denari” kirik in rəmhen kin mane yame kiwəh tuk wok kape nipig kirikianə əmə.

nīmīpəh nəturəm-pəyen kimi yo. Mərig pian e, ravəhsi-pə nīsiayen kimi yo mīpəh nīpəhyen. ⁴⁶ Ik nīmīpəh nhawkien kapək kapə kīn nehe olif, mərig pian e rīmnətəg pən senta ye nīhuk yame nīmīrīn rhaktə pik. ⁴⁷ Kini ror məkneikin yakamni-pre tuk ik mə yīmnapīr ta fam kafan təvhagə has yame rehuə pik. Ror məkneikin mə in rorkeikei pik yo. Mərig tukmə yakaspīr təvhagə has kape yermamə yame təvhagə has kafan rəkəskəh əmə, kini, rorkeikei mar əmə Yo.”

⁴⁸ Kini Yesu rīmini-pən tuk pian a mīmə, “Yakwərəh-si ta ta narpīnien kape təvhagə has kafam.”

⁴⁹ Kini narmamə mīnə tiksin yamə mine kasəvigīn iriə mīn, khani tuk əriə mīnə mhamə, “? Naha e yermamə yame In ramni mə ravəhsi-ta narpīnien kape təvhagə has kape narmamə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rīni-pən tuk pian a mīmə, “Kughen rīmivəh miragh ik meinai nīmnhətətə irak. Amvən ye nəmərinuyen.”

8

Nīpiraovīn yamə mine khakwasig kīn Yesu

¹ Kwasig ikin ye narīmnar mīnə a, Yesu In rīmneriwək mamvən ye taon mīnə mamtərhav mamvən yerkwānu mīnə, maməvsao-ərhav kīn nəgkiariēn huvə kape narmaruyen kape Kughen. Ye nīpig a, aposol mīnə twelef kafan kīmnhakwasig kīn, ² mine nīpiraovīn tiksin yamə mine kupən kīmnhavəh nəmhəyen pīsīn pīsīn, uə nanmīn has mīnə kīmnasəmīr irəriə, mərig Yesu rīmnəko-ta əriə irəriə, mor huvə kapəriə nəmhəyen. Nhag nīpiraovīn mīnə e: Meri, pian Magdala yame Yesu rīmnəko-ta nanmīn hah seven iran; ³ mine Joana, piahwāru kape Jusa yame in ramarmaru ye nīmə kape King Herod Antipas; mine Susana; mine nīpiraovīn khapsaah. Nīpiraovīn mīnə e kīmnhavəh-sipən mane kapəriə tuk nīvəhyen nīmīrī narīmnar tuk nasituyen ye Yesu mine kafan mīnə.

Nūhpīkinien kīn yermamə yame ramsuv kweru nai

(Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)

⁴ Narmamə khapsaah khasi-pən ye taon mīnə khapsaah mhauə tuk Yesu. Nīpig kīmnhauə masərer rarkurao iran, kini rīmini nūhpīkinien kirik tuk əriə, mīmə, ⁵ “Yermamə kirik rīmavən mə tikrīsuv kweru nai apa ye nəsimien. Mīpīk mīvitəg-ətəg fam, kini tiksin rəsaaah-əsaah-pən ye swatuk, kəvi-əpnī, kini man mīnə khauə mīsən fam.” ⁶ Kini kweru nai tiksin rəsaaah-pən ye tokrei kapier, murə aihuaa əmə. Kini mərig

7:50: Luk 8:48; 18:42 **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49 * **8:5:**

Kwon e ramsuv kweru nai kirik kamni kīmə “wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit.

kwəsaukei fam meinai ikin rəusik ikin. ⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaaħ-əsaaħ-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mipəh nikuəyen. ⁸ Kini tiksın rəsaaħ-əsaaħ-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, mhakuə kin kwənkwaيريا wan hundred.”

Kini Yesu rimini ta nəgkiarien e, mokrən apomh mimə, “Tukmə kimia narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

⁹ Mərig narmamə kape Yesu minə kisaiyoh-pən In mhamə, “Hoprai-pə nıprai nəgkiarien e kimi əmawə.”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əria mimə, “Narmaruyen kape Kughen nar erkwaig, mərig yakwəni-ərhav-pre ta kimi əmia; kini mərig Yo yakamni-ərhav əmə nuhpikinien kimi narmamə minə tiksın, rəmhen kin yame Profet Aesaea rimini mə, “‘Iria tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh nisəmien nıpran.

Iria to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.’ (Aes 6:9-10)

¹¹ “Nıprai nuhpikinien e ror məkneikin. Kweru nai, in e Nəgkiarien kape Kughen. ¹² Kini yamə mine kisəsaaħ-pən ye swatuk iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, məkneikin Setan ravəhsita yerkiria, mamətapig kin əria mə tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kini In to ripəh nivəh-miraghien əria. ¹³ Kini yamə mine kisəsaaħ-pən yerki kapiə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, rikiria ragien tukun, mərig nuairia ripəh neiwaiyu-pikien, kini nhatətəyen kapəria ramarə kape nıpig kwakwə, mərig tukmə nəśəsaoyen uə nahasien ramuə tuk əria, tukhamir ye kapəria nhatətəyen. ¹⁴ Kini yamə mine kisəsaaħ-pən yerki kwənurkəsik, kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, mərig narımnar khapsaaħ kiseruk nimraghien kapəria, in e, kasətərig pik kin narımnar kape nimraghien kapəria, uə, kisorkeikei nautə ripsaaħ, uə kisorkeikei mə tukasərig rhuvə ye nıprairia. Khapəh nishaktə-huvəyen ye nimraghien yame Kughen rorkeikei. ¹⁵ Mərig yamə mine kisəsaaħ pən ye nimoptanə huvə, iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, kini rikiria ratuatuk mihuvə, mamharaptərəkin nəgkiarien kape Kughen riskai yerkiria. Kini iriə masərer tim tim mhavən, mhakuə kin nimraghien huvə.”

*Nhatətəyen kapətawə rəmhen kin laet yame raməsia
(Mak 4:21-25)*

† 8:7: Yesu ripəh ninien kwənurkəsik, mərig nərəus kirik nirhin aikin.

¹⁶ Kini Yesu rimini mimə, “To kípəh nəsiə-pənien ye laet kukrai-pən ye nəkwai baket uə ye nəpəəg tebol. Níkam. Tukaməkeikei kírúk haktə pəh narmamə kiséəm nar. ¹⁷ Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə yermamə kírík ruvríg nar kírík, kini məríg tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ¹⁸ Ror pən, nəgkiarien e yamə nakasərig, sətərig huvə kín. Narmamə yame mine kiséri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən mín nirkunien kimi əriə. Məríg narmamə yamə mine kisérig nəgkiarien kini misor nar apnapíg iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame ríkiriə raməsik mə iriə kwənhavəh ta.”

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarien kafan

(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Kini ye nípíg a, nisin Yesu mine piauni minə kimnhauə mə tuksəm In, məríg kiseinein nhavənién ipakə tukun, meinai narmamə khapsaah kisérer rarkurao kín. ²⁰ Kini yermamə kírík rini-pən tukun mimə, “Eh. Nisinim mine piam minə kasərer apa iruə mhamə tuksəm ik.”

²¹ Məríg In rini-pən tukun mimə, “Narmamə m-fam yamə mine kisérig nəgkiarien kape Kughen kini misəri-pən, iriə e kafak narmamə minə, mine nisinik, mine piak minə.”

Yesu ramni-əhu nimətag ehuə ye tame tahik

(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Nípíg kírík, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Pəh khavən apa níkar lugun a.” Məkneikin kisétpən ye bot mhavi pirə. ²³ Bot ramaiyu mavirə, Yesu rapir. Kini nimətag ehuə kírík rimnəvi nu, kini nu rinamakətənim kín bot; ipakə iriə kisémnim. ²⁴ Kini narmamə kape Yesu kimnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehuə! !Yemehuə! !Natuksəmnim!”

Kini Yesu rarha, mini-əhu nimətag mine peao-peao ehuə. Nimətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu mín. ²⁵ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mimə, “?Məríg nhatətəyen hiə kapəmiə?”

Məríg iriə kisakur mhagin, misaiyoh əriə minə mhamə, “! Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapíg mə nimətag mine tahik, məríg kawor nəkwani!”

Yesu rimnəko-ta nanmin has ye yemə Gerasa kírík, yame nagheen rehuə

(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak níkar Galili pən, apa kwənmhaan a kamni kimə Gerasa. ²⁷ Yesu rəviə-flak, məkneikin yermamə kírík ruə məm In. Kwən a, nanmin

has minə kasəmir iran. In rimipəh nivənien ye neipən, mipəh napirien imə, ramarə əmə ikin kamnim narmamə ikin.
 28-29 Apa kupən, nipig ripsaah, nanmin has minə a kimisor in ramarmar pik, kini narmamə kimnharkwəji kwermīn mine nihun ye jen mə tukharaptərəkīn tim tim pəh ripəh nori-ahyen narimnar. Mərig nipig m-fam raməvi-əru jen minə. Kini nanmin has minə kasəkeikei kimin mə tukhakir misap mhavən apa ikin kirkək ikin.

Kini nipig kwən a rimnəm Yesu ruə mənīmkur-pən ye nihun. Kini Yesu rimini mə nanmin has tukrier map ye kwən a. Kini kwən a rok-rapomh mimə, “Yesu, Ji Kughen Yerpig. ?Nakmə takhawor yo? !Aweh! !Yakamaiyoh ik mimə takpəh norien nəmhayen kimi yo!”

³⁰ Kini Yesu rimnaiyoh-pən nanmin has mimə, “?Nhagim pa?”

Kini in rimə, “Nhagik e Nukwao Ehuə.” Rimini məknakin meinai nanmin has khapsaah kasəmir iran. ³¹ Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai m-ripsaah kimi Yesu mhamə, “Takpəh nher-pəyen kin əmawə ye nəpəəg e yame reiwaiyu pik, imei narpinien rerin.”

³² Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk a ye nihu tukwas a. Kini nanmin has minə kimisasək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Awe! Əta-pən irəməwə yerki pukəh minə a.” Kini Yesu reighan-pən kin əriə kamhavən. ³³ Kini nanmin has minə a kimnhatərhav ye kwən a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhaviərhav misəmnim ye nu.

³⁴ Mərig nipig narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisəm nar a, kimisaiyu mhatərhav, mhavən misəvsao-pən kin ye taon mine ikin minə fam rarkurao aikin. ³⁵ Kini narmamə kimnhatərhav ye taon mhavən mə tuksəm nar a. Kini mhavən masəm Yesu, kini misəm kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran ramkwətə yetanə, ipakə tuk Yesu. Kini minipəh narmərien, muavən ye neipən. Kini narmamə ye taon a kimnhagin. ³⁶ Kini narmamə yamə mine kimisəm atuatur nar a kin nīmriə kimisəvsao min kin kimi narmamə tiksīn mhamə Yesu rimnhawor mor huvə kwən a yame in apa kupən nanmin has minə kimnasəmir iran. ³⁷ Kini narmamə mi-fam yamə mine kasarə apa Gerasa kimnhani-pən tuk Yesu mə tukritərhav aikin, meinai kimisəm khagin pik kin. Məkneikin, Yesu ratpən ye bot mə tukritərhav. ³⁸ Mərig kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran, raiyoh-pən Yesu mimə, “!Eh! Pəh kirau.”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, ³⁹ “Rerig-pən imam ikin, mivən mini-ərhav naha nhagin Kughen rimnor kimik.” Kini

kwən a rimavən ikin minə fam ye taon iman ikin mamni-
ərhav narimnar m-fam yame Yesu rimnor kimin.

*Piahuaru kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame rimamhə
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)*

⁴⁰ Nipig Yesu rimirerig-pə min ye nikar lugun pə, narmamə
kimisagien tukun, meinai iriə kimnaseito kin. ⁴¹ Kini yer-
mamə kirik, rimauə məm In, nhagin e Jaeras. In ramehuə
ye nimə kape nofuginien. Rimauə, mənimkur-pən tuk Yesu,
maməkeikei kimin mə iriu tukravən apa iman ikin ⁴² meinai
kafan kwajikovə piraovin kwənkwan kirikianə ramhə pik,
nimhəyen rineriaji. Kini kafan newk twelef əmə.

Kini Yesu rimneriwək mivən tuk piakəskəh a, kini narmamə
khapsaah khakwasig kin mamhasig-sig In. ⁴³ Kini piraovin
kirik aikin yame rawəh nəmhəyen kapəriə nīpiraovin, nitawin
rimnaiyu mivəh newk twelef. Rimavən məm dokta minə,
moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan, mərig yermamə
kirik to ripəh nor-huvəyen. Kini ruə məm Yesu, ⁴⁴ mukurao-
pən ye nimetain, mirap nəpəəg nimri neipən kafan, taktəkun
əmə, kafan nəmhəyen ror infamien.

⁴⁵ Kini Yesu rimə, “!Eh! Pa e rirap Yo?”

Kini iriə m-fam khamə kiseinein. Mərig Pita rimə, “!Yha-
joun, narmamə khapsaah e kamhasig-sig Ik.”

⁴⁶ Mərig Yesu rimini mimə, “Nikam. Yakirkun mə yermamə
kirik e rimirap Yo, meinai yimnərig mə nanmin kafak rimnor
huvə yermamə kirik.”

⁴⁷ Kini piraovin a ruirkun mə in to ripəh min nerkwaigien,
rimauə mənimkur ye nihu Yesu makur pik kin. Kini ye
nimri narmamə m-fam rini-ərhav-pən nar yame rimirap Yesu
tukun. Kini mini-ərhav min mə ye nipig atuatur yame rimirap
In, taktəkun əmə, rimnəsanin min. ⁴⁸ Kini Yesu rini-pən
tukun mimə, “Kafak piakəskəh, nhatətəyen kafam rimnor ik
nəknəsanin. Amvən ye nəmərinuyen.”[‡]

⁴⁹ Yesu raməgkiar hanə, məkneikin, yermamə kirik risi-pən
apa imei Jaeras, yamehuə kape nimə kape nofuginien, muə,
mini-pən tuk Jaeras mə, “Kafam piakəskəh ruamhə ta. Takpəh
norien narkutien kimi Yhajoun e mə takikir mivən.”

⁵⁰ Mərig Yesu rimnərig nəgkiarien e, mini-pən tuk Jaeras mə,
“Takpəh niginiien. Hatətə əmə irak, piakəskəh kafam tukram-
ragh min.” ⁵¹ Kini ye nipig Yesu rimauə mitərhav-pə ye nimə
kape Jaeras, mini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien
kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jon, mine Jemes, mine rim
piakəskəh e mine nisini, iriə min. ⁵² Narmamə m-fam kəsasək
apomh tuk piakəskəh a mamhauvrig-uvrig pik. Mərig Yesu

[‡] 8:48: Nəgkiarien kirikianə əmə yame Yesu rimini-pən tuk piroavin kirik ye Luk
7:50.

rini-pən tuk əriə mīmə, “Hapəh nisasəkien. Piakəskəh e rīpəh nīmḥəyen; ramapir əmə.”

⁵³ Mərig iriə kimisarh iakei iran meinai iriə kharkun mə piakəskəh a in ruamḥə ta. ⁵⁴ Mərig Yesu rərao-pən, mivəh kwermi piakəskəh a, mīni-pən tukun mə, “Piakəskəh kafak. Hekimter.” ⁵⁵ Kini taktəkun əmə nanmīn rirerig-pə, in mhekimter. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh-sipən nəviginien kirik pəh rən.” ⁵⁶ Kini rimni mine nisini kawakur pik kin; mərig Yesu rini-pən tuk əriu mīmə, “Takrapəh niwəvsaoyen kin nar e kimi narmamə.”

9

Yesu rher yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhani-ərḥav narmaruyen kape Kughen

(Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16)

¹ Kini ai, Yesu rimnofugin kafan aposol twelef, mivəhsi-pən neiḥəyen mine nəsaninien kimi əriə tuk nəko-tayen nanmīn has ye narmamə, mīmə iriə tuksor huvə mīn nəmḥəyen minə. ² Kini Yesu rimnher-pən kin əriə mə tukhani-ərḥav narmaruyen kape Kughen, kini mīmə iriə tuksor huvə mīn narmamə yamə mine kamḥamḥə. ³ Kini mamni-pən tuk əriə mə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik rəmhen kin kaskin, uə nitip, uə nəviginien, uə mane, kini mhapəh nhavəhyen neipən kīraru kīraru. ⁴ Nipig tukmə nakamhavən yerkwānu kirik, misarə ye nīmə kirik, nīmə e in a taksarə əmə ikin miseriaji mhatərḥav ikin mamḥavən. ⁵ Kini ikin pukhaa takḥavən ikin, tukmə narmamə rikiriə rīpəh nagienien mə takḥauə misarə kimiə miriə, taksarpita-arpita nīmokrur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nīmṭətien mə narmamə yerkwānu a kimisor nar kirik rapəh nəmhenien.” ⁶ Kini iriə kimnhatərḥav miseriwək mamḥavən yerkwānu minə, masəvsao-ərḥav kin nəvsaoyen huvə, kini ikin minə fam kimnhavən ikin, kimisəhuak tuk narmamə khapsaah yamə mine kamḥamḥə, kini kasəsanin.

⁷ Kini King Herod Antipas, yame in ramarmaru ye nəmə Galili, in rimiwəh nəvsaoyen kin, kini mətərig kin meinein apomh, meinai narmamə tiksin khamə Jon Baptaes a in a rimamragh mīn. ⁸ Kini narmamə tiksin kamḥani mhamə Elaeja a ruauə mīn. Kini narmamə tiksin kamḥani mhamə in profet kupən kirik kape Kughen yame rimamragh mīn. ⁹ Mərig Herod Antipas rimə, “Jon e, yimikis əru nipətək nuan.

? Mərig pa e nhagin yakamərig nəvsaoyen kin?" Kini in morkeikei mə tukrəm Yesu.*

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

¹⁰ Kini aposol minə kape Yesu kharerig-pə min tukun, mhani-pən narimnar m-fam yame kimisor. Kini In rikir əriə misəta ye narmamə, mhavən apa taon kirik, nhagin e Bet-saeda. ¹¹ Mərig nipig narmamə kimisərig mə Yesu rimauə, kini khauə, mhakwasig kin. Kini Yesu rimnəm əriə, rikin ragien əmə. Kini mamhajoun əriə kin narmaruyen kape Kughen, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə.

¹² Kini rinamenaiyu, narmamə twelef kape Yesu khavən tukun, mhani-pən tukun mhamə, "Yermaru. Her-pən kin narmamə mifam e kamhavən apa yerkwənu minə mə tuksarhakın kwənmhan huvə kirik kape napirien, mine nəviginien. Meinai ikin e kitawə kasəmir ikin, kwənmhaan əkwak."

¹³ Mərig əmə rini-pən tuk əriə mīmə, "Rhuvə əmə. Kimiə səvigin əriə."

Mərig iriə khamə, "?Rhawor? Kimawə yakamhawəh əmə bred faef mine kəməm kiraru. ?Nakmə jakhavən mhawəh nimri nəviginien ne nukwao e uə?" ¹⁴ Kimnhani məknakin meinai narmamə khapsaah khapsaah kwənhauə ikin a, tukmə kəvheikin əmə narman, rəmhen kin faef taosen.

Mərig Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, "Havən mhani-pən tuk əriə mə tuksəkwətə fifti fifti ye nimir minə." ¹⁵ Məkneikin kafan narmamə minə kimisəwhai məknakin əriə, kasəkwətə.

¹⁶ Kini Yesu rimivəh bred a faef mine kəməm kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəməm, mipik-pən kimi kafan narmamə minə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin. ¹⁷ Kimisəvigin tipriə rəsiis, misəpəh nipərpər bred mine kəməm. Kini kafan narmamə minə khavai-pən ye kəmeiru twelef khakwar min.

Pita rimini mə Yesu in Kristo

(Mat 16:13-20; Mak 8:27-33)

¹⁸ Nipig kirik, Yesu rimnaməhuak iriə pisin əmə kafan narmamə minə. Kini raiyoh-pən əriə mīmə, "Mərig narmamə minə a kamhani mə Yo e pa?"

¹⁹ Kini khani-pən tukun mhamə, "Tiksin kamhani mə ik Jon Baptaes. Kini tiksin kamhani mə ik profet Elaeja. Kini

* **9:9:** Nipig mobael minə kimnharaptərəkin Yesu (Luk 23:8), Herod ramni mə rorkeikei mə tukrəm Yesu, məmrə mə to Yesu ror merekel kirik.

tiksin kamhani mə ik profet kupən kirik kape Kughen yame ruəmrəgh min.”

²⁰ Mərig Yesu raiyoh-pən əriə mīmə, “?Mərig kimiə nakhamə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rimə, “Ik e Kristo yame Kughen rīmini mə tukrher-pə kin.”

²¹ Mərig Yesu rīmini-əutən-pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pənien tuk narmamə.

Nikwasigien kin Yesu in rəutən

(Mat 16:24-28; Mak 8:34-9:1)

²² Kini In rīmini-pən min mīmə, “Nar kirik yame tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. Mə Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen tuk narīmnar khapsaah. Kini nəmehuə kape nəmə Isrel, mine jif pris minə, minə nəmhajoun kape Loa kape Moses, iriə tukhaukreikin-pə nimeitairiə kimi Yo, mishopni Yo. Mərig nīpig yame ror kisīsər kin, Kughen tukror Yo jakamrəgh min ye nīmḥəyen kafak.”

²³ Kini Yesu rīni-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, in tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nīmḥəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ²⁴ Yermamə yame ramgin tuk kafan nīmraghien, tukraməkeikei mīmḥə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nīmraghien rerin. ²⁵ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei nīmoptanə e, mərig ramarakikin kafan nīmraghien tukun, nanmin tukrerwei. ²⁶ Tukmə nakauris kin nīni-ərḥavyen nhagik mine nəgkiarien kafak ye nīmri mīrh, Yo min jakauris kin nīni-ərḥavyen nhagin nīpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min kimawə agelo rhakə yamə mine tukhauə ye neiḥuəyen kape Rīmik. ²⁷ Mərig yakamni nəfrakisien tuk əmiə mə, kimiə tiksin e nakasərer ikin e, kwasig ikin nakhamḥə, taksəm narmaruyen kape Kughen.”

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nīmri rukreikin muə mor pīsīn

(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)

²⁸ Yesu rīmnəgkiar ta, nīpig eit ruə mivən, kini rikir Pita, mine Jon mine Jemes mishaktə mhavən ye tukwas kirik mə tuksəhuak. ²⁹ Nīpig raməhuak hanə, nīmri rukreikin muə mor pīsīn. Kini neipən kafan raməsīə rəmhen kin naroapigien kape karuəruə. ³⁰ Məkne, Moses mine Elaeja ³¹ kratərhav-pə, nīkhakien rarkurao irəriu. Kwarer mwəgkiar

9:19: Luk 9:7-8

10:38; Luk 14:27

10:33; Luk 12:9

9:20: Jon 6:68-69

9:24: Mat 10:39; Mak 8:35; Luk 17:33; Jon 12:25

9:22: Luk 9:44; 18:32-33

9:23: Mat

9:26: Mat

irisir Yesu. Marhini nimhøyen kape Yesu apa Jerusalem yame tukror nægkiarien kape profet minə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.† ³² Mərig Pita mine in mir kiraru, napirien rimivəh nimririsir, kimirhapir kape nipig kwakwə. Mərig nipig kimirharha, mirhəm nikhakien rarkurao ye Yesu, mirhəm min Moses mine Elaeja kawərer irisir Yesu. ³³ Kini nipig kwərə mir a kimiravən, Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Rhuvə mə kimasir jakarharə ikin e. Pəh jakrharkwopək nimə kisisər-kafam kirik, kape Moses kirik, mine kape Elaeja kirik.” (Mərig in rimnægkiar əmə mipəh nirkunien nar yame ramni). ³⁴ In ramægkiar hanə, napuə kirik reiwaiyu muvrig əpis əriə. Napuə rimnhorukin əriə, kirhigin pik. ³⁵ Kirhərig nægkiarien kirik risi-pən ye napuə mamni mimə, “! In e Narik yame yimirpen; taksətərig kin In!” ³⁶ Kimisərig ta nægkiarien yame Kughen rimini, kini Pita mine Jon mine Jemes kimirharha-pən mirhəm Yesu ramərer pisin əmə. Ye nipig minə a, kimirhipəh nirkini-ərhavyen narimnar minə a kimi narmamə; mirhipəh nirkiniyen narimnar a yame kimirhəm.

*Yesu rimnəkota nanmin has ye pikwarien kirik
(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)*

³⁷ Kəni rikwamer kin, kisəta ye tukwas miseiwaiyu-pə, misəm narmamə khapsaah kamhauə mə tuksəm Yesu. ³⁸ Kini yermamə kirik ramokrən apomh kin Yesu mimə, “Yha-joun. Yakorkeikei pik mə takuə masitu irak. Kwajikovə kafak yerman kwənkwan kirikianə əmə. ³⁹ Nipig nanmin hah kirik ramərer-pən iran, mor in ramətəpar pik, nipran ramətəmnimin mamor ghan əmə. Nehe nəkwan ramaiyu rhawən. Nanmin has a ramoriah pik in; mamraptərəkin in, mipəh nipəhyen. ⁴⁰ Kini yo yimnəkeikei kimi kafam narmamə minə mə tuksəko ta nanmin has e, mərig kiseinein.”

⁴¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “! Kəsi! Kimiə yamə mine naksarə e towel mine, nhatətəyen kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ?Kitawəm kimiə tuk-sarə miseriaji nipig pukaa nakpishatətə irak?” Kini rini-pən tuk rim kwajikovə ai mimə, “Harəh pikwarien en mhauə.”

⁴² Kini pikwarien a ruə tuk Yesu, məkneikin nanmin has rəsua kin reiwaiyu mowhan, mamətəmnimin. Mərig Yesu rimnægkiar skai kimi nanmin has məko-ta. Kini mor huvə pikwarien a. Meighan-pən kin pikwarien a kimi nisini mine rimni.

⁴³ Kini iriə m-fam kisakur, rikiriə ragien tuk nəsaninien kape Kughen.

† 9:31: Nægkiarien Gris atuatur ramni mə, “kirhægkiar ye nipig yame in tukritərhav mipəh Jerusalem.” Nipran ramni nimhøyen kavan. 9:31: Luk 9:22

9:32: 2 Pita 1:16-18 9:35: Luk 3:22

Mərig nipiḡ narmamə kimisakur pik kin narımnar m-fam yame Yesu rımnor iriə miriə, kini In rıni-pən tuk kafan narmamə minə mimə, ⁴⁴ “Havəh tim tim nəḡkiarien e yerkimia: Yermamə kirik tukreighaan pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə kafak.” ⁴⁵ Mərig kafan narmamə minə kimiseinein nıprai nəḡkiarien e meinai Kughen rımnnerkwaig kin nıprai nəḡkiarien e mə iriə tukhapəh nharkunien; kini iriə khagin min kin naiyoh-pən-ien kin nıpran.

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?

(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)

⁴⁶ Kini narmamə kape Yesu kisotgoh kimi əriə minə mhamə, “? Pa irətawə in ravəh nehuəyen, yame rhuvə mapita?”

⁴⁷ Mərig Yesu rimirkun kapəriə nətərigien, kini mivən mikir kwajikovə kirik mərip ye nıkarin, ⁴⁸ mini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə yermamə kirik ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. Kini pəh nien mə ramor əmə irak, mərig ramor min kimi Yermamə yame rımnher-pə kin Yo. Meinai tukmə yermamə rıvəh-si əhu atuk in yetanə, in tukruə mamehuə mapita.”

⁴⁹ Kini Jon rimini mimə, “Yermaru. Kimawə yimisəm kwən kirik ravəh nhagin, maməkota nanmin has minə kin, mərig yakhamə jakhani-əhu, meinai kwən a, pəh nien mə kitawə kirik.”

⁵⁰ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nhani-əhuyen in. Meinai, tukmə yermamə kirik rıpəh norien tikmir kitawə min, in kitawə kirik en.”

Nəmə Sameria tiksın rikiriə rapəh nagienien tuk Yesu

⁵¹ Kini ruauə ipakə tuk nipiḡ yame Kughen tukriwəh Yesu iran mivən apa ye rao ye neai. Kini Yesu rikin rımnəsik mə tukraməkeikei mivən apa Jerusalem, nar kirik rirkək yame tukrərer əswasig kin. ⁵² Kini In rher-pən kin yəḡkiar tiksın khavən apa yerkwanu kirik apa Sameria, mə tuk-sor apnəpeinə tukun. ⁵³ Mərig narmamə aikin a, khapəh nısorkeikeiyen mə In tukrivən marə a iməriə ikin, meinai iriə kwənharkun huvə mə In ramvən min Jerusalem.‡ ⁵⁴ Kini kafan yermamə mir e Jemes mine Jon kimiwəm mə narminə Sameria khapəh nısorkeikeiyen əriə, krəmə, “Yermaru. ? Nakorkeikei mə jakwokrən kin nap risi-faktə ye neai mei-waiyu məs əriə, uə?” ⁵⁵ Mərig Yesu rarha-pən məm əriu mini-əhu. ⁵⁶ Kini khatərhav mhavən min yerkwanu pisin min kirik.

9:44: Luk 9:22 9:45: Luk 18:34 9:46: Luk 22:24 9:48: Mat 10:40

9:50: Mat 12:30; Luk 11:23 ‡ 9:53: Nəmə Sameriə kasəməkin nəmə Jerusalem.

9:54: 2 King 1:9-16

Yesu rimə narmamə tuksəpəh fam narimnar mhakwasig kin In

(Mat 8:19-22)

⁵⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimiseriwək ye swatuk, kini kwən kirik rini-pən tukun mimə, “Yo jakikwasig kin ik ikin hiə takvən ikin.”

⁵⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Kuri aparū minə, kapəriə nəpəəg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napirien.”

⁵⁹ Kini Yesu rini-pən min tuk kwən kirik mimə, “Yuə, kirau mik, muə kafak kirik yermamə.” Mərig kwən a rini-pən tukun mimə, “Rhuə, Yermaru. Mərig eighaan kin yo yakvən pi pom minim rimik.”

⁶⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Apəh-pən. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nimraghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə. Mərig ik, yuvən mini-ərhav narmaruyen kape Kughen.”

⁶¹ Kini kirik min rini mimə, “Yermaru, jakikwasig kin ik muə yermamə kirik kafam. Mərig, awhin yo, pəh yakrerig mivən imak ikin mawia kin yo minə tiksın.”

⁶² Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Yermamə yame rimə tukror wok kape Kughen, mərig rikin ramvən tuk nar pisin, rapəh nəmhenien mə to ruə Kughen ramarmaru iran. §”

10

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə seventy tu

¹ Kwasig ye narimnar minə a, Yesu Yermaru rimirpen ta narmamə kafan seventy tu, kini mher-pən kin əriə kiraru kiraru kisəkupən kin In mhavən ye taon minə mine ikin minə tiksın yamə mine Yesu tukripikwasig mipivən min ikin. ² Kini rimini-pən tuk əriə mimə, “! Səm-ru! Nəvinigien rehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatiksın əmə yame kamhavəh. Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pə kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan. ³ ! Havən! Mərig takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən rəmhen kin kwaji sipsip yamə mine kaseriwək mhavən yerki kuri aparū minə, yame kasəs narmamə. ⁴ Takhapəh nharurien kwaji nitip kape mane, mine nitip apnapig min, mhapəh nhavəhsi-pənien sandel, mhapəh nisapisien ye swatuk misəgkiar apap kimi narmamə. ⁵ Naha

9:61: 1 King 19:20 **§ 9:62:** Yesu rimini nuhpikinien ye nəsimien. Yermamə yame rimə tukrəsım, mərig rikin ramvən tuk rukwanu, mə tukrapis əmə, in ripəh nəmhenien. **10:1:** Mak 6:7 **10:2:** Mat 9:37-38; Jon 4:35 **10:3:** Mat 10:16

10:4: Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5

nimə yame taksapir ikin, taksokupən mhani-ərhav mhamə, 'Pəh nəmərinyen tukramarə eikin e.' ⁶ Tukmə narmamə aikin, iriə narmamə kape nəmərinyen, kafam nəhuakien tukruə mor nipran, nəmərinyen tukraməmir tuk əriə. Mərig tukmə narmamə kape nəmərinyen rirkək aikin, kwənkwaï nəhuakien kafam tukrīrerig-pre min tuk ik. ⁷ Taksapir əmə ye nimə a, mhapəh nisapirien ye nimə pisin pisin. Kini taksən naha nəviginien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə, mhanim naha niniimien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə. Meinai ratuatuk mə narmamə yamə mine kasor wok tukhavəh nərokien iran. ⁸ Tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ragien tuk əmiə, sən naha nəviginien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə, ⁹ misor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamhə. Mhani-ərhav tuk əriə mhamə, 'Narmaruyen kape Kughen ruauə ipakə tuk əmiə.' ¹⁰ Mərig tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ripəh nagienien tuk əmiə, havən miseriwək ye swatuk ehuə mamhani mhamə, ¹¹ 'Yaksarpita-arpita nimokrur ye taon kapəmiə yamə ramswin-pən ye nihumawə, ramor nīmətien mə nīmisor nar kirik rapəh nəmhenien. Kini Kughen rīmnəpəh əmiə. Mərig takasəkeikei mharkun mə narmaruyen kape Kughen ruauə pakə ta.' ¹² Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Kughen tukror narpinien ehuə kimi əriə rapita narpinien yame rīmnor ye taon has a Sodom* kupən.

¹³ "İ Kimiə nəmə Korasin! İ Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kimiə nəmə Betsaeda, kəsi, nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə, meinai yīmnor pawk nar apsipis rehuə ye taon mir kapəmiə. Kini tokmə yapior narimnar minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kīpisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mīpihavən ye neipən has, mīpisəsok-əsok ye nīmrawk ror nīmətien mə kīsərig rahas pik tuk kapəriə norien has minə. ¹⁴ Mərig ye nīpig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimisarə apa Taea mine Saedon kupən.† ¹⁵ Kini kimiə nəmə Kapeneam. ?Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmiə ye kwənmhaan kape nīsiayen ye rao ye neai? Nīkam. Kughen tukrivəh-si-əhu əmiə nakswēiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien."‡

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk kafan minə mīmə, "Narmamə yamə mine kasətərig kin əmiə, kasərig Yo. Kini narmamə yamə

10:7: 1 Kor 9:6-14; 1 Tim 5:18

10:8: 1 Kor 10:27

10:11: Wok 13:51;

18:6 * **10:12:** Nap risifaktə ye neai məs narmamə m-fam apa Sodom. Nakəm stori kape Sodom ye Jen 19:1-25. **10:12:** Wok 13:51; 18:6 † **10:14:** Kughen

rīmnoriah əgkəp Taea mine Saedon. Əm-ru stori ye Aes 23:1-8. ‡ **10:15:** Yesu ramni narpinien yame Aesə rīmini ta tu ye Aes 14:12-15. **10:15:** Mat 11:20-24

mine kamhaukreikin-pən nīmetairiə kimi əmiə, khaukreikin-pə mīn nīmetairiə kimi Yo, kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pə nīmetairiə kimi Yo, kamhaukreikin-pən nīmetairiə kimi Yermamə yame rīmnher-pə kin Yo.”

Narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə mīn

¹⁷ Kini narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə mīn, rikiriə ramagien, mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yermaru. ! Nar apnapig mə nanmīn has minə, mərig kimawə yaksəgkiar ye nhagim, kini iriə kasor nəkwaimawəl!”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Yo yīmnəm Setan risi-pən ye neai meiwaiyu rəmhen kin yame naroapigien rei-waiyu mowhan. ¹⁹ Sətərig-ru. Yo yakvəhsi-pre ta nəsaninien kimi əmiə. In a nakharkun nisəvi-əpniyen snek minə mine milpedš minə. Kini nəsaninien yame yakavəh-si-pre kimi əmiə in rapita nəsaninien kape tikmir kapətawə e Setan. Kini to nar kīrik rīpəh noriahyen əmiə. ²⁰ In e nəfrakisien. Mərig tukmə naksagien, pa rīmə naksagien mə nanmīn has minə kasor nəkwaimə, mərig taksagien mə kwərai-pən ta nhagmī ye nəkwəkwə ye rao ye neai.”

²¹ Kini ye nīpig a, Yesu, rikin ramagien pik ye nagienien yame ramsi-pən ye Nanmīn kape Kughen, kini In raməhuak mamni mīmə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam-yerpīrig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nīmnerkwaig kin nīprai narimnar minə e ye nīmri narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə minə mə iriə e tukharkun nar. Əwəh. Tatə. In e nar yame nakorkeikei.”

²² Kini Yesu rirpīn nəgkiarien mīni-ərhav mīmə, “Rimik rīmnēghan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pīsīn əmə rīrkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan minə, iriə əmə kharkun Rimni. Iriə e narmamə yamə mine Tini rīmīrpen ta əriə mə In tukror əpu Rimni tuk əriə.”

²³ Kini Yesu rarar məgkiar əmə kimi kafan narmamə minə mīmə, “Kimiə nakasarə ye nīhuvəyen əfrakis meinai kimiə nakasəm narimnar minə e ye nīmrimə. ²⁴ Yakamni-pre tuk əmiə mə apa kupən, profet minə khapsaah, mine king minə khapsaah, kimisorkeikei pik mə tüksəm narimnar minə e yame kimiə nakasəm ai taktəkun. Mərig kimnhapəh nisəmien. Kini iriə kimisorkeikei mə tüksərig narimnar yamə mine nakasərig, mərig kimnhapəh nisərigien.”

10:16: Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 **10:18:** Aes 14:12; Rev 12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Rev 20:1-3,10 § **10:19:** Gris rapəh nīniyen “milped,” mamni əmə “skopion.” Nīpikov skopion ramhai əjir. **10:20:** Fil 4:3; Rev 3:5 **10:22:** Jon 3:35; 10:15 **10:24:** Mat 11:25-27; 13:16-17

Yesu rimini nuhpikinien kin yemə Sameriə kirik yame rhuvə

²⁵ Nipig kirik, yemhajoun kirik kape Loa kape Moses ruə mini naiyohyen kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu rirkun nar uə nikam. Mīmə, “Yhajoun. ?Jakhawor pən iran mine mivəh nimraghien rerin?”

²⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “?Mərig Loa kape Moses ramni naha nhagin? ?Nipig nakəvheikin, kini nipran ramni naha nhagin tuk ik?”

²⁷ Kini kwən a rini-pən mīmə, “Takaməkeikei morkeikei Kughen Yermaru kafam yerkim fam, mine ye nimraghien mi-fam kafam, mine ye nəsaninien fam kafam, mine ye nətərigien fam kafam. Kini morkeikei min ik minə tiksın rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “In atuatur en. Tukmə nakor məknakin, kini ik takvəh nimraghien rerin.”

²⁹ Mərig kwən a, in rorkeikei əmə mə tukrhajoun mə in yemə atuatur, kini maiyoh-pən Yesu mīmə, “?Mərig, ni-pa minə e yo minə tiksın?”

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yemə Isrel kirik rimatərhav Jerusalem meriwək mamvən apa Jeriko. Mamvən ye swatur, yəkrəh minə tiksın kimnharaptərekin mhapik ta kafan narimnar, kini mhauh, rimhə rhaih, misap ta kin. ³¹ Mərig ye nipig atuatur a, pris kirik rəri-pən swatur a mamuə. Mərig nipig in rimnəm kwən a, rəurək kin mamvən.

³² Kini Lifaet* kirik rəri-pən min swatur a mamuə. Kini nipig rimnəm kwən a raməmir, in rimnor əmə nar kirikianə kin məurək kin. ³³ Mərig yemə Sameria kirik [yame kasor tikmir iriə nəmə Isrel], in min rəri-pən swatur a mamuə, kini məm kwən a raməmir. Nipig rimnəm, rikin rimhə tukun. ³⁴ Kini meriwək mivən pakə tukun. Maməkwi kafan nimap minə kin nehe olif mine waen, muvrig kafan nimap minə. Kini mirəh-si haktə kwən a mərəhu-haktə ye kafan dongki, kini mirəh miravən apa ye hotel, mamarha huvə tukun aikin. ³⁵ Kəni rikwamer kin, in rivəh mane tiksın, mivən mivəh-si-pən kimi yamehuə kape hotel, mini-pən tukun mīmə, “Takamarha huvə tuk kwən en. Kini tukmə nakəvrə kin kafam kirik mane, tukmə yakrerig-pə, nakni tuk yo pəh jakarpin.”

³⁶ Kini Yesu rimini-ta nuhpikinien a, marar maiyoh-pən yemhajoun kape Loa kape Moses mīmə, “?Ye kafam nərigien, nakirkun mə kwərə misir a, pa nhagin rimnor huvə pən kimi kwən a kimoh, rəmhen kin mə in kirik?”

³⁷ Kini yemhajoun kape Loa kape Moses rimini-pən tukun mīmə, “Yermamə yame rikin rehuə tuk kwən a.”

10:25: Mat 22:35-40; Luk 18:18

10:27: Dut 6:5

10:27: Lev 19:18

10:28:

Lev 18:5 * 10:32: Lifaet in pris kirik yame ramehuə ye temple.

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ita. Ik yuvən mor min rəmhen kin yame kwən a rımnor.”

Yesu rımavən imei Mata mine Meri

³⁸ Kini nıpig Yesu mine kafan narmamə minə kaseriwək ye swatuk, mhatərhav-pən yerkwanu kırık. Kini pıraovın kırık, nhagin e Mata, rıkir Yesu yerkin agien mıravən ye kafan nimə. ³⁹ Pian a, naorahini e Meri. Kini Meri ruə məkwətə-pən ipakə tuk nihu Yesu Yermaru, mamətərig kin nəgkiarien minə kafan. ⁴⁰ Mərig Mata, kafan nətərigien ramvən pik tuk norien nəviginien. Kafan wok rimoh in. Kini rıvən mini-pən tuk Yesu mimə, “Yermaru. ?Rhawor? ?Rıkim raməsik mə ratuatuk uə nikam mə pian e naorahik rapəh nasituyen irak tuk norien wok e, kini yo pisin əmə yakamor. Her-pə kin pəh ruə masitu irak.”

⁴¹ Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Eh, Mata. Takpəh nərig-pikien narımnar ripsaah məknei. ⁴² Mərig nar kırıkianə əmə in nar keikei. Kini Meri rorkeikei nar yame rhuvə rapita, kini to yakpəh min nivəhsi-tayen.”

11

Nəhuakien kape Yermaru

(Mat 6:9-15)

¹ Nıpig kırık, Yesu rımnaməhuak apa ikin kırık. Kini nıpig rımnəhuak ta, kafan kırık yermamə raiyoh In mə, “Yermaru, hajoun-ru əmawə kin nəhuakien rəmhen kin yame Jon Bap-taes rımnhajoun kafan minə.”

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nıpig nakahamə taksəhuak, takhani mhamə, “‘Rımtawə ye neai, nhagin rəmərhakə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

Pəh kafam narmaruyen tukruə mamarə.

³ Nıpig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nıpig e towei.

⁴ Kini vəh-si ta narpınien kape təvhagə hah kapəməwə meinai kimawə yakhapəh nharaptəəkın tım-tımien norien has yame narmamə kasor irəməwə.

Pəh nıpəhyen əmawə mə Setan tukrīvəhsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamır.’ ”

Tukamharpın ye nəhuakien

(Mat 7:7-11)

⁵⁻⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “?Tukmə yermamə kırık ruə imam ikin yenpig, tukmə nakəm nəviginien rırəkək, kini takhawor pən iran mine? Takvən imei ik kırık, mini-pən mimə, ‘Yo kırık, vəh-si-pə nəviginien kırık, pəh yakvən məvigin yermamə

kirik kin yame rimasi-pən isok mitərhav-pə imak ikin yenpig. Mərig nəviginien rirkək yame jakəvigin in kin.’ ⁷ Kini ik kirik tukrhorpin nəgkiarien kafam mīmə, ‘!Ah! Amvən. Pəh nisigien əmawə. Yəknəsapir kimawə kwajikovə minə. To yakpəh nərerien mivəhsi-pre nəviginien kimik.’ ⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə, nar apnapig mə in ik əgkəp kirik, mərig kwən a rīpəh norkeikeiyen mə tukrivəh-si-pre nəviginien kimik. Mərig yakamni əfrakis mə tukmə nakamharpin ye naiyohyen, in tukraməkeikei mərər mivəh-si-pre narimnar fam kimik yame nakorkeikei. ⁹ Kini ror məknakin, yakamni-pre tuk əmiə mə, saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəh-sipre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik kwəruə, kini pəh kwəruə tukrəhitə tuk əmiə. ¹⁰ Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik kwəruə, kwəruə tukrəhitə tuk əriə.

¹¹ “Kini, kimia tatə minə. Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin kəməəm, mərig ravəhsi-pən snek uə, nīkam? !Nīkam! ¹² ?Uə tukmə nīpig raiyoh kin kwənəhr man, mərig ravəhsi-pən milped* uə? !Nīkam! ¹³ Kimia naksahas pawk, mharkun nhavəh-si-pənien narimnar huvə minə kimi jimiə minə. Mərig Rimtawə Kughen ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə, kini nəfrakisien, In tukrivəh-si-pre Nanmin Kafan kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.”

Farisi minə kamhani mhamə Yesu ramor wok ye nəsaninien kape Setan

(Mat 12:22-30, 43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴ Kini nīpig kirik, kwən kirik aikin yame nanmin has raməmīr iran, mamor in rameinein nəgkiarien. Kini Yesu rimnəko-ta nanmin has a iran, kini kwən a ririkakun maməgkiar, kini narmamə kisakur pik kin. ¹⁵ Mərig narmamə tiksīn kimnhani mhamə, “!Nīkam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yemehuə kape nanmin has minə.” ¹⁶ Mərig narmamə minə min tiksīn aikin khamə tukharkun-ru mə nəsaninien kafan ramsipkaa, kini misaiyoh In mə tukror nīmṭətien kirik ye nəsaninien yame ramsipən ye rao ye neai.

¹⁷ Mərig Yesu ruirkun ta nəṭərigien kapəriə kini mīmə, “Nīkam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksorīah kapəriə narəyen, kantri tukrimīr. Kini rəmhen min kin yerkwānu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwānu a to rīpəh narə-huvəyen. ¹⁸ Kini rəmhen min kin narmamə kape Setan

* **11:12:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “skopion.” Əm-ru footnote ye Luk 10:19.

11:15: Mat 9:34; 10:25 **11:16:** Mat 12:38

minə, tukmə iriə kasəwhai əriə minə, misarə kīraru, tukseikus-eikus min nimə kape Setan. Norien kape Setan tukripəh niskaiyen. Tukrəsaah-əsaah mīrkək. Yakamni məkneikin meinai kimiə nakamhani mə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ¹⁹ Kini kimiə minə min tiksīn nakasəko-ta nanmin has minə rəmhen kin yame yakamor. Mərig pa rīmə kisəko ta nanmin has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani neikuəyen ye nəgkiarien yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ²⁰ Mərig Yo yakəko-ta nanmin has minə ye nəsaninien kape Kughen, ramhajoun mə nar-maruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiə. ²¹ Nipig yermamə yame nagheen rehuə, ravəhsi-pən neipən kape narowaginien, mamərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə, in, kafan narimnar ramswin huvə əmə. ²² Mərig tukmə yermamə min kīrik nagheen rehuə rapita min kwən a, ruə, mīroh əriu minə, mīravən, mərig yermamə nagheen rehuə, in tukraməkeikei mapita, mivən, mipik ta neipən kape narowaginien yame kwən a rimnəkupən mivən iran, mamətigtə iran, mipik ta min kafan nautə mivən məwhai kimi kafan narmamə minə.[†]

²³ “Yermamə yame ripəh nikwasigien kin yo, in kafak tikmīr. Kini yermamə yame ripəh nofuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik. ²⁴ Nipig nanmin has raməta ye yermamə kīrik, in ramavən ye tipəvsik, mamarha kin ikin tukrapis ikin, mərig ripəh nəmien. Kini in mamni mimə, ‘Pəh yakrerig pən ye kafak nimə yame yimnamarə ikin kupan.’ ²⁵ Nipig in rirerig-pə məm kafan nimə, kimnahiə ripiə huvə, narimnar m-fam kamhaswin huvə. ²⁶ Kini in ramvən mīkīr min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nimraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nimraghien rahas, mərig taktəkun ai rimnahas pik rapita yame in kupən.”

²⁷ Yesu raməgkiar hanə, məkneikin, piraovin kīrik rokrən apomh mimə, “Pəh Kughen tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi piraovin yame rimneimək kin ik, mivəhsi-pre nah kimik.”

²⁸ Kini Yesu rīmə, “Nəfrakis. Mərig Kughen tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen rapita kimi narmamə yamə mine kasərig kafak nəgkiarien masor.”[‡]

[†] **11:22:** Ye stori e, Yermamə yame ramarha tuk nimə kafan, in e Setan. Yesu rəmhen kin yermamə nagheen rehuə rapita. Yesu rimnapita in, mīrisi-ta nautə kafan. In e, rimnor huvə yermamə yame reinein nəgkiarien, meinai yarmhə raməmīr iran. **11:22:** Kol 2:15 **11:23:** Luk 9:50 **11:27:** Luk 1:28,42,48

[‡] **11:28:** Əm-ru stori ye Luk 8:18-21.

Nimtätien yame Kughen rimnor kupan ye nimraghien kape Jona, kini tukripior min ye Yesu

(Mat 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Kini narmamə kimnhauə mə tuksərig nəgkiarien kape Yesu; iriə khapsaah. Kini Yesu rimə, “Kimiə narmamə e towel mine, kimiə naksor pik təvhagə has. Kimiə naksorkeikei mə taksəm nimtätien pisin kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukripəh norien nimtätien kirik irəmiə. Mərig tukror əmə nimtätien kirikianə əmə yame rimnor kupən ye nimraghien kape Jona. ³⁰ Rəmhen əmə kin yame nimraghien kape Jona rimnor nimtätien ye nəsaninien kape Kughen kimi nəmə Nineve kupən. Ye norien a, in əmə min e, Yo, Ji Yermamə, nimraghien kafak tukror nimtätien ye nəsaninien kape Kughen kimi narmamə e towel mine. ³¹ In apa kupən, kwin kape kantri e Shipa§, rimasi-pən isok muə mə tukrivəh nirkunien kape King Solomon kupən. Mərig yo yakmauə, nirkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətarigien kin Yo. Mə tukmə nipig Kughen tukrakir narmamə iran, kwin a tukrərer mini-hah yamə mine kisarə e towel mine. ³² Kini ye nipig yame Kughen tukrakir narmamə iran, nəmə Nineve min tuksərer mhani hah narmamə yamə mine kisarə e towel mine. Meinai iriə kimisərig nəgkiarien kape Jona, misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisətarigien kin Yo.”

Nikhakien kape laet

(Mat 5:15; 6:22-23)

³³ Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kirik to ripəh nəsiə-pənien ye laet, kini merkwaig kin, uə məskəmnaan kin besin. Nikam. Tukmə yermamə rəsiə pən ye laet, tukraməkeikei miruk haktə ye kwənmhaan kape laet, mə narmamə yamə mine tukhauə ye nəkwai nimə masəm nar.

³⁴ “Nikwai nimrim in rəmhen kin laet yame rawəhsi-pre nikhakien ye nipram. Tukmə nikwai nimrim mir kirahuvə, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nikhakien. Mərig tukmə nikwai nimrim mir kwahas, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nəpignapien. ³⁵ Kini ror məkneikin mə ik takaməkeikei mamarha huvə tuk nikhakien ye nimraghien kafam, mə takpəh nivənen ye nəpignapien. ³⁶ Kini tukmə kafam nimraghien in rukwar huvə kin nikhakien, nəpignapien tukrirəkək əfrakis iram, kini nikhakien in raməsia-pen huvə fam kafam nimraghien rəmhen kin yame nikhakien kape laet raməsia-pen ik.”

11:29: Mat 16:4 § **11:31:** Nakəm kwin kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13.
11:32: Jona 3:5-10 **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16

*Yesu rimmægkiar skai kimi Farisi minə mine nəmhajoun kape
Loa kape Moses*

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Kini Yesu rimmægkiar ta, kini Farisi kirik ruə mini-pən tukun mimə tukravən məvigin ye kafan nimə. Kini Yesu rauru-pən imə, məkwətə-pən ye nikar tebol tuk nəviginien.

³⁸ Kini Farisi rəm mə Yesu ripəh nəravyen tuk nəviginien, rakur.

³⁹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mə, “Kimiə Farisi minə nakhamə ta mə tukmə naksai kwas ye narimnar, rəmhen kin kap mine tikiplət mə kimiə takhahuvə, nəmkimik rirkək irəmiə. Mərig in apa imə, nəptigien kin nar mine nahasien rukwar irəmiə. ⁴⁰ !Kimiə naksarmar pik! ?Rikimiə raməsik uə nikam mə Kughen e yame rimmor nīprai yermamə iruə rimmor min riki yermamə imə, uə? !Əwəh! ⁴¹ Mərig havəhsi-pən narimnar kimi yavən has minə yerkin agien, kini narimnar fam apa iruə irəmiə mine in apa imə tuksatuatuk mhahuvə.

⁴² “Mərig, lawi, kimiə Farisi minə! !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pənien, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig naksəpəh Loa yamə mine kasəkupən, iriə e, nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk minə kimi narmamə, kini mhapəh nisorkeikeiyen Kughen. To nakpisəri-pən Loa yamə mine kasəkupən a, mipisəri-pən min Loa minə tiksın.

⁴³ “Kimiə Farisi minə, nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə meinai naksorkeikei mə takhavən misəkwətə əkupən əmə ye nimə kape nofuginien. Mine in apa ye maket, naksorkeikei mə narmamə tuksaowia kin əmiə ye nisaiyen.

⁴⁴ “Kimiə Farisi minə, naksəmkimik rəmhen kin suranə ye yermamə yame rikinar rhorukin. Narmamə kasəriwək əsuun, miseinein kimnhavən ye kwənmhaan kape nimhəyen.”

⁴⁵ Kini yemhajoun kirik kape Loa kape Moses rini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun. Nakni nəgkiarien minə e, mamoriah min əmawə kin.”

⁴⁶ Mərig Yesu rimə, “!Kimiə namhajoun kape Loa kape Moses! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə meinai kimiə

* **11:42:** Yesu ripəh niniyen kwesris mine onion, mərig rimiə nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine nəmiovriə ramapien huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəhsi-pən nīpar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimisəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16.

nakhapik-pən nar pam minə kimi narmamə mə tukhapik. Mərig nakhapəh nhawəsi-pənien kwermimə mə taksasitu irəriə tuk nīpikien. ⁴⁷ Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə. Meinai kimiə nakasor huvə pən marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, mərig ripmiə minə atuatur kimishopni əriə. ⁴⁸ Naksor-pən huvə marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, ramhajoun mə rikimiə ragien tuk nar yame ripmiə minə kimisor, in e kimishopni profet minə. ⁴⁹ Kini tuk nar e, Kughen yame nirkunien kafan rehuə, ramni mimə, 'Yo jakher-pən kin kafak profet minə mine aposol minə tukhavən misəgkiar kimi əriə, kini mərig iriə tuksor nəmhəyen kimi tiksın, mishopni tiksın.' ⁵⁰ Ror məknakin mə Kughen tukrəkir əmiə rəmhen kin mə kimiə atuk nimishopni profet minə m-fam kafan. Kini In tukror narpinien kimi əmiə tuk nīməyen kapəriə. Iriə yame mine kimisarə ye nirikakunien kape tokrei tanə meriaji-pə ai taktəkun- ⁵¹ profet minə fam yame kimnhopni əriə ririkakun ye Ebel muə meriaji-pə Sekaraea, yame rīmamhə ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə.† Nəfrakisien mə kimiə e towei mine Kughen tukror narpinien kimi əmiə.

⁵² "Kimiə nəmhajoun kape Loa kape Moses. Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə, meinai kimiə nakharkun pawk swatuk yame Kughen rorkeikei, mərig nakhapəh nisəripənien, masərer əswasig kin narmamə yamə mine khamə tuksəri-pən."

⁵³ Kini Yesu ritərhav ye nimə a, meriwək mamvən, kini nəmhajoun kape Loa minə mine Farisi minə, niemhaa rhai əriə. Ririkakun ye nīpig a, kimisor tikmır iriə min. Misaiyoh-pən kin naiyohyen skai rehuə kimin ⁵⁴ mə tuksəm nəgkiarien kirik kafan yame tukhani hah In iran.

12

*Pəh norien mine nəgkiarien kapətawə tukror kirikianə
(Mat 10:19-20, 26-33; 12:32)*

¹ Kini ye nīpig a, narmamə khapsaah kimnhauə kirikianə, to kipəh nəhueikin-famien əriə. Mərig narmamə kwənhapsaah pik, kini mhasig-ta-sig-ta əriə minə. Kini Yesu ririkakun maməgkiar kimi kafan narmamə minə, mimə, "Kimiə, takasərig əmiə tuk yis kape Farisi minə, yis e in e nəgkiarien kapəriə rhuvə mərig nərigien kapəriə rəmkimik. ² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ³ Nəgkiarien yame

† 11:51: Pəh nien mə Sekaraea e rīm Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22. 12:2: Luk 8:17

nakhani yenpig, tukərig yeraan. Nəgkiarien yame nakhani ye nəkwai nimə, tukni-ərhav ye swatuk.”

Kughen rorkeikei pik ətawə mamarha huvə tuk ətawə

⁴ Kini Yesu rimə, “Kafak narmamə minə, yakamni-pre tuk əmiə mə takhapəh nhaginien kin narmamə yamə mine kharkun nhopniyen nīpraimiə, meinai kwasig ikin, to khapəh nisor-has-preyen nar kirik kimi əmiə. ⁵ Mərig yakamni-ərhav yermamə e kimi əmiə mə ratuatuk mə takhagin kin. Takasəkeikei mhagin kin Kughen, meinai tukmə In rhopni yermamə kirik, In rirkun narakikin-pən-ien in apa ye nap ehuə. Əwəh, nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə takasəkeikei mhagin kin Kughen. ⁶ Nar apnapig keihap in rikəskəh pik, kivəh nimrin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. ⁷ Kini nīmraghien kapəmiə rapita nīmraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapig nīmar nīkwənemiə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvheikin fam muirkun ta mə kuvhuun.

⁸ “Kini yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nīmri narmamə, Yo, Ji Yermamə, yo min jakni-ərhav nhagin ye nīmri agelo minə kape Kughen mə in kafak yermamə. ⁹ Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nīmri narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nīmri agelo minə kape Kughen mə yakeinein min in. ¹⁰ Kini yermamə yame ramni hah Yo, Ji Yermamə, Kughen rirkun nivəh-si tayen narpinien ye kafan təvhagə hah. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to ripəh nivəh-si-tayen narpinien kape kafan təvhagə has.

¹¹ “Kini tukmə kərip-ərhav əmiə ye nimə kape nofuginien, uə ye nīmri nəmehuə minə, uə ye nīmri narmaru minə, mə tukharuk-pre nəgkiarien has irəmiə, pəh kimiə takhapəh nisətərig-pikien mə takshawor-pən iran mine mishorpin nəgkiarien kapəriə, ¹² meinai ye nīpig atuaturuk a, Nanmin kape Kughen tukrahajoun əmiə kin naha nəgkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav.”

Takhapəh nisətərig-pikien tuk nimoptanə mine nautə

¹³ Kini nəmə minə a kirik rini-pən tuk Yesu mīmə, “Yhajoun. Rimik ruamhə ta. Awəh. Uh riki piak mə tukrəwhai narimnar kape rimimru, mivəh-si-pə yame rimimru ruini ta mə kafak.”

¹⁴ Mərig Yesu rimini-pən tukun mīmə, “Kafak yermamə. Yakirkək ye nətərigien e kapəmiru tuk nəwhaiyen kapəmiru narimnar.” ¹⁵ Kini mini-pən tuk əriə mīmə, “!Takasərig əmiə!

Taksətapig kin əmiə mə takhapəh nisəptigien kin nar. To yermamə kafan nautə rehuə pawk, mərig pəh nien mə nautə in nuknei nımraghien.”

¹⁶ Kini rimiini nuhpikinien kirik mımə, “Yermamə kirik, kafan nautə ripsaah. Kini kafan nəsimien ramor kwənkwan rehuə. ¹⁷ Kini rikin raməsik mımə, “? Jakhawor pən iran mine? Meinai kafak nimə ripəh nəmhenien mə to yakətu-pən kafak nəsimien aikin.’ ¹⁸ Kini rarar mımə, ‘Rhuvə mə jakor məkneikin. Jakpik ta nimə minə e mīwhirəkin mın nimə tiksın yame rehuə pik mın, mətu-pən kafak nəsimien aikin, mine kafak nautə. ¹⁹ Aikin, rikik tukraməsik mə kafak narimnar ripsaah rəmhen tuk newk ripsaah. Kini jakapis kin norien narimnar, məvigin, mamnim, məmərig əmə nagienien mamvən.’ ²⁰ Mərig Kughen rini-pən tukun mımə, ‘!Ik nakeno-eno! Taktəkun əmə, tuk yenpig, nakmhə. ? Kini rhawor ye kafam narimnar e yame nımənəwhai kəji?’ ²¹ Kughen tukror məknakin kimi narmamə yamə mine kasəwhai kəji nautə ripsaah mə kapəriə əmə, mərig rikiriə ripəh nəsik-pikien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mavəhsi-pə fam narimnar kimi ətawə (Mat 6:19-21, 25-34)

²² Kini Yesu rimiini-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nımraghien kapəmiə mə taksən naha. Kini takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar kape nıpraimiə mə “? Yakwəseinein mə jakhawəhsi-pən naha?” ²³ Takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar minə e, meinai nımraghien kapəmiə rapita nəviginien, kini nıpraimiə rapita neipən. ²⁴ Səm-ru man minə. Khapəh nisəsımien, mhapəh nisərhakinien nəviginien, mhapəh nisətu-yen nəriə nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Kughen raməvigin əriə. ! Mərig Kughen rorkeikei pik əmiə rapita yame rorkeikei man minə! ²⁵ ?Tukmə nakətərig pik tuk nımraghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə mın rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to ripəh nəsik-əpnis-pənien aoa kirikianə ye nımraghien kapəmiə. ²⁶ ? Mərig tukmə nakseinein norien nar kəskəh a, mərig rhawor e nakasətərig pik tuk narimnar pisin pisin ye nımraghien kapəmiə?

²⁷ “Rikimiə tukraməsik jihi nai yamə mine kamhavus. Iriə khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəriə neipən. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupən, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig ripəh nihuvə-pikien mapita jihi nai minə a. ²⁸ Jihi nai minə a

kashaktə tuk nīpig kwakwə əmə, kəni rikwamer kīn, kīvaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhavən ye neipən huvə. ? Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nīkam? !Ǝwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə.

²⁹ “Ripəh nīhuvəyen mə rikimiə tukrivən pik tuk nəviginien mine nīnimien. Takhapəh nīsətərig-pikien tukun, ³⁰ meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimiə rirkun narimnar yamə mine takamhavəh tuk nīmraghien kapəmiə. ³¹ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen, pəh in tukrərer əkupən ye nīmraghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nīmraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə.

³² “Kimiə e sipsip minə kafak, kimiə kwatiksīn əmə, mərig takhapəh nhaginien meinai Rimimiə rikin ragien pik mə In tukramarmaru irəmiə, mamarha huvə tuk əmiə. Kini kimiə min taksarmaru kimiə min. ³³ Taksor salem kīn kapəmiə narimnar, mhavəhsi-pən mane iran kimi yavən has minə. Tukmə naksor məknakin, rəmhen mə naksor nītip kapəmiə yame to ripəh nīmətītien tuk nīpig kirik. Mīsərhū-pən nətərigien kapəmiə ye narimnar yame rhuvə apa ye rao ye neai. Kini ikin aikin a, to yəkrəh minə khapəh nhavən-pakəyen ikin, kini to ivn* minə khapəh nīsəsien narimnar aikin. ³⁴ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimiə tukrivən ikin.”

Narmamə kape Yesu tukasəkeikei masərer matuk tuk nīrerig-pə-minien kafan

³⁵ Kini Yesu rimə, “Takasərer matuk nīpig mīfam, rəmhen kīn yame nakamhawəhsi-pən neipən minə kape wok, uə rəmhen kīn yame nakasarha huvə tuk kapəmiə laet minə mə tukamhauək ye nīpig mīfam. ³⁶ Takasəkeikei mīsəmhen kīn yorwok minə kape yemehuə kirik yame ramsi-pən ye lafet kape mared yame kimnor pə pə əmə. Tukmə rīrerig-pən iman yerkwanu, məsik-əsik tapig, taktəkun əmə kafan yorwok minə tuksəhitə ye tapig mhamə tukruə imə. ³⁷ Yorwok minə kafan yamə mine kasarha masərer matuk ye nīpig yame yamehuə kapəriə ramuə, iriə tuksərig huvə. Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə, yamehuə a in tukreiwaiyu mivəhsi-pən neipən kape yorwok əmə kirik, mokrən kīn əriə mə tukhauə mīsəkwətə, kini in rarha huvə tuk əriə maməvigin əriə rəmhen kīn mə in yorwok kapəriə. ³⁸ Kini tukmə yamehuə ramuə pawk yenpig, uə ye kwəsum-nīraanien, mərig yorwok minə kafan kasərer matuk əmə, kini in tukror huvə-pən pik kimi əriə.

* **12:33:** Nəgkiarien kape Gris ramni “Ikin aikin a, to popahuk ripəh nəsien narimnar aikin.” **12:33:** Luk 18:22 **12:35:** Mat 25:1-13

39 “Kini kimiā takasəkeikei mharkun mə, tukmə yermamə kirik rirkun nīpig atuatur yame yəkrəh tukruə ye kafan nimə mə tukrəkrəh, kini in to rīpəh napirien, mərīg tukramərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə mə yəkrəh tukrīpəh nīvənien imə. 40 Kini kimiā, nīpig mī-fam, takasəkeikei mīsərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakrerīg pə mīn ye nīpig yame kimiā nakseinein.”

41 Kini Pita rīmini-pən tukun mīmə, “Yermaru. ?Nakamni-pə nuhpikienien e kapəməwə əmə, uə kape narmamə mī-fam?”

42 Kini Yesu Yermaru rīmə, “? Pa e yorwok yame rirkun nar, kini mamor kafan wok ye nīpig m-fam ye norien yame rhuvə? ?Kini yemehuə kirik to rīvəh-si haktə pa nhagin mə in tukrameihuə ye yorwok mīnə kafan, mīvəh-si-pən kapəriə nərokien, in e nəriə nəviginien? 43 Əwəh. Nīpig yemehuə kape kwən a ramtərəhav-pə, kini məm mə in ramor huvə kafan wok, kini in tukror huvə-pən kimi yorwok a. 44 Nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə yemehuə in tukrīvəhsi-haktə yorwok a mə tukruə mamehuə ye narimnar m-fam kafan. 45 ? Mərīg rhawor? Tukmə ror yorwok a rīkin tukruh mīmə, ‘Kafak yamehuə ramor tan pən tuk nuəyen.’ Kini mīrikakun mamuh yorwok mīnə nīpiraovin mīne narman, mamvən, maməvigin, mamnim, mamapis. ? Kini yamehuə kafan tukrhawor? 46 Yemehuə kape kwən a tukritərəhav-pə tukun ye nīpig kirik yame in to rīpəh nīrkunien mīpəh nərer matukien tukun. Kini Yermaru tukrərəpni, mərəsis-ərəsis, marakikin-pən imei narmamə yamə mīne khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. 47 Yorwok a yame ruirkun ta nəgkiarien kape yamehuə kafan, mərīg rīpəh norkeikeiyen mə tukrarer matuk mamor wok mīnə a, tukuh in, rərīg nəmhəyen. 48 Mərīg yorwok yame rīpəh nīrkun-huvəyen nəgkiarien kape yamehuə, kini mamor narimnar yame rīpəh natuatukien, yame tukraməkeikei mīvəh narpinien iran, tukuh mar əmə in. Tukuh mar əmə yorwok e meinai yermamə yame Kughen rīvəhsi-pən narimnar rīpsaah kīmin, in tukraməkeikei mor narimnar rīpsaah. Kini yermamə yame kərəhu-pən narimnar rīpsaah ye kwermīn, tukaiyoh-pən kīn narimnar rehuə tukun.”

Yesu raməwhai narmamə kafan mīnə mīne narmamə yamə mīne khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

49 Kini Yesu rīmini mīmə, “Yo yakwauə mə jakərəhu-pən nap ye tanimtanə, kini taktəkun ai, nap a to rīpiuək ta; rīkik rīpiagian. 50 Mərīg nīpig əutən† kirik tukruə ye kafak nīmrighien, kini rīkik rəmhə tukun meriaji nīpig yame

12:39: Mat 24:43-44; 1 Tes 5:2

12:44: Mat 25:21,23

12:46: Mat 24:45-51

12:47: Jem 4:17

12:48: Mat 10:34-36

† 12:50: Nəgkiarien kape Gris ramni

“Baptaes,” mərīg ikin e nīpran ramni nīpig əutən kirik.

tukror infamien iran. ⁵¹ ? Rikimiā raməsik mə jakərəhu əmə nəmərinuyen ye tanımtanə uə? !Nikam! Pəh nien mə yımauə mə jakərəhu nəmərinuyen, mərig yımauə mə jakor narmamə kasəwhai əriə minə. ⁵² Kini taktəkun ai, tukmə narmamə kirkirip yerkwanu kirik, kini taksəwhai əriə minə, kisisər kirhek kırıru, kini kırıru kawhek kisisər. ⁵³ Rim narman takshek nıpıkwarien minə kapəriä; kini nıpıkwarien minə takshek rımriə minə; kini nisin nıpiraovin minə takshek nıpiakwəskwəh minə kapəriä; kini nıpiakwəskwəh minə takshek nisinriə minə; kini kuhu nıpiraovin minə takshek yasunriə minə. Kini yasunriə minə takshek kuhuriə minə.”

Tukasəkeikei mharkun nıprai nımtətien yame Kughen ramor kimi ətawə

(Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)

⁵⁴ Kini Yesu rımını-pən tuk nukwao ehua mımə, “Tukmə nakasəm napuə rərer, nakharkun mə nəhig natukrip. ⁵⁵ Kini tukmə nakasəm mə nuwig ravus jihin, nakharkun mə nıpig kape nəpan-əpanien ruauə pakə. ⁵⁶ !Eh! !Kimiə nəmarpəkao has minə! Kimiə nakhamə nakharkun pık nar, mharkun nıprai nımtətien ye tokrei tanə mine ye neai, rəmhen kın napuə, uə jihi nai minə. Mərig nakhapəh nharkunien nıprai nımtətien e yame Kughen ramor kimi əmiə ai taktəkun. ⁵⁷ Takasəkeikei mısəri-pən swatuk yame ratuatuk mə taksəri-pən. ⁵⁸ Tukmə yermamə kirik rımə tukrərip ik ye nımri mırh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis mıravən ye nımri mırh, rhuvə mə takawəkeikei mwəkupən mwərəhu nəmərinuyen tuk əmiru minə, tamə, rəukəkin ik mivən ye nımri mırh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kın ik ye kwermi polis. Kini polis rırəh ik mivən mətapig əsigin ik ye kalabus. ⁵⁹ Kini yakamni-pre tuk ik mımə, tukmə ror məknakin, to nakpəh napien ye kalabus meriaji takarpin fam.”

13

Sarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has, tamə nakhamhə

¹ Kini ye nıpig a, narmamə tiksın kimnhauə mhani-pən tuk Yesu mə nəmə Galili tiksın kamhauh nar mıragh minə mhamə taksor sakrefaes kın kimi Kughen, kini aikın, mobael minə kape gavman e Paelat kimnhauə mışhopni əriə.* ² Kini Yesu rini-pən mımə, “?Rhawor? ?Nakhamə ta mə nımhəyen skai a yame rımivəh əriə ramhajoun pən mə iriə nəmə has rapita narmamə apnapig minə apa Galili uə? ³ Nikam. Yakamni-pre

12:50: Mak 10:38-39

12:53: Maeka 4:6

12:59: Mat 5:25-26

* 13:1:

Narmamə kımısərig nəvsaoyen kın, mə gavman kape Paelat rımavən ye nımə rhakə kirik, mışhopni narmamə ye nıpig yame kimnhauə masəhuak, kisakur. Mə nar a gavman rımnor ramor naurisien. 13:2: Jon 9:2

tuk əmiə mə rīpəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nīsararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhamə. ⁴ Uə jakni min ye narmamə iriə m-fam 18 yamə mine nimə apomh a yame kamni kimə Saeloam rimamir mohtərəkin əriə, khamhə. ?Nakhamə ta mə nimhəyen skai yame rimivəh əriə ramhajoun-pən mə iriə kisahas rapita narmamə apnapig minə apa Jerusalem uə? ⁵ Nīkam. Yakamni-pre tuk əmiə mə rīpəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nīsararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhamə.”

⁶ Kini Yesu rimoh nuhpikinien kirik mimə, “Yermamə kirik rimihu nai kirik e figtri, apa ye kafan nəsīmien. Kini newk minə tiksīn ruə mivən, kini kwən a ramaiyu-pən məsiəkun, məm rīpəh nikuəyen. ⁷ Kini mini-pən tuk yermamə yame ramarha tuk nəsīmien mimə, ‘Əm-ru. Yīmauə məsiəkun kwənkwaī figtri e miwəh newk kīsīsə, mərig yakpəh nəmien kwənkwaī nai kirik. Ərəru ta. Rīpəh nəmhenien mə tukrərer əswasig kin nīmoptanə ye nəsīmien.’ ⁸ Kini kwən yame ramarha tuk nəsīmien rhorpin nəgkiarīen mimə, ‘Yemasur. Pəh rīvəh min ru newk kīrikianə, pəh jakikīr-pən nīmoptanə huvə kimin. ⁹ Kini tukmə ramkuə ye newk aikin, kini rhuvə əmə. Mərig tukmə rīpəh nikuəyen, pəh kərəru ta.’”

Yesu rimnor huvə piraovin kirik ye Sabat

¹⁰ Kini ye Sabat kirik, Yesu rinaməvhag kimi narmamə apa ye nəkwai nimə kirik kape nofuginien. ¹¹ Kini piraovin kirik aikin yame nanmīn has rīmnamir-pən iran mivəh newk 18. Mor nimeitaan ramirpəvin ye nīpig mīfam, to rīpəh nərər-atuatuk-ien. ¹² Kini Yesu rəm in, rokrən kin mə tukrərer kupən ye narmamə, mini-pən tukun mimə, “Piraovin. Yo yakwərisin ta kafam nəmhəyen, to rīpəh nīraptərəkin-minien ik.” ¹³ Kini Yesu rərəhu-pən kwermīn mir iran, məkneikin rərər atuatuk mihuvə, kini maməgnəgin Kughen.

¹⁴ Niemhaa rhai yermamə yame ramehuə ye nimə kape nofuginien, meinai Yesu rimnor huvə pian a ye Sabat. Kini mini-pən tuk narmamə minə mimə, “Nīpig sikis kape norien wok kapəmiə. Nakharkun nhauəyen ye nīpig minə a pəh In ror huvə əmiə. Mərig ye Sabat, takhapəh nhauəyen mə In tukror huvə əmiə.”

¹⁵ Kini Yesu Yermaru rini-pən tuk əriə mimə, “! Kimiə nəmarpəkao hah minə. ?Kimiə pa nhagin ramrisin kafan dongki mine kao ye Sabat, mə tukrəsīg mivən mə tukrinim nu? Mə kimiə m-fam naksor wok məkna. ¹⁶ Kini ye norien əmə a

in a, ratuatuk əmə mə yo jakrisin pian e ye nəmhəyen kafan, mivəh miragh in ye Sabat. Pian a, in kwənərəus kirik kape Ebrahim, kini Setan rimirkwəji ətəra kin in kape newk 18.”

¹⁷ Yesu raməgkiar məknei, kafan tikmir minə kimisauris. Kini narmamə mifam, rikiriə ragien tuk wok huvə yamə mine Yesu ramor irəriə.

*Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsaninien kafan
(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)*

¹⁸ Kini Yesu rimini mimə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin riumhen?

¹⁹ Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwaɪ mastad, kini yermamə kirik rimivəh mihu ye kafan nəsimien. Kini kwerun rhaktə mehuə, kini man yerpirig minə kamhauə masor-pən nimairiə ye rəgrəgin.”

²⁰ Kini mamni min mimə, “Jakamhajoun narmaruyen kape Kughen mimə riumhen naha? ²¹ In rəmhen kin yis kirik yame piraovin kirik ramərap-pən ye flaoa yame kamor-pən ye besin ehuə, kini rher əpu fam flaoa raməsiis mamehuə.”

*Swatuk kəskəh
(Mat 7:13-14, 21-23)*

²² Kini nipig Yesu rimnəriwək mamvən Jerusalem, maməwhag kimi narmamə ye taon ehuə minə mine yerkwanu minə. ²³ Kini kwən kirik raiyoh-pən In mimə, “Yermaru. ?Kughen tukrivəh miragh narmamə kwatiksən əmə uə?”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, ²⁴ “Yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə takasəkeikei misarkut pik mhamə takhavən misauru-pən ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai narmamə khapsaah kisarkut mhamə tukhavən imə, məriɡ to khapəh nhavənien. ²⁵ Məriɡ tukmə Yermamə, yame kafan a nimə, tukrərer mətapig ye kwəruə kafan, kini kimiə yamə mine nakhapəh nisauru-pən-hanəyen ye kwəruə, takasərer iruə masəsik-əsik tapig mhamə, ‘Yermaru. Əhitə ye kwəruə tuk əmawə.’ Məriɡ əmə jakni mimə, ‘!Ah! Yakeinein əgkəp əmiə.’ ²⁶ Kini kimiə taksokrən mhamə, ‘Yermaru. Kitawə kimisəvigin kwis. Kini lk nimnhajoun əmawə apa iməməwə ikin.’ ²⁷ Məriɡ Yo jakni mimə, ‘Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, yakeinein əgkəp əmiə. Kimiə m-fam yor təvhagə has minə. !Havən isok tuk Yo!’ ²⁸ Ye nipig a, kimiə taksəm Ebrahim mine Aesak mine Jakob mine profet kupən minə kasarə ye rao ye neai ikin Kughen ramarmaru ikin, məriɡ kimiə takasərer iruə, kini tukarak-ərhav kin əmiə, takasəsək, misokwəruə, masəriɡ rahah. ²⁹ Kini narmamə tukhasi-pirə, mhasi-fiak, mhasi-prah, mhasi-pihui, mhavən misəkwətə misəvigin ye rao ye neai

yame Kughen ramarmaru ikin. ³⁰ Kini rhuvə mə takharkun mhamə narmamə minə e kasəkupən tukpihauə mhakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

Yesu rikin rəpou tuk nəmə Jerusalem

(Mat 23:37-39)

³¹ Kini ye nīpig a, Farisi minə tıksin kimnhauə mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Eh! Rhuvə mə takitərhav eikin e mamvən, meinai Herod rorkeikei mə tukrhopni Ik.”

³² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Herod in yor kiko iko rəmhen kin kuri aparı yame ramən nar mırə. Takhavən mhani-pən tukun mə Yo yakmə, ‘Əm-ru. Nīpig kwakwə əmə aikin ramarə, yame Yo jakəko ta nanmin has minə ye narmamə, kini mor huvə nimhəyen kape narmamə. Kini nīpig kisisər ror infamien, kini jakərkin kafak wok.’ ³³ Nar apnapig əmə Herod rımə tukrhopni yo, mərıg Yo jakaməkeikei mərı-pən kafak swatuk mamvən ai taktəkun mine tikianakwamer mine tuknahu mivən mıtərhav-pən Jerusalem, meinai ikin əmə aikin a kamhopni profet kape Kughen minə ikin. ³⁴ ! Aweh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rımnhər-pre kin əriə tuk əmiə, nakwəsarkwhopni fam əriə kin kapier apig. Nīpig ripsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiə maməm huvə əmiə rəmhen kin yame man ramauu tını minə, mərıg kimiə nakasəpəh. ³⁵ Mərıg kimiə nakharkun mə Kughen rımnapəh əmiə. Kini yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəm-minien Yo mhavən miseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’ ”

14

Yesu rımavən imei Farisi kirik

¹⁻² Ye Sabat kirik, Yesu rımavən ye nəkwai nimə kape yemehuə kirik kape Farisi minə mə tuksəvigin. Kini apa Yesu ramkwətə ikin, kwən kirik ramhə kin nəmhayen e kəsis ramkwətə ipakə tukun. Kini narmamə kimisəm Yesu mə tukrhawor. ³ Kini Yesu raiyoh-pən nəmhajoun minə kape Loa kape Moses mine Farisi minə mīmə, “?Rhawor? ?Loa rameighan kin mə yermamə kirik rırkun nivəh-miraghien narmamə yamə mine kamhamhə kamhamragh min ye Sabat uə nikam?” ⁴ Mərıg iriə khapəh nisəgkiarien. Kini Yesu rırap kwən a mor huvə min nıpran, mher-pən kin ramvən.

⁵ Kini mını-pən tuk əriə mīmə, “?Tukmə kimiə kirik, kafan kwajikovə*, uə kafan kau rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir

13:29: Sam 107:3

13:30: Luk 14:9; Mak 9:35; 1 Kor 4:9; Mat 20:8

13:35: Sam 118:26; Mat 21:9; 23:39; Mak 11:9-10; Jon 12:13

14:3: Luk 6:9

* **14:5:** Kopi akwas tıksin kape Niutesteman khapəh nhaniyen “kwajikovə” mərıg kamhani “dongki.”

ehuə ye Sabat, kini tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-sihaktə aihuua əmə. ?Pa e irəmiə in to rīpəh norien məkneikin? Rīrkək.” ⁶ Kini nəgkiarīen kapəriə rīrkək.

⁷ Kini Yesu rīmnəm narmamə tiksīn yame kīmnokrən kīn əriə tuk nəviginien a, kini khauə imə mīsorkeikei mə tuksəkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nīsiāiyen. Kini Yesu rīni-pən nuhpikinien tuk əriə mīmə, ⁸ “Tukmə yermamə rokrən kīn ik mə takvən tuk nəviginien kīrik kape narkurəkien, takpəh nīvənien məkwətə kupən ye kwənmhaan kape nīsiāiyen. Tamə yermamə kīrik in yerpīrig pik rapita ik ruə, ⁹ kini yamehuə kape nīmə tukrīni-pre tuk ik mīmə, ‘Ēta. Pəh kwən e tukrəkwətə-pre ikin en.’ Kini takauris meinai takaməkeikei mivən məkwətə yetanə, ikin kīpəh nīsiāiyen əjir ikin. ¹⁰ Mərig tukmə yermamə kīrik ramokrən kīn ik mə takvən məvigin ye lafet kīrik, kini rhuvə mə takvən məkwətə-pən ikin kīpəh nīsiāiyen əjir ikin. Tukmə ror yamehuə kape nīmə tukruə mīni-pre tuk ik mīmə, ‘Yo kīrik, yuvən məkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nīsiāiyen.’ Ramni-pre məkneikin tuk ik, mīvəhsi-haktə nhagīm ye nīmri narmamə mī-fam apa imə. ¹¹ Yakamni-pre məknai meinai yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in mə tukreihuə, Kughen tukrīvəhsi-əhu in. Mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrīvəh-sihaktə in tukreihuə.”

¹² Kini Yesu rīmīni-pən tuk yemehuə kape nīmə mīmə, “Kini tukmə nakamor nəviginien ehuə kīrik yenpig uə yeraan, takpəh nokrənien kīn ik mīnə tiksīn, mīne pīam mīnə, mīne kafam kwənərəus mīnə, mīne narmamə yamə mīne kapəriə nautə rehuə yame mīne kīsarə ipakə tuk ik. Tamə, iriə kīsokrən mīn kīn ik mə takvən məvigin kīmīə miriə, mīsarpin tai nar yame nīmnor irəriə. ¹³ Mərig tukmə nīpig nakmə takor lafet kīrik, takaməkeikei mamokrən kīn yavən has mīnə, mīne narmamə yamə mīne nīkariə rīmhə, mīne nīmrin pīs mīnə, mə tukhauə nakasəvigin kwīs kīmīə miriə. ¹⁴ Iriə to khapəh nīsarpin-preyen tai norien a, mərig Kughen tukrautə-pre kīn kafan nīhuvəyen kīm ik. Kini ye Nīpig Kwasig, nīpig narmamə yamə mīne kīsatuatuk tukhamragh mīn, kini Kughen tukrərok ik iran.”

*Yesu rīmīni nuhpikinien kape nəviginien ehuə
(Mat 22:1-10)*

¹⁵ Kini iriə kīrik aikīn raməvigin, mamərig nəgkiarīen a, kini mīni-pən tuk Yesu mīmə, “!Nar huvə kīrik e, nīvənien apa ye rao ye neai, ikin Kughen ramarmaru ikin, maməvigin ye lafet ehuə kafan!”

¹⁶ Mərig Yesu rîmini-pən tukun mîmə, “Nîpig kirik, yermamə kirik rîmə tukror nəvîginien ehuə kirik kafan, kîni markupig, mîni-pən tuk narmamə khapsaah mə tukhauə mîsəvîgin kwis iriə min. ¹⁷ Kîni rînor ta nîpig kape nəvîginien, mher-pən kîn kafan kirik yorwok mə tukrivən mîni-ərhav pən tuk narmamə yame rîmnokrən-ta kîn əriə mîmə, ‘Hauə mîsəvîgin, meinai yaknor apnəpeinə ta ye nəvîginien.’

¹⁸ “Mərig iriə m-fam kîmîsəpəhs-pən, mhamə to iriə khapəh nhavənien. Kirik rîmnəkupən mîni-pən tukun mîmə, ‘Eh. Nî-pən tuk kafam yemehua mə to yakpəh nurəyen. Yîmivəh nîmri nîmoptanə kirik, kîni jakaməkeikei mîvən məsiəkun.’ ¹⁹ Kîni kirik mîn rîmə, ‘Eh. Nî-pən tuk kafam yemehua mə to yakpəh nurəyen. Yîmivəh nîmri kau ten, kîni jakaməkeikei mîvən məm pi pom wok mînə kapəriə.’ ²⁰ Kîni kirik mîn rîmə, ‘Eh. Nî-pən tuk kafam yemehua mə yîmnarkurək pə pə əmə, to yakpəh nurəyen.’ ²¹ Kîni yorwok rîmauə mîni-əsah pən tuk kafan yemehua. Kîni yemehua ai rîkin rəmha pik, kîni mîni-pən tuk kafan yorwok mîmə, ‘Ita. Yuvən aihuaa, apa ye swatuk mîne ikin mînə tiksîn ye taon a məm yavən has mînə, mîne narmamə nikariə rîmhə, mîne nîmrîn pis mînə, mîne yamə mîne nîhuriə rahas, mîkir əriə, mhaue.’ ²² Kîni in ror nar a yame yemehua rîmini-pən tukun, kîni mîrerig-pə mîni-pən mîmə, ‘Yemehua. Narîmnar fam yame nîmîni, yo yaknor fam. Mərig nəvîginien rehuə aikîn, kîni nîmə rəmhen mîn tuk narmamə tiksîn.’ ²³ Kîni yemehua rîmini-pən tuk yorwok mîmə, ‘Ita. Yuvən ye swatuk, mîne ikin mînə fam iruə ye taon. Yuvən məkeikei kîmî narmamə mə tukhauə imə, Nîmə e kafak tukraməkeikei mukwar huvə. ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk ik mə narmamə yamə mîne yîmnokrən kîn əriə maməkupən, iriə to khapəh nîsən-əsîgəvinien nəvîginien kirik kafak.’ ”

Yermamə kape Yesu tukrərəhu kupən Yesu ye nîmraghien kafan

²⁵ Narmamə khapsaah pik kamhakwasig kîn Yesu ye swatuk, kîni In rarer mîni-pən tuk əriə mîmə, ²⁶ “Tukmə yermamə kirik rorkeikei mə tukrikwasig kîn Yo, tukraməkeikei mîvəh Yo yakəkupən ye kafan nîmraghien. In tukraməkeikei morkeikei Yo rapita rîmni mîne nîsîni, mîne kafan piraovin, mîne tîni mînə, mîne piauni mînə, mîne nowîni mînə, mîne in atuk. Tukmə rîpəh norien məkneikîn, in rîpəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kîn kafak yermamə. ²⁷ Kîni tukmə yermamə rîpəh neighanien kîn mə tukhopni in tuk nhagik, uə rîpəh norien nəkwak, in rîpəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kîn kafak yermamə.

28 “Tukmə kimia kirik rorkeikei mə tukrivhirəkin nimə apomh kirik, in tukraməkeikei mokupən məkwətə, mīrkun huvə mane ye narimnar minə, məm-ru mə kafan mane rəmhen uə nikam. 29 Tamə ririkakun mor nuknen, meinein norien infamien iran, narmamə tuksarh iakei iran 30 mhamə, ‘Ĭm-ru. Kwən a rimirikakun əmə kafan nimə. Mərig reinein norien infamien iran.’ 31 Kini tukmə king kirik, kafan mobael, iriə ten taosen əmə, tukmə rərig nəvsaoyen mə king pisin kirik min yame kafan mobael minə twenti taosen kamhauə mə tuksarowagin iriə min, kini in to rīpəh nīvən-aihuaayen ye narowaginien. Kwasig ikin ramvən tuk narowaginien, tukraməkeikei məkwətə, mīrkun huvə mə in rirkun napitayen tikmir minə a uə nikam. 32 Tukmə rirkun mə to rīpəh napitayen, tukraməkeikei mher-pən kin narmamə tiksīn khavən masəm kafan tikmir minə tiksīn nīpig khapəh hanə nhauəyen ipakə tukun, misərəhu nəmərīnuyen. 33 Kini ye norien kīrikiānə əmə min, kimia takasəkeikei misəkwətə misəm huvə nīmraghien kapəmiə. Tukmə yermamə kirik rīpəh norkeikeiyen mə tukrəpəh narimnar fam kafan mīkwasiɡ kin Yo, in rīpəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

34 “Nīgar in nar huvə kirik. ?Kini mərig tukmə nīgar rəhiu pīk, tukhawor kor rhekin min? 35 Rīpəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə. Tukmə kimia narmamə yame nīmətirɡimiə rarə, sətərig huvə kin nəɡkiariēn e.”

15

Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei
(Mat 18:10-14)

1 Ye nīpig a, narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has khapsaah kīmnhauə mə tuksərig nəɡkiariēn kape Yesu. 2 Kini Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kīmnhani hah Yesu mhamə, “Ah. Kwən a, rikin rorkeikei mə yor təvhagə hah minə tukhavən misəm, kini misəvigīn kwis.”

3 Ror pən, Yesu rīmini nuhpikinien kirik mīmə, 4 “?Kimiə pa nhagin, kafan sipsip wan handred, kini kīrikiānə ramerwei, mərig rikin rapəh nəsikien? Tukmə kimia kirik kafan sipsip rīmīrkək məknakin, kini in tukraməkeikei mīpəh kafan naenti naen sipsip kasən mənvhirik masərer apa rīpiəpiə ikin, kini in tukrivən marhakin yame rimnerwei meriaji məm. 5 Kini nīpig tukrəm, kini rīrəhsi-haktə mərəhu-pən ye nuran, kini rikin tukragien. 6 Kini nīpig tukmə rajiərhav-pə yerkwānu, in tukraməkeikei mokrən kin in minə tiksīn, mine narmamə

yamə mine kasarə ipakə tukun, kini mini-pən tuk əriə mimə, 'Hauə, kisagien kwis, meinai yimnəm min kafak sipsip yame rimnerwei.' "

⁷ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mimə, "Yakamni-pre tuk əmiə mə, rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai. Tukmə yor təvhagə hah kirikianə rarar ye kafan nərigien mivən tuk Kughen, kini nagienien apa ye rao ye neai tuk kwən a in rehuə, rapita nagienien tuk narmamə naenti naen yamə mine kisatuatuk mhapəh nisorien nar has kirik yame tukasəkeikei misarar ye nərigiein kapəriə tukun."

Nuhpikinien ye mane yame rimirkək

⁸ Kini Yesu rarə mini min mimə, "Tukmə piraovin kirik kafan silva mane ten, kini kirik rirkək. ?Kini tukrhawor? Tukrəsiə pən ye laet mahiə marhakin huvə apa imə mivən meriaji məm. ⁹ Kini nipig tukrəm mane a, in tukrokrən kin in minə tiksın mine narmamə yamə mine kisarə ipakə tukun, mini mə, 'Hauə kisagien kwis, meinai yaknəm mane apa kafak yame rimirkək.' "

¹⁰ Kini nipig Yesu rimnor infamien ye niniyen nuhpikinien, mini-pən tuk əriə mimə, "Kini yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə, ye norien kirikianə əmə min, agelo minə kape Kughen kisagien pik ye nipig yor təvhagə has kirikianə ramarar ye kafan nərigien mamvən tuk Kughen."

Nuhpikinien ye ji yermamə kirik yame rimnerwei

¹¹ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mamni mimə, "Yermamə kirik, tini yerman kiraru. ¹² Kini yame rəkəskəh iran rini-pən tuk rimriu mimə, 'Rimik. Əwhai nautə minə kafam, mivəhsi-pə kafak ai taktəkun.' Kini rimriu rəwhai kafan narimnar mivəhsi-pən kimi əriu. ¹³ Kini rapəh norien tu, tini yame rəkəskəh rirəh kafan, mivən, mor salem kin, kini mivəh mane ye nautə minə a, mitərhav iməriə ikin, mivən ye tanə pisin kirik min isok. Kini aikin a rimnoriah kafan mane ehuə ye norien yamə mine ravi nərigien kafan, mamvən mamvən. ¹⁴ Kini nipig kafan mane rimirkək fam, nikumhə ehuə rimavən piəpiə ye tanə a. Kini nikumhə rinaməs min kwən a; nan nəviginien ruirkək. ¹⁵ Kini rivən mamor wok kimi kwən kirik aikin, kini kwən a rher-pən kin mə tukrivən maməvigin kafan pukəh minə. ¹⁶ [Kini nikumhə rimnəs pik], rikin rivən tuk nəviginien ne pukəh minə, mərig yermamə kirik rirkək mə to riwəhsi-pən nəviginien kirik kimin. ¹⁷ Kini rikin rarə min, mamətarig mə, 'Eh. Taktəkun ai, yorwok minə kape rimik, nəriə nəviginien rehuə rapita, mərig yo yakamarə ikin e, pəh nien mə tuktu, yakəmkərəv mīmha. ¹⁸ Pəh yaktərhav ikin e, mirerig-pən tuk rimik, kini mini-pən tukun mimə, "Tatə. Yo yimnor təvhagə

has kimik mine Kughen. ¹⁹ Taktəkun ai, yakpəh nəmhenien mə takokrən kin yo mə narim e yo. Mərig okrən kin yo rəmhen əmə kin yo yorwok əmə kirik kafam.” ’ ²⁰ Kini rarar, meriwək, mamvən mə tukrəm kafan tatə.

“Kini ramuə hanə isok, kafan tatə rimnarha-pən məm, kini rikin rehuə tukun, raiyu, mivən məutəru, mamagien tukun. ²¹ Mərig tini rini-pən tukun mimə, ‘Tatə. Yo yimnor təvhagə has kimik mine Kughen. Taktəkun ai yakpəh nəmhenien mə takokrən kin yo mə narim e yo.’

²² “Mərig kafan tatə rokrən kin kafan yorwok minə mini-pən tuk əriə mimə, ‘!Eh! Havən aihuaa mhavəh kot yame rhuə pik rapita, mhauə misarkaoh-pən kimin, kini mhavəh ring mhauə mhavəsi-pən ye kwermīn. Kini mhavəh sandel mhauə mhavəsi-pən ye nihun. ²³ Kini mharəh kau e yame rəsiis-əsiis, mhauə mhauh, pəh kisor kwis lafet kin kitawə narik, ²⁴ meinai narik e, rəmhen kin mə ruamhə ta, mərig taktəkun ai in ruəmragh min. In rimnerwei, mərig yaknəm min in.’ Kini iriə kisor lafet.

²⁵ “Kini ye nipig a, tini yame rehuə, in apa yerki nəsimien. Kini ye nipig ramuə muə ipakə tuk yerkwānu, kini mərig narmamə kasəni nipe, masor danis. ²⁶ Kini rokrən kin yorwok kirik ruə maiyoh in mimə, ‘!Eh! ?Naha e narmamə kasor?’ ²⁷ Kini rini-pən tukun mimə, ‘Naorahim ruauə, kini kafam tatə rimoh kau kirik yame rəsiis-əsiis, meinai naurahim rirerig-pə min, kini in rəsanin əmə.’

²⁸ “Kini piauni yame rehuə, rikin rimhə, kini mimə, ‘To yakpəh nivənien imə.’ Kini kafan tatə ritərhav-pə iruə maməkeikei kimin mə tukrivən imə. ²⁹ Mərig rini-pən tuk kafan tatə mimə, ‘Imru. Kimwarə newk ripsaah, kini yakamor wok ikin e rəmhen kin yorwok kirik kafam, kini mipəh nəsikien nəkwam. ?Mərig rhawor, tatə? Nimipəh nivəsi-pəyen nar kəskəh kirik kimi yo rəmhen kin nəni, mə jakor nəviginien kirik kimawə yo minə tiksīn. ³⁰ Mərig narim a yame rimnoriah fam kafam nautə tuk nərokien piraovīn kape swatuk, kini nipig rirerig-pə yerkwānu, kini nakarar muh kau kirik yame rəsiis-əsiis mamor lafet kin kafan.’

³¹ “Kini kafan tatə rini-pən mimə, ‘Narik. Nipig m-fam kirau mik kwarə. Kini narimnar kafak kafam. ³² Mərig ratuatuk əmə mə tuksor lafet e misəvigīn meinai naorahim e rəmhen mə ruamhə ta, mərig taktəkun ai in ruīmragh min. In rimneirwei, mərig taktəkun ai kwəsəm in.’ ”

16

Nuhpikinien ye manaja yame ramor norien yame riko-iko

¹ Nipig kirik, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Yermaru kirik, kafan nautə ripsaah, kini in mivəh manaja kirik muə yame ramehuə ye kafan yorwok minə. Kini yorwok minə tiksın khauə mharuk-pən nəgkiarien has ye manaja a kimi yermaru mhamə, ‘!Eh! Kwən a ramoriah kafam narimnar.’ ² Kini rokrən kin kwən a ruə raməgkiar kimin mimə, ‘!Eh! ?Naha nəgkiarien yakərig kamni iram? Yakorkeikei mə takvəh fam nəgkiarien minə kape wok kafam, muə, meinai taktəkun ai jakher ye-rhav kin ik.’

³ “Kini manaja a rimavən, mamətarig kin mimə, ‘Aweh. Kafak yermaru rorkeikei mə tukrher ye rhav kin yo, kafak wok tukrirkək. ?Kini jakhawor pən iran mine? Nagheek ripəh nəmhenien mə to yakikir nimoptanə [mivəh mane iran], kini yakauris pik tuk nawəyen kin mane tuk narmamə. ⁴ !Eh! Taktəkun ai yakirkun naha nhagin yame jakor, pəh narmamə tukhakir yo mhavən iməriə ikin masarha huvə tuk yo nipig kafak yermaru tukrher ye-rhav kin yo.’

⁵ “Kini manaja rimavən mokrən kin narmamə yamə mine kasor kaon kimi yermaru khauə kirikianə kirikianə. Kini rini-pən tuk yermamə yame rimnəkupən muə mimə, ‘?Ik nimnor kaon kimi yermaru ye naha?’ ⁶ Kini kwən a rini-pən tukun mimə, ‘Yimipik dram kape nehe olif iriə m-fam wan handred.’ Kini yemehuə rini-pən tuk kwən a mimə, ‘In əmə e nəkwəkwə kape kaon kafam. Əkwətə aihuaa əmə ru, mirai-pən əmə fifti dram ye kafam nəkwəkwə.’

⁷ “Kini rini-pən min tuk kwən kirik mimə, ‘?Ik nimnor kaon kin naha?’ Kini rimə, ‘Yimnor kaon kin wan taosen bag wit.’ Kini manaja rimə, ‘Vəh nəkwəkwə kape kaon kafam, kini mirai-pən əmə eit handred bag wit.’

⁸ “Kini kwasig ikin, yermaru kape manaja aperə rimnərig nəvsaoyen kin, marar məgnəgin in tuk kafan norien kape neikuəyen mə in tukrəm huvə atuk in. Norien e ramhajoun mə narmamə ye tokrei tanə, kharkun norien bisnes irəriə minə, məriɡ narmamə kape nikakien khapəh nharkun-huvəyen norien minə kape tokrei tanə. ⁹ Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, sasitu huvə ye narmamə kin mane kape tokrei tanə mə iriə tukhauə kimiə minə tiksın. Kini nipig mane kape tokrei tanə tukrirkək, kini Kughen tukrivəh əmiə mivən apa ye rao ye neai yame ramarə kape rerin.

¹⁰ “Tukmə yermamə yame rirkun narha-huvəyen tuk nar kəskəh kirik rirkun narha-huvəyen tuk nar ehua kirik. Kini yermamə yame ramor norien yame rapəh natuatukien ye nar kəskəh kirik, in tukror norien yame rapəh natuatukien ye nar ehua kirik. ¹¹ ?Ror məknakin mə tukmə kimiə nakhapəh

nisarha-huvəyen tuk mane kape tokrei tanə e, yermamə rirkək yame tukreighaan kin əmiə mə takhawəh nar huvə əfrakis, in e narimnar kape Kughen. ¹² Kini tukmə kimia nakhapəh nisarha-huvəyen tuk narimnar kape yermamə min kirik, kini pəh rikimia tukripəh nəsikien mə tukvəhsi-pre min kimi əmiə kapəmiə atuk narimnar, meinai, kirkun mə takhapəh nisarha-huvə-minien tuk narimnar minə a.

¹³ “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kīraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməməkin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine tuk mane.”

¹⁴ Farisi minə kisorkeikei pik mane, kini nipig kimisərig nəgkiarien minə a, kini misarh iakei ye Yesu. ¹⁵ Mərig In rimini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə nakasor norien yamə mine kasor narmamə rikiriə raməsik mə naksatuatuk. Mərig Kughen rirkun mə rikimia rahas. Yakamni məkneikin meinai naha nhagin yame narmamə khavəh-si haktə mə in nar ehua, mərig ye nimri Kughen in nar apnapig əmə.”

*Loa tukramarə rerin
(Mat 19:1-12; Mak 10:1-12)*

¹⁶ Kini Yesu rimə, “Kamni-ərhav Loa mine nəgkiarien kape profet kape Kughen minə meriaji-pə Jon Baptaes, kini kwasig ikin, kamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini narmamə m-fam kisarkut mə tukhavən misarə aikin. ¹⁷ Mərig kipəh niniyen kimə wok kape Loa mine nəsaninien kafan ruirkək. Nikam. Nəgkiarien m-fam kafan kasəmir- yame rehuə minə meriaji-pən yame rəkəskəh əgkəp minə. Loa tukrarə rerin rapita neai mine tokrei tanə. ¹⁸ Tukmə yermamə kirik ripəh kafan hanə piraovin, kini mamkir piraovin pisin kirik min mwarə, in ramor təvhagə has. Kini tukmə yermamə kirik rikir piraovin kirik yame kafan yerman rimnəpəh, kini kwarə kwis, kini in ramor təvhagə has meinai in raməkrəh kin piraovin kape yermamə pisin.”

*Kwanage kape kwən kirik kafan nautə rehuə mine Lasaros
mine Ebrahim*

¹⁹ Kini Yesu rimini mimə, “Kwən kirik, kafan nautə rehuə rivən ye neipən huvə minə, nimrin rhaktə, kini nipig mifam ramən pik nəviginien huvə minə. ²⁰ Kini yavən has kirik, nhagin e Lasaros, nipran rəmhir-əmhir. Kini kirəh kavən apa ye kwəruə kape yerkwanu. ²¹ In rorkeikei pik mə tukrən nisimsi nəviginien yame raməsaah-əsaah-pən ye nəpəəg tebol

kape yamehuə a. Kini nar kirik rahas min, kuri minə min khauə masəpaih-əpaih nimap minə kafan.

²² “Kini yavən has a rimamhə, kini agelo minə khavəh mhavən apa ye nıkar Ebrahim, kwənmhaan kape nisiaiye. Kwən a kafan nautə rehuə, in min rimamhə, kini kinim. ²³ Kini in rivən apa ye nap ehua, mamərig nəmhayen ehua, marhafaktə, maməm Ebrahim apa isok, Lasaros apa ye nıkarin. ²⁴ Kini mokrən apomh mimə, ‘Tatə Ebrahim. !Aweh! Pəh rikim tukreihuə tuk yo. Her-pən kin Lasaros mə tukreires kwənkwai kwermın ye nu kini mivəh muə mirap neramik kin pəh rokiei, meinai yakamərig nəmhayen ehua eikın e ye nap ai taktəkun.’

²⁵ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Narik, rikim tukraməsik ru kafam nimraghien apa kupən. Ik nimnavəh narimnar huvə kafam ripsaah, mərig Lasaros rimnamərig nəmhayen ehua ye nıpran. Mərig taktəkun ai, in ramərig rhuvə ikin e. Kini ik, nakamərig nəmhayen ehua ye nıpram. ²⁶ Kini nar kirik min. Ye kwerkwān irətawə, nəkwai nimir ehua yame raməwhai ətawə. Ik en, kini kimawə e. Tukmə kimawə kirik rimə tukrurə məm əmiə, mərig to ripəh nurəyen. Kini tukmə kimiə kirik rimə tukruə məm əmawə, mərig to ripəh nuəyen.’

²⁷ “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə rimini mimə, ‘Tatə. Yakaməkeikei kimik. !Aweh! Her-pən kin Lasaros rivən ye nimə kape kafak tatə ²⁸ meinai piak kirkirip aikin. Rhuvə mə in tukrivən mor kwirig kimi əriə pəh tukasərig əriə mə tukhapəh nhauə-minien ikin yakamərig pik nəmhayen ikin.’

²⁹ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Nıkam. Iriə kharkun nisəvheikinien Nəkwəkwə kape Moses mine profet kupən minə kape Kughen. Pəh piam minə tuksərig nəgkiarien minə a.’

³⁰ “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə ramni mimə, ‘Nıkam, Tatə Ebrahim. Ripəh nəmhenien. Mərig tukmə yemə mhə kirik rirerig-pən mini əsaah pən tuk əriə, iriə tuksarar ye nərigien kapəriə, misəpəh norien has minə kapəriə.’

³¹ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Tukmə khapəh nisərigien nəgkiarien kape Moses mine profet minə kape Kughen, kini in nar apnapig tukmə kwən kirik ramragh min ye nımhayen kafan, kini mivən mægkiar kimi əriə, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’”

17

*Takhapəh nisorien yermamə rimir ye norien has
(Mat 18:6-7; Mak 9:42)*

¹ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Nəfrakisien. Nivəhsipən-vəhsipənien kape təvhagə has yamə mine kamhavi-pən narmamə ye nahasien, iriə tukhauə. Mərig

narpinien ehuə ramvən tuk yermamə yame ravəhsi-pən vəh-sipən kimi narmamə, uə yame in swatuk kape niwəhsi-pən wəhsi-pəniën. ² Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwa-jikovə kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpinien ehuə kimin. Kini narpinien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapier pam kirik ye nipətək nuan, karkw-ərhav-pən kin ye tame tahik mə tukrəmnim. ³ Kini ror məkneikin mə takasəkeikei masarha huvə tuk kapəmiə nimraghien.”

*Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has kape yermamə
(Mat 18:15, 21-22)*

Kini Yesu rimə, “Kini tukmə piam ramor təvhagə has kimik, ni-pən kafan norien has ye nimirin, kini tukmə ramarar ye kafan nərigien, kini əru kin kafan norien has mipəh nivəh-timtimien yerkim. ⁴ Kini nar apnapig in ramor təvhagə has kimik m-seven ye nipig kirikianə, kini muə m-seven mini-pre tuk ik mimə, ‘Kəsi. Yimnor təvhagə has kimik. Jakarar ye kafak nərigien mipəh kafak təvhagə has,’ kini ik takaməkeikei mərugin kafan norien has minə, kini mipəh niwəh-tim-timien yerkim.”

*Yermamə yame ramni nəfrakisien ye Kughen, kafan nəhuakien ror nanmin
(Mat 17:20)*

⁵ Kini aposol minə kimisaiyoh Yesu Yermaru mhamə, “Or kapəməwə nhatətəyen riskai məmhen min.”

⁶ Kini Yesu Yermaru rimə, “To nhatətəyen kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig nakharkun nhani-pəniën tuk tukwas e mə, ‘Əvi atuk ik, kini mivən miviə pən apa ye tahik,’ kini tukror nəkwaimiə.”

Kimiə naksəmhen kin yorwok minə kape Kughen

⁷ Kini Yesu rimə, “Hani-ru. ?Tukmə yermamə kirik, kafan yorwok ramasim, uə ramarha tuk sipsip minə, kini mirerig-pə yerkwanu, kini rikimiə raməsik mə yamehuə kafan tukrini pən tukun mimə, ‘!Eh! Yuə aihuaa məkwətə mən nəviginien a.’ ? !Nikam! ⁸ Mərig in tukrini-pən tuk kafan yorwok mimə, ‘Yuvən mor nak nəviginien, kin yuvən miwəhsi-pən kafam neipən huvə, kini miwəhsi-pə nak nəviginien mine nik ninimien. Nipig nimirnor fam kafam wok, nakirkun nivəniën məvigin minim.’ ⁹ ? Kini rikimiə raməsik mə yemehua, in tukrini-pən tenkiu kimi kafan yorwok tuk wok ehuə kafan yame in tukraməkeikei mor uə nikam? !Nikam! ¹⁰ Kini kimiə en, naksəmhen əmə kin yorwok minə kape Kughen. Nipig nimirnor fam narimnar yame Kughen rimini-pre tuk əmiə mə takasəkeikei misor, takasəkeikei mhani əmə mhamə, ‘Kimawə

yor wok minə əmə. Rəpəh nəmhenien mə tukni vi vi əməwə. Yakasor əmə wok yame kimawə jakasəkeikei masor.' ”

Yesu rimnor huvə narmamə ten yamə mine kamhawəh nəmhəyen e leprosi

¹¹ Nəpəg Yesu rimneriwək mamvən Jerusalem, In rimavən-pən ye kwerkwan ye provins mir e Sameria mine Galili. ¹² Kini nəpəg rimatərhav-pən ye yerkwānu kirik, narmamə ten yamə mine kamhavəh nəmhəyen e leprosi kimnhauə misərer isok kwənmopin, ¹³ kini misokrən kin In mhamə, “! Yesu Yermaru! !Pəh rikim tukreihuə tuk əməwə!”

¹⁴ Kini nəpəg Yesu rimnəm əriə, mini-pən tuk əriə mimə, “Havən, misəm pris, pəh in tukrəm nipraimiə.” Kini nəpəg kimiseriwək ye swatuk, kini mhahuvə, nəmhəyen a rirkək irəriə.

¹⁵ Kini iriə kirik rəm mə leprosi kafan rirkək. Kini rarar mirerig-pən tuk Yesu mamokrən apomh mimə, “!Yakamni vi vi Kughen! !Yakamni vi vi Kughen!” ¹⁶ Kini in rimneiwaiyu məninkur-pən ye nihu Yesu, mini vi vi In tuk nor-huvəyen kafan nəmhəyen. Kwən a in yemə Sameria. ¹⁷ Kini Yesu rimini mə, “?Nəfrakisien mə yimnor huvə narmamə ten maikwas ta ye kapəriə nəmhəyen, uə nikam? ?Mərig naen hiə? ¹⁸ Kwən a in yepsipis əmə, mərig in pisin əmə rimirerig-pə mamni vi vi Kughen.” ¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mə, “Erer meriwək mamvən. Kafam nhatəyəyen rimnor huvə ik.”

Narmaruyen kape Kughen tukruə

(Mat 24:23-28, 36-41)

²⁰ Nəpəg kirik, Farisi minə kimisaiyoh-pən Yesu mhamə, “Tuk nagheen narmaruyen kape Kughen ruə?”

Kini In rini-pən tuk əriə mimə, “To narmamə khapəh nisəmien Narmaruyen kape Kughen yame ramuə kin nimirəriə. ²¹ Kini yermamə kirik rirkək yame tukrini mə, ‘Hauə-ru misəm, in apa,’ uə ‘Hauə misəm. In apa.’ Meinai narmaruyen kape Kughen ruauə ta maməmər yerkimia.”

²² Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Nəpəg minə kimnhauə yame naksorkeikei mhamə taksəm nəpəg minə kape Ji Yermamə, mərig to nakhapəh nisəmien. ²³ Kini narmamə tukhani-pre tuk əmiə mhamə, ‘!Hauə-ru misəm, in apa!’ uə ‘Hauə, in apa!’ Mərig takhapəh nhakwasigien kin əriə, ²⁴ meinai ye nəpəg Yo, Ji Yermamə, jakurə iran, in tukrəmhen əmə kin naroapigien yame raməsiə ye neai ye nikarin kirik muə meriaji-pən nikarin kirik min. Kini narmamə m-fam tuksəm mharkun. ²⁵ Mərig kwasig ikin ye narimnar minə a, jakaməkeikei mamərig nəmhəyen ehuə, kini narmamə

yamə mine kisarə ai taktəkun, kamhaukreikin-pə nimeitairiə masəpəh Yo.

²⁶ “Ye nīpig Yo, Ji Yermamə, jakuə iran, tukrəmhen əmə kin narəyen kupən ye nīpig kape Noa. ²⁷ Ye nīpig a, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar m-fam kasor ye nimraghien kapəriə, miseriaji-pə ye nīpig yame Noa ruavən imə ye nəpəəg nəkwai rao ehuə kafan. Kini nəhig rimap, yapiwən ehuə rimauə maiyu makatənim fam kin narmamə yamə mine khapəh nhavəniyen ye nəkwai rao.

²⁸ “In rəmhen əmə min kin narəyen kupən ye nīpig kape Lot. Narmamə kimnasəvigin, mhanim, masor salem kin narimnar, mamhawəh nimri narimnar, masəsim, mhavhirəkin nimə minə, in e narimnar fam kimisor ye nimraghien kapəriə. ²⁹ Mərig ye nīpig yame Lot rimatərhav-pən ye taon a Sodom, kini nap mine kapier yame kamhawək mhasi-faktə ye neai masəkwəpni əriə m-fam apa ye taon.

³⁰ “Kini rəmhen əmə kin nīpig Yo Ji Yermamə jakuə min iran. Kini Kughen tukror əpu Yo kimi narmamə. ³¹ Ye nīpig a, tukmə yermamə kirik ramkwətə iruə ye kafan nimə, pəh in tukrap mīpəh nīvən-minien a ye nimə mə tukripik kafan narimnar. Kini tukmə yermamə kirik apa ye kafan nəsimien, pəh in tukrap, mīpəh nuə-minien ye yerkwānu. ³² !Takhapəh nisəru-kinien piahwaru kape Lot! ³³ Yermamə yame rorkeikei mə in tukramraptərəkien kafan nimraghien ye tokrei tanə e, mīpəh nīkwəsigin kin Yo, in tukripəh ni-wəhyen nimraghien rerin. Mərig yermamə yame raməpəh narimnar kape nimraghien kape tokrei tanə e, mīkwəsigin kin Yo, in tukrivəh nimraghien rerin. ³⁴ Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nīpig a, yenpig, yermamə kīraru tukawapir ye bed kīrikianə əmə, kini jakvəhsi-ta kīrikianə, mīpəh kīrikianə. ³⁵ Kini piraovin kīraru tuka-wor nəviginien, kini jakvəhsi-ta kīrikianə, mīpəh kīrikianə. ³⁶ Yerman kīraru tukawasim, kini jakrəhsi-ta kīrik, mīpəh kīrik.”*

³⁷ “Kini kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yermaru, takitərhav-pə hiə?”

Kini In rīmini-pən tuk əriə mimə, “Takharkun əmə. Rəmhen kin nīpig ligkai minə kamhaivə yerpīrig miseiwaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməm minə apaikin.”

18

Nuhpikinien ye yeni has yame ramor tan pən ye nasituyen

17:28: Jen 18:20; 19:25

17:31: Mat 24:17-18

17:32: Jen 19:26

17:33: Luk 9:24

*

17:36: Nəgkiariyen ye v 36 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Luk rimirai əfrakis uə nikam.

¹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kimi əriə maməvhag kin kimi əriə mə tukasəkeikei masəhuak nipig mifam mhapəh nisəpəhyen, mhapəh nisorien mə rikiriə tukreiwaiyu. ² In rimini mimə, “Yerkwanu kirik, yeni kirik aikin kape nərəhuyen nəgkiarien minə. Kini ripəh nisaiyen Kughen, kini mipəh nisai-minien narmamə. ³ Kini ye yerkwanu a, piraovin kirik kimnamhə tan kin aikin, kini nipig mifam ramuə mamaiyoh yeni a mini-pən tukun mimə, ‘Aweh. Asitu irak mərəhu atuatur nahasien yame kafak tikmir ramor irak.’ ⁴ Mərig yeni a ramor pik tan pən tuk nəgkiarien mə tukror huvə aihuaa nahasien kape pian a. Mərig pian a rimnaiyoh-pən kwən a ye nipig mifam. Kini yeni a ramətarig mimə, ‘Nar apnapig mə yakpəh nisaiyen Kughen, mipəh nisai-minien narmamə, ⁵ mərig jakaməkeikei mivən mərəhu atuatur kafan nahasien kini mərəhu nihuvəyen. Meinai pian a ramni nar kirikianə mamərik mitə yo tuk kafan nəgkiarien mamripin. Kini tukmə yakamor tan pən tukun, kini in tukruə mamokrən-okrən kin yo, kini yakəpkəs kin.’ ”

⁶ Kini Yesu Yermaru ramripin nəgkiarien mimə, “Sətarig kin Yo. Nəgkiarien kape yeni apa rahas pik. ⁷ ?Mərig rhawor ye Kughen? In rimirpen kafan narmamə minə, kini iriə kisasək ətgin In nipig mi-fam yenpig-enpig minə mine yenpig minə fam. ?Kini rikimiə raməsik mə In tukrini-pən tuk əriə mimə, ‘Takhawhin pi pom’? Nikam. ?Kimiə nakhamə ta mə In ramor tan pən tuk nasituyen ye kafan minə uə? Nikam. ⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəfrakisien, In tukrasitu aihuaa əmə ye kafan minə, kini mərəhu atuatur nahasien yame ramuə tuk əriə. ?Mərig nipig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min iran ye tokrei tanə, jakəm mə narmamə tiksın aikin yamə mine kishatətə ye Kughen uə kharkək?”

Nuhpikinien kape Farisi mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kin narmamə tiksın yamə mine khamə ta mə kisasətuatur rapita narmamə minə tiksın, masəm-əhu narmamə minə fam. ¹⁰ In rimini mimə, “Kwərə mir kiraru kimiravən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen mə tukwəhuak. Kirik, in Farisi. Kini kirik in ramərer tuk mane kape takis. ¹¹ Kini Farisi ramərer mamsigəvin nəhuakien, maməgkiar atuatur iran mimə, ‘Kughen, yakamni vi vi Ik meinai yakor pisin ye narmamə apnapig minə, yamə mine kisərkəikei pik mane, maseikuə mə tuksəkrəh kin, masor rahas, misəkrəh kin piraovin kape yermamə pisin. Kini yo yakpəh norien rəmhen kin kwən e yame ramərer tuk mane kape takis. ¹² Nipig kiraru ye wik kirikianə, yo yakamatuakəm

maməpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini tukmə yakvəh narimnar ten, yakvəhsi-pre kirikianə.'

¹³ "Mərig kwən a yame ramərer tuk mane kape takis, in ramərer isok, kini mamauris, mipəh narha-faktəyen ye neai maməhuak. Kini rikin rarkwopir, mamasək, mamərip nimagen mimə, 'Kughen. Yo yemə has. !Pəh rikim tukreihua tuk yo!'"

¹⁴ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mimə, "Yakamni-pre tuk əmiə mə nipig kwərə mir e tukrərerig-pən yerkwənu, yer-mamə yame ramərer tuk mane kape takis, Kughen tukrəm mə kafan nimraghien in ratuatuk. Mərig Farisi rapəh natuatukien, meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu; mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə."

*Kwajikovə minə kimnhavən misəm Yesu
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁵ Kini narmamə tiksın kimnhapik kapəriə kwajikovə əmtəmtə minə mhavən masəm Yesu mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə. ¹⁶ Mərig Yesu rimnokrən kin kwajikovə minə mə tukhavən ipakə tukun. Kini mimə, "Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə e. ¹⁷ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin ripəh nagienien tuk nivəhyen kafan nərigien reiwaiyu rəmhen kin kwajikovə, to ripəh nivənen ye Rao ye Neai."

*Yermamə kirik kafan nautə reihua
(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)*

¹⁸ Kini yeməhuə kirik ruə mini-pən tuk Yesu mimə, "Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mamarə rerin?"

¹⁹ Kini Yesu rimə, "? Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. ²⁰ Ik nakwırkun ta loa yame Moses rimini mimə, 'Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mipəh napirpən-apnapig-ien tuk piraovin pisin. Kini mipəh nəkrəhyen. Kini mipəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. Tuk nipig minə fam takamsiai rimim mine nisinim.' (Eks 20:12; Dut 5:16-20)"

²¹ Kini kwən ai rini-pən tukun mimə, "Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə."

²² Kini Yesu rimnərig nəgkiarien a, mini-pən tuk kwən a mimə, "Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik fam kafam narimnar, mivəh mane iran, kini

mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²³ Nipig kwən ai rimnərig nəgkiarien yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah. ²⁴ Kini Yesu rarha-pən mini-pən tukun mimə, “!Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivəniən pəh Kughen rarmaru irəriə. ²⁵ ?Nakhamə ta mə narmiragh ehuə kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien yame Yesu rimini kinasaiyoh əriə minə, mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nimraghien rerin?”

²⁷ Mərig Yesu rimini mə, “Narimnar yame narmamə kiseinein nisorien, Kughen rirkun norien.”

²⁸ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Mərig rhawor irəməwə? Yiməsəpəh fam kapəməwə narimnar, mhauə, mamhakwasig kin Ik.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nimə, uə piraovin, uə piauni, uə kafan kakə, uə rimni mine nisini, uə kafan kwajikovə mə tukruə ye Narmaruyen kape Kughen, ³⁰ kini yermamə a, ye tokrei tanə e, tukraməkeikei mivəh narimnar ripsaah məknakin rapita narimnar yamə mine rimnəpəh kupən. Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nimraghien rerin.”

Yesu rimini-ərhav min kafan nimhəyen

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹ Narmamə khapsaah, kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef, misəkwətə karin, kini rini-pən tuk əriə mimə, “Sətərig ru. Taktəkun ai, tukhavən apa faktə, Jerusalem. Kini narimnar yame profet kape Kughen minə kupən kimnhani irak, Ji Yermamə, tukhauə misor nəfrakisien kin.

³² Tukeighan-pən kin Yo ye kwermi nəmə Rom, kini tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, misərig-əvhin Yo. ³³ Tukrəh Yo, kavən, khopni Yo. Mərig ye nipig yame ror kisisər kin, jakamragh min.”

³⁴ Mərig narmamə twelef kafan kimnhapəh nharkunien niprai nəgkiarien kafan, meinai Kughen rimnerkwaig kin niprai narimnar minə a, kini kimnhapəh nharkunien mə raməgkiar ye naha.

*Yesu rimnor huvə nimrin pis kirik
(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)*

³⁵ Nipig Yesu ramuə ipakə tuk taon a Jeriko, nimrin pis kirik aikin ramkwəta ye nikar swatuk. Nipig mi-fam in ramawə-pən kin mane kimi narmamə. ³⁶ Kini nipig nimrin pis rimnərig mə narmamə khapsaah kaseriwək ye swatuk, kini raiyoh-pən mə, “?Naha nhagin narmamə kasor?”

³⁷ Narmamə khani-pən tukun mhamə, “Yesu e. Yemə Nasaret. Rameriwək ye swatuk.”

³⁸ Kini rokrən apomh mimə, “!Yesu! !Kwənərəus kape King Deved! !Rikim tukreihuə tuk yo!”

³⁹ Kini narmamə e kaseriwək misəkupən kin Yesu khani-pən tukun mhamə, “!Ah! !Pim!”

Mərig ramripin əmə ye nokrənien, mamni mə, “!Kwənərəus kape King Deved*! !Rikim tukrehuə tuk yo!”

⁴⁰ Kini Yesu rərer mini-pən tuk əriə mimə, “Harəh mhauə.” Kini kimnharəh mhauə ipakə, Yesu raiyoh-pən mimə, ⁴¹ “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?”

Kini in rimə, “Yermaru, yakorkeikei mə jakəm nar.”

⁴² Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Arha məm nar. Kafam nhatətəyen rimnor huvə ik.” ⁴³ Məkneikin, rarha məm nar, kini mikwasig kin Yesu, mamni vi vi Kughen. Kini nipig narmamə m-fam kimisəm nar a, iriə min kimnhani vi vi Kughen.

19

Sakias rimini nəfrakisien ye Yesu

¹ Kini Yesu reriwək mamvən mə tukritərhav-pən Jeriko.

² Kini ye taon a, kwən kirik aikin, nhagin e Sakias. In yemehuə kirik kape narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis. Kini kafan nautə ripsaah. ³ Kini in rorkeikei mə tukrəm-ru mə Yesu In pa. Mərig reinein nəmien, meinai in rarkwakwə. Kini narmamə kasərer əswasig kin. ⁴ Kini Sakias raiyu əkupən mivən mhaktə ye tokrei nai kirik e kamni kimə sikamo, mə tukrəm Yesu ye nipig In tukrukuraopən aikin.

⁵ Kini nipig Yesu rimauə atuətuk a in ikin, marha faktə məm in. Kini mini-pən tukun mimə, “Sakias. Eiwaiyu aihuə. Meinai taktəkun ai, jakaməkeikei mivən apa imam yerkwənu kafam mamarə.” ⁶ Məkneikin Sakias rimneiwaiyu, mikir Yesu miravən apa iman ikin yerkin agien.

⁷ Mərig nipig narmamə kimisəm narimnar minə a, kini kisəsiwən-əsiwən kin norien minə a, mamhani nikar Yesu mhamə, “!Ah! Kwən a ramvən imei yor təvhagə has minə.”

* **18:39:** Kwən a ramokrən kin Yesu məknakin, ramhajoun mə ramni nəfrakisien iran, mə in Kristo yame Kughen rimirpen. **19:7:** Luk 15:2

⁸ Kini nīpig kīmnhavən ye nəkwai nimə kape Sakias, in rərer mini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Ərig-ru yo. Jakəwhai kafak narimnar mɔvwəhsi-pən nīpərin kimi yavən has minə, mīpəh nīpərin kafak. Kini narimnar yame yimnəkrəh kīn, yo jakarpin-pən mī-kuas.”*

⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Taktəkun Kughen rīvəh mīragh ik mīne kafam minə. Meinai ik mīn nīmnhatətə ye Kughen, kini ik nīmauə kwənərəus əfrakis kīrik kape Ebraham. ¹⁰ Kini Yo, Ji Yermamə, yīmauə mə jakarhakin narmamə yamə mīne kwəserwei, mīwəh mīragh əriə.”

Nuhpikīnien ye narmamə yamə mīne kīmisor wok kīn mane (Mat 25:14-30)

¹¹ Nīpig Yesu rīnamuə ipakə tuk Jerusalem, narmamə rikiriə rīmənəsik mə narmaruyen kape Kughen pəh nien mə tuktu ruə. Kini Yesu ramripin nəgkiarien kafan mamni nuhpikīnien kīrik kimi əriə ¹² mīmə, “Yemehuə kīrik rīmə tukrivən apa kantri pisin kīrik isok, mə tukvəh-si haktə in mə in king kīrik. ¹³ Kwasig ikin ritərhav, in rīmnoqrən kīn kafan yorwok ten, məwhai mane mīvəhsi-pən kīrikianə kīrikianə kimi əriə†. Kini mīni-pən tuk əriə mīmə, ‘Kīmīə takasəkeikei masor wok kīn mane, pəh ramehuə, mīseriaji yo jakrerig-pə mīn.’

¹⁴ “Mərig iriə apa iman ikin kīmīsəməkin kwən a, kini mīsher-pən nəgkiarien mhamə, ‘Yakhapəh nīsorkeikeiyen mə kwən a tukrarmaru irəmawə.’ ¹⁵ Mərig kīvəh-si haktə in kīnor king kīn, kini in rīrerig-pə mīn. Kini mokrən kīn kafan yorwok yame mīne rīmənəwhai kafan mane irəriə. Rīmə tukrirkun-ru mə kīmisor win ye naha mane ye nīpig rīmnamarə isok. ¹⁶ Kini yame raməkupən rīmauə mīni-pən tukun mīmə, ‘Yemehuə. Nīmnrəhu-pə mane kīrik ye kwermik, kini yīmnor win mīn ye irəkwak ten.’ ¹⁷ Kini kafan yemehuə rīmīni-pən tukun mə, ‘Ik nīmnor wok yame rhuvə, meinai nīmnor wok huvə tuk nəm-huvəyen nar yame rikəskəh, kini taktəkun ai, yakeighan kīn ik mə takarmaru ye taon iriə m-fam ten.’

¹⁸ “Kini yame ramkwasig kīn ruə mīni-pən mə, ‘Yemehuə. Nīmnrəhu-pə mane kīrikianə ye kwermik, kini yīmnor win mīn ye irəkwak kīrkīrip.’ ¹⁹ Kini yemehuə rīmīni-pən tukun mīmə, ‘Ik takamarmaru ye taon iriə m-fam kīrkīrip.’

²⁰ “Mərig yorwok mīn kīrik ruə mīni-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Mane e kafam. Yīmnrəkīs ətərəkīn kīn neipən merkwaig huvə kīn ²¹ meinai yakamgīn kīn ik, meinai kafam

* **19:8:** Eks 22:1 mīne Nam 5:6-7 krəni mə tukmə yermamə kīrik raməkrəh kīn nar kīrik, turkraməkeikei marpin-pən m-kwas. **19:9:** Luk 13:16; Wok 16:31
19:10: Luk 15:4; Jon 3:17; 1 Tim 1:15 † **19:13:** Nəgiarien kape Gris ramni mə yemehuə rīmivəhsi-pən “mīna” kīrik kimi əriə kīrikianə kīrikianə. Mīna kīrikianə in rəmhen kīn wan handred taosen vatu. **19:17:** Luk 16:10

norien rəutən. Ik nakawəh narimnar yame pəh nien mə kafam, kini mampik nəviginien ye nəsimien yame pəh nien mə kafam.'

²² "Kini yemehuə a rini-pən tukun mimə, '! Ik yorwok has! Nəgkiarien əmə kafam ramhajoun mə nimnoriah əgkəp. Nakwirkun ta mə yo yemə əutən, kini yakavəh narimnar yame pəh nien mə kafak, kini mampik nəviginien ye nəsimien yame pəh nien mə nəsimien kafak. ²³ ? Rhawor nimipəh nivəhyen kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu profit kafan?'

²⁴ "Kini yamehuə a rarar mini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə, mimə, 'Havəhsita mane yame yimivəhsi-pən kimin, mhavəhsi-pən kimi kwən a kafan mane ten.'

²⁵ "Kini iriə kimnhani mhamə, 'Yamehuə. Rapəh natu-atukien meinai ruivəh-ta mane ten.'

²⁶ "Kini yemehuə a rini-pən tuk əriə mimə, 'Yakamni-pre tuk əmiə mə, yermamə yame rawəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpiwəh-sita fam kafan narimnar minə. ²⁷ Kini taktəkun ai, kafak tikmir yamə mine khapəh nisorkeikeiyeen mə jakuə king kapəriə, takhakir əriə mhauə, mishopni əriə ye nimrik.' "

*Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)*

²⁸ Kini nipig Yesu rimnəgkiar ta, kini In rimneriwək məkupən mamvən Jerusalem, kini narmamə kimnhakwasig kin. ²⁹ Nipig kimnhauə ipakə tuk yerkwanu mir a Betfas mine Betani ye tukwas a kamni kimə Olif, kini In rimini-pən tuk kafan yermamə mir kiraru mimə, ³⁰ "Takravən apa yerkwanu yame nakaravaag-pən ikin. Ikin a, takwəm kwaji dongki kirik yame kipəh hanə nəsuəyen iran. Nakrarisin mwəsıg mirauə. ³¹ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mimə, '?Nakararisin dongki a tuk naha?' Kini takrani-pən tukun mirəmə, 'Yermaru kapətawə rimə tukrəsua iran.' "

³² Kini kimiravən mwəm naha nhagin yame Yesu rimini. ³³ Kini nipig kimirarisin kwaji dongki, kini narmamə kapəriə a dongki kimisaiyoh əriu mhamə, "!'Eh! ?Nakararisin dongki a tuk naha?'"

³⁴ Kini iriu kirəni-pən tuk əriə mirəmə, "Yermaru rimə tukrəsua iran."

³⁵ Kini kimwəsıg miravən kimi Yesu, mawəpeinə-pən kin kapəriu kot ye nimetai dongki, kini mwasitu ye Yesu rhaktə məsuə ye kwaji dongki a.† ³⁶ Nipig rimnəsua iran mamvən,

19:26: Mat 13:12; Mak 4:24-25; Luk 8:18 † **19:35:** Sek 9:9 ramni profesi kirik mə Kristo tukrəkwəta-pən ye dongki mamua Jerusalem rəmhen kin king.

kini kafan narmamə kisəpəkiək ta kin kapəriə kot misətu mimhahuvə-pən kin kimi swatuk.

³⁷ Kini nipig Yesu rimamə ipakə tuk Jerusalem, maməsua ye dongki a, mamua ye tukwas e kamni kimə Olif. Kini narmamə minə kafan khapsaah kimnhauə. Rikiria m-fam ragien, kharikakun mamhani vi vi Kughen masokrən apomh tuk nimtətien yamə mine kimisəm In ramor. ³⁸ Kini mamhani mhamə,

“Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramua ye nhag Yermaru! (Sam 118:26)

Pəh nəmərinyen tukrarə apa ye rao ye neai.

Kini apa yerpig əgkəp ye rao ye neai,

pəh kivəh-si haktə nhag Kughen Yermaru.”

³⁹ Kini Farisi minə tiksın yamə mine kasərer aikin khani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Ni-əhu kafam narmamə minə mə tukhapim əmə.”

⁴⁰ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə narmamə mine e khapim, kapiə minə e taksokrən-okrən.”

Yesu rimini mə nəmə Jerusalem tuksarə ye narpinien

⁴¹ Kini nipig Yesu rimauə ipakə məm taon a Jerusalem, kini mamasək tuk narmamə minə aikin a. ⁴² Mamni mimə, “! Eh! Nar apnapig mə nimisəpəh narimnar yame ravəhsi-pə nəmərinyen kimi əmiə miseriaji-pə ai təkun, mərig tokmə nakpiharkun əriə ai taktəkun, kini Kughen ripivəhsi-pre kimi əmiə. Mərig nikam. Narimnar minə a kaserkwaig to nakhapəh nisəmien. ⁴³ Mərig nipig minə e yame ramua tuk əmiə, kapəmiə tikmir minə tukhauə misərer rukrao irəmiə, tukhakir nimoptanə mhakir ihaktə kor kəsik kəupə kin ye kapəmiə taon, misor əswasig kin tuk əmiə. ⁴⁴ Kini iriə tuksoriah fam nimə minə ye taon kapəmiə, to kapiə kirik ye kapəmiə nimə minə ripəh nərerien. Kini tukshopni əmiə mifam mine kapəmiə kwajikovə minə. Narimnar minə fam e tukruə meinai kimie nakseinein nipig e towie yame Kughen rimauə mə tukrivəh miragh əmiə iran.”

Yesu rimnəko ye-rhav narmamə yamə mine kasor maket ye Nimə Ehuə kape Kughen

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Kini Yesu rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməko yerhav narmamə yamə mine kasor maket aikin. ⁴⁶ Kini In rimini-pən tuk əriə mə, “Kimirai-pən ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Kafak nimə, in nimə kape nəhuakien,’ (Aes 56:7) mərig kimie naksor ruə rəmhen kin ‘nimə kirik yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ (Jer 7:11)”

⁴⁷ Kini kwasig ikin, ye nipig m-fam, Yesu rimnəwhag apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel, kasarhakin swatuk mə tukshopni Yesu, ⁴⁸ mərig khapəh nisəmien, meinai nipig m-fam narmamə khapsaah iriə min, meiani kisorkeikei pik mə tukasərig nəgkiarien minə kafan, kini nəgkiarien kafan ramuh kapəriə nətərigien.

20

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasip-kaa

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Nipig kirik, Yesu rimnaməvhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel kimnhauə masəm In. ² Misaiyoh mhamə, “? Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuva. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar. ⁴ Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

⁵ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “? Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrini mimə, “?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?” ⁶ Mərig to khapəh min nhaniyen mə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

⁷ Kini kishorpin mhamə, “Kimawə yakseinein mə pa rivəhsi-pən neihuəyen kimin.”

⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kini Yo min, to yakpəh niniyen mə Pa rimivəhsi-pə neihuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

Nuhpikinien kin plantesen kape grep

(Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17)

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kimi narmamə mimə, “Yermamə kirik rəsim kin kafan plantesen kape grep. Kini in mərəhu plantesen a ye kwermi narmamə tiksin, marə, mitərhav ye tanə pisin marə kape nipig apomh. ¹⁰ Kini

kwənkwaɪ grep rɪmhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksɪn manaja mə tukhavən mɪsəm narmamə yamə mɪne kɪsəsɪm aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan. Mərig iriə kisasar, mharaptərəkɪn kwən ai, mɪsərki-sərki-s, mɪsher-pən kin mə tukrɪrɪrɪg, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. ¹¹ Kini yamehuə ai rarə mher-pən mɪn kin kafan kirik yermamə. Mərig iriə kimnhauh mɪn mɪsor naurisien kimin, mɪsher-pən kin mə tukrɪrɪrɪg, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. ¹² Əmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən mɪn kin yermamə kirik mɪn. Kimnhauh in, mɪsəko yerhav in. ¹³ Kini yamehuə kape plantesen a rɪmə ‘Jakhawor ai taktəkun? Rhuvə mə jakher-pən kin narik keikei, tukmə ror iriə tukhasiai in.’ Kini rher-pən kin ruvən. ¹⁴ Mərig iriə kɪsəm khamə, ‘Kwajikovə atuaturuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ¹⁵ Məknekin kharaptərəkɪn, mɪsarkw-ərhav kin ye nəkwai plantesen, mɪshopni.* ?Yamehuə kape plantesen a tukrhawor mɪn? ¹⁶ Tukrɪvən mhopni-hopni narmamə mɪnə ai, mərəhu-pən plantesen a ye kwermi narmamə pisin.”

Kini nɪpɪg narmamə kimisərɪg nəgkiarɪen a khamə, “Pəh nar a tukrɪpəh norien nəfrakisien kin.”

¹⁷ Mərig Yesu rɪmnarha tɪm tɪm irəriə mɪmə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkɪnien nɪmə kimisarakikin,

mərig Kughen rɪmnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkɪr məkupən.’ (Sam 118:22)

“?Mərig nəgkiarɪen e nɪpran naha? ¹⁸ Mə narmamə mɪfam yamə mɪne kamharəh pikin səpaag a, nɪkɪrɪriə tukrakapɪr. Kini yermamə yame səpaag a tukrɪmamɪr, mhopni, mhosis.”

¹⁹ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses mɪne jɪf prɪs mɪnə kimnharkun mə nuhpikɪnien mɪnə a ramni irəriə; ror məkneikin, kimisarha-kin swatuk mə tukharaptərəkɪn aihuua əmə In, mhawəhsi-pən ye kalabus, mərig kimisəpəh meinai kimnhagin kin narmamə.

Nəmehuə kape Isrel khamə tukhavəhsi-əhu Yesu tuk nəgkiarɪen ye nɪkarɪn kape takis

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses, mɪne jɪf prɪs mɪnə kimisarha tɪm tɪm ye Yesu mɪsorkeikei mə tukharuk-pən nəgkiarɪen kirik iran tuk nəgkiarɪen kafan, mhawəhsi-pən in

20:10: Aes 5:1-2 * **20:15:** Yesu ramni nuhpikɪnien kape plantesen mə namə Isrel kimishopni profet tu mɪnə tiksɪn kape Kughen, kini mərig ruurkun ta mə tukshopni mɪn In. **20:18:** Aes 8:14-15; Rom 9:33; 1 Pet 2:8, 3:14

ye kwermi gavman kape Rom. Kini misarar mishar-pən kin narmamə tiksın mə tukhavən masor kəut kəsua kimin. ²¹ Kini kəut kəsua minə kimnhavən misaiyoh Yesu mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatur. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinaı rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. ²² Ni-ru tuk əmawə mə, ?Ratuatur mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam?”

²³ Mərig Yesu ruirkun mə kimnhani əmə naiyohyen a mə in tukrini nəgkiarien kirik yame tukhani hah in tukun. ²⁴ Kini mini-pən tuk əriə mə, “Havən-ru mhawəh mane kirik mhaue pəh yakəm. ?Mə nanmi pa raməmır-pən aikin? ?Mine nhag pa?”

²⁵ Khamə, “Nanmi Sisa, mine nhagin.”

Məknəkin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kimini kimə kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, hawəhsi-pən kimi Kughen.”

²⁶ Kini kisakur pik kin nəgkiarien yame Yesu rimırpen, miseinein nhawəhsi-əhuyen Yesu ye nımri narmamə kin naiyohyen. Mhapəh nhaniyen nar kirik.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarin kape nımraghien rerin

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Kini Sadusi minə tiksın kimnhauə tuk Yesu. Iriə khamə ta mə narmamə yamə mine kwənhamə, to khapəh nhamragh-minien ye rao ye neai. ²⁸ Kini kimisaiyoh-pən kin nəgkiarien kirik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimırai-pən ye Loa kapəawə mə tukmə kwən kirik rimhə-tan kin kafan piraovin, mərig kiripəh hanə niweiməkien kin kwajikovə kirik, kini piauni kirik tukraməkeikei mikir pian a tukaweimək†, kini kwajikovə minə tukharaptərəkın min nhag yermamə yame rimamə. ²⁹ Tukmə narman seven, iriə piauriə minə. Nımrin nupan rarkurək kini mıpəh nırəhyen kafan kirik kwajikovə, mımə. ³⁰⁻³¹ Kini tukmə yame rikwasig kin rikir piraovin kape piauni yame rimamə, kini mıpəh neiməkien, kini mımə min. Kini naorahini yame ror kisisər kin ror əmə min nar kirikianə kin meriaji iriə fam a seven kisarkurək ye piraovin a, kini mhamə fam, mhapəh niseiməkien. ³² Kini en piraovin ai rimhə min. ³³ Kini ye nıpig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovin ai tukror piraovin kin kape pa nhagin?”

³⁴ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “Ye tokrei tanə e, narman mine nīpiraovin kisarkurək. ³⁵ Mərig ye nīpīg kape narəyen vi, narmamə yame Kughen rikin ragien tuk əriə mə tukhamragh min ye nīmḥəyen kini mivəḥ əriə mivən kisarə ye narəyen vi, to iriə khapəḥ nisarkurəkien. ³⁶ Kini iriə to khapəḥ nhamḥəyen meinai tuksəmhen əmə kin agelo minə. Kini iriə ji Kughen minə meinai In rimnor əriə kamhamragh min ye nīmḥəyen. ³⁷ Kini Moses ramhajoun ye nəkwəkwə kafan mə narmamə tukhamragh min ye nīmḥəyen kapəriə, mamni mə nīpīg in rimnəm nai kirik ramuək; aikin, Moses rokrən kin Kughen mīmə Ik, ‘Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Ik.’ ³⁸ !Kitawə kharkun mə irisir kīrharə iriə Kughen meinai nar apnapīg kwərhimḥə ta tu mīrhokupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə ksəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!”†

³⁹ Kini FarisiŠ tıksin kīmhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun, nīmīrpen huvə nəgkiarien.” ⁴⁰ Kini iriə m-fam kīmnəhəgin kin naiyoh-pən-minien nəgkiarien kirik kimin.

*Yesu rimivəḥ-si əhu Farisi minə kin naiyohyen əutən kafan
(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)*

⁴¹ Kini Yesu ramaiyoh-pən əriə mīmə, “?Rhawor e kamni kimə, ‘Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?’ ⁴² Mərig, səmru, Deved rimirai-pən ye Ol Sam mīmə,

“ ‘Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mīmə, “Əkwətə ye kwermik matuk

⁴³ Meriaji nīpīg jakor ik takehuə ye tikmīr kafam minə.” ’
(Sam 110:1)

⁴⁴ “Ye nəgkiarien e, Deved rimnokrən kin Mesaea mə ‘Yermaru.’ ?Mərig nakshawor mamhani mə Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?”

*Yesu rimnəgkiar ye nəmhajoun minə kape Loa kape Moses
(Mat 12:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)*

⁴⁵ Nīpīg narmamə kisətərig kin, In rimini-pən tuk kafan narmamə mīmə, ⁴⁶ “Kimiə takasərig əmiə tuk nəmhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk nīvəḥsi-pənien neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pīk mə narmamə minə fam tuksaowia kimi əriə mhasiai əriə. Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə

20:37: Eks 3:2,6 † **20:38:** Sadusi minə kīmnəhəni nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kīmnəhəḥə nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənəhəmhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənəhəmhə tukhamragh min. § **20:39:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “nəmhajoun kape Loa kape Moses.”

tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen. ⁴⁷ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. Narpinien kapəriə tukriskai rapita.”

21

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin ravəhsi-pən mane kimi Kughen

(Mak 12:41-44)

¹ Kini Yesu ramkwətə ipakə tuk kwənmhan yame kivəhsi-pən mane kimi Kughen ikin, mivaag haktə məm narmamə kapəriə nautə rehuə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. ² Kini məm min piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə; kafan mane rirkək. Kini in miwəhsi-pən əmə siren* kiraru. ³ Kini Yesu rimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə. Piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksın kimnhavəhsi-pən. ⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nıpar mane, mamhapəh nıpərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginien kin nan.”

Nimtətien minə kape Nıpig Kwasig

(Mat 24:1-35; 42-44; Mak 13:1-37)

⁵ Kini kafan tiksın narmamə kasəgkiar ye Nimə Ehuə kape Kughen yame kafan kapier ehua minə khahuvə, mine narımnar huvə minə a imə yame narmamə kamhavəh-sipən kimi Kughen. Kini Yesu rini mimə, ⁶ “Nimə e nakasəm ai taktakun, mərig nıpig ramuə yame narmamə tuksatmətəg-ətəg kapier minə kape nimə e, kapier kirik to rıpəh nərerien a ikin ramərer ikin taktakun.”

⁷ Kini kisaiyoh-pən In mhamə, “Yhajoun. ?Narımnar minə e tuk nagheen ruə? ?Kini naha nımtətien tukrhajoun mə pəh nien mə tuktu narımnar minə e tukhatərhav pə?”

⁸ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei masərig əmiə mə yer-mamə kirik tukrıpəh neikuəyen irəmiə mivi əmiə. Meinai narmamə khapsaah tukhauə mhamə, ‘Yo, yo e Kristo’ kini tiksın tukhani mhamə, ‘Nıpig kape narımnar minə e rinamuə ipakə.’ Mərig takhapəh nhakwasigien kin əriə. ⁹ Kini nıpig takasərig nəvsaoyen kin mə narmamə kasarowagin, uə narmamə kasərer mashopni gavman kapəriə, mərig takhapəh nhaginien. Narımnar minə a tuksəkupən kin, mərig pəh nien mə Nıpig Kwasig a.”

* **21:2:** Pəh nien mə rimiwəhsi-pən “siren” mərig mane kiraru kape nəmə Isrel, mə “lepta.” **21:3:** 2 Kor 8:12 **21:6:** Luk 19:44

¹⁰ Kini Yesu ramripin nægkiarien minə, “Kwənərəus minə tiksın tukhauh min kwənərəus pisin minə tiksın. Kini gavman kirik tukruh gavman kirik. ¹¹ Kini mig ehua minə tuksavən. Kini nikumhə tukravən ikin minə khapsaah ye tokrei tanə, kini nəmhəyen skai minə tukhavəh narmamə ye tokrei tanə. Kini apa yerpilig ye nimago-ago, narimnar tukhauə misor riki narmamə khagin. Kini tuksəm nimtətien ehua minə ye neai. ¹² Mərig kwasig ikin narimnar minə a tukritərhav, narmamə tukharaptərəkın əmiə, mhauh əmiə, misərip əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə, mhavəhsi-pən əmiə ye kalabus. Misərip əmiə ye nimri king minə, mine nəmehuə minə kape gavman meinai kimiə nakamhavəh nhagik mamhani nəfrakisien irak. ¹³ In a nīpig atuaturuk yame takhani-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əriə. ¹⁴ Mərig takhapəh nisətərig-kupənien mə naha nægkiarien takhani-pən tuk əriə, ¹⁵ meinai Yo jakvəhsi-pre nægkiarien atuaturuk kimi əmiə kini mivəhsi-pre nirkunien kimi əmiə, kini mor kapəmiə nægkiarien rəsanin, kini kapəmiə tikmir minə tukhapəh nishorpinien nægkiarien, mhapəh nhaniyen mə kimiə nakseikuə. ¹⁶ Kini kapəmiə tatə minə mine mamə minə mine piaumiə minə mine kapəmiə kwənərəus minə mine kimiə minə tiksın tukseighan-pən kin əmiə ye kwermi tikmir minə kapəmiə. Kini mishopni əmiə tiksın. ¹⁷ Narmamə m-fam tuksəməkın əmiə meinai nakamhani nəfrakisien irak. ¹⁸ Mərig kimiə taksarə huvə əfrakis, to kimiə kirik rīpəh nerweiyen. ¹⁹ Tukmə naksərer tim tim, mishatətə irak ye nīpig əutən yamə mine kamhauə ye kapəmiə nīmraghien, takhavəh nīmraghien rerin.

²⁰ “Mərig tukmə naksəm mobael minə khapsaah khauə misərer kurao ye taon e Jerusalem, kini kimiə takasəkeikei mharkun mə pəh nien mə tuktu kini kisoriah əgkəp taon a. ²¹ Kini kimiə yamə mine nakasarə ye Judia, takasəkeikei misaiyu misap mhavən miserkwaig apa ye tukwas minə. Kini kimiə yamə mine nakasarə ye taon a, takasəkeikei misap. Kini kimiə yamə mine nakasarə ikin minə rarkurao ye taon a, takhapəh nhavənien imə ye taon a, ²² meinai nīpig a in nīpig kape Kughen tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. Kini nægkiarien yame kimirai-pən ye Nəkwəkwə kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ²³ !Awəh! Nəmhəyen ehua tukruə tuk nīpiraovin yamə mine kisor tipriə, mine yamə mine kahavəhsi-pən nah kimi kwajikovə, meinai nahasien ehua tukruə ye tanimtanə. Kini Kughen tukror niemhaa mine narpinien kimi nəmə Isrel minə fam. ²⁴ Kini tukshapni narmamə kin nau, kini nīpig kapəriə tikmir minə kisapita əriə, tukhakir əriə mhavən ye kantri pisin pisin minə

misor əriə rəmhen kin slef minə kapəriə. Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape İsrəl tuksəvi-əsis Jerusalem mhavəh-si əhu narmamə yamə mine kisarə aikin, misarmaru irəriə mhavən miseriaji nipiğ kapəriə tukror infamien.†

25 “Kini nımtətien tiksın tukhauə ye mırh mine makuə mine kəmhou minə. Kini eikin e ye tokrei tanə. Kini tahik tukrəsəso, peao-peao minə tukhavi pik, narmamə m-fam tukhagin kin, rukreikin kapəriə kapə. 26 Narmamə tukhagin pik, nımririə rəpignap kin nahasien ehuə yamə mine tukhauə ye tokrei tanə meinai narımnar kape neai kasərer tim tim pawk, mərig Kughen tukrikiu-kiu irəriə. 27 Kini ye nipiğ a, tuksəm Ji Yermamə tukreiwaiyu-pə ye nımar napuə kirik ye nəsaninien, nıkhakien ehuə tukrarkurao iran. 28 Kini nipiğ narımnar minə a kharikakun mhauə misor nəfrakisien kin, sərer misarha faktə ye neai, meinai pəh nien mə tuktu kapəmiə Kristo tukruə mırısın əmiə.”

29 Kini In rımini nuhpikinien kirik kimi əriə mımə, “Nakharkun-ru nai e fig mine nai minə tiksın. 30 Tukmə nımarıə rəsaa, mhapir-pir min, ramor nımtətien mə in nipiğ kape nəsimien. 31 Ye norien kirikianə əmə min, tukmə naksəm narımnar minə a ror məknakin, ramor nımtətien mə pən nien mə tuktu narmaruyen kape Kughen tukruə. 32 Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narımnar minə fam e tukritərhav-pə. 33 Napuə mine nımoptanə tukawəkeikei mırarkək, mərig nəgkiarien kafak to rıpəh nirkəkien tuk nipiğ kirik.”

34 Kini Yesu ramrıpin nəgkiarien mımə, “Takasəkeikei misərig əmiə. Takhapəh nisoriahyen nipiğ kapəmiə tuk norien əmə lafet, misapis kin nınimien, misətərig pik kin narımnar kape tokrei tanə, tamə Nipiğ Kwasig tukruə mor kakur kimi əmiə rəmhen kin yame kwənməkuru ramhotəəkien əmiə, naksakur. 35 Meinai nipiğ a tukruə miwəh fam narmamə kape tokrei tanə. 36 Mərig nipiğ mıfam takasəkeikei misərer matuk, kini masəkeikei masəhuak mə takhavəh nəsaninien rəmhen mə takasərer tim tim əmə ye nipiğ narımnar m-fam a tukruə, kini in a riki Ji Yermamə tukragien tuk əmiə ye nipiğ taksərer ye nımrin.”

37 Kini nipiğ m-fam Yesu raməvhag kimi narmamə apa ye Nımə Ehuə kape Kughen, kini yenpiğ minə In ritərhav mivən apa tukwas a kamni kimə Olif, mamapir aikin. 38 Kini

† 21:24: Yesu rımamhə, newk 40 ruə muavən, kini ye newk 70 AD, mobael kape Rom kımisoriah Jerusalem. 21:24: Sam 79:1; Rev 11:2 21:25: Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Rev 6:12-13 21:27: Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7

yenpig-enpig minə fam, narmamə kamhauə misətarig kin kafan nəgkiarien apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen.

22

*Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə
(Mat 26:1-5, 14-16; Mak 14:1-2, 10-11; Jon 11:45-53)*

¹ Kini nipig kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nipig kape nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien. ² Kini hae pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kasarhakin məniwən swatuk tuk nhopniyen Yesu. Kasarhakin məniwən swatuk meinai kamhagin kin narmamə.* ³ Kini Setan rimavən yerki Judas, nhagin min kirik e Iskariot, in yermamə twelef kirik kape Yesu. ⁴ Kini in rimavən mægkiar kimi hae pris minə mine nəmehua minə kape mobael kape Nimə Ehuə Kape Kughen, mamharai mhun mə tukreighan-kin Yesu rivən ye kwermirə. ⁵ Kini rikiriə ragien, kini kimiseighan kin mə tukhawəh-si pən mane kimin. ⁶ Kini Judas reighan kin nəgkiarien kapəriə, mə tukror, kini mamawhin nipig yame narmamə tukharkək iran, kini reighan-pən kin Yesu rivən ye kwermirə.

Lodsapa

(Mat 26:17-19; Mak 14:12-16)

⁷ Kini nipig kape lafet e kamni kimə Bred Yame Yis Rirkək Iran ruauə, kini ye nipig a, narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip tuk nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien. ⁸ Kini Yesu rimnokrən kin Pita mine Jon, mini-pən tuk əriu mə, “Ravən kini mwor əpnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien apa ikin tukhavən misəvigin ikin.”

⁹ Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “?Nakorkeikei mə kimru jakravən hiə mwor əpnəpeinə ye nəviginien?”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriu mimə, “Wətarig huvə ru. Nipig kimiru nakratərhav-pən Jerusalem, kini takwəm kwən kirik ramrəh jag ehua kirik kimiruk pən nu iran. Kini takrak-wasig kin mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin.

¹¹ Kini takrani-pən tuk yemehua kape nimə mirəmə, ‘Yha-joun rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame In mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Nəviərokinien?’ ¹² Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən apa yerpig ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar kape nəviginien aikin. Kini takwor əpnəpeinə ye nəviginien aikin.”

* **22:2:** Nəmehua minə kimnharkun mə tukmə kimishopni Yesu, narmamə tukhauh əriə tukun. **22:3:** Jon 13:2,27 **22:7:** Eks 12:1-27

¹³ Kini kimiravən mwəm narimnar m-fam rəmhen kin yame Yesu rimini. Kini kwor apnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien.

Nəviginien infamien kape Yesu mine kafan narmamə minə (Mat 26:20-30; Mak 14:17-26; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)

¹⁴ Kini ye nipig kape nəviginien, kini Yesu rimavən məkwətpən ye tebol iriə kafan aposol minə. ¹⁵ Kini mini-pən tuk əriə mə, “Pəh nien mə tuktu, kor nəmhəyen kimi Yo. Mərig yakorkeikei pik mə tuksəkupən misor kwis nəviginien kape Nəviərokinien. ¹⁶ Yakorkeikei pik mə kitawə tuksəvigin məkneikin meinai, jakpəh nən-min-ien nəviginien kape Nəviərokinien meriaji-pən niprai nəviginien e tukruə mor nəfrakisien kin ye narmaruyen kape Kughen.”

¹⁷ Kini Yesu rimiwəh kap waen mini-vi-vi Kughen tukun, kini mimə, “Kimiə fam havəh mhanim, ¹⁸ meinai taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə jakpəh ninim-minien waen meriaji-pən nipig Narmaruyen kape Kughen tukruə.”

¹⁹ Kini miwəh bred mini-vi-vi Kughen tukun, kini mhapu, məwhai kimi kafan narmamə minə, mimə, “In e niprak yame yakavəh-sipre kimi əmiə. Nipig nakasən bred e, rikimiə tukraməsik Yo.”

²⁰ Kini ye norien kirikianə əmə, nipig kimisəvigin ta, Yesu rimivəh kap waen kini mini-pən tuk əriə mə, “Kap waen e in nitawik yame tukraiye tuk əmiə, kini ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. ²¹ Mərig taksətərig-ru. Kwən kirik ikin e kasəvigin kitawə min e ye tebol, kini in tukreighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak. ²² Yo, Ji Yermamə, jakaməkeikei mimhə rəri-pən nərigien kape Kughen. !Mərig, awe! Narpinien ehuə tukrivən tuk yermamə yame rameighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak.”

²³ Kini kinisaiyoh əriə minə mhamə, “?Kitawə pa tukror norien a?”

Aposol minə kimisotgoh kimi əriə mə pa in rehuə rapita

²⁴ Kini nar min kirik, iriə kimisotgoh kimi əriə minə mhamə pa nhagin irəriə in yerpərig pik rapita əriə. ²⁵ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “King minə kape tokrei tanə kasar-maru ye narmamə ye kapəriə nəsaninien, mamhawəhsi-haktə atuk əriə mə iriə ‘narmamə kape nasituyen.’ ²⁶ Mərig kimiə, takhapəh nisorien məknakin. Tukmə kimiə kirik in yerpərig, in tukrəhsi-əhu in rəmhen kin kwajikovə. Kini tukmə kimiə kirik ramərer kupən, kini in tukruə rəmhen əmə mə yorwok əmə kirik. ²⁷ ?Pa e in yerpərig pik, yermamə yame raməvigin ye tebol uə yorwok yame ravəh nəviginien mamuə?

Nakharkun mə yermamə yame raməvigin ye tebol in yerpirig rapita. Mərig Yo, yemehuə kapəmiə, nīpig yimnamarə kitawə-m kimia, yakəmhen əmə kin yorwok əmə kirik.

²⁸ “Kimiə e, nīpig mifam nakasarə ipakə tuk Yo ye nīpig yakamarə ye nīpig əutən minə. ²⁹ Kini rəmhen əmə kin mə Rimik rawəhsi-haktə Yo mə jakuə king, kini Yo min yakawəhsi-haktə əmiə mə takhauə rəmhen kin king minə, ³⁰ mə takhauə misəkwətə kitawə, masəvigin kwis ye nīpig yame jakuə rəmhen kin king. Kini ye nīpig a, kimiə min taksəkwətə ye jea kape king minə, kini kimiə takhauə misərer kupən ye kwənərəus minə twelef kape Isrel masəkir əriə masarmaru irəriə.”

*Yesu rimə Pita tukrini mə in reinein In
(Mat 26:31-35; Mak 14:26-31; Jon 13:36-38)*

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk Saemon Pita mə, “Kəsi. Saemon. Setan rinaiyoh-pən ta Kughen mə tukreighaan kin in pəh in ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmiə mor nahasien kimi əmiə mə tukəm-ru mə nhatətəyen kapəmiə riskai uə nikam. ³² Mərig Saemon, yimnəhuak tuk ik mə kafam nhatətəyen tukripəh nimir-əgkəp-ien. Kini nīpig nakamarar ye kafam nətərigien mamrerig-pə min, ik takaməkeikei mor nətərigien kape piam minə tukhaskai.”

³³ Mərig Saemon Pita rimi-pən tukun mimə, “Yermaru. Yakamərer matuk mə kirau mik. Tukvəhsi-pən pawk ərau ye kalabus uə tukhopni pawk ərau.”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Pita. Yakamni-pre tuk ik mə tuk yenpig, kwasig ikin man rəkəkə, kini takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

Yesu ramor kwirig kimi narmamə kafan mə tuksarə ye nəmhayen

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Apa kupən, yimnamher-pən kin əmiə yerkwanu minə, nimnəhapəh nhawəhyen mane mine nitip mine bag mine sandel. ?Mərig rhawor irəmiə? ? Nimiəkwəkwə kin nar kirik uə nikam?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Nikam.”

³⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “Mərig taktəkun ai, tukmə kafam mane aikin ye nitip, kini takaməkeikei miwəh mine bag. Kini tukmə kafam nau nisə rirkək, takaməkeikei mor salem kin kafam kot miwəh nimri nau nisə. ³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəgkiarien e ye Nəkwəkwə Kape Kughen yame raməgkiar irak, tukraməkeikei mor nəfrakisien kin, e ramni mə, ‘Narmamə khamə-ta mə in yemə-akapir loa.’† Əwəh, nəgkiarien e ruə minor nəfrakisien kin ai taktəkun.”

38 Kini iriə kamhani mhamə, “Yermaru. Ɛmru. Nau nisə kɨraru apa.”

Kini In rimini-pən tuk əriə mə, “Ah, nəmhen.”

*Yesu rimavən maməhuak apa ye Tukwas e kamni kimə Olif
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)*

39 Kini Yesu rimatərhav ye taon mivən apa ye tukwas e kamni kimə Olif rəmhen kin yame ramor nipig mifam. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin. 40 Kini kishaktə aikin a, rini-pən tuk əriə mə, “Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik to ripəh nivəh-si-pən vəhsi-pənien kimi əmiə mor kapəmiə nhatətəyen rimir.” 41 Kini In rimipəh əriə mivən isok kəskəh əmə, mənimkur maməhuak mamni mimə, 42 “Tatə, tukmə rikim ragien, aweh, vəhsi-ta nəmhəyen‡ yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; or əmə ye kafam nərigien.” 43 Kini agelo kirik rimasi-pən ye neai muə mivəhsi-pən nəsaninien kimin. 44 Meinai rikin rimhə pik, kini ramətərig pik, kini maməhuak skai. Nəmnhawkien rarkwəməteih iran maiyu rəmhen kin yame nitaw jir ramaiyu məsik nimoptanə. §

45 Nipig rimnəhuak ta, mərer mirerig-pə mə tukrəm kafan narmamə minə. Kini məm əriə kwəsapir yeru. Kwəsəpou meinai rikiriə raməmhə. 46 Kini rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor nakasapir? Sarha, misəhuak mhamə nar kirik tukripəh nivəhsi-pən vəhsi-pənien kimi əmiə mə tukror nhatətəyen kapəmiə tukrəta irak.”

*Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharəh In
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:2-11)*

47 Nipig Yesu raməgkiar hanə, kwhen ehua ritərhav-pə tukun, kini kwən a Judas, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, in rimikir əriə mhauə. Kini rimauə ipakə tuk Yesu mə tukraturəm-pən iran. 48 Mərig Yesu rimini-pən tukun mə, “Judas. Yo Ji Yermamə. ?Mərig rhawor nakamuə mə takaturim-pə irak mameighan-pən kin Yo kimi tikmir minə?”

49 Kini nipig narmamə kape Yesu kimisəm narimnar minə a, mharkun naha nhagin tukor, mhani-pən tukun mhamə, “Yermaru. ?Jakshawor? ?Jaksərai əriə kin nau, uə?” 50 Kini iriə kirik rimnərai nimətirgi slef kirik kape jif pris kin nau.

51 Mərig Yesu rimə, “!Ah! !Nəmhən! Səpəh əmə!” Kini In rirap nimətirgi kwən a kini mor huvə min.

52 Kini Yesu rimnəgkiar kimi hae pris minə mine nəmehua minə kape mobael kape Nimə Ehua kape Kughen, mine

‡ 22:42: Nəgkiarien kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinien ye nəmhəyen.” § 22:44: Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman yame kimirai ye Gris, nəgkiarien ye ves 43 mine 44 rirkək.

nəməhuə minə kape kwənərəus kape Isrel, yame kimnhauə mə tukharaptərəkkin In. Mini-pən tuk əriə mə, “!Eh! ?Nakhamə ta mə Yo yermamə kape narowaginien, kini nakamhapik nau nisə mine kwətavhə minə mamhauə mə takharaptərəkkin Yo uə? ⁵³ Nipig mifam yakamarə kitawə-m kimiə ye Nimə Ehuə kape Kughen. ?Mərig rhawor nakhapəh nharaptərəkkinien Yo aikin? Mərig taktəkun ai, in nipig atuatur kapəmiə- nipig yame nəpignapien in ramehuə.”

Pita rimə in reinein Yesu

(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Kini khauə mharaptərəkkin Yesu mharəh mhavən imei jif pris. Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyen tuk əriə. ⁵⁵ Narmamə minə a kimisher nap kirik ipakə tuk nimə kape hae pris, kini misəkwətə rao rao kin nap. Kini Pita rīvən məkwətə iriə miriə. ⁵⁶ Kini piakəskəh kirik yame in yorwok kirik rimauə məm Pita ramkwətə, nəmrhawənien kape nap risia-pen in. Kini pian a rarha tim tim iran, mini-pən tukun mimə, “Kwən min e in e iriu Yesu kimnaweriwək.” ⁵⁷ Mərig Pita rimini-pən tuk pian a mə, “Pian apa, yakeinein kwən en.”

⁵⁸ Kini kwasig ikin, ripəh norien tu, kwən min kirik ruə mini-pən tuk Pita mə, “Eh. Ik min kirik yermamə kafan.”

Mərig Pita rimə, “Eh. Pəh nien mə yo yermamə kafan.”

⁵⁹ Kwasig ikin, aoa kirik ruə muavən ta, kini kwən kirik raməgkiar skai kimi əriə mimə, “Yakamni əfrakis mə kwən e rinaməriwək iriu Yesu, meinai in min in yemə Galili.”

⁶⁰ Mərig Pita rimə, “Kwən apa, yakpəh-nirkun-əgkəpien nəgkiarien e nakamni.” Kini Pita raməgkiar hanə, man rəkakə. ⁶¹ Kini Yesu Yermaru rarar mivaag-pən məm Pita. Kini Pita, rikin ruh nəgkiarien kape Yermaru yame rimini iran mimə, “Tuk yenpig əmə e, kwasig ikin man rəkakə, takni m-kisisər mə nakeinein Yo.” ⁶² Kini Pita rimatərhav iruə, rimnasək rimnasək.

Narmamə kisarh iakei ye Yesu

(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ Kini ye nipig a, narmamə yamə mine kimnharaptərəkkin Yesu kimisarh iakei iran, mamhauh. ⁶⁴ Misarkis ətərəkkin nimirin kini mhauh, mhani-pən mhamə, “!Eh! !Profet! Ni-ru mə pa ramuh iki!” ⁶⁵ Kini kimnhani nəgkiarien hah rehuə iran misorah In.

Kimnərip Yesu ye kaonsel

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Kini yenpig-yenpig kin, nəməhuə kape kwənərəus kape Isrel, mine hae pris minə, mine nəmhajoun kape Loa kape

Moses khauə misofugin ye kaonsel kapəriə. Kini narmamə kharəh Yesu mhauə rərer ye nimri kaonsel a. Kini narmamə kape kaonsel kimnhani-pən tukun mhamə, ⁶⁷ “Ni-ru tuk əmawə mə ik e Kristo yame Kughen rimirpen uə nikam.”

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “To yakni pre tuk əmiə, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ⁶⁸ Kini to yakaiyoh əmiə, nakhapəh nishorpinien. ⁶⁹ Mərig ririkakun ai taktəkun, Yo, Ji Yermamə, Yo jakvən məkwətə ye kwənmhaan kape nəsaninien mine nisaiyen, in e ye nikar Kughen matuk yame Rəsanin.”

⁷⁰ Kini iriə m-fam kisaiyoh-pən tuk Yesu mhamə, “?Rhawor? Ik Ji Kughen uə?”

Kini Yesu rimini mə, “Nakamhani məknen, nəfrakisien.”

⁷¹ Kini khamə, “To khapəh nhawhinien yermamə min kirik mə tukruə mini-hah in, meinai kimisərig atuaturuk nəgkiarien a ye nherin.”

23

Yesu rimnərer ye nimri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Kini narmamə m-fam kape kaonsel kimisarar mhakir Yesu mhavən kimi Paelat. ² Kini mharuk-pən nəgkiarien iran mhamə, “Yimisəm mə kwən e in e ramkir kapəhawə narmamə minə mamor əriə kasarmə; kini mamarar ye nərigien kapəriə kasor tikmir iriə gavman kape Rom, mamni-əhu əriə mə tukhapəh nisərokien takis kimi Sisa yame ramarmaru ye tanə e. Kini in mamni-ərhav mə in Kristo yame Kughen rimirpen ta mə In king kirik.”

³ Kini Paelat raiyoh-pən mimə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nakamni əfrah.”

⁴ Kini Paelat rini-pən tuk jif pris minə mine narmamə m-fam mə, “Yakpəh nəm-pəniyen nar has kirik iran yame ramni mə In rimnakapir loa kirik.”

⁵ Mərig iriə kisokr-apomh mamhani mhamə, “Nikam. Kwən e raməriwək apnapig mamhajoun narmamə mifam ikin minə ye Judia, ririkakun Galili muə meriaji-pə eikin e, kini mamor nətərigien kapəriə kaserwei misarmə.”

⁶ Kini nipig Paelat rimnərig nəgkiarien a, raiyoh mə, “?Rhawor? ?Kwən e in yemə Galili?” ⁷ Kini rimnərig mə Yesu rimatərhav ikin a Herod Antipas ramarmaru ikin, in mherpən kin Yesu mə tukrivən mamərer ye nimri Herod, meinai ye nipig a, Herod min in ramarə Jerusalem.

Yesu rimnərer ye nimri Herod Antipas

⁸ Kini nipig Herod Antipas rimnəm Yesu, rikin rimnagien pik, meinai rimnorkeikei mə tukrəm In ror tu. Herod rimnərig əmə nəvsaoyen kin, kini morkeikei mə tukrəm Yesu tukror nimtətien kirik. ⁹ Kini rimnaiyoh kin nəgkiarien ripsaah kimi Yesu, mərig Yesu ramapnapig əmə mipəh nhorpinien kafan nəgkiarien. ¹⁰ Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimisərer ye nimri Herod mamharuk-pən nəgkiarien ripsaah ye Yesu. ¹¹ Kwasig ikin, Herod Antipas mine kafan mobael minə kimisarh iakei ye Yesu. Kini Herod rini-pən tuk kafan mobael minə mə tuksarkaoh-pən kin kot huvə kirik kimin, kini mhakir mhavən min kimi Paelat.

¹² Kupan ikin, Herod Antipas mine Paelat kimawor tikmir kimi əriu minə. Mərig ye nipig a, iriu kimirauə kirikiana.

*Paelat rimini mə Yesu tukraməkeikei mimhə
(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)*

¹³ Kini Paelat rimnokrən kin jif pris minə mine nəmehua minə kape nəmə Isrel, mine narmamə m-fam, kini iriə mifam kimnhauə kirikiana. ¹⁴ Kini in rimini-pən tuk əriə mimə, “Kwən e, nimnharəh mhauə ramərer ye nimrik, kini nakamhani mhamə ramarar ye nərigien kape narmamə kapəmiə, kasor tikmir kimi gavman. Mərig yaknəkir ta nərigien a ye nimrimia, kini mipəh nəmien mə rimnakapir loa kirik. Nəgkiarien yamə mine nakamharuk-pən iran ripəh norien nəfrakisien kin. ¹⁵ Kini Herod Antipas min, in rinəkir min məm mə ripəh norien nar has kirik. Ror məkneikin in rimnher-pə min kin kimi ətawə, kini rimar əmə tuk nəmien mə kwən a in ripəh norien nar has kirik mə to khopni in tukun. ¹⁶ Pəh kafak mobael minə kisərkis-ərkis əmə in kini ai misher-yerhav kin pəh ramvən.”

¹⁷ Ye nipig kape lafet kape Nəviərokinien, Paelat tukraməkeikei mirisin kapəriə kirik yermamə ritərhav ye kalabus.* ¹⁸ Mərig iriə m-fam kisokr-apomh mhamə, “!Kir ərhav kwən en pəh khopni! !Mərig risin Barabas rirerig-pə tuk əmawə!” ¹⁹ (Kwən e Barabas, kimivəhsi-pən in ye kalabus meinai in rimnor narmamə kamhauh mobael minə kape gavman ye taon a, kini in yhopni yermamə).

²⁰ Mərig Paelat rorkeikei mə tukririsin Yesu ramvən, kini in məkkiar min kimi əriə. ²¹ Mərig iriə kisokr-apomh pik min mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin! !Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

²² Mərig Paelat rimnəgkiar min kimi əriə yame ror kisisə kin, mimə, “?Rhawor? ?Kwən a In rimnor naha nhagin yame rahas? Yo yakpəh nəmien mə In rimnor nar has kirik yame

* **23:17:** Nəgkiarien ye ves 17 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Luk rimirai əfrakis uə nikam.

ratuatuk mə tukhopni In tukun. Mərig pəh kafak mobael minə tuksərkis-ərkis əmə In, kini ai misher-yerhav kin ramvən.”

²³ Mərig iriə kasəkeikei misəgkiar skai, kini masokrən apomh ye Paelat mhamə tukrəsik haktə pən ye nai kamarkwao kin. Kini misokrən apomh mamhavən, mhakurao ye nərigien kape Paelat. ²⁴ Kini Paelat rimini-ərhav mə Yesu tukraməkeikei mimhə rəri-pən nəgkiarien kapəriə. ²⁵ Kini meighan-pən kin ramvən ye kwermi kafan mobael minə mə tukharəh mhavən misor nərigien kape narmamə minə a. Mərig Paelat rimirisin Barabas e kupən kimivəhsi-pən ye kalabus tuk nuhyen mobael kape gavman mine nhopniyen yermamə.

Kimikir Yesu kivən mə tukhopni

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Kini nīpig mobael minə kimnhakir Yesu mhatərhav ye taon, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rimasi-pən isok meriwək mamua ye taon. Kini kharaptərəkīn, misərəhu-pən nai kamarkwao kin kape Yesu ye nuran mhamə tukrīrəh. Kini mhani-pən tukun mhamə, “Kwasig kin Yesu.”

²⁷ Kini narmamə khapsaah kimiseriwək mamhakwasig kin Yesu ye swatuk. Kini nīpiraovin khapsaah kimnhakwasig kin əriə, misasək, masokrən kin Yesu. ²⁸ Mərig Yesu rarar marhapən məm əriə, kini mini-pən tuk əriə mimə, “Nīpian Jerusalem, takhapəh nisasəkien tuk Yo; mərig sasək atuk tuk əmiə mine jimie minə. ²⁹ Sətarig kin Yo. Nīpig ramuə tukpini kimə ‘Sagien kimie nīpiraovin yamə mine naksor siə kin əmiə, mine yamə mine nakhapəh nhavəhsi-pənien nah.’ ³⁰ Ye nīpig a, narmamə tukhani-pən tuk tukwas ehua mhamə,

‘!Awəh! !Əkwətəsis əmawəl’

Mhani-pən tuk nahak minə mhamə,

‘Əkwətəsuun əmawə.’

(Hos 10:8) ³¹ “?Mərig tukmə nap

ramuək məkna nīpig nai ramrəmrə, kini tukrhawor ye nīpig yame nai ramsiə?”†

Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

³² Kini mobael minə kimnharəh kwərə mir kīraru yamə mir kimawəkəpir loa mhamə tukshopni ərisir Yesu. ³³ Kini kimnhauə ikin kirik e, nhagin e Kerhə Irə Jir. Aikin a, kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin. Kini mharuk haktə min yemə-akapir loa mir kīraru aikin, kirik ye nīkar Yesu matuk, kini kirik ye nīkarin mawor. ³⁴ Kini Yesu rimə,

23:29: Luk 21:23 † **23:31:** Yesu ramni nuhpikinien kirik ye nai ramrəmrə mine nai ramsiə. Yesu In rəmhen kin nai ramrəmrə, meinai nīmraghien kafan ratuatuk, mərig in ramərig rahas rəmhen kin yame nap ramuək. Mərig yor təvhagə has minə kisəmhen kin nai yame ramsiə nihuvəyen rirkək irəriə. Kini iriə tuksarə ye narpinien ehua, nap tukrəs pik əriə.

“Tatə, takpəh narpin-pənien tai norien has yame kasor irak, meinai kiseinein naha nhagin yame kasor.” Kini kimisəwhai kafan narimnar masarukin daes tukun.

³⁵ Kini narmamə yamə mine kasərer aikin kasəm narimnar minə a. Mərig nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel kasarh iakei min ye Yesu mamhani mhamə, “In ruəvəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig tukmə in Kristo yame Kughen rimirpen, mine in Yemə Kughen Rimmher-pə kin, pəh rivəh miragh atuk ru In.”

³⁶ Kini mobael minə, iriə min kisarh iakei ye Yesu, kini mhavən ipakə tukun masaiyoh mə rorkeikei waen. (Mərig waen a rəukəh pik). ³⁷ Mamhani-pən tukun mhamə, “!Tukmə Ik king əfrakis kape kwənərəus kape Isrel, vəh miragh atuk Ik ai takun!”

³⁸ Kini kimirai-pən nəgkiarien kirik ye tənkar nai kirik, kəsik-pən yerpig ye nai kamarkwao kin yame ramni mimə, “In e king kape nəmə Isrel.”

³⁹ Kini yemə-akapir loa kirik yame kimarkwəterəkin-pən in ye nai kamarkwao kin, rimnəgkiar has pən kimi Yesu mamni mimə, “!Eh! ?Ik Kristo yame Kughen rimnher-pə kin Ik uə nīkam? Tukmə ror məknənkin, vəh miragh Ik kini mivəh miragh min əmru.”

⁴⁰ Mərig yemə-akapir loa kirik min rimini-pən tuk in kirik, mini-əhu mimə, “?Rhawor? Natakmə pawk, mərig nakpəh nisaiyen Kughen. Narpinien e kapətasir in rəm nəmhen əmə. ⁴¹ Mərig ratuatuk əmə mə kirau tukrimhə tuk kapərau norien has yame mine kimiwor. Mərig kwən a ripəh norien nar has kirik.”

⁴² Kini mini-pən tuk Yesu mimə, “Yesu, ye nipig takuə mor king iran, pəh rikim tukraməsik yo.”

⁴³ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik, mə towei əmə, kirau mik tukwarə apa ye rao ye neai.”

Yesu rimamhə

(Mat 27:45-46; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Kini ipakə tuk twelef klok yerkwaiha, mirh ripəh nəsiayen, kini nəpignapien rimneiwayiu-pə məmir meriaji-pən tri klok yenaiyu. Kini ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nipərin kiraru. ⁴⁶ Kini Yesu rimnokrən apomh mimə, “Tatə. Yakaməruhu-pre nimraghien kafak ye kwermim.” Nipig rimnəgkiar ta, kini kafan neihagien ritərhav.

⁴⁷ Kini nipig yemehuə kape mobael minə kape nəmə Rom rimnəm narimnar minə a, rəgnəgin Kughen mamni mimə,

“!Nəfrakisien, kwən a In yemə atuaturuk!” ⁴⁸ Kini narmamə yamə mine kimnhauə aikin a mhamə tuksəm, nipig kimisəm narimnar minə a, kimnhavən misərig rahah yerkiria, kini misərip nimagiria. ⁴⁹ Kini narmamə tiksın kape Yesu, mine nipiraovin yamə mine kimnhasi-pən Galili, mamhakwasig kin Yesu mamhauə, iria kimisərer isok kəskəh, masəm narimnar minə a.

Josef Aramatia riminim niprai Yesu

(Mat 23:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Kini yemə Aramatia kirik aikin, nhagin e Josef. Aramatia in taon kirik apa Isrel, kini kwən a in yermamə kirik kape kaonsel kape nəmə Isrel. In yemə huvə, kafan nimraghien ratuaturuk, kini in yermamə kirik yame rimnawhin mə tukrəm narmaruyen kape Kughen. Kini in rimipəh neighanien kin nəgkarien kape kaonsel yame kimiseighan-pən kin Yesu mə tukhopni. ⁵² Kini in rimavən məm Paelat maiyoh-pən in mə tukreighaan kin niprai Yesu pəh rirəh. ⁵³ Kini Josef rimavən mirəhsi-əhu niprai Yesu ye nai kamarkwao kin, mirəh mivən muvrig kin neipən huvə kirik e kamni kimə linen. Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpəəg kapier yame kinirai ta tuk norien suranə ikin, mərig kipəh hanə ninimien yermamə kirik aikin. ⁵⁴ In a ye nipig yame nəmə Isrel kasor apnəpeinə iran tuk Sabat, kini ipakə Sabat ririkakun.

⁵⁵ Kini nipiraovin yamə mine kimnhasi-pən Galili mamhakwasig kin Yesu, kimnhakwasig kin kwən a, mhavən misəm nəpəəg kapier a. Kini misəm mə Josef rimnhawor pən iran mine mərəhu niprai Yesu. ⁵⁶ Kini ai, nipiraovin minə a kimnharerig-pən yerkwano mə tuksor apnəpeinə ye nimar nai minə tiksın mine pomad yame nəmiovriə rapien huvə mə tuksor-pən ye niprai Yesu. Mərig ye Sabat, iria kisapis rəri-pən loa.

24

Yesu rimimragh min ye nimhəyen

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

¹ Kini Sande, yenpig-enpig əgkəp, nipiraovin minə kimnhavən apa ye nəpəəg kapier, mhapik nar pien-pien yamə mine nəmiovriə rapien huvə, yamə mine kwəsor apnəpeinə ta iran. ² Nipig kimnhauə ipakə tuk nəpəəg kapier, misəm kapier yame kimnətapig kin ye nəpəəg kapier, mərig kinəsua ta kin. ³ Kini kimisauru-pən imə ye nəpəəg kapier, mhapəh nisəmien niprai Yesu Yermaru. ⁴ Kini miseinein apomh masətarig kin narimnar minə a. Məkneikin, yermamə kiraru kratərhav-pə, mwərer iria miria. Miravən ye neipən yame rhawən maməsiə.

⁵ Kini nīpian minə a kimnhagin pik, misənimkur. Kini kwərə mir a krəmə, “?Rhawor nakasarha kin yemə ruəmragh ta e imei nəmə mhə minə? ⁶ In rūirkək eikin e. !In ruəmragh min! Rikimiə tukraməkeikei maməsik-ru nəgkiarien yame rimini-pre tuk əmiə ye nīpig yame rinamarə apa Galili mimə, ⁷ ‘Narimnar minə e tukasəkeikei mhauə misor nəfrakisien kin. Tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, yakvən ye kwermi yor təvhagə has minə, kini tukruk haktə Yo ye nai kamarkwao kin kini jakmhə. Mərig nīpig yame ror kisisər kin, jakaməkeikei mamragh min.’”

⁸ Kini rikiriə rimnaməsik nəgkiarien a kape Yesu. ⁹ Mhatərhav ye nəpəæg kapier, mhavən mhani-pən narimnar minə a tuk narmamə leven kape Yesu, mine kafan minə m-fam. ¹⁰ Kini nīpiraovin yamə mine kimnhani-ərhav narimnar minə a kimi aposol minə, iriə e Meri Magdala, Joana, Meri nisin Jemes, mine nīpiraovin minə min tiksın yamə mine kimnhavən ye nəpəæg kapier. ¹¹ Mərig aposol minə kimisərig nəgkiarien a, khamə nəgkiarien armər kirik yame nīpran rirkək, mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

¹² Mərig Pita rərer maiyu mivən apa ye nəpəæg kapier, məmrəmır mivaag-pən məm əmə neipən yame kimuvrig nīprai Yesu kin, mərig nar min kirik rirkək. Kini in rarar mīrerig mivən yerkwanu, kini mamətərig pik kin norien a.

Yermamə kiraru kape Yesu kimiwəm In ye swatuk yame ramvən apa Emeas

(Mak 16:12-13)

¹³ Ye nīpig əmə in a, yermamə kiraru kape Yesu kimaweriwək mīravən yerkwanu kirik, nhagin e Emeas. Yerkwanu a isok tuk Jerusalem rəmhen kin leven kilometa. ¹⁴ Kini ye nīpig iriu kweriwək mīravən, kini marəni narimnar yamə mine rimatərhav-pə. ¹⁵ Mwəgkiar hanə, kini Yesu rivən ipakə tuk əriu, mīrhəriwək kwis marhivən. ¹⁶ Mərig kiripəh nīrhirkunien mə pa irisir miriu krhəriwək, meinai Kughen rimnətapig kin ye nərigien kapəriu.

¹⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriu mimə, “Kwərə mir. ?Naha e nakarəni?”

Məkneikin kwərer, rikiriu rəpou. ¹⁸ Kini iriu kirik, nhagin e Kleopas, rimini-pən tukun mimə, “Tukmə ror Ik yepsipis əmə kirik e Jerusalem, yame reinein narimnar yamə mine rimatərhav-pə ye nīpig yamə mine ruauə ta muavən.”

¹⁹ Kini raiyoh əriu mimə, “?Naha minə e?”

Kini kirəni-pən tukun mīrəmə, “Narimnar yamə mine kimnor ye Yemə Nasaret e Yesu. In profet kirik kape Kughen, kini kafan wok rəsanin huvə mine kafan nəgkiarien minə

khapam. Kini riki Kughen mine riki narmamə ragien tukun.
²⁰ Mərig kapəməwə hae pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimnharəhsi-pən In ye kwermi nəmə Rom mə tuksəkir misəm mə In tukrimhə. Kini kimisəsik haktə In ye nai kamarkwao kin, kini rimhə. ²¹ Narimnar a rinor ta ruəvəh nipig kisisər. Mərig kimawə yimisərəhu-pən pawk kapəməwə nərgien skai iran mə In tukririsin əməwə kwənərəus minə kape Isrel ye kwermi tikmir minə kapəməwə. ²² Nar kirik min, nipiraovin tiksın irəməwə kimisor əməwə yaksakur tuk nəgkiarien kirik. Towei, yenpig-enpig əgkəp, kimnhavən apa ye nəpəəg kapier yame kiminim Yesu ikin, ²³ mhapəh nisəmien nipran. Mharerig-pə mhani mhamə, 'Yimisəm nəmrərhavyen kirik. In e agelo mir kiraru kirəni-pə tuk əməwə mirəmə, "Yesu ramragh." ' ²⁴ Kini kapəməwə narmamə tiksın kimnhavən ye nəpəəg kapier, masəm narimnar fam əgkəp ratuatuk rəmhen kin yame nipiraovin minə a kimnhani. Mərig khapəh nisəmien Yesu."

²⁵ Kini In rini-pən tuk əriu mima, "Kwərə mir. Kapəmiru kapə rirkək. Naksor pik kəmar tuk niniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame profet minə kape Kughen kimnhani. ²⁶ ? Nakrarkun uə nikam mə Kristo yame Kughen rimirpen tukraməkeikei mamərig nəmhəyen ye nipran, kini kwasig ikin, In tukripivən apa ye rao ye neai mivəh nhag kape nisaiyen?" ²⁷ Kini Yesu rimnhoprai-pən Nəkwəkwə kape Kughen kimi əriu yame raməgkiar iran, ririkakun ye nəkwəkwə minə kape Moses muə meriaji-pə nəkwəkwə minə kape profet minə kape Kughen.

²⁸ Kini kinarhuə ipakə tuk yerkwənu yame kwərə mir a kiravən ikin, mərig kwəm mə rameriwək mamvən. ²⁹ Kini iriu kawəkeikei kimin mirəmə, "Eh. Rhuvə mə takaməmir kitasir, meinai rinəpignəp ta. Pəh nien mə tuktu mirh rivə." Kini rimavən məm əriu marhəkwətə.

³⁰ Kini kinarhəkwətə mə tukrhəvigin, kini In rivəh bred mini vi vi Kughen tukun, kini mhapu migəhsi-pən kimi əriu. ³¹ Məkneikin Kughen rimnor kirarkun mə In Yesu. Taktəkun əmə rirkək min, kirəpəh niwəmien In. ³² Kini kirəni-pən tuk əriu mirəmə, "Eh. Nəfrakisien mə nipig In rimnamhoprai-pə huvə Nəgkiarien kape Kughen kimi ərau ye swatuk, kini kwərig huvə kin, rikirau ramagien pik."

³³ Kini taktəkun əmə min kimiwərer miratərhav aikin a mirarerig min miravən Jerusalem. Kini ikin a, iriu kimiwəm nəmə leven kape Yesu mine narmamə tiksın min kafan kwənəhuə misofugin ta misəkwətə. ³⁴ Mamhani-pən tuk əriə mhamə, "Nəfrakisien. Yesu Yermaru rimimragh min, kini

Saemon Pita rinəm ta.” ³⁵ Kini iriu kirəni-pən fam narimnar yame rimatərhav-pə tuk əriu ye swatuk, kini mirəni-pən nipig yame iriu kimirarkun Yesu iran, ye nipig yame In rimnhapu bred mivəhsi-pən kimi əriu.

*Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)*

³⁶ Kini nipig kirəni nəgkiarien a, Yesu ruə mərəer ye kw-erkwan irəriə mamni-pən tuk əriə mə, “Pəh nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.”

³⁷ Mərig iriə kisakur pik kin, kini mhagin kin. Khamə ta mə yarmhə. ³⁸ Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor nakamhagin məkneikin? ?Rhawor kapəmiə nətərigien ramor kiraru? ³⁹ Taksəm-ru kwermik mir mine nihuk mir. Yo əmə e. Sərao-pə mharap niprak kini mharkun mə Yo e. Nanmi yer-mamə nipran mine nikəkrin rirkək, ripəh norien məkneikin. Nakasəm Yo, niprak mine nikəkrik aikin.”

⁴⁰ Rimini nəgkiarien a, mhajoun kwermi mir mine nihun mir kimi əriə. ⁴¹ Iriə khapəh nhani-əgkəpien nəfrakisien iran, meinai rikiriə rimnamagien pik, kini kisakur pik kin. Mərig In rimnaiyoh əriə mimə, “Havəhsi-pə-ru nəviginien kirik.” ⁴² Kini kimivəhsi-pən kəməəm kirik yame kimnhavaan ye nap kimin.

⁴³ Kini rən ye nimririə.

⁴⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “In apa kupən, nipig yimnamarə kitawə-m kimia, yimini nəgkiarien e tuk əmiə mə, ‘Narimnar minə fam yame kamhani irak ye Nəkwəkwə kape Kughen, tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. In e nəgkiarien minə ye nəkwəkwə minə kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kape Kughen, mine Ol Sam.’ ”

⁴⁵ Kini In rəhitə ye nərigien kapəriə mə tukharkun niprai nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen. ⁴⁶ Mini-pən tuk əriə mimə, “Nəgkiarien yame raməmir ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə ‘Narmamə taksor ahas pən kimi Kristo yame Kughen rimirpen. Masor rərig nəmhəyen ye nipran meriaji mimhə. Mərig ye nipig yame ror kisisər kin, In tukramragh min ye nimhəyen.’ ⁴⁷ Kini ye nhagik, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav nəgkiarien a mhamə narmamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini Kughen tukripəh narpinien tai təvhagə hah kapəriə, kini məru-kin kapəriə norien has minə. Nəgkiarien e tukraməkeikei mivən kimi kwənərəus minə fam apa ikin minə fam. Ririkakun Jerusalem, mivən meriaji pən ikin minə fam ye tanimtanə.

⁴⁸ Kimia nimisəm narimnar minə e, kini takhani-ərhav atuatuk nəgkiarien minə iran. ⁴⁹ Mərig taksəmir ye taon e

mamhawhin miseriaji takhavəh nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, kini tukrikwar ye nimraghien kapəmiə. Yo jakher-pən kin In rəmhən kin yame Rimik rimirpen ta mə tukror."

Kughen rimivəh Yesu mamvən ye neai

(Mak 16:19-20)

⁵⁰ Kini Yesu rimikir əriə mhatərhav ye taon, mhavən yerkwanu a Betani. Kini rimivəhsi-haktə kwermən mir maməhuak mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. ⁵¹ Kini nipig raməhuak hanə, mipəh əriə. Kughen rivəh In mamhaktə ye neai.

⁵² Kini kasəgnəgin In, mharerig pən Jerusalem, rikiriə ragien.

⁵³ Kini nipig minə fam kamhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamhani vi vi Kughen.

Jon

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jon

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kaseinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e ripəh niniyen nhagin. Mərig rikitawə raməsik mə Aposol Jon rimirai. In naorahi Jemes, kini iriu kwajikovə mir kape Sebedi. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Kamni kimə in rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai, mine 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi narmamə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. In rorkeikei mə tukrasitu irəriə mor nhatəyəyen kapəriə tukriskai, meinai kapəriə nhatəyəyen ripəh niskaiyen.

? Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Yesu rimamhə mamragh min, ai, newk fifti o sikisti ruauə muavən ta, Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. Jon in yemehuə kirik kape niməhuak, kini narmamə m-fam kape niməhuak kamhasiai in. In rorkeikei mə narmamə m-fam tukharkun huvə kafan nhajounien. Kini nipig nhajounien eikuə minə tukramuə, in rorkeikei mə narmamə tukharkun nhani-əhuyen.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, kini in Kughen əfrakis. Kini narmamə m-fam yamə mine kashatətə iran tukhavəh nimraghien rerin. Kini Jon rorkeikei mə tukrini-ərhav nəvsaoyen kape Yesu yame nəkwəkwə kape Matiu mine Mak mine Luk kimirhipəh nırhiniyen. Kini in rorkeikei mə tukrini atuatuk nətərigien tiksın yame narmamə kamhani ye Yesu.

Nəgkiarien kape Kughen rimauə mor yermamə kin, in e Yesu
¹ Apa kupan əgkap, ye nirikakunien, Nəgkiarien rimnəmir ta.* Nəgkiarien e rimnamarə iriu Kughen. Kini Nəgkiarien e, in Kughen. ² Nipig Kughen ripəh hanə norien narimnar, in rinarə rerin ta iriu Kughen. ³ Kini Kughen rimnor narimnar fam ye nəgkiarien a, kini narimnar fam yame Kughen rimnor, nar kirik min rikək yame Nəgkiarien a rimipəh norien. ⁴ In

* **1:1:** Nhag pisin kirik, ramni Yesu Kristo, mə “Nəgkiarien.” Əm-ru Jen 1:1; 1 Jon 1:1; Jon 17:5; Rev 19:13. **1:3:** Kol 1:16; 1 Korin 8:6; Hib 1:2

e, in Nuknei nımraghien, kini nımraghien e, in nıkakien yame raməsia-pen narmamə mıfam. ⁵ Nıkakien a raməsia-pen nəpıgnəpien, kini nəpıgnəpien to rıpəh napitayen.

⁶ Yermamə kirik yame Kughen rher-pə kin mə tukruə, nhagin e Jon Baptaes.[†] ⁷ In rımnərer-ərhav mə tukrini-ərhav-pən nıkakien a kimi narmamə, pəh iriə m-fam tukhani nəfrakisien iran. ⁸ Pəh nien mə Jon in nıkakien, mərig in rımauə əmə mə tukrini-ərhav nıkakien a kimi narmamə m-fam. ⁹ [Nəgkiarien a rımauə ye tokrei tanə], kini in nıkakien əfrakis, yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Nar apnapıg mə Kughen rımnor tokrei tanə ye Nəgkiarien a, kini rımnamarə ye tokrei tanə e, mərig narmamə kape tokrei tanə kımiseinein In. ¹¹ Rımauə ye tanə yame in kafan əmə tanə, mərig narmamə yame In rımırpen əriə[‡] kımnhaukreikin-pən nımeitairiə kim In, mhapəh nısorkeikeiyen In. ¹² Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhavəh In yerkiəri, rikiriə ragien tukun, mışatətə ye nhagin, kini In rameighan kin əriə mə tukhauə kwajikovə minə kape Kughen. ¹³ Pəh nien mə kwajikovə minə a kape Kughen kasarha-pə rəmhen kin yame kwajikovə minə kape tokrei tanə kasarha. Pəh nien mə nərigien kape yermamə, uə kape tatə, yame kasarha iran. Mərig kasarha wi min ye Kughen, ye kafan nəsaninien.

¹⁴ Nəgkiarien a rımauə yermamə mamarə kitawə min. Kimawə yımısəm kin nımrımauə nehuəyen kafan. In e, in nehuəyen kape Kwənkwan kirikianə Əmə, yame rımasi-pən ye Tatə Kughen. In rukwar kin nihevəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini rukwar min kin nəfrakisien.

¹⁵ Jon rımnərer-ərhav mamokrən apomh mımə, “Yermamə e in e yame yımnamni mımə, ‘Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin yame tukripikwasig kin yo. Mərig In yerpırig rapita yo. Meinai nıpig yımıpəh hanə narhayen, mərig In rınarə rerin ta.’”

¹⁶ Kini In rukwar kin nihevəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini nıpig m-fam In ravəhsi-pə nihevəyen kafan kimi ətawə. ¹⁷ Ror məkneikin meinai Moses in swatuk kupan yame Kughen rımıvəhsi-pə loa kimi ətawə, mərig Yesu Kristo in swatuk yame Kughen ramautə-pə kin kafan nihevəyen mine nəfrakisien kimi ətawə.

¹⁸ Narmamə to khapəh nısəmien Kughen. Mərig Tini Kwənkwan Kirikianə Əmə, yame ramərer ye nıkar Kughen,

1:4: Jon 5:26; 11:25; 14:6 **1:5:** Jon 9:5; 12:46 [†] **1:6:** Aposol Jon in rımirai nəkwəkwə e. Ror pisin ye Jon Baptaes. **1:9:** 1 Jon 2:8 [‡] **1:11:** Yesu rımauə pawk apa Isrel, mərig nama Isrel, yame Kughen rımırpen əriə apa kupan, khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. **1:12:** Gal 3:16 **1:13:** Jon 3:5; 1 Pita 1:23 **1:14:** Fil 2:7; 1 Tim 3:16 **1:17:** Rom 5:21

in Kughen. In rimnor əpu Kughen kimi ətawə kini kitawə kharkun In.

Jon Baptaes ramni mə pəh nien mə in Kristo

(Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

¹⁹ Kini nəməhuə minə tiksın ye kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnisarə Jerusalem, kisher-pən kin pris tiksın mine Lifaet§ tiksın mə tukhavən misəm Jon Baptaes misaiyoh in mhamə, “Eh. ?Ik naha yermamə?” Ror məkneikin, Jon rimini-ərhav in. ²⁰ Nipig kimisaiyoh in mə in pa, in ripəh nerkwaigien kin, mərig rimini-pən atuatur əmə in tuk əriə mimə, “Pəh nien mə yo Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.”

²¹ Kini iriə kimnhani mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Kristo, kini ik pa? ?Ik Elaeja uə?”

Mərig Jon rimə, “Nikam. Pəh nien mə yo Elaeja.”

Kini iriə kimisaiyoh min in mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Elaeja, kini ik pa? ?Ik profet kape Kughen yame kimini kupan mə tukruə uə?”

Mərig Jon rimə, “Nikam.”

²² Kini iriə kimnhani mhamə, “Ik takaməkeikei mini-ərhav ik kimi əmawə, pəh kimawə jakhavən mhani-əsah-pən kimi narmamə yamə mine kimisher-pə kin əmawə.”

²³ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Yo e yermamə yame profet Aesea rimini-ərhav ta kupan mə,

“Yermamə kirik tukrokrən apomh apa ye tipəvsik mamni mimə, “Kimiə taksor huvə swatur kape Kughen Yermaru.” ’” (Aes 40:3)

²⁴ Kini Farisi minə kimisher-pən kin narmamə tiksın min khauə apaikin, ²⁵ misaiyoh-pən Jon mhamə, “?Tukmə pəh nien mə Ik Kristo, kini pəh nien mə ik Elaeja, kini pəh nien mə ik profet a yame kimisəvsao kin kupan, kini rhawor e nakamor baptaes ye narmamə?”

²⁶ Kini Jon rhorpin nəgkiarien kapəriə mimə, “Yo yakamor baptaes ye narmamə ye nu, mərig yermamə kirik ramərer ye kwerkwən irəmiə yame nakseinein In. ²⁷ Yo yakaməkupan, kwən a tukrikwasig, mərig In yerpərig, kini yo yetanə əmə. Yakpəh nəmhenien tuk nirisin-tayen sandel kafan.”

²⁸ Narimnar a rimnor əfrakis apa yerkwanu kirik, kamni kimə Betani. In apa nikar nu Jodan pən- apa ikin Jon rimnor baptaes ye narmamə ikin.

Yesu In rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen

1:18: 2 Korin 4:6; Kol 1:19; 2:9; Rev 22:4
nəhuakien kape nāmə Isrel. Əm-ru diksoneri.
17:10-13 **1:21:** Dut 18:15

§ 1:19: Lifaet in yamehuə kape
1:21: Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14;

²⁹ Kəni rikwamer kin, Jon rimnəm Yesu raməriwək mamuə, kini rini-ərhav mimə, “! Ei! ! Səm-ru! Kwən e in e in rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen, meinai in tukririsin ta narpinien kape norien has minə kape narmamə ye tokrei tanə. ³⁰ Yermamə e in e yimnaməvsao kin kimi əmiə mimə, ‘Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin tukrikwasig kin yo. Mərig In yerpig rapita yo. Meinai nipig yimipəh hanə narhayen, In rinarə rerin ta.’ ³¹ Nipig yo yimnaməvsao kin In, kini yo min meinein mə In pa; mərig yimauə mor baptaes ye narmamə ye nu mə jakor əpu kwən a kimi kwənərəus minə kape Isrel.”

³²⁻³³ Kini ai, Jon rimnərer-ərhav mamni min mimə, “Kughen rimnher-pə kin yo mə yo jakor baptaes ye narmamə kin nu, kini nipig yimnaməvsao kin in, yo min yimneinein mə kwən ai in a. Mərig Kughen rimini-pə tuk yo mimə, ‘Takəm Nanmin kafak tukreiwayu mərəpən ye yermamə kirik. Kini kwən e In e In tukror baptaes ye narmamə kin Nanmin Rhakə.’ Kini ai, yimnəm Nanmin Kape Kughen risi-faktə ye neiai [rəmhen kin mak] meiwaiyu məkwətə-pən ye yermamə kirik. ³⁴ Yimnəm atuutuk nar a, kini mərəp-ərhav mamni-ərhav mimə, ‘Kwən e in e, in Ji Kughen əfrakis.’ ”

Yesu rimirpen kafan tiksin narmamə

³⁵ Kəni rikwamer kin, Jon rimavən min apaikin irisir yermamə kiraru kafan. ³⁶ Kini məm Yesu raməriwək ye swatuk mamuə, kini rini-pən tuk əriu mimə, “! Eh! ! Wəm-ru! Kwən e In e in Kwaji sipsip kape Kughen.”

³⁷ Kafan yermamə mir kimiwərig nəgkiarinen a, mwərer, mirakwasig kin Yesu. ³⁸ Kini Yesu rarar məm kwərə mir a karakwasig kin In, kini In rimə, “! Eh! Kwərə mir. ? Nəkawarha-kin naha?”

Kini iriu krəmə, “Rabae. ? Nakamarə hiə?” (Nəgkiarinen e rabae, nipran ramni mə “yhajoun”).

³⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriu mimə, “Pəh krhivən, nakwəm-ru ikin yakamarə ikin.” Kini iriu kimirakwasig kin, mirhuvən, kini mwəm ikin ramarə ikin. Ipakə mirh rivə, irisir min kimnarhəmır mirheriaji rəpignəp.

⁴⁰ Kwərə mir a kirik rimnərig nəgkiarinen yame Jon rimini marar mamkwasig kin Yesu, nhagin e Andru, naorahi Saemon Pita. ⁴¹ Məkneikin, Andru rimavən məm piauni Saemon, rikir mirauə, kini mini-pən tukun mimə, “! Eh! Yəknəm ta Mesaea.” (Nəgkiarinen e Mesaea, nipran rimə “Kristo,” yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin). ⁴² Kini Andru rikir Saemon miravən miwəm Yesu.

Kini Yesu rəm in, mīmə, “Ik e Saemon, kwajikovə kape Jon. Mərig taktakun ai, tukokrən kin ik kimə ‘Kefas.’” (Nhağ e Kefas, nīpran ramni mə kapier. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris kamni kimə Pita).

Yesu rīmīrpen Filip mine Nataniel

⁴³ Kəni rikwamer kin, Yesu rikin raməsik mə tukrivən apa Galili. Kini məm kwən kirik, nhagin e Filip, mini-pən tukun mīmə, “Yuə mīkwasig kin Yo.” ⁴⁴ Filip in yemə Betsaeda, imei Andru mine Pita. ⁴⁵ Kini Filip rivən məm Nataniel mīmə, “Kimawə yakwəsəm kwən apera, yame Moses rimnaməvsao kin ye nəgkiarien kape loa, In yermamə yame profet minə kimisəvsao kin, kini In yemə Nasaret, ji Josef. Nhağin e Yesu.”

⁴⁶ Mərig əmə Nataniel rīmə, “?Rhawor? Nar huvə kirik to rīpəh nīsi-pənien a Nasaret.”

Mərig Filip rīmə, “Ita. Yuə məm-ru.”

⁴⁷ Kini Yesu rīmnam Nataniel raməriwək mamuə, kini rīni-ərhav mīmə, “Kwən e, in kwənərəus atuatur kape Isrel. In reinein neikuəyen.”

⁴⁸ Əmaikin, Nataniel raiyoh Yesu mīmə, “?Rhawor nakirkun yo?”

Kini Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Yīmnam ik nakamkwətə ye tikimkimi nai*, kwasig ikin Filip rokrən kin ik.”

⁴⁹ Kini Nataniel rīmə, “Yhajoun. !Ik Ji Kughen! !Ik King kape kwənərəus kape Isrel!”

⁵⁰ Kini Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “? Nakamni nəfrakisien irak meinai yakməni əmə mə yaknam ta ik, nīpīg nīmnamkwətə ye tikimkimi nai? Ik takpiəm nar ehua minə rapita yame.” ⁵¹ Kini mini min mīmə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, takpisəm napuə tukrəkwag, kini agelo minə kape Kughen tukshaktə mhavən ye neiai, miseiwaiyu-pə tuk Yo, Ji Yermamə.”

2

Yesu rīmukreikin nu ruə mor waen kin

¹ Kəni nahu kin, kimnor narkurəkien kirik apa Kena, yerkwanu kirik apa Galili. Kini mama kape Yesu rīmavən ye narkurəkien a. ² Kini kimnokrən min kin Yesu mine kafan narmamə minə mə tukhavən min ye narkurəkien a. ³ Əmaikin, narmamə kimnhanim fam waen, kini mama kape Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Nitawə waen ruikək.”

⁴ Mərig Yesu rīmə, “Piahuaru apə. ?Rhawor nakamaiyoh-pə kin nar e kimi Yo? Rīpəh hanə norien nīpīg kafak.”

1:42: Mat 16:18 **1:47:** Jen 27:30-36; 31:26; 32:28 * **1:48:** Nəgkiarien kape Gris ramni “tikimkimi nai kirik kamni kimə fig;” kwənkwan rheikən. **1:51:** Jen 28:12

⁵ Mərig kafan mama rini-pən tuk yorwok minə aikin mimə, “Takasor naha nhagin yame kwən e ramni.” ⁶ Kimnətu jag ehuə sikis aikin, tukvi-pən nu iran, mə nəmə Isrel tuksərav ikin, mə tukhapəh nisəmkəmikien ye nimri Kughen. Kimnor jag minə a kin kapier. Kirkun nivi-pənien galon twenti faef ye kirikianə kirikianə.*

⁷ Kini Yesu rini-pən tuk yorwok minə mə, “Havi-pən nu ye tikikwipir minə e.” Kimnhavən mhavi-pən nu irəriə kisokrig huvə. Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Havi-ta nu tiksın, mhavəh, mhavən, mhavəhsi-pən kimi yemehuə kape nəviginien.” ⁸ Kini kimnhavən masor.

⁹ Kini yemehuə kape nəviginien rimnim əsigəvin, mərig nu rinor ta waen kin. Kini reinein mə kimivəhs hiə waen e. Mərig narmamə yamə mine kimnhavi-ta nu a mhavəh mhavən, iriə əmə kharkun. Kini yemehuə kape nəviginien rimnokrən kin yermamə yame rimnarkurək pə pə əmə, ¹⁰ mini-pən tukun mimə, “Tukmə nəviginien ehuə kirik, narmamə kasəkupən mhavəhsi-ərhav waen yame rhuvə pik, kini narmamə kamhanim ripsaah, misapis kin, kini ai, kipivəhsi-ərhav yame ripəh nihuvə-pikien. Mərig yakaməm mə ik nimnəəhu karin yame rhuvə rapita, raməmir meriaji nakpi-havəhsi-ərhav ai taktakun.”

¹¹ Kini nimtətien yame Yesu rimnor apa Kena ye Galili in nimtətien yame In rimnəkupan mor rhajoun-pən nehuəyen kafan, kini kafan narmamə minə kimishatətə timtim iran.

Yesu rimnəkəu ye rhav narmamə yamə mine kasor nar ap-napig ye nimə ehuə kape Kughen

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46)

¹² Kini ai, Yesu rimneiwaiyu mivən ye taon a Kapaneam iriə kafan mama mine naorahini minə mine kafan narmamə minə. Misarə kape nipig kwakwə əmə aikin.

¹³ Kini nipig kape nəviginien kape nəmə Isrel e kamni kimə Pasova ruauə ipakə, kini Yesu rimnhaktə mivən Jerusalem.

¹⁴ Mamvən ye Nimə Ehuə kape Kughen, məm narmamə kasor salem kin kau minə, mine sipsip minə, mine mak ye tanə minə. Məmə narmamə tiksın kasor jenis ye mane. ¹⁵ Əmaikin Yesu rimavən mirəh təvrə kirik, mərəm mamarkis kau mine sipsip minə kin, maməko ərhav narmamə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini mahiə-ərhav kin mane kape narmamə yame kasor jenis ye mane kape kantri pisin pisin minə ruə ye mane kape Jerusalem, mei-əhu tebol minə kapəriə. ¹⁶ Kini mamhek narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə mimə, “Hapik narimnar minə e mhatərhav. Hapəh nisorien Nimə kape Rimik rəmhen kin nimə kape norien maket.”

* **2:6:** Nəgiarien kape Gris ramni mə “Kirkun nivi-pənien ‘metrete’ kiraru uə kisisər.” **2:13:** Eks 12; Dut 16:1-6

¹⁷ Narmamə kape Yesu minə kimisəm nar a, rikiriə raməsik nægkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Narmamə tüksəməkin Yo, meinai Yo yakorkeikei pik kafam Nimə, kini mamarkut pik mə narimnar m-fam aikin tukratuatuk.” (Sam 69:9)

¹⁸ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəkeikei kimin mhamə, “! Ah! Pa nhagin rimivəh-si-pre nehuəyen kimik mə takor narimnar minə e? Or-ru nımtətien kirik, pəh yaksəm-ru mə nəfrakisien kafam nəsaninien ramsi-pən ye rao ye neai.”

¹⁹ Mərig Yesu rimə, “Ita. Taksoriah Nimə Ehuə Kape Kughen, kini ye nıpig yame ramor kisisər kın, jakherig min mərip.”

²⁰ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khamə, “Kəsi. Narmamə kimnhavhirəkin nimə e mhavəh newk foti sikis. ?Takhawor pən iran mine mivhirəkin min ye nıpig kisisər əmə?”

²¹ (Mərig nıpig Yesu ramni Nimə Ehuə kape Kughen, In raməgkiar atukəmə iran. ²² Kini kwasig ikin, nıpig In rimamhə kini mamragh min, kafan narmamə minə rikiriə raməsik nægkiarien e yame ramni ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini iriə kimnhani nəfrakisien ye Nəkwəkwə kape Kughen mine nəgkiarien yame Yesu rimini-ərhav).

Yesu ruirkun ta nətərigien kape narmamə

²³ Mərig nıpig Yesu rimnamarə apa Jerusalem, ye nıpig kape nəviginien kape Pasova, narmamə khapsaah kimisəm In rimnor nımtətien tiksın, kini khani nəfrakisien iran. ²⁴ Mərig Yesu rimipəh niniyen nəfrakisien irəriə, meinai In ruirkun nərigien kapəriə. ²⁵ Yermamə kirik to rıpəh nini-pənien nərigien kafan tukun, mərig In ruirkun ta narimnar fam yame ramswiin yerki narmamə.

3

Nikodimas rimavən məm Yesu

¹ Kini Farisi kirik aikin, nhagin e Nikodimas. In yemehuə kirik ye kaonsel kape nəmə Isrel. ² Kini nıpig kirik, yenpig, in rimavən mə tukrəgkiar iriu Yesu, mimə, “Yhajoun. Kimawə yakharkun mə ik yhajoun kirik yame Kughen rimnher-pə kın ik nakuə, meinai Kughen rıpipəh nəmirien tuk Ik, nakpipəh norien nımtətien minə e.”

³ Kini Yesu rhorpin nægkiarien kafan mimə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə, tukmə yermamə rıpəh narhayen yame ror kiraru kın, to rıpəh narəyen ye narmaruyen kape Kughen.”

⁴ Nikodimas rinərig nægkiarien a, rakur, maiyoh In mimə, “? Yermamə tukrhawor-pən iran mine marha yame ror kiraru kın? To rıpəh nırerig-pən-minien ye tip mama, marha min.”

⁵ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə tukmə yermamə ripəh narhayen ye nu mine ye Nanmın kape Kughen, tukripəh nivəniyen mamərə ye narmaruyen kape Kughen. ⁶ Yermamə rameimək əmə kin yermamə mor nipran ramragh; mərig Nanmın kape Kughen əmə rirkun norien nanmi yermamə ramragh. ⁷ Takpəh nakurien tuk nəgkiariyen kafak yame yimini-pre tuk ik mə, ‘Takaməkeikei marha wi min.’ ⁸ Rəmhen əmə kin nimətag. Nimətag ramavən, mamvən ikin yame rorkeikei mə tukrivən-pən ikin. Nakərig nimətag ramavən, nakeinein mə ramsipkaa, uə ramvən hiə. Kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə khapəh nisəmien Nanmın kape Kughen, mərig kasəm əmə wok kafan ye nimraghien kape narmamə yamə mine kasarha wi min.”

⁹ Mərig Nikodimas rimini-pən tuk Yesu mimə, “Nar e nakamni rəutən pik. ?Tukrhawor pən iran mine miterhav-pə?”

¹⁰ Kini Yesu rimə, “Ik yhajoun kirik kape nəmə Isrel. ?Rhawor nakeinein narimnar minə e? ¹¹ Yakamni əfrakis tuk ik mə kimawə kafak narmamə minə yakharkun narimnar minə mamhani-ərhav, misəvsao kin narimnar yamə yakwəsəm ta. Mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiariyen kapəmawə. ¹² Yo yakamni pawk əmə narimnar kape tokrei tanə, mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiariyen. Tukmə ror məkneikin, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiariyen ye nikarin kape narimnar kape rao ye neai. ¹³ Mərig yermamə kirik rikək yame ruavən ta apa ye rao ye neai. Mərig Yo pisin əmə, Ji Yermamə, yaksi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, mirkun nəvsaoyen kin.

¹⁴ “Apa kupan, Moses rimnamərə ye tipəvsik, miruk haktə nar yame rimnor misigovin snek kin, miruk haktə ye nai.* Kini ye norien kirikianə əmə min, tukruk haktə min Yo, Ji Yermamə, ¹⁵ mə narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien irak tukhavəh nimraghien rerin. ¹⁶ Ror məkneikin meinai Kughen rorkeikei narmamə m-fam ye tanımtanə mher-pə kin Yo, Tini kwənkwan kirikianə əmə, mə narmamə yamə mine kashatətə irak, tukhapəh nhamhəyen, mərig tukhavəh nimraghien rerin. ¹⁷ Pəh nien mə Kughen

3:5: Esik 36:25-27; Efes 5:26; Taet 3:5 **3:8:** Esik 37:9 * **3:14:** In apa kupan Moses rimikir ərhav nəmə Isrel ye kwermi nəmə Ijip, mərig nəmə Isrel kimnhani hah Moses mine Kughen. Kughen rher-pən kin snek yamə mine kasəkwəpah, kimisəs əriə. Kini narmamə yamə mine kisarha-pən masəm nar yame ramsigovin snek, yame Moses rimiruk haktə, kamhamragh. Mərig yamə mine khapəh nisarha-pəniyen misəm nanmi snek, kamhamhə. Əm-ru stori ye Nam 21:4-9. Ikin e Yesu ramni mə snek ramuh nuhpikiniyen kin nəmhəyen kape Yesu ye nai kamarkwao kin. Kimiruk haktə in, kini narmamə yamə mine kisarha-pən misəm, kamhamragh. **3:14:** Nam 21:4-9; Jon 8:28; 12:32; 12:24 **3:16:** Esik 18:23,32; 37:9; 1 Tim 2:4; 4:10; 1 Jon 4:9-10

rimnher-pə kin Yo Tini mə jakuə mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Mərig rimnher-pə kin mə Yo jakuə mor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanımtanə.

18 “Narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukripəh nivəhsi-pənién narpinien kimi əriə; mərig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyén irak, Kughen ruini ta narpinien kapəriə, meinai khapəh nhaniyén nəfrakisien irak, Ji Kughen Kwənkwan kirikianə əmə. 19 Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə meinai nikakien ruauə ta ye tokrei tanə, mərig iriə khapəh nisorkeikeiyén nikakien. Kasorkeikei əmə nəpignəpién, meinai nıpiğ m-fam, norien kapəriə ramahas. 20 Narmamə yamə mine kasor norien has kasəməkin nikakien. To khapəh nhavənién aikin rakhak ikin, meinai khapəh nisorien mə nikakien tukrəsia-pen norien kapəriə.

21 “Mərig narmamə yamə mine kisəri-pən swatuk kape nəfrakisien tukasərer aikin rakhak ikin, mə nikakien a tukrəsia-pen norien kapəriə, mhajoun mə naha nhagin yame kasor, kasor ye nəsaninien əmə kape Kughen.”

Jon Baptaes raməgkiar ye Yesu

22 Kini ai, Yesu mine kafan narmamə minə kimnasəriwək misavən apa Judia, misarə iriə nəmə aikin. Kini In rimnor baptaes ye narmamə. 23 Mərig ye nıpiğ a, Jon rimnor baptaes ye narmamə apa Aenon, ipakə əmə tuk taon a Salim. Rimnor baptaes ye narmamə apaikin meinai nu rehuə aikin. Kini narmamə kimnhauə pik mə Jon tukror baptaes irəriə. 24 Ye nıpiğ a, kipəh hanə nivəhsi-pənién Jon ye kalabus.

25 Kini narmamə tiksın kape Jon kimasotgoh iriə yemə Isrel kirik, ye nikarın kape nəravynen mə tukror narmamə khapəh nisəmkəmikién ye nımri Kughen. 26 Kini kimnhavən misəm Jon mhamə, “Yhajoun. Ik nakirkun kwən a kupan kimiru min apa nikar nu Jodan pən. Kini ik nımnrer-ərhav mini-ərhav pən In tuk narmamə. Taktakun ai, In ramor baptaes ye narmamə. Kini narmamə m-fam kamhavən masəm.”

27 Kini Jon rimini-pən tuk əriə mımə, “Narmamə kharkun əmə nisorien narımnar yame Kughen ravəhsi-pən nəsaninien kimi əriə tuk norien. 28 Kimiə e nakasərer tuk yo. Kimiə nakharkun huvə mə yakməni mımə, ‘Pəh nien mə Yo Kristo.’ Mərig Kughen rimnher-pə kin yo mə jakəkupən muə, kini Kristo tukripikwasig. 29 Yakmə jakni-pre nuhpikinien kirik. Yermamə yame tukrarkurək ye piraovin kirik, piraovin a tukrəri-pən əmə in. Kini kwən a, in minə tiksın kaseito kin in mə tukruə ye lafet kape narkurəkien, kini rikiriə ragien tukun, kasərer masarha-kin in mə tukruə ye swatuk. Kini nıpiğ tuksəm in ramuə, rikiriə tukragien. Kini yermamə yame tukrarkurək, yo e in kirik yame yakamərer

mameito kin, mamarha-kin in mə jakravən ye nəviginien kape narkurəkien. Kini taktakun ai, yimnərig nəvsaoyen kin Kristo mə ruauə ta, kini rikik ragien pik. ³⁰ In tukraməkeikei muə mə In yerpilig rapita yo; kini yo jakaməkeikei meiwaiyu.

³¹ “Yermamə yame ramsi-pən ye Rao ye Neai In yerpilig rapita narmamə m-fam. Yermamə yame ramsi-pə əmə ye tokrei tanə, in yermamə kape tokrei tanə, kini rirkun əmə niniyen narimnar kape tokrei tanə. Mərig yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai In yerpilig rapita narmamə m-fam. ³² In mamərer-ərhav tuk nini-ərhavyen narimnar yame rimnəm minərig ta, mərig narmamə khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ³³ Kini mərig yermamə yame ravəh kafan nəgkiarien kini mamni nəfrakisien iran, in ramni-ərhav mə nəgkiarien yame Kughen ramni, in nəfrakisien. ³⁴ Ror məkneikin meinai yermamə yame Kughen rimnher-pə kin mə tukruə, In ramni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. Kitawə kharkun mə In ramni-ərhav əmə nəgkiarien kape Kughen meinai Nanmin kape Kughen rehuə pik iran. ³⁵ Tata Kughen In rorkeikei pik Tini, kini mərəhu-pən narimnar fam əgkap ye kwermın. ³⁶ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen e, iriə tukhavəh nimraghien rerin. Mərig narmamə yamə mine kasəpəh In to khapəh nhavəhyen nimraghien rerin, meinai Kughen tukror niemhaa kimi əriə kape rerin.”

4

Yesu ruirkun ta norien kape pian Sameria kirik

¹ Farisi minə kimisərig nəgkiarien mə Yesu ravi-pə narmamə khapsaah kamhauə tukun, kini In mamor baptaes irəriə khapsaah. Namba irəriə ripsaah rapita narmamə kape Jon minə. ² (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Yesu rimnor baptaes irəriə, mərig narmamə kafan minə kimisor baptaes ye narmamə.) ³ Kini nipig Yesu rimnərig mə Farisi minə kimisərig nəvsaoyen kin, rimitərhav Judia mīrerig-pən apa Galili.

⁴ Rimə tukruvin apa Galili, mərig provins e Sameria ramərer əkupan. ⁵ Kini ritərhav-pə ye taon kirik ye Sameria, kamni kimə Saeka. Taon a, ipakə tuk tanə kirik yame Jakob rimivəhsi-pən kimi tini a Josef apa kupan. ⁶ Ikin aikin a, huaru Jakob rimikir kwətig nu kirik kafan. Yesu rimnəriwək rapomh ikin minəpəu, kini muə məkwəə-pən ye nikar kwətig nu a, mamapis, yerkweiha.

⁷⁻⁸ Kini kafan narmamə minə kimnhavən apa taon, mə tukhavəh nimri nəviginien. Kini pian Sameria kirik ramuə mə tukriruk nu. Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Eh. Ruk nu mivəhsi-pə kimi Yo.”

⁹ Kini pian Sameria a rini-pən tukun mə, “! Eh! Ik yemə Isrel, kini yo pian Sameria. ?Rhawor e nakaməgkiar kimi yo?” Ramni məknakin meinai nəmə Isrel kapəriə kirik nar kirik rikək tuk nar Sameria.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nakeinein naha nhagin yame Kughen rorkeikei mə tukrivəhsi-pre kimik. Kini ik nakameinein min Yo. Yo e, yakamaiyoh-pre nu kimik. To nakpirkun, nakpiaiyoh-pə kin nu tuk Yo. Kini yakpivəhsi-pre nu miragh.”

¹¹ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yemehua. Ik kafam tikikwipir rikək, kini kwətig nu e reiwaiyu pik. ?Takhawor-pən iran mine miruk nu miragh e yame nakamni? ¹² Apa kupan, riptawə Jakob rimnamruk nu eikin e nin mine ni kafan kwajikovə minə, mine ni kau minə kafan, kini ai, meighan-pə kin kwətig nu e mə nitawə. ?Mərig rhawor? ?Nakmə ik nakehua rapita riptawə Jakob, uə?”

¹³ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Narmamə yamə mine kamhanim nu ye kwətigin e, tukasəkeikei misəkwakwə min.

¹⁴ Mərig narmamə yamə mine tukhanim nu miragh yame yakvəhsi-pən kimi əriə, to khapəh nisəkwakwə-min-ien tuk nipig kirik. Nu yame jakvəhsi-pən kimi əriə, in rəmhen kin nimri nu kirik yame ramkwor-kwor apa yerkin nipig m-fam mamaiyu, mivəh-si-pən nimraghien rerin kimin.”

¹⁵ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yemehua. Vəh-si-pə-ru nu en kimi yo, mə jakpəh nəkwakwə-min-ien, pəh jakpəh nuə-minien ikin e miruk nu ye kwətigin e.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yuvən mokrən kin kafam huaru, mirauə.”

¹⁷ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Ah. Kafak huaru rikək.”

Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Nakaməfrakis mə kafam huaru rikək. ¹⁸ Meinai ik, naknəri-pən ta narman kirkirip, kini yerman yame nakwarə kwis ai taktakun, pəh nien mə kafam atuatur yerman. Nakwəni mə kafam yerman rikək, nəfrakis.”

¹⁹ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Yemehua, yakwirun mə ik profet kirik kape Kughen. ²⁰ Riptawə minə kupan, iriə kimishaktə-pə ye tukwas e [kirau kawərer ikin,*] masəhuak kimi Kughen. Mərig kimiə nəmə Isrel nakamhani mə tukaməkeikei kavən əmə apa Jerusalem kaməhuak.”

²¹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piahuaru. Ik takaməkeikei mini nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. Nipig aikin tukruə yame narmamə m-fam takhapəh nisəhuak-əmə-yen kimi Tatə Kughen ikin e ye tukwas e, mhapəh nisəhuak-əmə-yen apa Jerusalem. ²² Kimiə nəmə Sameria,

4:14: Sam 42:1-2; 63:1, Aes 12:3; 41:17-18; 44:3; 49:10; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Jon 7:38 **4:15:** Jon 6:34 * **4:20:** Iriu kawərer apa tukwas kirik apa Samaria kamni kimə Gerasim.

naksəhuak pawk kimi Kughen, mərig nakseinein In. Mərig kimawə nəmə Isrel yakasəhuak kimi Kughen, mharkun In, meinai swatuk yame Kughen tukrivəh mīragh narmamə iran, ramsi-pə irəməwə. ²³ Nipig ramuə - kini ruauə ta - yame Nanmin kape Kughen tukrasitu ye nəməhuak əfrakis minə, mor əriə tukharkun huvə Kughen, mə in Kughen əfrakis, mamor əriə tuksəhuak kimin yerkiyə mīfam. Meinai Tatə Kughen In rorkeikei nəməhuak yamə mine kasəhuak əfrakis kimin. ²⁴ Kughen rīpəh norien rəmhen kin nīprai yermamə. In nanmin. Ror pən, narmamə yamə mine khamə tuksəhuak kimin tukasəkeikei masəhuak kimin yerkiyə m-fam, ye norien yame Nanmin kape Kughen ramasitu irəriə, mə tukharkun mə In Kughen əfrakis.”

²⁵ Kini pian a rini-pən tukun mīmə, “Yo yakwīrkun mə Mesaea tukraməkeikei muə. In e, kamokrən kin In kimə Kristo. Kini nipig yame In tukruə iran, In tukrhoprāi fam nīprai nəgkiariē minə kimi ətawə.”

²⁶ Kini Yesu rīmini-pən tukun mə, “Yo e yakaməgkiar kimik, Yo e Kristo.”

²⁷ Məkneikin, narmamə kafan minə kimnharerig-pə min tukun. Masəm raməgkiar kimi piraovin kirik, kisakur. Mərig khapəh nisaiyohyē Yesu mə rhawor maməgkiar kimi pian a, mə rorkeikei naha.

²⁸ Kini pian a, rəpəh kafan tikikwipir, marar mamvən apa ye taon. Maməvsao kin kimi narmamə mīmə, ²⁹ “Eh. Havən-ru misəm kwən kirik aikin a, In ruīrkun ta norien has minə fam yamə mine yimnamor ye nīmraghien kafak mamni-pə tuk yo. ?Tukmə ror in Kristo, uə?” ³⁰ Kini narmamə khatərhav ye taon, mhavən mə tuksəm Yesu.

Yesu rīmini nuhpikinien ye nəviginien

³¹ Ye nipig a, narmamə kape Yesu minə kasəkeikei kimin mhamə, “Yhajoun, əvigin.”

³² Mərig In rini-pən tuk əriə mə, “Yo, nak aikin nəviginien yame kimie nakseinein.”

³³ Məkneikin, kafan narmamə minə kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Tukmə ror yermamə kirik rīvəhsi-pən nan kirik nəviginien uə?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kughen rīmnher-pə kin Yo yakuə, kini nəviginien nak ror məkneikin, mə jakamor narimnar fam yame Kughen rorkeikei. Kini yakamor fam wok yamə minə In rīmnher-pə kin Yo mə jakor, mor naunin ye kafan wok.

³⁵ “Sətərig-ru kin nıprai nuhpikinien yame jakni-pre tuk əmiə mə, ‘Makuə kuas tukruə mivən, ror nıpig kape nıvəhyen nəsimien.’ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə sarha-pən ru, misəm-ru nəsimien. Ruəmruə ta.

³⁶ “Tukmə nakhavəh kafak nəgkiarien, jakvəhsi-pre nərokien kimi əmiə rəmhen kin yame yemehuə kape nəsimien tukrərok narmamə yamə mine kasor wok ye nəsimien kafan. Nıpig nakasor wok, naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nımraghien rerin. Yakamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen rəmhen əmə kin yame yermamə ramsuv kweru nai. Kini kimiə naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarien kafak, rəmhen kin yame kavəh nəviginien ye nəsimien. Nıpig tukmə narmamə tukhavəh nəgkiarien kafak, kitawə kwis tuksagien. ³⁷ Rəmhen kin nəgkiarien kirik kamni kimə, ‘Yermamə kirik ramsuv kweru nai, kini yermamə pisin kirik ravəh kwənkwan.’ ³⁸ Yakamher-pre kin əmiə mə taksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarien kafak. Mərig pəh nien mə kimiə nımnhasuv kweru nai. Nəmə pisin kimisəkupən masəmnhakw tuk nisuvyen kweru nai. Kimiə takharhi kwənkwai nəviginien ye nəsimien yame iriə kimnhasuv.”

Nəmə Sameria khapsaah kamhani nəfrakisien ye Yesu

³⁹ Pian a rimini-ərhav mə Yesu ruirkun ta norien has minə fam yame ramor ye nımraghien kafan, kini nəmə Sameria khapsaah ye taon a kimisərig, mhani nəfrakisien ye Yesu. ⁴⁰ Kini nıpig nəmə Sameria kimnhavən misəm In, masəkeikei kimin mə iriə min. Kini Yesu rivən iriə miriə misarə kape nıpig kiraru. ⁴¹ Kini In raməgkiar kimi əriə, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran. ⁴² Mhani-pən tuk pian a mhamə, “Apa kupan, kimawə yimnhani nəfrakisien iran tuk nəvsaoyen yame ik nımini-əsah-pə tuk əmawə. Mərig taktakun ai, yakamhani nəfrakisien iran meinai yimisərig kafan nəgkiarien, kini mharkun əfrakis mə in Yermamə yame tukrivəh miragh narmamə ye tanımtanə.”

Yesu rimnor huvə kwajikovə kape yemehuə kirik

⁴³ Yesu rimnamarə mivəh ta nıpig kiraru, kini ai mıtərhav mivən [iman ikin] apa provins Galili. ⁴⁴ (Mərig apa kupan in rimnamni mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə iman ikin tukhapəh nhasiaiye In.”) ⁴⁵ Kini nıpig Yesu ritərhav-pə Galili, narmamə aikin kimnhani vi vi In meiani in apa kupan iriə min kimnhavən Jerusalem masor lafet kape Pasova, kini misəm narımnar yame In rimnor aikin. ⁴⁶ Ror pən, rimavən min apa taon e Kena, ye provins Galili. Ikin a kupan, In rimnor nu rukreikin muə mor waen kin. Kini yemehuə kirik ramarə apa taon pisin kirik e Kapaneam,

kafan kwajikovə ramhə. ⁴⁷ Kini yemehuə a rimnərig mə Yesu ruatərhav Judia mamuə e Galili, məkneikin rīvən məm Yesu, maməkeikei kimin mə tukrīvən apa Kapaneam mor huvə kafan kwajikovə. Meinai kafan kwajikovə, nimhəyen rineriaji.

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mimə, “!Ah! !To nakpihapəh nisəmien nimtətien, to nakpihapəh nhaniyen nəfrakisien irak!”

⁴⁹ Kini kwən a rimə, “Yemehuə. Pəh kwhai miren əmə miravən miwəm tamə rimhə.”

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Ita. Rerig-pən tukun. Kafam kwajikovə rinəsanin ta.”

Kini kwən a rimini nəfrakisien ye nəgkiarien kape Yesu, mirerig-pən tuk kafan kwajikovə. ⁵¹ Nipig raməriwək hanə ye swatuk, məm kafan yorwok minə, kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kafam kwajikovə rinəsanin.”

⁵² Kini in raiyoh-pən əriə mimə, “?Rimnəsanin ye naha nipig atuatur?”

Khani-pən tukun mhamə, “Nəpan-əpanien riemniwaiyu e niəv, ye wan klok, mirh rinəkəkin.”

⁵³ Kini kwən a ruirkun mə ye nipig atuatur a, Yesu rinamni-pən tukun mə, “Kafam kwajikovə rinəsanin.” In mine kafan narmamə minə kimnhani nəfrakisien ye Yesu. ⁵⁴ In e nimtətien yame ror kiraru kin yame Yesu rimnor apa Galili, nipig rimasi-pən apa Judia.

5

Yesu rimnor huvə yermamə kirik apa Betsata

¹ Kasarə mamhavən, Yesu rimnhaktə mivən apa Jerusalem, meinai kasor lafet kirik kape nəmə Isrel. ² Ipakə tuk kwəruə kirik kape Jerusalem, kamni kimə “Kwəruə kape Sipsip” nu ehə kirik aikin, narmamə kasar aikin. Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamhəni mə Betsata. Nimə kirik ramərer ipakə tuk nu a. Nimə a, nipərin kirkirip iruə ikin narmamə kasəkwətə ikin. ³ Narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kasəkwətə aikin. Tiksin, nimiria ripis. Tiksin, nihuria rahas. Tiksin nikaria rimhə. Kasəkwətə aikin mamhawhin nu mə tukrikiu, ⁴ meinai nipig kirik, agelo kape Kughen ramuə, meiwaiyu ye nu, mamor ramkiu. Ye nipig a, yermamə yame raməkupan mamar ye nu a, nar apnapig mə ravəh naha nəmhəyen, mərig tukrəsanin.* ⁵ Kini kwən kirik aikin, ramhə mivəh newk toti eit. ⁶ Kini Yesu rəm kwən a raməmir, rirkun mə kwən a rimivəh ta nəmhəyen tu. Kini raiyoh in mimə, “?Nakmə takəsanin?”

4:46: Jon 2:1-11 * **5:4:** Nəgkiarien ye v. 4 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfrakis nəgkiarien ikin e, uə nikam.

⁷ Kini kwən a yame ramhə rini-pən tukun mimə, “Yemehua. Yermamə kirik rikək yame tukrērəh yo meiwaiyu ye nəkwai nu nīpig tukramkiu-kiu. Nīpig m-fam yakamarkut pik mə jakəkupən mar ye nu, mərīg narmamə tıksin kasəkupən kin yo, misar.”

⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “!Erer! Mərpəvin-ərpəvin nīmhakuə kafam mirəh mamvən.” ⁹ Kini taktakun əmə kwən ai ruahuvə min. Mərpəvin-ərpəvin kafan nīmhakuə mirəh mamvən.

Nar a kimnor ye Sabat. ¹⁰ Kini nəmehua kape nəmə Isrel kimishek kwən a yame rimnəsanin, mhamə, “Ah. Sabat e towei; kini rīpəh natuatukien ye loa kapətawə mə takrəh kafam nīmhakuə ye nīpig e taktakun.”

¹¹ Kini in rini-pən tuk əriə mə, “Mərīg kwən a yame rimnor huvə yo rimini-pə mə jakarpəvin-ərpəvin nīmhakuə kafak mameriwək mamvən.”

¹² Kini iriə kimisaiyoh in mhamə, “?Pa rimini-pre tuk ik mə takarpəvin-ərpəvin kafam nīmhakuə mirəh mameriwək mamvən?”

¹³ Mərīg kwən a rimneinein nhag Yesu, meinai narmamə khapsaah aikin a, kini Yesu rimnap ta irəriə.

¹⁴ Kini kwasig ikin, Yesu rimnəm min kwən a ramkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini rini-pən tukun mə, “!Eh! !Əm-rul! Naknəsanin ta. Mərīg takamərīg ik mə takəpəh nor-minien təvhagə has, tamə, nəmhəyen kirik tukruə tuk ik yame rahas rapita.”

¹⁵ Məkneikin kwən ai rimavən mini-əsəhpən tuk nəmehua kape nəmə Isrel mimə, “Kwən e yame rimnor huvə yo, nhagin e Yesu.”

¹⁶ Ror məkneikin, nəmə Isrel kimisor ahas pən kimi Yesu, meinai kimisəm mə In rimnor wok ye Sabat. ¹⁷ Mərīg Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Rimik Kughen ramor wok nīpig m-fam, kini Yo min yakamor wok ye nīpig m-fam.”

¹⁸ Yesu raməgkiar məkna, nəmehua kape nəmə Isrel kimisarkut pik mə tukshopni In. Meinai kimisəm mə rimnakapir Sabat kini mor nar kirik min yame rahas rapita, in e, rimini mə Rimni atuatur e Kughen, kini In min Kughen.

Ji Kughen ravəhsi-pə nimraghien

¹⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə, Ji Kughen reinein norien nar kirik ye kafan atuk nətərigien. Rirkun əmə norien narimnar yamə mine Tatə Kughen ramor, meinai narimnar fam yame Tatə Kughen ramor, Tini min tukraməkeikei mamor. ²⁰ Meinai Tatə Kughen rorkeikei pik Tini, kini mamhajoun In kin narimnar

fam yame In tukror. Kini tukripihajoun min narimnar yamə mine khahuvə misapita, taksəm naksakur. ²¹ Ror məkneikin meinai Tatə Kughen rirkun norien narmamə yamə mine kamhamhə khamragh min. Ye norien kirikianə əmə min, Tini rirkun nivəhsi-pənién nımraghien kimi narmamə yame rikin ragien mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. ²² Meinai pəh nien mə Kughen tukrəkir narmamə; mərig Tatə Kughen rimivəh-si pən nehuəyen kimi Tini mə In tukrəkir narmamə, ²³ mə narmamə m-fam tukhasiai Tini, rəmhen əmə kin yame kamhasiai Tatə Kughen. Yermamə yame ripəh nisaiyen Tini, to ripəh nisaiyen Tatə Kughen e yame rimnher-pə kin Tini.

²⁴ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame ramərig kafak nəgkiarien, kini mamhatətə ye Kughen yame rimnher-pə kin Yo mə jakuə, in ruivəh ta nımraghien rerin. Nipig tukrərer ye nımrik, jakpəh nivəhsi-pənién narpinien kimin. Rinap ta ye kwənmhaan kape nımhəyen muauə ime nımraghien. ²⁵ Narmamə yamə mine kimisərwei kisəmhen kin narmamə yamə mine kwənhəmhə ta; mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nipig ramuə - kini ruauə ta - yame iriə tuksərig nəgkiarien kafak e Yo Ji Kughen; kini yamə mine kamhavəh nəgkiarien kafak tukhavəh nımraghien rerin. ²⁶ Tatə Kughen In nuknei nımraghien. Ye norien kirikianə əmə min, In ramor mə Yo Tini, Yo min nuknei nımraghien. ²⁷ Kini In mərəhu-pən nəsaninien mine nehuəyen ye kwermik e Tini mə yo jakəkir narmamə, meinai Yo Ji Yermamə.

²⁸ “Yakaməgkiar məkneikin, naksərig, takhapəh nisakurien. Meinai nipig yame ramuə, narmamə yamə mine kwənhəmhə ta tuksərig nəgkiarien kafak e Yo Ji Kughen. ²⁹ Kini iriə tukhatərhav-pə ye nəkwai nimir minə kapəriə. Yamə mine kimisor norien yame ratuatuk tukasəkeikei misərer min mamhavəh nımraghien rerin. Mərig yamə mine kimisor norien has minə tukasəkeikei misərer min ye nımhəyen masərer ye nımrik e Ji Kughen, kini jakni-ərhav kapəriə narpinien.

³⁰ “Mərig Yo to yakpəh norien nar kirik ye nəsaninien əmə kafak. Yo jakəkir narmamə meinai yakamor əmə naha nhagin yame Tatə ramni-pə tuk Yo mə jakor. Kini nipig jakaməkir norien minə kape narmamə, yakirkun mə jakor ye norien yame ratuatuk, meinai yakpəh narkutien mə jakor əmə ye kafak nəsaninien. Mərig Yo, jakaməkeikei mamor əmhen ye nətərigien kape Kughen yame rimnher-pə kin Yo.”

Jon Baptaes mine Nanmin kape Kughen kimirəvəhsi-haktə Yesu; mərig narmamə khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

³¹ Kini Yesu rimə, “Tukmə Yo atuk əmə yakvəh-si haktə Yo, narmamə rikiriə tukrəsik mə nəgkiarien kafak ripəh norien nəfrakisien. ³² Mərig kwən min kirik aikin yame ramərer-ərhav mamor əpu Yo. Kini yakirkun mə nəgkiarien yame ramni irak in nəfrakisien. ³³ Apa kupan, nimisher-pən narmamə tiksın khavən misəm Jon Baptaes misaiyoh-pən in mə Yo pa. Kini in rimini nəgkiarien əfrakis irak. ³⁴ Mərig yakpəh nətərigien kin nəgkiarien kape yermamə kirik mə tukrini mə Yo pa. Mərig yakamor nikwənemiə kin nəgkiarien kape Jon, mə takhani nəfrakisien iran pəh Kughen tukrivəh miragh əmiə. ³⁵ Nhajounien kape Jon in rəmhen kin laet. Raməsia makak huvə. Kini rikimiə ragien tukun kape nipig kwakwə. ³⁶ Mərig kafak wok ror nirkunien mə Yo e pa, rapita yame Jon rimnor. Rimik rimivəhsi-pə wok e kimi Yo, mə jakor infamien iran. Kini wok e kafak, ramni-ərhav Yo, mamor əpu Yo mə Rimik rimnher-pə kin Yo. ³⁷ Kini Rimik yame rimnher-pə kin Yo, In min ramni-ərhav Yo. Ramni-ərhav pawk Yo, nakhapəh hanə nisərigien nəkwan. Kini nakhapəh hanə nisəmien nimrin nipig kirik. ³⁸ Nəgkiarien kafan rirkək yerkimiə, meinai kimiə nakhapəh nishatətəyen irak - Yo e yemə Kughen rimnher-pə kin Yo.

³⁹ “Kimiə nakasəvheikin pik nəgkiarien minə ye Nəkwəkwə kape Kughen, mamhani nəfrakisien iran, meinai naksorkeikei mə tukrivəhsi-pre nimraghien rerin kimi əmiə. Mərig sərig-ru, nəgkiarien minə ye Nəkwəkwə kape Kughen kasəgkiar irak kini mamhani-ərhav Yo. ⁴⁰ Mərig kimiə nakasəpəh nhauəyen tuk Yo, mə takhavəh nimraghien rerin.

⁴¹ “Yakpəh nərigien mə narmamə kasəgnəgin Yo uə nikam. ⁴² Mərig Yo yakirkun huvə əmiə. Kini yakirkun huvə mə norkeikeiyen kape Kughen rikək yerkimiə. ⁴³ Yakməvəh nehuəyen kape Rimik muə, mərig kimiə nakhapəh nhavəhyen Yo yerkimiə, kini rikimiə ripəh nagienien tuk Yo. Mərig tukmə yermamə kirik ruə ye nəsaninien əmə kafan, takhavəh in, rikimiə ragien tukun. ⁴⁴ Nipig m-fam əgkap kimiə naksorkeikei mə narmamə tukamhani vi vi əmiə, mərig nakhapəh nisarkutien tuk norien yamə mine Kughen, yame In pisin əmə In Kughen, tukrini vi vi əmiə tukun. Tukmə nakasərig əmə nərigien kape narmamə, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak.

⁴⁵ “Mərig pəh rikimiə tukripəh nəsikien mə yakamni hah əmiə ye nimri Rimik Kughen. Nikam. Mərig Moses e

naksərəhu-pən tim tim nərigien kapəmiə iran, in e ramni hah əmiə ye nimri Kughen, ⁴⁶ meinai to kimie nakpihani nəfrakisien ye Moses, mipihani min nəfrakisien irak, meinai Moses rimnəvsao kin Yo. ⁴⁷ Mərig kimie nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame in rimirai; ror pən, ror neineinien tuk əmiə tuk nhaniyen nəfrakisien irak.”

6

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narmamə khapsaah kin

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu rimnəviəfugin ye nu apa Lugun Galili e kamni kimə Lugun Taebirias. ² Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kin, meinai kimisəm nimtətien ripsaah yamə mine In ramor tuk nor-huvəyen narmamə yamə mine kamhamhə. ³ Kini Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas, misəkwətə iriə kafan narmamə minə. ⁴ Ye nipig a, lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kimə Pasova, ruauə pakə.

⁵ Kini Yesu rivaag pirə məm narmamə khapsaah kamhauə. Kini raiyoh Filip mimə, “?Tukhavəh hiə nimri bred rəmhen tuk narmamə minə a?” ⁶ Yesu raməgkiar məknakin mə tukrəm-ru nhatətəyen kape Filip, mərig ruirkun ta naha nhagin yame tukripior.

⁷ Kini Filip rini-pən tukun mə, “!Eh! To kisarakikin pawk tu handred taosen vatu* ye bred, to ripəh nəmhen-hanəmə-yen kin narmamə.”

⁸ Kini yermamə kirik kape Yesu, naorahi Saemon Pita, nhagin e Andru, rini-pən tuk Yesu mə, ⁹ “Kwajikovə kirik e ravəh bred kirkirip kimnor kin bale, mine kəmam kiraru. Mərig to ripəh nəmhen-əgkəp-ien kin narmamə minə e.”

¹⁰ Kini Yesu rimə, “Hani-pən tuk narmamə kisəkwətə.” Ikin aikin a, mənvhirik ripsaah ikin, kini iriə kisəkwətə. Narmamə əmə aikin, ipakə tuk faef taosen. ¹¹ Kini Yesu rimivəh bred, mini vi vi Kughen tukun. Mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kasəkwətə. Kini mor min nar kirikianə əmə ye kəmam, məhi-pən kimi narmamə. Kisən rəmhen kin yame iriə kisorkeikei mə tuksən.

¹² Kimisəvigin ta, tupriə rəsiis, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mimə, “Havən mhavai-pən nipərpər nəviginien yame rakwak, tamə rahas.” ¹³ Apa kupan, bred yame kimnor kin bale, iriə fam kirkirip, mərig kimnhapsaah. Narmamə kimisən misəpəh tiksən. Kini narmamə kape Yesu minə kimnhavən

5:45: Jon 9:28; Rom 2:17 * **6:7:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “tu handred denari.” **6:9:** 2 King 4:42-44

misəwhai nīpərpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru twelef rokrig huvə.

¹⁴ Narmamə kimisəm nīmtətien yame Yesu rīmnor, khani mhamə, “Nəfrakisien. Profet əfrakis e kape Kughen yame profet minə kimnhani kupan mə Kughen tukrher-pə kin ye tokrei tanə.”

¹⁵ Kini Yesu ruirkun mə narmamə minə a tukhauə misarkut kimin mə In tukror king kin kapəriə. Kini rap, mīrerig-faktə min ye tukwas, maməmīr In pisin əmə.

Yesu rameriwək haktə ye nīmar mar nu

(Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)

¹⁶ Nīpig mīrh rīvə, narmamə kafan minə kimnhavirə mhavən ye lugun. ¹⁷ Kini rīnəpignəp, mərig Yesu rīkək. Məkneikin, kisat-pən ye bot kīrik, misəsua mhavirə ye lugun, mhamə tuksəviəfugin-pən ye Kapaneam. ¹⁸ Kini nīmətag ehua kīrik rərer mher-əpu nu, peao-peao rehua. ¹⁹ Kasəsua mamhəvən raməhen kin kilometa faef uə sikis†, kini misarha-pən misəm Yesu raməriwək ye nīmar-mar nu, mamua ipakə tuk bot. Kini khagin pik. ²⁰ Mərig In rīni-pən tuk əriə mīmə, “Hapəh nhaginien. Yo əmə e.” ²¹ Kini rīkiriə ragien mhamə tukrivən ye bot. Nīpig Yesu rīmnat-pən ye bot, kini kisakur əmə misəm kwənhavhiak apa ikin kimnhamə tukhavhiak ikin.

²² Kəni rīkwamer kin, narmamə tiksīn yamə mine kimnasəmīr iriə Yesu ye nīkar lugun kwənharkun mə bot kīrikianə əmə rīmnamərer iflak e niəv. Kini mharkun mə narmamə kape Yesu minə kimnhavən ye bot a, mərig Yesu rīmipəh nīvənien iriə miriə. ²³ Kini narmamə tiksīn kimnhasi-pən ye taon e Taebirias, misəsua ye bot minə tiksīn, mhavhiak ikin Yesu Yermaru rīmini vi vi Kughen tuk bred məhi-pən kimi narmamə ikin. ²⁴ Kini narmamə kimisəm mə Yesu mine kafan narmamə minə kwənharkək aikin. Məkneikin kisat-pən ye bot minə tiksīn, mhavən apa Kapaneam, mə tuksarha-kin Yesu.

Yesu in bred kape nīmraghien

²⁵ Narmamə minə a kimisəviəfugin ye lugun, misəm Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yhajoun. ?Nīmnhawor-pən iran mine muə eikin e?”‡

²⁶ Mərig Yesu rīmini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə pəh nien mə nakasarha-kin Yo meinai Yo yakamor nīmtətien, mərig naksarha-kin Yo meinai nīmisən bred, tīpmiə rəsīs. ²⁷ Mərig rīpəh nīhuvəyen mə kapəmiə

6:14: Dut 18:15-19 **6:15:** Mat 4:8-10; Jon 18:36-37 † **6:19:** Gris ramni “stadia twenti faef uə toti.” **6:20:** Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37 ‡ **6:25:** Swatuk pisin kīrik tuk nukreikinien nəgkiarīen ye v. 25 in e, “Yhajoun. ?Nīmauə naghēn?”

nəsaninien tukrirkək tuk nīvəhyen bred yame pəh nien mə tuk tu tukrahas mirkək. Kimiə takasəkeikei masəmnhakw tuk nīvəhyen bred yame ramarə rerin. Bred e in e, Yo Ji Yermamə na-jakvəhsi-pre kimi əmiə. Yo e Ji Yermamə, Tatə Kughen, rimnhajoun mə rikin ragien tuk Yo.”

²⁸ Kini iriə kimisaiyoh In mhamə, “?Naha norien yamə mine Kughen rorkeikei mə kimawə jakasor?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə takasəkeikei mishatətə irak, mə Kughen rimnher-pə kin Yo. Nar e in e Kughen rorkeikei.”

³⁰ Kini iriə kimisaiyoh min In mhamə, “?Mərig Ik takor naha nımtətien mə kimawə jaksəm kini yakshatətə iram tukun? ?Ik takor naha nhagin? ³¹ Nıpig rıptawə minə kupən kimiseriwək ye tıpəvsik, iriə kimisən ‘mana.’ Nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“ ‘In rimivəhsi-pən bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mə iriə tukasən.’ *(Eks 16:4)*”

³² Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mımə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə, pəh nien mə Moses atuk e rimivəhsi-pre nəviginien yame ramsi-pən ye rao ye neai, mə taksən. Kafak Tata e in e ravəhsi-pre nəviginien əfrakis yame ramsi-pən ye rao ye neai, mə kimiə takasən. ³³ Mərig in ai bred kape Kughen, in e yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kini bred e in e ravəhsi-pən nımraghien kimi narmamə ye tanımtanə.”

³⁴ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yemasur, vəhsipəh bred e kimi əmawə kape nıpig m-fam.”

³⁵ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mımə, “Yo e, yo Bred yame ravəhsi-pən nımraghien. Narmamə yamə mine kamhauə tuk Yo, to khapəh min nisəmkərvyen. Kini narmamə yamə mine kashatətə irak, to khapəh min nisəkwəkwəyen. ³⁶ Mərig Yo yimini-pre ta tuk əmiə mə nakasəm pawk Yo, mərig nakhapəh nishatətəyen irak. ³⁷ Narmamə yamə minə kafak Tatə ravəhsi-pə əriə kimi Yo, iriə tukhauə tuk Yo. Kini narmamə yamə mine tukhauə tuk Yo, to yakpəh nher-yerhav-yen kin əriə tuk nıpig kirik.

³⁸ “Meinai pəh nien mə Yo yimasi-pən ye Rao ye Neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə mə jakor əmə narımnar yame yo yakorkeikei. Mərig yımauə mə jakor narımnar minə e yame kafak Tatə rimnher-pə kin Yo tukun. ³⁹ Kini In rıpəh norkeikeiyen mə jakəpkərhav ye narmamə yamə minə In rimnəhi-pə əriə kimi Yo. In rorkeikei mə, ye Nıpig Kwasig, Yo

6:27: Aes 55:2; Jon 6:35, 48 **6:29:** Jon 6:35; 1 Tes 1:3; 1 Jon 3:23 **6:31:** Neham 9:15; Sam 78:24; Sam 105:40 **6:33:** Dut 8:3; Mat 4:4; Luk 4:4; Jon 3:13, 31 **6:34:** Mat 6:11; Jon 4:15 **6:35:** Jon 4:14; 7:37-39; 8:12; 10:7,11; 11:25; 14:6; 15:1 **6:37:** Jon 17:2

jakor narmamə minə e tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə.
⁴⁰ Mərig in ai kafak Tatə In rorkeikei mə narmamə m-fam yame kamhavaag-pə tuk Yo e Tini, mishatətə irak, tukhavəh nimraghien rerin. Kini ye Nipig Kwasig, yo jakor narmamə minə e tukhamragh min ye nimhəyen.”

⁴¹ Nəmehuə kape Isrel kimisərig nəgkiarien yame Yesu ramni mə In Bred yame ramsi-pən ye rao ye neai, meiwaiyu-pə ye tokrei tanə, kini kamhani hah In tukun, ⁴² mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “Ah. Kwən e in Yesu, ji Josef. Kitawə kharkun kafan tatə mine mamə. ?Rhawor e ramni məkneikin mə In rimasi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə?”

⁴³ Kini Yesu rimni-pən tuk əriə mə, “Rikimiə tukripəh nəsikien məknenkin. ⁴⁴ Tatə Kughen yame rimnher-pə kin Yo, to ripipəh nivi-pəyen yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to ripəh nuəyen tuk Yo. Yermamə to ripəh nuə-atukien tuk yo mə jakor in ramragh min ye nimhəyen, ye nipig kwasig. ⁴⁵ Nəgkiarien yame profet minə kimnharai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə,

“ ‘Kughen tukrhajoun narmamə m-fam.’ (Aes 54:13)

Yermamə yame ramətarig kin nhajounien kape Tatə Kughen, in tukramuə tuk Yo. ⁴⁶ Yermamə kirik rikək yame rimnəm Tatə Kughen kin nimrin. Yermamə kirikianə əmə rimnəm, Yermamə e in e rimasi-pən tuk Kughen. ⁴⁷ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kwənhavəh ta nimraghien rerin. ⁴⁸ Yo e bred kape nimraghien rerin. ⁴⁹ Nar apnapig mə ripmiə minə kimisən bred e ‘mana’ ye tipəvsik, mərig kwənhamhə. ⁵⁰ Mərig bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ai taktakun, in ror pisin. Bred e, rameiwaiyu-pə mə narmamə m-fam yamə mine kasən tukhapəh nhamhəyen. ⁵¹ Yo e, Yo bred mragh, yame ramsi-pən ye rao ye neiai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Yermamə yame tukrən bred e, in tukramragh rerin. Kini Bred e, yame jakvəhsi-pre kimi narmamə ye tokrei tanə, in e, niprak.”

⁵² Nəgkiarien a rimnor nəmehuə kape nəmə Isrel kasərer masotgoh kimi əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Tukrhawor pən iran mine mivəhsi-pə nipran mə tuksən?”

⁵³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nakpihapəh nisənen niprak e Ji Yermamə, mipihapəh nhanimien nitawik, to nakpihapəh nhavəhyen nimraghien rerin. ⁵⁴ Narmamə yamə mine tuksən niprak, nhanim nitawik tukhavəh nimraghien rerin. Kini ye Nipig kwasig, jakor əriə kamhamragh min ye nimhəyen.

⁵⁵ Yakaməgkiar məkneikin meinai ratuatuk mə narmamə tukasəkeiki misən nīprak mhanim nītawik. ⁵⁶ Narmamə yamə mine tuksən nīprak, mhanim nītawik, tukharpin-pə ye nīmraghien kafak. Kini Yo jakripin-pən min ye nīmraghien kapəriə.

⁵⁷ “Kafak Tatə rimnher-pə kin Yo yakua, In nuknei nīmraghien. Kini Yo yakvəh nīmraghien tukun. Ye norien kīrikiānə əmə min, narmamə yamə mine tuksən nīprak tukhavəh nīmraghien iran. ⁵⁸ Yo e bred əfrakis, yame ramsipən ye Rao ye Neai, mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Bred e ripəh nəmhenien kin bred kupan yame ripmiə minə kimisən [ye tīpəvsik]. Nar apnapig mə iriə kimisən bred a, mərig kwənhəmhə ta. Mərig narmamə yamə mine kasən bred e, iriə tukhavəh nīmraghien rerin.” ⁵⁹ Yesu rimini-ərhav nəgkiarien e nīpig rimnhajoun narmamə apa ye nīmə kape nofuginien apa Kapaneam.

Narmamə kape Yesu minə min khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁶⁰ Narmamə khapsaah kape Yesu kimisərig nəgkiarien e yame Yesu rimini, mhamə, “!E-he-o! Nəgkiarien e riskai pik. ?Pa e to rini nəfrakisien ye kafan nəgkiarien?”

⁶¹ Kafan narmamə minə kisəsiwən-əsiwən, mərig In ruvirkun ta nərigien kapəriə, mini-pən tuk əriə mīmə, “? Rhawor? ?Nətərigien kapəmiə rimneiwaiyu tuk nhajounien e kafak uə? ⁶² ?Mərig tukmə naksəm Yo Ji Yermamə yakamrerig faktə ye rao ye neai ikin yimasi-pən ikin kupan, takhani nəfrakisien irak uə nīkam? ⁶³ Nanmin kape Kughen əmə rirkun nīvəhsi-pənien nīmraghien rerin kimi narmamə. Yermamə to ripəh nīvəhyen nīmraghien rerin ye nəsaninien əmə kafan. Nəgkiarien minə e yakamni-pre tuk əmiə, iriə nəgkiarien yamə mine kamhasi-pən ye Nanmin kape Kughen yame ravəhsi-pən nīmraghien kimi narmamə. ⁶⁴ Mərig kimie tiksīn eikin e, nakhapəh nishatətəyen irak.” (Yesu ramni məkneikin meinai In ruirkun ta ye nīrikakunien mə ni-pa mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran, muirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan). ⁶⁵ Kini Yesu rimə, “Tuk nar e in e, yakwəni-ta tuk əmiə mə Tatə Kughen to ripipəh nivi-pəyen yermamə kīrik ramuə tuk Yo, yermamə to ripəh nuəyen tuk Yo.”

⁶⁶ Ye nīpig a, narmamə kape Yesu khapsaah kimisəpəh In, mhapəh nhakwasigien kin.

Pita ramni-ərhav mə in ramhatətə ye Yesu

⁶⁷ Kini Yesu rimnaiyoh kafan narmamə twelef mimə, “? Rhawor irəmiə? ?Kimiə min nimnhamə taksəpəh Yo uə?”

⁶⁸ Mərig Saemon Pita rimini-pən tukun mə, “Yermaru. ? Tukmə yaksəpəh Ik, jakhavən tuk pa? Mə ik əmə. Kafam əmə nəgkiarien ravəhsi-pə nimraghien rerin. ⁶⁹ Kini kimawə yakshatətə iram, minharkun ta mə Ik Yemə Rhakə kape Kughen.”

⁷⁰ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kimiə e narmamə twelef kafak. Yo e yimirpen əmiə. Mərig kimiə kirik in yarmhə.” ⁷¹ (In ramni Judas, ji Saemon Iskariot, meinai in min kirik ye narmamə twelef kape Yesu, mərig kwasig ikin, rimneighan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan.)

7

Yesu rimnəgkiar kimi naorahini minə

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu ripəh norkeikeiyen mə tukrivən yerkwanu minə ye Judia tuk norien kafan wok, meinai nəməhuə kape nəmə Isrel apaikin kamharai mhun ap-sapis tukun mə tukshopni. Kini rirerig min mivən ye provins Galili. ² Mərig nipig ruauə ipakə tuk norien lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kimə “lafet kape nivəhsi-haktəyen nimə tapolen minə.” ³ Kini naorahi Yesu minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Rhuvə mə taktərhav eikin e mamvən apa Judia, pəh narmamə kafam minə apaikin tuksəm nimtətien yamə mine Ik nakamor. ⁴ Yuvən apaikin meinai yermamə yame rorkeikei mə narmamə tukharkun In, to ripəh nerkwagien kin kafan wok. Mərig tukmə nakirkun norien nimtətien minə, yuvən, mor əpu Ik ye nimri narmamə khapsaah ye nipig kape lafet, pəh narmamə ye tanimtanə tuksəm.” ⁵ Kasəgkiar məknakin meinai nar apnapig mə iriə naorahini atuatur minə, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Ripəh hanə norien nipig kafak. Mərig kimiə nakharkun nisorien nar ye nipig apnapig əmə. ⁷ Narmamə kape tokrei tanə e, iriə to khapəh nisəmækien əmiə. Mərig iriə tukasəkeikei masəməkin Yo, meinai Yo yakamni-ərhav mə kapəriə norien ripəh natuatukien. ⁸ Kimiə havən ye lafet, mərig Yo to yakpəh nivənien, meinai ripəh hanə norien nipig kafak.” ⁹ Raməgkiar məknakin kini In maməmır əmə apa Galili.

Yesu ramvən ye lafet e kamni kimə “Nivəhsi-haktəyen nimə tapolen minə”

¹⁰ Kini naorahi Yesu minə kimisəkupən mhavən ye lafet a, kwasig ikin, Yesu ripivən. Mərig In rimnaiyu apisapis əmə,

mə narmamə tukhapəh nisəmien. ¹¹ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khapsaah kimnhavən ye lafet a masarhakın In, misaiyoh apnapig əmə narmamə mhamə, “?Kwən e in pukaa?”

¹² İkin a, narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən mamhani In. Tiksin khamə, “In yemə huvə kirik;” məriğ tiksın khamə, “Nikam. In rameikuə ye narmamə.” ¹³ Məriğ iriə khapəh nisəvsao-ərhavyen kin Yesu, meinai kamhagin mə ta mə nəmehuə kape nəmə Isrel kisəriğ nəgkiarien yame kamhani.

¹⁴ Lafet a ramvən hanə, Yesu rımavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə. ¹⁵ Nəmehuə kape nəmə Isrel kimisəriğ nəgkiarien kafan, kisakur, mhamə, “? Kwən e rımnhawor mırkun narımnar minə e ye Nəkwəkwə kape Kughen? Yemehuə kirik kapətawə rımipəh nhajounien In.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəgkiarien yame yakamhajoun narmamə kin, pəh nien mə kafak. Ramsi-pən tuk Tatə Kughen yame rımnher-pə kin Yo. ¹⁷ Narmamə yamə mine nətəriğien kapəriə ramskai mə tuksor narımnar yame Kughen rorkeikei, tukharkun mə nəgkiarien kafak ramsi-pən tuk Kughen; pəh nien mə kafak atuk əmə. ¹⁸ Narmamə yamə mine kasəgkiar atuk əmə ye kapəriə nehuəyen, iriə kasor əmə mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə. Məriğ Yo yakorkeikei mə narmamə tukhavəh-si haktə nhag yermamə yame rımnher-pə kin Yo. Yo yermamə kape niniyen nəfrakisien. To yakəpəh neikuəyen.

¹⁹ “Moses rımivəhsi-pre loa kimi əmiə, məriğ yermamə kirik rikək irəmiə raməri-pən fam loa minə e. ?Rhawor e kimia naksarkut mə takshopni Yo?”

²⁰ Kini narmamə khapsaah kimnhani-pən tukun mhamə, “! Man! ?Tukmə ror nanmin has ramərer-pən iram uə, mamor İk nakamni nəgkiarien ətəwao uə? ?Pa e rımə tukrhopni İk?”

²¹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mımə, “Yo yımnor nımtətien kirikianə əmə ye Sabat, nımisəm, niemhaa ramhai əmiə fam tukun. ²² Məriğ kimia min nakasor wok ye Sabat, mamhavəh nao kimi kwajikovə minə, raməri-pən loa kape Moses. (Məriğ nəfrakisien mə pəh nien mə Moses rımirikakun norien kape nıvəhyen nao kimi narmamə, məriğ kaha minə apa kupan kimnharikakun). ²³ ?Məriğ tukmə nakharkun nıvəhyen nao kimi kwajikovə minə ye Sabat, rəri-pən loa kape Moses, rhawor e niemha ramhai əmiə nıpig yakamor huvə nıprai yermamə kirik ye Sabat? ²⁴ Takhapəh nisəkirien wok yame

yakamor ye nərigien əmə kapəmiə, mərig taksəkir kafak wok ye nərigien yame ratuatuk.”

Narmamə kasəgkiar ye Kristo

²⁵ Kini ye nipiğ a, nəmə Jerusalem kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Kwən e In e nəmehuə minə kapətawə khamə tukshopni In uə? ²⁶ Mərig səm-ru. In ramni-ərhav nəgkiarien ye nimri narmamə, mərig nəmehuə minə khapəh nhani-pənien nar kirik tukun. ?Tukmə ror nəmehuə minə kwənharkun ta mə In Kristo, uə? ²⁷ Mərig kitawə kharkun rukwanu kwən e rimasi-pən ikin. Mərig nipiğ Kristo tukramuə, narmamə tukseinein mə risipkaa.”

²⁸ Ye nipiğ a, Yesu rinamərer ye Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə, kini mamokr-apomh mimə, “Kimiə nakharkun Yo, mharkun ikin yimasi-pən ikin. Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə yimauə atuk əmə ye nərigien kafak. Mərig Kughen rimnher-pə kin Yo. Kini Kughen In nəfrakisien. Kimiə nakseinein In, ²⁹ mərig Yo yakirkun In, meinai yimasi-pən iran. Kini In rimnher-pə kin Yo.”

³⁰ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptəra kin In. Mərig yermamə kirik rikək yame tukraptəra kin In, meinai ripəh hanə norien nipiğ kafan.

³¹ Mərig narmamə khapsaah kimnhani nəfrakisien iran mhamə, “Tukmə ror Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin, meinai kimini mə nipiğ Kristo tukramuə, tukror nimtətien khapsaah. Kini yermamə rikək yame rirkun norien nimtətien ripsaah rapita In.”

Mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnhauə mə tukharaptəra kin Yesu

³² Kini Farisi minə kimisərig narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən masəvsao kin Yesu. Kini Farisi minə mine jif pris minə kimisher-pən kin mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen mə tukharaptəra kin Yesu. ³³ Kini Yesu rimə, “Yo jakamarə kitawə-mkimia kape nipiğ kwakwə əmə. Kwasig ikin, jakrerig-pən min tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. ³⁴ Ye nipiğ a in a, taksarha-kin Yo mərig to nakhapəh nisəmien Yo; meinai ikin yakamvən ikin, kimiə to nakhapəh nhavənien ikin.”

³⁵ Kini nəmə Isrel kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?In rimə tukrivən hiə, mə to kitawə khapəh nisəmien In? ? Rimə tukrivən məm kwənərəus kape nəmə Isrel yamə mine kisarə iriə nəmə Gris apa tanə pisin pisin minə, mamhajoun min nəmə Gris uə? ³⁶ In rimini mə ye nipiğ a, kitawə tuksarha-kin In, mhapəh nisəmien In, meinai kwənmhan yame In tukrivən

ikin, to kitawə khapəh nhavəniien ikin. ?Nəgkiariien e, nīpran ramni mə naha?”

Nu yame ravəhsi-pə nimraghien rerin

³⁷ Lafet natukror infamien, kamor nəviginien yame in rehuə rapita nəviginien tiksın kape lafet. Kini ye nīpīg a, Yesu rimmərer ye nimri narmamə mamokrən apomh mīmə, “Yermamə yame rinəkwəkwə, pəh in ruə tuk Yo, minim nu.
³⁸ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Yermamə yame rhatətə irak, rəmhen kin nimri nu yame ravəhsi-pən nimraghien ramkwor-kwor mhaktə mokrig yerkin mamaiyu.” (Aes 44:3)”

³⁹ Yesu ramni nuhpikinien a, maməgkiar ye Nanmin kape Kughen yame kwasig ikin tukripivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iran. Mərig ye nīpīg a, Nanmin kape Kughen rīpəh hanə nuəyen tuk narmamə, meinai Yesu rīpəh hanə nivəniien ye nīkakien kafan ye rao ye neai.

Narmamə kimisəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu

⁴⁰ Yesu raməgkiar məknakin, narmamə kimisərig, kini tiksın kamhani mhamə, “Kwən e in profet kape Kughen yame profet minə kimnhani mə tukruə.”*

⁴¹ Kini tiksın khamə, “Kwən e in Kristo.”

Mərig tiksın khamə, “Nīkam. ?Nakhamə ta mə Kristo tukrisi-pən apa Galili uə? ⁴² Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə Kristo tukraməkeikei misi-pən ye kwənərəus kape King Deved, ye taon e Betlehem, imei Deved kupan.” ⁴³ Ror məkneikin, narmamə kimisəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu. ⁴⁴ Tiksın khamə tukharaptərəkin In; mərig yermamə kirik rīkək yame tukriraptərəkin In.

Nəmehuə minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

⁴⁵ Kini mobael minə kimnhavən misəm jif pris minə mine Farisi minə. Kini nəmehuə minə a kimisaiyoh mobael minə mhamə, “? Rhawor e nimnhapəh nharaptərəkinien Yesu mhakir mhauə?”

⁴⁶ Kini mobael minə khani-pən tuk əriə mhamə, “Yimnhapəh nharaptərəkinien In meinai yermamə kirik rīpəh hanə nhajounien rəmhen kin In.”

⁴⁷ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə mhamə, “? Rhawor? ?In rimivi əmiə kin nekuəyen kafan uə? ⁴⁸ ?Kapətawə kirik yemehua rīkək mine Farisi kirik yame ramni nəfrakisien

7:37: Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Rev 22:17 **7:38:** Jer 2:13; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Rev 7:17 **7:39:** Jon 1:33; 12:23; 13:31,32; Wok 2:17,33

* **7:40:** Əm-ru Dut 18:15. Moses rimini mə profet kirik min tukruə rəmhen kin in.

7:42: 2 Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7

iran. ⁴⁹ Narmamə apnapig əmə yamə mine kaseinein əgkap loa kape Moses kamhani nəfrakisien iran. Pəh iriə tukasərə ye narpinien kirik.”

⁵⁰ Kini Nikodimas e, in Farisi kirik. Kini in a iriə min. Kwən a, apa kupan rimavən maməgkiar kimi Yesu. Kini rarar mini-pən tuk əriə mimə, ⁵¹ “?Rhawor? Loa kapətawə ramni mə kwasig ikin tukhani-əhrav narpinien kape yermamə kirik, tukasəkeiki misəkupan mhavən, misətařig kin nəgkiarien kafan, misəm atuatur naha nhagin yame rimnor.”

⁵² Kini khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? ?Ik min ik yemə Galili, uə? Yuvən-ru məvheikin Nəkwəkwə kape Kughen, məm atuatur mə profet a kape Kughen to ripəh nisi-pənien ye Galili.”

⁵³ Kini narmamə kimnharerig-pən yerkwanu minə kapəriə.†

8

¹ Məřig Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas e kamni kimə Olif.

Yesu ripəh nəgkiar-skaiyen kimi piraovin kirik yame rakwasig apnapig kin narman

² Kəni rikwamer kin, Yesu rirerig-pən min ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini narmamə khapsaah kimnhauə, masərer ərkurao iran, kini In rəkwətə maməvhag kimi əriə. ³ Kini nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə khakir piraovin kirik mhauə tukun, misəřip-ərhav in ye nimri narmamə. Narmamə kimisəm əpu mə pian a rimnapir iriu yerman pisin. ⁴ Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun. Narmamə kimisəm əpu mə pian e rimnapir iriu yerman pisin. ⁵ Moses rimnərəhu loa kirik ye loa kapətawə mamni mə tukmə piraovin yame ramapir-pən apnapig tuk yerman, tukaməkeiki karkwhopni in. (Lev. 20:10; Deut. 22:22-24) ?Məřig ik nakmə rhawor?”

⁶ Iriə kimisaiyoh məknakin masor kiko-iko, mə Yesu tukrini nəgkiarien kirik yame ripəh nəmhenien, pəh kisəm-pən nar has kirik iran, mhavəhsi-pən narpinien kimin. Məřig Yesu rapnapig əmə, məmrəmir, mamrai-pən nar ye nimoptanə kin kwənkwa kwermi.*

⁷ Məřig iriə kasəkeiki misaiyoh In. Kini In rərer, mini-pən tuk əriə mə, “Nəmhən. Tukmə kimiə kirik e ikin e kafan norien has rikək, pəh in tukrəkupən markwhopni pian e.” ⁸ Kini In məmrəmir min mamrai-pən nar ye nimoptanə.

7:50: Jon 3:1 † **7:53:** Nəgkiarien ye Jon 7:53-8:11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfrakis, uə yermamə kirik rimnasik-əpnis-pən ye nəgkiarien kape Jon. *

8:6: Rikimiə tukraməsik mə Kughen rimirai-pən Natuakəmien Ten ye kapier kin kwermi. Eks 31:18; Dut 9:10.

8:7: Dut 17:7; Rom 2:1,22

⁹ Kini iriä kımısərig nəgkiarien kafan, misəriwək kırıkianə kırıkianə misap, ririkakun ye nəwharu minə meriaji nitamaruə. Iriä kımısap, mhapəh əmə Yesu mine pian ai kawəmır. ¹⁰ Kini Yesu rhekimter min mini-pən tuk pian ai mimə, “Pian əpə. ?Narmamə minə apa kwənhaukaa? ?Yermamə ruikək yame tukrini-ərhav kafam narpinien uə?”

¹¹ Kini pian a rimini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Yermamə rikək yame to rıvəhsi-pə narpinien kimi yo.”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ror pən Yo min to yakpəh nıvəhsi-preyen narpinien kimik. Mərig amvən, məpəh əmə norien yame mine rahas.”

Yesu In rəmhen kin nıkakien yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə

¹² Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Yo e, yo Nıkhakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Narmamə yamə mine kamhakwasig kin Yo to khapəh niseriwəkien ye nəpignəpien, mərig tukhavəh nıkakien yame ravəhsi-pən nımraghien kimi əriə.”

¹³ Kini Farisi minə kımnhani-pən tukun mhamə, “Ik nakamni-əhrav məknakin Ik, mərig yermamə kirik rikək yame tukrərer-ərhav mamni əfrakis mə kafam nəgkiarien raməfrakis. To kafam nəgkiarien rıpəh nərerien.”

¹⁴ Kini Yesu rini mimə, “Əwəh. Nəfrakisien mə Yo atuk əmə yakamni-ərhav Yo. Mərig nəgkiarien kafak in tukramərer tımtım, meinai Yo yakirkun aikin yımasi-pən ikin. Kini mırkun min aikin yakamvən ikin. Mərig kimiə nakseinein aikin yakamvən ikin mine ikin yımasi-pən ikin. ¹⁵ Kimiə e naksəkir norien kape narmamə ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig Yo yakpəh nəkirien norien kape narmamə məknakin. ¹⁶ Mərig tukmə yakəkir norien kape yermamə, yakamor ye norien yame ratuatuk. Mərig pəh nien mə yakaməkir ye nətərigien əmə kafak, mərig kımru Tatə Kughen yame rımnher-pə kin Yo, kapəmru nəkirien kırıkianə əmə. ¹⁷ Kımırai ye loa kapəmiə kimə, “Tukmə yermamə kırıru karəni nar kırıkianə əmə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarien kapəriu raməfrakis.” (Dut 19:15)

¹⁸ Kini taktakun ai, Yo yakamni-ərhav Yo, mərig Rımik yame rımnher-pə kin Yo, ramor nəgkiarien kafak ramərer tımtım.”

¹⁹ Kini kımısayoh In mhamə, “?Mərig kafam hiə tatə?”

Kini In rımə, “Kimiə nakseinein Yo, miseinein min Tatə kafak. Nakpiharkun Yo, to nakpiharkun min kafak Tatə.”

²⁰ Yesu rimini nægkiarien a nipig in rimnamhajoun narmamə apa ikin kamərəhu-pən mane ikin ye Nimə Ehuə kape Kughen. Mərig kwən kirik rikək yame to rīvən miraptərək In meinai ripəh hanə norien nipig kafan.

Yesu ramni mə In rimasi-pən ye rao ye neai

²¹ Kini Yesu rimini-pən min tuk əriə mimə, “Tuk nipig kirik, jakirkək, kini kimia taksarha kin Yo. Mərig nipig takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmia tukraməmır irəmia. Kimia nakseinein nhavəniēn aikin yakamvən ikin.”

²² Nipig rimini məknakin, mukreikin kapən kapə nəmehua kape nəmə Isrel. Khamə, “? Rhawor e kitawə kaseinein nhavəniēn aikin ramvən ikin? ?Tukmə ror tukrhopni atuk In ua?”

²³ Mərig Yesu rirpın nægkiarien mimə, “Kimia, iməmia eikin e. Mərig Yo yakmasi-pən apa ye rao ye neai meiwaiyu-pə. Tokrei tanə e pəh nien mə imak ikin. ²⁴ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmia mə kimia takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmia tukraməmır irəmia. Tukmə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien mə yo e Kristo, nipig takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmia tukraməmır irəmia.”

²⁵ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “!Eh! ?Ik pa en?”

Kini In rimini-pən tuk əriə mə, “Yo e yakaməvsao kin Yo ye nipig yame yimirikakun nhajounien kafak meriaji-pə e tak-takun. ²⁶ Yakirkun niniyen narimnar rehua irəmia, mivəhsi-pre narpinien ehuə kimi əmia. Mərig jakamni əmə nægkiarien yame Yermamə yame rimnher-pə kin Yo ramni-pə tuk Yo. Nægkiarien yame In ramni raməfrakis. Kini yakamni-ərhav pən nægkiarien kimi narmamə fam ye tokrei tanə yame In ramni-pə tuk Yo.”

²⁷ Mərig iriə khapəh nharkunien mə Yesu raməgkiar ye Rimni Kughen. ²⁸ Ror pən, In rini-pən tuk əriə mə, “Nipig kimia takpiharuk haktə Yo, Ji Yermamə, mipiharkun mə nægkiarien yame yakamni irak in raməfrakis. Kini mipiharkun min mə yakpəh norien nar kirik ye nətərigien əmə kafak, mərig yakamni əmə nægkiarien yame Rimik ramni-pə tuk Yo. ²⁹ Yermamə yame rimnher-pə kin Yo ramarə kimru min. In ripəh nəpəhyen Yo yakəriwək Yo pisin. Meinai nipig m-fam yakamor naha nhagin yame In rorkeikei.”

³⁰ Yesu ramni nægkiarien e, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

Mikip Ebrahim əfrakis minə mine ji Setan minə

³¹ Kini Yesu rimnəgkiar kimi nəmehua kape nəmə Isrel yamə mine kimnhani nəfrakisien iran mimə, “Tukmə

nakharpəṭəṛəkin tım tım nəgkiarien yame yakamni-pre tuk əmiə, kimiə atuətuk e narmamə kafak minə. ³² Kini kimiə takharkun nəfrakisien. Kini nəfrakisien en tukririsin əmiə nakhapiəpiə.”

³³ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “!Ah! Kitawə e kwənərəus kape Ebrahim. Kitawə khapəh nisor-atuə-kinien kape yermamə kirik. ? Rhawor e nakamni mə nar kirik tukraməkeikei mirisin əmawə yakhapiəpiə?”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasor norien has, norien has ramarmaru irəriə, mampəṭəṛəkin əriə mamor əriə kamhauə yorwok minə kafan. ³⁵ Kini nakharkun mə yorwok kirik, kafan yemehuə to ripəh neighanien kin in mə tukramarə ye nimə kafan. Mərig yemehuə rameighan əmə kin tini mə tukramarə ye nimə kape yamehuə kape nıpig m-fam.† ³⁶ Ror pən, tukmə Yo Ji Kughen yakamrisin əmiə, jakrisin əfrakis əmiə nakhapiəpiə. ³⁷ Yakirkun mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim. Mərig nakasarha-kin swatuk tuk nhopniyen Yo, meinai nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksəṭərig kin kafak nəgkiarien. ³⁸ Yo yakamni narimnar minə e yame yimnəm kafak Tatə ramor. Mərig kimiə nakasor narimnar yame kapəmiə tatə minə kimnhani-pre tuk əmiə.”

³⁹ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Mərig rimtawə e Ebrahim.”

Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “To rıpi mə kimiə kwənərəus atuətuk kape Ebrahim, to norien kapəmiə rıpiəmhen kin norien kape Ebrahim kupan. ⁴⁰ Yo yakamni-pre nəgkiarien əfrakis tuk əmiə yame Kughen rimini-pə tuk Yo. Mərig kimiə nakhamə takshopni Yo. Mərig to Ebrahim ripəh norien məknenkin. ⁴¹ Kimiə nakasor əmə norien kape tatə atuətuk kapəmiə.”

Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Pəh nien mə kimawə e kwajikovə kape swatuk. Kughen pisin əmə In rimimawə.”

⁴² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “To rıpi mə kapəmiə əfrakis e tatə Kughen, to nakpisorkeikei Yo, meinai Yo yimasi-pən iran, muə eikın e. Pəh nien mə yımauə ye kafak nərigien. Mərig yımauə meinai In rimnher-pə kin Yo. ⁴³ ? Mərig rhawor e nakhapəh nharkunien nıprai nəgkiarien kafak? Meinai nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksərig nəgkiarien kafak. ⁴⁴ Kimiə, norien kapəmiə rəmhen əmə kin rimimiə e

8:31: 2 Jon 1:9 **8:32:** Rom 8:2; 2 Kor 3:17; Gal 5:1 **8:34:** Rom 6:12-23; 1 Jon 3:8-9 † **8:35:** Ye nuhpikiniyen e, Yesu ramni mə nəmə Isrel kisəmhen kin slef yame kasarə iruə tuk promes mine nimə kape king. Nar apnapig Kughen rimirpen nəmə Isrel mə kafan narmamə, mərig in rıvəhsi-ta nehuəyen kapəriə, kiseiwaiyu əgkap rəmhen kin slef yame kafan nihuvəyen uə nautə rikək. **8:35:** Gal 4:30

8:37: Jer 9:25-26; 1 Jon 3:10 **8:39:** Rom 2:28-29; 9:7-9 **8:42:** 1 Jon 5:1

Setan. Kini nīpīg m-fam naksorkeikei mə takasor nəkwan. Norien kafan yame in rīmīrikakun mamor, ramor hanə. In yermamə kape nhopniyen yermamə. In raməməkin nəfrakisien, meinai nəfrakisien rīkək iran. In rameikuə məknakin meinai in a norien hanə kafan. In yeikuə, mine tatə kape neikuəyen. ⁴⁵ Mərig Yo yakamni-pre əmə nəgkiarien əfrakis tuk əmiə. Ror pən, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. ⁴⁶ Yo yakpəh hanə norien norien has; ror pən kimiə kirik rīpəh hanə nəm-pə-yen nar has kirik irak. Yakamni-pre nəgkiarien əfrakis tuk əmiə. ?Rhawor e nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak? ⁴⁷ Narmamə kape Kughen kasor nəkwai Kughen; mərig pəh nien mə kimiə kwajikovə minə kape Kughen, nakhapəh nisorien nəkwan.”

Yesu In yerpīrig rapita Ebrahim

⁴⁸ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimishek In mamhani mhamə, “! Man! Yakwəsəm əpu ik, mharkun mə ik pa. Ik nakəmhen kin yemə Sameria kirik yame nanmīn has ramərer-pən iran.”

⁴⁹ Mərig Yesu rīmə, “Nanmīn has rīkək irak. Mərig yakam-siai Rīmīk; kini kimiə nakhapəh nhasiaiye Yo. ⁵⁰ Yo yakpəh narkutien mə nhagik tukrehuə; mərig yermamə kirik aikin yame ramarkut mə nhagin tukrehuə. Kini In tukrīpiəkir narmamə m-fam. ⁵¹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame ramor kafak nəgkiarien to rīpəh nīmḥəyen tuk nīpīg kirik.”

⁵² Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kīmnhani-pən tukun mhamə, “! Yakwənharkun ai taktakun mə nanmīn has ramərer-pre iram! Meinai Ebrahim rīmamhə, kini profet minə kīmnhamhə mīn, mərig Ik nakamni mə yermamə yame ramor nəkwam to rīpəh nīmḥəyen tuk nīpīg kirik. ⁵³ ?Nakmə Ik nakehuə rapita Ebrahim e riptawə yame ruamhə ta, mine profet yamə mine kwənhamhə ta? ?Nakmə ik e pa?”

⁵⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “To yakvəhsi-haktə atuk Yo mamor nhagik ramehuə, kafak nəgkiarien in ror nar apnapīg əmə kin. Mərig kafak Tatə e yame kimiə nakamhani mə In Kughen kapəmiə In ravəhsi-haktə Yo, mamor nhagik ramehuə. ⁵⁵ Kimiə nakseinein pawk In; mərig Yo yakirkun In. To yakpini mə yakeinein In, mīpiuə yeikuə rəmhen kin yame kimiə nəmeikuə minə. Mərig yakirkun In mamor nəkwan. ⁵⁶ Rīpmiə e Ebrahim rīkin ramagien pīk mə tukrīpiəm nīpīg kafak yame tukrīpiuə. Kini nīpīg in ruirkun mə nīpīg kafak rīnamuə, kini rīkin ramagien əmə tukun.”

⁵⁷ Kini nāmehuə kape Isrel kīmnhani-pən tukun mhamə, “! Man! Ik tamaruə əmə kirik, kafam newk rīpəh hanə neriaji-pənien fifti. ? Rhawor e nakamni mə nīmnam yemə tu e Ebrahim?”

⁵⁸ Kini Yesu rīmā, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Ebrahim rīpəh hanə narhayen, Yo yaknarə ta.‡”

⁵⁹ Məkneikin khapik kapier asur minə mə tuksarkwhopni In kin. Mərig Yesu rīmnerkwaig, map ta irəriə ye Nimə Ehuə kape Kughen mamvən.

9

Yesu rīmnor huvə nīmrin pis kirik

¹ Nīpig kirik, Yesu rīnaməriwək mamavən, kini məm kwən kirik nīmrin rīmapis hanə. ² Kini narmamə kape Yesu khauə mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Kwən kirik e rīmnarha, nīmrin ruapis ta. Takni-ru mə rhawor ror məknakin. ?Ravəh narpinien ye norien has kape tatə uə mamə kafan, uə ravəh narpinien ye norien has kirik kafan yame rīmnor?”

³ Mərig Yesu rīmā, “Nīmri kwən e ramahas, mərig pəh nien mə ravəh narpinien ye norien has kirik kafan, uə kape tatə uə mamə. Mərig nīmrin ramapis məkneikin mə Kughen tukrha-joun kafan wok ye nīmraghien kafan. ⁴ Kitawə kasarə ye nīpig kape nīkakien, tukasəkeikei masor wok kape Yermamə yame rīmner-pə kin Yo. Mərig nīpig kape nəpignəpien tukruə, tukseinein nīsorien wok ye nīpig a. ⁵ Nīpig yakamarə ye tokrei tanə e, Yo nīkakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə.”

⁶ Yesu rini-ta nəgkiarīen a, mīvəh nīmoptanə mərig-əvhin, rəptig, mərəhu-pən ye nīmri yermamə a. ⁷ Mīni-pən tukun mīmā, “Takvən mar ye nu apa Saeloam.” (Nhag e Saeloam, nīpran ramni mə, “Kher-pən kin.”) Kini ai rīmavən, mar ye nu, kini marha məməm nar, mīrerig-pən iman yerkwānu. ⁸ Kini nāmə iman ikin, mīne narmamə yamə mīne kharkun in, mə in yermamə kirik yame nīpig m-fam ramaiyoh-pən kin mane, kīmīsam in, kisakur. Mīsaiyoh-pən əriə minə mhamə, “! Eh! ?Kwən e in e yermamə yame nīpig m-fam in ramkwəṭə mamiyoh-pən kin mane kimi narmamə, uə nīkam?”

⁹ Kini tiksīn khamə, “Ewəh. Mə in.”

Mərig tiksīn khamə, “Nīkam. To nakəm, nakmə in. Mərig pəh nien mə in.”

Mərig kwən a rīmā, “!Mə yo e!”

¹⁰ Kini iriə kasəkeikei kīmin mə tukrini mə rīmnhawor nīmrin rhuvə.

‡ 8:58: Əm-ru Jon 1:1; 17:5; 17:24. 8:59: Lev 24:16 9:2: Luk 13:2-3 9:3: Jon 11:4 9:4: Jon 12:35-36 9:5: Jon 1:4 9:7: Aes 35:5

11 Kini in rimə, “Kwən e, nhagin e Yesu, in rimivəh nimoptanə mærig-əvhin rəptig, mərəhu-pən ye nimrik mir, mini-pə tuk yo mə jakvən ye nu apa Saeloam, mar. Kini yakvən mar. Məkneikin məm nar.”

12 Kini iriə kisaiyoh-pən min in mhamə, “?Mərig kwən en ramarə hiə?”

Kini in rimə, “?Hei? Yakeinein.”

13 Kini khakir in mhauə kimi Farisi minə. 14 Nipig Yesu rimivəh nimoptanə mærig əvhin rəptig mərəhu-pən ye nimrin mir, nipig a ye Sabat. 15 Ror pən, Farisi minə min kisaiyoh-pən kwən a mhamə, “?Rhawor nimrim rhuvə?”

Kini kwən a rini-pən tuk əriə mimə, “Yesu rimnor-pən nimtəgei ye nimrik, kini yimavən mar, kini nimrik rhuvə.”

16 Kini Farisi minə kimisəwhai kwhen kiraru kapəriə tuk nəgkiarien a. Tiksin kimnhani mhamə, “Tukmə ror məkneikin, Yesu ripəh nsi-pənien ye Kughen, meinai In rimnakapir Sabat.” Mərig tiksin khamə, “Nikam. Ramsi-pən ye Kughen. Meinai yor təvhagə has to ripəh norien nimtətien minə məknakin.”

17 Kini iriə kisaiyoh min kwən a nimrin ramapis kupan, mhamə, “? Kwən a rimnor huvə nimrim, nakmə In naha yermamə? ?Kini rikim ramhaw-əsik?”

Kini in rini-pən tuk əriə mimə, “In profet kirik.”

18 Mərig nəmehuə minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien iran mə in apa kupan kwən a nimrin rimapis, mærig taktakun ai raməm nar. Ror pən, kisokrən kin rimni mine nisini kirauə. 19 Kisaiyoh-pən əriu mhamə, “?Rhawor? ?Kapəmiru e kwajikovə uə? ?Rimnarha nimrin ripis uə nikam? ?Rimnhawor nimrin rhuvə?”

20 Kini rimni mine nisini krəmə, “Yakrarkun mə kapəmrū e kwajikovə. Nipig rimnarha, nimrin ripis. 21 Mərig yakweinein mə rimnhawor nimrin rhuvə. Maweinein mə pa nhagin rimnor huvə nimrin. Saiyoh in. Mə rikin rinərə ta. In rirkun nəvsaoyen kin in.” 22 Karəni məknakin meinai krəgin kin nəmehuə minə kape nəmə Isrel, meinai nəmə Isrel kimnhani əutən mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav mə Yesu in Kristo, tukhapəh niseighanien kin rauru-pən ye nimə kape nofuginien. 23 Ror pən, rimni mine nisini kirəni mirəmə, “Saiyoh in. Mə rikin rinərə ta.”

24 Kini kisokrən min kin kwən a yame kupan nimrin rimapis, mə tukruə mærer ye nimririə. Kini kashek in mhamə, “Ni əfrakis əmə, mivəhsi-haktə nhag Kughen.* Kitawə kharkun mə Yesu In yor təvhagə has əmə.”

* 9:24: Nəmehuə minə kimnhani-pən tuk kwən a “Vəh si haktə nhag Kughen” nipran ramni mə khamhə Yesu tukrivəh kwəsū ye nhag Kughen. Əm-ru Jos 7:19.

²⁵ Mərig kwən ai rımə, “Yo yakeinein mə kwən a in yor təvhagə has uə nıkam. Nar kirikianə əmə yame yo yakirkun. Apa kupan, nımrık rımapıs. Mərig taktakun ai, yaknaməm nar.”

²⁶ Kını kısıyoh-pən mın in mhamə, “? Rımnhawor ik? ? Rımnhawor mor huvə nımrım?”

²⁷ Mərig in rımə, “Yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərig kimiə nakhapəh nısetərigien kın yo. ? Rhawor nakhamə jakəvsao mın kın? ? Kimiə mın nakhamə takhauə narmamə kape Yesu mınə, uə?”

²⁸ Kını iriə kashek in, mamhani hah in, mhamə, “! Ah! ! Ik e kafan kirik yermamə! Mərig kimawə narmamə kape Moses.

²⁹ Kimawə yakharkun huvə mə Kughen rımnəgkiar kimi Moses; mərig kimawə yakseinein mə kwən en rımasıpkaa.”

³⁰ Kını kwən ai rımə, “! Nəfrakisien! Kwən a rımnor huvə nımrık, mərig kimiə nakseinein mə rımasıpkaa. ³¹ Kitawə kharkun mə Kughen rıpəh nətərigien kın yor təvhagə mınə. Mərig yermamə yame ramsiai Kughen, mamor nəkwən, kını Kughen ramətərig kın! ³² Yermamə kirik rıkək yame rırkun nor-huvəyen yermamə rımnarha əmə nımrın rıpıs. ³³ To Yesu rıpıpəh nısi-pənien ye Kughen, to rıpıpəh norien nar kirik.”

³⁴ Kını iriə kımışek mın in mhamə, “! Kəsi! Ik yermamə kape norien has nıpig mıfam, rırıkakun ye nıpig yame nımnarha-pə, muə meriaji-pə ai taktakun. ? Rhawor e nakmə takhajoun əmawə?” Kını kisher-ye-rhav kın In ye nımə kape nofuginien.

Yermamə yame reinein Yesu, in rəmhen kın nımrın pıs

³⁵ Kını Yesu rımnərig nəvsaoyen kın, mə kımnhər-ye-rhav kın kwən ai ye nımə kape nofuginien. Kını rıvən mıvaag-pən kın, maıyoh-pən in mımə, “? Ik nakamni nəfrakisien ye Ji Yermamə?”

³⁶ Kını kwən a rımə, “Yemehua. ? Ji Yermamə e pa? Ni-pə huvə tuk yo, pəh jakni nəfrakisien iran.”

³⁷ Kını Yesu rını-pən tukun mımə, “Ik naknəm ta In. Yo e yakaməgkiar kımik ai taktakun.”

³⁸ Kını kwən ai rımə, “Yermaru. Yo yakamhatətə iram.” Kını in mənımkur maməhuak kımın.

³⁹ Kını Yesu rını-pən tukun mımə, “Yo yımauə ye tokrei tanə mə jakəkır narmamə. Mor narmamə yamə mınə khapəh nısam-huvəyen nar, kısəm huvə nar. Mamor narmamə yamə mınə kasəm huvə nar, iriə tukhapəh nısamien nar.”

⁴⁰ Kını Farisi mınə tıksın kımışərig nəgkiarien kafan mhamə, “? Rhawor? ? Nakmə nımrımawə rıpıs mın uə?”

9:28: Jon 5:45 9:31: Sam 66:16-20; Prov 15:29; Aes 1:15; 59:2 9:33: Jon 3:2

9:34: Jon 9:2; Aes 66:5 9:36: Rom 10:14 9:37: Jon 4:26 9:38: Mat 28:9

9:39: Aes 6:10; Mak 4:12; Luk 4:18 9:40: Rom 2:19

⁴¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “To nakpihani-ərhav mə nakhapəh nisəm-huvəyen nar, to nakpihapəh nhavəhyen narpinien tuk təvhagə has kapəmiə. Mərig kimiə nakhamə ta mə naksəm huvə nar, kini narpinien kape təvhagə has kapəmiə raməmır hanə irəmiə.”

10

Yesu ramni nuhpikinien ye yermamə yame ramarha tuk sipsip

¹ Kini Yesu rimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yəkrəh kirik rimə tukrivən məkrəh kin sipsip, to ripəh nukuraoyen ye kwəruə; mərig tukrivəro kin kəupə. ² Mərig yermamə yame ramarha tuk sipsip in tukrukurao-pən ye kwəruə. ³ Yermamə yame ramarha tuk kwəruə, nīpig m-fam in raməhitə ye kwəruə tuk kwən a, kini sipsip minə kharkun rikin. Nīpig m-fam in ramokrən kin nhagriə kirikianə kirikianə, kini kamhatərhav. ⁴ Mokrən fam kin sipsip minə kafan, maməkupən; sipsip minə kafan kamhakwasig kin, meinai kharkun rikin. ⁵ Mərig to khapəh nhakwasigien kin yermamə apnapig. Nikam. Tukmə yermamə apnapig, kisapta iran, meinai kaseinein rikin.”

⁶ Yesu ramni nuhpikinien, mərig narmamə kaseinein nīprai nəgkiarien kafan. ⁷ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Yo e, yo kwəruə yame sipsip minə tukhakurao-pən ikin. ⁸ Narmamə yamə mine kimisəkupən irak, iriə yeməkrəh minə. Sipsip minə khapəh nisətarigien kin əriə. ⁹ Yo e yo kwəruə. Narmamə yamə mine tukhakurao-pə yakamərer ikin, Kughen tukrivəh mīragh əriə. Tukhauə imə masəriwək misavən masən mənvhirik yame rhuvə. ¹⁰ Mərig yəkrəh ramuə imə tuk nar kirikianə əmə. Ramuə tuk nəkrəhyen, mine tuk nhopniyen, mine tuk nori-ahyen nar. Mərig Yo yakamuə mə takhavəh nīmraghien. Kini nīmraghien e in rukwar kin nīhuvəyen minə fam.

¹¹ “Yo e Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə. Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə, in rameighan kin kafan nīmraghien mə tukrivəh mīragh əriə. ¹² Mərig yorwok yame ramor əmə wok tuk nərok, sipsip minə pəh nien mə kafan. Kini nīpig tukmə rəm kuri aparū minə kamhauə, in rap, mīpəh sipsip minə. Kini kuri aparū minə tukhauə misəs sipsip minə, misəko rik rik əriə. ¹³ Yorwok a

9:41: Jon 15:22,24; Hib 10:28-31

10:1: Jon 10:8,10

10:7: Jon 1:51; 14:6

10:8: Jer 12:1; Esik 34:2

10:9: Sam 118:20,22-24

10:10: Jon 1:4; 3:15-16;

5:40; 20:31

10:11: Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34;

1 Pita 2:25; 5:2-4; Heb 13:20; Rev 7:17; Jon 15:13; 1 Jon 3:16

tukrap meinai in ramor əmə wok tuk nərok. Rīpəh nərig-pikiēn sipsip minə.

¹⁴⁻¹⁵ “Yo e, Yo Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə. Tata Kughen rirkun Yo, kini yakirkun In. Ye norien kirikianə əmə min, Yo yakirkun kafak sipsip minə, kini iriə kharkun min Yo, kini yakeighaan kin nimiraghien kafak tuk nivəh-miraghien əriə. ¹⁶ Kini kafak min tiksīn aikin sipsip, yamə mine khapəh nisəmirien ye kəupə e. Iriə min, tuksərig rikik. Kini iriə fam tukhauə kirikianə. Yo pisin əmə jakamarha huvə tuk əriə. ¹⁷ Kafak Tatə In rorkeikei pik Yo meinai yakeighaan kin kafan nimiraghien tuk nivəh-miraghien sipsip minə kafak. Kini kwasig ikin jakamragh min. ¹⁸ Yermamə kirik rikək yame to rīvəhsi-ta nimiraghien kafak. Yo pisin əmə yakavəh nehuəyen tuk nivəhsi-pən-ien kafak nimiraghien, mine tuk nimiragh-minien. Kafak Tatə rimini-pə tuk Yo mə jakor məknakin.”

¹⁹ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel minə kimisəwhai min kwhen kapəriə tuk nəgkiariēn a.* ²⁰ Iriə khapsaah kimnhani mhamə, “Kwən a, nanmin has kirik ramərer-pən iran. Kapən kapə rətəwao. ?Nakshawor masətərig kin In?”

²¹ Mərig tiksīn khani mhamə, “Nəgkiariēn a pəh nien mə nəgkiariēn kape yermamə yame nanmin has yame ramərer-pən iran. ?Rikimiə raməsik mə ta mə nanmin has rirkun nor-huvəyen nimirin pis rarha min, uə?”

Narmamə kasəmakin Yesu meinai In ramni mə In Ji Kughen

²² Ruauə ye nipig yame nəmə Isrel kasor lafet kirik kamni kimə “Dedekesen” apa Jerusalem. Nipig a, nipig kape nok-ieiyen. ²³ Kini Yesu rinaməriwək ye nikar Nimə Ehuə kape Kughen, ye kwənmhan kirik kamni kimə “Vranda Kape King Solomon.” ²⁴ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel tiksīn kimnhauə misarkurao iran. Misaiyoh In mhamə, “?Rhawor nakpəh norien Ik ror nirkunien ye nərigien kapəməwə mə Ik pa? Tukmə Ik Kristo, ni-pə huvə tuk əməwə.”

²⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərig nakhapəh nishatətəyen irak. Nimtətien yamə mine yakamor ye nhag Tatə kafak, iriə kasor kafak nəgkiariēn mə in raməfrakis. ²⁶ Mərig kimiə nakhapəh nishatətəyen irak, meinai kimiə pəh nien mə kafak sipsip minə. ²⁷ Kafak sipsip minə kasərig rikik mharkun Yo. Kini yakirkun huvə əriə. Kini iriə kamhakwasig kin Yo. ²⁸ Kini Yo yakvəhsi-pən nimiraghien rerin kimi əriə. To iriə khapəh nhamhəyen tuk nipig kirik.

10:14-15: Mat 11:27 **10:16:** Aes 56:8; Jon 11:52; Wok 10:34,35; Rom 1:16; Efes 3:6 **10:17:** Aes 53:12 **10:18:** Mat 26:53-54; Fil 2:8; Hib 5:8 * **10:19:** Əm-ru Jon 9:16. **10:21:** Eks 4:11 **10:24:** Luk 22:67-71 **10:25:** Jon 5:36; 8:58; 14:11 **10:26:** Jon 6:44

Kini yermamə kirik rikək yame to rīvəhsi-ta əriə ye kwermik.
²⁹ Kafak Tatə yame ravəhsi-pə əriə kimi Yo, In yerpərig rapita narimnar fam. Kini yermamə kirik rikək yame to rīvəhsi-ta əriə ye kwermi. ³⁰ Kimru kafak Tatə, kimru kirikianə əmə.”

³¹ Raməgkiar məknakin, nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhapik kapier apig mhamə tuksarkwhopni In. ³² Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kafak Tatə rīmivəhsi-pə nəsaninien kimi Yo, yakamor nīmətətien huvə minə ripsaah ye nīmrimia. ? Yimnor naha nīmətətien rahas nakhamə taksarkwhopni Yo tukun?”

³³ Kini iriə khamə, “Pa rīmə yakhamə jaksarkhwopni Ik tuk nīmətətien kirik yame Ik nīmnor. Mərig yakhamə jaksarkhwopni Ik meinai nəgkiarien kafam ramni hah Kughen. Ik yermamə apnapig əmə kirik, mərig nakamni mə Ik Kughen.”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “In apa kupan, kimirai-pən ye loa kapəmiə mə Kughen rimini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə naksəmhen kin kughen minə. (Sam 82:6)’

³⁵ Kini kitawə kharkun huvə mə Nəkwəkwə kape Kughen to rīpəh nukreikinien. ?Tukmə Kughen rimini-pən tuk narmamə tiksın apa kupan mə iriə kisəmhen kin Kughen, ³⁶ rhawor e nakashek Yo mamhani mə yakamni hah Kughen meinai yakamni mīmə Yo Kwajikovə kafan? Tatə Kughen rīmnrəhu karin Yo mə Yo pisin əmə e Kafan, mher-pə kin Yo ye tokrei tanə. ³⁷ To yakpipəh norien nīmətətien yamə mine Kafak Tatə ramni-pə tuk Yo, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ³⁸ Mərig nar apnapig nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kafak, mərig takhani nəfrakisien irak meinai yakamor nīmətətien minə kini nīmətətien minə a kasor əpu Yo, mə takharkun mə nīmraghien kape Tatə Kughen raməmīr irak, nīmraghien kafak raməmīr ye Tatə.”

³⁹ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptərəkīn In. Mərig In rapta irəriə.

⁴⁰ Kini mivən məviəfugin ye nu apa Jodan, mamvən ikin Jon rīmnor baptaes ye narmamə ikin kupan. Kini mamarə apaikin. ⁴¹ Kini narmamə khapsaah kimnhavən misəm In, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Man! Jon rīpəh nor-pawk-əyen nīmətətien kirik, mərig nəgkiarien yame in rīmnamni ye kwən e ruauə minor nəfrakisien kin.” ⁴² Kini narmamə khapsaah aikin a kimnhani nəfrakisien ye Yesu.

11

Lasaros rimamhə

1-3 Kini yemə Betani kirik, nhagin e Lasaros. Betani e yerkwanu imei Meri mine Mata. Meri a in a kwasig ikin rəvit-pən senta ye nihu Yesu Yermaru kapətawə, mīrəh nīkwənen mamrai nihun kin. Kini Lasaros ramhə, məkneikin, nowini mir kwher-pən nəgkiarien tuk Yesu mə, “Yermaru, ik kirik yame nakorkeikei pik, in ramhə.”

4 Yesu rimnərig nəgkiarien a, mimə, “Lasaros ramhə, mərig nimhəyen tukripəh nivəhyen in. Nəmhəyen a kafan tukror nīmətətien ye nəsaninien kape Kughen. Kini nəmhəyen kafan in swatuk tuk Kughen tuk nivəhsi-haktəyen Yo e kafan kwa-jikovə.” 5 Yesu rorkeikei pik Mata mine naorahini, mine kapəriu kakə Lasaros. 6 Mərig nīpig rimnərig pawk mə Lasaros rimamhə, In rimnarə Jodan mivəh nīpig kiraru min. 7 Kini mini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Pəh kharerig-pən min [ime Lasaros] ye provins Judia.”

8 Mərig kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Taktakun əmə kwuse, nəmehuə kape nəmə Isrel apa Judia kimnhamə tuksarkwhopni Ik kin kapiə apig. ? Mərig Ik nakmə tukharerig-pən min aikin?”

9 Kini Yesu rimini-pən nuhpikinien kirik kimi əriə mimə, “Kimiə nakharkun mə nīpig rarə kape niraanien rəmhen tuk norien wok kirik. To yermamə kirik raməriwək yer-aan, to rīpəh nhapitətərien, meinai rhakak. 10 Mərig tukmə raməriwək yenpig, in mīrkun nhapitətərien. Meinai rəpignəp.”

11 Yesu rimini-ta nuhpikinien mamni-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Kitawə kirik e Lasaros rinapir yeru ta. Mərig yakmə jakvən misig in pəh rarha.”

12 Kini kafan narmamə minə khani-pən tukun mhamə, “Yermaru. To rimə in ramapir əmə, tukripīəsanin min.” 13 Mərig nəgkiarien kape Yesu, nīpran ramni mə Lasaros ruamhə ta. Mərig kafan narmamə minə, rikiriə raməsik mə Lasaros ramapir əmə.

14 Kini Yesu rimini-pən huvə mimə, “Lasaros ruamhə ta. 15 Kini rikik ragien mə yakpəh niwəmir-kwis-ien kimru min. Meinai nar e yame jakor tukrasitu irəmiə takshatətə irak. Nəmhen, pəh khavən misəm in.”

16 Kini Tomas e kamni kimə Didimas*, rini-pən tuk narmamə minə tiksın kape Yesu mimə, “Rhuvə. Pəh kitawə mīfam khavən apa Judia. Pəh tikmir minə tukhauh ətawə, pəh kitawə tukhamhə kwis kitawə min.”

Yesu In rirkun nor-huvəyen yermamə yame ruamhə rarə mamragh min

17 Kini Yesu rimatərhav-pən Betani, kini mərīg mə kimnerkwaig ta kin nıprai Lasaros, rıvəh nıpig kuas. 18 Rukwanu a Betani in ipakə əmə tuk Jerusalem. Rıpəh norien isok rapita kilometa kisisər.† 19 Kini nəmə Isrel khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mhauə misəm Mata mine Meri mhavəh-si haktə nərigien kapəriu, meinai kapəriu kakə ruamhə.

20 Kini Mata rimnərig mə Yesu ramuə, kini rərar, mivən məm. Mərīg Meri, in ramkwətə əmə apa imə. 21 Kini Mata rimini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. To kitawə kipisarə, to kafak kakə rıpipəh nımhəyen. 22 Mərīg yo yakirkun mə tukmə nakaiyoh Kughen kin naha nhagin, kini In tukraməkeikei mivəhsi-pre kimik.”

23 Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Kafam kakə tukripiamragh min.”

24 Kini Mata rimə, “Yakirkun mə Lasaros tukramragh min ye Nıpig Kwasig, ye nıpig yame narmamə mi-fam tukhamragh min iran.”

25 Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Yo e, yo nuknei nımragh-minien ye nımhəyen. Kini Yo e, yo nuknei nımraghien. Narmamə yamə mine kashatətə irak, nar apnapig tukmə khamhə, mərīg tukasəkeikei mhamragh min. 26 Kini narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kini masarə hanə, tukhapəh nhamhə-əgkəpien tuk nıpig kırık. ?Nakamni nəfrakisien ye kafak nəgkiarieren uə nıkam?”

27 Kini Mata rini-pən tukun mimə, “Əwəh, Yermaru. Yakamni nəfrakisien iram mə Ik Kristo, Ji Kughen. Ik e, yermamə yame profet minə kimnamhani kupan mə takuə ye tokrei tanə.”

Yesu rimnasək tuk Lasaros

28 Mata rimini-ta nəgkiarieren ai, mivən mokrən kin nao-rahini Meri rikir ta mıravən iriu pisin, mini-pən tukun mimə, “Meri, Yhajoun ruauə, morkeikei mə tukrəm ik.” 29 Meri rərig, mərəer aihuaa əmə, mivən mə tukrəm Yesu. 30-31 Kini nıpig nəmə Isrel yamə mine kimnasəkwətə ime Meri, mhavəh-si haktə nərigien kafan, kimisəm Meri ramərer aihuaa əmə imə mamtərhav, khakwasig kin. Rikirirə raməsik mə ramvən apa suranə mə tukrasək.

Yesu rıpəh hanə nivənien ye rukwanu a; In raməmır hanə aikin Mata rimavən məm In ikin. 32 Kini Meri ritərhav mivən məm Yesu, meiwaiyu mənımkur-pən ye nihun, mimə, “Yermaru. To nakpiamarə kitasir, to kafak kakə rıpipəh nımhəyen.”

† 11:18: Gris ramın “stadia fiftin” rəmhen kin tri kilometa.

10:38-42 11:24: Dan 12:2; Jon 5:28,29; 6:39,40; Wok 24:15

25:46; Jon 3:15 11:28: Jon 13:13

11:20: Luk

11:26: Mat

³³ Yesu rəm pian a mine narmamə yamə mine kisarə iriə min misasək, rikin rəmhə pik. ³⁴ Kini raiyoh-pən əriə mə, “? Nimmhanim hiə kwən en?” ³⁵ Məkneikin mamasək.

³⁶ Kini nəmə Isrel tiksın khamə, “Səm-ru. Kwən e rimnorkeikei pik kwən a kupan.”

³⁷ Mərig tiksın kimnhani mhamə, “Kwən e In e kupan rimnor huvə yimrin pis kirik. ?Rhawor e ripəh nini-əhuyen Lasaros mə tukripəh nimhəyen?”

Yesu rimivəh miragh Lasaros

³⁸ Yesu rimnərig rahas pik tuk Lasaros. Kini mivən apa ye suranə. Kwənmhan yame kimirəhu ikin ye nipəg kapier, yame kimisisigin kin kapier. ³⁹ Kini Yesu rimə, “Səsua-ta ru kin kapier.”

Mərig Mata e nowin Lasaros rimini-pən tukun mimə, “Yer-maru. In rinapien ta. Kimiserkwaig ta kin rivəh nipig kuas.”

⁴⁰ Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “? Rhawor? ? Naknərukin ta mə yakməni-pre tuk ik mə tukmə nakhatətə irak, takəm nəsaninien ehua kape Kughen, ua?” ⁴¹ Məkneikin, kisəsua ta kin kapier. Kini Yesu rivaag faktə mimə, “Tata. Yakamni vi vi ik meinai nimnərig kafak nəhuakien. ⁴² Kini yakirkun mə nipig m-fam, nakamərig Yo. Mərig yakaməgkiar məkneikin mə narmamə yamə mine kasərer rarkurao irak tukhani nəfrakisien mə nimnher-pə kin Yo.” ⁴³ Yesu rini-ta nəgkiarien a, mokrən apomh mimə, “!Lasaros! Ərer miterhav-pə.” ⁴⁴ Kini yermamə mhə ai rimnhekimter, mipik neipən yame kimnhatuapis kapən kapə kin, meriaji nipran mine yamə mine kimnərkis nihun kin, məriwək miterhav-pə.

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəhsi-ta neipən kape yermamə mhə, pəh ramvən yerkwanu.”

Nəmə Isrel kasarhakın swatuk tuk nhopniyen Yesu

(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Nəmə Isrel khapsaah yamə mine kimnisarə iriə Meri masəm nar yame Yesu rimnor kini kishatətə iran. ⁴⁶ Mərig iriə tiksın kimnhavən misəm Farisi minə, mhani-ərhav-pən fam narimnar yame Yesu rimnor kimi əriə. ⁴⁷ Məkneikin, Farisi minə mine jif pris minə kimisofugin ye kaonsel kapəriə. Mhamə, “?Tukshawor iran mine kwən e? Rinamor nimtətien ripsaah. ⁴⁸ To khapəh əmə ramor əmə məknakin, kini narmamə m-fam tukshatətə iran. Kini nəmə Rom tukhauə misoriah kapətawə nimə e Nimə Ehua kape Kughen, mhavəhsi-ta kwənmhaan kapətawə tuk ətawə.”

⁴⁹ Kini iriə kirik, nhagin e Kaeafas, in ramor wok kape hae pris ye newk a. Rimini mimə, “!Nakseinein əgkap nar! ⁵⁰ Rhuvə əmə tuk əmiə mə yermamə kwənkwan kirikianə əmə

tukrimhə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame narmamə ye kantri piəpiə tukhamhə.”

⁵¹ (Ramni nəgkiarien a, mərig pəh nien mə nərigien kafan. Mərig in ramni-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin, meinai in ramor wok kape hae pris ye newk a. Kini in ramni mə Yesu tukrimhə tuk nivəh-miraghien nəmə Isrel. ⁵² Mərig pa rimə tukrimhə əmə tuk nəmə Isrel mərig tukrimhə tuk ji Kughen yamə mine kisarə rarkurao ye tanimtanə, mamor əriə kamhauə kirikianə.) ⁵³ Ror məkneikin, ye nipig a, nəmehuə kape nəmə Isrel kimnharai mhun mhamə tukshopni In. ⁵⁴ Ror məkneikin, ririkakun ye nipig a, Yesu ripəh nəriwəkien ye nimri nəmə Isrel. Map aikin a, mivən ye taon kirik, nhagin e Efrem. Taon a in ipakə əmə tuk tipəvsik. Kini In mamarə aikin iriə kafan narmamə minə.

Narmamə kape Yesu kimisor apnəpeina ye lafet kape Pasova

⁵⁵ Rinamuə ipakə tuk nipig kape lafet kape nəmə Isrel kamni kimə Pasova. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ikin pisin pisin minə mhauə Jerusalem mhamə tuksor narimnar minə pəh mishawən ye nimri Kughen, mipihavən ye lafet. ⁵⁶ Kini narmamə minə a kimisarha-kin Yesu. Misofugin ye Nimə Ehuə kape Kughen, misaiyoh əriə minə mhamə, “?Keinein mə Yesu tukruə ye lafet e uə nikam?”

⁵⁷ Mərig ye nipig a, jif pris minə mine Farisi minə kimnhani nəgkiarien kirik mə tukmə yermamə kirik rirkun ikin Yesu ramarə ikin, tukraməkeikei muə mini-əsah pən tuk əriə, pəh mobael minə tukhavən mharaptəəkən.

12

Meri rimnəvit-pən senta ye nihu Yesu

(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

¹ Nipig sikis əmə raməmīr ai tukpisor lafet kape Pasova. Kini Yesu rirerig-pən min Betani a imei Lasaros e yame Yesu rimnor ramragh min ye nimhəyen. ² Kini nəmə ikin a kimisor nəviginien kirik tuk nivəhsi-pənien nisaiyen kimi Yesu. Kini Mata rimivəh nəviginien muə. Kini Lasaros min raməmīr aikin iriə Yesu mine, kasəkwətə ye tebol masəvigin. ³ Kini Meri rivəh botel ehuə kirik* rukwar kin senta e kamni kimə nad; nimrin rhaktə pik. Kini məvit-pən ye nihu Yesu, mivəh nimar nikwənen, mamrai-ta kin. Nəmiəv senta rimnapien huvə ye nəkwai nimə minə fam.

⁴ Mərig yermamə kirik kape Yesu, nhagin e Judas Iskariot, kwasig ikin ripieighaan-pən kin Yesu ye kwermi tikmir minə

11:50: Jon 18:14

11:52: Aes 49:6; Jon 10:16

11:55: Eks 12:13,23,27

12:2:

Luk 10:38-42

* 12:3: Nəgkiarien kpae Gris ramni “lepta,” rəmhen kin haf lita.

12:3: Mak 14:3

kafan, rîmîni-əhu, mamni mîmə, ⁵ “Rhuvə pik mə to in ror salem əmə kin; mîrkun nîvəhyen mane ehua kin tuk nîvəhsi-pənien kimi yavən has mîna. Senta e nîmrîn rəmhen kin tri handred taosen vatu.”† ⁶ In ramni məkna kin, məriḡ pa rîmə rîkin rehua tuk yavən has mîna. Məriḡ ramni əmə meinai in yəkrəh. In ramərer tuk nîtip kapəriə, kini nîpig kirik in raməkrəh kin.

⁷ Məriḡ Yesu rîmə, “! Ei! Hapəh pian en. Piraovin e ravi-təḡpən senta ye nîprak mamor apnəpenə ye nîprak mə tukrihuvə ye nîpig yame tuknim Yo. ⁸ Yavən has mîna tukasəmîr kimiə miriə nîpig fam. Məriḡ Yo jakpəh nəmîrien kitawə-m kimiə nîpig fam.”

Jif pris mîna kasarha kin swatuk tuk nhopniyen Lasaros

⁹ Ye nîpig a, nəmə Isrel khapsaah kimisəriḡ mə Yesu ramarə Betani, kini kinəmhavən tukun. Məriḡ pa rîmə kimnhavən mə tuksəm əmə Yesu, məriḡ kimnhavən mîn mə tuksəm-ru Lasaros e yame rîmamhə məriḡ Yesu rîmnor in ramragh mîn. ¹⁰ Məkneikin, jif pris mîna kimnharai mhun mə tukshopni mîn Lasaros, ¹¹ meinai nəmə Isrel khapsaah kimisəm Lasaros ramragh mîn, kimishatətə ye Yesu, mhaukreikin-pən nimeitairiə kimi jif pris mîna.

Yesu rîmavən Jerusalem mor əpu mə in king

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

¹² Kəni rikwamer kin, narmamə khapsaah kimnhauə Jerusalem mhamə tuksor lafet kape Pasova. Kini misəriḡ mə Yesu raməriwək mamua ipakə tuk taon. ¹³ Məkneikin iriə khatərhav ye taon a, mhapik nîmar nəmîr mhavən mə tuksəm Yesu. Masokrən apomh mhamə,

“!Səḡnəḡin Kughen!”‡

“!Pəh kîvəhsi-haktə Kwən en ramua ye nhag Yermaru!” *(Sam 118:26)*

“!Pəh kîvəhsi-haktə king kape nəmə Isrel!”

¹⁴ Kini Yesu rîmnəm kwaji dongki kirik, məkwətə-pən iran mamvən. Nar e raməri-pən profesi kirik yame ramni mə,

¹⁵ “Nîpian Saeon. § Hapəh nhaginien.

Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə, maməsua ye dongki.

Maməsua ye ji dongki mamua.” *(Sef 3:14; Sek 9:9)*

¹⁶ Ye nîpig a, narmamə kape Yesu mîna kimiseinein nîprai nar a. Məriḡ kwasig ikin, nîpig Yesu rîmîmrigh mîn ye nîmhəyen, kini Kughen rîmnor əpu nehuəyen kape Yesu, kini

† 12:5: Nəḡkiarîen kape Gris ramni tri handred dinari. 12:8: Dut 15:11
12:9: Jon 11:43,44 ‡ 12:13: Nəḡkiarîen kape Gris ramni mə, “Hosana.”
Nîpran ramni mə, “Vəh mîragh əmawə,” uə, “Səḡnəḡin Kughen.” 12:13: Jon
1:49 § 12:15: Nîpian Saeon uə ji nāmə Saeon, nîpran ramni nîpiraovîn yamə
mine kisarə apa Jerusalem.

rikiriä rīpiāsik mā Nəkwəkwə kape Kughen rīmnəvsao kin narīmnar yame tukripitərhav-pə ye nīmraghien kape Yesu. Kini narmamə kīmisor narīmnar minə a, ror nəgkiarien kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin.

¹⁷ Kupan, nīpig Yesu rīmnokrən kin Lasaros, kini Lasaros rhekimter ye nəpəg kapier mītərhav-pə ye nīmri narmamə khapsaah. Kini ai, iriə kīmnhatərhav misərer-ərhav mamhani-ərhav nar a yame Yesu rīmnor. ¹⁸ Əmə məkneikin, narmamə khapsaah kīmisərig nəgkiarien mā In rīmnor nīmətətien a, kini khauə masəm Yesu aikin a. ¹⁹ Kini Farisi minə kīmnhani-pən tuk əriə minə mhamə, “Səm-ru. Kitawə kiseinein nhani-əhuyen kwən a. !Taktakun ai, narmamə m-fam ye tanīmtanə kinamhakwasig kin In!”

Nəmə Gris tīksin kīmisorkeikei mā tuksəm-ru Yesu

²⁰ Kini nīpig narmamə kīmnhavən Jerusalem mā tuksəhuak ye nīpig kape lafet e, kini nəmə Gris tīksin kīmnhavən min mā tuksəhuak. ²¹ Mhavən misəm Filip e yemə Betsaeda, yerkwanu kirik apa Galili. Mhani-pən tukun mhamə, “Yemehuə. Yaksorkeikei mā jaksəm Yesu.” ²² Kini Filip rərer mivən, mīni-əsaah-pən tuk Andru, kini iriu kīmīravən mīrəni-əsaah-pən tuk Yesu.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Taktakun ai, Yo, Ji Yermamə, kafak nīpig ruauə ta, mā Kughen tukror əpu kafak nehuəyen. ²⁴ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mā tukaməkeikei kīnim-pən kweru nai ye nīmoptanə. To kipipəh nīnim-pənien ye nīmoptanə, to rīpipəh nurəyen mhaktə mamor kwənkwan khapsaah. Mərig tukmə kīnim-pən ye nīmoptanə, tukraməkeikei murə mamor kwənkwan ripsaah. ²⁵ Yermamə yame ramətərig pik tuk kafan nīmraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei məpkərhav iran. Mərig yermamə yame rikin rīpəh nəsik-pikien kafan nīmraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei mamraptərakin huvə nīmraghien kafan kape rerin. ²⁶ Yermamə yame rorkeikei mā tukror wok kafak, in tukraməkeikei mīkwəsīg kin Yo. Ikin pukaa yakamvən ikin, kīmrū min. Kini Rīmīk Kughen tukrisiai yor wok kafak minə.”

Yesu raməgkiar ye nīmhayen kafan

²⁷ Kini Yesu rīmini-pən tuk əriə mīmə, “Taktakun ai, rikik rəmhə pik. ?Mərig jakhawor pən iran mine? To yakpəh nīnim-pənien tuk kafak Tatə mīmə, ‘Təkvəhsi-ta nəmhəyen yame ramuə tuk Yo.’ Nikam, to yakpəh nīniyen məknakin meinai narīmnar minə a, yakmauə tukun.” ²⁸ Kini In maməhuak mīmə, “Tatə, vəh-si haktə atuk nhagīm.”

Məkneikin nəgkiarien kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mimə, “Yo yakwərəhşi-haktə ta nhagik, kini taktakun ai, jakrəh-si haktə min.”

²⁹ Kini narmamə yamə mine kimnasərer ipakə tukun kimisərig nəgkiarien a, kini iriə tiksın khamə, “!Eh! ?Naha e? ?Karuəruə kirik, uə?”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. Agelo kirik raməgkiar kimin.”

³⁰ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nəgkiarien ramsi-pən ye rao ye neai pəh nien mə kafak; mərig kapəmiə, tukrasitu irəmiə. ³¹ Taktakun ai rimmor nıpiğ yame Kughen tukrəkir narmamə ye tanımtanə. Kini taktakun ai, in tukrivəh-si-əhu əgkap nəsaninien kape Setan e yame ramarmaru ye tokrei tanə. ³² Nıpiğ tukaməsik haktə Yo, kini yakvi-pə narmamə m-fam tukhauə tuk Yo.” ³³ In raməgkiar məknakin kimi əriə mamhajoun mə tukshawor-pən iran mine mishopni In.

³⁴ Kini narmamə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakwəsərig ta ye loa kapətawə mə Kristo tukraməkeikei mamarə kitawə min kape rerin. ?Mərig rhawor e nakamni mə narmamə tukasəkeikei misəsik haktə Ji Yermamə? ? Nəgkiarien e ‘Ji Yermamə,’ nıpran ramni mə naha?”

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nikakien e, ramarə tuk əmiə kape nıpiğ kwakwə əmə. Kini nıpiğ nikakien tukraməmır tuk əmiə, taksəriwək iran. Tamə, nəpignəpien ruvrig əpis əmiə. Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye nəpignəpien, kaseinein ikin kamhavən ikin. ³⁶ Nıpiğ nikakien tukraməmır tuk əmiə, kimiə taksəkeikei mishatətə ye nikakien, mə kimiə takharkun nhauəyen kwajikovə minə kape nikakien.”

Nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

Yesu rimi-ta nəgkiarien a, kini map-ta irəriə, mivən merk-waig. ³⁷ Nar apnapig mə In rimmor ta nımtətien ripsaah ye nımrı nəmə Isrel, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

³⁸ Nar a ritərhav-pə ror Nəgkiarien kape profet Aesaea kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yame ramni mimə,

“Ah. Yermaru. Narmamə kwatiksın əmə kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kapəməwə.

Nar apnapig mə nakamor nımtətien ye nəsaninien kafam, mərig to khapəh nhaniyen nəfrakisien iram.” (Aes 53:1)

³⁹ Kini iriə to khapəh nhaniyen nəfrakisien iran rəri-pən nəgkiarien yame Aesəa ruini-ta kupan mimə,

⁴⁰ “Kughen rimmor əriə mə nımririə tukripis.

To nımririə rıpiyə nıpisien, to iriə kipsisəm, mıpiharkun.

Kini In rimnor rikiriä ripäh naräyen.

To rikiriä ripiarä, to kipisarat ye narigien kapäriä, kini mishatätä iran, kini ripior nimraghien kapäriä ripihuvä min.” (Aes 6:10)

41 Profet Aesea kupan rimnamægkiar mamni mæknakin meinai in rimnäm năsaninien kape Yesu, mamăvsao kin.

42 Kini mărīg, ye nīpīg a, nămehuă mină rīpsaah kwănmopin, iriă min kimishatätă ye Yesu. Mărīg iriă kimnhapăh nhani-ărhavyen mă kwăshatätă iran, meinai kimnhagin kin Farisi mină, mă tamă kisher ye rhav kin ăriă ye nimă kape nofuginien, 43 meinai nămehuă mină a kimisorkeikei pīk mă narmamă tukhavăh-si haktă ăriă, rapita yame kisorkeikei mă Kughen rīkin tukragien tuk ăriă.

Nīpīg Kwasīg tukruă, Kughen tukrivăhsi-păn narpīnien kimi narmamă yamă mine khapăh nhaniyen năfrakisien ye Yesu

44 Kini Yesu rokr-apomh mīmă, “Narmamă yamă mine kishatätă irak, păh nien mă kishatätă pisin ămă irak, mărīg kishatätă min ye Kughen yame rimnher-pă kin Yo. 45 Kini narmamă yamă mine kasăm Yo, păh nien mă kasăm ămă Yo, mărīg kasăm min Kughen yame rimnher-pă kin Yo. 46 Yo e nīkakien. Yakmauă ye tokrei tană e mă narmamă yamă mine kishatätă irak tukhapăh nisarăyen ye năpīgnăpien. 47 Narmamă yamă mine kasărig kafak năgkiarien, mhapăh nisorien, to yakpăh nīni-ărhavyen kapäriă narpīnien, meinai păh nien mă yakmauă ye tokrei tană e mă jakni-ărhav narpīnien kape narmamă. Mărīg yakmauă mă jakvăh mīragh ăriă. 48 Mărīg Yermamă kirik aikin yame tukrivăhsi-păn narpīnien kimi narmamă yamă mine kamhaukreikin-păn nīmeitairiă kimi Yo, mhapăh nhavăhyen kafak năgkiarien. Tuk nīpīg yame Kughen tukrăkir narmamă iran, Kughen tukrivăhsi-păn narpīnien kimi ăriă, meinai kimisăpăh năgkiarien yame yīmini-păn tuk ăriă. 49 Meinai năgkiarien yame yakamni, păh nien mă kafak pisin ămă, mărīg Tata Kughen yame rimnher-pă kimi Yo, In rīmini-pă tuk Yo mă jakamăkeikei mīni măknakin. 50 Kini Yo yakwīrkun ta mă năgkiarien kafan rīrkun nīvipănien narmamă ye nīmraghien rerin. Ror păn, năgkiarien yamă mine yakamni, Tata Kughen ravăhsi-pă kimi Yo, kini yakamni.”

13

Yesu rimneiwaiyu rămhen kin yor wok kirik, măkwi nihu narmamă kafan mină kin nu

¹ Rinor nīpig atuatur kape nāmā Isrel tuk norien lafet kape Pasova. Kini Yesu ruirkun mā kafan nīpig ruauā ta mā tukrāpāh kafan nīmraghien ye tokrei tanā mivān mamarā iriu Rimni Kughen. Nīpig m-fam In rorkeikei pīk kafan narmamā yamā mine kisarā ye tokrei tanā, kini mārīg tak-takun ai in ramhajoun norkeikeiyen minā fam kafan kimi āriā. ² Rinamenaiyu, kini Yesu mine kafan narmamā minā kinasāvigin. Kini Setan rimivāhsi-pān vāh-si-pān ta kimi Judas ji Saemon Iskariot, mā tukreighaan-pān kin Yesu ye kwermi tikmīr minā kafan. ³ Yesu rimirkun mā Tata Kughen rimnārāhu-pān ta narimnar fam ye kwermīn, kini muirkun min mā In rimasi-pān ye Kughen, kini tukripirerīg-pān min tuk Kughen. ⁴ Mākneikin, rhekimter, mirāhsi-ta kafan kot, kini mātāt kin neipān kirik. ⁵ Kini mirāh besin kirik, miruk-pān nu iran. Kini mivān mokwi nihi kafan kin narmamā minā. Māspir nihuriā kin neipān yame rimnātāt kin.

⁶ Mor māknaikin, mivān meriaji-pān Saemon Pita, kini Pita rini-pān tukun mīmā, “Yermaru. ?Rhawor? Ripāh nāmhenien mā Ik takākwi nihuk kin nu.”

⁷ Mārīg Yesu rini-pān tukun mīmā, “Ik nakpāh nirkunien nīprai nar e yakamor ai taktakun. Mārīg tuk nīpig kirik, takpīrkun nīpran.”

⁸ Kini Pita ramni-āhu In mīmā, “Nīkam. To nakpāh nākwi-āfrakisien nihuk tuk nīpig kirik.”

Mārīg Yesu rimā, “To yakpīpāh nākwiyen nihum, ik nakpāh nuāyen kafak yermamā.”

⁹ Kini Saemon Pita rini-pān tukun mīmā, “Yermaru. Tukmā ror mākneikin, kini takpāh nākwi-āmāyen nihuk, mārīg ākwi min kapāk kapā mine kwermik.”

¹⁰ Mārīg Yesu rini-pān tukun mīmā, “Nīkam. Narmamā yamā mine kwāsar ta, kwāshawān. To khapāh nīsar-minien. Mārīg Yo jakamākeikei mākwi āmā nihum. Kimiā nakwāshawān ta. Mārīg pāh nien mā kimiā fam. ¹¹ Yesu ruirkun mā iriā pa nhagin tukreighaan-pān kin in ye kwermi tikmīr minā kafan. Ror pān, In rimini mīmā, “Pāh nien mā kimiā fam nakwāshawān.”

¹² Kini Yesu rimnākwi fam āriā, mivān mivāh-si-pān kafan kot, mivān mākwtā-pān ye kwānmhaan yame rinamkwātā-pān ikin. Mamaiyoh āriā mīmā, “?Kimiā nakharkun nīprai nar e yīmnor irāmiā ai taktakun uā? ¹³ Kimiā naksokrān kin Yo mā Yhajoun mine Yermaru, kini ratuatur. Meinai nāfrakisien mā Yo Yhajoun kapāmiā mine kapāmiā Yermaru. ¹⁴ Meinai nar apnapīg Yo e kapāmiā Yermaru mine Yhajoun kapāmiā, mārīg yīmnākwi nihumiā, kini ye norien kirikianā

əmə min, kimiə min takasəkeikei masəkwi nihumiə minə. ¹⁵ Yo yimnor mhajoun əmiə kin, mə takasor əmə norien kirkianə əmə irəmiə minə. ¹⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yorwok kirik to ripəh nehuəyen rapita kafan yemehua; kini yermamə yame ravəh nəgkiarien mameriwək to ripəh napitayen yermamə yame ravəhsi-pən nəgkiarien kimin. ¹⁷ Taktakun ai, kimiə nakwənharkun huvə nar e. Ror pən, tukmə nakasor məkneikin irəmiə minə, Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə.

¹⁸ “Mərig pa rimə yakamni əmiə m-fam. Yakirkun əmiə mə ni-pa minə e yakmirpen əriə. Mərig nəgkiarien e kape Nəkwəkwə kape Kughen tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“ ‘Yermamə yame jakwən kwis bred kimru min,
in tukrukreikin-pə nimeitaan kimi Yo, muə tikmir kafak.’
(Sam 41:9)

¹⁹ Yakamni-pre tuk əmiə, mə narimnar minə e ripəh hanə niterhav-pəyen; mərig nipig tukmə khatərhav-pə, takhani nəfrakisien irak, mə Yo e Kristo.

²⁰ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yakher-pən kin yermamə kirik tuk nəvsaoyen kin kafak nəgkiarien kimi narmamə, kini narmamə rikiriə ragien tukun, rəmhen əmə kin yame rikiriə ramagien tuk Yo. Kini tukmə narmamə rikiriə ragien tuk Yo, rəmhen əmə kin yame rikiriə ragien tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo.”

Yesu rimini-ərhav mə Judas tukreighaan-pən kin in ye kwermi tikmir minə kafan

(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

²¹ Nipig Yesu rimini nəgkiarien a, rikin rəmhə, kini In mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik irətawə tukreighaan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak.”

²² Kini kafan narmamə minə kisarha-pən misəm əriə minə. Rikiriə raməsik mə, “?Ramni pa?” ²³ Kini iriə kirik, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwətə ipakə əmə tukun. ²⁴ Kini Saemon Pita rəsiwən-apsapis-pən kimin mimə, “Aiyoh-pən-ru In mə pa nhagin e ramni.”

²⁵ Kini kwən a rimneiwaiyu-pən ipakə tuk Yesu maiyoh In mimə, “Yermaru. ?Pa e nhagin?”

²⁶ Kini Yesu rimə, “Kwən a in e yame jakakapir bred meires ye sup mivəh-si-pən kimin.” Məkneikin In rəkapir bred, meires ye sup, mivəh-si-pən kimi Judas, ji Saemon Iskariot. ²⁷ Kini Judas rivəh bred ai. Məkneikin Setan rivən yerkin.

Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nar e nakmə takor, yuvən aihuaa əmə mor.” ²⁸ Mərig narmamə minə kape Yesu kisəkwətə rarkurao ye tebol masəvigin, kimnhapəh nharku-nien nıprai nəgkiarinen kape Yesu. ²⁹ Judas, in ramərer tuk nıtip kapəriə, kini iriə tiksın, rikiriə rəsik mə Yesu rimini-pən tukun mə tukrivən mivəh nımri nəviginien kirik nəriə kape lafet, uə mə tukrivən mivəh-si-pən mane tiksın kimi yavən has minə. ³⁰ Rınəpignəp ta. Kini nıpig Judas rıvəh bred, kini mərər, mitərhav.

Yesu rimini nəgkiarinen vi kirik mə tuksor

³¹ Judas ruatərhav, kini Yesu rimə, “Taktakun ai, Kughen tukrivəhsi-haktə nhagik e Ji Yermamə. Kini Yo, Ji Yermamə, yakvəhsi-haktə nhag Kughen. ³² Mərig nıpig Yo, Ji Yermamə, jakor əpu nehuəyen kape Kughen, kini Kughen pisin əmə tukror əpu atuk nehuəyen kafak. Kini In tukror aihuaa əmə.

³³ “Kafak kwajikovə minə, kitawə to khapəh nisəmır kwisien ror tu. Kini kimia takpissarha-kin Yo. Mərig Yo yakamni-pre nəgkiarinen kirikianə əmə kimi əmia yame yakwəni-pən ta tuk nəmehuə kape nəmə Isrel, mimə, ‘İkin yakamvən ikin, kimia to nakhapəh nhavənien ikin.’

³⁴ “Yakamərhə-pre natuakəmien vi kirik kimi əmia mə takasəkeikei misorkeikei əmia minə. Yımnorkeikei əmia, kini ye norien kirikianə əmə min, kimia takasəkeikei misorkeikei əmia minə. ³⁵ Kini tukmə naksorkeikei məknakin əmia minə, narmamə mifam tukharkun mə kimia kafak narmamə minə.”

Yesu rimini-ərhav mə Pita tukripini mə in reinein Yesu

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶ Kini Saemon Pita rımnaiyoh In mimə, “Yermaru. ?Nakmə takvən hiə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “İk to nakpəh nıkwəsıgien kin Yo ai taktakun, kiravən ikin yakamvən ikin. Mərig tuk nıpig kirik, nakpivən.”

³⁷ Kini Pita raiyoh-pən mimə, “Yermaru. ? Jakpəh nıkwəsıgien kin ik tuk naha? Yakmə jakıkwəsıg kin Ik nar apnapıg tukmə kimə tukhopni Ik, tukhopni kwis ərau.”

³⁸ Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “? Ik nakmə takıkwəsıg kin Yo nar apnapıg tukmə kimə tukhopni kwis ərau? Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, man tukripəh nəkakəhanəyen, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

14

Yesu In swatuk tuk nıvənien tuk Tatə Kughen

¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rikimiə tukripəh nəmħəyen. Shatətə ye Kughen, mishaatətə min irak. ² Ye nimə kape Tatə kafak, kwənmhaan ripsaah. To ripipəh norien məknakin, to yawəni-əsaah pre ta iran tuk əmiə. Taktakun ai, yakamvən aikin tuk nor-əpnəpənəyen ye kwənmhaan kapəmiə. ³ Meinai jakvən mor apnəpeinə ta ye kwənmhaan kapəmiə, kini mīrerig-pə min mikir əmiə, khavən misarə kitawə-m kimia, mə kimia takasarə aikin yakamarə ikin. ⁴ Ikin a yakamvən ikin, kimia nakwənharkun ta swatuk yame ramvən ikin.”

⁵ Mərig Tomas rini-pən tukun mə, “Yermaru, kimawə yak-seinein aikin nakamvən ikin. ? Jakshawor-pən iran mine mharkun swatuk yame ramvən apaikin?”

⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yo e, yo swatuk. Kini Yo e, nuknei nəfrakisien, kini Yo e nuknei nimraghien. Yermamə yame ripəh nuəyen tuk Yo to ripəh nivəniyen tuk Rimik. ⁷ Tukmə nakharkun Yo, nakharkun min Rimik. Ror pən, ririkakun ai taktakun, nakwənharkun ta In, misəm ta In.”

⁸ Kini Filip rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. Hajoun-ru Tata Kughen kimi əmawə. In əmə a kimawə yaksorkeikei.”

⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Filip, Yo yimnarə pawk kitawə-m kimia rapomh. ? Mərig ik nakeinein hanə Yo uə? Yermamə yame raməm Yo, raməm min Tatə Kughen. ? Rhawor e ik nakamni mə jakhajoun Tata Kughen kimi əmiə? ¹⁰ ? Nakamni nəfrakisien irak mə nimraghien kafak, ramarə iriu Tatə Kughen, kini nimraghien kafan ramarə irak? Nəgkiarien e yakamni, pəh nien mə kafak əmə. Nipig m-fam, Tatə Kughen ramarə irak, mamor wok ye nimraghien kafak. ¹¹ Hani nəfrakisien irak mə nimraghien kafak raməmīr ye Tatə Kughen, kini nimraghien kafan raməmīr irak. Mərig tukmə nakhapəh nishatətəyen irak məknəkin, takhani nəfrakisien irak tuk nīmətətiyen yamə mine yakamor. ¹² Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak, iriə tukasor narimnar yamə mine Yo yakamor. Nəfrakisien mə iriə tuksor nīmətətiyen ripsaah rapita yame Yo yakamor, meinai Yo yaknəpəh tokrei tanə e, minamrerig-pən tuk Tatə Kughen. ¹³ Yo Ji Kughen, kini tukmə naksaiyoh Kughen kin naha nhagin ye nhagik, Yo jakaməkeikei mor, mə wok e kafak - Yo kwajikovə kape Kughen - tukrivəhsi-haktə nhag Tatə Kughen. ¹⁴ Kini tukmə naksaiyoh Yo kin nar kirik ye nhagik, jakaməkeikei mor.”

14:1: Sam 4:5 **14:2:** Hib 11:16 **14:3:** Jon 12:26; 1 Tes 4:16-17; 2 Korin 5:8, Fil 1:23 **14:6:** Jon 1:4; 6:35; 10:9; Wok 4:12; Hib 10:20 **14:7:** Jon 1:18; 1 Jon 2:23 **14:8:** Eks 33:18 **14:9:** Aes 9:6; Jon 1:14,18; 10:30; 12:44-45; 13:20; 2 Korin 4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hib 1:3 **14:10:** Jon 14:20; 10:38; 17:21 **14:12:** Luk 10:17 **14:13:** Mat 7:7

Yesu ru'ini ta m̄ Nanm̄in kape Kughen tukreiwaiyu-p̄

¹⁵ Kini Yesu rimnægkiar m̄irp̄in nægkiarien kafan m̄im̄a, “Tukm̄a kim̄īa naksorkeikei Yo, takas̄ekeikei masor nægkiarien kafak. ¹⁶ Kini Yo, jakaiyoh Tat̄a Kughen m̄a In tukrher-pre kin Yasitu m̄in kirik rur̄a tuk̄ ām̄īa. Kini In tukramar̄a rer̄in kim̄īa m̄in. ¹⁷ Yasitu a in Nanm̄in kape N̄efrakisien. Narmam̄a kape tokrei tan̄a tukhap̄ah nhav̄ahyen In yerkiria, meinai irīa khap̄ah nis̄am̄ien In, maseinein In. M̄arig kim̄īa nakw̄anharkun ta In, meinai In ramar̄a kim̄īa m̄in. Kini In tukram̄am̄ir yerkim̄īa kape n̄ip̄ig m-fam.

¹⁸ “N̄ip̄ig Yo jakt̄arhav, to yakp̄ah n̄ap̄ahyen ām̄īa naksar̄a pis̄in ām̄a, r̄amhen kin kwajikov̄a yame khamh̄a tan kin. Yo jakpirer̄ig-p̄a m̄in tuk̄ ām̄īa. ¹⁹ P̄ah nien m̄a tuktu, narmam̄a kape tokrei tan̄a tukhap̄ah nis̄am-m̄inien Yo. M̄arig kim̄īa takas̄am Yo kape n̄ip̄ig m-fam. Yo jakamragh m̄in ye n̄imh̄ayen kafak, kini kim̄īa m̄in takhamragh m̄in ye n̄imh̄ayen kap̄am̄īa. ²⁰ Ye n̄ip̄ig kape nar̄imnar m̄in̄a e, kim̄īa takharkun m̄a n̄imraghien kafak ram̄am̄ir ye Tat̄a Kughen. Kini n̄imraghien kap̄am̄īa ram̄am̄ir irak, kini n̄imraghien kafak ram̄am̄ir ir̄am̄īa.

²¹ “Yermam̄a yame rav̄ahs-huv̄a nægkiarien kafak, kini mamor, norien a ramhajoun p̄an m̄a in rorkeikei Yo. Kini yermam̄a yame rorkeikei Yo, Tat̄a Kughen rorkeikei m̄in in. Kini Yo m̄in jakorkeikei in. Mor̄ apu yo kim̄in, m̄a in tukr̄irkun huv̄a Yo.”

²² M̄akneikin, Judas e (p̄ah nien m̄a Judas Iskariot, m̄arig n̄ifnagni kirik), rimnaiyoh In m̄im̄a, “Yermaru. ?Nakhawor mor̄ apu ām̄a Ik kimī āmaw̄a, kini m̄ip̄ah nor̄-apu-yen Ik kimī narmam̄a m-fam ye tokrei tan̄a?”

²³ M̄arig Yesu r̄ini-p̄an tukun m̄im̄a, “Yermam̄a yame rorkeikei Yo, in tukram̄ekeikei mamor kafak nægkiarien. Kini Kafak Tat̄a tukrorkeikei in. Kini kim̄ru kafak Tat̄a, jakraūa m̄war̄a kim̄asir m̄in. ²⁴ Yermam̄a yame r̄ip̄ah norkeikeiyen Yo, in to r̄ip̄ah norien nægkiarien kafak. Nægkiarien yam̄a m̄ine n̄imis̄arig yakamni, p̄ah nien m̄a yakamni atuk̄ ām̄a. M̄arig yim̄iv̄ah nægkiarien m̄in̄a a tuk kafak Tat̄a yame rimnher-p̄a kin Yo yakūa. ²⁵ Yo yakamni-̄arhav-pre nægkiarien m̄ine kimī ām̄īa ye n̄ip̄ig kitaw̄a-m̄ kim̄īa. ²⁶ M̄arig Nanm̄in kape Kughen yame in Yasitu, yame Tat̄a Kughen tukrher-pre kin ye nhagik, In tukrhajoun ām̄īa kin nar̄imnar m̄in̄a fam. Kini

14:15: Dut 11:13; Jon 13:34, 1 Jon 2:3-5,24; 5:3; 2 Jon 6 **14:16:** Jon 14:26; 15:26; 16:7 **14:17:** Jon 15:26; 16:13; 1 Korin 2:14; 1 Jon 4:6; 5:6 **14:19:** Jon 6:57; 16:16 **14:20:** Jon 10:38; 17:21 **14:21:** Jon 16:27; 1 Jon 2:5 **14:22:** Wok 10:41 **14:23:** Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efes 3:17; 1 Jon 4:12,16; Rev 21:3 **14:24:** Jon 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50

mor əmiə mə rikimiə tukraməsik narimnar yame yakamni-pre tuk əmiə, mə takhapəh nisəru-kinien. ²⁷ Pəh nien mə tuktu, yakəpəh əmiə, kini mərəhu-pre nəmərinyen kafak ramarə tuk əmiə. Kini nəmərinyen e yame jakvəhsi-pre kimi əmiə, ror pisin ye nəmərinyen yame narmamə kape tokrei tanə kasəruhu. Rikimiə tukripəh nəpouyen, mhəpəh nhəginien. ²⁸ Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarien kafak yame yimini-pre tuk əmiə mimə, 'Yo jakpiəpəh əmiə, kwasig ikin, mipirerig-pə min tuk əmiə.' Tukmə naksorkeikei əfrakis Yo, rikimiə tukragien əmə mə taksəm Yo yakamvən tuk kafak Tatə, meinai In yerpərig rapita Yo. ²⁹ Yo yakwəni-pre ta narimnar minə e tuk əmiə ai taktakun, yamə mine tukpihatərhav-pə, mə nipiɡ tukhauə misor nəfrakisien kin, kimiə takhani nəfrakisien irak. ³⁰ To yakpəh nəgkiar-pikien kitawə-m kimiə, meinai Setan e yermaru kape tokrei tanə rinamuə. Nəsaninien kafan rikək tuk napitayen Yo, ³¹ məriɡ yakamor atuətuk əmə nəgkiarien kape Tatə Kughen, mə narmamə kape tokrei tanə tukharkun mə Yo yakorkeikei In."

Kini Yesu rimə, "Ita. Pəh kisərer misap eikin e."

15

Yesu ramni nuhpikinien kin In, mə In rəmhen kin nukne nai

¹ Kini Yesu rimini mimə, "Yo e nuknei nai əfrakis. Rimik In yəsim. ² Kini kwermi nai minə fam yamə mine khəpəh nhakuəyen, In tukrərəru ta əriə. Kini kwermi nai minə fam yamə mine kamhakuə, In tukrəspir əriə mə tukhakuə kin kwənkwaierə ripsaah. ³ Kini kimiə naksəmhen kin kwermi nai. Yakaməspir huvə əmiə kin nəgkiarien yame yakamni-pre tuk əmiə. ⁴ Səpit-pə irak, kini jakəpit-pre irəmiə. To kwermi nai rīpəh nəpit-pənien ye nīpran, to rīpəh nikuəyen. Ye norien kīrikianə əmə min, tukmə nakhapəh nisəpit-pəyen irak, to nīmraghien kapəmiə rīpəh norien kwənkwan.

⁵ "Yo e nuknei nai. Kini kimiə rəgrəgin minə. Yermamə yame rəpit-pə irak, kini jakəpit-pən iran, nīmraghien kafan tukror kwənkwan ripsaah. Məriɡ tukmə naksəpəh Yo, to nakhapəh nisorien nar kīrik. ⁶ Yermamə yame rīpəh nəpit-pəyen irak in rəmhen kin kwermi nai yame kərəru, kamarakikin, ramswiin mimsiə. Kwermi nai yamə mine kisor məknakin, kampik, kamarakikin-pən ye nap, kavaan əru. ⁷ Tukmə naksəpit-pə tuk Yo, kini nəgkiarien kafak raməmīr irəmiə, naha nhəgin yame kimiə naksorkeikei misaiyoh kin, Kughen tukrivəhsi-pre kimi

14:26: Jon 15:26; 16:7,13; 1 Jon 2:27 **14:27:** Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7 **14:30:** Jon 12:31 **14:31:** Jon 10:18; 12:49 **15:1:** Aes 5:1-7; Jon 6:35 **15:2:** Mat 7:20; Gal 5:22-23; Efes 5:8-9; Fil 1:11; Hib 12:5-11
15:3: Jon 1:29; 13:10; Efes 5:26 **15:4:** Jon 6:56 **15:5:** Fil 4:13 **15:6:** Mat 3:10

əmiə. ⁸ Nīmraghien kapəmiə tukror kwənkwan ripsaah; nar a tukravəh-si haktə nhag Tatə, kini mamhajoun mə kimiə kafak minə narmamə.

⁹ “Tatə Kughen In rorkeikei pik Yo. Kini ye norien kirkianə əmə min, Yo yakorkeikei əmiə. Haraptərəkīn tim tim kafak norkeikeiyeen. ¹⁰ Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, takamharəh tim tim kafak norkeikeiyeen, rəmhen əmə kīn yame yakamor nəgkiarien kape Tatə Kughen, mamraptərəkīn tim tim norkeikeiyeen kafan. ¹¹ Yo yimnamni-ərhav-pre nəgkiarien e tuk əmiə mə rikimiə tukragien, rəmhen kīn yame Yo, rikik ramagien. Kini rikimiə tukragien magien pik. ¹² Yakamərəhu-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə, rəmhen kīn yame Yo yakorkeikei əmiə. ¹³ Yermamə yame rameighan-pən kīn kafan nīmraghien mə tukrivəh mīragh in minə tiksīn, norkeikeiyeen kafan rehuə rapita norkeikeiyeen kape narmamə minə tiksīn. ¹⁴ Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, ramhajoun-pən mə kimiə kafak tiksīn fren minə. ¹⁵ To yakpəh nokrən-minien kīn əmiə mə yorwok minə kafak, meinai yorwok ramor əmə wok meinein nərigien kape yamehuə kafan. Mərig taktakun ai, yakamokrən kīn əmiə mə kafak minə fren, meinai yakamni-ərhav-pre fam nəgkiarien yame Tatə Kughen ramni-pə tuk Yo. ¹⁶ Pəh nien mə kimiə nīmnharpen Yo; mərig Yo yimīrpen əmiə. Kini Yo yakamīrpen əmə mə takhavən masor wok, kini pəh wok kapəmiə tukror kwənkwan. Kini kwənkwai wok kapəmiə tukraməmīr kape rerīn. Kini ai, tukmə naksaiyoh kīn naha nhagin kimi Tatə Kughen ye nhagik, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmiə. ¹⁷ Yakamərəhu-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə.”

Narmamə kape tokrei tanə kasəməkīn narmamə kape Yesu minə

¹⁸ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mīmə, “Tukmə narmamə kape tokrei tanə kasəməkīn əmiə, rikimiə tukraməkeikei maməsik mə apa kupan, iriə kīmisəməkīn məkneikīn Yo. ¹⁹ To ripi mə kimiə narmamə kape tokrei tanə, to narmamə kape tokrei tanə kisorkeikei əmiə; mərig pəh nien mə kimiə narmamə kape tokrei tanə e. Yo yakwīrpen ta əmiə, kini mivəh-si ta əmiə tuk narmamə kape tokrei tanə. Ror pən, narmamə kape tokrei tanə kasəməkīn əmiə. ²⁰ Rikimiə tukraməkeikei məsik nəgkiarien yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə, ‘Yorwok

15:7: Mat 7:7 **15:8:** Jon 8:31; Gal 5:22-23 **15:10:** Jon 14:15 **15:11:** 1 Jon 1:4 **15:12:** Jon 13:34 **15:13:** Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1 Jon 3:16 **15:15:** Jon 8:26 **15:16:** Jon 13:18; 15:5 **15:17:** Jon 15:12 **15:18:** Aes 66:5; 1 Jon 3:13 **15:19:** Jon 13:16; 17:14

kirik to ripəh nehuəyen rapita kafan yemehuə.* Kini tukmə narmamə kape tokrei tanə kasor ahas pə pik kimi Yo, ye norien kirikianə əmə mīn, iriə tukasəkeikei masor ahas pre tuk əmiə. To iriə kipisor nəgkiarien kafak, to kipisor mīn nəgkiarien kapəmiə. ²¹ Iriə tuksor məknakin irəmiə, meinai kimiə kafak mīnə narmamə, kini iriə kaseinein Kughen yame rimnher-pə kin Yo.

²² “To yakpipəh nuəyen mægkiar kimi əriə, to kipəh nəm-pənien nar kirik irəriə. Mərig taktakun ai, yakwauə ta; to khapəh niserkwaigien kin təvhagə has kapəriə. ²³ Yermamə yame raməməkin Yo, In raməməkin mīn Rimik. ²⁴ Yimauə mor nīmətətien mīnə e ye nīmriəriə, yame to yermamə pisin kirik ripəh norien. Ror pən, iriə kharkun mə Yo e pa. Kharkun pawk Yo, mərig kasəməkin Yo, masəməkin mīn Rimik. Kini taktakun ai, tuksəm-pən nar has irəriə. ²⁵ Mərig narimnar mīnə e tukasəkeikei misor məknakin, mor mə nəgkiarien yame kimnharai ta ye nəkwəkwə kape Loa kapəriə tukruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,

“Yimipəh nor-pawk-əyen nar has kirik irəriə,
mərig iriə kasəməkin Yo.” (Sam 35:19, 69:4)

²⁶ “Mərig nipig Yasitu tukruə, in tukrini-ərhav Yo. Nanmīn kape Nəfrakisien tukrisi-pən tuk Tatə Kughen. Kini Yo jakher-pre kin rurə tuk əmiə. ²⁷ Kini kimiə mīn, takasəkeikei mhani-ərhav Yo, meinai kitawə-m kimiə kimnisarə kwis ye nirikakunien ye wok kafak muə meriaji-pə ai taktakun.

16

¹ “Yo yakamni-ərhav-pre narimnar mīnə e tuk əmiə mə kapəmiə nhatətəyen tukripəh nimirien. ² Iriə tukpisher ta kin əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə; kini nəfrakisien əgkap mə nipig yame ramuə, tukshopni əmiə, mhamə ta mə nar yame kasor, riki Kughen ramagien tukun. ³ Iriə kasor narimnar mīnə a meinai iriə kaseinein Tatə Kughen maseinein mīn Yo. ⁴ Mərig Yo yakaməkupan mamni-ərhav-pre narimnar mīnə e tuk əmiə. Kini nipig tukmə nakwəsəm narimnar mīnə a kinamor irəmiə, rikimiə tukraməsik mə Yo yakwəni-ta narimnar mīnə a tuk əmiə.

Wok yame Nanmīn kape Kughen tukror

Kini Yesu rimə, “Mərig Yo yimnapəh niniərhav-pre-yen narimnar mīnə e tuk əmiə apa kupan, meinai kitawə-m kimiə

* **15:20:** Yesu rimini məkneikin ye Jon 13:16. **15:20:** Jon 3:16; 2 Tim 3:12
15:21: Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Jon 16:1-3; Wok 5:41; 1 Pita 4:14; Rev 2:3 **15:22:** Jon 9:41; Rom 1:20; 2:1; Luk 11:31-32 **15:24:** Jon 5:36;
 Mat 11:20-24 **15:26:** Jon 14:26 **15:27:** Luk 24:48; Jon 21:24; 1 Jon 1:2; 4:14
16:2: Aes 66:5; Jon 9:22; 12:42; Wok 26:9-10 **16:3:** Jon 15:21; 1 Jon 3:1

kimnasəmir, [nahasien minə a ramuə əmə tuk Yo]. ⁵ Mərig taktakun ai, jakrerig-pən tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Kini kimia kirik rimnəpəh naiyohyen Yo mə yakamvən hia. ⁶ Yakamni-ərhav-pre narimnar yamə mine tukripitərhav-pə tuk əmia, rikimia rəpou. ⁷ Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə rhuvə pik tuk əmia mə jakəpəh əmia. Meinai to yakpipəh nəpəhyen əmia, to Yasitu ripipəh nəmirien tuk əmia. Mərig tukmə yakəpəh əmia mamvən, kini jakher-pre kin Yasitu tukruə marə kimia min. ⁸ Kini nipig In tukruə, mhajoun narmamə kape tokrei tanə mə iriə yor təvhagə has minə, kini nətərigien kapəria ripəh nəmhenien mə iriə tuksor nar ratuatuk ye nimri Kughen. Kini nətərigien kapəria ripəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə. ⁹ Nanmin e tukrhajoun əria mə iriə yor təvhagə has minə meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ¹⁰ Kini tukrhajoun əria mə nətərigien kapəria ripəh nəmhenien mə tuksor nar yame ratuatuk ye nimri Kughen, meinai jakrerig-pən tuk kafak Tatə, kini iriə tukhapəh nisəm-minien Yo. ¹¹ Kini tukrhajoun əria mə nətərigien kapəria ripəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə, meinai Kughen in rinəkir ta yermaru kape tokrei tanə e Setan mimə tukrivəh-si-pən narpinien kimin.

¹² “Yakmə jakni-pre narimnar ripsaah min tuk əmia. Mərig to nakhapəh nhapik-famien əria, meinai iriə khaskai pik tuk əmia. ¹³ Mərig nipig Nanmin kape Nəfrakisien tukruə, In tukrikir əmia, mor əmia takharkun nəfrakisien minə fam. In to ripəh nini-atuk-əməyen kafan nəgkiarien. Mərig In tukramni-ərhav əmə narimnar yamə mine In ravəh tuk Tatə Kughen. Kini mamni-ərhav-pre tuk əmia narimnar fam yame tuk nipig kirik kipihauə. ¹⁴ In tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo mini-ərhav-pre tuk əmia. Tukror norien a, mivəh-si haktə Yo. ¹⁵ Narimnar fam kape Tatə Kughen, kafak. Ror məkneikin, Yo yakamni mə Nanmin e tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo, mamhoprai-pre kimi əmia.”

Yesu tukrimha, marə mhekimter min, kafan narmamə tuksəm min In

¹⁶ Kini Yesu rimini-pən tuk əria mimə, “Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo.”

¹⁷ Kini narmamə tiksın kafan kisaiyoh əria minə mhamə, “? Nəgkiarien e nipran rimə naha? In ramni-pə tuk ətawə mimə, ‘Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo,’ kini In rimini min mimə, ‘Yakamvən jakəm Tatə Kughen.’ ¹⁸ ?Nəgkiarien e rimini mə, ‘pəh nien mə tuktu’

nipran ramni mə naha? Kitawə kiseinein nəgkiarien e In ramni.”

¹⁹ Kini Yesu ruirkun ta mə iriə kasorkeikei mə tuksaiyoh In kin niprai nəgkiarien kafan, kini In rimiini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor? Yo yakamni mə, ‘Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo.’ ?Kini taktakun ai naksaiyoh əmiə minə mə takharkun niprai nəgkiarien e uə? ²⁰ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rikimiə tukrəmhə, taksasək pik. Mərig narmamə kape tokrei tanə, rikiriə tukragien. Kimiə taksərig rahas pik, mərig nəmhəyen kapəmiə tukrukreikin muə nagienien. ²¹ Tukmə ruauə ipakə mə pi-raovin kirik tukreimək kin kwajikovə kafan, tukraməkeikei mərig rahas; meinai rinor nipig kafan mə tukreimək. Mərig kwasig ikin, tukmə tini rarha, rikin tukripəh nəsik-minien nəmhəyen kafan. Rikin tukragien əmə meinai tini rimnarhapə ye tokrei tanə. ²² Ye norien kirikianə əmə min, naksərig rahas pawk ai taktakun, mərig kwasig ikin, jakəm min əmiə, kini rikimiə tukragien pik; to yermamə kirik ripəh nor-minien əmiə naksərig rahas. ²³ Ye nipig a, to nakhapəh nisaiyoh-minien Yo kin niprai nəgkiarien kirik.

“Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksaiyoh Tatə Kughen kin nar kirik ye nhagik, kini In tukrivəh-si pre kimi əmiə. ²⁴ Nakhapəh nisaiyoh-hanəyen kin nar kirik ye nhagik. Mərig saiyo h kin, mhavəh, pəh rikimiə tukragien pik.”

Yesu rimnapita nəsaninien kape tokrei tanə

²⁵ Kini Yesu rəgkiar mamni mīmə, “Yo yimini-pre nuhpikinien ye narimnar minə e tuk əmiə. Mərig nipig ramuə yame jakpəh nini-pre-əmə-yen nuhpikinien minə tuk əmiə, mərig jakəgkiar atuətuk kin Tatə Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In. ²⁶ Ye nipig a, to yakpəh nəgkiar-atuə-kinien kapəmiə, mərig taksəgkiar atuətuk kimiə Tatə Kughen misaiyoh In kin narimnar ye nhagik. ²⁷ Meinai Tatə Kughen In rorkeikei pik əmiə, meinai kimiə naksorkeikei Yo, mamhani nəfrakisien irak mə yimasi-pən ye Kughen. ²⁸ Yimasi-pən ye Tatə Kughen muə ye tokrei tanə. Kini pəh nien mə tuktu, jaktərhav min ye tokrei tanə, mirerig-pən min tuk Tatə Kughen.”

²⁹ Kini narmamə kafan minə kimnhani mhamə, “! In en! Taktakun ai ik nakpəh nini-əməyen nuhpikinien, mərig nakamhoprai atuətuk əmə nəgkiarien. ³⁰ Taktakun ai yakwənharkun ta mə to yermamə kirik ripəh hanə nini-pre-yen nəgkiarien kirik, kini ik nakwirkun ta nərigien kafan. ! Nar e ramhajoun-pən mə Ik nımasi-pən ye Kughen!”

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nakamhani nəfrakisien irak ai taktakun. ³² Mərig sətərig-ru. Nipig ramuə, kini nəfrakisien mə ruauə ta- yame narmamə tuksəko ye rhav əmiə taksaiyu rik rik, mamhavən iməmiə minə ikin, misəpəh pisin əmə Yo yakaməmır. Mərig Yo yakpəh nəmirien Yo pisin, meinai nipig m-fam Kafak Tatə raməmır kimru min. ³³ Yo yakwəni-ərahv-pre ta narimnar minə e tuk əmiə, mə takhapəh nisətərig-pikien tukun, misarə ye nəmərinuyen meinai nimraghien kapəmiə raməmır irak. Nipig tukmə naksarə ye tokrei tanə e, takasəkeikei misarə ye nəmhəyen. Mərig takhapəh nhaginien, masərer tim tim, meinai Yo yimnapita nəsaninien kape tokrei tanə.”

17

Yesu rimnəhuak tuk kafan nimraghien

¹ Yesu rinamni narimnar minə a, mivaag haktə ye neai, mamni mimə,

“Kafak Tatə. Nipig ruauə ta. Vəh-si haktə nhagik pəh rehuə, mə Yo min jakvəh-si haktə nhagim pəh rehuə, ² meinai Ik nimivəhsi-pə nəsaninien mine nehuəyen kimi Yo e kafam Kwajikovə; mə jakamarmaru ye narmamə minə fam, kini mirkun min nivəhsi-pənien nimraghien rerin kimi narmamə yamə mine nimivəhsi-pə əriə kimi Yo. ³ Kini nimraghien rerin e, nipran e mə narmamə tukharkun Ik, yame Ik pisin əmə Ik Kughen əfrakis, mharkun Yo, Yesu Kristo, yame Ik nimnher-pə kin Yo. ⁴ Yo yimnavəh-si haktə nhagim ye tokrei tanə e, kini minor ta infamien ye wok yame Ik nimivəhsi-pə kimi Yo mə jakor. ⁵ Tatə, taktakun ai, takvəh Yo yakurə mamarə kīrau mik. Vəh-si haktə Yo mivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo, rəmhen əmə kin yame yakwəvəh ta kupan nipig tokrei tanə e rimnamrikək hanə.

Yesu raməhuak tuk aposol minə kafan

⁶ “Narmamə yamə mine Ik nimivəh-si ta əriə ye tokrei tanə mivəh-si pə kimi Yo, Yo yakamhajoun əriə kin Ik. Kupan, iriə kafam narmamə minə; mərig taktakun ai, Ik nakamərahv-pən əriə ye kwermik, mə iriə kafak minə narmamə. Iriə kasəri-pən kafam nəgkiarieren, ⁷ kini taktakun ai, iriə kharkun mə narimnar yame nimivəhsi-pə kimi Yo, ramsi-pre əmə tuk Ik. ⁸ Iriə kharkun narimnar minə e meinai Ik nakwəni-pə ta nəgkiarieren iran kimi Yo, kini Yo

16:31: Jon 4:23 **16:32:** Sek 13:7; Mat 26:56; Mak 14:27; Jon 8:29 **16:33:** Mak 13:9; Jon 14:27; Rom 8:37; 1 Jon 4:4; 5:4; Rev 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7 **17:1:** Jon 12:23; 13:31,32 **17:2:** Dan 7:14; Mat 28:18; Jon 6:37,39; 1 Korin 15:27-28
17:3: Jon 17:25,26; Fil 3:8 **17:4:** Jon 13:31; 19:30 **17:5:** Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11 **17:6:** Jon 1:18

yakmāni-ərhav-pən tuk əriā, kini iriā kamhavəh yerkiria, mharkun mā nəfrakisien əgkap mā Yo yimasi-pre tuk Ik, mamhani nəfrakisien mā Ik nimnher-pə kin Yo.

⁹ “Yo yakaməhuak tuk əriā. Yəkpəh nəhuakien tuk narmamə kape tokrei tanə. Yakaməhuak əmə tuk narmamə yamə mine Ik nimivəh-si-pə əriā kimi Yo, meinai iriā kafam narmamə minə. ¹⁰ Narmamə minə e yimipik əriā, iriā fam mine e, iriā kafam narmamə minə. Kini narmamə mifam e nimipik əriā, kafak minə fam. Kini Ik nimnor narmamə minə e mā nimraghien kapəriā ravəh-si haktə nhagik. ¹¹ Taktakun ai, yaknauvrə tuk Ik, kini pəh nien mā tuktu, jəkpəh narə-minien ye tokrei tanə e. Mərig narmamə minə e kasarə hanə ye tokrei tanə e. Tatə, Ik nakatuatuk əgkap. Takəpkətərəkīn narmamə minə e pəh tukasarə huvə ye nəsaninien kafam, yame Ik nimivəh-si pə kimi Yo, mā iriā tukasarə kirikianə əmə, rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə. ¹² Nipig yimnamarə kimawə miriā, kini yimnarha huvə tuk əriā ye nəsaninien kafam yame Ik nimivəh-si-pə kimi Yo. Yimnaməm huvə əriā, mipəh nəpəhyen kirik. Iriā kirikianə əmə rimnerwei, yermamə e in e yame tukraməkeikei mivəh narpinien. Nar a rimatərhav-pə mor nəgkiarien ye Nəkwəkwə Imərhakə ruə mor nəfrakisien kin.

¹³ “Taktakun ai, yaknavruə tuk Ik, mərig yakamarə hanə ye tokrei tanə mamni nəgkiarien minə e, mā narmamə minə e tukhavəh fam nagienien e raməmīr yerikik. ¹⁴ Yo yimini-ərhav-pən kafam nəgkiarien kimi əriā. Kini ror məkneikin, narmamə kape tokrei tanə kasəməkīn əriā, meinai iriā pəh nien mā narmamə kape tokrei tanə, rəmhen kin yame pəh nien mā Yo yermamə kape tokrei tanə. ¹⁵ Pəh nien mā yakamaiyoh Ik mā takvəh-si ta əriā ye tokrei tanə. Mərig yakorkeikei mā Ik takərer əswasig kin yemə has e Setan, mā in tukripəh nuəyen moriah əriā. Ik takamarha huvə tuk əriā. ¹⁶ Pəh nien mā Yo yermamə kape tokrei tanə. Ror pən, iriā mīn, pəh nien mā narmamə kape tokrei tanə. ¹⁷ Kafam nəgkiarien raməfrakis. Ik takor kafam nəgkiarien pəh ramor wok ye nimraghien kapəriā mā iriā tukhauə narmamə əfrakis minə kafam, misəmərhakə misatuatuk. ¹⁸ Ik nimnher-pə kin Yo yakuə ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə mīn, Yo yakamher-ərhav kin əriā mā tuksarkurao ye tanimtanə. ¹⁹ Kini Yo yakvəh-si pre atuk Yo mā jakamərhakə, mā jakasitu ye narmamə minə e, mā iriā

17:10: Jon 16:15 **17:11:** Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30 **17:12:** Jon 6:39,70-71 **17:14:** Jon 8:23; 15:19; 1 Pita 2:11 **17:15:** Mat 24:24; Jon 8:44; 1 Pita 5:8 **17:17:** Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1 Pita 1:16 **17:18:** Jon 3:17; 20:21; Mat 28:18-20

mīn tukṣəmərḥakə misatuatuk, mə iriə tukḥauə narmamə əfrakis kafam.

Yesu raməhuak tuk narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran

²⁰ “Pəh nien mə yakaməhuak əmə tuk narmamə kafak minə, mərīg yakaməhuak mīn tuk narmamə tīksin mīn yamə mine kafak narmamə minə tukḥani-ərḥav pən kafak nəgkiarīen kimi əriə, pəh iriə tukshatətə irak. ²¹ Tatə, yakaməhuak tuk əriə, mə iriə m-fam tukḥauə kīrikianə əmə, rəmhen əmə kīn yame kīrau kwarə kīrikianə əmə. Kafak nīmraghien raməmīr iram, kīni kafam nīmraghien raməmīr irak. Yakaməhuak tuk əriə mə tukḥauə kīrikianə kītawə mik, mə narmamə kape tokrei tanə tukḥani nəfrakisien irak mə nīmnhēr-pə kīn Yo. ²² Ik nakwəvəḥsi-pə ta nehuəyen kimi Yo, kīni Yo yakaməutə-pən kīn kafak nehuəyen kimi əriə, mə iriə tukṣarə kīrikianə rəmhen kīn yame kīrau kwarə kīrikianə. ²³ Kafak nīmraghien raməmīr yerkiəri; kīni kafam nīmraghien raməmīr irak. Ror pən, yakaməhuak mə iriə tukḥauə kīrikianə ye narīmṇar fam, mə narmamə kape tokrei tanə tukṣəm əriə, kharkun mə Ik nīmnhēr-pə kīn Yo, mharkun mə Ik nakorkeikei kafam narmamə minə rəmhen əmə kīn yame Ik nakorkeikei Yo.

²⁴ “Tatə. Ik nīmnhərəhu-pə əriə ye kwermik mə iriə kafak narmamə minə. Kīni Yo yakorkeikei mə iriə tukḥarkun nīvənien aikin Yo yakamvən ikin, mə iriə tukṣəm nehuəyen kafak yame jakpivəḥ. Nehuəyen e, Ik nīmivəḥsi-pə kimi Yo, meinai Ik nīmnorkeikei Yo məkupan, nīpig tokrei tanə rīmnamrikək hanə.

²⁵ “Tatə. Ik nakatuatuk pik. Narmamə kape tokrei tanə, iriə kīseinein Ik, mərīg Yo yakirkun Ik. Kīni narmamə kafak minə, iriə kharkun mə Ik nīmnhēr-pə kīn Yo. ²⁶ Yo e yīmnor əpu Ik kimi əriə, mə iriə tukḥarkun huvə Ik, kīni Yo, jakaməkeikei mamor əpu Ik mamripin, mə norkeikeiyeen kafam tukramarə yerkiəri, mə Yo mīn jakamarə yerkiəri.”

18

*Tikmīr minə kape Yesu kīmnḥauə mḥaraptərəkīn In
(Mat 26:7-56; Mak 14:43-50; Luk 21:47-53)*

¹ Yesu rīmnhəhuak ta, mītərhav ye taon a, mukurao-pən ye kwenimrhe tukwas mir, ye nīkwətanə kīrik kamni kīmə Kedron, mhaktə ye tukwas, mīvən aikin kaməsīm ikin. Kīni Yesu mine kafan narmamə minə kīmnḥavən yerki nai minə a.

17:19: Dut 15:19,21; Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1 Kor 11:24; Taetas 2:14; Hib 9:14; 10:10 **17:21:** Jon 3:17 **17:22:** Jon 1:14; 14:20 **17:23:** Jon 16:27
17:24: Jon 1:1-3,14; 12:26; 1 Pita 1:20 **17:25:** Sam 119:137; Jon 15:21; 16:3; Rom 3:26 **17:26:** Jon 15:9; 17:6; Rom 5:5

² Kini Judas e kwasig ikin rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmır minə kafan, in ruirkun ta kwənmhaan a, meinai nipig kirik, Yesu mine kafan narmamə minə iriə kasofugin əriə minə aikin. ³ Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisher-pən kin mobael minə tiksın kape nəmə Rom mine mobael minə tiksın yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen, khauə misəm Judas. Kini Judas rikir əriə mhavən yerki nəsimien a. Iriə kimnhapik kwensiə, mine laet, mine narimnar kape narowaginien.

⁴ Kini Yesu ruirkun ta naha nhagin yame tukor iran. Mərig rimnəriwək, mivən tuk əriə, maiyoh əriə mimə, “?Nakasarha-kin pa?”

⁵ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Yakasarha-kin yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

Kini In rini-pən tuk əriə mə, “Yo e.” (Kini Judas e yame rimnheighan-pən kin Yesu ye kwermiriə, in ramərer iriə min).

⁶ Kini nipig Yesu rimini mimə, “Yo e,” iriə kimisəriwək kin nimeitairiə mharerig, miseiwaiyu, mhamir.*

⁷ Kini Yesu rarə maiyoh min əriə mimə, “?Kimiə nakasarha-kin pa en?”

Kini iriə khamə, “Yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

⁸ Kini Yesu rimə, “Yakwəni-pre ta tuk əmiə mə ‘Yo e.’ Tukmə nakasarha-kin əmə Yo, sətə ye narmamə minə en pəh kamhavən.” ⁹ In rimini məknakin mə nəgkiarien yame ruini ta tukruə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə, “Tatə, narmamə yame nimnərəhu-pən əriə ye kwermik, yimnamarha huvə tuk əriə, mipəh nəpəhyen kirik.”†

¹⁰ Kini Saemon Pita, kafan kirik aikin nao nisə. Məkneikin rirəhsi-ərhav, mərəru ta nimətərgi slef kirik matuk kape hae pris. (Nhag slef e Malkas).

¹¹ Mərig Yesu rimini-pən tuk Pita mə, “! Vai-pən nao nisə kafan ye tamhekin! Ik takaməkeikei mirkun mə Yo yakaməkeikei mamarə ye nəmhəyen yame Tatə Kughen ravəhsi-pə kimi Yo.”

Kimnharəh Yesu mhavən ramərer ye nimri mirh

(Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54)

¹² Kini mobael minə kape nəmə Rom mine yemehuə kapəriə, mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnharəh Yesu misarkis ətərakin. ¹³ Kimisəkupən mharəh In ramərer ye nimri Anas. Anas e mirei Kaeafas. Kini Kaefas

18:2: Luk 21:37; 22:39

18:3: Wok 1:16

18:5: Jon 6:20; 8:24,28,58;

13:19; 8:6,8 * 18:6: Tukmə ror nipig Yesu rimini mə “Yo e” iriə kimiseiwaiyu mamhamir meinai nəgkiarien e “Yo e” ye nəgkiarien kapə nəmə Gris rəmhen əmə kin nhag Kughen yame ramərhaktə, to kipəh niniyen. 18:6: Rev 1:17 18:8: Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 † 18:9: Ruini məkneikin ye Jon 17:12. 18:11: Mat 20:22

a ramor wok kape hae pris ye newk a. ¹⁴ In apa kupan rimini-pən tuk nāmehuə kape nāmə Isrel mə, “Rhuve əmə tuk əmiə mə yermamə kwənkwan kirikianə əmə tukrimhə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame narmamə ye kantri piəpiə tukhamhə.”‡

Pita rimini mə in reinein Yesu
(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

¹⁵ Yermamə min kirik kape Yesu, hae pris rirkun huvə in. Kini iriu Saemon Pita karakwasig kin Yesu, mhavən ipakə tuk nimə kape hae pris. ¹⁶ Mərig Pita to ripəh nivənien imə, mamərer əmə ye kwəruə. Mərig yermamə a kape Yesu yame hae pris rirkun huvə in, risi-pən imə, mitərhav-pə ye kwəruə, maməgkiar kəskəh kimi piraovin yame ramərer tuk kwəruə, kini reighan kin Pita mə tukrivən imə. ¹⁷ Məkneikin pian a yame ramərer tuk kwəruə rarha-pən məm Pita, maiyoh in mimə, “Eh. ?Ik min yermamə kirik kape Yesu?”

Mərig Pita rimə, “Nikam. Pəh nien mə yo yermamə kirik kafan.”

¹⁸ Kini nipig a, nipig kape nokieiyen. Kini yor wok minə kape hae pris, mine mobael minə kimnasarkəp. Kini Pita ramərer iriə miriə, masərkəp.

Hae pris raməgkiar kimi Yesu
(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

¹⁹ Ye nipig a, hae pris rimnaiyoh Yesu kin narmamə minə kafan, mine naha nhagin yame In ramhajoun.

²⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yo yimnamni-ərhav kafak nəgkiarien ye nimri narmamə ye tokrei tanə. Nipig m-fam, yakamhajoun narmamə ye nimə kape nofuginien, mine apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin nāmə Isrel kasofugin ikin. Yakpəh nerkwagien kin nar kirik. ²¹ ?Rhawor nakamaiyoh məkneikin Yo? Rhuvə pik mə takvən maiyoh-pən narmamə yamə mine kimnasərig kafak nəgkiarien. Iriə kharkun huvə narimnar yame yakməni-pən tuk əriə.”

²² Yesu rəgkiar məkna kin, mobael kirik yame ramərer tuk Nimə Ehuə kape Kughen ramərer ipakə tukun, marar mərip nikapin, mimə, “Nəgkiarien e nakamni-pən tuk hae pris ripəh nəmhenien.”§

²³ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Rhawor e yakamni əmə nəgkiarien yamə mine kisatuatuk kini nakamərip nikapik tukun? Tukmə nakasəm mə yakməni nar kirik ripəh nəmhenien, hani.”

‡ 18:14: Kaefas ruini ta nəgkiarien e ye Jon 11:49-51. § 18:22: Khamə Yesu ramni hah hae pris, makapir loa ye Eks 22:28 yame ramni mə, “Takpəh nini-hah-yen Kughen mine nāmehuə minə kapəmiə.”

²⁴ Məkneikin Anas rher-pən Yesu rīvən məm hae pris e Kaeafas. Kipəh nirisin-ta-hanə-yen nərəus ye kwermın mir.

Pita ramni min mə reinein Yesu
(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Kini Saemon Pita ramərkəp hanə, kini kisaiyoh-pən in mhamə, “Eh. Ik min e ik yermamə kirik kafan uə?”

Mərig Pita rimə, “Nikam. Pəh nien mə yo yermamə kirik kafan.”

²⁶ Məkneikin, yorwok kirik kape hae pris, in kwənərəus kirik kape kwən a yame Pita rimnərəru-ta nimətirgin, rimini-pən tukun mə, “Rikik raməsik mə yimnəm əmiru min apa yerki nəsimien.”

²⁷ Mərig Pita rimini-pən tukun mimə, “Pəh nien mə yo.”

Əmə məkneikin, man rəkakə.

Yesu rərer ye nimri Paelat
(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

²⁸ Kini yenpig-enpig əgkap, kharaptərəkın Yesu mhatərhav ye nimə kape Kaeafas, mhavən ipakə tuk nimə kape Paelat. Paelat in gavman kape Rom, pəh nien mə yemə Isrel kirik. Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəri-pən loa kapəriə, mhapəh nhavənien ye nəkwai nimə kape yermamə yame pəh nien mə yemə Isrel, tamə kisəmkimik, miseinein nənien nəviginien kape Pasova. ²⁹ To khapəh nhavənien imei Paelat, Paelat ritərhav-pə, maiyoh əriə mimə, “?Naksəm-pən naha nhagin rahas ye kwən e?”

³⁰ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “To rimə kwən e ripəh norien nar has, to yakhapəh nhakirien mhauə kimik.”

³¹ Mərig Paelat rini-pən tuk əriə mimə, “Nikam. Rhuvə mə takhakir in mhavən. Rhuvə mə kimiə səkir norien kafan rəri-pən natuakəmien kapəmiə, mhavəhsi-pən narpinien kimin.”

Mərig iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Mərig loa kape nəmə Rom ramni mə nəmehuə əmə kape Rom kharkun nhavəhsi-pənien narpinien kimi yermamə mə tukraməkeikei mimhə.” ³² (Apa kupan, Yesu rimini mə In tukrimhə məknakin; kini narimnar minə a ritərhav-pə mor nəgkiarieren kafan ruə mor nəfrakisien kin).*

³³ Məkneikin Paelat rīvən min imə, mokrən kin Yesu mə tukruə mərer ye nimrin, kini raiyoh In mimə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

³⁴ Kini Yesu raiyoh In mimə, “?Nərigien en kafam nakamni, uə narmamə kamhani-pre tuk ik?”

18:27: Jon 13:38 **18:28:** Jon 11:55 * **18:32:** Yesu rimini mə tukəsik in ye nai kamarkwao kin. (Əm-ru Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Tukmə nəmə Rom khamə tukhavəhsi-pən narpinien kimi yermamə mə tukraməkeikei mimhə, khavəhsi-haktə in ye nai kamarkwao kin. Mərig nəmə Isrel to khapəh nisorien məknakin. **18:33:** Mat 2:2; Luk 23:2-3

³⁵ Kini Paelat rimini-pən tukun mimə, “!Ah! Pəh nien mə yo yemə Isrel kirik. Narmamə imam ikin əmə mine jif pris minə kafam, iriə kimiseighan-pə kin Ik ye kwermik. ?Naha e nimnor?”

³⁶ Kini Yesu rimə, “Narmaruyen kafak ripəh nəmhenien kin narmaruyen kape tokrei tanə əmə. To ripimə narmaruyen kafak in kape tokrei tanə e, kafak narmamə minə kipihaoh mobael minə tuk Yo, misərer əswasig kin nəməhuə kape nəmə Isrel mə tukhapəh nharaptərəkinien Yo. Mərig narmaruyen kafak ror pisin ye narmaruyen kape tokrei tanə.”

³⁷ Kini Paelat rini-pən tukun mə, “İnta. Ik nakamni mə Ik king kirik.”

Kini Yesu rimə, “Tukmə ik nakamni mə Yo king, nəfrəh. Yo yimnarha-pə ye tokrei tanə tuk nar kirikianə əmə, mə jakərer-ərhav mamni-ərhav nəfrakisien. Kini narmamə yamə mine kisorkeikei mə tuksərig nəfrakisien tukasəkeikei misərig nəgkiarien kafak.”

³⁸ Mərig Paelat rini-pən tukun mimə, “? Naha e nhagin nəfrakisien?”

Paelat rimivəhsi-pən narpinien kimi Yesu mə tukraməkeikei mimə

(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Kini Paelat ritərhav min mivən məm nəməhuə kape nəmə Isrel, mini-pən tuk əriə mimə, “Yo yakpəh nəmien norien has kirik ye kwən e, yame ramni mə rimnakapir loa. ³⁹ Mərig ye norien kapəmiə, ye newk minə fam, ye nipig kape Pasova, yakamrisin yermamə kwənkwan kirikianə ye kalabus. ?Kini rhawor ye nərigien kapəmiə? ?Nakhamə jakrisin king e kape nəmə Isrel uə?”

⁴⁰ Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “! Nıkam! Takpəh nırisinien. !Risın Barabas!” (Barabas e rimikwasig kin narmamə tiksin mamhauh mobael kape gavman).

19

¹ Kini Paelat reighan-pən kin Yesu ye kwermi mobael minə, kini iriə kisərkis-ərkis İn. ² Kini khapik nəərəus kirik yame ror nhirin, mhakuh kəvəvhao kin, yame ramsigovın kəvəvhao kape king, kini mhaukrai-pən ye kapən kapə. Misarkaoh-pən kin kot əvhao kirik yame ramsigovın kot kape king. ³ Kini masərer tukun, misarh iakei iran, mamhani mhamə, “Ik e king kape nəmə Isrel. Kimawə yakamhavəhsi-pre nisaiyen kimik.” Kini misarar misərip nikapin.

⁴ Kini Paelat risi-pən imə mitərhav mini-ərhav mimə, “Eh. Narmamə. Yakamkır ye-rhav kwən e mə kimia taksəm mə yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran.”

⁵ Kini Yesu risi-pən imə mitərhav. Məvəvhao kin kəvəvhao yame kimnor kin nəəus yame ror nirhın, markaoh kin kot kape king, kini Paelat rini-pən tuk əriə mimə, “Səm-ru, kwən e ramuə.”

⁶ Mərig jif pris minə mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimisarha-pən misəm, masokrən apomh mamhani mhamə, “!Əsik-pən ye nai kamarkwao kin! !Əsik-pən ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rimini-pən tuk əriə mə, “Nikam. Kimia atuatur hakir mhavən, misəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. Mərig Yo yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran.”

⁷ Mərig iriə khamə, “Kapəməwə loa ramni mə In tukraməkeiki mimhə, meinai In ramni mə In Ji Kughen.”

⁸ Paelat rimnərig nəgkiarien a, rigin pik. ⁹ Kini marar mivən min imə, maiyoh Yesu mimə, “?Ik yemə hia?”

Mərig Yesu ripəh nhorpinien nəgkiarien kafan. ¹⁰ Kini Paelat rini-pən tukun mimə, “?Rhawor e nakpəh nhorpinien nəgkiarien kafak? ?Nakirkun uə nikam mə yakavəh nehuəyen tuk nirisinien Ik uə tuk nəsik-pənien Ik ye nai kamarkwao kin?”

¹¹ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “To Kughen ripipəh nivəhsi-preyen nehuəyen kimik, to nakpipəh nivəhyen nehuəyen tuk nəkirien Yo. Mərig hae pris rimneighan-pə kin Yo ye kwermim. Ror pən, Kughen tukrini mə in rimnor ta təvhagə has kirik rehuə rapita yame ik nimnor.”

¹² Kini ririkakun ye nipig a, Paelat rorkeiki mə tukririsin Yesu. Mərig nəmehuə minə kape nəmə Isrel kisokrən apomh mhamə, “Tukmə nakrisin kwən en ramvən, pəh nien mə ik yermamə əfrakis kirik kape King Sisa, meinai tukmə yermamə kirik ramni mimə in king, in tikmir kape Sisa.”

¹³ Paelat rimnərig nəgkiarien a, kini mikir Yesu miratərhav. Mivən ye kwənmhan kirik kamni kimə Kapier Ətən-ətən Ikin. (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kimə Gabata). Kini məkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarien. ¹⁴ Ipakə yerkwəi, ye nipig kape nor-əpnəpənəyen ye nəviginien kape Pasova. Kini Paelat rini-pən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mimə, “!Kapəmia e king!”

¹⁵ Mərig iriə kasokr-apomh mamhani mhamə, “!Hakir ye-rhav! !Hakir ye-rhav! !Əsik-pən In ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rini-pən tuk əriə mīmə, “? Nəfrəh? ? Kimiə naksorkeikei mə jakarkwətərək-in-pən king kapəmiə ye nai kamarkwao kin uə?”

Kini jif pris minə khamə, “Sisa pisin əmə in king kapəməwə.”

¹⁶ Kini Paelat rimneighan-pən kin Yesu riven ye kwermirīə, mə mobael minə kape Rom tuksarkwətərək-in-pən In ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kimisəsik haktə Yesu ye nai kamarkwao kin
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)*

Kini kharəh Yesu mhavən. ¹⁷ In atuk rinamrəh nai kamarkwao kin, mhatərhav mhavən ikin kirik, kamni kimə Kerhə irə jir. (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kimə Golgota). ¹⁸ Ye kwənmhaan atuutuk a in a, kimisarkwətərək-in haktə Yesu ikin ye nai kamarkwao kin. Misarkwətərək-in min yermamə kiraru. Kirik ye nikarīn matuk; kirik ye mawor. Kini Yesu rimnaker ye kwerkwan.

¹⁹ Kini Paelat rini, kirai ta nəgkiarien kirik, karkwətərək-in haktə ye nai kamarkwao kin. Nəgkiarien a ramni mə, “Yesu, Yemə Nasaret. In King kape nəmə Isrel.” ²⁰ Kini nəmə Isrel khapsaah kimisəvheikin nəgkiarien a, meinai ikin a, kimisarkwətərək-in haktə Yesu ikin, ipakə əmə tuk taon. Kini nəgkiarien a kimirai ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, mine ye nəgkiarien kape nəmə Rom, mine ye nəgkiarien kape nəmə Gris. ²¹ Kini jif pris minə kape nəmə Isrel kimnhavən mhani-pən tuk Paelat mhamə, “Takpəh niraiyen mə ‘In e king kape Isrel.’ Rhuvə mə takrai mə, ‘Kwən e in ramni mə in king kape nəmə Isrel.’”

²² Mərig Paelat rimə, “Nikam. Yakwərai, yakwərai.”

Mobael minə kimisəwhai neipən kape Yesu

²³ Kini nipig mobael minə kwəsəkwətərək-in-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin, kini mhapi kəfan narimnar, kini misəwhai narimnar misətu nimirin kuas, meinai iriə kuas. Mərig kimnhapəh nisəwhaiyen kot apomh kəfan. Nipərin əmə, yame kipəh nijirien. ²⁴ Mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “To khapəh niseikusien. Pəh kisəsik daes tukun. Yermamə yame rapita, kəfan e kot.” Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarien ye nəkwəkwə kape Kughen ruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,

“Iriə tukhapik ta kafak neipən misəwhai ireriə minə.

Kini misarukin daes tukun.” (Sam 22:18) Ror məkneikin, mobael minə kimisor əfrakis məknakin.

Yesu mine kafan mamə

²⁵ Kini nipiraovin kuas kimnasərer ipakə tuk nai kamarkwao kin kape Yesu. Iriə e: Mamə kape Yesu, mine piauni, mine

Meri kirik min, yame in piraovin kape Kleopas, mine Meri pisin kirik, yame in pian Magdala. ²⁶ Kini Yesu rarha-pən məm kafan mamə, mine yermamə kirik kafan yame in rorkeikei pik, kawərer ipakə tukun, kini rini-pən tuk kafan mamə mə, “Pian əpə, kafam en kwajikovə.” ²⁷ Mini-pən tuk kwən a mimə, “Kafam en mamə.” Kini ririkakun ye nipig a, yermamə a kape Yesu raməm huvə pian a rəmhen kin mamə atuatur kafan.

Yesu rimamhə

(Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49)

²⁸ Kini kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu ruirkun mə In rinərkin wok yame rimauə tukun mə tukror. Kini mimə “Yaknəkwakwə.” Rimini məkneikin mə tukror nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.*

²⁹ Kini kwaji besin kirik aikin ramkwətə, kwəvi-pən ta waen əkwahir iran. Kini iriə kharəh neipən kirik, miseires waen kin, misarkis-pən ye nai kirik kamni kimə ‘hisop’ mhavəh-si haktə mhavəhsi-pən ipakə tuk tikiher Yesu, mə tukrinim. ³⁰ Kini rəpaih əsigəvin waen, mini mimə, “Rinor infamien.”

Kini rivaag-əhu, meighan-pən kin nimraghien kafan, kini mimhə.

Mobaël kirik rimnhai nikar Yesu

³¹ Ruauə ye nipig kape napnəpenəyen, tukəni rikwamirkin, Sabat. (Sabat a in nipig ehua kirik). Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhapəh nisorkeikeiyen mə niprai yermamə tukraməker ye nai kamarkwao kin meriaji-pən Sabat. Ror pən, iriə tiksın kimnhavən misaiyoh Paelat mhamə tukrher-pən kin mobael minə khavən mishoprir-hoprir nihurisir, pəh irisir tukrhimhə aihuua əmə. Kini nəmə Isrel tukharəh-si ta niprairisir ye nai kamarkwao kin. ³² Kini mobael minə kimisəkupən mishoprir-hoprir niyu yermamə mir e kawəker ipakə tuk Yesu. ³³ Mhauə ipakə tuk Yesu, misəm mə In ruamhə ta, mhapəh nishopririen nihun. ³⁴ Mərig iriə kirik rimnhai əmə nikarin kin kwenhao. Əmə aikin, nitawin mine nunu iran, iriu kwis kimiwaiyu miratərhav ye nikarin. ³⁵ (Kini kwən kirik rinamərer ipakə tukun, məm narimnar minə e kin nimirin. Kini mamni-ərhav nəgkiarien yamə mine raməfrakis. Mamrai-pən ye nəkwəkwə e mə kimiə min takhani nəfrakisien iran). ³⁶ Narimnar minə e kimnhatərhav-pə misor nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,

19:25: Luk 8:2; Jon 20:1,18 * **19:28:** Əm-ru profesi kirik ye Ol Sam 69:21.

19:28: Jon 17:4 **19:30:** Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4 **19:34:** Sek 12:10; 1 Jon 5:6-8; Rev 1:7 **19:36:** Jon 19: 24,28,37

“To iriä khapäh nishopir-pirien nikäkrin kirik.” (*Eks 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20*) ³⁷ Kini nægkiarrien kirik min ye Nækwäkwa kape Kughen ramni mä,
 “Iriä tuksarha-pän misäm yermamä yame kimishai.” (*Sek 12:10*)

Josef yemä Aramatia, mine Nikodimas, kimüwerkwaig kin niprai Yesu

(*Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56*)

³⁸ Kini ai, yemä Aramatia kirik, nhagin e Josef, in yermamä kirik kape Yesu. Märig ramerkwaig kin mä tukpäh nirkunien mä in yermamä kafan, meinai ramgin kin nämehuä kape nämä Isrel. Kini in rimavän mäm Paelat, maiyoh in mä tukreighaan kin niprai Yesu. Kini Paelat reighan kin, kini Josef rivän mirähsi-ähu.

³⁹ Kini Nikodimas e kupan rimavän yēnpig mäm Yesu, in rikwasig kin Josef. Mamrur nitip kirik rukwar kin monar pien pien mir e ‘mir’ mine ‘alos.’ Nitip a ripam rämhen kin toti fo kilo†.

⁴⁰ Kini iriu kirärähsi-ta niprai Yesu, miräuvrig kin neipän kirik e ‘linen.’ Kini miwor-pän monar pien pien ye nipran, ramäri-pän ämä norien kape nämä Isrel tuk ninimien yermamä. ⁴¹ Kini ikin a kimiruk haktä Yesu ikin, ipakä tuk näsimien kirik. Ye kwänmhaan a, kimnäpnäpeinä ta ye nipäg kapier tuk ninimien yermamä, märig kipäh hanä ninimpänien yermamä kirik aikin. ⁴² Meinai tukäni rikwamer kin, Sabat kape nämä Isrel, Josef mine Nikodimas kwhai miren nar, mirämä tukrinim aihuaa ämä. Kini nipäg kapier a yame kamnim yermamä ikin ipakä ämä. Ror pän, iriu kwärähu-pän niprai Yesu aikin.

20

Yesu ramragh min

(*Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12*)

¹ Ye Sande, yēnpig-enpig ägkap, rampigpig hanä, Meri e pian Magdala rimavän ye näpag kapier, kin mäm mä kapier ehua yame kimukrai äswasig-pän nipäg kapier kin, kinäsok ta kin. ² Mäkneikin, raiyu, mirerig mivän tuk Saemon Pita mine yermamä min kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik in. Kini mini-pän tuk äriu mimä, “Yermamä kirik ruirähsi-ärhav niprai Yesu Yermaru ye nipäg kapier. Kini yakeinein mä rimnärähu hiä nipran.”

19:37: Rev 1:7 **19:38:** Jon 7:13 † **19:39:** Nægkiarrien kape nämä Gris ramni “wan hundred litrai;” rämhen kin toti fo kilo. **19:39:** Jon 3:1-2; 7:50 **20:1:** Luk 8:2; Jon 19:25

³ Kini Pita mine yermamə kirik min kape Yesu, kimiratərhav miravən mə tukwəm nəpag kapier. ⁴ Kimiwayyu pik miravən, mərig kwərə mir a kirik rimnaiyu məkupan mapitan kin Pita, mivən ye nəpag kapier. ⁵ Kini mamrəmir, mivaag-pən imə, məm neipən huvə minə e kamni kimə 'linen,' yame kimuvrig Yesu kin kəkupən ramswiin. Mərig ripəh nivənien imə.

⁶ Kini Saemon Pita rarə muə min, kini mauru-pən apa ye nipəg kapier, məm neipən minə a ramswiin. ⁷ Kini məm min neipən yame kimuvrig kapən kapə Yesu kin kupan. Neipən a, ripəh nəmir-pənien tuk neipən tiksın yame kimuvrig Yesu kin; mərig kimnarpəvin-arpəvin huvə, kukrai-pən iki-pisin. ⁸ Kini ai yermamə kape Yesu yame rimnaiyu məkupan ye Pita, in min rimnauru-pən ye nipəg kapier, məm narimnar minə a, mamni nəfrakisien mə Yesu rimimragh min ye nimhəyen. ⁹ (Ye nipig a, iriu kirapəh nırarkun-hanə-yen niprai nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə Yesu tukraməkeiki mamragh min ye nimhəyen).*

*Meri e pian Magdala rimnəkupan məm Yesu
(Mak 16:9-11)*

¹⁰ Kini yermamə mir e kape Yesu kimirarerig miravən iməriu ikin, ¹¹ mərig Meri in rimnərer ipakə tuk nipəg kapier mamasək. Mamasək əmə məkneikin, məmrəmir, mivaag-pən ye nəpag kapier, ¹² məm agelo mir kiraru apa imə. Neipən kapəriu rhawən pik. Iriu kaokwətə aikin kimnərəhu-pən niprai Yesu ikin. Kirik ramkwətə-pən a kimirəhu kapən kapə rivən pən ikin; kini kirik ramkwətə-pən a kimnərəhu nihun rivən pən ikin.

¹³ Kini iriu kwaiyoh Meri mirəmə, "Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha?" Kini in rini-pən tuk əriu mimə, "Kwərəhsi-ta niprai Yermaru kafak, kini yakneinein mə kimirəhu-pən hiə."

¹⁴ Ruini-ta nəgkiarien a, marar, marha-pən məm Yesu ramərer aikin. Mərig in ripəh nirkunien mə Yesu. ¹⁵ Kini Yesu raiyoh in mimə, "Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha? ? Nakamarha-kin pa?"

Mərig Meri, rikin raməsik mə ta mə yəsim kirik, rini-pən tukun mimə, "Yemehuə. Tukmə ik nimirəh nipran, mərəhu ikin pukaa, hajoun kin yo pəh yakvən mirəh."

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mə, "Meri." Məkneikin Meri rarha-pən, məm, mokrən apomh mimə, "Raboni." (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nipran rimə, "Yhajoun kafak").

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tukun mə, "Takpəh nırapien Yo, meinai yakpəh hanə nivənien tuk kafak Tatə Kughen. Mərig ik, yuvən,

* **20:9:** Profesi e raməmir ye Ol Sam 16:10 mine Aes 53:11. **20:9:** Luk 24:25-27,46; Jon 2:22; Wok 2:24-28

məm naorahik minə mini-əsahpən tuk əriə mə Yo yaknam-rerig-pən apa ye rao ye neai tuk kafak Tata, kini In min kapəmiə Tata. In Kughen kafak, kini In min kapəmiə Kughen.”

¹⁸ Kini Meri pian Magdala rimavən məm narmamə kape Yesu minə, mini-pən tuk əriə mimə, “!Nəmə minə əpə! Yimnəm Yermaru.” Kini məvsao kin naha nhagin yame Yesu rimini-pən tukun.

Narmamə kape Yesu minə kimisəm In

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ Ye Sande, yenaiyu, narmamə kape Yesu minə kimisofugin əriə minə apa ye nimə kirik, kini misətapig tim tim, meinai kimnhagin kin nəmehuə minə kape nəmə Isrel. Məkneikin, Yesu rimauə mərəer ye kwerkwan irəriə, kini mini-pən tuk əriə mə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.” ²⁰ Kini mhajoun kwermim kin əriə, mine nikarim. Kimisəm Yesu Yermaru, rikiriə ragien pik.

²¹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə. Kafak Tata rimnher-pə kin Yo, kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakamher-ərhav kin əmiə mə takhatərav mhavən ikin minə ye tanimtanə.” ²² Rimini ta nəgkarien e, mher əpu əriə, mimə, “Havəh Nanmin kape Kughen. ²³ Tukmə nakharisin narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen min tukrivəh-si ta narpinien kapəriə. Kini tukmə nakhapəh nharisinien narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen tukripəh nivəhsi-tayen narpinien kapəriə.”

Tomas rimnəm Yesu kin nimrin

²⁴ Kini yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, nhagin e Tomas. Kamokrən kin in kimə Didimas. In rimirkək yenipig Yesu rimatərhav-pə tuk əriə. ²⁵ Kini in minə tiksini kimnhani-pən tukun mhamə, “Eh. Yimisəm Yesu Yermaru.”

Mərig Tomas rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə yakəm tamhek nil kin nimrik mirap, kini mirap tamhek kwenhao ye nikarim, mipini nəfrakisien iran. Mərig tukmə yakpəh nəmien, to yakpəh niniyen nəfrakisien iran.”

²⁶ Kini nəhuakien kirikianə ruə mivən, narmamə kape Yesu minə kimnasəkwətə kwis iriə Tomas ye nəkwai nimə kirik. Misətapig tim tim pawk, mərig Yesu ritərhav-pə mərəer ye kwerkwan irəriə mimə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.”

²⁷ Kini mini-pən tuk Tomas mimə, “Yuə mirap tamhek nil ye kwermik. Mirap tamhek kwenhao ye nikarik kin kwermim.

20:19: Jon 20:21,26; Jon 14:27; 16:33

28:19; Jon 3:17; 17:18; 20:19,26

19:2; Gal 3:2
20:19,21

20:22:

Esik 37:9; Jon 7:39; Wok 2:38; 8:15-17;

20:23: Mat 16:19; 18:18

20:25: Mak 16:11

20:21: Mat

20:26: Jon 14:27;

Ni əmə nəfrakisien irak. Nərigien kafam tukripəh norien kīraru.”

²⁸ Kini Tomas rini-pən tukun mə, “Ik kafak Yermaru, mine Ik kafak Kughen.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nīmīni nəfrakisien irak meinai ik nīmnam Yo. Mərig yamə mine khapəh nisəmien Yo, mamhani nəfrakisien irak, iriə tukasarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Kimīrai nəkwəkwə e kimə narmamə tukshatətə əfrakis ye Yesu

³⁰ Yesu rīmnor nīmətien minə ripsaah ye nīmri kafan narmamə, yame kimnəpəh nīraiye ye nəkwəkwə e.

³¹ Mərig kimīrai narīmnar ye nəkwəkwə e mə kimiə takhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo, mine in Ji Kughen. Kimīrai nəkwəkwə e mə kimiə takhani nəfrakisien iran, mamhavəh nīmraghien rerin.

21

Yesu rīmnor nīmətien kīrik, kafan narmamə minə khavi kəmam ripsaah

¹ Kwasig ikin ye narīmnar minə e, Yesu rītərhav-pə min tuk kafan narmamə minə apa ye nīkar-kar tahik apa Lugun Galili.* Kini mamor əpu In. ² Ye nīpīg a, narmamə minə kape Yesu kimnasəriwək kīrikianə. Saemon Pita, mine Tomas e kamokrən kīn kimə Didimas, mine Nataniel e yemə Galili, rukwanu kafan kamni kimə Kena, mine ji Sebedi mir, mine yermamə mir kīraru min kape Yesu. ³ Saemon Pita rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakamvən jakaruk kīn net.”

Kini khamə, “Inta. Pəh kitawə khavən.” Kini iriə fam kīmīsəok pīrə ye bot kīrik. Misaruk kīn net a mīseriaji reraan. Mərig khapəh nhaviyen kəmam kīrik.

⁴ Kini rīnamraan, Yesu ruə mamərer i-flak; mərig kafan narmamə minə khapəh nharkunien mə Yesu.

⁵ Kini In raiyoh əriə mə, “Ah. ?Nakhavi kəmam kīrik, uə?”

Mərig iriə khamə, “Nīkam. Kəmam rīkək.”

⁶ Kini In rini-pən min tuk əriə mīmə, “Intə. Sarko-pən ru kīn net e ye matuk, mhavi kəmam tīksin.” Məkneikīn, kīsarko-pən kīn net, mhapīk kəmam ripsaah, ripsaah, to khapəh nhavi-haktəyen net.

⁷ Kini yermamə yame Yesu rorkeikei pīk in, rini-pən tuk Pita mīmə, “Eh. Yermamə e in en, Yesu Yermaru.” Pita rərig nəgkiarīen a, mətəut aihuaa əmə, (meinai ye nīpīg a

20:27: Luk 24:40 **20:28:** Rev 4:11 **20:29:** Jon 3:15; 1 Pita 1:8-9 **20:30:**

Jon 21:25 **20:31:** Jon 3:15; 19:35 * **21:1:** Lugun Galili, nhag pīsīn kīrik e
Lugun Tiberias. **21:1:** Jon 21:14; Jon 20:19,26 **21:3:** Luk 5:5 **21:4:** Luk
24:16; Jon 20:14 **21:6:** Luk 5:4-7

rimnamaiyu kopiä kopiä) meiwaiyu ye bot, meiai mäsok fiak. ⁸ Kini narmamä kape Yesu minä kimnhavi fiak bot, misäukäkin fiak net yame rukwar kin kämam, meinai bot ramärer ipakä ämä tuk nimäkräkir, rämhen kin wan handred meta.[†] ⁹ Kini misäsok fiak misäm kher nap, kini kwänämtarhe nap ramuäk. Kini misäm kimnäpir kämam kirik. Kini bred min apaikin.

¹⁰ Kini Yesu rini-pän tuk äriä mimä, “Hapik kämam tiksın yamä mine nimnhavi, mhapik mhauä.”

¹¹ Kini Saemon Pita rimavän ye bot, kini mäukäkin net mäsok fiak. Net a rukwar kin kämam ehua minä, iriä m-fam wan handred fifti tri. Net a rukwar pawk kin kämam, mägig rimipäh neikus-eikusien. ¹² Kini Yesu rini-pän tuk äriä mimä, “Hauä, päh kisävigin kwis.”

Kini iriä kirik rikin ripäh näsikien mä tukraiyo In mä, “?Ik pa?” meinai iriä m-fam kwänharkun ta mä In Yesu Yermaru. ¹³ Kini Yesu rimiväh bred miväh-si-pän kimi äriä, miväh-si pän min kämam.

¹⁴ Nipig Yesu rimamhä mamragh min, kini in a nipig yame ror kisisär kin yame In rimatärhav-pä tuk kafan narmamä minä.

Yesu rimivähsi-haktä närigien kape Pita, meinai in apa kupan, rimini m-kisisär mä reinein Yesu

¹⁵ Kimisävigin ta, kini Yesu raiyoh Saemon Pita mimä, “Saemon, ji Jon. ?Norkeikeiyeen kafam tuk Yo rapita norkeikeiyeen kape narmamä minä tiksın, ua?”

Kini Pita rini-pän tukun mimä, “Äwäh. Yermaru, Ik nakwırkun ta mä yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pän tukun mimä, “Inta. Ik takamävigin kwaji sipsip minä kafak.” ¹⁶ Kini marar maiyoh min in mimä, “Saemon, ji Jon. ?Nakorkeikei Yo?”

Kini in rini-pän tuk Yesu mimä, “Äwäh Yermaru. Ik nakırkun mä yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pän tukun mimä, “Inta. Takamarha huvä tuk kafak sipsip minä.” ¹⁷ Kini marar maiyoh min yame ror kisisär kin mimä, “Saemon, ji Jon. ?Ik nakorkeikei Yo?”

Kini Pita, rikin rämhä, meinai Yesu rimnaiyoh in m-kisisär mimä, “?Ik nakorkeikei Yo?” Kini rini-pän tukun mimä, “Yermaru. Ik nakırkun narımnar m-fam. Ik nakırkun mä yo yakorkeikei ik.”

Kini Yesu rini-pän tukun mimä, “Ita. Ik takamävigin kafak sipsip minä.”

[†] **21:8:** Nəkgiarien kape Gris ramni “kiubit tu handred,” rämhen kin wan handred meta. **21:14:** Jon 20:1,19,26 **21:15:** Mat 26:33-35; Jon 13:37-38 **21:16:** Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11; Wok 20:28; 1 Pita 5:2-3 **21:17:** Jon 13:38

Yesu rimini-ərhav mə tukhopni Pita

¹⁸ Kini Yesu rirpən nəgkiarien mini-pən tuk Pita mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, apa kupan, nīpīg nīmnamatamaruə, nīmivəhsi-pən atuk kafam neipən, mameriwək, mamvən aikin minə fam yame ik nakorkeikei mə takvən ikin. Mərig tukmə naknəhuaru, takhuatuk kin kwermim, kini yarmə kirik tukrivəhsi-pre atuə kin kafam neipən, kini mikir ik nakravən aikin ik nakpəh norkeikeiyeen mə takvən ikin.”

¹⁹ Nəgkiarien e Yesu rīmnekupan mamni-ərhav nīmhayen kape Pita, kini kafan nīmhayen in tukrivəh-si haktə nhag Kughen.

Kini Yesu rīmnrar mini-pən tukun mə, “Ita, kwasig kin Yo.”

Yesu mine yermamə yame Yesu rorkeikei pīk

²⁰ Kwəriwək mīravən, kini Pita rarar marha-pən məm yermamə kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pīk, ramkwasig kin əriu. (Kwən a in a, yame apa kupan, ye nīpīg kape Pasova, rīmneiwaiyu mini-pən tuk Yesu mīmə, “Yermaru. ?Pa nhagin tukreighaan-pən kin Ik ye kwermi tikmīr minə kafam?”)‡

²¹ Nīpīg Pita rīmnam yermamə e kape Yesu, kini raiyoh Yesu mīmə, “Yermaru. ?Rhawor ye kwən e?”

²² Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrīpən meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun. Mərig ik, takaməkeikei mikwasig kin Yo.”

²³ Yesu rimini-pən məknakin tuk Pita, kini nəvsaoyen kirik rəvirh-əvirh ye nəməhuak minə mə yermamə a kape Yesu tukripəh nīmhayen. Mərig pəh nien mə Yesu rimini mə tukripəh nīmhayen. Rimini-pən əmə tuk Pita mīmə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrīpən meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun.”

²⁴ Yermamə e kape Yesu, in yermamə kirikianə əmə yame ramni-ərhav narimnar minə e, kini mīrai-pən narimnar minə e ye nəkwəkwə e. Kini kitawə kharkun mə nəgkiarien minə e kasəfrakis.

Nəgkiarien infamien kape nəkwəkwə e

²⁵ Kini Yesu rīmnor narimnar ripsaah min. Tukmə nar-mamə khamə tukharai fam narimnar yame In rīmnor, nəgkiarien ripsaah, tukreriaji nəkwəkwə ripsaah ripsaah ripsaah. Kwənmhan ye tokrei tanə e to ripəh nəmhenien tuk nətu-pənien nəkwəkwə minə e aikin.

21:19: Jon 13:36; 2 Pita 1:14 ‡ **21:20:** Jon rimini nəgkiarien e ye Jon 13:23, 25.

21:22: Jon 21:19; Mat 4:19; 16:24 **21:24:** Jon 15:27 **21:25:** Jon 20:30

Wok Minə

Wok yamə mine Aposol minə kimisor

Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e

Wok Minə

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Luk rimirai nəkwəkwə e. Əvhuekin “Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə a Luk” tuk nirkunien mə Luk in pa.

? Rimirai ramvən kimi pa? Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas, yermamə kirikianə əmə yame Luk rimmher-pən kin nəkwəkwə kupan e kamni kimə “Luk.” Nhag Teofilas, nıpran rimə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimmher-pən pakw kin nəkwəkwə e kimi kwən a, mərig rirkun mə nəmə Gris khapsaah tuksəvheikin.

? Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə nəməhuak minə kimishorpin nəgkiarien kape nəmə Isrel mine nəmə kantri pisin pisin minə yame kasorkeikei mə tukharkun nuknei nhatətəyen kape narmamə kape Yesu. Ye nəkwəkwə e, kasəm mə gavman kape Rom, iriə min kimisərig nəgkiarien kape Pol ye nikarin kape Yesu Kristo.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəkwəkwə yame Luk rimməkupan mirai, nhagin e “Luk” raməvsao kin nimraghien mine nəmhəyen kape Yesu Kristo. Mərig Luk rimirai nəkwəkwə e mamni mimə niməhuak rimnhawor pən iran mine mirikakun, kini tukrhawor pən iran mine mhaktə. Nıpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pita, kini nıpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pol. Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə Luk mine Pol kworkeikei mə narmamə m-fam yame Rom ramarmaru irəriə, iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu.

Kughen rimə tukrher-pə kin Nanmin Rhakə

¹ Teofilas, kafak yermamə, yimməvsao ta kin Yesu ye nəkwəkwə yame yimirai ta. Yimməvsao kin nəwhagien mine norien kafan ² muə meriaji-pə Kughen rīvəh In mivən apa ye neai. Kwasig ikin rīvən apa ye neai, Nanmin Rhakə rimavən iran, In rīvəhsi-pən nəgkiarien infamien kimi kafan aposol minə yame In rimirpen ta əriə. ³ Kini mərig, nipig kimoh Yesu khopni, kini ai rimmiragh min ye nimhəyen kafan, kini marə min iriə kafan narmamə minə meriaji nipig foti. Nipig a, rimmərer ye nimmirəriə nipig ripsaah mamor əpu In mə tukharkun mə rimamragh

əfrakis ye nīmḥəyen kafan. Iriə kisəm In, In raməvsao kin narmaruyen kape Kughen. ⁴ Nīpig ramarə hanə iriə min, In rīvəhsi-pən nəgkiarien kīrik kimi əriə mīmə, “Takhapəh nisəṭayen taon e Jerusalem. Masəmīr mamawhin Nanmīn Rhakə yame Rīmīk rīmīrpen mə tukrīvəhsi-pre kimi əmīə, rəmhen kin yame Yo mīn yīmṇəvsao ta kin kimi əmīə. ⁵ Mərig in ai kupən, Jon Baptaes rīmīnor baptaes irəmīə kin nu, kini rīpəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmīə kin Nanmīn Rhakə.”

Kughen rīvəh Yesu mīvən ye Rao ye Neai

⁶ Ye nīpig a, aposol mīnə kīmnəhauə kīrikianə iriə Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yermaru. ?Rīnor nīpig ai taktəkun mə Ik takor əṭawə tuksarmaru ye tanə kapəṭawə e Isrel, uə nīkam?”

⁷ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mə, “Rīmīk pīsīn əmə In ravəh nehuəyen tuk nərəhuyen nīpig mīnə a. Mamerkwaig kin tuk əmīə, mor əmīə mə takhapəh nharkunien. ⁸ Kini mərig nīpig Nanmīn Rhakə tukruə irəmīə, takhavəh nəsanīnien, mhani-ərḥav nhagik e Jerusalem, mhavən yerkwānu mīnə fam ye Judia mīne Sameria, mhavən yerkwānu mīnə fam ye tanīmtanə.”

⁹ Yesu ruīni ta, nīpig iriə kīsarha-pən hanə masəm In, Kughen rīvəhsi ta In kini mīvəh in mhaktə mamvən ye neai. Aīkin, napuə ruvrīg əpīs In. ¹⁰ Kasarha-əterik ye napuə, məkneikin, misəm yermamə mir kīraru neipən kapəriu rhawən kīrauə mawərer iriə miriə. ¹¹ Marəni mīrəmə, “Nəmə Galili. ?Rhawor nakasərer məkneikin masarha faktə ye napuə? Yesu e, Kughen rīvəhsi-ta In, mīvəh In muavən ye rao ye neai. In tukrīrerīg-pə mīn rəmhen əmə kin yame In rīmnhaktə ai taktəkun.”

Aposol mīnə kīmnəhavəh-si haktə yermamə kīrik mə tukrīvəh tamhek Judas

¹² Aposol mīnə kīsəṭa ye takwar Olif, misəriwək kəskəh əmə*, mharerīg mīn mhavən Jerusalem. ¹³ Mhavən Jerusalem, kini misauru-pən ye nīmə kīrik mīshaktə mhavən ye kwənmhaan kīrik yame kīmnasəmīr ikin kupən. Narīmṇə a: Pita, mīnə Jon, mīne Jemes, mīne Andru, mīne Filip, mīne Tomas, mīne Batalomīu, mīne Matīu, mīne Jemes, kwajīkovə kape Alfeas, mīne Saemon Selot†, mīne Judas, kwajīkovə kape Jemes. ¹⁴ Iriə nīpīraovīn tīksīn mīne Meri, nīsīn Yesu, mīne naorahi

1:3: Luk 24:36-49; Wok 10:41 **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Wok 2:33 **1:6:** Mat 3:11 **1:7:** Mak 13:32 **1:8:** Mat 28:19; Luk 24:48 **1:11:** Mat 26:64;

Luk 21:27 * **1:12:** Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, v. 12 ramni mə, “Kīmiseriwak ye nerwakien yame kīmnəighan kin mə tukeriwak ye nīpig kape Sabat.” **1:12:** Luk 24:50-53 † **1:13:** Selot, nīpran rīmə, “Yermamə ye kwən a yame rorkeikei mə tukher ye rhav kin namehuə kape Rom mīnə apa Jerusalem.” **1:13:** Mat 10:2-4

Yesu mīnə tīksin, iriə kasofugin iriə miriə. Rikiria kirikianə əmə. Nipig mīnə fam, kasəhuak. ¹⁵ Nipig tīksin ruauə muavən, narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu kimnhauə kirikianə. Iriə khapsaah kisəmhen kin 120. Aikin, Pita rərer maməgkiar kimi əriə, mamni mīmə, ¹⁶ “Kafak narmamə mīnə, nəgkiarien kape Kughen tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. Apa kupən, Nanmīn kape Kughen rimivəhsi-pən nəgkiarien kimi King Deved. King a rimirkun məkupən mīni-ərhav mə kwən e Judas tukrikir narmamə mhavən kharaptərəkin Yesu.† Kini nəgkiarien e ruauə ai taktəkun minor nəfrakisien kin. ¹⁷ Apa kupən, Judas in kitawə kirik; mamor wok kape Kughen kitawə min. ¹⁸ Mərig rimnarar meighan-pən kin Yesu, mivəh mane iran, kini en mivən mivəh nīmri nimoptanə kirik kin. Ikin aikin a, in riməviə məwhan əteih tipin nisinavin ritərhav. ¹⁹ Kini nəmə Jerusalem kisərig nar a, kishen-pən nhag nimoptanə a mhamə, ‘Akeldama.’ Ye nəgkiarien kapəriə nīpran ramni mīmə ‘Nītə.’ ”

²⁰ Kini Pita rimini mīn mə, “Ye Ol Sam nəgkiarien kirik ramni mīmə,

“ ‘Pəh kwənmhaan kafan tukraməmīr apnapig əmə;

Pəh yermamə kirik tukripəh nəmīrien aikin.’ (Sam 69:25)

“Kini nəgkiarien kirik mīn ramni məkneikin mīmə,

“ ‘Pəh yarmə kirik tukruə mivəh tamhekin mivəh nehuəyen.’ ”
(Sam 109:8)

²¹⁻²² Kini Pita rini mīrpin mīn mīmə, “Ror məkneikin mə tukasəkeikei mhavəh-si haktə yermamə mīn kirik yame rimnəm kin nīmrin mə Yesu Yermaru rimamragh mīn ye nīmhəyen kafan mə tukrini-ərhav mə Yesu In rimnərer mīn ye nīmhəyen kafan. Yermamə a in yermamə kirik yame rimnaməriwək kimawə min kupən, ye nipig yame Yesu rimnaməriwək kimawə min. In rimnəm norien mīnə a ririkakun ye nipig Jon Baptaes rimnamni-ərhav nəgkiarien, muə meriaji-pə nipig yame Kughen rimivəhsi-ta Yesu tuk ətawə, mivəh In mhaktə.”

²³ Kini iriə khani-ərhav nhag yermamə kiraru. Kirik, nhagin e Josef, kamni kimə Basabas, kini kamni mīn kimə Jastas. Kirik mīn nhagin e Matias. ²⁴ Kini iriə misəhuak mhani mhamə, “Kughen, Ik nakirkun rikimawə fam. Ik takasitu irəməwə mīni mə pa e nhagin yermamə mir e Ik nīmīrpen ta kirik ²⁵ mə in tikrivəh neihuəyen kape aposol yame Judas in rimnəpəh məri-pən swatuk ahas- in a kwənmhaan atuətuk kafan.”

²⁶ Kini kimisəhuak ta, mharai-pən nhagriū ye kapiə kiraru mhawhan, mhamə tukharkun mə pa tukrivəh neihuəyen a

† 1:16: Ǝm-ru Sam 41:9. 1:21-22: Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27

“aposol.” Kini nhag Matias rukreikin. Kini iriä kĭmnhavəhsi-haktə Matias rəmhen kin aposol. Kini taktəkun ai rĭnor mĭn aposol iriä fam twelef.

2

Nanmĭn kape Kughen rĭmneiwayiyu-pə

¹ Kini ai, ye nĭpĭg kape nəvĭginien ehuə kirik kamni kĭmə Pentekos, * narmamə yamə mĭne kishatətə ye Yesu kĭmnhauə kĭrikianə. ² Məkneikin, kĭsərig nar kĭrik rĭmasi-pən ye napuə rəmhen kin nĭmətag ramavən mĭvən apa imə a kasəmĭr ĩkin. ³ Aikin, iriä kĭsəm nar kĭrik rəmhen kin nap raməsĭə, məwhai neram nap reiwaiyu irəriä m-fam. ⁴ Iriä m-fam, Nanmĭn kape Kughen rukwar irəriä. Kini mĭvəhsi-pən nĭrkunien kĭmĭ əriä kasəgkiar ye nəgkiarien ye tanə pĭsin pĭsin.

⁵ Kini ye nĭpĭg a, nəmə Isrel tĭksin yame kamhasiai Kughen kĭmnhasi-pən ĩkin mĭnə fam ye tokrei tanə, mhauə mĭsəfugin e Jerusalem. ⁶ Nĭpĭg kĭmĭsərig əriä kasəgkiar ye nəgkiarien ye tanə pĭsin pĭsin, narmamə khapsaah khauə mĭsəm kĭsakur meinai narmamə mĭnə fam kasərig kamhani nəgkiarien atu-atuk kapəriä. ⁷ Kisakur pĭk kin nar a mhamə, “!Eh! Narmamə yamə mĭne kasəgkiar məkneikin, mərig iriä nəmə Galili əmə. ⁸ ? Rhawor e kĭtawə m-fam kĭsərig kasəgkiar ye nəgkiarien pĭsin pĭsin kapətawə? ⁹ Kĭtawə narmamə ĩkin pĭsin pĭsin. ĩkin e taktəkun narmamə Patia, mĭne narmamə Media, mĭne narmamə Elam, mĭne narmamə Mesopotemia, mĭne nəmə Judia, mĭne nəmə Kapadosia, mĭne nəmə Pontas, mĭne nəmə Tarki, ¹⁰ mĭne nəmə Frijia, mĭne nəmə Pamfilia, mĭne nəmə Ijip, mĭne nəmə Libia ipakə tuk Saerin, mĭnə nəmə Rom ¹¹ (yame iriä tĭksin nəmə Isrel atuaturuk, kini tĭksin kĭmnhasi-pən ye tanĭmtanə mĭnə mĭsəpəh narəyen kape nar iməriä ĩkin, mhauə mĭsəhuak kĭmĭ Kughen); mĭne nəmə Krit, mĭne nəmə Arebia. ! Mərig kĭtawə m-fam kĭmĭsərig əriä kasəgkiar ye nəgkiarien mĭnə fam kapətawə mamhani norien ehuə mĭnə yame Kughen ramor kĭmĭ ətawə!” ¹² Iriä kĭmĭsərig kĭsakur pĭk kin rukreikin kapəriä kapə mĭsaiyoh əriä mĭnə kin nĭpran.

¹³ Mərig narmamə tĭksin kĭsarh irəriä mhamə, “Nĭkam. ? Kĭsapĭs kin waen uə?”

Pita rĭmnhoprai nĭprai norien e yame Nanmĭn kape Kughen rĭvəhsi-pən nəsanĭnien kĭmĭ nəməhuak mĭnə

* **2:1:** Pentekos in nəvĭginien ehuə kirik kape nəmə Isrel. In nĭpĭg yame kamni vi vi Kughen tuk nəvĭginien vi kape nəsimien. Kamor Nəvĭginien Kape Pasova, nĭpĭg fifti ai, kini ai kamor nəvĭginien ehuə a Pentekos. **2:1:** Lev 23:15-21; Dut 16:9-11

2:3: Mat 3:11 **2:4:** Mak 16:17; Wok 4:31; 10:44-46; 19:6

¹⁴ Aikin, Pita rimnorer iria aposol minə, iria fam leven. In mokran ehua mini-pən tuk narmamə minə mimə, “Nəmə Isrel, mine kimia minə fam yamə mine nakasarə e Jerusalem, taksətarig huvə kin yo. Pəh yakhoprai-pre norien minə e kimi əmia. ¹⁵ Narmamə minə a khapəh nisapisien kin waen, rəmhen kin yame kimia nakamhani. Ramraan əmə- [pəh nien mə nipig kape ninimien waen.] ¹⁶ Nar yame nakasəm ai taktəkun rəmhen əmə kin yame profet kape Kughen, nhagin e Joel, rimini ta kupən mimə,

¹⁷ “ ‘Kughen rimini-ta mimə,

“Nipig Kwasig tukruə ipakə, Yo jakher-pre kin Nanmin Kafak tuk narmamə minə fam.

Kwajikovə kapəmia minə tukharkun nini-ərhavyen nəgkiarien kafak.

Tamaruə kapəmia minə mine nəwharu kapəmia minə tuksəmrərhav ye nəfrakisien.

¹⁸ Jakvəhsi-pən Nanmin Kafak kimi yasitu minə kafak- narman mine nipiraovin, pəh tukharkun nini-ərhavyen nəgkiarien kafak.

¹⁹ Yo jakor nimtətien tiksin ye napuə mine ye tokrei tanə: Nitə tukraiye, nap tukruək, nehenap tukramənah.

²⁰ Mirh tukripis, makuə tukrəwhao rəmhen kin nitə; kwasig ikin, Nipig Ehuə Pik kape Yermaru tukruə.

²¹ Ye nipig a, narmamə yamə mine kasokran kin Yo, Kughen Yermaru, Yo jakvəh miragh əria.” ’ ’ ”

(Joel 2:28-32)

Narmamə khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu

²² Kini Pita rimə, “! Kimia nəmə Isrel! Taksətarig kin nəgkiarien e. Kimia nakharkun huvə nimtətien minə pisin pisin yame Yesu rimnor ye nəsaninien kape Kughen, yame kimia nimisəm. Narimnar minə e ramhajoun-pən mə Kughen e In e rimnher-pə kin Yesu ruə. ²³ Kughen rimirkun məkupən mə tukuh In, kərəhu-pən In ye kwermimə. Kini kimia nimnhauh In misərəhu-pən In ye kwermi nəmə has minə, iria kisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin, mishopni. ²⁴ Mərig Kughen In rimirisin Yesu ye nəmhəyen kape nimhəyen, mor In rimragh min; meinai nimhəyen ripəh nəutətien mə to riraptəra kin tim tim Yesu. ²⁵ Rəmhen kin nəgkiarien kirik yame King Deved rimini kupən. Rimnəgkiar iran mamni mimə,

“ ‘Nipig minə fam yakaməm Kughen ramarə kimru min.

Nar kirik rirkək tukror yo yakmır.

²⁶ Ror pən, rikik ramagien pik mavəhsi haktə In.

Kini rikik ramərinu meinai yakirkun mə Kughen tukrivəh miragh niprak.

27 Mərig In ripəh nīpəhyen yo mə jakaməmir rerin ye nəkwai nimir.

Ripəh nīpəhyen nīprak ramətit mapien, mərig in ai Yo, yemə rhakə kafan.

28 In rīmnəhajoun ta swatuk kin yo;

yame tuk nīvənien mamarə huvə, kini mor yo rikik ram-
agien. Mərig in ai In ramarə kimru min.' ” (Sam
16:8-11)

29 Kini Pita rīmā, “Yo minə tiksin, jakhoprai-pre nəgkiarien e kimi əmiə. Kaha kapətawə a, King Deved, ruamhə ta tu, kiminim in. Təwk iran raməmir imətawə ikin maməmir təvir. 30 In profet kirik kape Kughen, kini rīmirkun mə Kughen rīmīrpen ta mə kwənərəus kirik kafan tukruə min yermaru kirik rəmhen kin In. 31 Deved rīmnəm nar a tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. In rīmīni mə Kristo, yame Kughen rīmīni mə tukrher-pə kin, In tukror ramragh min ye nīməhyen, kini tukripəh nīpəhyen nanmin kafan raməmir rerin ye nəkwai nimir, kini nīpran tukrəpəh nīmətītien. 32 Kughen rīmnor Yesu ramragh min. Kini kimawə fam yimisəm kin nīmrimawə, mamhani-ərhav nar a. 33 Kughen e In Rīmni, in rīmivəhsi haktə Yesu mə tukrəkwəta ye nikarin, mivəhsi-pən Nanmin Rhakə kimin, rəmhen kin yame rīmīrpen ta kupən. Kini narīmnar yame nakasəm mine yame nakasərig, Nanmin Rhakə ramor kimi ətawə. 34 King Deved in rīmipəh nīvənien ye neai, mərig in əmə rīmīni nəgkiarien e mə,

“Kughen Yermaru rīmīni-pən tuk Yermaru kafak mīmā,

“Tkwəta-pən ye kwermik matuk

35 Meriaji nīpig jakor Ik takehuə ye tikmir kafam minə.”
,” (Sam 110:1)

36 Kini Pita rīrpin mīmā, “Pəh kitawə nəmə Isrel, tukharkun huvə mə Yesu e nīmīsəsik-pən In ye nai kamarkwao kin In a Kughen rīmnor In mə In Yermaru kapətawə, mine Kristo min.”

37 Pita raməgkiar məkneikin, rikiriə rərhakis. Aikin, kisaiyoh Pita mine aposol minə mhamə, “Yo minə tiksin ? jakshawor-pən iran mine?”

38 Kini Pita rīmīni-pən tuk əriə mīmā, “Kimiə taksarar ye nərigien kapəmiə tuk norien hah kapəmiə, kini misor baptaes ye nhag Yesu Kristo, misarakikin təvhagə hah, pəh Kughen tukrivəhsi-pre nīhuvəyən a Nanmin Rhakə kimi əmiə. 39 Kughen rīmīrpen ta əmiə mine kwajikovə minə kapəmiə, mine mukupmiə minə yamə mine tukpihauə.

Nirpenien e raməmir ye narmamə yamə mine Kughen Yermaru rimnokrən kin əriə.”

⁴⁰ Kini Pita rimini-ərhav min nəgkiarien ripsaah kimi əriə maməgkiar skai kimi əriə mimə, “! Takasəkeikei misəta ye nəmə hah yamə mine kisarə ye tokrei tanə ai taktakun, pəh Kughen tukripəh nivəhsi-preyen narpinien kimi əmiə!” ⁴¹ Kini narmamə yamə mine kimnhani nəfrakisien iran, kimisor baptəes. Ye nipig a, narmamə rəmhen kin tri taosen kimnhauə mhakwasig kin narmamə yame minə kishatətə ye Yesu.

Norien kape narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu

⁴² Nipig minə fam narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu kasarə kirikianə misətərig kin nəvhagien kape aposol minə, mamhavəh Nəviginien Rhakə†, misəhuak. Rikiria riskai mə tukasəkeikei misor narimnar minə a. ⁴³ Kini Kughen rivəhsipən nehuəyen kimi aposol minə tuk norien nimtətien ripsaah. Narmamə kisəm kisakur pik kin. ⁴⁴ Narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, nipig minə fam kasofugin kirikianə. Iriə fam rikiria ragien tuk nəvraiye kapəriə nautə kimi iriə minə tiksın, ⁴⁵ rəmhen kin tukmə yermamə kirik kafan nar kirik rirkək, kini kirik rəvrai kafan nautə, mivəh mane iran, kini masitu iran. ⁴⁶ Nipig minə fam iriə kasofugin ye Nimə Ehuə kape Kughen, rikiria kirikianə. Kasəvigin ye nəkwai nimə kapəriə, mamhavəh Nəviginien Rhakə rəmhen kin Yesu rimini. Nipig minə fam, nərigien kapəriə reiwaiyu, kini masagien, ⁴⁷ masəgnəgin Kughen. Kini narmamə kamhani vivi əriə tuk norien kapəriə. Kini nipig minə fam Kughen ravəh miragh narmamə mamofugin əriə ye kwhen kapəriə.

3

Yermamə yame nihun raha, rhekimter meriwək

¹ Nipig kirik, ye nipig kape nəhuakien, ye tri klok yenaiyu, Pita minə Jon iriu kimiweriwək miravən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. ² Yermamə kirik raməmir aikin, nihun rahas rimnor hanə. Nipig minə fam in minə tiksın kharəh in mamhavən ye kwəruə kape Nimə Ehuə kape Kughen. Kwəruə a kamni kimə “Rhuvə pik.” In ramawə-pən kin mane kimi narmamə yamə mine kisauru-pən ye nəkwai nimə. ³ Nipig in rəm Pita mine Jon kaweriwək miravən mə tukwauru-pən ye nəkwai nimə, in rimnaiyoh əriu kin mane. ⁴ Aikin, Pita mine Jon kwarha-pən mwəm kwən a. Kini Pita rini-pən tuk kwən a

2:39: Aes 57:19 2:41: Wok 2:47; 4:4 † 2:42: Nəviginien Rhakə, uə Lodsapa: Nipig Yesu raməvigin infamien iriə kafan narmamə minə, In mini-pən tuk əriə mə tukhawəh nəvgininien məknakin, rikiria tukraməsik In. 2:42: Wok 20:7 2:44: Wok 4:32-35 2:47: Wok 6:7; 11:21

mimə, “Arha-pə atuaturuk məm əmru.” ⁵ In rarha-pən məm əriu, rikin rəsik mə tikrivəh mane kirik.

⁶ Mərig Pita rini-pən tukun mimə, “Yo, kafak mane* rirkək. Mərig nar kirik yame yo yakavəh, jakvəhsi-pre kimik. Ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret, yakamni-pre tuk ik mə takhekinter məriwək.” ⁷ Kini Pita rīvəh kwermīn matuk, masitu iran mə tukrərer, taktəkun əmə nihun mir kirahuvə. ⁸ Rivia haktə, məriwək mamavən. Mamkwasig kin əriu, irisir mirhauru-pən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. In rimnəriwək, mavihaktə-vihaktə, maməgnəgin Kughen. ⁹ Kini narmamə fam kisəm kwən a raməriwək, maməgnəgin Kughen, ¹⁰ kharkun mə kwən ai nipig m-fam ramawə kin mane ye kwəruə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kisakur pik tuk kwən a.

¹¹ Kwən a ramrəh tim tim hanə kwermi Pita mine Jon, narmamə kimisəm, kisakur pik kin, misaiyu mhauə a karharer ikin, ye kwənmbaan kirik kamni kimə Vrandə kape King Solomon. ¹² Kini Pita rəm narmamə minə a, mini-pən tuk əriə mimə, “Nəmə Isrel. ?Rhawor naksakur pik kin nar e? ?Rhawor naksətamə pik irəmru? ?Kimiə nakhamə ta kimru yerpərig kini mirarkun nor-huvəyen yermamə e raməriwək ye nəsaninien əmə kapəmru uə? !Nikam! ¹³ Kughen kape kaha minə tu, Ebrahim mine Aesak mine Jakob, In a rimnor nar e. In pisin əmə rimivəh-si haktə yor atuə kin kafan e Yesu. In e Yesu əmə e nimnhavəhsi-pən In rərer ye nimri namasur minə kape gavman. Ye nipig ai, Paelat rimnamni pawk mə tukririsin In, mərig nimisəkeikei kimi Paelat mə tukhopni In.†

¹⁴ Nakwənhaukrekin-pən nimetaimīə kimi Yesu e yame ratuatuk mamərhakə, kini misaiyoh Paelat mə tukririsin əmə yermamə kirik yame ramhopni yermamə. ¹⁵ Ye nərigien a, kimiə nimishopni yermamə a in nuknei nimraghien. Mərig kwasig ikin, Kughen rimnor In rimragh min. Kini kimawə yimisəm mamhani-ərhav mhamə nar a in nəfrakisien. ¹⁶ Kwən e kimiə nakasəm mharkun in, in rinəsanin meinai kimawə yakshatətə ye Yesu. In nəsaninien kape Yesu, mine nhatətəyen yame Kughen rimivəhsi-pə kimi əmawə yame rimnor huvə yermamə e, kimiə nakasəm.

¹⁷ “Yo minə tiksīn, yakirkun mə nimisor narimnar minə e kimiə namehuə kapəmiə minə ye nətəwaoyen kapəmiə. ¹⁸ Ror pən, nəgkiarien yame Kughen rimini kupən, ruauə minor nəfrakisien kin. Nəgkiarien kape profet kafan minə kupən rimini ta mimə kafan Kristo tukraməkeikei mamərig

3:4: Wok 14:9 * **3:6:** Pita rimə, “Silva mine gol rirkək tuk yo,” mərig nipran rimə, “Kafak mane rirkək.” **3:6:** Wok 4:10; 16:18 † **3:13:** Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 13: “nimnhani-pən hah in tuk Paelat.” **3:13:** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Wok 2:23 **3:17:** Luk 23:34; 1 Tim 1:13

nəmhəyen. ¹⁹ !Eh! Kimiə takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə. Kini mhakwasig kin Kughen, pəh In tukrivəhsi ta narpinien kape təvhagə hah kapəmiə kini mətu-pən əmiə imei napsien. ²⁰ Kini In tukrher-pə min kin Kristo tukrirerig-pə min, yame Kughen rimirpen ta kupən. Yakamni Kristo e, Yesu. ²¹ Mərig Yesu tukraməmīr ye neai meriaji nīpig yame Kughen tukror huvə narimnar fam rəmhen kin yame Kughen rimini ta tuk profet rhakə kafan minə kupən, ²² meinai Moses rimini mimə,

“ ‘Kughen Yermaru tukrivəh-si haktə profet kirik kapəmiə rəmhen kin yo. Profet a in kimiə kirik; takasəkeikei masəterig huvə kin nəgkiarien kafan misor nəkwan. ²³ Narmamə yamə mine khapəh nisəterigien kin nəgkiarien kafan, Kughen tukror narpinien ehə kimi əriə.’ ” (Dut 18:15-16)

²⁴ Kini Pita rirpin nəgkiarien mimə, “Kini profet minə min tiksīn kimnhani min nəgkiarien a. Ririkakun ye Profet Samuel, muə meriaji-pə ai taktəkun. Mərig iriə kasəgkiar kin narimnar minə ai taktəkun. ²⁵ Nirpenien yame Kughen rimini kupən tuk profet kafan minə, promes a kapəmiə. Kimiə naksəmīr ye promes yame Kughen rimini ta tuk kaha minə kapəmiə kupən. Nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Ebrahim mimə,

“ ‘Kwənərəus kafam tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi narmamə fam ye tanimtanə.’ ” (Jen 22:18)

²⁶ “Rəri-pən nəgkiarien a, Kughen rimnher-pə kin Yesu, yor atuə kin kafan, kimi əmiə tuk nivəhsi-preyen nihuvəyen kimi əmiə məkupən, mimə taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah.”

4

¹ Pita mine Jon kawəgkiar hanə kimi narmamə, kini pris minə, mine yamehuə kape mobael yamə mine kasarha tuk Nimə ehə kape Kughen, mine Sadusi minə, khauə mhatərhav-pə. ² Iriə, niemha rhai pik əriə meinai iriū kimiraniərhav-pən tuk narmamə mə Yesu rimamhə mīmragh min mor swatuk mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə. ³ Məkneikin, kharaptəəkīn əriu, mərig rinenaiyu ta, kini kharəhsi-pən əriu ye kalabus mhamə tikəni rikwamer kin tuksəm əpu əriu. ⁴ Kini mərig, narmamə khapsaah kisərig nəgkiarien kapəriū, mamhani nəfrakisien iran. Nəməhuak minə kimnhapsaah, iriə fam rapita faef taosen.

Pita mine Jon kawərer ye nimri kaonsel

⁵ Kəni rikwamer kɪn, namehuə minə kape nəmə Isrel, mine nəwharu minə kapəriə minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, kimisofugin apa Jerusalem. ⁶ Misofugin iriə hae pris kapəriə, nhagin a Anas, mine Kaeafas, mine Jon, mine Aleksandra, mine narmamə tiksɪn yame iriə kwənərəus kape hae pris. ⁷ Misor Pita mine Jon kawərer ye nimiria, misaiyoh əriu mhamə, “?Nakaravəh nhag pa e mawor huvə yermamə e kɪn?”

⁸ Aikin, Nanmin Rhakə reiwaiyu-pən ye Pita. Kini Pita rini-pən tuk əriə mimə, “Namehuə kape nəmə Isrel, mine nəhuaru minə, ⁹ tukmə ror kimiə naksarkut mə taksarhakin-pə ru irəmru mə kwən yame nihun rimnahas rimivəh hiə nihuvəyen- mə yimiwhawor-pən iran mine mawor huvə nihun. ¹⁰ Kini kimiə nəmə Isrel minə fam takasəkeikei mharkun mə kwən e yame nihun ruahuvə ta, ramərer əkupən irəmiə ye nəsaninien əmə ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret. In e Yesu yame kimiə nimisəsik-pən In ye nai kamarkwao kɪn. In rimhə, mərig Kughen rimivəh miragh min In. ¹¹ Yesu a In a Nəkwəkwə kape Kughen rimini ta mimə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin,
mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.” (Sam 118:22)

¹² “Kini yermamə kirik rirkək ye tokrei tanə e yame rirkun nivəh-miraghien ətawə, meinai Kughen tukraməkeikei mivəh miragh ətawə ye nhag Yesu Kristo pisin əmə.”

¹³ Narmamə kape kaonsel minə kimisəm mə Pita mine Jon yermamə apnapig mir əmə, kimirapəh niwor-pawk-ien skul, mərig kimiwətgha kɪn nəgkiarien. Kini iriə kisakur kɪn nirkunien kapəriu, kini mharkun mə iriu kimiwəriwak irisir Yesu. ¹⁴ Kini iriə to khapəh nhaniyen nar kirik mərig in ai kimisəm yermamə a yame nihun ruahuvə ta, ramərer ye nimiria.

¹⁵ Kini iriə khani-pən tuk ərisir mhamə irisir tukrhap a ye kwənmhaan kape kaonsel pəh iriə əmə tuksəgkiar. ¹⁶ Kini iriə kimnhani tuk əriə minə mhamə, “?Tukshawor nar mir a? Nəmə Jerusalem kwənharkun ta norien a nar mir a kimiwor ye kwən a. In rehuə pik; kitawə to khapəh nhaniyen mə neikuəyen. ¹⁷ Pəh khani-əhu nəvsaoyen kɪn, kini misor kwirig kimi nar mir a mə tukripəh nirini-minien nhag Yesu.”

¹⁸ Kini ai, narmamə kape kaonsel minə kisokrən kɪn Pita mine Jon mə tukravən min imə. Kini mhani-əhu əriu mə tukripəh min niraniyen nhag Yesu, mine niwhajounien narmamə kɪn.

¹⁹ Kini iriu krəni-pən tuk əriə mirəmə, “Nikam. Kimiə taksəkir mə ratuatuk ye nimri Kughen mə jakwor nəkwai

Kughen, uə mə jakwor nəkwaimiə. ²⁰ Mərig kımru jakrapəh nıwəpnapigien. Kımru jakawəkeikei mırəni-ərhav narimnar a yame kımru yimiwəm ye nımrimru, mine yame yimwərig kin nımətirgimru.”

²¹ Kini kaonsel rimini-pən min tuk Pita mine Jon mə iriə tukhavəhsi-pən narpinien kirik kimi əriu tukmə iriū kawəkeikei mə tukarani-ərhav Yesu kimi narmamə; kini tuksher yerhav kin əriu. Kimisher yerhav kin əriu meinai kwəseinein mə tukshawor əriu. Kimnharkun mə narmamə apnapig minə rikiriə tukrimhə tukmə iriə khavəhsi-pən narpinien kimi əriu, meinai narmamə fam khavəh-si haktə Kughen tuk nımtətien yame rimnor ²² ye kwən a yame nihun rahas rimnor hanə meriaji-pə aitaktəkun, kini kafan newk rinapita ta foti.

Nəhuakien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu

²³ Kaonsel a rher-yerhav kin Pita mine Jon kiravən, taktəkun əmə iriū kirarerig-pən min tuk kapəriū narmamə minə. Kini mawəvsao kin nəgkiarien kape jif pris minə mine nəhuaru minə kimi əriə. ²⁴ Kini iriə kisərig nəgkiarien a, iriə m-fam khauə kirikianə misəhuak kimi Kughen mhani mhamə, “Kughen. Ik nımnor neai mine nımoptanə mine tahik, mine narimnar minə fam yame kasəmır ye tokrei tanə. ²⁵ Kini kaha kapəmawə a Deved, yor atuə kin kafam, rimini-ərhav nəgkiarien e ye Nanmin Kafam mimə,

“ “?Rhawor nəmə tanımtanə minə niehmaa ramhai əriə?

?Rhawor narmamə minə a kamharai mhun mə tuksor nahasien minə e? Kamharai mhun təkun əmə nəgkiarien.

²⁶ Namehuə kape tokrei tanə kasor apnəpenə tuk nuhyen, mine namehuə minə khauə misofugin mamhani hah Kughen

kini mamhani hah min Kristo yame In rimirpen In.’”

(Sam 2:1-2)

²⁷ Kini iriə mhamə, “Kughen, nəgkiarien e nəfrakis. Herod mine Ponjes Paelat mine nəmə Isrel, kimisofugin iriə nəmə tanə pisin pisin minə, mharai mhun nəgkiarien mə tukshopni Yesu, yame In kafam yor atuətuk yame nımirpen.

²⁸ Kimnharai mhun nəgkiarien rəri-pən atuətuk əmə kafam nəgkiarien yame Ik nımini ta ye nəsaninien mine nirkunien kafam kupən. ²⁹ Mərig Kughen, taktəkun ai, takaməkeikei mamərig nəgkiarien skai yame kamhani-pə tuk əmawə. Kimawə yor atuə kin kafam minə. Takaməkeikei masitu irəməwə mə kimawə jakhani-ərhav nəgkiarien kafam.

Mə kimawə jaksətgah kīn nīnī-ərhavyen nəgkiarien kafam.
³⁰ Takaməkeikei mərəv-pə mhajoun nəsanīnien kafam, mor
 huvə narmamə yamə mīne kamhamhə, kīnī mor nīmṭətien
 pīsīn pīsīn ye nhag Yesu yame In kafam yor atuətuk.”

³¹ Kimisəhuak ta, nīmə yame kimnasəmir ikin rikiu-kiu.
 Kīnī Nanmīn Rhakə reiwaiyu-pən irəriə m-fam. Kasətgah tuk
 nīnī-ərhav-yen nəgkiarien kape Kughen.

Norien kape narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien ye Yesu

³² Narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien ye Yesu,
 rikiriə kirikianə əmə. Yermamə kirik to rīpəh nīniyen mə, “Nar
 e kafak.” Tukmə nautə kirik, kapəriə m-fam. ³³ Nəgkiarien
 kape aposol mīnə, nanmīn aikīn. Kīnī iriə kimnhani-ərhav
 mhamə, “Yesu in Yermaru kapəṭawə. In rīmīmrigh mīn
 ye nīmḥəyen kafan.” Kīnī Kughen rīvəhsi-pən nīhuvəyen
 kīmī əriə. ³⁴ Yermamə rirkək ye kwhen kapəriə yame kafan
 nautə rirkək, meinai narmamə yamə mīne kapəriə aikīn
 nīmoptanə, uə kapəriə aikīn nīmə, kasəvrai mamhavəh mane
 iran, ³⁵ mhauə, mhavəhsi-pən kīmī aposol mīnə. Kwasig ikin,
 aposol mīnə kisəwhai-pən mane a kīmī narmamə m-fam yamə
 mīne kamhani nəfrakisien ye Yesu, yamə mīne kapəriə nar
 kirik rirkək.

³⁶ Kīnī kwən kirik, nhagin e Josef, in kwənərəus kape Livae,
 in rīmnarha apa tanə kirik kamni kīmə Saepras. Aposol
 mīnə kimishen-pən mīn nhagin kirik mhamə, “Banabas.”
 (Nīpran rīmə, “Yermamə kape nəgkiar-vi-vi-yen.”) ³⁷ Kwən a
 rīmṇəvrai kafan nīmoptanə, mīvəh mane iran, muə mīvəhsi-
 pən kīmī aposol mīnə.

5

Ananaes mīne Safaera

¹ Kwən kirik, Ananaes iriu kafan piahwaru, Safaera, iriu
 mīn kīmīwor salem kīn kapəriu nīmoptanə. ² Kwən a rīmīvəh
 nīpar mane muə mīvəhsi-pən kīmī aposol mīnə. Merkwaig kīn
 nīpərin mīmə kafan. Kīnī kafan piahwaru rīmirkun.

³ Kīnī Pita rīnī-pən tukun mīmə, “Ananaes. ? Nakha-
 wor mameighan kīn yarmhə e Setan raurə yerkim, kīnī ik
 mameikuə ye Nanmīn Rhakə, mamrəptəəkīn nīpar mane
 yame nīmīvəh ye nīmoptanə a? ⁴ Kwasig ikin nīpior salem
 kīn nīmoptanə a, kafam pīsīn əmə. Kīnī nīpīg nīmnor salem
 kīn, mane iran raməmir əmə ye kwermīm. ?Mərig rhawor
 nakameikuə məkneikīn? Pa rīmə nakameikuə ye yermamə,
 mərig nakameikuə ye Kughen.”

⁵ Kini Ananaes rærig nægkiarien a, taktækun æmæ risi-faktæ meiwaiyu mowhan mimhæ ægkæp. Kini narmamæ kisærig, kisakur pik kin. ⁶ Kini nitamaruæ minæ tiksın khauæ, mhauvrig æpis nipran, mharæh, mhatærhav, mhanim.

⁷ Kini aoa kisisæ ruæ mivæn, Safaera, piahwaru kape kwæn ai, ruæ imæ. Mipæh nirkunien mæ kafan yerman ruamhæ ta.

⁸ Kini Pita raiyoh-pæn in mimæ, “Takni-pæ tuk yo mæ, ?mane hanæ æme e in e yame nimiravæh ye nimoptanæ uæ?” Kini pian a rini-pæn tukun mimæ, “Æhæ. Mane hanæmei en.”

⁹ Kini Pita rini-pæn tukun mimæ, “? Rhawor nakawor mæknenkin? ! Kimiru nimiræmæ takwævi niehmaa kape Kughen! ? Nakamærig narmamæ kasæriwæk mamhauæ ye kwæruæ? Iriæ kwænhanim ta kafam yerman. ! Kini iriæ tukharæh min ik mhavæn mhanim ik!”

¹⁰ Taktækun æmæ min, risi-faktæ meiwaiyu mowhan a ye nihu Pita mimhæ. Nitamaruæ minæ a khauæ imæ, misæm mæ ruamhæ min, kharæh mhatærhav mhavæn, mhanim-pæn min ye nıkar yerman kafan. ¹¹ Næmæhuak minæ mine narmamæ min tiksın kisærig nævsaoyen a, khagin pik.

Aposol minæ kasor nımtætien minæ

¹² Kini, aposol minæ kimisor nımtætien ripsaah ye nimri narmamæ. Nıpig minæ fam narmamæ yamæ mine kamhani næfrakisien ye Yesu kimisofugin apa kwænmhæan kirik apa ye Nimæ Ehuæ kape Kughen, kamni kimæ, “Vranda kape King Solomon.” ¹³ Narmamæ yamæ mine khapæh nhaniyen næfrakisien ye Yesu, kamhasiai pawk æriæ mærig kamhagin kin nisofugin-pænien tuk æriæ. ¹⁴ Kamhagin, mærig nıpig m-fam, narman mine nıpiraovin khapsaah khauæ mamhani næfrakisien ye Yesu. ¹⁵ Aposol minæ kimisor nımtætien ripsaah. Narmamæ khapik kapæriæ narmamæ yamæ mine kamhamhæ, mamhauæ. Kini misæruhu-pæn æriæ ye tævheitæ kapæriæ ye nıkar swatuk mhapæh mhamæ tukmæ Pita rukrao ye swatuk, nanmin tukriræh-pikin æriæ tiksın, kisæsanin. ¹⁶ Kini narmamæ khapsaah min yerkwænu minæ ipakæ tuk Jerusalem, kimnhapik narmamæ yamæ mine kamhamhæ, mine yamæ mine nanmin has ramæmir iræriæ, mhapik æriæ mhauæ, kini aposol minæ kisor huvæ æriæ.

Namehuæ minæ khavæhsi-pæn aposol minæ ye kalabus

¹⁷ Kini hæe pris mine in minæ tiksın ye kwæn kape “Sadusi” kimisor timæt kimi aposol minæ. ¹⁸ Misarar mharaptærkın aposol minæ, mharæhsi-pæn æriæ ye kalabus. ¹⁹ Kini yenaiyu, agelo kirik kape Kughen ruæ mæhitæ ye kwæruæ ye kalabus, mikir æriæ mhatærhav. ²⁰ Mini-pæn tuk æriæ mimæ,

“Kimiā takhavən apa Nimə Ehuə kape Kughen, misəvsao kin nīmraghien rerin kimi narmamə.”

²¹ Aikin, aposol minə kisor nəkwān. Yenpig-enpig əgkəp, khavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, misəwhag kimi narmamə.

Kimisərip aposol minə ye kot

Kini hae pris mine in minə tiksīn kisokrən kin nəwharu minə kape nāmə Isrel, khauə misofugin misəkwətə ye kaonsel kape nāmə Isrel. Kini misher nəgkiarien rīvən apa kalabus mə tukher-pə kin aposol minə mə tukhauə misərer ye nīmriā.

²² Mərig nīpig mobael minə kimnhavən apa ye kalabus, misəm mə aposol minə kwənharkək. Kharerig mhauə ye kaonsel, mamhani-əsah pən iran tuk əriə, mhamə, ²³ “Yimnhavən apa ye kalabus, misəm yakhamə tapig rətapig tim tim. Kini mobael minə kape kalabus kasarha huvə tukun. Mərig nīpig yimisəhitə, misəm yermamə rirkək a imə.” ²⁴ Yamehuə kape mobael minə kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine jif pris, kisərig nəgkiarien a, rukreikin kapəriə kapə, khani-pən tuk əriə mhamə, “?Naha nhagin tukruə min?”

²⁵ Kini yermamə kīrik ritərhav-pə, mīni-pən tuk əriə mīmā, “! Eh! ! Narmamə minə e nīmnhapik-pən əriə ye kalabus, kwənhavən ta apa ye Nimə Ehuə kape Kughen; masəvhag kimi narmamə apaikin!” ²⁶ Məkneikin, yamehuə kape mobael minə rimikir kafan narmamə minə, mhavən mhapik aposol minə mhauə. Mərig kimnhapəh nisəukəkinien əriə, meinai khamə ta tukmə kisəukəkin əriə, narmamə apnapig kisəsik əriə kin kapier apig.

²⁷ Kimnhapik aposol minə, mhavən imə, mhani-pən mə tuksərer ye nīmri kaonsel. Kini hae pris rimnaiyoh əriə mīmā, ²⁸ “?Rhawor? Yakwənhani-pre ta mhamə takhapəh nhaniyen nhag kwən a Yesu. ?Mərig rhawor e kimiā naksor nəgkiarien kapəmīə rehuə e Jerusalem? Kini kimiā naksor narmamə kamhani mhamə kimawə yimishopni Yesu.”

²⁹ Aikin, Pita mine aposol minə khamə, “Kimawə jakasəkeikei misor nəkwai Kughen. Kimawə yakhapəh nisorien nəkwai yermamə. ³⁰ Kimiā nakwəsəsik-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin mīshopni. Mərig Kughen kape kaha minə tu rimnor In rimragh min. ³¹ Kini Kughen rimivəhsi-haktə In ramkwətə ye nīkarin matuk. Mə In Yemehua, In Kristo kapətawə. Kughen rimnor məknakin mə tukror swatuk mə kitawə nāmə Isrel tukharkun nisararien ye nərigien kapətawə tuk təvhagə hah, kini In tukrirəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə. ³² Yakamhani-ərhav nar a yame

yiməsəm, mine Nanmĭn Rhakə yame Kughen rīvəhsi-pə ta kimi narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen.”

³³ Narmamə kape kaonsel minə kisərig nəgkiarien a, nəgkiarien a raməvi pik niemhaa kapəriə, kini khamə aposol minə tukasəkeikei mhamhə. ³⁴ Kini iriə kirik, nhagin e Gamaliel, in Farisi kirik, in yemhajoun kirik kape Loa kape Moses, yame narmamə kamhasiai in, ramərer ye nĭmri kaonsel, mĭni-pən tuk mobael minə mĭmə, “Takhapik ta aposol minə mhatərhav.” ³⁵ Kini mĭni-pən tuk kaonsel mĭmə, “Kafak narmamə minə. Pəh kisərig huvə mə tukshawor-pən iran mine narĭmnə a. ³⁶ Pəh nien mə tu əgkap e, kwən e Tudas rĭmnarar, mamni-ərhav mĭmə in yamehuə kirik. Narmamə tiksĭn rəmhen kin fo handred kĭmnhakwasig kin in. Mərig kĭmnhopni in, kəko rik rik kafan narmamə minə. Kwhen kafan ruirkək ta. ³⁷ Kwasig, Judas, yemə Galili, rĭtərhav-pə ye nĭpig gavman rĭmnāməvheikin narmamə minə. In mĭn ravi narmamə kamhakwasig kin. Mərig kĭmnhopni mĭn in, kəko rik rik kafan narmamə minə. ³⁸ In e ye nĭrkunien kafak: Pəh khapəh narmamə minə e. Mharisĭn əriə khatərhav. Nar a kasor, to kape yermamə əmə, tukrirkək. ³⁹ Mərig tukmə rĭmasi-pən ye Kughen, keinein nĭni-əhuyen. Tukmə khani-əhu, tuksəm əmə mə kitawə Kughen kasotgoh.” Narmamə kape kaonsel minə kisərig, kiseighan kin kafan nəgkiarien.

⁴⁰ Kini kisokrən kin aposol minə khauə mĭn imə. Khani-pən tuk mobael minə mə tuksərkis-ərkis əriə. Mĭsəgkiar-pən skai kimi əriə mhamə tukhapəh nhani-mĭn-ien nhag Yesu. Mĭsher yerhav kin əriə.

⁴¹ Khatərhav ye kaonsel, aposol minə rĭkirĭə ragien maməsik mə nar huvə kirik mə Kughen rĭmnəm-pən əriə mə iriə kisəmhen mə tuksərig nəmhəyen tuk nhaniyen nhag Yesu. ⁴² Nĭpig minə fam, khavən ye Nĭmə Ehuə kape Kughen, mine nĭmə apnapig minə, masəvhag kimi narmamə, mhani-ərhav Nəgkiarien Huvə, mhamə Yesu In Kristo yame Kughen rĭmĭrpen.

6

Kĭmnhavəh-si haktə dikon seven mə tuksasitu ye nəməhuak mĭnə

¹ Kini ai, narmamə kape Yesu minə kamhapsaah. Iriə tiksĭn kwənərəus kape Isrel yamə mine kĭmnhasi-pən ye tanə pĭsĭn pĭsĭn; mərig iriə tiksĭn, kwənərəus kape Isrel yamə mine kasarə rerin Isrel. Kini yamə mine khasi-pən ye kantri pĭsĭn pĭsĭn minə kĭmnhani nĭkar yamə mine kasarə rerin apa Isrel, mhamə, “Nĭpig fam, nĭpig kaməwhai mane

mine năviginien, kîpăh nîsarha-huvăyen tuk nîpiəwharu kapəməwə yamə mine khamhə-tan kin əriə.”² Ror pən, aposol minə twelef kimisokrən kin narmamə kape Yesu minə khauə kirikianə, mhani-pən tuk əriə mhamə, “Kitawə minə tiksî. Ripəh nəmhenien mə jaksəpəh nîni-ərhavyen năgkiarien kape Kughen mhauə misowhai əmə narîmnar*.”³ Rhuvə mə takshajoun narmamə seven irəmiə yamə mine Nanmîn Rhakə rukwar irəriə, kîni nîrkunien kapəriə rehuə. Pəh kimawə jakhavəh-si haktə əriə tukasarha huvə tuk nar a;⁴ kîni pəh kimawə jakharkun nəhuakien mine nîni-ərhavyen năgkiarien kape Kughen.”

⁵ Kisərig năgkiarien a aposol minə khani, rikiriə ragien. Kimishajoun Steven, kwən kirik yame kafan nhatətəyen rehuə, kîni Nanmîn Rhakə rukwar iran. Mishajoun min Filip, mine Prokoras, mine Nikano, mine Timon, mine Pamenas, mine Nikolas, yemə Antiok kirik, yame rîmnəpəh narəyen kape nəmə iman ikin, muə mikwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel. ⁶ Kîni iriə khakîr nəmə minə a iriə seven, mhauə misərer ye nîmri aposol minə. Kîni aposol minə kasərəhu-pən kwermiriə ye kapərhiə kapə, misəhuak-pən irəriə.

⁷ Kîni narmamə kape Yesu kîmnhani-ərhav năgkiarien kape Kughen kîmi narmamə, kîni narmamə kape Yesu e Jerusalem kîmnhapsaah. Ye nəmə minə a, pris minə khapsaah kîmishatətə ye Yesu.

Nəmə Isrel tiksî kîmnharəh dikon a Steven mhavən ye kaonsel

⁸ Kîni Steven, in kwən kirik yame Kughen rîvəhsi-pən nəsanînen mine nîhuvăyen kîmin, kîni in ramor pik nîmtətien ye nîmri narmamə. ⁹ Mərig nəmə Isrel tiksî kape nukwao kirik kamni kîmə “Friman,” kasəməkin Steven. Iriə a nəmə Saerin mine nəmə Aleksandra, mine nəmə Silisia mine nəmə Tarki, kîmnhauə misotgoh kîmi Steven. ¹⁰ Mərig Nanmîn Rhakə rîvəhsi-pən nîrkunien kîmi Steven. Nîpig in rəgkiar, iriə to khapəh nisapitayen in.

¹¹ Kasəməkin in, mhavən misərok narmamə tiksî mhamə tukseikuə iran, mhamə iriə kîmisərig kwən a raməgkiar has pən kîmi Moses mine Kughen. ¹² Kîni năgkiarien kapəriə rîmnor narmamə minə aikin, mine nəhuaru minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kisəməkin min Steven. Kîmnhavən mharaptərəkin in. Mharəh mhauə misərer ye nîmri kaonsel. ¹³ Mhakîr min narmamə tiksî mhauə mə tukhani năgkiarien eikuə ye Steven. Iriə kîmnhani mhamə, “Nîpig minə m-fam kwən e ramni hah Nîmə Ehuə kape Kughen

6:1: Wok 4:35 * **6:2:** Nəwhaiyen narîmnar in wok kape dikon. Ye japta e, nîməhuak rîmivəh-si haktə dikon kupan minə iriə m-fam seven. **6:7:** Wok 2:41; 16:5 **6:10:** Luk 21:15

mine Loa kape Moses. ¹⁴ Yimisərig mīn ramni mīmā, ‘Yesu e, yemā Nasaret, tukratmātəg-ətəg Nīmā Ehuā kape Kughen, kini mukreikin narəyen yame Moses rīmnərəhu kimi ətawə apa kupən.’ ”

¹⁵ Kamhani hah Steven, iriā fam yamā mine kasəkwətə ye kaonsel kimisarha-pən misəm Steven meinai nīmri rukreikin məmhen kin nīmri agelo.

7

Steven rhorpin nəgkiarien kape tikmir minə kafan

¹ Kini ai, hae pris raiyoh-pən Steven mīmā, “?Rhawor? ? Nəgkiarien e nəfrakisien?”

² Kini Steven rīni-pən mīmā, “Tatə minə, mine yo minə tiksīn, sətərig kin yo. Kughen yame yerpīrig In rimauā tuk kaha kapətawə Ebrahim. Aikin, Ebrahim rīmipəh nivən-hanəyen marə apa ye tanə a Haran; mərig in ramarə hanə ye tanə apa Mesopotemia. ³ Kini Kughen rīni-pən tukun mīmā, ‘Takapta ye kafam narmamə minə mine rukwanu kafam, mivən apa ye kwənmhan kirik yame Yo jakhajoun kin ik.’ (Jen

12:1) ⁴ Məkneikin, Ebrahim rəta apa Koldia mivən marə apa Haran. Nipig ramarə aikin a, kini rīmni rīmha, kini Kughen rikir in muə ye tanə e kitawə kisarə ikin mhauā miseriaji-pə ai taktəkun. ⁵ Ebrahim rimauā aikin, mərig Kughen rīpəh hanə nərāiyen nīmoptanə kirik kimin. Kafan nīmoptanə rirkək pawk, mərig Kughen rīmīni ta mə tukripiaməkeikei mivəhsipən fam nīmoptanə e kimin. Kini rīmā, ‘Nīmoptanə fam e kafam mine kape kwənərəus kafam.’ Mərig ye nipig a, Ebrahim, tīni rirkək. ⁶ Nəgkiarien yame Kughen rīmīni-pən tukun rīmīni mīmā, ‘Mərig kwənərəus kafam minə tukhavən misarə ye tanə pisin. Iriā yor atuā kin əmə kape nəmā ye tanə a. Tuksərik mitə əriā mhavən miseriaji newk fo handred. ⁷ Mərig Yo, jakor narpinien kimi nəmā kasərik mitə əriā. Kini ai, kwənərəus kafam minə tuksəta ye tanə a, mharerig mhaū eikin e, misəhuak kimi Yo.’ (Jen 15:13,14)”

⁸ Kini Steven rīrpin nəgkiarien mīmā, “Kughen rīmīrpen Ebrahim mīmā In tukrarha huvə tuk əriā. Kini mīni-pən tukun mə tukrəsīg-pən nipikwarien, ror nīmətətien kin mə iriā narmamə kape Kughen. Ror pən, nipig Ebrahim rīrəh kwajikovə kafan Aesak, kini ye nipig yame ror eit kin, rəsīg-pən. Kwasig ikin, Jakob rəsīg-pən kwajikovə kafan minə, iriā fam twelef yamā mine iriā kaha kapətawə.”

Steven ramni hah nəmā Isrel mīmā Kughen rīmnher-pən pawk kin Josef, mərig kaha tu minə kape nəmā Isrel kimisəpəh in

⁹ Kini Steven rirpīn mīmā, “Kaha tu minā kapəṭawə kimisəmākin naorahiria e Josef, miseighan-pən kin in kimi nāmā Ijip mā tukror atuə kin kape nāmā Ijip. Mərig Kughen rimnarha huvə tukun, ¹⁰ kini mivəh miragh in ye narə-ororien kafan. Kini mivəhsi-pən nirkunien kimin. Nipig Josef rərer ye nimri yermaru kape nāmā Ijip, yermaru a rorkeikei in, mivəhsi-haktə in mīmā in yamehuə kirik. Mə tukramarha huvə tuk nāmā Ijip mine nautə kafan. ¹¹ Nipig a, sweiwei ramuh nāmā Ijip mine Kenan. Kaha kapəṭawə minā, nəriə nəviginien rimirkək, kasərig raha. ¹² Kini mərig rimriə Jakob rərig mā nəviginien apa Ijip, kini rher-pən kin kaha kapəṭawə minā khavən aikin, in e nirikakunien kapəriə kimnhavən Ijip. ¹³ Kini, kwasig ikin, iriə khavən min, Josef rəsik əpu in kimi piauni minā. Kini yermaru kape nāmā Ijip rəm rirkun kwənərəus kape Josef. ¹⁴ Kini Josef rher-pən nəgkiarien kimi rimni Jakob mine kafan minā tiks in tukhauə misarə iriə min. Iriə fam seventi faef. ¹⁵ Məkneikin Jakob rəsok pihui mivən apa Ijip. Kasarə mamhavən, in mine kaha kapəṭawə minā kimnhamhə aikin. ¹⁶ Kwasig ikin, kimirəh nikikririe kirerig khavən apa Sekem, kərəhu-pən əriə ye nəpag kapier yame Ebrahim ruivəh-ta nimrin tuk kwənərəus kape kwən a Hamor.”

Steven ramni hah nāmā Isrel mīmā Kughen rimnher-pən pawk kin Moses, mərig kaha tu minā kape nāmā Isrel kimisəpəh in

¹⁷ Kini Steven rarar mini min mīmā, “Kimisarə mamhavən, ruə ye nipig yame nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Ebrahim tukruə mor nəfrakisien kin. Ye nipig a, kaha kapəṭawə minā kimnhauə mhapsaah apa Ijip. ¹⁸ Kimisarə mamhavən, yermamə pisin kirik yame reinein Josef ruə rəmhen kin yermaru kape nāmā Ijip. ¹⁹ In mamor has pən pik kimi kaha tu minā kapəṭawə mameikuə irəriə. Mamarkut kimi əriə mā tukmā kiseimək, misapitan kin kapəriə kwajikovə minə, pəh khamhə.

²⁰ “Ye nipig atuətuk a, Moses rimnarha. Mor kwən huvə kin.* Rimni mine nisini kwerkwaig kin ye nəkwai nimə, mawarha huvə tukun mweriaji makuə kisisər. ²¹ Mərig nipig iriu kwapitan kin in mā tukrimhə, piakəskəh kape yermaru kape nāmā Ijip rəm in, kini mirəh mivən, mamrhi rəmhen kin

7:9: Jen 37:11,28; 39:2,21-23 **7:10:** Jen 41:37-44 **7:11:** Jen 41:54; 42:1-2

7:13: Jen 45:1-4,16 **7:14:** Jen 45:9-11; 46:27 **7:15:** Jen 46:1-7; 49:33

7:16: Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 **7:17:** Eks 1:7-8 **7:18:** Eks 1:7-8

7:19: Eks 1:11-22 * **7:20:** Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye

v. 20, in e, “Moses rimnarha, in kwajikovə huvə kirik ye nimri Kughen.” **7:20:** Eks 2:2

tini atuaturuk. ²² Kini kimnhajoun in kin nirkunien kape nāmə Ijip. Kini in raməgkiar huvə, mamor nar huvə.

²³ “Kini nīpig Moses kafan newk foti, rikin raməsik mə tukrivən məm narimnə iman e nāmə Isrel. ²⁴ Rarar mivən məm yemə Ijip kirik ramor aha-pən kimi yemə iman ikin kirik. Kini Moses rimavən, masitu ye yemə iman; mivəhsi-pən tai norien mhopni yemə Ijip ai. ²⁵ (Moses, rikin rimoh mətə nāmə iman ikin tuksəm kharkun mə Kughen rimnher-pən kin in mə tukripik ta əriə ye nəmhəyen yame kamor irəriə; mərig iriə kisəm, khapəh nharkunien). ²⁶ Kəni rikwamer kin, Moses ruə məm yemə Isrel mir kīraru karauh əriu minə. Kini in rīvən mə tukrini-əhu əriu mimə, ‘Ah! Kimiru piaumiru minə əmə. ? Nakwhawor mawor rahah irəmiru minə?’

²⁷ “Mərig əmə kwən e yame ramor hah kimi in kirik rəsua ta kin Moses mini-pən tukun mimə, ‘? Rhawor? ? Nakmə takarmaru irəməwə mivəhsi-pə narpinien kimi əməwə uə?’ ²⁸ ? Nakmə takhopni min yo rəmhen kin yame nimnhopni yemə Ijip a e niəv uə?’ (Eks 2:14) ²⁹ Nīpig Moses rərig nəgkiarien a, rigin, marar map. Map a Ijip mivən mamarə apa Midian rəmhen kin yepsipis kirik. Kini mirəh kwajikovə kafan mir aikin a.

³⁰ “Newk foti ruə mivən, nīpig kirik, Moses rarar mivən apa ye tipəvsik ipakə tuk tukwas kirik kamni kimə ‘Sinae.’ Mivən aikin, məm nap ramuək ye kwaji nai kirik, kini agelo kirik kape Kughen ritərhav-pə tukun aikin. ³¹ Moses rəm rakur. Kini mivən ipakə tuk nai a mə tukrəm huvə. Məkneikin mərig nəgkiarien kape Kughen ramni mimə, ³² ‘Yo Kughen kape kafam kaha misir kupən: Ebrahim, mine Aesak, mine Jakob.’ (Eks 3:6) Moses rimnərig nəgkiarien a, rətəmmimin, miğin pik kin nīvag-pənien.

³³ “Kini Kughen rini-pən tuk Moses mimə, ‘Moses. Takrəh-si ta sandel kafam, mərig in ai kwənmhan e nakamərer ikin in ramərhakə. ³⁴ Yo yaknəm ta mə kafak narmamə minə apa Ijip kasərig raha pik. Kini yakamərig mə kasasək; kini yakamuə mə jakpik-ta əriə ye nəmhəyen kapəriə. Yuə. Yakamher-pən kin ik takrerig mivən apa Ijip.’ (Eks 3:5, 7, 8, 10)”

³⁵ Kini Steven rirpin mimə, “Moses e in e, yermamə e nāmə Isrel kimisəpəh miseinein in mhamə, ‘Ah. ? Nakmə takarmaru irəməwə mivəhsi-pə narpinien kimi əməwə uə?’ Mərig Kughen rimivəh-si haktə in mə tukrarmaru irəriə. Kughen rimnher-pə kin agelo yame rimitərhav-pə tuk Moses ye nai yame nap ramuək iran, mə tukrivəh-si haktə in mə in tukrarmaru irəriə, mivəh miragh əriə. ³⁶ Moses a rimnor nīmətətien minə tiksīn nīpig rimnamkir nāmə Isrel misap-ta

Ijip misəviəfugin ye tahik a kamni kimə Red Si†, mamhauə ye tipəvsik.

³⁷ “In e Moses min yame rimini-pən tuk nəmə Isrel mimə, ‘Kughen tukripivəh-si haktə profet kirik kapəmiə rəmhen kin yame rimivəh-si haktə yo. Profet a in kimie əmə kirik.’ (Dut 18:15) ³⁸ Moses əmə e in e rimnamarə iriə nəmə Isrel nipig kimiseriwək kirikianə ye tipəvsik. In rimnamarə iriə kaha tu minə kapətawə; ye nipig a agelo kirik kape Kughen rimauə mægkiar kimin ye tukwas e kamni kimə Sinae. Kini Kughen rimivəhsi-pən əmə nəgkiarien miragh kimin, mə tukruə mivəhsi-pə kimi ətawə.

³⁹ “Mərig kaha minə kapətawə kimnhapəh nisorkeikeiyen mə tüksərig in. Mhapəh nisorkeikeiyen mə tukhakwasig kin. Ye nərigien kapəriə kimisorkeikei mə tukharerig-pən min apa Ijip. ⁴⁰ Ror pən kimisəkeikei kimi Eron mamhani mahmə, ‘Ah. Takvhirəkin kapətawə tiksın kughen, pəh iriə tukhakir ətawə. Mərig in a Moses e rimipik ta ətawə apa Ijip, mə tukhauə eikin e, mərig kitawə khapəh nharkunien mə in hiə ai taktəkun.’ (Eks 32:1) ⁴¹ Kini ye nipig a, iriə kimnhavhirəkin nanmi kwaji kau kirik rəmhen kin kughen kirik kapəriə. Mhavən mhauh nar miragh mhavaan əru misəhuak-pən kimi kau a. Kini misor nəviginiən ehua kirik, rikiriə rimnagien tuk nar yame iriə kimnhavhirəkin. ⁴² Məkneikin, Kughen rukreikin-pən nimeitaan kimi əriə, meighan-pən kin əriə khavən misəhuak kimi kəmhau minə. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini ye nəkwəkwə kape profet minə mimə,

“! Nəmə Isrel! Kimie nimisarə ye tipəvsik kape newk foti, mamhauh nar miragh mhavaan əru tuk nəhuakien, ? mə naksəhuak-pə kin kimi Yo uə? !Nikam!

⁴³ Nipig minə fam kimie nakamharəh nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen Yermaru ikin, mərig yerkimie naksəhuak kimi kughen eikuə e Molek, mamhavəh-si haktə nanmi kəmhau kape kughen kapəmiə Refan. Nakhamə kughen mir e kapəmiə.

Ror məkneikin, jakher-ərhav kin əmie takasarə apa isok,’ (Amos 5:25) taksarə apa Babilon, ye nikarin pən.”

Steven ramni mə nəmə Isrel kimiseinein niprai nəgkiarien e “Nimə kape Kughen”

⁴⁴ Kini Steven rarar mini-pən tuk əriə mimə, “Nipig kaha tu minə kapətawə kimnisarə ye tipəvsik, kapəriə kirik aikin nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen ikin. Nimə a, Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukrivhirəkin; kini Moses rimnor atuaturuk ye nirkunien yame Kughen rimivəhsi-pən

† 7:36: Red Si nipran rimə, “Tahik nuwig ripsaah aikin.” 7:36: Eks 7:3; 14:21; Nam 14:33 7:38: Eks 19:3 7:41: Eks 32:2-6

kimin. ⁴⁵ Kwasig ikin, nīpīg Josua rīmīkīr kaha kapətawə minə mhauə misəkota nəmə Kenan mharəhsi-ta tanə ye kwermirīə, irīə mharəh nīmə tapolen a mhauə irīə min. Nīmə tapolen a rīmnamīr meriaji-pə nīpīg kape King Deved. ⁴⁶ Kughen rīmnorkeikei pīk King Deved. Kini Deved rini-pən tuk Kughen mīmə, 'Ik Kughen kape kaha tu Jakob. Takaməkeikei mīpəh yakor nīmə kirik kafam, pəh Ik takamarə ikin.' (2 Saml 7:1-16) ⁴⁷ Mərig nīmə ai, King Deved rīmīpəh nīvhīrəkinien. Mərig King Solomon əmə e in rīmīvhīrəkin. ⁴⁸ Mərig Kughen, In yerpīrig pīk. Rīpəh narəyen ye nīmə yame yermamə əmə ravhīrəkin. Rəmhen kin nəgkiarien kape profet yame rīmīni mīmə,

⁴⁹ " 'Kughen ramni mə "Yo yakamarmaru ye neai mīne tokrei tanə.

? Nakharkun mə taksor naha nīmə yame Yo jakamarə ikin? ? Nakharkun mə taksor naha kwənmhan yame jakvən mapis ikin?

⁵⁰ Hani-pə tuk Yo. ?Pa rīmnor narīmnar fam? Yo pīsīn əmə yīmnor narīmnar fam ye tokrei tanə." ' ' " (Aes 66:2)

Steven ramni mə nəmə Isrel kimisəpəh profet minə fam yamə mīne Kughen rīmnhēr-pə kin əriə

⁵¹ Kini Steven rarar mīni-pən tuk əriə mīmə, "Ah! Kapəmiə kapə rīskai pīk. Kapəmiə nərigien rəpīgnap rəmhen kin nəmə khapəh nīsəhuakien. Kimiə nakhapəh nīsorkeikeiyen mə taksor nəkwai Kughen. Kimiə naksəmhen kin kaha kapəmiə minə kupən. Nakasətapīg əmə kin Nanmīn Rhakə nīpīg minə fam. ⁵² Profet minə kupən kimnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen, mərig kaha kapəmiə minə kimisor has pən kimi əriə fam. Mishopni mīn profet minə kupən yamə mīne kimnhani-ərhav kupən mə Yemə Atuatuk kape Kughen natukruə. Kini taktəkun ai kimiə mīn nakaseikūə mhakurao-pən ye nīmetai Yemə Atuatuk a kini mhauh In mishopni. ⁵³ Kimiə nakwənharkun-ta Loa a kape Kughen yame agelo minə kwənhavəhsi-pə ta, mərig kimiə nakhapəh nīsorien nəkwān."

Iriə kimisarkwhopni Steven

⁵⁴ Steven rīmənəgkiar fam, narmamə kape kaonsel minə kimisərig, niemhaa rhai əriə, kasarkwəruə tukun. ⁵⁵ Mərig Steven, Nanmīn kape Kughen rukwar iran. Kini in marha faktə apa ye neai, məm nīkhakien kape Kughen; kini məm mīn Yesu ramkwətə ye nīkarīn matuk. ⁵⁶ Kini mīni-pən tuk

əriə mīmə, “Səmru. Yakaməm napuə rimnəkwag, mə Ji Yermamə ramərer ye nīkar Kughen matuk.”[‡] ⁵⁷ Kini namehuə kape kaonsel minə khasisigin nīmətirgiriə kini misokrən iran. Misarar, iriə fam misaiyu mhauə tukun. ⁵⁸ Mharaptərəkin in, mhaukəkin mhatərhav-pən apa yerkwānu mə tuksark-whopni In. Kini narmamə yamə mine kimnhani hah Steven kimisəpəkiək ta kin sot kapəriə misəhi-pən kimi tamaruə kirik nhagin e Sol, kini ai misəsik Steven kin kapier apig.

⁵⁹ Kasəsik Steven kin kapier, raməhuak mamni mīmə, “Yesu Yermaru, yakamərhəhu-pən nanmīk ye kwermim.”[§] ⁶⁰ Mənimkur mokrən ehūə mīmə, “Yermaru, takpəh narpinien tai təvhagə has kapəriə.” Kini rimini fam nəgkiarīen a, kini mīmḥə.

8

1-2 Kini Sol ramərer əmə rīkin ragien mə iriə kimishopni Steven.

Sol ramuh nəməhuak minə

Kini nəməhuak minə tiksin khauə mharəh nīprai Steven mharəh mhavən mhanim, kini misasək pik tukun. Ririkakun ye nīpig a, Sol mine in minə tiksin kisarar masor ahas pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Misəkota əriə kisap mhavən misarə apa yerkwānu minə tiksin apa Judia mine Sameria. Mərig aposol minə əmə kisarə apa Jerusalem. ³ Mərig Sol ramarkut pik mə tukroriah nəməhuak minə. In mamvən ye nīmə minə mampik yerhav narman mine nīpiraovin yamə mine kamhāni nəfrakisien ye Yesu. Rīpik əriə mīvən mampik-pən əriə apa kalabus.

Dikon a Filip ramni ərhav Nəgkiarīen Huvə apa Sameria

⁴ Mərig Sol mine kafan narmamə minə kimisəkota narmamə yamə mine kamhāni nəfrakisien ye Yesu, kisaiyu kirikianə kirikianə, mhavən apa ikin minə mamhāni-ərhav Nəgkiarīen Huvə kape Yesu. ⁵ Kini Filip rəsok-prah mīvən yerkwānu kirik ye Sameria, kini maməvsao kin Kristo yame Kughen rimirpen. ⁶ Kini nəmə aikin kisərig, misəm mə Filip ramor nīmətien minə, khauə kirikianə misətərig huvə kin in. ⁷ Narmamə khapsaah, nanmīn has minə kimisəta irəriə. Nīpig kisəta irəriə, misətapar. Mine narmamə yamə mine nīkarīə rəpou, mine yamə mine nīhuriə rahas, iriə khapsaah khahuvə min. ⁸ Ror pən nəmə Sameria rikirīə ragien pik.

Saemon e ramor narimnar ye norien kape yarmḥə minə

[‡] 7:56: Daniel min rimnəm napuə rəkwaag, kini məm Ji Yermamə ramərer ye nīkar Kughen. Əm-ru stori ye Daniel 7:13-14. [§] 7:59: Yesu rərəhu-pən nanmīn ye kwermi Kughen ye Luk 23:46. 7:60: Luk 23:34 8:3: Wok 9:1,13; 22:4; 26:9-11

⁹ Yerkwanu a, kwən kirik, nhagin e Saemon, nīpig m-fam in ramor nīmtätien ye norien kape yarmhə minə, ye nīmri nəmə Sameria, kini kasəm kisakur pik kin. In ravəh-si haktə in mīmə in yamehuə kirik. ¹⁰ Nəmə ikin, nəmapnapig minə, mine namehuə minə, iriə m-fam kasəterig kin in. Mamhani mhamə, “In ravəh nəsaninien a kamni kimə ‘Nisaninien kape Kughen.’ ” ¹¹ Iriə kimnhakwasig kin mərig in ai nīpig ripsaah in ramor əriə kisakur kin nīmtätien yamə mine in ramor. ¹² Mərig nīpig kisərig Filip ruə mini-ərhav nəgkiarien kape Narmaruyen kape Kughen, mine nhag Yesu Kristo, khani nəfrakisien ye nəgkiarien a. Narman mine nīpiraovin yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Filip ror baptaes irəriə. ¹³ Kini ai, Saemon min rini nəfrakisien ye Yesu; marar mivən kor baptaes iran. Ikin pukaa Filip ramvən ikin, Saemon rakwasig kin. Kini məm nīmtätien yamə mine Filip rimnor ye nəsaninien kape Kughen kini rakur pik kin.

¹⁴ Nīpig Aposol minə apa Jerusalem kisərig nəvsaoyen mə nəmə Sameria kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen, kini iriə kisher-pən kin Pita mine Jon mə tukravən mwəm əriə. ¹⁵ Nīpig kimiravən mratərhav-pən tuk əriə, iriū mwəhuak-pən ye nəmə minə e mə tukhavəh Nanmin kape Kughen. ¹⁶ (Mərig in apa kupən, kimnor baptaes əmə irəriə ye nhag Yesu Yermaru; mərig Nanmin Rhakə ripəh hanə neiwaiyu-pənien tuk əriə). ¹⁷ Kini Pita mine Jon kwərəhu-pən kwermiriū ye kaparia kapə, məkneikin iriə khavəh Nanmin kape Kughen.

¹⁸ Kini Saemon rimnəm mə Nanmin kape Kughen rimavən ye nīmraghien kape narmamə nīpig aposol mir a kwərəhu-pən əmə kwermiriū irəriə mwəhuak-pən irəriə, məkneikin Saemon ripik yerhav mane mə tukrivəhsi-pən kimi əriu ¹⁹ maməkeikei kimi əriu mīmə, “Takravəhsi-pə min nirkunien en kimi yo. Pəh jakərəhu-pən kwermik ye narmamə, khavəh Nanmin kape Kughen.”

²⁰ Mərig Pita rəgkiar-pən skai kimin mīmə, “! Mane en kafam tukraməkeikei mīrkək kimiru min takravən ye nap ehua! ?Nakmə nakirkun nivəhyen nīmri nihuvəyen a yame Kughen ravhsi-pən apnapig əmə kimi narmamə uə? ²¹ Tukor ik nakpəh norien norien minə e kapəməwə, meinai rikim rapəh natuatukien ye nīmri Kughen. ²² Takaməkeikei marar ye nərigien kafam tuk təvhagə has, maiyoh Kughen pəh tukrəspir ik tuk nərigien has kafam. ²³ Yakaməm nīpig minə fam nakəməkin narmamə, morkeikei əmə ik; norien has rimnərək əutən ik.”

²⁴ Aikin, Saemon rini-pən tuk əriə məkeikei kimi əriə mimə, “Kimiru takwəhuak kimi Kughen tuk yo; mə jakpəh nīvəhyen narpinien yame nakarani-pə tuk yo.”

²⁵ Aposol mir a kirani-ərhav fam nəgkiarien kape Yesu Yermaru, mine narimnar yame In rimnor, kini ai mwarar, mratərhav Sameria, mweriwək mrarerig miravən Jerusalem. Nipig kiravən, mirani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen apa yerkwanu minə kape nəmə Sameria.

Filip rimməgkiar iriu yemə Itiopia kirik

²⁶ Nipig kirik, agelo kirik kape Kughen reiwaiyu-pə tuk Filip mini-pən tukun mimə, “Takhekimter, məri-pən swatuk e ye tipəvsik, yame ripis e Jerusalem muə mipis apa Gasa.” ²⁷ Aikin, Filip rhekimter məriwək mamvən. Məm yamehuə kirik kape pianehuə kape nəmə Itiopia, nhagin a Kandas. Kwən a in Yunik* kirik; in ramarha huvə tuk mane kape pianehuə ai. In ruavən ta apa Jerusalem minəhuak. ²⁸ Rimavən məhuak-ta apa Jerusalem, mirerig minamvən apa iman ikin. Mamkwətə ye nar kirik kamni kimə “kat” yame hos ravi. Mamkwətə maməvheikin nəkwəkwə yame Profet Aesea rimirai. ²⁹ Kini Nanmin Rhakə ruvən ye Filip mimə, “Takvən məriwək ipakə tuk kat a.”

³⁰ Məkneikin, Filip raiyu mivən ipakə tukun, kini məm kwən a raməvheikin nəkwəkwə yame Profet Aesea rimirai. Kini Filip raiyoh-pən in mimə, “Yamehuə. ?Nakirkun niprai nəgkiarien e nakaməvheikin uə nikam?”

³¹ Kini yamehuə a rimə, “Tukmə yermamə kirik rhoprai-pə kimi yo, jakirkun.” Kini raiyoh-pən Filip mə tukrat-pən ye kat məkwətə iriu min. ³² Nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame kwən a raməvheikin mamni mimə, “In rəmhen kin sipsip kirik, kimirəh khopni.

Məmhen kin kwaji sipsip əmə kirik yame rapəh nasəkien
nipig kimnəkis nimrin

Mərig in rapəh nəgkiarien.

³³ Kimnor naurisien kim in, kivəhsi-pən narpinien kirik kimin yame ripəh natuatukien.

Kafan kwajikovə rirkək, mərig in ai kivəhsi-ta nimraghien
kafan ye tokrei tanə e.”

(Aesea 53:7-8)

³⁴ Kini yamehuə a raiyoh Filip mə, “?Profet e raməvsao kin pa nhagin? ?Raməvsao atuk kin in, uə raməvsao kin yermamə pisin kirik?” ³⁵ Kini Filip rimirikakun ye nəgkiarien kirikianə əmə yame rinaməvheikin minamni-pən Nəgkiarien Huvə kape Yesu kimin.

* **8:27:** “Yunik” in yamehuə kirik, kimnərai rəmhen kin pukəh kərai; tamə ror wok ipakə tuk kwin, məm, morkeikei, moriah in.

³⁶ Iriu kwəri swatuk a, mirauə mwəm nu kirik, kini yamehuə a rini-pən tuk Filip mimə, “Ǝm-ru nu apa. ?To nakor baptaes irak eikin e uə nikam?”

³⁷ Kini Filip rini-pən tukun mimə, “Tukmə nakhatətə ye Yesu, yerkim m-fam, nakirkun norien baptaes.”

Kini in rini-pən tuk Filip mimə, “Yo yakamni nəfrakisien ye Yesu mə In Ji Kughen.”

³⁸ Məkneikin rini-əhu kat a, kini mweiwaiyu iriu Filip, kini Filip ror baptaes iran. ³⁹ Kweiwaiyu mwərer min ye tame nu, məkneikin Nanmin kape Kughen rivəh-si ta Filip kini yamehuə a ripəh min nəmien, marar aikin a, məri swatuk mamvən, rikin ragien.

⁴⁰ Mərig Filip rakur məm ramərer apa yerkwanu a Asdod. Kini mivən apa yerkwanu minə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu, mivən mivən meriaji-pən apa Sisaria.

9

Sol rimnamvən apa Damaskes məm Yesu ye swatuk

¹ Ye nīpig a, Sol rimnamni has hanə narmamə kape Yesu minə mə tukraməkeikei mhopni əriə. Marar, mivən məm hae pris ² maiyoh-pən in mə tukrirai nəkwəkwə kirik rivən kimi nəmə Isrel apa Damaskes, mimə tukmə ruvən aikin məm narmamə kisəri-pən Swatuk kape Yesu, nar apnapig narman uə nīpiraovin, tukriraptərəkən əriə, mīpik əriə mhauə apa Jerusalem. ³ Nīpig Sol ruavən ipakə tuk Damaskes, taktəkun əmə rəm nikhakien risi-pən ye napuə məsia-pen in. ⁴ In rimamir, mərig nəgkiarien kirik ramni mimə, “!Sol! !Sol! ? Rhawor nakamor ahah pə məkneikin kimi Yo?”

⁵ Kini Sol rini-pən tukun mimə, “Yermaru. ?Ik pa en?” Kini In rini-pən tukun mə, “Yo Yesu e, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo. ⁶ Mərig takhekimter, mivən apa yerkwanu. Aikin en, tukni-pre tuk ik mə takhawor-pən iran mine.”

⁷ Narmamə yamə mine kamhakwasig kin Sol kasərer, kisakur pik, misapnapig meinai kisərig pawk nəgkiarien a, mərig khapəh nisəmien yermamə kirik. ⁸ Kini Sol rhekimter min, mərha, məm ripəh nəmien nar. Ror pən khavəh kwermīn mhakir in mhavən apa Damaskes. ⁹ Kini raməmīr nīpig kisisə, nīmīrīn ripəh narhayen, mīpəh nəviginien, kini mīpəh nīmīmien nar kirik.

¹⁰ Kini yermamə kirik kape Yesu ramarə apa Damaskes, nhagin e Ananaeas. Yesu Yermaru rimnokrən kin ye nəmrəhavyen kirik mimə, “Ananaeas.” Kini Ananaeas rimə, “O-o, Yermaru.”

¹¹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Takəri-pən swatuk a kamni kimə ‘Ratuatuk’ mivən mauru-pən imei Judas maiyoh kin yemə Tasas kirik nhagin e Sol. Taktəkun ai in raməhuak. ¹² In rimnəm nəmərəhavyen kirik məm mimə ik nakvən ye nəkwai nimə a mamərəhu-pən kwermim iran mə nimrin tukrihuvə min.”

¹³ Kini Ananaeas rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Narmamə khapsaah kwəsəvsao-ta kimi yo kin kwən en. Mamhani-ərhav norien has kafan yame in ramor-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iram apa Jerusalem. ¹⁴ Kini in ruauə ta eikin e, jif pris minə kwəseighan-ta kin mə in tukriraptərək in narmamə minə e kasəhuak kimik.”

¹⁵ Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Yuvən. Yo yakwirpen ta in mə in tukrini-ərhav nhagik kimi narmamə ye tanə pisin pisin minə, mine namehuə minə, mine nəmə Isrel min. ¹⁶ Kini Yo jakpihajoun in mə tukraməkeikei mivəh nəməhəyen tuk nhagik.”

¹⁷ Məkneikin, Ananaeas rivan ye nəkwai nimə a. Mərəhu-pən kwermim ye Sol mimə, “Piak Sol, Yesu Yermaru rimnher-pə kin yo eikin e mə jakuə mor huvə min nimrim, kini pəh Nanmin Rhakə rukwar iram. In e Yesu yame In rimitərəhav-pə tuk ik ye swatuk nipig nimnamuə eikin e.” ¹⁸ Taktəkun əmə, nar kirik rəmhen kin niriğəvi kəmam rier ta ye nimri Sol, kini in rarha min məm nar. Kini ye nipig a kor min baptaes iran. ¹⁹ Kini məvigin ta, marə mivəh min nəsaninien.

Sol ramniərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen apa Damaskes

Kini Sol rarə min nipig tiks in apa Damaskes iriə narmamə kape Yesu minə. ²⁰ Kini nipig ruauə Damaskes, mivən ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen. ²¹ Aikin, narmamə kisərig kisakur pik kin mhamə, “Ah. ?Rhawor? Kwən a in apa kupən in rimnamuh nəmə Jerusalem yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Khamə ta mə ramuə min eikin e mə tukripik narmamə kape Yesu minə, mivən kimi jif pris.”

²² Mərig nəgkiarien kape Sol ramhaktə mamskai mapita nəgkiarien kape nəmə Isrel. Mamhajoun huvə mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen.

²³ Sol ramni-əhrav Yesu, nəmə Isrel kamharai mhun nəgkiarien mə tukshopni in, ²⁴ mərig Sol ruirkun ta nərigien kapəriə. Nipig fam, yenpig-yenpig yenaiyu, iriə kimisərer əswasig ye kwəruə ye yerkwənu ai, mə tukshopni Sol. ²⁵ Mərig yenaiyu kirik, narmamə kape Sol minə khakir in mhavən

mhavai-pən in ye nitip ehuə kirik, mharuk-pən nərəus iran, mhavi reiwaiyu ye nikar kəupə ye yerkwanu a, kini Sol rap mamvən.

Sol rimavən apa Jerusalem

²⁶ Sol rap mivən apa Jerusalem, mamarkut mə tukrikwasig kin narmamə kape Yesu minə. Mərig rikiriə rimnəsik mə rameikuə irəriə mə in yermamə kape Yesu, kini kimnhagin kin. ²⁷ Kini kwən kirik, nhagin e Banabas, ruə masitu iran, mikir in mivən mwəm aposol minə. Mini-pən tuk əriə mə Sol rimnəm Yesu Yermaru ye swatuk rəgkiar kimin. Kini Banabas rini-ərhav mimə Sol rimipəh niginiən tuk nini-ərhavyen nhag Yesu apa Damaskes. ²⁸ Kini Sol rimnamarə iriə miriə mamvən yerkwanu minə ye Jerusalem mamətgha kin nini-ərhavyen nhag Yesu. ²⁹ Kini maməgkiar kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəgkiariən kape nəmə Gris, kini masotgoh; kini iriə khamə tukhauh in mishopni. ³⁰ Nipig in minə tiksın kisərig, khakir Sol misəsok pirə mhavən apa yerkwanu kirik nhagin e Sisaria, misher-pən kin mə tukrivən isok apa yerkwanu a Tasas.

³¹ Kwasig ikin, nəməhuak minə fam rarkurao ikin minə Judia mine Galili mine Sameria, kasarə ye nəmərinuyen. Kini Nanmin Rhakə ramasitu irəriə, mamor əriə kamhaskai, mamor əriə kamhapaah. Kini iriə kamhasiai Yesu Yermaru.

Pita rimnor huvə nihu kwən kirik nhagin e Aeneas

³² Mərig Pita rimnəriwək mamvən ikin minə; nipig kirik rivən mamarha-pən kin nəməhuak minə apa Lida. ³³ Aikin a, rimnəm yermamə kirik nikarin rimhə. Kwən a reinein nəriwəkien. In rimnapir əmə meriaji newk eit. Kwən ai nhagin e Aeneas. ³⁴ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Aeneas. Taktəkun ai, Yesu Kristo tukror huvə min nipram, ik takhuvə min. Takhekimter mərpəvin-ərpəvin kafam nimakuə məriwək mamvən.” Taktəkun əmə Aeneas rhekimter. ³⁵ Kini nəmə Lida mine Saron kisəm in, kisarar ye nərigien kapəriə mamhakwasig kin Yesu Yermaru.

Pita rivəh miragh pian a Dokas

³⁶ Yerkwanu a Jopa, piraovin kirik aikin ramni nəfrakisien ye Yesu, nhagin e Tabita Dokas.* Pian a, nipig fam ramor nar huvə, masitu ye yavən hah minə. ³⁷ Nipig a, rimivəh nimhəyen kirik, kini mimhə. Kəkwı, kor huvə nipran kirəh kərəhu-pən ye nimə ye kwənmhan apa yerpirig əgkəp. ³⁸ Ikin a Jopa ipakə əmə tuk Lida, ror pən, nipig narmamə kape Yesu

9:25: 2 Kor 11:32-33 9:26: Gal 1:17-19 9:27: 1 Kor 9:1 * 9:36: Nhagpian a, ye nəgkiariən kape nəmə Gris ramni “Dokas,” ye nəgkiariən kape nəmə Isrel, ramni “Tabita.” Nipran ramni nar miragh huvə kirik kamni kimə “dia.”

minə apa Jopa kisərig mə Pita raməmır apa Lida, kisher-pən kin yermamə kiraru kīravən mwəm in. Miweikeikei kimin mirəmā, “Əriwak aihuaa muə.”

³⁹ Kini Pita rarer mikwasig kin əriu. Kini rīvən mītərhav-pən tuk əriə, khakir in mishaktə mhavən ye kwənmhaan apa yerpīrig əgkəp. Kini nīpiahuaru minə khamhə-tan kin əriə, iriə fam khauə, misərer rao rao kin. Misasək, mishajoun Pita kin neipən yame Dokas rimijir nīpig rimnamragh.

⁴⁰ Kini Pita rher-ərhav kin əriə, kini mənīmkur məhuak. Miwag-pən məm pian ai ruamhə ta mīni-pən tukun mə, “Tabita, hekimter.” Məkneikin pian ai rarha-pən məm Pita, kini mhekimter məkwətə. ⁴¹ Kini Pita rasitu iran mivi haktə in, ai rərer. Kini Pita rokrən kin narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu mine nīpiahuaru yamə mine khamhə-tan kin əriə khauə, kini rhajoun əriə kin pian a mə ruəmrəgh min.

⁴² Kini nəvsaoyen kin norien a rarkurao fam ye Jopa. Kini narmamə khapsaah khauə mishatətə ye Yesu Yermaru. ⁴³ Kini Pita rarə mīn apa Jopa ror tu, iriu yermamə kīrik nhagin e Saemon, yame kafan e wok in ramor apnəpeinə ye tiki kau mə tukjir kor narimnar kin.

10

Kughen rimnəgkiar kimi Konilias

¹ Yermamə kīrik, nhagin e Konilias, ramarə apa Sisaria. In yamehuə kīrik kape mobael minə kamni kimə “Mobael kape Itali.” ² In mine kafan minə iriə kamhasiai pik Kughen kape nəmə Isrel. Kini in mivəhsi-pən mane ehua kimi yavən hah minə. Kini nīpig m-fam, raməhuak kimi Kughen. ³ Nīpig kīrik, ipakə tuk tri klok yenaiyu, ye nīpig atuatur kape nəhuakien, rimnəm nəmrərhavyen kīrik, məm huvə mə agelo kīrik kape Kughen rimauə tukun mimə, “!Konilias!”

⁴ Kini Konilias rigin pik marha-əterik iran, mīni-pən tukun mimə, “Əwəh, Yermaru. ?Rhawor?”

Kini agelo a rini-pən tukun mimə, “Kughen rinərig ta nəhuakien kafam. Mīnəm ta norien minə kafam, mə ik nīmnasitu ye yavən hah minə. Kini In ramərig ik. ⁵ Taktəkun ai, ik takher-pən kin narmamə tiksīn khavən apa yerkwānu a Jopa, mhakir yermamə kīrik mhauə ikin e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. ⁶ In ramarə iriu yermamə kīrik nhagin e Saemon yame in yermamə kape norien narimnar kin tiki kau. Nīmə kafan ramərer ye nīkar-kar tahik.”

⁷ Kini agelo a rəgkiar fam, mapta iran. Məkneikin Konilias rokrən kin kafan yasitu mir kīraru mine mobael kīrik yame ramsiai Kughen kape nəmə Isrel, mamasitu mīn iran, mə irisir

tukrhuə mīrhəm. ⁸ In rhoprai-pən nāmṛərhavyen a kimi ərisir. Kini mher-pən kin ərisir kirhivən apa Jopa.

Pita min rəm nāmṛərhavyen kirik

⁹ Kəni rəkwamir kin, yerkwēiha, nīpig kwərə misir a karhəriwak hanə marhivən ye swatuk, ipakə əmə krhitərhav-pən apa Jopa, kini Pita rhaktə mivən apa ye tokrei nimə mə tukrəhuak. ¹⁰ Maməhuak mamvən, minəmkərəv pik. Kini nīpig kamavaan hanə nan, in rəm nāmṛərhavyen kirik. ¹¹ Məm mə napuə rīmnəkwag. Rəm nar kirik rəmhen kin tapolen ehuə rameiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nīkarin minə. ¹² Kini nar miragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərer-pən ye tapolen a: yamə mine kaserko, mine yamə mine kasəriwək, mine man minə pisin pisin. ¹³ Kini rərig nəgkiarien kirik ramni mimə, “Pita. Hekimter, muh nar miragh minə a kirik mən.”

¹⁴ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yame rəmkimik ye nīmrim.”

¹⁵ Kini mərig nəgkiarien a rīmə, “Takpəh niniyen mə nar kirik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, rīpəh nəmkimikien.”

¹⁶ Kimiwəgkiar tuk narimnar minə a m-kisisər; kwasig ikin, kirəhsi-ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

Yermamə kisisər kape Konilias kirhivən mīrhəm Pita

¹⁷ Kini Pita ramarkut hanə mə tikrirkun nīprai nāmṛərhavyen yame in rīmnəm, mərig kwərə misir yamə misir e Konilias rīmnher-pən kin ərisir, kirhuə. Mīrhaiyoh kin nimə kape Saemon, mīrhuə, mīrhəm. Kini marhərer ye kwəruə ye nimə kafan. ¹⁸ Kini mīrhokrən mīrhimə, “!Ei! ? Yermamə kirik eikin e nhagin e Saemon Pita uə?”

¹⁹ Kini Pita ramətərig hanə kin nīprai nāmṛərhavyen kafan, mərig Nanmin Rhakə rini-pən tukun mimə, “!Ei! Ərig-ru. Kwərə misir kisisər e karharha kin ik. ²⁰ Hekimter, meiwaiyu mivən məm ərisir. Mərig rikim tukripəh nəsikien mə to nakpəh nīkwasigien kin ərisir, mərig in ai Yo e yīmnher-pə kin ərisir mə tukrhurə.”

²¹ Məkneikin Pita reiweiuyu mivən mini-pən tuk ərisir mə, “Yo e yermamə yame kīmisir nakarharhakīn. ?Nakrhīmə rhawor?”

²² Kini kīrhīmə, “Yamehuə kirik kape mobael, nhagin e Konilias, rīmnher-pə kin əmasir. In yemə atuatur kirik; ram-siai Kughen kape nəmə Isrel. Kini nəmə Isrel kharkun mə in ror məkna. Agelo kirik kape Kughen ruə mini-pən tukun mə tukrokrən kin ik, takvən apa iman yerkwānu. Pəh in rərig

nægkiarien kafam.” ²³ Mækneikin Pita rikir ərisir mhavən ye nəkwai nimə. Yenaiyu, kisapir aikin.

Pita rivən məm Konilias mhoprai niprai nəmərəhavyen kafan

Kəni rikwamer kin, Pita rarar mikwasig kin kwərə misir a. Kini nəməhuak minə min tiksın ye yerkwanu a Jopa, khakwasig min kin. ²⁴ Kəni rikwamer min kin, rivən mitərhav pən yerkwanu a Sisaria. Kini aikin a, Konilias mine kafan minə, mine kafan narmamə yamə mine in rimnokrən kin əriə, kaseito kin Pita. ²⁵ Nipig Pita rimavən yerkwanu kape Konilias, Konilias ruə mənımkur ye nihu Pita mivəhsi-pən nisaiyen kimin. ²⁶ Mərig Pita rivəh-si haktə min in, mini-pən tukun mımə, “Hekınter. Yo min yo yermamə əmə.”

²⁷ Kwəgkiar, miravən apa imə, kini Pita rəm mə narmamə khapsaah kwənəhuə ta aikin. ²⁸ Kini Pita rini-pən tuk əriə mımə, “Kimia m-fam nakharkun huvə mə nat-uakəmien kapəməwə ramni-əhu mə nəmə Isrel tukhapəh nhavənien ye nəkwai nimə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel kini mhapəh nisəriwak-kwisien. Mərig Kughen rimnhajoun yo mə jakpəh niniyen mə narmamə tiksın kisəmkimik ye nımrin uə kisahas. ²⁹ Ror pən, nipig naksokrən kin yo mə jakuə eikin e, yakpəh nipəhyen, yakarar əmə mamuə. Mərig yakmə jakaiyoh əmiə mımə, ‘? Kimia nımisokrən kin yo tuk naha?’ ”

³⁰ Kini Konilias rini-pən tukun mımə, “Nipig kisisər ruə mivən,* ye tri klok yenaiyu, ror mækneikin taktəkun, yo yımmaməhuak ye nəkwai nimə kafak. Taktəkun əmə yermamə kirik yame kafan neipən raməsiə, rimatərhav-pə, mərər ye nımrik. ³¹ Mini-pə tuk yo mımə, ‘Konilias. Kughen rinərig ta nəhuakien kafam. Rimnəm ta norien minə kafam, mə ik nımnasitu ye yavən hah minə. ³² Taktəkun ai, ik takher-pən kin narmamə tiksın khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakir yermamə kirik mhauə eikin e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. In ramarə iriu yermamə kirik nhagin e Saemon yame kafan e wok nor-apnəpəneiyein ye tiki kau tuk nijirien mor narımnar kin. Nimə kafan ramərər ye nikar-kar tahik.’ ³³ Ror pən taktəkun əmə yımnher-pre kin kwərə misir e, mə tukrhikir ik mırhuə. Kini rhuvə pik mə nakuauə. Taktəkun ai kimawə fam yaksərər ye nımri Kughen, mamhawhin əmə mə jaksərig naha nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pre kim ik mə ik takni tuk əməwə.”

10:26: Wok 14:13-15; Rev 19:10

*

10:30: Nipig nəmə Isrel kasəvheikin nipig minə, ror pisin ye norien yame nəmə Vanuatu kasəvheikin nipig minə. Nar Isrel kisəvhuekin nipig minə a mhamə “nipig kuas,” mərig tukmə nəmə Vanuatu kimisəvheikin nipig minə a, tukhani mhamə, “nipig kisisər.”

Pita ramni-ərhav mə Kughen rimirpen narmamə ye kantri pisin minə fam mə tukhauə mharkun In

³⁴ Kini Pita raməgkiar mamni mimə, “Taktəkun yakwīrkun mə Kughen ramor rəm nəmhen kimi nəmə kantri pisin minə fam, ³⁵ kini rikin ragien tuk narmamə ikin minə fam yamə mine kamhasiai In, kini misor nar yame ratuatuk.

³⁶ “Kimiə nakwənharkun ta nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimi nəmə Isrel. Nəgkiarien Huvə a ramni-ərhav mə narmamə tukhavəh nəmərinyen tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo, yame In Yermaru kape narmamə minə fam.

³⁷ Kini kimiə nakharkun narimnar yame rimatərhav-pə e Judia. Jon Baptaes rimini-ərhav baptaes, kwasig ikin, narimnar minə a ripirikakun. ³⁸ Rəmhen kin Kughen rimnher-pə kin Nanmin Rhakə kimi Yesu, mivəhsi-pən nəsaninien kimin. Kini ai, Yesu rimnarkurao, mamor huvə pən kimi narmamə. Kini narmamə yamə mine kasəmir ye kwermi Setan, Yesu rivəh-si ta əriə, mor huvə əriə, meinai Kughen ramarə iran.

³⁹ “Kini kimawə yimisəm narimnar yame rimnor apa Jerusalem mine yerkwānu minə tiksīn apa Judia. Kini yimisəm min mə kimisarkwətərkīn-pən In ye nai kamarkwao-kin, kini rimhə. ⁴⁰ Mərig ye nipig yame ror kisisər kin, Kughen rimnor In rimragh min. Kini mor əpu In kimi narmamə mə tuksəm mə In rimimragh min. ⁴¹ Pəh nien mə narmamə minə fam kimisəm In, mərig narmamə əmə iriə e yame Kughen rimirpen ta əriə mə tuksəm. Kimawə e yimisəvigin mhanim kwis kimawə min nipig rimimragh min ye nimhəyen. ⁴² Kini Yesu a in a rimini-pə tuk əmawə mimə jakasəkeikei mhani-ərhav nhagin, mhani-ərhav mə Kughen rimivəh-si haktə In mə In tukrəkir narmamə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhāmhə ta. ⁴³ Kini profet minə kupən kimnhani ta In, mhamə narmamə minə fam yamə mine kashatətə ye Kughen, Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə ye nhagin.”

Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye narmamə minə

⁴⁴ Pita raməgkiar hanə, Nanmin Rhakə reiwaiyu ye narmamə yamə mine kasətərig kin in. ⁴⁵ Kini nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfakisien ye Yesu yamə mine kimnhatərhav apa Jopa iriə Pita, mhauə, misəm, kisakur pik mə Kughen rivəhsi-pən ta nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. ⁴⁶ Kisakur pik kin meinai kimisərig narmamə minə a kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, masəgnəgin Kughen.

Kini Pita rini-pən tuk əriə mīmə, ⁴⁷ “Narmamə minə e kwənhavəh ta Nanmīn kape Kughen rəmhen kin yame kitawə kimnhavəh. ?Pa nhagin tukrətapig kin əriə mīmə tukhapəh nisorien baptaes ye nu?” ⁴⁸ Kini in rimə iriə tuksor baptaes ye nhag Yesu Kristo. Kini iriə kimisaiyoh-pən in mhamə in tukrarə kəskəh mīn iriə mīn.

11

Pita rimnəvsao kimi nəməhuak minə

¹ Kini aposol minə mine nəməhuak minə ye yerkwānu minə ye Judia kimisərig nəvsaoyen mə nəmə minə a pəh nien mə nəmə Isrel iriə mīn kamhāni nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen. ² Kini Pita rīvhiak mivən Jerusalem, mərig nəməhuak yamə mine khāni mhamə tukaməkeikei kīvəh nao kimi narmamə, iriə kimnhāni nikarīn, ³ mhāni mhamə, “?Rhawor e ik nīmavən ye nīmə kape nəmə kipəh nivəhyen nao kimi əriə, maməvigīn kimīə miriə?”

⁴ Kini Pita rimnəvsao kimi əriə kin narimnar fam yame rimnəm apa Sisaria. ⁵ Mamni mīmə, “Nipig yimnaməmīr apa Jopa, maməhuak məm nəmrərhavyen kirik. Məm nar kirik rəmhen kin tapolen rimneiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nikarīn minə reiwaiyu ipakə tuk yo. ⁶ Yakarha-pən huvə a tapolen a, kini məm nar miragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərer: yamə mine kaserko, masəriwək, mine man minə pisin pisin. ⁷ Kini yimnərig nəgkiarien kirik ramni mīmə, ‘Pita. Hekimter, muh nar miragh minə a kirik mən.’ ⁸ Mərig yo yakmə, ‘Yermaru. ! Yakapəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yamə mine kisəmkimik ye nīmrim.’ ⁹ Kini yimnərig mīn nəgkiarien a risipən apa ye rao ye neai mīmə, ‘Takpəh niniyen mə nar kirik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, rīpəh nəmkimikien.’ ¹⁰ Yimawəgkiar tuk narimnar minə a m-kisisər; kwasig ikin, kīrəh-si ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

¹¹ “Ye nipig atuatur əmə a, kwərə misir kisisər krhīterhav-pə ye nəkwai nīmə yame yakasəmīr ikin. Iriə apa Sisaria kimisher ta kin ərisir mə tukrhuə mīrhikir yo mīrhuvən apa Sisiria. ¹² Kini Nanmīn kape Kughen rīmīni-pə tuk yo mīmə, ‘Rikim tukripəh nəsikien mə to nakpəh nikwasigien kin ərisir.’ Kini piautawə minə iriə sikis kimnhakwasig kin yo, mhavən, misauru-pən ye nəkwai nīmə kape Konilias. ¹³ Kini in rini-pə tuk əmawə mə in rimnəm agelo kirik ruə marer ye nəkwai nīmə kafan mīni-pən tukun mīmə, ‘Takher-pən kin narmamə tiksīn khavən apa Jopa tuk kwən kirik yame nhagin əgkəp e

Saemon Pita. ¹⁴ In tukrini-pre năgkiarien kirik tuk əmiə, pəh Kughen tukrivəh miragh ik mine kafam narmamə minə kin.'

¹⁵ "Kini nipig yimisəgkiar hanə, Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye nəmə tanə pisin pisin minə rəmhen kin yame rimauə irətawə e nəmə Isrel kupən. ¹⁶ Kini rikik raməsik năgkiarien kape Yermaru kapətawə yame rimini kupən mimə, 'Jon rimnor baptaes irəmiə kin nu; mərig tukripəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmiə kin Nanmin Rhakə.' ¹⁷ Kini tukmə Kughen rivəhsi-pən nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi nəmə tanə pisin pisin minə rəmhen kin yame rimivəhsi-pə kimi ətawə nipig kitawə kimnhani nəfrakisien ye Yermaru Yesu Kristo, rhuvə əmə. Yo yermamə əmə, to yakpəh nini-əhuyen Kughen tuk naha nhagin yame In rorkeikei mə tukror min kimi nəmə tanə pisin pisin minə."

¹⁸ Nipig iriə kisərig năgkiarien a kape Pita, kisapnapig. Misəgnəgin Kughen, mhani mhamə, "Tukmə ror Kughen rimnor ta swatuk tuk narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel, iriə min kharkun nisararien ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə, pəh Kughen tukrivəh miragh əriə."

Niməhuak apa Antiok

¹⁹ Kini mərig, kupən, nipig Sol mine in minə tiksın kimishopni Steven, misarar masor-ahas-pən min kimi narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kisap, mhavən isok. Iriə tiksın kisap mhavən apa Fonisia, tiksın apa Saepras, kini tiksın khauə apa Antiok. Kini mamhani-ərhav Năgkiarien Huvə kape Yesu. Kini mərig kasəgkiar əmə kimi nəmə Isrel. ²⁰ Mərig tiksın, iriə nəmə Saepras, mine Saerin, kimnhauə apa Antiok, kini mamhani-ərhav min Năgkiarien Huvə kape Yesu Yermaru tuk nəmə Gris. ²¹ Kini Kughen rimnasitu irəriə, narmamə khapsaah kisarar ye nərigien kapəriə, mamhani nəfrakisien ye Yesu.

²² Nəməhuak minə apa Jerusalem kimisərig nəvsaoyen kin, kini kisher-pə kin yermamə kirik nhagin e Banabas ruə e Antiok. ²³ Banabas ruə mitərhav-pə, məm mə Kughen ruivəhsi-pən ta nihuvəyen kimi nəmə aikin, kini Banabas, rikin ragien pik. Mamor kwirig kimi əriə mə tukasəkeikei mhavəh tim tim Yesu Yermaru yerkiria m-fam. ²⁴ Banabas in yemə huvə kirik. Nanmin kape Kughen rukwar iran. Kini nhatətəyen kafan riskai. In ravi narmamə khapsaah kamhakwasig kin Yesu Yermaru.

²⁵ Kini kwasig ikin, Banabas rivən apa Tasas mamarha-kin Sol. ²⁶ Nipig rimnəm Sol, rikir, iriə miravən apa Antiok mwarə

11:14: Wok 16:31 11:15: Wok 10:9-48 11:15: Wok 2:4 11:16: Wok 1:5

11:18: Wok 13:48; 14:27 11:19: Wok 8:1-4 11:22: Wok 4:36 11:25:

Wok 9:30

apaikin kape newk kirikianə. Mwofugin iriə nəməhuak minə aikin, mawəvəhwag kimi narmamə khapsaah. Ikin a Antiok, kimirikakun kini narmamə kape Yesu Kristo minə kimə, “Kristin.”

²⁷ Ye nipig a, profet minə tiksın khatərhav a Jerusalem mhavirə mhavən Antiok. ²⁸ Iriə kirik, nhagin e Akabus, Nanmin Rhakə ramarə iran, rimirkun makupən mimə sweiwei ehuə kirik tukruh narmamə m-fam. (Kini profesi e rimauə minor nəfrakisien kin ye nipig yame Klodias rimnamehuə ye nəmə Rom). ²⁹ Kini narmamə kape Yesu minə apa Antiok kimisorkeikei mə tuksasitu ye narmamə kape Yesu minə apa Judia, mishər-pən kin mane kirikianə kirikianə yame ratu-atuk ye nirkunien kapəriə. ³⁰ Kisor məknakin, misərəhu-pən mane a ye kwermi Banabas mine Sol mə tukravən mwərəhu-pən ye kwermi elda minə ye niməhuak apa Jerusalem.

12

Kughen rimirəhsi-ərav Pita ye kalabus

¹ Ye nipig a, king kape nəmə Rom, nhagin e Herod*, rimiraptərəkin nəməhuak minə tiksın mimə tukruh əriə. ² Mini-pən tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mharaptərəkin Jemes, piau Jon, misərəru-ta kapən kapə. ³ Kini rimnhopni-ta Jemes məm mə nəmə Isrel, rikiriə ragien tukun, rarə mini-pən min tuk kafan narmamə minə mə tukharaptərəkin min Pita. Kiraptərəkin Pita ye nipig kape nəviginien ehuə e kamni kimə “Nənien Bred yame yis rirkək iran.” ⁴ Kharaptərəkin Pita, mhrəhsi-pən ye kalabus. Kini Herod rimini mə mobael 16 tuksərer əswasig kin, kuas kuas ye aoa minə fam, yenpig mine yeraan. Herod rikin raməsik mimə nipig nəviginien ehuə tukror infamien, in tukrikir Pita muə ramərer ye nimri mirh. ⁵ Mərig nipig Pita raməmir hanə ye kalabus, nəməhuak minə kasəhuak əusik-əusik tukun.

⁶ Kini tikəni rəkwamir kin, Herod rimə ta mə tukrərip Pita ye nimri mirh. Mərig yenpig, Pita raməmir ye kalabus mamapir ye kwerkwən ye mobael mir kiraru. Karkwəji in kin jen kiraru: kirik raməker-pən ye kwermi mobael kirik, kirik raməker-pən ye kirik. Kini mobael kiraru kawarer ye kwəruə mawarha tukun. ⁷ Taktəkun əmə, agelo kape Kughen ritirhav-pə tukun. Kini məsiə rakhak ye nəkwai kalabus. Kini agelo a rinhai kwerkwai Pita mimə, “Ei. !Ərer aihuaa!” Taktəkun əmə jen mir yame e kawəker-pən ye kwermi Pita kimiraier-ta atuk.

⁸ Kini agelo ai rini-pən tukun mimə, “Vəhsi-pən kafam sot mine sandel.” Kini Pita ror nar yame agelo rimini. Kini agelo

11:28: Wok 21:10 **11:30:** Wok 12:25

*** 12:1:** King e nhagin e Herod Agripa. Pəh nien mə Herod Antipas.

a rini-pən tukun mə, “Takvəhsi-pən kafam kot, mikwasig kin yo.” ⁹ Kini Pita rikwasig kin, miratərhav ye nəkwai kalabus. Mərig in ripəh nirkunien mə nar yame agelo a ramor iran ror nəfrakisien kin; rikin rəsik mə ta mə in raməmrərhav əmə. ¹⁰ Kini iriu kirauə mwapita mobael yame ramərer əkupən mamarha, kini mirauə mwapita yame ror kiraru kin. Kwasig ikin, kirauə miratərhav-pə ye kwəruə yame kimnor kin aean. Kwəruə a kamtərhav-pən ikin, kamavən Jerusalem. Kini ye nipig a, kwəruə ai rəhitə atuk, kini iriu kīratərhav. Mawəriwak ye swatuk miravən. Taktəkun əmə agelo ai rəta ye Pita mamvən.

¹¹ Məkneikin, Pita, rikin rarə, kini rīmə, “Ei. Yakəm yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin. Yesu Yermaru rimnher-pə kin agelo kafan mə tikrīrəh-si ta yo ye kwermi King Herod mine narimnar minə yame nəmə Isrel khamə tuksor irak.”

¹² Pita rəm rirkun mə Kughen ruirisin in, taktəkun əmə, rīvən imei Meri, nisin Jon Mak. Narmamə khapsaah kwənhaue ta ye nəkwai nimə a masəhuak. ¹³ Kini Pita rəsik-əsik tapig ye nimə a. Kini yasitu kirik, nhagin e Roda, ruə mə tukrəhitə. ¹⁴ Kini in mərig riki Pita, ruirkun mə Pita a; kini rikin ragien pik tukun, kini mərugin nəhitəyen, kini maiyu əmə mivən mini-əsah-pən iran mīmə, “!Ei! Narimnə əpə. Pita ramərer ye kwəruə apa iruə.”

¹⁵ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nikam. Nakeno-eno.”

Kini raməkeikei mamni mīmə, “Nikam. Yo yakamni əfrakis.”

Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nikam. ?Tukmə ror agelo əmə kafan uə?”

¹⁶ Mərig Pita ramərer hanə iruə maməsik-əsik tapig. Kini iriə khavən misəhitə, misəm in, kisakur kin. ¹⁷ Kini Pita rimini-əhu əriə mə tukhapim. Kini maməvsao kin Yesu Yermaru rimivəhsi-ərhav in ye kalabus. Kini mīmə, “Taksəvsao kin kimi Jemes† mine kitawə minə tiksın.” Rəgkiar ta kini map.

¹⁸ Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig, mobael yamə mine kasarha tuk Pita ye kalabus kasaiyoh-aiyoh əriə minə kin, mərig kiseinein mə naha nhagin rimnor Pita. ¹⁹ Kini King Herod rini-pən tuk əriə mə tukhavən misarhakın Pita; mərig khapəh nisəmien. Kini ai, King Herod rərip mobael minə a ye nimri mirh, mivəhsi-pən narpinien kimi əriə mə tukasəkeikei mhamhə.

Kughen rīvəhsi-pən narpinien kimi yermaru kape nəmə Rom, kini rimhə

Kwasig ikin, King Herod rimatərhav Judia, məsok pirə, mivən apa kwənmhan kirik kamni kimə, Sisaria. ²⁰ Ye nipig

12:10: Wok 5:19 † **12:17:** Jemes e ror pisin ye Aposol Jemes yame King Herod rimnhopni kupan (ye Wok 12:2). **12:18:** Wok 5:22-24

a, narmamə ye taon mir e Taea mine Saedon kimisotgoh iriə min, kini rini-əhu nəviginien mə tukripəh nherpən-ien kin. Kini iriə kimisaiyoh nasituyen kin Blastus, yame in ramehuə ye nautə kape King Herod. Kimnhavi nərigien kafan mə tukrokrən kin Herod ruə, pəh kisəruə nəmərinuyen iriə min, mə tukrəta min ye nəviginien rivan min kimi əriə.

²¹ Kini kwənhauə ye nīpig yame Herod rimini mə tukrəm əriə iran, kini rīvəhsi-pən neipən huvə kafan yame ramhajoun mə in ramarmaru; mivən məkwətə ye kwənmhan kape king, mivəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi əriə. ²² Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “Yermamə e raməgkiar, pəh nien mə yermamə əmə, mərig in kughen kirik.” ²³ Mərig Herod ripəh nīvəhsi-haktəyen Kughen, məkneikin, Kughen rher-pə kin kafan agelo ror Herod rimir. Kini wom minə kisən tipeiwə iran, rimhə.

²⁴ Ye nīpig a, nəgkiarien kape Kughen rarkurao. Narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

²⁵ Kini Banabas mine Sol kwəgkiar fam apa Jerusalem, mirarerig-pə Antiok, mirəkir kwən kirik nhagin e Jon Mak irisir min.

13

Kughen rimirpen Banabas mine Sol mə tukrəni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen

¹ Ye niməhuak apa Antiok, profet minə mine nəmhajoun minə kasarə aikin. Iriə e: Banabas, mine Sol, mine Simeon (yame kamni kimə yemapig), mine Lusias yemə Saerin, mine Manaen (apa kupan in yermamə kirik kape King Herod Antipas). ² Kasarə, kini nīpig kirik, kisəpəh nəviginien masəhuak kimi Kughen. Kini Nanmin Rhakə ruə mini-pən tuk əriə mimə, “Yakorkeikei mə takhavəh-si haktə Banabas mine Sol pəh iriu tukwor nar yame yakamokrən kin əriu mə tukwor.” ³ Kimisor infamien ye nəhuakien mine nīpəhyen nəviginien, kini misəruəhu-pən kwermiriə ye kapəriu kapə tuk nīwəhsihaktəyen əriu. Kini misher-pən kin əriu mə tukravən.

Banabas mine Sol kirani-ərhav Nəgkiarien Kape Kughen apa Saepras

⁴ Nanmin Rhakə rīvəhsihaktə-ta Banabas mine Sol, kini kwəsok pirə miravən apa Selusia, kini miwat-pən ye nəkwai rao ehuə kirik, miravən apa kwaji tanə kirik kamni kimə “Saepras.” ⁵ Miravən miratərhav-pən apa Saepras, miravən mirəvhiak apa yerkwanu kirik kamni kimə “Salamis.” Ikin aikin a, karəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye nəkwai

nimə kape nofuginien minə kape nəmə Isrel. Kini Jon Mak rimnasitu irəriu.

⁶ Kini irisir kirkharkurao ye tanə a, mirhivən mirhatərhav-pən min yerkwānu a Pafos. Kini ikin aikin a, kirkhəm kleva kirik, nhagin e Bajisas. In yemə Isrel, yame in profet eikuə kirik. ⁷ Kleva a, in yasitu kirik kape gavman kape tanə a. Yamehuə a, nhagin e Sejas Polas, nirkunien kafan rehuə. Kini in rokrən kin Banabas mine Sol mə tukrauə mwəm in, meinai in rorkeikei mə tukrərig nəgkiarien kape Kughen. ⁸ Mərig kleva a, Bajisas, ramni hah Banabas mine Sol. (Nhag kleva a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris, kamni kimə “Elimas,” nīpran ramni mə “kleva.”) Ramarkut mə tukrukreikin nərigien kape yamehuə a, mə tukripəh niniyen nəfrakisien ye Yesu. ⁹ Kini Sol, yame nhagin min kirik kamni kimə Pol,* Nanmin kape Kughen ramarə iran. Rarha-pən məm kleva a Elimas, ¹⁰ mini-pən tukun mimə, “Ik kwajikovə atuatur kape Setan. Ik nakamni hah narimnar fam yame rhuvə. Ik yermamə kape təvhagə hah mine neikwəyen. Nipig m-fam nakaukreikin swatuk atuatur kape Kughen. ¹¹ Taktəkun əmə, kwermi Kughen tukripap ik, nimrim tukripis. Takpəh nəmpipom-ien nikhakien.”

Taktəkun əmə kleva ai rəm nətokien rəpignap muə muvrig əpis nimrin. Kini in rimnəriwək mamərav-ərhav əmə markut mimə yermamə kirik tikrivəh kwermi mikir in. ¹² Kini gavman a rəm nar a rimnor, rakur pik kin nəvhagien kape Pol mine Banabas, kini mamni nəfrakisien ye nəgkiarien kape Yesu Yermaru.

Banabas mine Pol kiravən apa Antiok

¹³ Kini Pol mine in minə tiksın kimnhavən apa Pafos, mhavən ye rao ehuə kirik, mhavən apa kwənmhan kirik kamni kimə Pamfilia. Mhavən mhavhiak ye yerkwānu kirik kamni kimə Pega. Ikin aikin a, Jon Mak rimnapəh əriə ikin mirerig mamvən apa Jerusalem. ¹⁴ Kini iriə kisarar apa Pega, miseriwək mamhavən apa yerkwānu kirik kamni kimə Antiok, apa Pisidia. Ye nipig kape Sabat, khavən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel, misəkwətə. ¹⁵ Kəvheikin nəkwəkwə kape Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kupən, kini kwasig ikin, namehuə kape niməhuak minə kisaiyoh əriə mhamə, “Yo minə tiksın. Tukmə kimia nakamhavəh nəgkiarien kirik tuk nərip-tim-timien nəmə iku, hani-ərhav.”

13:5: Wok 12:12; 15:39 * **13:9:** Nhag e “Sol” in nəgkiarien kape nəmə Isrel; kini nhag e “Pol” in nəgkiarien kape nəmə Rom. Nipig Sol rimavən mor wok iriə nəmə Rom, maməri-pən narəyen kapəria, mukreikin nhagin muə nəgkiarien kape nəmə Rom. **13:11:** Wok 9:8 **13:13:** Wok 15:38

16 Kini Pol rhekimter, mini-əhu əriə mə tukhapim, kini mimə, “Nəmə Isrel, mine nəmə iku pisin pisin minə yamə mine nakhasiai Kughen kape nəmə Isrel, kimiə fam taksətarig kin nəgkiarien kafak. 17 Kupən, Kughen kape nəmə Isrel rimirpen kaha kapəməwə minə, kini nipig kimisarə rəmhen kin yepsipis minə Ijip, Kughen rivəh-si haktə əriə mor əriə khauə mhapsaah. Ye nəsaninien ehua kafan, In rirəhsi-ta əriə ye kwermi nəmə Ijip. 18 Kini khavən misarə ye kwənmhan əkwak miseriaji newk foti, masor təvhagə hah; məriḡ Kughen rapəh nipəhyen əriə. 19 In rimnor narmamə minə kape nəmə Isrel kamhauh gavman minə kape tanə seven yamə mine kasarə ye tanə a Kenan; kini mivəhsi-pən tanə a kapəriə kimi ripməwə minə, mə kapəriə. 20 Narimnar a rimnor rivəh nipig rəmhen kin newk 450.

“Kwasig ikin, Kughen rivəh-si haktə namehuə kapəriə minə mə tuksarmaru irəriə, mhauə miseriaji nipig kape profet kirik nhagin e Samuel. 21 Nipig a in a, kimisaiyoh Kughen mhamə iriə kisorkeikei mə tukhavəhsi-haktə king kirik kapəriə. Kini Kughen rivəh-si haktə yermamə kirik nhagin e Sol, kwajikovə kape Kis. In kwənərəus kape Benjamin. Sol rimnehuə irəriə rəmhen kin king kapəriə kape newk foti. 22 Kini ai Kughen rirəhsi-əhu Sol, kini mivəhsi-haktə Deved mor king kin kapəriə. Kughen rəgnəgin King Deved mimə, ‘Yakəm yakirkun mə Deved e, kwajikovə kape Jese, norien kafan ratuatuk ye rikik. In yermamə kirik in ramor rikik.’ (1 Saml 13:13; 16:12)

23 “Kini taktəkun ai, Kughen ruəvəh-si haktə mikip King Deved kirik, nhagin e Yesu, mə tukrivəh miragh narmamə, rəmhen kin yame Kughen rimirpen-ta kupan. 24 Məriḡ kwasig ikin Yesu ruə mirikakun kafan wok, Jon Baptaes rimnamni-ərhav tuk nəmə Isrel mimə, ‘Taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə, misor baptaes.’ 25 Kini nipig kape Jon Baptaes ruə ipakə tuk nərkinien kafan wok, kini rimini-pən tuk əriə mimə, ‘?Kimiə nakharkun mə yo pa? Pəh nien mə yo e yermamə Kughen rimini ta. Takasətarig kin yo. Yermamə kirik e ramuə, yo yakpəh nəmhenien mimə yo jakrisin ta nərəus ye kafan sandel.’†

26 “Yo minə tiksın, kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mine kimiə nəmə tanə pisin pisin minə e nakamhasiai Kughen kape nəmə Isrel. Kughen rimivəhsi-pə Nəgkiarien kape swatuk yame tukrivəh miragh narmamə iran. 27 Nipig

13:17: Eks 1:7; 6:6; 12:51 13:18: Nam 14:34; Dut 1:31-32 13:19: Dut

7:1; Jos 14:1 13:20: Jdg 2:16; 1 Saml 3:20 13:21: 1 Saml 8:5,19; 10:20-24

13:22: Sam 89:20 13:23: 2 Saml 7:12-16 13:24: Mat 3:1-2 † 13:25:

Nəgkiarien e kape Jon Baptaes raməmır ye Mak 1:7; Jon 1:20, 27.

Yesu rimatərhav-pə əmə, nəmə Jerusalem mine namehuə kimiseinein mə In a In yermamə yame Kughen rimirpen. Kini miseinein nəgkiarien kape profet minə kupən yame kaməvheikin ye Sabat minə fam. Məkneikin, kimishopni Yesu rəri-pən nəgkiarien kape profet minə kupən. ²⁸ Kini iriə khapəh nisəm-pawk-ien mə In rimnor norien has kirik yame ratuatuk mə tukrimhə tukun, kini kisasar, misəkeikei kimi Paelat, yamehuə kape nəmə Judia, mə tukhopni Yesu. ²⁹ Kimisor fam narimnar a rəri-pən nəgkiarien kape profet minə kupən. Kimnharəh-si-əhu nīpran ye nai kamark-wao kin, mharəh mhavən, misəru-pən ye nəpəəg kapier. ³⁰ Mərig Kughen rimnor In ramragh min ye nimhəyen. ³¹ Kini rimimragh min, mitərhav-pə tuk narmamə kafan minə. Narmamə minə a, kimiseriwək kwis iriə Yesu kupən. Kharikakun Galili, mhaue miseriaji-pə ye Jerusalem. Kini taktəkun ai, narmamə minə a kamhani-ərhav-pən kimi piautawə minə e, nəmə Isrel, mə iriə kimsəm əfrakis Yesu, mhani mhamə In rimimragh əfrakis.

³² “Kini kimawə yimnhauə ikin e tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kimi əmiə. Nirpenien yame Kughen rimini-pən tuk kaha kapətauwə minə kupən, ³³ ruini-ta tuk ətauwə, nimikipriə. Rimnor Yesu rimragh min ye nimhəyen, rəri-pən nəgkiarien ye Ol Sam japta tu yame ramni mimə,

“ ‘Tk kafak kwajikovə.

Yimirəh Ik e towel.’

(Sam 2:7)

³⁴ “Kughen ruini-ərhav ta ye Nəkwəkwə kape Kughen mimə tukror Yesu ramragh min ye nimhəyen kafan, mərig In tukripəh min nimhəyen; nīpran to rapəh nəmətitien. Kini mamni mimə,

“ ‘Yo jakvəhsi-pre nihuvəyen kimik rəmhen kin yame yimirpen-ta mə jakwəhsi-pən kimi King Deved.’ (Aes 55:3)

³⁵ “Kini nəgkiarien pisin kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“ ‘Tk to nakpəh nīpəhyen mə nīprai yemə rhakə kafam tukrəmətit.’

(Sam 16:10)

³⁶ “Nīpig King Deved rimamragh, in mamor narimnar yame Kughen rorkeikei. Kwasig ikin, rimhə. Kinim in iriə kafan kaha minə. Kini nīpran ruəmətit ta. ³⁷ Mərig nīprai Yesu yame Kughen rimnor rimragh min ye nimhəyen, in ripəh nəmətitien.‡

³⁸⁻³⁹ “Ror pən, yo minə tiksın, takasəkeikei mharkun huvə nəgkiarien yame kimawə yakamhani-ərhav-pre tuk

əmiə mhamə Yesu rīmnor swatuk mə Kughen tukrīrəhsi-ta narpīnien kape təvhagə hah kape narmamə. Yermamə, to rəri-pən pawk Loa minə fam kape Moses, to Kughen rīpəh nīnīyen mə in yemə atuaturuk. Mərig narmamə m-fam yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Kughen tukrīni mə iriə nəmə atuaturuk. ⁴⁰ Ror məknakin mə kimiə takasərig əmiə, pəh nəgkiarien kape profet minə tukrīpəh nuə-minien irəmiə ⁴¹ yame ramni mīmə,

“ ‘Ah! Kimiə yamə mine naksarh iakei irak.

Taksəm, mharkun. Misakur, kini mhamhə.

Jakor nar kirik irəmiə, to yermamə kirik rhoprai-pre kimi əmiə,
to kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’ ” (Hab 1:5)

Narmamə rikiriə ramagien tuk nərigien Nəgkiarien Huvə

⁴² Kini nīpig Pol mine Banabas kīratərhav, narmamə kisaiyoh masəkeikei kimi əriu mhamə, “Ye Sabat yame ramuə, nakrərīg-pə min, mwəgkiar min kin kimi əmawə.” ⁴³ Kasəhuak infamien, misaiyu rik rik, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Pol mine Banabas.

Narmamə minə a, tiksīn nəmə Isrel, mine tiksīn nəmə tanə pisin pisin yamə mine kimisəpəh narəyen kape nəmə iməriə ikin, mhauə mhakwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel. Kini iriū kawəgkiar kimi əriə mwor kwirig kimi əriə mirəmə, “Takasəkeikei misarə ye nihuvəyen kape Kughen mamharpin.”

⁴⁴ Kini ai, ye Sabat yame ramuə, ipakə tuk narmamə minə fam ye yerkwānu a khauə misofugin mə tuksərig min nəvsaoyen kin Yesu Yermaru.

Nəmehuə kape nəmə Isrel kimisəpəh Pol mine Banabas; kini iriū kiravən tuk nəmə tanə pisin minə

⁴⁵ Mərig nəmə Isrel tiksīn kimisəm mə narmamə khapsaah kwənhauə aikin, kasor jalus kimi Pol, mamhani hah in mine nəgkiarien kafan. ⁴⁶ Mərig Pol mine Banabas krapəh nīraginien; mirəni mirəmə, “Kimru yakawarkut mə jakrəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen mwəkupən kimi əmiə nəmə Isrel. Kini kimiə nakasəpəh nəgkiarien kapəmru ramhajoun pən mə nakhapəh nisəmhenien mə takhavəh nīmraghien rerin. !Nəmhen, pəh kimru yakwəpəh əmiə miravən tuk nəmə iku pisin pisin minə! ⁴⁷ Meinai Kughen Yermaru rīmivəhsi-pə ta nəgkiarien kimi əmawə mīmə,

“ ‘Yīmnor ik laet kape tanīmtanə.

Mə ik takvən mini-ərhav swatuk yame jakvəh miragh narmamə fam iran, rarkurao ye tanımtanə.' ” (Aes 49:6)

⁴⁸ Kini nıpig narmamə e pəh nien mə nəmə Isrel kimisərig nəgkiarien a, rikiriə ragien pik. Kini kasəgnəgin Kughen tuk nəgkiarien kafan. Kini narmamə yamə mine Kughen rimırpen ta əriə mə tukhavəh nımraghien rerin, iriə kimnhani nəfrakisien iran. ⁴⁹ Ror məkneikin, nəgkiarien kape Kughen ritərhav mivən ikin minə fam rarkurao ye kwənmhan a.

⁵⁰ Məkneikin nəmə Isrel kimnhavən misəm nipianehua yamə mine kasəhuak ye nəhuakien kape nəmə Isrel, mine nəmehua minə kape rukwanu a, misarkut tuk əriə mhamə tukhauh Pol mine Banabas. Kini misəkəu-ta əriu a iməriə ikin. ⁵¹ Mərig iriu kwarpita-arpita nimokrur ye sandel kapəriu [mwor nımtətien mə nəmə ikin a kimisor nar kirik ripəh nəmhenien.] Kini kırıvən apa yerkwanu a, Ikoniam. ⁵² Mərig narmamə kape Yesu minə apa Antiok, Nanmin kape Kughen rukwar irəriə; kini rikiriə ragien.

14

Pol mine Banabas kimiravən apa Ikoniam

¹ Nar a rimnor min apa Ikoniam. Apaikin, Pol mine Banabas kimiwaury-pən ye nıməhuak kape nəmə Isrel miwəgkiar miwapita, mirəvi narmamə khapsaah- nəmə Isrel mine nəmə Gris min; khani nəfrakisien ye Yesu. ² Mərig nəmə Isrel yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kapəriu kimnhavən tuk nəmə Gris, mhauh nərigien kapəriə mə tuksəmakin nəməhuak minə, mhani hah əriə. ³ Mərig Pol mine Banabas kimiwarə aikin a ror tu; kini kwətgah tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Yesu Yermaru; kini Kughen rimnor əriu kwor nımtətien ripsaah mə narmamə tuksəm kharkun mə nəgkiarien kape nihuvəyen kape Kughen ror nəfrakisien kin.

⁴ Nəmə ikin kimisəwhai əriə minə; tiksın kimnhakwasig kin nəmə Isrel yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kini tiksın kimnhakwasig kin aposol mir a. ⁵ Nəmə Isrel a, mine nəmə Gris, mine nəmehua minə kapəriə kimnharai mhun nəgkiarien mhamə tukhauh əriu misarkwhopni əriu kin kapier apig. ⁶⁻⁷ Nıpig Pol mine Banabas kwərig nırai-mhunien kapəriə, kwarar, miwap miravən ye provins e Likaonia.

Pol mine Banabas kimiravən apa Listra

Kini mawəriwak, miravən yerkwanu mir a, Listra mine Debe. Kini ye yerkwanu mir a mine ikin minə ipakə tuk yerkwanu mir a, iriu kimarəni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu. ⁸ Apa Listra, yermamə kirik apaikin nihun rahas ror hanə; to rapəh nəriwəkien. Ramkwətə, ⁹ mamətarig kin nəgkiarien kape Pol. Kini Pol rəm tim tim kwən a mirkun mə ruinita nəfrakisien mimə Kughen to rirkun nor-huvəyen nihun. ¹⁰ Kini Pol rokrən apomh mimə, “!Ah! Hekimter.” Taktəkun əmə rhekimter məriwək.

¹¹ Kini narmamə kisəm nar yame Pol rimnor, kisokrən mamhani ye nəgkiarien Likaonia mhamə, “!Səmrui! !Kughen kapətawə minə khaukrekin əriə minhauə misor yermamə kin əriə, miseiwaiyu-pə imətawə!” ¹² Kini rikiriə rəsik mə Banabas e Sus, [yermaru kape kughen minə kapəriə.] Mərig in ai Pol in yermamə kape nəgkiarien, rikiriə rəsik mə in e Heremes, yeni kape kughen minə kapəriə. ¹³ Nimə kape kughen e Sus, ramərer ye nikar rukwanu pən. Kini pris kape kughen a rimavən mokwan-pən jihi nai ye kau minə tiksın məsig əriə muə ye kwəruə kape kəupə ye yerkwanu a kimnor kin kapier. In mine kwhen a kisorkeikei mə tukhauh mhavaan nar miragh minə a tuk nəhuakien kimi Pol mine Banabas.

¹⁴ Mərig aposol mir a kwərig nəvsaoyen kin, kweikus neipən kapəriu [mwor nımtətien mə rikiriu rəpou.] Mwaiyu miravən ye kwerkwən irəriə mwokrən ehua mirəmə, ¹⁵ “!Ah! ?Rhawor nakhamə taksor nar e? Kimru yermamə mir əmə e- rəmhen kin əmiə. Kimru yakərauə mə jakrəni-ərhav Nəgkiarien Huvə, mirəmə taksarar ye nərigien kapəmiə, mhapəh nisəhuakien kimi kughen apnapig minə. Misəhuak əmə kimi Kughen rerin. In rimnor neai mine nimoptanə mine tame tahik, mine narimnar fam yame kamhaswin irəriə. ¹⁶ Apa kupən, In rimnəta ye narmamə m-fam ye tanımtanə kisəri-pən əmə swatuk minə kapəriə. ¹⁷ Mərig nıpig m-fam, In ramor swatuk kimi əriə mə iriə tukharkun nisəmien nihuvəyen kafan. In ramor nəhig ramip; mamor nəviginiyen ramor kwənkwan ye nıpig minə atuatuk kapəriə. In ravəhsi-pre nəviginiyen kimi əmiə, mamor rikimiə ramagien.” ¹⁸ Aposol mir a kirəni pawk nəgkiarien a, mərig ipakə əmə iriu kirapəh nəmhenien tuk nırəni-əhuyen narmamə minə a yamə mine khamə tukhauh kau, mhavaan əru, misor sakrefaes kin kimi əriu.

¹⁹ Kasarə pi pom mamhavən, kini nəmə Isrel tiksın kimnhasi-pən apa Antiok mine Ikoniam, mhauə mhatərhav-pə Listra. Khavi narmamə khapsaah khauə mhakwasig kin əriə, mharaptərəkin Pol, misəsik in kin kapier, mhaukəkin in misərəhu in iruə yerkwanu a, misapəh raməmır. Rikiriə

rəsik mə ruamhə əfrakis. ²⁰ Mərig narmamə kape Yesu minə kimnhauə misərer rao rao kin, Pol rhekimter min, mivən min yerkwanu a. Kəni rıkwamer kin, in mine Banabas kimiravən apa yerkwanu a Debe.

Pol mine Banabas kirarerig-pən Antiok ye provins e Siria

²¹ Pol mine Banabas kimirani-ərhav Nəgkiarien Huvə yerkwanu a Debe, mirəvi narmamə khapsaah khauə narmamə kape Yesu minə. Kwarar min, mirarerig min miravən apa Listra. Kwasig ikin, kratərhav min aikin, mirarerig mirauə Ikoniam. Kwasig ikin, kirarerig min mirauə apa Antiok. ²² Ikin minə, iriu kwərip tim tim narmamə kape Yesu minə mwor kwirig kimi əriə mə tüksərer tim tim ye nhatətəyen kapəriə, mirəmə, “Kitawə kamhavən ye Narmaruyen kape Kughen, tukasəkeikei misəm rəutən tuk ətawə.” ²³ Kini Pol mine Banabas kirmiavən ye niməhuak minə, miravəh-si haktə elda minə kapəriə, mwapəh nəviginien mawahuak, mawəəhu-pən əriə ye kwermi Yesu Yermaru yame kashatətə iran.

²⁴ Kini ai, kırakrao ye kwənmhaan a Pisidia, mwəsok-pihui miravən Pamfilia ²⁵ marəni-ərhav Nəgkiarien Huvə apa Pega. Mwəsok pirə min yerkwanu kirik kamni kimə Atalia. ²⁶ Miravən ye rao kirik mirarerig min mirauə Antiok ye provins a Siria. Ikin aikin a kimnaməhuak kupən kimi Kughen mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriu mə iriu tukratərhav mirəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. Kini taktəkun ai kwor infamien ye nəriwəkien kapəriu.*

²⁷ Kimiratərhav-pə aikin a, mwokrən kin nəməhuak minə mə tukhauə misofugin. Kini mwəvsao kin narimnar minə a yame Kughen rimnor əriu mə tukwor, məhitə ye swatuk tuk nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə mhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁸ Kini iriu mwarə aikin a ror tu iriə narmamə kape Yesu minə.

15

Nəməhuak minə tiksın khamə tukaməkeikei kəri-pən Loa kape Moses

¹ Narmamə tiksın khatərhav a Judia, misəsok-pihui, mhavən apa Antiok. Mishajoun nəməhuak minə mhamə, “Tukmə kipəh nəsigpənien əmiə rəri-pən Loa yame Moses rimini, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əmiə.” ² Kini Pol mine Banabas mine narmamə minə a, kasotgoh pik kimi əriə minə tuk nəgkiarien a. Məkneikin, nəməhuak minə apa

14:19: Wok 17:13; 2 Kor 11:25 **14:22:** Wok 15:32; 1 Tes 3:3 * **14:26:** Nəmə Antiok kimisher-pən kin Pol mine Banabas mə tukrakurao məvsao kin Yesu Kristo. Newk kirkianə ruauə muavən ta, kini taktakun ai iriu kirarerig-pə apa Antiok.

14:27: Wok 15:4,12 **15:1:** Gal 5:2

Antiok khavəh-si haktə Pol mine Banabas mine narmamə minə min tiksın mə tukhavən apa Jerusalem misəm aposol minə mine elda minə kape niməhuak tuk nərəhu-atuatuk-ien nərigien a.

³ Nəməhuak minə kisher-pən kin əriə mə tukhavən. Nipig khavən, mhatərhav-pən Fonisia mine Sameria, mhani-əsah pən tuk əriə mə nəmə tanə pisin pisin minə kimnhauə mhani nəfakisien ye Yesu. Nəvsaoyen a ror nəməhuak minə rikiriə ragien. ⁴ Nipig khauə mhatərhav-pə Jerusalem, nəməhuak minə mine aposol minə mine elda minə kimnhani vi vi əriə. Kini Pol mine kafan minə kasəvsao kin narimnar yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə taksor.

⁵ Mərig Farisi minə tiksın yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu kishelimter mhamə, “Nəmə mine pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsığ-pən əriə kini tukaməkeikei khajoun əriə pəh kisəri-pən Loa kape Moses.”

⁶ Kini aposol minə mine elda minə kape niməhuak kisəkwətə tuk nərigien a. ⁷ Kimisəgkiar rapomh pik, kini Pita rhekimter mimə, “Yo minə tiksın. Kimiə nakharkun mə tu tu kwənmopin, Kughen rimirpen-ta yo irətawə mimə yo jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel, mə iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu. ⁸ Kughen, yame rirkun riki narmamə, mivəhsi-pən Nanmin Rhakə kimi əriə rəmhen əmə kin yame rimivəhsi-pə kimi ətawə, kini mamor nımtətien mə rikin ragien min tuk əriə. ⁹ Ripəh norien ror pisin kimi əriə. Nıkam. Iriə min khani nəfrakisien iran, kini In rīvəh-si ta təvhagə hah kapəriə rəmhen kin yame rimnor ta irətawə. ¹⁰ Kimiə naksəvi niemhaa kape Kughen mhavəhsi-pən loa kirik kimi əriə rəmhen kin kajipə pam kirik. Səmrü. Kitawə, mine kapətawə kaha minə kupən khapəh nisəmhenien mə to kharəh kajipə pam a. ¹¹ Mərig kitawə kishatətə ye Yesu Yermaru mə tukrivəh miragh ətawə ye nihuvəyen kafan, mine nəmə tanə pisin pisin minə min.”

¹² Nəgkiarien a rətapig pik kin narmamə minə a kasofugin aikin a. Kini iriə kasətərig əmə kin Pol mine Banabas kawəvsao kin nımtətien yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriu mə tukwor ye nimri narmamə ye tanə pisin pisin minə.

Jemes rətapig kin nəgkiarien

¹³ Pol mine Banabas kwor infamien ye nəvsaoyen, kini Jemes rhekimter, mini-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksın, sətərig kin yo. ¹⁴ Saemon Pita rimnhoprari-pə huvə kimi ətawə mə Kughen rimnor əpu In kimi nəmə tanə pisin pisin minə,

mipik ta əriə tiksin mə kafan narmamə minə. ¹⁵ Rəmhen əmə kin nəgkiarien kape profet kirik kupən yame rimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen, mə Kughen rimə,

¹⁶ “ ‘Kwasig ikin, Yo jakrerig-pə min. Mor huvə rao* kape narmaruyen kape King Deved e yame rimnaməteih kupən, ipakə əmə rəmnim.

Rinahəs pawk, jakrəh-si haktə, mirirpin, məspir, mor rəutən min.

¹⁷⁻¹⁸ Mə narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel narmamə pisin pisin minə rarkurao ye tanimtanə-yamə mine yimirpen ta əriə mə kafak narmamə minə tuksarha-pə tuk Yo.

Yo e Kughen Yermaru, apa kupan yimnhajoun narmamə kin narimnar minə e mə tukharkun. In e nəgkiarien kafak.’ ”

(Amos 9:11-12)

¹⁹ Kini Jemes rimə, “Nəgkiarien kafak ror məkneikin: Taktəkun ai, narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel kwəsarar ye nərigien kapəriə mamhauə tuk Kughen. Rapəh nəmhenien mə kitawə tuksor riskai pik tuk əriə. ²⁰ Mərig pəh kharai nəkwəkwə kirik rivan kimi əriə, mhani-pən tuk əriə mhamə tukhapəh nisəniən nəviginien yame kimoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Nəviginien minə a kisəmkimik ye nimir Kughen. Mhapəh nisəniən nar miragh yame kimnəvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nipran. Mhapəh nisəniən nitə. ²¹ Tukasəkeikei mhavəhsi-pən natuakəmien minə e kimi əriə meinai kimnharikakun ta tu, kaməvheikin Loa kape Moses ye Sabat mine fam ye nəkwai niməhuak minə fam kape nəmə Isrel. Kini kimnamni-ərhav Loa kape Moses yerkwanu minə m-fam.”

Aposol minə mine elda minə kisher-pən kin nəkwəkwə kirik kimi nəməhuak minə pəh nien mə nəmə Isrel

²² Kini aposol minə mine elda minə, mine nəməhuak minə fam khani kwis mə tukhavəhsi-haktə iriə tiksin mishəp-pən kin əriə khakwasig kin Pol mine Banabas, mhavən apa Antiok. Mishajoun Saelas mine Judas (nhagin min kirik kamni kimə Basabas). Kwərə mir a, narmamə kamhasiai əriu. ²³ Mhavəhsi-pən nəkwəkwə kimi əriu mə tukhrivəh miravən. Nəkwəkwə a ramni mimə,

Kimawə aposol minə mine elda minə, kimawə piaumiə minə.

* **15:16:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ripəh niniyen “rao kape King Deved” mərig rimə, “nimə tapolen kape King Deved.” Mərig nipran rimə “generation” uə yerkwanu, mine narmamə, mine nimə. **15:20:** Eks 34:15-17; Lev 17:10-16

Kimawə yakamhani vi vi əmiə, nəmə tanə pisin pisin minə, kimiə nəməhuak minə, yame kasarə apa Antiok, mine Siria, mine Silisia:

²⁴ Yakasərig mə kimawə tiksın kimnhauə misor riskai-pre pik tuk əmiə. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhsi-pənien nəgkiarien kirik kimi əriə mə tukhauə misor məknenkin.

²⁵ Ror pən, kimawə yimisəkwətə kirik, mishajoun yermamə kiraru e mishə-pre kin mə tukravəh nəgkiarien kapəməwə miraurə kimi əmiə. Mə iriu tukrakwasig kin fren kapəməwə mir e Pol mine Banabas. ²⁶ Ipakə əmə iriu kramhə tuk nini-ərhavəyən nəgkiarien kape Yesu Kristo, Yermaru kapətawə.

²⁷ Kimawə yaksher-pre kin Judas mine Saelas mə iriu tukraurə tuk əmiə. Kwərə mir ai tukrani huvə nəgkiarien yame kimawə yimnharai. ²⁸ Kini Nanmin kape Kughen rikin ragien, mine rikitawə ragien mə jakkhapəh nhavəhsi-preyən natuakəmien kirik yame riskai pik tuk əmiə. Kini yakhavəhsi-pre əmə natuakəmien mine en: ²⁹ Takhapəh nisəniən nəviginien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Mhapəh nisəniən nitə. Mhapəh nisəniən nar miragh yame kimnəvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nipran. Mhapəh nisor-haspən-ien kimi nipiraovin. Tukmə naksəri-pən natuakəmien minə a, takpisarə huvə.

In əmə e nəgkiarien kapəməwə.

³⁰ Kini namehuə minə a kisher-pən kin narmamə a, khavən apa Antiok. Khavən, mhatərhav-pən, misokrən kin nəməhuak minə aikin. Khauə, misofugin. Kini kimnhavəhsi-pən nəkwəkwə a kimi əriə. ³¹ Kimisəvhuekin nəkwəkwə a misərig rhuvə pik, meinai nəgkiarien kafan ravəhsi-haktə nərigien kapəriə. ³² Judas mine Saelas, profet mir ai, kawəgkiar apomh kimi nəməhuak minə, məwhag kimi əriə mwor əriə kasərer tim tim. ³³ Iriu kimiwarə rəpomh kwənmopin aikin. Kwasig ikin, nəməhuak minə kimisaowia kin əriu. Misaiyoh-pən Kughen mə tukrivəhsi-pən nəmərinuyen kimi əriu. Kini mishə-pre kin əriu kirarerig miravən tuk narmamə yamə mine kimishə-pre kin əriu. ³⁴⁻³⁵ Mərig Pol mine Banabas kimiwarə min apa Antiok ror tu kwənmopin, iriə narmamə khapsaah kasəvhag mhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen.

Pol mine Banabas kawəwhai əriu minə

³⁶ Kisarə mamhavən, Pol rini-pən tuk Banabas mimə, “Rhuvə mə tukrererig miravən mwəm kirau minə tiksın yerkwanu minə a mirani-ərhav ta nəgkiarien kape Kughen, ai mwəsiekun-ru əriə.” ³⁷ Mərig Banabas rorkeikei mə tukrəkir Jon Mak pəh rikwasig kin əriu. ³⁸ Mərig Pol rəm mə ripəh

natuatukien, meinai in apa kupən, kimnarharə apa Pamfilia, kini Jon Mak rimnəpəh əriu, mirerig. ³⁹ Kini Pol mine Banabas kaotgoh kimi əriu minə tuk Jon Mak, kini məwhai əriu minə. Banabas rikir Jon Mak, miravən ye rao kirik miravən apa ye tanə kirik kamni kimə Saepras. ⁴⁰ Mərig Pol rimini-pən tuk Saelas mə iriu min. Kini nəməhuak minə kimisəhuak kimi Yesu Yermaru mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriu, kini en kratərhav. ⁴¹ Iriu kimiwəriwək mratərhav-pən Siria mine Silisia, mawor nəməhuak minə kamhaskai.

16

Timoti ramkwasig kin Pol mine Saelas

¹ Kini Pol rəriwək min mivən apa yerkwanu mir kiraru nhagrii Debe mine Listra. Aikin a, yermamə kirik kape Yesu ramarə ikin, nhagin e Timoti. Nisini ramni nəfrakisien ye Yesu; in kwənərəus kape nəmə Isrel. Mərig rimni in yemə Gris. ² Nəməhuak minə apa Listra mine Ikoniam kamhani mhamə Timoti in yamehuə kirik. ³ Kini Pol rorkeikei mə tukrikir Timoti iriu min. Kini məsig-pən in, meinai ripəh norkeikeiyen mə nəmə Isrel rikiriə tukrahas mhawor nəmə aikin a kharkun mə rim Timoti in yemə Gris.* ⁴ Kini irisir kirhuvən mrhitərhav-pən yerkwanu minə, marhəni-ərhav tuk narmamə kape Yesu minə mirhimə nəgkiarien yame aposol minə mine elda mine Jerusalem kimisərəhu. Kini irisir krhajoun əriə mə tukasəkeikei misəri-pən nəgkiarien a. ⁵ Ror məknakin, mə nəməhuak minə aikin minə fam kamhaskai ye nhatətəyen kapəriə. Nipig minə fam, kamhapsaah.

Pol rəm nəmrərhavyen kirik

⁶ Irisir kirhuvən mrhitərhav-pən yerkwanu minə Frijia mine Galesia, meinai Nanmin kape Kughen rimini-əhu mə tukrhipəh nīrhivəniyen mīrhini-ərhav nəgkiarien apa provins a Tarki. ⁷ Kirhuvən mīrhuə ye nikar provins mir a Misia mine Bitinia, krhimə tukrhuvən apa Bitinia; mərig Nanmin kape Yesu† ripəh niniyen mə tukrhuvən aikin. ⁸ Kini irisir krhitərhav-pən Misia, mrhivirə mīrhuvən yerkwanu kirik kamni kimə Troas. ⁹ Yenaiyu, Pol rəm nəmrərhavyen məm mimə yemə Masedonia kirik rərer maiyoh-pən in maməkeikei kim in mimə, “Yuə-ru e Masedonia masitu irəmawə.” ¹⁰ Pol rimnəm ta nar a, taktəkun əmə kimawə yimisətu huvə kapəmawə narimnar mə jakhatərhav min aikin a, mhavən

15:38: Wok 13:13; Kol 4:10

16:1: Wok 14:6; 2 Tim 1:5

16:2: Fil 2:19-22

* **16:3:** Nəmə Isrel to khapəh nisərigien kwənərəus kirik kape nəmə Gris. Mərig Pol rimə to rəsigan Timoti, ai ruə məmhen kin yemə Isrel kirik, ai nəmə Isrel to kisərig. **16:4:** Wok 15:23-29 **16:6:** Wok 18:23 † **16:7:** Nanmin kape Yesu in Nanmin kape Kughen, uə Nanmin Rhakə.

apa Masedonia, meinai yimnharkun mə Kughen rimnokrən kin əmawə mə jakhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kimi narmamə ikin.

Pian a Lidia ruə mini nəfrakisien ye Yesu

¹¹ Kini ai, yakhavəh rao kirik, mhatərhav apa Troas, mhavən atuutuk ye tanə a kamni kimə Samotres. Kəni rikwamir kin, yakhavhiak-pən apa yerkwanu kirik kamni kimə Neapolis. ¹² Kini yakhatərhav aikin a, misəriwək mhavən miseriaji yerkwanu a Filipae, yame raməmır kupən ye provins a Masedonia. Yermaru kape Rom ramar-maru ye kwənmhaan a. Kimawə yimisərə kəskəh aikin a. ¹³ Kini ye Sabat, yimisəta yerkwanu a, miseiwaiyu mhavən ye nu kirik, meinai yimisərig mə kavən aikin kaməhuak. Aikin, yimiəkwətə, misəgkiar kimawə nipiraovin yamə mine kwənhauə ta aikin misəkwətə. ¹⁴ Pian Tuatira kirik ramkwətə mamətərig kin əmawə. Nhagin e Lidia. In piraovin kape nəvraiye neipən huvə minə[‡] mavəh mane iran. Pian a, ramsiai Kughen. Kini Yesu Yermaru rəhitə ye nirkunien kafan mimə in tukrini nəfrakisien ye nəgkiarien kape Pol. ¹⁵ Kini in mine kafan minə kimnhavən misor baptaes. Kini rimini-pə tuk əmawə mimə, “Nakasəm mə yakamni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, kini takasəkeikei mhauə misərə imak yerkwanu.” In rimivi əmawə, yakhavən misərə kimawə min.

Kivəhsi-pən Pol mine Saelas ye kalabus

¹⁶ Nipig kirik, kimawə yimnhavən aikin kaməhuak ikin, kini misəm piraovin kirik. In yor atuə kin kirik yame kimivəh nimirin. Pian a, nanmin hah raməmır iran, mamor in mə in rirkun nini-ərhavyen narimnar yame tukripiuə. Kini pian a in ravəh pik mane ehuə iran, kape kafan namehuə, meinai narmamə kasərok namehuə kafan minə mə tuksərig nəgkiarien kafan. ¹⁷ Kini in ramkwəsəg kin əmawə Pol, mamokrən ehuə mamni mimə, “!Narmamə minə e, iriə narmamə kape nor atuə-kinien kape Kughen, yame In yerpərig! Kamhani-ərhav swatuk yame Kughen ravəh miragh narmamə iran kimi əmiə.”

¹⁸ Rimnor nar a nipig ripsaah. Ror Pol ramərig rahəs pik. Rarar məgkiar kimi nanmin has yame raməmır ye pian a, mimə, “Ye nhag Yesu Kristo, yakamni-pre tuk ik mimə, !Takəta ye pian e!” Taktəkun əmə, nanmin has a rəta ye pian a.

¹⁹ Mərig namehuə kafan minə kisəm kharkun mə swatuk kape nivəhyen mane ruirkək ai taktəkun, kisərar, mharaptərkən Pol mine Saelas, mharəh əriu misor əriu kawərer ye nimri mirh. ²⁰ Misəri pəriu kawərer ye nimri yemə

[‡] 16:14: Neipən a nimirin rhaktə, kini rimrimrə apig. 16:17: Mak 1:24

Rom mir - iriu narmamə kape kaonsel. Kini mhani-pən tuk əriu mhamə, “Kwərə mir e, iriu yemə Isrel. Iriu kaworlah pik nəmə imətawə ikin. ²¹ Mwarkut tuk ətawə mə tuksəri-pən narəyen pisin. Mərig norien a rapəh natuatukien ye loa kapətawə. Kitawə nəmə Rom. To khapəh nisəri-pənien swatuk a.” ²² Kini narmamə khapsaah khauə min mhani hah əriu. Kini yamehuə mir kape kaonsel krəni-pən tuk mobael minə mə tukharəh-si ta neipən kapəriu mhauh əriu. ²³ Kini kimnhauh pik əriu, kwasig ikin, kharəhsi-pən əriu ye kalabus, mhani-pən tuk yermamə kape narhayen tuk kalabus mhamə, “Ik takamarha huvə tuk əriu.” ²⁴ Yermamə yame ramarha tuk kalabus rərig nəgkiarien a, mirəh əriu mivən ye kwənmhan kirik apa imə əgkəp. Mərəhu-pən nai ye nihuriu markwəji ətarəkin-pən əriu iran.

²⁵ Kini yenpig əru, Pol mine Saelas kimiwəhuak. Kini mawəni nipe marəvəh-si haktə Kughen; kini narmamə yamə mine kasəmir ye kalabus kimisətirig kin əriu. ²⁶ Taktəkun əmə, nimnimien ramavən pik, mor kalabus rikiu-kiu. Taktəkun əmə kwəruə minə kisəhitə. Kini nərəus yamə mine kimnərkis narmamə kin, kharisin misəsaah. ²⁷ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rarha, məm kwəruə minə kape kalabus kimisəhitə, rimə ta mə narmamə a ye nəkwai kalabus kwəsap ta. Məknekin rirəh kafan nau nisə mə tukrhapni atuk əmə in kinš. ²⁸ Mərig Pol rokrən apomh mimə, “! Ah! ! Apəh nhapniyen ik! Kimawə fam yakasəmir hanə imə.”

²⁹ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rokrən mə yermamə kirik tukrirəh laet muə, maiyu mivən ye nəkwai nimə, mənimkur-pən ye nihu Pol mine Saelas, migin pik. ³⁰ Mikir əriu mivən apa iruə maiyoh əriu mimə, “! Yemehua mir! ?Jakhawor pən iran mine pəh Kughen rivəh miragh yo?”

³¹ Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “Ik, takni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, pəh Kughen tikrivəh miragh ik mine kafam minə min.” ³² Kini iriu kirani-ərhav nəgkiarien kape Yesu Yermaru kimin mine kafan narmamə minə. ³³ Yenpig əru, mərig kwən a rikir əriu mivən, məspir tamhek nimap kapəriu yame kimoh. Taktəkun əmə, in mine kafan narmamə minə, mine kafan yor atuə kin minə kimisor baptaes. ³⁴ Kini in rimikir Pol mine Saelas mivən ye nəkwai nimə kafan, mivəhsi-pən nəviginien kimi əriu. Kini in, mine kafan minə, kimisərig rhuvə pik, meinai kimnhani nəfrakisien ye Kughen.

³⁵ Kini rueraan, yermamə mir kape kaonsel kirəni-pən tuk mobael mine mirəmə, “Havən mharisin nar mir a kiravən.”

16:20: Mak 13:9 **16:22:** 2 Kor 11:25; 1 Tes 2:2 **§ 16:27:** Ye nipig a, tukmə yermamə kiwəhsi-pən ye kalabus rap, tukhopni yermamə ramarha tuk kalabus.

16:27: Wok 12:18-19 **16:30:** Wok 2:37

³⁶ Kini kwən a ramarha tuk kalabus rimini-pən tuk Pol mimə, “Yamehuə kape kaonsel rimə kimawə jakharisin əmiru nakravən. Ravən ye nəmərinuyen.”

³⁷ Mərig Pol rini-pən tuk mobael minə a mimə, “!Ah! ? Rhawor e? Kimru yemə Rom mir e, kini namehuə mir e kape nəmə Rom kirapəh niwəm-pawk-eyen mə kimru yimwor nar has kirik, mərig kwəroh-ta əmru ye nimri mirh, mwarko-pən kin əmru ye kalabus. Kini taktakun ai iriu kworkeikei mə tukwher-ərhav apis-apis əmə kin əmru. !Nikam! Pəh iriu kirauə, mirakir əmru kimawə miriu.”

³⁸ Kini mobael minə a khavən mhani-pən nəgkiarien kape Pol mine Saelas tuk yamehuə mir kape kaonsel. Kwərig mə Pol mine Saelas iriu yemə Rom mir, kwakur. ³⁹ Kini iriu kiravən rikiriu reiwaiyu tuk Pol mine Saelas, mirakir-ərhav əriu ye kalabus. Kini mawəkeikei kimi əriu mə tukravən.

⁴⁰ Pol mine Saelas kiratərhav ye kalabus, kwasig ikin, kiravən imei piraovin kirik, nhagin e Lidia, mawəm nəməhuak minə tiksın aikin a. Kini iriu mawor kwirig kimi əriə. Kwasig ikin, kimiravən.

17

Pol mine Saelas kimiravən apa Tesalonaeka

¹ Kini ai, Pol mine Saelas kimiweriwək mratərhav yerkwanu mir a Amfipolis mine Apolonia, miravən mweriaji yerkwanu a Tesalonaeka. Ikin aikin a, niməhuak kirik aikin kape nəmə Isrel. ² Kini Pol ror əmhen kin yame ramor rerin, mauru-pən ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel; mamarə yerkwanu a meriaji Sabat kisisər. Kamhani nəgkiarien ripsaah ye nikarin kape Nəkwəkwə kape Kughen. ³ Kini Pol rimnhoprai-pən kimi əriə mimə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni atuaturuk mimə Kristo tukraməkeikei mamərig rahah ye nipran meriaji mimə, kini Kughen tukror In ramragh min.” Kini mimə, “Yesu yame yakamni-pre tuk əmiə, In e Kristo.” ⁴ Kini nəmə Isrel minə tiksın, mine nəmə Gris khapsaah yamə mine kamhasiai Kughen, mine nipianehuə minə khapsaah min, kisərig nəgkiarien kape Pol, kamhani nəfrakisien iran, mamhakwasig kin Pol mine Saelas.

⁵ Mərig nəməhuə kape nəmə Isrel kasəməkin əriu; kini mhavən apa ye maket, mhapi kə nəmə has tiksın misor kwen kapəriə kirikianə, misor nahasien rehuə apa yerkwanu a. Kini mhavən imei yermamə kirik nhagin e Jeson. Miseikus kwəruə ye nimə kafan, misauru-pən ye nimə misarha-kin Pol mine Saelas. Mhamə tuksərip əriu ye nimri mirh. ⁶ Mərig khapəh nisəmien, kharaptərakın Jeson mine nəməhuak minə tiksın min, mhaukəkin əriə mhauə kisərer ye nimri nəməhuə minə

kape kaonsel. Misokrən apomh mhamə, “Kwərə mir a Pol mine Saelas kawor pik nahasien muavən fam ye tanimtanə; mirauə min eikin e. ⁷ Kini kwən e Jeson rimnokrən kəriu kiravən iman ikin. Mərig iriu kwakapir loa minə kape yermaru kapətawə e Sisa. Iriu karəni mə king pisin kirik aikin; nhagin e Yesu.” ⁸ Nəmə Isrel kimnhani nəgkiarien a, misor narmamə mine namehuə minə a niemhaa ramhai əriə.

⁹ Kini ai namehuə minə kisəkeikei kimi Jeson mine nəməhuak minə mə tukavəhsi-pən mane kirik kimi əriə, mhamə “Tukmə naksarə mar, mane ai kapəmiə əmə; mərig tukmə nakasəvi niemhaa, mane ai kapəməwə.” Nəməhuak minə kimisərok namehuə minə a, kini ai, kisəta irəriə kamhavən.

Pol mine Saelas kiravən apa Berea

¹⁰ Kini yenaiyu kin, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol mine Saelas kiravən yerkwanu a Berea. Iriu kiravən miratərhav pən aikin, mwauru-pən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel. ¹¹ Nəmə Berea, nərigien kapəriə rhuvə rapita nəmə Tesalonaeka, mərig in ai, kisorkeikei pik mə tukasərig nəgkiarien kapəriu. Kini nipig m-fam kasəvheikin huvə Nəkwəkwə kape Kughen mə tüksəm mə nəgkiarien kape Pol ramni əfrəh, uə rameikuə. ¹² Kini nəmə Isrel khapsaah khani nəfrakisien ye Yesu, mine nipianehuə Gris khapsaah, mine nəmə Gris khapsaah min.

¹³ Mərig nipig nəmə Isrel apa Tesalonaeka kimisərig mə Pol ramni-ərhav min nəgkiarien kape Kughen apa Berea, khauə min aikin, misəvi niehmaa kape nəmə Berea tuk Pol. ¹⁴ Taktəkun əmə, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol rīvən min apa ye nıkar tahik. Mərig Saelas mine Timoti kiwarə hanə apa Berea. ¹⁵ Mərig narmamə yamə mine kimnhakir Pol mhavən miseriaji əmə Atens mharerig, mhauə min Berea, mhavən tuk Saelas mine Timoti mhavəhsi-pən nəgkiarien kimi əriu mə tukwhai miren mirauə mwəm Pol.

Pol rīvən apa Atens

¹⁶ Kini Pol ramarə apa Atens mawhin Saelas mine Timoti mə iriu tikravən min mwəm. Ramərig rahah pik meinai rəm mə yerkwanu a, nanmi kughen eikuə minə khapsaah. ¹⁷ Ror pən, in rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, kini iriə nəmə Isrel, mine nəmə Gris yamə mine kamhasiai Kughen, khani min nəgkiarien ripsaah. Kini nipig minə fam, Pol ramvən min ye kwənmhaan kape maket, maməgkiar kimi narmamə kasəkwətə aikin. ¹⁸ Kini nəmə Gris tiksın, kamni

kimə Epikiurien mine Sitok*, iriə nəmhajoun minə. Khaue misəgkiar min iriə Pol, mamharpəhu əriə minə. Iriə tiksın kamhani mhamə, “Kwən e rimirəh əmə nəgkiarien apa ye swatuk, mamua. !Keinein mə ramni naha apa!” Mərig nar-mamə tiksın kimnhani mhamə, “Kimawə yaksərig yakhamə in ramni kughen pirə pisin pisin minə.” Kamhani məkna meinai Pol raməgkiar kin Yesu, mamni mimə, “In rimamhə, mərig Kughen rimnor In rimragh min.”

¹⁹ Kini iriə kisokrən kin Pol mə tukruə marer ye nimri namehuə minə kapəriə. Iriə kasəkwətə ye takwar a Are-opagus. Kini namehuə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yaksorkeikei mə jakharkun nəgkiarien vi yame ik nakamni-ərhav. ²⁰ Nəgkiarien kafam yame nakamni kimawə yaksərig ror pisin. Yaksorkeikei mə jakharkun nipran.” ²¹ Kamhani məkna meinai nipig m-fam nəmə Atens, mine nəmə tanə pisin minə min aikin kasəkwətə masətərig kin nərigien vi pisin masəgkiar mamharpəhu əriə minə.

²² Kini Pol rərer ye nimri namehuə minə a mimə, “Nəmə Atens. Yakəm yakirkun mə kimiə nakhasikai tuk nəhuakien kapəmiə. ²³ Nipig yakameriwək mamətamə iməmiə ikin, maməm narimnar kape nəhuakien kapəmiə. Kini yaknəm ta kapier imərhakə kirik yame kimirai nəgkiarien aikin kimə, ‘In e kwənmhan kape nəhuakien kimi kughen kirik yame keinein In.’ Mərig kughen yame kimiə nakhamə nakseinein, yo jakni-ərhav In tuk əmiə. ²⁴ Kughen e In e rimnor tokrei tanə mine narimnar yame ramswin aikin. In ramarmaru tuk neai mine tokrei tanə. Nimə kafan pəh nien mə niməhuak yame kitawə kamhavhirəkin. ²⁵ To In ripəh nəkwakwəyen kin nar kirik yame kitawə narmamə kasor mhavəhsi-pən kimin. Meinai In pisin əmə rimnor ətawə kamhamragh; kini In mivəhsi-pə narimnar fam kimi ətawə. ²⁶ Apa kupən əgkəp, In rimnor yermamə kirikianə əmə. Taktəkun ai narmamə fam ye tanimtanə kamhatərhav əmə ye yermamə a. Kini Kughen rərəhu-pən əriə kasarə ye tanimtanə minə fam. Kini In pisin əmə rimini nipig yame iriə tuksarə iran; mine tanə minə kapəriə. ²⁷ Kughen a ror məknakin mə kitawə m-fam tuksarha-kin In mharkun In, rəmhen kin yame yermamə kirik ramərav-ərav ye nəpignapien mə tukrivəh nar kirik. Mərig nəfrakisien mə Kughen a to rapəh narəyen isok tuk ətawə. ²⁸ Rəmhen kin nəgkiarien kirik yame ramni mimə, ‘Kitawə kasətigtə əmə ye Kughen tuk nimraghien, mine

* **17:18:** Epikiurien minə khamə narimnar yame ror yermamə kirik rikin ragien, narimnar e in nimraghien rhuva. Mərig Sitok minə khamə rhuva tukmə yermamə kirik ripəh nərigien nagienien uə nəmhəyen yerkin. **17:25:** 1 King 8:27; Wok 7:48 **17:25:** Sam 50:12 **17:27:** Sam 145:18; Jer 23:23

nəriwækien, mine narimnar fam.' Kini rəmhen kin yame kimiə kirik raməni nipe kirik mamni mimə, 'Kitawə min e kafan kwajikovə minə.' ²⁹ Meinai kitawə kwajikovə minə kape Kughen, to khapəh nhaniyen mə Kughen in rəmhen kin narimnar yamə mine narmamə kamhəvhirəkin kin gol uə silva uə kapier. In pəh nien mə nanmi-nar kirik yame yarpəkao raməvhirəkin ye nirkunien kafan. !Nikam! ³⁰ In apa kupən, narmamə khapəh nharkunien Kughen. Kini Kughen rimə nətəwaoyen kapəriə in nar apnapig. Mərig taktəkun ai ramni-pə tuk ətawə fam ye tanimtanə minə mimə, 'Kimiə fam taksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah.' ³¹ Ramni məknakin meinai In rinərəhu ta nīpig yame In tukrəkir əmhen narmamə fam ye tanimtanə. In tukror əmə ye swatuk yame ratuatuk. Kughen rimirpen ta yermamə yame tukrəkir əmhen narmamə. Kini narmamə kharkun mə Kughen rimirpen In meinai Kughen rimnor ta yermamə a ramragh min ye nimhəyen kafan."

³² Iriə kisərig nəgkiarien a mə Kughen rimnor yermamə kirik rimragh min ye nimhəyen, kini tiksin kasarh iran; mərig tiksin khamə, "Kimawə yaksorkeikei mə tuk nīpig kirik yaksərig min kafam nəgkiarien." ³³ Kini ai, Pol riməpəh namehuə minə a mamvən. ³⁴ Kini narmamə tiksin khakwasig kin, mhani nəfrakisien ye Yesu. Iriə kirik, nhagin e Denis, in yermamə kirik kape kaonsel. Mine piraovin kirik nhagin e Damaris, mine narmamə minə min tiksin.

18

Pol ramvən apa Korin

¹ Kwasig ikin, Pol ritərhav Atens, mivən yerkwanu kirik kamni kimə Korin. ² Muə məm yemə Isrel kirik nhagin e Akwila. Kwən a rimnarha apa Pontas, mitərhav, mivən mamarə apa yerkwanu a Rom, apa Itali. Kwasig, yermaru kirik kape nəmə Rom, nhagin e Klodias, rimnher-ərhav kin nəmə Isrel apa Rom. Kini Akwila mine kafan piahwaru Prisila, kraier ikin, mirauə mwarə Korin. Kirəpəh narəyen aikin a ror tu, Pol ritərhav-pən məm əriu, ³ mamarə irisir min. Maməker-pən irəriu ye wok kapəriu, meinai wok kafan rəmhen əmə kin wok kapəriu. Irisir yermamə kape nijirien nimə tapolen. ⁴ Kini ye Sabat minə fam, Pol mine nəmə Isrel mine nəmə Gris kasəgkiar pik ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Meinai Pol rorkeikei mə tukrivi-pə əriə pəh khani nəfrakisien ye Yesu.

⁵ Nipig a, Saelas mine Timoti kratərhav Masedonia, mirauə min Korin. Pol rapəh kafan wok ye nijirien nimə tapolen, kini maməkeikei əmə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə. Mamni huvə tuk nəmə Isrel mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen. ⁶ Mərig iriə kimnhani hah in, masəgkiar has pən kimin. Kini Pol rarpita-arpita nəmkimik ye neipən kafan [mamor nimtətien mimə iriə kamhane hah nhag Kughen.] Mamni mimə, “Tukmə Kughen rīvəhsi-pən narpinien kimi əmiə, mərig kapəmiə atuk. Yaknor infamien irəmiə. Ririkakun ai taktəkun, jakamvən əmə tuk nəmə tanə pisin pisin minə.” ⁷ Kini ai, Pol rapəh əriə apa ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, muə imei yemə Gris kirik nhagin e Titias Jastas. In ramsiai Kughen. Nimə kafan ipakə tuk nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. ⁸ Kini yamehuə kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin a Krispas, in mine kafan minə kimnhauə mhani nəfrakisien ye Yesu Yermaru. Kini nəmə Korin khaphsaah min kimisərig nəgkiarien kape Pol kini khani nəfrakisien ye Yesu kini misor baptaes.

⁹ Yenaiyu kirik, Pol rəmrərhav məm mə Yesu Yermaru raməgkiar kimin mamni mimə, “Takpəh niginien kin narmamə. Takaməkeikei mamni-ərhav nəgkiarien kafak, mipəh napnapigien. ¹⁰ Meinai Yo yakaməmər kirau mik; to nar kirik rapəh noriahien ik, meinai narmamə kafak minə khaphsaah ye yerkwane e.” ¹¹ Kini Pol rimnarə aikin rapita newk kirikianə, mamhajoun narmamə kin nəgkiarien kape Kughen.

Nəmə Isrel kharəhsi-pən Pol ye kot

¹² Ye nipig a, yermamə kirik, nhagin e Galio, in gavman kirik kape nəmə Akaea*. Kini nəmə Isrel khauə kirikianə mharaptərək in Pol mhakir mhavən ye kot. ¹³ Kini iriə mhamə, “Kwən e ramarkut mə tukrivi narmamə pəh tuksəhuak kimi Kughen ye norien kirik yame raməsik loa kapəməwə.”

¹⁴⁻¹⁵ Kini Pol natukrəgkiar, mərig Galio rini-pən tuk əriə mimə, “Nəmə Isrel. Nikam, yakpəh norkeikeiyen mə jakəkir nar kirik ror məkneikin. Tukmə nakhauə mhani-pə tuk yo mə yermamə kirik rakapir loa kirik, nar apnapig mə to loa ehue kirik uə loa kəskəh kirik, ratuatuk mə jakətərig kin əmiə. Mərig kimie nakhauə mhani əmə mus mus kirik ye nahag minə mine narimnar minə ye narəyen kapəmiə. Raməmər əmə irəmiə mə takhani misərəhu huvə.” ¹⁶ Galio rəgkiar ta, məkneikin mher-əhav kin əriə ye kot. ¹⁷ Məkneikin, nəmə aikin tiks in kisasar mharaptərək in yemehue kape nimə kape nofuginien

18:5: Wok 17:14-15

18:6: Wok 13:46,51; Wok 20:26

18:10: Jos 1:9; Aes

41:10 * 18:12: Akaea in kwənmhan kirik apa Gris.

kape nāmā Isrel, nhagin e Sostenes, mamhauh in ye nīmri narmamā. Kini Galio rām, rīpāh nini-āhuyen āriā.

Pol rīmīrerīg mīn muā Antiok apa Siria

¹⁸ Kini Pol rīmnarā nīpig rīpsaah apa Korin iriā nāmāhuak mīnā. Kwasig ikin, rīmīpāh āriā māsok pirā, mīvān ye Kengkria. Aikin, makis nīkwānen meinaī in apa kupān rīmnatuakām tuk nākisien nīkwānen meriaji nīpig kape nāspirien, kini nīpig kape nāspirien ruauā ta muavān. Kini Pol rīvān ye rao kīrik aikin a mīvirīā ipakā tuk Siria. Kini Akwila mīne Prisila kīrakwasig mīn kīn in. ¹⁹ Krhīvān mīrheriaji rukwanu a Efesas, mīrhīvhiak. Kini Pol rāta irāriu mīvān ye nākwai nīmā kape nōfuginien kape nāmā Isrel, mām āriā, kīsāgkiar pīk. ²⁰ Iriā kīsaiyoh-pān in mā tukrarā mīn ror tu iriā mīn. Mārig rīmnapāh. ²¹ Mārig nīpig rīnamvān, mīni-pān tuk āriā mīmā, “Tukmā Kughen rīmā jakrerīg-pā mīn, yo jakrerīg-pā mīn mām āmīā.” Mīvān mīn ye rao kīrik, mītārhav Efesas.

²² Kini Pol rīmavān mīvhiak mīvān Sisaria. Māriwāk mīvhiak mīvān mām nāmāhuak mīnā apa Jerusalem. Kwasig ikin, rīrerīg mīn muā Antiok. ²³ Marā mīn Antiok ror tu. Kini mītārhav mīn māriwāk mīvān mītārhav-pān Galesia mīne Frijia. Mamārīp tīm tīm narmamā kape Yesu mīnā apaikin.

Apolos ramarā Efesas mīne Korin

²⁴ Ye nīpig a, yemā Isrel kīrik, nhagin e Apolos, ruā Efesas. Rīmnarha apa Aleksandria. Nīrkunien kafan rehuā; kini mīrkun mīn Nākwākwā kape Kughen. ²⁵ Kīnhajoun ta in kīn Swatuk kape Yesu Yermaru. Nīpig m-fam nap ramuāk yerkin tuk nini-ārhaveyēn nāgkiariēn kape Kughen. Kini nāgkiariēn kafan ye nīkarin kape Yesu ratuatuk. (Mārig in rīmīrkun āmā baptaes yame Jon Baptaes rīmnor kupān). ²⁶ Kini in ramātgaḡh kīn nāvhaḡien kīmī narmamā ye nākwai nīmā kape nōfuginien kape nāmā Isrel. Kini Prisila mīne Akwila kīrauā mawātārig kīn in. Kini ai, mīrakīr in mīrhīvān imāriā ikin. Kini Prisila mīne Akwila kwhoprai-pān huvā mīn Swatuk kape Kughen kīmīn. ²⁷ Kwasig ikin, kwān a Apolos rīmā tukrīvān apa Akaea. Kini nāmāhuak mīnā kīmīsasitu iran, mīharai nākwākwā kīrik rīvān kīmī narmamā kape Yesu mīnā apa Akaea, mīsaiyoh āriā mīhamā tuksarha huvā tuk Apolos. Rīmauā Akaea, mamasitu pīk ye narmamā yamā mīne Kughen rīvāhsi-pān ta nīhuvāyēn kīmī āriā khani nāfrakisien iran. Apolos ramasitu irāriā ²⁸ mamhoprai huvā Nākwākwā kape Kughen mīmā Yesu in Kristo yame Kughen rīmīrpen. Kāsāgkiar ye nīmri narmamā, kini nāgkiariēn kafan rapita nāgkiariēn kape nāmā Isrel.

19

Pol rirerig min muə Efesas

¹ Nipig Apolos raməmir hanə apa Korin, Pol rəri swatuk fiak, muə Efesas, məm narmamə tiksın aikin kape Yesu.

² Mamaiyoh-pən əriə mimə, “? Rhawor? ? Nipig nimnhani nəfrakisien ye Yesu, mamhavəh min Nanmin kape Kughen uə?”

Iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh hanə nisərigien mə nar kirik e, Nanmin kape Kughen.”

³ Kini Pol raiyoh-pən əriə mimə, “? Mərig kimia nimishawor pən iran mine misor baptaes?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Yimisor baptaes rəmhen kin yame Jon Baptaes rimnor.”

⁴ Kini Pol rini-pən tuk əriə mimə, “Baptaes yame Jon Baptaes rimnor, in rimnor ye narmamə yamə mine kwəsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə. Mərig Jon Baptaes rimnamni-ərhav mimə narmamə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye yermamə e tukruə kwasig. Kwən ai, In e Yesu.”

⁵ Kisərig nəgkiarien a, kisarar misor baptaes ye nhag Yesu Yermaru. ⁶ Kisor baptaes, kini Pol rərəhu-pən kwermın ye kapəriə kapə, kini Nanmin Rhakə rimneiwayiyu irəriə. Kini iriə kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, mamhani-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimi əriə. ⁷ Iriə fam ipakə twelef.

⁸ Paul rarə aikin meriaji makuə kisisər. In mivən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel, mamətgah kin nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə. Iriə min kasəgkiar ye nikarin kape Narmaruyen kape Kughen; kini Pol rivi əriə tiksın.

⁹ Mərig narmamə tiksın, kapəriə kapə riskai; khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Kini mamhani hah Swatuk kape Yesu Yermaru ye nimri narmamə. Ror pən, Pol rapəh əriə, mikir narmamə kape Yesu minə, mamhavən. Kini ye nipig fam kimnhavən ye nəkwai nimə ye skul ehua kirik kamni kimə, “Tiranas” masəgkiar kimi narmamə. ¹⁰ Kini Pol rimnamarə aikin mapita newk kiraru. Ror pən narmamə kasarə apa tanə a Tarki, yamə mine iriə kwənərəus kape Isrel mine yamə mine iriə kwənərəus kape Gris, iriə m-fam kisərig nəgkiarien kape Yesu Yermaru.

Kwajikovə minə kape yermamə kirik nhagin e Skeva

¹¹ Kini Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi Pol tuk norien nimtətien pisin pisin. ¹² Narmamə kisaiyoh-pən kin neipən akwas kape Pol, mhapiک mhavən apa iməriə ikin, kini

narmamə kamhamhə kharap, masəsanin, kini nanmin has minə kasəta irəriə.

¹³ Ikin aikin a, nəmə Isrel tiksın kimisəriwək misarkurao misarkut tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə ye nhag Yesu Yermaru. Mamhani-pən tuk nanmin has minə mhamə, “Yakamni skai pre tuk əmiə ye nhag Yesu, yame Pol ramni-ərhav, mə, ‘Taksəta!’ ”

¹⁴ Kini jif pris, nhagin e Skeva, kafan kwajikovə minə iriə m-fam seven. Iriə kisarkut mə tuksəko-ta min nanmin has minə. ¹⁵ Mərig nīpig kirik, nanmin has kirik rarar minipən tuk əriə mimə, “Yakwīrkun ta Yesu mine Pol. ? Mərig kimiə nīpa minə e?” ¹⁶ Kini yermamə ai nanmin has raməmir iran rhekimter muh əriə. Mapita əriə, meikus-eikus neipən kapəriə. Kini mhoteih-hoteih iriə, kini kisap ye nəkwai nimə kafan, misaiyu kopiə kopiə əmə mamhavən. ¹⁷ Nīpig nəmə Isrel mine nəmə Gris yamə mine kisərə Efesas kimisərig nəvsaoyen kin, kimnhagin pik. Kini mhasiai nhag Yesu Yermaru. ¹⁸ Kini narmamə khapsaah yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kisərer mhani-ərhav pən təvhagə hah kapəriə tuk narmamə. ¹⁹ Iriə khapsaah yamə mine kasəmtah kimnhapik nəkwəkwə minə kapəriə kape nahak, mamhauə, mhavaan əru ye nimri narmamə. (Narmamə kisəvheikin nimri nəkwəkwə minə a, mane iran rapita fifti milion vatu.)* ²⁰ Ror məkneikin, nəgkiarien kape Yesu Yermaru rəsanin min markurao.

²¹ Kwasig ikin, Pol rimnərig yerkin mimə tukrirerig min mivən Jerusalem, mərig tukrukrao-pən ye provins mir a Masedonia mine Akaea. Rimə, “Tukmə yakvən ta Jerusalem, jakaməkeiki mivən min apa Rom.” ²² Mher-pən min kin kafan dikon mir kiraru nhagriū e Timoti mine Erastus kiravən apa Masedonia. Mərig Pol rimnarə hanə Tarki.

Notgohyen ehuə apa Efesas

²³ Ye nīpig a in a, notgohyen ehuə kirik apa Efesas tuk Swatuk kape Yesu Yermaru. ²⁴ Kini yermamə kirik ramarə aikin, nhagin e Demetrius. In yarpəkao kape nīvhirəkinien narimnar kin silva†. Rimnor nanminar kape kughen piraovin eikuə e, nhagin e Artemis. Kini in mine kafan narmamə minə kisəvrai mamhavəh mane ehuə iran.

²⁵ Kini rokrən kin kafan minə, mine yarpəkao minə min tiksın mə tukhauə kirikiana. Mamni-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksın. Kimiə nakwənharkun ta mə kitawə kamhavəh mane ehuə ye wok kapətawə. ²⁶⁻²⁷ Ye tanə e Tarki, mine ye

19:12: Wok 5:15 **19:17:** Wok 5:11 * **19:19:** Gris ripəh nīnien 50,000,000 vatu. Mamni mə 50,000 drakma. “Drakma” kirikiana in nərok wok kape nīpig kirikiana. **19:21:** Wok 23:11; Rom 1:13 **19:23:** 2 Kor 1:8 † **19:24:** Silva in rəmhen kin aean. Nimir rhaktə pik.

ikin minə fam ye tanımtanə, narmamə fam kasəhuak kimi kughen e kapətawə. Mərig kimiə nakwəsəm ta mə kwən a Pol, rimauə mivi narmamə khapsaah ye yerkwanu e Efesas markurao ye tanə e Tarki, mamni mə kughen yamə mine narmamə kasor wok irəriə, pəh nien mə iriə kughen əfrakis. Tukmə ror nəgkiarien kafan rirkun nivəhsi-tayen nehuəyen kape Artemis ruə mor nar apnapig kin. Ipakə kwən e rivi narmamə khani hah swatuk kapətawə tuk nivəhyen mane, kini nəgkiarien kafan ramor min narmamə kasəm oror niməhuak kape Artemis, yame in yerpigrik pik.”

²⁸ Kısərig nəgkiarien a, niehmaa ramhai əriə tuk Pol. Kısokrən apomh mhamə, “! Artemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpigrik pik!” ²⁹ Taktəkun əmə narmamə fam ye yerkwanu a kisorskrən okrən, misaiyu kwis kwis mhauə mharaptərəkən yemə Masedonia mir a yame kimiwəriwək irisir Pol, nhagriu Gaeas mine Aristakas. Mhaukəkin əriu mhavən ye kwənmhan kape nəukirien.

³⁰ Pol rorkeikei mə tukrəgkiar kimi nəmə aikin, mərig narmamə kape Yesu minə khapəh niseighanien kin. ³¹ Kini gavman minə min kape nəmə Tarki, yamə mine kisorskeikei Pol, kisher-pən kin nəgkiarien misəkeikei kimin mhamə, “Takpəh nivəniyen yerki narmamə minə a.”

³² Narmamə kimnhauvrig-uvrig pik aikin. Masokrən pik, tiksın kimnhani nar kirik; tiksın kimnhani nar pisin kirik. Iriə khapsaah kisinein mə kimishawor mhavən aikin. ³³ Kini nəmə Isrel tiksın kisəsua-pən kin iriə kirik nhagin e Aleksandra mə tukrivən mərəy ye nimiria. Kini narmamə tiksın ye kwhen a kimnhani-pən tukun mə tukrəgkiar. Rarer, mini-əhu əriə mə tukhapim. Markut mə tukrini-ərhav nəmien kafan. ³⁴ Mərig narmamə kisəm mə Aleksandra in yemə Isrel kirik, kisorskrən apomh kwis kwis rivəh aoa kiraru, mhamə, “!Artemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpigrik pik!”

³⁵ Kini yamehuə kirik ye yerkwanu a rhekimter mini-əhu əriə mīmə, “Nəmə Efesas. Artemis e kughen kapətawə, in ravəh nhag ehuə. Kini narmamə fam ye tokrei tanə kharkun mə norien e kapətawə tuk narha-huvəyen tuk niməhuak kafan, mine kapier imərhakə kafan yame rimamir misi-faktə ye neai meiwaiyu-pə. ³⁶ Yermamə kirik to ripəh niniyen mə yo yakameikuə. Pəh rikimiə tukrapnapig. Rapəh nəmhenien mə naksar-mar məkneikin. ³⁷ Nimisərip kwərə mir eikin e, mərig iriu kimirapəh niwəkrəhyen kin nar kirik ye nəkwai niməhuak kapətawə, miripəh nirəni-hahyen nhag pian e, in kughen kapətawə. ³⁸ Tukmə Demetrius mine kafan narmamə kisəm yermamə kirik ror nar kirik ripəh nəmhenien, kharkun

nhavəniēn ye kot, misəm kaonsel. Pəh khavən aikin mhanī-ərhav nərigien kapəriā. ³⁹ Tukmə nakasərig min nar kirik mə takhani-ərhav, takasəkeikei mhavən ye kot. ⁴⁰ Mərig rimar əmə mə tikvəh min ətawə kavən ye kot kivəhsi-pə narpinien kimi ətawə tuk notgohyen yame kitawə kimisor towēi. Kini kitawə to khapəh nhaniyen nar kirik mə kimnhauə eikin e ye nəkwətəyen towēi tuk naha, meinai nəkwətəyen e, nīpran rirkək.” ⁴¹ Rini ta nəgkiariēn a, mətapig kin nəgkiariēn, mherpən kin əriə kamhavən.

20

Pol rivən apa Masedonia mine Gris

¹ Kini nəmə Efesas kisotgoh ta misərəhu min nəmərinuyen. Aikin, Pol rokrən kin narmamə kape Yesu minə khaue kirikianə, kini rəvhag kimi əriə. Kini ai maowia kin əriə, kini mitərhav aikin a, mivən apa Masedonia. ² Mitərhav ye kwənmhan a, kini maməvhag apap kimi əriə mavəhsi-pən nəgkiariēn rehuə kimi nəmə aikin, muə meriaji-pə Gris. ³ Mamarə apaikin meriaji makuə kisisər. Kwasig ikin, rimə natukrivən ye rao kirik mirerig-pə min Siria, mərig əmə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukhauh in mishopni in, kini rarar min ye nərigien kafan kini məriwək əmə mamvən apa Masedonia. ⁴ Rimavən iriə yemə Berea kirik nhagin e Sopata, in kwajikovə kape Piras, mine yemə Tesalonaeka mir kiraru nhagriu e Aristakas mine Sekandas, mine yemə Debe kirik nhagin e Gaeas, mine Timoti, mine yemə Tarki mir kiraru nhagriu e Tikikas mine Trofimas. ⁵ Iriə kisəkupən mhavən apa Troas miseito kin əmawə. ⁶ Mərig kimawə yaksəmīr misor nəviginien ehue a yame kamni kimə “Bred yame yis rirkək iran.” Kwasig ikin, yakhavən apa Filipae mhavən ye rao kirik mhavirə miseriaji nīpig kirkirip, kini yakhauə mhavhiak apa yerkwanu ai Troas misofugin kimawə miriə. Misarə miseriaji nəhuakien kirikianə.

Pikwariēn kirik rimamhə mimragh min

⁷ Kini ye Sande, yakhauə misofugin mhavəh Nəviginien Rhakə. Kini Pol raməvhag kimi narmamə, məgkiar meriaji yenpig əru meinai rikin ruh mə tikəni rikwamir kin, in tukrəpəh əriə. ⁸ Kwənmhan yame yimisəkwətə ikin yerpīrig pik. Kiruk laet ripsaah aikin. ⁹ Kini pikwariēn kirik nhagin e Yutikas* ramkwətə ye windo. Pol raməgkiar pik, napirien rivəh Yutikas. Kini rapir yeru, mimir misi-faktə ye kwənmhan yerpīrig meiwaiyu məwhan. Kisaiyu mhavən misəm ruamhə ta. ¹⁰ Məkneikin, Pol min reiwaiyu mivən makur, məmīr-pən

* 20:9: Nhag e “Yutikas” nīpran rimə “laki.”

iran.[†] Mæker-pæn iran, mīmā, “Rikimiā tukripəh nəpouyen. ! Ramragh əmə!”¹¹⁻¹² Kini iriā khakir pikwariēn a mamhavən. Rikiriā ragien pik meinai in ramragh əmə. Kini kharerig min mishaktə mhavən min apa yerpirig, mhavəh Nəviginien Rhakə misəvigin kwis. Kini Pol rimnəgkiar kimi əriā mivən meriaji reraan. Kini mətə min irəriā.

Pol ramaowiā kin nəməhuak minə apa Efesas

¹³ Aikin, yakharəh rao kirik mhavirə mhavən apa Asos. Yakhamə ta mə kimawə Pol. Mərig Pol, rikin raməsik mə tukrəriwak əmə mikwasig mivən apaikin. ¹⁴ Ruə mitərhav-pə Asos, kimawə min yakhavən ye rao mhavirə mə jakhavən apa yerkwānu kirik nhagin e Mitilen. ¹⁵ Kəni rikwamer kin, yakhatərhav min aikin a, mhavirə mhavən masəmir iruə ye tanə a Kios. Kəni rikwamer min kin, yakhavirə min mhavən ye tanə a kamni kimə Samos. Kəni rikwamer min kin, yakhavən min mhatərhav-pən Maelitas. ¹⁶ Pol rimini-ta mə jakhapəh nisərerien apa Efesas meinai ripəh norkeikeiyen mə jaksarə pik apa ye kwənmhan a Tarki. In rimnarkut mə jakshai miren mhauə Jerusalem kwasig ikin ror nipig kape nəviginien ehua e kamni kimə “Pentekos.”

¹⁷ Nipig yakhavhiak apa Maelitas, Pol rher-pən nəgkiariēn apa Efesas mokrən kin elda minə kape niməhuak mə tukhauə misəm. ¹⁸ Khatərhav-pə, rini-pən tuk əriā mīmā, “Kafak nar-mamə minə. Kimiā nakwəsəm ta norien kafak nipig kimnisarə kitawə-mkimia. Ririkakun ye nipig yimauə Tarki, ¹⁹ yakamor yo mə yo yor atuə kin kape Yesu Yermaru. Mə rikik reiwaiyu nipig fam. Nipig m-fam yakamasək tuk əmia. Yakaməm rəutən pawk meinai nəmə Isrel kisarkut mə tukshopni yo, ²⁰ mərig yakpəh nipəhyen nasituyen irəmia. Maməwhag ye nimri narmamə, mine ye nəkwai nimə minə. ²¹ Mamni-ərhav-pən tuk nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə mə tukasəkeikei misarə ye nərigien kapəriā tuk təvhagə has, mhauə tuk Kughen, mishatətə ye Yesu Yermaru.

²² “Kini taktəkun ai, Nanmin kape Kughen ramarkut tuk yo mə jakvən apa Jerusalem. Yakpəh nirkunien mə naha nhagin tukror yo aikin. ²³ Nar kirikianə əmə yakirkun. Yerkwānu yamə mine yakakrao ikin, Nanmin kape Kughen ramor kwirig kimi yo mə tukmə yakvən aikin a, jakarə ye nahasien, kini tukpivəhsi-pən yo ye kalabus. ²⁴ Mərig yakmə nimraghien kafak in nar apnapig əmə. Yakorkeikei mə jakor infamien ye narimnar yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə mə jakor tuk nini-ərhavyen Nəgkiariēn Huvə ye nihuvəyen kape Kughen.

[†] **20:10:** Pol ramor rəmhen kin Profet Elaeja kupən ye Fas King 17:17-22. **20:17:** Wok 18:21 **20:18:** Wok 18:19–19:10 **20:23:** Wok 9:16; 21:11 **20:24:** Wok 21:13; 2 Tim 4:7

25 “Səm-ru, yakwirkun ta mə kimiə m-fam yamə mine yak-maurə məm əmiə məvsao kin narmaruyen kape Kughen kimi əmiə, to nakhapəh min nisəmien yo tuk nīpig kirik. 26 Ror pən, taktəkun, yakamni-ərhav mə tukmə yermamə kirik rimhə mivən ye nap ehuə, pəh nien mə yo yimneighan kin mə tukrivən‡. 27 Meinai yo yakpəh nəpəhyen nini-ərhav-preyen narimnar fam yame Kughen rorkeikei.

28 “Takasərig əmiə mine narmamə yamə mine Nanmin kape Kughen rimnərhə-pən əriə ye kwermimiə. Takasarha huvə tuk nəməhuak kape Kughen rəmhen kin yermamə kape narha-huvəyen tuk kafan sipsip, meinai Kughen rimivəh əriə kin nitaw Yesu Yermaru. 29 Yakwirkun ta mə jakəta irəmiə, kini ai narmamə yamə mine kisəmhen kin kuri aparū minə tukhauə tuk əmiə misəs əmiə - sipsip minə kape Kughen. 30 Kini kimiə tiksīn tukhauə mhaukrekin nəfrakisien mə tukhavi-ta narmamə kape Yesu minə khakwasig kin əriə. 31 ! Ror pən, takasəkeikei masərig əmiə! Rikimiə tukraməsik mə ye newk kisisə, yimipəh nəpəhyen norien kwirig kimi əmiə yenpig-yenpig mine yenaiyu, kini mamasək tuk əmiə.

32 “Kini taktəkun ai, yakamərhə-pən əmiə ye kwermi Kughen; rikimiə tukraməsik nəgkiarien kin nihuvəyen kafan. Nəgkiarien a ror əmiə nakhaskai mavəhsi-pən nihuvəyen kimi narmamə kape Kughen minə fam. 33 Rikik rīpəh nəkrəhyen kin nautə uə neipən kape yermamə pisin. 34 Kimiə nakwənharkun ta mə yo pisin əmə yakaməmnhawak tuk naha nhagin yame yo mine kafak narmamə minə yaksəkwakwə kin. 35 Naha nhagin yame yakamor, yakamhajoun əmiə kin mə takasəkeikei misor wok mhavəh mane tuk nasituyen ye yavən has minə. Rikitawə tukraməsik nəgkiarien yame Yesu Yermaru rimini mīmə, ‘Nivəhsi-pənien rapita nivəhyen.’ ”

36 Pol rəgkiar fam, kasənimkur misəhuak. 37 Kini iriə misasək pik misəker-pən ye Pol masəkei kimin misaowia kin. 38 Khakwasig kin misəriwək mhavən miseriaji a rao ikin. Rikiria rarkwəpīr mhawor Pol rimini mə iriə tukhapəh min nisəmien in tuk nīpig kirik.

21

Pol rimə tukrivən Jerusalem

1 Yimisaowia-ta kin əriə, mhavən ye rao mhavirə mhavən atuaturə apa ye tanə kirik kamni kimə Kos. Kəni rikwamer kin, yakhavirə mhavən ye tanə kirik kamni kimə Roj. Mhatərhav min aikin, mhaue min mhavhiak ye tanə kirik kamni kimə

‡ 20:26: Pol ramni min ye Wok 18:6 “Tukmə Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi əmiə, mərig kapəmiə atuk.” 20:28: 1 Tim 4:16; 1 Pita 5:2-4 20:29: Mat 7:15; Jon 10:12 20:31: 1 Tes 2:11 20:34: 1 Kor 9:11-12 20:34: Wok 18:3; 1 Tes 2:9

Patara. ² Aikin misəm rao kirik rimə tukrivən apa Fonisia. Yaksat-pən iran mhatərhav min. ³ Mhavirə misəm min tanə ehua kirik kamni kimə Saepras, mhakurao pihui. Mhavirə mamhavən Siria. Mhavhiak apa Taea mə tukpik-ta narimnar ye nəkwai rao a. ⁴ Yaksarə aikin mhavən, misəm narmamə tiksın kape Yesu, misarə kimawə miriə miseriaji nəhuakien kirikianə. Kini Nanmin kape Kughen rəgkiar kimi əriə mə tukhavən misor kwirig kimi Pol mə tukripəh nivənien apa Jerusalem. ⁵ Yaksarə miseriaji nəhuakien kirikianə ror infamien, yakhatərhav mharpin mamhavən. Kini narmamə minə aikin kape Yesu mine kapəriə narmamə minə kamhakwasig kin əmawə mhauə ye nıkar-kar tahik. Aikin, yaksənimkur misəhuak kwis. ⁶ Kini misaowia kin əmawə minə. Yakhavən min ye rao a; kini iriə kharerig-pə iməriə ikin.

⁷ Kini rao ritərhav Taea maiyu muə Toleme. Yakhavhiak, mhavən misəm nəməhuak minə. Masəmir kimawə miriə nıpig kirikianə. ⁸ Kəni rikwamer kin, yakhatərhav min mhavirə mhavən, mhavhiak apa Sisaria. Mhavən imei kwən kirik nhagin e Filip. In yermamə kape narkuraoyen mini-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kupan, in kirik ye narmamə seven yamə mine kasasitu ye aposol minə.* ⁹ Kafan nıpiakwəskəh kuas, khapəh hanə nisarkurəkien. Iriə a profet minə.

¹⁰ Yaksarə aikin nıpig tiksın, profet kirik, nhagin e Agabus, risi-pən apa Judia muə. ¹¹ Muə, məm əmawə kini mirəh kətəut kape Pol, mərkis atuk kwermın mine nihun kin, mimə, “Nanmin kape Kughen ramni mimə, ‘Kwən e, kafan e kətəut, namehua kape nəmə Isrel minə apa Jerusalem tuksərkis-ətərekin in məkneikin, misərəhu-pən in ye kwermi nəmə Rom.’”†

¹² Yaksərig nəgkiarien a, kimawə nəmə iku yaksəkeikei kimi Pol mə tukripəh nivənien apa Jerusalem. ¹³ Mərig Pol rimə, “Kimiə naksasək, rikik rarkwəpir. Mərig, səmru, yakpəh niginien tuk nivənien ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Yermaru. Kini yakeighan kin mə jakmhə tukun apa Jerusalem.”

¹⁴ Yakhani-əhu pawk Pol, mərig in rapəh nıpəhyen. Kini yaksəpəh, mhamə, “Kimawə yaksəhuak mhamə tukror rəmhen kin yame Yesu Yermaru rorkeikei.”

¹⁵ Kini ai, yaksor apnəpenə tuk nitərhavyen məriwək mhauə Jerusalem. ¹⁶ Nəmə Sisaria tiksın kape Yesu minə khakwasig kin əmawə. Mhakir əmawə mhavən imei yemə Saepras

21:4: Wok 20:23

*

21:8: Kivəh-si haktə narmamə minə a ye Wok 6:1-7.

21:10: Wok 11:28

†

21:11: Profet e Agabus ramor rəmhen kin profet

minə kupən, mor drama kirik yame ror nuhpikini, kini ai, mhoprail-pən kimi narmamə. Əmru Fas King 11:29-39, Ezekiel 4:3, mine Aes 20:2-4.

21:13: Wok

20:24

kirik nhagin e Nason. In yermamə kirik yame rimnəkupən mikwasig kin Yesu. Yaksapir ye nəkwai nimə kafan.

Pol rivan Jerusalem

¹⁷ Yakhavən mhatərhav-pən Jerusalem, nəməhuak minə kisəm əmawə, rikiriə ragien. ¹⁸ Kəni rikwamer kin, kimawə Pol yakhavən misəm Jemes. Elda minə kape niməhuak kasəmir min aikin. ¹⁹ Pol rərer mini vi vi əriə kini məvsao kin narimnar fam əgkəp a ye kafan nəriwəkien yame Kughen rimnor kimi nəmə tanə pisin pisin minə.

²⁰ Kisərig nəgkiarien a kape Pol, khavəh-si haktə nhag Kughen. Mhani-pən tuk Pol mhamə, “Piak. Əm-ru. Taktəkun ai nəmə Isrel kisəmhen kin taosen ripsaah khani nəfrakisien ye Yesu, kini iriə fam min khaskai tuk nırapərəkin-tim-tim-ien loa kape Moses. ²¹ Kwəsərig ta nəvsaoyen kin ik mə ik nakamhajoun nəmə Isrel yamə mine kasarə ye tanə pisin pisin mə tuksəpəh loa kape Moses. Masərig min mə ik nakamni-pən tuk əriə mə tukhapəh nisəsıg-pənien nipikwarien kapəriə minə. Kini mhapəh nharaptərəkinien narəyen kape nəmə Isrel. ²² Iriə tuksərig mə nakuauə ta. ?Tukshawor-pən iran mine? ²³ Rhuvə mə takor nəkwai-mawə. Əm-ru, narmamə kuas kasəmirə ikin e kwəharpen ta nətərigien kirik kapəriə kimi Kughen.† ²⁴ Tikianakwamer, takikwasig kin əriə mivəh nımrı nar miragh minə kape sakrefaes, kini naksor sakrefaes tuk nəspirien əmiə miriə, mə iriə tukharkun nisəkis-tayen nıkwəneriə, rəri-pən loa kapətawə. Pəh kəm kirkun mə ik nakaməri-pən fam loa kapətawə. Mə nəgkiarien yame kamni iram, neikwəyen fam. ²⁵ Mərig ye nikarin kape nəmə tanə pisin pisin minə e yamə mine kwənhani-ta nəfrakisien ye Yesu, kitawə kwəsher-pən ta nəkwəkwə kirik kimi əriə mhani-əhrav-pən nəgkiarien kapətawə. Mhani mhamə tukhapəh nisənien nəviginien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Mhapəh nisənien nitə. Mhapəh nisənien nar miragh yame kaməvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nıpran. Mhapəh nısor-haspen-ien kimi nıpiraovin.”§

²⁶ Kəni rikwamer kin, Pol rikir nəmə minə a, mhavən mə tuksor apnəpenə tuk sakrefaes tuk nəspirien. Kini Pol rivan ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen mini-əsah-pən ye nıpig yame tuksor infamien ye nəspirien kapəriə, kini pris tukrıvaan əru atuə kin kapəriə narmiragh minə.

21:19: Wok 15:12 **21:20:** Wok 15:1,5 † **21:23:** Promis e kimisor kamni kimə “Nasiraet promes” rəmhen kin yame Pol rimnor ye Wok 18:18. **21:24:** Nam

6:1-20; Wok 18:18 § **21:25:** Nəkwəkwə kimnharai raməmir ye Wok 15:23-29.

21:26: 1 Kor 9:20

Nəmә Isrel kharaptərəkin Pol ye nəkwai Nimә Ehuә kape Kughen

²⁷ Ipakә nipiḡ seven a kape nəspirien ror infamien, nəmə Isrel tiksın yamә mine kimnhatərhav Tarki mhauә ye Nimә Ehuә kape Kughen misәм Pol. Misor narmamә kisasar mhani-hah Pol, khavән mharaptərəkin in ²⁸ misokrән apomh mhamә, “! Ah! ! Nәмә Isrel! Sasitu. Kwән e in e yame in ramarkurao ikin minә mamhajoun narmamә mamor әriә kamhani hah әtawә. Mamor narmamә khapәh nhasiaiye loә kape Moses mine Nimә Ehuә kape Kughen. Kini taktәkun ai rikir nəmə Gris tiksın mhauә ye nəkwai nimә e kapәtawә kasor kwәнmhan rhakә e ramәmkimik.”* ²⁹ (Kamhani mәknakin meinai kupән kimisәм yemә Efesas a, nhagin e Trofimas, rameriwәk iriu Pol apa yerkwanu. Kini khamә-ta mә Pol rimikir in muә ye nəkwai Nimә Ehuә kape Kughen).

³⁰ Nәgkiarien a ror nəmə Jerusalem kisasar misaiyu mhauә mharaptərəkin Pol, mhaukәkin mhatərhav ye Nimә Ehuә kape Kughen. Taktәkun әmә pris minә kisәtapig ye nəkwai nimә a. ³¹ Mhamә tukshopni Pol. Kini әmә aikin, yamehuә kape mobael minә kape nəmə Rom rәrig nəvsaoyen mә kasor norien hah ehuә kirik apa Jerusalem. ³² Taktәkun әmә yamehuә kape mobael minә a rikir mobael minә mine namehuә minә kapәriә, misaiyu mhavән tuk narmamә minә a. Narmamә minә a kisәм yamehuә kape mobael mine kafan narmamә minә; kini kisәpәh nhauhyen Pol.

³³ Kini yamehuә kape mobael minә a ruә ipakә tuk Pol minipән tuk mobael minә mә tukharaptərəkin in. Mharkwәji in kin jen kiraru. Kini in raiyoh-pән әriә mimә, “?Naha e yermamә? ?Rimnor naha?” ³⁴ Kini narmamә a kisokrән apomh. Tiksın kamhani nar kirik; kini tiksın kamhani nar pisin. Kasokrән pik, yamehuә kape mobael ripәh nәmien nәfrakisien. Minipән tuk mobael minә mә tukharәh Pol mhavән ye nəkwai nimә kape mobael. ³⁵ Khakir Pol misәriwәk, ipakә әmә kiseriaji kwәruә. Narmamә kamhasig-sig pik әriә minә, ror pән mobael minә kimnharәh-si haktә Pol mharәh mhavән. ³⁶ Narmamә minә kimnhakwasig kin әriә masokrән apomh mhamә, “!Shopni! !Shopni!”†

Pol ramni-әrhav nәmien kafan

³⁷ Ipakә әmә mobael minә kharәh Pol misauru-pән imә, in raiyoh-pән yamehuә kape mobael minә mimә, “?To yakәgkiar kәskәh kimik uә?”

* **21:28:** Kamni-әhu mә narmamә pәh nien mә kwәнәrәus kape nəmə Isrel tukhapәh nisauru-pәnien ye nimә ehuә kape Kughen. **21:29:** Wok 20:4

† **21:36:** Narmamә kimisokrән ye Pol mәknakin rәmhen kin in e kimnokrән ye Yesu ye Luk 23:18.

Kini yamehuə ai rakur mimə, “?Rhawor? ?Ik nakirkun niniyen nəgkiarien kape nəmə Gris? ³⁸ Yakməta mə ik yemə Ijip a yame apa kupən rimnərer mamni-hah gavman. Kwasig ikin mamkir narmamə fo taosen mamhauh narmamə, mamhavən misarə apa ye tipəvsik.”

³⁹ Mərig Pol rini-pən tukun mimə, “Nikam. Yo, yemə Isrel. Yimnharha apa yerkwanu ehuə a Tasas, ye provins a Silisia. Pəh yo, pəh yakəgkiar kimi narmamə minə a.”

⁴⁰ Kini yamehuə kape mobael minə a reighan kin. Kini Pol rərer aikin, mini-əhu əriə mə tukhapim. Kini khapim, in rəgkiar kimi əriə ye nəgkiarien kape nəmə Isrel mimə,

22

¹ “Piak minə mine tatə minə, takasəkeikei misətərig kin yo. Pəh jakni kafak nərigien kimi əmiə.” ² Kini iriə kisərig in raməgkiar ye nəgkiarien atuatur kapəriə, khapim apis-apis.

Kini Pol rimə, ³ “Yo yemə Isrel kirik. Yimnarha apa yerkwanu a Tasas ye provins a Silisia. Mərig yimnehuə ye yerkwanu e Jerusalem. Kwən a Gamaliel rimnhajoun yo ye Loa kape riptawə minə mə jakəri-pən atuatur. Kini ye nipig ai yimnasənin tuk norien narimnar yame Kughen rorkeikei rəmhen kin əmiə m-fam e taktəkun. ⁴ Apa kupən, yimnamuh narmamə yamə mine kasəri-pən Swatuk kape Yesu Yermaru, mamhopni əriə. Yimnamraptəəkin narman mine nipiraovin maməhi-pən əriə ye kalabus. ⁵ Nəgkiarien e, hae pris mine narmamə kape kaonsel minə kharkun nhaniyen mə nəfrakisien; meinai nipig kirik, kimnhavəhsi-pə nəkwəkwə kirik mhamə jakvəh mivən apa Damaskes mivəhsi-pən kimi nəmə Isrel aikin mə yakuauə mə jakraptəəkin narmamə kape Yesu minə mhakir əriə mhauə e Jerusalem mə tukuh əriə. ⁶ “Nipig a, yimnaməri-pən swatuk a muə ipakə tuk Damaskes, kini ipakə tuk yerkwaiha, taktəkun əmə, yimnamə nikhakien risi-pən ye napuə məsia-pen-pə yo. ⁷ Yakmir meiwaiyu, kini mərig nəgkiarien kirik rimini-pə tuk yo mimə, ‘!Sol !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikin kimi Yo?’

⁸ “Kini yaknaiyoh-pən In mimə, ‘Yermaru. ?Ik pa en?’ Kini In rini-pə tuk yo mimə, ‘Yo Yesu e, yemə Nasaret, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo.’ ⁹ Kini narmamə yamə mine kimnhakwasig kin yo ye swatuk kisəm əmə nikhakien a, mərig khapəh nisərigien nəgkiarien kape yermamə ai yame raməgkiar kimi yo. ¹⁰ Kini yimnaiyoh-pən In mimə, ‘Yermaru. ?Jakhawor pən iran mine?’ Kini Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mimə, ‘Hekimter, mivən apa Damaskes. Ikin en, tukni-pre mə takhawor pən iran mine.’

11 “Nikhakien a rimnasia-pen pik nimrik, mor nimrik ripis. Kini narmamə yamə mine kamhakwasig kin yo khavəh kwermik mhakir yo mhavən Damaskes.*

12 “Aikin a, kwən kirik aikin nhagin e Ananaes. In raməripən huvə Loa kapətawə. Kini nəmə Isrel aikin kamhasiai pik in. 13 In ruə marer ipakə tuk yo, mimə, ‘Piak Sol, !Nimrim tukrhuvə min!’ Ye nipig əmə min ai, nimrik rimahuvə min. Kini yakəm in.

14 “Kini in rimə, ‘Kughen kape kaha minə kapətawə In rimirpen-ta ik mə ik takirkun narimnar yamə mine In rorkeikei. Kini mə ik takəm Yermamə Atuatuk a kafan, kini mərig nəgkiarien kafan. 15 Takaməkeikei mivən mini-ərhav tuk narmamə m-fam narimnar yame ik nimnəm mamərig. 16 Takpəh niwhinien. Hekimter, məhuak kimi Yesu, mor baptaes, mipəh pəh rəspir təvhagə hah kafam.’

17 “Kini yakmərerig-pə min muə Jerusalem, mivən məhuak ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini məm nəmrərhavyen kirik. 18 Məm Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mimə, ‘!Hai miren! Məta aihuaa Jerusalem. Meinai nəmə iku tukhani neikuəyen ye nəgkiarien kafam yame nakamni irak.’

19 “Kini yimini-pən tukun mimə, ‘Yermaru. Iriə kharkun huvə mə in apa kupən yo yimnamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə mamrəptərəkin narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iram, mamuh əriə. 20 Kini nipig kimnarkwhopni kwən a Steven, nitawin raiyu meinai in ramn-iərhav Ik, mərig yo min yimnamərer kimawə miriə, kini rikik rimnagien tukun. Kini yo yimnamarha huvə tuk sot kape narmamə kimisarkwhopni in.’

21 “Mərig Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mimə, ‘Takvən. Yo yakamher-pən kin ik isok mə takvən tuk nəmə tanə pisin pisin minə.’ ”†

Nəmə Jerusalem kimnhamə tukshopni Pol

22 Kini narmamə aikin kisətarig huvə kin nəgkiarien kape Pol mhavən miseriaji nəgkiarien infamien kafan. Mərig kisərig nəgkiarien a, kisokrən ehuə mhamə, “!Shopni in! Kwən a ripəh nəmhenien mə tukramragh.”

23 Aikin, kisokrən apomh, misəpəkiək-ta kin sot kapəriə misərsuun kin nimokrur. 24 Kini yemehuə kape mobael kape nəmə Rom rimini-pən tuk mobael mine mə tukharəh Pol mhavən imei mobael. Kini mini-pən tuk əriə mə tuksərkis-ərkis Pol mə in tukrini-ərhav mimə rhawor nəmə Isrel kamhani hah pik məkneikin in. 25 Kasarkis-ətarəkin hanə in, mə tuksərkis-ərkis in, kini Pol rini-pən tuk yamehuə kape

* 22:11: Kaməvsao kin narimnar minə e ye Wok 9:2-5. 22:18: Wok 9:29-30
22:19: Wok 8:3; 26:9-11 † 22:21: Kirai narimnar e ye Wok 7:54-8:1.

mobaël kīrik yame ramərer ipakə mīmə, “!Eh! Yo yemə Rom e. Rīpəh natuatukien mə tukərkis-ərkis yemə Rom kīrik yame kīpəh hanə nəmien mə in rīmnor nar has kīrik.”

²⁶ Yamehuə a kape mobaël rərig nəgkiarīen a, mīvən mīni-əsaah-pən iran tuk yermaru kape mobaël. Kīni mīmə, “!Eh! ? Naha e nakamor? Kwən a in yemə Rom atuatur.”

²⁷ Kīni yermaru a ruə məm Pol. Maiyoh-pən in mīmə, “!Eh! ?Takni huvə mə ik yemə Rom əfrakis uə?”

Kīni Pol reighan kīn.

²⁸ Kīni yermaru a rīni-pən tukun mīmə, “?Rhawor? Yo yīmnərok mane ehūə tuk neighanien kīn yo mə jakuə yo yemə Rom.”

Mərig Pol rīni mīmə, “Rīmik in yemə Rom. Ror məkneikin, yo yemə Rom.”

²⁹ Taktəkun əmə mobaël yamə mīne kasərer matuk mə tukhauh Pol, kisakur kīn, mīsəta iran. Kīni yermaru kape mobaël a rīrkun mə Pol in yemə Rom, mīgīn pīk meinai in ruərkwəji-ta Pol kīn jen.

Pol ramərer ye nīmri kaonsel

³⁰ Kəni rīkwamer kīn, yermaru kape mobaël rorkeikei mə tukrərig atuatur mə rhawor nəmə Isrel kamhani hah Pol məknakin, kīni rher-pən nəgkiarīen kīmi jif pris mīnə mīne narmamə kape kaonsel mīnə mə tukhauə kīrīkianə. Kīrisin-ta jen yame kīmīrkwəji Pol kīn, kīkīr, kavən kərip in ramərer ye nīmri kaonsel.

23

¹ Kīni Pol rarha tim tim ye narmamə kape kaonsel, kīni mīmə, “Yo mīnə tīksin. Yakaməm norien kafak mə ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun, yo yorwok atuatur kape Kughen ye nīmri Kughen.” ² Pol rəgkiar məknakin, kīni hae pris e Ananaeas rīni-pən tuk narmamə yamə mīne kasərer ipakə tuk Pol mə tuksəsik nəkwan. ³ Mərig Pol rīmīni-pən tukun mīmə, “Nīkam. Ik yarpəkao kīrik;” Kughen tukrəsik ik. ?Rhawor? Nakamkwətə eikin e mə takəkīr yo ye Loa kapətawə, mərig nīmīni mə kīrik tukrəsik yo, naknakəpīr ta Loa en!”

⁴ Kīni narmamə yamə mīne kasərer ipakə tuk Pol khani-pən tukun mhamə, “!Eh! Takpəh nəgkiar-hah-yen kīmi hae pris e kape Kughen.”

22:25: Wok 16:37 **22:29:** Wok 16:38 **23:2:** Jon 18:22-23 * **23:3:** Nəgkiarīen kape Gris ramni mə Pol rīmīni-pən tuk hae pris a Ananaeas mīmə, “Ik nakəmhen kīn kapier kīmnəspir-ta mərig rəmkīmīk hanə.” Mərig nīprai nəgkiarīen a rīmə, “Ik yarpəkao kīrik.” **23:3:** Mat 23:27

⁵ Kini Pol rimə, “Yo minə tiksın. Yakirkun mə Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə, ‘Takhapəh nisəgkiar-has-pənién kimi yermaru kapəmiə;’ (Eks 22:28) mərig yimipəh nirkunien mə kwən a in hae pris.” ⁶ Kini Pol rəm əriə mirkun mə iriə tiksın Sadusi minə, kini tiksın Farisi minə, rokrən ehua kin əriə mımə, “Yo minə tiksın. Yo Farisi kirik. Kini rimik mine ripik minə, iriə Farisi minə min. Mərig kamərip yo e ye nimri mirh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə, tukhamragh min.”

⁷ Pol rəgkiar məknakin, taktəkun əmə Farisi minə mine Sadusi minə kasotgoh kimi əriə minə. Kini narmamə kape kaonsel a kasowhai kīraru. ⁸ Meinai Sadusi minə khamə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-minien. Iriə mhamə agelo rirkək mine nanmin rirkək. Mərig Farisi minə kamhani mə nar misir a, irisir nəfrakisien.

⁹ Nəgkiarien kapəriə ramhaktə. Kisokrən apomh. Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses yamə mine iriə Farisi minə, kimishekimter mhani skai mhamə, “Kimawə yakhapəh nisəmien mə kwən e rimnor nar kirik yame rapəh nəmhenien. ?Tukmə ror nanmin uə agelo kirik rimauə məgkiar kim in uə?” ¹⁰ Kini kisotgoh pik, kini mhauh əriə minə. Yermaru a kape mobael rəm rikin rimnəsik mə narmamə tuksəpik Pol, kini rini-pən tuk mobael minə kafan mə tukhavən mharəh Pol mharerig mhauə min imei mobael minə.

¹¹ Yenpig, Yesu Yermaru ritərhav-pə tuk Pol mini-pən tukun mımə, “Pol. Takpəh niginién. Nakwəni-ərhav ta Yo eikin e Jerusalem, kini ik takaməkeikei mivən apa Rom mor min məknenkin.”

Nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni Pol

¹² Kəni rikwamer kin, nəmə Isrel tiksın kisəkwətə kirik mamharai mhun mə tukshopni Pol. Kini mhani kwis mə tuksəpəh nəviginien mine ninimien, miseriaji nipig yame tukshopni Pol iran. ¹³ Narmamə yamə mine kamharai mhun nəgkiarien a, rapita foti. ¹⁴ Kini mhavən tuk jif pris minə mine nəmehua mine kape nəmə Isrel mhani-pən tuk əriə mhamə, “Yakwənhani kwis ta mə jaksəpəh nəviginien miseriaji nipig yame jakshopni Pol iran. ¹⁵ Kimiə mine narmamə kape kaonsel minə taksher-pən nəgkiarien kimi yermaru kape mobael minə misaiyoh pən in mə tukrikir Pol muə pəh rərer min ye nimrimia. Meikuə ye yermaru a mə naksorkeikei mə taksəm əpu min Pol. Pəh kimawə jakasəmīr ye swatuk maseito kin in tukramuə ye swatuk, kini yakshopni in.”

¹⁶ Mərig nukwai Pol rimnərig nəvsaoyen kin, rarar mivən imei mobael minə mini-əsah-pən tuk Pol.

¹⁷ Kini Pol rokræn kin yamehuə kape mobael kirik mini-pæn tukun maməkeikei kimin mīmə, “Takikir pikwarien e mivæn kimi yermaru kape mobael minə. In ravəh nəgkiarien kirik mə tukrini-ərhav-pæn tukun.”

¹⁸ Məkneikin yamehuə a rikir pikwarien a mivæn kimi yermaru kape mobael minə. Kini mīmə, “Kwən e Pol, yame raməmīr ye kalabus, rimnaiyoh yo mə jakikir pikwarien e muə məm ik. Meinai in ravəh nəgkiarien kirik tukrini-pre tuk ik.”

¹⁹ Kini yermaru a kape mobael raturəm-pæn kimi pikwarien a miravæn iriu pisin əmə. Kini raiyoh-pæn mīmə, “? Nakmə takni-pə naha tuk yo?”

²⁰ In rimə, “Nəmə Isrel kwənnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukianəkəwamīr, kisaiyoh-pre ik mə ik takikir Pol mivæn ye kaonsel kapəriə. Mə tukseikuə iram mə iriə kisorkeikei mə tuksəm əpu min Pol. ²¹ Mərig yakamaiyoh ik mə takpəh norien nəkwairiə, meinai iriə tiksīn, rapita foti, kaserkwaig ye nikar swatuk mamhawhin mə tukshopni in. Kwənhani kwis ta mə tuksəpəh nəviginien mine niniimien miseriaji nipig yame tukshopni Pol iran. Kasərer matuk maseito kin əmə ik mə takor nəkwairiə.”

²² Kini yermaru kape mobael a rimnor kwirig kimi pikwarien a mini-pæn tukun mīmə, “Takpəh nini-ərhavyen tuk narmamə mə ik niniim-pə nəgkiarien a tuk yo.” Kini in mher-pæn kin in ramvæn.

Yermaru kape mobael rher-pæn kin Pol apa Sisaria

²³ Kini yamehuə kape mobael minə a rokræn kin yamehuə kafan kiraru mini-pæn tuk əriu mīmə, “Kimiru takravæn mwəfugin nukwao kirik kape mobael minə. Mobael yamə mine kaseriwək əmə, iriə fam 200; mine mobael kape kwenhao minə iriə fam 200, mine mobael yamə mine kasəkwətə ye hos, iriə fam seventi. Taksor apnəpenə tuk nivəniən apa Sisaria ye naen klok yenaiyu. ²⁴ Misor apnəpenə ye hos tiksīn kape Pol mə in tukramvæn huvə muə tuk gavman a Filiks.”

²⁵ Kini yermaru kape mobael a rirai nəkwəkwə kirik mivəhsi-pæn kimi yamehuə mir a miravæn kimi gavman a. Nəkwəkwə a ramni mīmə,

²⁶ Filiks, yakamni “Rhuvə” tuk ik. Ik yamehuə əfrāh.

Yo Klodias Lisias, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimik.

²⁷ Kwən e Pol, nəmə Isrel kwənnharaptəəkīn ta, ipakə əmə kishopni in. Mərig yo yimnərig nəvsaoyen kin mə in yemə Rom atuatur, kini yimnhavən kimawə kafak mobael minə mharəhsi-ta in tuk əriə mhavəh miragh in. ²⁸ Yakmīmə jakəm-ru mə rhawor e kamhāni hah in. Kini yo yimikir

mivən ye kaonsel kapəriə. ²⁹ Məm mə in rīmipəh norien nar hah kirik yame to rīmḥə tukun, uə yame tukvəhsi-pən in tukun ye kalabus. Kasəgkiar-əgkiar əmə tuk narəyen kapəriə. ³⁰ Mərig kwasig ikin, yimnərig nəvsaoyen kin mə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni in, məkneikin, yimnher-pre kin kimik. Kini mini-pən tuk tikmīr minə kafan mə tukhauə mhani kapəriə nərigien tuk ik.

In əmə e nəgkiarien kafak.

³¹ Məkneikin, mobael minə kasor nəkwai yermaru kape mobael. Yenpig, khakir Pol mhavən miseriaji yerkwanu kirik kamni kimə Antipatris. ³² Kəni rikwamer kin, mobael minə yamə mine kisaiyu ye hos iriə pisin əmə khakir in mhavən. Mərig mobael minə tiksīn kharerig mamhavən iməriə ikin. ³³ Kini iriə a khakir in mhavən apa Sisaria, kini mhavəhsi-pən nəkwəkwə a kimi gavman a Filiks, kini misərəhu-pən Pol ye kwermīn. ³⁴ Gavman a rəvheikin nəkwəkwə a maiyoh-pən Pol mimə, “?Ik yemə hiə?” Nipig rərig mə Pol rīmatərhav a Silisia, ³⁵ rini-pən mimə, “Pəh khawhin tikmīr minə kafam tukhauə eikin e, kini en, jakərig kafam, məkir.” Kini mini-pən tuk kafan mobael minə mə tukhavəhsi-pən Pol ye nimə kape gavman kamni kimə, “Nimə ehua kape King Herod.” Mharaptərekin in apaikin.

24

Pol rīmnrer ye nīmri Filiks

¹ Nipig kirkirip ruə mivən, kini hae pris a, Ananias, rəsok prah iriə namehuə minə tiksīn kape nəmə Isrel, mine loea kirik nhagin e Tetalas, khauə Sisaria. Khauə, mhatərhav-pə, misərer ye nīmri gavman a Filiks. Kini mamhani hah norien kape Pol. ² Misokrən kin Pol rīvən imə, kini kwən ai Tetalas ramni hah pən Pol kimi Filiks, mamni mimə, “Filiks, ik yamehuə əfrah. Ik nakamkīr tanə kapətawə ye nīrkunien huvə kafam, ror pən kitawə kisarə ye nəmərinuyen ror tu. Ik nakaməruhu atuatur nīmraghien eikin e. ³ Nipig fam, narmamə m-fam rikiriə ramagien tuk ik, masəgnəgin ik. ⁴ Yakpəh norkeikeiyen mə jakoriah pik ik, jakəgkiar kəskəh əmə, nakətarig kin. ⁵ Kimawə yakwəsəm ta mə kwən a Pol in yemə has kirik. In nuknei norien has ripsaah. Ramarkurao ye tanə minə, mamor nəmə Isrel minə kasotgoh kimi əriə minə. In yamehuə kirik kape nəhuakien eikuə e kape yemə Nasaret ai Yesu. ⁶ In mamarkut mə tukror Nimə Ehuə kape Kughen rəmkimik ye nīmri Kughen. Məkneikin, kimawə

yakharaptərəkın. ⁷ Mərig yamehuə kape mobael minə e Lusias, rimivəhsi-ta ye kwermimawə. Mher-pə kın nəgkiarien kimi tikmir minə kafan mə tukhauə masəm ik.* ⁸ Kini tukmə nakaiyoh-pən Pol kın norien kafan, takəm mə nəgkiarien kapəmawə rəfrakis.”

⁹ Məkneikin nəmə Isrel kamharpın nəgkiarien a, mamhani mhamə, “Nəgkiarien a in nəfrakisien.”

¹⁰ Kini ai, gavman a rəwhan kapən kapə kın Pol mə tukrəgkiar. Kini Pol rimə, “Yemehua. Yakirkun huvə mə newk ripsaah ruauə muavən ta, nakaməkir nəmə eikin e. Ror pən, rikik ragien pik tuk nini-preyen norien kafak. ¹¹ Rimar əmə tuk ik tuk nəmien mə nipig twelef e ruauə muavən ta, yimnhaktə fiak mivən Jerusalem mə jakəhuak. ¹² Nəmə Isrel a khapəh nisəmien mə yakamotgoh kimawə narmamə tiksın ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Mhapəh nisəmien mə yo yakaməvi niehmaa kape narmamə ye nəkwai nim kape nofuginien minə kape nəmə Isrel mine yerkwanu minə. ¹³ Kini khapəh nishajoun-atuatukien kimik mə nəgkiarien yame kamni irak ai taktəkun in nəfrakisien, meinai in neikwəyen. ¹⁴ Mərig yo yakamni-pre tuk ik mə, yakikwasig kın Swatuk kape Yesu, yame nəmə Isrel kamhani mə in nəhuakien eikuə, mərig yakaməhuak əfrah kimi Kughen kape kaha minə kapəmawə. Kini yakamni nəfrakisien min ye Loa kape Moses mine profet minə fam min. ¹⁵ Kini yakamərəhupən nərigien kafak kimi Kughen rəmhen kın yame nəmə eikin e rikiriə raməsik, mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə-ta, tukhamragh min - iriə yamə mine kisatuatuk mine yamə mine khapəh nisatuatukien. ¹⁶ Ror pən, nipig m-fam yakamarkut tuk norien narimnar yame ratuatuk ye nimri Kughen mine narmamə.

¹⁷ “Newk ripsaah ruauə muavən ta, yakuauə e Jerusalem, mivəh mane mə jakvəhsi-pən kimi yavən has minə, mivəh min nimri nar miragh minə kape sakrefaes. ¹⁸ Nəmə Isrel e kimnhauə misəm yo yakaməmir hanə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamor sakrefaes tuk nəspirien. Narmamə khapəh nhapsaahyen kimawə miriə; notgohyen rirkək. ¹⁹ Ye nipig a, nəmə Isrel tiksın yame kimnhatərhav Tarki masəmir ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kini tukmə kimə tukni hah yo, iriə atuatuk əmə tukasəkeikei mhauə mhani-pre nəgkiarien irak tuk ik. ²⁰ Uə rhuvə mə narmamə minə e tukhani-ərhav-pre naha nhagin rahas yame kimisəm irak ye nipig yame yimnərer ye nimri kaonsel. ²¹ Nəgkiarien kirik

24:6: Wok 21:28-30 * **24:7:** Keinein mə Luk rimirai v. 7 uə yarmə rimirai, meinai ves 7 rirkək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. **24:15:** Jon 5:28-29

24:18: Wok 21:17-28

rirek irak, nar kirikianə əmə: Yimnərer yerkiria mokrapomh mimə, ‘Kamərip yo ye nimri mirh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhəmhə ta, tukhamragh min.’ ”

²² Kini gavman a Filiks, in ruirkun huvə Swatuk kape Yesu, marar mətapig kin nəkwətəyen mimə, “Tukmə yermaru kape mobael a Lisias ruə, kini en, yo jakəkir.” ²³ Kini marar mini-pən tuk yamehuə kape mobael yame ramarha tuk Pol mimə, “Takaməm Pol, mərig takəta ye in minə tiksin pəh khauə mhavəhsi-pən narimnar yame raməkwəkwə kin.”

²⁴ Nipig tiksin ruə mivən, Filiks rikir piraovin kafan, Drusila, mirauə. Pian a in pian Isrel. Kini Filiks rini-pən tuk əria mə tukharəh Pol mhauə. Pol raməvsao kin nhatətəyen ye Yesu Kristo, in ramətərig kin. ²⁵ Kini Pol raməvhag kin narəyen yame ratuatuk, mine norien kape yermamə ramarmaru ye nərigien kafan mine norien kafan, mine nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran. Filiks rərig, migin pik, kini mimə, “! Nəmhen! Tərhav. Tukmə yakorkeikei, jakokrən min kin ik.” ²⁶ Rigin pawk kin nəgkiarien kape Pol, mərig rikin raməsik mə Pol tukrivəhsi-pən mane kirik kimin, pəh tukririsin in, ror pən, rokrən kin Pol nipig ripsaah. Ruə, mawəgkiar iriu min.

²⁷ Newk kiraru ruə mivən, Filiks reiwaiyu ye gavman, kini yermamə kirik nhagin e Posias Festas rhaktə mivəh tamhekin. Mərig nipig Filiks rəta ye gavman, in ripəh Pol raməmir ye kalabus meinai rorkeikei mə tukror nəmə Isrel rikiria ragien tukun.

25

Pol rimini-pən tuk Festas mə tukrərer ye nimri Sisa

¹ Festas rimivəh tamhek Filiks, kini nipig kisiser ruə mivən, kini Festas ritərhav Sisaria mivən Jerusalem. ² Ikin a, jif pris minə mine namehuə minə kape nəmə Isrel khauə mamhani-hah-pən Pol kimi Festas, ³ misaiyoh-pən in mə tukrasitu irəria mher-pə kin Pol apa Jerusalem. Iria kimnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukasəmir ye swatuk maseito kin Pol ruə ye swatuk, kini kishopni. ⁴ Mərig Festas rimə, “Pol raməmir ye kalabus apa Sisaria. Kini pəh nien mə tuktu, yakrerig mivən apaikin. ⁵ Hapəh kapəmia namehuə minə khakwasig kin yo. Tukmə kwən a rimnor nar hah əfrakis kirik, pəh iria tukhani-pə nəgkiarien iran tuk yo apaikin.”

⁶ Kini Festas rarə apaikin mipəh napitayen nipig eit uə ten, marar, muə Sisaria. Kəni rikwamer kin, rivən mamkwəta apa ye nəkwai nimə kape kot. Mini-pən tuk əria mə tukhakir Pol mhauə imə. ⁷ Nəmə Isrel yamə mine kimnhatərhav Jerusalem

kasəmir min, misərer rao rao kin Pol. Mamhani-hah pik in. Mərig khapəh nishajoun-atuatukien mə nəgkiarien yame kimnhani iran in nəfrakisien, meinai in neikwəyen.

⁸ Kini Pol rini kafan norien mimə, “Yakpəh nakapirien loa kirik kape nəmə Isrel; uə kape yermaru kapətawə Sisa, kini mipəh noriahəyen Nimə Ehuə kape Kughen.”

⁹ Mərig Festas rorkeikei mə nəmə Isrel taksorkeikei in, kini raiyoh-pən Pol mimə, “? Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə?”

¹⁰ Mərig Pol rimə, “Yakamərer ye kot kape nəmə Rom ai taktəkun. Ratuatuk mə kot e in e tukrəkir yo. Ik nakwīrkunta mə yo yakpəh nor-has-pənien kimi nəmə Isrel. ¹¹ Tukmə kasəm mə yimnkakapir loa kirik ratuatuk mə to yakmhə tukun, nəmhen, pəh yakmhə tukun. Mərig tukmə nəgkiarien yame nəmə Isrel kamhani irak ror neikuəyen kin, rapəh natuatukien mə yermamə kirik tukrivəhsi-pən yo ye kwermirə. Pəh yo yakərer ye nimri Sisa, yermaru kape nəmə Rom.”

¹² Kini Festas rarar məkkiar kəskəh kimi namehuə tiksin kape kot. Kwasig ikin, rini-pən tuk Pol mimə, “Nakmə takvən mərərer ye nimri Sisa, nəmhen. !Nakirkun nivəniən məm Sisa!”

Festas raiyoh King Agripa mə tukshawor ye Pol

¹³ Nipig tiksin ruə mivən, King Agripa mine kafan kakə Benis, iriu kirauə Sisaria mə tukwəm Festas, mirəni vi vi in. ¹⁴ Misarə nipig tiksin, kini Festas raməvsao kimi king kin nəgkiarien yame kimnhani ye Pol. Mamni mimə, “Kwən kirik e ramarə eikin e, yame yamehuə a Filiks rimnəpəh in raməmir ye kalabus. ¹⁵ Kini nipig yakvən apa Jerusalem, jif pris minə, mine namehuə kape nəmə Isrel kimnhani-hah-pə in kimi yo. Misaiyoh yo mə jakni-ərhav narpinien kafan. ¹⁶ Mərig yo yakamni-pən tuk əriə mimə, ‘Pəh nien mə norien en kapəməwə nəmə Rom mə kimawə jakseighan-pən apnapig əmə kin yermamə ye kwermi tikmir kafan minə. Pəh kwən a tukrərer kupən irəriə, mini atuatuk nəgkiarien yame kamhani iran.’ ¹⁷ Kwasig ikin, iriə khauə mhatərhav-pə eikin e, yakpəh niwhinien, mətərig kin nəgkiarien yame kamhani iran. Kəni rikwamir əmə kin, yimnəhitə ye kot, mini mimə tukhakir Pol mhauə. ¹⁸ Məkneikin, tikmir kafan minə kishəkimter, kini rikik raməsik mə iriə tukhani mhamə in ramor norien hah kirik. Mərig, nikam. Khapəh nhaniyen. ¹⁹ Iriə kimisəgkiar-əgkiar əmə ye nəhuakien kapəriə, mine yermamə kirik yame ruahmə ta, nhagin e Yesu. Pol rimə yermamə ai in rimamragh min. ²⁰ Yakeinein mə jakhawor məkir narimnar minə a. Ror pən, yimnaiyoh-pən Pol mimə, ‘?

Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə?”

²¹ Mərig Pol raiyoh-pə yo mə jakher-pən kin in rīvən apa Rom kimi Sisa, pəh in tukrəkir. Ror pən yimipəh Pol raməmīr ye kalabus meriaji yakvəh nīpig tuk nher-pənien kin kimi Sisa.”

²² Kini King Agripa rini-pən tuk Festas mīmə, “Yo mīn yako- rkeikei mə jakərig nəgkiarien kape kwən a.”

Kini Festas rīmə, “Nəmhen. Tikianakwamer, nakətərig kin in.”

Pol rīmnerer ye nīmri King Agripa

²³ Kəni rikwamer kin, Agripa mine Benis kīrauə ye kwənmhan yame kasor kot ikin. Kini namehuə yamə mine kasarmaru ye mobael mīnə, mine namehuə mīnə khapsaah kape yerkwānu a kimnhakwasig kin, masor norien ehūə mīnə kape nīsiaiyen Agripa mine Benis. Kini Festas rīmə tukhakir Pol mhauə imə. ²⁴ Kini mīmə, “King Agripa, mine kimīə fam yamə mine naksəkwətə eikin e. Nakasəm kwən e yame nəmə Isrel eikin e mine nəmə Isrel apa Jerusalem mīn kamhani- hah-pə pik in tuk yo, misokrən mhamə, ‘Ripəh natuatukien mə kwən e tukramragh.’” ²⁵ Mərig yakpəh nəmīen nar kīrik yame in rīmnor mə in tukraməkeikei mīmḥə tukun. Mərig in raiyoh-pə yo mə tukrīvən apa Rom mərər ye nīmri Sisa, kini yīmneighan kin mə jakher-pən kin apa Rom. ²⁶ Mərig nəgkiarien iran rīrkək mə to yakni-pən tuk Sisa. Ror pən, King Agripa, yakamərip in ye nīmrim, mine ye nīmri narmamə mīnə e, mə taksəm apu norien kafan, mə tukasəm nəgkiarien kīrik yame jakwəhsi-pən kimi Sisa. ²⁷ Yakamərig mə tukmə kīraptəəkīn yermamə kīrik, mərig kīpəh nīni-atuatukien nəgkiarien iran, ripəh natuatukien mə tuksher-pən kin in kimi Sisa.”

26

Pol raməgkiar ye nīmri yermaru a King Agripa

¹ Kini Agripa rini-pən tuk Pol mīmə, “Taktəkun ai, nakīrkun nīniyen nīkar nəgkiarien yame kamni iram.”

Kini Pol rini-əhu əriə mə tukhapim, mamni-ərhav nīkar nəgkiarien mīmə, ² “King Agripa. Rīkik ragien pik mə yakamərer ye nīmrim ai taktəkun, mə jakni atuatuk nəgkiarien yame kamhani irak, ³ meinai ik nakīrkun huvə narəyen kapəmwə nəmə Isrel mine narīmnar yame kamotgoh tukun. Ror pən, yakmə jakaiyoh mə nərigien kafam tukrapomḥ tuk nərigien nəgkiarien kafak.

⁴ “Nəmə Isrel kharkun huvə norien kafak, rīrikakun ye nīpig yīmnaškəḥ hanə, mamarə kīmwə narīmna imak ikin, muə meriaji-pə nīpig yīmnamarə Jerusalem. ⁵ Kwənharkun ta

yo tu, kini tukmə rikiriə ragien, kharkun nhani-ərhavyen mhamə yo Farisi kirik, ririkakun ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun. Kimawə Farisi minə, yaksəri-pən huvə loa kape nəhuakien kapəməwə, rapita narmamə minə tiksın. ⁶ Kini taktəkun ai yakamərer ye nimri mirh meinai yo yakaməruhu nərigien kafak ye nəgkiarien yame Kughen rimnor kupən kimi kaha minə kapəməwə. ⁷ Yenpig mine yeraan, kwənərəus twelef kapəməwə minə kasəhuak kimi Kughen miseito kin nəgkiarien a kape Kughen tukritərhav-pə. King Agripa, meinai yakaməruhu məkneikin nərigien kafak, nəmə Isrel a kamhani hah yo. ⁸ !Kimiə! ?Rhawor rəutən pik tuk əmiə tuk niniyen nəfrakisien mə Kughen rirkun norien yermamə yame rimamhə rimragh min? ⁹ Apa kupən, yo min yimnəm mə ratuatuk tuk norien narimnar mətapig kin nhag yemə Nasaret a Yesu. ¹⁰ In e norien kafak yame yimnor apa Jerusalem. Jif pris minə kwənhavəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə jakvən məhi-pən narmamə khapsaah kape Kughen khavən ye kalabus. Kini nipig kisəkir əriə mə tukhamhə, yo min yakamni mə tukup əriə. ¹¹ Nipig rehuə yimnarkurao ye niməhuak minə kape nəmə Isrel mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə, mamarkut mə jakarar ye nərigien kapəriə, mə jakor əriə khani hah Yesu. Yimnaməmakin pik əriə, mivən min apa yerkwanu isok minə mə jakuh min əriə apaikin.”

*Pol raməvsao kin in mə rimauə mirkun Yesu Kristo
(Wok 9:1-19; 22:6-16)*

¹² Kini Pol rimə, “Mərig nipig kirik, yimavən min apa Damaskes mə jakor min norien a. Jif pris minə kwənhawəhs-ipə nehuəyen kimi yo mə jakvən apaikin, mhani skai-pə min tuk yo mə jakaməkeikei mivən mor məkna. ¹³ King Agripa, ye nipig a, yerkwēiha, yimnaməriwək ye swatuk, məm nikhakien kirik ye napuə rəsia-pen yo mine kafak narmamə minə. Nikhakien a raməsiə pik rapita mirh. ¹⁴ Kini kimawə m-fam yakhamir ye swatuk. Kini yakərig nəgkiarien kirik ye nəgkiarien kape nəmə Isrel ramni mimə, ‘Sol. Sol. ?Rhawor nakamor rahas pə məkneikin kimi Yo? Norien a ramoriah əmə ik. Ik nakəmhen kin kau yame tukmə khai kin nai esrə, kini ruh nai a rirerig-pən, mhai atuk əmə min in.’

¹⁵ “Kini yakaiyoh-pən in mimə, ‘?Yermaru, Ik pa en?’ Kini Yesu Yermaru rimə, ‘Yo Yesu e, yame ik nakamor aha pə kimi Yo. ¹⁶ Mərig takhekimter mərer. Yakaurə tuk ik məkneikin mə jakvəh-si haktə ik mə ik takuə yor atuə kin kafak. Takaməkeikei mivən mini-ərhav nar e yimnəm ai taktəkun kimi narmamə, mine narimnar yame jakhajoun ik kin. ¹⁷ Yo jakvəhsi-ta ik ye kwermi nəmə Isrel, mine

ye kwermi nāmā tanā pisin pisin minā. Jakher-pən kin ik takvən mini-ərhav-pən Yo tuk əriā. ¹⁸ Takaməkeikei məhitə ye nirkunien kapəriā, pəh kisasar ye nərigien kapəriā, misəta ye nəpignapien, mhauə ye nikhakien. Kini misəta ye kwermi Setan, mhauə tuk Kughen, pəh tukhani nəfrakisien irak, pəh Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriā, kasarə iriā narmamə yamə mine Kughen rimirpen-ta əriā.’ ”

¹⁹ Kini Pol rirpin mīmā, “King Agripa, yo yakamor narimnar yamə mine Kughen ramor kimi yo ye nəmrərhavyen a.

²⁰ Yimavən məkupən tuk nāmā Damaskes, kwasig ikin yimavən tuk nāmā Jerusalem, mine nāmā Judia, mine nāmā tanā pisin pisin minā, maməvhag kimi əriā mə tukasəkeikei misasar ye nərigien kapəriā tuk təvhagə hah, mhauə tuk Kughen. Mə narmamə tuksəm norien kapəriā, kharkun mə kwəsarar əfrakis ye nərigien kapəriā tuk təvhagə hah.

²¹ Ror pən, nīpig yimnaməmīr ye Nīmā Ehuə kape Kughen, nāmā Isrel kisasar mhauə mharaptərəkīn yo, misarkut mə tukshopni yo. ²² Mərig Kughen ramasitu irak ye nīpig fam meriaji-pə ai taktəkun, ror pən, yakamni-ərhav Yesu ye nīmri narmamə kimi namehuə minā mine narmamə apnapig minā. Nəgkiarien yame yakamni in əmə min e profet minā mine Moses kimnhani-ərhav apa kupən mhamə tukruə. Kimnhani mhamə, ²³ ‘Kristo a tukraməkeikei mamərig rahas ye nīpran, mivən, mīmha. Kini meinai in tukrəkupən mamragh min ye nīmhayen, in tukrhajoun nikhakien kimi nāmā Isrel mine nāmā tanā pisin pisin minā min.’ ” (Aesea 42:6; 49:6)

²⁴ Pol raməgkiar hanə, kini Festas rīraptərəkīn nəgkiarien kafan, marar mokrən apomh mīmā, “!Pol! !Ik nakamenoeno en! Nīmnor pik skul en mor kapəm kapə rameno-eno.”

²⁵ Mərig Pol rini-pən tukun mīmā, “Yamehuə kafak. Yakpəh neno-enoyen. Nəgkiarien yame mine yakamni kisatuatuk əmə, kini misəfrakis. ²⁶ Yakamətgah tuk nəgkiarien kimi King Agripa, meinai yakirkun mə in ruərkun-ta narimnar minə a. In rīmivəh fam nəgkiarien minə a. Pəh nien mə nar kirik yame kīmnor kerkwaig kīn. ²⁷ King, ?ik nakamni nəfrakisien ye nəgkiarien kape profet minə uə? Yakirkun mə ik nakamni nəfrakisien irəriā.”

²⁸ Mərig King Agripa rarar mini-pən tuk Pol mīmā, “!Ei! ? Ik nakamarkut kimi yo ye nīpig kwakwə e mə takvi yo yakua Kristin uə?”

²⁹ Mərig Pol rini-pən tukun mīmā, “Nar apnapig mə nīpig kwakwə uə nīpig apomh, mərig yo yakaməhuak kimi Kughen mə pəh nien mə ik pisin əmə, mərig kimiə m-fam yamə mine nakasətərig kīn nəgkiarien kafak ai taktəkun, taksor rəmhen

kin yo ye narimnar fam. Mərig jen əmə, yakpəh norkeikeiye
mə tikarkwəji əmiə kin jen rəmhen kin yame kimnor irak.”

³⁰ Pol rəgkiar fam, kini King Agripa mine Festas mine Be-
nis mine narmamə yamə mine kasəkwətə iriə miriə, kisarar,
³¹ mhatərhav mhani tuk əriə minə mhamə, “Kwən a rīpəh
norien nar has kirik mə to rīmhə tukun, uə tukvəhsi-pən in ye
kalabus tukun.”

³² Kini King Agripa rini-pən tuk Festas mīmə, “Rīpi mə kwən
a rīpipəh nīpini-yen mə tukrərer ye nīmri Sisa, kīpiharisin in
ai taktəkun.”

27

Pol rītərhav Sisaria, mivən Rom

¹ Kini kimini ta mə jakhavən apa Rom,* kimikir Pol
mine narmamə tiksīn min yamə mine kwərapətərkīn-ta əriə,
kivəhsi-pən əriə ye kwermi yamehuə kape mobael minə kirik,
nhagin e Julias. Kafan e mobael minə kamni kimə, “Moba-
el kape Sisa.” ² Rao kirik rīmatərhav apa Adramitiam, muə,
mamor apnəpenə mə tukrivən mivhiak apa yerkwānu minə
Tarki ipakə tuk nīkar-kar tahik. Kini yimnhavən ye rao a
mhavirə. Kini yemə Masedonia kirik rīmikwasig kin əmawə.
Nhagin e Aristakas. Iman apa Tesalonaeka.

³ Kəni rikwamer kin, yimnhavhiak min apa Saedon. Kini
Julias a, rīmnor huvə pən kimi Pol, kini meighaan kin mə
tukrivhiak məm in minə tiksīn apaikin, mə iriə tuksasitu iran.
⁴ Kini ai yimisarar, mhatərhav min mhavirə. Yimnharəhpikin
nimətag, kini mhakurao-pən ye tanə a Saepras, mhavən ye
tahik yame rəmərinu. ⁵ Yimnhakurao-pən iruə ye tanə mir a
Silisia mine Pamfilia, kini mhavhiak apa yerkwānu a Maera
ye provins a Lisia. ⁶ Ikin aikin a, yamehuə kape mobael minə
rīmnəm rao kirik yame rīmatərhav apa yerkwānu a Aleksan-
dria, mamvən apa Rom†. Kini rīvəhsi-pən əmawə ye rao a.
⁷ Kini yakhavirə min, mərig nīpig fam rao a ramaiyu mar,
nīpig rehuə ramarkut pik tuk nīvhiakien ipakə tuk yerkwānu
a Nidas. Aikin a, nimətag rehuə pik, mamətapig kin əmawə,
yimiseinein nhavhiakien. Aikin, yimisarar, misaiyu mhavən
ye tanə a Krit. Misaiyu, mhakurao ye kwənmhaan a Salmone,
misaiyu pirə ye nīkarin pən. ⁸ Yimvsaigu ipakə tuk nīkar-kar
tahik; yimisarkut pik, mərig yakhavhiak ikin kirik kamni kimə
“Ikin rəmərinu ikin,” yame ipakə tuk yerkwānu a Lasea.

* 27:1: Rom in yerkwānu ehua kirik apa tanə a Itali. 27:2: Wok 19:29

† 27:6: Nəgkiariēn kape Girs ramni mə rao a ramvən apa ye provins Itali. Rom in
yerkwānu kirik ye provins Itali.

⁹ Kimawə yimisoriah nīpīg ripsaah, kini nīpīg kape tahik raməsəso iran ruauə ipakə.‡ Kini Pol ramor kwirig kimi narmamə minə mimə, ¹⁰ “Yo minə tiksın. Yakəm yakirkun mə tukmə kitawə khavirə pik, nimətag ehuə ravən, rao tukrəmäteih, rao mine narmamə mine narimnar tuksəmnim.” ¹¹ Mərig yamehuə kape mobael minə ripəh nətərig-pikien kin Pol, mamətərig əmə kin kapten kape rao mine yermamə e kafan a rao. ¹² Kini nīkar-kar tahik a, rahas tuk nivhiakien aikin ye nīpīg kape nimətag. Ror pən, iriə khapsaah khamə kimawə jakhavirə mamhavən misarkut tuk nivhiakien apa tanə a Krit. Kwənmhan kirik aikin rəmərinu ikin, kamni kimə Finiks. Nəpag nimri tanə a ramor nəkwən kiraru ye tahik rimivhiak ikin: Kirik rivaag-pən ye nīkarin pihui ikin; kirik rivaag-pən ye nīkarin prah ikin.

Nimətag ehuə ruh əriə

¹³ Kini nimətag kirik risi-pihui mamavən, ripəh nehuə-pikien. Kini kisəm, khamə tuksəri-pən nərigien kapəriə, mhavi haktə angka, mhavirə misaiyu ipakə tuk nīkar-kar tahik apa Krit. ¹⁴ Kini ripəh norien tu, nimətag ehuə kirik ravən. Nimətag a kamni kimə, “Notis.” Nimətag a risi-fiak ¹⁵ mirəh əmawə, kini muh rao. Kini rao reinein naiyuyen mirəhpikin nimətag. Yaksəpəh, misəta ye nimətag rirəh əmawə mivən. ¹⁶ Kini yimnhakurao ye kwaji tanə a kamni kimə Kaoda, ye nīkarin pihui. Aikin a yimiserkwaig kəskəh, misarkut pik tuk nhavi-tərəkinien kwaji bot kape rao ehuə a, ¹⁷ mərig narmamə kape rao minə kisarkut pik, mharəh-si haktə kwaji bot a ye nəkwai rao ehuə, mharəh nəərəus, miseiwaiyu-pən ye nəkwai rao ehuə a apa ye tanə, mharkwəji kwaji bot. Mhagin pik, meinai iruə ye tanə a Sirtis, tahik ripəh nəmnimien. Khamə ta-mə rao tukrirəhpikin nīpakir. Ror pən, kharəhsi-əhu sel kape rao, mhapəh nimətag ramrəh əmə rao mamvən. ¹⁸ Kəni rikwamer kin, nimətag rimoh pik əmawə, yimisarakikin-pən narimnar yamə mine rao rampik ye nəkwai tahik. ¹⁹ Kəni rikwamer min kin, kimisarakikin narimnar kape rao rəmhen kin nəərəus minə ye nəkwai tahik. ²⁰ Kini nimətag a rimnamavən nīpīg ripsaah, mīpəh norien infamien. Yimnhapəh nisəmien mirh. Mine yenaiyu minə, yimnhapəh nisəmien kəmhau minə. Kini kimawə yaksərig yakhamə to yakhapəh nhamraghien.

²¹ Ye nīpīg a, kimawə fam yimnhapəh nisəviginien nīpīg ripsaah, kini Pol rimnərer ye nimrimawə mimə, “Yo minə

‡ 27:9: Nəgiarien kape Gris ramni mə, “Yakvəsapita nīpīg kape nəviginien ehuə e kamni kimə, ‘Yom Kipir.’” (Nipran rimə, “Nīpīg kape niviyen nitə, pəh Kughen tukrivəhsita narpinien kape təvhagə hah.”) Kiraptərəkini nəviginien ehuə a ye makuə e Oktoba. Kwasig ikin ye nəviginien a, nīpīg kape nimətag.

tiksin. To nakpisərig nəgkiarien kafak misəkupən, kini mīpihapəh nisəpəhyen tanə a Krit, to kīpihapəh nisərayen ye nahasien e. Narimnar ye nəkwai rao to rīpiamswin huvə əmə. ²² Mərig taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə mīmə rikimiə tukrihuvə əmə. To kitawə kirik ripəh nimhəyen. Rao əmə e tukrahas. ²³ Səm-ru. Yenaiyu e, kafak Kughen, yame yakaməhuak kimin, rimnher-pə kin agelo kirik kafan rimauə məm yo ²⁴ mamni-pə tuk yo mīmə, ‘Pol, takpəh niginien. Takaməkeikei mivən mərəer ye nimri Sisa. Kughen, rikin ragien mə tukrivəh miragh narmamə fam yamə minə kasarə kimiə miriə ye nəkwai rao, meinai In rhuvə pik.’”

²⁵ Kini Pol rimə, “Yo minə tiksin, takhapəh nhaginien. Yo yakamni nəfrakisien ye Kughen mīmə, narimnar yamə mine agelo a rimini tukror nəfrakisien kin. ²⁶ Mərig kupən ikin, nimətag tukraməkeikei mirəh rao kapətawə mivhiak ye tanə kirik, məwhan-pən ye nikar-kar tahik.”

Kimnhavhiak ye tanə kirik

²⁷ Yimisarə ye nahasien a miseriaji nipig fotin, nimətag ramrəh rao ye tahik a kamni kimə “Mediterenian.”^S Kini yenpig əru, narmamə kape rao minə khamə ta-mə rao ravhiak ipakə tuk nikar-kar tahik. ²⁸ Kimnharuk-pən nar kirik yame ripam ye nəəus misarkwəhu kin ye nəkwai tahik mə tuksəm-ru mə rəmnim uə rətəpeikə. Kini misəm mə rəmnim rəmhen kin toti seven meta. Misaiyu kəskəh, misəm mə rəmnim rəmhen kin twenti eit meta. ²⁹ Kini kimnhagin pik, mhamə rao a tukrirəhpikin kapier. Kini kharəh angka iriə kuas, misarkwəhu kin apa ye kwasig ye rao. Kini masəhuak kimi kapəriə kughen minə mə tukriraan aihuaa əmə. ³⁰ Kini narmamə kape rao minə kisarkut mə tuksap ta kin rao ehua a. Knimnhavi kwaji bot reiwaiyu, maseikuə mhamə tukhavən əmə misarkwəhu kin angka tiksin apa kupən ye rao ehua. ³¹ Mərig Pol rini-pən tuk yamehua kape mobael minə mine mobael kafan minə mīmə, “Tukmə narmamə minə a khapəh nisəmirien ye nəkwai rao ehua e, Kughen tukripəh nivəh-miraghien ətawə.” ³² Ror pən, mobael minə kimnhavən misərəru nəəus ye kwaji bot a, rimavən mirkək.

³³ Ipakə əmə riraan, kini Pol raməkeikei kimi əriə mīmə tukasəkeikei misəvin. Mamni mīmə, “Nipig fotin ruaue ta muavən, kimiə nakamhagin pik, misatuakəm, masəpəh nəvinien. ³⁴ Ror pən yakaməkeikei kimi əmiə m-fam mə taktəkun ai takasəkeikei misəvin. Meinai in a nimraghien kapəmiə. !Səvin! To kimiə kirik ripəh nimhəyen.” ³⁵ Pol rimnəgkiar ta, kini mirəh nipar bred ye nimriə, mini vi

vi Kughen tukun. Makapir, mən. ³⁶ Kini nərighien kapəriə rhuvə mən, khavən misəvigin. ³⁷ Kimawə m-fam tu handred seventi sikis ye nəkwai rao a. ³⁸ Kimiəsəvigin rəmhen, kini mhavən, mhapik ye rhav bag flaoa* yamə minə e kamhaswin ye nəkwai rao, misarak-ərhav kin ye nəkwai tahik, mhamə rao tukrəruvəruvə mən.

Rao rinahas

³⁹ Kini ruəraan, narmamə kape rao minə kisəm mə yakwənhavhiak ye tanə kirik. Mərig kiseinein mə hiə. Kini kisəm nikar-kar tahik kirik, nipakir in əmə in əmə. Kini kisərig mhamə to kharəh rao mhavən mhavhiak aikin. ⁴⁰ Kini khavən misərəru nəəus ye angka minə a kisəmnim. Kini mharisin ta nəəus yamə mine kimnərkis ətərkən niveiyə ehuə kin. Kini mhavi haktə sel apa kupən, mə nimətag tukrərəh rao mivən mivhiak. ⁴¹ Mərig in aikin a, tahik ripəh nəmnimien ikin, kini kupən ye rao rimirəhpikin nipakir, meinein nikiu-kiuyen. Peao-peao ramuh kwasig ye rao, moteih-oteih.

⁴² Kini mobael minə khapəh nisorkeikeiyen mə narmamə yamə mine kimipik-pən əriə ye kalabus tukseiai misap, kini masərer matuk mə tukshopni-hopni əriə. ⁴³ Mərig yamehuə kape mobael minə rorkeikei mə tukrivəh miragh Pol, kini mini-əhu nərighien kape mobael minə. Kini mini-pən tuk narmamə yamə mine kharkun neaiyen mə tuksəkupən mhaviə-viə miseiai mhavhiak. ⁴⁴ Kini mini-pən tuk narmamə tiksən aikin mimə tukharəh nipar-par nai yamə mine tahik rimnakapir-ta ye rao, miseiai kin. Ror pən kimawə fam yimnhavhiak, misarə huvə.

28

Pol raməmır apa Molta

¹ Yimnavhiak, misarə huvə, misərig mə tanə a kamni kimə Molta. ² Kini narmamə aikin a kimisor rhuvə-pə pik kimi əmawə. Nəhig ramip hanə, nokieyen rehuə, mərig iriə kimisher nap kirik mə jaksərkəp kin, misarha huvə tuk əmawə. ³ Mərig Pol rərao-pən mampik nai misiə mamərakə-pən kin ye nap, mərig snek kirik yame tukmə rəs yermamə, ramhə, raməmır yerki nai misiə minə a. Nap rərag, snek ai ritərhav məs kwermi Pol. ⁴ Nəmə aikin kimisəm snek a raməker-pən ye kwermi Pol, khani-pən tuk əriə minə mhamə, “Tukmə ror yermamə kape nhopniyen yermamə. Rinapita pawk tahik əsəsao, mərig kughen minə khapəh nisətayen iran mə tukramragh.” ⁵ Mərig əmə Pol rəwhan-əwhan kwermi kin snek a rier ta mimir-pən apa ye nap, mipəh noriahyen

* **27:38:** Nəgkiarien kape Gris ramni “grain,” in rəmhen kin flaoa, kon, mine wit.

28:2: 2 Kor 11:27

Pol. ⁶ Kini nəmə aikin khamə ta mə kwermi Pol tikrəsis, uə Pol tukreiwaiyu məwhan mimhə. Khawhin ror tu, mərig kisəm mə nar kirik ripəh norien Pol, kini kisasar ye nərigien kapəria mhamə, “In kughen kirik.”

⁷ Yimisəmir ipakə tuk imei yamehuə kape tanə a, nhagin e Publias. Kini yamehuə a ror rhuvə-pə kimi əmawə. Mikir əmawə mivən ye nəkwai nimə kafan. In məm vi vi əmawə nipig kisisər. ⁸ Mərig ye nipig a, rim yamehuə a ramhə, mamapir əmə ye kafan nikaokao. Ramokiei-okiei, mamiyu kin nitə. Kini Pol rauru-pən ye kwənmhan kape kwən ai, mərəhu-pən kwermi iran məhuak-pən iran, mor huvə in. ⁹ Kwasig ikin, narmamə tiksın kamhamhə ye tanə a khauə tukun, kini Pol rəhuak-pən irəriə, kisəsanin. ¹⁰ Kini iriə khavəhsi-pə narimnar ripsaah kimi əmawə. Nipig yimisor apnəpenə tuk nitərhavyen aikin, iriə kimnhavəhsi-pə narimnar fam yame yaksorkeikei tuk nəriwəkien kapəmawə.

Pol ritərhav Molta mivən Rom

¹¹ Kimawə yimisərə makuə kisisər ye tanə a. Kini rao kirik raməmir aikin. Kupan, rimatərhav apa Aleksandria, muə, mamerkwaig aikin ye nipig kape nimətag. Rao a, kamni kimə “Kwajikovə kiraru mir mir mir*” kape kughen a Sus.” Kini yakhavən iran mhavirə. ¹² Yakhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Saerakus. Misərə apaikin nipig kisisər. ¹³ Mhatərhav, misaiyu, mhavən, mhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Rejam. Kəni rikwamer kin, nimətag kirik risi-pihui, mirəh rao yakhavhirə. Kəni rikwamer kin, yakhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Puteoli. ¹⁴ Aikin a, yaksəm nəməhuak tiksın. Kini iriə kisaiyoh-pə əmawə mə jaksarə kimawə miriə kape nəhuakien kirikianə. Kwasig ikin, yaksəriwak, mhavən Rom. ¹⁵ Kini nəməhuak minə apa Rom kisərig nəvsaoyen kin əmawə, kini khatərhav mhauə mə tuksəm əmawə. Khauə misəriaji yerkwanu mir a Apias Maket, mine Tri Hotel. Pol rəm əriə aikin, mini vi vi Kughen tukun. Kini rikin ramərinu min. ¹⁶ Yakhavən, mhatərhav-pən Rom, gavman reighan kin Pol mə tukramarə pisin əmə ye nimə kirik; mobael kirik ramarha tukun.

Pol raməvhag kimi narmamə apa Rom

¹⁷ Nipig kisisər ruə mivən, Pol rokrən kin namehuə kape nəmə Isrel, mə tukhauə misəkwətə. Khauə misofugin, in rini-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksın. Yəkpəh noriahyen ətawə kirik, mipəh noriahyen narəyen kapətawə yame kaha minə kapətawə kimisərəhu kupən. Mərig kiraptərakin yo apa

28:5: Mak 16:18 **28:6:** Wok 14:11 * **28:11:** Kwajikovə mir a mir mir kape kughen a Seus nhagrii e Kastor mine Poliks.

Jerusalem, kivəhxi-pən yo ye kwermi nəmə Rom. ¹⁸ Iriə kisəm əpu norien kafak, mhapəh nisəmien mə yimnor nar kirik yame ratuatuk mə jakmhə tukun. Mhamə natukharisin yo, ¹⁹ mərig nəmə Isrel khapəh nisorkeikeiyen. Ror məknakin, rikik ramuh mə jakaməkeikei muə mərəy ye nimri Sisa, pəh in rəkir yo. Mərig yo jakpəh nini-hahyen ətawə kirik. ²⁰ Ror pən, yimnokrən kin əmiə mə takhauə misəm yo, mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə. Kimirkwəji yo kin jen meinai yakaməəhu kafak nərigien ye Kristo e yame kitawə nəmə Isrel khamə tukrivəh miragh ətawə.”

²¹ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh nhavəhyen nəkwəkwə iran kirik, yame rimasi-pən Judia. Mine kimawə kirik rirkək yame rimatərhav Judia mivəh nəvsaoyen kin ik muə, uə yame ramni-hah ik. ²² Mərig yaksorkeikei mə jaksərig nərigien kafam. Meinai yakharkun mə ikin minə fam narmamə kamhəni hah nəhuakien kafam.”

²³ Aikin, narmamə minə a iriə Pol kisəəhu nipig kirik. Ye nipig a, narmamə khapsaah khauə misəm in apa iman ikin. Yenpig-enpig meriaji yenaiyu, Pol rinməvhag kimi əriə, mamni-ərhav narmaruyen kape Kughen. In mamhoprai Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁴ Iriə tiksın kisərig nəgkiarien kafan, mhani nəfrakisien iran. Mərig tiksın kisəpəh. ²⁵ Kini misotgoh kimi əriə minə, mhamə tuksəta ye Pol. Mərig kwasig ikin kisəta iran, Pol rini nəgkiarien infamien tuk əriə mimə, “Nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen rimivəhxi-pən kimi profet a Aesea mə tukriniiərhav kimi riptawə minə kupən, in ratuatuk əmə. Kughen rimini-pən tukun mimə,

²⁶ “Yuvən mini-ərhav tuk narmamə minə a mə yo Kughen yakamni mimə,

“To nakasarha-kin misarha-kin pawk, mərig to nakhapəh nisəmien nipran.

Kimiə to naksərig pawk, mhapəh nharkunien.

²⁷ Tuksor məknakin meinai kapəriə kapə riskai pik,

Kamhasisigin nimətirgiriə, misapir yeru.

Ror pən, to khapəh nisəmien Yo,

mhapəh nisərigien Yo

mhapəh nharkunien Yo

mhapəh nisararien ye nərigien kapəriə mə jakor huvə əriə.” ’ ’ ’ (Aes 6:9-10)

²⁸ Kini Pol ramni mamripin mimə, “Takasəkeikei mharkun mhamə nəgkiarien kape swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, Kughen rimivəhxi-pən kimi narmamə pəh nien mə nəmə Isrel. !Iriə a tuksətərig kin!” ²⁹ Pol rəgkiar

fam, kini nāmə Isrel khatərhav, nərigien kapəriə rəwhai. Kini kisotgoh pik kimi əriə minə tukun.[†]

³⁰ Pol ramarə ye nimə a yame kamərok, kape newk kīraru. Morkeikei min narmamə yamə mine khauə misəm in. ³¹ In rətgha tuk nini-ərhavyen narmaruyen kape Kughen mine nhajounien narmamə kin Yesu Kristo Yermaru, mīpəh nīpəhyen.

[†] **28:29:** Keinein mə Luk rimirai v. 29 uə nikam, meinai v. 29 rirkək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman.

Rom

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Rom

Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Rom

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa taon ehua e Rom.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimini mə in rorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom, kwasig ikin ripivən apa ye kantri a Spen. Mərig kupan ikin, in tukraməkeikei mivən Jerusalem mivəhsi-pən mane tiksın yame niməhuak minə kimnhavəhsi-pən kimin kape yavən has minə. Ye niməhuak minə kape Rom, nəmə Gris khapsaah, kini nəmə Isrel khapsaah min.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Kwasig ikin Pol ramvən Rom, in rorkeikei mə iriə tuksəkupən mharkun in; kini ror pən rirai nəkwəkwə e. Nəmə Rom khapəh hanə nhavəhyen nhajounien kirik kape aposol kirik. Kini ror pən, in rorkeikei mə tukrini-ərhav swatuk atuatur kape Kughen kape nivəhmiraghien narmamə. Kini ramni mimə nəmə tanə pisin pisin minə mine nəmə Isrel iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə ye niməhuak kape Kughen.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹Yo Pol, yo slef kirik kape Yesu Kristo. Kughen rimnokrən kin yo mə yo aposol kirik, kini mirpen yo mivəhsi-haktə yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə kafan. ²Nəvsaoyen Huvə e, in rimirpen ta kimi ətawə kupan mini-pən tuk kafan profet yamə mine kimnharai Nəkwəkwə kape Kughen. ³⁻⁴Nəvsaoyen huvə e raməgkiar ye Ji Kughen e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. In rimauə yermamə kirik ye kwənərəus kape King Deved. Kini Kughen rimnhajoun mə in Tini atuatur nipig rimivəh miragh in ye nimhəyen kafan ye nəsaninien ye wok kape Nanmin Rhakə. ⁵Kristo rimivəhsipə nihuvəyen mirpen yo mə yo aposol, mə jakokrən kin nəmə kantri pisin pisin minə mə tukhasiai Kristo, mhani nəfrakisien iran, kini masor nəkwən. ⁶Kini kimia min, Kughen rimnokrən kin əmia mə kimia kape Yesu Kristo.

⁷ Kini taktakun, yakamrai nəkwəkwə e kimi əmiə fam apa Rom yamə mine Kughen rorkeikei əmiə, kini mokrən kin əmiə mə kafan minə.

Pəh Kughen Rımtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərinuyen kimiə əmiə.

Pol rimnorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom

⁸ Nar yame yakmə jakəkupan mini-pre tuk əmiə, mə yakamni vi vi kafak Kughen ye Yesu Kristo tuk əmiə m-fam meinai narmamə m-fam ye tanımtanə kımısarig nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmiə. ⁹ Yakamor pik wok yerikik minə-fam tuk nini-əravyen nəvsaoyen huvə kape Ji Kughen. Kini Kughen rirkun mə ye nıpig m-fam yakaməhuak tuk əmiə. ¹⁰ Kini yakaməhuak mə tukmə Kughen rorkeikei əfrəh, In tukrəhitə ye swatuk kirik mə jakurə məm əmiə. ¹¹ Yakorkeikei pik mə jakurə məm əmiə mivəhsi-pre nihuvəyen kirik kape Nanmin kape Kughen kimi əmiə mə taksərer tim tim. ¹² Nıprai nəgkiarien e ramni mə nhatətəyen kapəmiə rirkun nasituyen irak, kini kafak nhatətəyen rirkun nasitu-min-ien irəmiə.

¹³ Piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə takharkun mə nıpig rıpsaah, kafak nətərigien raməsik mə jakurə mivaag-pre kin əmiə. Mərig nıpig m-fam narımnar tiksın kasətapig kin yo tuk nurəyen. Yakorkeikei mə kafak wok tukrikua ye nımrəghien kapəmiə, rəmhen kin yame rimnor kwənkwan ye nımrəghien kape nəmə kantri pisin minə tiksın. ¹⁴ Nıpig m-fam jakaməkeikei mini-ərhav-pən nəvsaoyen huvə kimi narmamə m-fam; iriə yamə mine iriə nəmə Gris mine nəmə kantri pisin pisin minə - iriə yamə mine kharkun nar mine yamə mine kisətawao. ¹⁵ Tuk nar ai, yakorkeikei pik mə jakni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kimi əmiə minə en Rom.

¹⁶ Yakaməgkiar məkneikin meinai yo yakpəh naurisien kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, meinai nəvsaoyen huvə in nəsaninien kape Kughen tuk nivəh-mirəghien narmamə minə fam yamə mine kishatətə iran. Rimnəkupan muə ye nəmə Isrel, kwasig ikin, mıpiuə tuk nəmə kantri minə tiksın. ¹⁷ Nəvsaoyen Huvə e ramhajoun narmamə kin swatuk mımə tukhauə misatuatuk ye nımrı Kughen. Swatuk e in rəhitə pə, in əmə e nhatətəyen kapətawə ye Kughen. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nımrı Kughen,
tukhashatətə iran mamharpın.” (Hab 2:4)

Kughen niemhaa ramhai tuk norien hah minə fam

18 Mərig Kughen apa ye rao ye neai ramhajoun kafan niemhaa mor narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwān masor norien yame rapəh natuatukien. Iriə kasətapig kin nəfrakisien kape Kughen ye norien has minə kapəriə. 19 Narmamə m-fam kharkun mə Kughen rhawor pən iran mine meinai Kughen rimnor əpu In kimi narmamə m-fam. 20 To narmamə khapəh nisəm-atuatukien Kughen kin nimiria. Mərig rimirikakun ye nipig In rimnor neai mine nimoptanə mine narimnar m-fam, kini narmamə m-fam kwənharkun nisəmien narimnar fam yame In rimnor kin nimiria. Ror pən, kwənharkun nisəmien kafan nəsaninien yame ramvən naunin rikək, mharkun mə nəfrakisien mə In Kughen, kini mharkun mə Kughen In rhawor pən iran mine. Tuk nar a, yermamə kirik rikək yame rirkun niniyen mə in reinein mə Kughen rhawor pən iran mine.

21 Ror məkneikin meinai nar apnapig iriə kimnharkun Kughen kwənmopin, mərig kimnhapəh nhasiaiye In, mhapəh nhani-vi-vi-yen In tuk narimnar yame In ramor kimi əriə. Nərigien kapəriə rimnamətəwao. Kimnhapəh nhavəhyen nətərigien huvə kirik, rəmhen kin yame kasəmir əmə ye nəpignapien. 22 Nar apnapig mə iriə kimnhani mhamə iriə kharkun nar, mərig iriə kimnhauə misətəwao, 23 kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen yame In yerpig; kini to ripəh nimhəyen; minharikakun minasəhuak kimi nanmi nar yamə mine kamhasigovin əmə narmamə yame tukasəkei mhamhə tuk nipig kirik, mine nanmi nar yamə mine kamhasigovin min man minə mine nar miragh yamə mine kasəriwək mine yamə mine kaserko.

24 Tuk nar ai, Kughen rimnəpəh əriə meighaan kin əriə mə tukasəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeiə mə tuksor ye niprairiə. Rimnəpəh əriə kini iriə kimisor norien has ye niprairiə yame ror naurisien. 25 Kimisəpəh nəfrakisien kape Kughen mharaptəək kin neikuəyen kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen mhasiai masəhuak əmə kimi narimnar yame In rimnor. Mərig pəh kitawə tukhani-vi vi Kughen ye nipig m-fam kape rerin. Amen.

26 Narmamə kimisəpəh Kughen, In rimnəpəh əriə, meighaan kin əriə mə tuksəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeiə mə tuksor ye niprairiə yame ror əmə naurisien. Nar apnapig nipiraovin minə, mərig iriə kimisəpəh nəri-pəniə kapəriə narman minə, masapir atuk pən tuk əriə minə; kini norien e ror pisin ye yame Kughen rimnəruhu. 27 Kini ye norien kirikianə əmə min, narman minə kimisəpəh nipiraovin kapəriə

minə, misorkeikei pik narman pisin minə. Masapir-pən atuk tuk əriə minə yame ror naurisien. Kini Kughen rimivəhsi-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə.

²⁸ Kini nar kirik min. Iriə kimnhapəh nisorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, Kughen rimnəpəh əriə meighaan kin əriə tuk nərigien kapəriə mə tukamhavən, tukhapəh nharkunien nar kirik mə rhuvə uə rahas; meighaan kin əriə mə tuksor nar yame ripəh nəmhenien. ²⁹ Rikiriə rukwar kin norien has pisin pisin minə fam, mine norien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kini iriə kasəptig kin nar, masarha-kin swatuk tuk noriahyen narmamə. Kini rikiriə rukwar kin norien has mine: iriə kasor jalus, iriə yhopni yermamə minə; iriə kasor narimnar yame ravi-pə niemhaa; iriə yeikuə minə; iriə kasor ahas-pən kimi narmamə; mamhani nikar narmamə; ³⁰ mamhani hah narmamə; masəməkin Kughen; masokrən ta ye narmamə; masəgkiar ausit; masarha-kin swatuk tuk norien təvhagə has yamə mine narmamə khapəh hanə nharkunien. Masəsik nəkwai tatə mine mamə. ³¹ Iriə, nirkunien rikək; kamhani mə tuksor nar kirik mhapəh nisorien. Norkeikeiyen kapəriə rikək. Rikiriə ripəh nehuəyen tuk narmamə. ³² Iriə kharkun pawk nəgkiarien atuatuk kape Kughen yame ramni mə narmamə yamə mine kasor norien has minə e tukasəkeikei mhamhə, mərig iriə kasəkeikei ye norien has minə a; kini masor norien has rapita. In e rikiriə ragien tuk narmamə minə tiksın yamə mine kasor min norien has minə a, kini masəkeikei kimi narmamə mə tukasor.

2

Kughen tukrəṛəhu narpinien tuk təvhagə hah

¹ Kimiə nakamhani mhamə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien hah. Kini mərig kimiə min, nakasor norien hah; ror pən, narpinien yame kimiə nakamhani, Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pre min kimi əmiə, kini ripəh nəmhenien mə kimiə taksəkir norien kape narmamə. ² Kitawə kharkun mə nipig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has yamə mine yimini ta, kafan nəkiriən in ratuatuk əmə. ³ Ror məkneikin mə nipig kimiə taksəkir narmamə tuk nahasien kapəriə, mərig kimiə min nakasor əmə norien hah rəmhen kin əriə, kini to nakhapəh nisapien nipig Kughen tukrəkir narmamə iran mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. ⁴ ! Rikimiə ripəh nəsik-pikien norien kape Kughen! In ramor rhuvə pik kimi əmiə, mipəh nəməkinien əmiə; kini kafan nətərigien in rapomh. Mərig kimiə naksor əmə nar apnapig ye

nihuvəyen kafan. ?Nakharkun uə nıkam mə In ramor norien huvə kimi əmiə mə taksarar ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə?

⁵ Mərig kapəmiə kapə riskai, kini nakhapəh nısararien ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə kapəmiə. Kini tuk nar ai, nakasəvi niemhaa kape Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien ehua kimi əmiə ye nıpig yame In tukrəkir narmamə iran ye norien atuatur kape nəkirien kafan. ⁶ Kughen tukrivəhsi-pən kimi narmamə kirikianə kirikianə raməri-pən əmə narımnar yame kimisor. ⁷ Mivəh-si-pən nımraghien rerin kimi narmamə yamə mine kasərer tim tim ye nıpig mıfam tuk norien nar yame ratuatur. Narmamə minə a yame kisarkut pik tuk norien nar huvə, Kughen tukrəgnəgin əriə tukun, mivəh-si-pən nısiayien mine nımraghien rerin kimi əriə. ⁸ Mərig In tukrivəhsi-pən kafan niemhaa mine narpinien kimi narmamə minə tiksın yamə mine kisarkut atuk əmə tuk tipriə, kini mamhaukreikin-pən nımeitairiə tuk nəfrakisien, masəri-pən norien has minə. ⁹ Narmamə m-fam yamə mine kasor norien has, iriə tuksarə ye nəmhəyen mine nıpig əutən minə. Kwənərəus kape nar Isrel tuksəkupən mharəh-pikin nıpig əutən minə a, kwasig ikin nəmə tanə pisin pisin minə. ¹⁰ Mərig Kughen tukrəgnəgin narmamə minə fam yamə mine kasor norien huvə, mivəh-si-pən nısiayien mine nəmərinuyen kimi əriə. Tukrəkupən mivəh-si-pən kimi kwənərəus kape nəmə Isrel, kwasig ikin, məməərəhu-pən kimi narmamə kape tanə pisin pisin minə. ¹¹ Ror məknakin meinai Kughen raməm əmhen kimi narmamə m-fam.

¹² Kughen tukror narpinien kimi nəmə kantri pisin pisin minə tuk norien has minə kapəriə, nar apnapig kımnhapəh nhavəhyen loa yame Kughen rımivəhsi-pən kimi Moses. Kini Kughen tukrəkir nəmə Isrel yamə mine kamhavəh loa, mivəh-si-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə. ¹³ Ror məkneikin meinai pəh nien mə narmamə yame kasərig loa yame kisatuatur ye nımri Kughen, mərig narmamə yamə mine kasor nar yame loa ramni, iriə e, Kughen tukrini mə iriə kisatuatur ye nımrin. ¹⁴ Nəfrakisien, nəmə tanə pisin pisin minə khapəh nhavəhyen loa kape Moses. Mərig nıpig kirik, kasəri-pən əmə kapəriə nətərigien masor nar yame ratuatur, rəmhen əmə kin yame loa ramni. In e ramhajoun-pən mə loa kirik aikin yerkiria, kini iriə kharkun nar yame in ratuatur, mine nar yame rıpəh natuaturkien, nar apnapig khapəh nhavəhyen loa kape Moses. ¹⁵ Iriə kharkun mə loa aikin kape Kughen in a raməmır yerkiria, meinai nıpig kasor norien huvə, rikiria raməsik mə, “Norien e rhuvə.” Kini nıpig

kasor norien has, rikiriä raməsik mimə, “Norien e raha.”
¹⁶ Kini nipig yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə, yakamni mimə
 nipig kirik tukripiuə əfrakis yame Kughen tukrini mə Yesu
 Kristo tukrəkir narmamə mifam tuk norien kapəriä yamə
 mine kaməm mine nətərigien kapəriä yame ramerkwaig.

Nəmə Isrel mine loa kape Moses

¹⁷ Mərig pəh yakəgkiar kimi əmiä nəmə Isrel. Nakamhani
 mhamə kimiä kwənərəus kape Isrel, kini masətiğtə ye loa
 mimə in swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien əmiä,
 kini masəgkiar ausit mhamə kimiä əmə nakharkun Kughen,
 kini In rirkun pisin əmə əmiä. ¹⁸ Kini nakamhani mhamə
 nakwənharkun ta naha nhagin yame Kughen rorkeikei,
 mhamə kimiä nakharkun swatuk yame ratuatuk huvə meinai
 loa kape Moses ramhajoun əmiä kin. ¹⁹ Kimiä nakamhani pik
 mhamə nakamhakir nimirin pis minə, mhamə nakasəsia-pen
 swatuk kape narmamə yamə mine kasəriwək ikin rəpignəp
 ikin. ²⁰ Kini nakhamə nakshajoun yətəwao minə mine kwa-
 jikovə minə meinai kimiä e nakamhavəh loa yame nirkunien
 mine nəfrakisien raməmır iran. ²¹ Rhuvə əmə nakshajoun
 narmamə pisin pisin minə. ? Mərig rhawor e loa ripəh
 nhajounien əmiä? Kimiä nakshajoun mhamə narmamə
 tukhapəh nisəkrəhyen. ?Mərig rhawor e naksəkrəh? ²² Kimiä
 nakshajoun mhamə tukpəh nəkrəhyen kin piraovin. ?Mərig
 rhawor e naksəkrəh kin piraovin? Naksəməkin nanmi nar
 yame kamərai kin nai. ? Mərig rhawor e naksəkrəh kin
 narimnar ye nimə kape nəhuakien kimi nanmi nar minə a?
²³ Naksəgkiar ausit tuk loa kape Moses. ?Mərig rhawor e
 naksakapir loa masoriah nhag Kughen? ²⁴ In e rəmhen kin
 yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,
 “!Nəmə Isrel! Nəmə kantri pisin pisin minə kamhani hah nhag
 Kughen tuk norien hah kapəriä.” (Aes 52:5)

²⁵ Tukmə nakasor narimnar fam yame loa kape Moses
 ramni, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə ramor
 nimtətien mə kimiä narmamə kape Kughen. Mərig tukmə
 naksakapir loa kape Moses, norien kape nivəhyen nao kimi
 yermamə nipran rikək. ²⁶ Tukmə yemə kantri pisin kirik
 raməri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao
 kimin, mərig Kughen tukrəm in mə ruauə yermamə kape
 Kughen rəmhen kin yame kimivəh nao kimi in. ²⁷ Nəmə kantri
 pisin pisin yamə mine kisəri-pən loa kape Moses, nar apnapig
 kipəh nivəhyen nao kimi əriä, mərig iriä tuksəkir əmiä nəmə
 Isrel atuaturuk meinai nar apnapig kimiä nimnhavəh loa kape
 Moses yame kimirai, kini nar apnapig kimivəh nao kimi əmiä,
 mərig naksakapir loa.

28 Yakaməgkiar məkneikin meinai nīvəhyen nao kimi yermamə, rīpəh norien mə in ruauə yemə Isrel əfrakis. Nīvəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nīprai nīvəhyen nao. 29 Mərig yermamə yame ravəh Kughen yerkin, yermamə e in e in yemə Isrel əfrah. Kini nīprai sakomsaes rəmhen kin mə Nanmin kape Kughen ruivəhsi-ta rikin hah kape yermamə, mərig pəh nien mə loa kape Moses ravəhsi-ta rikin hah kape yermamə. Narmamə minə e, nar apnapig narmamə tukhapəh nhavəhsi-haktəyen əriə, mərig Kughen tukrivəhsi-haktə əriə.

3

Nipig m-fam Kughen ramor kafan nəgkiarien

1 Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “? Tukmə nīvəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nīprai sakomsaes əfrah, kini rhawor e nəmə Isrel kamhani mhamə nīvəhyen nao kimi yermamə in nar huvə kirik? ?Nəmə Isrel kamhavəh nehuəyen kirik rapita narmamə minə tiksın uə nīkam?”

2 Kini yo jakhorpın nəgkiarien mimə tukmə ik yemə Isrel kirik, Kughen tukror rhuvə pre kimik ye swatuk pisin pisin. Nar yame raməkupan, Kughen rīmnərəhu-pən nəgkiarien atuutuk kafan ye kwermimiə. 3 In nəfrakisien mə nəmə Isrel minə tiksın khapəh nisorien nəgkiarien yame iriə kamhani mhamə tuksor. Mərig norien kapəriə rīpəh norien mə Kughen tukrakapir kafan nəgkiarien. 4 !Nīkam! Nar apnapig narmamə m-fam ye tokrei tanə kaseikuə, mərig Kughen rīpəh neikuəyen. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Kughen, nipig Ik nakəgkiar, nəgkiarien kafam ramhajoun mə Ik nakatuutuk.

Nipig narmamə tuksəkir kafam norien minə, tukhani mhamə Ik nīmnor norien has minə, mərig Ik takapita əriə.”

(Sam 51:4)

Pol rərəhu atuutuk nəgkiarien ətəwao tiksın

5 Mərig tukmə ror yermamə kirik tukrini ye nətərigien əmə kape yermamə mimə, “Kitawə m-fam kasor norien yame rīpəh natuutukien. Mərig norien has kapətawə ramhajoun-pən mə Kughen pisin əmə ramor ratuutuk nipig m-fam. Kini tukmə norien has kapətawə ramor swatuk mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen meinai In pisin əmə In ratuutuk, rīpəh natuutukien mə In tukrivəhsi-pə narpinien kimi ətəwə tuk norien has yame kasor.” 6 Mərig nīkam. Nəgkiarien e rətəwao. To rīpəh natuutukien mə Kughen tukrivəhsi-pə narpinien kimi ətəwə tuk təvhagə has, to Kughen rīpəh

nivəhyen swatuk tuk nivəhsi-pənien narpinien kimi narmamə m-fam ye tanimtanə.

⁷ Kini tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Tukmə yakeikuə, kini kafak norien kape neikuəyen ramor əpu mə Kughen pisin əmə raməfrakis, kini narmamə tukhani vi vi In, meinai kharkun mə In pisin əmə ratuatuk, kini tukmə kafak norien kape neikuəyen ramor swatuk mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen, ripəh natuatukien mə Kughen tukrivəhsi-pə narpinien kimi yo.” ⁸ Mərig yo yakamni mə tukmə narmamə kisəri-pən nəgkiarien ətəwao məkneikin, tukhani min mhamə, “Rhuvə əmə - pəh kisor norien has minə mamharpin mə narmamə tuksəm mə kitawə m-fam kasor təvhagə has, khavəh-si haktə Kughen meinai In pisin əmə in ratuatuk.” Mərig nəgkiarien e in rahas. Narmamə tiksın kamhani hah nhagik maseikuə mhamə yo yakaməri-pən nəgkiarien ətəwao minə məknakin. Kughen tukrəkir əriə nivəhsi-pən narpinien kimi əriə tukun.

Yermamə kirik rikək yame ratuatuk

⁹ ? Kini rhawor? ? Kitawə tukhani naha e taktakun? ? Nakhamə ta mə Kughen tukror nihuvəyen kimi nəmə Isrel rapita nəmə ye kantri pisin pisin minə uə? Nikam. Yakwəni ta mə nəsaninien kape təvhagə hah ramarmaru ye narmamə m-fam - ye nəmə Isrel mine ye nəmə kantri pisin minə fam. ¹⁰ In e rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Yermamə kirik rikək yame ratuatuk, kirikianə əgkap rikək.

¹¹ Yermamə kirik rikək yame ravəh nirkunien;

kini yermamə kirik rikək yame ramarha-kin Kughen.

¹² Narmamə m-fam əgkap kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Kughen,

iriə kwəsarpah fam kin norien nəkwai Kughen,

yermamə kirik rikək yame in ramor nihuvəyen, kirikianə əgkap rikək.” (Sam 14:1-3, 53:1-3; Pri 7:20)

¹³ “Nəgkiarien kapəriə rapien rəmhen kin napienien kape nəkwai nimir kape yermamə mhə yame raməkwag, Nerami narmamə m-fam rukwar kin neikuəyen.” (Sam 5:9)

“Kakonə kape snek ramsi-pən ye nheriə.” (Sam 140:3)

¹⁴ “Nheramriə rukwar kin nher-pənien kin nar hah kimi narmamə;

kini nəgkiarien kapəriə rəukəh.” (Sam 10:7)

¹⁵ “Kasaiyu aihuaa əmə tuk nhopniyen yermamə;

¹⁶ aikin minə fam yame kamhavən ikin, kasoriah narimnar, masor narmamə kasərig rahas,

¹⁷ kini iriə kaseinein swatuk kape nəmərinuyen.” (Aes 59:7)

18 “Mhapəh nhasiaiye Kughen nīpīg kīrik.” (Sam 36:1)

19 Kīṭawə kharkun mīmə narimnar fam yame loa e ramni in kape narmamə yame Kughen rimivəhsi-pən loa kimi əriə. Ror məknakin mīmə yermamə kīrik rīkək yame rīrkun nhorpinien nəgkiarien yame Kughen ramni. Kini narmamə m-fam ye tokrei tanə tukasəkeikei masərer ye nīmri Kughen mīmə In tukrəkīr əriə. 20 Ror məknakin, pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə kīsatuatuk ye nīmri meinai kasəri-pən loa kape Moses. Nīkam. Loa ramhajoun-pən mə kīṭawə fam yor təvhagə hah minə.

Nhatəṭəyen əmə ramor yermamə ratuatuṭuk ye nīmri Kughen

21 Mərig taktakun mine, Kughen rimnor əpu ta kafan swatuk mə narmamə tukhauə misatuatuk ye nīmri. Swatuk e pəh nien mə nəri-pəniēn loa kape Moses. Nəgkiarien minə ye loa, mine nəgkiarien kape profet minə kupan kamhani-ərhav swatuk pisin kīrik. 22 In e mə Kughen ramor narmamə kīsatuatuk ye nīmri nīpīg kishatətə ye Yesu Kristo. Kini Kughen ramor məkneikin kimi narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran. Narmamə m-fam kīsəm nəmhen əmə, 23 meinai narmamə m-fam kasor təvhagə hah, kini masəvi-əkīə ye swatuk kape natuatuṭukien kape Kughen yame rhuṭə makhak. 24 Kini ye nīhuvəyen kafan, Kughen ramni mə iriə m-fam yamə mine kishatətə iran, iriə tuksatuatuk əmə ye nīmri, mhauə narmamə kafan, rəri-pən nərigien kafan. Iriə khapəh nisərokien nar kīrik mīmə tukhauə misatuatuk, mərig Kristo rimnərok swatuk kapəriə, in e rimamhə mirisin əriə tuk təvhagə hah minə kapəriə. 25 Kughen rimnher-pə kin Kristo mə In sakrefaes; nīṭawīn rimivəh narpinien mine niēmhaa kape Kughen tuk təvhagə hah. Kini Kughen raməspir təvhagə hah minə kape narmamə nīpīg kamhani nəfrakisien mə Kristo rimamhə tuk əriə. Kughen ramor swatuk a mə tukrhajoun mə kafan norien in ratuatuṭuk huṭə, meinai ye kafan nətərigien yame rapomh, in rīpəh norien narpinien tuk təvhagə hah yame narmamə kīmisor kupan. 26 Rimnor məknakin mə tukrhajoun əṭawə taktakun mine mə norien kafan in ratuatuṭuk. Kini Kughen atuk əmə ramni mə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, iriə kwəsatuatuk ta ye nīmri.

27 Ror məknakin, yermamə kīrik rīkək yame rīrkun nəgkiar-ausitien tuk nar kīrik yame rimnor muə in matuatuṭuk ye nīmri Kughen. ?Kini rhawor e narmamə kīsəinein nisəgkiar-ausitien mhamə kīmisor nar kīrik mhauə misatuatuk ye nīmri Kughen? Meinai yermamə kīrik rīkək yame rīrkun nəri-pəniēn loa muə matuatuṭuk ye nīmri Kughen. Mərig nhatəṭəyen

əmə ramor narmamə kisatuatuk ye nimirin. ²⁸ Ror məknakin meinai kitawə kamharaptərəkin tim tim nhatətəyen ramor swatuk mə narmamə kasatuatuk ye nimir Kughen, pəh nien mə nəri-pənien nəgkiarien kape loa.

²⁹ Kughen pəh nien mə in Kughen kape nəmə Isrel əmə. In Kughen min kape nəmə tanə pisin pisin minə, ³⁰ meinai Kughen kirikianə əmə, yame In ror narmamə kisatuatuk ye nimirin ye swatuk kirikianə əmə. In e nhatətəyen kapəriə. Nar apnapig mə iriə nəmə Isrel uə iriə nəmə kantri pisin pisin minə. ³¹ ?Mərig rhawor ye loa kape Moses e taktakun? ?Nakharkun mə nhatətəyen e ramor loa e in nar apnapig uə? Nikam. Mərig nīpig kishatətə əmə ye Kughen, kini ye norien a, kasəri-pən atuatuk swatuk əfrakis kape loa.

4

Ebrahim rhatətə ye Kughen, ror pən Kughen rimnor in ratu-atuk ye nimirin

¹ Ebrahim in nuknei kwənərəus kape nəmə Isrel. Taksərig ru naha nhagin swatuk yame Ebrahim rimnəri-pən ror pən ruə matuatuk ye nimir Kughen. ² Kughen rimnor Ebrahim ratuatuk ye nimirin, mərig pəh nien mə ye norien huvə minə kape Ebrahim. Ripi mə norien huvə kafan in swatuk kape natuatukien, to Ebrahim rirkun nəgkiar-ausitien tukun. Mərig Ebrahim to ripəh nəgkiar ausitien tuk nar kirik ³ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimirin.” *(Jen 15:6)*

⁴ Nīpig yermamə kirik ramor wok tuk nərokien, kafan yermaru tukripəh nini-pənien tukun mə kafan nərokien in nar kirik yame ravəhsi-pən apnapig əmə. Mərig tukraməkeikei mivəh-si-pən nərokien tuk wok kafan. ⁵ Mərig pəh nien mə kitawə taksor wok kape Kughen mə In tukrivəhsi-pə nərokien iran kimi ətawə muə misatuatuk ye nimirin. Kitawə tukshatətə əmə ye Kughen, kini In ramor mə kitawə kwənhauə misatuatuk. Kughen pisin əmə In tukror narmamə has minə kamhauə misatuatuk ye nimirin. ⁶ King Deved in rimnəgkiar kin nar e nīpig in rimnamni-ərhav mimə nihuvəyen əfrakis tukrivən tuk narmamə yamə mine Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimirin, mərig pəh nien mə ye norien huvə yame iriə kasor. In mamni mimə,

⁷ “Nihuvəyen əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen raməspir əriə tuk norien has minə kapəriə, maməru-kin norien has kapəriə.

⁸ Nihuvəyen əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen Yermaru rīpəh nīraptərəkiniən təvhagə has kapəriə yerkin.” (Sam 32:1-2)

⁹ ?Rikimiə raməsik mə nihuvəyen əfrakis raməmīr ye narmamə yamə mine kimivəh nao kimi əriə, in e nəmə Isrel, uə nihuvəyen əfrakis raməmīr ye narmamə yamə mine kipəh nivəhyen nao kimi əriə, in e nəmə kantri pisin pisin minə? ! Əwəh! Raməmīr min ye nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yakməni ta mə Ebrahim rīmnhatətə ye Kughen, Kughen rīmīni mə in ratuatuk ye nīmri. ¹⁰ ?Kini naha nīpig yame Kughen rīmīni mə Ebrahim ratuatuk iran? ?Ye nīpig kīvəh nao kimin, uə ye nīpig kimipəh hanə nivəhyen nao kimin? Kughen rīmīni vi vi in, kwasig ikin kipivəh nao kimin. ¹¹ Kini nīpig kimivəh nao kimi Ebrahim, in rəmhen kin nīmətien yame ramhajoun əfrakis mə yermamə in ratuatuk ye nīmri Kughen meinai rīmnamhatətə ye Kughen nīpig kipəh hanə nhavəhyen nao kimin. Kini ror məkneikin, pəh nien mə Ebrahim in tatə kape narmamə m-fam yamə kīvəh nao kimi əriə, mərig in tatə kape narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Kughen. Kini Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nīmri tuk nhatətəyen kapəriə. ¹² Kini Ebrahim in tatə kape narmamə tiksīn min, iriə yame kīvəh nao kimi əriə. Mərig pəh nien mə In kapəriə tatə meinai kīvəh nao kimi əriə, mərig In kapəriə tatə meinai iriə min kisəri-pən swatuk kape nhatətəyen yame kapəriə e tatə Ebrahim rīmneri-pən kupan ai kipivəh nao kimin.

¹³ Kughen rīmīrpen Ebrahim mine kafan kwənərəus min mə tokrei tanə tukruə kapəriə tuk nīpig kirik. Mərig loa rīpəh nien mə swatuk yame promes e tukruə mor nəfrakisien kin. Mərig tukruə mor nəfrakisien kin ye natuatukien yame ramsi-pən ye swatuk kape nhatətəyen. ¹⁴ Ror məknakin meinai rīpi mə promes rīpiuə nīpior nəfrakisien kin nīpig narmamə kisəri-pən loa, rīkiriə rīpiəsik mə iriə kisatuatuk ye loa; kini swatuk kape nhatətəyen rīpior nar apnapig kin, kini promes a kape Kughen nīpran rīpīrkək. ¹⁵ Mərig narmamə m-fam kisakapir loa, ror mə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen. Mərig rīpi mə loa rīkək, to kipəh nīniyen mə narmamə kisakapir loa.

¹⁶ Ror məkneikin, promes ramuə mor nəfrakisien kin ye nīmraghien kapətawə ye swatuk kape nhatətəyen mə promes tukruə ye nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, kini kitawə kharkun əfrakis mə kafan promes in kape kwənərəus minə fam kape Ebrahim, pəh nien mə kape narmamə əmə yamə mine Kughen rīmivəhsi-pən loa kape Moses

kimi əriə, mərig kape narmamə mine kasəri-pən swatuk kape nhatətəyən rəmhen kin Ebrahim. In tatə kapətawə fam. 17-18 Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Jakor ik mə takuə nuknei kwənərəus kape kantri minə khap-saah.” (Jen 17:5)

Kughen rīmīni mə tukrivəhsi-pən mikupni minə tukhapsaah. Nar apnapig Ebrahim rīmnəm mə promes a rəusik-əusik pik; mərig rīmnhatətə tim tim iran, meinai ruirkun mə Kughen e in e ravəhsi-pən nīmraghien kimi narmamə yamə mine kwənhamhə, mor nar kirik yame rikin raməsik mə tukror, kini nar ai ruə məfrakis. Kughen rīmivəhsi-pən promes a kimi Ebrahim mīmə,

“Kwənərəus minə kafam tukhapsaah tukhapsaah, kini to kīpəh nəvhuekin-famien əriə.” (Jen 15:5)

Ebrahim rīmīni nəfrakisien ye nəgkiarien a, mə in tukruə rīp kantri minə khapsaah. 19 Nhatətəyən kafan rīpəh nei-waiyuyen, nar apnapig in ruirkun mə rīnəhuaru natukrimhə meinai kafan newk ipakə wan hundred, kini muirkun mə Sera rīmnəpiəhuaru, nitip kape kwajikovə rīnaukei. 20 Ebrahim rīmipəh nəta-ətayen ye kafan nhatətəyən ye promes kape Kughen. Nəfrakisien, kafan nhatətəyən ramhaktə maməusik-əusik məmhen min, kini mivəh-si haktə nhag Kughen. 21 In rīmirkun huvə yerkin mə Kughen ravəh nəsaninien tuk norien kafan promes tukruə mor nəfrakisien kin. 22 Ye norien a in a,

“Kughen rīmīni mə Ebrahim in ratuatuk ye nīmrin.” (Jen 15:6)

23 Nəgkiarien e yame ramni mə “Kughen rīmīni mə Ebrahim in ratuatuk ye nīmrin,” kīpəh nīraiye kinə kape Ebrahim pisin əmə, 24 mərig kimirai min kimə kapətawə e yamə mine Kughen tukrini mīmə kitawə kisatuatuk ye nīmrin, mishatətə ye Yermamə yame rīmivəh miragh Yesu Yermaru kapətawə ye nīmhayen kafan. 25 Kimneighan-pə kin Yesu ruə mīmə tuk təvhagə hah minə kapətawə, kini Kughen rīmnor In rīmimragh min ye nīmhayen mə In tukror swatuk mə kitawə tuksatuatuk ye nīmrin.

5

Nəmərīnuyen mine nagienien

1 Kitawə kishatətə ye Kristo, Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ye nīmrin. Ror pən, Yesu Kristo Yermaru kapətawə rīmnor swatuk kimi ətawə mə kitawə kamhavəh nəmərīnuyen kitawə Kughen. 2 Ye nhatətəyən kapətawə,

norien yame Kristo rimnor riməpik ətawə khauə ye nimri Kughen mə tukhavəh nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə. Kini nihuvəyen e in e kitawə kisarə iran ai taktakun. Kini kitawə kisagien ai taktakun meinai kitawə kwənharkun huvə mə tukhavəh nehuəyen kape Kughen. ³ Kini nar kirikianə min, tukasəkeikei misagien ye nipig tukmə kamharəh-pikin nipig əutən minə, meinai kharkun mə nipig əutən minə a kəsasitu irətawə mə tuksərer tim tim ye nipig kape nahasien. ⁴ Kini nipig kasərer tim tim, Kughen, rikin ramagien tuk ətawə. Kini nipig kharkun mə Kughen rikin ramagien tuk ətawə, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. ⁵ Kini narimnar yame kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran tukun, kharkun mə tukhauə misor nəfrakisien kin, meinai In rimivəhsi-pə Nanmin kafan kimi ətawə, kini Nanmin ravəhsi-pə norkeikeiyen kape Kughen rukwar yerkitawə.

⁶ Kini nipig yame kitawə khapəh nhavəhyen nəsaninien tuk nivəh-miraghien ətawə, ye nipig atuətuk yame Kughen rimini, Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə nəmə has yamə mine khapəh nhasiaiye Kughen. ⁷ Tukmə yermamə kirik, nar apnapig mə in yemə atuətuk kirik, kini [rirəh pikin nipig əutən kirik natukrimhə], mərig narmamə kwatiksın əmə to kharkun niseighanien kin nimraghien kapəriə tuk nivəh-miraghien in. Tukmə ror yermamə kirik tukraməkeikei mimhə min tuk nivəh-miraghien yermamə kirik yame kafan norien rhuvə. ⁸ Mərig Kughen rimnhajoun kafan norkeikeiyen kimi ətawə ye norien e mimə nipig kitawə kasor hanə təvhagə hah, kini Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə.

⁹ Nitaw Kristo rimnaiyu ye nipig rimamhə tuk ətawə, Kughen rimnor ətawə kisatuətuk ye nimrin. Ror pən, kitawə kharkun huvə mə Kristo tukrivəh miragh ətawə tuk niemhaa kape Kughen yame tukritərhav-pə ye Nipig Kwasig. ¹⁰ Nipig kimnasor tikmir kitawə Kughen, nimhəyen kape Tini rimnor swatuk kimi ətawə mə tukhauə mhavəh nəmərinuyen kitawə Kughen. Kini nar e yame rhuvə rapita, in e mə kitawə kwənharkun huvə mə Kughen tukrivəh miragh ətawə ye niemhaa kafan meinai Yesu Kristo ramragh ai taktakun. ¹¹ Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame rimnor ətawə khauə mhavəh nəmərinuyen kitawə Kughen, In ramor min rikitawə ramagien tuk narimnar yame Kughen ramor ye nimraghien kapətawə.

Adam rimivi-pə nimhəyen, kini Kristo ravəhsi-pə nimraghien

¹² Apa kupan, kwən e Adam rimnor təvhagə has, kini ror pən, yermamə kirikianə əmə yame rimivi-pə təvhagə ruə ye tokrei tanə. Kini təvhagə has rimivəh nimhəyen muə eikin e. Kini ror məknakin, narmamə m-fam tukasəkeikei mhamə meinai iriə m-fam kasor təvhagə hah. ¹³ Meinai narmamə kasor təvhagə has kwasig ikin Kughen ripivəhsi-pə Loa kape Moses. Mərig nipig Loa kape Moses rimnamrirkək hanə, to kipəh niniyen mə kasəkapir loa, kini Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə. ¹⁴ Mərig nar apnapig Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə, narmamə yamə mine kimnisarə ye nipig kape Adam muə meriaji-pə Moses, iriə m-fam kwənhamhə. Nar apnapig narmamə kipəh niniyen mə kimisakapir Loa rəmhen kin yame Adam rimnakapir Loa, mərig iriə mifam kwənhamhə.

Ye norien minə tiksın, Adam in rəmhen kin Kristo yame rimauə mikwasig, meinai naha nhagin yame Adam rimnor rimauə tuk narmamə mifam, rəmhen kin yame naha nhagin yame Kristo rimnor rimauə tuk narmamə mifam. ¹⁵ Mərig norien yame Kughen ramor kimi ətawə ror pisin ye norien kape nakapirien loa. Yermamə kirikianə əmə e Adam rimnəsik nəkwai Kughen mivi-pə nimhəyen tuk narmamə khapsaah. Mərig nar yame rhuvə rapita, in e mə yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə Kughen tukrautə-pə kin kafan nihuvəyen ehuə kimi narmamə khapsaah tuk nəspirien təvhagə has kapəriə. ¹⁶ Yakamni min mimə nihuvəyen ehuə kape Kughen yame In ramautə-pə kin kimi narmamə, in ror pisin əgkap ye kwənkwaı təvhagə hah kape Adam. Kwən a rimnor təvhagə hah mikirikianə əmə, Kughen rimnəkir mivəh-si-pən narpinien kimin. Mərig, nipig kitawə narmamə khapsaah kasor təvhagə has ripsaah, Kughen ravəhsi-pə əmə nar huvə kimi ətawə, kini rimnor mimə kitawə kisatuatuk ye nimrin. ¹⁷ Təvhagə hah kape yermamə kirikianə əmə e Adam rimnor nimhəyen ramarmaru ye narmamə m-fam. Mərig nar kirik min yame rehuə rapita in e nar yame yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimnor. Narmamə m-fam yamə mine kamhavəh nihuvəyen kape Kughen yame In ramautə-pən kin kimi əriə, kini mhani nəfrakisien mə Kughen tukror əriə kisatuatuk ye nimrin, iriə tukhavəh nimraghien rerin. Kini iriə Yesu Kristo tukasarmaru ye narmamə.

¹⁸ Nəfrah. Adam rimnor təvhagə hah kirik mor swatuk kirik kimi narmamə m-fam mə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimnor nar atuatuk kirik, kini mor swatuk kimi

narmamə mə tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen. Natu-atukien a ramor mə narmamə m-fam kharkun nhavəhyen nimraghien rerin. ¹⁹ Narmamə khapsaah kwənhauə yor təvhagə hah minə meinai kwən a Adam rimnəsik nəkwai Kughen. Mərig narmamə khapsaah tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen meinai yermamə a Yesu Kristo rimnor nəkwai Kughen.

²⁰ Kughen rimivəh-si-pə Loa mə tukirkun niniyen mə narmamə kasəkapir pik loa. Mərig nipig kimini kimə narmamə kasəkapir pik loa, nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə apnapig əmə kin rimauə mehuə mapita, ²¹ mə nihuvəyen tukrapita təvhagə hah. Təvhagə hah ramarmaru ye narmamə mfam mamor nimhəyen kimi əriə. Mərig taktakun ai nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə, kini mamor narmamə kisatuatuk ye nimrin, mamhavəh nimraghien rerin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

6

Nəsaninien kape təvhagə hah tukripəh nəruk-ətərakin-ien ətawə

¹ ? Kini ror məknakin mimə kitawə tukshaw-ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Rhuvə mə tukasəkeikei masor təvhagə hah mamharpin mə nihuvəyen kape Kughen tukrehuə min məmhen.” ² Nikam, ripəh natuatuatukien. Nipig nipraitawə raməkeikei kimi ətawə mə tuksor təvhagə has, kitawə tukhapəh nisorien nəkwan, rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to ripəh norien nəkwan. ³ Nakharkun uə nikam mə kimnor baptaes irətawə ye nhag Yesu Kristo, kini baptaes a ramhə-joun mimə kitawə kwənhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo. Kini kwəsəpəh nimraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. ⁴ Ror məknekin, nipig kamor baptaes irətawə, in rəmhen əmə kin yame kitawə kwənhamhə ta, kini kiminim ətawə kitawə Kristo. Kini ror məknakin mə kitawə tuksəri-pən swatuk kape nimraghien wi, rəmhen kin yame Kughen Tatə rimivəh miragh Kristo ye nimhəyen, ye nəsaninien ehuə kafan.

⁵ Kwəsəpəh nimraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. Kini ye norien kirikianə əmə min, tuksarə ye narəyen wi kirik, rəmhen kin yamai Kughen rimivəh miragh Yesu Kristo ye nimhəyen kafan. ⁶ Kitawə kharkun mə nipig kimnəsik-pən Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, kimnəsik-pən min nimraghien akwas

kapətawə iriə min; ror məknakin mə taktakun ai kitawə khapəh nisorien norien has yame nīpraitawə rorkeikei mə tukror. Kini təvhagə has rapəh narmaruyen irətawə,⁷ meinai Kughen rīmīrisin ətawə, təvhagə hah rīpəh narmaruyen irətawə rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to rīpəh norien nəkwan.

⁸ In rəmhen kin yame kitawə kīmnhamhə kitawə Kristo, kini ror məkneikin kishatətə mə tukhamragh mīn kitawə mīn tak-takun, mīne ye nīpīg yame tukripiuə. ⁹ Kashatətə məknakin meinai kharkun mhamə Kughen rīmivəh mīragh Kristo ye nīmhayen kafan, to rīpəh nīmha-mīn-ien. Nīmhayen rīpəh narmaruyen iran. ¹⁰ In rīmamhə mīkīrikianə əmə, kini ye nīmhayen kafan rīmivəh-si ta nəsaninien fam kape təvhagə hah. Mərig ramragh ai taktakun, kini ye nīmraghien kafan in ramragh mə tukrivəh-si haktə nhag Kughen. ¹¹ Kini ye norien kīrikianə əmə mīn, ye nəmien kapəmiə, təvhagə hah to rīpəh nīviyen nərigien kapəmiə rəmhen kin yame nar kirik rīkək yame to rīvi nərigien kape yermamə yame ruamhə ta. Nīpran ramni mə təvhagə hah, kafan nəsaninien rīkək tuk nīvi-pəniyen əmiə. Mərig ye nīmraghien kapəmiə ai taktakun, taksəm əmiə mīnə mə naksofugin-pən ye Yesu Kristo mhamragh tuk nīvəhsi-haktəyen nhag Kughen.

¹² Ror məknakin mə takhapəh nīseighanien kin təvhagə hah mə tukrarmaru ye nīpraimiə yame tukrimhə tuk nīpīg kīrik. Takhapəh nīseighanien kin mə taksor nəkwai nətərigien has yame nīpraimiə rorkeikei. ¹³ Takhapəh nīseighan-mīn-ien kin nor-nor nīpraimiə mīnə mə təvhagə has tukrarmaru irəmiə naksor təvhagə has. Mərig seighaan kin nīmraghien fam kapəmiə kimi Kughen, meinai kīmiə e narmamə yame Kughen rīmivəh-si ta əmiə ye nīmhayen məhi-pən əmiə ye nīmraghien. Kini seighaan kin nor-nor nīpraimiə mīnə mə Kughen tukrarmaru irəmiə naksor nar yame ratuatuk ye nīmrin. ¹⁴ Ror məkneikin meinai təvhagə hah rīpəh narmaruyen irəmiə meinai taktakun ai, nakhapəh nīsarə-ətginien Loa kape Moses, mərig nakasarə ətgin nīhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə.

Yor wok mīnə kape norien atuaturuk

¹⁵ ?Kini kitawə tukshaw-ni e? Tukmə ror yermamə kīrik tukrini mīmə, “Rhuvə. Pəh kīsor norien mīnə, nar apnapīg mə in təvhagə hah meinai Loa rīpəh narmaruyen irətawə, mərig nīhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə rarmarmaru irətawə.” Nīkam, rīpəh natuatukien. ¹⁶ Nakharkun uə nīkam mə nīpīg nakseighan-pən kin əmiə kimi yermamə

kirik mə taksor nəkwən, kimiə nakhauə slef kafan. Kimiə slef kape naha yermamə yame naksor nəkwən. Swatuk kiraru mə to naksəri-pən: Ye swatuk kirik takhauə yorwok kape təvhagə hah; kini swatuk e ramvən tuk nimhəyen. Kini ye swatuk kirik min, takhauə yorwok kape norien nəkwai Kughen, kini swatuk e ramkir-pən əmiə naksatuatuk ye nimri Kughen. ¹⁷ Kitawə kamhani vi vi Kughen meinai nar apnapig nimisor yorwok kape təvhagə hah apa kupan, mərig kwasig, nimisor norien yame kimnhajoun əmiə kin ye rikimiə m-fam. ¹⁸ Kughen ruirisin əmiə ye təvhagə hah, kini təvhagə hah, kafan nəsaninien rikək tuk narmaruyen irəmiə. Kini nakwənhauə slef kape norien yamə mine kisatuatuk ye nimri Kughen.

¹⁹ Yakamni nuhpikinien kin slef meinai narmamə ye tokrei tanə kharkun norien kape slef; kini nətərigien kapəmiə ripəh nəmhenien tuk nirkunien narimnar kape Kughen. Apa kupan, nimiseighan kin nor-nor nipraimiə minə mə iriə slef kape norien yame ror naurisien, mine slef kape nahasien yame ramhaktə mamehuə. Mərig taktakun ai, seighaan kin nor-nor nipraimiə mə iriə slef kape norien yame ratuatuk, kini takhauə narmamə yame Kughen rimnərəhu karin əmiə mə kafan. ²⁰ Nipig kimiə nimisor slef kape təvhagə hah, norien yame ratuatuk ye nimri Kughen ripəh narmaruyen irəmiə. ²¹ In apa kupan nimisor norien has yamə mine naksauris kin ai taktakun mine. Kini norien has minə a ripəh nivəhsipreyen nihuvəyen kirik; kwənkwan in əmə e nimhəyen. ²² Mərig taktakun ai, Kughen rimirisin əmiə ye təvhagə hah, kini nakwənhauə slef minə kape norien nəkwai Kughen. Kini kwənkwai nihuvəyen yame nakamharhi ramkir-pən əmiə naksatuatuk ye nimri Kughen, mamhavəh nimraghien rerin. ²³ Ror məknakin meinai nərokien kape təvhagə hah in nimhəyen; mərig nar yame Kughen ravəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə, in e nimraghien rerin yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

7

Loa ripəh narmaruyen irətawə

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kimiə nakwənharkun norien kape loa. Loa kape Moses ramarmaru ye narmamə nipig iriə kamhamragh əmə. ² Rəmhen kin nuhpikinien e yame ramni mə tukmə piraovin kirik tukrarkurək, loa ramni mə kafan a yerman ye nipig karamragh; mərig tukmə yerman e ruamhə, loa ramni mə piraovin rirkun nəriwəkien. ³ Mərig tukmə kafan yerman ramragh hanə, kini rarar maməri-pən

yerman pisin kirik, kamni kimə in yor təvhagə hah meinai rimnor pən kafan yerman. Mərig tukmə kafan yerman ruamhə, loa kape narkurəkien ripəh nırapərəkın-minien piraovın a, kini nar apnapig raməri-pən yerman pisin, tukpəh niniyen mə ramor pən kafan yerman yame ruamhə ta.

⁴ Piak minə mine nowinik minə. Ye norien kirikianə əmə min, kimiə nimisor kirikianə kimiə Yesu Kristo, rəmhen kin yame kimiə nakwənhamhə kimiə min ye nai kamarkwao kin. Kini nipig nakwənhamhə, loa kape Moses ripəh nırapərəkın-minien əmiə ai taktakun. Kini kimiə naksəmhen kin piraovın kirik yame kafan yerman ruamhə, kini taktakun ai in ripəh narkurəkien; kini in rirkun nəri-pənien yerman pisin kirik. Kapəmiə yerman kupan e in e Loa. Mərig taktakun ai, kimiə naksəri-pən yerman pisin kirik, In e Yesu Kristo, yame Kughen rimivəh mıragh In ye nimhəyen kafan. Kini nakamhakwasig kin mə nimraghien kapəmiə tukror kwənkwan huvə, kini Kughen rikin ramagien tukun. ⁵ Nipig nətərig-atukien kape yermamə yame rahas ramarmaru irətawə, nətərigien has minə kapətawə ravi-pən ətawə mə tuksor norien has minə ye nıpraitawə. Kini nipig loa ramhajoun nar has, kini rikitawə ramvən tukun. Ror məknakin, kasor təvhagə has rehuə. Kini kwənkwai təvhagə hah minə a, in nimhəyen əmə. ⁶ Mərig taktakun ai, kitawə khapəh nısarə-ətginiyen loa kape Moses, meinai in rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə ye loa; loa ripəh narmaruyen irətawə e towai mine. Kini taktakun ai, kitawə slef minə kape Kughen; mərig khapəh nısəri-pənien swatuk akwas tuk nəri-pənien loa yame kimirai; mərig kasəri-pən swatuk wi kape Nanmin kape Kughen.

Yakamarkut mə jakor nar huvə kirik; kini mərig təvhagə hah ramarkut kimi yo mə jakəpəh norien nar huvə

⁷ ? Kini kitawə tukshaw ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Loa in nar has meinai ramni-əhu norien yame rahas, kini ramor rikitawə ramvən əmə tukun.” Mərig nıkam - ripəh natuatukien. Yo yakirkun əmə mə təvhagə hah rhawor pən iran mine meinai loa ramhajoun yo kin. Loa to ripipəh nini-əhuyen yo mə rikik tukripəh nəkrəhyen kin nar kirik, kini to yo yakpipəh nirkunien norien kape nıpinien mə rhawor pən iran mine. ⁸ Loa ramni-əhu mə rikik tukripəh nəkrəhyen kin nar kirik kape yermamə kirik, kini nipig yakərig loa e, nətərigien yerikik yame rahas ramarkut kimi yo mə rikik tukrəkrəh kin nar kirik kape yermamə kirik. Mərig to loa ripipəh nini-əhuyen təvhagə has, nətərigien yerikik yame rahas to ripipəh nıviyen yo mə jakanipın mamor

təvhagə hah.* ⁹ Apa kupan, nīpig yimneinein hanə loa, rikik ripəh nəsikien təvhagə hah, yimnamarə huvə əmə. Mərig nīpig yimauə mīrkun loa, nəsaninien kape təvhagə hah rīmauə mamragh mīn mīskai, kīni yīmīrkun mə jakaməkeikei mīmḥə tuk təvhagə hah kafak. ¹⁰ Kīni yimnəm mə nəgkiarien e kape loa yame rīmauə mə tukror narmamə tukhamragh, mərig nəfrakisien mə ravi-pə əmə nīmḥəyən ¹¹ meinai loa ramni-əhu təvhagə hah, kīni nīpig yakərig nəgkiarien kape loa, nətərigien yerikik yame rahas ramarkut kīmi yo mə jakor təvhagə has yame loa ramni-əhu. Kīni nətərigien yerikik yame rahas rīmneikuə irak mīmə tukmə yimnəri-pən huvə loa kape Moses, yakpivəh nīmraghien rerin. Mərig yimneinein nəri-pən-famien, kīni nəgkiarien kape loa rīmīni mə jakaməkeikei mīmḥə meinai yimnəsik loa mamor təvhagə hah.

¹² Mərig loa ramərhakə yame rīmasi-pən tuk Kughen, kīni nəgkiarien kape loa kīmnhasi-pən ye Kughen kīsəmirhakə, mīsatuatuk, mhahuvə mīsasitu ye narmamə. ¹³ Kīni tukmə ror yermamə kirik tukrīni mīmə, “Loa in nar huvə əmə, mərig rīmnevheikin mīvəhsi-pə əmə nīmḥəyən.” Mərig nīkam, nəgkiarien e ripəh natuatukien. Nīpig yimauə mīrkun nəgkiarien kape loa, nar apnapig mə loa in rhuvə, mərig rikik rīmavən tuk təvhagə hah yame ramni-əhu, kīni yo yimnor təvhagə hah yame kwənkwan in nīmḥəyən. Ror məkna kin mə pəh nien mə loa yame ravəhsi-pə nīmḥəyən, mərig norien hah. Loa ramhajoun mə jakaməkeikei mīmḥə tuk norien has mə jakirkun mə norien has kafak in təvhagə has əfrakis.

¹⁴ Kītwə kharkun mə loa rīmasi-pən ye rao ye neai; mərig yo, yo kape tokrei tanə əmə. In rəmhen kin yame yimauə slef kape təvhagə has. ¹⁵ Nar yame yakamor ramuh tīpīr yerikik ye nīpig mīfam, meinai nar huvə yame yakorkeikei mə jakor, yakpəh norien; kīni yakamor əmə naha nhagin yame yakpəh norkeikei-pikien mə jakor. ¹⁶ Nīpig yakərig rahah yerikik tuk təvhagə hah yame yakamor, ramhajoun pən mə yakameighan kin loa mə in raməfrakis. ¹⁷ Ror məkneikin, pəh nien mə yo yermamə kape norien təvhagə hah mīnə, mərig norien kape təvhagə hah yame raməmīr ye kafak nətərigien ramor mīmə jakor norien hah mīnə. ¹⁸ Yakirkun mə nətərigien has kafak ripəh neighanien kin yo mə jakor nar huvə kirik. Yakirkun mə in nəfrakisien meinai yakorkeikei pawk nar yame rhuvə, mərig to yakpəh norien. ¹⁹ Naha nhagin yame yakamor pəh nien mə in nar huvə kirik yame yakorkeikei mə jakor; mərig yakamor əmə təvhagə hah yame yakpəh

* **7:8:** Gris ramni mīmə, “To loa ripirkək, in rəmhen kin yame nətərig-atukien kape yermamə yame rahas rīmamḥə mīrkək.” **7:10:** Luk 10:28; Lev 18:5; Sam

19:7-10; Esik 20:11; Rom 10:5 **7:11:** Jen 3:13 **7:12:** 1 Tim 1:8 **7:15:** Gal

norkeikeiyen mə jakor. ²⁰ Kini tukmə yakamor naha nhagin yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor, pəh nien mə yo əfrakis e yakamor; mərig norien kape təvhagə hah yame raməmır ye kafak nətərigien ramor mīmə jakor norien hah minə a.

²¹ Ror pən, yakaməm mə norien kirik ramor wok ye nımraghien kafak ye nıpig m-fam. Norien e ror məkneikin mə nıpig yakorkeikei mə jakor nar huvə, mərig təvhagə hah in əmə kwusei ipakə tuk yo, ravi-pən yo tuk təvhagə hah. ²² Yerkik m-fam yakorkeikei loa kape Kughen, ²³ mərig yakaməm min loa kirik min yame ramor wok ye nımraghien kafak yame ramor tikmır iriu kafak nirkunien, mamrəh yo, mamor mīmə yo slef kape təvhagə hah yame ramor wok ye nıprak. ²⁴ !Kəsi! Yakamərig rahah pik əgkap. ?Keinein mə pa tukrırəhsi-ta yo ye nıprak e yame ramvən tuk nahasien? ²⁵ !Pəh khani vi vi Kughen meinai Yesu Kristo Yermaru kapətawə In tukror!

Kini ror məkneikin mə nımraghien kafak ror min məkneikin mīmə yo slef kape loa kape Kughen ye rıkkik; mərig ye nıprak, yo slef kape norien kape təvhagə hah.

8

Norien kape nəri-pəniyen Nanmın kape Kughen

¹ Kini nuknei nəgkiarien minə fam e ror məkneikin mīmə Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ta ye nımrin meinai kishatətə ye nar yame Kristo rımnor kimi ətawə. Ror məkneikin, Kughen to rıpəh nıvəhsi-pəniyen narpiniyen kimi narmamə yamə mine kwənhauə kirikianə iriə Yesu Kristo ² meinai nəsaniniyen kape Nanmın kape Kughen, yame ravəhsi-pən nımraghien wı kimi ətawə ye Yesu Kristo, in rımırısın ətawə ye nəsaniniyen kape təvhagə hah mine nımhəyen. ³ Loa kape Moses reinein nırısiniyen ətawə məknakin mə tukhauə misatuatuk ye nımri Kughen, meinai nətərigien hah kape narmamə ramapita norien yame loa rorkeikei. !Mərig nar yame loa reinein norien Kughen ramor! In e, rımnher-pə kin Tini atuatuk rımauə yermamə məmhen kin ətawə. Kini Kughen rımnor narpiniyen kape təvhagə hah yame kitawə narmamə m-fam kasor nıpig Tini rımauə nıtawın rımnaiyu tuk təvhagə hah minə fam kapətawə. ⁴ Kughen rımnor məknakin mīmə nəgkiarien atuatuk minə kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin ye nımraghien kapətawə yamə mine khapəh nisəri-pəniyen swatuk kape nətərigien has kape yermamə, mərig kisəri-pən swatuk yame Nanmın kape Kughen ramhajoun ətawə kin.

⁵ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame nətərigien hah rorkeikei. Mərig narmamə yamə mine kasəri-pən norien yame Nanmin kape Kughen rorkeikei, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame Nanmin kape Kughen rorkeikei. ⁶ Tukmə nətərigien hah kape yermamə in ramarmaru iran, in raməri-pən əmə swatuk kape nimhəyen. Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramarmaru ye kafan nətərigien, in raməri-pən əmə swatuk kape nimraghien mine nəmərinyen. ⁷ Ror məkneikin meinai nətərigien hah kape yermamə ramor tikmir iriu Kughen; meinai rīpəh nəri-pənien loa minə kape Kughen, kini reinein əgkap nəri-pənien. ⁸ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə to khapəh nisorien riki Kughen ragien.

⁹ Mərig kimia nakhapəh nisəri-pənien nətərigien hah kape yermamə. Tukmə Nanmin kape Kughen raməmir əfrakis irəmiə, taksəri-pən əmə norien yame Nanmin kape Kughen rorkeikei. Yermamə yame Nanmin kape Kristo rīpəh nəmirien iran, pəh nien mə yermamə kape Kristo. ¹⁰ Mərig Kristo raməmir irəmiə. Kini nar apnapig nīpraimiə tukraməkeikei mīmha tuk təvhagə hah, mərig nanmin kapəmiə tukramragh meinai rikimiə ratuatuk mihuvə ye nīmri Kughen. ¹¹ Nanmin kape Kughen ramarə irəmiə. In e Nanmin kape Kughen e yame rimnor Yesu Kristo rimimragh min ye nimhəyen kafan. Nəfrakisien, nīpraimiə tukrīpimhə tuk nīpig kirik. Mərig ye Nanmin kafan, Kughen tukrīvəhsi-pən min nimraghien kimi nīpraimiə.

¹² Piak minə mine nowinik minə. Meini kitawə kharkun mə narimnar minə e kasəfrakis, kitawə takasəkeikei misəri-pən norien yame Kughen rorkeikei. Mərig tukhapəh nisəri-pən-ien nətərigien hah kape yermamə; ¹³ meinai tukmə nakasəri-pən norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, takasəkeikei mhamhə. Mərig tukmə ye nəsaninien kape Nanmin Kape Kughen taksəwiə ta* kin norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, kini takasəkeikei mhamragh, ¹⁴ meinai narmamə m-fam yamə mine Nanmin kape Kughen ramkir əriə, iriə ji Kughen minə. ¹⁵ Kimiə nakharkun mīmə in e nəfrakisien meinai Kughen rimivəhsipre Nanmin Kafan kimi əmiə, kini Nanmin to rīpəh norien əmiə nakhagin kin Kughen rəmhen kin yame slef ramgin kin kafan yamehua. Nīkam. Nanmin Kafan ramor mə Kughen rīmīrhi əmiə. Kini Nanmin rimnor mə kitawə kharkun nokrənien kin Kughen mhamə, "Tatə." ¹⁶ Kini Nanmin atuk

8:9: 1 Kor 3:16; 12:3

8:10: Gal 2:20

* 8:13: Nəgkiarine kape Gris ramni

mə, "shopni nətərigien hah kape yermamə."

8:13: Gal 6:8; Kol 3:5

8:15:

Mak 14:36; 2 Tim 1:7

kape Kughen ramni-ərhav mimə kitawə ji Kughen minə.
 17 Kini mərig in ai kitawə ji Kughen minə, kitawə kwənhavəh ta narimnar huvə yamə mine Kughen rimnərəhu karin mə kapətawə. Kini kitawə Kristo tukhavəh narimnar minə a. Kitawə kwənharkun mhamə in e nəfrakisien meinai kitawə kasərig nimhəyen kitawə min, kini mharkun mhamə Kughen tukrivəhsi-pən nisaiyen kimi ətawə rəmhen kin yame tukror ye Kristo.

Nihuvəyen kape Kughen yame natukruə

18 Yakirkun mimə nəmhəyen yamə mine kitawə kisarə iran ai taktakun mine tukpisəm mimə iriə nar apnapig əmə tuk nipig yame Kughen tukror əpu nihuvəyen kafan ye nimraghien kapətawə. 19 Nəfrakisien, narimnar minə fam yame Kughen rimnor, in e nimoptanə mine naiminai, mine nar miragh minə, mine narimnar ye neai iriə fam kamhawhin masorkeikei pik mə tuksəm nipig yame Kughen tukror əpu ni pa e nhagin nipnətin minə. 20 Kamhawhin məknakin meinai Kughen rimnor mə narimnar fam yame In rimnor, iriə tukasəmīr-pən ye kwermi nahasien, miseinein norien wok huvə yamə mine kimnasor kupan. Pəh nien mə kimisorkeikei mə tukasəmīr-pən ye nahasien, mərig Kughen rimnor məknakin əriə meinai In rimnorkeikei mə iriə tuksərəhu-pən timtim nətərigien kapəriə iran 21 mə narimnar fam yame In rimnor tukhamətīt pawk, mərig In tukririsin əriə khahuvə min, meinai In rirkun nivəhsi-pənien nihuvəyen kirikianə əmə kimi əriə yame ravəhsi-pən kimi tini minə.

22 Kitawə kharkun mimə apa kupan əgkap meriaji-pə ai taktakun mine, narimnar fam yame Kughen rimnor kasərig nəmhəyen† rəmhen kin piraovin yame ramhə kin tini. 23 Kini kitawə min kasərig nəmhəyen kitawə narimnar fam yame Kughen rimnor, nar apnapig Kughen rimivəhsi-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə rəmhen kin nar huvə yame rimnəkupan mivəhsi-pə kimi ətawə. Kini taktakun ai kitawə kamhawhin nipig atuətuk yame Kughen tukreighan-pə fam kin narimnar yame rimirhi ətawə tukun. Kini in tukririsin nipraitawə yame rakwas, mivəhsi-pə yame riwi. 24 Rimirikakun ye nipig Kughen rimivəh miragh ətawə, kitawə kwəsərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen mə tukhavəh nar huvə minə a. Tukmə yermamə kirik rimivəh ta nar kirik, to kipəh niniyen mə ramərəhu-pən nətərigien kafan mə tukripirəh tuk nipig kirik, meinai ruirəh ta. 25 Mərig kitawə kasərəhu-pən tim tim

8:16: 2 Kor 1:22 **8:17:** Gal 4:5-7; Rev 21:7 **8:20:** Jen 3:17-19 † **8:22:** Nəgkiarien kape Gris ramni “narimnar fam yame Kughen rimnor kaseihag əpir” mərig nipran ramni mə kisərig nəmhəyen mamhawhin mə tuksəsanin min. **8:23:** 2 Kor 5:2-4

nətərigien kapətawə ye nar kirik yame kipəh nisəmien, kini masor kapətawə nətərigien rapomh, mamhawhin masərer tim tim.

²⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Nanmin kape Kughen ramasitu irətawə ye nipig kitawə kasəpou. Kitawə kaseinein naha nhagin yame ratuatuk mə tuksəhuak tukun, mərig Nanmin əmə kape Kughen raməhuak atuə kin kapətawə mamni nərigien kirik yame nəgkiarien iran rikək. ²⁷ Kini Kughen yame In rirkun riki yermamə, in rirkun naha nhagin yame Nanmin kafan ramni, meinai Nanmin Kafan raməhuak tuk nəməhuak minə raməri-pən nətərigien kape Kughen.

Kughen ravəhsi-pə nimraghien kimi ətawə

²⁸ Kitawə kharkun mimə Kughen ramor mə narimnar fam yame ramuə, in e nar huvə minə mine nar has minə, iriə fam kamhauə tuk nasituyen irətawə yamə mine kasorkeikei Kughen, in e kitawə narmamə yamə mine In rimnokrən kin ətawə ye nətərigien kafan. ²⁹ Ror məknakin meinai, in apa kupan əgkap, Kughen ruirkun ta mə kitawə tukshatətə iran. Kini ye nipig a, In rimini mimə norien kapətawə tukruə məmhen kin tini mə narmamə khapsaah tukhauə piauni minə mine nowini minə, kini In yerpilig irətawə fam rəmhen kin nimrin nupan irətawə. ³⁰ Kini kitawə yamə mine In rimnəkupan mini mimə tukhauə kafan minə, In rimnokrən kin ətawə. Kini kitawə e yamə mine In rimnokrən kin ətawə, In rimnor ətawə kisatuatuk ye nimrin. Kini kitawə e yamə mine rimnor ətawə kisatuatuk, In tukrirəh-si haktə mivəhsi-pə nisaiyen mine nihuvəyen kafan kimi ətawə.

Norkeikeiyen ehuə kape Kughen

³¹ ?Tukni min naha ye narimnar minə e? Kughen ramarə kitawə min, mamor narimnar fam mə iriə narimnar huvə ye nimraghien kapətawə, kini nar apnapig yermamə kirik ramərer əswasig kin ətawə. ³² In rimipəh niginien tuk Tini atuatuk mə tukrimhə tuk ətawə fam, mərig In rimneighan əmə kin. Kini tukmə In rimivəhsi-pə Tini kimi ətawə, ramhajoun-pən mə tukrautə-pə kin narimnar huvə minə fam kimi ətawə. ³³ ?Kini yermamə min kirik aikin yame to riruk-pə nəgkiarien kirik irətawə yamə mine Kughen rimirpen ətawə, mimə kitawə kimisor raha uə? Nikam, rikək, meinai Kughen atuk rimirisin ətawə tuk narpinien kape təvhagə hah. ³⁴ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nivəhsi-pəyen narpinien kimi ətawə uə? Nikam, rikək, meinai Yesu Kristo rimamhə tuk ətawə, kini nar kirik min, Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini taktakun mine, In ramkwətə ye nikar Kughen

matuk, mamægkiar kimi Kughen tuk nasituyen irətawə. ³⁵ ? Kini yermamə mīn kīrik to rīrkun nīvəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiye kape Kristo, uə? Nikam, rikək. ?Nakharkun mə nahasien, mine nīpig əutən mīnə, mine nəmhəyen yame narmamə kasor kimi ətawə, mine nikumhə, mine nīpig kapətawə neipən rikək, mine ikin resrə ikin, mine nau kape nuhyen yermamə to rīvəhsi-ta ətawə tuk norkeikeiye kape Kristo uə? Nikam, reinein, ³⁶ meinai nəfrakisien mə nīmraghien kapətawə rəmhen əmə kīn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Kughen, nīpig mīfam narmamə kasorkeikei mə tukshopni əmawə meinai kīmawə yakamhavəh nhagim.

Kīmawə yaksəmhen əmə kīn sipsip yamə mine kamrukwəji əriə mə tukpihopni əriə.” (Sam 44:22)

³⁷ Mərig ye narimnar mīnə fam e, Kristo yame rorkeikei ətawə, In ramor mə kitawə kisapita əgkap. ³⁸ Kini yakīrkun mə nar kīrik rikək yame rīrkun nīvəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiye kape Kristo. Nar apnapig nīməhəyen, uə nīmraghien, uə agelo mīnə, uə yarmhə mīnə, uə narimnar yame ramuə ai taktakun mine, uə narimnar yame tukripiuə, uə nəsaninien mīnə fam, ³⁹ uə narimnar apa yerpīrig, uə narimnar ye tokrei tanə, uə nar kīrik ye narimnar fam yame Kughen rīmnor, mərig to rīpəh nīvəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiye kape Kughen yame kitawə kamhavəh ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

9

Pol rorkeikei pik mə nəmə Isrel tukshatəta ye Kristo

¹⁻² Mərig rikik ramarkwəpīr maməmhə [tuk nəmə Isrel nīpig m-fam]. Yakamni nəfrakisien - kīmrū Kristo kīrikianə əmə, ror pən to yakpəh neikuəyen. Kafak nətərigien mine Nanmīn kape Kughen karəni mə nar e yakamni in nəfrakisien, ³ meinai nəmə Isrel kisəmhen mə piak atuatur mīnə, kisəmhen əmə kīn kafak atuatur kwənərəus. Kini rikik ragien əmə to Kughen rīvəhsi-ta yo tuk Kristo tuk norien swatur tuk nəmə Isrel mīnə tiksīn tukhauə kīrikianə iriə mīn. ⁴ Iriə kwənərəus kape Isrel, kini Kughen rīmīrhi əriə mə tīni mīnə, kini mor əpu kafan nehuəyen kimi əriə, mīvəh-si-pən mīn promes kape nasituyen kimi əriə, mine Loa, mine nəhuakien ye Nīmə Ehuə kape Kughen, mine promes mīnə tiksīn. ⁵ Kini rīpriə atuatur mīnə, iriə nəmasur yamə mine Kughen rīmīrpen əriə. Kini Kristo rīmasi-pən atuatur ye kwənərəus kapəriə. Kini Kristo in Kughen yerpīrig ye narimnar fam - pəh kisəgnəgīn In kape rerin. Amen.

Swatuk yame Kughen ramripen narmamə iran

⁶ Kughen rimirpen kwənərəus kape Ebrahim; mərig iriə khapsaah khapəh nishatəyəyen ye Kristo. Mərig pa rimə nar e ramhajoun pən promes kape Kughen ripəh nuəyen mor nəfrakisien kin, meinai nış-pəniyen ye kwənərəus kape Isrel ripəh norien yermamə mə in yemə Isrel əfrah. ⁷ Kini ye norien a, iriə yamə mine kimnhasi-pən ye Ebrahim, pəh nien mə iriə m-fam nipnət Ebrahim əfrakis. [Meinai nar apnapig Ebrahim rimirəh tini kīraru], mərig Kughen rimini-pən tukun mimə, “Kwənərəus atuatur kafam tukrisi-pən əmə ye nitaw kafam e kwajikovə Aesak.” (*Jen 21:12*) ⁸ Niprai nəgkiariyen e ramni mə narmamə yamə mine kimisarha ye kwənərəus kape Ebrahim, pəh nien mə iriə fam nipnət Kughen minə. Mərig nipnət Kughen əfrakis iriə e yamə mine kimisarha ye promes kape Kughen. Kini iriə e kwənərəus əfrakis kape Ebrahim. ⁹ Ror məkneikin meinai Kughen rimini-pən tuk Ebrahim mimə, “Ye nipig atuatur, jakrerig-pre tuk əmiru, Sera tukrirəh kwaji yerman kirik.” (*Jen 18:10, 14*)

¹⁰ Mərig nəgkiariyen a ripəh norien infamien eikin e. Ji Sera e Aesak rimikir Rebeka, kini Rebeka rirəh mir mir. Kapəriu tatə kirikianə əmə, in e kaha hah kape nəmə Isrel e Aesak. ¹¹ Mərig mir mir e kirəpəh niwarha-hanəyen, kini mirəpəh niworien nar kirik yame rhuvə, uə raha, mərig Kughen rimini-pən promes kirik kimi mamə kapəriu. Kini nəgkiariyen e ramhajoun huvə mə Kughen rimirpen narmamə raməri-pən əmə nərigien kafan, ¹² mərig pəh nien mə ramirpen əriu meinai kimiwor nar huvə kirik, uə nar hah kirik. Kughen rimini-pən tuk Rebeka mə, “Nimrin nupan tukror atuə kin kape yame raməker ye nimeitaan.” (*Jen 25:23*) ¹³ Kini in e raməri-pən əmə nəgkiariyen yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Yakorkeikei Jakob, mərig yakəməkin Esao.” (*Mal 1:2-3*)

¹⁴ ? Tukshawni ai taktakun? ? Tukhani mə norien kape Kughen ripəh natuaturkien? !Nikam! Kitawə kharkun mə In ramor atuatur ¹⁵ meinai in rimini-pən tuk Moses mimə, “Yo atuk yimini mə narmamə hawor e rikik tukreihuə tuk əriə, kini narmamə hawor minə ai rikik tukripəh neihuəyen tuk əriə.

Kini Yo atuk yimini mə narmamə hawor e jakor huvə pən kimi əriə, kini narmamə hawor minə ai jakpəh nor-huvə-pəniyen kimi əriə.” (*Eks 33:19*)

¹⁶ Kini ror məknakin mə kitawə to khapəh nhavəhyen promes kape Kughen tuk nar kirik yame kitawə kasor, rəmhen kin yame kasorkeikei pik In, uə kasor pik wok kafan. Nikam.

Kitawə kamhavəh əmə promes kape Kughen meinai rikin rehuə tuk ətawə. ¹⁷ Ye Nəkwəkwə kape Kughen rimiini-pən tuk king kape Ijip* mīmə,

“Yimivəh-si haktə ik tuk nar kirikianə əmə, in e mə narmamə tuksəm kafak nəsaninien ye nimirghien kafam, mə narmamə tukamhani-ərhav nhagik ye tanimtanə.”
(Eks 9:16)

¹⁸ Kini nīprai nəgkiarien e ramni mə Kughen atuk ramni mə narmamə hawor mine rikin tukrehuə tuk əriə. Kini Kughen atuk rimirpən kəvsəsivə ye narmamə yamə mine kasəpəh hanə-əmə In.

¹⁹ Tukmə ror kirik tukraiyo yə mīmə, “Narmamə to khapəh nīsətapigien kin nirkunien kape Kughen. ?Kini tukmə Kughen atuk ramni narmamə hawor mine tuksəpəh kafan nəgkiarien, kini rhawor e Kughen ramni mə kapəriə atuk?” ²⁰ Mərig jakhorpin naiyohyən e mīmə ik yermamə əmə, ?rhawor e nakmə takhorpin əsanin nəgkiarien kape Kughen? Nitip† to rīpəh nini-pənien tuk yermamə yame rīmīkuh in mīmə, “?Rhawor e nīmīkuh məkneikin yo?” ²¹ Yermamə yame ramkuh nitip, in rirkun nīrəhyən mənkiuvyuv ye nuknen kirikianə əmə mīrkun nīkuhyen nitip kin kīraru - kirik kape nīvai-pənien nar əgkap iran; kirik kape nīvai-pənien nar apnapig iran. ²² Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rirkun norminien ye narmamə. Tukmə rorkeikei, In rirkun norien mə tukroriah əriə. In rorkeikei mə tukror əpu mə niemhaa ramhai In tuk təvhagə hah, kini In tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah. Mərig nar apnapig In ramor məknakin, kafan nətərigien raməpomh; kini In rīpəh nor-ahuaayen narpinien kimi əriə yamə mine kasor mīmə rikin tukraməmhə. ²³ Kafan nətərigien rapomh, mor mīmə In tukror əpu nīhuvəyən ehuə kafan kimi narmamə yamə mine In ramni mə rikin tukrehuə tuk əriə. In apa kupan, In rimirpen ta əriə mə tukasarə ye nīhuvəyən kafan apa ye rao ye neai. ²⁴ In e kitawə m-fam yamə mine In rimirpen, kini pəh nien mə kwənərəus kape Isrel in əmə in əmə, mərig nəmə tanə pisin pisin minə min. ²⁵ Rəmhen əmə kin yame In ruini ta ye Nəkwəkwə kape Hosea mīmə,

“Narmamə yamə mine pəh nien mə kafak narmamə, jakokrən kin əriə mə, ‘kafak narmamə minə.’

Kini narmamə yamə mine yimipəh norkeikeiyen əriə kupan, jakokrən kin əriə mīmə, ‘narmamə yamə mine yakorkeikei.’ ”
(Hos 2:23)

* 9:17: English ramni Fero. † 9:20: Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni nuhpikinien ye graonpot. 9:20: Aes 29:16; 45:9 9:21: Jer 18:6

26 “Kini ikin atuaturuk, yame yimini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə pəh nien mə kafak narmamə,’
narmamə tuksokrən kin əriə mhamə, ‘iriə nīpnət Kughen yame ramragh.’ ” (Hos 1:10)

27 Kini Profet Aesea rimini-ərhav ye nīkarin kape Isrel mimə,
“Nar apnapig kwənərəus kape Isrel khapsaah rəmhen kin nīpakir ye tahik,

mərig Kughen tukrivəh miragh kwatıksin əmə,
28 meinai Kughen Yermaru In tukrivəhsi-pən aihuaa əmə narpinien kimi narmamə fam ye tokrei tanə.” (Aes 10:22)

29 Kini rəmhen əmə kin nəgkiarien yame profet Aesea rimini kupan mimə,

“Ripi mə Kughen Yermaru yame Nagheen rehuə pik In ripiəpəh neighanien kin kwənərəus tiksın kapətawə mə tukhamragh,

to kitawə kīpihauə misəmhen əmə kin nəmə Sodom mine Gomora yame In rimnoriah əgkap əriə.” (Aes 1:9)

Nəmə Isrel kimnhapəh nishatətəyen

30 ? Nīprai nəgkiarien minə e ramni naha? Ramni mə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, nar apnapig kimnhapəh nisarkut-pikien mə tuksəm swatuk kape nhauəyen misatuaturuk ye nimri Kughen, mərig Kughen tukror əriə kisatuaturuk ye nimrin tuk nhatətəyen kapəriə. 31 Mərig nəmə Isrel kimisarkut pik ye swatuk kape nəri-pəniēn loa mə iriə tuksatuaturuk ye nimri Kughen. ? Mərig iriə khapəh nisatuaturukien 32 tuk naha? Meinai iriə kisarkut pik mə tuksatuaturuk ye nimri Kughen tuk norien huvə yamə mine kasor, mhapəh nisəri-pəniēn swatuk kape nhatətəyen. Iriə kamharəh-pikin “Səpaag yame narmamə kamharəh pikin.”‡

33 Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,
“Səm-ru. Yimnəkir səpaag ye nimə apa Saeon.

Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini mamhamir.” (Aes 8:14)

“Mərig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a,
to khapəh nīsaursien nīpig tuksərer ye nimri Kughen.”
(Aes 8:14, 28:16)

10

1 Piak minə mine nowinik minə. Yakorkeikei pik mə Kughen tukrivəh miragh nəmə Isrel, kini nīpig m-fam yakaməhuak

‡ 9:32: Nəgkiarien e raməmir ye Aes 8:14, mərig Nəgkiarien kape nəmə Gris ripəh niniyen səpaag, ramni kapier kape nīvhirəkinien nimə. Translesen komiti ramni sapaag. Səpaag e Yesu Kristo. Əm-ru min nuhpikinien kape sapaag ye Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14. 9:33: Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14

tukun. ² Yo yakamni-ərhav tuk əmiə mə iriə kisarkut pik tuk norien narimnar yame tukror riki Kughen ragien tukun. Mərig norien kapəriə ripəh nīsi-pəniēn ye nirkunien. ³ To khapəh nisəri-pəniēn swatuk kape Kughen mə iriə tukhauə misatuatuk ye nīmri, meinai iriə kaseinein swatuk kafan, kini masarkut mhamə tuksəri-pən atuk kapəriə swatuk, in e swatuk kape nəri-pəniēn loa kape Moses. ⁴ Kristo rimnor infamien ye swatuk kape nəri-pəniēn loa tuk nuəyen matu-atuk ye nīmri Kughen. In rimnor infamien ye swatuk a mə narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran tuksatuatuk ye nīmri Kughen.

Nimraghien yame Kughen ravəhsi-pə, in kape narmamə m-fam

⁵ Moses rimirai nəgkiarien kirik ye swatuk kape nəri-pəniēn loa mīmə narmamə tuksatuatuk ye nīmri Kughen. In rimini mīmə, “Yermamə yame ramor narimnar fam əgkap yame loa e ramni, in tukrivəh nimraghien rerin.” (Lev 18:5)

⁶ Mərig nəgkiarien yame ramni swatuk kape nhatətəyen yame narmamə khamhakwasig misatuatuk ye nīmri Kughen ramni mə, “Rikimiə tukripəh nəsikien mə takasəkeikei mamhavən apa ye rao ye neai” (Dut 30:13)

(misarha-kin Kristo mharəh miseiwaiyu mhauə mə tukrasitu irəmiə); ⁷ kini rikimiə tukripəh nəsikien mīmə, “Takasəkeikei mhavən apa peiwaiyu ikin narmamə kamhamhə ikin” (Dut 30:13) (mharəhsi-ərhav Kristo misor In ramragh mīn ye nīmhayen kafan). ⁸ Rikmiə tukripəh nəsikien məknakin meinai nəkwəkwə kape Kughen ramni mə “Nəgkiarien kafan in ipakə əmə tuk əmiə. In apa ye nhermiə, mine yerkimia.” (Dut 30:14) Nəgkiarien e in nəgkiarien kape nhatətəyen yame yakamni-ərhav ⁹ mīmə tukmə nakhani-ərhav ye nhermiə mhamə Yesu in Yermaru, kini tukmə nakshatətə əfrakis yerkimia mfam mə Kughen rimivəh miragh Yesu ye nīmhayen kafan, kini Kughen tukrivəh miragh əmiə. ¹⁰ Ror məkneikin meinai Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nīmri nīpig kishatətə əfrakis iran yerkiria. Kini Kughen ravəh miragh narmamə nīpig iriə kamhani-ərhav ye nheriə mhamə Yesu in Yermaru. ¹¹ Ramhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Mərig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a,
to khapəh nīsaursien nīpig tuksərer ye nīmri Kughen.”
(Aes 28:16)

¹² Nəgkiarien e in kape narmamə m-fam, nar apnapig kwənərəus kape Isrel uə nəmə tanə pisin pisin mīnə, meinai Yermaru kirikianə əmə e ramarmaru mamautə-pə kin kafan

nihuvəyen kimi narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh-pən kin. ¹³ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə m-fam yamə mine kasokrən kin Kughen Yermaru mə tukrivəh miragh əriə,

In tukrivəh miragh əriə.” (Joel 2:32)

¹⁴ ?Mərig tukmə narmamə khapəh nishatətəyen ye Kughen Yermaru, tukshawor pən iran mine misokrən kin In mə tukrivəh miragh əriə? ? Kini tukmə khapəh nisərigien nəvsaoyen kin, tukshawor pən iran mine mishatətə iran? ? Kini tukmə yermamə kirik rikək tuk nini-ərhavyen tuk əriə, tukshawor pən iran mine misərig nəvsaoyen kin? ¹⁵ ?Kini tukmə Kughen ripəh nher-pənien kin narmamə, tukshawor pən iran mine mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə? Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“!Rhuvə pik əgkap mə kisəm yermamə kirik rivəh nəvsaoyen huvə kape Kughen muə kimi ətawə!” (Aes 52:7)

¹⁶ Mərig pəh nien mə nəmə Isrel m-fam kimnhavəh nəvsaoyen huvə yerkiria. Rəmhen kin nəgkiarien yame Aesea rimirai mimə,

“!Yermaru! Narmamə kwatiksın əmə kimnhani nəfrakisien ye nəgkiarien kapəməwə.” (Aes 53:1)

¹⁷ Kini ror məknakin, nhatətəyen ramsi-pən ye nar yame nakasərig; kini nəgkiarien yame nakasərig ramsi-pən ye nəvsaoyen kin Kristo.

¹⁸ ? Mərig yakamaiyoh mimə [nəmə Isrel] kimisərig uə nikam? Əwəh, kwəsərig ta. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Nəgkiarien kape Kughen rimavən ikin minə fam ye tokrei tanə,

ruavən ikin minə fam əgkap.” (Sam 19:4)

¹⁹ ? Kini jakaiyoh əmə kin nar kirik min mimə, nəmə Isrel kwənharkun ta uə nikam? Əwəh, kwənharkun. Meinai Moses rimnəkupan mini mimə,

“Jakor huvə pən kimi narmamə yame kapəriə kantri kirik rikək, kimiə taksor jalus tuk əriə;

kini jakor huvə pən kimi narmamə ye kantri yamə mine kimiə nakamhani mhamə iriə kisar-mar, niemhaa tukrhəi əmiə tukun.” (Dut 32:21)

²⁰ Kini kwasig ikin Aesea ripəh niginien tuk niniyen mimə,

“Narmamə yamə mine khapəh nisərha-kinien Yo kwəsəm Yo; kini narmamə yamə mine khapəh nisaiyohyen Yo, yimnor əpu Yo kimi əriə.” (Aes 65:1)

²¹ Mərig ye nikarin kape nəmə Isrel Aesea rimini mimə,

“Ye nipig m-fam, yakahuatuk kin kwermik mə jakasitu irəriə,

iriä narmamə yamə mine kasəsik nəkwak,
mamhaukreikin-pə nimetairiä kimi Yo.” (Aes 65:2)

11

Kughen rikin rehuə tuk nəmə Isrel

¹ Pəh yakaiyoh tuk nəgkiarinen kirik ye nikarin kape nəmə Isrel. ?In e nəfrakisien mə Kughen rimukreikin-pə nimeitaan kimi kafan narmamə uə nikam? Nikam. Taksəm-ru yo. In rimipəh nukreikin-pəyen nimeitaan kimi yo e yemə Isrel kirik, kwənərəus kape Ebrahim, nitə kape Benjamin. ² In apa kupan, Kughen rimirpen kwənərəus kape Isrel mimə In tukrorkeikei əriä, kini iriä tukhauə kafan narmamə minə. Kini In rimipəh nukreikin-pənien nimeitaan kimi əriä. ? Nakharkun uə nikam naha nhagin Nəkwəkwə kape Kughen ramni ye nikarin kape Elaeja? In ramni mə Elaeja rimnaiyoh skai Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien kimi nəmə Isrel tuk nahasien yame kimisor ³ mimə, “Yermaru. Nəmə Isrel kimishopni profet minə kafam masoriah-oriah kafam olta.* Kini yo pisin əmə yakaməmır; kini iriä kisarkut mə tukshopni min yo.” (Fas King 19:10)

⁴ ?Mərig Kughen rimini-pən naha nhagin tukun? In rimini mimə, “Nikam, yakaməm mə narmamə seven taosen iriä narmamə kafak minə, yamə mine khapəh nisəhuakien kimi kughen eikuə e Bal.” (Fas King 19:18) ⁵ Kini rəmhen əmə kin ai taktakun mine. Nəmə Isrel kwatiksın aikin yame Kughen ruirpen əriä ye kafan nihuvəyen. ⁶ Kini tukmə Kughen rimivəh miragh əriä ye nihuvəyen kafan, pa rimə rimivəh miragh əriä tuk nar huvə yamə mine kasor. Mərig to ripivəh miragh əriä meinai iriä kasor nar huvə minə, kini to nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi əriä, ripior pisin, kini pəh nien mə nar kirik yame ramautə-pə kin kimi əriä, mərig tukripior əmə rəmhen kin nərokien kirik tuk kapəriä wok.

⁷ ?Kini rhawor? Narmamə khapsaah kape Isrel kasarhakın pik swatuk kape nuəyen matuatuk ye nimri Kughen, mərig khapəh nhavəhyen. Mərig iriä yame Kughen rimirpen, kamhavəh. Mərig iriä m-fam e yame khapəh nhavəhyen, Kughen rimnərip kəvsəsivə kimi əriä mə taksəpəh hanə-əmə In. ⁸ Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Ruə meriaji-pə ai taktakun, Kughen rimnor mə nətərigien kapəriä ramapir yeru,

kini mor mə nimriria ripis,

kini mor mimə nimətirigiriə tukrəru.” (Dut 9:24; Aes 29:10)

⁹ Kini King Deved rimini mimə,

11:1: 1 Saml 12:22; Sam 94:14; Fil 3:5
Ehuə kape Kughen. 11:6: Gal 3:18

* 11:3: Olta in tebol rhakə ye Nimə

“Nihuvəyen kape tokrei tanə yame kasarə iran, pəh tukruə rəmhen kin kwənməkuru kirik, yame tukrhosiğin əriə, mor əriə kamhani mhamə, ‘Narimnar fam əgkap rhuvə əmə.’

Pəh kapəriə narimnar huvə tukruə rəmhen kin kapier kirik yame kisapitətər iran, ramor narpinien kimi əriə.

¹⁰ Pəh nimririə tukrəpignap mə tukhapəh nisəmien nar, Pəh tukravi-əhu əriə kasəmrəmīr ye nahasien kapəriə, infamien rikək.” (Sam 69:22-23)

Swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin

¹¹ ?Kini yakamaiyoh min mimə nəmə Isrel kimnharəh-pikin kapier mhamir, mə to khapəh nisərer-minien uə? Nīkam, tuksərer min. Ye kapəriə nəviəkəyen, Kughen rimnor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin minə, mə nihuvəyen yame nəmə tanə pisin pisin minə kisarə iran, nəmə Isrel tuksorkeikei mə iriə min tukhavəh. ¹² Ror məknakin, tukmə nəmə ye tanə pisin pisin minə kimnhavəh nihuvəyen kape Kughen meinai nəmə Isrel kimisəpəh swatuk yame Kughen ravəh-miragh narmamə iran, kini nəmə Isrel fam yame Kughen rimirpen ta əriə, nipig iriə tukshatətə ye Kristo, Inihuvəyen kape Kughen tukruə mehuə!

¹³ Taktakun ai yakaməgkiar kimi əmiə nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yo aposol e kamni kimə “aposol kape nəmə kantri pisin pisin minə.” Kini yo yakaməm wok kafak mə in rehuə. ¹⁴ Kini yakorkeikei mə wok yame yakamor yerki nəmə tanə pisin pisin minə tukror nəmə imak e nəmə Isrel kisor jalus tukun, misorkeikei mə iriə min tuksarə ye nihuvəyen a - kini ye norien a Kughen tukrivəh miragh tiksın. ¹⁵ Nipig Kughen rimukreikin-pən nimeitaan kimi nəmə Isrel, kini In rimipik yemə tanə pisin pisin minə kamhauə kirikianə iriə min. Mərig nipig In tukripik nəmə Isrel kamhauə min tukun, in rəmhen kin yame yermamə ramragh min ye nəmhəyen kafan.

¹⁶ Tukmə narmamə kamhavəh-si-pən nipər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien.† Ye norien kirikianə əmə min, tukmə kivəhsi-pən nuknei nai kimi Kughen, kwerəgrəgin minə fam əgkap kamhauə mhahuvə min.‡ ¹⁷ Mərig nəmə Isrel kisəmhen kin nai e olif yame Kughen rimihu, mərig iriə tiksın kisəmhen kin kwermīn yame Kughen rimnərai ta marakikin. Kini kimia nəmə tanə pisin minə naksəmhen kin kwermi nai e olif

11:11: Wok 13:46 † **11:16:** Nam 15:20-21 ramni mə tukaməkeikei kivəhsi-pən nipər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien. ‡ **11:16:** Nuhpikinien e, nipran ramni mə Ebrahim mine mikupni minə kupan iriə narmamə kape Kughen. Kini kwənərəus min kapəriə, iriə min kape Kughen.

yame ramhaktə atuk əmə. Kini Kughen rimirpin-pən əmiə ye nuknei nai yame rimihu mə takhavəh tamhek kwermi nai yame rimnərai ta. Kini taktakun ai nakwənhavəh nihuvəyen yame Kughen rimirpen-pən ta tuk Ebrahim mine nipnətin minə. ¹⁸ Mərig kimiə [nəmə tanə pisin pisin minə], takhapəh nisəgkiar-ausitien mhamə nakwənhavəh tamhek nəmə Isrel yame Kughen rimnərai-ta əriə. Takhapəh nisəru-kinien mimə nuknei nai raməvigin əmiə, mərig pəh nien mə kimiə kwermi nai nakasəvigin nuknei nai. ¹⁹ Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Kughen rimnərai ta kwermi nai minə tiksini mə tukrirpin-pən yo ye nuknen kini jakvəh tamhekriə.” ²⁰ In e nəfrakisien, mərig rimnərai ta əriə meinai khapəh nishatətəyen iran. Kini kimiə nimisəpirpir ye nuknei nai meinai nakshatətə iran. Ror məkneikin, takhapəh nisausitien tukun, mərig kimiə takasəkeikei mhagin, ²¹ meinai Kughen rimnərai ta kwermi nai atuatur tiksini, kini tukmə nakhapəh nisəkeikeiye tuk nhatətə-timtini-ien iran, kini In tukrərai ta min əmiə.

²² Rhuvə mə takharkun mə Kughen rirkun nəgkiar-huvə-pənien kimi narmamə, kini mirkun nəgkiar-skai-pənien kimi əriə. In rimnəgkiar skai kimi narmamə yamə mine kimisəsik nəkwan, mərig In ramor huvə pre kimi əmiə, tukmə nakasəkeikei tuk nhatətəyen iran tuk kafan nihuvəyen. Mərig tukmə naksəpəh nhatətəyen iran, In tukrərai ta əmiə. ²³ Kini tukmə nəmə Isrel kharerig-pə min mishatətə ye Kristo, kini In tukrirpin-pən min əriə ye nuknei nai, meinai In ravəh nəsaninien tuk norien məknakin. ²⁴ Kini niprai nəgkiarien e ramni mə kimiə nəmə tanə pisin pisin minə naksəmhen kin kwermi nai e olif yame ramhaktə atuk, yame Kughen rimnərai ta mirpin-pən ye nuknei nai ye nəsimien. Norien e kape nivəhyen nai pisin kirik mirpin-pən ye nai pisin kirik, pəh nien mə norien atuatur kape nai. Mərig kwənərəus minə kape Isrel kisəmhen kin kwermi nai e kape olif apa ye nəsimien. Kini taktakun ai, in rimar əmə tuk Kughen tuk nirpin-pənien əriə ye nukneriə atuatur.

Kughen rikin rehuə tuk narmamə m-fam

²⁵ Mərig piak minə mine nowinik minə, rahas mə takhavəh-si haktə pik əmiə [mhamə nakhahuvə misapita nəmə Isrel]. Ror pən, yakorkeikei mə takharkun nar məniwən e in e mə Kughen rimnor mə nəmə Isrel tiksini kimisəpəh nərigien kafan nəgkiarien. Mərig norien a raməmir əmə meriaji-pən nəmə tanə pisin pisin minə fam yame Kughen rimirpen əriə tukshatətə iran. ²⁶ Kini ye norien e, Kughen tukrivəh miragh fam

nəmә Isrel. Rəmhen әмә кін yame Nәkwәkwә kape Kughen rimini mimә,

“Yermamә yame tukrivәh miragh narmamә tukrisi-pән apa Saeon,

In tukrivәh-si ta norien has tuk nәмә Isrel. §

²⁷ Kini in e promes kape nasituyen kafak kimi narmamә мә jakvәh-si ta narpinien kape tәvhagә has kapәriә.” (Aes 59:20, 21; 27:9; Jer 31:33, 34)

²⁸ Kwәnәrәus minә kape Isrel kimisәpәh nәvsaoyen huvә kape Yesu Kristo, kini ror mәkneikin, iriә kimnhauә tikmir minә kape Kughen. Mәrig nar e ramasitu irәmiә nәмә tanә pisin pisin minә, Kughen ravәhsi-pre kafan nihuvәyen kimi әmiә. Mәrig Kughen rorkeikei hanә nәмә Isrel meinai In rimirpen әriә, kini iriә nitә kape Ebrahim, Aesak mine Jakob. ²⁹ Ror mәkneikin meinai nipig Kughen rimirpen ta narmamә kini mor huvә pән kimi әriә, to ripәh nuheikin-minien kafan nәgkiarien. ³⁰ In apa kupan, kimiә nәмә tanә pisin pisin minә nimisәsik nәkwai Kughen. Mәrig taktakun ai, nәмә Isrel kimisәpәh In misәsik nәkwan, Kughen rivәhsi ta nivhuәyen tuk әriә mivәhsi-pre kimi әmiә. ³¹ Ye norien kirikianә әмә min, nәмә Isrel kasәsik nәkwai Kughen ai taktakun mine, ramor swatuk мә riki Kughen tukrehuә min tuk әriә. Ror mәknakin meinai taktakun ai iriә kimnasәм мә Kughen rikin rehuә tuk әmiә, kini tukmә ror iriә kisorkeikei мә Kughen rikin tukrehuә min tuk әriә. ³² Narmamә m-fam kasәsik nәkwai Kughen, kini In ramor мә kapәriә norien hah ramraptәrәkin әriә m-fam әgkap, iriә atuk to khapәh nharisinien әriә. In ramor mәkneikin мә [In pisin әмә tukrivәh miragh әriә] mamhajoun-pән мә rikin tukrehuә tuk әriә m-fam.

Pol ramәni nipei mivәh-si haktә Kughen

³³ !Taksәм-ru! !Nihuvәyen yamә mine Kughen ramor kimi narmamә mine nirkunien kafan, iriә fam kisehuә!

Kitawә kiseinein nirkunien norien kape nәtәrigien kafan, mine kafan swatuk minә.

³⁴ “Meinai yermamә kirik rikәk yame rirkun narimnar yame ramәmir ye nәrigien kape Kughen Yermaru.

Kini yermamә kirik rikәk yame rirkun nivәhsi-pәnien nәgkiarien kirik tukrasitu ye Kughen.” (Aes 40:13)

³⁵ “Yermamә kirik rikәk yame rirkun nivәhsi-pән-atuk-ien kafan kirik nar kirik kimi Kughen meinai narimnar fam әgkap kape Kughen in әмә in әмә.” (Job 41:11)

³⁶ Ror mәkneikin meinai Kughen rimnor narimnar fam, kini narimnar fam apa ramswiin meinai nәsaninien kafan

ramraptərəkin əriə, kini narımnar fam In rımnor mə kafan.
!Pəh kamhavəh-si haktə In kape rerin! !Amen!

12

Sakrefaes yame nımraghien raməmır iran

¹ Piak minə mine nowinik minə. Meinai Kughen rikin rehuə tuk ətawə, yakamaiyoh skai əmiə mimə takhavəh-si-pən nıpraimiə fam kimi Kughen rəmhen kin sakrefaes kırık yame ramragh, kini misərəhu karin mə kafan, kini rikin ragien tukun. In e swatuk atuutuk yame taksəhuak kimi Kughen iran. ² Takhapəh nhavəhyen norien kape yermamə kape tokrei tanə, mərig seighaan kin Kughen mə tukrukreikin kapəmiə nətərigien ruə miwi mimə norien kapəmiə tukruə mihuvə. Kini ror məkneikin, kimia takharkun nisəkirien norien minə, mharkun nisorien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei. In e norien yamə mine khahuvə, mine yamə mine kasor rikin ramagien, mine yamə mine kisatuutuk.

³ Kini ye nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi yo, yakamni-pre tuk əmiə m-fam mə takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə. Mərig ye nətərigien atuutuk, taksəm nəsaninien yamə mine Kughen rimivəhsi-pre kimi əmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye Kristo. Kini nıpig taksəm nəsaninien minə a, taksəm kapəmiə nımraghien minə, kini misəkir misəm mə ?kapəmiə nımraghien minə khahuvə misəmhen raməri-pən nhatətəyen kapəmiə uə nikam?

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin (1 Kor 12:1-31)

⁴ Yermamə kırikianə, nıpran kırikianə əmə. Mərig nıpran, nor-norin minə ripsaah. Kini nor-norin minə ye nıpran e, kapəriə wok pisin pisin. ⁵ Kini rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo. Kitawə khapsaah, mərig kamhauə nıpraitawə kırikianə əmə ye Kristo, kini misətigtə atuk irətawə minə. ⁶ Kini Kughen rimivəhsi-pə nirkunien tuk norien wok pisin pisin minə raməri-pən nihuvəyen kafan yame ramautə-pə kin kimi ətawə. Kughen ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə kırık tuk nini-ərhavyen nar kırık kwasig ikin nar ai rıpiuə. Kini pəh yermamə a tukrini-ərhav nəgkiarien kafan raməri-pən nhatətəyen kafan. ⁷ Tukmə yermamə kırık ravəh nirkunien tuk nasıtuyen, pəh in tukrasitu; tukmə in ravəh nirkunien tuk nhajounien, pəh in tukrhajoun; ⁸ tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-haktəyen nətərigien kape narmamə, pəh in tukrivəhsi-haktə; tukmə in ravəh nirkunien tuk

nivəhsi-pənien mane, pəh in tukrivəhsi-pən rehuə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nikirien niməhuak, pəh in ror yerkin m-fam; tukmə in ravəh nirkunien mə rikin tukrehuə tuk narmamə, kini pəh in tukror yerkin agien.

Swatuk kape norkeikeiyen narmamə

(1 Kor 13:1-13)

⁹ Norien kapəmiə tuk norkeikeiyen narmamə tukraməkeikei muə norkeikeiyen əfrakis. Taksəməkin norien has minə, kini mharaptərəkin tim tim norien huvə minə. ¹⁰ Sorkeikei əmiə minə rəmhen mimə kimiə piaumiə minə uə nowinmiə minə. Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei misarkut mə takhasiai əmiə minə. ¹¹ Pəh rikimiə tukragien tuk norien wok kape Kughen Yermaru yerkimia m-fam mamharpin, mhapəh nisəpəuyen. ¹² Taksagien əmə meinai nimisəruə-pən tim tim kapəmiə nətərigien ye Kughen. Kini nipig nəmhəyen tukruə, sor kapəmiə nətərigien rapomh. Kini masəhuak kimi Kughen ye nipig m-fam. ¹³ Tukmə narmamə kape Kughen kasəkwəkwə kin nar kirik, sautə-pən kimiə əriə. Sor huvə pən kimi yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin.

¹⁴ Saiyoh Kughen mimə tukror nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kasor nahasien kimi əmiə. Takhapəh nisherpənien nar hah rivan kimi əriə, mərig saiyoh Kughen mə tukror nihuvəyen kimi əriə. ¹⁵ Sagien kimiə nəmə minə kisagien. Kini sasək kimiə yamə minə kisasək. ¹⁶ Sor kapəmiə nətərigien rəm nəmhen irəmiə minə fam. Rikimiə tukripəh nəsikien mə kimiə tiksın yerpərig, mərig rikimiə tukragien əmə mə taksəriwək kirikianə kimiə yavən has minə. Rikimiə tukripəh nəsikien mə nakharkun pik nar.

¹⁷ Tukmə yermamə kirik ror ahas-pre tuk əmiə, takhapəh nisarpinien tai norien kafan. Takasəkeikei misarkut mə tak-sor norien yame narmamə mifam tuksəm mimə ratuatuk. ¹⁸ Sor narimnar fam yame nakharkun norien mimə kimiə naksarə ye nəmərinuyen kimiə narmamə mfam. ¹⁹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nisarpinien tai təvhagə hah kape narmamə. Apəh pəh Kughen pisin əmə tukripi-əruə narpinien mine niemhaa kimi əriə, meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen Yermaru ramni mimə, “Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien has kape narmamə.” (Dut 32:35)

²⁰ Mərig kimiə taksəri-pən əmə nəgkiarrien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

12:8: 1 Kor 12:4-11; 1 Pita 4:10-11 **12:10:** 1 Pita 1:22 **12:12:** 1 Tes 5:16-18

12:13: Hib 13:2 **12:14:** Mat 5:44; 1 Kor 4:12 **12:16:** Prov 3:7 **12:17:** 1 Tes 5:15 **12:19:** Hib 10:30

“Tukmə kafam tikmır rəmkərəv,
vəhsi-pən nəviginiən kimin;
tukmə rəkwəkwə,
vəhsi-pən nu kimin.

Nipig naksor narımnar minə a
in tukraurıs pik tukun.”

(Prov 25:21-22)

²¹ Takhapəh niseighanien kin norien has mə tukruə tuk əmiə mivəh-si-əhu əmiə. Mərig sor mə norien huvə minə kapəmiə pəh ravəhsi-əhu norien hah.

13

Pəh khasiai gavman

¹ Pəh kitawə fam kisarə ətgin gavman, meinai nehuəyen tuk narmaruyen m-fam ramsi-pən tuk Kughen, kini gavman m-fam yamə mine kasəkwətə, Kughen pisin əmə rimivəhsi-haktə əriə. ² Tukmə yermamə kirik raməsik nəkwai gavman, kini ror məkneikin mə in ripəh nisiaiyeən nehuəyen yame Kughen rimirəhsi-haktə mukrai. Kini narmamə yamə mine kasor məknakin kamhavi-pə əmə kapəriə narpinien. ³ Ror məkneikin meinai Kughen rimirəhsi-haktə gavman mukrai mə yamə mine kasor norien has tukhagin, pəh nien mə rimirəhsi-haktə gavman mukrai mə narmamə yamə mine kasor norien huvə minə tukhagin. Kini tukmə nakhapəh nisorkeikeiyeən mə takhagin kin nəmasur minə kape gavman, takasəkeikei misor norien huvə minə, kini iriə tukhavəhsi-haktə əmiə tukun. ⁴ Takhapəh nisəru-kinien mimə nəmasur kape gavman iriə yor wok minə kape Kughen yame wok kapəriə mimə iriə tukasor ramhuvə-pre tuk əmiə. Mərig tukmə nakasor ramaha, takasəkeikei mamhagin, meinai Kughen rimipəh nivəhsi-pən-apnapigien əmə nehuəyen kimi əriə, mərig rimivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mə tukhavəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. ⁵ Ror məknakin mə kitawə mifam takasəkeikei misarə ətgin gavman tuk nar kiraru. Kirik e mimə kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien, kini kirik min e in e kitawə tukharkun mə norien kapətawə in ratuatuk.

⁶ Kini nar kirikianə min əmə, sərok-pən takis kimi gavman, meinai nəmasur kape gavman, iriə yorwok minə kape Kughen, kini in e wok kapəriə mə tuksarmaru ye narmamə. ⁷ Tukmə kimə takasəkeikei misərok yermamə kirik, sərok. Tukmə takis pisin pisin minə, takasəkeikei misərok. Tukmə kimə takasəkeikei mhasiai yermamə kirik, hasiai. Tukmə yermamə kirik ravəh narmaruyen, kini takasəkeikei misarə ətgin.

Sorkeikei narmamə meinai Nipig Kwasig ruauə pakə

⁸ Takhapəh nisorien mə tukəm mə nar kirik yame nakhapəh hanə nisarpinien kimi yermamə kirik. Mərig nar kirikianə yame raməmīr hanə tuk əmiə mə taksarpin, in ai norkeikeien, meinai yermamə yame rorkeikei in kirik in ramor narimnar fam yame loa ramni. ⁹ Loa ramni mimə, “Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin,” “Mhapəh nishopniyen yermamə,” “Mhapəh nisəkrəhyen,” “Rikimiə tukripəh nivəniyen tuk narimnar kape yermamə pisin kirik,”* kini loa minə min tiksīn aikin. Mərig nəgkiariyen kirikianə əmə in nukneriə fam; in e ramni mimə, “Orkeikei ik kirik rəmhen əmə kin yame nakorkeikei atuk ik.” (Lev

19:18) ¹⁰ Tukmə yermamə kirik rorkeikei in kirik, to ripəh norien nahasien kimin. Kini ror məknakin mə yermamə yame rorkeikei narmamə, in ramor mə niprai Loa minə fam ruauə minor nəfrakisien kin.

¹¹ Takasəkeikei misor məknakin meinai kimiə nakwənharkun huvə nipig yame kisarə iran ai taktakun mine. Rinor ta nipig yame takasəkeikei misarha mhapəh nisapirien, meinai nipig kitawə kimishatətə pə pə əmə iran, kini nipig yame tukrivəh miragh ətawə iran raməmīr pən pən, mərig taktakun ai ruauə pakə. ¹² Pəh nien mə tuk tu, napignapien tukrirkək; kini nikhakien, pəh nien mə tuk tu tukruə. Kini ror məknakin mimə pəh kisəpəh norien kape nəpignapien, kini mharaptərəkīn əmə norien huvə minə kape nikhakien rəmhen kin yame mobael ramraptərəkīn huvə kafan kirik nau kape narowaginien. ¹³ Pəh kitawə tuksor norien huvə minə, rəmhen kin yame yermamə raməriwək ye nikakien kini narmamə kasəm. Tukhapəh nisorien lafet has minə, mhapəh nisapisien kin ninimien, mhapəh nhakir-apnapigien əmiə minə, kini mhapəh nisorien norien ətəwao minə, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien jalus kimi ətawə minə. ¹⁴ Mərig seighaan kin Yermaru Yesu Kristo mə tukrarmaru ye nimraghien kapəmiə, kini takhapəh nisətarigien mə takshawor pən iran mine misor narimnar yame nipraimiə əmə rorkeikei.

14

Pəh khasiai nəməhuakyamə mine kasəri-pən Loa kape Moses
(1 Kor 8:1-13; 10:14-33)

¹ Nəməhuak minə tiksīn, kapəriə nhatətəyen ripəh nəusik-əusikien, meinai narmamə tiksīn kamhavəh-si-pən

13:8: Mat 22:39-40; Jem 2:8 * **13:9:** Loa minə e kasəmīr ye Eks. 20:13-15,17; Dut 5:17-19,21. **13:10:** 1 Kor 13:4-7 **13:11:** Efes 5:14; 1 Tes 5:6-7 **13:12:** 1 Jon 2:8 **13:13:** Luk 21:34; Efes 5:18 **13:14:** Efes 5:11

natuakəmien kimi əriə, kini khapəh nharkunien mə Kughen rameighan kin əriə tuk natuakəmien minə a uə nıkam. Mərig kimiə rikimiə tukramagien tuk nivəhyen nəməhuak minə a yame kapəriə nhatətəyen rıpəh nıskaiyen; takhapəh nisotgohyen kimiə əriə. ² Yermamə kirik, ye kafan nhatətəyen, rhuvə əmə mə in tukrən nəviginien m-fam. Mərig yermamə pisin kirik min, kafan nhatətəyen rıpəh nıskaiyen, kini rikin rəsik mə in rirkun nənien nəviginien ye nəsimien əmə, mıpəh nənien nusai nar. ³ Rıpəh nihuvəyen mə yermamə e yame rirkun nənien narımnar fam tukrəm-pən nar hah ye yermamə yame rıpəh nənien nusai nar. Kini rıpəh nəmhenien mə yermamə yame rıpəh nənien nusai nar tukrini-pən tuk yermamə yame ramən fam nəviginien mə in ramor təvhagə has. Pəh tukrıpəh nəm-əhuyen in meinai Kughen rikin ragien əmə tuk yeməhuak a. ⁴ Rıpəh nihuvəyen mə ik nakamni mımə yorwok kape Yesu Yermaru kirik ramor norien has. Kafan atuk əmə Yesu Yermaru tukrəkir mımə ramor nar huvə uə nar has. Kini in tukror huvə meinai Yesu Yermaru rirkun nivəhsi-pənien nəsaninien kimin tuk norien nar huvə minə.

⁵ Ye norien kirikianə əmə min, yermamə kirik ramni mə nıpig kirikianə əmə kape Kughen in ramərhakə rapita nıpig minə tiksın; mərig yermamə kirik min ramni mımə nıpig m-fam rəm nəmhen əmə. Mərig pəh narmamə tuksərer skai ye kapəriə nətərigien ye nıkarin kape narımnar minə e. ⁶ Yermamə yame ramni mə nıpig kirikianə əmə in kape Kughen, in ramor tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru. Kini yermamə yame ramən nusai nar, ramən tuk nivəhsi-haktəyen Kughen, meinai in ramni-pən tuk Kughen mə rikin ramagien tuk nan nəviginien. Kini yermamə yame raməpəh nənien nusai nar, in min raməpəh nənien tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru, kini in min ramni-pən tuk Kughen mımə rikin ragien tuk nan nəviginien. ⁷ Kitawə kirik rirkək yame nımraghien kafan, kafan əmə, uə nımhəyen kafan, kafan əmə. ⁸ Mərig tukmə kitawə kamhamragh, kamhamragh tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru; kini tukmə kamhamhə, kamhamhə tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru. Kini ror məknakin, tukmə kamhamragh uə kimnhamhə, mərig kitawə kape Yermaru. ⁹ Kristo rımamhə marə mamragh min, mə In Yermaru kape narmamə yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta.

¹⁰ Kini rıpəh nihuvəyen mə taksəkir norien kape piaumiə minə mine nowinmiə yamə mine iriə yəhuak minə. Rıpəh nihuvəyen mə taksəm-əhu piaumiə minə, meinai kitawə m-fam tuksərer əkupan ye jea yame Kughen ramkwətə iran

maməkir narmamə ikin. ¹¹ Rəmhen kin nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,
 “Kughen Yermaru ramni mimə, ‘Yakavəh kwəsu ye
 nimraghien kafak mimə
 narmamə m-fam tuksənimkur ye nimrik
 mhani-ərhav kin nheriə mhamə Yo, Yo Kughen.’ ” (Aes
 45:23)

¹² Kini ror məknakin mə kitawə fam kirikianə kirikianə
 tuksərer ye nimri Kughen tuk nini-ərhavyen narimnar fam
 yamə mine kimisor.

¹³ Ror məknakin, pəh kisəpəh nəkirien norien kape nar-
 mamə. Mərig takhaskai mə takhapəh nisorien nar kirik
 yame tukror piaumiə kirik rətərig pik tukun mimir ye kafan
 nhatətəyen. ¹⁴ Yımauə mor kirikianə kimru Yesu Yermaru,
 kini tuk nar ai, yo yakirkun huvə mə nəviginien* kirik rikək
 yame ramor yermamə rəmkimik ye nimri Kughen. Mərig
 tukmə yermamə kirik rikin raməsik mimə nar kirik rəmkimik
 ye nimri Kughen, nar ai rəmkimik əfrakis tuk yermamə a.
¹⁵ Tukmə piam raməm mə nəviginien kirik rəmkimik, kini
 nakamən ye nimrin, rikin tukrəpəu. Ramor məknakin mə
 kafam norien ripəh nəri-pəniən swatuk kape norkeikeiyen.
 Takhapəh nisorien mə nar yame nakasən ramoriah piaumiə
 kirik yame Kristo rimamhə tukun. ¹⁶⁻¹⁸ Nar apnapig mə kimie
 nakamhani mə norien kirik in rhuvə əmə, mərig səpəh, tamə
 piaumiə kirik raməm norien kapəmiə mamni mimə naksor
 təvhagə has. Ror pən, taksətapig kin, meinai yermamə yame
 ramor nəkwai Kristo ye norien a, in ramor riki Kughen
 ramagien. Kini narmamə kasəm in mhamə in yermamə
 huvə, kini rikiriə ramagien əmə tukun. Ror məkneikin meinai
 Narmaruyen kape Kughen pəh nien mə nar kape nəviginien
 mine ninimien, mərig in nar kirik kape natuatukien ye nimri
 Kughen, mine nəmərinuyen, mine nagienien ye Nanmin
 kafan.

¹⁹ Kini ror məknakin, pəh kitawə tuksarkut pik tuk norien
 nar yame ramkir pən narmamə tuk nəmərinuyen kini
 mhavəhsi-haktə nətərigien kapətawə m-fam. ²⁰ Takhapəh
 nisoriahyen wok kape Kughen tuk nəniən naha nəviginien
 yame naksorkeikei. Nəfrakisien mə nəviginien minə fam
 khahuvə mhəpəh nisəmkəmikien ye nimri Kughen. Mərig
 rahas tukmə nakvəh nəviginien kirik yame piam ramni mə
 rəmkimik mən ye nimrin, kini in rətərig pik tukun, mimir ye
 kafan nhatətəyen. ²¹ Kini ror məknakin rhuvə mə takhapəh

14:10: 2 Kor 5:10 * **14:14:** Suatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye
 v. 14: Yakirkun huvə mə nar kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nimri
 Kughen. **14:14:** Wok 10:15; Taet 1:15 **14:15:** 1 Kor 8:11-13 **14:19:** Rom
 12:18; 15:2 **14:20:** 1 Kor 8:13

nīsānien nusai nar, mhapəh nħanīmien waen, mhapəh nīsorien nar kirik yame tukror piautawə minə kamħamir ye nħatətəyen kapəriə.

²² Kini tukmə kimia nakhavəh nətərigien kirik ye nikarin kape narimnar minə e, takharaptərəkin mənīwən əmə kimia Kughen. Narmamə kisərə ye nihuvəyen əfrakis nipig kasor əmə narimnar yame kharkun mə in ratuatuk mə tuksor.

²³ Mərig yermamə yame kafan nətərigien ramor kiraru tuk nar yame ramən, meinein mə ratuatuk mə tukrən uə nikam, rhuvə mə tukripəh nənien. Mərig tukmə rən, Kughen tukrini mə rinor təvhagə hah, meinai in ramən, mərig rikin raməsik mə ripəh natuatukien - kafan norien ripəh nərer-timtimien ye nħatətəyen. Kini tukmə yermamə kirik ramor nar kirik yame rikin raməsik mə in ripəh natuatukien, in ramor təvhagə hah.

15

Pəh khavəhsi-haktə nətərigien kape yəhuak pisin pisin minə

¹ Kitawə yamə mine khaskai ye nħatətəyen ye Kristo tukasəkeikei misasitu huvə ye yamə mine nħatətəyen kapəriə ripəh nuəyen miskai. Ripəh natuatukien mə tuksəri-pən əmə norien yame kitawə atuk kisorkeikei. ² Kitawə tukasəkeikei masor norien yame tukror riki narmamə pisin kisagien tukun, mimə tukrasitu irəriə mor nħatətəyen kapəriə ruə miskai. ³ Pəh kisor məknakin meinai Kristo min In rimipəh norien norien kirik yame In atuk rorkeikei, mərig In rimnor narimnar fam əgkap yame Kughen rorkeikei [nar apnapig narmamə kimnhani hah In tukun] rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Nini-hasien yamə mine kamni-pre tuk Ik,

nəgkiarien a ramuə min tuk Yo.”

(Sam 69:9)

⁴ Narimnar e yame kimirai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen, kimirai mə tukrhajoun ətawə, mə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. Kini kitawə kharkun norien a meinai kasərer tim tim ye nipig ətən minə, kini Nəkwəkwə kape Kughen ravəh-si haktə nətərigien kapətawə.

⁵ Kughen pisin əmə ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim ye nipig ətən minə, kini In pisin əmə ravəh-si haktə nətərigien kapətawə. Kini taktakun ai, yakamaiyoh In mimə tukrasitu irəmiə yamə mine nakhakwasig kin Yesu Kristo mor nətərigien kapəmiə mə tukruə mor kirikianə əmə

⁶ mə takhavəh nətərigien kirikianə əmə, mamhani nəgkiarien kirikianə əmə tuk nəgnəginien Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁷ Havəh əmiə minə yerkin agien, rəmhen kin yame Kristo rimivəh əmiə yerkin agien. Taksor məknakin mə narmamə tukhani vi vi Kughen tukun. ⁸ Takhapəh nisəru-kinien nar e mimə Kristo rimauə yorwok kape nəmə Isrel* mə tukrhajoun mə Kughen ramor kafan nəgkiarien, nəgkiarien e in e mimə promes minə kafan yame rimini-pən tuk rip nəmə Isrel kupan, iriə kwənhauə misor nəfrakisien kin ⁹ mə nəmə tanə pisin pisin minə tukhani vi vi Kughen meinai rikin rehuə tuk narmamə, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Ror məkneikin, yo jakvəh-si haktə nhagim ye kwerkwai nəmə tanə pisin pisin minə, maməni nipei mamni vi vi nhagim.” (2 Saml 22:50; Sam 18:49)

¹⁰ Kini nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə, “Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə mine narmamə kape Kughen minə takhauə kirikianə misagien.” (Dut 32:43)

¹¹ Kini mamni min mimə, “Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, taksəgnəgin Kughen Yer-maru, kini kimiə kwənərəus minə fam kape tokrei tanə tak-sokapə misəgnəgin In.” (Sam 117:1)

¹² Kini Aesaea ramni min mimə, “Kwənərəus kape Jese† kupan tukrhaktə min, kini Kughen tukrivəh-si haktə in mə tukramarmaru ye kwənərəus minə kape tanimtanə m-fam.

Kini nəmə tanə pisin pisin minə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə iran.” (Aes 11:10)

¹³ Kughen rimnasitu irətawə mə tuksərəhu-pən tim tim kapətawə nətərigien iran. Pəh In tukror mə rikimiə tukrhaktə mukwar kin nagienien mine nəmərinyen nipig nhatətətəyen kapəmiə iran tukriskai min meinai Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre nəsaninien kimiə əmiə.

Pol ramni mə Kughen rimivəh-si haktə in mə tukrivən ye kantri pisin pisin minə mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə

¹⁴ Piak minə mine nowinik minə. Yakirkun huvə mə nimraghien kapəmiə ramhaktə mukwar kin nihuvəyen, kini nakhavəh nirkunien m-fam, misəmhen tuk nhajounien əmiə minə. ¹⁵ Kini ye nəkwəkwə e kafak, yimipəh nerkwaigien kin nar kirik, mərig yimini-ərhav yerik m-fam narimnar minə e tuk əmiə, kini morkeikei mə rikimiə tukraməkeikei maməsik nəgkiarien minə a. Ratuatuk əmə mə yakəgkiar məknakin, meinai Kughen ramasitu irak ye kafan əmə nihuvəyen ¹⁶ mə

15:7: Rom 14:1 * **15:8:** Nəgkiarien Gris ramni mə “narmamə yame kimivəh nao kimi əriə” mərig nipran ramni mə “nəmə Isrel.” † **15:12:** Jese in rim King Deved.

yo jakuə yorwok kape Kristo tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi nəmə kantri pisin pisin minə. Yo yakəmhen kin pris kirik yame yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen mə nəmə ye tanə pisin pisin yamə mine kishatətə ye Kristo tukhauə presen huvə yamə mine Nanmin kape Kughen ramərəhu karin mə kape Kughen, kini Kughen rikin ragien əmə tuk nivəhyen.

¹⁷ Kini yakavəhsi-haktə Yesu Kristo tuk wok minə fam kape Kughen yame yakamor. ¹⁸ Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar pisin kirik, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar huvə yamə mine Kristo ramor nipig yimnor kafan wok tuk nivəhyen nəmə tanə pisin pisin minə khauə misor nəkwai Kughen. Kristo ramor wok ye kafak nəgkiarien mine ye kafak norien minə, ¹⁹ kini mor wok ye nəsaninien kape nimtətien minə mine nar pis pis minə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini ror məkneikin, yakamni-ərhav fam nəvsaoyen huvə kape Kristo, rimirikakun Jerusalem mivən meriaji-pən kantri e Ilirikam. ²⁰ Nipig m-fam ye nirikakunien kape kafak wok muə meriaji-pə e taktakun, yimnorkeikei mə jakvən mini-ərhav nəvsaoyen huvə ikin minə tiksın yamə mine kipəh nərig-hanə-yen nhag Yesu Kristo ikin. Yakpəh norkeikeiyen mə jakor wok aikin kirik yame yermamə kirik ruavən ta ikin mamni-ərhav nəvsaoyen huvə. ²¹ Mərig raməri-pən nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen [yame raməgkiar ye Kristo] mimə,

“Narmamə yamə mine kipəh nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə
 kimi əriə, iriə tuksəm In,
 kini narmamə yamə mine khapəh nisərig-hanəyen
 nəvsaoyen huvə, iriə tukharkun.” (Aes 52:15)

*Pol rorkeikei mə tukrivən mivaag-pən kin nəməhuak minə
 Rom*

²² Kini nipig ripsaah, wok e kafak tuk nivənien aikin pisin pisin minə ramətapig kin yo tuk nurəyen məm əmiə. ²³ Mərig taktakun ai, yimnor infamien ye kafak wok ye provins minə e. Newk minə tiksın ruauə muavən ta, yimnorkeikei pik mə jakurə məm əmiə. ²⁴ Kini ror məknakin, rikik raməsik mimə nipig jakamvən Spen jakukurao-pre məm əmiə. Kini nipig jakurə kisarə kape nipig kwəkwə əmə, kini yakorkeikei mə taksasitu irak tuk kafak nəriwəkien. ²⁵ Mərig taktakun, yakamvən Jerusalem tuk nasituyen ye nəməhuak minə aikin, ²⁶ meinai nəməhuak minə apa kantri mir e Masedonia mine Gris, rikiriə rimnagian tuk nivəhsi-pənien kapəriə mane kimi

yavən has minə ye niməhuak apa Jerusalem. ²⁷ Rikiria ramagien əmə tuk nasituyen irəria məkneikin, mərig rəmhen kin yame kasarpin tai nasituyen yame kwənərəus kape Isrel kimnhavəhsi-pən ta kimi əria, in e mə nəmə tanə pisin pisin minə kamhavəh nihuvəyen yame Kughen rimirpen mə kape nəmə Isrel, kini misarpin tai nihuvəyen a kin nasituyen kin mane. ²⁸ Jakvəh mane yame iria kimisəwhai kəji, mivən mivəh-si-pən kimi nəhuak minə apa Jerusalem. Kini nīpig jakor infamien ye kafak wok apaikin, kini mitərhav Jerusalem mivən apa Spen, mərig nīpig jakamvən Spen, jakukurao-pre məm əmia. ²⁹ Nīpig yakaurə mamərə iməmia ikin, yakirkun mə jakvəh narimnar huvə ripsaah ye Kristo mə jakvəhsi-pre kimi əmia, kini kimia taksərig rhuvə kin.

³⁰ Piak minə mine nowinik minə, meinai kitawə kishatəta ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə, kini Nanmin kape Kughen ramor mə kitawə taksorkeikei ətawə minə, yakamaiyoh skai əmia mə taksəhuak tuk yo misasitu irak ye narowaginien kafak. ³¹ Səhuak mə Kughen tukrasitu irak mətapig kin nəmə Judia yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəvsaoyen huvə mə tukhapəh nisoriahyen yo. Kini səhuak min mə nīpig jakvən Jerusalem mitərhav min, mə narmamə yamə mine kishatəta ye Kristo, rikiria tukragien tuk wok kafak. ³² Kini ye norien a, tukmə Kughen rorkeikei, jakurə məm əmia ye nagienien, kini kitawə mfam rikitawə tukragien. ³³ Pəh Kughen yame In nuknei nəmərinuyen tukramarə tuk əmia mfam. Amen.

16

Pol ramaowia kin in minə tiksin

¹ Yo yakamni-pre tuk əmia mimə nowintawə e Fibi yame ravəh wok kape dikon ye niməhuak apa Kengkria, in piraovın huvə kirik. ² Yakamaiyoh əmia mə nīpig in tukrurə, taksagien əmə tukun ye nhag Yesu Yermaru kapətawə, ye norien yame in ratuatuk mə narmamə kape Kughen taksor. Tukmə kafan kirik nar kirik rikək, rhuvə mə taksasitu iran, meinai in rimnasitu irak mine narmamə khapsaah.

³ Saowia kin Prisila mine Akwila, yame kimasir yimırhor wok kirkianə kape Yesu Kristo. ⁴ Ipakə əmə kirkhamə tuk nasituyen irak. Pəh nien mə yo pisin əmə, mərig kimawə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kasəhuak, yakamhani vi vi Kughen tuk əriu. ⁵ Kini saowia kin nəməhuak yamə mine kasofugin ye kapəriu nimə.

Saowia kin yo kirik e Epaenetas e yame rimnækupan mhatatə ye Kristo ye tanə a Tarki.

⁶ Saowia kin Meri yame ramor pik wok irəmia.

⁷ Saowia kin Andronikas mine Junias, yemə imak mir yame kivəhsi-pən əmasir ye kalabus. Aposol minə kamhasiai pik əriu, kini iriu kimwækupan irak mwhatatə ye Kristo.

⁸ Saowia kin Ampliatas yame yakorkeikei ye norkeikeiyen kape Yermaru.

⁹ Saowia kin Obanas, yame kimawə min yakasor wok kirikianə ye Kristo, kini saowia kin Stakis keikei.

¹⁰ Saowia kin Apeles, yame ramərer tim tim ye Kristo ye nipig əutən minə.

Saowia kin narmamə ye nimə kape Aristobolas.

¹¹ Saowia kin Herodion, kwənərəus atuatur kafak.

Saowia kin narmamə yamə mine kisofugin-pən ye Yesu Yermaru ye nimə kape Nasisas.

¹² Saowia kin Trifaena mine Trifosa, piraovin mir yamə mir kawor pik wok kape Yermaru.

Saowia kin Persis keikei, piraovin min kirik yame raməmnhawk tuk norien wok kape Yermaru.

¹³ Saowia kin Rufas, yeməhuak kirik kape Yermaru mine nisini yame rimnor huvə-pə kimi yo rəmhen kin nisinik atuatur.

¹⁴ Saowia kin Asingkritas mine Flegon mine Heremes, mine Patrobas mine Heremas, mine piautawə yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁵ Saowia kin Filologas mine Julia mine Nereas mine nowini mine Olimpas mine nəməhuak minə fam yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁶ Saowia kin əmia minə rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Kristo. Niməhuak minə fam kape Kristo kisaowia kin əmia.

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə. Yakamaiyoh skai əmia mə taksərig əmia tuk narmamə yamə mine kasor mimə takseikus kwhen kapəmia, kini mishajoun narimnar yame kasor narmamə kasəviəkiə ye nhatətəyen kapəriə, kini nhajounien a ror pisin əgkəp ye nhajounien yame nimnhavəh ta. Sərer isok tuk əriə ¹⁸ meinai narmamə kashajoun nəgkiarien eikuə khapəh nisorien wok kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mərig kasor wok əmə tuk nar yame niprairiə rorkeikei. Iriə kamhani huvə nəgkiarien, kini nəgkiarien kapəriə rheikən, mərig kaseikuə, masoriah nətərigien kape narmamə khapsaah yame nirkunien kapəriə ripəh nərip-timtimien. ¹⁹ Narmamə kwəsərig ta nəvsaoyen mimə kimiə naksor nəkwai Kughen.

Ror məknakin rīkik ragien pīk tuk əmiə. Mərig yakorkeikei pīk mīmə takharkun naha nhagin yame ratuatuk, kini mhapəh nhavənien tuk norien has minə. ²⁰ Kughen yame In nuknei nəmərīnuyen, pəh nien mə tuk tu In tukrəvi-ətərəkīn Setan, kini in ramarə əmə ye təpaage nīhumīə. Pəh nīhuvəyen kape Yesu Yermaru kapətawə tukraməmīr irəmīə minə.

²¹ Timoti e yame kimru min yakawor wok kirikianə ramaowīə kin əmiə. Kini Lusias mine Jeson mine Sosipata e kwənərəus kafak minə karhaowīə min kin əmiə.

²² Yo Tosias, yame yakamrai nəgkiarīen kape Pol ye nəkwəkwə e, yo yakamaowīə kin əmiə, kitawə kirikianə ye Yesu Yermaru.

²³ Gaeas ramaowīə kin əmiə. Yo Pol, yakamarə ye nimə kafan, kini narmamə kape niməhuak kasofugin iman ikin.

Erastas e yame ramərer tuk mane kape taon e, mine pi-autawə Kwotas, iriū min kwaowīə kin əmiə. ²⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nīhuvəyen kimi əmiə mfam. Amen.*

²⁵ Pəh khani vi vi Kughen. In rīrkun norien mīmə kimīə naksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmīə meinai yimīni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmiə. Nəgkiarīen e rīmnerkwaig əmə apa kupan muə meriaji-pə, ²⁶ mərig tak-takun ai, ruətərhav-pə. Kini Kughen e yame ramragh rerin, In e rīmīni mə jakni-ərhav nəvsaoyen kape Kristo yame profet minə kupan kimnharai ye nəkwəkwə minə kapəriə, mə narmamə tukharkun. Yakamni-ərhav mīmə kwənərəus minə fam ye tokrei tanə pəh tukshatətə əmə ye Kughen, mīsor nəkwan.

²⁷ Kughen pisin əmə In Kughen, kini In pisin əmə rīrkun nar. ! Pəh kisəgnəgin Kughen nīpig m-fam, infamien rīrkək, tuk nar yame Yesu Kristo rīmnor! Amen.

16:19: Rom 1:8; 1 Kor 14:20 **16:20:** Jen 3:15 **16:21:** Wok 16:1-2; 19:22;
 20:4 **16:23:** Wok 19:22; 1 Kor 1:14 * **16:24:** Keinein mə Pol rīmīrai əfrakis
 nəgkiarīen ye v. 24 meinai rīkək ye kopi akwas tīksin kape Niu Testamen. **16:25:**
 Rom 1:5; Efes 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

1 Korin

Nəkwəkwə yame Pol rimnəkupan mirai ramvən kimi yəhuak minə apa Korin Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Korin

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol iriu kwən kirik Sostenes kimirirai nəkwəkwə e.

? Kimirirai ramvən kimi pa? Kimirirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin.

? Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig kimirirai? Korin in taon ehuə kirik. Ikin aikin a, narmamə khapsaah khavəh kapəriə nautə mhauə mə narmamə tukhavəh nimrin. Korin in taon kirik yame in rhuvə pik ye provins a Akaea, yame raməmir ye kantri a Gris. Mərig ye taon a, narmamə khapsaah kasəhuak kimi kughen eikuə minə; kini norien has minə kapəriə rehuə min ye taon a. Niməhuak a Korin, narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel khapsaah ikin. Pol rimavən ikin minə m-kisisər mirikakun niməhuak minə, kini mamrikakun niməhuak apa Korin ye nəriwəkien kafan yame ror kiraru kin, kimisəhuak pə pə əmə, kini taktakun ai norien has minə rimnamswin fam ye niməhuak. Narmamə tiksin kator norien has minə; kini tiksin kamhavəh nətərigien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kimisaiyoh Pol kin narimnar yamə mine iriə khapəh nharkun-huvəyen. Kini in rimirai nəkwəkwə e mhorpin naiyohyen kin kapəriə. Kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun atuatur norien has yamə mine iriə tiksin kimnasor.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Niməhuak apa Korin in raməmir ye taon kirik yame norien has minə fam rimikuar aikin. Norien has minə a ramvən əmə ye niməhuak. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav norien has yame niməhuak ramrəh-pikin, mine norien has pisin pisin. In rimini-pən tuk əriə mə tukshawor pən iran mine misəkeikei mharerig-pə tuk Kughen. Kini mhajoun əriə kin norien yame ratuatur mə narmamə tuksor mə iriə tukhauə narmamə kape Kughen minə.

Pol rimnokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rimnokrən kin yo mirpen yo ye nərigien kafan mimə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakamrai nəkwəkwə e kimru piautawə Sostenes.

² Nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə kape Kughen

apa Korin, kimiä narmamə yame Kughen rımnətu karin əmiə mə kafan minə mə taksofugin-pən ye Yesu Kristo. Kini mokrən kin əmiə mə kafan minə, kimiə mine nəməhuak yamə mine kisarə ikin pisin pisin minə naksəhuak kimi Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame in Yermaru kapətawə fam. ³ Pəh Rımtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol rimini vi vi Kughen ye nəhuakien

⁴ Nipig minə fam yakamni-pən tuk Kughen mə rikik ram-
agien tuk əmiə meinai naksofugin-pən tuk Yesu Kristo, ror
pən rautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. ⁵ Rımnautə-
pre kin kafan nihuvəyen mə tukrehuə tuk əmiə ye norien
minə fam, mor əmiə mə takharkun huvə nar kini mhani-
ərhav nəgkiarien kafan. ⁶ Rımnor məkneikin meinai nimisəm
mə nəvsaoyen kin Kristo yame yimnhani-ərhav-pre tuk
əmiə in nəfrakisien. ⁷ Ror məkneikin mə nipig nakasərer
mamhawhin nuəyen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə,
nakhapəh nisakwəkwəyen kin nəsaninien kirik kape Nanmin
Kafan tuk norien wok kafan. ⁸ Kini In tukror əmiə naksərer
tim tim misəriaji-pən nipig yame tukror infamien, mə tukpəh
nəm-pəniyen nar has kirik irəmiə ye nipig yame Yesu Kristo
Yermaru kapətawə tukrırerig-pə min iran. ⁹ Kini Kughen
tukror nar e kimi əmiə meinai nipig m-fam In ramor kafan
nəgkiarien. In Kughen yame rımnokrən kin əmiə nakhauə
kirikianə kimiə Tini Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Nəməhuak minə kimisəwhai əriə minə

¹⁰ Piak minə mine nowinik minə, yakamaiyoh skai əmiə
ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə mə kimiə m-fam
takasərig əmiə, mhapəh nisorien mə nətərigien kirik tukruə
meikus kwhen kapəmiə; kini mərig takhauə əfrakis misor
kirikianə ye nərigien mine ye rikin kirikianə. ¹¹ Piak minə
mine nowinik minə, yakamni-pre məkneikin meinai yor-
wok tiksın kape pian e Kloe kwənhani-əsah-pə ta iran mə
kimiə nakasotgoh pik. ¹² Niprai nəgkiarien yame yakamni
ror məkneikin: Kimiə tiksın kamhani mhamə, “Kimawə
yakamhakwasig kin Pol,” mərig tiksın kamhani mhamə,
“Kimawə yakamhakwasig kin kwən a Apolos,” kini tiksın
kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pita,” kini
tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig əmə kin

Kristo.”* ¹³ ?Rikimiä raməsik mə ta mə nakharkun niseikus-eikusien məkneikin kuwhen kape Kristo, uə? ?Nakha mə ta mə yo e Pol yimnaker ye nai kamarkwao kin tuk əmiä uə? Nıkam, pa rimə kimnor baptaes irəmiä ye nhagik. ¹⁴ Yo yakamni vi vi Kughen meinai yimipəh norien baptaes irəmiä kirik; mərig yimnor baptaes əmə ye kwərə mir a Krispas mine Gaeas. ¹⁵ Rikik ragien məknaikin meinai yermamə kirik to ripəh ninien mə kimnor baptaes iran ye nhagik. ¹⁶ !Ah! Yimnəru-kin, yimnor baptaes min ye Stefanas mine kafan minə. Mərig yaknəru-kin ta mə yimnor baptaes ye kimia kirik min uə nıkam. ¹⁷ Nıprai nəgkiarien minə e ramni mimə Kristo rimipəh nher-pəyen kin yo mə jakor əmə baptaes ye narmamə, mərig rimnher-pə kin yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini jakpəh nini-ərhav-əmə-yen nirkunien kape yermamə meinai yakpəh norkeikeiyen mə tukur əruvəruvə nəvsaoyen kin nimhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin.

Kristo rimnor əpu nirkunien mine nəsaninien kape Kughen

¹⁸ Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine kasəripən swatuk yame ramvən ye nap ehua, rikiriä raməsik mə nəvsaoyen kin nimhəyen kape Yesu Kristo in nəgkiarien ətəwao. Mərig kitawə e yame Kughen rimivəh miragh ətəwə, rikitawə raməsik mə nəvsaoyen e ramhajoun-pən nəsaninien kape Kughen ¹⁹ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Yo jakoriah əgkap nirkunien kape narmamə yamə mine kharkun pik nar;

kini mətapig kin nirkunien kape narmamə yame nirkunien kapəriä rehua.” (Aes 29:14)

²⁰ ?Narmamə yamə mine kharkun nar iriä hiä? ?Nəmhajoun kape loa iriä hiä? ?Narmamə yame kharkun huvə swatuk kape nəgkiarien iriä hiä? Kharkək, meinai Kughen rimnor nirkunien kape tokrei tanə rimauə ye nətəwaoyen. ²¹ Ror məkneikin meinai ye nirkunien kape Kughen, rimnor mə narmamə kape tokrei tanə e tukhapəh nharkunien In ye nərigien kapəriä. Mərig Kughen rimnor mə nəgkiarien kapətawə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə in nəgkiarien ətəwao, tukrivəh miragh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran. ²² Nəmə Isrel kamhani əmə nəfakisien tukmə kisəm nimtətien kirik kape Kughen; kini narminə Gris

* **1:12:** Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 12 in e: Kimia tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pol,” mərig tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin kwən a Apolos,” kini tiksın kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pita,”. Mərig səm-ru, yo, yakamkwasig əmə kin Kristo. **1:12:** Wok 18:24-28; 1 Kor 3:4 **1:14:** Wok 18:8; Rom 16:23

1:16: 1 Kor 16:15 **1:18:** Rom 1:16 **1:20:** Job 12:17; Aes 19:12; 33:18; 44:25

1:21: Mat 11:25

kamhani əmə nəfrakisien ye nəgkiarien yame in raməri-pən kapəriə nirkunien. ²³ Kini nıpıg kıtawə kamhani-ərhav nımhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kın, nəgkiarien kapətawə in rəmhen kın kapier ye swatuk yame ramor nəmə Isrel kısıpıtətər iran, kini nəmə Gris khamə in nəgkiarien ətawə. ²⁴ Mərig narmamə yame Kughen rımnokrən kın əriə, nar apnapıg mə iriə nəmə Isrel uə nəmə Gris, kamhani mhamə Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo ramhajoun mə nirkunien mine nəsaninien kape Kughen rehuə, meinai In rımnher-pə kın Kristo. ²⁵ Ror məkneikın meinai norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kəsəm-pən mə in norien ətawə əmə, nirkunien rarə iran rapita nirkunien kape narmamə. Mine norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kəsəm-pən mə nəsaninien kafan rıkək, kafan nəsaninien rehuə pik rapita nəsaninien kape narmamə.

²⁶ Piak minə mine nowinik minə, rıkimia tukraməkeikei maməsik mə kimia narmamə hawor minə nıpıg Kughen rımnokrən kın əmiə. Kimia khapsaah, narmamə kape tokrei tanə kimisəm əmiə khamə nakhapəh nharkun-huvəyen nar kırık; kini mhapəh nhavəhyen nəsaninien; kini pəh nien mə kimia nıpnəti nəmasur minə tiksın. ²⁷ Mərig Kughen rımirpen narmamə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə kaseno-eno mə tukror auris əriə yamə mine khamə ta mə kharkun nar; kini mirpen narmamə yame kapəriə nəsaninien rıkək ye tokrei tanə e mə tukror auris narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rehuə ye tokrei tanə. ²⁸ In rımirpen narmamə tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapıg əmə, mirpen narmamə yamə mine narmamə kape tokrei tanə khapəh nisorkeikei-pikien əriə. Rımirpen narmamə tiksın yame narmamə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapıg əmə tiksın, mə tukror narımnar tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm mə iriə nar huvə tiksın, tukhauə misor nar apnapıg kın. ²⁹ Rımnor məknakın mə narmamə to khapəh nisəgkiar-ausitien ye nımrı Kughen. ³⁰ Kimia nımnhauə kırıkianə kimia Yesu Kristo rəri-pən nərigien kape Kughen. Kini Kristo rımauə rəmhen kın nuknei nirkunien kapətawə. Ye norien yame Kristo rımnor, Kughen rımnor ətawə kısıtuatuk ye nımrın, kini mətu karın ətawə mə kafan minə, kini mivəh miragh ətawə. ³¹ Ror məkneikın, tukrəmhen əmə kın nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rımini mımə,

“Yermamə yame raməgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə tuk nar yame Kughen Yermaru rımnor kımın.” (Jer

9:24)

2

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimauə tuk əmiə, yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen.* Mərig yimipəh nini-ərhavyen ye nəgkiarien ausit, uə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə ramor əpu nirkunien kape yermamə. ² Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, rikik rimnəsik mimə jakpəh niniərhav-pre-yen nar kirik, mərig yimini-ərhav-pre əmə Yesu Kristo tuk əmiə, mine kafan nimhəyen ye nai kamarkwao kin. ³ Nipig yimauə tuk əmiə, kafak nəsaninien rikək, kini yimigin, mamətəmnimin. ⁴ Kini nipig yimini-ərhav kafak nəgkiarien ye nəvsaoyen huvə, yimipəh niniyen ye nirkunien kape yermamə, mine ye nivəhsi-pən-vəhsi-pəniyen kimi əmiə tuk niviyen nərigien kapəmiə. Mərig nipig yimnəgkiar nimisəm nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. ⁵ Yimnor məknakin mə nhatətəyen kapəmiə tukripəh nəər-əməyen ye nirkunien kape narmamə, mərig tukrərer ye nəsaninien kape Kughen.

Nanmin kape Kughen ramor əpu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kimi ətawə

⁶ Mərig in nəfrakisien mə kimawə yakamhani-ərhav nəgkiarien kape nirkunien kimi narmamə yamə mine rikiriə ruəmruə, mərig pəh nien mə nirkunien kape narmamə taktakun mine, uə kape narmamə yamə mine kasarmaru irətawə e towei mine, yame tuk nipig kirik, iriə tukhauə narmamə apnapig əmə. ⁷ Nikam. Kimawə yaksəgkiar ye nirkunien kape Kughen yame in apa kupan rimnaməmır məniwən, meina i narmamə kimnhapəh nharkunien; kini Kughen rimini apa kupan kupan əgkəp mə nirkunien e In tukruə mivəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə. ⁸ Narmamə yamə mine kasarmaru ye tokrei tanə e taktakun mine kwəseinein nərigien e kape Kughen, mərig to iriə kipi harkun, to kipi hapəh nisəsik-pəniyen Yermaru kapətawə ye nai kamarkwao kin, yame In nuknei nihuvəyen minə fam. ⁹ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Narmamə khapəh hanə nisəmien,

kini mhapəh hanə nisərigien,

Kini mhapəh hanə nharkunien

naha nhagin yame Kughen rimnor apnəpeinə iran kape narmamə yamə mine kasorkeikei In.” (Aes 64:4)

* 2:1: Kopi akwas tiksin kape Niutestamen khamə, “Yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen yame in apa kupan rimnerkwaig.” 2:3: Wok 18:9; 2 Kor 10:1

2:4: 1 Tes 1:5

¹⁰ Mərig Kughen rimmor əpu nərigien a kafan kimi ətawə ye Nanmın Kafan. Kini Nanmın Kafan rirkun narımnar m-fam, kini mirkun min narımnar kape Kughen yame narmamə khapəh nharkunien. ¹¹ Ror məknakin meinai narımnar yame yermamə ramətərig kin, in əmə in rirkun; yermamə kirik rıpəh min nirkunien. Kini ye norien kirikianə əmə min, narımnar yame Kughen ramərig, Nanmın Kafan pisin əmə In rirkun. ¹² Pəh nien mə Kughen rımivəhsi-pə nətərigien kape narmamə kape tokrei tanə kimi ətawə, mərig rımivəhsi-pə Nanmın yame ramsi-pən tukun, mə kitawə tukharkun naha nhagin yame Kughen rımivəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə. ¹³ In e nəvsaoyen huvə yame kimawə yakamhani, kini nirkunien kape narmamə rıpəh nhajounien əmawə kin nəgkiarien e; mərig Nanmın kape Kughen ramhajoun əmawə. Kini yakamhani-ərhav nəgkiarien əfrakis kape Nanmın kape Kughen ye nəgkiarien yamə mine kamhasi-pən tukun.

¹⁴ Yermamə yame Nanmın kape Kughen rıkək iran, to rıpəh nivəhyen narımnar yame Nanmın kape Kughen ramhajoun ətawə kin, meinai raməm məknakin mə narımnar a nirkunien rıkək tuk əriə. Kini to rıpəh nirkunien narımnar yame Kughen ramhajoun ətawə kin meinai Nanmın kape Kughen əmə rirkun nasituyen ye narmamə tuk nirkunien narımnar kape Kughen. ¹⁵ Kitawə yamə mine kamhavəh Nanmın kape Kughen kharkun nisəkirien norien minə; mərig narmamə apnapig minə kiseinein nəkir-əmhenien norien kapətawə ¹⁶ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Yermamə rıkək yame ruirkun ta nətərigien kape Kughen Yermaru

mirkun nhajounien In kin nar kirik.” (Aes 40:13)

Mərig kitawə kwənhavəh ta nirkunien kape Yesu Kristo.

3

Pol rimə tukhapəh niseikusien kuwhen kape niməhuak

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimnamarə kitawəm kimia, yimipəh nəgkiarien kimi əmia rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə yamə mine kharkun narımnar kape Kughen. Mərig yimnəgkiar kimi əmia rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə kape tokrei tanə, meinai kimia nimnhavəh pə pə əmə Yesu Kristo ye nimraghien kapəmia. ² Nipig yimnhajoun əmia, rəmhen əmə mə yakhavəhsi-pre nah kimi əmia, mipəh nivəhsi-preyen nəviginien skai kimi əmia. Meinai kimia nimnhapəh nisəmhenien tuk nənien nəviginien skai. Kini taktakun ai, nakhapəh hanə nisəmhenien tuk nənien, ³ meinai norien kapəmia rəmhen əmə kin norien

kape narmamə kape tokrei tanə. Meinai kimiə nakasor jalus, masotgoḥ kimi əmiə minə ramhajoun-pən mə norien kapəmiə rəmhen kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Naksəmhen kin narmamə apnapig əmə. ⁴ Kimiə kirik ramni mə, “Yo yermamə kape Pol,” kini kirik ramni mə, “Yo yermamə kape kwən a Apolos,” ramhajoun-pən mə norien kapəmiə in rəmhen əmə kin narmamə kape tokrei tanə.

⁵ Taksəm-ru. ? Apolos in pa? ? Kini yo pa? Kimru yakwəmhen əmə kin yorwok mir kape Kughen, yimiwasitu irəmiə tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo. Kimru yimiwor əmə wok yame Yermaru kapətawə rimivəhsi-pə pisin pisin kimi əmru mə jakwor. ⁶ Rəmhen kin yame yo yimisuv kweru nai, kini Apolos in raməkwi-əkwi kin nu, mərig Kughen In ramor ramhaktə. ⁷ Ror məkneikin mə yermamə yame ramsuv kweru nai, uə yermamə yame raməkwi-əkwi, in nar apnapig əmə; mərig Kughen pisin əmə ramor narimnar kamhamragh mamhakuə. ⁸ Yermamə yame ramsuv, mine yame raməkwi, kīravən əmə tuk nar kirikianə əmə. Kini Kughen tukraməkeikei mərok əriu ye wok pisin pisin kapəriu. ⁹ Kimru yorwok mir kape Kughen. Kini kimiə naksəmhen əmə kin nəsimien kape Kughen, uə nimə kape Kughen.

¹⁰ Ye nihuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi yo, yimivhirəkin huvə niḥu nimə rəmhen kin yermamə yame rirkun huvə nivhirəkinien nimə. Kini narmamə tiksın khauə mharpin min nimə rhaktə. Mərig iriə m-fam tukasəkeikei misəm huvə wok kapəriə kape nivhirəkinien nimə, ¹¹ meinai to yermamə kirik ripəḥ nivhirəkinien niḥu nimə kirik min yame ror pisin ye niḥu nimə yame kwəvhirəkin ta, yame in e Yesu Kristo. ¹² Narmamə tiksın kamhavhirəkin nimə mharpin-pən yame kwəvhirəkin ta, mhavhirəkin kin narimnar yame tukraməmīr rerin, rəmhen kin gol mine silva mine kapier yame nimrin rhaktə. Kini narmamə tiksın kamhavhirəkin əmə narimnar yame raməmīr kape nipig kwakwə əmə rəmhen kin nai mine nuwig mine nimar nikien. ¹³ Kini tuk nipig kirik narmamə tukpisəm wok kapəriə mipiharkun, meinai nipig Yesu tukripirerig-pə min iran, kapəriə wok tukhauə ye nikhakien. Kughen tukripiəkir əmhen wok minə kapəriə rəmhen kin yame kīvəhsi-pən gol ye nap mə tukrhajoun mə rhuvə uə raha. ¹⁴ Narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rhuva, rəmhen kin yame nap ripəḥ nəsien nimə kapəriə, tukhavəḥ kapəriə nərok. ¹⁵ Mərig narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rahas, rəmhen kin yame nap rimnəs kapəriə nimə, narimnar

fam rimirkək. Kughen tukrivəh miragh əriə, mərig tuksəmhen əmə kin yermamə yame rəmap ta kin nimə yame nap raməs.

¹⁶ ?Nakharkun uə nıkam, mə kimiə nimə kape Kughen, kini Nanmin kape Kughen ramarə irəmiə? ¹⁷ Tukmə yermamə kirik ramoriah nimə kape Kughen, kini Kughen tukroriah min in, meinai nimə kape Kughen, in ramərhakə. Kini kimiə nimə e kape Kughen.

¹⁸ Yermamə yame rikin raməsik mə in rirkun pik nar, tukramərig huvə in tamə reikuə atuk iran. Tukmə rimə tukrirkun nar əfrakis, tukraməkeikei mivəh nirkunien e yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mə nirkunien rikək iran. ¹⁹ Ror məkneikin meinai nirkunien kape narmamə kape tokrei tanə, Kughen raməm-pən mə in nətəwaoyen əmə. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Narmamə yamə mine kharkun pik nar, kasor norien yame

riko iko,
mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.” (*Job 5:13*)

²⁰ Kini mamni min mimə,

“Kughen Yermaru rirkun mə nətərigien kape narmamə yamə mine kharkun nar, in nar apnapig əmə.” (*Sam 94:11*)

²¹ !Kini takhapəh nhavəhsi-haktə-min-ien nəmehuə minə kape niməhuak! Meinai Kughen rimivəhsi-pre narimnar fam kimi əmiə mə tukrasitu irəmiə. ²² In rimivəhsi-pre nəmehuə minə kapəmiə rəmhen kin yo, Pol, mine Apolos, mine Pita, mə jaksasitu irəmiə. Mivəhsi-pre fam narimnar ye tokrei tanə mə tukrasitu irəmiə. Nar apnapig mə nakwənhamragh uə nakwənhamhə, uə nar yame ruatərhav ai taktakun uə yame tukripitərhav tuk nipig kirik, Kughen ravəhsi-pre fam narimnar mə tukrasitu irəmiə. ²³ Kini kimiə kape Kristo, kini Kristo in kape Kughen.

4

Nəməhuak minə Korin kamhavəh-si haktə atuk əriə minə tuk norien kape Kughen yame kasor

¹ Ror məknakin mə narmamə tukasəkeikei mhavəh əmawə rəmhen kin yorwok minə kape Kristo yame Kughen rimnərəhu-pə ye kwermimawə mə kimawə jaksor əpu nərigien kape Kughen yame rimnerkwaig kupan. ² Kini narmamə yame kasarha tuk narimnar kape yemehuə kirik tukasəkeikei masor huvə wok kapəriə mə nipig yamehuə kapəriə tukruə iran məm kapəriə wok, mirkun niniyen nəfrakisien irəriə. ³ Mərig tukmə kimiə uə narmamə pisin minə khamə tuksəm əmhen wok kafak, in nar apnapig

əmə. Kini yo atuk to yakpəh nəm-əmhenien kafak wok. ⁴ Kafak wok, yakaməm mə ratuatuk əmə. Mərig nar a rīpəh nhajoun-pənién mə yo yakatuatuk. Yermaru əmə in rīrkun nəm-əmhenien kafak wok. ⁵ Ror məknakin, takhapəh nishaimirenien nəkirien narmamə, mamhawhin əmə nīpig Yesu Yermaru tukruə iran. In tukrəhi-pə narimnar yamə mine kaserkwaig ye nəpignəpién tukruə ye nīkakien; kini mini-ərhav naha nhagin yame ramswiin yerki narmamə. Ye nīpig a Kughen tukrəgnəgin narmamə kīrikianə kīrikianə tuk narimnar yame kimisor.

⁶ Piak minə mine nowinik minə. Yakaməgkiar ye nīkarin kapəmru Apolos mə takhavəh nīrkunien ikin mhawhai əmiə iran. Kini tukmə nakhavəh nīprai nəgkiarién minə e, takasəkeiki mīsor əmə nəgkiarién yamə mine kwərai ta, mhapəh nhavəhsi-haktəyen narmamə tiksin mə iriə kishaktə pik, mhapəh nhavəhsi-əhuyen tiksin. ⁷ Rhawor e nakhamə ta mə kimiə nakshaktə rapita fam narmamə? Nīrkunien minə fam yame nakhavəh mīsasitu kin ye narmamə, Kughen pisin əmə rīmivəhsi-pre kimi əmiə. Mərig rhawor e nakasəgkiar ausit mhamə kimiə atuk naksor narimnar minə e?

⁸ Kimiə nakhamə ta mə nakwənhavəh fam ta nīrkunien tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakhapəh nīsakwəkwəyen kin nar kīrik yame ramsi-pən tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakwənhavəh ta nehuəyen ye narmaruyen kape Kughen, mhamə kimiə naksehuə mīsapita əmawə. Rīpi mə nakpihavəh ta nīrkunien məknenkin, kini kītawə-m kimiə kīpihavəh ta nehuəyen e, rīpihuvə. ⁹ Mərig rīpəh norien məknen. Kimawə aposol minə kimawə ye tanə əmə, rəmhen kin yermamə kīrik yame ravəh narpinien məkneikin mə tukhopni in apa rusərhav ikin. Narmamə minə fam ye tokrei tanə mine agelo minə ye neai kasəm əmawə mə nīmraghién kapəməwə tukrhawor pən iran mine. ¹⁰ Narmamə kīsərig mə kimawə yamə mine yakasofugin-pən tuk Yesu Kristo, yaksətəwao. Mərig kimiə nakhamə ta mə nakharkun nar. Kapəməwə nəsaninien rīkək, mərig kimiə nakhamə ta mə nəsaninien kapəmiə rarə. Narmamə khapəh nhasiaiye əmawə, mərig kamhasiai əmiə. ¹¹ In e nəfrakisien muə meriaji-pə tak-takun mine, nīkumhə raməs əmawə; kini yaksəkwəkwə, kini yakamhavən ye neipən mətīt, narmamə kamhauh əmawə, kini kapəməwə nimə rīkək. ¹² Kimawə atuk əmə yakasor pik wok ye kwermimawə. Nīpig kini-hah əmawə, mərig kimawə yakasəhuak kimi Kughen mə tukrīvəhsi-pən nīhuvəyen kimi əriə. Nīpig narmamə kasor ahas-pə kimi əmawə, mərig kimawə yaksapnapig əmə. ¹³ Nīpig narmamə kamhani hah

əməwə, mərig kimawə yaksəgkiar huvə əmə kimi əriə. Meriaji-pə taktakun mine, narmamə kasəm əməwə khamə kimawə yaksaha misəmhen əmə kin nəmkimikien kape tokrei tanə.

Tukasəkeikei misəri-pən norien kape Pol

¹⁴ Pəh nien mə yakamrai nəgkiarien minə e mə jakor əmiə naksauris; mərig yakamrai nəgkiarien minə e mə jaksig əmiə, meinai kimiə kafak kwajikovə yame minə yakorkeikei pik əmiə. ¹⁵ Kapəmiə nəmhajoun ripsaah yamə mine kashajoun əmiə kin Kristo. Kini ripimə kapəmiə tatə karin minə ten taosen kisasitu irəmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye Kristo, mərig kapəmiə tatə atuaturik kirikianə əmə, in e yo, meinai yimnhajoun swatuk kape nımraghien rerin kimi əmiə nipig yımauə rəmhen kin aposol kirik kape Yesu Kristo minıərhav-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə. ¹⁶ Ror pən, yakamaiyoh skai əmiə mə taksəri-pən kafak norien minə. ¹⁷ Ye norien e, yakamher-pre kin Timoti e yame yakorkeikei pik in rəmhen kin kafak kwajikovə atuaturik. In ramhatətə tim tim ye Yesu Yermaru. In tukrhajoun min əmiə kin norien yame yo yimnəri-pən ye nımraghien vi yame rımasi-pən tuk Yesu Kristo. Norien a yame yakamhajoun narmamə kin ye nıməhuak minə fam, apa ikin minə fam.

¹⁸ Kimiə minə tiksın nakasausit, mhamə ta mə to yakpəh nırerig-preyen tuk əmiə mətapig kin norien has kapəmiə. ¹⁹ Mərig pəh nien mə tuktu, yakaməkeikei murə min məm əmiə, tukmə Yermaru rorkeikei. Mə jakərig-ru nəgkiar-ausit-ien yame kamhani, mə jakəm-ru mə kamhavəh əfrakis nəsaninien uə nikam. ²⁰ Meinai narmamə yame Kughen ramarmaru irəriə, pəh nien mə iriə narmamə kape nəgkiarien əmə; mərig iriə kamhavəh nəsaninien kape Kughen ye nımraghien kapəriə. ²¹ ?Kini naksorkeikei naha? ?Mə jakurə məm əmiə yakuh əmiə? ?Uə jakurə məm əmiə masitu irəmiə ye norien huvə, meinai yakorkeikei əmiə?

5

Tukmə yəməhuak kirik ramapir apnapəg pın tuk nipiraovin, tukaməkeikei kher yerhav kin

¹ Kimnəvsao kin kimi yo kimə yermamə kirik yerkimie rimnəkrəh kin piraovin kirik, mamor ye norien hah kirik yame rapita norien kape narmamə yame khapəh nıəhuakien. In e rimnəkrəh kin pian vi kape kafan tatə. ² ! Mərig kimiə naksausit mhamə nıməhuak kapəmiə in rhuvə rapita! Rhuvə pik mə taksərig raha tuk təvhagə has yame yermamə a ramor, misher ye rhav kin ye nıməhuak

kapəmiə. ³ Nar apnapig yakpəh nəmirien kitawə-m kimia, mərig nətərigien kapətawə kirikianə əmə, rəmhen kin yame yakamarə kitawə-m kimia. Kini yaknəkir ta yermamə a tuk norien has yame in rimnor. ⁴ Nipig takhauə kirikianə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nərigien kafak mine kapəmiə kirikianə əmə. Nipig a in a, nəsaninien kape Yesu Yermaru tukraməmir irəmiə, ⁵ kini nipig a in a takseighan-pən kin kwən a ye kwermi Setan mə tukroriah nipran, kini rarar ye nərigien kafan, pəh Yesu Yermaru tukrivəh mīragh in nipig In tukruə mīn ye Nipig Kwasig.

⁶⁻⁷ Naksausit mhamə ta mə nakwəsəusik-əusik ye nhatətəyen kapəmiə, mərig nakseighan kin kwən a ruvrə naksəhuak kwis. Nar e ripəh nəmhenien. Yis rəkəskəh əmə ramher flaoa piəpiə raməsiis. Ye norien kirikianə əmə mīn, yermamə yame ramor təvhagə has tukroriah niməhuak piəpiə. Ye nipig kape Pasova kimawə nəmə Isrel yaksarakikin bred yame yis raməmir iran, masor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə mīn, taksher yerhav kin yor təvhagə has mīnə ye kuwhen kapəmiə, mə təvhagə has tukrirkək ye kuwhen kapəmiə. Taksor məknenkin pəh misatuatuk ye nīmri Kughen, mərig yakirkun mə naksatuatuk meinai Kristo rīmamhə rəmhen kin sakrefaes kape nivəh-mīraghien ətawə, rəmhen kin sipsip yame nəmə Isrel kimnhauh ye nipig kape Pasova. ⁸ Pəh kasor lafet misagien iran ye nipig m-fam meinai Kughen rīmirisin ətawə, rəmhen kin yame nəmə Isrel kasor lafet misagien meinai Kughen rīmikir ərhav əriə apa Ijip apa kupan. Mərig ye nipig a in a kimnasor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə mīn, pəh narmamə yamə mine kasor təvhagə has uə kasor ramahas-pən tuk narmamə, pəh tukhatərhav ye kwhen kapətawə. Kini pəh narmamə ye kwhen kapətawə, pəh iriə in əmə in əmə tukasor norien huvə misəfrakis.

⁹ Yakwərai ta nəkwəkwə kirik kimi əmiə mīmə takhapəh nisor-kwisien nar kimia narmamə yamə mine kasapir apnapig tuk nipiraovin. ¹⁰ Pa rīmə yakamni-əhu əmiə mə takhapəh nisor-kwisien nar kimia narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, nar apnapig mə norien kapəriə rahas rəmhen kin yame kasapir apnapig, masəptig kin nar, misəkrəh, maseikuə, masəhuak kimi nanmī nar. Narmamə khapsaah kisor məkneikin, tukmə nipig kitawə kisarə hanə ye tokrei tanə, to khapəh nisaptayen ye yor təvhagə has mīnə a. ¹¹ Mərig niprai nəkwəkwə yame yimīrai kimi əmiə mīmə takhapəh nisəriwək-kwis-ien kimia yermamə yame ramni mə in yeməhuak kirik, mərig raməkrəh kin piraovin, uə raməptig

kin nar, uə raməhuak kimi nanmi nar, uə ramni hah nar-mamə, uə ramapis kin niniimien ye nipig m-fam, uə rameikuə tuk nəkrəhyen. Takhapəh nisor-kwisien nar kimiə miriə, kini mhapəh nisəvigin-kwisien kimiə miriə. ¹² Pəh nien mə in kafak wok mə jakvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien. Mərig in wok kapəmiə mə takhavəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak yamə mine kasor təvhagə has minə e. ¹³ Kughen tukrəm əmhen narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Sher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kwhen kapəmiə.”
(Dut 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7)

6

Nəməhuak minə to khapəh nisərip-ərhavyen əriə minə ye kot tuk notgohyen kapəriə

¹ Tukmə nipig yermamə kiraru ye kwhen kapəmiə kawhek əriu minə, ror naurisien mə tukravəh nərigien kapəriu miravən ye kot, ikin narmamə yame khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen timəht kape narmamə ikin. Mərig pəh niməhuak in tukraməkeikei məm əmhen nərigien kapəriu.

² !Nakharkun mə tuk Nipig Kwasig, kimiə nəməhuak minə taksəm əmhen nimraghien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien! Kini tukmə taksəm əmhen narmamə kape tokrei tanə, ? rhawor e rikimiə raməsik mə nakhapəh nisəmhenien tuk nisəm-əmhenien kapəmiə mus mus minə?

³ !Nakharkun mə ye Nipig Kwasig taksəm əmhen norien kape agelo minə! Kini narimnar ye nimraghien kape tokrei tanə e, iriə rimar əmə tuk nəm-əmhenien.

⁴ Kini ror məkneikin mə tukmə nakasotgoh tuk nətərigien minə tiksın, ? rhawor e nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm timəht kapəmiə? Nəməhuak minə khapəh nhasiai-pikien namehuə kape kot meinai khapəh nisəmhenien tuk nəm-əmhenien nərigien kape nəməhuak minə.

⁵ Yakamni məkneikin mə taksərig misauris tukun. ?Mə rhawor? ?Yermamə kirik yerkimia rirkək tuk nərəhu-huvəyen timəht kape nəməhuak minə, uə nikam?

⁶ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiə nəməhuak minə nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen notgohyen kapəmiə minə.

⁷ Kimiə nakhavən ye kot mə tukəm əmhen kapəmiə tigoh. Nar e in e ramhajoun-pən mə nimisəviəkiə ye swatuk kape Kughen ye nimraghien kapəmiə. ?Rhawor? Tukmə kwən kirik ramor-ahas-pre kimik, rhuvə mə takəru-kin əmə. Tukmə

rameikuə iram mə tukrəkrəh, rhuvə mə takərukın məpəh.
⁸ Mərig nakhapəh nisorien məkneikın. Kimiə nəməhuak pawk
 minə, nakaseikuə irəmiə minə tuk nəkrəhyen, masor-ahas-pən
 tuk əmiə minə.

⁹ ?Nakharkun uə nikam mə yor təvhagə has minə to khapəh
 nhavəniyen apa ikin Kughen ramarmaru ikin, yame rimirpen
 mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə? Takhapəh
 nhaniyen nəfrakisien ye neikuəyen. In e nəfrakisien mə
 narmamə yamə mine kasapir apnapig, mine yamə mine
 kasəhuak kimi nanmi nar minə, mine yamə mine kasəkrəh kin
 piraovin, mine narman yamə mine kamhakir atuk əriə minə,
¹⁰ mine yəkrəh minə, mine narmamə yamə mine kasəptig
 kin nar, mine yame mine kisapis kin ninimien, mine yamə
 mine kamhani hah nhag yermamə, mine yamə mine kaseikuə
 tuk nəkrəhyen kimi narmamə to khapəh nhavəniyen apa ye
 rao ye neai, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan
 kwajikovə minə. ¹¹ Kini kimiə minə tiksın nimisor məknakin
 apa kupan. Mərig Nanmin kape Kughen kapətawə rimnəspir
 əmiə, mətu-karin əmiə mə kafan minə, mə kimiə taksatuatuk
 ye nimrin meinai nakamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo Yer-
 maru kapətawə.

Norien kape nəkrəhyen kin piraovin in təvhagə has

¹² Narmamə tiksın kamhani məkneikın mhamə, “Narimnar
 fam, rhuvə mə tukur.”* Mərig yo yakamni mə pəh nien
 mə narimnar fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın
 kamhani mhamə, “Narimnar fam rhuvə mə tukur.” Mərig to
 yakpəh neighanien kin mə narimnar minə en tuksarmaru ye
 nimirghien kafak. ¹³ Narmamə tiksın kamhani nuhpikiniyen
 ye norien kape nikirien nipiraovin mhamə, “Nəviginien in
 rhuvə tuk tip jir, kini tip jir rorkeikei nəviginien.” Mərig sərig-
 ru, tuk Nipig Kwasig, Kughen tukror infamien irəriu. Kini
 pəh nien mə Kughen ravəhsi-pə nipraitawə mə tukamhakir
 apis-apis ətawə minə. Mərig Kughen Yermaru rimivəhsi-pə
 nipraitawə mə tukhasiai In kin, kini pəh Kughen Yermaru In
 tukrarmaru irətawə tukun. ¹⁴ Ye kafan nəsaninien, Kughen
 rimivəh miragh Yesu Yermaru ye nimhəyen kafan; kini In
 tukrivəh miragh min ətawə.

¹⁵ ?Kini nakharkun uə nikam mə nipraitawə kape Kristo
 pisin əmə? ?Kini nakhamə ta mə rhuvə mə jakrəh niprak yame

6:10: Gal 5:19-21; Efes 5:5; Rev 22:15 **6:11:** Taet 3:3-7 * **6:12:** Nəmhajoun
 eikuə minə tiksın a Korin kimnhani mhamə niprai jir kape tokrei tanə əmə, Kughen
 ripəh nəm-pəniyen nahasien ye niprai jir, kini rhuvə əmə mə tukasor naha nhagin
 yame niprairə rorkeikei mə tukror, rəmhen kin piraovin uə ninimien. Mərig Pol
 ramni mə Kughen ramehuə yerkitawə mine ye nipraitawə. **6:12:** 1 Kor 10:23

6:13: 1 Tes 4:3-5 **6:14:** Rom 8:11; 1 Kor 15:20; 2 Kor 4:14

in kirikianə iriu Yesu Kristo, kini mivən mor kirikianə kin kimi piraovın kape swatuk? !Nikam! To yakpəh norien məkneikin tuk nıpig kirik. ¹⁶ ?Kini nakharkun uə nikam mə yermamə yame ramvən iriu piraovın kape swatuk, iriu kīrauə kirikianə əmə ye nıpran? Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Iriu tukrauə nıprairiu kirikianə əmə.” (Jen 2:24)

¹⁷ Mərig yermamə yame ramofugin-pən ye Yesu Yermaru, rımauə kirikianə iriu min ye nanmın.

¹⁸ Taksap ta mhavən isok tuk norien kape nivən-apnapigien tuk yermamə. Norien has pisin minə tiksın yame yermamə ramor, khapəh nisoriahıyen nıpran. Mərig tukmə yermamə ramor təvhagə has ye piraovın ramoriah nıpran.

¹⁹ ?Nakharkun uə nikam mə nıpraimiə in nimə kirik kape Kughen yame Nanmın kape Kughen ramarə ikin; kini Kughen rımiəvəsi-pre Nanmın kimi əmiə, mamarə irəmiə? Kini pəh nien mə kimiə kapəmiə atuk e kimiə ²⁰ meinai Kughen rıvəh ta nımrımiə ye nərokien yame nımrın rhaktə. Ror məkneikin, hasiai Kughen ye norien minə kape nıpraimiə.

7

Norien kape narkurəkien

¹ Taktakun ai, jakhorpın nəgkiarien kapəmiə yame nımisher-pə kin kimi yo ye nəkwəkwə. Nəfrakis, tukmə yerman kirik rımə tukrəpəh əgkəp əmə nıkirien piraovın, rhuvə əmə. ² Mərig narmamə khapsaah mine nıpiraovın kamhavən apnapig tuk əriə minə; ror məkneikin mə rhuvə əmə mə yermamə tukraməkeikei mivəh atuk kafan piraovın, kini piraovın tukrıvəh atuk min kafan yerman. ³ Yerman tukraməkeikei mamapır-pən tuk kafan piroavın tukmə piraovın rorkeikei, kini piraovın tukraməkeikei mamapır-pən tuk kafan yerman tukmə yerman rorkeikei. ⁴ Pəh nien mə piraovın ramarmaru atuk ye nıpran; mərig kafan yerman in tukrarmaru iran. Norien kirikianə rəmhen əmə ye yerman. In rapəh narmaru-atukien ye nıpran, mərig kafan piraovın ramarmaru iran. ⁵ Rıpəh nəmhenien mə yerman uə piraovın tukrıgın tuk nıpran, tukmə kirik rorkeikei. Mərig tukmə iriu kwis kweighan kin mırəmə tukrəpəh tuk nəhuakien, rhuvə əmə. Kwasig ikin, tukawəkeikei mırəuə kirikianə, tamə Setan rıvəvəsi-pən vəvəsi-pən kimi əriu. Yakamni məkneikin meinai kimiə fam nakhapəh nhaskaiyen. ⁶ Nəgkiarien e rıpəh norien mə takasəkeikei masor mared; mərig yakaməhitə əmə ye swatuk tuk norien kape mared. ⁷ Mərig ye nərigien kafak yakorkeikei mə narmamə tukhapəh nisorien mared rəmhen

kin yo. Mərig Kughen rimivəhsi-pə swatuk pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə, mor tiksın mə tukasor mared, tiksın tuksəriwək əmə.

⁸ Kini yakamni-pre tuk narmamə yamə mine kipəh nisorien mared mine nıpiraovın yame kimhə tan kin əriə, rhuvə mə tuksəriwək əmə rəmhen kin yo. ⁹ Mərig tukmə kaseinein nisarmaruyen ye nıprairiə, rhuvə mə tukasəkeikei misarkurək pəh rikiria tukripəh nəsik-pikien piraovın uə yerman.

¹⁰ Kimiə yamə mine nakwəsarkurək, yakamni-pre nəgkiarien e tuk əmiə. Mərig pəh nien mə kafak nəgkiarien, mərig kape Yesu Yermanu. Ramni mimə, “Piraovın tukripəh nəpəhyen kafan yerman.” (Mat 5:32) ¹¹ Mərig tukmə rəpəh in, pəh tukripəh nəri-pən-minien yerman pisin kirik; uə, tukmə rhawor, pəh tukrirerig-pən min tuk kafan yerman. Kini pəh yerman tukripəh nəpəhyen kafan piraovın.

¹² Kimiə yamə mine kapəmiə narman uə nıpiraovın khapəh nisəhuakien, in e kafak nəgkiarien, mərig pəh nien mə nəgkiarien kape Yesu Yermanu. Yakorkeikei mimə tukmə kimiə kirik, kafan piraovın rıpəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, yerman tukripəh nəpəhyen. ¹³ Kini tukmə kimiə kirik, kafan yerman rıpəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, piraovın tukripəh nəpəhyen. ¹⁴ Tukror məknakin meinai nıpig piraovın kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karin min kafan yerman mə kape Kughen. Kini nıpig yerman kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karin min kafan piraovın mə kape Kughen. To rıpipəh norien məkneikin, to kapəmiə kwajikovə minə, iriə kape tokrei tanə əmə. Ror məkneikin mə Kughen ramərəhu karin iriə mə kafan minə, meinai rinərəhu-karin ta tatə mine mamə.

¹⁵ Mərig tukmə yame rıpəh nəhuakien rorkeikei mə tukrəpəh kafan piraovın uə yerman yame raməhuak, seighaan əmə kin mə tukrəpəh. Yermamə yame raməhuak, yerman uə piraovın, Kughen rıpəh nərkis-ofuginien əriə ye narkurəkien a. Kughen rimnokrən kin ətawə mə tuksarə mar ye nəmərinuyen. ¹⁶ !Piraovın! Tukmə ror nımraghien atuatur kafam tukror swatuk Kughen tukrivəh mıragh kafam yerman. !Kini yerman! Tukmə ror nımraghien atuatur kafam tukror swatuk Kughen tukrivəh mıragh kafam piraovın.

¹⁷ Mərig in əmə e nıpig Kughen rimnokrən kin əmiə, nımnasarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermanu rimnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. In e kafak nəgkiarien yakamərəhu kimi nıməhuak minə fam. ¹⁸ Tukmə yermamə kirik, kimnəsıg-pən ta in nıpig Kughen

rimnokrən kın in, pəh in tukripəh ner kwaigien tukun. Kini tukmə yermamə kirik, kipəh nəsigpənien in nipig Kughen rimnokrən kın in, pəh tukripəh nətəyən mə kavəh nao kimin. ¹⁹ In nar apnapig əmə tukmə kimivəh nao kimi yermamə kirik uə kipəh nivəhyen nao kimin. Nar keikei kapətawə yame tuksəri-pən nəgkiarien kape Kughen. ²⁰ Mərig nipig Kughen rimnokrən kın əmiə, nimnasarə ye narəyən pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rimnərhəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. ²¹ ?Nipig Kughen rimnokrən kın ik, ik slef əmə kirik uə? Rikim tukripəh nəsik-pikien; mərig tukmə nakirkun nəri-pənien swatuk yame kamrisin slef minə iran, əri-pən. ²² Ror məkneikin meinai yermamə yame in slef əmə nipig Kughen Yermaru rimnokrən kın in, in ruauə yermamə yame Kughen rimirisin ta in. Kini yermamə yame pəh nien mə slef nipig Kughen Yermaru rimnokrən kın in, in ruauə slef kape Yesu Kristo. ²³ Kughen rivəh ta nimrimia ye nərokien yame nimrin rhaktə. Takhapəh min nisətəyən mə takhauə slef kape yermamə min kirik min. ²⁴ Piak minə mine nowinik minə. Nipig Kughen rimnokrən kın əmiə, nimnisarə ye narəyən pisin pisin minə, kini rhuvə mə nakasarə əmə məknenkin kimia Kughen.

²⁵ In e nəgkiarien kirik kapəmiə narmamə wi yamə mine khapəh hanə nisorien mared. Yəkpəh nivəh-atuatukien natuakəmien kirik tuk Yesu Yermaru, mərig yakamni əmə ye nətərigien kafak. Mərig kimia nakwənharkun mə yakaməkir norien minə ye norien yame ratuatuk, meinai Yesu Yermaru rikin rehuə tuk yo mamasitu irak. ²⁶ Ye kafak nərigien yako-rkeikei mə takasarə əmə məknenkin mamhavən, meinai nipig əutən minə kwənhauə. ²⁷ ?Rhawor? ?Naknarkurək ta? Takpəh narha-kinien swatuk tuk nəpəhyen kafam yermamə. ?Rhawor? ?Nakpəh norien mared? Takpəh narkutien tuk nikirien kafam kirik piraovin. ²⁸ Mərig tukmə nakvən markurək, pa rimə nakaməsik natuakəmien kirik. Kini tukmə piraovin wi kirik ramvən markurək, pa rimə raməsik natuakəmien kirik. Mərig narmamə yamə mine kwəsarkurək tukasarə ye nipig əutən ripsaah ye kapəriə narəyən. Kini yakorkeikei mə jakni-əhu əmiə mə takhapəh nisarkurəkien tamə naksarə ye nipig əutən minə a.

²⁹ Piak minə mine nowinik minə, in e niprai nəgkiarien kafak. Nimraghien kapətawə ye tokrei tanə e ruəkwəkwə. Ror məkneikin mə yermamə yame rinarkurək ta tukraməkeikei maməmnhawkwə tuk norien wok kape Yesu Yermaru rəmhen kın yame yermamə yame ripəh hanə narkurəkien rirkun nəmnhawkwə tuk norien wok kape Yesu Yermaru. ³⁰ Kini

tukmə yermamə kirik rikin rəpou, rhuvə mə tukror əmə wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin rīpəh nəpouyen. Kini tukmə yermamə kirik rikin ragien, rhuvə mə tukror wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin tukrəukəh tukun. Kini tukmə yermamə kirik raməvrə, rikin tukrīpəh nīvəniēn tuk narīmnar yame ravəh, mamor əmə wok kape Kughen. ³¹ Kini tukmə yermamə yame ramor bisnes ye tokrei tanə, tukraməkeikei mīrkun mə kafan bisnes in nar apnapig əmə, meinai ye tokrei tanə e mīne nīhuvəyen kafan tikrīpīrkək.

³² Yakorkeikei mə rikimiə tukrīpəh nəsik-pikien nar kirik kape tokrei tanə e. Ror pən, tukmə kwən kirik rīpəh narkurəkien, rikin raməsik pik wok kape Yermaru mə tukrhawor-pən iran mīne mor riki Yermaru ragien tuk wok yame in ramor. ³³ Mərig yermamə yame rīmnaurək, rikin raməsik pik əmə narīmnar kape tokrei tanə mə tukrhawor pən iran mīne mor piraovīn kafan rikin ragien, ³⁴ kini kafan nərigien ramvən tuk nar kīaru: kafan piraovīn mīne wok kape Yesu Yermaru. Kini piraovīn yame rīpəh narkurəkien, uə piraovīn wi, rikin raməsik pik wok kape Yermaru, mə tukrhawor pən iran mīne kin nīpran mīne nərigien kafan rīpəh nəmkəmīkien ye nīmri Kughen, mə in yermamə kape Kughen. Mərig piraovīn yame rīmnaurək ta, in ramətərig pik tuk narīmnar kape tokrei tanə mə tukrhawor mor kafan yerman rikin ragien.

³⁵ Yakamni-pre nəgkīarien mīnə e tuk nīvəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə. Mərig pa rīmə yakamni-əhu əmiə. Mərig yakorkeikei mə taksəri-pən swatuk kape nīmraghien yame ratuatuk, kini rikimiə tukraməsik pik wok kape Yesu Yermaru.

³⁶ Mərig tukmə kīrpen yerman kirik mīne piraovīn wi kirik tuk narkurəkien, kini yerman rīmə tukrīwhin pi pom piraovīn, mərig taktakun ai rikin raməsik mə tukrīpəh nīwhin-minien narkurəkien, meinai pian a rīnaməpiəwharu, kini taktakun ai kwən a rikin rəsik mə rhuvə pəh karkurək-rə kapəriu. Rəmhen, kīrarkun narkurəkien kapəriu, pa rīmə kawəsik natuakəmīen kirik. ³⁷ Kini tukmə kīaru mīn kaworkeikei mə tukwarkurək, mərig yerman rikin rīmnaşik ta mə tukrəpəh narkurəkien, kini kīpəh hanə nīrpenien əriu mə tukwarkurək, kini kwən a ramarmaru ye nīpran, kini rikin raməsik mə tukrīpəh nīkīrien pian a, in mīn a ramor norien atuaturək. ³⁸ Ror məkneikin mə yermamə yame ramarkurək iriu pian wi, in ramor nar atuaturək; kini mərig yerman kirik rīmə tukrəpəh əgkəp-əmə nīkīrien piraovīn, in ramor nar huvə rapita.

³⁹ Piraovīn tukraməkeikei marə iriu kafan yerman ye nīpig mīfam; mərig tukmə kafan yerman rīmha, in

rirkun narkurək-pəniēn ye yerman pisin min kirik yame in rorkeikei. Mərig nar kirikianə əmə, in tukraməkeikei markurək-pən ye kwən kirik yame raməhuak kimi Yesu Yermaru. ⁴⁰ Mərig ye kafak nətərigien, tukmə piraovin yame kimhə tan kin rīpəh narkurək-minien, nar a rhuvə rapita yame kimini kimə in tukrarkurək. Kini rīkik raməsik mə Nanmin kape Kughen raməmīr irak mivəhsi-pə nəgkiariēn e kimi yo mə jakni.

8

Nəviginiēn yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə (Rom 14:1-23; 1 Kor 10:14-33)

¹ Kini taktakun ai jakəgkiar ye nəviginiēn yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar. Kitawə kharkun mhamə, “Kitawə m-fam kamhavəh nirkunien.” “Nirkunien” in nar kirik yame ramor narmamə kasausit tukun, mərig in e norien kape norkeikeiyen yame ravəhsi-haktə nīmraghien kape narmamə. ² Tukmə yermamə kirik rīkin raməsik mə rirkun pik nar, mərig in rīpəh hanə nirkunien nar kirik yame in tukrīpīrkun. ³ Mərig yermamə yame rorkeikei Kughen, Kughen rirkun in.

⁴ ?Kini rhawor ye nəviginiēn yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə? Kitawə kharkun mə nanmi nar in nar apnapig əmə kirik ye tokrei tanə; kini kughen kwəskwəh minə kharkək; mərig Kughen kirikianə əmə. ⁵ Kamni kimə, “kughen kwəskwəh minə” mine “yermaru kwəskwəh minə” khapsaah eikin e. In e neikuəyen əmə. Mərig nəfrakisien narmamə tiksīn kasəhuak kimi əriə. Mərig nar apnapig kughen kwəskwəh minə aikin, apa ye rao ye neai uə in e ye tokrei tanə, ⁶ mərig tuk ətawə, Kughen kirikianə əmə, in e Tatə Kughen. Narimnar m-fam ramsi-pən iran. Kini In ravəhsi-pə nīmraghien kimi ətawə mə kitawə tuksor nəkwān. Kini Yermaru kirikianə əmə, in e Yesu Kristo. Kini Kughen rīmnor swatuk kimin mə tukror narimnar fam ye neai mine ye tokrei tanə. Kini Kristo rīmnor swatuk kimi ətawə mə kitawə tukhamragh.

⁷ Mərig pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nəgkiariēn e. In apa kupan, kimiə tiksīn nīmnasəhuak kimi nanmi nar minə ye nīpig m-fam. Kini taktakun ai, nīpig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, rīkimiə raməsik mə nakhasiai əfrakis kughen kwəskwəh minə a. Nhatətəyen kapəmiə rīpəh nīskaiyen, kini nīpig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nakamhagin mhata mə nakasor təvhagə has. ⁸ Mərig nəviginiēn to rīpəh norien ətawə khauə ipakə tuk Kughen. Tukmə khapəh nīsəniēn nusai nar

a, uə kisən nusan, nətərigien kape Kughen tuk ətawə rəmhen əmə.

⁹ Rhuvə əmə. Nakharkun nisəri-pənien naha swatuk yame naksorkeikei mə taksəri-pən. Mərig takhapəh nisorien nar kirik mə in tukror mə yeməhuak kirik yame nhatətəyen kafan rīpəh niskaiyen tukrəm kini rətərig pīk tukun kini mīmīr ye nhatətəyen kafan. ¹⁰ Yakamni məkneikin meinai tukmə kimiə yamə mine nakwənhavəh ta nirkunien e nakhavən ye nəkwai nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin minə a mə taksən nusai nar, kini yermamə kirik yame nhatətəyen kafan rīpəh niskaiyen raməm, ?rikin tukrhaw-əsik? Tamə naksən nusai nar, mhavi-pən kafan nətərigien, kini in min ramvən imə mən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar; kini kafan nərigien ror kīraru tukun. ¹¹ Ror məkneikin mə kimiə yamə mine nakwənharkun ta mə kughen kwəskwəh rīrkək, naksor piaumiə yame Kristo rimamə tukun, yame rīkin rīpəh niskaiyen, rəpəh kafan nhatətəyen ye Kristo. ¹² Nīpig naksor norien has e ye kimiə kirik, kini masoriah rīkin yame rīpəh niskaiyen, masor min norien has ye Yesu Kristo. ¹³ Ror məkneikin mə tukmə nar kirik yame yakamən ramor piak ramīmīr ye kafan nhatətəyen, kini rhuvə mə jakpəh-nən-minien nəviginien a, mə in tukrīpəh min nīmīrien ye kafan nhatətəyen.

9

Pol ramni mə ratuatuk mə narmamə tukhasiai in mhavəhsi-pən narok kimin rəmhen kin aposol

¹ ? Rikimiə raməsik mīmə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, uə nīkam? !Əwəh, yakirkun! ?Yo aposol kirik uə nīkam? !Əwəh, yo en! ?Yimnəm Yesu Yermaru kapətawə kin nīmrik uə nīkam? !Əwəh, yimnəm! ?Kimiə e kwənkwaī wok kafak yame yimnor ye nhag Yesu Yermaru, uə nīkam? !Əwəh! ² Tukmə ror narmamə tīksin kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol. Mərig nəfrakisien mə kimiə to nakhapəh nhaniyen məknakin, meinai nīmraghien kapəmīə ye Yesu Yermaru ramhajoun-pən mə yo aposol kirik.

³ Yakamhorpin nəgkiarien kape narmamə tīksin yamə mine kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol kirik. ⁴ ?Ratuatuk mə kimawə aposol minə yaksaiyoh əmiə kin nəviginien mine nar yame tuknim, uə? Əwəh, ratuatuk əmə. ⁵ Aposol minə tīksin, mine naorahi Yesu Yermaru minə, mine Pita, kapəriə nīpiraovin yamə mine kasəhuak kimnamhakwasig kin əriə mhatərhav masəriwək nīpig kimnasor wok kape Yesu Yermaru. ?Kini ratuatuk mə kimawə jaksor min məknakin,

uə nɪkam? ⁶ ? Uə rikimiə raməsik mə yo mine Banabas, kimru pisin əmə jakawəkeikei mawor wok atuk tuk mane tuk nəviginien nəmru mine napirien mine nəriwəkien?

⁷ Sərig-ru. ?Nakharkun mə to mobael kirik ror wok kini rikin ripəh norkeikeiyen mə tukərok in tukun uə? Nɪkam, rorkeikei mə tukərok in. ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik rəsım, kini mɪpəh nɪvəhyen kwənkwan mən uə? ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik raməvigin nar mıragh, to ripəh nənien kirik uə?*

⁸ ?Rikimiə raməsik mə ta mə narımnar yamə mine yakamni ramsi-pən əmə ye nərigien kape narmamə uə? !Nɪkam! Kini loa ramni mɪn əmə nar kirikianə yame yakamni. ⁹ Kimirai ye loa kape Moses kimə,

“Nɪpig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nini-əhuyen.”† (Dut 25:4).

?Rhawor? ?Riki Kughen raməsik əmə hos, ¹⁰ uə raməsik mɪn ətawə? Əwəh, kimivəhsi-pə loa e tuk kapətawə nihuvəyen, meinai narmamə yamə mine kasəkupən mamhahu nar ye nəsimien, mine yamə mine khakwasig mamhavəh, iriə m-fam nərigien kapəriə kirikianə əmə mə tuksən nəviginien ye nəsimien a. ¹¹ Ye wok mɪnə kapəmru irəmiə, rəmhen kɪn mə yakəwəsım kirik, mə kimiə taksəvigin ikin; in e mə kimiə takhavəh Nanmɪn kape Kughen. ?Kini rhawor? ?Riskai tuk əmiə mə taksarpin nasituyen mhavəhsi-pə mane rəmhen tuk nəviginien nəmru uə? ¹² Narmamə pisin mɪnə kharkun nɪsaiyohyen əmiə kɪn nəviginien; kini ratuatuk əmə, meinai iriə kasor wok kape Kughen. ?Kini rhawor irəmru Banabas? Naiyohyen kapəmru in ratuatuk əgkap.

Nar apnapig yakrarkun nɪwəkeikeiyen kimi əmiə tuk nərokien kape wok kapəmru, mərig kimru yakrapəh nɪwaiyohyen. Kimru rikimru ragien əmə mə jakrapəh nɪrəəhyen nərokien, nar apnapig mə narəyen kapəmru rəutən, tamə yakravəh nərok, narmamə khani hah əmru tuk wok kapəmru, mɪsətapig kɪn nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo yame yakarəni-ərhav. ¹³ ?Nakharkun uə nɪkam mə narmamə yamə mine kasor wok ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamhavəh nəriə aikin nəviginien rəmhen kɪn nərokien kapəriə? Kini narmamə yamə mine kasor wok ye tebol, ikin kamor sakrefaes ikin, kamhavəh nəriə aikin nəviginien rəmhen kɪn nərokien kapəriə. ¹⁴ Ye swatuk kirikianə əmə mɪn,

* **9:7:** Nəgkiarien kape Gris ramni, “?Nakharkun mə to yermamə kirik ramarha tuk sipsip, to ripəh nɪnimien melek kape sipsip?” † **9:9:** Dut 25:4 ramni mə tukmə nar mıragh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukripəh nəviginien. Əm-ru mɪn 1 Tim 5:18. **9:10:** 2 Tim 2:6 **9:11:** Rom 15:27 **9:12:** Wok 20:34; 2 Kor 11:9 **9:13:** Dut 18:1-3

Yesu Yermaru rimni mə narmamə yamə mine kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, tukaməkeikei kīvəhsi-pən nərokien kapəriə meinai kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə.

¹⁵ Mərig yakrapəh niwaiyohyen əmiə kin narimnar yame ratuatuk mə to yakwaiyoh kin. Mərig pəh nien mə yakam-rai nəkwəkwə e mamaiyoh kin nərokien. Rikik ramagien əmə mīmə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen, kini kīpəh nərokien yo iran. Ror pən, yakpəh norkeikei-əgkəpien mīmə kimiə taksərok yo iran. ¹⁶ Mərig pəh nien mə yakam-suit mə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, meinai Kughen raməkeikei kimi yo mə jakni-ərhav. !Kini nəmhəyen ehua tukruə tuk yo tukmə yakpəh nəvsao-ərhavyen kin nəgkiarien huvə! ¹⁷ Mərig tukmə yakamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen meinai yakorkeikei mamor məkneikin, ratuatuk əmə mə jakvəh nərokien iran. Mərig Kughen e in e rimirpen yo mə jakor wok e, kini ror məkneikin mə jakaməkeikei mamor. ¹⁸ ?Kini naha nhagin e kafak nərokien? In əmə e, mə nīpig yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, yakamni-ərhav ap-napig əmə, mīpəh nīvəhyen nərokien iran. Kini ror məkneikin yakpəh naiyohyen kin nar kīrik, nar apnapig in ratuatuk mə to yakaiyoh kin.

¹⁹ Yermamə kīrik rīpəh narmaruyen irak, mərig yīmivəhsi-əhu atuk yo mə yo slef əmə kape narmamə mi-fam mə jakvi-pə narmamə khapsaah khauə tuk Yesu Kristo. ²⁰ Nīpig yimnaməriwək kimawə nəmə Isrel, yimauə rəmhen əmə kin nəmə Isrel, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. Kini nar apnapig loa rīpəh narmaruyen irak, nīpig yimnəsəriwək kimawə miriə narmamə yamə mine kasəri-pən loa, yimauə məmhen kin əriə, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. ²¹ Nīpig yimnaməriwək kimawə narmamə yamə mine loa rīpəh narmaruyen irəriə, yimauə məmhen kin əriə. Yimnor məkneikin mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. (Mərig yakpəh narakikinien loa kape Kughen. Nikam. Loa kape Kristo ramarmaru irak.) ²² Nīpig yimnaməriwək kimawə narmamə kapəriə nhatətəyen rīpəh niskai-pikien, yimauə məmhen kin əriə mə jakvi-pə əriə pəh khauə tuk Kristo.‡ Yimauə məmhen kin narmamə mīfam, mə ye norien minə fam jakvi-pə tiksīn khauə tuk Kristo. ²³ Yakamor məknakin mə nəvsaoyen huvə tukrivən ikin minə fam mə yo min jakvəh nīhuvəyen yamə mine iriə kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran.

9:14: Mat 10:10; Gal 6:6 **9:16:** Jer 20:9 **9:20:** Wok 21:20-26 ‡ **9:22:** Narmamə mine e kapəriə nhatətəyen rīpəh niskai-pikien, iriə e yamə mine khamə ta mə rahas tuk nənien nusai nar yame kīvəhsi-pən ta kimi kughen eikuə minə. Kini nīpig Pol rimnamarə iriə miriə, in min rimipəh nənien nusai nar a. **9:22:** 2 Kor 11:29

²⁴ ?Nakharkun uə nikam mə, ye naiyuyen, narmamə m-fam taksaiyu, mərig kirikianə əmə tukrapita fam əriə? Kini rhuvə mimə kimiə taksaiyu ye norien kape naiyuyen yame tak-sarkut pik mə taksor win. ²⁵ Narmamə yamə mine kisorkeikei mə taksaiyu ye naiyuyen tukhawhai əriə minə ye naiyuyen, mə taksor win mhavəh nərokien kirik yame to ripəh nəmirien ror tu. Mərig kitawə kisaiyu mə taksor win mhavəh nar kirik yame tukraməmır kape rerin. ²⁶ Ror pən yakpəh naiyu-apnapig-əməyen rəmhen kin yermamə yame ramaiyu tuk nəvkirien ramaiyu; kini yakpəh narukien kin kwermik rəmhen kin yermamə yame ramor boksing ramaruk kin kw-ermin maməsik nimagogo. ²⁷ Nikam. Yakawhai nıprak mimə tukror wok atuə kin kafak, mə nıpig yakwəni-ərhav ta nəvsaoyen huvə kimi narmamə khapsaah, iriə tukhauə ye naiyuyen a, kini yo jakpəh nuəyen rəmhen kin yermamə kirik yame rimnakapir loa kape naiyuyen, kini karakikin in ye naiyuyen.

10

Pol ramni-ərhav norien kape nəmə Isrel kupan

¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə takharkun mə nıpig ripmawə minə kamnhaier Ijip, napuə rimuvrig əpis əriə m-fam; kini iriə m-fam kimisəviəfugin ye tahik. ² Kini Kughen rimnor baptaes irəriə m-fam ye tahik mine napuə a, mə tukhauə narmamə kape Moses minə. ³ Kini iriə m-fam kimisən nəviginien kirikianə əmə yame rimasi-pən ye Nanmin kape Kughen. ⁴ Kini mhanım nu kirikianə əmə yame rimasi-pən ye Nanmin kape Kughen, meinai kimnhanım nu ye kapier kape Nanmin kape Kughen yame kimnasəriwək iriə min, yame in e Yesu Kristo. ⁵ Nar apnapig iriə kimisor məkneikin, mərig iriə khapssah, Kughen rikin ripəh nagienien tuk əriə, kini kwənhamhə apa ikin pisin pisin apa ye tipəvsik.

⁶ Kini Kughen rimneighan kin narımnar minə e mə tukror kwirig kimi ətawə e towei mine mə kitawə tukhapəh nhasıgovinien norien has kape kaha minə kupan, mhapəh nisərəhu-pənien nərigien kapətawə ye norien has minə rəmhen kin yame kimnasor apa kupan. ⁷ Takhapəh nisəhuakien kimi nanmi nar rəmhen kin yame iriə tiksın kimnasəhuak kimi nanmi nar kupan. Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə kimisəkwətə mə tüksəvigin mamhanim, kini masərer mə tüksor danis e yame ravi-pən əriə ikin rahas ikin.” (Eks 32:6)

⁸ Rahas mə kitawə tukhavən apis apis tuk ətawə minə rəmhen kin yame kimnasor kupan kini iriə m-fam twenti tri taosen kimnhamhə ye nipig kirikianə əmə. ⁹ Rahas mə kitawə tüksor narimnar yame ravi-pə niemha kape Kughen Yermaru rəmhen kin yame iriə tiksın kimisor kupan, kini snek rəs əriə khamhə. ¹⁰ Rahas mə naksatmunmun ye Kughen rəmhen kin yame iriə kimnasor kupan, kini agelo kape nimhəyen rhopni əriə.

¹¹ Narimnar minə a kimnhauə ye nimraghien kape kaha tu minə apa ye tipəvsik, mamor kwirig kimi ətawə tukun. Kini kimirai-pən nəvsaoyen minə a ye nəkwəkwə mə tukramsig ətawə e towei mine meinai Nipig Kwasig ruauə ipakə. ¹² Kini tukmə rikimiə raməsik mimə nakasərer tim tim, takasərig əmiə, meinai kimiə min nakharkun nimirien ye norien has minə e. ¹³ Nivəhsi-pən vəhsi-pəniyen yame ramuə ye nimraghien kapəmiə, in rəmhen əmə kin yame kimnor fam ye narmamə minə. Mərig nipig m-fam, Kughen ramor kafan nəgkiariyen. Kini In ripəh neighanien kin nivəhsi-pən vəhsi-pəniyen kirik tukruə ye nimraghien kapəmiə yame in riskai rapita nəsaninien kapəmiə. Mərig nipig nivəhsi-pən vəhsi-pəniyen ramuə ye nimraghien kapəmiə, Kughen tukror swatuk kirik mə takharkun nisərer-timtimien, mə nar kirik tukripəh nivi-pəniyen əmiə ye nahasien.

Nanmi nar mine nəməhuak minə
(Rom 14:1-23; 1 Kor 8:1-13)

¹⁴ Ror məkneikin, yo minə tiksın, sap ta ye norien kape nəhuakien kimi nanmi nar minə. ¹⁵ Kimiə nakharkun nar, kini misəkir atuk nəgkiariyen kafak mə in rhuvə uə rahas. ¹⁶ Nakharkun mə nipig kitawə kasən Nəviginien Rhakə, kamhani vi vi Kughen tuk ninimien, mamhanim, rəmhen mə kitawə kwənhauə ye niprai Kristo misor kirikianə. Kini nakharkun mə nipig kitawə kasən bred yame kaməkapir-pir kaməwhai, kitawə kwənhauə kirikianə kitawə Kristo. ¹⁷ Kitawə khapsaah, mərig kisəmhen əmə kin mə nipraitawə kirikianə əmə, meinai bred kirikianə əmə, kini kitawə m-fam kasən bred a.

¹⁸ Nakharkun mə nipig narmamə kasən nusai nar yame pris rivəhsi-pən ta kimi kughen kirik, rəmhen kin mə kasəhuak kwis iriə pris kimi kughen a.

¹⁹ ? Nakharkun niprai nəgkiariyen kafak? ? Nakhamə ta mə yakamni mə nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi

nanmi nar, nəsaninien aikin kafan uə? Nikam, rikək. ?Mərig rhawor? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nanmi nar iriə kughen əfrakis minə uə? Nikam. ²⁰ Mərig yakamni mə nipig narmamə kasor sakrefaes kimi nanmi nar, yarmhə en. Pa rimə sakrefaes a ramvən kimi Kughen. Kini yakpəh norkeikeiyen mə taksor kirikianə kimiə yarmhə. ²¹ Takhapəh nhavəniən misən bred mine waen kape Nəviginien Rhakə, misarə mhavən min ye nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin misən nar yame kamor sakrefaes kin mine waen kape yarmhə minə. ²² Naksor məkneikin masor Yesu Yermaru ramor jalus tuk əmiə. ? Rikimiə raməsik mə ta mə nəsaninien kapəmiə rehuə rapita Kughen uə?

²³ Narmamə tiksın kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame niprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə norien minə fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame niprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam ravəhsi-haktə nimraghien kapətawə. ²⁴ Ripəh nihuvəyen mə kimiə kirik tukrərig pisin əmə in; mərig tukraməkeikei mamərig in minə tiksın. ²⁵ Sən nusai naha nar miragh yame kavəh nimrin ye maket, mərig takhapəh nisaiyohyen tukun mə kwəsor ta sakrefaes kin kimi nanmi nar uə nikam, kini rikimiə tukripəh nətərig-pikien tukun. ²⁶ Norien e rhuvə əmə meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Tokrei tanə e, mine narimnar fam aikin, iriə kape Kughen Yermaru.”

(Sam 24:1)

²⁷ Kini tukmə yermamə yame ripəh nəhuakien raiyoh ik mə takvən ye nəkwai nimə kafan mawəvigin kwis, kini rikim tukragien mə takvən. Ən naha nhagin yame ravəhsi-pre, mipəh naiyohyen tukun mə kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar uə nikam. Rikim tukripəh nətərig-pikien tukun. ²⁸ Mərig tukmə ramni-pre tuk ik mimə, “Kimnor sakrefaes ye nusai nar miragh e kimi nanmi nar,” kini rhuvə mə takpəh nəniən, tamə raməm ik nakamən, rikin raməsik mə nakamor təvhagə has. ²⁹ Pəh nien mə nar has tuk ik, mərig in nar has ye nətərigien əmə kafan. Narmamə tiksın khamə, “?Mərig rhawor e nətərigien kape yermamə kirik raməkir kafak norien yame yakorkeikei mə jakor, kini mamətapig kin yo mə jakpəh norien nar kirik? ³⁰ ? Tukmə yakamni vi vi Kughen tuk nəviginien, kini mamən, rhawor e narmamə kamhani mhamə yakamor təvhagə has ye nimri Kughen? !Yaknəhuak-pən ta

ye nəviginien al!" ³¹ Mərig yakamni mə naha nhagin yame taksor, tukmə nakasəvigin, uə nakamhanım, takasəkeikei misor əriə m-fam ye norien yame ravəhsi-haktə nhag Kughen. ³² Takhapəh nisorien mə yermamə kirik tukrimir ye kafan nhatətəyən, nar apnapig mə in yemə Isrel, uə yemə Gris, uə yermamə kirik ye niməhuak kape Kughen. ³³ Sor norien a rəmhen kin norien kafak yame yakamarkut mə jakor riki narmamə m-fam rikiriə tukragien tukun ye norien minə fam. Yakamor məkneikin meinai pəh nien mə yakamərig pisin əmə yo, mərig yakamərig nukwhao mə Kughen tukrivəh miragh əriə.

11

¹ Takhasigəvin yo rəmhen kin yame yo yakamsigovin Yesu Kristo.

Norien kape nəhuakien

² Yakamni vi vi əmiə meinai nakhapəh nisəru-kinien yo ye narımnar fam yame yımnor kini mamhajoun, kini nakharaptərəkın nhajounien yamə mine yımnhajoun əmiə kin.

³ Mərig yakorkeikei mə kimiə m-fam takharkun mə kapən kapə narmamə m-fam, Kristo, in ramarmaru irəriə; kini kapən kapə piraovin, kafan yerman, in ramarmaru iran. Kini kapən kapə Kristo, in Kughen, ramarmaru iran. ⁴ Tukmə yerman kirik raməvəvhao nıpig in raməhuak uə nıpig ramni-əhrav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin, in ramor auris Kristo. ⁵ Mərig piraovin ramor auris kafan yerman tukmə rıpəh nəvəvhaoyen ye nıpig yame raməhuak uə nıpig ravəhsi-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pən kimin. Norien a ror naurisien rəmhen kin yame kimnəki kapən kapə rıpiəpiə. ⁶ Rhuvə mə piraovin kirik yame rıpəh norkeikeiyen mə tukrəvəvhao məknakin, rhuvə mə tukəki kapən kapə pəh narmamə tukhani mə in yerman, pəh in tukrauris tukun. Tukmə norien a ror auris tukun, rhuvə mə tukrəvəvhao. ⁷ Rhuvə mə narman tukhapəh nisəvəvhaoyen ye nıpig kape nəhuakien meinai Kughen rimnor yerman ravəh nanmin kafan, mə tukəm-pən nihuvəyən iran kape Kughen; mərig tukəm-pən nihuvəyən kape yerman ye piraovin. ⁸ Ror məkneikin meinai in apa kupan, pəh nien mə Kughen rimivəh piraovin mor yerman kin; mərig rimivəh yerman mor piraovin kin. ⁹ Kini pəh nien mə Kughen rimnor yerman mə tukrasitu ye kafan piraovin, mərig rimnor piraovin mə tukrasitu ye kafan yerman. ¹⁰ Ror məknakin mə piraovin

10:30: 1 Tim 4:4

10:31: Kol 3:17

10:32: Rom 14:13

10:33: 1 Kor

9:20-22

11:1: 1 Kor 4:16

11:3: Jen 3:16; Efes 5:23

11:7: Jen 1:26-27

11:9: Jen 2:18-23

tukraməkeikei məvəvhao ramor nımtətien mə in ramsiai kafan yerman pəh agelo minə tuksəm kharkun mə ramsiai əfrakis kafan yerman.

¹¹ Mərig ye nımraghien kapəhawə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Yermaru, piraovin to ripəh narə-pisinien; kini yerman to ripəh narə-pisinien, ¹² meinai in apa kupan Kughen rımivəh yerman mor piroavin kin. Mərig taktakun ai, narman minə fam, nıpiraovin kaseimək kin əria. Kini narımnar m-fam ramsi-pən tuk Kughen.

¹³ Taksəm əmhen mə ratuatuk mə ? piraovin yame raməhuak kimi Kughen tukrvəvhao uə nıkam? ¹⁴ Narmamə m-fam kharkun mə yerman yame nımar nıkwənen rapomh, tukror naurisien kimin, [tukamni kimə in rəmhen kin piraovin]. ¹⁵ Mərig tukmə piraovin kirik nımar nıkwənen rapomh, rikin tukragien tukun, kini narmamə tuksəgnəgin in tukun, meinai Kughen rımivəhsi-pən nımar nıkwəne piraovin rəmhen mə kafan kəvəvhao. ¹⁶ Mərig tukmə yermamə kirik rımə tukrəgkiar kimi yo tuk nar a, kini yakamni məkneikin mımə norien pisin min kirik ye yama rıkək; nıməhuak pisin pisin minə kasəri-pən swatuk kirikianə.

Norien kape Nəviginien Rhakə

¹⁷ Ye nəgkiarien yamə mine jakni-pre tuk əmiə ai tak-takun, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə, meinai nəkwətə-kwisien kapəmiə ripəh nasituyen, mərig ramoriah əmə əmiə. ¹⁸ Nar kupan yame jakni in e mə yımnərig nəvsaoyen kirik mə nıpig nakasofugin əmiə minə mə taksəhuak, kini misarə maseikus-eikus min kapəmiə kwhen. Kini rikik raməsik mə nəvsaoyen a yımnərig in nəfrakisien. ¹⁹ Nakhamə ta mə takasəkeikei masəwhai kwhen kapəmiə mə tukror əpu mə kimie ni-pa mine Kughen rikin tukragien tuk əria. ²⁰ Nıpig nakasofugin əmiə minə, masən Nəviginien Rhakə, nakhamə ta mə naksəri-pən əfrakis norien kape nənien Nəviginien kape Yesu Yermaru. Mərig taksəm-ru norien e kapəmiə. Pəh nien mə naksəri-pən norien atuatuk kape nənien Nəviginien kape Yesu Yermaru, ²¹ meinai nıpig nakasəvigin, kimie kirikianə kirikianə nakasəvigin, mhapəh nhawhinien əmiə minə tiksın. Tiksın kisəmkərəv, tiksın kisapis kin waen. ²² Tukmə nakhamə taksəvigin kirikianə kirikianə mamhanım, taksor əmə apa iməmiə yerkwanu minə, kwasig ikin nakpi-havən ye nıməhuak. Mərig norien kapəmiə ripəh nısiayen nıməhuak kape Kughen; mamor auris yavən has minə. ?Kini jakni-pre naha nhagin tuk əmiə? ?Jakni vi vi əmiə tuk norien a uə? !Nıkam, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə tukun!

²³ Meinai yaknhajoun ta əmiə nhajounien yame ramsi-pən tuk Yermaru. Yenpig a, kwasig ikin keighan-pən kin Yesu Yermaru ye kwermi tukmır minə, in rimivəh bred ²⁴ mini vi vi Kughen tukun, kini mhapu, kini mimə, “In e nıprak yame tukrakapır tuk əmiə. Taksor məknakin, mə rikimiə tukraməsik Yo.” ²⁵ Ye norien kirikianə əmə min, nıpig kwəsəvigin ta, In rimivəh pənkin waen mini mimə, “Kap waen e in nitawik yame ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. Nıpig takhanım rikimiə tukraməsik Yo.” ²⁶ Tuk nar e, nıpig tukmə nakasən bred a, uə nakhanım waen a, nakamhani-ərhav nımhəyen kape Yesu Yermaru miseriaji tukrirerig-pə min.

²⁷ Ror məkneikin, yermamə yame ramən bred uə ramnım waen ye kap kape Yesu Yermaru ye norien yame ripəh natuatukien, in ramor təvhagə has mamoriah nıprai Yesu Yermaru mine nitawin. ²⁸ Mərig kwasig ikin nakasən bred mamhanım kap waen, takasəkeikei misəm əmhen ta kapəmiə nımraghien. ²⁹ Meinai yermamə yame ramən bred mamnım kap waen, mərig rikin ripəh nəsik-huvəyen nıprai Yesu Yermaru, nənien mine nınimien kafan ravi-pə atuk əmə narpinien kimin. ³⁰ Ror məkneikin mə kimiə khap-saah nıpraimiə raməpou kini nakhamhə, kini kimiə tiksın nakwənhəhə ta. ³¹ Mərig tukmə kitawə kirikianə kirikianə kisəm əmhen ta nımraghien kapətawə, kwasig ikin misən Nəviginien Rhakə, tamə Kughen tukravəhsi-pə narpinien kimi ətawə. ³² Nıpig Yesu Yermaru tukraməko atuaturək ətawə, ramor məkneikin mə nıpig In tukrəkir narmamə ye tokrei tanə mor narpinien kimi əria, kini kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien kitawə miriə.

³³ Ror məkneikin piak minə mine nowinik minə, nıpig takhauə kirikianə mə taksən Nəviginien Rhakə, takaseito kin əmiə minə tiksın. ³⁴ Tukmə yermamə kirik rəmkərəv, rhuvə mə tukrəvigin ta apa iman yerkwənu ai muə, tamə ruə ye nofuginien, mən pisin nəviginien kin narmamə tiksın, kini Kughen rıvəhsi-pən narpinien kimin.

Kini nıpig jakurə tuk əmiə, jakvəhsi-pre swaturək ye narimnar pisin minə tiksın yame nakasaiyoh-pə kin.

12

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin
(Rom 12:4-8)

¹ Piak minə mine nowinik minə, pəh yakəgkiar ye nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə kimi

ətawə, meinai yakorkeikei mə kimiə takasəkeikei mharkun.
² Kimiə nakharkun mə apa kupan, nīpig nīmnhapəh
 nisəhuakien kimi Kughen, kivi-pən nətərigien kapəmiə
 kamkīr-pən əmiə ye swatuk tuk nəhuakien kimi nanmi nar
 yamə mine khapəh nisəgkiarien. ³ Ror məkneikin, yakamni-
 pre tuk əmiə mə tukmə yermamə ramni hah Yesu Kristo,
 pəh nien mə Nanmin kape Kughen rīvəhsi-pən nəgkiarien a
 kimin; kini Nanmin kape Kughen əmə ramor yermamə rirkun
 niniyen mə Yesu in Yermaru.

⁴ Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin
 minə kimi ətawə; mərig Nanmin kirikianə əmə. ⁵ Kitawə kasor
 wok pisin pisin ripsaah, mərig Yermaru kirikianə əmə yame
 kasor wok kafan. ⁶ Kitawə kasor wok ye norien pisin pisin
 ripsaah, mərig in Kughen kirikianə əmə yame ramor wok ye
 nīmraghien kape narmamə mifam mə iriə tuksor wok minə
 fam a.

⁷ Kini Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin
 kimi ətawə kirikianə kirikianə mə kitawə tuksasitu irətawə
 minə fam. ⁸ Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien
 kape nirkunien kimi yermamə kirik; kini Nanmin kirikianə
 əmə rīvəhsi-pən nirkunien nar kimi yermamə pisin kirik.
⁹ Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nhatətəyen kimi
 yermamə pisin kirik min. Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-
 pən nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nor-huvəyen
 yermamə. ¹⁰ Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə
 pisin kirik min tuk norien nīmətəien minə. Kini mivəhsi-
 pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nini-
 ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpiamuə. Kini mivəhsi-
 pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nəkirien
 nanmin pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien
 kimi yermamə pisin kirik min tuk niniyen nəgkiarien kape
 tanə pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi
 yermamə pisin kirik min tuk nhopraiye nīprai nəgkiarien
 minə a. ¹¹ Nirkunien minə a, iriə m-fam kamhasi-pən əmə tuk
 Nanmin kirikianə əmə, kini ravəhsi-pə kimi ətawə kirikianə
 kirikianə ye swatuk yame Kughen rorkeikei.

Nuhpikinien ye nīprai yermamə

¹² Narmamə kape Kristo kisəmhen əmə kin nīprai yermamə,
 yame in kirikianə əmə, mərig nor-norin minə ripsaah. Kini
 nar apnapig mə nor-norin pisin pisin minə, kamharpin-pən ye
 nīpran kirikianə əmə. ¹³ Ye norien kirikianə əmə min, kitawə
 tiksīn, kwənərəus kape Isrel; tiksīn nəmə Gris; tiksīn slef; tiksīn
 pəh nien mə slef; mərig Nanmin kape Kughen kirikianə əmə

rimnor baptaes irətawə fam mīmə tukhauə kirikianə əmə ye Kristo. Kini kitawə kamhavəh* Nanmin kape Kughen yame in kirikianə əmə.

¹⁴ Sətarig-ru. Niprai jir, pəh nien mə norin kirikianə; mərig nor-norin ripsaah. ¹⁵ Nar apnapig nihun ramni mīmə, “Mərig in ai pəh nien mə yo kwermīn, pəh nien mə yo nori niprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarien kafan rīpəh norien nihun mə pəh nien mə in nor niprai yermamə. ¹⁶ Nar apnapig nimətirgin ramni mīmə, “Mərig in ai pəh nien mə yo nimrīn, pəh nien mə yo nori niprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarien kafan rīpəh norien nimətirgin mə pəh nien mə in nor niprai yermamə. ¹⁷ ? Tukmə niprai jir, nimrīn in-əmə-in-əmə, kini tukrhawor pən iran mine mamərig nar? ? Kini tukmə niprai jir nimətirgin in-əmə-in-əmə, tukrhawor pən iran mine mamərig nəmiəv nar? ¹⁸ Mərig nīkam. Kughen rimnərəhu nor-nor yermamə yame In rorkeikei mə tukhaswin aikin. ¹⁹ ? Tukmə iriə fam norin kirikianə əmə, kini nipran raməker-pən pukaa? ²⁰ Mərig nəfrakisien mə nor-norin ripsaah, mərig nipran kirikianə əmə.

²¹ Nimri jir to rīpəh nini-pəniēn tuk kwermi jir mīmə, “Yo yakəpəh ik, yo yaknəmhen ta.” Kini kapən kapə to rīpəh nini-pəniēn tuk nihun mir mīmə, “Ah. Yakəpəh əmiru. Yo yaknəmhen ta.” ²² To rīpəh norien məknakin. Nor-nori nipraitawə yamə mine rikitawə raməsik mə iriə kasəpəu, mərig to khapəh nisəpəhyen. ²³ Nor-nortawə yame ror naurisien, tukhagin huvə tukun. Kini nor-nortawə yame rīpəh nəmhenien mə narmamə tuksəm, kitawə tuksarkaoh-pən kimin. ²⁴ Mərig nor-nortawə yame rīpəh norien naurisien, kitawə khapəh nisarkaoh-pəniēn kimin. Mərig Kughen ramofugin narmamə ye niməhuak kapətawə mamor huvə pən kimi əriə yamə mine kitawə kasəm-əhu əriə, rəmhen kin yame In ravəhsi-pən nisiaiēn kimi nor-norin yame kitawə khapəh nhasiaiēn. ²⁵ Kini ye norien a, nor-nor nipraitawə to khapəh niseikus-eikusien əriə minə; mərig pəh tuksəm huvə fam əriə minə. ²⁶ Tukmə nor-nori tiksīn kasərig nəmhəyēn, kini nor-nori minə fam tuksərig nəmhəyēn. Kini tukmə kaməgnəgin norin kirikianə, kini nor-nori minə fam rikiriə ramagien.

²⁷ Niprai nəgkiarien e rīmə kimiə niprai Kristo, kini kimiə m-fam kirikianə kirikianə, kimiə nor-norin minə. ²⁸ Kini ye niməhuak, Kughen rimnəkupan mirpen narmamə tiksīn mə iriə aposol minə; kini kwasig ikin, mirpen tiksīn mə iriə profet minə, kini kwasig ikin, mirpen nəmhajoun minə. Kini mirpen

* **12:13:** Gris ramni nuhpikinien mīmə, “Kitawə kamhanim Nanmin kirikianə əmə.” **12:13:** Kal 3:28 **12:27:** Rom 12:5

tiksin mə tuksor nımtätien minə, tiksin tuksor huvə narmamə, kini tiksin tuksasitu ye narmamə, kini tiksin kharkun nısasituyen ye niniyen kape nıməhuak, kini tiksin hamhani nəgkiarien kape tanə pisin pisin. ²⁹ ?Nakhamə ta mə narmamə mfam iriə aposol minə? ?Uə narmamə m-fam iriə profet minə? ?Uə narmamə m-fam iriə nəmhajoun minə? ?Uə narmamə m-fam kasor nımtätien minə? ³⁰ ?Uə narmamə m-fam kasor huvə narmamə? ?Uə narmamə m-fam kamhani nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə? ?Uə narmamə m-fam kharkun nıprai nəgkiarien pisin pisin minə a? Nikam, rıpəh norien məknakin.

Norkeikeiyen

(Rom 12:9-21)

³¹ Mərig rhuvə mə taksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə tuk nhavəhyen nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə, yame iriə khahuvə rapita. Kini taktakun ai, jakni-pre swatuk hanə yame in rhuvə pik.

13

¹ Tukmə yakəgkiar ye nəgkiarien kape narmamə ikin pisin pisin minə uə ye nəgkiarien kape agelo minə, mərig norkeikeiyen rıkək yerikik, mərig yakaməgkiar pik əmə rəmhen kin yermamə kirik yame ramuh nəpag nai mamor tərıgaru, uə ramuh apnapig bel. ² Tukmə yakvəh nirkunien tuk nini-ərhavıyen nar, kwasig ikin nar a rıpiuə, mərig norkeikeiyen rıkək yerikik, yo nar apnapig əmə. Kini tukmə yakırkun nar erkwaig minə fam mine nirkunien minə fam, mərig norkeikeiyen rıkək yerikik, yo nar apnapig əmə. Kini tukmə kafak nhatətəyen in riskai mə jakor tukwas kirik rəta mamvən, mərig norkeikeiyen rıkək yerikik, yo nar apnapig əmə. ³ Tukmə yakpık-pən fam kafak narımnar kimi yavən hah minə, uə yakeighan-pən kin tıkmır minə kafak mə tuksarko-pən kin yo nap, mərig norkeikeiyen rıkək yerikik, to yakpəh norien win ye nar kirik.

⁴ Norkeikeiyen ramor yermamə kafan nətərigien raməpomh; kini mor in ramor huvə pən kimi narmamə; mıpəh norien jalus kimi narmamə, mıpəh nıvəhsi-haktə-atukien in, mıpəh nausitien, ⁵ mıpəh nor-pənien narmamə, mıpəh nərig-atukien in, kini niemha rıpəh nhai-pikien, kini rıpəh nıraptərəkın-tım-tımien rıkin tuk norien has yame kamor kimin. ⁶ Kini norkeikeiyen ramor yermamə rıkin rıpəh nagienien tuk norien has minə, mərig rıkin ramagien əmə tuk norien huvə minə kape nəfrakisien. ⁷ Norien kape norkeikeiyen ramətapig kin yermamə mə kafan nərigien tukrıpəh nəpouyen; mamor in ramhatətə tim tim ye Kughen,

mərəhu-pən tim tim kafan nərigien kimi Kughen. Nar apnapig tukmə nəmhəyen ehua kirik rua, mərig norien kape norkeikeiyen ramətapig kin in mə tukripəh nimirien.

⁸ Norien kape norkeikeiyen to ripəh norien infamien. Mərig nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar a ripiua, nirkunien nar a tukamhavən, tuk nipig kirik tikripirkək. Mine nirkunien kape nəgkiarien ye nəgkiarien pisin pisin, tukamhavən, tuk nipig kirik tukpiharkək. Kini nirkunien tikripirkək. ⁹ Ror məkneikin meinai nirkunien kapətawə rikəskəh əmə; kini nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pə, kitawə kamhani-ərhav əmə nipərin. ¹⁰ Mərig nipig Yesu Kristo tukruə min mor atuatur narimnar m-fam, kini nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə taktakun tukripirkək. ¹¹ Nipig yimnarkəskəh, kini yimnəgkiar rəmhen kin kwajikovə, kini nirkunien kafak rəmhen kin pikwarien kirik. Mərig nipig yimauə mehua, yimnəru-kin norien kape kwajikovə. ¹² Taktakun ai, kitawə kasəm əmə nipərin rəmhen kin yermamə kirik yame ramarhanim ye glas yame rəmkimik. Mərig tuk Nipig Kwasig, kitawə tuskəm huvə Kughen. Taktakun ai, yakirkun nipərin əmə; mərig ye nipig a, jakirkun huvə narimnar fam, rəmhen kin yame Kughen rirkun huvə yo ai taktakun mine.

¹³ Kini taktakun ai, norien misir e kisisər karhəmır: norien kape nhatəyəyen, norien kape nəəhu-pən-timtim-ien nətərigien ye Kughen, mine norien kape norkeikeiyen. Mərig yame rhuvə pik əgkap, in ai norien kape norkeikeiyen.

14

Nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai ripitərhav-pə; mine nirkunien kape niniyen nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə

¹ Taksarkut pik mımə norkeikeiyen tukrarmaru ye nımraghien kapəmiə, kini misarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre, kini misarkut pik rapita mə takharkun nhani-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai ripitərhav-pə. ² Yakamni məkneikin meinai tukmə kimiə kirik yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, pəh nien mə raməgkiar kimi narmamə, mərig raməgkiar kimi Kughen. Nəfrakisien, yermamə kirik rikək yame rirkun nəgkiarien yame ramni, mərig in ramni-ərhav nəgkiarien erkwaig yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən kimin. ³ Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhani-ərhav nar kwasig ikin nar ai ripiamtərhav-pə, kamhani-pən tuk nivəhsi-haktəyen nımraghien kape narmamə, mine tuk

nivəhsi-haktəyen nətərigien kapəriə, mine tuk nasituyen irəriə. ⁴ Yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, ravəhsi-haktə əmə nimraghien kafan; mərig yermamə yame ramni-ərhav nar kwasig ikin nar ai ripiamuə, in ravəhsi-haktə nimraghien kape niməhuak. ⁵ Yakorkeikei mə kimia m-fam taksəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, mərig rhuvə pik mə takhavəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai ripiuə. Yermamə yame ravəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai ripiuə, in ramasitu pik ye niməhuak rapita yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, meriaji in rhoprai nıprai nəgkiarien mə tukrivəhsi-haktə nimraghien kape niməhuak.

⁶ Piak minə mine nowinik minə. ? Tukmə yakaurə tuk əmia maməgkiar kimi əmia ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin, mıpəh nhopraiye nıprai nəgkiarien, kini tukrhawor masitu irəmia? Mərig jakaməkeikei mini-ərhav nar kirik yame Kughen rimnor əpu kimi yo pəh nakharkun. Kini jakaməkeikei maməvhag kimi əmia, mivəhsi-pre nirkunien kimi əmia, mamni-ərhav nar kirik yame tukripiuə. ⁷ In rəmhen əmə kin tərhenao yame kamher, uə gita yame kamuh. Narimnar minə a khapəh nhamraghien, yermamə əmə ramor əriə kamərig rikiriə. Kini tukmə kher oror tərhenao, tukeinein nanmi nıpei yame tərhenao raməni. ⁸ Kini tukmə kamher oror naiyuk ye nıpig kape narowaginien, narmamə tukhapəh nısor-apnəpənəyen tukun. ⁹ Mərig rəmhen əmə kin əmia. ? Tukmə naksəgkiar ye nəgkiarien yame narmamə kaseinein, tukshawor mharkun nıprai nəgkiarien yame nakamhani? Kimia naksəgkiar əmə kimi nimago-ago; narmamə khapəh nhavəhyen nıpran. ¹⁰ Nəfrakisien mə nəgkiarien minə ripsaah ye tokrei tanə, kini iriə kirikianə kirikianə nıprai nəgkiarien aikin kapəriə. ¹¹ Kini tukmə yakpəh nirkunien nıprai nəgkiarien yame yermamə kirik ramni-pə tuk yo, yo yakapsipis tukun, kini in yepsipis tuk yo. ¹² Rəmhen əmə kin əmia. Kimia naksorkeikei mə Nanmin kape Kughen tukrivəhsi-pre nirkunien pisin pisin minə, taksarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine khavəhsi-haktə nimraghien kape niməhuak.

¹³ Tuk nar ai, tukmə kimia kirik raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin kirik, tukraməkeikei məhuak min mə Kughen tukrivəhsi-pən nıprai nəgkiarien e pəh rhoprai-pən kimi niməhuak. ¹⁴ Tukmə yakaməhuak ye nəgkiarien kape tanə pisin kirik, rikik raməhuak mərig nətərigien kafak ramərer apnapig əmə. ¹⁵ ? Kini jakhawor? Jakəhuak yerkik, mərig jakəhuak min ye nətərigien kafak. Kini jakəni nıpei yerkik,

mərig jakəni min nipei ye nətərigien kafak. ¹⁶ ? Tukmə nakhani vi vi Kughen yerkim ye nəgkiarien kape tanə pisin, yermamə yame reinein nəgkiarien a tukrhawor pən iran mine mameighan kin nəhuakien kafam? To ripəh neighanien kin, meinai in reinein nəgkiarien yame nakamni. ¹⁷ Tukmə ror nakamni vi vi Kughen, mərig nəgkiarien kafam ripəh nivəhsi-haktəyen nimiraghien kape yermamə yame reinein nəgkiarien e nakamni.

¹⁸ Yakamni vi vi Kughen mə yakaməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə rapita əmiə m-fam. ¹⁹ Mərig ye nəkwai niməhuak, tukmə yakamhajoun narmamə ye nəgkiarien kwatiksın əmə yame narmamə kharkun nıpran, in rhuvə pik rapita yame to yakni nəgkiarien ripsaah pik ye nəgkiarien yame iriə kaseinein.

²⁰ Piak mine nowinik minə. Takhapəh nisorien nərigien kapəmiə minə rəmhen kin kwajikovə. Ye norien kirikianə əmə e taksəmhen kin kwajikovə əmtəmtə yamə mine kiseinein norien təvhagə has. Mərig ye nərigien kapəmiə rhuvə mə rikimiə tukrimruə. ²¹ Meinai kimini ye loa kape Moses kimə, “Kughen Yermaru ramni məkneikin mə,

‘Jakor mə narmamə yamə mine kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin minə tukhani-ərhav nəgkiarien kafak tuk narmamə.

Kini iriə tuksərig nəgkiarien kape yepsipis minə,

mərig nar apnapig mə iriə tuksərig pawk nar vi kirik, mərig iriə to khapəh nisətərigien kin Yo.’ ” (Aes 28:11)

²² Ror məkneikin mə nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, in nimtətien kirik yame tukrasitu ye narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, pəh nien mə nimtətien kirik yame tukrasitu ye nəməhuak minə. Mərig nıpig yermamə ramni nar kwasig ikin nar ai rıpiamuə, nəgkiarien e kape nəməhuak, pəh nien mə kape narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien.

²³ ?Ror məknakin tukmə niməhuak piəpiə ramhum, kini narmamə m-fam kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, kini iriə yamə mine khapəh nharkunien, uə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien khauə imə, iriə tuksəm kini khamə ta mə kimiə nakaseno-eno. ²⁴ Mərig tukmə yermamə kirik yame ripəh nəhuakien, uə yermamə yame rameinein nəhuakien ramuə imə nıpig narmamə kamhani-ərhav nar kwasig ikin rıpiamuə, kini nəgkiarien kapəmiə tukrırıp rikin, kini in tukrırkun mə in yor təvhagə has, kini nəgkiarien minə a tukrəkir kafan norien, ²⁵ kini kafan təvhagə hah yame ramerkwaig tukruə ye nıkakien. Tuk nar e, in tukrimir mənim-pən nimirin ye nimoptanə məməhuak kimi Kughen,

mamni-ərhav mimə, “Nanmın kape Kughen raməmır əfrakis irəmiə.”

Pol raməvhag kimi ərıə tuk nıpig kape nəhuakien

²⁶ Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakni nıprai kafak nəgkiarien. Nıpig kimiə m-fam naksəkwətə kırıkianə ye nofuginien tuk nəhuakien, kimiə m-fam kırıkianə kırıkianə kapəmiə aikin wok yame takasor. Tiksin kasəni nıpei, kini tiksin kashajoun, kini tiksin kasor əpu nəgkiarien tiksin yame ramerkwaig, tiksin kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, kini tiksin kashoprai nıprai nəgkiarien mine. Takasəkeikei misor narımnar minə e tuk nərip-tımtimien nıməhuak. ²⁷ Tukmə narmamə tiksin kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin, kırıru uə kisisər əmə tukrhəgkiar, kırık tukrini kafan, kini kwasig ikin, kırık rini min kafan, kini yermamə kırık tukraməkeikei mhoprai nıprai nəgkiarien minə a. ²⁸ Mərig tukmə yermamə rikək tuk nhopraiye nıprai nəgkiarien yame kırıhini, pəh kırıhəgkiar pisin əmə kimi Kughen, mırhıpəh nini-ərhavyen ye nıməhuak.

²⁹ Rhuvə mə profet kırıru uə kisisər əmə tukrhəgkiar, kini narmamə tiksin tuksəkir huvə kapərisir nəgkiarien. ³⁰ Kini tukmə yermamə kırık rərer maməgkiar, məkneikin Kughen ror əpu nəgkiarien kırık yame rınnamerkwaig kupan ruə tuk yermamə kırık yame ramkwətə, rhuvə mə yermamə yame ramərer maməgkiar tukrəkwətə mapnapig, pəh yame Kughen rıvəhsi-pən nəgkiarien kimin pəh in rərer məgkiar. ³¹ Ror məknakin mə kimiə yamə mine nakamhani-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pre, kırık tukrəkupən məgkiar; ai, kırık min, ai kwasig ikin, kırık min, mə takharkun nıshajounien narmamə m-fam, mhavəhsi-haktə nətərigien kapəriə. ³² Narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar, kwasig ikin nar ai rıpiuə, kharkun nıpig atuatur kape nəgkiarien mine nıpig atuatur kape nıpimien, ³³ meinai pəh nien mə Kughen rorkeikei nuvrig-uvrigien, mərig in rorkeikei nəmərinuyen. Ror pən, ye nıməhuak minə fam kape narmamə kape Kughen, ³⁴ ye nıpig kape nəhuakien, nıpiraovin tukhapəh nısəgkiarien, meinai rıpəh natuatukien mə tuksəgkiar. Mərig tukasəkeikei masətərig kin nəmasur kape nıməhuak, rəmhen kin yame loa ramni. ³⁵ Tukmə kisorkeikei mə tukharkun nar kırık, tukharerig-pən apa yerkwanu, kini misaiyoh kapəriə narman minə kin. Meinai ror naurisien mə piraovin tukrəgkiar ye nəkwai nıməhuak.

³⁶ ?Rhawor? Kimiə tiksin nakhamə ta mə Kughen rımivəhsi-pre nəgkiarien mə kapəmiə pisin əmə. Nakhamə ta mə

kimiä pisin əmə nakharkun nəkirien norien minə. ³⁷ Mərig tukmə kimiä kirik rikin raməsik mə Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kirik kimin, uə Nanmin Kape Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimin, kini in tukraməkeikei mini nəfrakisien ye nəgkiarien yame yakamrai kimi əmiä mimə nəkwai Yermaru nəfrakis a. ³⁸ Tukmə yermamə kirik raməpəh nəgkiarien minə e yakamni, pəh narmamə tuksəpəh nəgkiarien yame in ramni.

³⁹ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə taksarkut tuk nini-ərhavyen nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pre, kini takhapəh nisətapigien kin narmamə yamə mine kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin. ⁴⁰ Mərig ye narimnar fam yame naksor ye nipig kape nəhuakien, takasor tukramatuatuk ye nipig kape nəhuakien.

15

Pol ramni-ərhav mə Kristo rimimragh min ye nimhəyen kafan

¹ Piak minə mine nowinik minə. Yakorkeikei mə jakni-ərhav min nəvsaoyen huvə kimi əmiä yame yakwəni-pre ta tuk əmiä, kini nimnhavəh yerkimia, kini misərer timtim iran. ² Tukmə nakharaptərəkin timtim nəvsaoyen huvə yame yimini-pre tuk əmiä, Kughen tukrivəh miragh əmiä iran. Mərig tukmə naksəpəh, mishatətə ye nəgkiarien pisin, kini nhatətəyen kapəmiä in tukror nar apnapig əmə kin.

³ Narimnar yame yo yimnərig, in rhuvə pik, kini yakwəni-pre ta tuk əmiä mə Kristo rimamhə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kapətawə rəri-pən nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupan kwasig ikin ripiua. ⁴ Kimnerwaig kin In, kini rivəh nipig kisisə, ruimragh min ye nimhəyen kafan, rəri-pən nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupan kwasig ikin ripiua. ⁵ Kini rimnəkupan mitərhav-pən tuk Pita, kwasig ikin, mipitərhav-pən tuk kafan narmamə twelef. ⁶ Kwasig ikin, mipitərhav-pən min tuk nəməhuak minə rapita faef hundred ye nipig kirikianə əmə. Kini tiksın kamhamragh hanə miseriaji-pə ai taktakun, kini tiksın kwənhamhə ta. ⁷ Kini kwasig ikin mipitərhav-pən tuk Jemes, kini ai mipitərhav-pən tuk aposol minə fam.

⁸ Rimnəkupan mitərhav-pən tuk narmamə minə a, kwasig ikin yo. Ritərhav-pə tuk yo nar apnapig yo yakəmhen kin kwajikovə kirik yame ripəh narhayen ye nipig atuatuk kafan. ⁹ Yakamni məkenikin meinai yo ye tanə əgkəp;

aposal minə tiksın kisapita yo. Kini yakpəh nəmhenien mə narmamə tuksokrən kin yo mə yo aposol kirik, meinai in apa kupan, yimnor nahasien kimi niməhuak minə kape Kughen. ¹⁰ Mərig ye nihuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi yo, yakwauə minor məkneikin ai towel. Kini nihuvəyen a ripəh nuə-apnapigien, mərig ramuə mamor kwənkwan. Nəfrakisien yimnor wok rapita fam aposol minə, mərig pəh nien mə ye nəsaninien kafak, mərig ye nihuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi Yo. ¹¹ Nar apnapig mə yo uə iriə kamhani-ərhav-pre Nəvsaoyen Huvə tuk əmia, mərig nəgkiarien in e yame yakamhani-ərhav pre tuk əmia, nimmhəni nəfrakisien iran.

Narmamə minə fam yamə mine kwənhəmhə ta tukhamragh min

¹² ?Mərig tukmə kamhani-ərhav mə Kristo rimimragh min ye nimhəyen kafan, kini rhawor e kimia tiksın nakamhani mhamə narmamə yamə mine kwənhəmhə to khapəh nhamragh-minien? ¹³ Mərig ripi mə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta to khapəh nhamragh-minien, to Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyen kafan. ¹⁴ Kini to Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyen kafan, wok kapəmia tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə, mine nhatətəyen kapəmia tukror əmə nar apnapig kin. ¹⁵ Nar kirik min, to Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyen kafan, kimawə yakpiseikuə ye Kughen meinai yakamhani-ərhav mə Kughen rimivəh miragh Kristo ye nimhəyen. Mərig ripi mə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta kipihapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəria, to Kughen ripipəh nivəh-miragh-minien Kristo ye nimhəyen kafan. ¹⁶ Meinai ripi mə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta kipihapəh nhamragh-minien ye nimhəyen, to Kristo ripipəh min nimraghien ye nimhəyen kafan. ¹⁷ Kini ripi mə Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyen, to nhatətəyen kapəmia nipran rirkək, kini kimia to naksarə hanə ye narpinien kape təvhagə has. ¹⁸ Kini to narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kristo yamə mine kwənhəmhə ta, to kipsisərwei. ¹⁹ Ripi mə kitawə kipsisərhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kristo tuk nimraghien əmə kape tokrei tanə e, sore asul tuk ətawə. Meinai kitawə kamharəh pikin nipig əutən minə rapita narmamə minə ye tanimtanə.

²⁰ Mərig nəfrakisien mə Kristo rimimragh min ye nimhəyen. In rimnakupan ye narmamə m-fam yamə mine kwənhəmhə, kini mimragh min ye nimhəyen. ²¹ Yermamə kirikianə əmə rimnor swatuk tuk nimhəyen ruə ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə min, yermamə min kirik rimnor swatuk

mə narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə. ²² Ror məknakin mə narmamə m-fam tukhamhə meinai narmamə kamhasi-pən ye Adam. Kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə m-fam yamə mine kamhauə kirikianə iriə Yesu Kristo tukhamragh min. ²³ Mərig iriə e tukhaamragh min ye nipig atuatur kapəriə. Kristo in rimnəkupan mimragh min, kini nipig tukruə min iran, kafan narmamə yamə mine kwənhəmhə ta tukhamragh min. ²⁴ Kini Nipig Kwasig tukruə, In tukroriah narmaruyen minə fam, mine nehuəyen minə fam, mine nəsaninien minə fam. Kwasig ikin, tukrəta-pən ye narmaruyen kafan ye kwermi Tatə Kughen. ²⁵ Ror məknakin meinai In tukraməkeikei mamarmaru “meriaji tukrehuə ye tikmir minə kafan.” (Sam 110:1) ²⁶ Tukroriah tikmir minə fam kafan mamvən infamien tukroriah min nimhəyen. Kini nimhəyen tukrirkək min ²⁷ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə.” (Sam 8:6) (Mərig nəgkiarien yame ramni mə “rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə,” pəh nien mə ravəhsi-əhu min Kughen Yermaru, meinai in e Kughen yame tukrərəhu-pən fam narimnar ye kwermi Kristo.) ²⁸ Nipig Kughen tukror narimnar minə a, kini Tini atuatur tukruə mamarə ətgin ye narmaruyen kape Kughen, mə Kughen tukruə mamarmaru ye narimnar fam.

²⁹ Narmamə tiksın kamhani mhamə to narmamə khapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə. Mərig norien kape norien baptaes atuə kin kape narmamə yamə mine kwənhəmhə ta ramhajoun-pən mə narmamə kwənhəmhə pawk mərig nanmiriə ramragh əmə. ³⁰ ?Kini ripi mə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta to kipihipəh nhamragh-minien, rhawor irəmawə? !Kimawə yakamharəh pikin nipig əutən minə ye nimraghien kapəməwə nipig minə fam! ³¹ Piak minə mine nowinik minə, narmamə kasarkut mə tukshopni yo ye nipig ripsaah. Kini kimiə nakharkun mə in e nəfrakisien rəmhen kin yame nakharkun mə in nəfrakisien mə rikik ragien pik tuk əmiə meinai kimiə nakashatətə tim tim ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ³² Yimnarkut pik apa Efesas rəmhen kin in ai mə yakamarowagin kimawə nar aparu minə yame kasarkwəpah. Kini ripi mə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta to kipihipəh nhamragh-minien, to narkutien kafak kwənkwan ripirkək. Ripi mə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta to kipihipəh nhamragh-minien, riphuvə mə to kisəri-pən nəgkiarien e yame ramni mə,

“Pəh kisər əwhai nheikinien kape tokrei tanə, masor lafet misapis kin waen mamharpin,

kwasig ikin mīpihamhə.”

(Aes 22:13)

³³ Takhapəh nisorien mə narmamə tukseikuə irəmiə. Nəgkiarien e raməfrakis yame ramni mə, “Nīpig narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə kasəriwək iriə narmamə hah minə, nəmə hah minə kasoriah norien huvə minə kapəriə.”
³⁴ Havəh min nətərigien kapəmiə rirerig, muə mə taksor nar huvə kirik yame nakharkun mə taksor; mhapəh nisor-minien təvhagə has. Yakaməgkiar məkneikin meinai kimia tiksīn nakseinein hanə Kughen. Kini nar e in e ror naurisien.

Nīprai yermamə rīmamhə marə mīmragh min

³⁵ Mərig tukmə ror narmamə tiksīn kisaiyoh mhamə, “? Rhawor e yermamə yame rīmhə marə mamragh min? ? Tukəm nīpran, tukrhawor pən iran mine?”
³⁶ Naiyohyen mine rətəwao. Tiknim-pən kweru nai ye nīmoptanə, ai tukraməkeikei mhaier kin nīpran yame rivi.
³⁷ Nīpig naksuv kweru nai, pa rīmə naksuv nīpran yame tukruə, mərig nakamsuv əmə kweru nai, tukmə ror kweru wit kirik uə kweru nai pisin kirik.
³⁸ Mərig Kughen ror raurə kin nuknen yame In rorkeikei; kini In əmə ravəhsi-pən nīpran kimi nai minə fam.
³⁹ Nīprairiə rīpəh nəm-nəmhenien. Nīprai yermamə rīpəh nəmhenien kin nar mīragh yamə mine nīprairiə pisin pisin. Man minə nīprairiə pisin pisin. Kini kəmam minə nīprairiə pisin pisin.
⁴⁰ Apa ye neai, narimnar aikin, kini in e tokrei tanə e, narimnar aikin ror pisin. Nīpig taksəm narimnar apa yerpirig ye neai mə in rhuvə, kafan nihuvəyen in ror pisin ye nihuvəyen kape narimnar kape tokrei tanə e.
⁴¹ Kini nikhakien kape mīrh ror pisin ye nəsiəyen kape makuə mine nəsiəyen kape kəmhau minə. Kini nəsiəyen kape kəmhau minə kasor pisin pisin.

⁴² Kini rəmhen əmə kin nīprai narmamə kwənhamhə yame kamhamragh min. Nīprai narmamə yame kimənim əriə tukrəmətit, mərig nīpig tukramragh min iran, to rīpəh min nəmətitien.
⁴³ Nīpig kamnim, in nar kirik yame narmamə khapəh nisorkeikeiyen, mərig nīpig tukramragh min, in nar kirik yame narmamə taksəm kafan nihuvəyen. Nīpig kamhanim, nəsaninien kafan rīrkək; mərig nīpig tukramragh min, nəsaninien kafan tukrehuə.
⁴⁴ Nīpig kamhanim nīpraitawə, in nar kape tokrei tanə; mərig nīpig tukramragh min, in nar kape rao ye neai. Tukmə nīpran aikin kape tokrei tanə, kape rao ye neai min aikin.
⁴⁵ Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,
 “Yermamə kupan, in e Adam, in rīmauə mamragh.” (Jen 2:7)
 Kini kwasig ikin en, Adam infamien*, in e Yesu Kristo, rīpiuə

15:36: Jon 12:24

15:43: Fil 3:20-21

*

15:45: Nəgkiarien Gris ramni, “Adam yame ror kīraru kin,” in e Yesu Kristo.

mivəhsi-pə nimraghien kape rao ye neai. ⁴⁶ Pəh nien mə nar kape nanmın rımnəkupan muə. Mərig nar kape tokrei tanə rımnəkupan muə, kwasig ikin nar kape nanmın rıpiuə. ⁴⁷ Yame rımnəkupan əgkap kımnor kın nimokrur, mərig yame ror kıraru kın, in e Yesu Kristo, rımasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁸ Narmamə m-fam kape tokrei tanə, nıprairiə rəmhen əmə kın nıprai Adam yame rımasi-pən ye nimoptanə; mərig narmamə yamə mine kamhavən ye rao ye neai, nıprairiə rəmhen əmə kın nıprai Kristo, yame rımasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁹ Taktakun ai, kıtawə kisəmhen kın Adam e kape tokrei tanə, kını ror məkneikin, tuk nıpig kirik tuksəmhen kın Kristo e kape rao ye neai.

⁵⁰ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə, piak minə mine nowinik minə, mə nıprai yermamə mine nitawın, to rıpəh nivəniyen ye narmaruyen kape Kughen. Kini ye norien kirikianə əmə min, nar yame tukrəmətit to rıpəh nivəhyen nar yame ramarə rerin. ⁵¹ Taksərig-ru. Jakni nar erkwaig yame Kughen rımnor əpu. Pəh nien mə kıtawə fam tukhamhə. Mərig Kughen In tukror nıpraitawə fam tukriwi min. ⁵² In tukror aihuua rəmhen kın naroapigien† - nıpig naiyuk kape Kughen tukrasək infamien. Naiyuk tukrasək, kını narmamə yamə mine kwənhəmhə tukhamragh min mhapəh nhamhə-minien, kını Kughen tukror nıpraitawə tukriwi. ⁵³ Ror məkneikin meinai nar yame tukrəmətit, tukraməkeikei mivən ye nıpran yame to rıpəh nəmətitien tuk nıpig kirik; kını nar yame tukrimhə tukraməkeikei mivən ye nar yame tukramarə kape rerin. ⁵⁴ Nıpig narımnar yame tukrəmətit tukrivən ye nar yame to rıpəh nəmətitien mine nar yame tukrimhə tukrivən ye nar yame tukramarə kape rerin, kını nəgkiariyen yame kimirai ta tukruə mor nəfrakisien kın yame ramni mə, “Kughen rımnarowagin ye nəsaninien kape nimhəyen mapita,

kini norien kape nimhəyen ruirkək.” (Aes 25:8)

⁵⁵ “!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine mapita əmawə? ! Ah, nimhəyen! ? Takhawor pən iran mine moriah əmawə?” (Hos 13:14)

⁵⁶ Təvhagə has in rəmhen əmə kın nar kirik yame raməkwhopni narmamə. Kini loa ramor mə təvhagə has, kafan nəsaninien rehuə. ⁵⁷ !Mərig pəh khani vi vi Kughen meinai In rımnor mə Yesu Kristo rımnor swatuk kimi ətawə mə tuksapita ye nimhəyen!

⁵⁸ Ror məknakin, piak minə mine nowinik minə, sərer tim tim. Takhapəh niseighanien kın nar kirik mə tukrikiu-kiu

15:51: 1 Tes 4:15-17 † **15:52:** Nəgkiariyen Gris ramni min mimə, “tukror aihaa rəmhen kın yermamə ramapiriapir marha min.” **15:52:** Mat 24:31 **15:53:** 2 Kor 5:4 **15:56:** Rom 7:13

irəmiə. Nipig mifam, taksor wok kape Yermaru yerkimia minə fam, meinai nakharkun mə wok kape Yesu Yermaru yame nakasor, pəh nien mə nar apnapig əmə.

16

Mane tuk nasituyen ye nəməhuak minə apa Jerusalem

¹ Taktakun jakni mane yame tukrasitu ye niməhuak apa Jerusalem. Taksor əmə nar kirikianə yame yimini-pən tuk niməhuak apa Galesia. ² Ye Sande minə fam, kimia fam kirikianə kirikianə takasəkeikei masərəhu karin mane kirik. Yermamə yame ravəh mane ehua, tukrərəhu karin ripsaah; kini yame ravəh mane kəskəh, in tukrərəhu karin rikəskəh əmə. Ror məkneikin mə nipig jakurə tuk əmia, takhapəh min nisarkutien tuk narha-kinien mane. ³ Kini taksərip-ərhav narmamə yamə mine tukhapik mane mamhavən, kini nipig jakurə, jakrai nəkwəkwə yame ramni-ərhav əria kimi niməhuak apa Jerusalem, kini mher-pən kin əria khapik mane a mhavən apaikin. ⁴ Tukmə yakəm mə rhuvə mə yo min jakvən, iriə tuksəri-pə yo.

Nəriwəkien kape nəməhuə minə tiksın

⁵ Kwasig ikin yakurə mivaag-pre kin əmia, jakvən Masedonia, meinai jakəkupən mivən mivaag-pən kin niməhuak minə aikin. ⁶ Tukmə ror jakarə kəskəh kitawə-m kimia. Tukmə rhawor tuksarə əmə miseriaji-pən nipig kape nokieiyen tukror infamien. Ror məkneikin mə takharkun nasituyen irak tuk nəriwəkien kafak ikin hiə yakamvən ikin. ⁷ Yakpəh norkeikeiyen mə nipig jakurə məm əmia, məkneikin jakaməkeikei marə mier min. Mərig yakorkeikei mə jakurə kisarə kəskəh əmə, tukmə Yermaru reighan kin. ⁸ Mərig kwasig ikin yakurə, yakmə jakamarə Efesas meriaji-pən nipig kape Pentekos, ⁹ meinai Kughen rimnəhitə ye swatuk ehua tuk yo mə jakor wok huvə yame ramkuə kin kwənkwan ripsaah, nar apnapig narmamə ripsaah kisarkut mə tuksətapig kin yo tuk norien wok.

¹⁰ Tukmə Timoti rurə məm əmia, havəhsi-pən nisaiyen kimin, meinai in ramor wok kape Yermaru rəmhen kin yo. ¹¹ Takhapəh nisorien mə kimia kirik tukrəm-əhu in. Taksasitu iran mishər-pə min kin pəh rirerig-pə min tuk yo. Yo yakawhin piautawə minə iriə Timoti mə tukhauə misəm yo.

¹² Kini ye nıkarin kape piautawə e Apolos, yimnamaiyoh əusik-əusik mə in tukraməkeikei mikwasig kin piautawə minə

mhaure misem amia. In ripah norkeikei-pikien ma tukrura ai taktakun, marig tukrua ye nipig yame ratuatuk tukun.

¹³ Takasorig amia. Taksarer tim tim ye nhatatayen kapamia. Takhapah nhaginien. Misor naterigien kapamia riskai.

¹⁴ Narimnar fam yame kimia takasor, sor ye norkeikeiyen.

¹⁵ Kimia nakharkun mhamo kwen a Stefanos mine kafan mino iria kimsakupen mhani nfrakisien ye Yesu apa tana Akaea. Kini iria kisarkut skai tuk nasituyen ye nimahuak mino. Yakamni skai pre tuk amia piak mino ma, ¹⁶ takhasiai ari masor nakwairia, mine narmamo m-fam yamo mine kasor pik wok ye nimahuak. ¹⁷ Rikik rimnagien nipig Stefanos mine Fotunatas mine Akaekas kimirhitarhav-pa, meinai nar apnapig kimia nimnharkak, marig nipig yimnam arisir, ramhen amo kin yame yimnam amia. ¹⁸ Irsir kimirhirahsihaktak pik kafak naterigien ramhen amo kin yame kimirhor iramia. Taksakeikei mhasiai narmamo yamo mino kasor makneikin.

Pol rimnor infamien ye kafan nakwakwa e Fas Korin

¹⁹ Nimahuak mino apa provins e Tarki* kasokran huvu iramia. Akwila mine Prisila kworkeikei pik ma tukrani-pre huvu tuk amia ye nhag Yermaru iria namahuak yamo mine kasofugin ye nim kapariu. ²⁰ Piautawa mino fam eikin e kamhani rhuvu pre tuk amia. Taksokran huvu iramia mino ramhen ma kimia kirikian amo ye Yesu Kristo.

²¹ Yo Pol, yakamrai nagkiarien e kin kwermik.

²² Tukma yermamo kirik ripah norkeikeiyen Yesu Yermaru, pah tukrura ye narpinien.

!Yesu Yermaru kapatawa! !Yu-ra!

²³ Pah Yesu Yermaru tukrauta-pre kin kafan nihuvayen kimi amia.

²⁴ Yakamher-pre kin kafak norkeikeiyen kimi amia fam ye Yesu Kristo. Amen.

16:12: 1 Kor 3:6 **16:15:** 1 Kor 1:16 * **16:19:** Nagkiarien Gris ramni nhag kantri e Tarki ma "Esia." **16:19:** Wok 18:2,18,26 **16:22:** Gal 1:8-9; Rev 22:20

2 Korin

Nəkwəkwə yame ror kīraru kīn yame Pol rīmīrai ramvən kimi niməhuak apa Korin Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Korin

?Pa rīmīrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rīmīrai nəkwəkwə e.

? Rīmīrai ramvən kimi nīpa? Rīmīrai ramvən kimi nāməhuak minə apa Korin, mine nāməhuak minə apa provins a Akaea.

? Nīmraghien rīmnhawor pən iran mine ye nīpīg rīmīrai? Pol rūirai ta nəkwəkwə kīsīsər mher-pən kīn kimi niməhuak apa Korin. In e nəkwəkwə yame ror kuas kīn. Mərig nəkwəkwə yame ror kīrīkianə kīn, mine nəkwəkwə yame ror kīsīsər kīn, iriu kīrarkək; keinein mə iriu pukaa. **?Kwərəmətit ta uə?** Nəkwəkwə yame ror kīraru kīn, kamni kīmə 1 Korin. Kini nəkwəkwə a raməgkiar skai kimi əriə, mə tukrīni-əhu norien has minə kapəriə, kīn in ramhajoun min əriə kīn narīmīnar pīsīn minə tīksin. Iriə khapsaah ye niməhuak kasəri-pən nərigien kape Pol yame rīmīrai ye nəkwəkwə e 1 Korin. Mərig iriə minə tīksin aikīn, kamhani mə Pol, pəh nien mə in yemehuə kīrīk; kīn rīpəh nāmhenien mə in tukrəvhag kimi əriə. Kini iriə kamhani mə in ramor əmə wok kafan tuk nīvəhyen mane.

? Rīmīrai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rīmīrai nəkwəkwə e mamhajoun mə in aposol kīrīk, kīn Kughen rīmīwəhsi-pən wok e kimin, kīn ratuatuk əmə mə in tukrəwhaag məkneikīn kimi əriə. Kini in morkeikei mə tukrīni-əhu nāmhajoun eikuə yamə mine kasarə apa Korin. Kini mamaiyoh nāməhuak minə Korin mə tuksasitu mhavəhsi-pən mane kīrīk yame tukrasitu kīn ye niməhuak apa Jerusalem məvīgīn narmamə meinai sweiwei ramuh əriə.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rīmīrpen yo mə yo aposol kīrīk kape Yesu Kristo, yakarərai nəkwəkwə e kimru piautawə Timoti. Nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, niməhuak kape Kughen apa Korin mine narmamə minə fam kape Kughen apa Provins a Akaea. ² Pəh Kughen Rīmītawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kīn nīhuvəyen mine nāmərinuyen kimi əmiə.

Kughen raməgkiar vivi kimi narmamə yamə mine kisarə ye nīpīg əutən

³ Pəh khani vi vi Kughen e in Rīm Yermaru kapətawə Yesu Kristo. In Tatə yame rikin rehuə tuk narmamə, mine In Kughen yame in nuknei norien kape nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə. ⁴ In raməgkiar vi vi kimi ətawə ye nipig əutən minə fam kapətawə, mə kitawə tukharkun nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə ye nipig əutən pisin pisin minə yamə mine kamharəpikin. Kitawə tuksəgkiar vi vi kimi əriə rəmhen kin yame Kughen In ramor kimi ətawə. ⁵ Nəmhəyen yame Kristo rimnərig, nəmhəyen kirikianə yame kitawə kasərig ai taktəkun. Kini ye norien kirikianə əmə mīn, kitawə kasofugin-pən ye Kristo, Kughen raməgkiar vi vi kimi ətawə, kini norien a ramehuə mamvən mīn tuk narmamə. ⁶ Nipig kimawə yaksərig nəmhəyen ramuə tuk əmawə nipig yakamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, kini nəvsaoyen huvə a rafəhsi-haktə nərigien kapəmiə mavəh mīragh əmiə. Nipig Kughen raməgkiar vi vi kimi əmawə, ramor mə kimawə jakharkun nəgkiar vi viyen kimi əmiə. Kwənkwaī norien a ramkuə ye nīmraghien kapətawə, kini nipig nakasarə ye nipig əutən rəmhen əmə kin yame kimawə yimnisarə iran, ramasitu irəmiə mə takamharpin əmə ye nərer-tim-timien. ⁷ Kimawə yaksərəhu-pən tim tim nərigien kapəmawə ye Kughen mə kimiə taksərer tim tim. Meinai kitawə fam kisarə əmə ye narəyen kirikianə, kimiə taksarə ye nəmhəyen rəmhen kin yame kimawə yakasarə iran. Kini Kughen raməgkiar vi vi kimi əmiə rəmhen kin yame raməgkiar vi vi kimi əmawə.

⁸ Piak minə mine nowinik minə, yaksorkeikei mə takharkun huvə nipig əutən yamə minə yimnisarə iran apa provins a Tarki. Nahasien ehuə minə kimnhauə tuk əmawə, rapita nəsaninien kapəmawə, mamor rikimawə raməsik mə to yakhapəh nhamraghien. ⁹ Nəfrakisien, kimawə yimisərig mə kineighan-pən ta kin əmawə mə jakhamhə. Mərig nipig əutən minə a kimnhauə mə jakhapəh nisətəgtə-atukien irəmawə, mə jaksətəgtə əmə ye Kughen yame ramor narmamə yamə mine kimnhamhə khamragh mīn. ¹⁰ Ipakə əmə yakhamhə, mərig Kughen rimivəh mīragh əmawə. In rirkun nivəhsitayen nipig əutən minə a tuk əmawə. Kini yakasərəhu-pən nərigien kapəmawə iran mə tukrivəhsi-ta nipig əutən minə a tuk əmawə. ¹¹ Kini In mamor əfrakis məkna kin nipig naksəhuak tuk əmawə. Narmamə khapsaah tuksəgnəgin Kughen tuk narimnar huvə yamə mine In ramor kimi əmawə, meinai kimiə nakhapsaah nakasəhuak tuk əmawə.

Narmamə kimnhani hah Pol, mərig in ramni-ərhav mə kafan norien rhuvə

¹² Nar kırık yame rikimawə ramagien tukun. Ye norien yame yakasor kimi narmamə apnapig minə ye tokrei tanə, mine kimi əmiə, yakasor ye swatuk yame Kughen ramhajoun. Norien kapəməwə ratuatuk əmə, maməmir əmə ikin rakhak ikin. Kini taktəkun e, ye nərigien kapəməwə, yakasərig mə yakhapəh nisorien nar kırık yame rahas. Pəh nien mə norien kapəməwə ratuatuk məknakin meinai yakhavəh nirkunien kape narmamə, mərig mə Kughen ramasitu irəməwə yerkin agien. ¹³⁻¹⁴ Yakamhani məkneikin meinai yimnhapəh nharai-pəniən nəgkiariən kırık yame riskai tuk nəvhekinien uə tuk nirkunien nıpran. Taktəkun ai nakwənharkun kəskəh nərigien kapəməwə, mərig yakorkeikei mə takhauə mharkun fam. Kini ye norien a, ye nıpig Yesu Yermaru tukruə min iran, kimiə taksagien tuk əməwə rəmhen kin yame kimawə jaksagien tuk əmiə.

Pol rimnarar ye nərigien kafan tuk nəriwəkien kafan

¹⁵⁻¹⁶ Yakharkun mə rikimiə ragien tuk əməwə, rikik rimnaməsik mə nıpig yakmavən Masedonia, jakəkupən murə məm əmiə, kini nıpig yakamtərhav Masedonia, rikik rimnaməsik mə jakrerig-pre min məm əmiə. Ror məkneikin mə takhavəh nihuvəyen mikiraru. Kini ai, rikik rimnaməsik mə taksasitu irak misher-pən kin yo apa ye provins a Judia. ¹⁷ Apa kupan, yakmə jakurə məm əmiə. Kini ai yimnarar ye nərigien kafak ye nikarın kape nəriwəkien kafak. ?Kini nakhamə ta mə yakaməgkiar apnapig əmə ye nəriwəkien kafak uə? Nıkam. Nərigien kafak rıpəh nısi-pəniən tuk norien kape tokrei tanə, rəmhen kin yame narmamə kaseighan kin nar kırık mamhani hah min ye nıpig kırikianə. ¹⁸ Kughen raməfrakis nıpig m-fam; kini yakamhakwasig kin norien kafan nıpig yaksəgkiar kimi əmiə. Yakhapəh nisorpirh-pirh-ien nəgkiariən mir e “Əwəh” mine “Nıkam” ye nıpig kırikianə. ¹⁹ Kimasir Saelas* mine Timoti yimırhurə mirhini-ərhav-pre Ji Kughen e Yesu Kristo tuk əmiə, kini In to rıpəh nıniyen “Əwəh” mine “Nıkam” ye nıpig kırikianə. Nıkam. Nıpig mıfam, nəgkiariən kafan kırikianə əmə. ²⁰ Ror məkneikin meinai nar apnapig Kughen rimini promes kuvhuun, iriə kimnhauə misor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini kitawə kamhavəh-si haktə nhag Kughen mhani-pən tukun mhamə, “Amen. Əwəh.” ²¹ Kughen əmə ramor əməwə yaksərer tim tim ye Kristo kitawə-m kimiə. In rimirpen ətawə, ²² kini mivəh-si pə Nanmin kafan yerkitawə mamor nımtətiən ye nimraghien kapətawə mə In, kafan e kitawə. Kini taktəkun ai, kitawə kwənharkun

1:13-14: 2 Kor 5:12; Fil 2:16 **1:15-16:** 1 Kor 16:5-6 * **1:19:** Saelas, nhag pisin kırık e “Silvanus.” **1:19:** Wok 18:5 **1:20:** Rev 3:14

mə kafan promes minə tukhauə misor nəfrakisien kin tuk nīpig kirik ye nīmraghien kapətawə.

²³ Kini yakvəh kwəsu ye nhag Kughen mə yimnapəh nīrerig-pre-min-ien Korin məm əmiə meinai to yakpiurə, mīpiəgkiar skai pre kimi əmiə, kini moriah əmiə. ²⁴ Pəh nien mə yaksarkut tuk nehuəyen irəmiə mə jakhavəhsi-pre əmə nəgkiarien kimiə əmiə mə taksəri-pən, mərig kimiə nakwəsərer tīmtim ta ye nhatətəyen kapəmiə. Kini kasor wok kwis kitawə-m kimiə mə rikimiə tukragien.

2

¹ Ror məkneikin mə yaknərig ta mə jakpəh nurə-minien məgkiar skai pre kimi əmiə, mor rikimiə rəmhə. ² Kini, tukmə yakor rikimiə rəmhə, ?pa irəmiə tukror rikik ragien? Kīrkək, meinai yimnor rikimiə m-fam rəmhə. ³ Ror pən, yimīrai nəkwəkwə kirik mher-pre kin, mə jakwəhsi-haktə nərigien kin kapəmiə. Yakpəh norkeikeiyen mə tukmə yakurə məm əmiə, rikik rarkwao tuk norien kapəmiə yamə mine khapəh nīsəmhenien. Mərig norien kapəmiə tukraməkeikei mor rikik ragien. Kini tukmə rikik ragien, kitawə fam rikitawə tukragien. ⁴ Nīpig yimīrai nəkwəkwə a mher-pre kin kimi əmiə, rikik rəpou pik tuk əmiə, kini rikik rarkwopir, nehe nīmrik rīmnaiyu tuk əmiə. Mərig yimīpəh nīraiyeen nəkwəkwə a mə jakor rikimiə rəpou; mərig yimīrai mə takharkun mə norkeikeiyen kafak rehuə tuk əmiə.

Takhapəh nīsarpinien tai təvhagə has

⁵ Yakpəh norkeikeiyen mə jakaməkeikei məgkiar skai pre kimi əmiə. Mərig yakorkeikei mə jakni mə yermamə yame rīmnor nahasien,* pəh nien mə rīmnor yo pisin əmə yakamərig rahas tukun, mərig rīmnor ətawə fam kisərig rahas tukun. ⁶ Narpinien yame kimiə khapsaah nīmnhavəhsi-pən ta kimin nəmhen. ⁷ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei misərukin kafan norien has kini misəgkiar vi vi kimin tamə rikin rəpou pik kini rapəh nhatətəyen kafan. ⁸ Yakamni-pre skai tuk əmiə mə takhavən misor rhuvə pən kimin mə in tukrirkun mə kimiə naksorkeikei in. ⁹ Yimīrai nəkwəkwə a mher-pre kin kimi əmiə mə jakəm-ru mə ?taksor nəkwak ye narīmnar fam, uə nīkam?† ¹⁰ Tukmə kimiə nakwəsərukin norien has kape yermamə kirik, yo min jakərukin kafan norien has. Kini tukmə kwən a rīmnor rahas pə kimi yo rəmhen mə jakor

1:22: 2 Kor 5:5; Efes 1:13-14

1:24: 1 Pita 5:3

2:1: 1 Kor 4:21

2:4:

Wok 20:31 * 2:5: Yeməhuak kirik irəriə rīmnor apnapig nar, mikir-ta piraovin vi kape rīmni. Kini Pol rīmni-pən tuk əriə mə tukhawəsi-pən narpinien kimin in ye 1 Kor 5:1-5. † 2:9: Pol rīmə tukrirkun ru mə kwəsəri-pən nəgkiarien kafan misher-ye rhav əfrakis kin kwən a yame rikir-ta piahuaru kape rīmni, uə nīkam.

mīrhuvə tuk əmru minə, mərig Kristo rirkun mə yakwor rhuvə ta tuk əmru minə mə jakwasitu irəmiə ¹¹ mə Setan tukripəh nəwhaiyen kwhen kapətawə, meinai kitawə kwənharkun ta kafan nərigien tuk norien nahasien.

Narmamə yamə mine kamhani ərhav nəvsaoyen huvə

¹² Nipig yimavən apa Troas tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen kape Kristo, yimnəm mə Yesu Yermaru rimnəhitə ye kwəruə kirik kimi yo. ¹³ Mərig nəmərinyen rirkək irak meinai yimipəh nəmien piak Taetas aikin. Kini yimnaowia kin nəmə Troas mītərhav mivən Masedonia mamarhakın in.

¹⁴ Pəh khani vi vi Kughen yame ramofugxn ətawə kasərer ye nimri narmamə ikin min fam, rəmhen kin yame king ramapita tikmir minə kafan, məmərıp əria ye nimri namramə mifam. Mərig Kughen ramərıp ətawə ye nimri narmamə mə tukhani-ərhav nəgkiarien kafan, rəmhen kin yame senta ramənaah ikin minə fam. ¹⁵⁻¹⁶ Ye nimri Kughen, kimawə yaksəmhen kin senta yame raməpnah narmamə, meinai kimawə yakamhavəh Yesu Kristo mamhavən kimi narmamə m-fam. Narmamə yamə mine kishatətə iran, kharkun mə senta e rapien huvə, kini Kughen ravəh miragh əria. Mərig narmamə tiksın, kasərig nəmiəv senta a rapien kin nimhəyen, ramhajoun mə Kughen tukror narpinien kimi əria.

Wok e rehuə pik, yermamə kirik ripəh nəmhenien mə to ror infamien iran. ¹⁷ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin narmamə tiksın yame iriə khapsaah kamhani ərhav nəgkiarien kape Kughen tuk nivəh-əməyen mane. Nīkam. Kughen rimnher-pə kin əmawə, kini kimawə yakasofugin-pən ye Kristo, mhani-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini ye nimri Kughen, nəgkiarien kapəməwə ramsi-pən yerkimawə m-fam.

3

Kughen rimirpen-pən nar vi kirik kimi narmamə

¹ Tukmə ror kimia nakhamə kimawə yakamhavəhsi-haktə atuk əmawə ye nimrimia, mərig nīkam. Tukmə yepsipis minə kamhauə iməmiə ikin, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimirai tuk nini-ərhavyen norien kapəria kimi əmiə. Uə nipig tukmə khatərhav, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimia takharai yame tukshen-hen narmamə kin, pəh tukirkun əria. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhyen leta kirik məknakin, meinai ² kimia naksəmhen kin leta yame ramor əpu wok kapəməwə. Leta e kimirai-pən yerkimawə, yame narmamə m-fam kasəvhuekin mharkun nipran. ³ Nīmraghien kapəmia

ramhajoun mə kimiə naksəmhen kin leta kirik yame Kristo rimirai kini narmamə kasəvheikin. Kimiə kwəkwai wok kapəməwə. Kimiə naksəmhen kin leta yame Nanmin kape Kughen rimirai. Mərig pəh nien mə rimirəh pen mirai-pən ye nəkwəkwə; mərig rimirai yerki yermamə.

⁴ Yaksətghaa kin nəgkiarien minə məknen meinai Kristo ramarə yerkimawə kini yakshatətə tımtim ye Kughen.

⁵ Yakhapəh nisərigien mə kimawə əmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik. Mərig tukmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik, in e Kughen ravəhsi-pə nirkunien tukun. ⁶ In rimnor əməwə yaksəmhen mə jakhauə kafan yorwok minə mhani-ərhav nəgkiarien vi yame In rimirpen ta. Nəgkiarien vi e yame Kughen rimirpen, pəh nien mə ramsi-pən tuk loa yame kamrai-pən ye nəkwəkwə, mərig ramsi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Meinai loa yame kimirai-pən ye nəkwəkwə ravəhsi-pən nimhəyen kimi narmamə; mərig Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nimraghien.

⁷ Nipig Kughen rimirai-pən loa ye kapier kini mivəhsi-pən kimi Moses, * nikhakien aikin kape Kughen; kini nimri Moses rhakak min. Kini nəmə Isrel to khapəh nisərha-pəniyen misəm nimrin, nar apnapig mə nikhakien natukreiwaiyu mirkək. Kini loa e ravəhsi-pə pawk nimhəyen, mərig rakhak, ⁸ kini wok kape Nanmin kape Kughen rakhak pik rapita. ⁹ Loa a yame rakhak, kafan e wok, Kughen raməkir narmamə mivəhsi-pən narpinien kimi əriə. Mərig wok yame Nanmin kape Kughen ramor, in e narmamə khauə misatuatuk ye nimri Kughen. ! Wok e rakhak pik rapita! ¹⁰ Nəfrakisien, nar yame rimnakhak məkupən, taktəkun ai, ripəh nikhakien. Meinai nar yame rakhak pik rinapita yame rimnakhak məkupən. ¹¹ Loa yame tikripirkək tuk nipig kirik rimauə ye nikhakien, mərig wok kape Nanmin kape Kughen yame tukramarə rerin, in rhakak pik əgkəp.

¹² Ror məkneikin mə yakasəruhu-pən tim tim kapəməwə nərigien ye wok a kape Nanmin kape Kughen, masətghaa kin nini-ərhavyen kafan nəgkiarien. ¹³ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin Moses yame, nipig nimrin rhakak kape nipig kwəkwə əmə, in rimnatuopis in kin neipən mə nəmə Isrel tukhapəh nisəmien nikhakien ye nimrin. ¹⁴ Mərig Kughen rimnor kapəria kapə riskai. Kini ye nipig a, muə meriaji-pə taktəkun, nipig iriə kasəvheikin Ol Testamen, khapəh nharkunien nipran, rəmhen kin yame neipən kirik raməker əswasig kin nirkunien kapəria. Kughen ripəh nivəhsi-tayen neipən a

3:3: Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27 **3:4:** Wok 20:31 **3:6:** Jer 31:31; Jon

6:63; 1 Kor 11:25 * **3:7:** Əm-ru Dut 5:22. **3:7:** Eks 34:29 **3:9:** Dut 27:26;

Rom 1:17 **3:11:** Luk 22:31 **3:12:** Wok 14:27; 1 Kor 16:9 **3:13:** Eks 34:33

tuk əriə; ramrəhsi-ta əmə tuk narmamə yamə mine kasofugin kwhen kapəriə iriə Kristo. ¹⁵ Nəfrakisien, meriaji-pə taktəkun mine, nīpig kasəvheikin nəkwəkwə yamə mine Moses rimirai, rəmhen kin neipən kirik yame raməker əswasig kin nirkunien kapəriə. ¹⁶ Mərig narmamə m-fam yamə mine kasarar ye nərigien kapəriə mhauə tuk Kughen, Kughen tukrirəhsi-ta neipən a.

¹⁷ Yesu Yermaru In ror Nanmīn. Kini ikin Nanmīn kape Yermaru raməmir ikin, In ramrisin narmamə. ¹⁸ Kini kitawə fam kasor əpu nikhakien kape Kughen, narmamə kasəm; pəh nien mə kitawə kisatuopis ətawə. Nīpig m-fam In ramarar irətawə mə tukhauə misəmhen kin In. Nikhakien kafan rarku-rao irətawə mameihuə. Nikhakien e ramsi-pən tuk Yermaru kapətawə yame In Nanmīn Rhakə.

4

¹ Kughen, rikin rehuə tuk əmawə, ror pən rikimawə ripəh nəpouyen tuk norien wok e kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kafan. ² To yakhapəh nisorien norien yame kamor apis-apis mine norien yame ror naurisien. To yakhapəh niseikuəyen mhapəh nhaukreikinien nīprai nəgkiarien kape Kughen. !Nikam! Kimawə yakamhani-ərhav əmə nəfrakisien, kini ye norien minə a, ye nimri Kughen, yakasor əpu əmawə ye nimri narmamə, mə ye nərigien kapəriə, tukharkun mə wok kapəməwə ratuatuk. ³ Tukmə ror nəvsaoyen huvə yame yakamhani-ərhav, nīpran ramerkwaig tuk narmamə tiksīn; mərig ramerkwaig əmə tuk narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehua. ⁴ Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen kasəri-pən swatuk ai, meinai Setan e yarmhə in ramarmaru ye tokrei tanə, rimnatuopis əriə mə tukhapəh nisəmien nikhakien kape nəvsaoyen huvə yame nikhakien risia-pen əriə. Nikhakien a ramsi-pən tuk Kristo yame In ravəh əfrakis Nanmīn kape Kughen. ⁵ Ror məkneikin meinai kimawə yakhapəh nhani-ərhav-atuk-ien əmawə; mərig yakhani-ərhav Yesu Kristo mə In Yermaru. Kini In rimnher-pə kin əmawə mə kimawə yor atuə kin minə kapəmiə. ⁶ Meinai Kughen e yame rimini kupən mīmə, “Pəh nikhakien tukrivən məsia-pən ikin rəpignap ikin,” (Jen 1:3) in Kughen kirkianə əmə yame raməsia-pən yerkitawə mə kitawə tukharkun nəsaninien mine nihuvəyen kafan yame kitawə kasəm ye Kristo.

Kitawə kisəmhen əmə kin nitip yame ramətīt aihuaa əmə

⁷ Kitawə kisəmhen kin nītip* yame Kughen ravai-pən narimnar huvə ikin kafan; mərig nītip raməmētīt aihuaa əmə. Ramhajoun-pən mə nəsaninien əfrakis ramsi-pən tuk Kughen, ripəh nīsi-pəyen tuk ətawə.

⁸ Nīpig əutən minə khapsaah kamharəh-pikin əmawə, mərig khapəh nisoriahyen əmawə. Nīpig tiksīn, yakhapəh nisəmien swatuk, mərig yakhapəh nisəpəhyen. ⁹ Kamoh əmawə, mərig Kughen ripəh nəpəhyen əmawə. Kaməsik əmawə, mərig kīpəh narkwhopniyen əmawə. ¹⁰⁻¹¹ Ikin pukaa yakamhavən ikin, rikimawə raməsik mə kimnhopni Yesu, kini kimə tukhopni min əmawə tuk nini-ərhavyen nhagin. Mərig kimawə yakasəkeikei tuk nini-ərhavyen nhagin mə tukirkun mə Yesu rimamragh. Kughen rimneighan kin əmawə mə jəksərig nəmhəyen mə tukəm kirkun mə Yesu e in e rimamragh mivəhsi-pən nəsaninien ye nīpraimawə yame tuk nīpig kīrik tukrəmētīt. ¹² Ror pən, nīpig mīfam ipakə əmə yakamhamhə mə kimīə takhavəh nīmraghien rerin.

¹³ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Nar yame yakamni nəfrakisien iran, yakamni-ərhav.” (Sam 116:10) Kini ye norien kirikianə əmə kape nhatətəyen, kimawə min yakamhani nəfrakisien iran, ror pən yakamhani ərhav, ¹⁴ meinai kimawə yakharkun mə Yermamə yame rimnor Yesu ramragh min ye nīmḥəyen kafan, In tukror min ətawə-m kimīə tukamhamragh min ye nīmḥəyen kitawə Yesu, tuk-sarə kitawə min. ¹⁵ Yimnharəh pikin nəmhəyen minə e mə kimīə taksarə huvə iran. Kini nīpig m-fam nīhuvəyen kape Kughen ravi-pə narmamə khapsaah min kamhauə tuk Kristo. Tukhani vi vi Kughen nīpig m-fam, mhavəhsi-haktə nhagin mə In yerpīrig pik.

¹⁶ Ror pən rikimawə ripəh nəpouyen. Nar apnapig mə nīpraimawə rameiwaiyu ai taktəkun mine, mərig nīpig mīfam Kughen ramor rikimawə ramhuvə min. ¹⁷ Meinai nīpig əutən yame mine yaksarə irəriə, iriə nar apnapig əmə. Tukhapəh nisəmīrien ror tu. Mərig kwənkwaīriə in nīkhakien yame raməmīr rerin; kini in rehuə mīhuvə mapita narimnar m-fam. ¹⁸ Ror pən, kitawə khapəh nisərig-pikien tuk nar yame kasəm kin nīmritawə, mərig kisərig pik nar yame kitawə khapəh nisəmien. Meinai narimnar yame kasəm kin nīmritawə, kasəmīr kape nīpig kwəkwə əmə. Mərig narimnar yame khapəh nisəmien kasəmīr kape rerin.

* 4:7: Gris ramni “jag” yame kimnor kin nīmoptanə skai. 4:7: 2 Kor 5:1 4:8: 2 Kor 1:8; 7:5 4:10-11: 1 Kor 15:31 4:10-11: Rom 8:36 4:14: 1 Kor 6:14 4:16: Efes 3:16 4:17: Rom 8:17-18 4:18: Kol 1:16

5

Niprai narmamə tukror pisin apa ye rao ye neai

¹ Kitawə kharkun mə nipraitawə in rəmhen kin nimə tapolen yame kisarə iran ye tokrei tanə e. Kini tuk nipig kirik tukrəmətīt mahas. Kini nipig nimə tapolen a tukrirkək ye tokrei tanə, mərig apa ye rao ye neai, kapətawə kirik aikin nimə vi yame pəh nien mə yermamə ramor, mərig Kughen əmə ramor. In e nipraitawə yame rivi, tukramarə rerin ikin. ² Mərig taktəkun ai, kitawə kisarə ye nipraitawə kape tokrei tanə, misasək, misorkeikei pik mə nipig tukruə yame kitawə tukpihavəh nipraitawə vi kape rao ye neai, rəmhen kin yame kamhavən ye neipən vi. ³ Meinai pəh nien mə kitawə tukhavəh nanmitawə əmə, yame nipraitawə rirkək. Mərig tukhavəh nipraitawə vi, kape rao ye neai. ⁴ Nipig kisarə ye tokrei tanə ye nipraitawə yame tukripimətīt, rikitawə rəpou, kisorkeikei mə tuksəpəh nəmhayen. Mərig pəh nien mə kisorkeikei mə nipig tukhamhə, tuksəta əgkəp ye nipraitawə. Nikam. Mərig kisorkeikei mə nipraitawə tukro ta kin yame rakwas kape tokrei tanə, mipəh yame rivi kape rao ye neai. ⁵ Kini Kughen rimnor ətawə mə tukasarə ye nimraghien vi, mivəhsi-pə Nanmin Kafan mə tukrhajoun huvə ətawə mə kafan narimnar minə e tukhauə misor nəfrakisien kin.

⁶ Ror pən, nərigien kapətawə riskai, kini kharkun huvə mə nipig kisarə əmə ye nipraitawə kape tokrei tanə, kitawə khapəh nisəmīrien imei Yesu Yermaru. ⁷ Nhatətəyen kapətawə ramkir ətawə; pəh nien mə narimnar yame kasəm ramhajoun swatuk. ⁸ Yakamni mə nərigien kapətawə riskai, kini kisorkeikei mə tuksəpəh nipraitawə mhavən ye nimə vi kapətawə kitawə Yesu. ⁹ Nar apnapig tukmə kisarə ye nipraitawə kape tokrei tanə e, uə kisəpəh nipraitawə kape tokrei tanə misarə ye rao ye neai, mərig narimnar yame kasor, kasor əmə mə Yesu, rikin tukragien tuk ətawə. ¹⁰ Kasor məkneikin meinai kitawə m-fam tukasəkeikei masərer əkupən ye Kristo mə In tukrəkir norien minə kapətawə. Kini kitawə kirikianə kirikianə tukhavəh nərokien rəri-pən narimnar yamə mine kimisor ye tokrei tanə; nar has uə nar huvə.

Wok e kapətawə, mə tukhavi tikmir minə kape Kughen khauə kirikianə iriə min

¹¹ Kini taktəkun ai, yakamhasiai Yesu Yermaru yame tukrəkir narmamə m-fam, ror pən, yaksarkut mə jakhavi-pə narmamə pəh khani nəfrakisien ye Kughen. Kughen ruirkun ta əmawə mine wok kapəməwə; kini yaksorkeikei mə kimia

min takharkun huvə əmawə. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyeen mə jakhavəh-si haktə atuk əmawə ye nimirimə, mərig yakamhavəh-si-pre kapəməwə nərigien mə rikimə tukragien tuk əmawə. Kini taktəkun ai, nakharkun nishorpinien nəgkiarien kape narmamə yamə mine kisausit meinai narmamə kamhavəh-si haktə əmə əriə tuk nhagriə, mhapəh nisəkirien nimiraghien kapəriə. ¹³ Tukmə nakhamə kimawə yaksarmar, pəh Kughen tukrəm əmhen əmawə. Mərig tukmə nakhamə nirkunien kapəməwə rəmhen, havəh nəgkiarien kapəməwə pəh tukrasitu irəmiə. ¹⁴ Ror məkneikin meinai norkeikeiyeen kape Kristo ramarmaru irəməwə, meinai yakharkun huvə mə yermamə kirikianə rimamhə tuk narmamə m-fam. Ror məkneikin mə kitawə m-fam tukasəkeikei misəpəh təvhagə has, rəmhen kin yame yermamə mhə reinein norien təvhagə has. ¹⁵ Kini yakharkun mə Yesu rimamhə tuk narmamə m-fam mə iriə yamə mine kamhamragh, tukhapəh nisorien narimnar yamə iriə atuk əmə kisorkeikei; mərig iriə tukasəkeikei misor norien yamə mine Yesu rorkeikei - in e yermamə yame rimamhə tuk əriə kini mimiragh min ye nimhəyen.

¹⁶ Ror məkneikin, mə taktəkun ai, yakhapəh nisəkirien narmamə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasəkir narmamə iran. Kupan, yimisəkir Kristo ye norien a, mərig taktəkun ai, yakhapəh nisorien. ¹⁷ Ror məkneikin, narmamə yamə mine kamhauə masor kirikianə ye Kristo, Kughen ramor vi əriə. !Nar akwas raməta iran! Nar vi ramuə iran. ¹⁸ Narimnar minə fam a kamhasi-pən tuk Kughen. Kupan, kitawə kimisor tikmir kitawə Kughen; mərig ye Kristo, In rimnəpkəfugin ətawə kwənhauə ipakə tukun, minor ətawə kwənhauə In minə tiksın. Kini mivəhsi-pə wok e kimi əmawə, in e mə tukhavi tikmir minə kafan khauə In minə tiksın. ¹⁹ Nəgkiarien e yakamni, nıpran ramni mə Kughen rimıvi-pə tikmir minə kafan ye tokrei tanə khauə misor kirikianə ye Kristo, mıpəh nəvheikinien kapəriə norien has minə. Kini mivəhsi-pə nəgkiarien e kimi əmawə kape nıvi-pəyen tikmir minə kafan khauə misor kirikianə iriə min. ²⁰ Ror məkneikin, kimawə yəgkiar minə tiksın kape Kughen. Rəmhen kin Kughen ramokrən kin narmamə nıpig kimawə yaksəgkiar. Kini yaksaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo mə taksəpəh norien kape tikmir minə, mhauə misor kirikianə kimiə Kughen. ²¹ Kughen rimnor Kristo yame norien has rirkək iran, In sakrefaes kape norien has minə kapətawə, mə tukshatətə misatuatuk ye nimir Kughen.

6

¹ Meinai kimawə yakasor wok kirikianə kimawə Kughen, yakasaiyoh-pre skai əmiə mə nipig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə, takhapəh nhavəhyen mə in nar apnapig əmə. ² Meinai Kughen ramni mīmə,

“Yimnərig ik ye nipig atuaturuk,

mamasitu iram ye nipig kape nivəh-miraghien.” (Aes 49:8) Yakamni-pre tuk əmiə mə taktəkun ai, rinor nipig atuaturuk kape Kughen tukrivəh miragh əmiə.

Pol raməvsao kin nipig autən minə ye nimraghien kafan

³ Yakhapəh nisorien nar kirik mə yermamə tukrimir ye nhatətəyen kafan tukun, tamə narmamə kamhəni hah wok kapəməwə tukun. ⁴ Mərig norien minə fam ye nimraghien kapəməwə kashajoun mə kimawə yorwok minə əfrakis kape Kughen: Kimawə yaksərer tim tim ye nipig kape nəmhəyen, mine ye nipig autən minə, mine ye nipig yaksərig rahas. ⁵ Narmamə kamhəuh əməwə, misəhi-pən əməwə ye kalabus. Mhərpəhu əməwə mə tukhəuh əməwə. Yimisor wok ehə, mhəpəh nisəpəriən yenpig, kini nikumhə raməs əməwə. ⁶ Yakhapəh nisorien nar kirik yame rəmkimik yerkimawə. Nanmin kape Kughen rukwar yerkimawə, kini yaksorkeikei narmamə ye norkeikeiyen əfrakis. ⁷ Yakamhəni əmə nəfrakisien. Kini nəsaninien kape Kughen ramərə irəməwə. Nimraghien kapəməwə yame ratuaturuk ramor əməwə yaksapita tikmir minə kapəməwə, rəmhen kin yame mobael ravəh nau mine kwətavhə mə tukrapita kafan tikmir. ⁸ Narmamə tiksın kamhasiai əməwə; tiksın kasəm-əhu əməwə. Tiksın kamhəni hah əməwə; tiksın kamhəni huvə əməwə. Kini nipig kimawə yakamhəni mə kimawə aposol kape Kughen minə, tiksın kamhəni neikuəyen irəməwə. Mərig kimawə yorwok əfrakis minə tiksın kape Kughen. ⁹ Narmamə tiksın khəpəh niseighanien kin mə kimawə aposol minə əfrakis. Nipig mifam nimhəyen ramuə ipakə tuk əməwə, mərig yakamhamragh əmə. Kamuh əməwə, mərig khəpəh nhəpniyen əməwə. ¹⁰ Rikimawə rəpou, mərig nipig mifam yaksagien əmə. Kapəməwə nar kirik rirkək, mərig kimawə yaksor narmamə khəpsəah kapəriə nautə ripsəah ye rao ye neai. Kapəməwə nar rirkək, mərig yakamhavəh narimnar fam.

¹¹ Nəmə Korin, yimnhəni-pre nəgkarien minə fam mhəpəh nisəpəhyen kirik; kini yaksorkeikei əmiə yerkimawə m-fam.

¹² Kimawə yakhapəh nisərer-əswasigien kin norkeikeiyen tuk əmiə, mərig kimiə naksərer əswasig kin norkeikeiyen tuk əməwə. ¹³ Taktəkun ai, yakaməgkiar kimi əmiə rəmhen kin

kwajikovə minə əgkəp kafak mamni mə ratuatuk əmə mə kimiə min taksorkeikei əmawə yerkimia m-fam.

Yəhuak minə tukhapəh nisəriwək-pəniən tuk yamə mine khapəh nisəhuakien

¹⁴ Takhapəh niseighanien kin narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien mə taksor kwis wok* meinai, ? norien atu-atuk mine norien has kirarkun nwor-kwisien nar kirik uə? ?Uə nikhakien mine nəpignapien to kwofugin kirikianə uə? Nikam. ¹⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo mine Setan†, to kirəpəh nərəni-kwisien nəgkiarien kirikianə. ? Yeməhuak mine yermamə yame rəpəh nəhuakien, iriu kirarkun niworien nar kirik ye nərigien kirikianə uə? !Nikam! ¹⁶ Ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin kirik rirkək aikin kape kughen eikuə minə, meinai kitawə e Nimə kape Kughen yame ramragh. Kini Kughen ramni mə,

“Yo jakamarə kimawə miriə,
mameriwək kimawə miriə.”

Kini mimə,
“Jakor Yo mə Yo Kughen kapəriə,
kini iriə tukhauə kafak narmamə minə.” (*Lev 26:12; Jer 32:38; Esik 37:27*)

¹⁷ Kini Yermaru ramni min mə,
“Ror məkneikin, sətə irəriə, mhavən isok tuk əriə.
Mhapəh nharapien nar yame rəmkimik ye nimirik,
kini rikik tukragien mə jakvəh əmiə.” (*Aes 52:11; Esik 20:34, 41*)

¹⁸ Kini Kughen Yermaru yame In Yerpərig Pik ramni min mimə,
“Kini jakor Yo mə Rimimiə,
kini kimiə takhauə kwajikovə minə kafak.” (*2 Saml 7:8, 14*)

7

¹ Yo minə tiksın. Nəgkiarien minə e yame Kughen rimirpen, kapətawə. Ror pən, pəh kisəspir rikitawə, mhavəhsita narimnar fam yamə mine kasor nıpraitawə mine nərigien kapətawə kasəmkimik. Kini pəh kisərəhu karin ətawə mə kitawə kape Kughen minə əmə, meinai kitawə kamhasiai Kughen.

Pol, rikin ramagien mə nəmə Korin kwənhauə tuk Kughen

6:13: 1 Kor 4:14 * **6:14:** Gris ramni nuhpikinien ye kau kiraru, kirik yame rehuə, kirik rikəskəh. Kirkwəji əriu mə tukwor wok, mərig wok rapəh naiyu-huvəyen meinai nehuəyen kapəriu rəpəh nəm nəmhenien. **6:14:** Efes 5:11 † **6:15:** Gris ramni “Beliar.” Nhag pisin kape Setan.

² Səhitə yerkimia tuk əmawə meinai yakhapəh nisorien rahas-pən kimi yermamə kirik, mhapəh nhavi-pəyen yermamə kirik ikin rahas ikin, mhapəh nisarkutien mə jakhavəh nar kirik kapəmia ye norien kirik yame ripəh natuatukien. ³ Pəh nien mə kimia nimisor nar kirik ripəh nəmhenien, yakaməgkiar məkneikin kimi əmia. Yakwəni-pre ta tuk əmia mə yaksorkeikei pik əmia, nar apnapig nahasien uə nihuvəyen ramuə tuk ətawə-m kimia, mərig yakhajir əmia misəkwan əmia. ⁴ Yo yakamni nəfrakisien irəmia. Rikik ragien tuk əmia. Kimia nakhavəh-si haktə pik kafak nətərigien. Yimnarə ye nəmhayen rehuə pik, mərig rikik ragien pik tuk əmia.

⁵ Meinai nipig yimnhauə Masedonia, mhapəh nisapisien, mərig nipig m-fam, yakamharəh pikin nəmhayen pisin pisin minə. Ye nimraghien kapəmawə, narmamə kasotgoh, masor nahasien kimi əmawə, kini kimawə yakamhagin. ⁶ Mərig Kughen yame raməgkiar vi vi kimi narmamə yame nərigien kapəria rəpou, In rimivəhsi-haktə nərigien kapəmawə, mor swatuk kape Taetas ruə məm əmawə. ⁷ Kini pəh nien mə nuəyen əmə kafan yame rimnor rikimawə ramagien, mərig nipig nimnhawəh-sihaktə nərigien kafan, rikimawə ramagien min tukun. In rimini-əsah pə tuk yo mə naksorkeikei pik mə takhauə misəm yo. Kini mamni mə rikimia reihuə tuk yo, mamni mə kimia naksorkeikei pik yo, masərer matuk tuk nisərer-əswasigien kin narmamə yamə mine kamhani hah yo. In ramni məknakin, rikik ragien mapita.

⁸ Kupən, yimnam mə nəkwəkwə yame yimnher-pre kin məkupən rimnor rikimia rəpou, kini yimnərig rahas tukun. Mərig, nar apnapig mə nəkwəkwə a rimnor rikimia rəpou, yakpəh nərig-rahəs-pik-ien tukun, meinai rikimia rəpou kape nipig kwəkwə əmə. ⁹ Mərig taktəkun ai, rikik ragien, mərig pəh nien mə rikik ragien meinai rikimia rimnəpou. Nəkam. Rikik ragien mə nipig rikimia rəpou, nimisərar ye nərigien kapəmia tuk təvhagə has kapəmia. Nəfrakisien, Kughen rorkeikei mə rikitawə tukrəpəu tuk norien has minə. Kini kimia nimisərar ye nərigien kapəmia tuk təvhagə has, kini nəgkiarien skai yame yimnhani-pre tuk əmia ripəh norien əmia naksəpəh nhatəyəyen kapəmia. ¹⁰ Tukmə rikimia rəpou tuk norien has minə kapəmia, rəmhen kin yame Kughen rorkeikei mə rikimia tukrəpəu tukun, kini misərar ye nərigien kapəmia, pəh Kughen tukrivəh miragh əmia. Nərig-rahəsien a ripəh nəkir-pənien narmamə ikin riki narmamə rərhakis ikin. Mərig tukmə narmamə rikiriə rəpou əmə tuk narimnar kape tokrei tanə, nərig-rahəsien a ramkir-pən əria tuk nimhayen. ¹¹ Tukmə naksərig rahəs ye norien has minə kapəmia,

rəmhen kin yame Kughen rorkeikei mə taksərig rahas tukun, nakharkun nisəmien kwənkwan ye nimraghien kapəmiə: in e naksarkut pik mə taksor norien yame ratuatuk, kini misarkut pik mə takhahuatukin norien has minə kapəmiə, kini masəməkin norien has minə, kini misakur mhagin kin norien has minə. Nimisorkeikei mə taksəm min yo, misərer əswasig kin narmamə yamə mine khani hah yo, kini masərer matuk tuk niwəhsi-pəniən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə has. Ye norien minə fam kapəmiə, nimishajoun mə nimnhapəh nisorien nar kirik rahas ye narimnar minə e. ¹² Kini yakamher-pre kin nəkwəkwə e kimi əmiə, mərig pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mə jakəgkiar ye norien hah kape yermamə kirik*, kini pəh nien mə yakamrai mə jakəgkiar ye yermamə yame kimnoriah in. Nikam. Yimirai nəkwəkwə minə kimi əmiə mə Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun mə nakhasiai əfrakis Yo. ¹³ Narimnar m-fam a khavəh-si haktə nərigien kapəmiə.

Pəh nien mə kimiə əmə nakhavəh-si haktə nərigien kapəməwə, mərig rikimawə ragien pik min tuk kwən a Taetas, meinai rikin ragien mə kimiə nakhavəh-si haktə min nərigien kafan. ¹⁴ Yakməni-pən tukun mə rikik ragien pik tuk əmiə. Narimnar fam yame yimnhani-pre tuk əmiə, iriə nəfrakisien. Kini ye norien kirikianə əmə min, nipig yimini-pən tuk Taetas mə norien kapəmiə rhuvə, kini nipig in rimaurə məm əmiə, norien kapəmiə rimnhajoun-pən mə nəgkiarien a yimini irəmiə mamni-pən tuk Taetas in nəfrakisien. Ror pən, nimnhapə nisorien naurisien kimi yo tuk nəgkiarien yame yimini-pən tukun maməgnəgin əmiə. ¹⁵ Taetas, rikin raməsik mə kimiə m-fam əgkəp en nimisor nəkwən, mhagin kin in mhasiai in nipig in rimauə məm əmiə. Kini nipig rikin raməsik narimnar minə a, norkeikeiyen kafan rehuə tuk əmiə mapita. ¹⁶ Rikik ragien pik meinai yakirkun niniyen nəfrakisien irəmiə ye narimnar fam.

8

Niməhuak apa Jerusalem, nəriə nəviginien rikək, Pol ramni mə nəmə Korin tuksasitu irəriə

¹ Piak minə mine nowinik minə, yaksorkeikei mə takharkun mə niməhuak minə apa Masedonia kwəshajoun mə Kughen ramautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi əriə. ² Iriə kimisarə pawk ye nəmhəyen ehuə kirik, kapəriə nautə rirkək, mərig nimraghien kapəriə rukwar huvə kin nagienien, ror pən kamhavəh-si-pən mane ehuə kimi nəməhuak minə tiksın.

* **7:12:** Pol ramni hanə yermamə yame rimnor apnapig nar. Əmru 2 Kor 2:5.

8:1: Rom 15:26; 2 Kor 9:1-2

³ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə mə iriə kimnhavəhsi-pən mane ehua, rapita yame rikiriə rəsik mə tukpihavəh-si pən. Kamhavəhsi-əhrav rəmhen kin yame nərigien kapəriə ramuh, ⁴ misaiyoh əmawə m-ripsaah mə kimawə jakseighan kin əriə pəh iriə tuksasitu ye wok kape niwəh-sipənien mane kimi narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem. ⁵ Yakhapəh nharkunien mə iriə tuksasitu rehuə məknakin, mərig iriə kisasitu. Kimisəkupən mhavəhsi-pən nimraghien kapəriə kimi Yermaru. Kwasig ikin, khavəhsi-pən nimraghien kapəriə kimi əmawə rəri-pən əmə nərigien kape Kughen.

⁶ Kini kupən, Taetas a in rimnamkir əmiə tuk narukien kin mane kape niməhuak minə; ror pən, yaksəkeikei kimin mə in tukraməkeikei maməmır kimiə min meriaji taksaruk fam kin mane yame takhavəhsi-ərhav. ⁷ Ye narimnar mifam e, kimiə nakasor rhuvə pik mapita, in e, nhatətəyen kapəmiə, mine nəgkiarien kapəmiə, mine nirkunien kapəmiə, mine nərer-timtimien kapəmiə, mine norkeikeiyen kapəmiə tuk əmawə. Kini ye norien kirikianə əmə min, yakorkeikei mə taksarukin mane məknakin ye norien yame rhuvə rapita.

⁸ Pa rimə yakaməkeikei kimi əmiə mə taksor. Mərig yimnhajoun əmiə mə nəmə tanə pisin pisin minə rikiriə ragien tuk nasituyen ye wok a. Kini taktəkun ai, yakmə jakəm-ru mə norkeikeiyen kapəmiə in nəfrakisien rəmhen kin əriə, uə nıkam. ⁹ Kimiə nakharkun huvə mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ramautə-pre kin nihuvəyen kafan kimi əmiə. Kafan nəsaninien rehuə pawk, mərig rimauə mə tukrasitu irəmiə, mor In mə kafan nəsaninien rirkək. In rimauə mor In mə kafan nar kirik rirkək ye tokrei tanə mə kimiə takhauə narmamə kape Kughen minə, kapəmiə narimnar tukripsaah ye rao ye neai.

¹⁰ Jakəvhaag kimi əmiə ye norien yame ratuatuk mə taksor. Ye newk yame ruauə muavən, kimiə nimisokupən misorkeikei mə taksarukin mane kape niməhuak minə, kini kimiə min nimisokupən misarukin mane. ¹¹ Taktəkun ai, taksarukin mane mə takseriəji nıprai mane yame nimisorkeikei mə takhavəhsi-ərhav. ¹² In nar apnapig mə kapəmiə narimnar ripsaah uə rikəskəh. Kughen, rikin tukragien tuk əmiə tukmə nakhavəh-si pən yerkimie mifam.

¹³ Yakpəh norkeikeiyen mə nipig takhavəhsi-pən mane ehua kimi niməhuak minə, kwasig ikin, naksəkwəkwə kin mane. Mərig ratuatuk əmə ¹⁴ mə taksasitu ye niməhuak yamə mine kasəkwəkwə kin narimnar, meinai kapəmiə narimnar ripsaah. Kini nipig kirik, tukmə naksəkwəkwə kin nar kirik, iriə tukharkun nisasituyen irəmiə. Norien a takasor, tukasəm

nəmhen. ¹⁵ Rəri-pən əmə Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Narmamə yamə mine kamhavəh pawk nəviginien rehuə, tukrəmhen kin əriə; to ripəh napitayen.

Mine narmamə yamə mine kamhavəh pawk nəviginien rəkəskəh, tukhapəh nisakwəkwəyen kin nəviginien.”

(Eks 16:18)

Taetas ramvən apa Korin

¹⁶ Yakamni vi vi Kughen mə ramor riki Taetas ramagien mə tukrasitu irəmiə, rəmhen kin kafak nərigien.

¹⁷ Yimnhani-pən tuk Taetas mə tukrurə məm əmiə; kini rikin ragien tuk norien nəgkiarien kapəməwə. Mərig in min, rikin ragien min tuk nurəyen masitu irəmiə. Ye nərigien əmə kafan rimmnorkeikei mə tukrurə məm əmiə.

¹⁸ Kini kimawə yaksher-pre min kin piautawə kirik raurə iriu min. Kwən a, nəməhuak minə kamhasiai in tuk kafan wok tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. ¹⁹ Kini niməhuak minə kimnharpen in mə tukraməriwək kimawə min nipig yakhavəhsi-ərhav mane yame nimisarukin. Yakhavəhsi-pən mane kimi niməhuak minə mə jakshajoun mə rikimawə ragien pik tuk nasituyen, mine tuk nivəhsi-haktəyen Kughen.

²⁰ Yaksarkut mə yermamə kirik rikək yame to rini hah əməwə tuk norien kapəməwə tuk nəwhaiyen mane. ²¹ Ror məkneikin meinai, yaksarkut mə jaksor narimnar yame ratuatuk ye nimri Kughen mine ye nimri narmamə.

²² Kini yaksher-pre min kin piautawə kirik in tukrikwasig kin Taetas mine in kirik. Yimnharkun mə kwən a rorkeikei pik mə tukrasitu ye norien ripsaah mine ye wok ripsaah. Kini taktəkun ai in rorkeikei pik mə tukrasitu irəmiə meinai in ramni nəfrakisien irəmiə. ²³ Kini Taetas, kimru min yakawor wok kirikianə. Kini kwən a rikwasig kin Taetas in min ramor wok ye kwerkwan irəmiə, masitu irəmiə. Mine piautawə mir kiraru e, yame niməhuak minə kisher-pə kin əriu, karəhsi-haktə nhag Kristo. ²⁴ Sor norkeikeiye kapəmiə rivən tuk ərisir, pəh niməhuak minə tuksəm, mharkun-ru mə rhawor e rikimawə ramagien tuk əmiə.

9

¹ Yakpi-pəh nher-preyen kin nəkwəkwə e kimi əmiə, ripihuvə əmə, meinai, nəkwənharkun ta wok e kape nasituyen ye narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem.

² Yakamni məkneikin meinai yakirkun mə naksorkeikei mə taksasitu, kini yimnəgnəgin ta əmiə ye nimri nəmə Masedonia tukun, mamni mimə newk yame ruauə muavən, kimia apa

Akaea nīmīsərer matuk tuk nīvəhsi-pənien mane. Kini nīpīg nəməhuak apa Masedonia kīmīsəm mə rikimiə ragien pīk tuk nasituyen, ramor min əriə khapsaah kasorkeikei mə tuksasitu min. ³ Mərig taktəkun ai, yakamher-pre kin piautawə misir e mə irisir tukrhəm əmiə mə kimiə taksor nar yame nīmnhani, rəmhen kin yame yakwəni ta. Kini ror məkneikin, kapəməwə nəgkiarien tuk nīvəhsi-haktəyen norien huvə kapəmiə, pəh nien mə nar apnapīg əmə. ⁴ Mərig tukmə nakhapəh nisorien, nīpīg jakurə kimawə nəmə Masedonia tīksin, kini tukəm mə kimiə nakhapəh nisor-əgkəpien, kini taksauris tukun, meinai kimawə yakwənhavəh-si haktə ta nhagmiə. Tukror auris əmiə rapita. ⁵ Ror məkneikin, rikik raməsik mə jakaməkeikei maiyoh piautawə misir mə tukrhokupən irak mīrhurə mīrhəm əmiə pəh kisəm mə takhavəh-si-pən mane yame nakwənhani ta mə taksarukin. Mərig yakorkeikei mə takhavəh-si-pən yerkimie m-fam. Pəh nien mə kaməkeikei kimi əmiə mə taksasitu.

Norien kape nəwhaiyen narimnar

⁶ Rikimiə tukraməsik nəgkiarien e: Yermamə yame raməsīm kəskəh, tukrivəh nəviginien iran rikəskəh əmə. Yermamə yame raməsīm rīpsaah, tukrivəh nəsimien iran rīpsaah. ⁷ Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei mhavəh-si-pən naha nhagin yame ramsi-pən yerkimie mə takhavəh-si-pən. Mərig tukmə naksaruk kin mane meinai yermamə kirik raməkeikei kimiə əmiə tukun, rīpəh natuatukien. Yakamni məkneikin meinai Kughen rorkeikei yermamə yame ravəhsi-pən yerkin m-fam. ⁸ Kini Kughen rirkun nautə-preyen kin nihuvəyen m-fam kafan kimi əmiə mə tuk narimnar fam ye nīpīg m-fam, takhavəh narimnar fam yame naksəkwəkwə kin, mhavəh min rəmhen məkwəkwə mə taksəwhai. ⁹ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“In rəwhai kafan narimnar rīpsaah kimi yavən has minə, kini norien atuutuk kafan to rīpəh nirkəkien.” (Sam 112:9)

¹⁰ Kini Kughen yame ravəhsi-pən kweru nai kimi yeməsīm, mīvəhsi-pən min nəviginien nan, ye norien kirikianə əmə min, In tukrivəh-si pən narimnar rīpsaah kimi əmiə mor min rīpsaah-ipsaah min, mə kimiə takharkun nīsasituyen ye narmamə tīksin min. Kini tukror kwənkwan rīpsaah yame ramsi-pən ye norien atuutuk kapəmiə. ¹¹ Ye narimnar fam ye nīmraghien kapəmiə, Kughen tukrivəh-si pre kafan nīvhuəyen kimi əmiə mə kimiə takharkun nəwhaiyen nīpīg mīfam. Kini nīpīg taksasitu, narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.

¹² Wok e yame nakasor, nakhavəhsi-pən mane tuk nəviginien ne narmamə kape Kughen yamə mine nikumhə raməs əriə, mərig naksor nar huvə kirik rapita, in e narmamə khapsaah tuksərig rhuvə, mhani vi vi Kughen tukun. ¹³ Nipig naksor wok minə a, narmamə kasəm norien kapəmiə. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen tukun, meinai kimiə nakasor əfrakis norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen meinai kimiə nakhavəhsi-pən kapəmiə mane ehuə kimi əriə mine narmamə mifam. ¹⁴ Kini nipig iriə tuksəhuak tuk əmiə, rikiriə tukraməsik əmiə meinai Kughen rimnautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi əmiə rapita, mə taksasitu pik irəriə. ¹⁵ !Pəh khani vi vi Kughen tuk Tini yame In rimivəhsi-pə kimi ətawə! Nar e in e rhuvə rapita.

10

Pol ramhorpin nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah in mhamə kafan norien ror kiraru

¹ Narmamə tiksın kamhani nikarık mhamə kafak norien kiraru. Mə nipig kitawə-m kimiə, kafak nərigien reiwaiyu əmə, mərig nipig yimatərhav məpəh əmiə, kafak norien riskai pik. Mərig yo Pol, yakaməkeikei kimi əmiə tuk nar kirik, mimə Kristo, kafan nərigien reiwaiyu, kini In yemə mar. Kini ye norien kirikianə əmə, ² yakamaiyoh əmiə mə, taksor norien kapəmiə ratuatuk mə nipig jakurə, mipəh nəmien nar kirik mə to yakəgkiar skai pre kimi əmiə tukun. Mərig yakirkun mə jakhek narmamə tiksın e yamə mine kamhani mə yakaməri-pən norien kape tokrei tanə, ³ meinai nar apnapig yaksarə ye tokrei tanə e, yakhapəh nisarowaginien ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin. ⁴ Ror məkneikin meinai narimnar kape narowaginien yame kimawə yakasarowagin kin, pəh nien mə narimnar yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin. Nikam. Narimnar kapəməwə yame yakasarowagkəp kin, kamhavəh nəsaninien kape Kughen tuk noriahyen kwənmhan yame Setan ramerkwaig ikin. ⁵ Kimawə yaksoriah nəgkiarien eikuə minə mine nərigien ausit minə, iriə m-fam yame kasərer əswasig kin narmamə tuk nirkunien Kughen. Yakhani-əhu nətərig-hasien minə fam kape narmamə, misor əriə kasarar ye nərigien kapəriə masor nəkwai Kristo. ⁶ Kini nipig naksəri-pən nərigien kape Kristo, kimiə taksərer matuk tuk nivəhsi-pəniē narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwan.

⁷ !Ah! Kimiə nakasəm nar kamor ərhav, mərig nakseinein nipran. Tukmə yermamə kirik rirkun mə in yermamə kirik

kape Kristo, tukraməkeikei mirkun huvə mə kimawə min, narmamə kape Kristo rəmhen kin in. ⁸ Tukmə ror nipig yakaməgkiar ye nehuəyen yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə kimi yo, yakaməgkiar ausit; mərig to yakpəh naurisien tuk nəgkiar ausitien tukun, meinai Yesu rimivəhsi-pə nehuəyen kimi yo tuk nivəhsi-haktəyen əmiə, pəh nien mə tuk nivəhsi-əhuyen əmiə. ⁹ Yakpəh norkeikeiyen mə rikimiə tukraməsik mə yakher-pre kin nəkwəkwə minə e kimi əmiə mə tukror əmiə nakhagin. ¹⁰ Mərig narmamə tiksın kamhani nikarik mhamə, “In, kafan nəkwəkwə minə khapam misesrə, mərig nipig in ramarə kitawə min, pəh nien mə in yermamə skai kirik, mərig kafan nəgkiarien in nar apnapig əmə.” ¹¹ Narmamə minə a tukasəkeikei mharkun mə nipig jakurə kisarə kitawə-mirə, norien kafak tukrəutən rəmhen əmə kin yame kafak nəgkiarien in rəutən ye nəkwəkwə yame yakamher-pre kin kimi əmiə.

Pol ramhorpin nəgkiarien kape narmamə yame kamhani mhamə in pəh nien mə yemehuə kape niməhuak apa Korin

¹² Narmamə tiksın kamhavəhsi-haktə atuk əriə. Tukmə iriə yerpipig əfrakis rapita yo, to yakpəh nəgkiar-ausitien mə yo yerpipig rəmhen kin əriə. Mərig, pəh nien mə iriə yerpipig əfrakis. Kasəkir əmhen narmamə ye nərigien əmə kapəriə, mə tuksəm mə norien kapəriə rhuvə uə rahas. Norien e yame kasor, rətəwao. ¹³ Mərig kimawə yakhapəh nisəgkiar-ausitien rapita nehuəyen kapəmawə, mərig yaksəgkiar ausit ye wok yame Kughen rimnərəhu-pə mə kapəmawə, kini wok e, kimiə min apaikin. ¹⁴ Pəh nien mə yakwərəhsi-haktə atuk yo mamni mə yakamehuə ye narmamə yame Kughen ripəh nəərəhu-pəyen ye kwermik. To yakpihapəh nhaurəyen iməmiə ikin, to yakpihapəh nisehuəyen irəmiə. Mərig yimisəkupən ta mhauə iməmiə ikin mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. ¹⁵ Narmamə tiksın kasəgkiar ausit tuk wok yame yermamə pisin rimnor. Mərig kimawə yaksəgkiar ausit əmə tuk wok yame Kughen rimnərəhu-pə mə kapəmawə. Kimawə yaksərəhu-pən nərigien kapəmawə mə nhatətəyen kapəmiə tukrhaktə haktə min, ror pən, kapəmawə wok ye kwerkwan irəmiə tukreihuə min, ¹⁶ mə jakharkun nhavənien ikin minə ipakə tuk iməmiə, mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə, mhavən-vən min, tamə yakhavən ikin kirik yermamə pisin kirik ruavən ta ikin mamor wok, misəgkiar ausit tuk wok kape yermamə pisin kirik. ¹⁷ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Tukmə yermamə kirik rəgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə mə in rirkun Kughen Yermaru.” *(Jer 9:24)* ¹⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai kipəh nisaiyen

yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in, mərig kamsiai əmə yermamə yame Kughen Yermaru ravəhsi-haktə.

11

Pol mine aposol eikuə minə

¹ Seighaan kin yo pəh yakəgnəgin kəskəh yo tuk wok kafak; tukni pakw mə nəgkiarien ror məknakin rahas. Mərig kimia nakwəseighan ta kin yhajoun eikuə minə mə tuksəgnəgin atuk əria. ² Yakamarha huvə tuk əmia, mīpəh neighanien kin yermamə kirik mə tukrivi-ta əmia tuk yo, mə takhauə narmamə kape Kughen əmə, rəri-pən nərigien kape Kughen. Yo rimimia, kini kimia naksəmhen kin piakəskəh kirik yame rirkun əmə kafan hanə yerman, yame in e Yesu Kristo. Kini yakamarha huvə tuk kafak piakəskəh yame yimneighan kin mə tukrivən məri-pən yerman a. ³ Mərig yakamgin mə naksəmhen kin pian a Iv yame Setan rimneikuə iran ye nəgkiarien heikən.* Yakamgin mə yermamə kirik tukrivi-pən nərigien kapəmia rivən ikin pisin, kini naksəpəh kapəmia norkeikeiyen yame ramvən tuk Kristo, yame ratuatuk huvə. ⁴ Yakaməgkiar məkneikin meinai nīpig yermamə kirik ramuə tuk əmia mamni-ərhav Yesu kirik yame ror pisin ye Yesu yame yakwəni-ərhav ta, uə nīpig kimia nakhavəh nanmin kirik yame ror pisin ye Nanmin yame nakwənhavəh ta, uə naksərig nəvsaoyen kirik yame ror pisin ye Nəvsaoyen Huvə yame nakwəsərig ta, mərig kimia nakamhakwasig əmə kin. ⁵ Aposol minə a kimia nakamhani mhamə iriə “aposol huvə minə tiksın,” mərig ye kafak nərigien, yakpəh nəmien mə iriə khahuvə rapita yo. ⁶ Kipəh nhajoun-pakwien yo kin norien kape nivəhsi-ərhavyen nəgkiarien, mərig yakirkun huvə nīprai Nəvsaoyen Huvə. Yimishajoun əmia kin nəvsaoyen huvə ye norien minə fam, nīpig ripsaah.

⁷ ?Rhawor e narmamə a kamhani hah yo ye nīkarin kape nivəhyen mane? Nīpig yimini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen tuk əmia, yimipəh norien mə taksərok yo kin nar kirik. Yo atuk əmə yimivəhsi-əhu yo tuk nivəhsi-haktəyen əmia. ⁸ Nīpig yimnor wok kitawə-m kimia, niməhuak minə ikin pisin pisin minə kimsərok yo, rəmhen əmə kin yame yimnawə kin nar kirik tuk əria, mə jakasitu irəmia kin. ⁹ Kini nīpig kitawə kimnamhavən, kini kafak nar kirik rirkək. Yimipəh naiyohyen nasituyen tuk yermamə kirik, meinai piautawə yamə mine kimnhasi-pən Masedonia kimnhavəhsi-pə narimnar yame yimnəkwakwə kin. Ror pən, yimipəh naiyohyen əmia

10:18: 1 Kor 4:4

11:2: Efes 5:26-27

* 11:3: Əm-ru stori kape Iv ye Jen 3.

11:3: Jen 3:4,13

11:4: Gal 1:8-9

11:5: 1 Kor 15:10; 2 Kor 12:11

11:6:

1 Kor 2:1,13

11:7: 1 Kor 9:18

kin nar kirik, mipəh narkutien kimi əmiə tuk narha-huvəyen tuk yo. Norien minə a yakamor ye nipig m-fam. ¹⁰ Tukməror yakamausit tuk norien kafak, mərig yermamə kirik apa Akaea to ripəh ninien mə yakameikuə. Nəgkiarien yame yakamni raməfrakis rəmhen əmə kin nəgkiarien yame Yesu Kristo ramni. ¹¹ ?Mərig rhawor e yimipəh naiyohyen əmiə kin nar kirik? Pəh nien mə yakəməkin əmiə məpəh naiyohyen kin nasituyen tuk əmiə. Nīkam. Kughen rirkun mə yakorkeikei pik əmiə.

¹² Narmamə tiksın kimnasəmır kimiə miriə misorkeikei mə tukhauə misəmhen kin əmawə, mə tukharkun nisəgnəgin-atukien əriə tuk wok kapəriə. Mərig kimawə yakhapəh hanə nisaiyohyen kin nasituyen kirik mə iriə tukseinein ninien mə iriə kisəmhen kin əmawə. ¹³ Narmamə yamə mine kasor məknakin, iriə aposol eikuə minə, kini kaseikuə ye narmamə ye wok kapəriə, mamhasigovın əmə wok kape aposol əfrakis minə kape Kristo. ¹⁴ Mərig kitawə to khapəh nisakurien tukun, meinai Setan min, in ramsigovın əmə agelo kape Kughen.† ¹⁵ Kini kitawə to khapəh nisakurien nipig yorwok minə kape Setan kasor norien yamə mine ratuatuk mə narmamə rikiriə tukrəsik mə iriə yorwok minə kape Kughen. Mərig tuk Nipig Kwasig, iriə tukhavəh nərokien rəri-pən norien minə kapəriə.

Pol raməvsao kin nipig əutən yamə mine kimnhauə ye nimraghien kafan

¹⁶ Yakamsim atuk min. Mərig takhapəh nhaniyen mhata mə yakamsim atuk meinai yakamarmər. Mərig tukmərikimiə raməsik məknakin, seighaan kin yo pəh yakor norien minə tiksın kape yarmər, maməgnəgin kəskəh atuk yo. ¹⁷ Nəgkiarien e kafak pəh nien mə nəgkiarien kirik yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə kimi yo mə jakni. Ye nəgkiarien kafak yakaməgkiar rəmhen kin yətəwao kirik. ¹⁸ Narmamə khapsaah kasəgkiar ausit tuk norien kape tokrei tanə, ror pən, yo min, jakəgkiar ausit kəskəh. ¹⁹ [Kini yakirkun mə rikmiə ragien tuk nivəhyen kafak nəgkiarien] meinai kimiə yamə mine nakhamə ta mə nakwənharkun nar rikmiə ragien tuk nivəhyen nəgkiarien kape narmamə yamə mine kasətəwao. ²⁰ ?Rhawor e nakseighan kin narmamə apnapig kamhavəhsi-haktə atuk əriə, masərik mitə əmiə, masərip nikatərgimiə, maseikuə irəmiə, mamhapik kapəmiə narimnar? ²¹ Mərig norien kafak ripəh nəutəniən mə to yakor əutən-pre kimi əmiə məkneikin. ?Mərig kimiə nakhamə ta mə yaknauris meinai

11:9: 2 Kor 12:13; Fil 4:15-16 † **11:14:** Gris ramni mə Setan ramsigovın agelo kape nikhakien. Nipran ramni mə in rameikuə mamni mə in ravəh nəgkiarien kirik kape Kughen.

yimnapəh nor-əutən-preyen məknakin kimi əmiə uə? Nıkam, yakpəh naurisien tukun.

Naha nhagin yame narmamə tuksəgkiar ausit tukun, yo min jakəgkiar ausit tukun, nar apnapig rikimiə tukraməsik mə nəgkiarien e kafak rətəwao. ²² ?Rhawor? ?Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə kharkun nisəgkiarien ye nəgkiarien Hibru uə? Yo min. ?Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə nəmə Isrel uə? Yo min. ?Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə kwənərəus kape Ebrahim uə? Yo min. ²³ ?Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə yorwok minə kape Kristo uə? Yo min, mərig yakapita əriə. !Kəsi! Yakaməgkiar ausit rəmhen kin yame yemətəwao ramausit. Yimnor pik wok rapita əriə, kini kivəhsi-pən yo ye kalabus nipig ripsaah rapita əriə. Kimnərkis-ərkis yo rapita əriə. Nipig ripsaah, ipakə yakmhə. ²⁴ Nipig minə fam iriə fam faef, nəmehuə kape Isrel kimisərkis-ərkis yo m-toti naen ye nipig kirikianə. ²⁵ Kimnərkis-ərkis yo kin kwənkirkir m-kisisər. Nipig kirik, kisəsik yo kin kapier apig. Yimavən ye rao m-kisisər, kini rao rəmnim, kini nipig kirik, yimneai ye ikəmnim ye tame tahik kape nipig piəpiə kirik, yenpig-enpig mine yenpig. ²⁶ Nipig m-fam yakaməwhan nihuk tuk norien wok kafak. Kini ipakə yapiwən ehuə ramrəh yo yakamhə. Kini yakamarə imei yəkrəh minə, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə imak ikin, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə tanə pisin pisin minə, ikin resrə ikin. Mamarə ye taon ehuə minə, ikin resrə ikin, mamarə ikin ruhiko ikin, ikin resrə ikin, mamarə apa ye tahik, ikin resrə ikin, mamarə kimawə piautawə eikuə minə, ikin resrə ikin. ²⁷ Yimnor pik wok, kini nipig ripsaah yakpəh napirien yenpig. Nipig tiksın, nıkumhə raməs yo; kini yakaməkwakwə; nipig ripsaah, nak nəviginien ramrirkək. Nipig ripsaah yakamokiei-okiei, kini kafak neipən kape nok-ieiyen rirkək. ²⁸ Mine narımnar tiksın yame yakamətərig pik tukun, in e yakamətərig pik tuk niməhuak minə fam. ²⁹ Tukmə yermamə kirik, kafan nhatətəyen rıpəh niskaiyen, rikik raməpou. Kini tukmə kamor yermamə kirik ror təvhagə has, rikik rəmhə tukun.

³⁰ Tukmə yakaməgkiar ausit, yakaməgkiar ausit əmə tuk narımnar yame ramhajoun mə kafak nəsaninien rirkək. ³¹ Kini Kughen e in e rim Yesu Yermaru, yame kaməgnəgin In ye nipig mifam, In rirkun mə yo yakpəh neikuəyen. ³² Apa Damaskes, gavman kirik kape King Aretas rımnher-pən kin kafan mobael minə mə tuksarha tuk kwəruə kape taon mə tukasarha kin yo, misəm yo, mhavəh-si pən yo ye kalabus. ³³ Mərig kivai-pən yo ye nitip ehuə kirik, kiruk-pən nəərəus iran,

kivi reiwaiyu ye nıkar kəupə yerkwanu a, kini yımnap ta kın gavman a.

12

Pol raməmrərhav

¹ Jakaməkeikei maməgkiar ausit, nar apnapig mə nəgkiar-ausitien rıpəh nasituyen ye nar kırık; mərig jakaməkeikei mamni nəmrərhavyen tıksin mine nəgkiarien vi yamə mine yakaməm Yesu Yermaru ravəhsi-pə kimi yo. ² Yo yermamə kırık* yame yakamhatətə ye Kristo. Kughen rıvəh-ta yo muavən ye rao ye neai†, newk fotin ruauə ta muavən. Yakeinein mə nıprak ruavən uə nanmik əmə. Kughen əmə rirkun. ³ Kini mamni min mə yakeinein mə nıprak ruavən uə nanmik əmə, mərig yakirkun mə ⁴ Kughen rıvəh yo muavən apa iman. Kini yo yımnrıg nəgkiarien erkwaig tıksin, yame narmamə kape tokrei tanə kiseinein nıniyen. ⁵ Yakirkun nəgkiar-ausitien tuk naha nhagin yame Kughen ramor əpu kimi yo, mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar yame yo atuk yakamor. Yakaməgkiar ausit əmə tuk naha nhagin yame ramhajoun mə yo, kafak nəsaninien rəkəskəh. ⁶ Mərig tukmə yakmə jakaməgkiar ausit, rıpəh norien mə yo yarmər, meinai nəgkiarien yame jakəgkiar ausit tukun in raməfrakis. Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien məkneikin, tamə narmamə khavəhsi-haktə pik yo rapita ikin tukvəhsi-haktə yo ikin. Yako-ркеikei mə narmamə tuksəkir əmhen yo ye nəgkiarien kafak mine norien minə kafak.

Nəsaninien kape Kughen rirkun nıvəh-mıraghien atawə

⁷ Kughen rıpəh norkeikeiyen mə jakausit tuk nəgkiarien vi yamə mine In rımnor əpu kimi yo, kini nəgkiarien minə a khahuvə misapita. Ror pən, In rımnher-pə kın nəmhəyen ye nımraghien kafak rəmhen kın nırhi nımırh ramhai yo kape nıpig mıfam. Nəmhəyen a in rəmhen kın yəgkiar kırık kape Setan yame ramor nəmhəyen ye nıprak, ramor yo yakpəh nausitien. ⁸ Yıməkəikei kimi Yesu Yermaru m-kısisər mə tukrırəhsi-ta nəmhəyen a tuk yo. ⁹ Mərig In ramni-pə tuk yo mımə, “Nıkam. Kafak nıhuvəyen ehua rirkun nıvəh-mıraghien ik; meinai nıpig e in a kafam nəsaninien rımırkak, in en swatuk kape nəsaninien kafak raurə iram nakamskai.” Ror pən, rıkik ramagien pik yakaməgkiar ausit mamni mə

11:33: Wok 9:23-25 * **12:2:** Pol rıpəh nıniyen mə in atuk rımnəm nəmrərhavyen e. Ramni isok, mamni yermamə pisin. Mərig nıpig kasəvhuekin pəpiə chapter 12, kitawə kharkun mə in raməgkiar mamni atuk in. † **12:2:** Gris ramni, “heven namba tri” rəmhen kın heven yame yerpırig pik. Nıpran ramni mə imei Kughen. **12:7:** Job 2:6

kafak nəsənini rīkək; mərīg nəsənini kape Kristo ramarə ye nīmraghien kafak. ¹⁰ Tuk nar a, rīkik ragien nīpīg kafak nəsənini rīrəkək, kini rīkik ramagien nīpīg kamni hah yo, kini rīkik ramagien tuk nīpīg əutən minə, kini rīkik ragien nīpīg kamor nahasien kimi yo, kini rīkik ragien nīpīg yakamərīg nəmħəyen. Rīkik ragien tuk narimnar minə a meinai yakamor nəkwai Kristo. Kini tukmə kafak nəsənini rīrəkək, nīpīg a in a, kafak nəsənini rīmauə.

Pol raməgkiar skai kimi nəməhuak minə apa Korin

¹¹ Yakaməgkiar ausit tuk kafak norien, raməri-pən norien kape yarmər. Mərīg kimiə nīmnhapəh nhavəh-si haktəyen yo aikin ratuatuk mə tukvəh-si haktə yo ikin. Ror pən, jakaməkeiki mamor. Mərīg pəh nien mə nəmə mine nakamhani mə iriə “aposol huvə minə tiksın” kisapita yo, nar apnapig mə yo yermamə apnapig əmə. ¹² Nīpīg yimnamarə kitawə-m kimiə, mamor narimnar mamripin yame ramhə-joun mə yo aposol əfrakis kirik. Yimnor nīmətien minə, mine nar ehua yamə mine ramor nakurien kimi narmamə, mine nar apsis minə ye nīmrimə. ¹³ ?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta mə norien yame yakamor ye nīməhuak minə tiksın rapita nar yame yimnor irəmiə uə? Nīkam. Nar kirikianə əmə yakpəh norien irəmiə - in e yakpəh naiyohyen nasituyen kin mane. ? Nakhamə ta mə nar e ratuatuk uə rapəh natuatukien?

¹⁴ Taktəkun ai, nīpīg yame ror kisisər kin, najakurə mivaag-pre kin əmiə. Kini jakpəh naiyoh-preyen kin mane kirik kimi əmiə, meinai pəh nien mə yakorkeikei kapəmiə nautə; mərīg yakorkeikei əmə əmiə. Rəmhen kin yame pəh nien mə wok kape kwajikovə minə tuk narha-huvəyen tuk tatə mine mamə, mərīg wok kape tatə mine mamə kwarha huvə tuk kwajikovə. ¹⁵ Ror pən, tukmə yakoriah fam narimnar kafak tuk nasituyen irəmiə, rīkik ragien əmə. Kini nar apnapig tukmə yakoriah kafak nīmraghien tuk nasituyen irəmiə, rīkik tukragien. Kafak norkeikeiye tuk əmiə in rehua, mərīg kapəmiə tuk yo rīkəskəh əmə. !In e rīpəh natuatukien! ¹⁶ Pəh khani mhamə yimipəh naiyoh-preyen kin mane kirik kimi əmiə. Mərīg kimiə tiksın nakamhani mhamə yaknor nar iko mivəh kapəmiə tiksın narimnar. ¹⁷ ?Rhawor? ?Nakhamə ta mə yimnher-pre kin narmamə tiksın kafak mə tuksor nar iko tuk nīvəhyen kapəmiə narimnar uə? Nīkam. ¹⁸ Yimnəkeikei kimi Taetas mə tukrurə tuk əmiə, mher-pre kin piautawə kirik iriu min. ?Mərīg Taetas rimnor nar iko mivəh kapəmiə narimnar uə? Nīkam. Nakharkun mə kapəmrū nətərigien kirikianə əmə, kini yakawor norien kirikianə əmə.

¹⁹ Pəh nien mə yakamni nəgkiarien minə e tuk nətapigien kın nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah əmawə. Mərig ye nımri Kughen, yakamni əmə nəgkiarien yame Kristo rorkeikei. Kini yo minə tiksın, norien m-fam yame yakasor, yakasor mə kimiə takhaskai. ²⁰ Yakamher-pre kın nəkwəkwə e meinai yakpəh norkeikeiyeen mə tamə yakurə məm əmiə mə nakasor narımnar yame rıpəh nəmhenien, kini jakaməkeikei mægkiar skai-pre tuk əmiə mor rikimiə rəpəu tukun. Kini kimiə takhapəh nisorkeikeiyeen. Yakpəh norkeikeiyeen mə jakəm nakasotgoh kimi əmiə minə, masetet əmiə minə, niemhaa ramhai əmiə, mamhani nıkar narmamə, misausit, masor apnapig nar. ²¹ Yakpəh norkeikeiyeen mə nıpig jakurə, kafak Kughen tukror yauris yo, rikik rəmha, yakasək, meinai kimiə tiksın nakwəsor təvhagə has, masor apnapig nar, mamhakır apis-apis əmiə minə, mhapəh hanə nisararien ye nətərigien kapəmiə.

13

Pol ramor kwirig kimi əriə

¹ In e nıpig yame ror kisisər kın yame jakurə məm əmiə. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Tukmə yermamə kırıru uə kisisər kırıhını nəgkiarien kırıkianə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarien kapərisir raməfrakis.” (Dut 19:15)* ² Nıpig yimnaurə tuk əmiə, ye nıpig yame ror kırıru kın, yimını-ərhav pre ta nəgkiarien kape nisigien narmamə yamə mine kasor təvhagə has mine əmiə m-fam, mə taksəpəh təvhagə hah. Kini yakaməmır isok mamni-pre min. Nıpig jakurə min, jakvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəpəhyen norien has minə. ³ Kimiə nakhamə taksəkır əmhen mə nəgkiarien kafak in nəgkiarien kape Kristo uə nıkam. Kini yo jakəgkiar rəmhen kın aposol kırık kafan. Norien kafan rıpəh nımarien tuk əmiə, mərig norien kafan riskai tuk əmiə. ⁴ Nəfrakisien, nıpig kimıruk haktə In ye nai kamarkwao kın, kafan nəsaninien rırkək. Mərig taktəkun ai In ramragh ye nəsaninien kape Kughen. Kini kimawə min yamə mine yakasofugin-pən iran, nəsaninien kapəməwə rırkək. Mərig kimawə yaksor wok kıtawə-m kimiə ye nəsaninien kape Kughen.

⁵ Kimiə atuk, taksəkır nımraghien kapəmiə mə nhatətəyen kapəmiə in raməfrakis uə nıkam. Kimiə atuk, taksəm huvə kapəmiə norien. ? Nakharkun uə nıkam mə Yesu Kristo

12:21: 2 Kor 13:2 * **13:1:** Nəgkiarien e raməmır ye Dut 19:15. Nıpran e ramni mə nəkwəkwə kırıru uə kisisər yamə mine Pol rımırai ramvən kimi nıməhuak apa Korin, kapəriə nəgkiarien kırıkianə əmə, ror pən, kasəfrakis. **13:1:** Mat 18:16; 1 Tim 5:19 **13:4:** Fil 2:7-8

ramarə ye nımraghien kapəmiə? ! Mərig tukmə kapəmiə nımraghien rıpəh nəri-pəniēn norien kape nhatətəyen, ramhajoun mə Kristo rirkək ye nımraghien kapəmiə! ⁶ Kini yakirkun mə kimiə takpisəm mə kimawə narmamə əfrakis minə kape Kughen. ⁷ Kini taktəkun ai, yaksəhuak tuk əmiə mə takhapəh nisorien nar has minə. Mərig rıpəh norien mə yakasəhuak məknakin mə tukramhajoun mə kapəməwə wok in rhuvə matuatuk. Mərig yakasəhuak məknakin meinai yaksorkeikei mə taksor norien yame ratuatuk, nar apnapig mə narmamə kamhani mə wok kapəməwə rıpəh nəmhenien. ⁸ Tukmə nakhapəh nisorien təvhagə hah, to yakhapəh nisəgkiar-skai-preyen kimi əmiə, meinai yakseinein nisorien nar kirik yame ramətapig kin nəgkiariēn əfrakis kape Kughen, mərig yakharkun nisor-əməyen nar yame ravəhsi-haktə nəgkiariēn əfrakis kape Kughen. ⁹ Kini tukmə nakasor əmə narimnar yame ratuatuk, kini nar kirik rirkək yame jaksəgkiar-skai-pre tukun kimi əmiə, kini rikimawə tukramagien əmə. Kini yakasəhuak tuk əmiə mə norien kapəmiə tukratuatuk huvə. ¹⁰ Ror pən, yakamarə isok pakw tuk əmiə, mərig yakamher-pre kin nəgkiariēn minə e mivəhsi-haktə nərigien kapəmiə, mərig yakpəh norkeikeiyen mə nıpig jakurə jakaməkeikei maməgkiar-skai-pre kimi əmiə. Neihuəyen yame Kughen rımivəh-si pə kimi yo, kape nivəh-sihaktəyen əmiə; pəh nien mə kape nivəhsi-əhuyen əmiə.

Pol rımnor infamien ye nəkwəkwə kafan

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Nəgkiariēn kafak ror infamien ikin e. Sarkut tuk norien yamə mine kisatuatuk. Sətarig kin nəgkiariēn kafak. Kapəmiə nətarigien tukror əmə kirikianə. Sarə ye nəmərinuyen. Kini Kughen e yame rorkeikei pik narmamə, mivəhsi-pre nəmərinuyen, In tukraməmır yerkimia.

¹² Sokrən huvə irəmiə minə† rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Yesu Kristo. ¹³ Narmamə m-fam kape Kughen kamhani rhuvə pre tuk əmiə.

¹⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nivhuəyen kimi əmiə m-fam. Kini pəh Kughen tukrivəh-si pre kafan norkeikeiyen kimi əmiə m-fam. Kini pəh Nanmın kape Kughen tukror rikimia fam tukror kirikianə.

13:5: 1 Kor 11:28 **13:10:** 2 Kor 10:8 † **13:12:** “Nıpig naksofugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nımtətiēn mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əria minə.

Galesia

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Galesia

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Galesia

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa yerkwənu minə apa Galesia. Pol rimirikakun niməhuak a ye nirikakunien nəriwəkien kafan.

?Nimraghien rhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəməhuak minə kimisarə ye nipig ətən ye nipig Pol rimirai. Nəmə Gris khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini nəmə Isrel min khapsaah kimnhani nəfrakisien iran. Mərig nəmə Isrel tiksın kimnhani mə nəmə Gris yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu tukasəkeikei misəri-pən loa minə kape Moses, rəmhen kın yame tukaməkeikei kīvəh nao kimi əriə. Nəmə Isrel, rikiriə ramuh mətə mə nəmə Gris kamhani pawk nəfrakisien ye Yesu, mərig kipəh hanə nivəhyen nao kimi əriə, to khapəh nisatuatukien ye nimri Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəmə Isrel kimishajoun mə nəmə Gris min tukasəkeikei misəri-pən loa kape Moses pəh Kughen tukrivəh miragh əriə iran. Mərig Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-əhu nhajounien kapəriə. Pol rorkeikei mə nəməhuak minə tukharkun mə nhatətəyen in swatuk yame Kughen ramor mə narmamə kisatuatuk ye nimrin, kini In ravəh miragh əriə yerkin agien. Mərig nivəhyen nao kimi narmamə, uə nəripənien loa, pəh nien mə swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Ye nipig a, nəməhuə minə kape niməhuak kimisəkwətə apa Jerusalem masəgkiar kın nətərigien e, mhamə rhuvə əmə mə nəməhuak minə Gris tukhapəh nisəri-pənien loa kape Moses. Əvhuekin nəvsaoyen kın ye Wok Minə 15:1-35.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹⁻² Piak mine nowinik yamə mine naksəhuak yerkwənu pisin pisin minə apa provins Galesia. Yo Pol, yo aposol kirik kape Kughen, yakamrai nəkwəkwə e mamher-pre kın kimi əmiə. Yo mine piautawə minə tiksın yamə mine kasəhuak eikin e yaksorkeikei mə jakhani rhuvə pre tuk əmiə. Yo e yermamə yame Yesu Kristo mine Tata Kughen kimirəvəhsi-haktə yo mə yo aposol kapəriu. Kughen e in e yame rimivəh miragh Yesu ye nimhəyen kafan. Pəh nien mə

yermamə apnapig əmə kirik yame rimivəhsi-haktə yo, mərig Kughen. ³ Pəh Kughen e Rımtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu tukwautə-pre kin nihuvəyen kapəriu kimi əmiə kini mwərəhu-pre nəmərınuyen raməmır tuk əmiə. ⁴⁻⁵ Yesu Kristo rimneighan atuk kin nimraghien kafan mə tukrimhə tuk norien has kapətawə, kini mivəhsi-ta ətawə ye norien has minə mine nətərigien has minə kape tokrei tanə. In rimamhə meinai Tata Kughen rimnorkeikei mə tukror məkneikin. Ror pən, rhuvə mə kitawə tuksəgnəgin Kughen kapətawə mamhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəvsaoyen Huvə, kirikianə əmə

⁶ Yakakur pik tuk əmiə meinai Kughen ripiokrən pə pə əmə kin əmiə kwuse, mivəhsi-pre apnapig əmə nihuvəyen kape Yesu kimi əmiə, mərig taktakun ai nimisəpəh Kughen, misap, mhakwasig kin nəgkiarien eikuə ⁷ yamə mine pəh nien mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. Narmamə tiksın kamhaukreikin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen mamhani nar pisin, mhani mhamə in e nəvsaoyen huvə, mamhavi karin nətərigien kapəmiə tukun, masor əmiə naksətəwao. ⁸ Mərig nar apnapig tukmə kimawə, uə agelo kirik kape rao ye neai ramni-ərhav nəgkiarien pisin kirik min, yame ripəh nəmhenien kin yame yimini-ərhav-pre ta tuk əmiə kupan, pəh Kughen tukrivəh-sipən in ye nap ehua. ⁹ Yakwənhani-pre ta, mərig yakmə jaksım atuk min mamni mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nəgkiarien pisin yame ripəh nəmhenien kin Nəvsaoyen Huvə yame nakwənharkun ta, pəh Kughen tukrivəh-si pən in ye nap ehua.

¹⁰ Kafak nəgkiarien e in riskai, kini nar apnapig əmə tukmə narmamə tiksın rikiriə ripəh nagienien tuk yo, meinai yakorkeikei əmə mə Kughen rikin tukragien tuk nəgkiarien kafak. Tukmə yakaməgkiar əmə mə narmamə tiksın rikiriə tukragien tuk yo, to ripəh norien mə yo yorwək əfrakis kirik kape Kristo.

Kughen rimnokrən kin Pol

¹¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə jakni-pre atuatur kimi əmiə mə Nəvsaoyen Huvə yame yakavəhsi-ərhav nipig mifam pəh nien mə nar kirik yame ramsi-pən ye nətərigien kape narmamə əmə. ¹² Kini Nəvsaoyen Huvə e, pəh nien mə yermamə kirik rimivəhsi-pə kimi yo, mamhajoun yo kin, mərig Yesu Kristo əmə In rimnor əpu kin kimi yo.

¹³ Kimiə nakwənharkun ta norien yamə mine yimnor kupan ye nipig yimikwasig kin nhatətəyen kape nəmə Isrel mimə jakhopni fam narmamə kape Yesu, moriah fam niməhuak

minə, kini mor narpinien əusik-əusik kimi əriə. ¹⁴ Ye nīpig a yo yimnamərer tīm tīm tuk nuknei norien kape nəmə İsrəl, yame kafak kaha minə kimishajoun yo kin kupan. Yakirkun min rapita min yo minə tiksın yame yimisərha kwis kwis.

¹⁵ Yimnoriah pawk kafan narmamə minə, mərig Kughen rikin rehuə tuk yo. Kupan, nīpig yimnaməmır hanə ye tip nisınık, Kughen ruirpen ta yo. Kini rımauə ye nīpig atuətuk kafan, kini In rımnokrən kin yo mə jakuə kafan atuətuk yermamə. ¹⁶ Kini məhitə ye nirkunien kafak mhajoun yo kin Tini Yesu, mə jakirkun huvə In, kini mivən mīpiəvsao-ərhav kin Nəvsaoyen Huvə kafan kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə İsrəl. Ye nīpig a, yimipəh nivənien məm yermamə kirik mə tukrhajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə e. ¹⁷ Kini yimipəh nivənien apa Jerusalem mə jakəm narmamə yamə mine kimivəhsi-haktə əriə kupan mə iriə aposol minə. Yimipəh nivənien mə iriə tukshajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu. Ye nīpig a, yo yimnəsok pihıu mivən ikin kirik kamni kimə Arebia, kini mamarə, mırerig-pə min mivən apa yerkwanu a Damaskes. ¹⁸ Mamvən, mamvən meriaji newk kisisər kimırhuə mırhivən ta, kini yo yimnarə mırerig-pən min Jerusalem mə jakəm Pita*. Kini yimipəh narəyen aikin ror tu. Yimıwarə mırəvəh əmə nīpig fiftin. ¹⁹ Kini ye nīpig a, yimnam əmə Jemes, naorahi Yesu Yermaru, mərig yimipəh nəmien aposol min kirik. ²⁰ Yakavəh kwəsı ye Kughen mə nəgkiarien yame yakamni in nəfrakisien.

²¹⁻²² Yimipəh narəyen rapomh pik apa faktə Jerusalem. Kini kwasig ikin, yimivən apa tanə Siria mine Silisia. Kini ye nīpig a, narmamə yamə mine kasəhuak kimi Kristo yerkwanu pisin pisin minə apa provins a Judia, kimnhapəh nisəmien yo, miseinein nımrik. ²³ Mərig kimnasərig əmə nəvsaoyen kirik mə, “Yermamə kirik e rımauə, in kapətawə tikmır. In rımoh ətawə tuk nəhuakien, mamoriah nımraghien kapətawə, kini mamarkut mə tukroriah min kapətawə nhatətəyen. Mərig taktakun ai, in min ramni-ərhav nhatətəyen e.” ²⁴ Kimisərig mhani vi vi Kughen tuk narimnar yamə mine In rımnor ye kafak nımraghien.

2

Aposol minə tiksın kimisəm Pol khamə Pol in aposol kirik

¹⁻² Ramvən mamvən meriaji newk fotin kwənhauə minhavən ta, kini Kughen rımini-pə tuk yo mə jakaməkeikei mırerig faktə min apa Jerusalem. Kini kimru Banabas,

1:13: Wok 8:3 **1:14:** Wok 22:3 **1:15:** Aes 49:1; Gal 2:7 * **1:18:** Gris ramni mə nhag aposol a “Sefas.” **1:18:** Wok 9:26-27 **1:21-22:** Wok 9:30

yimīravən mīrakir Taetas kimasir min mīrhuvən Jerusalem. Yimisofugin kimawə nəmehua minə kape niməhuak. Nīpig yimisofugin tuk nəkwəṭəyən a, yimnamni-pən huvə nəgkiarien yamə mine yakamni-ərhav-pən tuk nəmə Gris. Yimnamni-pən huvə narimnar fam yame yakamni-ərhav, tamə yakni-ərhav nar kirik yame rikiriə rəsik mə ripəh natuatukien, mhani hah wok kafak tukun, mīsor əmə nar apnapig iran, kwənkwan rikək. ³ Kini ye nīpig a, rikik rimnəsik pīk mə tukshek yo mə jakaməkeikei mini-pən tuk nəmə Gris mə tukaməkeikei kīvəh nao kimi əriə. Mərig kimnhapəh nhaniyen. Kini yo kirik e Taetas, in yemə Gris, kīpəh nivəh-pakwien nao kimin, mərig iriə kimnhapəh nhaniyen mə tukaməkeikei kīvəh nao kimin. ⁴ Nəgkiarien ye nikarīn kape nivəhyen nao kimi narmamə ramsi-pən ye narmamə tiksīn yamə mine kaseikuə əmə mə iriə piautawə minə. Kini iriə kasəm huvə əmawə mə tuksəm-ru mə jaksəri-pən loa a uə nikam. Mərig kimawə yimisap ta kin loa mhavən tuk Yesu Kristo, kini mīsor kirikianə kimawə min. Kini kimawə pəh nien mə slef kape loa. Mərig narmamə minə a, rikiriə ripəh nagienien tuk kapəməwə nəgkiarien minə, kini mīsorkeikei mə tuksəko-pən əmawə fam ye loa mine kastom kape nhatəṭəyən kape nəmə Isrel. [Mamhani mə tukaməkeikei kīvəh nao kimi nəmə Gris rəmhen kin Taetas.] ⁵ Mərig yimnhani-əhu əriə mhapəh nīsorien mə kapəriə nəgkiarien tukrhaktə mapita kapəməwə. Kini kimawə yimnharaptərəkīn tim tim Nəvsaoyen Huvə e raməfrakis, mə kimiə min takharkun huvə.

⁶ Kini narmamə tiksīn aikin kamni kimə iriə nəmehua kape niməhuak. (Mərig ye nəmien kafak, yermamə yame ravəh nhag ehua, mine yame ripəh nivəhyen nhag ehua, iriu kwəm nəmhen əmə. Kini ye nimri Kughen, In ripəh nəvheikinien nhag minə a.) Kini narmamə minə a kimnhapəh nishajounien yo kin nəgkiarien vi kirik mə jakvən mini-ərhav. ⁷ Nikam. Kimnhapəh nīsorien. Mərig iriə kimisəm mə Kughen, In rimirpen yo mə jakvən mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris rəmhen kin yame rimirpen Pita mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Isrel.* ⁸ Kitawə kwənharkun mə Kughen rimnher-pən məknekin yo meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen rimauə irak ye wok yakamor rəmhen kin aposol kape Yesu yame yakamni-ərhav nəgkiarien kimi nəmə kantri pisin pisin minə, rəmhen kin yame nəsaninien kafan ramuə ye Pita ye wok yame in ramor rəmhen kin aposol kape Yesu yame ramni-ərhav

2:1-2: Wok 15:2 **2:4:** Gal 1:7; 5:1,13 * **2:7:** Ye nəgkiarien Gris ripəh niniyen “Nəmə Isrel” uə “nəmə Gris” mərig ramni “narmamə kīvəh nao kimi əriə” mine “narmamə yame kīpəh nivəhyen nao kimi əriə.” **2:7:** Wok 22:21

nægkiarien kimi nāmā Isrel. ⁹ Kini Jemes mine Pita mine Jon kamni ərisir kimə nuknei niməhuak misir. Nipig kimirhəm mirhirkun mə ye nihuvəyen kape Kughen, In rimivəhsi-pə wok e ye kwermik, kini kimirhuə mirhini-pə tuk əmru Banabas mə jakhavəh kwermimawə minə tuk wok, mamhani mə tuksəwhai wok minə. Kimru yakrəni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nāmā Gris, kini irisir karhivən mirhini-ərhav kimi nāmā Isrel†. ¹⁰ Mərig kimisaiyoh əmə mə tukmə yakravən, mərig rikimru tukraməkeikei maməsik yavən has minə kwuse Jerusalem mə jakwasitu irəriə. Kini rikik rimnagian əmə tuk wok a.

Pol rimnhek Pita

¹¹⁻¹⁴ Kini kwasig ikin, yimirerig-pən apa yerkwanu kirik e Antiok. Nipig yimnamarə apaikin, kini Pita rikwasig min muə. Kini maməvigin iriə in minə tiksın yamə mine kasəhuak. Mərig iriə pəh nien mə nāmā Isrel‡. Kini nipig narmamə kape Jemes, yamə mine kimnhasi-pən Jerusalem khatərhav-pə, iriə kimishek Pita, mhamə, “Ah. Narmamə minə e pəh nien mə nāmā Isrel, tukaməkeikei kəsıg-pən əriə, tamə Kughen ripəh nasituyen irəriə.” Kini nəgkiarien e kimnhani rimnoriah Pita, mor rauris, kini migin kin nivəniən məvigin iriə nāmə pəh nien mə nāmā Isrel. Pita rigin kin əriə məknakin, mivi nāməhuak minə tiksın apa Antiok, yamə mine iriə nāməhuak minə e ye kwənərəus kape nāmā Isrel, iriə min kimnhauə tuk Pita masor norien kape yermamə yame kafan nəgkiarien ror kiraru, kini mhagin kin nāməhuak yamə mine kipəh nivəhyen nao kimi əriə. Mhavi-pə min Banabas, kini ramgin min kin əriə. Mərig ye nipig yimnam mə iriə khapəh nisəri-pən-atuatukien swatuk yame Nəvsaoyen Huvə ramni, yimnərip Pita ye nimri mirh, mamni-pən əusik-əusik mimə, “Nar apnapig ik yemə Isrel, mərig nakpəh nəri-pəniən natuakəmien kapərao. ?Kini rhawor e nakaməkeikei kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nāmā Isrel mə tuksəri-pən natuakəmien kapərao?

¹⁵ “Nəfrakisien mə kirao kimirasi-pən atuatur ye kwənərəus kape nāmā Isrel. Pəh nien mə kirao yemə Gris mir yame nāmā Isrel rikiriə raməsik mə iriə m-fam yakapir loa minə. ¹⁶ Mərig taktakun ai kirao krarkun mə pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə yamə mine kisəri-pən loa kape nāmā Isrel kisatuatur ye nimrin tukun. Nikam. Yermamə yame ramhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, in əmə en ratuatur ye nimri Kughen. Nətarigien e in e ror ətawə tukasəkeikei mishatətə əmə ye Yesu Kristo mə tuksatuatur ye nimri Kughen. Pəh nien

† 2:9: Gris ramni mə iriə tukhavən misəm “Nāmə kivəh nao kimi əriə.” 2:10: Wok 11:29-30 ‡ 2:11-14: In ikin e, Pita rimnasik loa kape Moses, yame ramni mə nāmā Isrel tukhapəh nisəvigin-kwisien nāmə Gris. 2:11-14: Wok 11:3

mə Kughen raməm əmhen ətawə mə kisatuatuk meinai kasəri-pən loa, mərig raməvheikin əmə ətawə meinai kashatətə ye Yesu Kristo. Pəh nien mə nəri-pənien loa in swatuk kape yermamə mə in tukratuatuk ye nimir Kughen.

¹⁷ “Kitawə e kasətigətə ye Yesu Kristo mə tukhauə misatuatuk ye nimir Kughen. Mərig nəmə Isrel tiksın, rikiriə raməsik mə kitawə nəmə hah minə mərig in ai kitawə khapəh nisətigətəyen ye loa. ?Ror məkneikin mə Yesu Kristo rimivipən ətawə mə tuksakapir loa uə? Nıkam. Ripəh norien məkneikin. ¹⁸ Mərig, tukmə yakarar mamrerig-pən tuk loa mamətigətə iran, ramhajoun-pən mə yakpəh natuatukien ye nimir Kughen. ¹⁹⁻²⁰ Ror məkneikin meinai nıpig yakamarkut pik tuk nəri-pənien loa, kini yakaməm mə norien e ripəh nəmhenien mə tukror yo yakatuatuk ye nimir Kughen. Ror məkneikin, yimnapəh nəri-pənien loa tuk nuəyen yemə atuatuk. Rəmhen kin yame yimamhə, kini taktakun ai loa ripəh narmaruyen ye nimiraghien vi kafak. Yimnor məknakin mə jakamor əmə nətərigien kape Kughen. Rəmhen kin yame kimisəsik-pən əmru Kristo ye nai kamarkwao kin. Nimiraghien akwas kafak rimamhə. Mərig yimnarha-pə min kimru Kristo. Kini taktakun ai, pəh nien mə yo yakamragh, mərig Kristo ramragh yerikik. Kini ye nimiraghien fam kafak, yakamhatətə əmə ye Ji Kughen, yame ramorkeikei pik yo, kini muə mimhə mivəh miragh yo. ²¹ Nihuvəyen e, Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, in rehuə pik. Kini to yakpəh noriahyen norkeikeiye e yame Kughen ramautə-pə apnapig əmə kin. Mərig yakaməm mə kimie tiksın, nakasəri-pən loa mə tukror əmie naksatuatuk ye nimir Kughen. Mərig ripimə nəri-pənien loa ripior narmamə kisatuatuk ye nimir Kughen, to nimhəyen kape Kristo ripior nar apnapig əmə kin.

3

Nəmə Galesia kwəsəpəh swatuk

¹ Nəmə Galesia, kimie nakseno-eno pik. ?Pa rimnəko-pən məknenkin əmie nakhavən ye swatuk iko iko? Yimnhani huvə-pre pawk tuk əmie mə Yesu rimivəh narpinien tuk əmie ye nai kamarkwao kin, ?mərig rhawor? ?Tukmə ror yermamə kirik rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmie kini mivi-ta əmie mor əmie nakseno-eno uə? ² Hani-ru tuk yo mhamə, ?Kughen rimivəh-si-pre Nanmın Kafan kimi əmie meinai kimie nakasəri-pən loa, uə nıkam? Nıkam. In rimivəh-si pre Nanmın kafan kimi əmie meinai kimie nakashatətə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. ³ ?Mərig rhawor nakaseno-eno pik məknenkin? Apa kupan ikin, kimie nimisətigətə əmə

ye Nanmin kape Kughen, mærig taktakun ai nakwəsəpəh misətigta əmə ye nəsaninien kapəmiə. ⁴ Nəmisərig nəmhəyen rehuə meinai nakshatətə ye Nəvsaoyen Huvə. ? Mærig nəmisərig apnapig əmə nəmhəyen e uə? Nəkam. Pəh nien mə kape nar apnapig əmə. ⁵ Mærig pəh nien mə Nanmin kape Kughen ramor nīmətien tıksin kimi əmiə meinai naksəri-pən loa. Mærig ramor nīmətien tıksin kimi əmiə meinai nəmisərig Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kini mishatətə iran.

Nəri-pəniēn loa mine nhatətəyen ye Yesu

⁶ Yermamə kirik, Ebrahim, yame Nəkwəkwə kape Kughen rimnəvsao-ərhav ta kin rimini məkneikin mīmə, “Ebrahim in rimnhatətə tımtim ye Kughen, Kughen rimini mə in ratuatuk ye nimirin.”

(Gen 15:6) Ye swatuk kirikianə əmə,

⁷ narmamə yamə mine kishatətə ye Kughen, In raməm əmhen əriə mə kisəmhen kin kwənərəus atuatur kape Ebrahim.

⁸ Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupan mə Kughen tukrivəh narmamə yamə minə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, yamə mine kishatətə iran, khauə tukun, mor əriə kisatuatur ye nimirin. Kupan, Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ərhav nəgkiariēn huvə kirik kin Ebrahim mīmə,

“Yo jakor kwənərəus kafam mə iriə tuskor swatur yame jakvəhsi-pən nihuvəyen kimi tanımtanə iran.” (Jen 12:3)

⁹ Ror pən Kughen rimnautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi Ebrahim, meinai in rimnhatətə tim tim iran. Ye swatur kirikianə əmə min, Kughen rirkun nautə-pəniēn kin nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kishatətə əfrakis iran.

¹⁰ Mærig narmamə minə a, yamə mine rikiriə raməsik mə iriə tukhavəh nımrəghien mærig in ai kasəri-pən fam naha nhəgin yame loa ramni, narmamə minə a, iriə kwəsarə ta ye nahasien. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Narmamə yamə mine khapəh nisor-atuaturkien narımnar minə fam yamə mine kimırai-pən ye Nəkwəkwə kape Loa mamharpın, iriə tukhavəh narpinien kirik.” (Dut 27:26)

¹¹ Kini ror məkneikin, ratuatuk əmə tuk ətawə mə yermamə kirik rikək yame rimnəri-pən loa kape Kughen muə mə in yemə atuatur ye nımrı Kughen. Mærig Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə,

“Narmamə yamə mine kisatuatur ye nımrı Kughen, tukhashatətə iran mamharpın.” (Hab 2:4)

¹² Mærig nəgkiariēn e raməgkiar kin nhatətəyen kapətawə ye Kughen. Nəri-pəniēn loa in rıpəh nəmhenien kin yame

nakamhatətə ye Kughen meinai nəri-pəniən loa in rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Yermamə yame ramni mə nəri-pəniən loa in swatuk kape nīvəhyen nimraghien rerin, yermamə e tukraməkeikei mor fam əgkap narimnar yame loa ramni.” (*Lev 18:5*)

¹³ Narmamə m-fam əgkap khapəh nisəri-pəniən naha nhagin yame loa ramni. Ror məkneikin, loa in ramərəhu-pə narpiniən kimi ətawə, kini kitawə fam kasarə ye nahasien. Mərig Yesu Kristo rimamhə ye nai kamarkwao kin, kini mivi-ta ətawə ye nahasien a. Yesu In rimivəh narpiniən tuk təvhagə has kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Tukmə kəsik-pən yermamə kirik ye nai kamarkwao-kin, ramhajoun-pən mə kimnor narpiniən kimin.” (*Dut 21:23*)

¹⁴ Yesu Kristo rimamhə məkneikin mə narmamə minə fam tukasarə ye nihuvəyen yame Kughen rimivəhsi-pən kupan kimi Ebrahim mīmə tukrivəhsi-pən kimi kwənərəus kafan. Kini nar a ror məkneikin mə in e taktakun mine kitawə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kitawə kharkun nhavəhyen Nanmin kape Kughen yame Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi narmamə.

Kughen rimnəkupan mini promes kafan, mərig loa rimikwasig mipəh nəspirien ətawə

¹⁵⁻¹⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nimraghien kapətawə, kitawə kharkun norien kape niniyen promes minə. Tukmə yermamə rimə tukrini promes kirik, to kipəh nīvəhsitayen, to kipəh nəsik-əpnisien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimirpen pən kafan nərigien kimi Ebrahim ye nikarin kape kafan kwənərəus. Kini ye nəgkiarien a, ripəh nien mə rimirpen pən kwənərəus minə fam kape Ebrahim, mərig rimirpen pən əmə yermamə kirikianə əmə yame tukrisi-pən ye kafan kwənərəus. Yermamə e in e Yesu Kristo. ¹⁷ Kini kafak nəgkiarien, nipran ror məkneikin mə apa kupan, Kughen rimini-ta mə tukharaptərəkin nəgkiarien kapəriu Ebrahim, kini ai newk fo hundred toti ruauə muavən ta, kini loa ripiuə. Mərig pəh nien mə loa a in ravəhsi-ta nəgkiarien yame In rimini-pən tuk Ebrahim. Loa a to ripəh noriahyen promes kupan kape Kughen. ¹⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai ripi mə nəri-pəniən loa in swatuk kapətawə mə tukasarə ye nihuvəyen kape Kughen, ripihajoun mə promes yame Kughen rimini kupan in nar apnapig. Mərig ripəh norien məknakin: Promes yame Kughen rimini-pən tuk Ebrahim in swatuk yame in tukramarə iran ye nihuvəyen kafan.

Loa, kafan aikin norien

¹⁹ Yermamə kirik tukripiayoh mimə, “? Tukmə ror məkneikin, rimnhawor e Kughen rimnərəhu-pə loa?” Promes yame Kughen rimini-pən tuk Ebrahim in rimnəkupan marə, mərig loa in rimikwasig. Rimauə mə tukrhajoun ətawə mə kitawə yor təvhagə hah minə. Mərig Kughen rimnərəhu loa a mə tukramarə mamvən mamvən meriaji yermamə a ye kwənərəus kape Ebrahim tukrarha-pə tuk ətawə. Kitawə kwənharkun mə loa a, kafan wok rhuvə, mərig rikimiə tukraməkeikei maməsik mə loa a, Kughen rimnəkupan mivəhsi-pən kimi agelo minə. Kwasig ikin kipi havəhsi-pən kimi kwən a Moses. Moses, in swatuk kape nivəhsi-pəyen loa kimi ətawə. Mərig nipig Kughen rimini promes tuk Ebrahim, ripəh norien məkneikin. ²⁰ Kughen In rimipəh nirpenien yermamə kirik mə tukrəgkiar kimi Ebrahim. Mərig In atuaturək əmə rimnəgkiar-pən atuaturək ye nimri Ebrahim mamripen-pən promes kafan kimin.

²¹ Kini pəh nien mə loa e rimauə mə tukrivəh-si ta promes kape Kughen. Nikam. To loa ripirkun nivəhsi-pəyen nimraghien vi kimi ətawə, kitawə kipi harkun nhauəyen misatuaturək ye nimri Kughen. Mərig ripəh norien məkneikin.

²² Loa kirik ror məkneikin rikək, meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə norien has rimnərkis fam ətawə. Kini kitawə m-fam kasəkapir loa minə. Ror məkneikin mə swatuk kirikianə əmə mə kitawə tukhavəh nihuvəyen kape Kughen yame rimirpen-pə ta kin kimi ətawə. Kini swatuk e, mə tukshatətə ye Yesu Kristo.

Nipig e taktakun, nipig kape nhatətəyen ye Yesu Kristo

²³ Kupan, loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses, in rimiraptərək in tim tim ətawə, rəmhen əmə kin yame kitawə kimnisarə ye kalabus, miseriaji-pə nipig e taktakun mine, Kughen rimnəhitə ye nimritawə kasəm swatuk kape nhatətəyen. ²⁴ Ror pən loa e in rəmhen əmə kin yeməhuə kirik yame ramarmaru irətawə, mamuə meriaji-pən nipig Kristo rimauə. Mə ye nipig a, kitawə kwənhauə misatuaturək ye nimri Kughen, meinai kimishatətə iran. ²⁵ Mərig taktakun ai, loa tukripəh narmaru-minien irətawə, meinai kwəshatətə ta ye Yesu Kristo.

Kimiə fam kirikianə meinai naksofugin-pən ye Yesu

²⁶ Meinai kimiə nimishatətə ye Yesu Kristo, kimiə fam ji Kughen minə. ²⁷ Kinor ta baptaes irəmiə khapsaah, mə kimiə nakwənhauə masor kirikianə kimiə min. Ror məkneikin, kimiə nimnhavəh norien huvə minə kape Yesu rəmhen əmə

kin yame nimisarkoah kin neipən vi kirik. ²⁸ Kini kimia m-fam əgkap nimisofugin-pən ye Yesu Kristo, kini kimia mfam naksəm nəmhen. Rhuvə mə kitawə tukhapəh nisəwhaiminien narmamə, nar apnapig tukmə iriə nəmə Isrel, uə nəmə kantri pisin pisin minə, uə slef, uə pəh nien mə slef, uə yerman, uə piraovin. ²⁹ Kimia fam narmamə kape Kristo. Ror məkneikin mə kimia kwənərəus minə əfrakis kape Ebrahim. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, nihuvəyen yame Kughen rimirpen-pən kimi Ebrahim, kimia takhavəh misarə iran.

4

Pəh nien mə kitawə slefkape loa, mərig kitawə ji Kughen minə

¹ Taktəkun ai, jakəgkiar kwakwə min ye norien kapətawə, mamni nuhpikinien kirik. Tukmə yermamə kirik rimhə, tini tukrivəh kafan nautə minə fam. Mərig tukmə tini ramarkəskəh hanə, to ripəh nehuəyen ye kafan nautə, rəmhen kin yame slef kirik to ripəh nehuəyen ye nautə kirik. ² Mərig tini a tukraməkeikei mamarə iriə piauni karin minə tiksın mamvən meriaji-pən nipig kafan tatə rimini mə in rirkun nivəhyen nautə yame rimnərəhu-pən kimin. ³ Kini kitawə min tuksor məknakin. Apa kupan, kitawə kimisəmhen kin kwajikovə - kitawə slef minə kape loa yamə mine kasarmaru irətawə. ⁴ Mərig ruauə ye nipig atuaturuk yame Kughen rimini, kini Kughen rimnher-pə kin Tini ruə. Piraovin kirik rimirəh, rarha-pə ye tokrei tanə. Kini in maməri-pən atuaturuk narimnar fam yame loa ramni. ⁵ Rimnor məknakin mə tukririsin ətawə yamə mine loa rimnərkis ətərakin ətawə, pəh Kughen tukrirhi ətawə, mirisin ətawə khauə rəmhen kin nipnətin atuaturuk minə.

⁶ Kini taktakun ai, Kughen rorkeikei mə tukror əpu mə kitawə nipnətin minə, mher-pə kin Nanmin kape Tini rimauə irətawə minə fam, kini mor ətawə kasokrən kin Kughen mə "Tatə." ⁷ Tuk nar ai, pəh nien mə kitawə slef minə, mərig kitawə nipnət Kughen əfrakis minə. In rimivəhsi-pə narimnar huvə minə kimi ətawə yame In ruini ta mə tukrivəhsi-pən kimi nipnətin minə.

Pol rikin raməmhə tuk nəmə Galesia

⁸ Apa kupan, kimia nimiseinein Kughen. Kimia masəhuak kimi yarmhə minə mhamə ta mə kapəmia kughen minə. Iriə kimisərkis ətərakin əmia, mərig pəh nien mə iriə kughen əfrakis minə. ⁹ Mərig taktakun ai, nakwənharkun Kughen. Uə, rhuvə mə jakni məkneikin mə Kughen ruirkun ta əmia. ? Mərig rhawor e nakwənharerig-pən min tuk natuakəmien minə a? Kapəriə nəsaninien rikək. Kini to kamhavən, tukhapəh

nisorien nar huvə kirik kimi əmiə. ?Rhawor nakhamə iriə tuksərkis ətərekin min əmiə? ¹⁰ ?Rhawor nakasəri-pən nat-uakəmien kapəriə ye nipiğ minə kapəriə, mine makuə minə kapəriə, mine nipiğ rhakə minə, mine newk minə kapəriə? ¹¹ ! Kəsi narman! !Yo yakamgin pik tuk əmiə! !Yakaməm mə yimnor pik wok irəmiə tuk nar apnapig əmə!

¹²⁻¹³ Piak minə mine nowinik minə, yo yakaməgkiar skai kimi əmiə mimə apa kupan, kimiə nimnhapəh nisarəyen ye loa kape Moses, kini yo yimauə məm əmiə kisərə, yimivəh norien kapəmiə, məpəh nəripənien loa. Kini taktakun ai, yakorkeikei mə kimiə min takhavəh norien kafak, mhapəh nisorien mə loa tukrəptərekin tim tim əmiə. Kimiə rikimiə tukrəsik mə in apa kupan, nipiğ yimnamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi əmiə meinai yimnamhə, mamarə kitawə-m kimiə. Mərig nar apnapig mə yo yimnamhə ye nipiğ a, mərig kimiə nimnhapəh nisorien yo yakərig rahas. ¹⁴ Nəmhəyen kafak rimnərik mitə əmiə, mərig rikimiə rimipəh nəsikahayen yo, kini nimnhapəh nishekien yo. Kimiə nimnhavəh huvə yo mamhavən ye nəkwai nimə kapəmiə minə, rəmhen əmə kin yame nakhakir agelo kirik kape Kughen raurə ye nəkwai nimə minə kapəmiə minə, uə nakhakir Yesu Kristo raurə ye nəkwai nimə kapəmiə minə.

¹⁵ Kupan, kimiə nimisorkeikei pik yo, misasitu irak ye narimnar fam ye nirkunien kapəmiə. ?Mərig rhawor e tak-takun mine? ¹⁶ Rikik raməsik mimə tukmə ror nəgkiarien əfrakis minə kafak ramor əmiə nakwəsəməkin yo.

¹⁷ Yhajoun eikuə minə e kasəmnhawk pik mə tukhaukreikin kapəmiə nətərigien kini kimiə nakhakwasig kin əriə. Mərig iriə khapəh nisorien məknakin mə tuksasitu irəmiə. Kisorkeikei əmə mə tukhavəhsi-ta əmiə tuk yo mə kimiə taksəmnhawk pik tuk nikwasigien kin əriə. ¹⁸ Nəmnhawkien in rhuvə, mərig taksəmnhawk tuk nar yame rhuvə nipiğ mifam, pəh nien mə ye nipiğ əmə yame yakamarə kitawə-m kimiə.

¹⁹ Kafak kwajikovə minə. Yakamərig raha tuk əmiə rəmhen kin yame mama ramhə mə tukreimək kin kwajikovə. Yaka-masək pik tuk əmiə meriaji takhauə misəmhen kin Yesu Kristo. ²⁰ Yakorkeikei pik mə jakamarə kitawə-m kimiə ai tak-takun mine meinai tukmə yakamarə kitawə-m kimiə, jakpəh nəgkiar-pikien kimi əmiə. Mərig taktakun ai, yakamarə isok tuk əmiə, kini meinein mə jakhawor pən iran mine masitu irəmiə.

Nivusien ris ye Hega mine Sera

²¹ Kimiə narmamə yame naksorkeikei pik nəri-pənien loa, takshorpin-ru kafak nəgkiarien. ?Nimisərig ta naha nhagin

yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni, uə nakhapəh hanə nəsərigien? ²² In ramni Ebrahim yame rimirəh tini yerman kiraru. Kirik, slef kafan rimirəh. Kini kirik, piraovin atuatur kafan rimirəh. ²³ Kwajikovə yame slef piraovin rimirəh, in rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig kwajikovə yame piraovin atuatur kafan rimirəh, in rimnarha meinai Kughen In rimirpen ta mə piraovin a tukrirəh. ²⁴⁻²⁵ Kini kitawə kharkun nhavusien ris kin piraovin mir a, mhaukreikin-pə nīpran irətawə. Piraovin mir a kwhajoun promes mir yame Kughen rimnor kimi narmamə. Pian e Hega, in mine kwənərəus kafan, iriə kisəmhen kin slef yamə mine tukhapəh nhavəhyen narimnar kape tata. Pian e in rəmhen əmə kin promes yame Kughen rimnor ye tukwas apa Sinae apa ye tanə ehuə e Arebia - ikin aikin a Kughen rimivəhsi-pən loa ikin kimi Moses ikin. Kini in rəmhen kin taon ehuə kirik e Jerusalem yame narmamə ikin kamharaptərəkkin tim tim loa ikin. Kini iriə kasəmhen kin slef yamə mine loa ramehuə irəriə. ²⁶ Mərig Jerusalem kirik min apa ye rao ye neai, in rəmhen kin piraovin yame pəh nien mə slef, yame loa ripəh nehuəyen iran. Kini in mamə kapətawə, ²⁷ meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mimə,
 “Ik e nimnor siə kin ik. !Agien!

Ik e nimipəh nərigien nəmħəyen kirik tuk neiməkien.

Okrən apomh, mamagien,

Meinai nar apnapig nimipəh nīrəhyen kwajikovə kirik meriaji minəpiahuaru,

mərig taktakun ai, kafam kwənərəus minə kwənhapsaah rapita piraovin yame iriu kafan yerman kwarə.” (Aes 54:1)

²⁸ Mərig piak minə mine nowinik minə. Kimiə naksəmhen kin ji Sera e Aesak meinai Kughen rimirpen min əmiə.

²⁹ Kupan, kwajikovə e Ismael, ji Hega, yame rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə, in rimnoriah pik kwajikovə e Aesak yame rimnarha ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini norien a rəmhen əmə kin e towel mine: In e, narmamə yamə mine iriə slef kape loa kasoriah ətawə yamə mine kwəshatətə ye Kughen misarha vi ye Nanmin kape Kughen. ³⁰ ?Mərig Nəkwəkwə kape Kughen rimini mə naha? In ramni mə,

“Ik takaməkeikei mher-ye rhav kin piraovin e slef mine tini. Iriu tukwəta ikin e, meinai ji pian a, in tukripəh nivəhyen nautə kirik kape rimni.

Nautə mifam kape tata ramvən kimi ji pian yame pəh nien mə in slef.” (Jen 21:10)

³¹ Mərig kitawə e, kitawə pəh nien mə nipnət pian e slef; kitawə nipnət pian e yame rimivəh promes minə kape Kughen.

5

Yesu rimirisin kafan narmamə minə

¹ Nipig Yesu Kristo rimirisin ətawə, rimnor ətawə mə loa kape Moses tukripəh narmaruyen irətawə. Ror pən, kimiə takasəkeikei misərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə, mhəpəh niseighanien kin loa mə tukrarmaru min irəmiə. Apa kupan, loa e, rimnərik mitə əmiə mamor əmiə mə kimiə slef minə kafan.

² Taksərig-ru nar e yakamni. Yo Pol, yakamni-pre nəgkiarien e tuk əmiə mīmə tukmə kimiə nakseighan kin əriə mə tukhavəh nao kimi əmiə, ramhajoun pən mə naksor təkun wok yame Kristo rimnor. ³ Kini yo yakaməgkiar skai pre min kimi əmiə mīmə yermamə yamə rameighan kin mə tukvəh nao kimin, in ravəhsi-pən atuk in ye kwermi loa kape Moses. Kini yermamə yame loa ramarmaru iran, in tukraməkeikei məri-pən fam əgkap narimnar fam yame loa ramni. ⁴ Kimiə e yame nasarkut-arkut tuk nəri-pənien loa mə tukror əmiə naksatuatuk ye nimri Kughen, ramhajoun pən mə nakwəsəpəh ta Yesu Kristo. Nakwənhavəhsi-pən nimetaimiə kimi nihuvəyen kape Kughen. ⁵ Kini mərig kitawə e Nanmin kape Kughen ramor ətawə kasəruhu-pən əmə kapətawə nətərigien ye Kughen, pəh In tukror ətawə kisatuatuk ye nimrin, meinai kitawə kishatətə əmə ye Yesu Kristo. ⁶ Kasəruhu-pən məkna nətərigien kapətawə ye Kughen meinai narmamə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Kristo, in nar apnapig mə kimivəh nao kimi əriə, uə kipəh nivəhyen nao kimi əriə. Mərig nar ehuə e, in əmə e nhatətəyen ye Yesu Kristo. Nhatətəyen e ror ətawə kasorkeikei Kughen, masor min norkeikeiye kimi narmamə.

⁷⁻⁸ Apa kupan, yimnəm əmiə mirkun mə kimiə nakasaiyu əsanin ye swatuk atuatuk ye nimraghien kapəmiə mə takseriaji mak. Mərig taktakun, nakwənharerig. Kughen rimnokrən ta kin əmiə. ? Mərig nipa minə kasərer əswasig kin kapəmiə swatuk, masəko karin əmiə mə taksəri-pən min loa kape Moses? Yakirkun mə Kughen to ripəh norien məkneikin irəmiə. ⁹ Mərig nhajounien eikuə en yame kamhani tukripioriah fam əgkap əmiə rəmhen kin yis yame kivəhsi-pən ye bred ramher fam əgkap bred. ¹⁰ Mərig yakirkun mə nəfrakisien, Yermaru tukror nətərigien kapəmiə tukruə min mor kirikianə kitawə-m kimiə. Kini yo yakirkun huvə mə yermamə e yame ramoriah kapəmiə nətərigien

məknakin, nar apnapig mə in yemehuə kirik uə in yemə hawor pən iran mine, mərig Kughen tukror narpinien kirik kimin.

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Narmamə tiksin kamhani mə yo yakamni-ərhav mə narmamə yame kashatə ye Kughen, tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Mərig nəgkiarien e ripəh norien nəfrakisien kin. To yakpini-ərhav məkneikin, kini narmamə mine e yame kasəriwək kimiə miriə, rikiriə ripiagian əmə tuk yo. ! Mərig, səmru! Nəmə Isrel tiksin kasoriah yo mamharpəhu yo, mamhauh yo, meinai yo yakamni-ərhav mə nimhəyen kape Yesu ye nai kamarkwao kin, in əmə e, in tukrivəh miragh narmamə. ¹² Ye nətərigien kafak, narmamə mine e yame kashajoun oror əmiə, mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, rhuvə mə iriə tuksərai ta əgkap əmə matuk kapəriə.

¹³ Mərig piak minə mine nowinik minə, Kughen rimnokrən kin əmiə, kini mīrisin əmiə mə loa kape Moses tukripəh narmaruyen irəmiə. ! Mərig takasərig huvə əmiə! Pəh rikimiə tukripəh nəsikien mīmə, “Rhuvə, yo yaknap ta ye loa. Taktakun ai yakirkun norien naha nhagin yame nīprak rorkeikei.” Kimiə takhapəh nhaniyen məknakin. Mərig norkeikeiye kapəmiə tukraməkeikei mor əmiə rikimiə ragien əmə mə taksasitu irəmiə minə. ¹⁴ Meinai norkeikeiye in raməpkəfugin nəgkiarien fam yame loa ramni. In e ramni mə, “Takaməkeikei morkeikei piam rəmhen kin yame nako-
rkeikei atuk ik.” (Lev. 19:18)

¹⁵ Takasərig huvə əmiə. Tukmə kimiə nakasor timəht kimi əmiə minə, naksəmhen əmə kin kirəvin* yamə mine kasəs atuk əriə minə, kini mus mus kapəmiə tukroriah əmiə.

Norien kape Nanmin kape Kughen mine norien kape narmamə

¹⁶ Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə, Nanmin kape Kughen tukraməkeikei mikir əmiə kini nakhakwasig kin. Kini kimiə takhapəh nisorien nar has yame nīpraimiə əmə rorkeikei. ¹⁷ Təvhagə has minə a, in e, nīmisor narimnar has yame nīpraimiə atuk rorkeikei. Mərig norien e, in ravəhsi-əhu norien kape Nanmin kape Kughen. Kini Nanmin kape Kughen in ripəh norkeikei-minien norien has yame nīmnasor hanə kupan. Norien mir e kawor timəht kimi əriu minə, ror pən nakaseinein nisorien norien huvə yamə mine rikimiə raməsik mə taksor. ¹⁸ Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramkir əmiə, to loa ripəh min narmaruyen irəmiə.

5:10: 2 Kor 11:15; Gal 1:7 5:13: 1 Pita 2:16 * 5:15: Nəgkiarien Gris ripəh niniyen kirəvin, ramni əmə nuhpikinien ye timəht, rəmhen kin yame narmamə kasəs əriə minə. 5:17: Rom 7:15-23

¹⁹ Kitawə kwənharkun norien hah kupan kape narmamə yame kimnasor hanə kupan: Nipiraovin mine narman kamhakir apisapis əriə minə, kini iriə kasor norien has m-fam yame ror naurisien tuk niniyen; kapəriə nətərigien ramvən pik tuk norien has minə a. ²⁰ Masəhuak kimi nanmi nar minə, masəmtah, masəməkin narmamə, masor timəht, masəmhawk, masor niemhaa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, masəwhai əriə minə, misarə pisin pisin. ²¹ Masanipin ye narimnar kape narmamə, misapis kin ninimien, masor lafet mamharpəhu nətəwaoyen, masor narimnar ehua min yame ror məknakin. Yakamor kwirig kimi əmiə rəmhen əmə kin yame yimnor kwirig kimi əmiə apa kupan: Narmamə yamə mine kasor norien minə a, iriə tukhapəh nhavənien misarə ye rao ye neiai yame rimnor apnəpeinə iran kape kafan kwajikovə minə.

²² Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramarə ye narmamə, nimraghien kapəriə tukrikuə kin kwənkwan e in e: Kisorkeikei narmamə, rikiriə ragien, nəmərinuyen ramarə yerkiria, kapəriə nətərigien rapomh, rikiriə rehuə tuk narmamə, kini kapəriə norien in rhuvə. Kini narmamə kamhani nəfrakisien irəriə. ²³ Kini iriə nəmə mar. Kini kasarmaru ye niprairiə. Norien minə e, iriə khahuvə pik, kini nəgkiarien kirik rikək ye loa yame ramni-əhu narimnar minə e. ²⁴ Kitawə narmamə kape Yesu Kristo, kitawə kwəsəpəh ta norien has minə kapətawə, mhapəh nisorien narimnar yamə mine nipraitawə əmə rorkeikei. Rəmhen əmə kin yame kimisəsik-pən nətərigien has minə kapətawə ye nai kamarkwao kin. ²⁵ Nanmin kape Kughen In rimivəhsi-pə ta nimraghien kirik kimi ətawə, kini rhuvə mə kitawə tuksəriwək ye norien huvə minə kafan. ²⁶ Rahas mə kitawə tuksausit mhavəhsi-haktə pik ətawə, masəməkin ətawə minə.

6

Rhuvə mə tuksasitu irətawə tuk kajipə pam minə

¹ Piak minə mine nowinik minə. Tukmə kaməm mə yermamə kirik rimnor təvhagə has, rhuvə mə kimiə e yame Nanmin kape Kughen ramkir əmiə, takhavən misasitu iran misərip atuatur in. Mərig takhapəh nisəgkiar-pikien kimin, taksəgkiar mar əmə kimin, misor mə rikimiə raməmhə tukun. Mərig takasərig əmiə, tamə nar kirik yame nakasətapig kin tuk narmamə ror min əmiə nakhamir. ² Kimiə taksasitu irəmiə minə. Taksasitu irəmiə minə ye nipig nakasarə ye nipig əutən minə. Tukmə naksor məkneikin, naksəri-pən atuatur naha nhagin yame loa kape Kristo ramni. ³ Meinai yermamə yame

rikin raməsik mə in yerpərig, yermamə e, rikin rameikuə, meinai reinein nəmien mə in yermamə apnapig əmə. ⁴⁻⁵ Mərig kimiə takasəkeikei misəm huvə narimnar yame nakasor. Takhapəh nisəm-əmhenien norien kape narmamə pisin mə takharkun mə kapəmiə norien rhuvə rapita. Takasəkeikei misəm huvə pisin əmə kapəmiə wok, meinai narmamə kapəriə wok ror pisin pisin. Kini iriə kamhavəh kajipə pam pisin pisin ye nımraghien kapəriə kirikianə kirikianə. Mərig rhuvə mə rikimiə tukragien tuk wok pisin kirik kapəmiə, kini tukəm mə kapəmiə wok in rhuvə əmə.

⁶ Kimiə takasəkeikei misəwhai narimnar minə tiksın kimi kapəmiə yhajoun yamə mine kashajoun əmiə ye nəgkiarien kape Kughen.

⁷ Takasərig əmiə, mhapəh niseikuəyen irəmiə minə mhamə nakharkun nisorien naha nhagin yame nıpraimiə rorkeikei. Narpinien yame Kughen ravəhsi-pə, pəh nien in nar apnapig. Nımisuv naha nhagin kwənkwaı nai ye nəsimien kafam, ik min takrhi atuk min kwənkwan, mən. ⁸ Yermamə yame raməsım kin norien has yame rimnasor hanə kupan, in rəmhen kin kwənkwaı nai hah kirik ye kafan nımraghien. In tukraməkeikei mikuə kin kwənkwaı nai yame rahas. Kwənkwaı nai e, nıpran e, in e nımhəyen. Mərig yermamə yame ramsuv kwənkwaı nai yame rhuvə, yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən, Nanmin kape Kughen tukror in tukrikuə kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukrırhi. Nhag kwənkwaı nai en, in e nımraghien rerin.

⁹ Ror pən, takhapəh nisəpəuyen kin norien yame rhuvə, meinai kitawə tukharhi kwənkwan yame rhuvə ye nıpig atu-atuk kafan, tukmə khapəh nisəpəhyen wok. ¹⁰ Kini nıpig minə fam, tukmə kitawə kasəm kwənmhaan kirik, pəh kisor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini rhuvə pik mə tuksor huvə pən kimi piautawə minə mine nowintawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nəgkiarien infamien

¹¹ Jakrai nəgkiarien infamien kafak ye nəkwəkwə e kin kwermik. Kimiə taksəm mhamə kafak nıraiyeın, rehuə pik.

¹² Nəmhajoun eikuə minə a kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə, ror pən, kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə. Mərig kasəkeikei əmə kimi əmiə məknakin mə nəmə Isrel tiksın tukhapəh nisorien nahasien kimiə əriə. ¹³ Mərig kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə meinai kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə tuk niviyen əmiə nakharerig-pən min tuk loa kape Moses. Mərig səm-ru, iriə

min, khapəh nisəri-pən huvəyen narimnar yame loa ramni.
¹⁴ Mərig yo, pəh jakpəh nəgnəginien yo tuk nar kirik yame yimnor. Mərig jakaməkeikei maməgnəgin əmə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tuk naha nhagin yame rimnor ye nıpig In rimamhə ye nai kamarkwao kin. Rimamhə ye nai kamarkwao kin, mor yo yakpəh norkeikei-pikien narimnar kape tokrei tanə. Rimirisin yo ye narimnar minə a. ¹⁵ Nıpig Kughen ravəhsi-pən nimraghien vi kimi yermamə, mamor in ratuatuk ye nimrin, nar apnapig tukmə kimivəh nao kimin uə kimipəh nivəhyen nao kimin. ¹⁶ Kini taktakun ai, yakaməhuak tuk narmamə yamə mine kasəri-pən huvə nəgkiarien e, iriə kwənərəus atuatuk minə kape Kughen. Yakaməhuak mə nəmərinuyen kape Kughen tukramarə tuk əriə, kini pəh riki Kughen tukrehuə tuk əriə.

¹⁷ Kafak e nəgkiarien infamien. Yo yakpəh norkeikeiyen mə yermamə kirik tukrini hah yo, meinai tamhek nimap minə e yame kimnəsik yo kin kapier apig kini kuh yo kərkis-ərkis yo kashajoun pən mə yo slef kape Yesu.

¹⁸ Piak minə mine nowinik minə. Yakaməhuak mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. Amen.

Efesas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Efesas

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Efesas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas, kini morkeikei mə iriə tuksher-pən kin pəh rivən kimi niməhuak pisin pisin minə ipakə tukun.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimirikakun niməhuak apa Efesas, kini mamarə iriə min kape newk kisisər. Kini in morkeikei pik əriə, kini iriə kisorkeikei pik in. Efesas in taon ehua kirik ye tanə ehua e Tarki, kini in kwənmhaan huvə kirik mə Pol tukrini-ərhav nəgkiarien ikin kape Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pəh nien mə nəmə Efesas kimisor nar kirik ripəh nəmhenien, kini Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrhek əriə tukun. In rimirai əmə nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapəriə. Kini morkeikei mə tukrini-ərhav norien atuatur, mine wok kape niməhuak. Kini nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak ikin minə fam.

Pol rimnokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yame Kughen rimirpen ta yo mə kafan. Yakamni rhuvə pre tuk əmiə m-fam narmamə kape Kughen minə apa Efesas yamə mine nakamharaptərək in tim tim nhatətəyen kapətawə ye Yesu Kristo. ² Pəh Kughen e Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nəmərinuyen kimi əmiə.

Kughen ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə ye Yesu Kristo

³ Pəh khani vi vi Kughen e Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə yamə mine kasofugin-pən ye Kristo. Nihuvəyen minə a kamhasi-pən ye rao ye neai mə tuksasitu ye nanmitawə. ⁴⁻⁵ Ror məkneikin meinai nipig Kughen rimnəpəh nor-hanəyen neai mine nimoptanə, mərig ruirpen ta ətawə mə tukhauə kirikianə kitawə Kristo, kini mə kitawə tuksatuatur ye nimrin, pəh kipeh nəm-pənien nar has kirik irətawə. Meinai Kughen rorkeikei pik ətawə, kwasig ikin ror narimnar, mərig In ruirpen ta ətawə mə tuksofugin-pən ye Kristo, pəh In rirhi ətawə rəmhen kin

kafan kwajikovə minə. Nar a raməri-pən əmə nətərigien kafan mine naha nhagin yame In rorkeikei. ⁶ Rinnor məknakin mə kitawə tukhani vi vi In tuk kafan nihuvəyen yame in rhuvə mapita. Nihuvəyen a In rimnautə-pə apnapig əmə kin kimi ətawə ye Tini yame In rorkeikei pik. ⁷ Nitaw Kristo rimnaiyu mor swatuk kimi ətawə khauə kirikianə kitawə Kughen, kini Kughen ruirisin ətawə ye narpinien kape norien has minə kapətawə. In a rimnəspir norien has minə kapətawə. ! Rinnor məknakin meinai nihuvəyen kafan in rehuə mapita! ⁸ Kini rimivəhsi-pə nihuvəyen a rehuə pik mapita, mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawə tuk nirkunien narimnar fam.

⁹ Kughen, kafan nətərigien rimnerkwaig kupan. Kini rimirpen mə nətərigien kafan tukruə mor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Kristo. Kini rikin ragien mə tukror əpu nətərigien kafan kimi ətawə. ¹⁰ In e mə tuk nipig kirik, ye nipig atuutuk kafan, In tukrofugin narimnar m-fam ye neai mine ye tokrei tanə tukasəmir ye kwermi yermamə kirikianə. In e, Yesu Kristo.

¹¹ Apa kupan, Kughen rimirpen ətawə mə tukhauə kafan minə, ye nipig yame rimnofugin ətawə khauə misor kirikianə kitawə Kristo. In e nətərigien kafan, kini In ramor mə narimnar m-fam tukasəkeikei masəri-pən əmə nətərigien kafan. ¹² Rinnor məknakin mə kimawə [kwənərəus kape Isrel] yamə mine yimisəkupən mishatətə ye Kristo, jakhani vi vi Kughen yame In yerpig pik rapita. ¹³ Kini kimia min, [yamə mine pəh nien mə kimia kwənərəus kape Isrel], nakwənhauə kirikianə kimia Kristo nipig kimia nimisərig nəgkiarien əfrakis, yame ramhajoun swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Nimnhani nəfrakisien iran, kini Kughen rimivəhsi pre Nanmin Kafan kimi əmia ramor nimtatien mə kimia narmamə kafan minə. ¹⁴ Meinai kitawə kwənhavəh Nanmin kape Kughen, kitawə kharkun huvə mə Kughen tukrivəh-si pə narimnar huvə minə kimi ətawə yamə mine ruini ta mə tukror. Tukhavəh narimnar minə a nipig Kughen tukririsin ətawə e kafan narmamə minə ye narpinien kape norien has kapətawə, mə narmamə tukhani vi vi Kughen yame In yerpig pik rapita.

Pol raməhuak mamni vi vi Kughen

¹⁵ Ror pən, ririkakun ye nipig yame yimnərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmia ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norkeikeiye yame nakasor kimi narmamə kape Kughen minə, ¹⁶ yakaməhuak tuk əmia nipig m-fam meriaji-pə e taktakun, mamni vi vi Kughen tuk əmia, mipəh nəpəhyen.

¹⁷ Yakamaiyoh Kughen yame In Kughen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mine In Rimtawə yame In rhuvə pik, mə tukrivəh-si pre Nanmin kafan kimi əmiə. Kini Nanmin kafan tukror əmiə takharkun nar, mor əpu Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In. ¹⁸ Kini yakaməhuak min mə tukrəhitə ye nətərigien kapəmiə mə takharkun nar huvə yamə mine tukrivəh-si pre kimi əmiə. Nakharkun mə takpihavəh narimnar minə a meinai In ruirpen ta əmiə. Kini yakaməhuak mə takharkun mə nihuvəyen yame ravəhsi-pən kimi narmamə kafan minə in rhuvə pik, ¹⁹ kini nəsaninien kafan in rehuə pik, mamehuə ye nimraghien kapətawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Nəsaninien yame ramehuə irətauwə in rehuə rəmhen kin nəsaninien ehuə kafan ²⁰ yame rimnor Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan, kini mor In rimavən məkwətə ye nikar Kughen matuk apa ye rao ye neai. ²¹ In yerpərig rapita agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nəsaninien minə fam, mine nehuəyen minə fam yame kavəhsi-pən kimi yermamə. In ramehuə ye nīpig ai taktakun mine ye nīpig yame tukripiuə. ²² Kini Kughen rimnərahupən narimnar m-fam ye kwərmin, mor In ruauə minehuə ye narimnar fam, mə tukrasitu ye niməhuak. ²³ Kini niməhuak in nīprai Kristo; Kristo raməmir fam irəriə, maməmir aikin minə fam mine ye narimnar fam.

2

Apa kupan, ror məkneikin mə kimnhamhə; mərig taktakun ai, kwənhamragh

¹ Kimiə e, apa kupan, nimnhamhə meinai nimisəsik nəkwai Kughen, masor təvhagə hah, ² masor norien has kape tokrei tanə, mhavən masor nəkwai Setan yame in ramarmaru ye yarmhə yamə mine kasəmir rarkurao irətauwə.* In e nanmin has yame ramor wok ai taktakun ye nimraghien kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen. ³ Apa kupan, kitawə min kimisarə məknenkin kitawə miriə. Rikitawə rimnorkeikei norien has minə, kini kimisor təvhagə has yame ramor rikitawə ramagien. Kitawə kimnhakwasig əmə kin naha nhagin yame ramsi-pən yerkitawə mine ye nətərigien has kapətawə. Nīpig kitawə kimisarha, təvhagə has rinarə ta yerkitawə, rəmhen kin yame ramarə yerki narmamə minə fam. Kini riki Kughen raməmhə tuk təvhagə has kapətawə; In tukraməkeikei mivəhsi-pə narpinien kimi ətawə.

1:17: Kol 1:9 **1:19:** Kol 1:11 **1:20:** Sam 110:1; 2 Kor 13:4; Kol 2:12

1:21: Kol 1:16; 2:10 **1:23:** Rom 12:5; Efes 4:10,15; Kol 1:18 * **2:2:**

Nəgkiarien Gris ramni mə “Nimisor nəkwai yermamə yame ramarmaru ye rao ye nimago-ago.” Nīpran ramni Setan. **2:2:** Kol 3:7; Taet 3:3 **2:3:** Kol 3:6

⁴ Mərig Kughen, kafan norkeikeiyen rehuə tuk ətawə, kini rikin rehuə rehuə pik tuk ətawə, ⁵ nar apnapig mə kimnhamhə meinai kimisəsik nəkwai Kughen, mərig In rimnor ətawə kamhamragh min kitawə Kristo. Kini nihuvəyen əmə kafan ramor swatuk kimi əmiə mə Kughen tukrivəh miragh əmiə. ⁶ Kini Kughen rivəh-si haktə ətawə kitawə Kristo, mor mə kitawə tuksəkwətə kitawə Kristo ye rao ye neai. ⁷ Kughen rimnor məkneikin mə nipig yame ramuə, In tukror əpu kafan nihuvəyen yame in rehuə pik rapita. In ramofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo, mamasitu irətawə, mamhajoun mə nihuvəyen kafan in rehuə pik. ⁸ Meinai nihuvəyen kape Kughen in swatuk yame Kughen ravəh miragh əmiə iran, meinai nakashatətə iran. Pəh nien mə kimia atuk nimisor swatuk mə Kughen tukrivəh miragh əmiə - Kughen pisin əmə ravəh miragh narmamə, nərokien rikək iran. ⁹ Pəh nien mə wok kirik yame narmamə kasor, tamə kisausit tukun. ¹⁰ Ror məkneikin mə Kughen rimivəhsi-pə nimraghien wi kimi ətawə, mofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo mə kitawə tuksor wok yamə mine khahuvə. Wok minə e, Kughen ruirpen ta mə tukasor.

Kitawə kimnhauə kirikianə ye Yesu

¹¹ Ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə nipig nimisarha, pəh nien mə kimia kwənərəus kape Isrel. Kini nəmə Isrel yame kavəh nao kimi əria, iriə kimnhani mhamə kimia nəmə iruə minə, meinai kipəh nivəhyen nao kimi əmiə. (Mərig nivəhyen nao kimi yermamə, in nar apnapig - kamor əmə ye niprai yermamə). ¹² Kini takhapəh nisəru-kinien mə ye nipig a, kimia nimisərer isok tuk Kristo, pəh nien mə kimia nəmə Isrel atuətuk, mərig kimia nəmə iruə minə əmə. Kini promes yamə mine Kughen rimini-pən tuk əria, pəh nien mə rimini-pre tuk əmiə. Kimia nimiseinein əfrakis Kughen, misarə ye tokrei tanə, nar kirik rirkək yame to naksərahupən tim tim nətərigien kapəmiə iran mə taksarə kimia min. ¹³ Mərig kimia, nimnisarə pawk isok tuk Kughen, minhauə kirikianə kimia Yesu Kristo. Kini taktakun ai, nitaw Kristo rimnor swatuk kimi əmiə mə takhauə əfrakis tuk Kughen.

¹⁴ Ror məkneikin mə Kristo pisin əmə ramərəhu nəmərinuyen, mamarkis narəyen kape nəmə Isrel mine nəmə iruə, mə tukhauə kirikianə. Apa kupan, loa kape kwənərəus kape nəmə Isrel in rəmhen əmə kin kəupə yame rimnarkoparin nəmə iruə kasor tikmir iriə miriə. Mərig Kristo rimnəhipu kəupə a. ¹⁵ Nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor loa kupan ruauə mor nar apnapig kin, mə

tukrofugin nāmā Isrel mine nāmā tanā pisin pisin minā, khaue kirikianā misor kwhen wi kirik. Rimnor məkna kin mivəhsi-pə nāmərinuyen kimi ətawə. ¹⁶ Kini ye nimhəyen kafan ye nai kamarkwao kin, Kughen rimnofugin əriā kirikianā, kini mikir-pən əriā kharerig-pən tuk Kughen, kini mor kapəriā timət reiwaiyu mirkək. ¹⁷ In rimauə mini-ərhav nāmərinuyen kimi əmiā nāmā tanā pisin pisin yamə mine kamni kimə nakasarə isok tukun, kini mini-ərhav nāmərinuyen kimi əmawə nāmā Isrel yamə mine kamni kimə yakasarə ipakə tukun. ¹⁸ Kini Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mifam kwənərəus kape Isrel mine nāmā tanā pisin pisin minā mə tukhauə tuk Rimtawə Kughen ye Nanmīn Rhakə kafan yame In kirikianā əmə.

¹⁹ Kini ror məkneikin, pəh nien mə kimiā yepsipis minə uə nāmā iruə minə, mərig taktakun ai naksarə ye rao ye neai kimiā narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kimiā Ji Kughen minə. ²⁰ Kitawə kisəmhen kin nimə kirik kape Kughen yame səpaag ye nimə in e Yesu Kristo, kini aposol minə mine profet minə, iriā nihi nimə, ²¹⁻²² kini kimiā nāmā tanā pisin pisin minə, naksəmhen kin kwenai yame Kristo ramərəhu haktə ye nimə. Kini ravhirəkin kwermi nimə minə fam mə iriā tukhauə nimə atuatur kape nəhuakien kimi Yermaru, yame Kughen ramarə ikin meinai Nanmīn kafan raməmīr ikin.

3

Kughen rimnor əpu nətərigien kafan

¹ Ror pən, yo, Pol, yimīn-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmiā yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, kini taktakun ai kivəh-si-pən yo ye kalabus tukun. ² Kimiā nakwənharkun ta mə Kughen rimivəh-si pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav niहुवəyen kafan kimi əmiā. ³ Rəmhen kin yame yaknəgkiar kwakwə ta kimi əmiā, yakmə Kughen pisin əmə rimnor əpu nətərigien erkwaig kafan kimi yo. ⁴ Nipig taksəvheikin nəgkiarien e, mharkun nhavəhyen kafak nirkunien ye nikarīn kape nətərigien erkwaig kape Kughen ye nikarīn kape Kristo. ⁵ Pəh nien mə Kughen rimnor əpu narīmīnar e kimi nāmā kupan, mərig taktakun ai Nanmīn kafan rinor əpu kimi kafan aposol minə mine profet yamə mine rimirpen ta əriā. ⁶ Nətərigien erkwaig e in e mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen in ramor swatuk kimi nāmā pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə iriā mīn tukhauə rəmhen kin nāmā Isrel, mhavəh niहुवəyen kape Kughen. Kini iriā mhauə kirikianā, mhavəh kwis niहुवəyen kape promes

yame Kughen rimini ta tuk narmamə yamə mine kasofugin-pən tuk Yesu Kristo.

⁷ Kughen ramor wok ye nəsaninien ehuə kafan, masitu irak ye nihuvəyen kafan, mivəhsi-pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kafan.* ⁸ Nar apnapig mə yo ye tanə ye narmamə mifam kape Kughen, mərig ye nihuvəyen kafan, Kughen rimivəhsi-pə wok e, mə jakni-ərhav-pre tuk əmiə yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel nihuvəyen minə kape Yesu Kristo yame to kitawə khapəh nharkun-famien, meinai iriə khapsaah, to kipəh nini-famien. ⁹ Kini Kughen rivəhsi-haktə min yo mə jakor əpu kimi narmamə m-fam norien yame In rimnor nətərigien erkwaig kafan ruə mitərhav-pə. In apa kupan, Kughen e yame rimnor narimnar fam ripəh nor-əpu-yen nətərigien e kafan. ¹⁰ In rimnor məkna mə taktakun ai niməhuak in tukror əpu kimi agelo minə mine nanmin yamə mine kasehuə ye tapən mə Kughen, kafan nirkunien ripsaah. ¹¹ In e nətərigien kafan yame ramarə rerin, kini rimauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹² Kitawə kashatə ye Kristo, ror pən, to naha nipig, kharkun nhavənen misərer ye nimri Kughen mhapəh nhaginien. ¹³ Ror pən, yakamərig pawk nəmhəyen tuk əmiə, mərig yakamaiyoh əmiə mə takhapəh nisorien nətərigien kapəmiə reiwaiyu tuk nipig əutən yame yakamarə iran ai taktakun, meinai in tukrasitu irəmiə ye kapəmiə nimraghien.

Pol raməhuak tuk nəmə Efesas

¹⁴ Ror pən, yakənimkur maməhuak kimi Kughen Rimtawə ¹⁵ yame In pisin əmə In nukne nimraghien kape narmamə mifam ye rao ye neai mine ye tokrei tanə. ¹⁶ Kughen, kafan nəsaninien mine nihuvəyen rehuə. Kini yakamaiyoh In mə Nanmin kafan tukror rikimiə rəsanin, mə kimiə taksərer tim tim nipig mifam, ¹⁷ pəh mishatə ye Kristo, kini In tukramarə yerkimia. Kini yakaməhuak min mə nimraghien kapəmiə tukreiwaiyu məmnim huvə ye norkeikeiyen kape Kughen ¹⁸ mə kimiə narmamə kape Kughen minə fam takharkun huvə mə norkeikeiyen kape Kristo, rəmnim pik, məpomh pik, mehuə pik mhaktə. ¹⁹ Norkeikeiyen a kape Kristo to kipəh nirkun-famien meinai in yerpig pik. Mərig yakaməhuak mə takharkun huvə norkeikeiyen a mə Kughen tukrikuar ye nimraghien kapəmiə ye norien huvə minə fam kafan.

²⁰ !Kini pəh khavəh-si haktə nhag Kughen! Ye nəsaninien kafan yame ramor wok ye nimraghien kapətawə, In rirkun

3:6: Efes 2:13,16-19 * **3:7:** Gris ramni “Yo slef kape Nəvsaoyen Huvə.” Nipran ramni mə kafan wok kirkianə əmə: in e mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. **3:7:** Kol 1:25 **3:8:** 1 Kor 15:9-10 **3:12:** Jon 14:6; Rom 5:2
3:18: Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7

norien narimnar rapita narimnar fam yame rikitawə raməsik uə yamə mine kisaiyoh In kin. ²¹ Pəh kitawə nəməhuak minə kisor kirikianə kitawə Yesu Kristo, mhani vi vi Kughen nipig mifam mamhavən mamhavən, infamien rirkək. !Amen!

4

Kitawə kasofugin-pən ye Kristo, mamhavəh nipamien

¹ Ror pən, yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhag Yermaru, yakaməkeikei kimi əmiə mə takasarə ye nimraghien kirik yame ratuatuk, meinai Kughen rimnokrən kin əmiə mə takasarə məkneikin. ² Havəhsi-əhu atuk əmiə ye narimnar fam, kini mhauə kimiə nəmə mar minə, kini nətərigien kapəmiə tukrapomh, kini nipig yermamə kirik tukror nar kirik ripəh nəmhenien ye nimirimə, kini rikimiə tukripəh nəmha-aihuaayen tukun, meinai naksorkeikei əmiə minə. ³ Nanmin kape Kughen rimnofugin əmiə; ror məkneikin mə taksarkut skai mə takasarə kirikianə ye nəmərinuyen. ⁴ Kitawə nipraitawə kirikianə əmə. Kini Nanmin kape Kughen kirikianə əmə. Kini nipig Kughen rimnokrən kin əmiə, nimisəru-pən tim tim kapəmiə nərigien ye nar kirikianə əmə. ⁵ Kini Yermaru kirikianə əmə. Nhajounien kirikianə əmə. Baptaes kirikianə əmə. ⁶ Kini kitawə kasəhuak kimi Kughen kirikianə əmə In e Rimtawə m-fam. In ramarmaru fam irətawə, kini mamor kafan wok ye nimraghien fam kapətawə, kini mamarə yerkitawə m-fam.

⁷ Mərig Kristo rimnəwhai kafan nəsaninien tuk wok pisin pisin minə kimi ətawə kirikianə kirikianə. ⁸ Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Nipig In rimnhaktə mivən ye rao ye neai,

kini mikir-yerhav kafan tikmir yamə mine rimnapita əriə.

Kini mivəh-si-pən nar huvə kimi narmamə.” (Sam 68:18)

⁹ (Nakharkun mə nəgkiarien e yame ramni mə, “In rimnhaktə,” nipran rimə Kristo rimnəkupan meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. ¹⁰ Kwən yame rameiwaiyu-pə, In yemə kirikianə əmə yame rimnhaktə min yerpərig mapita neai, mə In tukrarə ikin minə fam). ¹¹ In yemə kirikianə əmə yame In rimivəhsi-pən nəsaninien kafan kimi narmamə pisin pisin minə mə tiksın tukhauə aposol minə, tiksın tukhauə profet minə, tiksın tukhauə narmamə kape ni-ni-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, tiksın tukhauə pasta minə mine yhajoun minə. ¹² Kristo rimnor məkna mə iriə tuksasitu misor apnəpeinə ye narmamə kape nīməhuak. Kini narmamə kape nīməhuak tuksor wok kape Kughen mə nəməhuak, yame

iriə kisəmhen kin nīprai Kristo, iriə tukhaskai ¹³ mamhavən miseriaji kitawə m-fam khauə misor kīrikianə ye nhatətəyen kapətawə, mine nīrkunien Ji Kughen, kini misehuə mhauə misəmhen kin Kristo yame In ratuatuk pik. ¹⁴ Kini mə kitawə tuksəpəh norien minə kape nitamaruə yame nīpig mīfam kamhaukreikin kapəriə nətərigien ye nar yame kwənhani ta nəfrakisien iran. Pəh nəgkiarien kape yhajoun eikuə minə tukripəh nīkir-oror-ien ətawə rəmhen kin yame peao-peao kape tahik ramuh rao mamsai-sai. ¹⁵ Nīkam, pəh kisor əmə norkeikeiyen, mamhani əmə nəfrakisien. Kini ye norien a, ye narimnar fam yame kasor, tukseihuə mhauə misəmhen kin Kristo yame In kapən kapə niməhuak. ¹⁶ Kini Kristo ramor mə kafan narmamə minə tukhauə kīrikianə, rəmhen kin yame kwənərəus minə kape yermamə kamharpin-pən ye nīprai yermamə. Nīpig nori-norin minə ye nīpran kasor wok atuutuk kapəriə ye norkeikeiyen, misor nīpran ramehuə mamskai.

Norien huvə kape nəməhuak minə

¹⁷ Ye nhag Yermaru yakamni skai pre tuk əmiə mə takhapəh nisəri-pən-minien norien kape kimiə minə tiksīn yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen.* Nətərigien kapəriə ror nar apnapig kin. ¹⁸ Nīrkunien kapəriə ramvən əmə apa rəpignəp ikin, kini mhavən isok tuk nīmraghien yame Kughen ravəhsi-pə, meinai kapəriə kapə riskai, mhapəh nisorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, maseinein nar. ¹⁹ Mhapəh nisaurisien tuk kapəriə təvhagə has minə, maseighan kin norien has minə mə tuksarmaru ye nīmraghien kapəriə, rəmhen kin nīrpəhuyen nīpiraovin, mine norien minə ror məkna. Kini nīpig m-fam kasorkeikei mə tukasor norien a.

²⁰ !Mərig kinhajoun Kristo kin əmiə, nhajounien e ror pisin əgkap ye yame en! ²¹ Kinhajoun norien kape Kristo kin əmiə, kimə kafan e kimiə. Kini khajoun əmiə kin nəfrakisien yame ramsi-pən ye Yesu. ²² Kini kinhajoun əmiə məkneikin mə ye nīkarin kape norien minə kupan kapəmiə, kimə taksəpəkiək ta kin norien akwas kapəmiə, meinai nətərigien has minə a kamhakir oror əmiə, masoriah əmiə. ²³ Kinhajoun əmiə mə takseighan kin Kughen mə tukrukreikin nətərigien kapəmiə. ²⁴ Kughen ruikreikin ta nīmraghien kapəmiə, kini kinhajoun

4:13: Kol 1:28 **4:16:** Kol 1:18; 2:19 * **4:17:** Gris ramni "Takhapəh nisəri-pən minien norien kape nəmə Gris" uə "Takhapəh nisəri-pən minien norien kape narmamə yame pəh nien mə nəmə Isrel." Nīpran ramni "Takhapəh nisəri-pən minien norien kape 'hithen man.'" **4:17:** Rom 1:21; 1 Pita 1:14 **4:22:** Rom 8:13; Kol 3:9 **4:23:** Rom 12:2

ta əmiə mə taksəri-pən nərigien kafan. Kughen rimmor əmiə mə kimiə naksatuatuk, misəmərhakə rəmhen kin In.

²⁵ Ror məkneikin mə kimiə m-fam taksəkeikei misəpəkiək ta kin norien kape neikuəyen, mamhani nəfrakisien tuk əmiə minə, meinai kitawə kasofugin kirikianə rəmhen kin yame nor-nori nıprai yermamə kimnharpın-pən irəriə minə. ²⁶ Tukmə niemhaa rhai əmiə, takhapəh nisorien norien hah; kini sərü-kin aihuua əmə mhapəh nisorien niemhaa rarə irəmiə meriaji mırh rivə. ²⁷ Mhapəh nhavəh-sipənien kwənmhaan kimi Setan. ²⁸ Yeməkrəh tukraməkeikei məpəh norien a, marar mor wok kin kwermın tuk nivəhyen narımmnar məwhai kimi yavən has minə.

²⁹ Hapəh nhaniyen nar has ye nhermiə, mərig hani əmə nar huvə yame tukrasitu ye narmamə tukmə kisərə ye naha nhagin narəyen, mə nəgkiarien kapəmiə tukrautə-pən kin nihuvəyen kape Kughen kimi əriə. ³⁰ Takhapəh nisorien Nanmın kape Kughen rikin rəmhə tuk norien kapəmiə, meinai In rimmor nımtətien mə tuk Nıpig Kwasig, Kughen tukririsin əmiə. ³¹ Takhapəh nharaptərəkinien norien has yame kamor irəmiə ror tu; mhapəh nisorien timət, mhapəh nhaniyen nıkar jir, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien niemhaa, mhapəh nisor-has-pənien kimi narmamə. ³² Mərig hahuvə tuk əmiə minə, masor rikimiə rımar tuk əmiə minə, kini misərukın norien has yame nakasor irəmiə minə, rəmhen kin yame Kughen ramərukın norien has kapəmiə minə meinai naksofugin-pən ye Kristo.

5

Sor norien kape nıkhakien

¹ Ror pən, sarkut skai tuk nisıgovinien norien kape Kughen meinai kimiə ji Kughen keikei minə. ² Kini mharaptərəkin timtim norien kape norkeikeiyen, rəmhen kin yame Kristo rımmorkeikei məknakin ətawə, kini meighan-pə kin nımraghien kafan tuk nivəh-mıraghien ətawə; nımhəyen kafan rəmhen kin sakrefaes kirik yame nəmiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen.

³ Takhapəh nisorien norien has kirik mə tukni hah əmiə tukun, meinai kimiə narmamə kape Kughen yamə mine naksatuatuk. Yakamni norien has minə rəmhen kin nıpiraovin mine narman minə kamhakır apsapis əriə minə, mine norien has m-fam yame ror naurisien tuk niniyen, mine nəptigien kin nar. ⁴ Kini rıpəh nihuvəyen mə takhani

4:24: Jen 1:26; Kol 3:10 **4:25:** Sek 8:16; Kol 3:8-9 **4:26:** Sam 4:4; Jem 1:19-20 **4:29:** Kol 4:6 **4:30:** Aes 63:10; Efes 1:13-14; 1 Tes 5:19 **4:31:** Kol 3:8 **4:32:** Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 **5:1:** Mat 5:48 **5:2:** Eks 29:18; Hib 10:10

nægkiarien yame ror naurisien, uə nəgkiarien ətəwao minə, uə narpakwəyen. Nægkiarien has minə e khapəh nisəmhenien, mərig rhuvə mə taksəgnəgin əmə Kughen. ⁵ Kini takasəkeikei mharkun nar e mə narmamə yamə mine kamharpəhu nīpiraovin, uə narmamə yamə mine kasor norien has yame ror naurisien tuk nīniyen, uə yamə mine kasəptig kin nar, iriə e to khapəh nhavəniyen ye narmaruyen kape Kristo mine Kughen. (Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə).

⁶ Hapəh nhapəhyen yermamə kirik mə tukrivi-pən əmiə ye nəgkiarien eikuə minə kafan yame nəfrakisien rikək iran, meinai Kughen rikin rahas tuk norien has minə a, kini tukror narpinien kimi narmamə yamə minə kisəsik nəkwən. ⁷ Ror pən, takhapəh nhavəniyen misəriwək kwis kimiə miriə misor norien has yame kasor. ⁸ Meinai kupan, nəpignəpien rimnarmaru irəmiə. Mərig taktakun ai nakwənhauə tuk Kristo, nikhakien ramarmaru irəmiə. Ror pən, səriwək rəmhen kin narmamə kape nikhakien ⁹ meinai nikhakien ye nīmraghien kapəmiə tukrikuə kin nīhuvəyen mine natuatukien mine nəfrakisien. ¹⁰ Kini sarkut mə taksəm naha norien yame ramor Kughen rikin ramagien tukun. ¹¹⁻¹³ Takhapəh nhakwasigien kin narmamə kape nəpignəpien masor norien has minə kimiə miriə. Norien minə a, kwənkwan rikək yame rhuvə. Kini kitawə kisauris kin nīniyen norien apisapis kape narmamə yamə mine kisəsik nəkwai Kughen. Mərig hapik-pə norien minə a ye nikakien, pəh narmamə taksəm mharkun mə norien minə a kisahas. Meinai narimnar fam yame tukhauə ye nikhakien, narmamə tukasəm huvə mharkun mə iriə kisor məknakin, ¹⁴ meinai tukmə nikhakien rəsia-pen nar kirik, in min ruə ye nikhakien. Ror pən kamni kimə,

“!Eh! Kimiə yamə mine nakasapir. !Sarha!

Hamragh min ye nīmhayen,

Pəh Kristo tukrisia-pen əmiə.”*

¹⁵ Ror məkneikin, takasərig əmiə, mhapəh nisorien norien kape yemətəwao, mərig sor norien kape yermamə yame kafan nīrkunien rhuvə. ¹⁶ Kini nīpig mīfam tukmə naksəm swatuk tuk norien nīhuvəyen, sor, meinai taktakun ai kitawə kisarə ye nīpig kape nahasien rehuə. ¹⁷ Ror pən, takhapəh nisətəwaoyen, mərig takasəkeikei misarkut mə takharkun naha nhagin yame Yermaru rorkeikei. ¹⁸ Hapəh nisapisien

5:5: 1 Kor 6:9-10; Kol 3:5

5:6: Rom 1:18; Kol 2:4,8

5:8: Jon 12:36; Efes

2:13; Kol 1:13; 1 Pita 2:9

5:11-13: Jon 3:20-21

5:14: Aes 60:1

* 5:14:

Tukmə ror nəgkiarien e in nīpe əhuak kirik, yame raməgkiar kimi narmamə yamə mine kiseinein Kughen. 5:16: Kol 4:5

kin ninimien, meinai in ramkir-pən əmiə ye nətəwaoyen. Mərig rhuvə mə nimraghien kapəmiə tukrikuar əmə kin Nanmin kape Kughen. ¹⁹ Kini səni nipe kimi əmiə minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Səni nipe mhavəhsi-pən rikimiə kimi Yermaru, ²⁰ kini ye nipig m-fam takasəkeikei masəhuak ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mhani-vi vi Tata Kughen tuk narimnar m-fam.

Nəgkiarien ramvən kimi narman mine nīpiraovīn yamə mine kwəsarkurək ta

²¹ Seiwaiyu misor nəkwaimiə minə meinai nakhasiai Kristo.

²² Kimiə nīpiraovīn yamə mine nakwəsarkurək ta, seiwaiyu misor nəkwai narman minə kapəmiə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Yesu Yermaru. ²³ Meinai yerman in ramarmaru ye kafan piraovīn rəmhen kin yame Kristo In ramarmaru ye niməhuak rəmhen mə kafan piraovīn, kini mavəh miragh nar-mamə. ²⁴ Niməhuak reiwaiyu mamor nəkwai Kristo, kini ye norien kirikianə əmə min, nīpiraovīn yamə mine kwəsarkurək ta tukasəkeikei miseiwaiyu misor nəkwai narman kapəriə ye narimnar fam.

²⁵ Kini kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, sorkeikei kapəmiə nīpiraovīn rəmhen kin yame Kristo rorkeikei niməhuak, meighan-pən kin kafan nimraghien kimin ²⁶ mor mə niməhuak in ratuatuk ye nimir, maikwas iran kin nu mine nəgkiarien kafan, ²⁷ mivəhsi-pə ipakə tukun, mimə ratuatuk huvə. Niməhuak ai rhakak mihuvə, rəmhen kin piraovīn kirik yame kimnor-pən marə marə kimin mə tukrarkurək, kini nar kirik rikək ye nīpran yame ripəh natuatukien. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, narman tukasəkeikei misorkeikei kapəriə nīpiraovīn, rəmhen kin yame kasorkeikei atuk nīprairiə. Yermamə yame rorkeikei kafan piraovīn, rorkeikei atuk in. ²⁹ Səm-ru. Yermamə kirik rikək yame raməməkin atuk nīpran, mərig in raməvigīn huvə mamarha huvə tukun, rəmhen kin yame Kristo ramarha huvə tuk niməhuak. ³⁰ Mərig niməhuak in rəmhen kin nīprai Kristo, kini kitawə kasofugīn-pən iran. ³¹ Ror məkneikin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Yerman tukrəta ye rimni mine nisini,

mivən mor kirikianə iriū kafan piraovīn.

Kini iriū tukwarə rəmhen kin nīprairiū kirikianə əmə.” (Jen

2:24) ³² Nəgkiarien a in nəgkiarien huvə kirik yame

ripam, kini nīpran ramerkwaig. Mərig yakamni mə

in nuhpikinien kirik mə Kristo mine niməhuak, iriu kirikianə. ³³ Mərig nəgkiarien a raurə mın tuk əmiə. Kini kimiə narman kirikianə kirikianə takasorkeikei kapəmiə nıpiraovın rəmhen kin yame naksorkeikei atuk əmiə. Kini kimiə nıpiraovın, takasəkeikei mhasiai kapəmiə narman minə.

6

Nəgkiarien ramvən kimi kwajikovə minə mine tatə mine mamə

¹ Kimiə kwajikovə minə. Sor nəkwai tatə mine mamə kapəmiə, meinai kimiə narmamə kape Yermaru, kini norien a in ratuatuk mə kimiə taksor. ² Nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Hasiai kapəmiə tatə mine mamə.” In e loa yame Kughen rımnərəhu məkupan yame ramni mə tukmə nakhakwasig kin, taksarə ye nihuvəyen mımə,

³ “Tukmə naksor nar a, narımnar ye narəyen kapəmiə tukraiye huvə, kini narəyen kapəmiə ye tokrei tanə tukrapomh.” (Dut 5:16)

⁴ Kini tata minə. Takhapəh nısorien narpınien yame rapita nərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiriə tukrəmhə tukun, mərig sarha huvə tuk əriə, misərip atuatur norien minə kapəriə, kini mışhajoun əriə kin swatuk kape Yermaru.

Nəgkiarien ramvən kimi slef minə mine nəmehuə kapəriə

⁵ Slef minə. Kapəmiə aikin yemehuə minə ye tokrei tanə e. Sor nəkwairiə yerkimia m-fam, mhasiai əriə, mhağın tuk əriə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Kristo. ⁶ Kini sor nəkwairiə, mərig pəh nien mə nıpig əmə iriə kasarha tuk əmiə mə rikiriə tukragien tuk əmiə. Mərig sor nəkwairiə rəmhen kin yame kimiə slef minə kape Kristo, kini masor norien yamə mine Kughen rorkeikei yerkimia m-fam. ⁷ Sor kapəmiə wok yerkimia m-fam rəmhen kin yame nasituyen kapəmiə ramvən atuatur tuk Yermaru - pəh nien mə ramvən əmə tuk yermamə. ⁸ Meinai nakharkun mə Yermaru tukrıvəhsi-pən nərokien kimi narmamə m-fam tuk nar huvə yamə mine kimisor, nar apnapig yermamə in slef kirik uə pəh nien mə in slef.

⁹ Kini kimiə nəmehuə minə. Sor rhuvə pən kimi slef minə kapəmiə rəm nəmhen, meinai nakharkun mə kimiə miriə, kapəmiə Yermaru kirikianə əmə, kini In ramor rəm nəmhen əmə kimi narmamə m-fam. Mərig takhapəh nısəgkiar-skaiyen kimi slef minə kapəmiə mə taksor nəkwaimia.

Nuhpikinien kape neipən kape narowaginien

¹⁰ Nægkiarien infamien e kafak. Särer timtim ye Yermaru mine kafan nəsəninien ehuə. ¹¹ Kimiə taksəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərertimtim-ien ye nipig yame Setan ramarkut mə tukruh əmiə iran, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərertimtimien ye nipig kape narowaginien. ¹² Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə kitawə kasarowagin kimi narmamə kape tokrei tanə, mərig kisarowagin kimi narimnar yame kipəh nəmien: In e yarmhə minə, mine nəmehuə minə ye tapən, mine narimnar yamə mine kasəsanin ye nahasien kape nəpignapien ai taktakun ye tokrei tanə, mine nanmin has minə e rarkurao irətawə. ¹³ Ror pən, takasəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərertimtim-ien ye nipig yame nahasien yame Setan ramor tukruə, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərertimtimien ye nipig kape narowaginien. Kini tukmə naksarkut skai, to nakhapəh nhamirien.

¹⁴ !Särer matuk!

Haraptərəkin nægkiarien əfrakis. In e rəmhen kin kətəut yame nakamhavitərəkin kwerkwaimiə kin.

Sor norien kapəmiə ratuatuk ye nimri Kughen. In rəmhen kin aean yame ramətapig kin nimagemiə.

¹⁵ Sor kapəmiə nərigien riskai ye nəvsaoyen huvə kape nəmərinuyen. In rəmhen kin but skai yame ramasitu irəmiə tuk nərertimtimien.

¹⁶ Nar kirik min e, shatətə tim tim ye Kughen. In rəmhen kin sil e in timba ehuə kirik yame rirkun nor-əswasigien kini mher-əpis nap yame ramuək-pən ye kwenhao yame Setan ramarpə-pre kin.

¹⁷ Hani nəfrakisien mə Kughen ravəh miragh narmamə. In rəmhen kin kəvəvhao yame kimnor kin aean yame ramətapig kin kapən kapə jir.

Harkun huvə Nəkwəkwə kape Kughen. In rəmhen kin nao nisə kape narowagkinien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə.

¹⁸ Kini seighaan kin Nanmin kape Kughen mə tukrikir əmiə tuk nəhuakien kapəmiə ye nipig mifam; misarha huvə, masəhuak nipig mifam tuk nəməhuak minə fam.

¹⁹ Kini səhuak min tuk yo mə nipig m-fam, tukmə yakaməgkiar, pəh Kughen tukrivəhsi-pə nægkiarien kimi yo, mə jakpəh niginiyen tuk nini-əravyen Nəvsaoyen Huvə yame nipran ramerkwaig, mərig Kughen rimnor əpu kimi

ətaŋə. ²⁰ Kini taktakun ai, rimmher-pə kin yo rəmhen kin yəgkiar kafan, mərig kīvəhsi-pən yo ye kalabus, kimirkwəji yo kin jen, meinai yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə. Səhuak tuk yo mə jakətiḡah tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, meinai in e wok kafak.

Nəgkiarien infamien

²¹⁻²² Yo yakorkeikei mə kimiə taksərig nəvsaoyen kafak, ror pən, yakamnher-pre kin Tikikas rurə. In piautawə keikei kirik yame ramaiyu skai tuk wok kape Yermaru eikin e. In tukrəvsao kin nımraghien kafak kimi əmiə, mə yakamhaw-arə. Pəh nəvsaoyen a tukrivəh-si haktə nətərigien kapəmiə.

²³ Pəh Kughen Tata mine Yesu Kristo Yermaru kapətaŋə tukravəh-si pre nəmərinuyen mine norkeikeiyen mine nhatətəyen. ²⁴ Pəh Kughen tukrautə-pən kin nihuvəyen kafan kimi narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Yesu Kristo Yermaru kapətaŋə, ye norkeikeiyen yame infamien rirkək.

Filipae

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Filipae

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimnərip niməhuak apa Filipae ye kafan nəriwəkien yame ror kiraru kin kape nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. Ye niməhuak apa Filipae, nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin kasəhuak kwis. Kaməsīg-pən nəmə Isrel, mərig kipəh nəsig-pənien nəmə tanə pisin minə. Kini ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kimnhauə mhani mə narmamə, tukmə kipəh nəsig-pənien əriə, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipig Pol rimnamarə ye kalabus apa Rom, nəməhuak minə apa Filipae kimisher-pən kin kwən e Epafrodaetas mə tukripik mane tiksın muə mivəhsi-pən kimin. Tukmə ror niməhuak apa Filipae in rimnəkupan mher-pən kin mane kimi Pol. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini vi vi niməhuak apa Filipae tuk narimnar yame kimisher-pən kin kimin. Kini ye nəkwəkwə e, Pol ramni-əhu nhajounien eikuə yame ramni mə tukaməkeikei kəsīg pən narmamə, tamə Kughen ripəh nivəh-miraghien əriə. Kini Pol rorkeikei min mə tukrhajoun nəmə Filipae mə swatuk kirikianə əmə yame tukror rikitawə ragien. In e Yesu Kristo.

Pol rimnokrən huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, kimru Timoti, yorwok mir kape Yesu Kristo, yakwokrən huvə kimi əmiə m-fam, narmamə kape Yesu Kristo minə apa Filipae, mine nəməhuə kape niməhuak minə, mine dikon minə. ² Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapəhawə tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol raməhuak tuk nəmə Filipae

³ Yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə nipig minə fam, nipig rikik raməsik əmiə, yakamni-pən tuk kafak Kughen mə rikik ragien tuk əmiə. ⁴ Kini nipig m-fam ye kafak

nəhuakien minə fam tuk əmiə m-fam, yakaməhuak əmə ye nagienien ⁵ tuk nasituyen kapəmiə ye nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə ye nirikakunien muə meriaji-pə ai taktəkun. ⁶ Kini yakirkun huvə mə Kughen yame rimirikakun wok huvə kirik ye nimraghien kapəmiə tukramor mamripin meriaji mipiərhkin ye nipig yame Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran.

⁷ Kini ratuatuk əmə mə rikik ragien tuk əmiə, meinai yakorkeikei əmiə; meinai tukmə yakaməmir ye kalabus uə tukmə yaktərhav mamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo mamhajoun mə nəvsaoyen e in rəfrakis, kimiə fam nimisasitu irak ye wok e Kughen rimivəhsi-pə ye nihuvəyen kafan mə jakor. ⁸ Kughen rirkun mə yakamni əfrəh mə yakorkeikei mə jakurə məm əmiə fam, meinai yakorkeikei pik əmiə, rəmhen kin yame Yesu Kristo rorkeikei min əmiə.

⁹ Kini in e nəhuakien kafak: mə Kughen tukror swatuk kimi əmiə mə takharkun huvə mə takshawor pən iran mine misor norkeikeiyen kimi əmiə minə mamharpin, ¹⁰ mə kimiə takharkun nəmien naha nhagin yame in rhuvə pik, kini mə taksatuatuk huvə, pəh tukpəh nəm-pənién nar has kirik irəmiə ye nipig yame Yesu Kristo tukruə min iran. ¹¹ Pəh nimraghien kapəmiə tukrikuə kin kwənkwan ripsaah; in e nihuvəyen mine natuatukien yame Yesu Kristo ramor ye nimraghien kapəmiə, pəh narmamə tuksəm kwənkwan e mhani vi vi Kughen tukun, mhavəhsi-haktə nhagin.

Nivəhsi-pənién Pol ye kalabus rimnor swatuk mə narmamə tuksarig Nəvsaoyen Huvə

¹² Yo minə tiksín. Yakorkeikei mə takharkun mə nar apnapig kimisor naha nəmhəyen kimi yo, mərig rimnor swatuk tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə khapsaah, ¹³ meinai mobael min fam yamə mine kasarha tuk taon e,* mine narmamə pisin pisin minə khapsaah kwənharkun ta mə kivəhsi-pən yo ye kalabus meinai yo yorwok kape Kristo. ¹⁴ Kini kafak nivənién ye kalabus ipakə ror mə nəməhuak m-fam kasətghaa min tuk nini-ərhavyen nəgkiarién kape Kughen mhapəh nhagien.

¹⁵⁻¹⁶ Tiksín kamhani-ərhav əmə nəvsaoyen huvə kape Kristo ye nətərigien yame ratuatuk. Kamhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə meinai kasorkeikei yo, kini mharkun mə Kughen rimneighan kin mə tukvəhsi-pən yo ye kalabus mə jakərer-ərhav tuk nəvsaoyen huvə mə in nəfrakisien. Mərig nəfrakisien mə tiksín kamhani-ərhav əmə Nəvsaoyen Huvə kape Kristo meinai kasor jalus kimi yo misorkeikei

1:6: 1 Kor 1:8 **1:10:** 1 Tes 5:23 * **1:13:** Mobael minə e kamni kimə, “Mobael kape nimə kape Sisa.” **1:13:** Wok 28:30

mə tuksapita yo. ¹⁷ Mhapəh nhani-ərhavyen Kristo yerkiria fam, mərig kasor əmə meinai kasorkeikei mə tukhavəh-si haktə atuk əria, kini rikiria rəsik mə tuksəsik əpnis pən min nīpig əutən yame yakamarə iran ye kalabus. ¹⁸ Mərig in nar apnapig əmə. Tukmə kini-ərhav Nəvsaoyen Huvə yerkiria fam uə kwənpər rikiria, mərig nar ehua e in e kamni-ərhav Kristo. Nar e in e rikik ragien tukun.

Nəfrah. Kini rikik tukragien min ¹⁹ meinai yakirkun mə kwənkwaī nəhuakien kapəmia, mine nasituyen kape Nanmin kape Yesu Kristo, in tukrivəh mīragh yo ye nīpig əutən e. ²⁰ Yakorkeikei pik kini mamərahū-pən nərigien kafak mə jakpəh norien nar kirik yame tukror yauris yo ye nīmri Kughen, mərig jakətghaa tuk nini-ərhavyen Kristo, mə jakvəh-si haktə Kristo ye nīmraghien kafak rəmhen kin yame yakamor hanə, nar apnapig mə jakmhə tukun uə jakamragh pi pom. ²¹ Ye nərigien kafak, yakmə nīmraghien kafak, in kape nivəhsi-haktə-əməyen Kristo; mərig tukmə yakmhə, rhuvə rapita. ²² Mərig tukmə jakamragh, in e rhuvə tuk norien wok minə min tiksīn kape Kughen ye tokrei tanə. Ror pən, yakeinein mə naha nhagin in rhuvə rapita: nīmhayen uə nīmragh-pi-pomien. ²³ Taktəkun ai swatuk kīraru kawəmir kupən kin yo: mərig yakorkeikei kwis əriu. Yakorkeikei mə jakəpəh narəyen ye tokrei tanə e mivən məm Kristo yame in rhuvə pik rapita narəyen eikin e. ²⁴ Mərig yakmə jakaməkeikei mamragh pi pom ye tokrei tanə e tuk nasituyen irəmia. ²⁵ Meinai yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin, yakirkun mə jakamragh pi pom ye tokrei tanə tuk nasituyen irəmia mə nhatətəyen kapəmia tukramskai mamripin kini mə rikimīa tukragien tuk nhatətəyen kapəmia. ²⁶ Kini ye norien a, nīpig jakurə məm əmia, rikimīa tukragien rapita, kini takhani vi vi Yesu Kristo, meinai yimīrerig-pre min tuk əmia.

Pol ramni mə tuksərer tim tim

²⁷ Kini ye narimnar m-fam, norien kapəmia tukraməkeikei məmhen atuatur kin narmamə yame mine kashatətə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini nar apnapig mə jakurə uə jakpəh nurəyen, pəh jakərig mə nakasərer tim tim ye nətərigien kirikianə əmə, masarkut kirikianə tuk nīraptəəkīnien nhatətəyen kapətawə ye Nəvsaoyen Huvə. ²⁸ Kini mhapəh nhagin-əgkəp-ien kin narmamə yamə mine kasərer əswasig kin əmia. In e ramor nīmətien tuk əria mə Kughen tukrapita əria mivəh mīragh əmia. Kughen a in a tukror narimnar minə a. ²⁹ Ror məknakin meinai In rimneighan kin mə takshatətə ye Kristo, meighaan min kin

mə taksərig min nəmhəyen tuk nhagin. ³⁰ Kitawə kisarə ye narowaginien kirikianə əmə, yame nımisəm ye kafak nımraghien kupan, kini taktəkun ai, nakasərig mə yakamarə hanə iran.

2

Tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape Yesu Kristo

¹ Nakasor kirikianə kimia Kristo, ramor əmia nakamhaskai ye nhatətəyen kapəmia. Norkeikeiyen kafan ramor əmia nakasərig huvə. Nofuginien ye Nanmin kape Kughen, ramor əmia naksor huvə pən kimi əmia minə kini rikimia rehuə tuk əmia minə. ² Ror pən, yakamaiyoh əmia mə nərigien kapəmia tukruə kirikianə; kini misorkeikei əmia minə; kini mhauə kirikianə ye nanmin mine nətərigien tuk narimnar yame nakamhavən tukun. Kini tukmə naksor narimnar minə a, in tukror rikik ragien pik. ³ Ye norien kirikianə əmə, takhapəh nisorien nar kirik mə kimia nakhahuvə pik misapita kimia minə tiksın, mhapəh nisorien nar kirik mə takhavəhsi-haktə atuk əmia kin. Mərig takhavəhsi-əhu atuk əmia, kini misəm kimia minə tiksın mə kisapita əmia. ⁴ Kini sasitu irəmia minə ye nımraghien kapəmia. Ripəh nəmhenien mə yermamə kirik tukrəm atuk əmə kafan nımraghien.

⁵ Kapəmia nərigien tukraməkeikei məmhen kin nətərigien kape Yesu yame ror məkneikin:

⁶ Kristo, in Kughen,

Mərig rimipəh narkutien tuk nıraptəəkiniyen nehuəyen kape Kughen,

⁷ mərig rimnəpəh kafan nehuəyen, muə məmhen kin yorwok əmə kirik,

kini marha-pə ye tokrei tanə muə rəmhen kin yermamə əmə kirik.

⁸ Kini nıpig in yermamə kirik, nıpran rəmhen əmə kin ətawə, In mivəhsi-əhu atuk In,

mamor nəkwai Tatə Kughen ye narimnar m-fam muə meriaji-pə mımhə, yame kimnor auris In ye nımhəyen ye nai kamarkwao kin.

⁹ Ror pən, Kughen rimivəh-si haktə In,

mhen-pən nhag kimin yame rapita nhag minə fam,

¹⁰ mımə ye nhag Yesu, narimnar fam yamə mine kasəmir ikin minə fam ye neai, mine ye tokrei tanə, mine ye kwənmhaan kape nımhəyen, tuksənımkur mhavəhsi-pən nisaiyen kimin,

¹¹ kini iriə m-fam tukhani-ərhav mə Yesu Kristo in Yermaru.

Tuksor məknekin mhavəh-si haktə nhag Tatə Kughen.

Kimiə naksəmhen kin laet yame raməsiə-pən ye tanimtanə

¹² Kafak narmamə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, kimiə nimnasor nəkwak ye nipig m-fam. Kini taktəkun ai, yakamarə isok tuk əmiə, mərig kimiə takasəkeikei misarkut min mə norien kapəmiə tukrəmhen atuətuk kin narmamə yamə mine Kughen rimivəh miragh əriə. Səri-pən swatuk a ye nimri Kughen misakur mamhagin. ¹³ Kini səri-pən swatuk a meinai Kughen ramor wok ye nimraghien kapəmiə mə taksorkeikei norien nəkwan, kini mə tukrivəhsi-pre nəsaninien kimi əmiə mə taksor əfrakis nərigien kafan.

¹⁴ Ye narimnar m-fam yame nakasor, takhapəh nisəgkiar-əgkiar-pikien tukun mhapəh nisotgohyen tukun ¹⁵ mə nimraghien kapəmiə tukratuətuk huvə, kini tukpəh nəmpənien nar has kirik irəmiə, kini kimiə ji Kughen yamə mine norien iko-iko rikək irəmiə, yame nakasarə yerki nəmə iko-iko minə, yəpignap minə. Kini kimi naksəsiə rəmhen kin kəmhau yame raməsiə-pə ye tokrei tanə ¹⁶ yame nakamharaptəkin huvə nəgkiarien kape nimraghien. Kini sor narimnar minə fam a mə nipig Kristo tukruə min, kini jakəgkiar ausit tuk əmiə, kini jakirkun mə yimipəh naiyu-apnapigien, nagheek ripəh nirkəkien tuk nar apnapig əmə. ¹⁷ Norien kapəmiə kape nhatətəyen ye Kughen, in rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramvən kimi Kughen. Tukmə ror tukhophni yo, jakəmhen kin sakrefaes ye waen* yame kamətəg-pən iriu sakrefaes kapəmiə. Mərig nar apnapig əmə - rikik ragien nipig rikimiə ramagien. ¹⁸ Kini ye norien kirikianə əmə, rikimiə tukraməkeikei mamagien nipig rikik ramagien.

Pol tukrher-pən kin Timoti mine Epafrodaetas kiravən apa Filipae

¹⁹ Tukmə ye nərigien kape Yesu Yermaru, yakorkeikei mə pəh nien mə tuktu, jakher-pre kin Timoti rurə məm əmiə mirerig-pa məvsao kin əmiə kimi yo, rikik tukragien. ²⁰ Kwən kirik rirkək min eikin e yame kafan nərigien rəmhen kin Timoti, yame rikin raməsik pik əmiə. ²¹ Narmamə khapsaah kasərig əmə wok minə kapəriə, mhapəh nisərigien wok kape Yesu Kristo. ²² Mərig kimiə nakwənharkun mə Timoti ramhawor pən iran mine nipig mifam mamor wok kape Kughen. Kini kafan wok in rhuvə, məmhen kin yame kwajikovə ramor wok iriu rimni, in ramasitu irak ye wok kape nini-ərhavyen

2:11: Rom 10:9

2:16: Dan 12:3; Fil 1:10; 1 Tes 2:19

*** 2:17:** Nipig

kirik nəmə Isrel kimisətəg-pən waen ye sakrefaes, rəmhen kin nar kirik yame kamhavəh-si-pən kimi Kughen. Əm-ru Nam 15:1-12.

2:18: Fil 3:1; 4:4

2:21:

2 Tim 4:10

Nəvsaoyen Huvə. ²³ Ror pən, tukmə nīpīg yakuə mə jakirkun mə kafak nīmraghien tukrhawor pən iran mine, ye nīpīg a in a jakher-pre kin Timoti tukrurə tuk əmiə. ²⁴ Kini yakamhatətə ye Yesu Yermaru mə pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiə.

²⁵ Mərig rikik raməsik mə jakaməkeikei mher-pre kin Epafrodaetas rirerig-pre məm əmiə. In piak yame yakrauə kirikianə mawor wok kirikianə, mawarowagin kirikianə. Kupən nīmisher-pə kin in tukruə mini-əsaah-pə nəvsaoyen kin əmiə, masitu min irak. ²⁶ Mərig taktəkun ai, in rorkeikei pik mə tukrəm fam əmiə, kini rikin rəpəu meinai ruirkun mə kimiə nīmiserig mə in ramhə. ²⁷ Nəfrakisien, in rīmamhə pik, ipakə əmə rīmhə. Mərig Kughen rikin rehuə tukun. Mərig pəh nien mə Kughen rikin rehuə tuk in pisin əmə, mərig yo min, rikin rehuə tuk yo, mor əswasig kin narimnar yame tukror rikik rərhakis pik. ²⁸ Ror pən, rikik ragien pik tuk nher-pre-min-ien kin mə taksəm in, rikimiə tukragien. Kini mə jakpəh nīvəh-pik-minien yerikik. ²⁹ Nīpīg taksəm in, sokrən huvə iran ye nagienien, meinai kimiə min naksor kirikianə kimiə Yesu Yermaru. Havəhsi-pən nisaiyen kimi narmamə yamə mine kisəmhen kin in, ³⁰ meinai ipakə əmə rīmhə tuk norien wok kape Kristo, mīpəh niginien tuk kafan nīmraghien ye nīpīg əutən minə, mīmə in tukrasitu irak ye nīpīg kimiə nīmiseinein nisasituyen irak.

3

Kristo əmə ramor ətawə kisatuatuk ye nīmri Kughen

¹ Kafak narmamə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. In e nəgkiarien infamien kafak. !Sagien tuk Yermaru! Kini yakrai min əmə nəgkiarien yame yimīrai ta kupan raurə kimi əmiə, mərig pəh nien mə nar əutən tuk yo, kini in tukrasitu irəmiə mərər əswasig kin nəgkiarien eikuə minə tuk əmiə.

² Taktəkun, yakamni-pre tuk əmiə mə, !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mine kasor norien has minə! Iriə kisəmhen kin kuri aparū yamə mine kasor nahasien.* !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mine kamhavəh nao kimi narman! [Iriə kisəmhen kin yermamə yame ravəh oror nao kimi narman, meinai iriə khamə ta mə tukaməkeikei kīvəh nao kimi yerman mə Kughen tukrivəh mīragh in.] ³ Mərig kitawə e ji Kughen əfrakis, yamə mine In rīmnrəi ta norien has minə yerkitawə. Kini Nanmin kape Kughen ramor ətawə kharkun nəhuakien kimi Kughen ye kapətawə nīmraghien. Kini kitawə kisausit pik tuk nar yame Yesu Kristo rīmnrə ye nīmraghien kapətawə,

2:25: Fil 4:18 * **3:2:** Pol ramni hah nəmhajoun kape Isrel mīmə iriə kuri minə. Nəmə Isrel kamhani mhamə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel iriə kuri minə. Əm-ru Mat 15:26.

masətigta əmə iran. Mərig pəh nien mə nar kirik yame kitawə atuk kasor ye nipraitawə mə tukrivəh miragh ətawə. ⁴ Mərig kupan, yimnamətigta ye sakomsaes mine narimnar minə tiksın ye loa mə tukrivəh miragh yo. Kini tukmə kwən kirik rikin ramuh mə rirkun nətigta-əməyen ye narimnar minə a, mərig narimnar minə a yimnor min ye nimraghien kafak rapita. ⁵ Yimnarha əmə mivəh nipig eit, kivəh nao kimi yo†. Kini yo yemə Isrel. Yimasi-pən ye kwənərəus kape Benjamin. Ripik minə, iriə min nəmə Isrel atuatur. Apa kupan, yo Farisi kirik, kini yimnəri-pən huvə Loa. ⁶ Yimnorkeikei pik mə jakor nəkwai Kughen ye narimnar fam, meriaji-pən mamvən mor nəmhəyen kimi narmamə kape Yesu minə‡. Kimipəh nəm-pəyen nar has kirik irak meinai yimnaməri-pən fam loa kape nəmə Isrel. ⁷ Mərig narimnar minə fam yame yimnətigta irəriə kupan, kini rikik rimnaməsik mə iriə khahuvə pik, mərig tak-takun ai yakaməm mə in nar apnapig əmə meinai yakirkun nar yame Kristo rimnor. ⁸ Mərig ripəh norien infamien aikin a. Taktəkun ai, yakaməkir mə narimnar fam əgkap, in nar apnapig əmə meinai yakaməm nar kirik yame in rhuvə pik əgkap: in e mə jakirkun Yesu Kristo Yermaru kafak. Yimnapəh fam narimnar minə a tuk Kristo, marakikin əriə rəmhen kin nirsig, mə jakvəh əmə Kristo ⁹ mor kirikianə kimru min. Pəh nien mə Kughen raməm mə yakatuatur meinai yakaməri-pən atuatur loa, mərig Kughen ramor yo mə yakatuatur meinai yakamhatəta əmə ye Kristo. ¹⁰ Yakorkeikei mə jakirkun huvə Kristo, mine nəsaninien yame Kughen rimnor In rimragh min ye nimhəyen, kini yakorkeikei mə jakuə ipakə tukun nipig yakamərig nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen yame In rimnərig. Kini yakorkeikei mə jakərer tukun nar apnapig kamhopni yo rəmhen kin yame kimnhopni In ¹¹ meinai yakirkun nərəhu-pən-timtim-ien kafak nətərigien əmə iran mə Kughen tukror min yo yakamragh min.

Pol ramarkut pik min mə tukirkun huvə Kristo

¹² Pəh nien mə yimivəh ta narimnar minə a, uə taktəkun ai kafak nimraghien in rinatuatur ta. Nikam. Mərig Kristo rimirpen yo mə yo yermamə kafan, ror pən, yakamarkut mə norien kafak tukratuatur məmhen kin in. ¹³ Yo minə tiksın. Yakpəh niniyen mə yakwauə ta rəmhen kin Kristo. Nikam. Mərig nar kirikianə əmə yame yakamarkut tukun, mə jakəru-kin narimnar yame ramswiin kwasig, məmənnhawk tuk

3:3: Rom 2:29 **3:4:** Wok 22:3 † **3:5:** Loa kape nəmə Isrel ramni mə tukəsıg-pən nipikwarien ye nipig kamhavəh əmə nipig eit. Takəm-ru Jen 17:10.

3:5: Luk 1:59; Wok 23:6; 2 Kor 11:22 ‡ **3:6:** In apa kupan, Pol, rikin rimnəsik mə ta mə Yesu Kristo in yekua, kini Pol rimuh nəməhuak minə tukun. Əm-ru Wok 8:3, 22:4, 26:9-11. **3:7:** Mat 13:44-46 **3:10:** Rom 6:3-5; 8:17 **3:12:** 1 Tim 6:12,19

narimnar yame raməmır kupan irak. ¹⁴ Rəmhen kin yermamə kape naiyuyen yame ramarkut mə tukrapita mivəh nərək iran, yo yakamarkut tuk nivəhyen kwənkwai wok kafak. Kini kwənkwai wok e in e Kughen ramokrən kin ətawə mə tukhavən misofugin kitawə Yesu Kristo ye rao ye neai.

¹⁵ Kini kitawə m-fam yamə mine kwəsehuə ye nhatəyəen kapətawə tukasəkeikei mharaptərəkin nətərigien minə a. Mərig tukmə kimiə tiksın, nətərigien kapəmiə ror pisin ye nar a, Kughen tukrəsiə-pre kin nətərigien yame ratuatuk. ¹⁶ Mərig nar keikei, pəh kisəri-pən swatuk yame kwənharkun ta.

¹⁷ Yo minə tiksın. Hauə kirikianə misəri-pən tamhek nihuk, yame kimawə yakwəsor ta nakwəsəm, kini səm huvə narmamə yamə mine kasəri-pən tamhek nihumawə. ¹⁸ Səri-pən tamhek nihuk meinai yakwəni-pre ta tuk əmiə nipiğ ripsaah, kini taktəkun ai nehe nimrik ramaiyu tukun, mə narmamə khapsaah kapəriə nəriwəkien ramhajoun mə iriə kasəməkin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame ramni nimhəyen kafan ye nai kamarkwao kin. ¹⁹ Kasərig pik tipriə, mə in kughen kapəriə, kini misausit tuk norien narimnar yame ror naurisien. Kini nətərigien kapəriə ramvən pik tuk narimnar kape tokrei tanə. Iriə kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehuə. ²⁰ Mərig kitawə, imətawə apa ye rao ye neai, kini kaseito kin Yermamə yame tukrivəh miragh ətawə yame tukrisi-pən aikin muə. In e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ²¹ Kini In tukrukreikin nipraitawə kape tokrei tanə e, yame in e nəviginien ne sirət minə, mor wi nipraitawə ruə rəmhen kin niprai Kristo nipiğ rimamragh ye nimhəyen. In tukror məkneikin ye nəsaninien kafan yame rirkun nərəhu-pəniə narimnar fam ye kafan narmaruyen.

4

¹ Ror pən, yo minə tiksın, taksərer tim tim məknenkin ye Yermaru. Yakorkeikei əmiə kini morkeikei pik mə jakəm min əmiə. Kafak narmamə minə, nimraghien kapəmiə yame ratuatuk ramor rikik ramagien. Kimiə e kwənkwai wok kafak yame rhuvə pik əgkap.

Pol ravəhsi-haktə nərigien kapəriə

² Yuodia mine Sintike. !Awəh! Takwəpəh kapəmiru nətgohyen mirauə miwor kirikianə meinai kimiru kape Yesu Yermaru. ³ Kini ik min, yame kirau mik kimiwor wok ta tu*, yakorkeikei mə takasitu ye pia mir e meinai yimnor pik wok kimasir miriu, kini kimiwasitu irak mirəni-ərhav

3:14: 1 Kor 9:24

3:15: 1 Kor 2:6

3:17: 1 Kor 4:16

3:19: Rom 16:18

3:20: Efes 2:6,19

3:21: 1 Kor 15:28,42-53

4:1: 1 Tes 2:19-20

* 4:3:

Tukmə ror raməgkiar kimi kwən kirik nhagin e Syzygus.

Nəvsaoyen Huvə, iriə Klemen mine piak minə tiksın min yamə mine kimisasitu ye wok. Kughen rımnərəhu-pən nhagriə ye nəkwəkwə yame ramni narmamə yamə mine kamhavəh nımraghien rerin.

⁴ Sagien tuk Yermaru nipig m-fam. !Kini jakni min, sagien!
⁵ Sor pən kimi narmamə mə tuksəm mə kimiə nəmə mar minə. Kini mhapəh nisəru-kinien mə pəh nien mə tuktu Yermaru tukrirerig-pə min. ⁶ Takhapəh nisətərig-pikien tuk narımnar, mərig ye narımnar minə fam, taksəhuak pən əmə kimi Kughen tuk naha nhagin yame naksorkeikei. Kini nipig naksəhuak misaiyoh pən, takhani vi vi In tuk kafan nasituyen. ⁷ Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəmərinuyen kimi əmiə yame yerpigrik pik rapita nirkunien fam kape narmamə. Kini nəmərinuyen a tukrətapig kin rikimiə mə takhapəh nisərig-pikien narımnar, meinai nakashatətə ye Yesu Kristo.

⁸ Kini taktəkun ai yo minə tiksın, sərig əmə narımnar yame ror nəfrakisien, mine yame ramrəptərəkın nisaiyen, mine yame ratuatuk, mine yame norien has rikək iran, mine yame kitawə kisorkeikei, mine yame nhagriə rhuvə, mine yame rhuvə pik, mine yame narmamə kamhani vi vi. ⁹ Sor naha nhagin yame yimnhajoun ta əmiə kin, yame nımnhavəh ye nımraghien kapəmiə, kini misor naha nhagin yame yakamni, kini misor naha nhagin yame nakasəm-pə irak, pəh Kughen yame ravəhsi-pre nəmərinuyen kimi əmiə tukrarə kimiə min nipig mifam.

Pol rikin ragien tuk nasituyen kapəriə

¹⁰ Rikik ragien tuk Yermaru meinai nımnhapəh nisasitu-pawkəyen irak ror tu kwənmopin mərig taktəkun ai rikimiə raməsik min yo. Nəfrakisien, nimisərig pik yo, mərig swatuk rikək mə taksasitu irak. ¹¹ Pəh nien mə yakamni nar e meinai nar rikək tu yo. Nıkam. Mərig taktəkun ai yakirkun swatuk tuk nagenien tuk naha nhagin yame yakavəh. ¹² Yakirkun swatuk tuk nagenien, nar apnapig mə kafak nar kirik rikək uə kafak narımnar ripsaah. Yakwirkun mə jakhawor pən iran mine mor rikik ragien nar apnapig mə nak nəviginien rikək uə rehuə; nar apnapig mə kafak nautə rehuə uə rikəskəh. ¹³ Kristo ravəhsi-pə nəsaninien kimi yo, yakirkun narəyen ye nihuvəyen minə fam mine nahasien minə fam.

¹⁴ Mərig kimiə nimisor norien rhuvə nipig nimisasitu irak ye nipig yimnarə ye nipig əutən. ¹⁵ Nəfrakisien. Kimiə nəmə Filipae nəkwənharkun ta mə nipig yame nımnhauə misərig Nəvsaoyen Huvə, nipig yimitərhav Masedonia [tuk

norien wok kafak], kimiä pisin əmə nimisasitu irak kin mane. Niməhuak kirik min rikək yame rimivəhsi-pə narimnar tiksın kimi yo. ¹⁶ Kini nipig yımavən pakə tuk Masedonia, ye taon e Tesalonaeka, mamarə apaikin, nimisher-pə min kin mane. Pəh nien mə m-kirikianə əmə. ¹⁷ Pəh nien mə yakamarha kin mane mə takhavəhsi-pə kimi yo. Mərig yakorkeikei mə Kughen tukrəm norien kapəmiə, mərok əmiə iran. ¹⁸ Yakavəh fam mane yame nimisher-pə kin kimi yo, kini rəmhen rapita, meinai nipig Epafrodaetas rimipik narimnar minə e muə kimi yo, taktakun ai narimnar kafak ripsaah. Kimiə nimnhavəhsi-pən nar kirik kimi Kughen rəmhen kin sakrefaes yame nəmiovin rhuvə. In ravəh əmə, rikin ragien tukun. ¹⁹ Kini kafak Kughen tukrivəhsi-pre narimnar minə fam kimi əmiə yame ratuatuk tuk nimraghien kapəmiə. Kini narimnar yame ravəhsi-pə kimi ətawə ramsi-pən tuk nautə ehuə kafan yame rhuvə, mamuə tuk ətawə ye Yesu Kristo.

²⁰ Pəh narmamə m-fam tukhavəh-si haktə nhag Kughen Rımtawə mamvən mamvən mipəh norien infamien. Amen.

Nəgkiarien infamien

²¹ Yakamni rhuvə pre tuk əmiə mfam yamə mine nakashatətə ye Yesu Kristo. Nəməhuak minə e kimawə miriə kamhani rhuvə pre tuk əmiə. ²² Narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo kamhani rhuvə pre tuk əmiə, kini iriə min yamə mine kisarə apa imei Sisa kamhani rhuvə pik tuk əmiə. ²³ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin nihuvəyen kafan kimi əmiə m-fam. Amen.

Kolosi

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi

Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Kolosi

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

? Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi, taon ehuə kirik apa tanə ehuə e Tarki.

? Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Pol rapəh nivən-hanəyen ye niməhuak apa Kolosi; in rimnərig əmə nəvsaoyen kin. Ye nipig a, nəmhajoun eikuə tiksın kimnhavən apa niməhuak, mamhani mhamə kwənhavəh nirkunien kirik yame ramerkwaig tuk yermamə. Mamhani mhamə tukaməkeikei kəri-pən swatuk kape nəviginien mine ninimien, kini tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə, meinai pəh nien mə Yesu in yerpərig pək. Mhamə nirkunien kape yermamə in nar ehuə.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukruh nhajounien eikuə yamə mine kasarə iran ye niməhuak apa Kolosi. Morkeikei mə tukrini-ərhav mə Kristo In yerpərig rapita narimnar mifam, kini pəh nəməhuak minə tukhapəh nisəterigien kin nhajounien eikuə minə a, meinai kaseikuə.

Pol rimirikakun kafan nəgkiarien

¹ Yo Pol, Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kimru piautawə Timoti ² kimru yakarərai mwher-pre kin kimi əmiə narmamə kape Kughen apa Kolosi. Kimiə e piak minə mine nowinik minə ye Kristo yame nakshatətə timtim iran. Kimru yakawəhuak mə nihuvəyen mine nəmərinuyen kape Rimtawə Kughen In tukraməkeikei marə yerkimia.

Pol ramni vi vi Kughen tuk nəmə Kolosi

³ Nipig yakasəhuak tuk əmiə kimi Kughen e rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nipig mifam yakamhani vi vi In tuk kafan wok ye nimraghien kapəmia, ⁴ meinai yiməsərig mə kapəmia nhatətəyen ramskai tuk Yesu Kristo, mine norkeikeiyen kapəmia ramvən tuk narmamə kape Kughen minə. ⁵ Nhatətəyen mine norkeikeiyen kapəmia ror məkneikin meinai nakharkun huvə mə Kughen tukrivəhsi-pre naha nhagin kimi əmiə yame In rimnor apnəpeinə-ta

iran apa ye rao ye neai. Nakwəsərig ta narımnar minə e ye nəgkiarien əfrakis, in e nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. ⁶ İkin minə ye tanımtanə mi-fam, nəvsaoyen huvə e ramuə mamor kwənkwan mamor vi nımraghien kape narmamə. Kini nəvsaoyen huvə e rınor məknakin ye nımraghien kapəmiə ririkakun ye nıpig yame kimiə nımisərig nəgkiarien əfrakis kape nihuvəyen kape Kughen mharkun. ⁷ In e kwən e Epafras ruini ta nəgkiarien e tuk əmiə. In yermamə huvə kirik yame ravəh nəgkiarien kapəmrı, mamərer tımtım tuk norien wok kape Kristo kini mamasitu min irəmiə. ⁸ In məvsao-pə kimi əmrı kin norkeikeiyen kapəmiə yame Nanmin kape Kughen rıvəhsi-pre kimi əmiə.

⁹ Ror məkneikin mə ririkakun ye nıpig kimawə yimisərig nəvsaoyen kin əmiə, yaksəhuak ye nıpig mifam tuk əmiə. Misaiyoh Kughen mə Nanmin kafan tukrikwar irəmiə, nakharkun rikin, mivəhsi-pre min nırkunien ehua kimi əmiə. ¹⁰ Yakasəhuak məkneikin mə kimiə takharkun nisaiyen Yermaru kapətawə ye nımraghien kapəmiə, pəh rikin tukragien tukun. Mə nımraghien kapəmiə tukraurə mamor kwənkwan rhuvə tuk wok m-fam kape Kughen yamə mine nakasor. Kini pəh Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun huvə min In. ¹¹ Yakasəhuak mə nəsaninien ehua kape Kughen tukror əmiə naksəusik-əusik ye nıpig nahasien ramuə tuk əmiə. Pəh taksərer tim tim, kini nərigien kapəmiə tukrəpomh, kini pəh rikimiə tukramagien əmə, ¹² kini pəh takamhani vi vi Kughen Rımtawə meinai In rımnor əmiə naksatuatuk mə takharkun nısarəyen ye rao ye neai, aikin ramraan ghan əmə ikin, kimiə mine kwajikovə minə fam kape Kughen, iriə e narmamə kape Kughen minə. ¹³ Kughen rımnor məknakin ye nıpig rımirəhsi-ta ətawə ye narmaruyen kape Setan yame ramarə ye nəpignapien mivəhsi-pə ətawə ye narmaruyen kape Tini keikei ¹⁴ yame rımnarpın nımraghien kapətawə, kini mırısın ətawə ye narpinien kape təvhagə hah.

Yesu Kristo In yerpırig rapita narımnar m-fam

¹⁵ Ji Kughen yame narmamə kımısəm, In rəmhen əmə kin Rımnı yame kitawə khapəh nisəmien.

Kupən kupən əgkəp, nıpig nımoptanə mine neai mine narımnar fam kımnamharkək hanə, mərig Tini, In rınarə rerin ta. Ror məkneikin mə In nırmin nupan ye narımnar minə fam.

¹⁶ In yerpırig meinai In rımnor narımnar m-fam ye tanımtanə, mine neai, narımnar yame kaməm əriə mine yamə

mine kipəh nəmien əriə, iriə e agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam.

In rimnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə.

¹⁷ Kwasig ikin narimnar m-fam ramswin, kini In rinərə rerin ta.

Narimnar mifam ramswin meinai In raməpkəfugin əriə.

¹⁸ Kini In əmə ramərer əkupən ye niməhuak. In kapən kapə niməhuak. Kini nəməhuak minə, iriə nıpran.

In nuknei niməhuak. In e, In yermamə yame rimnəkupən mimragh min ye nimhəyen kafan mamarə rerin.

Ror məkneikin mə In yerpırig ye narimnar m-fam.

¹⁹ Meinai Kughen rikin ragien pik mə nimraghien mine nəsaninien m-fam kafan ramswin min ye Kristo,

²⁰ mə tukrərəhu-pə nəmərinuyen ye nıpig nitaw Kristo rimnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kini narmamə, mine nar mırəgh minə, mine agelo minə, mine narimnar fam kwənharerig-pə fam min ye kwermın.

²¹ In apa kupən, kimia nimisərer isok tuk Kughen. Nərigien mine norien kapəmiə rahas pik, naksor tikmir kimia Kughen.

²² Mərig taktəkun ai, Kughen rimnor əmiə nakwənhauə misor kirikianə kimia min ye nimhəyen kape Kristo yame nıpran rimnəker ye nai kamarkwao kin. Kughen rimnor məkneikin mə tukrivəh əmiə nakhauə ipakə tukun, naksatuatuk ye nımrın, norien has kapəmiə rirkək, kini nar has kirik rirkək irəmiə yame to Kughen rini-hah əmiə tukun. ²³ Narimnar minə e tukror məkneikin tukmə naksarer tim tim ye kapəmiə nhatətəyen ye Yesu. Nımisərig nəvsaoyen huvə yame ramhə-joun narimnar yame Kughen tukror kimi əmiə apa ye rao ye neai, kini kapəmiə nətərigien tukraməkeikei marer timtim ye narimnar minə e. Nəvsaoyen huvə e, yame nakwəsərig ta, kamhani-ərhav ikin minə ye tanımtanə. Kini Kughen rimnokrən kin yo, Pol, mə jakni-ərhav min.

Pol in ramasitu ye niməhuak

²⁴ Rikik ragien mə yakərig nəmhəyen ye nıprak tuk nasituyen irəmiə. Kristo rimnərig nəmhəyen ye nıpran mə niməhuak tukrurə. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, yo min yakərig nəmhəyen ye nıprak tuk Kristo, in e niməhuak, mə tukrurə miskai. ²⁵ Kughen əmə rivəhsi-haktə yo mə jakor wok ye niməhuak kafan. Kini taktəkun ai, yakirkun nasituyen irəmiə tuk wok yame Kughen rimnərəhu-pə ye kwermik. Kafak e wok mə jakamni-ərhav nəgkiarien m-fam kape Kughen pəh nakharkun huvə ²⁶ nərig-məniwəniyen kape Kughen yame rinamerkwaig tuk kaha minə mine

rao minə kupən. Mərig taktəkun ai In rimnhoprai nıpran kimi kafan narmamə minə. ²⁷ Kughen rimə tukrhajoun narmamə mıfam mə nəgkiarien kafan ramni mə In tukrivəhsipən nihuvəyen ripsaah kimi əmiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. Nəgkiarien kafan ramni mə Kristo ramarə yerkimia, in e nakharkun niniyen nəfrakisien mə takhavəh nimraghien rerin.

²⁸ Kini kitawə kamhani-ərhav Kristo kimi narmamə m-fam. Masəvhag kimi əria, mamhasig ihaktə rikiriə ye nirkunien fam kapətawə, mə narmamə minə fam tukhauə ye nimri Kughen, masofugin-pən ye Kristo, mhaurə misəhuə ye nhatətəyen kapəria. ²⁹ Yakamarkut pik tuk nar e, kini nıpig m-fam yakamor wok ye nəsaninien ehua kape Kristo yame ravəhsipə kimi yo.

2

Tukasəkeikei mışatətə tim tim ye Yesu

¹ Yakorkeikei mə takharkun mə yakaməmnhawk pik tuk əmiə nəmə Kolosi, mine nəmə Laodisia, minə nəməhuak minə tiksın yamə mine yakpəh hanə nəmien əria. ² Yakor məkneikin wok tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə m-fam, nıpig kimia nakamharpın huvə rikimia mə rikimia tukror kirikianə əmə, kini narımnar minə e in ramua nıpig naksorkeikei əmiə minə. Kini yakamarkut mə kimia m-fam takhavəh nirkunien huvə yame tukror rikimia rəsanın, kini mor min mə nakharkun huvə nəgkiarien əfrakis kape Kughen yame rimnerkwaig kupən, mərig taktəkun ai, ruatərhav. Kini nətərig-məniwən-ien e, in e Kristo ³ yame Kughen rimnəwhai kəji nirkunien m-fam kasəmır iran. ⁴ Yakaməgkiar məkneikin mə yermamə kirik rirkək mə to ri-vita nərigien kapəmiə kin nəgkiarien heikən kafan.

⁵ Ror mə yakamarə pawk isok tuk əmiə, mərig rikik raməsik pik əmiə. Kini rikik ragien pik meinai yımnərig mə kapəmiə nətərigien kirikianə əmə, kini kimia nakashatətə tim tim əmə ye Kristo.

Kapətawə nimraghien tukraməkeikei maməmır tim tim əmə ye Yesu Kristo

⁶ Mərig in ai kimia nakwənhavəh Yesu Kristo mə In Yermaru kapəmiə, takasəkeikei masofugin-pən iran nıpig mıfam. ⁷ Takharəh tim tim Kristo rəmhen kin nuai nai yame ramei-waiyu mamrəh kapier. Kini pəh nimraghien kapəmiə rurə məusik-əusik pən iran ramhen əmə kin yame kinhajoun ta

əmiə kin. Kini pəh nagienien tukrikwar yerkimia marh-yerhav tuk naha nhagin yame Kughen rimnor irəmia.

⁸ Taksərig əmiə mə narmamə tukhapəh nhavi-ta-yen əmiə kin nhajoun-ətawaoyen kapəria, yame nipran rirkək. Nhajoun eikuəyen e kamhasi-pən əmə tuk nərigien kape kaha minə, mine kape tokrei tanə əmə, mhapəh nisəri-pəniən nərigien kape Kristo.

⁹ Kughen raməmir piəpiə ye nīprai kwən e Yesu Kristo. ¹⁰ Kini Kughen In rīvəhsi-pre nihuvəyen kape Kristo rukwar ye nimraghien kapəmia. Kristo e In e ramarmaru ye agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. * ¹¹ In rimnəsīg-pən əmiə. Mərig pəh nien mə rimivəh nao kimi əmiə, mərig rimivəhsi-ta rikimia yame ramor təvhagə hah, məspir-pən yame rhuvə. ¹² Kini ye nīpig yame kimnakatənim kin əmiə ye nu, ramor nīmətəien mə nimraghien akwas kape təvhagə hah kapəmia rimamhə, kini kiminim əmiə rəmhen kin in ai kiminim Yesu, kini Kughen rimnor əmiə nakhamragh min ye nimraghien wi. In e nhatətəyen kapəmia ye nəsaninien ehua kape Kughen yame rimnor Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan. ¹³ Apa kupən, nīpig Kughen rīpəh hanə nīvəhsi-tayen norien hah minə yerkimia, rəmhen kin nakwənhamhə ta tuk norien has minə kapəmia. Mərig nīpig nimnhauə kisor kirikianə kitawə Yesu, kini Kughen rimivəh miragh ətawə. Mirisin ətawə tuk narpinien kape norien has minə fam kapətawə. ¹⁴ In rimnor loa kupən kafan ruə mə in nar apnapīg, mine natuakəmien minə iran, yamə mine kamhauh ətawə mamharuk-pən nəgkiarien has irətawə tuk nəsikien natuakəmien minə kafan. Loa kupən kafan nəsaninien rirkək rəmhen kin in ai rimnəsik pən ye nai kamarkwao kin iriu Yesu. ¹⁵ Kimnəsik-pən Yesu ye nai kamarkwao kin, In rinapita nəsaninien kape yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. Kristo rinapita ta əria, mamor-pən kimi əria rəmhen kin yame king ramor-pən kimi tikmir minə kafan yame rinapita əria, mofugin əria ye nimri jir, markis-arkis əria.

Yesu ramarmaru irəmia

¹⁶ Ror məkneikin mə takhapəh nisətarigien kin narmamə yamə mine kasərəhu natuakəmien minə mamhani-əhu əmiə mə takhasiai nəvinien kirik, uə ninimien kirik, uə nīpig

2:7: Efes 3:17 **2:9:** Jon 1:14,16 **2:10:** Efes 1:21-22 * **2:10:** Əmru Kol 1:16. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, rapəh niniyen nhagriə, mamni əmə “Kristo ramarmaru ye narimnar fam yamə mine kamhawəh neihuəyen,” mərig nipran e agelo minə, mine yarmhə minə, minə nanmin has minə, mine yermaru minə fam.
2:11: Rom 2:29 **2:12:** Rom 6:4 **2:13:** Efes 2:1,4-5 **2:14:** Efes 2:14-16;
 1 Pita 2:24 **2:15:** 2 Cor 2:14

rhakə kirik, uə makuə rhakə kirik, uə Sabat. ¹⁷ Natuakəmien minə a kashajoun pən nar kirik yame tukripiuə, məriḡ nīpran e Yesu Kristo. ¹⁸ Narmamə tiksin kasausit pik mhamə kasəmrərhav masəm nīprai nar. Məriḡ nərigien kapəriə in kape yermamə əmə, nīpran rirkək. Iriə kamhasigəvin əmə mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə. Məriḡ nəfrakisien mə kasausit pik. Kini mishajoun mə tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə. Məriḡ takhapəh nisəri-pəniən norien kapəriə, tamə naksəpkərhav ye nīmraghien kapəmiə. ¹⁹ Narmamə minə a khapəh nharaptəəkīn-tīm-tīmien Yesu. Məriḡ Yesu ramhen əmə kīn kapən kapə niməhuak, kini niməhuak in nīprai Yesu. Rəmhen kīn nīprai yermamə yame rirpīn ikin ye kwənərus minə ramvən ye nīkəkrin, kini Yesu tukror məkneikin ye niməhuak kafan mə niməhuak tukriskai, kini murə mamehuə ye nīmraghien huvə yame Kughen ramor raurə.

Kitawə kimnhavəh nīmraghien vi meinai kimisor kirikianə ye Yesu

²⁰ Nīpig nīmishatətə ye Yesu, rəmhen mə kimie min nīmnhamhə. Kini natuakəmien to rīpəh nīvəniən tuk narmamə yamə minə kwənhamhə. Kini nukneiloa yamə mine kasəḡkiar kīn narimnar kape tokrei tanə əmə, nəsaninien kapəriə rirkək, to khapəh nisarmaruyen irəmiə. Ror məkneikin yakamaiyoh əmiə mə, ? Rhawor e nakasəri-pən hanə natuakəmien mine kape tokrei tanə? In e nəḡkiariən yamə mine kamhani mhamə, ²¹ “Takhapəh nī-rapien nar e,” uə, “Takhapəh nisəniən nar e,” uə, “Takhapəh nharəhyen nar e.” ²² Məriḡ natuakəmien minə e kamhasi-pən əmə tuk nəḡkiariən kape yermamə. Kasəḡkiar əmə kīn narimnar kape tokrei tanə. Məriḡ narimnar yamə mine kasatuakəm tukun to khapəh nisoriahyen rikimiə, meinai tukmə nakvəh, mən, kini rirkək min. ²³ Yakirkun mə nīpig nakwəsəriḡ nhajounien kapəriə, nakhamə-ta mə nəḡkiariən ehua e; mhamə ta mə taksor nəkwairiə. Məriḡ kamhasigəvin mə kasorkeikei pik Kughen, mamhasigovin min mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə, mhamə kasarha huvə tuk nīmraghien kapəriə. Məriḡ nəfrakisien mə natuakəmien minə kapəriə khapəh nisasitu-əḡḡəp-ien irətawə mə nīmraghien kapətawə tukratuatuk.

3

Narəyen atuatuk

¹ Məriḡ in ai Kughen rīmivəh mīragh əmiə min Kristo, kini ror məkneikin mə taktəkun ai, kimie takasəkeikei misor

rikimiä tukrivän əmə tuk narimnar kape rao ye neai, ikin Yesu ramkwətə ikin ye nıkar Kughen matuk. ² Takasəkeikei misor rikimiä tukraməsik əmə narimnar kape rao ye neai, pəh rikimiä tukripəh nəsikien narimnar kape tokrei tanə. ³ Meınai kimiä Kristo nakwənhəmhə, kini nimraghien əfrakis kapəmiä ramerkwaig-pən tuk Kristo yame ramarə ye rao ye neai iriu Kughen. ⁴ Nimraghien əfrakis kapəmiä, in əmə e Kristo əmə. Kini nıpig Kristo tukripirerig-pə mın, kini Kughen tukrhajoun ətawə Kristo kimi narmamə m-fam. Iriə tuksəm nıkhakien kafan.

⁵ Ror məkneikin mə takasəkeikei misəpəh əgkəp norien has minə kape tokrei tanə rəmhen kin: nıpiraovin mine narman minə kamhakır apıs apıs əriə minə; uə kasor norien rahas ror naurisien tuk niniyen; uə kasorkeikei pik əriə minə tuk norien has; uə təvhagə has rehuə pik ye nətərigien kapəriä; uə kasəptig kin nar. Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriä kughen e nautə kapəriä. ⁶ Kasor norien has minə e, niemhaa rhai Kughen tukun, In tukror narpınien ehuə kimi narmamə yamə mine kasor narimnar minə a. ⁷ In apa kupən, ye nimraghien kapəmiä, nımseriwək əmə ye narimnar minə a. ⁸ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei mhavəhsi-ta narimnar mine ye nimraghien kapəmiä, mhapəh nisorien narimnar minə e: takhapəh nisorien niemhaa, tikinhermiä tukripəh nhopsir-hopsirien rəmhen kin karuəruə ramahirəg-rəg; mhapəh nhaniyen nıkar jir; mhapəh nisarpakwaiyen; mhapəh nisorhas-pən-ien kimi narmamə. ⁹ Taksəpəh niseikuəyen irəmiä minə, mərig in ai kimiä nımisəpəkiək-ta kin nərigien əkwas kapəmiä, misəpəh kafan norien minə, ¹⁰ misarar miseriwək ye nətərigien vi. Kughen rımivəh-sipre nimraghien wi kimi əmiä, mor əmiä mə takhauə masor əmə rəmhen kin In, mor əmiä nakharkun huvə In. ¹¹ Kughen rımivəh-si-pre nimraghien vi kimi əmiä, in nar apnapig mə ik yemə Isrel kirik, uə pəh nien mə ik yemə Isrel, uə kinəsıg-pən ta ik, uə kipəh nəsig-pənien ik, uə nımnor skul, uə nakpəh nor-huvəyen skul, uə ik yorwok əmə kirik, uə ik yermaru kirik. Mərig nar ehuə e in e Kristo, kini In ramarə mın ye nimraghien kapətawə m-fam.

¹² Kimiä narmamə kape Kughen minə, In rorkeikei əmiä, mərəhu karın əmiä mə kafan. Kini ror məkneikin, taksarkaoh kin neipən huvə kape Kughen, in e: rikimiä tukraməkeikei mehuə tuk narmamə; masor huvə pən kimi narmamə; nətərigien kapəmiä tukreiwaiyu yetanə; kimiä nəmə mar minə; kini nətərigien kapəmiä tukrapomh. ¹³ Nıpig yer-

3:1: Mak 12:36; 16:19; Efes 1:20

3:3: Mat 6:33

3:5: Eph 5:5

3:6: Rom

6:6,11; Efes 4:19; 5:3-6

3:8: Efes 4:25-29; 5:4

3:9: Efes 4:22,25

3:10:

Efes 4:24

3:11: Gal 3:28

3:12: 1 Pita 2:9

mamə kirik ramor nar kirik rapəh nəmhenien ye nimirimə, kini rikimə tukripəh nəmhə-aihuuaa-yen tukun. Kini tukmə yermamə kirik ramor ahas pən kimi kimə kirik, pəh in tukrivəh əmə rimbə pən yerkin. Mərig in tukraməkeiki məru-kin, kini in mor huvə pən kimi yermamə a. Takhapəh nharaptəək-in-tim-tim-ien norien hah yame yermamə ramor kimi əmiə yerkimə, mərig sor huvə-pən kimin, rəmhen əmə kin yame Yermaru kapətawə rapəh nraprtəək-in-tim-timien norien has kapətawə yerkin, kini mor huvə-pə əmə kimi ətawə. ¹⁴ Nar keikei yame takasəkeikei masor, tak-sarkaoh kin neipən huvə e kape Kughen, in e norkeikeiyen. Naksorkeikei əmiə minə mamhavən, ror əmiə nakamhauə kirikianə. ¹⁵ Havəh nəmərinuyen kape Kristo pəh In tukramarmaru yerkimə, meinai Kughen rimbokrən kin əmiə mə takhauə misor kirikianə, naksarə əmə ye nəmərinuyen. Kini nīpig m-fam, takamhani vi vi Kughen tuk narimnar yame In ramor kimi əmiə.

¹⁶ Shajoun əmiə minə kin nəgkiarien kape Kristo, kini takhavəh-si haktə nərigien minə kapəmiə. Takasəkeikei misəni nipe minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Taksəni fam əgkəp əriə mamhani vi vi Kughen yerkimə. Kini ye norien kirikianə əmə min, pəh nəgkiarien kape Kristo tukraməmir mamragh maurə huvə yerkimə ye nīpig mifam. ¹⁷ Narimnar yame nakasor, mine nəgkiarien m-fam yamə mine nakamhani, taksor əmə ye nhag Yermaru Yesu. Kini nīpig mifam taksəhuak kimi Yesu mhani vi vi Kughen Rimtawə.

Norien vi kape tatə, mine mamə, mine kwajikovə minə, mine slefminə

¹⁸ Nīpiraovin, taksor nəkwai narman minə kapəmiə. Norien e ratuatuk tuk nīpian əhuak minə mə tuksor.

¹⁹ Narman, takasorkeikei nīpiraovin minə kapəmiə, mhapəh nisərik-mitə-yen əriə.

²⁰ Kwajikovə minə, taksor nəkwai rimirimə mine nisinnimə, meinai Yermaru kapətawə, rikin tukragien tukun.

²¹ Kimə tatə minə, takhapəh nisorien narpinien yame rapita nərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiriə tukramhə tukun. Tamə naksor-pən məknakin kimi əriə, nərigien kapəriə rimir.

²² Slef minə, kapəmiə aikin namehuə minə kape tokrei tanə e, kini ye nīpig minə fam, takasəkeikei misor nəkwairiə. Pəh

3:13: Efes 4:2,32 **3:14:** Rom 13:8-10 **3:15:** 1 Kor 12:27; Efes 4:4; Fil 4:7

3:16: Efes 5:19 **3:17:** 1 Kor 10:31; Efes 5:20 **3:18:** Efes 5:22 **3:19:**

Efes 5:25 **3:20:** Efes 6:1 **3:21:** Efes 6:4

nien mə nīpīg əmə kasarha tuk əmiə mə rikiriə tukragien tuk əmiə. Mərig in ai kimiə nakhasiai Yermaru kapətawə, takasəkeikei misor wok əfrakis yerkimia. ²³ Naha nhagin wok yame nakasor, taksor yerkimia m-fam. Pəh nien mə yermamə əmə yame ramehua irəmia mərig Yermaru kapətawə In ramehua irəmia. ²⁴ Mərig takasəkeikei mharkun mə Yermaru kapətawə In tukrarpin tai wok kapəmia. In ai nərokien yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi tini minə.

Nakharkun mə yermamə e yame naksor atuə kin kafan, in e Kristo Yermaru. ²⁵ Kini mərig narmamə yamə mine kasor norien hah, Kughen tukrarpin tai norien hah kapəria. In ramor raməm nəmhen kimi narmamə mifam.

4

¹ Nəmehua yamə mine kapəmia aikin slef minə, takasəkeikei misor rhuvə matuatuk pən tuk əria. Taksor rəm-nəmhen pən tuk əria. Takasəkeikei mharkun min mə kapəmia min kirik aikin Yemasur, In ramarə apa ye rao ye neai.

Pol raməvhag kimi əria

² Pəh takhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi Kughen, misərig əmiə, mhani vi vi In. ³ Kini yakorkeikei mə kimia taksəhuak min tuk əmawə, mə Kughen tukrəhitə ye swatuk mə jakhani-ərhav nərig-məniwəniən kape Kughen. In e Kristo. Yakamni-ərhav nəgkiariən e, kimivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen tukun. ⁴ Taksəhuak mə jakamni-ərhav nəgkiariən e tukratuatuk mihuvə rəmhen əmə kin yame jakaməkeikei mamor.

⁵ Kimia nəməhuak minə, pəh narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien kisəm-pən Yesu ye norien minə kapəmia. Kini ye nīpīg mifam, takasəkeikei masərig əmiə mə nīmraghien kapəmia tukrivi narmamə iruə khauə tuk Yesu. ⁶ Kimia takasəkeikei masəgkiar huvə kimi əria ye nəgkiariən e yame rhuvə mheikin, pəh iriə tuksərig nəgkiariən minə e mə khahuvə. Kini tukmə narmamə kasaiyoh əmiə kin nhatətəyən kapəmia, rhuvə mə takharkun nhoprai-pəniən kimi əria m-fam.

Pol rher-pən kin yermamə mir kīraru kīravən apa Kolosi

⁷⁻⁸ Yakamher-pən kin piautawə keikei Tikikas. Nīpīg mifam in ramərer matuk tuk nasituyen irak tuk wok kape Yermaru. In raurə tuk əmiə tuk nərigien kīraru əmə. Mə in tukrəvsao kimi əmiə kin norien yame yakasərə iran ai taktəkun. Kini mə tukror rikimia ramragh. ⁹ In raurə iriu piautawə keikei

Onesimas. Nipig mifam in ramhatətə tim tim ye Yesu. In kimia kirik. Iriu tukwəvsao kin narimnar fam ye narəyen eikin e.

Nəgkiarien infamien

¹⁰ Kivəhsi-pən kwən e Aristakas ye kalabus kimru min. In ramni-pre huvə tuk əmia. Kini Mak, naorahi Banabas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmia. Kini kimia nakwənhavəh ta nəgkiarien tukun. Tukmə rurə en kimia ikin, nakhakir mhavən misarha huvə tukun. ¹¹ Kini Josua Jastas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmia. Ye kwənərəus kape nəmə Isrel, yamə mine kashatətə ye Yesu, kwərə misir a, irisir kirhasitu irak tuk wok kape rao ye neai. Kini kwərə misir a, irisir kirhasitu pik irak ye nipig əutən yame ramuə ye nimraghien kafak.

¹² Kwən e Epafras in kimia min kirik. In rher-pre min kin nəgkiarien huvə kimi əmia. In yermamə kirik yame nipig m-fam ramor wok kape Yesu Kristo, kini ye nipig mifam, in raməhuak tim tim tuk əmia. Kini in raiyoh Kughen mə kimia taksərer timentim kini mhauə mharkun huvə narimnar fam yame Kughen rorkeikei. ¹³ Yakirkun nini-pre-yen kimi əmia mə kwən e in ramarkut pik tuk nasituyen irəmia, mine ye narmamə yamə mine kisarə apa taon mir e Laodisia mine Hierapolis. ¹⁴ Kwən e Demas, mine Dokta Luk, yame in kitawə keikei kirik, iriu min kawher-pre kin nəgkiarien huvə kimi əmia.

¹⁵ Yakamher-pre min kin kafak nəgkiarien huvə kimi pi-autawə mine nowintawə apa kwənmhaan e Laodisia, mine pian a Nimfa, mine nəməhuak mifam yamə mine kasofugin aikin.

¹⁶ Taksəvheikin ta nəkwəkwə e yakamrai-pən mher-pre kin kimi əmia, mishər-pən kin kimi niməhuak apa Laodisia mə iria min tuksəvheikin. Kini ye norien kirikianə min, kimia takasəkeikei misəvheikin nəkwəkwə kape nəmə Laodisia.

¹⁷ Kini takasəkeikei mhani-pən tuk Akipas mə in tukraməkeikei mor fam wok a yame Yermaru kapətawa rimivəhsi-pən kimin mə tukror.

¹⁸ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə kimi əmia. Pəh rikimia tukraməsik mə kivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen. Pəh Kughen tukrasitu irəmia kini mautə-pre kin kafan nihuvəyen raməmir tuk əmia.

1 Tesalonaeka

Nəkwəkwə yame Pol rimməkupən mirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Tesalonaeka

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nīməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimmhawor pən iran minə ye nipig rinamrai nəkwəkwə e? Nīməhuak apa Tesalonaeka, in nīməhuak vi kirik. Pol rirkun ta nīməhuak apa Tesalonaeka ye newk kīraru uə kisīsər. Nəməhuak minə aikin tukasəkeikei mħaurə ye nīmraghien kapəriā. Kashatətə ye Yesu Kristo, kamuh əriə tīksin, kasərig nəmħəyen. Kini tīksin khapəh nharkun-huvəyen nipig kape Yesu Kristo yame tukrīrerig-pə min iran ye tokrei tanə. Tīksin rīkiriə raməsik mə Yesu tukrīrerig-pə aihuaa əmə. Kini mīseinein mə narmamə yamə mine kwnəhamhə ta kwasig ikin Yesu rīrerig-pə min, tukhawor əriə. ?Tukasarer min uə?

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrīvəhsi-haktə nətərigien kapəriā, kini mor nhatətəyen kapəriā rəusik-əusik. Kini morkeikei mə tukrīvəh-sipən nhajounien yame ratuatuk ye nīkarin kape nīrerig-pə-minien kape Yesu Kristo.

Pol rimmokrən huvə ye nəməhuak minə apa Tesalonaeka

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhīni rhuvə tuk əmiə ye nīməhuak apa Tesalonaeka. Kimiə nīmnhauə kirikianə tuk Rīmtawə Kughen mine Yermaru Yesu Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nīhuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

² Nipig m-fam, yakarhīni-pən tuk Kughen mīrhmə rikimasir ramagien tuk əmiə m-fam, kini marhəhuak tuk əmiə ye nəhuakien kapəmasir. ³ Nipig yakarhəhuak kimi Rīmtawə Kughen, rikimasir ramagien meinai nipig mīfam rikimasir raməsik kapəmiə wok yame ramsi-pən ye nhatətəyen kapəmiə. Kini rikimasir raməsik mə norkeikeiyeen kapəmiə rehuə, naksasitu ye narmamə. Kini rikimasir raməsik min narer-tim-timien kapəmiə ye nipig əutən yamə mine kamhauə ye nīmraghien kapəmiə. Kini naksor məknakin meinai

nimisərhə-pən tim tim nərigien kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁴ Piak minə, mine nowinik yamə mine Kughen rorkeikei əmiə: Rikimasir ramagien min tuk əmiə meinai yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmiə. ⁵ Kini yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmiə meinai nəvsaoyen huvə yame yakarhini tuk əmiə, pəh nien mə ramuə ye nəgkiarien əmə, mərig Nanmin kape Kughen rimnor nar apsipis tiksın irəmiə, ramor nımtətien mə nəgkiarien kafan ror nanmin, kini kitawə kharkun huvə mə in nəfrakisien. Kini nipig kimnisarə kitawə-m kimia, nakharkun mə norien kapəmasir in rhuvə əmə mə tukrasitu irəmiə. ⁶ Kini kimia nimnhasigovin norien kapəmasir mine Yermaru kapətawə. In e ye nipig yame nimnhavəh pawk nəmhəyen ehua, mərig nimnhavəh nəvsaoyen huvə kape Kughen yerkin agien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə. ⁷ Ror məkneikin, ye norien kapəmiə, nimishajoun swatuk huvə kirik kimi nəməhuak minə ye provins e Masedonia mine apa Provins Akaea, mə tukhasigovin əmiə. ⁸ Nimnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen rəmhen kin yame naiyuk ramasək kamərig ikin minə fam. Kini pəh nien mə nəmə Masedonia mine Akaea əmə, mərig narmamə ikin minə fam kharkun kapəmiə nhatətəyen ye Kughen, kini ripəh nəmhenien mə to yakarhini min nhatətəyen kapəmiə, meinai narmamə minə fam kwəsərig ta nəvsaoyen kin. ⁹ Meinai nəmə Masedonia mine Akaea, iriə atuk kamhani-ərhav mə nipig yimirhuə mirhəm əmiə, rikimie ragien tuk niwəhyen nəgkiarien kapəmasir. Iriə kamhani-ərhav mə kimia nimnhaukreikin-pən nimetaimie kimi nanmi kughen eikuə minə, mhauə mhakwasig kin Kughen yame ramragh, kini in Kughen əfrakis. ¹⁰ Mamhawhin min Ji Kughen yame tukrisi-faktə ye rao ye neai, yame Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini In tukrirəhsita ətawə tuk narpinien mine niemhaa kape Kughen yame tukripiuə.

2

Wok yame Pol rimnor apa Tesalonaeka

¹ Piak minə mine nowinik minə: Nakharkun mə nipig kimasir yimirhurə mirhəm əmiə, nuəyen kapəmasir, pəh nien mə ror əmə nar apnapig kin, mərig in rimnor nəkuə. ² Kini kimia nakharkun mə in apa Filipai, narmamə kimsor rahah pawk pə kimi əmasir, kini mashek iah əmasir, mərig Kughen kapətawə rimnasitu irəmasir, kimasir yakarhətgħaa kin nirhini-ərhavyen kafan nəvsaoyen huvə kimi əmiə, nar

apnapig narmamə kasarkut mə tukhani-əhu əmasir. ³ Ror məkneikin meina kapəmasir nəgkiarien tuk niviye nərigien kapəmiə rīpəh nīsi-pəniēn ye nərigien hah kīrik, uə tuk rikin yame rīpəh natuatukien. Kini yimīrhipəh nīrharkutien tuk neikuəyen irəmiə. ⁴ Nikam. Yimīrhipəh nīrhorien məknakin. Mərig nīpig yimīrhəgkiar, yimīrhirkun mə Kughen rivaag-pə yerkimasir, məm mə kimasir yakrhəmhen mə jakrhini-ərhav nəvsaoyen huvə, kini maməəhu-pə ye kwermimasir. Kini pəh nien mə yimīrhəgkiar mə narmamə rikiriə tukragien tuk əmasir. Mərig yimīrhəgkiar mə Kughen rikin tukragien tuk əmasir. In Kughen yame rīwaag-pə yerkimasir. ⁵ Nakharkun mə kimasir yimīrhipəh nīrhuəyen tuk əmiə mə jakrhivi nərigien kapəmiə ye nəgkiarien heikən minə. Pəh nien mə yimīrhini-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əmiə mə jakarhivəh mane kapəmiə. Kini Kughen, In rirkun rikimasir mə yakarhəfrakis. ⁶ Kimasir yimīrhipəh nīrhuəyen mə kimiə kīrik uə yermamə apnapig kīrik tukrīvəhsi-haktə əmasir.

⁷ Kimasir e aposol misir kape Kristo, yakrhirkun nīrharkutien kimi əmiə mīrhimə taksəkeikei mhasiai əmasir rəmhen kīn yamehuə misir mərig yakrhipəh nīrhorien. Nīpig yimīrharə kitawə-m kimiə, norien kapəmasir rīmar, rəmhen kīn yame mamə ramarha huvə tuk tīni minə. ⁸ Rikimasir ramagien mə yakarhini-ərhav nəvsaoyen huvə, mərig pəh nien mə yakarhini-ərhav əmə, mərig yakarhor narimnar fam yame yakrhirkun nīrhorien mə tukrasitu irəmiə. Rəmhen kīn yimnarhivəh-si-pre nīmraghien kapəmasir kimi əmiə, meina kimiə nīmnhauə mə kapəmasir narmamə keikei minə. ⁹ Piak minə mine nowinik minə, ? Rikimiə raməsik nəmnhawkien kapəmasir uə nikam? Nīpig yimīrharə kitawə-m kimiə mīrhəvsao-ərhav kīn nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi əmiə, kimasir yimīrhor wok yenpig mine yeraan mə jakhavəh mane kīrik mīrhipəh nīrhaiyoh-preyen kīn nasituyen kimi əmiə.

¹⁰ Kimiə nīmīsəm mharkun nhani-ərhavyen mə nīpig yimīrharə kitawə-m kimiə nəməhuak minə, norien kapəmasir in ratuatuk; kini Kughen raməm əmə mə norien kapəmasir in ratuatuk, kīn rikin ramagien tukun. Kini nar kīrik rirkək mə to kini-hah əmasir iran. ¹¹ Kini nakharkun mə kimasir yimīrhor rhuvə pən kimi əmiə m-fam ramhen kīn yame tatə ramor rhuvə-pən kimi tīni minə. ¹² Kini ye norien kīrikianə əmə mīn, yimīrhərip tīmīm əmiə, kini marharəhsi-haktə kapəmiə nərigien, marhəkeikei kimi əmiə mə nīmraghien kapəmiə tukratuatuk ye nīmri Kughen, pəh rikin tukragien tukun. Kughen e rīmnokrən kīn əmiə mīmə takhauə pəh In

ramarmaru irəmiə, mīpik əmiə naksarə ye rao ye neai.

¹³ Kini nīpig m-fam, kīmasir yakarhīni vi vi Kughen meinai nīpig nīmnhavəh nəgkiarien kape Kughen yame nīmīsərig tuk əmasir, kini mhavəh rarə yerkimia, kini rikimia rīpəh nəsikien mə in nəgkiarien kape narmamə əmə, mərig rikimia rīmnəsik mə in nəgkiarien kape Kughen. Kini nəfrakisien mə in nəgkiarien kafan. Kini nəgkiarien e ramor wok ye nīmraghien kapəmiə, kīmiə en narmamə yamə mine nakamhani nəfrakisien iran. ¹⁴ Piak minə mine nowinik minə, yakrhirkun mə nakwənhavəh nəgkiarien kape Kughen yerkimia meinai nīmisor rəmhen əmə kin nəməhuak minə kape Kughen apa Judia kīmisor. In e, iriə kwənhauə kīrikianə ye Yesu Kristo, məkneikin nəmə iməriə ikin, nəmə Isrel, kīmisarar mamhauh əriə. Kini nəmə iməmiə ikin kīmnhauh məknakin əmiə. ¹⁵ Nəmə Isrel a kīmişopni Yesu Yermaru, mine profet kape Kughen minə, mīsher-yerhav min kin əmawə yakhaier. Iriə a tikmīr minə kape narmamə mīfam. Norien kapəriə ramor riki Kughen rapəh nagienien, ¹⁶ meinai kīmawə yakhamə jakhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen kīmi narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə Kughen tukrivəh mīragh əriə, mərig nəmə Isrel tiksīn kasərer əswasig kin əmasir. Ye norien e, nīpig mīfam, iriə kasəwhai kəji norien has kapəriə rehuə mapita. Taktəkun ai, niemhaa mine narpinien kape Kughen ruauə tuk əriə.

Pol rimə tukruə məm nəmə Tesalonaeka

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə: nar apnapig mə yakahrarə isok tuk əmiə tuk kwənpər nīpig, mərig yakrhorkeikei pik mə jakrhurə mīrhəm əmiə. Nəfrakisien, nīpraitawə isok tuk ətawə minə. Mərig nətərigien kapətawə kīrikianə. Kini yakrharkut pik mə jakrharerig-pre mīrəm əmə. ¹⁸ Yīmīrhorkeikei pik mə jakrhurə mīrhəm əmiə. Yo Pol, yīmīnarkut nīpig rīpsaah, mərig Setan rīmnərer əswasig kin əmasir. ¹⁹⁻²⁰ Yakrhorkeikei pik mə jakrhurə mīrhəm əmiə meinai rikīmasir ragien tuk əmiə. Kini yakrhərəhu-pən əusik-əusik nərigien kapəmasir mə nīpig Yesu Yermaru tukrīrerig-pə min, jakrhagien pik mīrhīni-pən tukun mə kīmiə e kwənkwaī wok huvə kapəmasir. Nəfrakisien, rikīmasir ramagien pik tuk əmiə.

3

¹ Yakrhīpəh nīrhəmīen əmiə ror tu, rikīmasir rəpou; ipakə rikīmasir rīmnərkwoṑir. Kīmasir yakrheinein mə kīmiə naksarə huvə uə nīkam. Kini kīmasir yīmīrhīni mə kīmru [Saelas] jakawarə əmə e Atens, ² mwher-pre Timoti mə

tukrurə məm əmiə. In piautawə kirik yame ramor wok kape Kughen kimasir min tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Kristo. In rimaaurə tuk əmiə mə tukrasitu irəmiə miwəhsi-haktə kapəmiə nərigien, kini mor əmiə naksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə, ³ mə nahasien yame ramuə taktəkun tukripəh norien rikimiə rətərig pik. Nakwənharkun ta mə nətərigien kape Kughen e mə narmamə tuksor ahas pə kimi ətawə. ⁴ Nəfrakisien, nipig yimihrəmir kitawə-m kimiə, yimihini mirhimə tukor ahas pə kimi ətawə. Kini kimiə nakharkun huvə mə ruauə minor nəfrakisien kin rəmhen əmə kin yame kimasir yimihini ta. ⁵ Tuk nar a, nipig rikikrimnəpou pik meinai yimneinein mə kimiə nimis-haw-arə, kini yimnher-pre Timoti mə tukrurə məm-ru nhatətəyen kapəmiə, mə ramskai uə nikam. Yimigin mə, Setan yame in yermamə kape nivəh-sipən-vəh-sipənien, in tukrəm swatuk kirik tuk nivəhsi-pən-vəhsi-pənien kimi əmiə, mor wok kapəmasir tukror əmə nar apnapig kin.

Timoti raməvsao kin nəmə Tesalonaeka

⁶ Mərig taktəkun ai, Timoti ruirerig-pə tuk əmru, kini miwəh nəvsaoyen huvə ye kapəmiə nhatətəyen mine norkeikeiyen. Mamni-pə tuk əmru mimə rikimiə raməsik əmasir ye nagienien, kini misorkeikei mə taksəm əmasir, rəmhen kin yame kimasir yakrhorkeikei mə jakarhəm əmiə. ⁷ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, nar apnapig mə yimiharə ye nahasien kini mirhərig nəmhəyen, mərig nəvsaoyen kape nhatətəyen kapəmiə rimivəhsi-haktə nətərigien kapəmasir tuk əmiə. ⁸ Yimihivəh nəvsaoyen mə naksərer tim tim tuk Yesu Yermaru, yakarhərig mə yakrhəvəh min nimraghien. ⁹ Nipig yakarhərer ye nimri Kughen, nagienien kapəmasir tuk əmiə in rehuə, kini yakarhini vi vi Kughen tuk əmiə. ¹⁰ Yenpig mine yeraan, ye nipig m-fam, yakarhəhuak əusik-əusik mə jakarhəm min əmiə, kini mirhajoun əmiə kin nar yame nakseinein hanə, mə kapəmiə nhatətəyen tukrurə miskai.

¹¹ Kini pəh Kughen kapətawə e Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu atuatur kawor swatuk kimi əmasir kini yakarhurə mirhəm əmiə. ¹² Pəh Yermaru kapətawə tukror norkeikeiyen kapəmiə tuk əmiə mine narmamə m-fam tukrhaktə mokrig marh-yerhav, rəmhen kin yame norkeikeiyen kapəmasir rehuə tuk əmiə. ¹³ Pəh In tukror rikimiə rəsanin mə nipig Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iriə kafan narmamə minə, kini taksərer ye nimri Kughen kapətawə e Rimtawə, kini misatuatur, kini nar kirik rirkək irəmiə mə to kini-hah əmiə iran.

4

Nimraghien kapəmiə tukraməkeikei mor Kughen rikin ragien

¹ Piak minə mine nowinik minə, taktəkun ai jakaməkeikei maməgkiar ye narimnar tiksin. Yakwərhajoun ta əmiə ye naha norien yame taksor mə Kughen rikin tukragien tukun. Kini nəfrakisien naknasor. Kini taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə marhuh rikimiə ye nhag Yesu Yermaru mə taksor əmə məknakin mamharpin pəh norien a tukreihuə. ² Sor məknakin meinai nakwənharkun ta nəgkiarien yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə nehuəyen kimi əmasir mə jakrhini-ərhav.

³ In e nərigien kape Kughen mə tukrərəhu karin əmiə mə kafan minə mə taksor nar yame rhuvə matuatuk: Takhapəh nisəri-pəniien swatuk kape nipiraovin mine narman yamə mine kamhakir apis apis əriə minə. ⁴ Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei miseihuə ye nipraimiə ye norien yame rhuvə matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əmiə tukun. ⁵ Rikimiə tukripəh nivən-pikien tuk nikir-məniwəniien yerman uə piraovin, rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien miseinein Kughen kasor. ⁶ Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin kape yerman pisin, tamə naksor ahas pən tuk piaumiə minə. Yermaru kapətawə tukripior narpiniien kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə has minə a. Yakwərhini-pre ta nəgkiarien a marhor kwirig kin kimi əmiə. ⁷ Ror məkneikin meinai pəh nien mə Kughen rimnokrən kin ətawə mə tuksəmkimik ye nimrin, mərig mə tukasarə ye nimraghien yame in rimnərəhu karin mə kafan. ⁸ Ror məkneikin, yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi nəgkiarien e, pəh nien mə raukreikin-pən nimeitaan kimi narmamə, mərig raukreikin-pən nimeitaan kimi Kughen yame rimivəhsi-pə Nanmin Kafan kimi əmiə.

⁹ Nakwənharkun ta norien kape norkeikeiyeen əmiə minə nəməhuak minə, kini in e pəh nien mə nar kirik yame jakaməkeikei mirai ye nəkwəkwə, meinai Kughen rimnhajoun ta əmiə kin mə taksorkeikei əmiə minə. ¹⁰ Kini nəfrakisien, naksorkeikei piautawə minə fam ye provins e Masedonia ikin nakasarə ikin. Mərig, piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor məkneikin mamharpin pəh norkeikeiyeen kapəmiə tukreihuə.

¹¹ Taksəkeikei misarkut tuk nəri-pəniien swatuk kape nimraghien yame ramərinu, misor atuk kapəmiə wok mə

takhavəh mane kape nəviginien*, rəmhen əmə kin yame yimırhini-pre ta tuk əmiə ¹² pəh takhapəh nisətəgtəyen ye yermamə kirik, kini kapəmiə nimraghien tukrivi-pə narmamə iruə minə mə tukhasiai əmiə.

Nirerig-pə-minien kape Yesu Yermaru

¹³ Piak minə mine nowinik minə, yakrhipəh nırhorkeikeiyen mə kimia takseinein mə tukrhawor pən iran mine ye narmamə yamə mine kwənhamhə ta. Nipig kimia kirik rimamhə, takhapəh nisasək-pikien rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisərəhu-pəniyen nərigien kapəria kimi Kughen kisasək pik rikiria rərhakis. ¹⁴ Kitawə kamhani nəfrakisien mə Yesu rimamhə mimragh min, ror pən rikitawə rirkun mə nipig Yesu tukramuə min, kini Kughen tukror mə narmamə yamə minə kimishatətə ta ye Yesu kimnhamə, tukharerig-pə min iriə Yesu. ¹⁵ Kini yakarhini-pre nəgkiarien atuatur kape Yesu Yermaru kimi əmiə, mə kitawə e yamə mine kamhamragh misarə miseriaji nıreririg-pə-minien kape Yesu, nəfrakisien, kitawə tukhapəh nisokupəniyen ye narmamə yamə mine kimisəkupən mhamhə. ¹⁶ Mərig Yesu Yermaru atuatur əmə In tukrisi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, kini mokrən apomh, kini yemasur min kape agelo minə in tukrokrən apomh, kini naiyuk tukrasək, məkneikin narmamə yamə mine kwəshatətə ta ye Yesu, kimnhamhə, tukhamragh misəkupən misərer. ¹⁷ Kwasig ikin, kitawə e yamə mine kamhamragh misarə, tukshaktə kitawə miriə ye napuə mə tuksəm Yesu Yermaru ye nımago-ago. Tuksarə kitawə min kape rerin. ¹⁸ Takhavəh nəgkiarien e mhavəh-si haktə nərigien kin kapəmiə.

5

¹ Piak minə mine nowinik minə, to yakrhipəh nırhini-atuaturkien nipig narimnar mine tukruə iran, ² meinai kimia nakwənharkun ta mə Nipig Yame Yermaru* tukruə iran, in rəmhen kin yame yəkrəh ramuə yenpig. ³ Narmamə tukamhani mhamə, “Narimnar fam rəmərinu, kini nahasien rirkək,” məkneikin nahasien tukruə aihuaa əmə tuk əriə, rəmhen kin nəmhəyen yame ramuə aihuaa əmə tuk piraovin yame ror tipin. Nahasien tukruə tuk narmamə, tukseinein napien tukun.

⁴ Mərig piak minə mine nowinik minə, kimia nakhapəh nisərerien ye nəpignapien mə to Nipig Kwasig ramuə, to

* **4:11:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “Taksor wok kin kwermimia.” **4:11:**

Efes 4:28 **4:14:** Rom 14:9; 1 Kor 15:3-4,12 **4:16:** 1 Kor 15:51-52 **5:2:** Ol Testamen raməvsao kin “Nipig kape Yermaru” ye Joel 2:31, Amos 5:18 mine Malakae 4:5. **5:2:** Mat 24:42-43; 2 Pita 3:10; Rev 3:3 **5:3:** Mat 24:39; Luk 21:34-35

nakhapəh nisakurien rəmhən kin yame yəkrəh kirik ramuə tuk yermamə, in rakur. ⁵ Kimiə mifam ji nikhakien mine niraanien. Kitawə pəh nien mə narmamə kape nīpigien uə nəpignapien. ⁶ Ror məkneikin, pəh tukhapəh nisorien rəmhən kin narmamə yamə mine kisapir. Mərig pəh kisarha, masəm huvə kapətawə nərigien mine norien minə, ⁷ meinai narmamə yamə mine kasapir, iriə kasapir yenpig, kini narmamə yamə mine kasapis, iriə kisapis yenpig. ⁸ Mərig pəh kitawə tuk-seihua ye norien minə kapətawə, meinai kitawə narmamə kape niraanien. Pəh kharaptəəkən norien kape nhatətəyen mine norkeikeiyen, rəmhən kin yame mobael kirik yame ravəhsi-pən aean kirik yame ramətapig kin nīmagen, kini pəh kisərəhu-pən tim-tim kapətawə nərigien kimi Kughen, rəmhən kin mobael kirik yame raukrai pən kəvəvhao skai yame ramətapig kin kapən kapə.

⁹ Pəh kisor məknaikin meinai pəh nien mə Kughen rimirpen ətawə mə tukror niemhaa mine narpinien kimi ətawə, mərig rimirpen ətawə mə tukrivəh miragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹⁰ Rimamhə tuk ətawə, yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta, mə kitawə m-fam tukharkun narəyen kirikianə kitawə min. ¹¹ Ror məkneikin, takhavəh-sihaktə nərigien kapəmiə minə, kini misasitu irəmiə minə mə taksor nhatətəyen kapəmiə rəusik-əusik. Nəfrakisien, in ai nakasor ai taktəkun mine.

Nəgkiarinen infamien

¹² Piak minə mine nowinik minə. Taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə mə takhasiai narmamə irəmiə yamə mine kasor wok ripsaah. In e yamə mine Yermaru kapətawə rimirpen əriə mə tukhakir əmiə masəvhag kimi əmiə. ¹³ Takhasiai huvə əriə, misorkeikei əriə tuk wok yame kasor, kini misarə ye nəmərinuyen kimiə miriə. ¹⁴ Kini piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor kwirig kimi narmamə yamə mine kasarpah. Havəh-si haktə nətərigien kape narmamə yamə mine rikiriə rəpou. Misasitu ye narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rirkək. Misor nərigien kapəmiə rəpomh tuk narmamə mifam. ¹⁵ Tukmə yermamə kirik ror nar kirik rīpəh nəmhənien ye nīmrimīə, kini kimiə takhapəh nisorien tai norien yame rīmnor, mərig nīpig mifam, takasəkeikei misarkut mə taksor wok huvə kimi əmiə minə mine narmamə minə fam.

¹⁶ Nīpig mifam rikimiə tukramagien; ¹⁷ nīpig m-fam taksəhuak kimi Kughen; ¹⁸ nīpig m-fam takhani vi vi Kughen, nar apnapig mə naksarə ye nihuvəyen uə nahasien. Taksor

nægkiarien misir a meinai in a nækwai Kughen tuk əmiə yamə mine nakasofugin-pən ye Yesu Kristo.

¹⁹ Takhapəh nisarer-əswasigien kin nherien nap kape Nanmin kape Kughen. ²⁰ In ravəhsi-pən nægkiarien kimi profet minə, kini takhapəh nhaniyen nar apnapig iran; ²¹ mərig taksəm huvə misəkir huvə narimnar fam, mharaptəəkən tim tim nar huvə minə, ²² misəpəh narimnar fam yame raha.

²³ Pəh Kughen atuatur, In Kughen kape nəmərinuyen, In tukrərəhu karin əmiə mə kafan minə. Pəh tukror mə rikimiə m-fam, mine nimraghien fam kapəmiə, mine nīpraimiə mifam tukratuatur mə nīpig Yesu Kristo Yermaru tukrirerig-pə min iran, nar kīrik rīrkək irəmiə mə to kini hah əmiə iran. ²⁴ Yermamə yame ramokrən kin əmiə, nīpig m-fam tukror kafan nægkiarien, kini In tukror narimnar minə a.

²⁵ Piak minə mine nowinik minə, səhuak tuk əmiə minə. ²⁶ Sokrən huvə irəmiə minə[†], rəmhen kin yame kimiə kīrikianə ye Yesu Kristo. ²⁷ Ye nhag Yesu Yermaru, yakamarkut mamni-pre tim tim kimi əmiə mə taksəvheikin nəkəkəkə e kimi piak minə mine nowinik minə fam.

²⁸ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

5:18: Efes 5:20 **5:19:** Efes 4:30 **5:22:** 1 Jon 4:1 **5:23:** 2 Tes 3:3 **5:25:** Kol 4:3; 2 Tes 3:1 [†] **5:26:** “Nīpig naksofugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nīmətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

2 Tesalonaeka

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai nəkwəkwə? Ye nipig a, nīrerig-pə-minien kape Yesu Kristo rimnor neineinien tuk nəməhuak khapsaah. Kimnisarə ye nipig əutən. Kasarə ye nipig əutən, kini iriə tiksīn, rikiriə raməsik mə in e nīmṭətien yame ramhajoun mə pəh nien mə tuktu, Yesu tukrīrerig-pə min; tiksīn kimnhani mə Yesu ruirerig-pə ta. Kimnhapəh nharkun-huvəyen nīprai nəgkiarien kupən yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka (1 Tes). Kini tiksīn kimnhani mhamə, “Yesu tukrīrerig-pə aihuaa əmə, pəh kisəpəh wok, misarə əmə miseito kin in.” Mərig pa rimə kimiseitokun əfrakis Yesu mə tukruə, kimisarpah əmə. Kini Pol rimnəvhag kimi əriə mə tuksor wok mamhavən, mamhawhin Yesu mə tukruə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrərəhu atuaturək nərigien kapəriə ye nīrerig-pə-minien kape Yesu. Kini maməvhag kimi əriə ye nimraghien atuaturək.

Pol ramokrən huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini-pre rhuvə tuk əmiə ye niməhuak en Tesalonaeka. Kimiə nimnhauə kirikianə tuk Rimṭawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapəṭawə.

² Pəh Rimṭawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapəṭawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol raməhuak kimi Kughen mamni vi vi In

³ Piak minə mine nowinik minə, nipig m-fam kimasir yakarhərig mə jakarhəkeikei mīrhini vi vi Kughen tuk əmiə. Kini ratuaturək əmə mə yakrhor məkneikin, meinai nipig mīfam nhatətəyen kapəmiə raurə məməusik-əusik, kini nipig mīfam kimiə m-fam naksorkeikei əmiə minə, kini norkeikeiyen mine nhatətəyen e raurə mamhaktə məmeihuə. ⁴ Ror məkneikin, kimasir yakarhini-ərhav kimi nəməhuak minə fam ikin minə

fam mə rikimasir ramagien pik tuk əmiə, meinai nipig mifam nakasərer tim tim ye nimraghien kapəmiə ye Yesu Kristo, kini nakharaptəəkən tim tim nhatətəyen kapəmiə, nar apnapig narmamə kasor ahas-pre kimi əmiə, kini masor əmiə naksərig nəmhəyen ehuə.

⁵ Narimnar minə e ramhajoun mə norien kape Kughen tuk nəkirien narmamə, in ratuatuk əmə. Narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, meinai Kughen In Yermaru kapəmiə. Kini nipig naksarərer tim tim ye nipig əutən kapəmiə, tukəm-pən əmiə mə naksəmhen tuk nivənen ye narmaruyen kafan. ⁶ Ror məknakin meinai norien kape Kughen In ratuatuk, kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor ahas-pre kimi əmiə, ⁷ kini tuk nipig kirik In tukrivəh-si-pre napisien kimi əmiə yamə mine nakamhavəh nəmhəyen, kitawə-m kimia. Nəgkiarien e tukruə mor nəfrakisien kin ye nipig yame Kughen tukror əpu Yesu Yermaru yame tukrisi-pən ye rao ye neai. Tukruə iriə kafan agelo əsanin minə, nap tukrarkurao iran; ⁸ kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In, kini mhapəh nisəri-pəniən nəgkiarien kape nəvsaoyen huvə kape Yesu Yermaru kapətawə. ⁹ Kughen tukror narpinien kimi əriə ye nahasien kape rerin. Kini In tukrərer əswasig kin əriə kape rerin ye nimri Yesu Yermaru mine nikhakien ehuə kape nəsaninien ehuə kafan. ¹⁰ Nəgkiarien e tukror nəfrakisien kin ye nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran. In tukrivəh nini-vivi-yen tuk narimnar yame rimnor kimi nəməhuak minə kafan, rikiriə tukragien pik, kimiə miriə, meinai nakshatə ye kapəməwə nəgkiarien yame yakamhani-pre tuk əmiə.

¹¹ Tuk narimnar minə e, ye nipig mifam yakarhəhuak tuk əmiə mə Kughen tukrəvheikin-pən əmiə mimə nimraghien kapəmiə in ratuatuk rəmhen kin yame In rimirpen əmiə tukun. Kini yakarhəhuak mə Kughen tukror wok ye nəsaninien kafan mə nətərigien huvə yame naksorkeikei mə taksəri-pən, mine wok huvə yamə mine ramsi-pən ye nhatətəyen kapəmiə, tukror kwənkwan. ¹² Kimasir yakarhəhuak məkneikin mə jakrhəwəhsi-haktə nhag Yesu Yermaru tuk narimnar yame ramor ye nimraghien kapəmiə, kini In tukrivəhsi-haktə əmiə. Narimnar minə e tukruə ye nihuvəyen kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

2

Yermamə yame ramor təvhagə hah nipig m-fam

¹ Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakəgkiar ye nīpig yame Yesu Kristo Yermaru* kapətawə tukrīrerig-pə min iran, kini Kughen tukrofugin ətawə min Yesu Kristo. ² Narmamə kamhani mhamə kimasir yimīrhini profesi kirik uə yimīrhīrai nəkwəkwə kirik, mīrhīmə Nīpig kape Yermaru ruauə ta. Mərig, takhapəh nisətərig-pikien kin nəgkiarien a, mhapəh nisakur-akurien tukun. Neikuəyen en. ³⁻⁴ Takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə kin nəgkiarien kirik, meinai nīpig a tukripəh nītərhav-pəyen meriaji nīpig yame narmamə tukhauə misor tikmir minə kape Kughen misarowagin kimi əriə minə, kini Kughen tukror əpu yermamə e kamni kimə 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nīpig Mifam.'† Ye nīpig a narmamə tuksəhuak kimi kughen pisin pisin minə, mərig in tukror tikmir kimi əriə, mivəhsi-haktə atuk in rapita kughen minə a. Mivən məkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamni mīmə in kughen. Mərig Kughen tukroriah əfrakis in rəri-pən əmə kafan nəgkiarien kupən. ⁵ ?Rhawor? ?Nimisərukīn mə nīpig yimnamarə kitawə-m kimiə yimnhajoun əmiə kin narimnar minə e uə? ⁶ Kini nəkwənharkun ta naha nhagin yame rətapig kin kwən a mə Kughen tukror əpu in ye nīpig atuatuk kafan. ⁷ Nəsaninien mənīwən kape Təvhagə Hah Yame Rimawor rinameriwək-ərhav; mərig yermamə yame rətapig kin nəsaninien a, in tukror məknakin meriaji Kughen tukriwəhsi-ta in. ⁸ Məkneikin Yesu Yermaru tukrīrerig-pə ye nikhakien kafan, mor əpu kwən e kamni kimə 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nīpig Mifam,' məkneikin məgkiar əmə, mhopni, moriah əgkəp in. ⁹ Mərig 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nīpig Mifam' tukruə mor wok ye nəsaninien kape Setan, kini in tukror nar apsis eikuə minə tiksīn, mine nīmətətien eikuə minə tiksīn, mine nar eikuə yamə mine ramor narmamə nanmiriə ramivə, ¹⁰ mine nahasien pisin pisin minə fam yame kaseikuə ye narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk yame ramvən tuk narpinien. Iriə tukserwei əgkəp meinai khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien; mərig nəfrakisien e in e swatuk yame Kughen ravəh mīragh əriə iran. ¹¹ Khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, Kughen tukror nərigien kapəriə rameno-eno pik, tukamhani nəfrakisien ye neikuəyen. ¹² Mərig Kughen tukriwəhsi-pən narpinien kimi əriə yamə mine khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, misagien əmə tuk təvhagə has.

Nəməhuak minə tukasəkeikei masərer tīmtim

* 2:1: Əmru footnote ye 1 Tes 5:2. † 2:3-4: Pəh nien mə kwən e in Setan, mərig kwermīn kirik. Kamokrən kin in kimə 'tikmir kape Kristo' ye 1 Jon 2:18.

¹³ Piak minə mine nowinik yamə mine Yesu Yermaru rorkeikei əmiə, nīpig mīfam yakarhəkeikei mīrhini vi vi Kughen tuk əmiə, meinai ye nīrikakunien, Kughen rīmīrpen əmiə mə tukrivəh mīragh əmiə. In tukror məknakin ye wok kape Nanmin Kafan yame ramərəhu karin əmiə mə kafan minə, kini tukrivəh mīragh əmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye nəfrakisien. ¹⁴ Kughen rīmivəh nəvsaoyen huvə yame yimīrhini-ərhav-pre ta tuk əmiə mə tukrokrən kin əmiə, mivəh mīragh əmiə, mə kitawə tukhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ye nīkhakien kafan.

¹⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, taksərer tim tim kini mharaptəəkīn tim tim nəgkiarien yame yimīrhivəhsi-pre kimi əmiə ye nəgkiarien yame rīnnamtərhav ye nhermasir, uə nəgkiarien yame nīnnasəvheikin ye nəkwəkwə yame yimīrher-pre kin.

¹⁶ Kughen Rīmtawə rorkeikei ətawə, kini nīhuvəyen kafan ravəhsi-haktə rīkitawə kape rerin, kini mor mə kitawə taksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran. Kini pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine Rīmtawə Kughen, iriu atuk ¹⁷ tukrəvəhsi-haktə rīkimia kini mīwor əmiə naksəsanin tuk norien norien huvə minə fam mine nīniyen nəgkiarien huvə minə fam.

3

Pol ramaiyoh mə narmamə tuksəhuak tukun

¹ Piak minə mine nowinik minə, kafak nəgkiarien ror in-famien ikin e. Taksəhuak tuk əmasir mə nəgkiarien kape Yesu Yermaru tukrivən aihuaa əmə ikin minə fam, pəh narmamə tukhasiai In misəri-pən, rəmhen əmə kin əmiə yamə mine nakamhasiai In mamhakwasig kin. ² Kini səhuak tuk əmasir mə Kughen tukrivəh-sita əmasir tuk nəmə has minə, meinai pəh nien mə narmamə mīfam kashatətə ye Yesu Yermaru. ³ Mərig Yesu Yermaru, nīpig mīfam ramor kafan nəgkiarien, kini In tukror əmiə naksəsanin, kini marha huvə tuk əmiə mə Setan tukripəh noriahyen əmiə. ⁴ Kini taktəkun ai Yesu Yermaru rīnnhajoun əmasir mə kimia nīmisor naha nhagin yame yimīrhini ta, kini takasor əmə mamhavən. ⁵ Pəh Yermaru kapətawə tukrīkīr rīkimia ye swatuk kape norkeikeiyen kape Kughen mine norien kape Kristo tuk nərer-tim-timien ye nīpig nahasien tukruə iran.

Takhapəh nisarpahyen

⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk piautawə yamə mine kasarpah, kini mhapəh nhak-wasigien kin nhajounien yame nīnnhavəh tuk əmasir. ⁷ Kimia

atuk nakwənharkun ta mə takasəkeikei misəri-pən norien yame yimirhor. Nipig yimnirharə kitawə-m kimia, yimirhipəh nirharpahyen, ⁸ kini marhivəh nimri nəviginien tuk nar-mamə, mirhipəh nivəh-apnapig-ien. Mərig yimirhor pik wok, yenpig mine yeraan. Yimirhor wok marhivəh mane kape nəviginien mə jakrhipəh nirhorien narkutien kimi əmia. ⁹ Ratuatuk əmə tuk əmasir mə jakrhaiyoh əmia mə tak-sarha huvə tuk əmasir, mərig yimirhipəh nirhorien məknakin meinai kimasir yimirhorkeikei mə jakrhajoun əmia ye norien yame ratuatuk mə taksəri-pən. ¹⁰ Kini nipig yimnirharə kitawə-m kimia, yakarhərəhu-pən loa e mirhimə, “Tukmə nakəpəh wok, takəpəh nəviginien.”

¹¹ Yakarhini məkneikin meinai yimirhərig mə narmamə tiksın e kimia miria kəsarpah, mhapəh nisorien wok kirik. Iriə yəgkiar pik minə, mhapəh nisor-wok-ien. ¹² Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini-pre marhuh riki nar-mamə yamə mine kasor məknakin mə tukasəkeikei masarə mar əmə misor wok tuk nivəhyen nəviginien nəria. ¹³ Kini kimia piak minə mine nowinik minə, takhapəh nisəpouyen tuk norien nar yame ratuatuk.

¹⁴ Takasəkeikei mharkun huvə nhag narmamə yame mine khapəh nisəri-pənien kapəmasir nəgkiarien ye nəkwəkwə e. Takhapəh nhauəyen kirikianə kimia miria, pəh misor əria pəh kisauris tuk kapəria narpahyen. ¹⁵ Mərig takhapəh nisəmien əria mə iriə tikmir minə kapəmia. Nikam. Iriə piaumia minə, kini rhuvə mə takhasig əria.

Nəgkiarien infamien

¹⁶ Kini pəh Yermaru kape nəmərinuyen In pisin əmə tukrivəhsi-pre nəmərinuyen nipig mifam ye norien minə fam. Pəh Yesu Yermaru tukramarə tuk əmia mifam.

¹⁷ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə tuk əmia. Kini ye nəkwəkwə minə fam yakamrai məkneikin mə takharkun mə in e in nəgkiarien kafak. In e in norien kape niraïyen kafak.

¹⁸ Pəh kapətawə Yermaru Yesu Kristo tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmia mifam.

1 Timoti

Nəkwəkwə yame Pol rimirai məkupən kimi Timoti

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Fas Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Timoti in tamaruə kirik yame rimnarha apa taon a Listra. Nisini in kwənərəus kirik kape Isrel, kini rimni in yemə Gris kirik. Timoti, in fren kirik kape Pol, kini nipig mifam kiravən apa ikin minə mirəni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. Pol rorkeikei pik Timoti, ror məkneikin in rokrən kin mə tini atuatak.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai?

Pol rimnərig mə nəmhajoun eikuə tiksın ye niməhuak apa Efesas, məkneikin rher-pən kin Timoti mə tukrivən mhajoun atuatak mə narmamə minə a kaseikuə. Timoti rimauə rəmhen kin pasta kape niməhuak apa Efesas, nar apnapig mə in tamaruə əmə. Nhajoun-eikuəyen minə a kashajoun mə narmamə tuksəpəh nəviginien tiksın, mə tukasən əmə nəviginien yame ratuatak mə tuksən, kini mhapəh nisorien mared.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mini-ərhav nətərigien tiksın kafan kimi Timoti mivəhsi-haktə kafan nərigien, kini mimə tukrasitu ye niməhuak apa Efesas. Pol raməgkiar ye norien huvə minə kape nəhuakien, mine narha-huvəyen nəməhuak minə. Kini mini-ərhav norien huvə yamə mine nəməhuə minə kape niməhuak mine nəməhuak minə tuksəri-pən. Kini nəgkiarien infamien yame Pol rimini kimi Timoti ramni mimə Timoti tukraməkeikei muə yemə huvə kirik kape norien wok kape Yesu Kristo. Kini kafan norien tukraməkeikei matuatak huvə.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Timoti

¹ Timoti, yo Pol. Kughen yame rimivəh miragh ətawə, mine Yesu Kristo yame kitawə kasərəhu-pən nərigien kapətawə iran, iriu kimiravəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo.

² Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti.

Timoti, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimik.

Pol rimə Timoti tukramətapig kin narmamə yamə mine kamhaukrekin nəgkiarien kape Kughen

³ Timoti, kwasig ikin yimitərhav Efesas, mivən apa Masedonia, mamarkut tuk ik mə takarə rəpomh kəskəh eikin e. Kini yakamuh rikim mə takamarə pi pom pəh takamni-əhu narmamə mə tukhapəh nishajoun-min-ien nəgkiarien eikuə minə. ⁴ Nipig m-fam, iriə kisarkut pik tuk nhaniyen kwanage minə, mine nivusien ris kin nəgkiarien kupən kape kaha minə. Mərig takətapig kin əriə, meinai nəgkiarien minə a kamhavi-pə əmə timət; mhapəh nisasituyen ye narmamə mə tuksor wok kape Kughen, in e mə narmamə tukshatətə iran. ⁵ Yakmə takətapig kin nəmhajoun eikuə minə mə narmamə tukharkun huvə nəkirien norien minə, misarkut tuk norien yame rhuvə, mishatətə ye Kughen. Kwənkwai norien minə e, in e norkeikeiyen. ⁶ Mərig iriə tiksın kimisəpəh norien atuaturuk e, kini mhavən əmə tuk nəgkiarien ətəwao. ⁷ Mhamə tukhauə nəmhajoun minə kape loa kape Kughen, mərig kiseinein niprai loa e yame kamhani-ərhav. Kiseinein pawk niprai loa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, mishajoun.

⁸ ?Mərig, loa kape Kughen rhuvə uə? Kitawə kharkun mə tukmə khajoun Loa rəri-pən nərigien kape Kughen, rhuvə əmə. ⁹ Kini kharkun mə Kughen ripəh nəəhu-pən-ien Loa tuk narmamə atuaturuk minə; mərig tuk narmamə yamə mine kasakapir loa, mine tuk yamə mine kasəsik nəkwai namehuə, mine tuk yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen masor nahasien, mine tuk yamə mine khapəh nisorien nəkwai Kughen, mine tuk yamə mine khapəh nisəhuakien, mine tuk yamə mine kashopni nisinriə mine rimriə minə, mine tuk yamə mine kashopni narmamə apnapig minə, ¹⁰ mine tuk narman mine nipiraovin yamə mine kwəsarkurək ta, mərig kamhavən apnapig tuk əriə minə; mine tuk narman kamhakir əriə minə, mine tuk nipiraovin kamhakir əriə minə, mine tuk yamə mine kasəkrəh kin yermamə mharəhsi-pən ramor slef kape yarmə, mine tuk yamə mine kaseikuə, mine tuk yamə mine kaseikuə ye nipig kasəgkiar ye kot, mine tuk yamə mine kasor norien pisin pisin yame ramakapir nəgkiarien atuaturuk. ¹¹ Nəgkiarien atuaturuk minə e, kamhasi-pən ye Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame In Rhuvə mikwai pən. Kini in məəhu-pən Nəgkiarien Huvə a ye kwermik mə jakni-ərhav.

Pol rikin ragien tuk nihuvəyen kape Kughen

¹² Yo yakamni vi vi Yesu Kristo, Yermaru kapətawə, yame rimivəhsi-pə nəsaninien kimi yo. Yakamni vi vi In meinai In rimnəm mə yo yakamraptəəkən huvə wok kafan, ror pən

rəəhu-pən yo aikin. ¹³ In apa kupən, yo yermamə kape nuhyen, yimnor ahas pən tuk nəməhuak minə. Yimnamni has pawk In, mərig nərigien kape Kughen rəpomh tuk yo, meinai nipig yimnamor narimnar minə a, yimipəh hanə niniyen nəfrakisien ye Yesu, meinein mə narimnar a yimnor kisahah. ¹⁴ Mərig nihuvəyen kape Yesu Yermaru rehuə rehuə pik tuk yo. Kini ramətəmrin rikik kin nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo.

¹⁵ Tukasəkeikei mışhatətə nipig m-fam ye nəgkiarien əfrakis e yame ramni mə, “Yesu Kristo rımauə ye tokrei tanə tuk nivəh-miragh-ien narmamə has minə.” Kini yo yemə has əgkəp rapita narmamə minə tiksın. ¹⁶ Yo yemə has rapita narmamə minə tiksın, ror pən Kughen rirpen yo mivəhsi-pə norkeikeiyen kimi yo, ramhajoun mə Kughen, kafan nərigien rəpomh əfrakis. Pəh narmamə tiksın kisəm kini khakwasig kin ye swatuk kirikianə əmə, mə tukshatətə ye Yesu kini mhavəh nımraghien rerin. ¹⁷ !Səgnəgin Kughen! !Mhasiai In! Kughen In Yermaru. In ramarə kape rerin. Narmaruyen kafan, infamien rirkək. Kitawə khapəh nisəmien In, mərig In pisin əmə In Kughen. Kughen kirik min rirkək. Pəh khavəhsi-haktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

¹⁸ Timoti, narik. Yakvəhsi-pre nəgkiarien e kimik rəmhen kin nəgkiarien yame profet minə kape niməhuak kimnhani-ta iram. Takaməri-pən nəgkiarien e, mə nakirkun naiyuyen əmə tuk nhatətəyen ye Kughen. ¹⁹ Raptərəkin nhatətəyen kafam, kini mor norien yame nakirkun mə in ratuatuk ye nımri Kughen. Mərig narmamə tiksın kwəsəpəh narimnar mine, kini masoriah fam kapəriə nhatətəyen, rəmhen kin yermamə kirik yamə ramrəh rao, mirəhpikin nımas rəməteih-əməteih mahas. ²⁰ Iriə mir kiraru e Haemeneus mine Aleksanda. Mərig yo yakwəəhu-pən ta əriu ye kwermi Setan mə tukhajoun əriu mə tukripəh nırani-hahyen Kughen.

2

Norien kape nəhuakien

¹ Ror məkneikin mə nar kupən yame yakamarkut kimi əmiə mimə takasəkeikei misəhuak kimi Kughen tuk narmamə, kini misaiyoh In pəh rasitu irəriə, mivəhsi-pən narimnar yamə mine kasəkwakwə kin. Masəkeikei mhani vi vi In tuk əriə m-fam: ² Tuk king minə mine nəməhuə minə, mə kitawə m-fam tuksarə ye nəmərinuyen kini misarə mar, pəh kitawə tuk-sor nəkwai Kughen kini kapətawə nəriwəkien tukratuatuk. ³ Norien kape nəhuakien minə a, in rhuvə pik, matuatuk ye

nimri Kughen e yame rimivəh-miragh ətawə. ⁴ Kughen a In rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam, morkeikei mə narmamə tukhani nəfrakisien ye Nəgkiarien əfrakis kafan:

⁵ Meinai Kughen kirikianə əmə.

Mine yermamə kirikianə əmə ramərer, In swatuk tuk nivəhyen narmamə mhavən kasor kirikianə iriə Kughen; yermamə e Yesu Kristo.

⁶ Yesu e In e, ye nipig atuutuk, rimnoriah kafan nimraghien marpin nimraghien kin kape kape narmamə m-fam.

Kini in e ramhajoun mə Kughen rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam.

⁷ Ror pən Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik, mə jakamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen mamhajoun nhatətəyen əfrakis kin nəmə tanə pisin pisin minə. !Yakamni əfra, mipəh neikuəyen!

⁸ Yakorkeikei mə narman minə fam ikin minə, tuksəhuak kimi Kughen. Kini nipig kamhavəhsi-haktə kwermiriə, yakorkeikei mə kapəriə norien tukratuutuk əmə. Niehmaa tukrirkək mine nətgohyen.

⁹ Kini yakorkeikei min mə nipiraovin tuksarkaoh kin neipən yame ratuutuk əmə, mhapəh nhaviyen nimri narman, mhapəh nhavəhsi-pənien neipən yame ror nausitien. Kini mhapəh nisor-ausitien nikwəneriə. Mhapəh nhavəhsi-pənien narimnar minə tuk niviyen nərigien kape narman. Yakamni narimnar minə rəmhen kin neipən yamə mine nimrin rhaktə, uə nar kirik kamor kin nar kirik nimrin rhaktə, rəmhen kin gol uə perel. ¹⁰ Mərig mə tuksarkaoh kin norien huvə minə. Norien a ratuutuk tuk nipiraovin yamə mine kamhani mə iriə nipianəhuak minə.

¹¹ Kini nipig khajoun, nipiraovin tukhapim, misətərig kin, rikiriə m-fam reiwaiyu. ¹² Yakamni-əhu nipiraovin tuk nhajounien, mə tukhapəh nisehuəyen ye narman. Tukhapim əmə. ¹³ Meinai in apa kupən, Kughen rimnor Adam məkupən, kwasig ikin, ror Iv. ¹⁴ Kini pəh nien mə Adam e Setan rimukrao iran apa kupən; mərig Iv a in a Setan rimukrao iran, ruə mor təvhagə has. ¹⁵ Mərig pəh nipiraovin tuksor atuutuk wok kapəriə: In e neiməkien kin kwajikovə, mine nrapətərəkintim-tim-ien nhatətəyen, mine norkeikeiyen, mine norien nar yame ratuutuk. Iriə yamə mine kasor məknakin, Kughen tukrivəh miragh əriə.

3

Norien atuaturuk kape namehua minə kape niməhuak

¹ Nəgkiarien kirik ramni mə, “Tukmə yermamə kirik rimə tukrivəh elda, rimnorkeikei nar huvə en.” Kini nəgkiarien e raməfrakis. ² Mərig elda, to kipəh nəm-pənien nar has kirik iran. In, kafan piraovın kirikianə əmə. In yermamə kirik yame ramarha huvə tuk nımraghien kafan nıpig m-fam. Mamor narımnar ye nırkunien. Kamsiai in. Ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin. Mamhajoun huvə. ³ In, pəh nien mə yermamə kape nıpisien kin nınimien mine nəmhookien, mərig in yermamə kape nərəhuyen əmə nəmərınuyen. Mıpəh norkeikei-pik-ien mane. ⁴ In ramarha huvə tuk kafan minə, mırkun norien mə kafan kwajikovə minə tuksor nəkwan mhasiai in. ⁵ ? Mərig, tukmə reinein narha-huvəyen tuk kafan minə, mərig in tukrirkun narha-huvəyen tuk niməhuak kape Kughen uə? Nıkam. ⁶ Kini yermamə yame rimauə pə-pə əmə Kristin, to rıpəh nıvəhyen elda; tamə, ramausit pik, Kughen tukror narpınien kımın rəmhen kin yame rimnor ta ye Setan. ⁷ Kini elda, in yermamə kirik yame narmamə yamə mine kasarə iruə ye nəhuakien, kamhani huvə in. Tukmə rıpəh norien məkna, mırəhpikin kwənməkuru kape Setan, kini nhagin tukrahas.

⁸ Ye norien kirikianə əmə, nımraghien kape dikon minə tukraməkeikei matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əriə. Nəgkiarien kapəriə tukrıpəh norien kıraru. Kini tukhapəh nısapisien kin nınimien. Mhapəh nısəptıgien kin nautə, mhapəh nısarpəkaoyen tuk nıwəhyen mane. ⁹ Iriə narmamə yamə mine kharkun mə norien has kirik rırkək irəriə; kini mharaptərəkin tımtim nəgkiarien əfrakis minə kape Kughen yamə mine kitawə kamhani nəfrakisien irəriə. ¹⁰ Tukaməkeikei kəkir huvə nımraghien kape dikon minə kəkupən, kini tukmə kipəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə, kini en, kivəh-si haktə əriə.

¹¹ Ye norien kirikianə əmə, nımraghien kape piraovın kape dikon minə* tukraməkeikei matuatuk. Tukhapəh nhaniyen nıkar jir. Iriə nıpiraovın yamə mine kasarha huvə tuk nımraghien kapəriə nıpig m-fam. Masor narımnar ye nırkunien. Iriə nıpiraovın yamə mine narmamə kamhani nəfrakisien irəriə nıpig m-fam.

¹² Dikon, kafan piraovın kirikianə əmə. In tukraməkeikei mamarha huvə tuk kafan kwajikovə minə mine kafan minə.

3:6: Taet 1:6-9

3:7: 2 Kor 8:21

*

3:11: Tukmə ror Pol raməgkiar ye “dikones,” piraovın yame ramehua ye niməhuak.

3:11: Taet 2:3

¹³ Narmamə yamə mine kasor huvə wok e, nhagriə tukrihuvə tukun; kini mışhatətə ye Yesu Kristo mışatgah.

¹⁴ Timoti, yakamrai nəgkiarien minə e kim ik, mimə pəh nien mə tuktu, yakurə məm ik. ¹⁵ Mərig tukmə yakpəh nurə-aihuaa-yen, kini nəkwəkwə e in tukrini narimnar m-fam yame kitawə, narmamə kape Kughen minə, tuksəri-pən. Kughen ramarə kape rerin, mivəhsi-pə nəgkiarien əfrakis kimi ətawə e kafan narmamə minə. Niməhuak rəmhen kin səpag ye nimə yame ramraptərəkini nəgkiarien kafan. ¹⁶ Nəfrakisien, nuknei nhatətəyen kapətawə, in nar ehuə kirik. Taktəkun ai, Kughen rimnor əpu nhatətəyen kapətawə kimi ətawə, mimə:

Kughen rimauə yermamə; kimnəm In,

Nanmin Rhakə rimnhajoun huvə mə In ratuatuk.

Agelo minə kimisəm In.

Narmamə ye tanimtanə kimnhani-ərhav In kimi narmamə ikin pisin pisin minə.

Narmamə ye tanimtanə kishatətə iran.

Nikhakien rarkurao iran, Kughen rimiwəh In mhaktə ye neai.

4

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Nanmin Rhakə ramni-ərhav huvə mə ye Nipig Kwasig, narmamə tiksini tuksəpəh nəfrakisien kape Kughen, mamhakwasig əmə kin nanmin has yamə mine kaseikuə irə jir, mine nəgkiarien kape yarmhə minə. ² Nəgkiarien minə e khasipən ye nəmarpəkao yamə mine kaseikuə iriə jir. Nərigien kapəriə riko iko əgkəp; kini kaseinein nəkirien mə nəgkiarien əfrakis hiə, kini nəgkiarien eikuə hiə. ³ Kamhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisarkurəkien, kini mhani-əhu əriə mə tukhapəh nisəniən nəviginien minə tiksini. Mərig Kughen rimnor nəviginien minə m-fam mə tukamən. Kini kitawə e kasəhuak kharkun nəfrakisien, kharkun nisəniən. Kasəhuak, kini mhani-vi vi Kughen tukun, kini mışən. ⁴ Meinai narimnar yame Kughen rimnor, rhuvə əmə. Tukmə khani-vi vi Kughen tukun, to khapəh nhani-əhu-yen. ⁵ Meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mə iriə khahuvə, kini kitawə kasəhuak tukun. Kini taktəkun ai, nəviginien minə e khahuvə.

Norien kape yor atuatur kape Yesu

⁶ Narimnar yamə mine yakamhajoun ik kin, takamhajoun narmamə kin, ai, ik takuə ik yor atuatur kape Yesu Kristo. Kini ramhajoun mə ik yermamə kirik yame nakən nəgkiarien

əfrakis minə kape nhatətəyen mine nəgkiarien atuatur mamragh iran, kini nimiraghien kafam rəri-pən fam nəgkiarien minə a. ⁷ Takpəh nətərigien kin kwanage eikuə minə. Nərigien kape Kughen rirkək irəriə. Mipəh nətərigien kin nəvsaoyen apnapig yamə mine niran rirkək. Mərig, takwhai atuk kafam nimiraghien mə takamor nəkwai Kughen. ⁸ Meinai niwhaiyen ik tuk nəukirien, rhuvə əmə tuk niram. Mərig norien nəkwai Kughen, rhuvə mə tukrasitu ye narimnar fam ye nimiraghien kape tokrei tanə, mine kape nimiraghien rerin.

⁹ Tukasəkeikei mishatətə nipig m-fam ye nəgkiarien əfrakis e yame ramni mə, ¹⁰ “Kwəsərəhu-pən nərigien kapətawə ye Kughen Miragh, yame ravəh miragh narmamə m-fam.” Mərig In ravəh miragh əfrakis narmamə yamə mine kishatətə iran. Ror məknekin mə kitawə kasarkut pik tuk niwhai-atuk-ien kapətawə nimiraghien.

¹¹ Narimnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mha-joun narmamə kin, mimə tukasəkeikei misəri-pən. ¹² Ik tamaruə əmə kirik, mərig rahas mə narmamə tuksəm əhu ik tukun. Mərig takəgkiar huvə kimi narmamə, mamor əmə norien atuatur, mamorkeikei narmamə, mamhatətə ye Kughen, pəh nəməhuak minə tuksəm nimiraghien kafam mə rhuvə, khakwasig kin ik. ¹³ Rikim tukriskai mə takaməkeikei maməvheikin Nəkwəkwə kape Kughen ye nimirə nəməhuak minə, maməvhag kimi əriə, mamni-ərhav Nəgkiarien kape Kughen, mamvən meriaji jakurə məm ik. ¹⁴ Timoti, nipig elda minə kimnharəhu-pən kwermiriə ye kapəm kapə, kini mhani-ərhav nəgkiarien kirik kape Kughen ye nikarin kafam, Kughen rimivəhsi-pre nirkunien kimik mə takor wok kafan. Takpəh nəpəhyen mə tukraməmir apnapig.

¹⁵ Takor wok a yerkim m-fam, mə narmamə tukharkun nisəmien mə kafam nimiraghien mine kafam wok ramaiyu huvə. ¹⁶ Takamarha huvə tuk nimiraghien kafam, mine nəgkiarien yame ik nakamhajoun narmamə kin. Mamarkut skai mə takor narimnar minə e, meinai tukmə nakor, kini takvəh miragh əmiə narmamə yamə mine kasətərig kin ik.

5

Nisaiyen nəməhuak minə

¹ Takpəh nəgkiar-skaiyen kimi nəhuaru minə; mərig takəgkiar huvə əmə kimi əriə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi rimim atuatur. Maməgkiar kimi nitamaruə minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi piam minə atuatur. ² Maməgkiar kimi nipiahuaru minə rəmhen kin yame

nakaməgkiar kimi nisinim atuatur. Kafam nəgkiarien mine norien minə kimi nipiraovin minə tiksın tukraməkeikei matuatuk əgkəp, rəmhen kin yame nakamor-pən kimi nowinim.

Nasituyen ye nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə

³ Nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə nasituyen rirkək, tukamarha huvə tuk əriə. ⁴ Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə kafan aikin tini uə mikipni, iriə tukasəkeikei mharkun mə wok e kape nəməhuak minə, in e tuksəkupən misarha huvə tuk kapəriə minə. Kughen, rikin ragien mə tuksor tai nasituyen minə kimi nisinriə minə mine rimriə minə mine ripriə minə. ⁵ Mərig nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə minə kharkək, iriə kasətigə əmə ye Kughen. Yeran mine yenpig, masəhuak kimi Kughen mə In tukrasitu irəriə. ⁶ Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə ramragh əmə tuk nərig-huvəyen ye nıpran, Kughen rıvəhsi-pən ta narpinien kimin. ⁷ Takni-ərhav nəgkiarien minə e kimi narmamə, mə tukpəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə. ⁸ Nəməhuak minə tukasəkeikei misarha huvə tuk kapəriə minə, kini misəkupən misarha huvə tuk kapəriə atuatur minə. Mərig tukmə kisəpəh, ramhajoun mə kwənhaukrekin-pən nımetairiə kimi nhatətəyen kapətawə. Iriə misahas rapita nəmə khapəh nisəhuakien.

⁹ Tukmə nakrai-pən nhag piraovin yame kamhə tan kin ye nəkwəkwə kape nasituyen, mə nıməhuak tukrasitu iran, kafan newk tukraməkeikei mapita 60. Kini kafan yerman kirikianə əmə apa kupən. ¹⁰ In piahwaru kirik yame kam-siai in tuk kafan norien huvə, mine nasituyen yamə mine in ramor, rəmhen kin yame in ramarha huvə tuk kafan kwajikovə minə; kini nıpig yepsipis minə khauə iman ikin, in ramor huvə əriə; kini mivəhsi-əhu atuk in masitu ye nəməhuak minə*; kini masitu ye yavən has minə; kini kafan nərigien riskai mə tukror wok yamə mine khahuvə.

¹¹ Mərig takpəh nırai-pən-ien nhag nipiraovin kamhə tan kin yamə mine khapəh nisəpihuaru-yen ye nəkwəkwə a. Tamə, kapəriə nərigien ramskai tuk narman rapita nərigien kapəriə tuk Yesu Kristo. Kini mhamə tuksarkurək min. ¹² Masəkapır promes en yame kimnhani-ta, kini Kughen tukrıvəhsi-pən narpinien kimi əriə.† ¹³ Kini takpəh nırai-pən-ien nhagriə meinai, nıpig kirik, kisarpah, mhavən, misarkurao yerkwanu minə, mamhani əmə nəgkiarien has.

* **5:10:** Nəgkiarien Gris ramni mə, “Kini raməkwi-ta nəmkimik ye nihi nəməhuak minə.” Ye norien e ramhajoun mə in piraovin kirik yame rawəhsi-əhu atuk in; kini rikin ragien tuk nasituyen ye narmamə. † **5:12:** Nıpig kirai-pən nhag piraovin kamhə tan kin ye nəkwəkwə e, in ramor promes kirik kimi Kughen mə tukripəh min narkurəkien.

Mamhani nikar jir, mamhani narimnar yame kapəriə nar kirik rirkək iran.

¹⁴ Mərig yakmə rhuvə mə nipiraovın kamhə tan kin yamə mine khapəh nisəpihuaru-yen tuksarkurək min. Mhapik kwajikovə minə. Misarha huvə tuk kapəriə minə. Kasor məknekin, mhapəh nhavəhsi-pəniən kwənmhan kimi tikmir minə tuk nhani-hasien ətawə. ¹⁵ Mərig nipiraovın tiksın yamə mine kinamhə tan kin əriə kwəsəpəh-ta Yesu Kristo mhakwasig əmə kin Setan.

¹⁶ Nipianəhuak minə tukasəkeikei misarha huvə kaha kapəriə yamə mine kamhə tan kin əriə, mhapəh nisəpəhu-pəniən əriə mə niməhuak tukrarha tuk əriə. Mərig tukmə piraovın yame kamhə tan kin, tukmə kafan nasituyen rirkək, niməhuak tukrarha huvə tukun.

Nisiaiyen elda minə

¹⁷ Nərokien mine nisaiyen yame kiwəhsi-pən kimi elda yamə mine kasarha huvə tuk wok kape niməhuak, tukreihuə. Kini tukreihuə pik tuk yamə mine kashajoun mamhani-ərhav Nəgkiariən kape Kughen. ¹⁸ Nərok kapəriə tukreihuə rəri-pən Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Nipig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nini-əhuyen.”[‡] (Dut 25:4) Kini ramni min mə, “Nipig yermamə kirik ramor wok, tukaməkeikei kərok in iran.”[§]

¹⁹ Tukmə yermamə kirikianə əmə ramni mə elda kirik rimnor nar kirik rapəh nəmhenien, takpəh nətərigien kin. Mərig tukmə yermamə kiraru uə kisisər kirhini, takətərig kin.*

²⁰ Kini tukmə elda kirik ramor nar has kirik mamripin, kini takəgkiar skai kimin ye nimri nəməhuak minə, mə narmamə tuksəm, khagin kin norien nar has minə. ²¹ Timoti, ye nimri Kughen, mine Yesu, mine agelo yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə, yakamor kwirig kimik mə takaməkeikei məri-pən nəgkiariən minə e. Takpəh norien ror pisin pən kimi yermamə kirik, marə, mor pisin-pən min kimi yermamə kirik. Mərig takamor rəmhen-əmhen əmə kimi narmamə m-fam.

²² Takpəh nhai-miren-ien tuk nərəhu-pəniən kwermim ye kapən kapə narmamə tuk nivəhsi-haktəyen əriə kamhavəh elda.

Mərig takaməmır isok tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah, tamə, nakmir min. Mərig or əmə nimraghien kafam ratuatuk ye nipig m-fam.

5:13: 2 Tes 3:11 **5:14:** 1 Kor 7:9 [‡] **5:18:** Dut 25:4 ramni mə tukmə nar miragh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukripəh nəviginiən. **§** **5:18:** Nəgkiariən e raməmır ye Luk 10:7. * **5:19:** Əmru Dutronome 19:15, Matiu 18:16 mine 2 Kor 13:1. **5:19:** 2 Kor 13:1 **5:20:** Efes 5:11

²³ Mərig in ai nīpig tiksın tīpim raməmhə, rapəh nəmhenien mə takamnım əmə nu. Mərig rhuvə mə takamnım kəskəh waen pəh raməsik-əhu nəmhəyen.

²⁴ Narmamə tiksın, kitawə kharkun mə iriə kasor təvhagə hah, kini mharkun mə Kughen tukror narpinien kimi əriə. Mərig tiksın, kapəriə təvhagə hah ramerkwaig ai taktəkun, mərig tuk nīpig kirik, tukpisəm kharkun. ²⁵ Rəmhen kin norien huvə minə. Tiksın, kitawə kasəm mharkun. Mərig tiksın aikin yame kaserkwaig ai taktəkun, mərig tuk nīpig kirik, tukpisəm əriə.

6

Nəgkiarien ramvən kimi slef minə

¹ Nəməhuak yamə mine iriə slef minə tukasəkeikei mhasiai namehuə kapəriə, tamə narmamə khani hah nhajounien kapətawə mine nhag Kughen. ² Nəfra. Slef minə, mine masta kapəriə yamə mine kasəhuak, kwənhauə piauriə minə. Mərig slef minə tukasəkeikei mhasiai masta kapəriə minə. Mərig tukasəkeikei misor wok yerkiria m-fam, meinai nəmə minə a iriə kasor wok atuə kin kapəriə, iriə nəməhuak minə; kasorkeikei əriə minə.

Nəgkiarien eikuə minə, mine narimnar huvə minə

Takamhajoun narimnar minə e mor kwirig kin kimi narmamə. ³ Mərig narmamə tiksın kishajoun nəgkiarien pisin kirik, mamhani neikuəyen ye nəgkiarien atuətuk kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norien yame Kughen rorkeikei. ⁴ Narmamə yamə mine kasəgkiar məkna kasausit, misətəwao pik. Maseno-eno tuk nhavəniən misəgkiar pik tuk nəgkiarien yamə mine kasəvi niemhaa, mine nəgkiarien yamə mine narmamə kasotgoh kimi əriə minə tukun. Kasor narmamə kasor jalus, miseikus kwhen kapəriə, mamhani hah nhagriə minə, misərig has əriə minə. ⁵ Kini nīpig m-fam, iriə kasor timət. In e norien kape narmamə yamə mine kapəriə nərigien rahas, iriə kwəsərwei ye nəgkiarien əfrakis. Iriə kamhani mə norien nəkwai Kughen in swatuk kirik tuk niwəhyen mane mine nautə.

⁶ Nəfra. Norien nəkwai Kughen in rhuvə pik. Tuksagien əmə, nar apnapig kapətawə nautə rikəskəh uə rehuə, ⁷ meinai nīpig kitawə kimisarha-pə ye tokrei tanə e, kini kimnhapəh nhawəhyen nar kirik mhauə. Kini nīpig tukhamhə iran, tukhapəh nhavəh-min-ien nar kirik mharerig. ⁸ Mərig tukmə nəviginien netawə mine neipən kapətawə rəmhen, kitawə kisagien. ⁹ Narmamə yamə mine kasorkeikei pik mə kapəriə

nautə tukreihuə, rimar əmə tuk əriə mə tukhamir. Rəmhen kin kwənməkuru yame rhotəəkən əriə ye nəkwai nimir kape nahasien. Ye nətəwaoyen kapəriə, kisorkeikei narimnar yame rahas tuk əriə. Kisorkeikei nar has ehua minə, nahasien rakətanim kin əriə tuksəmnim. ¹⁰ Meinai norkeikei-pik-ien mane, in nuknei nar has minə. Kini narmamə tiksın, kisorkeikei pik nautə, mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə, kini masor narimnar minə tiksın yame ramoriah rikiriə, kini misərig rahas kin.

Arer timtim

¹¹ Mərig, Timoti, ik yermamə kape Kughen, takap tuk nar has minə a. Mamarkut tuk natuatukien, mine norien nəkwai Kughen. Nhatətəyen kafam tukriskai. Takamorkeikei narmamə, mamərer tim tim nipig m-fam. Muə ik yermamə kape nəmərinuyen kirik. ¹² Narmamə kamharpəhu əriə minə tuk nar has minə. Mərig ik, takamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mivəh nimraghien rerin iran. Kughen rimnokrən kin ik mə takvəh nimraghien rerin nipig nimini-ərhav nhatətəyen kafam ye nimri narmamə. ¹³ Ye nimri Kughen, yame ravəhsi-pə nimraghien kimi narimnar m-fam, mine ye nimri Yesu Kristo yame rimini-ərhav nəgkiarien əfrakis ye nimri Pongjes Paelat, yakamni skai kimik məkneikin mə: ¹⁴ Takamor nəkwai nəgkiarien minə e, mipəh nipəhyen kirik, mivən meri-aji nipig Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukruə iran. Pəh kipəh nəm-pəniyen nar has kirik iram.

¹⁵ Yesu tukrirerig-pə min ye nipig yame Kughen rimirpen.

Kughen pisin əmə In ramarmaru ye narmamə m-fam.

Kamni vi vi In. In pisin əmə in king kape king minə fam.

In Yermaru kape yermaru minə fam.

¹⁶ In ramarə kape rerin. Mamarə ikin rhakak ikin; keinein nivən-pakə-yen tukun.

Kipəh nəmien In. Keinein nəmien In.

Pəh khawəh-sihaktə nhagin. Pəh In tukrarmaru ye nipig m-fam. Amen.

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə

¹⁷ Timoti, əgkiar skai kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə ye tokrei ptanə, mimə tukhapəh nisausit-pik-ien tukun. Mhapəh nisərhəhu-pən-ien nərigien kapəriə ye nautə, meinai nipig kirik nautə ramrirkək. Mərig pəh kisərhəhu-pən əmə nərigien kapəriə ye Kughen, meinai In ravəhsi-pə narimnar kimi ətawə, mə rikitawə tukragien. ¹⁸ Nautə kapəriə rehuə, mərig takəgkiar skai kimi əriə mə nasituyen kapəriə,

mine norien huvə minə kapəriə tukreihuə min. Kini mə tuksəwhai; mhapəh nisəptigien kin. ¹⁹Ye norien a, rəmhen kin yame iriə kasəwhai kəji narimnar huvə minə rehuə. Rəmhen kin kasor apnəpenə huvə tuk nimraghien yame tukripiuə. Kipihavəh nimraghien yame in nimraghien əfrakis.

Nəgkiarien infamien

²⁰Timoti, takamarha huvə tuk narimnar yame Kughen rimnərəhu-pre ye kwermim. Ap kini marer isok tuk nəgkiarien yamə mine nıpran rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiaiye Kughen, mine yamə mine kamhani neikuəyen ye Nəgkiarien kape Kughen. Nəgkiarien minə a khamə kamhawəh-sipə nirkunien. Mərig, nıkam. Kaseikuə. ²¹Mərig narmamə tiksın kamhakwasig kin nəgkiarien eikuə minə a, kini mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

2 Timoti

Nəkwəkwə yame ror kɪraru kɪn, yame Pol rɪmɪrai kimi Timoti

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Timoti

?Pa rɪmɪrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rɪmɪrai nəkwəkwə e.

?Rɪmɪrai ramvən kimi pa? Rɪmɪrai ramvən kimi Timoti. Kini in morkeikei mə nəməhuak mɪnə apa Efesas tʊksəvhəkɪn mɪn.

?Narəyen rɪmnhawor pən iran mɪne ye nɪpɪg rɪmɪrai? Japta infamien kape Ol Wok ramni mə nɪpɪg gavman kape Rom rɪmɪraptərəkɪn Pol apa Rom, kɪpəh nɪvəhsi-pənien in ye kalabus; kɪvəhsi-pən əmə in ye kafan nɪmə, kɪni mobael mɪnə kɪmɪsarha tukun apaikɪn, masarə iriə mɪn, mə in tukrɪpəh napien. Kini ai, gavman rɪmnher-yerhav kɪn, in rəriwək əmə kape newk kɪraru. Mərig nɪpɪg rɪmɪrai nəkwəkwə e 2 Timoti, gavman kape Rom rɪmɪvəhsi-pən mɪn in ye kalabus. Kalabus a ikɪn rahas pɪk ikɪn. Mərig Ol Wok rəpəh nəvsaoyen kɪn narɪmnar mɪnə a. Nɪpɪg nəkwəkwə a rɪmnor ta infamien, narɪmnar a rɪpior. Kalabus a in rəutən ikɪn, kɪni rɪskai tuk narmamə tuk nɪvənien mɪvaag pən kɪn. Luk əmə iriu mɪn. Mərig Pol rorkeikei mə Timoti tukruə məm in meinai in kafan fren atuaturuk. Kini morkeikei mə Timoti tukrɪpɪk nəkwəkwə mɪnə kafan muə.

?Rɪmɪrai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rɪrkun mə pəh nien mə tuktu gavman tukrhopni in. Ror məkneikɪn in rɪmɪrai nəkwəkwə e tuk nərəhu-pənien nɪməhuak ye kwermi nəməhuə pɪsɪn mɪnə tɪksɪn rəmhen kɪn Timoti. Nɪpɪg əutən mɪnə kamhauə tuk nɪməhuak, kɪni Pol rorkeikei mə Timoti tukramraptərəkɪn Nəvsaoyen Huvə, kɪni mərer tɪmtɪm ye nhatətəyen kafan, kɪni mɪpəh nɪgɪnien kɪn nɪni-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, mərer matuk tuk nərigien nəmhəyen ye nɪpran tukmə nahasien ruə.

Pol rɪmɪnə nəkwəkwə e, ramvən kimi Timoti

¹ Timoti. Yo Pol. Kughen rɪmɪrpen-ta yo mə yo aposol kɪrɪk kape Yesu Kristo. Kini mher-pə kɪn yo mə jaknɪ-ərhav promes kafan kape nɪmraghien rerɪn ye Yesu Kristo.

² Yakamrai nəkwəkwə e kɪmɪk, Timoti. Timoti, ik narɪk yame yakorkeikei pɪk. Pəh Kughen, Rɪmtawə, mɪne Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nɪhuvəyen, mɪne norkeikeiyen mɪne nəmərinuyen kɪmɪk.

Pol ravəhsi-haktə nətərigien kape Timoti

³ Nipig m-fam, yenpig mine yeraan, yakaməhuak tuk ik, kini mamni vi vi Kughen tuk ik. Kini yo, yakor wok kafan rəmhen kin yame ripik minə kimisor, kini yakirkun mə norien has kirik rirkək irak. ⁴ Rikik raməsik nehe nimrim, kini yakorkeikei pik mə jakəm min ik, pəh rikik tukragien. ⁵ Rikik raməsik nhatətəyen əfrakis kafam, rəmhen kin yame kafam kaha e Loes mine nisinim e Yunis kimirivəh. Kini yakirkun mə taktəkun ai, ik min nakavəh nhatətəyen a. ⁶ Kughen rimivəhsi-pre nirkunien kimik tuk norien wok kafan nipig yimnərəhu-pre kwermik iram. Kini, yakamuh rikim mə takher nap yerkim tuk norien wok a. ⁷ Meinai Kughen rimipəh norien rikitawə rigin, mərig rimnor rikitawə mə tukramətgah, mamorkeikei, mamor norien yamə mine in rirkun mə kisatuatuk.

⁸ Kini mərig ik, takpəh naurisien tuk nini-ərhavyen Yesu Yermaru, kini mipəh naurisien kin yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhagin. Yakamərig nəmhəyen tuk Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəsaninien kimik, takaməkeikei mor rəmhen kin yame yo yakamor.

⁹ Kughen rimivəh miragh ətawə mokrən kin ətawə tuk nimraghien yame ratuatuk, kini nar a, pəh nien mə nar kirik yame kitawə kasor.

Mərig In ramor ye kafan atuk nətərigien, mine nihuvəyen kafan.

Nipig rimipəh nor-hanəyen tokrei tanə,

mərig In rimirpen-ta Yesu Kristo mə tukrivəhsi-pə nihuvəyen a.

¹⁰ Mərig taktəkun ai, In rimnor əpu nihuvəyen a kimi ətawə ye nuəyen kape Yesu Kristo, yame rimivəh miragh ətawə.

In rimnor takun nimhəyen ye nəsaninien kafan, mivəhsi-pə Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame ramhajoun ətawə kin nimraghien rerin.

¹¹ Kini Kughen rimirpen yo mə yo yəgkiar kirik, mine aposol, mine yhajoun, mə jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə a.

¹² Ror pən, yakamərig pik nəmhəyen ye niprak tukun. Mərig yakpəh naurisien, meinai yakwirkun-ta mə Pa e yakamhatətə iran. Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen tuk naha nhagin yame In rimnərəhu-pə ye kwermik mamvən meriaji Nipig Kwasig.*

1:3: Wok 23:1

1:5: Wok 16:1

1:6: 1 Tim 4:14

1:7: Rom 8:15

1:9:

Efes 2:8-9; Taet 3:5

1:10: Hib 2:14

1:11: 1 Tim 2:7

* 1:12: Swatuk

pisin kirik tuk nukrekin-ien v. 12: "Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen naha nhagin yame yo yakamərəhu-pən ye kwermim mivən meriaji Nipig Kwasig."

¹³ Timoti, takətərig kin nhajounien atuatur kafak, mikwasig kin swatur kirikianə əmə, mamraptərək kin nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo. ¹⁴ Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə tukramasitu iram, mə takarha-huvə tuk nar huvə yame Kughen rimnərəhu-pre ye kwermim.

Pol ramni vi vi Onesiforas

¹⁵ Timoti, ik nakirkun mə yo minə tiksın apa kwənmhan a Tarki, iriə kwərə mir e Fugelas mine Hemogenes, iriə m-fam kwəsapitan kin yo.

¹⁶ Mərig pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimi Onesiforas mine kafan minə. Meinai nipig ripsaah, rinamasitu irak mivəhsi-haktə nətərigien kafak. Kini mipəh naurisien mə kimivəhsi-pən yo ye kalabus. ¹⁷ Nəfra, nipig in rimauə Rom, mamarhakın yo, marhakın muə meriaji-pə məm yo. ¹⁸ Kini nakirkun min mə in rimnasitu pik ye narimnar ripsaah apa Efesas. !Pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimin ye Nipig Kwasig!

2

Norien kape mobael huvə kape Yesu Kristo

¹ Timoti, narik, pəh Kughen tukror rikim rəsanin ye nihuvəyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo. ² Naknərig-ta nhajounien kafak yamə yakavəhsi-ərhav ye nimri narmamə khapsaah. Vəh nhajounien en, mərəhu-pən ye kwermi narmamə tiksın yamə mine narmamə kashatətə irəriə, mə iriə tukharkun nishajounien narmamə minə min tiksın kin. ³ Nipig nahasien ramuə tuk ətawə, takaməkeikei mərər tim tim rəmhen kin mobael huvə kirik kape Yesu Kristo. ⁴ Rəmhen kin mobael kirik to rapəh norien narimnar yame narmamə apnapig kasor, mərig in ramor əmə nəkwai kapten kafan. ⁵ Rəmhen kin yermamə yame ramaiyu mə tukrapita mivəh nərok iran, tukraməkeikei məri-pən fam loa minə kape naiyuyen, tamə ripəh nivəhyen nərok iran. ⁶ Ratuatur əmə məkneikin, mə yermamə yame ramor pik wok ye nəsimien, in tukrəkupən mivəh kwənkwan. ⁷ Rhuvə mə rikim tukraməsik nəgkiarien kafak, meinai Yesu Yermaru tukrasitu iram tuk nirkunien niprai nəgkiarien minə e.

⁸ Rikim tukraməsik kwənərəus kirik kape King Deved, Yesu Kristo, In a Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini in e Nəgkiarien Huvə yame yakamni-ərhav. ⁹ Mərig kamor yo yakamərig nəmhəyen tuk Nəgkiarien Huvə a, kamarkis-ətərikin yo kin jen rəmhen kin yemə has kirik. Mərig

keinein narkis-ətəṛəkin-ien Nəgkiarien kape Kughen. ¹⁰ Ror məkneikin mə yakamərer tim tim ye nəmhəyen minə fam tuk narmamə yamə minə Kughen rimirpen əriə, mə Yesu Kristo tukrivəh miragh əriə, tuksarə iriə Kughen ye nikhakien kafan kape rerin.

¹¹ Nəgkiarien e raməfrakis mə,

Tukmə kitawə khauə kirikianə ye Yesu Kristo ye nimhəyen kafan,

kini In tukrivəh miragh min ətawə.

¹² Tukmə kasərer timtim,

kini kitawə tuksarmaru kitawə min.

Tukmə kitawə khaukrekin-pən nimetaitawə kimin,

Kini In tukrukrekim-pən nimeitaan kimi ətawə.

¹³ Tukmə kitawə kasəkapir pawk nəgkiarien kafan,

mərig In tukraməkeikei mor, meinai In to rapəh nakapirien kafan nəgkiarien.

Norien atuaturuk kape nhajounien Nəgkiarien kape Kughen

¹⁴ Takuh riki narmamə kin nəgkiarien minə e. Kini mamor kwirig kimi əriə ye nimri Kughen mə iriə tukhapəh nisotgohyen tuk nəgkiarien apnapig. Kisotgoh, ripəh nasituyen ye yermamə kirik; mərig ramoriah əmə narmamə yamə mine kasətarig kin. ¹⁵ Arkut skai mə norien kafam tukrhuvə, rəmhen kin yermamə yame ravhirəkin nar, yamə to rapəh naurisien tuk kafan norien. Tukmə nipig Kughen rəm kafam wok, In rirkun neighanien kin, meinai nakamhəjoun atuaturuk nəgkiarien kape nəfrakisien. ¹⁶ Apəh kini marer isok tuk nəgkiarien yamə mine nipairiə rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiaiye Kughen, meinai narmamə yamə mine kasəgkiar məkna, kamhavən isok pik tuk Kughen. ¹⁷ Kini nhajounien kapəriə rəmhen kin nimap pien kirik yame raməmhir, mamehuə pik. Kwərə mir kiraru irəriə: Haemeneus mine Faelitas. ¹⁸ Iriu kimiravən isok tuk nəfrakisien, marəni mirəmə, “Kughen rimnor ta narmamə kamhamragh min ye nimhəyen, kini to ripəh nor-min-ien irətauwə tuk nipig kirik.” Kwərə mir ai kworiah nhatətəyen kape narmamə tiksın. ¹⁹ Mərig nar apnapig əmə, səpaag ye nimə yame Kughen rimnərip ramərer tim tim. Kini rimirai-pən nəgkiarien kirik iran mimə, “Kughen Yermaru rirkun narmamə kafan minə,”

(*Nam 16:5*)

mine, “Narmamə yamə mine kamhani mhamə iriə narmamə kape Yermaru, tukasəkeikei misapəh norien has minə.”

²⁰ Ætærig-ru. Ye nimæ kape yermamæ yame kafan nautæ ripsaah, plet mine besin pisin pisin minæ khapsaah. Kamor tiksın kin gol, tiksın kin silva, tiksın kin nai, tiksın kin kapier. Kampik tiksın, kamætu-pæn nar huvæ æmæ iran. Kampik tiksın, kamætu-pæn nıræsıg iran. ²¹ Ræmhen kin narmamæ. Tukmæ kihvi-ta nıræsıg yerkiria, khauæ misæmhen kin plet uæ besin yame kamætu-pæn nar huvæ iran. Kısatuatuk, mharkun nisorien wok ehua kape Kughen. Masarer matuk tuk norien nar huvæ minæ.

²² Aiyu mivæn isok tuk norien has yamæ mine kamhauræ yerki nitamaruæ. Kini mamæri-pæn huvæ swatuk kape norien yame ratuatuk, mine nhatætayen, mine norkeikeiyen, mine næmærinuyen. Æri-pæn swatuk a kimia narmamæ yamæ mine nakasaiyoh Yesu Yermaru kin nasituyen, yerkimia yame rhuvæ. ²³ Ap mivæn isok tuk nægkiarien ætawao yamæ mine niprairia rirkæk. Nægkiarien minæ e kamhavi-pæ æmæ timæt tuk notgohyen. ²⁴ Mærig yorwok kirik kape Yesu Yermaru tukripæh notgohyen, mærig tukramækeikei mor huvæ pæn kimi narmamæ m-fam, kini tukramækeikei muæ ræmhen kin yermamæ kape nhajounien, kafan nætærigien tukrapomh. ²⁵ Kini tukmæ narmamæ tiksın kamhani hah kafan nhajounien, in tukramækeikei meiwaiyu, mamævhag kimi æria. Tukmæ ror Kughen tukreighaan kin æria mæ iria tuksarar ye nærigien kapæria tuk tævhagæ hah, mæ iria tukharkun næfrakisien. ²⁶ Pæh iria tukhauæ min ye nætærigien huvæ, kini misæta ye kwænækuru kape Setan, yame ramraptæra kin æria, kasor nækwan.

3

Kwasig ikin Yesu tukruæ mækir narmamæ, nahasien tukruæ

¹ Kini takamækeikei mirkun min narimnar e: Nipig Kwasig tukruæ ipakæ, nipig æutæn minæ tukhauæ. ² Meinai, narmamæ tukasærig æmæ æria, misorkeikei pik mane. Misausit, mhavæhsi-haktæ atuk æria. Mamhani hah narmamæ, misæsik nækwai nisınria minæ mine rimria minæ, mhapæh nhani-viviyen narmamæ tuk nasituyen, mhapæh nhasiayien Kughen. ³ Norkeikeiyen kapæria tukrirkæk. Tukhapæh nisæru-kinien tævhagæ hah yamæ kamor iræria. Tuksoriah nhag narmamæ. Mhapæh nisarha-huvæyen tuk nimraghien kapæria. Rikiria tukragien tuk noriahyen yermamæ. Tuksæmækin nar huvæ minæ. ⁴ Iria kæut kæsua minæ. Tuksor narimnar ye nætæwaoyen. Mhavæhsihaktæ atuk æria. Misorkeikei narimnar tuk nærig-huvæ-yen ye niprairia, mærig tukhapæh

nisorkeikeiyen Kughen. ⁵ Tukhasigəvin əmə nəhuakien, mhapəh niseighanien mə Kughen tukrivəh yerkiria.

Yuvən isok tuk narmamə kasor məkna ⁶ meinai kamhavən yerkwanu minə, masor nar iko tuk nhavi-ta-yen nərigien kape nipiraovin yamə mine kapəria nərigien rapəh niskaiyen. Təvhagə hah kape nipiraovin minə a rəmhen kin kajipə pam. Rikiria rivən tuk norien hah, kini ravi-əhu əria. ⁷ Iria kasətərig kin nhajounien pisin pisin, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Nəgkiarien Əfrakis kape Kughen tuk nipig kirik.

⁸ Apa kupən, kwərə mir a Janes mine Jambres* kimawəsik nəgkiarien kape Moses, kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə minə tiksin kisəsik nəgkiarien əfrakis kape Kughen. Narmamə minə a, nərigien kapəria rinahas. Nhatətəyen kapəria rapəh nəmhenien. ⁹ Mərig nhajounien eikuə kapəria to rapəh nərerien ror tu, meinai tukpiəm əpu nətəwaoyen kapəria, rəmhen kin kwərə mir a Janes mine Jambres.

Mə Timoti tukrəri-pən norien kape Pol

¹⁰ Mərig ik, Timoti, nakaməri-pən kafak nhajounien, mine norien kape nımraghien kafak, mine naha nhagin yame yakmə jakor, mine kafak nhatətəyen, mine nətərigien apomh kafak, mine kafak norkeikeiyen, mine nərer-tim-timien kafak. ¹¹ Ik nakwırkun-ta nipig əutən yamə mine kimnhauə ye nımraghien kafak, mine norien has yamə mine kimnor irak. Nakırkun norien əutən yamə mine kimnor irak apa Antiok mine Ikoniam mine Listra. Mərig Yesu Yermaru rımırəhsi-ta yo ye narımnar m-fam a. ¹² Mərig, nəfrakisien: Tukah narmamə m-fam yamə mine khamə tuksor kirikianə iria Yesu Kristo, masor nəkwai Kughen. ¹³ Kini mərig nəmə has minə, mine narmamə kape neikuəyen, iria tuksor norien has, mhapən, masor yame rahas əgkəp. Tukameikuə irəria, kamhavən maseikuə ye narmamə.

¹⁴ Mərig ik, Timoti, ik nakwırkun huvə ta əmawə yamə mine yakshajoun ik. Ror pən takaməkeikei məri-pən əmə narımnar yamə mine yakshajoun ik kin, yamə mine nakamni nəfrakisien irəria. ¹⁵ Ye nəkəskəhyen kafam muə meriaji-pə taktəkun, nakwırkun-ta Nəkwəkwə kape Kughen e yame rirkun nivəhsi-preyen nirkunien kimik mə takhatətə ye Yesu Kristo mə Kughen tukrivəh mıragh ik. ¹⁶ Nəgkiarien m-fam ye Nəkwəkwə kape Kughen kamhasi-pən ye nəkwai Kughen əmə, kini misasitu irətawə. Mishajoun ətawə, mamhani-ərhav norien has minə kapətawə, masərəhu atuatur ətawə, kini

3:5: Mat 7:15,21; Taet 1:16 * **3:8:** Eks 7:11, 22, 9:11. **3:11:** Wok 13:50; 14:5; 14:19 **3:11:** Sam 34:19 **3:12:** Mat 16:24; Jon 15:20; Wok 14:22

mishajoun ətawə kin norien yamə mine kisatuatuk. ¹⁷ Kisasitu irətawə məkneikin: Kitawə narmamə kape Kughen minə, tukhavəh nasituyen minə fam a, kini mhauə narmamə yamə mine kharkun nisorien wok huvə minə m-fam.

4

¹ Timoti, jakvəhsi-pre nəgkiarien keikei kirik kimik ye nimri Kughen mine Yesu Kristo yame tukruə məkir narmamə m-fam, iriə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhəhə-ta. Yesu e natukruə mamarmaru; ror pən, yakavəhsi-pre nəgkiarien keikei e mimə: ² Ni-ərhav nəgkiarien kape Kughen, kini arer matuk tuk nini-ərhavyen, nar apnapig mə rimar əmə uə rəutən. Ərəhu atuatuk norien kape narmamə, kini ni-ərhav norien has minə, kini mivəhshihaktə nətərigien kape narmamə. Takamor wok minə e, kafam nətərigien tukrapomh, kini kafam nhajounien tukratuatuk mihuvə. ³ Takaməkeikei mor məkneikin meinai, nīpig yame ramuə, narmamə tuksəpəh nəgkiarien atuatuk, misəri-pən əmə nərigien kapəriə, mamhavəh namhajoun pisin pisin yamə mine kamhani-ərhav əmə nəgkiarien yame narmamə rikiriə ragien tukun. ⁴ Tukhaukreikin-pən nīmətirgiriə tuk nəgkiarien əfrakis, mhavən misətərig kin kwanage eikuə minə.

⁵ Mərig ik, arha huvə tuk kafam nərigien nīpig m-fam, nar apnapig mə narimnar pisin pisin minə kamhauə ye nimraghien kafam. Nīpig nahasien tukramuə tuk ik, takamərer tim tim. Kini yuvən, markurao, mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə. Kini takaməkeikei mamor fam wok yame Kughen ravəhsi-pre kimik mə takor.

⁶ Mərig yo, pəh nien mə tuktu, yakmhə. Nīmraghien kafak ruauə rəmhen kin nar miragh kirik yame kivaan əru tuk nini-vi-vi-yen Kughen. ⁷ Yo, yimnamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mamaiyu huvə meriaji naiyuyen infamien; yakwəaptəəkən nhatətəyen kafak. ⁸ Yermamə yame ramaiyu mapita, kəvhəvhao-pən kimin rəmhen kin nərok kafan. Kini Yesu Yermaru, In raməkir huvə narmamə, məkir nīmraghien kafak, mə ratuatuk. Mor apnəpeinə tuk nərok kafak. Kini pəh nien mə yo pisin əmə, mərig tukrivəhsi-pən kimi narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei mamhawhin mə In tukruə min.

Pol raməvsao kin kafan minə tiksın

⁹ Timoti, arkut skai mhai miren muə məm yo, ¹⁰ meinai kwən a Demas rorkeikei pik nīmraghien kape tokrei tanə e, marar, mapta kin yo, mivən apa Tesalonaeka. Kini kwən a

Kresens ruavən ta apa Galesia*, kini Taetas ruavən ta apa Dalmesia. ¹¹ Kini taktəkun ai, Luk pisin əmə ramarə kimru min. Rhuvə mə takrauə kimiru Mak, meinai in tukrasitu irak tuk wok kafak. ¹² Mərig yimnher-pən ta kin kwən a Tikikas apa Efesas. ¹³ Tukmə nipig nakamuə, takaməkeikei mirəh neipən a yame yimnərəhu raməmir apa imei Kapas, apa Traos. Rhuvə mə takpik min kafak nəkwəkwə minə muə. Mipəh nəru-kinien nəkwəkwə yamə mine kimnor kin tiki nani, mipik, muə.

¹⁴ Mərig kwən a Aleksanda, in yermamə kape norien wok ye aean, in rimnor rahas-pə kimi yo. Yesu Yermaru tukrivəhsipən tai norien kafan. ¹⁵ Mərig ik min takamərig ik tuk kwən a, meinai in rimnaməsik pik nəgkiarien kapətawə.

¹⁶ Kini nipig kimisəkupən misərip yo ye kot, yimini-ərhav nərigien kafak, kini yermamə rirkək tuk neighanien kin kafak nəgkiarien. Mərig kafak narmamə minə kimisap, misəpəh yo. (Pəh Kughen tukripəh norien tai norien kapəriə). ¹⁷ Mərig nipig a, Yesu Yermaru, In raməmir kimru min, mivəhsi-pə nirkunien kimi yo mə jakni-ərhav huvə Nəgkiarien Kafan, mə nəmə tanə pisin pisin minə tuksərig. Yemehuə kape kot ipakə əmə rimə tukrivəhsi-pə narpinien kimi yo mə jakaməkeikei mimhə, mərig Yesu Yermaru rimivəh miragh yo.[†] ¹⁸ Kini In tukrivəhsi-ta yo tuk nahasien fam yamə mine kimə tukor irak. Mamraptərəkin huvə yo, mivəh yo mivən ye rao ye neai. Pəh khavəh-sihaktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

Nəgkiarien infamien

¹⁹ Yakamni rhuvə tuk Akwila mine piraovin kafan Prisila, mine Onesiforas mine kafan minə. ²⁰ Kwən a rimnaməmir apa Korin. Nipig yimitərhav apa Maelitas, mipəh Trofimas raməmir, meinai in ramhə.

²¹ Timoti, arkut skai mhai miren muə eikin e kwasig ikin nipig kape nokieyen.

Yubulas mine Pudens mine Linus mine Klodia, mine nəməhuak minə fam kamhani rhuvə pre tuk ik.

²² Pəh Yesu Yermaru tukramarə kimiru min. Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

* **4:10:** Tukmə ror Kresens rimavən apa Spen. **4:11:** Wok 15:37-39; 2 Kor 8:23; Kol 4:14 **4:13:** Wok 20:6 **4:14:** Aes 59:18; Rom 2:6 † **4:17:** Pol rimə, “Yesu rimirəhsi-ta yo ye nəkwai laeon.” **4:19:** Wok 18:2; 2 Tim 1:16-17 **4:20:** Wok 19:22; 20:4; Rom 16:23

Taetas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Taetas

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e

Taetas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Pol rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas. Taetas in yemə Gris kirik yame rhatətə ye Kristo. Pol rimivi-pə in ramni nəfrakisien ye Yesu. Kini Taetas rimnor wok ripsaah iriu Pol rəmhen kin Timoti. Kamni nhagin rehuə ye Niutesteman.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Pol mine Taetas kimiravən ye kwaji tanə e Krit, kini iriu kimirərikakun niməhuak kirik aikin. Kimirərikakun niməhuak, Pol rier min, mipəh Taetas raməmīr mə tukror infamien ye wok a. Krit in kwaji tanə kirik yame rukwar kin norien has minə, rəmhen kin in e narmamə kaseikuə pik nipig mifam, masəvigin pik, misarpah pik. Tiksin khauə ye niməhuak mamhani nəgkiarien eikuə ripsaah, mishajoun əmə tuk mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rorkeikei mə tukra-situ ye Taetas tuk kafan wok apa niməhuak apa Krit. Taetas tukraməkeikei mivəhsi-haktə narmamə mə tukhauə elda minə ye niməhuak. Kini Pol raməvhag kimi Taetas mə tukrha-wor pən iran mine kimi narmamə yamə mine khapəh nisəri-pəniēn nərigien kafan. Kini mivəhsi-pən nəgkiarien tiksin kape nhatətayen mine nəriwək-atuatuk-ien. Kini mimə Tae-tas tukrətapig huvə kin nəmhajoun eikuə minə. Nəgkiarien infamien ramni mə Pol tukrher-pə yermamə kirik yame tukrivəh tamhek Taetas, pəh Taetes tukruə tuk Pol mamasitu iran.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas

¹Taetas, yo Pol. Yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yo, yorwok kirik kape Kughen, kini yo aposol kirik kape Yesu Kristo. In rimirpen yo mə jakasitu ye narmamə yamə mine Kughen ruirpen-ta əriə mə kafan minə, mivəhsi-haktə nhatətayen kapəriə, masitu irəriə mə tukharkun nəgkiarien əfrakis, mhauə misor nəkwai Kughen. ²Kitawə kharkun nəfrakisien a, kini mishatətə iran. Kini misərəhu-pən nərigien kapətawə mə tukhavəh nimraghien rerin, meinai in apa kupən kupən, nipig Kughen rimipəh nor-hanəyen nar kirik, mərig In ruirpen-ta nimraghien rerin a. Kini Kughen, In to rapəh neikuəyen. ³ Kini ye nipig atuatuk kafan, nəgkiarien

kafan ruauə ye nikhakien, meinai Kughen yame rimivəh miragh ətawə rimnərəhu-pə wok e ye kwermik, miwəhsi-pə nəgkiarien kirik mə jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə kafan kimi narmamə.

⁴ Taetas, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen mine nəmərinyen kimik.

Norien yame Taetas rimnor apa Krit

⁵ Nipig yimatərhav ye tanə a Krit, mamapəh ik nakaməmır, mə takaməkeiki mor infamien ye wok yame ramswin hanə, mivəhsi-haktə elda minə kape niməhuak yerkwanu minə fam ye tanə Krit, rəmhen kin yame yimini-pre ta tuk ik. ⁶ Mərig elda, to kipəh nəm-pənien nar hah kirik iran. In, kafan piraovin kirikianə əmə. Kafan kwajikovə minə tukasəkeiki mishatətə ye Kughen, mhapəh nisor-apnapigien nar, mhapəh nisəsikien nəkwai rimriə mine nisiriə, tamə kini hah əriə tukun. ⁷ Elda* to kipəh nəm-pənien nar hah kirik iran meinai Kughen rimnərəhu-pən wok ehua ye kwermın. Pəh nien mə in yermamə yame kapən kapə riskai pik. To niemha ripəh nhai-aihuayen. Pəh nien mə in yermamə kape napsien kin ninimien mine nəmhokien mine neikuəyen tuk nivəhyen mane. ⁸ Mərig kafan nimraghien tukraməkeiki mor məkneikin: In ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin, morkeiki mə tukramor norien yame rhuvə, mamor narimnar ye nirkunien. Norien kafan ratu-atuk. Ramarha huvə tuk kafan nimraghien. ⁹ Tukraməkeiki mamraptərəkin tim tim Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame kimnhajoun in kin, pəh in tukrəvhag kimi narmamə kin nəgkiarien atuutuk, kini mapita narmamə yamə mine kamhani hah nhajounien kafan.

¹⁰ Vəh-si haktə elda tiksin meinai ikin aikin a, narmamə khapsaah kimishaktə mashorukun Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Masəgkiar pik, nipran rirkək, miseikuə, masəvi kimi narmamə. Iriə khapsaah kwənərəus kape nəmə Is-rel.† ¹¹ Tukaməkeiki kətapig kin nəgkiarien kapəriə, meinai nhajounien kapəriə ramoriah narmamə tiksin kamhamir iriə kapəriə narmamə minə. Nhajounien kapəriə rapəh nəmhenien. Kashajoun məkna miseikuə tuk niwəhyen mane. ¹² Rəmhen kin kwən Krit kirik kupən, in profet kirik kapəriə, rimini mə, “Nəmə Krit, iriə narmamə kape neikuəyen nipig m-fam. Kəsəmhen kin kuri aparu minə. Kini iriə kasarpah, nipig

1:4: Rom 1:7; 2 Kor 8:23; Gal 2:3 * 1:7: Uə pasta. 1:9: 1 Tim 3:2-7; 2 Tim 2:24-26 † 1:10: Uə, iriə khapsaah kape kwhen e kamni kimə “Sakomsaes” yame ramni mə tukaməkeiki kəsik pən Kristin minə. 1:10: 1 Tim 4:7

m-fam misorkeikei əmə mə tuksəvigin.” ¹³ Mərig nəgkiarien kape profet e, in ror nəfrakisien kin. Kini ror məkneikin, mə takni-əhu nəməhuak minə mə tukhapəh nisətarigien kin nhajounien kapəriə, pəh nhatətəyen kape nəməhuak minə tukriskai. ¹⁴ Ətapig kin əriə mə tukhapəh nhavəhyen kwan- age eikuə minə kape nəmə Isrel kupən, mhapəh min nhak- wasigien kin narmamə yamə mine kwəsəta ta ye nəgkiarien əfrakis. ¹⁵ Meinai, narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimri Kughen, nar rirkək yame tukror əriə kasəmkimik. Mərig nar- mamə yamə mine kasəmkimik ye nimri Kughen, meinai iriə khapəh nishatətəyen ye Yesu, kini norien kirik rirkək yame tukror əriə kisatuatuk. Ror məkneikin mə nərigien kapəriə ramvən əmə tuk nahasien, kaseinein nəkirien norien minə. ¹⁶ Iriə kamhani mə kharkun Kughen, mərig norien kapəriə ramhajoun mə kaseikuə, kwənhaukreikin-pən nımətairiə kimi Kughen. Iriə nəpnaihyen kapəriə rahas. Kasəsik nəkwai Kughen, kini mhapəh nisəmhenien mə to kisor nar huvə kirik.

2

Nəvhagien ramvən kimi nəməhuak minə

¹ Mərig ik, Taetas, takaməkeikei mhajoun narmamə ye nhajounien yame raməri-pən huvə nəgkiarien atuatuk. ² Əvhag kimi nəwharu minə mə tuksarha huvə tuk nımraghien kapəriə nıpig m-fam, masor narimnar ye nirkunien. Nımraghien kapəriə tukraməkeikei matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əriə. Takəvhag kimi əriə mə tukasəkeikei mışhatətə ye Kughen, misorkeikei narmamə, misərer tim tim ye nıpig mifam.

³ Kini ye norien kirikianə əmə min, takaməkeikei məvhag kimi nıpiəwharu minə mə ye narəyen kapəriə tukhasiai Kughen. Mə tukhapəh nisoriahyen nhag narmamə, mhapəh nisapisien kin nınimien. Mərig tukasəkeikei mışhajoun nar- mamə kin nımraghien atuatuk. ⁴ Tuksarə huvə məknenkin, mharkun nhajounien nıpiraovin min tiksın kin swatuk yame iriə tuksorkeikei kapəriə narman mine kwajikovə kapəriə minə. ⁵ Nıpiahuaru tukshajoun min nıpiraovin tiksın mə tuksarha huvə tuk nımraghien kapəriə, kini kapəriə nımakuə kirikianə əmə. Mə tuksarha huvə tuk rukwanu kapəriə, misor rhuvə pən tuk narmamə, mhasiai narman kapəriə, tamə kini hah nəgkiarien kape Kughen.

⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, takaməkeikei məvhag kimi nitamaruə mə tukasarha huvə tuk nımraghien kapəriə. ⁷ Pəh tuksəm nımraghien kafam mə rhuvə, khakwasig kin ik.

Nipig nakamhajoun, nımraghien kafam tukraməkeikei matuatuk, mor nəgkiarien kafam rı pam. ⁸ Ik takaməkeikei mini əmə nəgkiarien əfrakis yame narmamə tukhapəh nisəmien nimeitam tuk nəgkiarien kafam, mhani hah ik. Pəh tukror kafam tikmir minə kisauris, meinai khapəh nisəmien norien has kirik iram, kini mhapəh nhaniyen nar has kirik irəta wə.

⁹ Əvhag kimi slef minə mə taksor nəkwai kapəriə namehuə minə, ye narımnar m-fam, mhasiai əriə, mhapəh nhaniyen tai nəgkiarien kape namehuə minə kapəriə, ¹⁰ mhapəh nisəkrəhyen kimi əriə. Mərig nipig mifam, tukasəkeikei masor nar yame ratuatuk ye nımri namasur kapəriə, mə tukhani nəfrakisien ye kapəriə wok. Ye norien yame taksor narımnar fam, tukshajoun mə nəgkiarien kape Kughen yame rimivəh miragh əta wə, in ratuatuk mihuvə.

¹¹ Hajoun narımnar mifam a, meinai Kughen rimnautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi narmamə mifam, məhitə ye swatuk yame tukrivəh miragh əriə iran. ¹² Nihuvəyen a kape Kughen ramhajoun mə nipig kitawə kasarə ye tokrei tanə, tukasəkeikei misəpəh nəri-pəniyen norien has minə mine narımnar has minə kape tokrei tanə yamə mine kashaktə yerkitawə. Masəkeikei misarha huvə tuk nımraghien kapəta wə, misor nəkwai Kughen. Nımraghien kapəta wə tukraməkeikei matuatuk. ¹³ Nımraghien kapəta wə tukraməkeikei mor məknekin, kitawə tukaseito kin nipig yame Yesu Kristo tukruə iran. Yesu e, In Kughen kapəta wə yame rimivəh miragh əta wə. ¹⁴ Moriah kafan nımraghien marpin nımraghien kin kapəta wə, mirəhsita əta wə tuk nahasien mifam. Məspir əta wə mə kitawə tukhauə kafan narmamə yamə mine kasorkeikei əmə nar yame rhuvə.

¹⁵ Narımnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhajoun narmamə kin. Ik nakvəh nehuəyen tuk nəvhagien mine norien kwirig kimi narmamə. Rahas mə narmamə tuksəm əhu ik.

3

Norien kapə nəməhuak minə

¹ Taetas, takəvhag kimi nəməhuak minə mə tukhasiai namehuə minə, mine gavman kapəriə. Masəkeikei masor nəkwairiə, kini masərer matuk ye nipig mifam tuk norien nar huvə minə. ² Mhapəh nisoriahyen nhag narmamə, mərig pəh misərhə nəmərinuyen, masor huvə pən kimi narmamə, mhavəh-si-əhu nərigien kapəriə, mhasiai narmamə m-fam.

³ Meinai in apa kupən, kitawə min kimisəṭəwao, miseinein nəfrakisien, mhapəh nisorien nəkwai Kughen. Təvhagə hah rimmarmaru irəṭawə mor əṭawə kisorkeikei nahasien, misorkeikei əmə narimnar tuk nərig-huvə-yen ye nīpraitawə. Rikitawə rimməkrəh kin nautə kape narmamə, kini kitawə misor hah pən kimi narmamə. Narmamə kimisəməkin əṭawə, kini kitawə kisəməkin əṭawə minə.

⁴ Mərig Kughen yame rimivəh miragh əṭawə, nihuvəyen mine norkeikeiyen kafan kratərhav-pə.

⁵ Mərig pəh nien mə In rimivəh miragh əṭawə tuk norien atuətuk minə kapəṭawə. !Nikam! In rimivəh miragh əṭawə ye norkeikeiyen kafan.

Rimnaikwas irəṭawə tuk norien has kapəṭawə, kisarha huvə min, Nanmin Rhakə rimnow kin rikitawə.

⁶ Yesu Kristo yame rimivəh miragh əṭawə,

In e swatuk kape Kughen raməṭəmrin rikitawə kin Nanmin Rhakə ye rikin agien.

⁷ In mor əṭawə kisatuətuk ye nīmrin kin nihuvəyen kafan mə kitawə tukhauə kafan kwajikovə minə,

kini mharkun huvə mə tukpihavəh nīmraghien rerin.

⁸ Tuk nīpig m-fam, tukasəkeikei mishatəṭə ye narimnar minə e yakamrai, meinai kasəfrakis. Kini yakorkeikei mə takhajoun narmamə kin, pəh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kughen, kapəriə nərigien tukramərer tim tim əmə tuk norien narimnar yame rhuvə. Nəgkiarien a rhuvə, kini ramasitu huvə ye narmamə.

⁹ Apəh marer isok tuk nəgkiarien əṭəwao, mine nəgkiarien yame ravus ris, mine nətgohyen tuk nīprai nəgkiarien kape loa minə. Apəh əmə nəgkiarien minə a meinai khapəh nīsasituyen ye yermamə kirik, kini kapəriə nihuvəyen rirkək.

¹⁰ Kini tukmə yermamə kirik ramor narmamə kasəwhai əriə minə, takvən mægkiar skai kimin, mini-əhu. Mərig tukmə ramor min, kini takvən mini-əhu min. Mərig tukmə nakni-əhu mikiraru, mərig in raməkeikei ye kafan norien, kini takərer isok tukun. ¹¹ Meinai nakirkun huvə mə yermamə yame ror məknakin, kafan nətərigien rahas, kini ramor kiko-iko. Kafan əmə norien ramhajoun mə in rapəh nəmhenien.

Nəgkiarien infamien

¹² Jakher-pre kin yermamə kirik, Atemas uə Tikikas, tukruə məm ik. Nīpig tukrurə, takaməkeikei mhai miren marha-kin swatuk kirik takuə məm yo apa yerkwanu a Nikopolis, meinai nīpig kape nokieiyen, yakmə jakvən aikin mamarə. ¹³ Kini yermamə mir kiraru, Apolos, mine loea e, nhagin e Sinas,

kwəriwək ye nəriwəkien kapəriu, məriḡ ik takasitu irəriu ye narimnar yame kawəkwəkwə kɪn. ¹⁴ Nəməhuak kapətawə minə tukasəkeikei mhauə mə kapəriə nərigien ramərer tim tim əmə tuk norien narimnar yame rhuvə, mə iriə tukharkun nisāsituyen ye narmamə tiksɪn yame kapəriə narimnar rapəh nəmhenien. Rapəh nihuvəyen mə iriə tuksarə apnapig əmə.

¹⁵ Taetas, narmamə yamə mine yakamarə kimawə miriə, iriə kamhani vi vi ik. Takni-pən rhuvə tuk nəməhuak yamə mine kasorkeikei ətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

Filimon

Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Filimon

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e

Filimon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Filimon ye niməhuak apa Kolosi. Iriu fren huvə. Filimon, kafan aikin slef minə.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai?

Ye nipig a, narmamə khapsaah, kapəriə aikin slef minə. Kini nəməhuak minə min tiksın, kapəriə aikin slef minə. Filimon, kafan kirik aikin slef, nhagin e Onesimas. Mərig Onesimas rimnəkrəh kın mane tiksın kape Filimon, map. Tukmə Filimon rəm Onesimas, loa kape Rom ramni mə Filimon rırkun nhopniyen in tukun. Mərig Onesimas rap, mivən, məm Pol ye kalabus apa Rom, kini Pol ramni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimin, in ramni nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini mamasitu min ye Pol. Kini Pol rher-pən kın in rirerig pən tuk Filimon. Pol ramni pən tuk Filimon mə nar apnapig mə Onesimas in slef kafan, mərig taktəkun ai, in ruauə rəmhen kın piauni, meinai iriu kwis kiranı nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e maiyoh Filimon mə tukrəru-kin norien has kape Onesimas, kini mivəh in ramrerig-pə min. Nar apnapig mə in slef kafan, mərig Pol rorkeikei mə Filimon tukrəm huvə Onesimas rəmhen kın piauni kirik.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Filimon

¹ Filimon. Yo Pol, yame kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nini-ərhavyen Yesu Kristo, kimru piautawə Timoti, yakarərai nəkwəkwə e kimik.

Filimon, ik kimru kirik, kini kitasır karhor wok kirikianə əmə kape Kughen. ² Kini yakarərai min nəkwəkwə e kimi nowintawə e Apia, mine kwən e Akipas, yame kitawə min, kisəmhen kın mobael minə kape kwhen kirikianə. Kini yakarani rhuvə kimi nəmhuak yamə mine khauə misəhuak ye kafam nimə.

³ Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukrawəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyeen kimi əmiə.

Norien huvə kape Filimon

⁴ Filimon. Nipig yakaməhuak, nipig fam, rikik raməsik ik, mamni vi vi Kughen ⁵ meinai yakamərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kafam ye Yesu Yermaru, mine norkeikeiyeen kafam tuk nəməhuak minə. ⁶ Yakamaiyoh Kughen mə kimia narmamə tiksın yamə mine naksarə masəhuak kwis, takhauə mharkun nihuvəyen yamə mine kamhasi-pən tuk Yesu Kristo. ⁷ Piak, yakamni vi vi Kughen meinai kafam norkeikeiyeen ramor nəməhuak minə kasərig rhuvə. Norien kafam ravəhsi haktə kafak nərigien, rikik ragien.

Pol ramarkut kimi Filimon mə tukripəh nivəhsi-pəniēn narpiniēn kimi Onesimas, meighaan kin in rirerig-pə min

⁸ Ye nhag Yesu Kristo, yakirkun narkutien kimik mə takor nar kirik yame takaməkeikei mamor. Mərig, to yakpəh narkutien kimik. Yakaməm norkeikeiyeen kafam ⁹ mamaiyoh ik mə takor nar kirik ye nıkarın kape norkeikeiyeen. Ror məkneikin mə yo Pol, yo huaru kirik, kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk niniyeen nhag Yesu Kristo, ¹⁰ yakamaiyoh ik ye nıkarın kape slef kafam, nhagin e Onesimas*. Kwən en rimauə rəmhen kin narik nipig yimnamarə ye kalabus. ¹¹ Apa kupən, in rimipəh nor-huvəyen wok kafam, mərig taktəkun ai, in rimauə mirkun nor-huvəyen wok kapərao.

¹² Kini taktəkun ai, yakamher-pre kin kwən e, yame yakorkeikei pik in. ¹³ Yakmə jakor in ramarə əmə kimru min, pəh tukrivəh tamhekim, mamasitu irak ye nipig yakamarə ye kalabus tuk niniyeen Nəgkiariēn Huvə kape Kughen. ¹⁴ Mərig, to yakpəh norien nar kirik məkupən kik tukmə nakpəh neighanien kin.

¹⁵ Yakeinein, tukmə ror Onesimas rimnap ta iram tuk nipig kwakwə e mə takvəh min in rirerig-pre min nakawarə apomh. ¹⁶ Mərig pəh nien mə in tukror əmə slef kafam, nıkam. Mərig taktəkun ai, in slef, mərig ruauə kwən kirik rhuvə pik rapita slef kirik, in ruauə piaurao yame kworkeikei pik in. Yakorkeikei in, mərig ik nakorkeikei pik in rapita, meinai in kafam slef, kini ye nhag Yesu Yermaru, piam.

¹⁷ Filimon, yakaməm mə kirau kirauə kirikianə, kini ror məkneikin, yakamaiyoh ik mə tukmə Onesimas rurə, takamor əmə ramhuvə pən kimin rəmhen kin yame nakamor huvəpə kimi yo. ¹⁸ Mərig tukmə rimnor nar kirik rahah iram, uə rimivəh kafam kirik nar kirik mipəh nərokien, takərəhu-pən raməmır ye kaon kafak. ¹⁹ Kini ai taktəkun, yo Pol, yakamrai nəkwəkwə e kin kwermik, pəh yo jakpiərok ik. ?Mərig nakmə jakərok ik uə? Takpəh nəru-kinien mə yo yimnasitu iram

* **1:7:** 2 Kor 7:4 **1:10:** Nhag e Onesimas, nipran rima, "Yermamə yame rirkun huvə norien wok." **1:10:** 1 Kor 4:15; Kol 4:9 **1:16:** 1 Tim 6:2

kini nīmivəh kafam nīmraghien rerin. Rapəh nəmhenien mə takuh rikik mə jakərok ik tuk nar kirik. ²⁰ Piak, yakmə takor nar e yame yakamaiyoh ik kin ye nhag Yesu Yermaru, in e takor rikik tukramərig rhuvə ye Yesu Kristo. ²¹ Yakamrai nəkwəkwə e kimik meinai yakirkun mə takor nəkwak, kini takamor tukrapita naha nhagin yame yakamaiyoh kin.

²² Kini nar kirik min, takamor apnəpenə ye kwənmhan kirik kafak, meinai yakamərahū-pən kafak nətərigien ye Kughen mə in tukror swatuk kimi yo jakrerig-pre min tuk əmiə rəmhen kin yame kimiə nīmīsəhuak tukun.

Nəgkiarien infamien

²³ Kwən e Epafras, kimivəhsi-pən əmru ye kalabus tuk nini-ərhavyen nhag Yesu Kristo, kini in ramni-pre rhuvə tuk ik.

²⁴ Kini Mak, mine Aristakas, mine Demas, mine Luk, yamə mine kimawə yaksor wok kirikianə, iriə min kamhani-pre rhuvə tuk ik.

²⁵ Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

Hibrus

Nəkwəkwə yame ramvən kimi nəmә Isrel

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e

Hibrus

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kiseinein mə pa rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e, in ripəh niniyen nhagin. Yermamə yame rimirai rimipəh nəmien Yesu Kristo, mərig narmamə tiksın yamə mine kimisəm Yesu kimisəvsao kin kimi yermamə yame rimirai nəkwəkwə e. Kini in rirkun nəgkiarien kape Ol Testamen, mine norien kape nəmә Isrel kupan. Tukmə ror Banabas uә Apolos kimirirai nəkwəkwə e, meinai iriu kirarkun Nəvsaoyen Huvə kape Yesu, kini iriu mawehuә ye niməhuak. Narmamə tiksın, rikiriә ramasik mə Pol rimirai nəkwəkwə e, mərig rikitawə ripəh nəsikien məknakin meinai ye leta yamə mine Pol rimirai, rimnərəhu-pən nhagin. Mərig nhagin rirkək ye nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmә Isrel yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, mərig iriә tiksın kimnharerig-pən tuk norien kape nəri-pəniен Loa kape Moses. Tukmə ror iriә khapəh nharkun-huvəyen niprai Nəvsaoyen Huvə.

? Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmә Isrel tiksın kimisoriah nəmә Isrel yamə mine kashatətə ye Yesu Kristo, misor rikiriә rəpou. Rhuvə mə iriә tukharkun mə nhatətəyen kapəriә in nəfrakisien, kini Yesu in Kristo yame Kughen rimə tukrher-pə kin.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Ye nipig a, narmamə tiksın ye niməhuak, rikiriә rəsik mə norien kape nəri-pəniен Loa kape Moses ye Ol Testamen, in yerpirig rapita norien kape nhatətəyen ye Yesu Kristo. Mərig narimnar ye Ol Testamen in nuhpikinien əmə kape norien yame Yesu rimnor. Rəmhen kin temple in ramor nuhpikinien ye Nanmın kape Kughen yame ramarə yerkitawə; kini Sabat in ramor nuhpikinien ye napisien yame Kughen tukrivəhsi-pə kimi ətawə ye rao ye neai; kini norien kape niviyen nitə in ramor nuhpikinien ye nitaw Yesu Kristo yame rimnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kimirai nəkwəkwə e mə narmamə tuksəm mharkun mə Yesu Kristo in yerpirig rapita narimnar fam, rapita profet minə, mine agelo minə, mine Moses, mine Eron, mine pris minə kupan. Nhatətəyen ye Yesu Kristo in rhuvə pik rapita nəripəniен Loa kape Moses. Ror məkneikin meinai narimnar fam ye Ol Testamen rimauə mor nəfrakisien kin ye

Yesu Kristo. Kini nimhøyen kafan in rəmhen tuk nirisinien norien has kape narmamə.

Kristo rimnor əpu Kughen kimi ətawə

¹ Apa kupan, Kughen rimivəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi profet minə ye nipig pisin pisin minə, mine swatuk pisin pisin minə, kimnhani-pən tuk riptawə minə. ² Mərig taktakun ai kitawə kwəsəviə-pən tuk Nipig Kwasig, kini Kughen raməgkiar atuaturk əmə kimi ətawə kin Tini. Tini a Kughen rimirpen in mə tukror neiai mine tokrei tanə, mirpen In mə tukmə ror infamien, narimnar fam, rəmir tukun. ³ Tini e In nikhakien kape nihuvəyen mine nəsaninien kape Kughen. In rhai atuaturk rimni ye narimnar fam. In mampik ətəəkən narimnar fam ye nəsaninien kape nəgkiarien kafan. Nipig In rimamhə tuk nəspir-tayen norien has kapətawə, In rimavən ye rao ye neai məkwətə-pən ye nikar Kughen Yermaru matuk.

Ji Kughen e In yerpərig rapita agelo minə

⁴ Kughen rimivəh-si haktə Tini e, kini In yerpərig rapita agelo minə rəmhen kin mə nhag e yame Kughen rivəhsi-pən kimin in yerpərig rapita nhag agelo minə fam. ⁵ Kughen ripəh nini-pənien tuk agelo kirik kafan mīmə, “Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rimim atuaturk.” (Sam 2:7)

Mərig in rimnəgkiar məknakin kimi Yesu. Kini Kughen ripəh nini-pənien tuk agelo kirik mīmə,

“Yo rimim atuaturk,

kini ik nakuauə narik.”

(Sam 2:7)

Mərig In raməgkiar məknakin kimi Yesu. ⁶ Meinai nipig Kughen rimnher-pən kin Nimir Nupan kafan ruə ye tokrei tanə, kini In mamni mīmə,

“Pəh agelo m-fam kafan tuksəgnəgin In.” (Dut 32:43)

⁷ Nipig Kughen raməgkiar ye nikarin kape agelo minə mamni mīmə,

“Yo yakamor kafak agelo minə kisəmhen kin nimətag yame ramavən ikin minə fam, mamor kafak wok.

Iriə kisəmhen kin nap.”

(Sam 104:4)

⁸ Mərig In raməgkiar kimi Tini mīmə,

“Kughen, kafam narmaruyen tukraməmir rerin, infamien rikək.

Nakamehuə ye narmamə ye norien yame ratuaturk.

⁹ Ik nakorkeikei əmə natuaturkien maməməkin norien iko iko minə.

Ror pən, Yo e, kafam atuaturk Kughen,

Yo yakamərəhu kupan ik, kini ik yerpīrig rapita ik minə tiksīn.”
(*Sam 45:6-7*)

¹⁰ Kini Kughen ramni-pən min tukun mīmə,
“Yermaru. Ye nīrikakunien, Ik nīmnor tanīmtanə,
Kini Ik nīmnor narīmnar fam yamə mine kasəmīr-pən ye
neai kin kwermīm.

¹¹ Narīmnar fam minə e tukharkək,
kisəmhen kin neipən yame tukrəmātīt,
Mərig Ik takamarə kape rerin.

¹² Takarakikin narīmnar fam ye tokrei tanə mine ye neai
rəmhen kin yame yermamə ramarakikin neipən mātīt.
Takukreikin narīmnar fam rəmhen kin yame yermamə
raməviruə kin neipən.

Mərig Ik nakpəh nəviruəkinien,
Kini Ik nakamarə kape rerin.”
(*Sam 102:25-27*)

¹³ Kini pəh nien mə agelo e yame Kughen rimini-pən
nəgkiarien tukun e mīmə,

“Ik əkwətə-pə ye kwermik matuk,
Meriaji nīpig jakor ik takehuə ye tikmīr kafam minə.”
(*Sam 110:1*)

¹⁴ Mərig agelo minə, iriə yorwok minə əmə. Iriə nanmīn
yamə mine Kughen ramher-pə kin mə tuksarha huvə tuk
narmamə yamə mine In ravəh mīragh əriə.

2

*Narpinien aikin kape narmamə yamə mine kasor təvhagə
has*

¹ Yesu In yerpīrig pik, ror pən, rhuvə mə kitawə tuksətərig
huvə kin naha nhagin yame kwəsərig ta, tamə kitawə kisəpəh
nəgkiarien minə a mhavən isok. ² Nəgkiarien yame agelo
minə kīmnhani-ərav-pən tuk rīptawə minə, in nəfrakisien,
kini narmamə tukhavəh narpinien tuk nəsikien Loa mine
nəpəhyen narīmnar yame Loa ramni. ³ Ror pən, tukmə
kitawə kasor nar apnapig əmə ye nəgkiarien huvə yame
ramni swatuk yame Kughen ravəh mīragh ətawə iran, to
khapəh nisaptayen kin narpinien. Nivəh-mīraghien e, Yesu
Yermaru rīmənəkupan minī-ərhav, kini narmamə minə tiksīn
kīmīsərig, mīshajoun ətawə kin, mə in nəfrakisien. ⁴ Kini
Kughen ramripin nəgkiarien a mamor nīmətətien minə, mine
nar apsipis minə, mine norien pisin pisin yamə mine kasor
narmamə kisəm kisakur, mivəh-si-pən nəsaninien kimi naha
yermamə yame rorkeikei ye Nanmīn Kafan tuk norien wok,
mamhajoun mə nəgkiarien a in nəfrakisien.

Yesu rimauə mivəh-si-əhu In rəmhen kin yermamə apnapig əmə

⁵ Pa rimə agelo minə tuksarmaru ye tanə vi yame tukripiuə, yame yakamni e taktakun,* ⁶ meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen yermamə kirik rimini-pən tuk Kughen mimə,

“Narmamə iriə nar apnapig əmə,

mərig Ik, nakipəh nərukinien əriə, rikim raməsik əriə, kini Ik nakamarha huvə tuk narmamə mifam.†

⁷ Nimivəhsi-əhu ji yermamə, agelo minə yerpig rapita, mərig kape nipig kwakwə əmə.

Mivəhsi-pə narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimin.

⁸ Kini Ik mivəh-si-pən nehuəyen kimin mə tukrarmaru ye narimnar fam.” *(Sam 8:4-6)*

Nəgkiarien e yame ramni mə tukrarmaru ye narimnar fam, nipran e mə nar kirik rikək yame in ripəh narmaruyen iran. Mərig taktakun ai khapəh nisəmien mə ramarmaru ye narimnar fam, ⁹ mərig nar kirikianə əmə kitawə kasəm. In e, Yesu, yame “Kughen rimivəhsi-əhu In, agelo minə yerpig rapita, kape nipig kwakwə,” mərig taktakun ai, Kughen “rivəhsi-pən narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimi Yesu” meinai In rimivəh nəmhəyen mimhə tuk ətawə. Əwəh, ye nihuvəyen kape Kughen, Yesu rimamhə tuk narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Kughen rimnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə. Kini rhuvə əgkap mə In rimnor Yesu, yame rimnəkupan mhotei swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə, mamərig nəmhəyen ye nimhəyen, mə tukruə yemə atuətuk kape nipik-ofuginien ji Kughen minə khapsaah tukhavəh nimraghien rerin.

¹¹ Yesu e yame ramərəhu karin narmamə mə iriə nəmə atuətuk kape Kughen, mine narmamə yame In ramərəhu karin əriə, iriə min, rimriə kirikianə. Ror pən, In ripəh naurisien tuk nokranien kin əriə mə piauni minə mine nowini minə.

¹² Mamni-pən tuk Kughen mimə,

“Yo jakni-ərhav-pən nhagim tuk piak minə mine nowinik minə.

Jakəni nipei mivəhsi-haktə Ik ye nimri mirh.” *(Sam 22:22)*

¹³ Mamni min mimə,

“Jakni nəfrakisien iram.”

(Aes 8:17)

Kini mamni min mimə,

* **2:5:** Nəmə Isrel rikiriə rimnəsik mə agelo minə kasarmaru ai taktakun ye tanimtanə. Əmru Dut 32:8. † **2:6:** Gris ramni mə “Ik nakamarha huvə tuk ji yermamə.” **2:8:** Jen 1:26; Rev 20:4,6; 22:5 **2:9:** Fil 2:8-9 **2:10:** Rom 11:36

2:10: Hib 2:17; 4:15; 5:8-9 **2:10:** Luk 24:26; Rom 8:17; 2 Tes 2:14; 1 Pita 5:1; Hib 2:7 **2:11:** Hib 13:12; Efes 5:26 **2:11:** Mat 28:10

“Yo e, kimawə kwajikovə yamə mine Kughen rimivəhsi-pə əriə kimi Yo.” (Aes 8:18)

¹⁴ Kwajikovə minə e yame Yesu ramni əriə, iriə narmamə əgkap - niprairiə mine nitawriə aikin. Ror pən, Yesu tukraməkeikei muə ye tokrei tanə, nipran mine nitawin rəmhen kin yermamə, meinai yermamə əgkap rirkun nimhəyen. Kini nimhəyen kafan rimnoriah Setan yame in ramehuə ye kwənmhan kape nimhəyen. ¹⁵ Narmamə kamhagin kin nimhəyen, kini niginien kapəriə ramarkis ətərekin əriə ye nipig m-fam, rəmhen kin yame iriə slef minə kape niginien. Mərig Yesu In rimamhə mə tukririsin əriə. ¹⁶ Kitawə kharkun huvə mə pəh nien mə In rimauə mə tukrasitu ye agelo minə, mərig,

“In rimauə mə tukrasitu irətawə e kwənərəus kape Ebrahim.” (Aes 41:8-9)

¹⁷ Yesu tukrəkeikei muə nipran mine nitawin rəmhen kin yermamə, mə tukruə rəmhen kin piauni minə mine nowini minə ye narimnar fam, mə In rirkun nuəyen hae pris kapətawə mamor wok kape Kughen, mimhə, nitawin raiyu mamor swatuk kimi Kughen tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kape narmamə. Ror pən, rikin rehuə tuk ətawə, kini kitawə kharkun nisətəgtəyen iran. ¹⁸ Meinai In min, In rimirəhpikin nipig əutən ye nipig yame Setan rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimin, kini ye norien kirikianə əmə min, nipig Setan ravəhsi-pən vəhsi-pən kimi narmamə ai tak-takun, kini Yesu rirkun nasituyen irəriə.

3

Yesu In yerpərig rapita Moses

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kughen rimnokrən kwis kin ətawə-m kimia mə tukhavən ye rao ye neai, mərəhu karin ətawə mə kafan narmamə minə. Meinai Yesu ramasitu məknakin irətawə, rikimia tukraməsik pik Yesu a, In aposol mine hae pris kape nhatəyəyen kapətawə. ² Kughen rimivəh-si haktə Yesu mə In tukror wok e, kini In rimnor nəkwai Kughen ye narimnar m-fam, rəmhen kin yame Moses kupan rimnor nəkwai Kughen ye kafan wok minə fam,

“In mamarha huvə tuk nimə kape Kughen, in e narmamə kape Kughen.” (Nam 12:7)

³ Iriu kwis kimiwor nəkwai Kughen, mərig ratuatuk mə tukəgnəgin Yesu rapita Moses, rəmhen kin yame kaməgnəgin yermamə yame ravhirəkin nimə rapita nimə yame

ravhirəkin. ⁴ Kini nimə minə fam, narmamə kamhəvirəkin. Mərig Kughen rimnərəhu-pə narimnar m-fam. ⁵ Moses in yorwok kirik ye nəkwai nimə kape Kughen, yame ramor nəkwān, mamarha huvə tuk nimə kafan- in e narmamə kape Kughen minə. Kini narəyen kape Moses in ramor nuhpikinien kin narimnar yame Kughen tukripihajoun kwasig. ⁶ Kristo, In min rimnor nəkwai Kughen. Mərig pəh nien mə In yor wok əmə kirik rəmhen kin Moses. In Tini, kini In ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye kafan nimə. Kini tukmə kitawə kasətgah, misarkut mə tuksərer timtim tuk nar yame kitawə kwəsərəhu-pən nətərigien kapətawə iran, kini misagien tukun, kini nəfrakisien mə kitawə e, narmamə kafan, kitawə kisəmhen kin kafan nimə.

Taksərip tim tim əmiə minə ye nhatətəyen kapəmiə

⁷ Ror pən, pəh kisəri-pən nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni mīmə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarien,

⁸ mhapəh nisorien kapəmiə kapə riskai pik, rəmhen kin ripmiə minə kimisor məknakin kupan, misəsik nəkwai Kughen nipig kimnharap əsigəvin Kughen ye tipəvsik.

⁹ Kughen ramni mə,

‘Tkin aikin a, ripmiə minə kimisəkeikei kimi Yo mhamə tuksəm-ru kafak nəsaninien,

nar apnapig iriə kimisəm nimtətien yamə mine yimnor

¹⁰ mivəh newk foti.

Kini Yo jakor niemhaa kimi əriə, mamni mīmə,

“Rikiriə ramvən isok tuk Yo nipig m-fam,

misəpəh swatuk kafak.”

¹¹ Niemhaa rimnhai Yo, yimivəh kwəsu mīmə,

“Triə e to khapəh nhavənien a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misapis ikin.” ’ ’* (Sam 95:7-11)

¹² Piak minə mine nowinik minə, takasərig əmiə tuk nar e. Sor mə rikimiə tukripəh nahasien mor əmiə nakamir ye kapəmiə nhatətəyen mhaukreikin-pən əmiə tuk Kughen yame Ramragh. ¹³ Mərig nipig m-fam, tukmə nakhavəh kwənmhaan tukun, takasəkeikei mhavəhsi-haktə nərigien kapəmiə minə pəh təvhagə has tukripəh neikuəyen irəmiə, mamor kapəmiə kapə riskai, mamor min nakhapəh nisərigien nəgkiarien kape Kughen. ¹⁴ Meinai tukmə kitawə kisərer tim

3:6: Hib 3:14; 4:14; Rom 11:22

3:6: 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5

*

3:11: Ol Sam

95 raməvsao kin kaha tu yamə mine Moses rimikir-yerhav əriə apa Ijip. Kimnisarə ye tipəusik, mhamə ta mə Kughen rimnəpəh əriə, misarar, mhani hah Kughen. Kini Kughen rimivəh-si-pən narpinien kimi əriə tukun, mīmə iriə to khapəh nhavənien misarə apa tanə huvə yame In rimirpen ta mə kape nəmə Isrel. Nakəm stori iran ye Eks 17:1-7, Nam 14:1-30, mine Nam 20:1-13.

tim miseriaji-pən infamien, mishatətə ye Kughen rəmhen əmə kin yame nīpig kimishatətə pə pə əmə iran, in e ramhajoun-pən mə kitawə kisor wok kwis kitawə Kristo. ¹⁵ Rəmhen kin yame kwəni ta kimə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarien, mhapəh nisorien kapəmia kapə riskai pik rəmhen kin ripmiə minə kimisor, mhavəhsi-pən nimetairiə kimi Yo.”[†] (Sam 95:7-8)

¹⁶ ?Kini ni-pa mine kimisərig pawk nəgkiarien kape Kughen mhapəh nisorien? Iriə e Moses rimikir ərhav əriə apa Ijip. ¹⁷ ?Ni-pa minə e kimisor Kughen niemhaa rhai mivəh newk foti? Iriə e nəmə kimisor norien has, kini mhamir mhamhə apap ye tipəvsik. ¹⁸ ?Kini ni-pa minə e Kughen rimnəgkiar irəriə, mivəh kwəsu mə iriə to khapəh nhavənien ikin Kughen ravəhsi-pən nāpisien kimi narmamə ikin? In rimnəgkiar ye narmamə yamə mine kimisəsik nəkwan. ¹⁹ Kini kitawə kisəm mhamə iriə kimiseinein nivənien ikin kamapis ikin meinai kimnhapəh nishatətəyen iran.

4

Ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin

¹ Mərig kitawə e, Kughen rimirpen mə kitawə tukharkun nhavənien ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin. Kini promes e, raməmir hanə, maməhitə tuk ətawə. Ror pən, pəh kitawə tukasərig ətawə, kini mhagin, tamə kitawə kirik ripəh nivəhyen nimraghien a. ² Meinai kitawə kwəsərig ta Nəvsaoyen Huvə mə Kughen rimnor apnəpeinə ye ikin kirik tuk nimraghien kapətawə, rəmhen kin yame kaha kapətawə minə kwəsərig ta.* Mərig nəgkiarien a ripəh nasituyen irəriə meinai iriə kimisərig əmə, mhapəh nishatətəyen iran. ³ Meinai kitawə yamə mine kishatətə iran mharkun nhavənien imə, ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin. Mərig ye nikarin kape narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen iran, Kughen ramni mimə,

“Niemha rimnhai Yo, yimivəh kwəsu mimə, ‘Iriə e to khapəh nhavənien a ikin jakvəhsi-pən nāpisien kimi narmamə ikin.’ ” (Sam 95:7-11)

Kughen rimnor tokrei tanə, ai minor apnəpeinə pawk ta ye kwənmhaan kavəh nimraghien tukun ikin, mərig rimini-əhu kaha tu minə mə tukhapəh nhavənien aikin. ⁴ Kitawə kharkun mə rimnor apnəpeinə ta ye kwənmhan kape nāpisien, meinai Nəkwəkwə kape Kughen raməgkiar ye Sabat mimə,

[†] 3:15: Raməvsao min kin kaha tu yamə mine Moses rimikir-yerhav əriə apa Ijip.

3:16: Nam 14:1-35 3:17: Nam 14:29; 1 Kor 10:1-13 * 4:2: In ikin e, raməvsao kin kaha minə iriə Moses kimiseriwək apa ye tipəusik.

“Kughen rimnor ta narimnar ai, kini ye nipig yame ror seven kin, In rapis mipah norien narimnar.” (Jen 2:2)

⁵ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni min nəgkiarien pisin kirik mimə,

“Iriə e to khapəh nhavəniən a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misapis ikin.” (Sam 95:11)

⁶ Ror pən, ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin a, in raməmīr hanə mə narmamə tukhavən ikin. Mərig narmamə kupan tiksīn yamə mine kimisərig Nəvsaoyen Huvə, kimisəpkərhav ye kwənmhaan kavəh nimraghien ikin, meinai kimisəsik nəkwai Kughen. ⁷ Kini ror tu kwənmopin, Kughen rimnərəhu-pən nipig kirik min tuk nivəniən ikin kavəh nimraghien tukun ikin. Nipig ai, in e taktəkun. Kughen rimini ta ye nəkwəkwə kape King Deved nəgkiarien e yamə yakwərai ta mimə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarien, mhapəh nisorien kapəmia kapə riskai pik.” (Sam 95:7-8)

⁸ Rikimiə tukrəsik-ru kwən e Josua kupan. To Josua ripivəhsi-pən napisien kimi əriə ye nipig in rimikir əriə mhavən Kenan, Kughen to ripipəh nini-pən-minien mə tukrərəhu nipig kirik kape nivəniən ikin kavəh nimraghien tukun ikin.[†] ⁹ Kini ror məkneikin, In rimini nipig pisin kirik min, nipig a raməmīr hanə tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mhavəh nimraghien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimnapis ye kafan wok minə kupan, ye Sabat. ¹⁰ Meinai yermamə yame ramvən imə mə tukrivəh nimraghien e, in tukrapis ye kafan wok rəmhen kin yame Kughen rimnapis ye kafan wok kupan.

¹¹ Tuk nar ai, kitawə tuksarkut pik mhamə tukhavən imə mhavəh nimraghien e. Ripəh nihuvəyən mə kitawə kirik tukrəri-pən norien kape nəmə kupan yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen mamhamir. ¹² Meinai nəgkiarien kape Kughen, in ramragh mamor wok. In rəmhen kin nao yame resrə ye nikarin mir. In rirkun nəripraiyen mor əpu nətərigien minə mine rikin pisin pisin ye narmamə, rəmhen kin yame nao ramhoprai nikəkri jir mamor əpu ikin rirpin ikin mine nunu. In rirkun nəkirien nətərigien minə mine riki yermamə minə. ¹³ Kughen raməm narimnar fam ye tokrei tanə rəmhen kin yame kimnərai kwəskwəh kəpəkir kin, kaməm fam. Kini kitawə tukasəkeikei mhani-ərhav fam əgkap narimnar yamə mine kimisor kimi Kughen.

[†] **4:8:** Stori e raməmīr ye Dut 31:7; Jos 22:4. **4:10:** Jen 2:2; Hib 4:4 **4:12:** 1 Pita 1:23; Aes 49:2; Rev 19:13-15; Jon 12:48 **4:12:** Aes 55:11; Jer 23:29 **4:12:** Efes 6:17 **4:12:** 1 Kor 4:5 **4:13:** Rev 2:23

Yesu In rimaua hae pris yame rhuvā rapita, meinai nar apnapig mā In Kughen, mārīg rimaua ye tokrei tanā

¹⁴ Ror pən, pəh kitawā tukharaptərəkīn tīm tīm nhatətəyēn kapətawā yame kitawā kamhani-ərhav, meinai kitawā kharkun mā kapətawā aikin hae pris yame In rhuvā pik. In e, Yesu, Ji Kughen, yame ruavən ta apa ye rao ye neai. ¹⁵ Meinai kapətawā hae pris, In pris kirik yame rirkun huvā rikitawā, mirkun mā kitawā khapəh nisəmhenien. In rirkun məkne meinai narimnar fam yame kamharap əsigəvin ətawā ye nimraghien kapətawā kwənharap əsigəvin ta In ye kafan nimraghien. Mārīg nar kirikianə əmə e, In rimipəh norien təvhagə has. ¹⁶ Tuk nar ai, pəh kitawā tuksətgah tuk nivənien ipakə tuk jea kape King e yame ramautə-pə kin kafan nihuvəyēn kimi ətawā. Kini ikin aikin a, In rikin tukrehuə tuk ətawā, kini mivəhsi-pə nihuvəyēn kimi ətawā yerkin agien, ye nipig əutən minə.

5

¹ Kitawā kharkun mā nipig m-fam Kughen ramripen yer-mamə kirik ye narmamə mivəhsi-haktə in mā tukruə hae pris, mā in swatuk kape narmamə tuk nivənien tuk Kughen. In ravəhsi-pən atuə kin narimnar kapətawā kimi Kughen, kini in mavi nitə tuk kapətawā norien has minə. ² Kini hae pris in min in yermamə rəmhen kin ətawā, in ramor rimar əmə tuk narmamə, nar apnapig iriə kiseinein əgkap nar yame ratu-atuk, misapta kin swatuk. In ramor rimar tuk əriə meinai in min ripəh nəmhenien, ³ mamor təvhagə has. Kini maməkeikei mivi nitə tuk təvhagə has kafan mine kape narmamə.

⁴ Kini kwən kirik to ripəh nivəhsi-haktə-atukien in mā in hae pris. Nīkam. Kughen tukraməkeikei mokrən kin kafan kirik yermamə mā tukror wok e, rəmhen əmə kin yame rimnokrən kin Eron kupan mā in pris kirik. ⁵ Ror pən, Kristo rimipəh nivəhsi-haktə-atukien In mā In hae pris. Mārīg Kughen rimirpen In, kini mini-pən tukun mimə, “Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rimim atuatur.” (Sam 2:7)

⁶ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimni min mimə, “Ik pris kirik nakəmhen kin Melkisedek kupan,

Kini Ik takamor wok kape pris kape rerin.” (Sam 110:4)

⁷ Ye nimraghien kape Yesu ye tokrei tanə e, In rimnaməhuak kimi Kughen, mamasək apomh, nehe nimrin rimnaiyu kini mamaiyoh kin nasituyen kimi Kughen yame rirkun nivəh-miraghien In ye nimhəyēn. Kini ramsiai Kughen, marar

mamor nəkwān. Tuk nar ai, Kughen rīmnrīg In. ⁸ Nar apnapīg mə Kristo in Ji Kughen, mərīg rīmnrīg nəmhəyen. Nəmhəyen yame In rīmnrīg rīmnhajoun in kīn norien nəkwai Kughen, ⁹ kini rīmauə yemə atuətuk, kini mor swatuk kape nīvəh-mīraghien kafan narmamə yamə mine kasor nəkwān. Mampik huvə əriə kape rerin. ¹⁰ Kini Kughen rīmivəhsi-pən nhag e kīmin mīmə In hae pris rəmhen kīn kwən a Melkisedek kupan.

Takhapəh nhamirien

¹¹ Kīmawə yakhavəh nəgkiarīen rehuə mə jakhani-pre tuk əmīə, mhamə Yesu In hae pris rəmhen kīn Melkisedek kupan. Mərīg rəutən pik tuk nhopraiyeen nəgkiarīen m-fam tuk əmīə, meinai kīmīə naksarpah pik tuk nərigien nar kīrik mharkun. ¹² Kīmīə nīmishatətə tu pik, kini rhuvə mə kīmīə takpihauə ta nəmhajoun mīnə kape nəgkiarīen kape Kughen. Mərīg nīkam, kīmīə naksəpəh. Kini taktakun ai, tukaməkeikei kamhajoun mīn əmīə, rīrikakun mīn ye nuknei nəgkiarīen mīnə kape Kughen. Nəfrakisien e, kīmīə nakwəsehuə ta mə taksən nəviginien skai, mərīg naksəmhen əmə tuk nəmahyen. ¹³ Mərīg narmamə yamə mine kasəmaah hanə, iriə kwajikovə əmtəmtə mīnə - khapəh nhavəs-huvəyen nīrkunien tuk swatuk yame ratuatuk. ¹⁴ Mərīg nəviginien skai ne narmamə yamə mine kapəriə nīrkunien ruəmrūə ta, mamhawhai-pən nətərigien kapəriə mə tukharkun yame rahas mine yame rhuvə kini masor yame rhuvə in əmə in əmə.

6

¹ Ror məknei, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei mīsarkut pəh rikitawə rīmrūə; pəh khapəh nharerīg-pənien tuk nuknei nhajounien kape Nəgkiarīen Huvə kape Yesu Kristo yame kwəsərig ta. To khapəh nhavirəkin-əməyen nuknei nīmə nīpig m-fam. In e, tukhapəh nhani-əməyen mə narmamə tukasəkeikei mīsəpəh swatuk yame ramkīr-pən əriə ye nīməhəyen, mamhani nəfrakisien ye Kughen. ² Kini pəh khapəh nīshajounien nar kīrikianə əmə rəmhen kīn baptaes, uə norien kape nərəhu-pənien kwermi jir ye kapən kapə yermamə məhuak tukun, uə nīpig yame narmamə tukhamragh mīn ye nīməhəyen kapəriə, uə nīpig yame Kughen tukrīvəhsi-pən narpinien rerin kimi narmamə. ³ Nīkam. Pəh Kughen tukrasitu irətawə mor ətawə kharkun fam.

⁴⁻⁶ Mərīg narmamə tīksin kwənhauə ta ye nīkhakien, mwəsən əsigəvin ta nəviginien yame ramsi-pən ye rao ye neai,

minhavəh ta Nanmın kape Kughen yerkiria mine nihuvəyen ye Nəgkiarien kape Kughen, mwəsəm ta nəsaninien kape narmaruyen kape Kughen yame tukripiuə, məkneikin, mhamir misəpəh. Kini swatuk rirkək tuk əria tuk nararien ye nərigien kapəria tuk nırerig-pəyen tuk Kughen. Meinai iria kwəsəripən swatuk kirikianə kape narmamə yamə mine kimisəsikpən Ji Kughen ye nai kamarkwao kin, misarh iakei iran ye nimri mirh.

⁷ Nimoptanə yame ravəhs-huvə nəhig yame ramip nipig m-fam, mamor nəviginien ramor kwənkwan, nimoptanə a ravəh miragh narmamə yamə mine kasəsim aikin a. Kini Kughen ravəhsi-pən nivhuəyen iran. ⁸ Mərig nimoptanə yame nar huvə kirik rirkək iran, mamor əmə kapir-iapir mine mənvhirik has minə, nimoptanə a ripəh nihuvəyen tuk nar kirik. Kughen ravəhsi-pən nahasien iran, kini tuk Nipig Kwasig, tukriyaan əru.

⁹ Eh, kimia yame yaksorkeikei pik əmia. Nar apnapig mə yaksəgkiar məknakin kimi əmia, mərig yakharkun huvə mə kimia nakhapəh nisəmhenien kin nimoptanə has a. Yakharkun huvə mə kimia nakamhavəh narimnar minə e yame rhuvə rapita, yame Kughen ravəhsi-pre kimi əmia meinai In rimivəh miragh əmia. ¹⁰ Kughen tukripəh nərukinien wok yamə mine nimnasor, meinai Kughen, kafan norien ratuatuk əmə nipig m-fam. Kini In tukripəh norien nar apnapig ye norien huvə kape norkeikeiyen yame nimisor kimin, masor ai taktakun, nipig naksasitu ye kafan narmamə minə. ¹¹ Yaksorkeikei mə kimia m-fam takharpin ye norkeikeiyen yame nakasor mamhavən infamien rirkək, mə takhavəh nar yame naksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmia iran. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kimia taksarpah, mərig yaksorkeikei mə takhavəh norien kape narmamə yamə mine kimisaiyu kupan. Iria kimishatətə tim tim ye Kughen kini masor nətərigien kapəria rapomh. Masor məknakin, taktakun ai, iria kwənhavəh ta narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə kapəria.

Promes yame Kughen ramni ramamir rerin

¹³ Nipig Kughen rimini-pən promises tuk Ebrahim, nhag kirik min rirkək yame tukrivəh kwəsəu iran, meinai nhagin Kughen In yerpig pik rapita nhag minə fam. Ror pən rimivəh atuk əmə kwəsəu ye nhagin mimə,

¹⁴ “Yo jakvəhsi-pre kafak nivhuəyen kimik, rehuə.

Yo jakor kafam kwənərəus tukripsaah.”

(Jen

22:17) ¹⁵ Meinai Ebrahim, kafan nətərigien rapomh, in

rimiwhin mivən meriaji nipig rimivəh narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimin.

¹⁶ Nipig yermamə ravəh kwəsu ye nhag yemehuə kirik kafan, kini kwəsu a ramərkis kafan nəgkiarien ripam. Kini narmamə tukasəkeikei mamhani nəfrakisien ye kafan nəgkiarien. To khapəh nisotgoh-minien tukun. ¹⁷ Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rimivəh atuk kwəsu ye nhagin meinai In rorkeikei mə tukror narmamə yamə mine tukhavəh narimnar yame In rimirpen əriə mə tukharkun huvə mə kafan nətərigien tukripəh nukreikinien tuk nipig kirik. ¹⁸ Kughen ravəh kwəsu məkna mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapətawə, yamə mine kimisaiyu atgin In. Kini pəh kitawə tukharaptəəkən tim tim norien a yame Kughen rimivəhsi-pə ta kimi ətawə, mə kitawə tuksətigta ye promes minə kafan. Nipig tukmə Kughen rimirpen nar kirik mə tukror, mivəh kwəsu tukun, to ripəh min nukreikinien tuk nipig kirik, meinai,

“Kughen to ripəh neikuəyen nipig kirik.” (Nam 23:19)

¹⁹ Kitawə kwəsəruhu-pən tim tim kapətawə nətərigien mə tukhavəh narimnar minə a, ror məkneikin mə in rəmhen kin angka kirik yame ravi tim tim kapətawə nimraghien, mə nar kirik tukripəh nəsuə-əsuəyen kin mivi ta ətawə. Rəmhan əmə mə angka e raməmīr hanə apa Ikin Ramərhakə Ikin, apa ye rao ye neai, ikin neipən raməker əswasig ikin. ²⁰ Ikin a, Yesu rimavən atuə kin kapətawə ikin, mə tukrəhitə ye swatuk kapətawə. In ruauə ta rəmhen kin hae pris, rəmhen əmə kin pris e Melkisedek kupan. Kini In ravəh wok e kape rerin.

7

Melkisedek, king kape natuatukien, mine nəmərinuyen, mine hae pris yame ramor wok kape Kughen

¹ Kwən e, Melkisedek, in king kape Salem, kini in pris kupan kape Kughen yame in Yerpīrig pik.* Kupan, Ebrahim rimavən mamarowagin iriə king minə, kini mapita əriə, kini mīrerig muə. Melkisedek in rimavən məm Ebrahim ye swatuk, kini in maməhuak mamaiyoh Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi Ebrahim. ² Kini Ebrahim rimivəhsita taet ye kafan narimnar mivəh-si-pən kimi Melkisedek. Melkisedek e, nhagin, nipran e “King kape Natuatukien.” Kini nhag kirik min e, kamokrən kin kimə, King kape Salem, nipran e ramni mimə, “King kape nəmərinuyen.” ³ Nəkwəkwə kape Kughen ripəh nəvsaoyen kin rimni mine nisini mine

6:15: Jen 21:5 6:16: Eks 22:11 6:17: Rom 4:16 6:17: Nam 23:19; Taet

1:2 6:19: Fil 3:12 6:19: Lev 16:2; Hib 9:2,3,7 6:20: Hib 4:14 6:20: Hib

2:17 6:20: Hib 5:16 * 7:1: Stori kape Melkisedek raməmīr ye Jen 14:17-20.

kwənərəus kafan. Kini mīpəh nīniyen nīpig yame rīmnaṛha iran, mīne nīpig yame rīmamhə iran. Rəmhen əmə kīn yame in rīmīpəh nīmḥəyen, in mamor hanə wok kape pris. Ror pən, in rəmhen kīn Ji Kughen yame in pris kape rerin.

⁴ Rikim tukramuh-ru Melkisedek in yemehuə kirik. Nar apnapig mə riptawə e Ebrahim in yemehuə, mərig in ramsiai pik Melkisedek mivəh-si-pən kafan nar huvə minə kimin rəmhen kīn taet. ⁵ Kitawə kharkun mə ye newk minə fam, nəmə Isrel iriə kasəkeikei mhavəhsi-pən kapəriə taet kimi kwənərəus kape Livae, iriə e pris minə, rəri-pən əmə yame loa ramni. Nar apnapig mə pris minə, iriə min kwənərəus minə kape Ebrahim, mərig nəmə iməriə ikin iriə kasəkeikei mamhavəhsi-pən taet kimi əriə. ⁶ Mərig Melkisedek e, pəh nien mə in kwənərəus kirik kape Livae. Mərig in ravəh taet minə kape Ebrahim. Kini in mivəh-si-pən nihuvəyen kimi Ebrahim e yame Kughen rimirpen. ⁷ Ratuatuk əgkəp mə yermamə əmə yame in yerpigirig tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi yermamə yame in ye tanə. Melkisedek ravəhsi-pən nihuvəyen kimi Ebrahim, ramhajoun pən mə in yerpigirig, kini Ebrahim in ye tanə. ⁸ Kini pris yamə mine kamhavəh taet, iriə narmamə əmə yamə mine tukpihamhə. Mərig Melkisedek e, in ravəh taet, kamni kimə in ramragh rerin. ⁹ Livae mine kafan kwənərəus, iriə e kamhavəh taet kape nəmə Isrel, mərig kirkun nīniyen mə nīpig ripriə Ebrahim rīmivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kafan min kwənərəus, iriə min kimnhavəhsi-pən taet a iriə min, ¹⁰ meinai ye nīpig Ebrahim rīmivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kini ai Livae risi-pən ye kwənərəus kape ripni Ebrahim.

Kristo in rəmhen kīn Melkisedek

¹¹ Nar apnapig Loa kape Moses ramni mə pris minə tukhasi-pən ye kwənərəus kape Livae, mərig pris minə a kiseinein norien mə narmamə kisatuatuk ye nīmri Kughen. Ror pən, pris min kirik tukraməkeikei muə, yame pəh nien mə in kwənərəus kape Eron mine Livae, mərig in pris rəmhen kīn pris a Melkisedek. ¹² Tukmə nīpig kimə tukukreikin norien kape nirpenien pris, tukaməkeikei kukreikin min loa. ¹³ Tukaməkeikei kor məknaikin meinai kitawə kasəgkiar ye Yermaru kapətawə yame risi-pən ye kwənərəus yame ripəh norien wok kape pris yamə mine khavaan əru nar miragh minə ye tebol ye nəkwai Nīmə Ehuə kape Kughen. ¹⁴ Kitawə kwənəharkun ta mə Yesu Yermaru kapətawə in rimasi-pən ye kwənərəus kape Juda, kini nīpig Loa kape Moses raməgkiar kīn wok kape pris minə, pa rīmə raməgkiar ye kwənərəus kape

Juda. ¹⁵ Mərig rhuvə əmə, meinai kitawə kharkun mə pris kirik ruauə ta, yame in rəmhen kın pris a Melkisedek. ¹⁶ In rimaue pris, mərig pəh nien mə Loa ramni mə kwənərəus kafan iriə pris minə. In ramor wok kape pris ye nar kirik yame rəsanin rapita Loa, in e, nəsaninien kape nımraghien kafan yame infamien rikək. ¹⁷ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə, “İk takamor wok kape pris kape rerin.

İk pris kirik rəmhen kın Melkisedek kupan.” (Sam 110:4)

¹⁸ Kımnapəh loa kupan, meinai kafan nəsaninien rikək, in rıpəh nasituyen ye nar kirik. ¹⁹ Meinai loa a reinein norien yermamə kirik mə in ratuatuk ye nımri Kughen. Kini tak-takun ai, norien pisin min kirik yame rhuvə rapita, in ravəh tamhekin, mə kitawə tüksərəhu-pən kapətawə nətərigien iran. Kini in swatuk kapətawə tuk nivəniyen ipakə tuk Kughen.

²⁰ Kughen rımırpen mə Kristo tukror wok kape pris kape rerin, kini mivəh kwəsu mə kafan nəgkiarien tukripam. Mərig nıpig rımırpen pris minə tiksın, in rıpəh nivəhyen kwəsu.

²¹ Mərig Kughen rımivəh əmə kwəsu nıpig In rımırpen Yesu mə In pris. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Yermaru ravəh kwəsu kirik,

kini to kıpəh nukreikinien nərigien kafan. Kini mımə, “İk takamor wok kape pris kape rerin.” (Sam 110:4)

²² Nəgkiarien e ramhajoun pən mə promes yame Kughen rımnor irətawə, yame Yesu rımnor ruə mor nəfrakisien kın, in rhuvə pık mapita promes akwas yame Kughen rımını.

²³ Kupan, pris minə iriə khapsaah. Mərig kirkianə tukramor wok mor wok mıpimhə. Kirik ravəh tamhekin, mor wok mamvən, mımhə. Iriə khapəh nisorien wok kape rerin. ²⁴ Mərig Yesu, In tukror wok kape pris kape rerin, meinai In ramarə rerin. ²⁵ Ror pən, In rirkun nivəh-mıraghien ətawə yamə mine kamharpın kitawə min mhamə tukhavən tuk Kughen, meinai In ramragh rerin, maməgkiar atuə kın kapətawə kimi Kughen.

²⁶ Ror pən, In ruauə hae pris yame In rəmhen tuk nasituyen irətawə. In ramərhakə, matuatuk huvə. In rıpəh norien norien has. In ror pisin əgkap ye narmamə, meinai iriə kasor norien hah. Kini In rapita əriə yamə mine kisarə apa ye rao ye neai. ²⁷ In ror pisin ye hae pris minə tiksın. Nıpig m-fam, iriə tukasəkeikei misəkupan mhavi nitə tuk təvhagə has yame iriə atuk kimisor, kwasig ikin, kipiavi nitə tuk təvhagə has kape narmamə minə tiksın. Mərig nıpig Yesu

7:16: Jon 1:4; 5:26; Hib 7:25 **7:18:** Rom 8:3; Gal 3:21; Hib 9:9; 10:1 **7:19:** Rom 3:20 **7:19:** Hib 4:16; 10:22; Jem 4:8 **7:22:** Luk 22:20; Hib 8:6; 12:24
7:25: Rom 8:34; 1 Jon 2:1 **7:26:** Hib 2:17; 4:14; 6:20; 8:1 **7:27:** Lev 9:8; 16:6, **7:27:** Lev 9:15; 16:15; Hib 5:1,3

rimneighan kin mə tukor sakrefaes ye kafan nımraghien, mikirikianə əmə, in rəmhen məkwakw. ²⁸ Loə in ravəhsi-haktə pris yamə mine khapəh nisəmhenien. Mərig kwəsü kape Kughen, yame rimikwasig kin loə, in mivəhsi-haktə Tini e yame rhuvə məmhen tuk norien wok e kape rerin.

8

Yesu in hae pris in rhuvə rapita narmamə yamə mine kimisor wok kape hae pris kupan

¹ Nuknei nəgkiarien yame yakamhani in e: Kapətawə kirik aikin hae pris yame ror məkna. In rinəkwətə ta ye kwermi Kughen Yermaru matuk apa ye rao ye neai. ² In mamor wok apa lkin ramərhakə lkin ye rao ye neai. In e Nimə Tapolen əfrəh yame Kughen rimivi, pəh nien mə yame yermamə rimivi.

³ Kimivəhsi-haktə fam hae pris minə kupan kimə tukhavəhsi-pən narimnar kimi Kughen mhavi nitə. Ye swatuk kirikianə əmə min, kapətawə e hae pris, In min tukraməkeikei mivəh-si-pən sakrefaes kimi Kughen. ⁴ Nipig rimnamarə ye tokrei tanə, to khapəh nhaniyen mə In pris, meinai loə ramripen kwənərəus pisin kirik mə iriə pris minə, kini iriə kasor wok kape pris. ⁵ Nimə Tapolen yamə mine pris minə kasor wok ikin ye tokrei tanə in nanmi nar yame ramsigovin nimə apa ye rao ye neai. Ror pən, nipig Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukrivi Nimə Tapolen, in rimnor kwirig kimin mimə,

“Takaməkeikei maməm huvə mə takor narimnar minə e ratu-atuk məmhen ye kafak mak yame yimnor mamhajoun ik kin apa faktə ye tukwas.” (Eks 25:40)

⁶ Mərig taktəkun ai, Yesu In hae pris kapətawə, In rivəh kafan wok yame rhuvə rapita wok kape pris kupan minə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yesu In swatuk kape promes vi e, In rhuvə mapita promes akwas minə. Meinai promes vi e, in ramərer haktə ye nəgkiarien yamə mine khahuvə pik.

⁷ Meinai to kipipəh nəm-pənien nar has kirik ye promes akwas, to promes vi ripipəh nivəhyen tamhekin. ⁸ Mərig Kughen rimnəm nahasien kape narmamə kini mini mimə, “Nipig aikin tukripiuə, yame Yo jakor promes vi kape kwənərəus kape Isrel mine kwənərəus kape Juda.

7:27: Efes 5:2 **7:27:** Rom 6:10; Hib 9:12, 26,28; 10:10; 1 Pita 3:18 **7:28:** Hib 5:1-2 **7:28:** Hib 1:2 **7:28:** Hib 2:10 **8:1:** Hib 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2 **8:2:** Hib 3:6; 10:21; 1 Pita 2:5; Rev 13:6 **8:2:** Hib 9:11, 24 **8:3:** Hib 9:14 **8:5:** Kol 2:17; Hib 9:23 **8:6:** Hib 8:8,13; Luk 22:20; Hib 7:22; 9:15; 12:24 **8:7:** Hib 7:11, 18; 10:1

⁹ Promes e tukror pisin ye promes akwas yame Yo yimnor kimi ripria minə kupan, ye nipig e yame Yo yimivəh kwermirə mikir-yerhav əriə khatərhav apa Ijip.

Yo jakor promes vi, meinai iriə kimnhapəh nharaptəəkinien promes yame yimnor kimi əriə kupan, kini ror pən yimukreikin-pən nimeitak kimi əriə.

¹⁰ Kini Yo, Yermaru, yakamni-ərhav mimə, ye nipig yame tukripiuə,

Yo jakor promes vi kirik kimi kwənərəus kape Isrel.

Jakvəh-sipən kafak loa minə ye kapəria kapa,

kini mirai-pən yerkiria,

Kini Yo jakuə rəmhen kin Kughen atuatur kapəria,

kini iriə tukhauə kafak atuatur narmamə.

¹¹ Kini to khapəh nishajounien əriə minə, mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, 'Kughen ror məknei,' meinai iriə m-fam tukharkun Yo,

ririkakun ye narmamə apnapig minə mivən meriaji-pən narmamə yamə mine kamhavəh nhag ehuə minə.

¹² Meinai rikik rehuə tuk əriə tuk kapəria norien yamə mine ripəh natuatukien.

Yo jakvəhsi-ta norien has minə kapəria,

Kini rikik tukripəh nəsik-minien norien has minə kapəria."(*Jer 31:31-34*)

¹³ Nipig Kughen ramni promes e, mə in promes vi, nipran e mə promes kupan, rinəkwas minaha. Kini nar yame ruauə minəkwas, ripəh nəmhenien, pəh nien mə tuk tu rikək.

9

Ikin ramərhakə ikin ye tokrei tanə mine ikin ramərhakə ikin ye rao ye neai

¹ Kini nipig promes yame Kughen rimnəkupan mor rimnamarə, narmamə tukasəkeikei misəri-pən swatur atuatur kape nəhuakien. Kini Nimə Tapolen, in kape tokrei tanə e. ² Nəmə kupan kimnhavi Nimə Tapolen a, misor nəkwan kirik apa imə atuatur, kimnhapir nəkwan kiraru. Kwənmhaan kupan, kamni kimə Ikin Ramərhakə ikin. Ye kwənmhaan a, kimisərəhu-pən nar kamhaukrai haktə laet iran, mine tebol kirik yame kamətu-haktə-pən min bred rhakə iran. ³ Kimivi-əswasig neipən ye kwənmhaan yame ramkwasig. Kini kwənmhaan a kamni kimə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin. ⁴ Ikin a, nar kirik aikin kimnor kin gol, yame kamətu-pən nimar nai pien-pien iran, kivaan. Kini ikin a, Bokis kape Promes ramkwətə ikin. Bokis a, kimnor

apa imə kɪn nai; kɪni iruə kɪmnor kɪn gol. Kɪni ye nəkwai Bokis a, botel kirik aikin kɪmnor kɪn gol, kɪmnhargin-pən kwənmop bred nhagin e “manə” iran, mine kaskin kape Eron, yame kupan Kughen rimnor rəpɪrpɪr min. Kɪni kapier mir kiraru aikin, yamə mir kwəutəutə, yame kimirai-pən natuakəmien ten irəriu. ⁵ Kɪni yerpirig ye kapən kəvhao Bokis a, nanmi jerubim* kiraru aikin yamə mir kawor nɪmtətien ye nɪkhakien kape Kughen. Təmərməriu rhorukin kapən kəvhao bokis a, ikin hae pris ramətəg-pən nɪtə mə tukririsin təvhagə has yamə mine narmamə kimisor. Mərig to yakpəh nhopraiye nɪprai narimnar minə a.

⁶ Nɪpig pris minə kimisətu huvə fam narimnar minə a, kharkun nɪvənie imə ye kwənmhaan yame raməkupan, masor wok kape nəhuakien; ⁷ mərig hae pris, in əmə rirkun nɪvənie ime Ikin Ramərhakə Əgkap ikin. Ye newk kirikianə, in rirkun nɪvənie ye nɪpig kirikianə əmə. Kɪni nɪpig tukmə ramvən, in tukraməkeikei mivəh nɪtə, mɪrisin kafan təvhagə has mine təvhagə has yame narmamə minə tɪksin kimisor mhapəh nharkunien mə kimisor təvhagə hah. ⁸ Ramor narimnar minə a, Nanmin kape Kughen ramhajoun mə nɪpig Nimə Tapolen kupan rimnamərer, swatuk rikək tuk ətawə tuk nɪvənie Aikin Ramərhakə Ikin. ⁹ In rəmhen əmə kin nɪmtətien kirik yame ramhajoun-pə nɪpig yame kisərə iran ai taktəkun mine. Narimnar yamə mine pris minə kamhavəh-si-pən kimi Kughen, masor sakrefaes kin kimin, khapəh nɪsəmhenien tuk nəərəhu-atuatukien nərigien kape narmamə yamə mine kamhauə ye nəhuakien. ¹⁰ Meinai nəhuakien akwas kupan, in ramhajoun əmə norien ye nɪkarin kape nəviginien, mine nɪnimien, mine nəravyen. Narimnar minə a, iriə kape nɪprai jir əmə. Kɪni Kughen rimnəərəhu-pən natuakəmien minə a rarə meriaji-pən əmə nɪpig yame In rimini promes vi kirik yame rhuvə rapita.

Nɪtaw Yesu in sakrefaes kirik yame rhuvə mapita

¹¹ Mərig taktakun ai, Kristo ruauə ta. Kɪni in hae pris yame rimipik narimnar huvə minə, muauə. Kɪni In ruavən ime Nimə kirik yame rhuvə məmhen min, mapita yamə apa kupan. Nimə a, pəh nien mə nar kirik yame narmamə kasor, kɪni pəh nien mə nar kirik kape tokrei tanə yame Kughen rimnor. ¹² Nɪpig Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Ikin,

9:4: Nam 17:1-10 **9:4:** Eks 31:18 * **9:5:** Jerubim in agelo kirik kape Kughen ramhen kin nar miragh yame ramivə. Əm-ru Eks 25:18-22 mine Esek 10:1-20. **9:5:** Eks 25:17-22; Hib 4:16 **9:6:** Nam 28:2-4 **9:7:** Lev 16:2
9:7: Lev 16:34 **9:7:** Lev 16:3,11,14; Hib 5:3 **9:7:** Lev 16:15 **9:8:** Luk 23:45; Jon 14:6; Hib 10:19-20 **9:9:** Hib 10:1-2 **9:9:** Hib 5:1; 8:3 **9:10:** Lev 11:2-23 **9:10:** Nam 6:3; Kol 2:16 **9:10:** Lev 11:25,28,40 **9:11:** Hib 10:1
9:11: Hib 8:2; 9:24

pa rimə rimavən ye newk minə fam, rəmhen kin yame hae pris kupan minə kimisor. Mərig rimavən mikirikianə əmə, nəmhen. Meinai In ripəh nivəhyen nitaw nəni mine nitaw kwaji kau mivən imə mə tukrivəhsita narpinien kape təvhagə has. Nikam. In rimivəh atuk əmə nitawin, mivən imə, kini In əmə rimivəh nimritawə, mivəh nimri nimraghien rerin kapətawə. ¹³ Ye norien kape promes kupan, kimisətag-pən nitaw nəni mine kao, uə nimrawk ye kau yame kimivaan əru ye tebol, kamətag-pən ye kwən kirik yame rəmkimik ye nimri Kughen mə tukror nimtətien mə nimraghien kafan ruauə minhawən, nəmkimikien rikək iran. ¹⁴ Mərig nitaw Yesu in ravəh nəsaninien ehuə rapita narimnar minə e meinai Kristo In rimnor atuk sakrefaes iran, ye nəsaninien kape Nanmin Rhakə[†] yame ramarə rerin. In sakrefaes kirik yame ratuatuk əgkap, nahasien kirik rikək iran. Ror pən, nitawin rivəh nəsaninien rəmhen tuk nəspir-tayen rikitawə tuk norien yamə mine khakir-pən narmamə tuk nimhəyen. Rimnor məknakin mə kitawə[‡] tuksətgah əmə tuk nəhuakien kimi Kughen yame ramragh.

¹⁵ Tuk narimnar yame Yesu rimnor, In swatuk tuk narmamə tuk nivəhyen promes vi. Kughen ramokrən kin narmamə kafan, kini mirpen-pən tuk əriə mə narimnar huvə minə e, kapəriə. Kini narimnar minə e, to khapəh nharkəkien tuk nipig kirik. Tuksarə rerin. Iriə tuxhavəh narimnar minə a meinai nimhəyen kape Kristo in rimnarpin ta təvhagə has kape narmamə yamə mine kisəsik loa kape promes kupan.

¹⁶ To Yesu ripipəh nimhəyen məkna, to kafan narmamə minə kipihipəh nhavəhyen narimnar huvə yamə mine In rimirpen mə kapəriə. Meinai tukmə tatə kirik rirpen mə tukmə rimhə, kafan nautə tukrivən tuk tini, tatə tukraməkeikei mimhə məkupan, kini ai promes kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ¹⁷ Mərig tukmə tatə ramragh hanə, tini to ripəh nivəhyen nautə kafan. Tukror əmə nəfrakisien kin ye nipig yame tukrimhə iran. ¹⁸ Tuk narimnar minə e, ye nikarin kape promes kupan yame Kughen rimini, nitaw nar miragh kirik tukraməkeikei maiyu rhajoun mə nar miragh kirik rimamhə, ror nimtətien mə promes ramarə. ¹⁹ Ror məkneikin mə, nipig Moses in rimini-ərhav ta nəgkiarien minə fam kape loa kimi narmamə, kini kwasig ikin, in rimivəh tiki sipsip kimnor rəwhao, mine kwermi nai e kamni kimə “hisop” meires-pən ye nitaw kwaji kao mine nitaw nəni mine nu, kini mətag-pən nitə ye nəkwəkwə kape Loa mine narmamə minə.

9:12: Rom 3:25 **9:14:** 1 Pita 1:2,18-19 **9:14:** Hib 10:4 [†] **9:14:** Ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman, nəgkiarien e “Rhakə” rikək iran. [‡] **9:14:** Ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman, ramni “kimia.” **9:14:** Taet 2:14 **9:15:** Luk 22:20 **9:15:** Hib 10:34 **9:19:** Eks 24:6-8

²⁰ Kini mini-pən tuk əriə mīmə,
 “In e nitaw nar miragh kirik yame rimamhə tuk norien
 promes kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin. Kini
 kimiə takasəkeikei mhasiai In, masor nəkwān.” (Eks
 24:8)

²¹ Ye norien kirikianə əmə min, Moses rimnətag-pən nitə
 ye Nimə Tapolen mine narimnar fam yame kavəh tuk
 nəhuakien. ²² Loa ramni mə pris tukraməkeikei mamor-
 pən nitə ye narimnar khapsaah, ipakə narimnar fam, ror
 nīmətətien mə iriə kwənhauə mishawən. Kini tukmə nitə rīpəh
 naiyuyen iran, Kughen to rīpəh nəspirien təvhagə has.

Nitaw Yesu ramarpin təvhagə has

²³ Ror pən, nīpig kimnor sakrefaes, nitə rimnaiyu mor
 narimnar minə a kishawən. Mərig Nimə Tapolen mine
 narimnar kafan aikin, iriə nanmi nar əmə yame ramor əmə
 nīmətətien ye narimnar yame raməmir ye rao ye neai. Mərig
 nīprai nar, in apa ye rao ye neai, kini nitaw nar kirik yame
 rhuvə rapita tukraməkeikei maiyu mor rhawən. ²⁴ Yesu
 rīpəh nivənien ime Ikin Ramrhakə Əgkap Ikin kape tokrei
 tanə e, yame narmamə əmə kimisor. Nimə a, in nanmi
 nar əmə kape Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin əfrakis apa ye
 rao ye neai. Mərig Yesu rimavən ye rao ye neai, kini tak-
 takun ai, In maməgkiar atuə kin kapətauwə kimi Kughen ye
 nimrin. ²⁵ Kini nīpig Yesu rimnor atuk sakrefaes ye kafan
 nīmraghien, kafan norien ror pisin ye hae pris minə kupan.
 Ye promes kupan, hae pris tukraməkeikei mivən ime Ikin
 Ramərhakə Əgkap Ikin, mivi nitaw nar miragh. Pəh nien
 mə ramor atuk sakrefaes kin nitawin. Kini tukraməkeikei
 mor məknakin ye newk minə fam. Mərig Kristo rimavən
 ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin ye rao ye neai, mivəh atuk
 nitawin mor sakrefaes kin mikirikianə əmə, rəmhen. ²⁶ To
 Kristo rīpior sakrefaes məknakin ye newk minə fam, rəmhen
 kin yame pris minə kupan kimisor, to rīpiərig nəmhəyen
 nīpig rīpsaah rīrikakun ye nīpig Kughen rimnor tokrei tanə
 mamvən mamvən. Mərig taktakun ai, kitawə kwəsarə ye Nīpig
 Kwasig, Yesu rimatərhav-pə mikirikianə əmə, mə tukror atuk
 sakrefaes kin kafan nīmraghien tuk nivəhsi-tayen narpinien
 kape təvhagə hah. Kini kafan sakrefaes, in infamien.

²⁷ Kitawə narmamə, Kughen rimnərahə nīpig yame nar-
 mamə kirikianə kirikianə tukhamhə iran, kini tukhamhə
 mikirikianə əmə. Kini kwasig ikin, In tukrəkir kapətauwə
 norien minə. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimnor
 atuk sakrefaes kin mikirikianə əmə, mə In tukrarpin təvhagə

hah kape narmamə khapsaah. Mərig kwasig, ye nipig tukrirerig-pə min iran, In to ripəh min narpinien təvhagə has, mərig tukruə mivəh miragh əmə narmamə yamə mine kasərer matuk mamhawhin In.

10

Yesu rimneighan-pən kin nimraghien kafan rəmhen kin sakrefaes, mikirikianə əmə nəmhen

¹ Narimnar kape loa, kisəmhen kin nanmi narimnar yamə mine kamhauə kwasig. Mərig nanmi nar e ripəh nəmtir-huvəyen. Pəh nien mə niprai nar. Ye newk minə fam, pris minə kasor sakrefaes. Mərig nar apnapig iriə kasor sakrefaes, loa in reinein norien nəməhuak yamə mine kamhauə tuk Kughen mə tuksatuatuk ye nimrin, meinai sakrefaes minə a, iriə nanmi nar əmə. ² To sakrefaes ripiəmhen ripior nəməhuak minə kipsisatuatuk, mipihapəh nor-minien sakrefaes, meinai kwəshawən ta. Kini to sakrefaes ripiəspir-ta rikiriə, to kipihipəh nisərig-rahasion tuk təvhagə has. Mərig, nikam. Kasərig rahas hanə. ³ Mərig taktakun ai, ye newk minə fam, pris minə kasor pawk sakrefaes, mərig nar a ramor əmə mə narmamə rikiriə raməsik hanə təvhagə has kapəriə, ⁴ meinai nitaw nəni mine kao kirapəh niwəmhenien tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has. ⁵ Ror pən, nipig Kristo rimauə ye tokrei tanə, mini-pən tuk Kughen mimə, “Kughen, Ik nakpəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kivəhsi-pre kim ik.

Mərig Ik nimnor niprak kirik mə jakvən iran.

⁶ Kamhavaan əru narimnar ye tebol rəmhen kin nəhuakien kapəriə raurə tuk Ik,

kini masor sakrefaes tuk nəspirien təvhagə has.

Nar apnapig kasor məknakin, mərig khapəh nisorien rikim ragien tuk əriə.

⁷ Mərig Yo yakamni mimə,

‘Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməgkiar irak mimə,

“Kughen, Yo e, yimauə mə jakor nəkwam.” ’”(Sam 40:6-8)

⁸ Kristo ruini ta mə Kughen ripəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kivəhsi-pən kim in, mine narimnar yame kavaan ye tebol, mine sakrefaes kape nəspir-tayen təvhagə has. Nar apnapig narmamə kasor narimnar minə e rəri-pən loa, Kughen rikin rapəh nagienien tukun. ⁹ Kini nipig Kristo ramni min mimə, “Yo e, yimauə mə jakor nəkwam” kini meighaan-pən kin nimraghien kafan, In rimnoriah swatuk kupan kape nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah, mor

swatuk vi kirik tuk nivəhsi-tayen. ¹⁰ Kini Yesu Kristo rimnor nəkwai Kughen ror məkneikin: In rimnor atuk sakrefaes kin nīpran, mikirikianə əmə, mə tukror ətawə kisatuatuk.

¹¹ Kini pris minə fam kasərer masor wok kape nəhuakien, masor sakrefaes, masor nar kirikianə əmə nīpig mīfam tuk nəspir-tayen təvhagə has. Mərig sakrefaes minə a, iriə khapəh nisəmhenien tuk nivəhsi-tayen təvhagə has kirik. ¹² Mərig pris e kapətawə rimnor kafan sakrefaes mikirikianə əmə, kini sakrefaes e in rəmhen məkwak tuk nəspir-tayen norien has kape narmamə kape rerin. Kini nīpig rimnor məknakin kafan sakrefaes, in mivən “məkwətə ye kwermi Kughen matuk.” ¹³ Kini ikin a, In rawhin əmə mə “Kughen tukror In ramehuə ye kafan tikmir minə.”* ¹⁴ Meinai Kristo rimnor sakrefaes mikirikianə əmə, mor kafan narmamə kisatuatuk ye nīmri kape rerin. Narmamə minə a, iriə en, yamə mine In rimnor əriə khauə misatuatuk.

¹⁵ Kini Nanmin kape Kughen, In min raməvsao kin narimnar minə a kimi ətawə, mamni mimə,

¹⁶ “Kughen Yermaru ramni mimə,

‘Nīpig tukripiuə,

jakor promes vi kimi kafak narmamə minə.

Yo jakvəhsi-pən loa minə kafak yerkiria,

kini Yo jakrai-pən loa kafak ye nirkunien kapəriə.’ ” (Jer 31:33)

¹⁷ Kini In mamni min mimə,

“Yo jakəru-kin kapəriə norien has minə,

kini rikik tukriyəh nəsik-minien norien minə kapəriə yame kasəkapir loa.” (Jer 31:34)

¹⁸ Nīpig tukmə Kughen rimnəspir ta norien has kape narmamə, to khapəh nisor-minien sakrefaes kirik.

Pəh kisərer timtim ye nhatəyəyən kapətawə

¹⁹ Yo minə tiksın. Ror məkneikin mə nitaw Yesu rimnor ətawə kharkun nhavəniyen imə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin, mhapəh nhaginien. ²⁰ Rəmhen kin yame In rimnəhipu neipən yame raməker əswasig kin Ikin Ramərhakə Ikin. Mərig pəh nien mə rimnəhipu neipən kirik, mərig nīpran rimnərkwopir ror swatuk vi kirik yame ramragh tuk ətawə tuk nivəniyen tuk Kughen. ²¹ Kini hae pris kapətawə, in yemehuə yame ramarmaru ye nimə kape Kughen, in e kafan narmamə minə. ²² Ror məknakin, pəh khavən ipakə tuk nīmri Kughen, yerkitawə yame rukwar kin nhatəyəyən əfrakis. Meinai Kristo rimnətəg-pə nitawin yerkitawə məspir ətawə. Kini rimnokwi-

10:10: Hib 2:14 **10:10:** Hib 7:27 **10:10:** Hib 10:14; Efes 5:26 * **10:13:** Ramni Sam 110:1. Əm-ru Hib 1:13. **10:20:** Lev 16:2; Mat 27:51; Efes 2:18; Hib 9:8 **10:21:** Sek 6:13 **10:21:** Hib 3:6 **10:22:** Hib 7:19; Efes 3:12 **10:22:** Esik 36:25; Hib 9:14; 12:24

ta nīpraitawə ye nu yame rəmtir in əmə in əmə. ²³ Kitawə khamə kwəsərahū-pən nətərigien kapətawə ye Kristo. Ror məknakin, pəh kisərer tim tim iran, mhapəh nhaviə-viəyen, meinai kitawə kharkun nisətigəyən ye kafan nəgkiarien yame rimirpen-pə ta kimi ətawə. ²⁴ Pəh khasig ətawə minə mə kitawə taksorkeikei ətawə minə, kini masor huvə pən kimi ətawə minə. ²⁵ Narmamə tiksīn kwəsəpəh nōfuginien əriə minə. Mərig rīpəh nəmhenien. Pəh kasofugin ətawə minə, masərip tim tim ətawə minə ye nīpīg mīfam. Kini nīpīg kasəm mə Nīpīg Kwasig rinamuə pakə, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misərip tim tim ətawə minə mamharpīn.

²⁶ Rhuvə mə taksərip tim tim ətawə minə məknakin, meinai tukmə kitawə kwənharkun ta nəfrakisien, mərig khapəh nisərigien, masor norien has mamharpīn, kini sakrefaes kīrik mīn rīkək yame to rəspir ətawə. ²⁷ Kini tukmə sakrefaes kīrik mīn rīkək mə to rīvəhsi-ta təvhagə has kapətawə, kini nar kīrīkianə əmə aikīn. In e, tukasəkeikei mhagin, misətəmnīmīn, meinai kitawə kwənharkun huvə mə kitawə kamhawhin narpīnien skai, mīne nap ehua kape niemhaa kape Kughen yame tukraməkeikei məkwəru kafan tikmīr minə. ²⁸ Loa kupan kape Moses ramni mə tukmə yermamə kīrik rəkapir loa, kini “yermamə kīraru uə kīsīsər kīrhīnī-ərhav in;” (*Dut 17:6,7*) kini kwən a tukraməkeikei mīmha. Narmamə, rīkiriə to rīpəh nehuəyən tukun. ²⁹ ?Mərig rhawor ye yermamə yamə rīpəh nisaiyen Ji Kughen? Kughen rīmīnī-pə promes kīrik tuk ətawə, kini nītaw Kristo rīmīnor promes e ruauə mīnor nəfrakisien kīn. Nītə əmə a in a rīrkun norien narmamə kīsātuatuk. ?Mərig rhawor ye yermamə yame ramor nar apnapīg ye nītə e? ?Rhawor ye yermamə yame ramni hah Nanmīn kape Kughen yame raməwhai nīhuvəyən kīmi narmamə? Ratuatuk mə yermamə yame ror məknei tukrarə ye narpīnien skai yame rapita narpīnien yame yermamə yame ramakapir loa kape Moses tukrarə iran. ³⁰ Meinai kitawə kharkun ta Kughen yame ramni mīmə,

“Narpīnien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpīn tai norien kapəriə rəmhen əmhen.” (*Dut 32:35*)

Kini In ramni mīn mīmə,

“Kughen Yermaru tukrəkīr norien kape narmamə kafan.” (*Dut 32:36*)

³¹ Səm-ru. !Tukmə Kughen yame Ramragh rəpkətərəkīn ik, nar a ror nīgīnien!

10:22: 1 Pita 3:21

10:25: Hib 3:13

10:26: Hib 6:4-8; 2 Pita 2:20-21

10:27:

2 Tes 1:7-9; Hib 12:29

10:29: Hib 6:6

10:29: Mat 26:28

10:29: Rev 1:5

10:30: Rom 12:19

³² Rhuvə mə rikimiə tukramuh nīpig kupan, nīpig nīkhakien rinaməsia-pen əmiə kupan. Ye nīpig a, kimiə nimisarə ye nīpig əutən kirik, yame rəsəso pīk, nimisərig nəmħəyen ehua, mərig nimisərer tim tim. ³³ Nīpig tiksīn, narmamə kamhani hah əmiə ye nimri mirh, masor min narimnar has minə tiksīn irəmiə. Nīpig tiksīn, nimisərer-pən tuk narmamə yamə mine kamor has pən kimi əriə. ³⁴ Misasitu irəriə nīpig kimnəhi-pən əriə ye kalabus, kini misarə ye nīpig əutən kapəriə. Kini nīpig narmamə kimisəkrəh kin narimnar minə kapəmiə, nakwənharkun ta mə kapəmiə aikin narimnar raməmīr yame in rhuvə mapita, rikimiə ramagien əmə. Kini narimnar minə a to rīpəh nīrkəkien tuk nīpig kirik. Kini rikimiə ramagien əmə tukun. ³⁵ Ror pən, nīpig naksarə ye nīpig əutən minə, pəh rikimiə tukrīpəh nəpouyen, meinai tukmə nakshatətə ye Kughen, In tukrīvəhsi-pre nərok kimi əmiə. ³⁶ Kimiə takasəkeikei misor nətərigien kapəmiə rapomh, mə taksor naha nhagin yame Kughen rorkeikei. Kini takpi-havəh narimnar yame Kughen rīmīrpen mə tukrīvəhsi-pre kimi əmiə. ³⁷ Meinai Kughen ramni mīmə pəh nien mə tuktu “Kwən kirik tukruə,

in tukritərhav-pə, mīpəh norien kəmə.

³⁸ Meinai kafak narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimrik, iriə tukhashatətə irak mamharpīn. (Hab 2:3-4)

Mərig tukmə yakəm mə kwəsəpəh Yo, masərer rerig rerig, to rikik rīpəh nagienien tuk əriə.”

³⁹ Mərig kitawə e to khapəh nisərer rerig-rerigien, miserwei. Nīkam. Kitawə narmamə kape nhatətəyen ye Kughen, Kughen tukrīvəh mīragh ətawə.

11

Kaha yamə mine kimishatətə ye Kughen

¹ Kitawə kasərəhu-pən kapətawə nərigien ye narimnar yamə mine tukrīpiuə, kini nhatətəyen kapətawə in ramor ətawə kharkun huvə mə narimnar minə e, iriə nəfrakisien. Nar apnapig mə kitawə khapəh nisəmien narimnar minə a, mərig kharkun huvə mə tukpihavəh, meinai nhatətəyen ramhə-joun ətawə mə tukpihavəh. ² Rīptawə minə kimnīshatətə ye Kughen, Kughen rīmīnəgnəgin əriə tukun.

³ Nhatətəyen ramor ətawə kharkun mə Kughen rīmīnəgkiar əmə, narimnar kape tokrei tanə kasəmīr. In rīmīvəh narimnar yame kīpəh nəmien, mor narimnar kin yame kaməm.

10:32: Fil 1:29,30 **10:33:** 1 Pita 4:14 **10:34:** Hib 13:3 **10:34:** 1 Pita 4:13

10:34: Hib 11:16; 1 Pita 1:4,5 **10:36:** Rom 5:3,4; Hib 12:1; Jem 1:3,4,12; 5:11

10:36: Hib 6:15; 9:15 **11:1:** 2 Kor 4:18 **11:3:** Jen 1

⁴ Ebel in rimnhatətə tim tim ye Kughen, mivəh-si-pən narimnar kimi Kughen yame rhuvə rapita yame Ken rimivəhsi-pən kimin. In rimnhatətə tim tim məknakin ye Kughen, Kughen rimini mimə in yermamə atuatur kirik, rikin ragien tuk naha nhagin yame rimivəhsi-pən kimin. Kini nar apnapig mə kwən a ruamhə ta, mərig nhatətəyen kafan ramhajoun ətawə kin nar kirik ai taktəkun.

⁵ Mine Inok rimnhatətə timtim ye Kughen, kini mipəh nimhəyen. Kughen rimivəhsi-ta əmə in ye tokrei tanə e, mə tukrhaktə mivən ye rao ye neai. Narmamə to khapəh nisəm-minien in, meinai Kughen rimivəhsi-ta. Meinai nipig Kughen ripəh hanə nirəhsi-tayen in, minhajoun ta in mə rikin rimnagian tukun. ⁶ Mərig yermamə to ripəh nhatətəyen ye Kughen, Kughen to rikin ripəh nagianien tukun. Meinai nipig yermamə kirik rorkeikei mə tukruə tuk Kughen, in tukraməkeikei mamni nəfrakisien mə Kughen ramarə mamərok narmamə yamə mine kisarkut mə tukharkun In.

⁷ Mine Noa in min rimnhatətə tim tim ye Kughen. In e, nipig Kughen rimini-əsah pən narimnar kupan tukun, yame narmamə kipəh hanə nisəmien, Noa rimisiai In mamor nəkwan. Mivhirəkin rao ehuə kirik mə tukrivəh miragh kafan narmamə minə. Rimivhirəkin məkna rao, mor əpu mə Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Nhatətəyen kafan rimnor swatuk kimi Kughen ror In ratuatuk ye nimrin.

⁸ Mine Ebrahim in rimnhatətə timtim ye Kughen. Nipig Kughen rimnokrən kin mə tukrivən ye tanə pisin kirik, in rimnor nəkwan. Tanə a, Kughen rimirpen ta kimin mimə tukrivəh-si pən kimin. Kini Ebrahim rimitərhav, meinein mə ramvən hiə. ⁹ Mamhatətə timtim ye Kughen məkna, kini mamarə ye tanə a yame Kughen rimirpen ta kupan mə tukrivəhsi-pən kimin. Mərig rimnamarə aikin a, mipəh nivhirəkinien nimə huvə kirik, mivəh-si haktə nikar nimə kirik, mamarə rəmhen kin yepsipis kirik. Kini kwənərəus kafan Aesak mine Jakob yame Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi ərisir Ebrahim, iriu min kimiwarə əmə ye nimə has rəmhen kin yepsipis mir. ¹⁰ Ebrahim rimnamarə ye nimə tapolen məkna meinai in rimivəh in mə tukrivən ye taon kirik yame nuknen riskai, tukraməmir ror tu. Taon e, Kughen əmə rimnəriwək iran mivhirəkin.

¹¹ Mine Sera min rimnhatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig mə rimnəpiəhuaru əgkap, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimin mə tukreimək. In rimivəh tini e, meinai

in rimnhatətə ye Kughen mə In tukror promes kafan ruə mor nəfrakisien kin. ¹² Ebrahim rimnəhuaru ta, ipakə əmə rimhə, mərig kwənərəus minə khapsaah kimnhasi-pən iran. Nar apnapig mə in yermamə kirikianə əmə, mərig kwənərəus mine e kafan, iriə khapsaah rəmhen əmə kin kəmhau minə ye neiai mine nipakir ye tahik yame to kipəh nəvhuekin-famien əriə.

¹³ Narmamə minə a, iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, mərig nipig kimnhamhə, iriə kimnhapəh nhavəhyen narimnar yamə mine Kughen rimini ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Iriə kimisəm narimnar minə e mə iriə kasəmir isok tuk əriə, mərig rikiriə ragien pik mə tuksəm. Mhani-ərhav mhamə kisarə ye tokrei tanə e mərig kisəmhen əmə kin yepsipis əmə. Tokrei tanə e pəh nien mə iməriə əfrakis ikin. ¹⁴ Nipig narmamə kasəgkiar məknai, in ramhajoun pən mə kasarha-kin iməriə atuatur ikin. ¹⁵ Kapəriə nətərigien ripəh nīrerig-pənien ye tanə kapəriə kupan, yame kwəsəpəh ta. Rikiriə to ripiuh məkna, kipiarkun nīrerigien mamhavən. Mərig kimnhapəh nisorien məknakin. ¹⁶ Iriə kimisorkeikei iməriə ikin pisin kirik yame rhuvə rapita. In e rao ye neai. Ror pən, Kughen ripəh naurisien mə kamokrən kin In kimə kapəriə e Kughen. Kini Kughen rimnor apnəpeinə ta ye taon kirik iməriə ikin.

¹⁷⁻¹⁸ Mine Ebrahim rimivəh promes yame Kughen rimini-pən tukun mimə,

“Kwajikovə kafam Aesak tukror kwənərəus kafam tukripsaah min,

iriə tukhavəh nhagim.”

(Jen 21:12)

Nipig Kughen rimə tukrəm nhatətəyen kape Ebrahim, kini Ebrahim rimnhatətə ye Kughen mamərer matuk tuk nhopniyen tini kwənkwan kirikianə əmə e Aesak mə tukror sakrefaes kin kimi Kughen. ¹⁹ Meinai Ebrahim rikin rimnaməsik mə Kughen rirkun norien yermamə ramragh min ye nimhəyen. Kini Ebrahim rimivəh min tini e Aesak ipakə rəmhen kin yame rimivəh miragh in ye nimhəyen.

²⁰ Mine Aesak rimnhatətə tim tim ye Kughen, maməhuak mə Kughen tukrivəh-sipən nihuvəyen kafan ramvən kimi tini mir e Jakob mine Esao, mamni-ərhav narimnar yame tukripiuə tuk nipig kirik.

²¹ Mine Jakob rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, minim tim tim kaskin kafan, maməhuak

11:11: Jen 17:19; 18:11-14; 21:2 11:12: Rom 4:19 11:12: Jen 22:17 11:13: Hib 11:39 11:13: Mat 13:17 11:13: Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1 Pita 1:17; 2:11 11:15: Jen 24:6-8 11:16: 2 Tim 4:18 11:16: Mak 8:38 11:16: Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6, 15 11:16: Hib 11:10; 13:14 11:17-18: Jen 22:1-10; Jem 2:21 11:19: Rom 4:21; Jon 5:21 11:20: Jen 27:27-29,39,40

mə Kughen tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi ji Josef mir, maməgnəgin Kughen.

²² Mine Josef rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, kini maməgkiar kin nipig kwənərəus minə kape Isrel tuksap ta Ijip. Kini in rimini ta tuk əriə mə iriə tukhatərhav Ijip, mīshawor mhanim in.*

²³ Mine tatə mine mamə kape Moses kimiwhatətə tim tim ye Kughen. Nipig in rimnarha-pə, iriū kimiwəm mə in ramor yemə huvə kin, kini kwerkwaig kin in rivəh makuə kisisar. Kini iriū kirəpəh nīraginien kin nəsikien nəkwai king.†

²⁴ Kini Moses rimnehuə mamhatətə tim tim ye Kughen. Kamni pawk kimə in mikip king kape Ijip,‡ kafan nautə ripsaah, mərig nipig rimnehuə, rimnəm mə ripəh nəmhenien mə tukramarə əmə ye narəyen yame rimar ye tokrei tanə.

²⁵ Mīmə tukrəpəh nagienien kape narimnar kape tokrei tanə, yame iriə kape nipig kwakwə əmə, mivən, mamərer-pən tuk narmamə kape Kughen yamə mine kamərik mitə əriə. ²⁶ Rikin rimnamuh mə tukmə narmamə kisərh iakei iran tuk Kristo yame tukripiuə, mərig in to ripəh naurisien tukun. Rikin tukragien tuk nar e, rapita yame to ripiamarə ye nimraghien yame rimar apa Ijip. Mərig rikin rimavən əmə tuk nərok yame Kughen tukrivəhsi-pən kimin.

²⁷ Moses rimnhatətə tim tim məkneikin ye Kughen, map ta ye kantri Ijip, mīpəh niginien kin king e yame niemha ramhai pik in. Mīpəh narha-kwasigien, maməkeikei mamvən, rəmhen kin yame in rimnəm Kughen e yame keinein nəmien kin nimri jir. ²⁸ Rimnhatətə tim tim ye Kughen məkna, kini mirikakun norien kape lafet e Pasova. Mini-ərhav tuk kwənərəus minə kape Isrel mə tukasəkeikei mhauh-pən nitaw sipsip ye kwəruə ye nimə minə kapəriə. Tuksor məknaikin mə agelo yame Kughen tukrher-pə kin tuk nhopniyen nimrin nupan yerman minə kapəriə.

²⁹ Mine kwənərəus minə kape Isrel kimishatətə tim tim ye Kughen, mharkun nisəviofuginien ye tahik ehua yame rimnəwhai kiraru. Kini misəriwək iran rəmhen kin tipəvsik. Mərig nipig nəmə Ijip kimisarkut tuk nikwasigien kin əriə, tahik rimipik əriə, kimisəmnim.

11:21: Jen 48:1,8-22 * **11:22:** Gris ramni mə, “tukshawor nikəkrin.” **11:22:** Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32 **11:23:** Eks 2:2 † **11:23:** King Fero rimini mə tukhopni ji nəmə Isrel minə fam yamə mine kapəriə newk ripəh napitayen kiraru. **11:23:** Eks 1:16, 22 ‡ **11:24:** Nəgkiarien Gris ramni mə, “in ji piakəskəh kape Fero.” **11:24:** Eks 2:10 **11:26:** Hib 13:13 **11:26:** Luk 14:33 **11:26:** Hib 10:35 **11:27:** Eks 12:50, 51 **11:28:** 1 Kor 10:10 **11:28:** Eks 12:21-23 **11:29:** Eks 14:21-31

³⁰ Mine kwənərəus minə kape Isrel yame ramkwasig, iriə min kimishatətə tim tim ye Kughen. Kimisəriwək misarkurao ye kəupə kape Jeriko, yame kimnor kin kapier. Kimisarkurao misarkurao ye kəupə a, mhavəh nīpīg seven, kini ai, kəupə ehuə a rarkwəpir məsaah.

³¹ Mine Rehab e in piraovin kape swatuk, in min rimnhatətə ye Kughen. Nīpīg kimnher-pən kin yemə Isrel mir kīraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nimə tuk əriu. Ror pən kin, nīpīg nəmə Isrel kimisarowagin kimi nəmə Jeriko, mishopni nəmə aikin yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kimnhapəh nishopniyen Rehab.

³² Mərig to yakpəh nini-minien mivən. To yakpəh nini-minien rapomh maməvsao kin Gideon mine Barak mine Samson mine Jeftaha mine Deved mine Samuel mine profet minə tiksın. ³³ Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, masor narimnar ripsaah. Iriə kimnhakir kwənərəus minə kape Isrel mhavən misarowagin iriə nəmə iku pisin minə, misapita əriə. Masor norien atuatur minə, kini mhavəh narimnar huvə yamə mine Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Kimisəpkətərək kin nəkwai laeon minə mə tukhapəh nisənien əriə. ³⁴ Mishər-əpis nap ehuə yamə mine kamhauək. Misapitan kin narmamə yamə mine khamə tukshapni əriə kin nau nisə. Kapəriə nəsaninien rikək pawk, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə. Kini iriə kimisapita mobael minə kape tanə pisin pisin minə. ³⁵ Nīpiraovin tiksın aikin yamə mine kimishatətə tim tim ye Kughen, Kughen ror jiriə minə kamhamragh min ye nimhəyen.

Mərig narmamə tiksın aikin, kivəhsi-pən pawk nəmhəyen kimi əriə, mərig kwəshatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig kimə tukrisin əriə mə to kisəpəh nhatətəyen kapəriə, mərig kimnhapəh nisəpəhyen, mhamə tukhavəh nimraghien kirik yame rhuvə rapita. ³⁶ Iriə tiksın, narmamə kisərh iakei irəriə, kini misərkis-ərkis əriə. Kini iriə tiksın, narmamə karkwəji ətərək kin əriə kin jen, mhapik-pən əriə ye kalabus. ³⁷ Iriə tiksın, kimnarkwhopni əriə kin kapier apig, kini iriə tiksın, kimivi əru əriə kin so. Tiksın, kimnhapni əriə kin nao nisə. Kini iriə tiksın kimisarkaoh əmə kin tiki nani mine sipsip. Nar kirik kapəriə rikək. Kimnor ahas pən kimi əriə. Narmamə

11:30: Josua 6:12-20 **11:31:** Jos 2:1-16 **11:31:** Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jemes 2:25 **11:32:** Jaj 6-8 **11:32:** Jaj 4-5 **11:32:** Jaj 13-16 **11:32:** Jaj 11-12
11:32: 1 Saml 16:1,13 **11:32:** 1 Saml 1:20; 3:19-4:1 **11:33:** 2 Saml 8:1-3
11:33: Dan 6:22 **11:34:** Dan 3:19-27 **11:34:** Eks 18:4 **11:34:** 2 King 20:7; Jaj 16:28
11:34: Jaj 15:8 **11:35:** 1 King 17:22, 23; 2 King 4:36, 37 **11:36:** Jer 20:2; 37:15 **11:36:** Jen 39:20 **11:37:** 2 Kron 24:21 **11:37:** 1 King 19:10; Jer 26:23 **11:37:** 2 King 1:8

kimisoriah pik əria. ³⁸ Mərig iriə nəmə huvə minə, tokrei tanə e rīpəh nəmhenien mə to iriə kīsarə ikin. Kimisarə apnapig əmə, apa ye tīpəvsik, mine ye tukwas minə, mine ye nəpag kapier minə, mine ye nəkwai nimir.

³⁹ Nəmə minə a, iriə m-fam kimishatətə tim tim ye Kughen, In rīvəhsi-pən nhag huvə kimi əria. Mərig kimnhapəh nhavəhyen nar e yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi əria, ⁴⁰ meinai In ruini ta nətərigien kīrik kafan, mə In tukror huvə-pə rapita kimi ətawə e towēi mine. Kini ye nətərigien kafan, In rorkeikei mə tukriirpən ətawə miriə kupan, mə kītawə miriə əmə tuksaiyu əm nəmhen əmə.

12

¹ Kini narmamə yamə minə, kimisərer-ərhav tuk Kughen, mishatətə tim tim iran, iriə khapsaah pik, kini kapəria nimirghien in ravəh-si haktə nhatətəyen kapətawə. Ror pən, pəh kisəpəh nar pam yame ramraptəəkīn ətawə mine təvhagə has yame raməpit-pə irətawə. Kini pəh kisaiyu mhapəh nisəpəuyen kin naiyuyen yame Kughen rimnərahū-pə kupan irətawə. ² Misarha-pən əmə tuk Yesu, yame In nuknei nhatətəyen kapətawə, kini in e yame tukror mə kītawə tukseri-aji mak ye nhatətəyen kapətawə. Pəh rikītawə tukruh norien kape Yesu e in e kafan nərigien rapomh. Nīpig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor nar apnapig əmə ye nəmhəyen yame rimivəh. Meighan-pən kin naurisien kape nimhəyen ye nai kamarkwao kin, meinai In rimnor kafan nərigien skai tuk nagienien yame In tukriipivəh. Kini taktakun ai, In ramkwətə ye nikar Kughen matuk e In King.

³ Rhuvə mə rikimiə tukraməsik Yesu mine kafan nərer-timtimien nīpig yor təvhagə hah minə kimisarakikīn-pən nəgkiarien has minə kimin, pəh rikimiə tukriphə nəpouyen kini mhapəh nisəpəhyen nhatətəyen kapəmiə.

Kughen ramərip atuatur kwajikovə kafan minə

⁴ Yakirkun mə kimiə naksarowagin tuk nətapigien kin təvhagə has ye nimirghien kapəmiə, mərig kimiə kīrik rikək yame nitawin rimnaiyu tuk narowaginien e. ⁵ Kimiə nakwəsəru-kin ta nəgkiarien yame ravəhsi-haktə nətərigien kapəmiə. Ye nəgkiarien e, Kughen ramni-pre tuk əmiə, rəmhen mə kimiə tīni atuatur minə, mamni mīmə, “Narik, nīpig Kughen Yermaru ramərip atuatur ik, takpəh norien nar apnapig iran.

11:38: 1 King 18:4; 19:9 **11:39:** Hib 11:2, 4 **11:39:** Hib 11:13; 10:36 **11:40:** Rev 6:11; Hib 2:10 **12:1:** 1 Kor 9:24 **12:1:** Hib 10:36 **12:2:** Sam 25:15
12:2: Hib 2:15 **12:2:** Fil 2:8,9; Hib 2:9 **12:2:** Mak 16:19 **12:3:** Gal 6:9; Rev 2:3 **12:4:** Hib 10:32-34

Pəh rikim tukripəh nəpouyen nipig In ravəhsi-pre narpinien kirik kimik.

⁶ Mərig in ai Kughen Yermaru ramərip atuatur narmamə yamə mine In rorkeikei əriə,

mamarkis-arkis narmamə m-fam yame In rirhi əriə rəmhen kin kafan kwajikovə minə.” (Prov 3:11-12)

⁷ Ror pən, taksərer tim tim ye nipig əutən minə. Kughen ravəhsi-pre nipig əutən minə e tuk nəko-atuaturkien əmiə. Kimiə ji Kughen minə, ror mə In ramərip atuatur məkneikin əmiə. ? Mərig kwajikovə kirik aikin yame kafan tatə ripəh nərip-atuaturkien in uə? Nīkam, rikək. ⁸ Ye norien kirikianə əmə min, Kughen ramərip atuatur tini minə. To Kughen ripipəh norien məknakin irəmiə, ripihajoun-pən mə kimiə pəh nien mə kwajikovə atuatur minə kafan - kimiə kwajikovə kape swatur minə. ⁹ Rimtawə minə ye tokrei tanə e, kasərip atuatur ətawə, kitawə kamhasiai əriə. ?Kini tukshawor pən iran mine ye Rimtawə In Nanmin, ye rao ye neai? Rhuvə mə tukseiwaiyu tukun, mhavəh nimraghien. ¹⁰ Rimtawə minə min kasərip atuatur ətawə kape nipig kwakwə əmə, rəri-pən kapəriə nətərigien. Mərig Kughen ramərip atuatur ətawə mə tukrasitu irətawə, kini mor ətawə kisatuatur rəmhen kin In. ¹¹ Tukmə kərip atuatur ətawə, nar a ripəh nimarien tuk ətawə, mərig rəutən tuk ətawə. Mərig tukmə kitawə kiseighaan kin mə tukrikir-pə ətawə ye swatur yame ratuatur, in tukrikuə kin kwənkwan e natuaturkien mine nəmərinuyen.

Takasərig əmiə

¹² Ror pən, nar apnapig mə kimiə nakasarə ye nipig əutən, mərig harəh-si haktə kwermimiə yame rəpəu mə tukrəsanin. Mine nihumiə yame ramətəmnimin, taksor mə ramskai tuk naiyuyen.

¹³ “Naha yermamə nakseriwək kwis kimiə min, nihun rimhə, Sor swatur kapəmiə ratuatur huvə, mə nihun tukripəh nahas-əgkəpien mier ta,

Mərig pəh nihun tukrhuvə min.” (Prov 4:26)

¹⁴ Sarkut mə kimiə m-fam taksarə kwis ye nəmərinuyen. Kini misarkut mə taksor mə nimraghien kapəmiə in ratuatur, meinai yermamə yame ripəh natuaturkien, to ripəh nivənien məm Kughen tuk nipig kirik. ¹⁵ Takasərig əmiə tamə nakasaiyu misəpəu ye kwerkwai swatur, kini mhapəh nhavəhyen nihuvəyen kape Kughen. Takasərig əmiə tamə nuai nai akonə kirik rurə yerkimia, mikua, mor kwənkwan

12:7: Dut 8:5; 2 Saml 7:14; Prov 13:24 **12:8:** 1 Pita 5:9 **12:9:** Nam 16:22; 27:16 **12:9:** Aes 38:16 **12:10:** 2 Pita 1:4 **12:11:** Aes 32:17; Jem 3:17,18
12:12: Aes 35:3 **12:14:** Rom 14:19 **12:14:** Rom 6:22 **12:14:** Mat 5:8
12:15: Hib 3:12; 4:1 **12:15:** Dut 29:18; Hib 3:12

ripsaah ye nimraghien kapəmiə, kini nehen roriah narmamə khapsaah. ¹⁶ Takasərig əmiə mə takhapəh nhakir-apnapigien narman uə nipiraovin. Takhapəh nisəmhenien kin kwən e Esao, yame kafan nimraghien ripəh natuatukien. In ror nar apnapig ye Kughen. In nimri nupan, mərig in rimnor salem kin nehuəyen kape nimri nupan kimi naorahini, kini məvigin kin mane kape nipig kirikianə əmə. ¹⁷ Kini kimia nakharkun mə kwasig ikin, rikin ripivən min ye nehuəyen kape nimri nupan. Kini markut pik mə kafan tatə tukrəhuak mivəh-sipən min nihuvəyen kimin. Rimnasək pik pawk tukun, mərig rimipəh nararien ye nərigien kape rimni, kini rimni ripəh nəhuakien tuk nivəhsi-pənien nihuvəyen kimin.

Rhawor e loa ror pisin ye Nəvsaoyen Huvə

¹⁸⁻²⁰ Apa kupan, kwənərəus minə kape Isrel kimnhavən ye tukwas ehuə e Sinae. Kini ikin a, kimisəm nap yame ramuək, mine napignapien ehuə rameiwaiyu mhorukin nar. Kini kimisərig nimətag ehuə, mine naiyuk ramasək apomh. Masərig riki yermamə kirik raməgkiar kimi əriə. Masətag kin kafan nəgkiarien, kini misaiyoh-skai-pən mə tukhapəh nisərig-minien riki yermamə a. Misakur mhağin tuk nəgkiarien a, kini In rimə,

“Naha nhagin yame ramuə tuk tukwas e, nar apnapig mə in nar miragh kirik, kimia takasəkeikei misarkwhopni kin kapier apig.”

(Eks 19:12-13) ²¹ Nipig Moses

rimnəm narimnar minə a, in min rimnərig rahas mimə,

“!Yo yakwagin pik, makur!”

(Dut 9:19)

Mərig pəh nien mə kimia nakwənhauə ye tukwas e. ²² Kimia nakwənhauə ye tukwas e Saeon, mine taon ehuə e, ime Kughen Miragh. In e Jerusalem vi apa ye rao ye neai, ikin agelo minə khapsaah khapsaah kasofugin əriə ikin tuk nagienien ehuə. ²³ Kini kimia nakwənhauə ye nofuginien ehuə kape narmamə kape Kughen, yame kisəmhen kin nimri nupan minə kafan. Kimirai-pən nhagmiə ye rao ye neai. Kini nakwənhauə tuk Kughen yame tukripiəkir narmamə m-fam. Nakwənhauə masor kirikianə kimia nanmi narmamə atuatur yamə mine kwənhamhə ta. Kini Kughen rimnor əriə kwəsəriəji mak. ²⁴ Nakwənhauə tuk Yesu e in e swatur kape promes vi yame Kughen rimnor kimi ətawə. Kini nakwənhauə tuk nitaw Yesu, yame in rimnatəg-pə irəmiə ror əmiə naksatuatur. Nitə a in ramni-ərhav narimnar yamə mine

12:16: 1 Kor 6:18 **12:16:** Jen 25:29-34 **12:17:** Jen 27:30-40 **12:18-20:** Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11 **12:18-20:** Dut 4:12 **12:18-20:** Eks 20:18-19; Dut 5:5,25; 18:16 **12:21:** Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12 **12:22:** Aes 24:23; 60:14; Rev 14:1 **12:22:** Hib 11:10; 13:14; Mat 16:16 **12:22:** Gal 4:26 **12:23:** Eks 4:22 **12:23:** Rev 20:12 **12:23:** Jen 18:25; Sam 94:2 **12:23:** Fil 3:12 **12:24:** Hib 9:19; 10:22; 1 Pita 1:2

khahuvə misapita narimnar yamə mine nitaw Ebel rimini-ərhav.*

Yermamə yame ripəh nhatətəyen ye Kughen, in tukrivəh narpinien

²⁵ Ror pən, takasərig əmiə tamə nakhaukreikin-pən nimeitaimiə kimi Kughen yame raməgkiar kimi əmiə. Meinai Moses, in yermamə əmə. Kini kitawə kharkun mə nāmə kupan kimnhapəh nisərigien in nipig In rimnor kwirig kimi əriə. Kini iriə kimiseinein nisaptayen kin narpinien kapəriə. Kini tukmə ror məkneikin, ?Rhawor irətawə tukmə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai mamor kwirig kimi ətawə? ?Tukshawor misapta kin narpinien? ²⁶ Apa Sinae, riki Kughen rimikiu-kiu ye nimoptanə. Mərig taktakun ai in rimirpen-pə kimi ətawə mīmə,

“Nipig min kirik aikin, Yo jakikiu-kiu ye nimoptanə. Ye nipig a, pəh nien mə ye tokrei tanə əmə jakikiu-kiu iran, mərig nimago-ago min tukrikiu-kiu məsaah.” (*Hag 2:6*)

²⁷ Nipig Kughen ramni mīmə, “Nipig kirik min aikin,” nipran e ramni mə tukrikiu-kiu ye narimnar kape tokrei tanə əmə yame In rimnor, mə tukrivəh-si ta əriə. Tukrivəh-si ta narimnar, mə narimnar yame tukripəh nikiu-kiuyen irəriə, iriə tukasəmīr - in e narimnar yame tukramarə rerin. ²⁸ Kini ai, rhuvə mə tukhani vi vi Kughen, meinai kitawə kwənhavəh rao kape Kughen e yame keinein nikiu-kiuyen iran. To ripəh niertayen tuk nipig kirik. Rhuvə mə kitawə tukəhuak kimin, yerkin agien. Pəh kitawə tukamhasiai In, mamhagin kin ²⁹ meinai

“Kughen kapətawə In rəmhen kin nap ehuə kirik yame raməkwəru narimnar m-fam.” (*Dut 4:24*)

13

Nəgkiarien infamien

¹ Rhuvə mə taksəkeikei misor norkeikeiyeen kimi əmiə minə rəmhen kin mə kimiə piaumiə minə. ² Takhapəh nisəru-kinien nəmien yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin. ! Tukmə ror iriə agelo minə! Narmamə tiksın kimisəhitə ye nimə kapəriə tuk narmamə, mhapəh nharkunien mə iriə agelo

* **12:24:** Ken rhopni Ebel, Baebol ramni mə nitawin ramokrən kin Kughen maiyoh kin tain. Mərig kimnhopni Yesu, in ripəh naiyohyen kin tai nimraghien. Ror pən, Nəkwəkwə e Hibru ramni mə nitaw Yesu in rhuvə rapita nitaw Ebel. Əmru Jen 4:10 **12:25:** Hib 3:12 **12:25:** Hib 1:1 **12:25:** Hib 2:2,3; 10:29 **12:26:** Eks 19:18 **12:28:** Sam 15:5; Dan 2:44 **12:28:** Mal 2:5; 4:2 **12:29:** Eks 24:17; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2 Tes 1:7 **13:1:** Rom 12:10 **13:2:** Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13

minə. ³ Kini rikimiə tukraməsik narmamə yamə mine kisarə ye kalabus. Rikimiə tukrəmhə tuk əriə rəmhen kin mə kimiə min naksarə ye kalabus. Taksərer-pən tuk yamə mine kīvəhsi-pən nəmhəyen kimi əriə rəmhen kin mə kimiə min naksərig atuk nəmhəyen a ye nīpraimiə.

⁴ Pəh narmamə m-fam tukhasiai norien kape narkurəkien, mə in ramərhakə nīpig m-fam. Pəh narmamə m-fam tukhasiai nīmhakua kape narmamə. Kughen tukrəkir mīvəh-si-pən narpīnien kimi tamaruə mine piakəskəh yamə mir kawəkrəh kin əriu minə, mine narman mine nīpiraovīn yamə mine kasəkrəh kin əriə minə, yerman yame ramapir-pən tuk piraovīn yame pəh nien mə kafan, mine piraovīn yame pəh nien mə kafan atuatur yerman.

⁵ Sərer isok tuk norkeikei-pikien mane. Rikimiə tukraməkeikei mamagien əmə tuk kapəmiə narīmnar yame nakamhavəh, meinai Kughen rīmīni mīmə,

“!To yakpəh nəpəhyen ik,

mīpəh nətəyen iram tuk nīpig kīrik!”

(Dut 31:6)

⁶ Ror pən kitawə kharkun nhaniyen mhamə,

“Kughen Yermaru In yasitu kapətawə,

to tukhapəh nhaginien.

Narmamə kaseinein nisoriahyen ətawə.” (Sam 118:6-7)

⁷ Rikimiə tukraməkeikei mamuh nəmasur minə kapəmiə yamə mine kimisəkupən mīshajoun əmiə ye nəgkiarien kape Kughen. Sətarig-ru kin narīmnar huvə yamə mine rīmatərhav ye nīmraghien kapəriə, kini mīshatətə ye Yermaru rəmhen kin əriə.

⁸ Yesu Kristo to rīpəh nukreikinien. Norien kafan raməmīr əmə məkna apa kupan, muə meriaji-pə ai taktakun mamvən to rīpəh norien infamien. ⁹ Takhapəh nisorien mə nhajounien vi pīsin pīsin minə tukhavi ta əmiə ye swatuk atuatur. Kimiə havaag-pən əmə tuk Kughen, yame ramasitu irəmiə yerkin agien mə tukror kapəmiə nərigien riskai. Rīpəh nīhuvəyen mə kitawə tuksəri-pən natuakəmien kape nəvīginien, mə in tukror ətawə khaskai, meinai nəfrakisien mə natuakəmien minə a to khapəh nīsasituyen ye narmamə.

¹⁰ Narmamə yamə mine kasor hanə sakrefaes rəri-pən norien kape nəmə Isrel kupan, nar kīrik kapəriə rikək ye nīhuvəyen yame Yesu rīmīvəh-si-pə kimi ətawə ye sakrefaes kafan. ¹¹ Meinai pris ramhopni nar mīragh kini mīvəh

nıtawın mıvaan apa imə İkin Ramərhakə İkin, kini mivəh-si-pən kimi Kughen tuk nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə. Kini ai, kharəhsi-ərhav nar mıragh a apa iruə ye nimə tapolen kapəriə, mhavaan əru. ¹² Ye norien kirikianə əmə min, kikir ye rhav Yesu ye Jerusalem, in rımnərig nəmhəyen ye nıpran kini mımhə mə nıtawın rirkun nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə, mor əriə kəsatuatuk. ¹³ Ror pən, pəh kitawə taksor məkna, mhatərhav iruə imətawə ikin, masor kirikianə kitawə min, masərer matuk, nar apnapig narmamə kasor naurisien kimi ətawə rəmhen kin yame kimisor iran. ¹⁴ Imətawə atuatuk rıkək ye tokrei tanə e, mine taon yame raməmır rerin. Mərig kitawə kamhawhin taon yame tukripiuə.

¹⁵ Ror pən, pəh Yesu tukrasitu irətawə mə tukhavəhsi-pən sakrefaes kapətawə kimi Kughen nıpig m-fam. Sakrefaes e kapətawə, in e, pəh khavəhsi-haktə nhag Kughen nıpig m-fam, mhani-ərhav nhagin. ¹⁶ Hapəh nisəru-kinien norien huvə mine nəvraiye narımnar kapəmiə mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kapəriə rıkək, meinai norien e in rəmhen kin sakrefaes yame riki Kughen ragien tukun. ¹⁷ Sor nəkwai nəmasur minə ye niməhuak, miseiwaiyu tuk əriə. İriə e kasarha tuk nımraghien kapəmiə mhapəh nisapisien, meinai iriə kharkun mə tuk nıpig kirik, tukasəkeikei mhani-ərhav wok kapəriə tuk Kughen. Pəh kimia taksor mə rikiriə tukragien tuk wok e. Mərig tukmə nakasor rikiriə ripəh nagienien tuk wok kapəriə, to khapəh nisasituyen irəmiə.

¹⁸ Səhuak tuk əmawə, meinai yakharkun mə kapəməwə norien in ratuatuk əmə, kini yaksorkeikei mə nıpig mi-fam kimawə jaksor əmə norien huvə. ¹⁹ Yakorkeikei pik mə kimia takasəkeikei misaiyoh Kughen mə jakrerig-pre aihuua əmə məm əmiə.

²⁰ Yakaməhuak min tuk əmiə, mə Kughen tukrasitu irəmiə. Kughen e in e nukne nəmərinuyen. Kini In rımnor Yesu Kristo Yermaru kapətawə rımnərig nəmhəyen, mə nıtawın tukraiye mor promes rerin ruə mor nəfraksien kin. Yesu e, In yemə huvə mapita tuk nəm-huvəyen sipsip minə kafan. Yakaməhuak mə Kughen ²¹ tukrivəhsi-pre narımnar huvə minə fam kimi əmiə yame tukror əmiə naksəmhen tuk norien

13:11: Lev 16:15 **13:11:** Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27 **13:12:** Jon 19:17 **13:12:** Rom 3:25 **13:12:** Efes 5:26 **13:13:** Luk 9:23 **13:13:** Hib 11:26 **13:14:** Hib 12:27 **13:14:** Fil 3:20; Hib 11:10; 12:22 **13:15:** 1 Pita 2:5 **13:15:** Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19 **13:16:** Rom 12:13 **13:16:** Fil 4:18 **13:16:** Sam 50:21-15; Hos 14:2 **13:17:** Hib 13:7,24 **13:17:** Aes 62:6; Wok 20:28 **13:18:** 1 Tes 5:25 **13:18:** Wok 23:1 **13:20:** Rom 15:33 **13:20:** Wok 2:24 **13:20:** Jen 17:7,13,19; Aes 55:3; 61:8; Esik 37:26; Mat 26:28 **13:20:** Hib 9:20 **13:20:** Jon 10:11

nar yame In rorkeikei. Kini yakaməhuak mə Kughen tukror wok ye nımraghien kapəmiə kirikianə kirikianə. Kini ye nasituyen kape Yesu Kristo, Kughen tukror kapəmiə norien rhuvə, kini rikin tukragien pık tukun. Kini pəh kivəhsi-haktə nhag Kristo nıpig mifam, mamvən, infamien rikək. Amen.

²² Piak minə mine nowinik minə. Nəkwəkwə e kafak rıpəh napomh-pikien. Mərig yakamaiyoh skai əmiə mə taksorru kapəmiə nərigien rapomh min mə taksətərig kin kafak nəgkiarien yame ravəh-si haktə nətərigien kapəmiə.

²³ Yakorkeikei mə takharkun mə kimirisin piautawə e Timoti ye kalabus. Tukmə in ruə aihuaa, kimru min jakraurə.

²⁴ Sokrən huvə kimi nəmehua minə kapəmiə mine nəməhuak minə iməmiə ikin. Nəmə Itali kasokrən huvə irəmiə.

²⁵ Pəh Kughen tukrautə-pre kin nihuvəyen kafan kimie əmiə minə fam. Amen.

Jemes

Nəkwəkwə yame Jemes rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jemes

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jemes e, in naurahi Yesu, in rimirai nəkwəkwə e. In elda kape niməhuak apa Jerusalem.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Jemes rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kashatətə ye Yesu Kristo misarə ye kantri pisin pisin minə.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai nəkwəkwə e? Ye nipig a, nəmehuə minə kape nəmə Isrel kimisarkwhopni Steven; kwasig ikin, masor rahas-pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Ror pən, nəməhuak minə khapsaah kimisap Jerusalem misarə kantri pisin pisin minə. Mərig kimnharəh-pikən nipig əutən minə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jemes rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nərigien kapəria meina kisarə ye nipig əutən minə. Kini morkeikei mə tukrhajoun əria ye nuknei nhatətəyen yame ratuatuk. Nipig yermamə kirik rhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, kini kafan norien ruə mihuvə, kini maməpəh norien has minə.

Jemes ramokrən huvə ye nəmə Isrel minə

¹ Yo Jemes, yo yorwok kirik kape Kughen mine Yesu Kristo, Yermaru kapətawə.

Yakamher-pre kin nəkwəkwə e raurə tuk əmia, kwənərəus twelef kape nəmə Isrel yamə mine nimnhavən misarə kirikianə kirikianə ye tanimtanə. Yakamni-pre rhuvə tuk əmia.

Nhatətəyen mine nirkunien

² Piak minə mine nowinik minə, narimnar pisin pisin tukhauə masor nəmhəyen kimi əmia. Nipig takasəm, rikimiə tukraməkeikei mamagien ³ meina nakwənharkun ta mə nipig əutən minə tukhauə, mə tukəm-ru nhatətəyen kapəmia. Nipig əutən minə a tuksor əmia nakhaskai huvə ye nhatətəyen kapəmia. ⁴ Kini takasəkeikei masərer timtim ye nhatətəyen kapəmia miseriaji-pən nipig yame takhauə rikimiə rimruə, nar has kirik rikək irəmia. ⁵ Mərig tukmə kimiə kirik, kafan nirkunien ripəh nəmhenien, rhuvə mə in tukraiyo Kughen, pəh In tukrasitu iran mor nirkunien kafan ruə

mehuə məpomh mīn, meinai In ravəh̄si-pən apnapig əmə narimnar kimi narmamə minə fam, mīpəh nhekien narmamə tuk nar yame kisaiyoh kin. ⁶ Mərig tukmə yermamə a raiyoh kin, pəh tukramhatətə əmə ye Kughen, kini pəh kafan nərigien tukripəh norien kīraru; meinai yermamə yame kafan nərigien ramor kīraru, in rəmhen kin peao peao ye tame tahik, yame nīmətag ramher-əpu, ravi apnapig. ⁷ Tukmə ror rikin raməsik mə Kughen Yermaru tukrifəh̄si-pən narimnar kīmin, mərig, nīkam, to ripəh nivəh̄si-pənien, ⁸ meinai nərigien kafan ramor kīraru. To ripəh narer-skaiyen tuk nar kīrik yame rikin raməsik mə tukror.

Yavən has mine yermamə yame nautə kafan ripsaah

⁹ Tukmə yavən has kīrik irəmiə, pəh rikin tukragien meinai Kughen ravəh̄si-haktə in. ¹⁰ ?Mərig yermamə yame nautə kafan rehuə, tukragien tuk nar kīrik uə? Rīrkək, meinai Kughen tukrivəh̄-si-əhu in.* Yakamni məkneikin meinai nəmə nautə kapəriə ripsaah tukharkək rəmhen kin jihi nai yamə mine kisaukei misəsaah. ¹¹ Nīpig mīrh rhaktə, məpan-əpan pīk, mhen mənvhirik tukrimsiə. Jihi nai minə tukasəkeikei misaukei tuk nīpig kīrik, misəsaah-əsaah. Nihuvəyen kapəriə tukrīrkək. Rəmhen əmə kin nəmə kapəriə nautə ripsaah. Kasor wok ripsaah mhavəh mane iran, mərig tukpiasəkeikei mhamhə tuk nīpig kīrik.

Kughen to ripəh norien yermamə kīrik rīmīr ye nahasien

¹² Yermamə yame ramərer skai ye nīpig əutən ramuə tukun mə tukəm-ru nhatətəyen kafan, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai nīpig rīmīkurao ye nīpig əutən minə a, kini Kughen tukrivəh̄-sipən kafan nərok, in e nīmraghien rerin. Kughen ruirpen ta mə nīmraghien rerin e, in kape narmamə yamə mine kasorkeikei In.

¹³ Mərig tukmə təvhagə hah ravi nərigien kape yermamə kīrik, pəh tukripəh nīniyen mə, “Kughen e ravəh̄-sipə-vəh̄si-pə kimi yo.” Pəh tukripəh nīniyen nəgkiarien məknakin meinai to nar kīrik ripəh nīviyen nətərigien kape Kughen mə tukror təvhagə has; kini Kughen to ripəh nivəh̄si-pən-vəh̄si-pənien kimi narmamə. ¹⁴ Mərig nətərigien has kape yermamə in ravəh̄-si-pən-vəh̄si-pən atuk kīmin, kini mavi-pən in mə tukrətərig kin təvhagə has. ¹⁵ Nətərigien has ramkuə kin təvhagə has. Kini nīpig təvhagə has rurə mehuə, kini ramuə kin nīmhayen.

1:5: Prov 2:3-6

*

1:10: Swatuk pisin kape nukreikinien nəgkiarien ye v. 10: “Mərig yermamə irəmiə yame kafan nautə rehuə, pəh in tukragien mīn, meinai Kughen tukrivəh̄-si-əhu in.”

1:11: Aes 40:6-8

¹⁶ Piak minə mine nowinik minə, takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə ye nikarin kape narimnar minə e. ¹⁷ Narimnar huvə minə fam mine narimnar m-fam yamə mine kisatuatuk, kamhasi-pən əmə tuk Kughen apa yerpig, yame In rimnor mirh mine makuə mine kəmhau minə. Norien kafan to ripəh nukreikinien rəmhen kin yame mirh rhaktə mhen narimnar kini nanmiriə raukreikin-kreikin. Mərig In raməmır rerin, kini to ripəh nukreikinien. ¹⁸ Kini ye kafan əmə nərigien, Kughen rimnor ətawə kwənhauə kwajikovə əfrakis minə kafan ye nipig yame nəgkiarien əfrakis kafan ruauə tuk ətawə kini kimishatətə iran. Kughen ramni mə kitawə khahuvə pik ye nimrin mipik ətawə, rəmhen kin yame yermamə yame ravəh nəsimien vi ye nəsimien kafan.

Sətarig kin nəgkiarien kape Kughen masor

¹⁹ Piak minə mine nowinik minə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Rikimiə tukraməsik nəgkiarien e: kimiə m-fam takasəkeikei misərer matuk tuk nətarigien kin nəgkiarien, mhapəh nishai-mrenien nar tuk nəgkiarien, pəh niemhaa tukripəh nhai-aihuayen əmiə, ²⁰ meinai niemhaa kape yermamə to ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame ratuatuk yame Kughen rorkeikei. ²¹ Ror pən, takasəkeikei misəpəkiək-ta kin norien əmkimik minə, mine norien has pisin pisin yamə mine khapsaah ye tokrei tanə. Miseiwaiyu, mhavəh nəgkiarien yame Kughen rīvəhsi-pre yerkimiə, meinai nəgkiarien e rirkun nivəh-miraghien əmiə. ²² Mərig takasəkeikei misor naha nhagin yame nəgkiarien a ramni. Tukmə nakasətarig əmə kin mhapəh nisorien, ramhajoun mə nakseikuə atuk əmə irəmiə, ²³ meinai yermamə yame ramərig nəgkiarien kape Kughen mipəh norien naha nhagin yame ramni, in rəmhen əmə kin yermamə yame raməm nimrin ye glas, ²⁴ tukmə rəm ta nimrin, marar, mivən isok tukun, taktəkun əmə reinein mə nimrin rhawor pən iran mine. ²⁵ Mərig yermamə yame raməm huvə loa yame ratuatuk yame ramrisin narmamə, mamor nipig mifam, mipəh nəru-kinien nar yame ramərig, kini in mamor, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis ye narimnar fam yame in ramor.

²⁶ Mərig yermamə yame rimətamə in yeməhuak kirik, mərig ripəh narha-huvəyen tuk naha nhagin yame neramin ramni, ramhajoun mə in rameikuə atuk əmə iran, kafan norien kape nəhuakien in nar apnapig əmə. ²⁷ Norien minə kape nəhuakien yame Rimtawə Kughen raməm mə in ratuatuk məmtir, iriə e: Nəməhuak minə tukasəkeikei misasitu ye nipiraovin mine kwajikovə yamə mine kimhə tan kin əriə

tukmə kisarə ye nīpīg əutən. Kini masəkeikei masəm huvə nīmraghien kapəriə mə norien has minə kape tokrei tanə tukhapəh nīsorien mə iriə kasəmkimik.

2

Tuksor rəm nəmhen əmə ye kitawə minə tiksın

¹ Piak minə mine nowinik minə, nakwəshatətə ta ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame In yerpīrig pik. Ror pən, takhapəh nīsəmien mə narmamə tiksın yerpīrig, tiksın ye tanə; mērig taksəm əmə əriə mə kisəm nəmhen. ² Kini tukmə naka-sofugin əmiə, kini yermamə kiraru kirauə ye nəkwai nimə kape nofuginien, kirik kafan neipən rhuvə, rīvəhsi-pən ring kimnor kin gol, kini kirik kafan nautə rirkək, kafan neipən reikus-eikus, ³ rīpəh nəmhenien mə takhasiai əmə yermamə yame kafan neipən rhuvə, mhani-pən tukun mhamə, “Yuə, məkwətə-pə ye kwənmhaan yame rhuvə,” misarar mhani-pən tuk kwən a yame kafan nautə rirkək mhamə, “Ərer-pən isok,” uə, “Əkwətə-əhu ye nīmoptanə.” ⁴ Nīpīg tukmə nakasor norien minə məknakin, ramhajoun mə nakasəm mə kimia tiksın nakhahuvə misapita kimia tiksın, kini masəkir əmhen narmamə ye nətərigien has kapəmiə.

⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə yame yako-rkeikei əmiə, yakmə jakaiyoh əmiə mə, ?Nakwənharkun ta uə nīkam mə Kughen ruirpen ta narmamə nautə kapəriə rirkək ye tokrei tanə e, mə nhatətəyen kapəriə tukriskai, kini muirpen ta əriə mə iriə tukhauə kwajikovə minə kafan, misarə ye narmaruyen kafan? Kwənmhaan e, In ruini-pən ta mə kape narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei In. ⁶ Mērig kimia nakasəm oror narmamə yamə mine kapəriə nautə rirkək. ?Mērig nī-pa mine kasor nəmhayen kimi əmiə? ?Nī-pa mine kasərip-ərhav əmiə ye nīmri mīrh? Mə narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə kasor məknakin. ⁷ Kini iriə kamhani hah nhag Yesu, yame nhagin rehuə. Yame kafan e kimia.

⁸ Ye natuakəmien ehuə kape Yermaru kapətawə ramni ye Nəkwəkwə kape Kughen mə, “Takaməkeikei morkeikei piam rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.” (Lev 19:18) Tukmə nakasəri-pən əfrakis nəgkiarien minə a, kimia nakasor norien huvə minə en. ⁹ Mērig tukmə kimia nakamhasiai narmamə tiksın, mhapəh nhasiaiyeen tiksın, in e kimia nakasor təvhagə has. Kini natuakəmien a tukror əpu əmiə, mini mimə kimia narmamə kape nakapirien Loa. ¹⁰ Ror məkneikin meinai yermamə kirik yame ramakapir nəgkiarien kirikianə əmə ye Loa, ye nəmien kape Kughen, in yor təvhagə has rəmhen əmə

kin yame in ramakapir nægkiarien minə fam ye Loa. ¹¹ Ror məkneikin meinai Kughen e yame ramni mə, “Takhapəh nışəkrəhyen kin piraovin” (Eks 20:14) in Kughen kirikianə əmə min yame ramni mə, “Takhapəh nışəhopniyen yermamə.” (Eks 20:13) Kini tukmə nimnəpəh nəkrəh-pawk-əyen kin piraovin, mərig nimnhopni yermamə, ik yermamə kape nakəpir-əməyen Loa.

¹² Mərig Kughen rimini loa kirik yame ramrisin narmamə*, kini In tukrəkir əmhen narmamə məmru mə kimisəri-pən loa e uə nikam. Ror məkneikin, ye nægkiarien minə mine norien minə fam kapəmiə, taksəri-pən loa e. ¹³ Meinai tukmə yermamə kirik, rikin rapəh nehuəyen tuk narmamə, Kughen, rikin tukripəh neihuəyen tukun, mivəhsi-pən narpinien kimin. Norkeikeiyen narmamə in rhuvə rapita nivəhsi-pəniyen tai təvhagə has kape narmamə.

Nhatətəyen in nuknen, kini norien huvə kwənkwan

¹⁴ Piak minə mine nowinik minə. ?Rhawor? ?Tukmə yermamə kirik ramni mə in ramhatətə ye Yesu Kristo, mərig ripəh norien norien huvə minə, to nhatətəyen məknakin riwəh miragh in uə nikam? Nikam, in ror nar apnapig əmə kin. ¹⁵ Kini tukmə piautawə kirik uə nowintawə kirik, kafan neipən rəmətit, uə nəviginiyen nan ripəh nəmhenien, ¹⁶ kini tukmə kimie kirik ripəh nivəhsi-pəniyen neipən uə nəviginiyen kimin, marar mini-pən əmə tukun mimə, “Amvən. Pəh nəmərinuyen tukraməmır tuk ik. Arkaoh, mamvən məvigin huvə.” ?Mərig rikimie raməsik mə in rimnasitu iran uə? Nikam, nægkiarien kafan ror nar apnapig əmə kin. ¹⁷ Ye norien kirikianə əmə min, tukmə nhatətəyen kape yermamə raməmır pisin əmə tuk in, norien huvə minə kharkək iran, ramhajoun mə nhatətəyen kafan nagheen rirkək, rəmhen kin yame rimamhə.

¹⁸ Mərig narmamə tiksın tukhani mhamə, “Nikam. Narmamə tiksın kamhawəh nhatətəyen, kini tiksın kasor wok huvə minə.” Mərig yakamni-pre tuk ik mə, “Tukmə yakpəh nəmien norien huvə minə kafam, yakeinein mə nhatətəyen kafam in nəfrakisien uə nikam. Mərig nipig tukmə nakaməm norien huvə minə kafak, ramhajoun pən mə nhatətəyen kafak in nəfrakisien.” ¹⁹ Ik nakamni mimə, “Yakamni nəfrakisien ye Kughen yame kirikianə əmə.” !Rhuvə əmə tuk ik! Mərig yarmhə minə min kamhani pakw mə Kughen kirikianə əmə, mərig kisakur mhagin pik kin.

²⁰ Ah. Ik nakətəwao. ?Rhawor? ?Nakirkun uə nikam mə yermamə yame ramhatətə, mərig ripəh norien norien huvə

2:11: Eks 20:13-14; Rom 13:9 * **2:12:** Əm-ru nægkiarien ye nikarin kape “loa yame ramrisin narmamə” ye Jem 1:25. **2:12:** 1 Pita 2:16 **2:13:** Mat 5:7; 18:21-35 **2:15:** 1 Jon 3:17 **2:18:** Gal 5:6

minə, kafan nhatətəyen, nīpran rirkək? Tukmə nakeinein, yakhajoun ik. ²¹ Rikim tukraməsik rīprau e Ebrahim. Kughen rīmini mə in ratuatuk ye nīmrin tuk norien yame rīmnor, meinai rīmikir tini a Aesak, mivən, mərəhu haktə ye kapiere yame rīmirig rhaktə. ²² Ramhajoun-pən mə kafan nhatətəyen mine norien kawor nar kirikianə. Kafan nhatətəyen rīmikuə kin kwənkwan, in e norien yame rīmnor. ²³ Ror pən, nəgkiarien e kape Nəkwəkwə kape Kughen rīmauə mor nəfrakisien kin, yame rīmini mə, “Ebrahim rīmnhatətə ye Kughen, Kughen rīmini mə Ebrahim in ratuatuk ye nīmrin.” (Jen 15:6) Kini kamni kimə Kughen, in kirik e Ebrahim. ²⁴ Kini taktəkun ai, nakirkun nəmien mə pəh nien mə nhatətəyen əmə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nīmrin, mərig nhatətəyen mine norien huvə minə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nīmrin.

²⁵ Ye norien kirikianə əmə, in apa kupan, piraovin kirik aikin, nhagin e Rehab. In piraovin kape swatuk, mərig Kughen rīmini mə in pian atuatuk tuk norien huvə yame in rīmnor. Kini wok e in e yame rīmnor: nīpig kīmnher-pən kin yemə Isrel mir kīraru mə tukwəm-əsaah apīs-apīs ye Jeriko, Rehab rīmnəhitə ye kafan nīmə tuk əriu, mher-pən kin əriu kwaiyu karin mīrarerig.†

²⁶ Nīprai yermamə, tukmə nanmin rəta iran, rīmamhə. Kini ye norien kirikianə əmə min, nhatətəyen yame rīpəh nikuəyen kin norien huvə minə, nagheen rirkək rəmhen kin yame rīmamhə.

3

Nəgkiarien kape yermamə mine kafan norien

¹ Piak minə mine nowinik minə. Rīpəh nīhuvəyen mə kimie khapsaah takhauə nəmhajoun minə kape nīməhuak, meinai nakharkun mə Kughen In tukrəm huvə məkir nīmrighien mine nəgkiarien kape nəmhajoun minə rapita yame tukrəkir nīmrighien mine nəgkiarien kape narmamə apnapig, ² meinai kitawə mīfam tukhamir ye nīmrighien kapətawə nīpig rīpsaah. Mərig tukmə yermamə kirik ramehuə ye neramin, ramhajoun pən mə in yermamə atuatuk kirik, kini rirkun nehuəyen ye nīpran minə fam əgkəp. ³ Ye norien kirikianə əmə min, kamruk-pən braedel ye nəkwai hos mə in tukror nərigien kape yermamə. Kaməkəkin kapən kapə hos, kini raukreikin nīpran minə fam. ⁴ Kini bot, in nar ehua kirik. Kini nīmətag ehua ramrəh, mərig stia in nar kəskəh kirik yame nīpig kapten ramarar-arar iran, kini nīprai bot minə fam ramiko-pən a kapten rorkeikei mə tukrīvən pən ikin.

⁵ Ye norien kirkianə əmə min, nerami jir in nar kəskəh kirik, mərig rirkun nivi-pəniən nar ehua minə. Rikimiə tukrəsik min ru kwənəmtarh ye nap in nar kəskəh kirik mərig rirkun nuək-pəniən məs nai ripsaah. ⁶ Kini nəfrakisien, nerami jir in rəmhen kin nap yame Setan ramhitgin-pən nap iran. Nerami jir in nori yermamə yame ramor norien has minə fam kape tokrei tanə. Kini nahasien minə fam kafan kasoriah narmamə, masoriah swatuk minə fam ye nimraghien fam kape narmamə. ⁷⁻⁸ Nehuəyen ye nerami jir in rəmhen kin norien yepou ye nar aparū pisin pisin minə mə tuksəpou. In e nar miragh minə, mine man minə, mine nar miragh yamə mine kaserko, mine yamə mine kisarə ye tahik. Kimirkwəji əriə kasəpou. Mərig keinein norien yepou ye nerami jir. In nar aparū. In rukwar kin nahasien mine kakonə kape nimhəyen.

⁹ ! Aweh! Neramtawə, nipig kirik kitawə kamhani vi vi Kughen Rimtawə kin, misarar, mamhani hah narmamə yame Kughen rimnor əriə kamhavəh nanmin. ¹⁰ Nheri yermamə kirkianə əmə ramni kwis nini-vivi-yen mine nahasien. Piak minə mine nowinik minə, nar e ripəh nəmhenien. ¹¹ ? Nakirkun mə nu heikən mine nu oukəh to krəsi-pən ye nimri nu kirkianə uə? Nikam. ¹² Piak minə mine nowinik minə. ? Nai e figtri to rikua kin kwənwai nai e olif uə? Nikam. ?Kini grep to rikua kin kwənkwai nai e fig uə? Nikam. Kini nimri nu oukəh ripəh nikwar-kwarien kin nu heikən.

Nirkunien yame ramsi-pən tuk Kughen

¹³ ? Kwən kirik ye kwerkwan irəmiə yame rikin raməsik mə rirkun pik nar uə? Rhuvə. Pəh nimraghien huvə kafan tukramhajoun mə rirkun əfrakis nar. Pəh in tukror narimnar ye nirkunien, kini pəh nərigien kafan tukreiwaiyu. ¹⁴ Mərig tukmə rikimiə ramor pik jalus, uə naksərig atuk əmə əmiə, to nakhapəh nisausitien mhamə nakharkun pik nar, tamə nakaseikuə atuk əmə irəmiə. ¹⁵ Nərigien has minə a khapəh nhasi-pəniən ye rao ye neai; mərig kape tokrei tanə əmə, mine nərigien kape yermamə, mine kape Setan. ¹⁶ Meinai nipig narmamə kasor jalus, masorkeikei mə tukamhavəhsi-haktə atuk əriə, məkneikin masəri-pən əmə kapəriə atuk nərigien, masor nahasien, kini norien has minə fam kamhatərhav-pə.

¹⁷ Mərig yermamə yame ravəh nirkunien yame ramsi-pən ye rao ye neai, kafan norien tukror məkneikin: Nar yame raməkupən, kafan nimraghien tukratuatuk. Kini morkeikei pik nəmərinyen. In yemə mar kirik. In ramsiai narmamə. Kini in norkeikeiyen kafan tukreihuə. Kini nimraghien kafan tukrikuə kin kwənkwan ripsaah. In tukrəm narmamə

mə kisəm nəmhen əmə. Tukripəh niniyen nar kirik mipəh mamor nar pisin. ¹⁸ Narmamə kape nərəhuyen nəmərinuyen kisəmhen kin narmamə yame kamhasuv kweru nai ye nəsimien, kini rhaktə mamor kwənkwan. Tukmə kisasitu ye narmamə misərəhu nəmərinuyen, norien kapəriə tukrikua kin nimraghien yame in ratuatuk.

4

Yermamə yame rorkeikei pik norien kape tokrei tanə

¹ ? Naha e nhagin nuknei tigoh mine nəmhokien ye nimraghien kapəmia? Narimnar minə e kamhauə meinai kimia naksorkeikei mə taksərig huvə ye nipraimia. Kini nətərigien minə a kape nərigien huvə ye nipraimia, iriə kəsoriah rikimia kirikianə kirikianə. ² Rikimia ramvən tuk narimnar kape nəmə pisin minə, mərig nakhapəh nhavəhyen, kini masotgoh mamhauh əmia minə tuk nhavəhyen narimnar. Naksorkeikei narimnar tiksın, mərig nakhapəh nhavəhyen, mashopni narmamə tukun. Mərig nakhapəh nhavəhyen narimnar meinai nakhapəh nisaiyohyen Kughen tukun. ³ Kini nipig tukmə naksaiyoh kin, mhapəh nhavəhyen, meinai nimisaiyoh kin ye nərigien yame rahas, mhamə takhavəh əmə narimnar kape nərig-huvəyen ye nipraimia.

⁴ !Awəh! Nimisəpəh Kughen mhavən masəri-pən norien kape tokrei tanə rəmhen kin yame piraovın ripəh nisaiyen kafan yerman, məpəh, maməri-pən yerman pisin. ? Nakharkun uə nikam, mə, yermamə yame rorkeikei narimnar kape tokrei tanə in raməməkin Kughen? Yermamə a tukramorkeikei narimnar kape tokrei tanə, in tikmir kape Kughen. ⁵ Naksor məknakin, masor təkun nəgkiarien kape Kughen* yame ramni mə Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə rorkeikei mə kitawə kafan minə əmə. ⁶ Mərig Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyen rehuə pik. Ror pən Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Kughen tukrətapig kin narmamə yamə mine kisausit, mərig tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kamhawəh-si-əhu kapəriə nərigien.” (Prov 3:34)

⁷ Ror məkneikin, mə takasəkeikei mhavəh-si-əhu əmia misor nəkwai Kughen. Nipig Setan tukramuə mivəhsi-pre vəhsi-pre kimi əmia, taksərer tim tim, pəh in tukrap mivən isok tuk əmia. ⁸ Havən ipakə tuk Kughen kini In tukruə ipakə tuk əmia. Kimia yor təvhagə has minə, sərəov. Kini kimia yamə

3:18: Mat 5:9 **4:1:** Rom 7:23 **4:4:** Rom 8:7; 1 Jon 2:15 * **4:5:** Jemes raməgkiar ye Ol Testamen, mərig keinein mə raməgkiar atuatur ye naha japta uə ves. **4:6:** 1 Pita 5:5 **4:7:** Efes 6:12

mine nətərigien kapəmiə ramor kiraru, sor nərigien kapəmiə ratuatuk. ⁹ Rhuvə mə rikimiə tukrəmhə kini məpou, misasək apomh tuk kapəmiə təvhagə has. Hapəh nisarhien, misasək əmə. Pəh kapəmiə nagienien tukrirkək, rikimiə tukrəpəu. ¹⁰ Havəhsi-əhu əmiə mhauə tuk Kughen Yermaru, kini In tukrivəh-si haktə əmiə.

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-ororien nhagmiə minə. Tukmə yermamə kirik ramni-has nhag piauni, uə mamruk-pən nəgkiarien has kirik iran, kwən a in ramni hah loa kape Kughen,† mamni mə loa e in nar apnapig, ripəh nəmhenien. Mərig yermamə yame ramni mə loa e ripəh nəmhenien, to ripəh norien nəkwan, mamor əmə mə in ramehuə ye loa. ¹² Mərig Kughen pisin əmə In rimnərəhu loa e. In pisin əmə tukrəkir narmamə. In pisin əmə rirkun nivəh-miraghien narmamə, mine noriahyen. ?Mərig ik pa? ? Rhawor e nakmə takəkir norien kape piam minə?

Taksətigta ye Kughen

¹³ Sətərig-ru. Kimiə nakamhani mhamə, “Towei uə tianəkwamer, khavən apa ye taon kirik, misarə aikin kape newk kirikianə, misor bisnes aikin, mhavəh mane aikin.”

¹⁴ Naksəgkiar məknakin, mərig nakseinein naha nhagin yame tukritərhav tianəkwamer. ?Kini nimraghien kapəmiə in rəmhen kin naha nhagin? In rəmhen əmə kin nehenap yame ramənah, mirkək min. ¹⁵ Mərig rhuvə mə tukmə naksəgkiar, takhani məkneikin mhamə, “Tukmə ye nərigien əfrakis kape Kughen, kitawə taksor narimnar minə a.” ¹⁶ Mərig taktəkun ai, naksəgkiar ausit mhavəhsi-haktə atuk əmiə. Nəgkiar-ausitien minə məknakin kisahas pik. ¹⁷ Ror məkneikin mə yermamə yame rirkun norien nar yame ratuatuk, mipəh norien, ramor təvhagə has en.

5

Nəgkiarien ramvən kimi narmamə kapəriə nautə rehuə

¹ Kimiə narmamə kapəmiə nautə rehuə. Sətərig huvə kin nəgkiarien e. Rhuvə mə taksərig rahas misasək apomh tuk nahasien yame tukruə tuk əmiə. ² Kapəmiə nautə ruəmətit ta, kini ivn minə kwəsəkwəteih-əkəwəteih kapəmiə neipən. ³ Nəmtəyen rimnəs narimnar kapəmiə yame kimnor kin gol mine silva. Nəmtəyen e tukrhajoun-pən mə kimiə nimisor təvhagə has, kini tukrəs min nipraimiə rəmhen kin yame nap raməkwəru nar kirik. Nar apnapig mə Nipig Kwasig ruauə ipakə, mərig kimiə naksəptig kin nautə ripsaah kapəmiə.

4:8: Aes 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7 4:10: Job 5:11; 1 Pita 5:6 † 4:11: Emru loa e ye Jem 1:15. 4:12: Rom 2:1; 14:4 4:14: Sam 39:5,11; Prov 27:1 4:17: Luk 12:47 5:2: Mat 6:19

⁴ ! Səm-ru! Yorwok minə kapəmiə kimisor pawk wok ye nəsимien kapəmiə mərīg nīmnhapəh nisərokien əriə rəmhen. Iriə kimisasək ətgīn Kughen Yermaru tuk nərokien yame nīmnhapəh nhavəhsi-pənien kimi əriə, kini Kughen yame Rəsanin Pīk rīmnrīg nasəkien kapəriə. ⁵ Naksəmhen kin nar mīragh yamə mine kaməvīgīn əriə kisəsis-əsis, tuk nhopniyen əriə kamən, meinai kimiə nīmnisarə ye tokrei tanə e ye nīmraghien yame rīmar. Masor rikimiə ragien tuk kapəmiə nautə, mərīg pəh nien mə tuk tu Kughen rəkīr norien kape narmamə mīvəhsi-pre narpinien kimi əmiə. ⁶ Nīmīsərip-ərhav narmamə atuatur minə ye nīmri mīrh, mharuk-pən nəgkiarien əutən irəriə, mishopni əriə, nar apnapīg mə iriə kīmnhapəh nhani-hahyen əmiə.

Nərigien kapətawə tukrapomh ye nīpīg kape nəmhayen

⁷⁻⁸ Ror pən, piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre tuk əmiə mə taksor nərigien kapəmiə rəpomh kini mamhawhin nīpīg yame Yesu Yermaru tukrīrerīg-pə min iran. Pəh nien mə tuktu Yesu Yermaru tukrīrerīg-pə min, ror pən takasəkeikei misor nətərigien kapəmiə rəpomh, masərer tim tim, rəmhen kin yame yəsīm kīrik rawhin nīpīg kape nəvīgīnien meriaji tukrimruə kini rīvəh nan nəvīgīnien.

⁹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-hahyen əmiə minə, tamə Yermaru rarpin tai norien has minə kapəmiə. !Taktəkun ai Yermaru ramərer matuk mə tukrəkīr norien kape narmamə!

¹⁰ Piak minə mine nowinik minə. Rikimiə tukrəsik-ru profet kupən yamə mine kīmnhani-ərhav nəgkiarien ye nhag Kughen Yermaru. Kapəriə nīmraghien ramhajoun ətawə mə nətərigien kapətawə tukraməkeikei məpomh ye nīpīg nəmhayen ramuə tuk ətawə. ¹¹ Kini nakharkun məkneikin mə kamni kimə narmamə yamə mine kasərer tim tim məknakin ye nīpīg nəmhayen ramuə, iriə kasarə ye nihuvəyen əfrakis. Nīməsərig nəvsaoyen kape kwən a Job kupən, yame rīmnrer tim tim ye nīpīg əutən minə, kini mharkun mə Kughen Yermaru rīmnamarha huvə tuk Job. Narīmnar ahas minə ripsaah rīmavən tukun; kini ai, Kughen rīmnrə huvə pīk pən kīmin. Kini ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə rīki Kughen rehuə rehuə pīk tuk ətawə, kini In rorkeikei ətawə.

Takamni əmə nəfrakisien ye nīpīg m-fam

¹² Piak minə mine nowinik minə. Nar rhuvə pīk mə rikimiə tukraməsik, mə takhapəh nhavəhyen kwəsū ye nhag rao ye neai uə ye nhag tokrei tanə uə ye nhag nar kīrik min. Nīpīg mīfam takhani əmə nəfrakisien. Nīpīg tukmə nakhani

mhamə, “Ǝwəh,” kini pəh kapəmiə nəgkiarien tukruə mor nəfrakisien kin. Kini nīpig tukmə nakhani mhamə, “Nīkam,” kini pəh kapəmiə nəgkiarien tukruə mor nəfrakisien kin. Tamə Kughen rīvəhsi-pre narpinien kimi əmiə.

Nəhuakien yame ramor nīpran

¹³ Tukmə kimia kirik ramarə ye nīpig ətən, rhuvə mə tukrəhuak kimi Kughen. Tukmə kimia kirik rikin ragien, rhuvə mə tukrəni nīpei kape nəgnəginien. ¹⁴ Tukmə kimia kirik ramhə, rhuvə mə tukrokrən kin elda minə kape niməhuak pəh khauə misəhuak-pən iran, misətəg-pən oel ye kapən kapə ye nhag Yesu Yermaru. ¹⁵ Kini iriə kashatətə mə Yermaru tukror huvə kwən a, masəhuak-pən iran, tukrəsanin. Kini Yermaru rīvəhsi-haktə in. Kini tukmə rimnor təvhagə has, Yermaru tukrīvəh-si ta. ¹⁶ Ror məkneikin, mə takhani-ərav-pre norien has minə kapəmiə tuk əmiə minə, masəhuak-pən irəmiə minə mə taksəsanin. Nəhuakien kape yemə atuaturak nagheen rehuə, kini mor nīpran, ¹⁷ rəmhen kin kwən a Elaeja kupən. In nīprai yermamə rəmhen kin ətawə. Mərig in rimnaməhuak maməhuak mə nəhig tukripəh nīpien, kini nəhig ripəh nīpien meriaji newk kisisər mine makuə sikis.* ¹⁸ Kini maməhuak min mə nəhig tukrip, kini Kughen rher-pə kin nəhig, kini nəsimien minə fam kimisor kwənkwaيريا.

Vi-pə min narmamə yamə mine kapəria nərigien rimamir

¹⁹⁻²⁰ Piak minə mine nowinik minə. Takasəkeikei mharkun mə tukmə kimia kirik ramiko maməpəh swatuk kape nəfrakisien, kini kimia kirik rivi-pə min, yermamə yame rivi-pə yor təvhagə has ramrerig-pə min ye swatuk kape nəfrakisien, in ravəh-miragh kwən a ye nimhəyen kafan, kini mamor swatuk kimin mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has ehua minə kafan.

5:12: Mat 5:34-37 **5:14:** Mak 6:13

stori kape Elaeja ye 1 King 17:1; 18:1.

6:1

5:15: Mat 17:18-20

5:18: 1 King 18:42-45

* **5:17:** Ǝm-ru

5:19-20: Gal

1 Pita

Nəkwəkwə yame Pita rimnəkupən mirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e

1 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə ye tanə minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Taktəkun ai, kamni kwənmhaan piəpiə a kimə Tarki.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, yamehuə kape Rom, nhagin e Nero, ramoriah pik niməhuak minə. Mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə tiksın, mhopni tiksın. Mərig ripəh nuhyen Pita.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak yamə mine kasərig nəməhyen. Morkeikei mə tuksərer tim tim ye kapəriə nhatətəyen kini misor norien yame rhuvə, nar apnapig tukmə nahasien ramvən tuk əriə.

Pita ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pita, yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə yamə mine nakasarə ikin minə fam apa ye provins minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Kughen rimirpen ta əmiə; iməmiə ikin pəh nien mə ye tokrei tanə e, mərig kimie yepsipis əmə eikin e. ² Kughen Rimtawə rimirpen əmiə meinai, apa kupən, in rimini kafan nərigien mərəhu, kini muirkun ta swatuk minə fam kape nimraghien kapətawə. Kini Nanmin Kafan rimnərəhu karin əmiə mə kafan narmamə minə, mə taksor nəkwai Yesu Kristo, kini nitawin rəspir əmiə ye norien has minə kapəmiə.

Pəh Kughen tukrautə ehuə pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pəh khani vi vi Kughen meinai tuksarə rerin ye rao ye neai

³ !Pəh khani vi vi Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə! Kughen rikin rehuə rehuə tuk ətawə, In rimnor ətawə kwəsarha min ye nimraghien vi, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim kapətawə nərigien iran. Ror məkneikin meinai Yesu Kristo rimimragh min ye niməhyen kafan. ⁴ Kini ye nimraghien vi e, kitawə kamhawəh narimnar huvə minə apa ye rao ye neai yame Kughen rimnərəhu karin

mə kapətawə. Kini nar a to rīpəh nahasien, mīpəh nīmətītien, kini mīpəh nīrkəkien.

⁵ Ye nhatətəyen kapətawə, nəsaninien kape Kughen rhotkimkimin ətawə meriaji Kughen tukrivəh mīragh ətawə. Kini ye Nīpig Kwasig, Kughen tukrhajoun narmamə mə In ruəvəh mīragh ta ətawə. ⁶ Rikimīa tukragien pīk tuk nar e, nar apnapig tukmə nīpig əutən pīsin pīsin minə kamhauə pawk ye kapəmiə nīmraghien. Mərig kamhauə tuk nīpig kwakwə əmə. ⁷ Nīpig əutən minə a kwənhauə mə narmamə tuksəm nhatətəyen kapəmiə mə ?nakasərer tim tim uə? Aean e gol ramser-ser, in nar kīrik yame nap raməs-ta nəmtəyen iran. Kini ye norien kīrikianə əmə min, nīpig əutən minə kisəmhen kin nap yame raməs-ta nəmkimikien ye kapəmiə nhatətəyen. Nhatətəyen in rapita aean e gol. Kini Kughen tukrini vi vi əmiə tuk nhatətəyen kapəmiə, mivəhsi-haktə nhagmiə, mivəhsi-pre nīsiayien ehuə kimi əmiə ye nīpig yame Yesu Kristo tukruə iran.

⁸ Nīmnhapəh nīsəm-pakw-əyen Yesu Kristo mərig naksorkeikei In. Kini nakhapəh nīsəm-pakw-əyen In ai taktəkun, mərig nakashatətə iran. Kini rikimīa rukwar kin nagienien yame in rhuvə pīk mapita. To nakhani nəgkiarien kīrik, mərig to rapəh neriajien nagienien kapəmiə. ⁹ Rikimīa ramagien məkneikin meinai kimīa nakwənhawəh nar e yame nīmīsərəhu-pən nərigien kapəmiə iran, in e mə Kughen tukrivəh mīragh kapəmiə nīmraghien.

¹⁰ Profet kupən minə kimnhani-ərhav mə Kughen tukrivəhsi-pre nīhuvəyen kimi əmiə, kini mīsarkut pīk mə tukharkun-ru swatuk yame Kughen tukrivəh mīragh narmamə iran. ¹¹ Nanmin kape Kristo raməmir irəriə mamhajoun əriə kin nəmhəyen yame Kristo tukrərig ye nīpran, kini ai, Kughen tukripi-vəhsi-haktə In. Mərig profet kupən minə kimīsarkut mə tukharkun swatuk yame narimnar minə a tukhauə iran, mine nīpig atuətuk yame tukhatərhav-pə iran. ¹² Mərig Kughen rimnhajoun profet kupən minə mə narimnar minə a kimnhani-ərhav ye nīkarin kape Kristo tukhapəh nhatərhav-pəyen ye nīpig kapəriə, mərig tukhatərhav-pə ye rao e kasarə iran ai taktəkun mine. Kini taktəkun ai, narmamə kamhani-ərhav nəgkiarien kape Nəvsaoyen Huvə kimi əmiə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai. Kini narimnar minə a khahuvə pīk, ror məkneikin mə agelo minə min kwəsorkeikei mə tuksəm mharkun narimnar yamə mine kimnhatərhav-pə.

Nimraghien yame ratuatuk

¹³ Ror pən, nətərigien kapəmiə tukriskai tuk norien wok. Takasarha huvə tuk nimraghien kapəmiə. Misərahū-pən tim tim nətərigien kapəmiə ye nihuvəyen yame Kughen tukrautə-pre kin kimi əmiə ye nīpig yame Yesu tukrīrerig-pə min iran. ¹⁴ Sor nəkwai Kughen ramhen kin yame kwajikovə huvə minə kasor nəkwai rimriə minə mine nisinriə minə. Kupan, nimnhapəh nharkunien nəfrakisien kape Kughen, masor norien has yamə mine rikimiə atuk əmə rorkeikei. Mərig taktəkun ai, takhapəh niseighanien kin norien minə a mə tukhavi-ta min nətərigien kapəmiə. ¹⁵ Kughen e yame rimnokrən kin əmiə, In ramərhakə matuatuk. Kini ye norien kirikianə, norien minə fam yamə mine nakasor, tukasəkeikei misatuatuk ¹⁶ meinai Nəkwəkwə Kape Kughen ramni mīmə, “Takasəkeikei misəmərhakə misatuatuk meinai Yo, yakamərhakə matuatuk.” (Lev 11:44, 45; 19:2; 20:7)

¹⁷ Kughen tukmə raməkir narmamə In rapəh norien ror pisin kimi narmamə tiksın. Ror məkneikin, tukmə naksokrən pawk kin In mə Rimimiə, mərig ye nimraghien kapəmiə ye tokrei tanə e, takasəkeikei mhasiai huvə In, misarə ye tokrei tanə e rəmhen kin yepsipis minə əmə tiksın ¹⁸⁻¹⁹ meinai nakwənharkun mə pəh nien mə Kughen rimnarpin nimraghien kapəmiə kin narimnar yamə mine tukharkək tuk nīpig kirik rəmhen kin gol uə silva; mərig rimnarpin nimraghien kapəmiə kin nitaw Tini Keikei Yesu Kristo, yame In rəmhen kin kwaji sipsip huvə kirik yame nəmkimikien rirkək əfrakis iran. In rimirisin əmiə ye nimraghien yame rahas yame kapəmiə kaha minə kimishajoun əmiə kin kupən. ²⁰ Kughen rimirpen ta Kristo apa kupən, ye nīpig yame ripəh nor-hanəyen tanimtanə; mərig taktəkun ai, kwənhauə ipakə tuk Nīpig Kwasig, kini Kughen rimnor əpu In, mə tukruə miwəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə. ²¹ Nakwənharkun Yesu Kristo, ror məkneikin mə nakshatətə ye Kughen yame rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan, kini miwəhsi-haktə In miwəhsi-pən nehuəyen kimin. Ror məkneikin, takshatətə ye Kughen misərahū-pən tim tim kapəmiə nətərigien iran.

²² Nakwəsəri-pən nəgkiarien əfrakis, kini miwəsəspir kapəmiə nimraghien ruauə mivi. Kimiə nakwənhauə mwəsorkeikei kimiə minə tiksın. Kini takasəkeikei misorkeikei əmiə minə yerkimia minə fam. ²³ Meinai nəgkiarien a rimnor əmiə nakwəsarha vi ta; nimraghien vi a, infamien rirkək. Meinai nəgkiarien kape Kughen

tukraməmır kape rerin, to rıpəh nırkəkien tuk nıpig kirik.

²⁴ Kını Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Narmamə m-fam kışəmhen əmə kın mənvhirik,

Kını nıhuvəyen fam kapəriə kışəmhen əmə kın jihi nai.

Mənvhirik tukrimsiə, kını jihi nai tukrəsaah,

²⁵ mərig nəgkiarien kape Yermaru ramarə kape rerin.”

(Aes 40:6-8)

Kını in e nəgkiarien kape Nəvsaoyen Huvə yame narmamə
kwənhani-ərhav-pre ta kimi əmiə.

2

¹ Ror pən mə takasəkeikei misəpəh norien mınə e ye
nımraghien kapəmiə, rəmhen kın: norien m-fam kape nor-
ahas-pənien kimi narmamə, mine norien mınə fam kape
neikuəyen, mine nini-pikien əmə nar, mine jalus, mine
norien m-fam kape nini-hahyen narmamə. ² Takasəkeikei
misorkeikei pik nəgkiarien kape Kughen yame rəmtir huvə,
rəmhen kın yame kwajikovə əmtəmtə ramasək tuk nəmahyen.
Meinai Kughen rımivəh mıragh əmiə, takasəkeikei misən
nəgkiarien kafan misəihuə kın. ³ Kimiə nakwəsəm əpu norien
kape Kughen Yermaru mharkun mə In rhuvə pik; rəmhen
kın yame nakwəsən əsigəvin nəviginiyen kirik, mharkun mə in
rhekin pik.

Səpaag yame ramraptərəkın nimə kape Kughen, ramragh

⁴ Kughen rorkeikei mə tukrivhirəkın kafan kirik nimə
kın ətawə narmamə mınə, kını mirpen Səpaag ye nimə
kirik yame narmamə kimisarakikın ta, mərig in Səpaag
huvə kirik yame Kughen tukrəkır məkupən. Kını tukmə
nakhauə ye nhatətəyen kapəmiə tuk Səpaag e Kristo, ⁵ kimiə
mın naksəmhen kın səpaag yame ramragh, yame Nanmın
kape Kughen rımnəkır mavhirəkın kafan kın nimə. Kını
Nanmın kape Kughen raməmır irəmiə, nakasofugin ye Yesu
Kristo masor narımnar yame Kughen rıkin ragien tukun,
rəmhen kın yame pris yame rəmrhakə rawəhsi-pən sakrefaes
kimi Kughen, rıkin ramagien tukun. ⁶ Rəmhen kın yame
Nəkwəkwə kape Kughen rımını kupən mımə,

“Səmru. Yımnəkır Səpaag ye nimə kirik apa Saeon*,

In səpaag huvə kirik yame yimirpen.

Səpaag e kape nıraptərəkiniyen nimə,

kını narmamə yamə mine kışatətə iran, to nıpig kirik
khapəh nısaurisien tukun.” (Aes 28:16)

⁷ Səpaag e rhuvə tuk əmiə yamə mine nakashatətə iran.
Mərig narmamə yamə mine khapəh nışatətəyen iran, Səpaag

2:1: Efes 4:22; Jem 1:21

2:3: Sam 34:8

2:5: Rom 12:1; Efes 2:21-22; Rev

1:6 * 2:6: Saeon, nhag pisin e Jerusalem.

e tukror-pən əriə rəmhen kın yame Nəkwəkwə Kape Kughen
rimini kupən mimə,

“ Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə
kimisarakikin,
mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame
tukrəkir məkupən. (Sam 118:22)

⁸ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mimə,
“Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini In Səpaag
yame tukror narmamə kamhamir.” (Aes 8:14)

Iriə kamharəh-pikin səpaag e meinai kimisəpəh nəgkiarien
kape Kughen. Kini in e nərigien kirik kape Kughen yame
rimini mə iriə tukhamir məknakin.

⁹ Mərig Kughen rimirpen ta əmiə mə kafan minə, kini
kimiə pris minə kape King, kini kimiə nəmə rhakə yamə
mine Kughen ramarmaru irəmiə. Kini kimiə kwənərəus minə
tiksin kape Kughen. In rimnor əmiə məknə mə takharkun
nini-ərhavyen nəgkiarien yame ravəhsi-haktə In tuk kafan
nihuvəyen mine narimnar yame In rimnor. In rimisəkirən
əmiə mə taksəta ye nəpignapien, mhauə ye nıkakien huvə
kafan. ¹⁰ Apa kupən, kimiə narmamə apnapig əmə; mərig
taktəkun ai, kimiə kwənərəus minə kape Kughen.† Apa
kupən, nimnhapəh nharkunien nihuvəyen kape Kughen;
mərig taktəkun ai, nakwənharkun nihuvəyen kape Kughen.

¹¹ Yo minə tiksin yame yakorkeikei pik əmiə, pəh rikimiə
tukraməsik mə tokrei tanə e pəh nien mə rukwanu atuutuk
kapəmiə. Kitawə kisəmhen əmə kın yepsipis minə, mine
nəmə iruə minə ikin e. Ror məkneikin, yakamni-pre skai tuk
əmiə mə taksərer isok tuk norien has yamə mine nətərigien
atuk əmə kapəmiə rorkeikei. Nətərigien minə e kasoriah
rikimiə rəmhen kın yame tikmir minə kasarowagin kimi əmiə.

¹² Nipig m-fam kitawə kisarə yerki narmamə yamə mine
khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kini nimraghien
kapəmiə tukraməkeikei matuatuk huvə mə tukmə kamharuk-
pən pawk nəgkiarien has irəmiə, mərig tuksəm norien huvə
minə kapəmiə, kini mhasiai Kughen ye nipig yame In tukruə
məkir narmamə iran.

Nisiaiyen nəmehuə minə

¹³ Kitawə narmamə kape Yermaru, kini kisorkeikei mə
tukhasiai nhagin. Ror məkneikin, takasor nəkwai nəmehuə
minə fam yamə mine narmamə kamhavəh-sihaktə əriə mə
tuksarmaru. Takasor nəkwai yamehuə kape gavman‡ yame
in yamehuə əgkəp, ¹⁴ mine kafan nəmehuə yamə mine ramher
yərhav kın əriə mə tukasor wok kafan. Iriə tukhavən misor

2:9: Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Wok 26:18; Efes 5:8 † **2:10:** Əmru stori ye Hos 1:6,
9-10; 2-23. **2:11:** Gal 5:17,24 **2:12:** Mat 5:16 ‡ **2:13:** Gris ramni “Sor
nəkwai king.” **2:13:** Taet 3:1

narpinien kimi narmamə yamə mine kasəkapir natuakəmien kapəriə, kini mhani vi vi narmamə yamə mine kasor norien huvə. ¹⁵ Takasor məkneikin meinai Kughen rorkeikei mə kapəmiə norien huvə minə tukhani-əhu nəgkiarien ətəwao minə kape narmamə yamə mine kapəriə nirkunien rirkək. ¹⁶ Kimiə, pəh nien mə təvhagə hah ramarmaru irəmiə rəmhen kin yame yemehuə kirik ramarmaru ye slef kafan, meinai Kughen ruirisin ta əmiə tukun. Mərig rikimiə tukripəh nəsikien mimə, “Kughen ruirisin ta yo, kini ror məkneikin mə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, nar apnapig mə in təvhagə hah.” Nikam. Kimiə slef minə kape Kughen, kini ror məkneikin, taksəri-pən norien yamə mine kisatuatuk.

¹⁷ Takhavəhsi-pən nisaiyen yame ratuatuk kimi narmamə m-fam. Taksorkeikei nəməhuak minə, in e narmamə kape Kughen minə, kini takhagin mhasiai Kughen, kini mhasiai min nəməhuəš minə.

¹⁸ Kimiə slef minə, takasəkeikei misor nəkwai kapəmiə nəməhuə minə, kini mhavəhsi-pən nisaiyen kimi əriə. Taksor-pən məknakin kimi əriə m-fam, yamə mine kasor rimar-pre tuk əmiə, mine yamə mine kasərik mitə pik əmiə. ¹⁹ Tukmə ror kimiə naksor əmə nar atuatuk, mərig kapəmiə nəməhuə minə kasor ahas-pre kimi əmiə, kini nakasərig rahas kin. Mərig riki Kughen tukragien tuk əmiə tukmə nakharəhpikin nipig əutən minə a masərer tim tim əmə meinai nakasarha-pən əmə tuk Kughen. ²⁰ ?Nakmə ta mə to nakor nar has kirik, kini nəməhuə minə khauh ik tukun, kini narmamə to khani-vi-vi ik tukun uə? Nikam, tukhani mə nimivəh narpinien yame ratuatuk. Mərig tukmə nakamor əmə norien huvə minə, nar apnapig narmamə kamhauh ik tukun, Kughen, rikin tukragien əmə tuk ik. ²¹ Kughen rimnokrən kin əmiə mə taksərig nəmhəyen meinai Kristo rimnərig nəmhəyen tuk əmiə. In rimnəkupən mhajoun norien atuatuk a mə kimiə taksəri-pən əmə tamhek nihun. ²² Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mimə, “In rimipəh norien təvhagə has kirik,

kini In rimipəh ninien nəgkiarien eikuə kirik.” (Aes 53:9)
²³ Narmamə kimnhani hah pawk In, mərig In rimipəh nhorpinien tai nəgkiarien has kapəriə. Rimnərig pawk nəmhəyen ye nipran, mərig rimipəh ninien mə tukrarpin tai norien has kapəriə. Mərig In rimnərəhu-pən narimnar fam ye kwermi Kughen yame nipig m-fam kafan norien kape nəkieren narmamə in ratuatuk əmə. ²⁴ Ye nipig a, Yesu rimnəker ye nai kamarkwao kin, mivəh narpinien kape

2:15: 1 Pita 3:16 § 2:17: Gris ramni “Hasi ai king,” 2:17: Rom 12:10

2:18: Efes 6:5 2:20: 1 Pita 3:14,17 2:21: Mat 16:24; Jon 13:15 2:22: Jon 8:46; 2 Kor 5:21; 1 Jon 3:5 2:23: Aes 53:7; 1 Pita 3:9

təvhagə has minə fam kapətawə ye nīpran. In rimamhə mə təvhagə has minə kapətawə tukror infamien kini mə kitawə tukhamragh, misəri-pən swatuk kape natuatukien.

“Kimoh In, rimnərig nəmhəyen ye nīpran tuk nivəh-miraghien ətawə.” (Aes

53:5-6)

25 “Apa kupən, kimia nimisəmhen kin sipsip yamə mine kaser-wei.

Mərig taktəkun ai, nakwəsasar minhauə tuk Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk Sipsip minə, in e, Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk nimraghien kapəmia.” (Esik 34:5-6)

3

Norien atuatur kape yerman mine piraovin yame kwəwarkurək ta

1-2 Kini ye norien kirikianə əmə kape nisaiyen Yermaru, kimia nīpiraovin yamə mine nakwəsarkurək ta, takasəkeikei misor nəkwai narman kapəmia. Kini tukmə narman kapəmia khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen, norien huvə əmə kapəmia tukrivi əriə khauə mhani nəfrakisien iran. Narman kapəmia tuksəm mə norien kapəmia ratuatuk, kini mine narmamə kamhasiai əmia, norien e rəmhen tuk niviyen əriə. Nəgkiarien kirik rirkək mə to naksəsik əpnis pən mhavi əriə kin. 3-4 Pəh narman tuksəm əmia kharkun mə nakhahuvə. Mərig pəh nien mə nakahuvə meinai nakhavəhsi-pən neipən huvə, uə naksərər huvə nīkwənemia, uə naksəkwan jen uə nakharuk-pən narimnar kimnor kin gol ye nimətirgimə. Mərig pəh tuksəm əmia kharkun mə nakhahuvə tuk narimnar yame to rīpəh nahasien tuk nīpīg kirik. In e ye nimraghien kapəmia, mə nakasarə mar, kini misarə apis-apis. Norien minə e khahuvə ye nimri Kughen. 5 In e norien kape nīpianəhuak kupən yamə mine kimisərəhu-pən tim tim nətərigien kapəria ye Kughen. Iriə kimnasor nəkwai narman minə kapəria, kini ye norien a, kimisor rikiriə rhuvə. 6 Rəmhen kin Sera kupən, in ramor nəkwai Ebrahim, kini mamokrən kin in mə kafan yemehua. Kini kimia e kwənərəus kape Sera tukmə naksor norien yamə mine kisatuatur, mhapəh nhaginien kin nar kirik.

7 Kini ye norien kirikianə əmə min, kimia narman yamə mine nakwəsarkurək ta, misarə kimia nīpiraovin kapəmia, takasəkeikei masarha huvə tuk nimraghien kapəria. Takasəkeikei mhasiai əriə meinai iriə khapəh nhaskaiyen rəmhen kin əmia, kini mine kimia miriə min takhavəh nar

huvə e yame Kughen Rımtawə tukrīvəsi-pre, in e nımraghien rerin. Tukror məkneikin mə nar kirik rirkək yame to rərer əswasıg kın nəhuakien kapəmiə.

Nəməhuak minə fam

⁸ Nəgkiarien infamien e. Kimiə mifam takasəkeikei misor məkneikin: Takhavəh nətərigien kirikianə; rikimiə tukreihua tuk əmiə minə; taksorkeikei əmiə minə; taksor rikimiə rimar tuk əmiə minə; taksor nərigien kapəmiə reiwaiyu. ⁹ Kini tukmə narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, mərig takhapəh nisarpinien tai norien has kapəriə. Tukmə narmamə kasəgkiar has-pre kimi əmiə, mərig takhapəh nisarpinien. Mərig taksəhuak, misaiyoh Kughen mə tukror huvə pən kimi əriə. Taksor məkneikin meinai Kughen rımnokrən kın əmiə mə taksor məkneikin, mīpihavəh nihuvəyen kafan. ¹⁰ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen rımini kupən mīmə, “Yermamə yame rorkeikei nımraghien huvə,

kini morkeikei mə tukramərig huvə ye nīpig mifam, in to rīpəh niniyen nəgkiarien has minə, kini in to rīpəh neikuəyen.

¹¹ In tukraməkeikei marar ye norien has minə, kini mor əmə narımnar yame rhuvə.

In tukraməkeikei mamarkut pik mə tukramarə iriə narmamə m-fam ye nəmərinuyen.

¹² In tukraməkeikei mamor məkneikin meinai Kughen Yermaru ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kisatuatuk,

kini mamətərig huvə kın nəhuakien kapəriə, mərig In mamor tikmır kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah.”

(Sam 34:12-16)

¹³ Kini tukmə naksarkut pik tuk norien narımnar yamə mine khahuvə, yermamə kirik rirkək yame to roriah əfrakis əmiə. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə kamhauh əmiə tuk norien atuatuk kapəmiə, mərig Kughen tukrīvəhsi-pre nihuvəyen.

“Takhapəh nhaginien kın nəmhəyen yame narmamə tukasor, kini pəh rikimiə tukrīpəh nəsik-pikien.”

(Aes 8:12-13)

¹⁵ Takasəkeikei mhavəh Yesu Kristo rəmhen kın Yermaru kapəmiə maməkupən ye nımraghien kapəmiə. Kini tukmə narmamə kisaiyoh əmiə mhamə, “Rhawor e nakasəəhu-pən məknakin nətərigien kapəmiə ye Yesu,” kini nīpig mifam takasəkeikei misərer matuk tuk nhorpinien nəgkiarien kapəriə. Mərig tukmə naksəgkiar, səgkiar mar kimi əriə, mhasiai əriə. ¹⁶ Kini ye nīpig mifam takasəkeikei mharkun mə norien kapəmiə in ratuatuk əmə. Kini tukmə narmamə khani has norien huvə minə kapəmiə meinai kimiə narmamə

kape Kristo, mærig iriæ tukpisaurs tuk nini-hahyen æmiæ. ¹⁷ Tukmæ ye nærigien kape Kughen mæ narmamæ tukhauh æmiæ tuk norien huvæ minæ kapæmiæ, nar e in rhuvæ rapita yame naksor norien has, narmamæ kamhauh æmiæ tukun. ¹⁸ Ror mækneikin meinai Kristo rimamhæ tuk tævhagæ has minæ, rimamhæ mikirikianæ æmæ, næmhen. In yemæ atuatur ægkæp, mærig rimamhæ tuk narmamæ yamæ mine khapæh nisatuaturkien mæ In tukripik æriæ mhavæn tuk Kughen. Kimishopni In, nîpran rimhæ, mærig Nanmin kape Kughen rimnor In ramragh min ye nimhæyen kafan. ¹⁹ Mækneikin Nanmin kape Kughen rikir In rivæn mini-ærhav nægkiarien kape Kughen kimi nanmi narmamæ yamæ mine kwænhamhæ misæmir ye kalabus, ²⁰ iriæ a yamæ mine kimisæsik pawk nækwai Kughen, mærig In rimneito kin æriæ, nærigien kafan ræpomh. In a ye nîpig yame Noa rimnævhirækin rao iran, narmamæ eit æmæ kimnisaræ ye nækwai rao, kini Kughen rimivæh miragh æriæ ye nîpig rao a rimnaiyu mameiai-pæn ye nu ehua. ²¹ Kini nu ehua a in rimnor nîmtætien ye baptaes yame ramhajoun mæ Kughen ravæh miragh ætawæ ye norien e yame In rimnor Yesu Kristo rimamragh min ye nimhæyen kafan. Mærig norien baptaes e, nîpran, pæh nien mæ kamækwi-ta næmkimik ye nîprai jir, mærig nîpran e kitawæ kwæsarar ye norien has kapætawæ, mhauæ tuk Kughen, masærig yerkitawæ mæ tævhagæ has ruirkæk. ²² Kini Yesu Kristo ruavæn ta apa ye rao ye neai, kini mamkwætæ ye nîkar Kughen matuk, mamehuæ ye agelo minæ fam, mine yarmhæ minæ fam, mine nanmin minæ fam, mine yermaru minæ fam.

4

Swatur kape norien nækwai Kughen

¹ Meinai nîpig Yesu Kristo rimnamaræ ye tokrei tanæ, In mamærig rahas ye nîpran, kini ye norien kirikianæ æmæ min, kimiæ takasækeikei mhawæh min nærigien a, mæ taksærer tim tim. Meinai yermamæ yame ramærig rahas ye nîpran, ramhajoun mæ rinæpæh ta norien kape tævhagæ has. ² Ror mækneikin, kimiæ yamæ mine nakasaræ hanæ ye tokrei tanæ e, takhapæh nisæri-pæniën narimnar has yamæ mine kamhauræ atuk ye nærigien kapæmiæ. Mærig taksor nækwai Kughen. ³ Mærig kimiæ nakwæsoriah ta nîpig rehuæ tuk nikwasigien kin norien minæ kape narmamæ yamæ mine khapæh nhaniyen næfrakisien ye Kughen. Kupan kimiæ nakamhakir apnapig nîpiraovin; kini nætærigien kapæmiæ ramvæn æmæ tuk nar has minæ; kini misapis pik kin nînimien; kini masor lafet kape nîrpæhuyen nîpiraovin; kini mamhanim alikol kini misapis misarmar;

kini masəhuak kimi nanminar minə, in e nəpnaihyen kafan rahas pik. ⁴ Mərig taktəkun ai, rukreikin kapəriə kapə meinai kimiə nakwəsəpəh nhakwasigien kin əriə mamhavən kimiə miriə mhavi-ərhav ye kwənharəruə kape təvhagə has kapəriə. Kini iriə masorah pik nhagmiə tukun. ⁵ Mərig iriə tukasəkeikei mhani-ərhav narimnar fam ye nimiraghien kapəriə kimi Kughen yame In ramərer matuk mə tukrəkir əmhen narmamə yamə mine kwənhamhə mine yamə mine kamhamragh. ⁶ Ror pən kwənhani-ərhav-pən ta Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə yamə mine kwənhamhə ta*; mə nar apnapig mə narmamə kimnhauh əriə ye tokrei tanə, mərig Nanmin kape Kughen rirkun norien əriə mə tuksarə iriə min ye rao ye neai.

⁷ Kitawə kwənhauə ipakə tuk nipig yame narimnar minə fam tukharkək iran. Ror məkneikin, rikimiə tukramarə, kini takasəkeikei misarha huvə tuk nimiraghien kapəmiə, mə takharkun nəgkiarien kimi Kughen ye nəhuakien yame ror nanmin. ⁸ Mərig nar yame rhuvə pik mə takasor - tak-sorkeikei əmiə minə yerkimia m-fam, meinai tukmə nakasor məknakin, takhapəh nisərigien norien has yamə mine naka-sor irəmiə minə. ⁹ Nəkwai nimə kapəmiə, kape narmamə m-fam. Tukmə khaurə ye nəkwai nimə, takhapəh nhani-pikien əriə. ¹⁰ Kughen rimiwəh-sipre nirkunien pisin pisin kimi əmiə kirikianə kirikianə. Rhuvə mə taksor narimnar ye nirkunien minə a misasitu irəmiə minə. Kini taksor narimnar a ye norien kape yorwok yamə mine kasor wok atuutuk kape Kughen nipig mifam. Taksəwhai nihuvəyen kafan ye swatuk pisin pisin yamə mine In rimiwəh-sipre. ¹¹ Tukmə Kughen rimiwəh-sipən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nəgkiarien, pəh tukrəgkiar rəmhen kin yame Kughen atuk In raməgkiar. Kini tukmə Kughen rimiwəh-si-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nasituyen ye narmamə, pəh tukrasitu irəriə ye nəsaninien yame Kughen riwəhsi-pən kimin. Ye norien minə fam, narmamə tuksəgnəgin Kughen tuk nar yame Yesu Kristo rimnor. Pəh kitawə tukhani-ərhav kafan nihuvəyen mine nəsaninien mhavən mhavən mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəməhuak minə tuksərig rahas ye niprairiə

¹² Yo minə tiksın, yame yakorkeikei pik əmiə, takhapəh nisakurien tuk nəmhəyen yamə mine kamhaurə tuk əmiə mə tuksəm-ru nhatətəyen kapəmiə. ¹³ Mərig tukmə nakasərig nəmhəyen rəmhen kin yame Kristo rimnərig, pəh rikimiə

4:3: Efes 2:2-3

4:5: Wok 10:42

*

4:6: Əmru 1 Pita 3:19-20 mine 1 Tes

4:13-18.

4:7: Rom 13:11-12

4:8: 1 Pita 1:22

4:11: Rom 12:6-8

tukramagien əmə, mə nīpig yame Kristo tukrīrerig-pə min iran, nīkhakien tukrarkurao iran, rīkimia tukragien pik.¹⁴ Tukmə narmamə kamhəni hah əmia tuk nhag Kristo, mərig Kughen tukrīvəhsi-pre nīhuvəyen, meinai Nanmin kape Kughen yame rəsanin makak, raməmir irəmia.¹⁵ Rhuvə mə, tukmə narmamə khamə tukhauh ik, pəh nien mə kamhauh ik meinai nīmnapir loa kirik, uə nīmnhopni yermamə, uə nīmnaḱrəh kin nar kirik, uə nīmnaḱgiar ye nar kirik yame pa rimə kafam.¹⁶ Mərig tukmə khamə tukhauh ik, pəh tukhauh əmə ik meinai ik yeməhuak kirik. Kini takpəh naurisien tukun. Mərig takəgnəgin Kughen meinai nakvəh nhag e Kristen.¹⁷ Ror məkneikin meinai nīpig kape nəkirien narmamə ruərikakun ta. Kini Kughen tukrəkupən məkir narmamə minə kafan. !Kini rahas pik tuk narmamə yamə mine khapəh nīsətərigien kin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen!¹⁸ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Tukmə narmamə yamə mine kisatuatuk, yamə mine Kughen rimivəh miragh əria kamharəh-pikin nīpig əutən, kini mərig, narmamə yamə mine kaseinein Kughen masor təvhagə hah, tukamharəh-pikin pik nīpig əutən.”
(Prov 11:31)

¹⁹ Kini ror məkneikin, narmamə yamə mine Kughen rameighan kin əria kisərig rahas ye nīprairia, tukasəkeikei misəruhu-pən nīmraghien kapəria ye kwermīn, yame rimnor narimnar fam, yame In to rapəh nor-təkunien kafan nəḱgiarien. Kini rhuvə mə iria tukasəkeikei masor norien yame rhuvə mamharpin.

5

Nəḱgiarien ramvən kimi elda minə mine nitamaruə

¹ Kini taktəkun ai, yakorkeikei mə jakəḱgiar kəskəh kimi əmia elda minə kape nīməhuak. Yo elda kirik rəmhen kin əmia, kini yo min yimnəm kin nīmrik nəmhəyen kape Kristo, kini yo jakvəh nīmraghien rerin yame Kristo tukrīvəhsi-pə.² Kafak e nəḱgiarien yakamni-pre tuk əmia mimə, taksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen yamə mine kasəmir ye kwermimīa, rəmhen kin yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə. Pəh nien mə naksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen meinai kaməkeikei kimi əmia tukun, mərig meinai rīkimia ramagien tukun. In e nərigien yame Kughen rorkeikei. Kini takhapəh nīsor-əməyen tuk mane; mərig taksor meinai rīkimia ramagien əmə mə taksasitu ye narmamə.³ Mərig rapəh nəmhenien mə kimia takhauə misəmhen

kin nāmasur yamə mine kasərik mitə yorwok kapəriə minə, məriḡ kimiə taksor norien yame in ratuatuk mihuvə mə nəməhuak minə tuksəm norien kapəmiə khakwasig kin.
⁴Yamehuə kape narmamə yamə mine kasarha huvə tuk sipsip minə natukrirerig-pə min, kini ye nipig a, In tukrivəh-si-pre kapəmiə nərokien, rəmhen kin yame kəvəvhao-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rimnapita ye naiyuyen. Məriḡ nərokien e, nimraghien rerin, to rapəh nahasien tuk nipig kirik.

⁵Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə nitamaruə, hasiai masor nəkwai elda minə kape niməhuak. Kini kimiə mifam əḡkəp takhavəhsi-əhu kapəmiə nəriḡien, mhasiai əmiə minə fam. Taksor məknakin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Kughen rikin rapəh nagienien tuk narmamə yamə mine kisausit, mamərer əswasig kin əriə, məriḡ In ramautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə.” (Prov. 3:34)

⁶Kini ror məkneikin, takhavəh-si əhu atuk əmiə masəmir ye kwermi Kughen əsanin mə In tukrivəh-si haktə əmiə ye nipig atuatur kafan. ⁷Narimnar fam yamə mine nakasəriḡ pik mhapam kin, havəhsi-pən kimi Kughen meinai In ramarha huvə tuk əmiə.

⁸Sarha, masəriḡ əmiə, meinai, kapəmiə tikmir Setan in rəmhen kin laeon yame ramaiyu apis apis, mamokworuə, nehe nəkwan ramaiyu, mamarha-kin yermamə mə tukrəs mətgai. ⁹Sərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə nipig Setan ramuə tuk əmiə, meinai nəməhuak minə tiksini ikin minə fam ye tanimtanə, kimiə miriə nakasəriḡ nəməhəyen kirikianə əmə.

¹⁰Məriḡ takasəriḡ nəməhəyen kape nipig kwəkwə əmə, kwasig ikin, Kughen tukror əmiə naksəriḡ rhuvə min ye kapəmiə nimraghien, kini mor naksəsanin ye kapəmiə nhatətəyen, masərer tim tim, kini nar kirik rirkək mə to rivi-ta əmiə. Nihuvəyen minə fam kamhasi-pən əmə tuk Kughen, kini In rimnokrən kin əmiə mə takhauə tuk Kristo misarə ye rao ye neai kape rerin. ¹¹Pəh kitawə tukhani-ərhav nəsaninien kape narmaruyen kafan, mamhavən, mhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Pita rini nəḡkiarien infamien kafan ye nəkwəkwə e

¹²Kwən e Saelas* rimnasitu irak, kimru min, yakrərai nəkwəkwə e, kini yakaməm in rəmhen kin piak kirik, in yemə

5:3: 2 Kor 1:24; Fil 3:17; Taet 2:7 5:4: Rev 2:10 5:5: Efes 5:21; Jem 4:6

5:6: Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 5:7: Mat 6:25-30 5:8: 1 Tes 5:6

5:9: Efes 6:10-18; Jem 4:7 5:9: Efes 6:11-13; Jem 4:7 * 5:12: Gris ramni

Silvanus, məriḡ tukmə ror nhag pisin e Saelas.

huvə k̄irik, k̄ini kafak nəfrakisien raməmir iran. Yakmərərai nəgkiarien kwakwə ye nəkwəkwə e k̄imi əmiə mə jakrəvəh-si haktə kapəmiə nətərigien. K̄ini yakamni-ərhav nərigien yame yimirai ta, yamə mine kasəgkiar ye nihuvəyen əfrakis kape Kughen. Sərer timtim irəriə. ¹³ Piaumiə minə mine nowinmiə minə kape niməhuak eik̄in e Rom kasokrən huvə irəmiə. Kughen rimirpen əmiə miriə. K̄ini kwən e Mak yame yakokrən k̄in in mə ‘narik,’ in min ramokrən huvə irəmiə.[†] ¹⁴ Sokrən huvə irəmiə minə rəmhen k̄in mə k̄imiə k̄irikianə əmə ye Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre k̄in kafan nəmərinuyen k̄imi əmiə m-fam e narmamə kape Kristo minə.

5:12: Wok 12:2,25; 13:13; 15:22,30 [†] **5:13:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “N̄ipig naksofugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nimtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

2 Pita

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pita rimirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə fam.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksin kimnhavən iməriə mamhani mhamə Yesu to ripəh nirerig-pə-minien.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rimirkun mə pəh nien mə tuktu rimhə, kini rorkeikei mə tukrivəhsi-pən nəgkiarien infamien kafan kimi niməhuak. Morkeikei mə tukrisig nəməhuak minə, mor əpu nhajounien eikuə minə. Mərig niməhuak tukraməkeikei mərer tim tim məri-pən əmə nhajounien yame ratuatuk. Kini morkeikei mə nhatətəyen kapəriə ye Yesu tukraməkeikei muə miskai, kini nirkunien kapəriə ye nikarin kape Yesu tukraməkeikei mhaktə.

*Pita ramokrən huvə irəriə
(Jud 4-13)*

¹ Yo Saemon Pita, yo yor atuə kin mine aposol kape Yesu Kristo. Yakamni rhuvə-pre tuk əmiə yamə mine nakhavəh nhatətəyen yame in rhuvə rəmhen kin kapəməwə nhatətəyen. Norien atuətuk kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo yame ravəh miragh ətawə in swatuk yame nimnhavəh nhatətəyen a iran.

² Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə rapita, meinai nakwənharkun In mine Yesu Yermaru kapətawə.

Kughen rimnokrən kin əriə mə narmamə kafan minə

³ Kughen rimnokrən kin ətawə mə tuksarə ye nihuvəyen mine nikhakien kafan ye nipig yame kitawə kimnhauə mharkun In. Kini ye nəsaninien kafan, In rimivəhsi-pə narimnar fam kimi ətawə yamə mine tukasəkeikei mhavəh ye nimraghien kapətawə mə rikin tukragien tuk ətawə. ⁴ Kini ye nəsaninien mine nikhakien kafan in rimivəhsi-pə kafan promes yamə mine kishuə mhahuvə pik. Kughen rimivəhsi-pə məknakin promes minə e mə norien kapətawə tukramhen kin norien kafan, kini mə kitawə tuksap ta ye nahasien kape tokrei tanə yame ramsi-pən tuk nərigien has minə yerki narmamə.

⁵ Kini ror məkneikin, takasəkeikei misarkut mə norien kapəmiə tukrhuvə pik. Taksəsik əpnis norien minə e ye nhatətəyen kapəmiə: Taksor huvə pən kimi narmamə; kini takhavəh nirkunien; ⁶ kini masarha huvə tuk nımraghien kapəmiə; kini masərer tim tim ye Kughen ye nıpig əutən minə; kini mhavəhsi-pən kapəmiə nımraghien fam kimi Kughen kini masor nəkwan; ⁷ kini masorkeikei nəməhuak minə; masorkeikei min narmamə minə fam. ⁸ Rhuvə mə taksor norien minə e mamharpın, mə nirkunien kapəmiə ye nikarın kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukror kwənkwan. ⁹ Mərig tukmə nakhapəh nisorien narımnar minə a, naksəmhen kin yermamə yame nımrın rıpis, uə yame raməm nar ipakə əmə, məpəh nəmien nar ehuə e mə Yesu rımnəspir-ta təvhagə has kapətawə yamə mine kimisor kupən. ¹⁰ Ror pən, piak minə, mine nowinik minə, takasəkeikei misarkut tuk nisorien norien minə a, pəh ramhajoun-pən mə nəfrakisien mə Kughen ruırpen ta əmiə, kini minokrən kin əmiə mə kafan narmamə minə. Meinai tukmə naksor narımnar minə a, kini to nakhapəh nhamırien tuk nıpig kirik; ¹¹ kini Kughen rikin tukragien tuk nəhitəyen ye kwəruə mə takhavən ikin Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame rımivəh mıragh ətawə ramar-maru ikin kape rerin.

¹² Ror məkneikin mə, nıpig mıfam jakaməkeikei mamni-pre narımnar minə e kimi əmiə mə rikimiə tukraməsik əriə, nar apnapig mə kimiə nakwənharkun ta narımnar minə e, kini masərer tim tim ye nəfrakisien yame nakvənhawəh ta. ¹³ Yakamragh mamarə ye tokrei tanə e, rikik raməsik hanə mə ratuatuk mə jakni-ərhav min narımnar minə a mə rikimiə tukraməsik min, ¹⁴ meinai yakirkun mə pəh nien mə tuktu yakmhə. Yesu Kristo Yermaru kapətawə rımnhajoun ta məknakin yo. ¹⁵ Kini taktəkun ai yakamarkut pik mə nıpig tukmə yakmhə, kini takhapəh nisəru-kinien narımnar minə a.

¹⁶ Nıpig kimawə yımnamhani-ərhav pre tuk əmiə mə Yesu Kristo tukruə min ye nəsaninien, pəh nien mə yımnhasim atuk tuk nəniyen kwanage yame yermamə kirik ramətərig atuk kin. Nıkam. Kimasir yımırhəm kin nımrımasir mə nəsaninien mine nıkhakien kafan kawehuə pik. ¹⁷⁻¹⁸ Kimasir Yesu apa ye takwar yame rəmərhakə nıpig Kughen Rımtawə rımivəhsi-pən nısiayen kimin, kini mor nıpran rakhak kini məsiə, kini rımnərig riki Kughen e yame In Rakhak Pik rımıni-pən tukun mımə, “In e narik yame yakorkeikei, rikik ragien pik tukun.” Kimasir yımırhərig rikin ramsi-pən ye rao ye neai.

¹⁹ Mərig kitawə kharkun huvə mə nəgkiarien kape profet kupən minə in nəfrakisien, rəmhen kin laet kirik yame

raməsiä ye nəpignapien. Kini rhuvə mə kimiä min taksəriğ huvə nəgkiarien a mamhavən miseriaji naksəm huvə nıpran rəmhen kin laet yame raməsiä yenpiğ, mine nəgkiarien kafan raməmır yerkimia rəmhen kin fetukai ramhaktə maməsiä. ²⁰ Məriğ nar yame rhuvə pik mə takharkun, in e nəgkiarien minə kape profet minə ye Nəkwəkwə kape Kughen, pəh nien mə kamhani əmə nəmien kapəriä, ²¹ meinai profesikirik rirkək ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramtərhav əmə ye nərigien kape narmamə; məriğ profet minə kimhnani-ərhav nəgkiarien yamə mine kimnhasi-pən tuk Kughen nıpiğ Nanmin Kafan rimnamvən yerkiria.

2

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Məriğ profet eikuə minə apaikin yerki nəmə Isrel kupən, kini ye norien kirikianə əmə min, nəmhajoun eikuə minə tukhauə min yerkimia. Tukshajoun oror əmia, misoriah apis-apis nhatəyəyən kapəmia. Mamhaukreikin-pən nımətairia kimi Yesu Yermaru, nar apnapig mə In rimivəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kapəriä. Kini pəh nien mə tuktu, Kughen tukroriah əria ye narpinien yame iria atuk əmə kamhavi-pə. ² Kini narmamə khapsaah tukhakwasig kin norien has minə kapəriä yame minə kasor naurisien. Kini ror məkneikin, narmamə khapsaah tukhani hah swatuk kape nəfrakisien. ³ Iria kasəptig kin mane. Kasəptig kin mane, mishajoun eikuə əmia, mhavəhsi-ta nautə kapəmia, masəni kwanage yame ramsi-pən əmə ye nərigien kapəriä. Apa kupən, Kughen ruini-ərhav ta narpinien kapəriä, kini pəh nien mə tuktu, tukroriah əria. ⁴ Kimia nımisəm norien kafan kupən, kini mharkun mə In tukror məknakin narpinien. Nıpiğ agelo kupən minə kimisor təvhagə has, Kughen ripəh nıraptərekinien əmə narpinien kapəriä, məriğ rimnarak-əhu kin əria apa ye nəkwai nimir yame reiwaiyu pik, mirkwəji əria kin jen, apa ikin rəpignap ikin. Kini iria tuksarə ye nəmhəyən miseriaji-pən In tukrini-ərhav narpinien kapəriä.

⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nıpiğ kape Noa, Kughen ripəh nıraptərekinien əmə narpinien kape narmamə yamə mine kimisəsik nəkwan, məriğ rimnhopni əria ye nu ehua yame rimətim mhaktə. Məriğ Noa, yame rimini-ərhav nəgkiarien kape norien yame ratuatuk, Kughen rimivəh miragh in mine kafan narmamə seven. ⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimnor narpinien tuk nahasien kape nəmə Sodom mine Gomora, kini mivaan əru taon mir

a kin nap; kimiwor nimrawk kin ariu. Nar a ramhajoun-pən naha nhagin yame Kughen tukror min kimi narmamə yamə mine kasəsik nəkwān. ⁷⁻⁸ Mərig kwən a Lot rimnamarə iriə miriə, kini nipig m-fam in rimnəm norien has minə kapəriə, kini mamərig nəgkiarien has minə kapəriə. Mərig nipig m-fam, in ratuatuk əmə; kini rikin rərhakis pik tuk norien has minə kapəriə, yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen. Kughen rimivəh miragh kwən a Lot ⁹ ramhajoun-pən mə Kughen Yermaru rirkun nivəh-miragh-ien narmamə yamə mine kashatətə iran, kini rirkun ni-rəhsita-yen ariə ye naha nəmhəyen yame kasarə iran. Mərig narmamə yamə mine khapəh nisatuatukien, Kughen rirkun nīraptərəkinien ariə mor narpinien kimi ariə taktəkun mivən meriaji nipig yame In tukrəkir narmamə iran. ¹⁰ Kughen tukror narpinien kimi nəmə has minə fam, mərig In tukror narpinien ehua kimi narmamə yamə mine kasor narimnar kape naurisien yame nīprairiə əmə rorkeikei mə tuksor; kini narimnar e kasor ariə kasəmkimik. Narmamə minə a khapəh nīsorkeikeiyen mə Kughen tukreihua irəriə.

Narmamə minə a kisausit mhapəh nhasiaiye nar kirik, kini mhapəh nhaginien kin nhani-hahyen nhag agelo mine ye neai. ¹¹ Mərig agelo minə tiksīn iriə yerpīrig misapita; mərig iriə to khapəh nhani-hahyen agelo apnapig minə ye nīmri Kughen Yermaru. ¹² Mərig narmamə minə a kamhani hah narimnar yame khapəh nharkun-huvəyen. Iriə kisəmhen kin nar aparū minə, yame kapəriə nīrkunien rirkək. Kasor əmə nar yame nīprairiə əmə rorkeikei. Mərig, nar aparū minə kasarha-pə ye tokrei tanə mə narmamə tuksarhakin ariə mishopni ariə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen tukroriah nəmə has minə a rəmhen kin yame kamhopni nar aparū minə.

¹³ Kughen tukrarpin tai norien has kapəriə meinai iriə kasor ahas pən kimi narmamə. Rikirirə ragien əmə tuk nəviginien mine nīnim-pikien; pəh nien mə yenpig əmə, mərig yenpig mine yeraan. Iriə kisəmhen kin nəmkimikien ye neipən, mine nīmap pien. Masoriah nhag nīməhuak. Mhauə masəvigin kimia miriə, mərig kaseikuə irəmiə, masor norien has. ¹⁴ Nipig m-fam kapəriə nərigien ramvən tuk nəkrəhyen kin nīpiraovīn yamə mine kapəriə nərigien rimar. Kini nipig m-fam kasor təvhagə has mhapəh nīsəpəhyen. Mamhavi ta narmamə yamə mine kapəriə nərigien rapəh nīskaiyen; kamhakwasig kin norien has kapəriə. Mishajoun ariə kin norien kape nəptigien kin nautə. Mərig Kughen rimiini ta narpinien kapəriə. ¹⁵ Kimisəpəh swatuk yame ratuatuk, mamhaiko

masəri-pən swatuk kape kwajikovə kape Beor e kupən, nhagin e Balam, yame rorkeikei pik nivəhyen mane ye norien yame rahas. ¹⁶ Mamarə, dongki kafan rimmhek in tuk norien has kafan. Kitawə kharkun mə dongki to rapəh nəgkiarien, məriḡ Kughen rimnor mə dongki tukrəgkiar rəmhen kin yermamə raməgkiar mə tukrini-əhu norien ətəwao kape profet a.*

¹⁷ Nəmhajoun eikuə minə, nhajounien kapəriə nīpran rirkək, rəmhen kin nīmri nu yame rinəmit, mine napuə yame nīmətag ehuə ramahiə ta kin, kini nəhig rirkək iran. Məriḡ Kughen rimməəhu karin iməriə ikin mə nəpignapien.

¹⁸ Iriə kasəgkiar ausit mamhani nəgkiarien yame nīpran rirkək. Iriə kasəgkiar ye narimnar yamə mine nīprai narmamə kisorkeikei, kini mhavi-pə narmamə khauə ye nahasien yame kwəsəta pə pə əmə iran. ¹⁹ Kamhani ətən mə narmamə kharkun nisəri-pənien naha nhagin yame iriə atuk kisorkeikei, natuakəmien kirik rirkək iran. Məriḡ nərigien has kapəriə ravi pik nərigien kapəriə mamor yamehuə kin kapəriə. “Tukmə nar kirik ramarmaru iram, ik nakuauə slef kafan.”

²⁰ Məriḡ tukmə iriə kisap ta ye nahasien kape tokrei tanə nīpig kwənhauə mharkun Yesu Yermaru yame Ravəh Miragh ətawə, məkneikin, misasar, mamharerig-pən tuk norien kape təvhagə has, məkneikin norien has ramarmaru irəriə. Iriə kasəmīr ye nahasien yame rahas rapita yame kimisarə iran kupən. ²¹ Meinai, tukmə yermamə rapəh nīrkunien swatuk kape natuatukien, rahas kwənmopin. Məriḡ tukmə yermamə rirkun, kini marar, mīpəh nəri-pən-huvəyen Nəgkiarien kape Kughen yame kivəhsi-pən kimin, norien a in rahas rapita.

²² Kini iriə kasor mə nuhpikinien mir e kawəfrakis yamə karəni mirəmə, “Kuri tukriruə, marə, mīrerig-pən min, mamən nīruəyen kafan,” (Prov 26:11) mine, “Pukəh, tukmə rar, mhawən, marə, mīrerig-pən min məsok-əsok ye nīmtagēi.”

3

Nīpig yame Yesu tukrīrerig-pə min iran

¹ Yo minə tiksīn, in e kafak nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame raurə kimi əmiə. Yakamher-pre kin əriu mə tukrisig əmiə, mə rikimiə tukraməsik narimnar minə e, mawor nərigien kapəmiə mə tukratuatuk. ² Yakorkeikei mə taksəterig min kin nəgkiarien yamə mine profet minə kape Kughen kimisəvsao kin misəkupən, mine nəgkiarien kape Yesu Yermaru yame Rimivəh Miragh ətawə, yame aposol minə kapəmiə kimnhani-ərhav-pre ta tuk əmiə.

2:15: Jud 11; Rev 2:14
22:28-35. **3:2:** Jud 17

* **2:16:** Takəm stori kape Balam mine dongki ye Nam

³ Nar kirik yame taksokupən mharkun, in e Nipig Kwasig ruauə ipakə, kini narmamə tiksın tukasor narimnar yame nıprairiə əmə rorkeikei, kini tuksarh iakei irəmiə mhamə,
⁴ “? Rhawor? ? Ruini ta mə tukruə, mərig, tuk nagheen? Nəmehuə kapətawə minə kimnisarə, minahmə ta, mərig ripəh hanə nuəyen. Kupan, ririkakun ye narimnar yame Kughen rimnor, muə meriaji-pə nipig e towei mine, narimnar fam kisəm nəmhen əmə.”

⁵ Mərig iriə kwəsəru-kin mə apa kupən əgkəp, Kughen rimnəgkiar əmə, neai rəmir, kini nimoptanə rhaktə ye tame tahik; kini tahik mine nimoptanə kwəwhai əriu minə. ⁶ Kini ye nipig a, rarar, mor min tahik rakarokin nimoptanə, moriah fam. ⁷ Kini rəgkiar əmə, neai mine tokrei tanə kawəmir, mawəmir huvə əmə maweriaji-pə e towei mine, mıravən mw-eriaji nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kisəsik nəkwan, mhopni əriə, mivaan əru neai mine tokrei tanə.

⁸ Mərig yo minə tiksın, takhapəh nisəru-kinien nar kirik e mə ye nərigien kape Kughen Yermaru, tukmə nipig kirikianə in rəmhen əmə kin newk wan taosen; kini tukmə newk wan taosen, in rəmhen əmə kin nipig kirikianə. ⁹ Mərig narmamə tiksın, rikiriə raməsik mə Kughen ramor tan pən tuk norien promes minə kafan; mərig, nikam. Kafan nətərigien rəpomh tuk ətawə. Kini rikin rapəh nagienien mə tukraməkeikei mor narpinien kimi yermamə kirik; mərig rorkeikei mə narmamə m-fam tuksarar ye nərigien kapriə tuk norien has minə kapəriə mharerig-pə tukun.

¹⁰ Mərig Nipig yame Yesu Yermaru tukrırerig-pə iran, rəmhen kin yeməkrəh raurə -nakseinein nipig yame tukrurə iran. Ye nipig a, tuksərig narkarəkien ehua, məkneikin neai tukrirkək. Kini nap tukrarkwəru mırh, mine kəmhau minə, mine makuə. Kini nap tukrarkwəru tokrei tanə, mine narimnar fam yame raməmir-pən iran. Tukharkək fam.

¹¹ Kini meinai Kughen tukroriah narimnar m-fam məknai, kimia takasəkeikei misərig nimraghien kapəmiə. Nimraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk ye nimri Kughen. Pəh Kughen rərəhu karin nimraghien kapəmiə mə kafan. ¹² Rikimiə tukraməsik pik nipig yame Yesu tukruə iran; misorkeikei mə tukruə aihuaa əmə. Ye nipig a, nap tukrəkwəru neai, kini nəpan-əpanien tukror mırh, mine makuə, mine kəmhau minə kisaiyu mharkək. ¹³ Mərig Kughen ruini ta mə tukror neai vi, mine tanə vi - imei narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimrin. Kini rikitawə raməsik promes a.

3:3: 1 Tim 4:1; Jud 18

3:4: Mat 24:48

3:5: Jen 1:6-9

3:6: Jen 7:11; 2

Pita 2:5

3:8: Sam 90:4

3:9: Hab 2:3; 1 Tim 2:4

3:10: Mat 24:29,35; Luk

12:39; 1 Tes 5:2

3:13: Aes 65:17; 66:22; Rev 21:1,27

¹⁴ Yo minə tiksın, ror məkneikin mə tukmə nakhawhin mə Nipig a tukramuə, takasəkeikei misarkut hanə əmə mə Kughen tukripəh nəm-pən-ien nar has kirik irəmiə; nəmkimik tukrirkək irəmiə; kini taksarə ye nəmərinuyen kimiə min. ¹⁵ Rikimiə tukraməsik mə Yesu Yermaru, nərigien kafan rapomh pık tuk ətawə, mamor mə tukrimar tuk nivəh-miraghien narmamə. Kini nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi əmiə ye nirkunien yame Kughen rimivəh-sipən kimin ramni məkna. ¹⁶ In raməvsao kin narimnar minə a ye nəkwəkwə minə fam kafan. Ye nəkwəkwə minə a, narimnar tiksın aikin yame riskai tuk nirkunien. Kini narmamə yamə mine nərigien kapəriə reno-eno, mhapəh nharkunien nar, kini nərigien kapəriə rapəh nəmirien kirikianə, iriə kamhaukreikin nəgkiarien minə kape Pol, kini mhaukreikin nəgkiarien minə tiksın min ye Nəkwəkwə kape Kughen. Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.

Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkwə e

¹⁷ Yo minə tiksın, ror məkneikin meinai nəkwənharkun ta narimnar minə e, sarha, mə nəgkiarien ətəwao kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen tukripəh nivitayen əmiə eikin nhatətəyen kapəmiə ramərer tim tim ikin, tamə nakhamir ye nhatətəyen kapəmiə. ¹⁸ Mərig takasor nhatətəyen kapəmiə ramehuə miskai ye nirkunien ye nikarin kape Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame Ravəh miragh ətawə, mine ye nihuvəyen yame rimnautə-pre kin kimi əmiə.

!Pəh tukamhani vi vi In nipig m-fam - taktəkun, mamhavən infamien rirkək! Amen.

1 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai məkupən Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Fas Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sebedi mir. In aposol kirik kape aposol 12 kape Yesu. Kini in yermamə e yame Yesu rorkeikei pik. In rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon Rimirai, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə ikin minə fam. In rorkeikei mə narmamə kirikianə kirikianə tüksəvhəkin, misher-pən kin nəkwəkwə e riven ye niməhuak pisin pisin aikin minə fam.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə tiksın khamə Yesu in yermamə apnapig əmə, kini Nanmin kape Kughen rimauə əmə ye nipran nipig Jon Baptaes rimnor baptaes iran, kini mətə iran nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin. Mərig nhajounien a in neikuəyen. Yesu in Kughen, In rimauə mor niprai yermamə kin. Kini iriə mishajoun min mə norien has in rirkək. Mhamə rhuvə əmə mə narmamə tüksor apnapig əmə norien has mərig in ai ye kapəriə nhajounien, niprai yermamə in nar apnapig əmə. Nhag nhajounien minə a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris, kamni kimə, “Nosticism.”

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jon rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun min nəgkiarien yame ratuatuk, kini mə tukrini-ərhav neikuəyen minə e kape nəmhajoun eikuə minə. Kini ramhajoun mə norkeikeiyen in nar ehua. Kini morkeikei mə tukrasitu, mor nhatəyəyen kape nəməhuak minə ruə miskai kini mharkun huvə min mə Kughen rimivəh miragh əfrakis əriə, iriə mhavəh nimraghien rerin.

Nəgkiarien Mragh

¹ Yakamhani-ərhav Nəgkiarien kape Nimraghien. Kwasig ikin Kughen rimnor narimnar fam, Nəgkiarien e rimnəkupən marə. Kimawə yimisərig, kini misəm kin nimrimawə, kini mharap kin kwermimawə. ² Kini Nəgkiarien ai ritərhav-pə; yimisəm, masarer-ərhav mamhani-ərhav, kini mamhani-pre min tuk əmiə mə In e In nimraghien rerin. Iriu Rimtawə Kughen, kimwəkupən

mwarə, kini rimnajiərhav-pə tuk əmawə. ³ Yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə narimnar yamə mine yakməsəm kini mwəsərig-ta, mə kimia min takhauə kisor kirikianə kitawə-m kimia. Kitawə Rımtawə Kughen mine Tini Yesu Kristo tukhauə kirikianə. ⁴ Yakamharai narimnar minə e mə tukror rikitawə ramagien pik əmə.

Nəriwəkien ye nikhakien

⁵ Nəgkiarien e in e yimisərig tukun kini mhani-ərhav-pre tuk əmiə, mə Kughen, In nikhakien, kini nəpignapien rirkək əfrakis iran. ⁶ Tukmə kitawə kamhani mə kwənhauə kirikianə kitawə min, mərig kitawə kaseriwək əmə ye nəpignapien, kitawə kaseikuə, kini mhapəh nisarəyen ye nəfrakisien. ⁷ Mərig tukmə kaseriwək ye nikhakien, rəmhen kin yame Kughen ramarə ye nikhakien, kitawə kwəsor kirikianə kitawə min; kini nitaw Yesu, Ji Kughen, rimnəspir rikitawə tuk nahsien m-fam, mor kitawə kisatuatuk ye nimir Kughen.

⁸ Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kini miseikuə atuk əmə irətawə, kini nəfrakisien rirkək irətawə. ⁹ Kughen In ratuatuk, to rapəh nakapirien nəgkiarien kafan. Kini tukmə kitawə khani-ərhav təvhagə hah kapətawə, In tukrəspir ətawə, mərū-kin norien has mifam kapətawə, mə tuksatuatuk ye nimir. ¹⁰ Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kitawə kasor mə Kughen In yeikuə, kini nəgkiarien kafan rapəh nəmirien ye nimraghien kapətawə.

2

Yesu Kristo in yermamə kape nasituyen irətawə

¹ Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəgkiarien e kimi əmiə mamni-əhu əmiə mə takhapəh nisorien təvhagə has. Mərig tukmə kasor təvhagə hah, yermamə kirik kapətawə tukrəgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen. Yermamə e In e Yesu Kristo, yemə atuatuk. ² Yesu e, Kughen rimivəhsi-pən narpinien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawin rimnaiyu. Nitawin rimnaiyu, pəh nien mə kapətawə pisin əmə, mərig kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. ³ Mərig tukmə kitawə kasəri-pən nəgkiarien kape Kughen, ramhajoun mə kitawə kharkun huvə mə kwənhauə minharkun Kughen. ⁴ Tukmə yermamə rimə rirkun Kughen mərig rapəh nəri-pən-huvəyen nəgkiarien kafan, in rameikuə əmə; nəfrakisien rirkək iran.

1:2: Jon 1:1-4 1:3: 1 Kor 1:9 1:5: 1 Tim 6:16 1:6: Jon 3:19-21; 8:12; Efes 5:8; 1 Jon 2:11 1:6: 1 Jon 2:4; 4:20 1:7: Aes 2:5 1:8: Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2 1:8: 1 Jon 2:4 1:9: Sam 32:3-5; 51:2; Prov 28:13 1:9: Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hib 10:22 1:10: Jon 5:38 2:1: 1 Tes 2:11 2:1: Rom 8:34; 1 Tim 2:5; Hib 7:25 2:2: Rom 3:25; 1 Jon 4:10 2:2: Jon 3:17 2:3: 1 Jon 4:13; 5:2 2:3: Jon 14:15 2:4: Taet 1:16; 1 Jon 3:6; 4:7,8 2:4: 1 Jon 1:6,8

5-6 Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarien kafan, norkeikeiye kape Kughen ramkuə əfrakis kin norkeikeiye yerkin.* Yermamə yame ramni mə in ravəh Yesu yerkin, tukraməkeikei məri-pən swatuk kirikianə əmə yame Yesu rimnəri-pən. Norien a tukramhajoun mə kitawə kamhavəh Yesu yerkitawə.

Kitawə tukasəkeikei masorkeikei atawə minə

⁷Yo minə tiksın, pəh nien nəgkiarien vi kirik yame yakamrai kimi əmiə mə taksəri-pən; mərig nəgkiarien akwas kirik yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarien akwas e nəgkiarien yame nakwənharkun-ta. ⁸Mərig, nəfrakis, ramor mə nəgkiarien vi kirik tuk əmiə. Kini, nımraghien kape Yesu mine kapəmiə kawor əpu kaməm mə nəgkiarien e rəfrakis, meinai taktəkun ai, nəpignapien rınamrikək, kini nıkhakien əfrakis rınakhak-pə.

⁹Kini yeməhuak kirik yame ramni mə in ramərer ye nıkhakien, mərig raməməkin nəməhuak minə tiksın, yermamə en ramarə hanə ye nəpignapien. ¹⁰Mərig yeməhuak yame rorkeikei nəməhuak minə, in ramarə ye nıkhakien. Kini nar kirik to rapəh norien rimir. ¹¹Mərig tukmə raməməkin in kirik, ramarə hanə ye nəpignapien, rımuvrig əpis in, raməriwək əmə ye nəpignapien.

¹²Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,

Meinai Kughen rınəspir-ta təvhagə has kapəmiə kin norien yame Yesu rimnor.

¹³Tatə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rımnəkupən mamarə kwasig ikin Kughen ror narımnar.

Nıtamaruə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁴Kwajikovə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai nakwənharkun-ta Rımtawə Kughen.

Tatə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rımnəkupən mamarə kwasig ikin Kughen ror narımnar.

Nıtamaruə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,

2:5-6: Jon 14:15 * 2:5-6: Swatuk pisin kirik kape nukreikinien v 5: "Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarien kafan, in rorkeikei pik Kughen." 2:5-6: 1 Jon 4:12 2:5-6: Mat 11:29 2:5-6: 1 Jon 2:3 2:5-6: Jon 15 2:7: Dut 6:5; Lev 19:18 2:7: 1 Jon 2:24; 3:11,23; 4:21; 2 Jon 5,6 2:8: Jon 13:34 2:8: Rom 13:12 2:8: Jon 1:9 2:8: Efes 5:8; 1 Tes 5:5 2:9: 1 Jon 3:10,15,16; 4:20,21 2:9: 1 Jon 1:5 2:10: 1 Jon 3:14 2:10: Sam 119:165 2:11: 1 Jon 1:6 2:11: Jon 11:9; 12:35 2:13: Jon 1:1 2:13: Jon 16:33 2:14: Jon 1:1

meinai nakwənhaskai, nəgkiarien kape Kughen raməmir irəmiə, kini nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁵ Takhapəh nisorkeikei-pik-ien norien kape tokrei tanə mine narimnar fam kape tokrei tanə. Yermamə yame rorkeikei pik narimnar kape tokrei tanə, norkeikeiyen kape Rimtawə Kughen rirkək yerkin. ¹⁶ Meinai norien m-fam kape tokrei tanə khapəh nhasi-pənien ye Rimtawə Kughen, mərig kape tokrei tanə əmə. Norien m-fam kape tokrei tanə, irisir e: Riki jir raməkrəh, kamanipin tuk narimnar kape nıprai jir əmə, kivəhsi-haktə jir tuk nautə mine norien kafan. ¹⁷ Mərig tokrei tanə e tikripirkək, mine narimnar m-fam yame ramswin iran mavi nərigien. Mərig narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen, tuksarə kape rerin.

Tikmir minə kape Kristo kwənhauə ta

¹⁸ Kwajikovə minə kafak, kitawə kwənhauə ye Nıpig Kwasig. Nakwəsərig mə tikmir kirik kape Kristo tukruə. Kini taktəkun ai, tikmir minə khapsaah kape Kristo kwənhauə ta. Kwənhauə, kitawə kharkun mə kwənhauə ta ye Nıpig Kwasig. ¹⁹ Iriə kwəsəpəh kapətawə niməhuak minə, meinai iriə, pəh nien mə kitawə əgkəp minə tiksın əfrakis a. Ripi mə kitawə əfrakis əgkəp minə tiksın a, to kipihipəh nisəpəhyen ətawə. Mərig iriə kimisap-ta irətawə, ramhajoun mə iriə pəh nien mə kitawə minə tiksın.

²⁰ Mərig kimia, Kristo, Yemə Imərhakə, rinəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi əmia mor kimia nakharkun nəfrakisien. ²¹ Yakamrai nəkwəkwə e kimia əmia, pəh nien mə nakseinein nəfrakisien, mərig kimia nakwənharkun ta nəfrakisien, kini minharkun mə nəfrakisien ripəh nikuəyen kin neikuəyen. ²² ? Pa e in yeikuə kirik? Yermamə yame ramni mə Yesu pəh nien mə Kristo yame Kughen rimirpen. Yermamə e in e, in tikmir kape Kristo. In rukreikin-pən nimeitaan kimi Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu. ²³ Yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi Tini, Yesu, reinein nofuginien ye Rimtawə Kughen. Mərig yermamə yame ramni nəfrakisien ye Tini Yesu, rofugin ye Rimtawə Kughen.

²⁴ Rikimia tukraməsik mıpəh nisəru-kinien nəgkiarien yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarien a raməmir hanə irəmiə, mor əmia naksofugin ye Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu. ²⁵ Kini

2:14: Efes 6:10 **2:14:** 1 Jon 2:13; Sam 119:9-11; Jon 5:38; Hib 4:12; 1 Jon 1:10
2:15: Rom 12:2 **2:15:** Jem 4:4 **2:16:** Jen 3:6; Rom 13:14; Efes 2:3 **2:16:**
Prov 27:20 **2:17:** Hib 12:27 **2:17:** Mat 12:50 **2:18:** Rom 13:11 **2:18:**
1 Jon 2:22; 4:3; 2 Jon 1:7 **2:18:** 1 Jon 4:1 **2:19:** Wok 20:30 **2:20:** 1 Jon
2:27; 2 Kor 1:21-22 **2:21:** 2 Pita 1:12 **2:22:** 1 Jon 4:3; 2 Jon 1:7 **2:23:** Jon
8:19; 14:7; 1 Jon 4:15; 5:1; 2 Jon 1:9 **2:24:** Jon 14:23; 15:4; 1 Jon 1:3; 2 Jon 9

nar a in a, nımraghien rerin, Kughen ruini-ta mə tukrivəhsi-pə kimi ətawə.

²⁶ Yakamrai nəgkiarien minə e kimi əmiə mamni-ərhav narmamə yamə mine kasarkut tuk nıvi-tayen əmiə. ²⁷ Mərig kimia, Kristo rinəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi əmiə, raməmır təvir hanə irəmiə. ? Ror pən, pa min rirkun nhajounien nar vi kirik kimi əmiə? Yermamə rirkək. Nanmin Rhakə, yame Kristo rinəvrai-pre-ta kimi əmiə ramhajoun narımnar fam kimi əmiə. Nhajounien a raməfrakis, mıpəh neikuəyen nıpig kirik. Nanmin Rhakə ramhajoun əmiə mə takasofugin ye Kristo mamharpın.

²⁸ Kini taktəkun ai, kwajikovə minə kafak, takasofugin-pən ye Kristo pəh nıpig tukruə, məm kitawə khapəh nhaginien, mhapəh nisaurisien tuk nisərerien ye nımrin.

²⁹ Tukmə nakharkun mə Yesu In ratuatuk, takharkun mə narmamə m-fam yamə mine kasor norien atuaturuk, iriə a kwajikovə minə kape Kughen.

3

Kimia e kwajikovə minə kape Kughen

¹ !Səmru! Norkeikeiyen yame Rımtawə Kughen raməvrai-pə kimi ətawə rehuə mapita, in e Kughen ramhen ətawə mə kafan kwajikovə minə. Kini nəfrakisien mə kitawə e. Narmamə ye tokrei tanə kaseinein ətawə meinai iriə kimiseinein Kughen. ² Yo minə tiksın. Kitawə kwajikovə kape Kughen minə ai taktəkun. Kitawə khapəh nharkunien mə nıpraitawə tukrhawor pən iran mine nıpig Kristo tukrirerig-pə min. Mərig kitawə kharkun mə nıpig tukrirerig-pə min, kitawə tuksəmhen kın In, meinai ye nıpig a, tuksəm əfra mə In ror məkna. ³ Narmamə m-fam yamə mine kasəruhu-pən nərigien kapəriə ye Kristo məkna, kasəspir-ta norien kapəriə, meinai Kristo min In ratuatuk. ⁴ Narmamə yamə mine kasor təvhagə has, masakapır min loa kape Kughen, meinai nıprai nəgkiarien e “təvhagə has” nıpran rımə “nakapirien loa kape Kughen.” ⁵ Kini kimia nakharkun mə Kristo rımauə mə tukririsin ətawə ye təvhagə has. Təvhagə has rirkək iran. ⁶ Yermamə yame ramofugin-pən ye Kristo to rapəh min nırpınien ye təvhagə has. Yermamə yame ramırpın-pən ye təvhagə has, ramhajoun mə in rıpəh nəmien Kristo, mıpəh nırkunien In.

2:26: 1 Jon 3:7 **2:27:** 1 Jon 2:20 **2:27:** 1 Kor 2:12 **2:27:** Jon 15:4 **2:28:** 1 Jon 3:2; Kol 3:4 **2:28:** Efes 3:12 **2:29:** 1 Jon 3:7 **2:29:** Jon 1:13 **3:1:** Jon 3:16 **3:1:** Jon 1:12 **3:1:** Jon 15:21; 16:2,3 **3:2:** Kol 3:4; 1 Jon 2:28 **3:2:** Rom 8:29; 2 Pita 1:4 **3:2:** Jon 17:24; 2 Kor 3:18 **3:3:** 2 Kor 7:1; 1 Jon 1:7; 2 Pita 3:13,14 **3:5:** 1 Jon 3:8 **3:5:** 2 Kor 5:21 **3:6:** 1 Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3 Jon 1:11

⁷ Kafak kwajikovə minə, takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukrivi nərigien kapəmiə naksətəwao. Yermamə yame ramor norien yame ratuatuk, in en yemə atu-atuk, rəmhen kin Kristo in ratuatuk. ⁸ Mərig yermamə yame ramirpin əmə ye təvhagə has, ramhajoun mə in kape Setan, meinai Setan a in a rimnəkupən mor təvhagə has, kini mamor təvhagə has mamirpin. Mərig Ji Kughen rimauə mə tukrəsursur wok a kape Setan. ⁹ Mərig yermamə yame rimnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen, to ripəh nirpinien ye təvhagə has, meinai In ramofugin-pən ye Kughen. Meinein norien təvhagə has mamirpin, meinai rimnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen. ¹⁰ In e swatuk tuk nirkunien mə pa nhagin in kwajikovə kape Kughen, mine pa nhagin in kwajikovə kape Setan: Narmamə yamə mine khapəh nisorien nar atuatur, kini mhapəh nisorkeikeiyen nəməhuak minə tiksın, iriə a pəh nien mə kwajikovə kape Kughen minə.

Tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə

¹¹ Nəgkiarien e in e, nakwəsərig-ta kupən, mə kitawə tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə. ¹² Rahas mə taksəripən norien kape kwən e Ken kupən, yame in yermamə kape Setan, in rimnhopni naorahini. ?Kini rimnhopni naorahini tuk naha? Meinai naorahini, kafan norien in ratuatuk, mərig Ken, kafan norien rahas. ¹³ Ror pən kin, yo minə tiksın, takhapəh nisakurien nipig narmamə ye tokrei tanə kasəməkin əmiə. ¹⁴ Mərig kitawə kasorkeikei nəməhuak minə tiksın, ramhajoun mə kwənhatərhav ta ye kwənmhan kape nimhəyen, mhauə imei nimraghien. Mərig yermamə yame raməmək əmə, ramarə hanə ye kwənmhan kape nimhəyen. ¹⁵ Kini yermamə yame raməməkin narmamə, in rəmhen kin yermamə yame ramhopni yermamə. Nakharkun mə yermamə yame ramhopni yermamə, ripəh nivəhyen nimraghien rerin.

¹⁶ Yesu rimnarakikin nimraghien kafan tuk ətawə, mhajoun ətawə kin norien kape norkeikeiyen narmamə. Kini ye norien kirikianə əmə min, rhuvə mə kitawə tuksarakikin nimraghien kapətawə tuk nəməhuak minə tiksın. ¹⁷ Tukmə yermamə kirik, kafan nautə ripsaah, kini məm mə nəməhuak minə tiksın kasəkwəkwə kin nar kirik, mərig raməptig kin nautə kafan, ?norkeikeiyen kape Kughen raməmır iran uə? !Nikam,

3:8: Jon 8:44 **3:8:** Hib 2:14 **3:9:** Jon 1:13 **3:9:** 1 Jon 5:18 **3:10:** 1 Jon 3:1,2; Jon 1:12 **3:10:** 1 Jon 3:8 **3:10:** 1 Jon 2:9; 4:8 **3:11:** 1 Jon 2:7 **3:11:** Jon 13:34-35; 15:12; 1 Jon 4:7,11,21; 2 Jon 1:5 **3:12:** Jen 4:8 **3:12:** Prov 29:10
3:13: Jon 15:18,19; 17:14 **3:14:** Jon 5:24 **3:14:** 1 Jon 2:9 **3:15:** 1 Jon 2:9
3:15: Mat 5:21,22; Jon 8:44 **3:15:** Gal 5:20,21 **3:16:** Jon 10:11 **3:16:** Jon 15:13; 1 Tes 2:8 **3:17:** Dut 15:7,8; Jem 2:15,16

rirkək! ¹⁸ Kwajikovə minə, pəh kitawə tukhapəh nhani-əməyen norkeikeiyen ye nhertawə, mərig pəh kisorkeikei əfrakis narmamə ye norien minə kapətawə. ¹⁹⁻²⁰ Kasor norien minə a, mamharkun mə kasarə ye nəfrakisien. Nar apnapig mə kasərig yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mərig khauə ye nimir Kughen, rikitawə ramərinu əmə. Meinai Kughen rirkun rikitawə rapita ətawə. In rirkun narimnar fam.

²¹ Yo minə tiksın, pəh khapəh nisərigien yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mhauə ye nimir Kughen, rikitawə ramərinu əmə, ²² miphavəh naha nhagin yame kimisaiyoh In kin, meinai kasor nəkwən, mine norien yame In rorkeikei. ²³ Nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pə ramni mə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye Tini, Yesu Kristo, misorkeikei ətawə minə rəmhen kin yame in rimini ta. ²⁴ Yermamə yame raməri-pən nəgkiarien e yame Kughen rimivəhsi-pə, ramofugin iriu Kughen, kini Kughen ramofugin iriu min. Kini kharkun mə Kughen ramofugin kitawə min, meinai rinəvrai-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə.

4

Pəh kisəkir huvə nanmin minə

¹ Yo minə tiksın, profet ripsaah kamhani mhamə Nanmin kape Kughen raməmir irəriə, mərig takhapəh nhani-nəfakisien irəriə m-fam. Taksokupən misəkir əmhen əriə, mə nanmin a raməmir irəriə, kape Kughen əfrakis, uə nikam. Meinai profet eikuə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. ² In e swatuk tuk nirkunien mə Nanmin əfrakis kape Kughen raməmir irəriə uə nikam: Tukmə yermamə rimə Yesu Kristo rimauə nıpran ror nıprai yermamə kin, yermamə a, Nanmin kape Kughen raməmir əfrakis iran. ³ Mərig yermamə yame rapəh nini-əravyen Yesu, pəh nien mə Nanmin kape Kughen raməmir iran. In e in tikmir kape Kristo. Kimiə nımnharkun mə tikmir e tukruə ye tokrei tanə; kini ruauə ta.

⁴ Kwajikovə minə kafak, kimiə narmamə kape Kughen minə, nəkwənhakurao-ta ye profet eikuə minə, meinai Nanmin yame raməmir yerkimie in rapita nanmin yame raməmir ye tokrei tanə. ⁵ Iriə, narmamə kape tokrei tanə, ror məkneikin mə nəgkiarien kapəriə, kape tokrei tanə əmə; kini narmamə yamə mine kasəterig kin əriə, iriə min narmamə

3:17: 1 Jon 4:20 **3:18:** Esik 33:31; Rom 12:9 **3:21:** Efes 3:12; 1 Jon 5:14
3:22: Mat 7:7 **3:22:** Jon 14:15 **3:22:** Hib 13:21 **3:23:** Jon 6:29 **3:23:** Jon 1:12; 3:18; 20:31 **3:23:** Jon 13:34 **3:24:** 1 Jon 2:3 **3:24:** 1 Jon 2:6; 4:15
3:24: 1 Jon 4:13 **4:1:** Jer 29:8 **4:1:** Mat 7:15; 1 Jon 2:18 **4:2:** Jon 1:14; 1 Jon 2:23 **4:2:** 1 Kor 12:3 **4:3:** 1 Jon 2:22; 2 Jon 1:7 **4:3:** 1 Jon 2:18 **4:4:** Jon 16:33 **4:4:** 2 King 6:16; Rom 8:31 **4:5:** Jon 15:19; 17:14,16

kape tokrei tanə. ⁶ Mərig kitawə narmamə kape Kughen minə. Ror məkneikin, narmamə yamə mine kharkun Kughen, iriə kasətarig kin ətawə. Mərig narmamə yamə mine kaseinein Kughen, iriə khapəh nisətarigien kin ətawə. In e swatuk tuk nirkunien Nanmin əfrakis kape Kughen mine nanmin eikuə.

Norkeikeiyen kape Kughen

⁷ Yo minə tiksın, pəh kitawə kisorkeikei ətawə minə, mhawor norkeikeiyen ramsi-pən tuk Kughen. Kini narmamə yamə mine kwəsarha vi min mhauə kwajikovə kape Kughen minə, kini minharkun-ta Kughen, iriə kasor norkeikeiyen. ⁸ Kughen, In nuknei norkeikeiyen. Ror məkneikin mə narmamə yamə mine kaseinein Kughen, kapəriə norkeikeiyen rirkək. ⁹ Kughen rimnor əpu kafan norkeikeiyen kimi ətawə məkneikin: In mher-pə kin Tini kwənkwan kirikianə əmə, ruə ye tokrei tanə, mə kitawə tukhavəh nımraghien tukun. ¹⁰ Norkeikeiyen əfrakis ramni məknekin mə, “Pəh nien mə kitawə kimisorkeikei Kughen, mərig In rimnorkeikei ətawə mher-pə kin Tini ruə, kini mivəhsi-pən narpinien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawin rimnaiyu.” ¹¹ Yo minə tiksın, Kughen rorkeikei ətawə ror məkneikin, kitawə min tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə. ¹² Kipəh nəmien Kughen nipig kirik. Mərig tukmə kitawə kasorkeikei ətawə minə, ramhajoun mə Kughen ramarə yerkitawə, norkeikeiyen kafan ramkuə kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹³ Kughen rimnəvrai-pə Nanmin kafan kimi ətawə kini kwənharkun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini In ramofugin-pə tuk ətawə. ¹⁴ Kini kimawə yakwəsəm ta kini mamhani-ərhav mə Rımtawə Kughen rimnherpə-kin Tini mə tukrivəh mıragh narmamə m-fam. ¹⁵ Narmamə yamə mine kamhani-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, ramhajoun mə Kughen ramarə irəriə, kini iriə kasarə min iran. ¹⁶ Ror məkneikin mə kitawə kwənharkun-ta mə Kughen rorkeikei ətawə, kini kitawə kasətigə min ye norkeikeiyen kafan.

Kughen in norkeikeiyen. Narmamə yamə mine kasor norkeikeiyen, ramhajoun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini Kughen ramofugin-pən tuk əriə. ¹⁷ Kitawə tuksarə məknekin, norkeikeiyen tukrikuə kin norkeikeiyen yerkitawə, mə kitawə

4:6: Jon 8:47 **4:6:** Jon 14:17 **4:6:** Mak 13:5 **4:7:** 1 Jon 3:11 **4:7:** Jon 1:15 **4:7:** 1 Jon 2:4 **4:9:** Jon 1:18 **4:9:** Jon 3:16,17; 1 Jon 5:11 **4:10:** Rom 5:8,10 **4:10:** Rom 3:25 **4:11:** Jon 3:16 **4:11:** Jon 15:12; 1 Jon 3:11 **4:12:** Jon 1:18 **4:12:** 1 Jon 4:17; 2:5 **4:13:** 1 Jon 2:3 **4:13:** 1 Jon 3:24 **4:14:** Jon 15:27 **4:14:** Luk 2:11; Jon 3:17 **4:15:** 1 Jon 3:24 **4:16:** 1 Jon 4:8 **4:16:** 1 Jon 3:24 **4:17:** 1 Jon 4:12; 2:5

tukhapəh nhaginien ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, meinai tukəm mə kapətawə norien ye tokrei tanə rəmhen əmə kin norien kape Yesu. ¹⁸ Mərig norkeikeiyen mine niginién to krapəh niwəmir-kwis-ien. Norkeikeiyen əfrakis ramsig-yerhav niginién. Tukmə rikitawə raməsik mə tukhavəh narpinién kirik, ramhajoun mə norkeikeiyen ripəh hanə nikuəyen kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹⁹ Kitawə kasorkeikei ətawə minə meinai Kughen rimnorkeikei ətawə məkupən. ²⁰ Mərig yermamə yame ramni mə rorkeikei Kughen, marar maməməkin in minə tiksín, rameikuə. Meinai tukmə yermamə kirik raməməkin in minə tiksín yamə mine raməm əriə, ?tukrhawor morkeikei Kughen yame rapəh nəmien In nipig kirik? To rapəh norien. ²¹ Kini Yesu rimivəhsi-pə nəgkiarién kirik mə tuksor: Tukmə nakorkeikei Kughen, takaməkeikei morkeikei min ik minə tiksín.

5

Kwəsapita norien kape tokrei tanə

¹ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen, iriə en kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen. Kini narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Rimtawə Kughen, iriə kasorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə. ² Kitawə kwənharkun ta mə tukmə kitawə kisorkeikei Kughen, masor nəkwan, tukasəkeikei misorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə.

³ Tukmə kasor nəkwai Kughen, ramhajoun mə kasorkeikei Kughen. Kini kafan loa rəmhen kin kajipə yame rəruvəruvə əmə, ⁴ meinai narmamə yamə mine kimisarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen, iriə kwəsapita norien minə kape tokrei tanə. Kini nhatətəyen kapətawə ravəhsi-pə nəsaninién tuk napitayen norien kape tokrei tanə. ⁵ ? Ni-pa minə e kwəsapita norien kape tokrei tanə? Iriə e yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Ji Kughen.

Kinor əpu Yesu

⁶ Yesu Kristo ritərhav-pə ye nu mine nitə. Pəh nien mə ye nu əmə, mərig rimauə ye nu mine nitə. Kini Nanmin kape kughen ramni-ərhav mə nəfrakisien, meinai Nanmin kape Kughen in nuknei nəfrakisien. ⁷ Nar misir e in e kisisər karhor əpu

4:17: Efes 3:12 4:18: Rom 8:15 4:20: 1 Jon 2:9 4:20: 1 Jon 1:6; 2:4
4:20: 1 Jon 3:17 4:20: 1 Jon 4:12; Jon 1:18 4:21: 1 Jon 2:7,9 5:1: Jon
3:15 5:1: Jon 1:13; 1 Jon 2:22; 1 Jon 2:23 5:1: 1 Jon 2:23 5:2: 1 Jon 2:3
5:2: 1 Jon 3:14 5:3: Jon 14:15 5:3: Mat 11:30 5:4: Jon 1:13 5:6: Jon
19:34,35

Yesu: ⁸ Irisir e: Nanmin Imərhakə, mine nu, mine nita^{*}. Nar misir e kisiser karhajoun Yesu. ⁹ Nipig kirik, kitawə kisərig nəgkiarien yamə mine narmamə kamhani-ərhav, kini kitawə kamhani nəfrakisien irəriə. Mərig nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav ye nikarin kape kafan Kwajikovə, in rehuə pik mapita, meinai Kughen a in a ramni-ərhav. ¹⁰ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen, ramhajoun mə nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav rinəmir ta yerkiria. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, rəmhen kin iriə khamə Kughen In yeikuə kirik. Meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav ye nikarin kape kafan Kwajikovə.

¹¹ In e nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav, mə Kughen rīvəhsi-pə nimraghien rerin kimi ətawə, kini nimraghien e, kivəh tuk Tini. ¹² Narmamə yamə mine kamhavəh Ji Kughen yerkiria, iriə kamhavəh nimraghien. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen Ji Kughen yerkiria, khapəh nhavəhyen nimraghien.

Nəgkiarien infamien

¹³ Yakamrai nəgkiarien minə e kimi əmia yamə mine nakshatətə ye nhag Ji Kughen, mə kimiə takharkun huvə mə nakwənhavəh ta nimraghien rerin. ¹⁴ Kini tukmə kitawə khauə ye nimir Kughen, rikitawə ramərinu, meinai kitawə kharkun mə tukmə kisaiyoh kin naha nhagin ratuatuk ye nərigien kape Kughen, In tukrərig nəhuakien kapətawə. ¹⁵ Kharkun mə In ramərig ətawə, mharkun min mə tukpi-havəh naha nhagin yamə mine kitawə kisaiyoh In kin.

¹⁶ Tukmə kitawə kasəm yeməhuak kirik ramor təvhagə has, mərig pəh nien mə təvhagə has yame rirkun nikir-pəniyen ye nimhəyen, pəh kisəhuak tukun, kini Kughen tukrīvəhsi-pən nimraghien kimin. Mərig təvhagə hah kirik aikin yame ramkir-pən narmamə ye nimhəyen, kini yakpəh niniyen mə tucksəhuak tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah ai yame ramkir-pən narmamə ye nimhəyen.[†] ¹⁷ Norien has minə

5:7: Jon 14:17 ***** **5:8:** Nipig Jon ramni “nu” nipran ramni “baptaes,” kini niprai “nita” nipran ramni “nimhəyen kape Yesu.” Nar misir e baptaes, mine nimhəyen kape Yesu, mine Nanmin Rhakə, karhaor əpu Yesu. **5:9:** Jon 5:33,34 **5:9:** Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18 **5:10:** Jon 3:33; 1 Jon 1:10 **5:11:** Mat 25:46 **5:11:** Jon 1:4 **5:12:** Jon 3:15,16,36 **5:13:** 1 Jon 5:11 **5:14:** Efes 3:12; 1 Jon 3:21 **5:14:** Mat 7:7 **5:15:** 1 King 3:12 **5:16:** Jem 5:15 **5:16:** Hib 6:4-6; 10:26 **† 5:16:** Tukmə ror “təvhagə hah yame ramkir-pən narmamə ye nimhəyen” nipran ramni “kamni hah Nanmin Rhakə.” Yesu rimini ye Mak 3:28-29 mə, “Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmia, mə Kughen rirkun niwəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmin Imərhakə, to Kughen ripəh niwəhsi-tayen nipig kirik. Təvhagə hah a tukraməmir kape rerin.”

fam e, in təvhagə has, kini mərig təvhagə has minə tiksın aikin khapəh nhakir-pəniēn narmamə ye nīmħəyen.

¹⁸ Kitawə kharkun mə narmamə yamə mine kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen khapəh nharpinien ye təvhagə hah, meinai Ji Kughen rampik ətərakin əriə, kini yemə has e Setan reinein nırap-rapien əriə. ¹⁹ Kini kharkun mə kitawə e kwajikovə kape Kughen minə, mərig narmamə m-fam kape tokrei tanə, iriə kasəmır ye kwermi Setan. ²⁰ Kitawə kharkun min mə Ji Kughen rımauə kini mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawə, mə tukharkun Yermamə e yame In nəfrakisien. Kini kitawə kasofugin-pən tuk Kughen yame In nəfrakisien, misofugin-pən min tuk Tini, Yesu Kristo, yame In Kughen əfrakis, mine nuknei nımraghien rerin.

²¹ Kwajikovə minə kafak, səmır isok tuk nanmi nar yamə mine kamhavəh tamhek Kughen yerkimia.

2 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kiraru kin

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak kirik, mərig Jon ramerkwaig kin nhagin, meinai ye nipig a gavman rimə tukruh narmamə kape Kughen. Ror pən in ramni nəgkiarien kureikin mimə, nəkwəkwə ramvən kimi piraovin kirik. Kini kwajikovə minə kape piroavin, iriə e nəmhuak minə.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun minə khapsaah kimnaseriwək ikin pisin pisin minə. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən min napirien kimi əriə, misasitu irəriə. Mərig nəmhajoun eikuə minə kamhavən apnapig min tuk nivi-tayen nəməhuak minə, mə tuksəpəh nəgkiarien əfrakis.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipig nəmhajoun eikuə minə kimnhauə, Jon rimə narmamə yamə mine kashatətə ye nəgkiarien əfrakis kape Kughen, tukasəkeikei misəpəh nəmhajoun eikuə minə a, kini misəpəh norien mine nəgkiarien kapəriə, kini mhapəh nisasituyen irəriə. Mərig Jon rorkeikei mə nəməhuak minə tukasəkeikei misorkeikei əriə minə. In e nərigien kape Kughen.

Jon ramni mə nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak kirik

¹ Yo elda kirik, yakamrai nəkwəkwə e, ramvən kimi piraovin* yame Kughen rimirpen, mine kafan kwajikovə minə. Nəfrakisien mə yakorkeikei pik əmiə. Mərig pəh nien mə yo pisin əmə yakorkeikei əmiə, mərig narmamə minə fam e yamə mine kharkun min nəfrakisien, iriə min kasorkeikei əmiə. ² Kini yaksorkeikei əmiə, meinai nəfrakisien raməmır yerkitawə, kini tukraməmır rerin yerkitawə.

³ Pəh kisarə ye nokieiyen mine nəfrakisien. Kini pəh Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu Kristo, tucaravəhsi-pə nihuvəyen mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimi ətawə.

Pəh kitawə tuksəri-pən nəgkiarien əfrakis minə

* **1:1:** Niprai nəgkiarien e “piraovin” ramni “niməhuak.” **1:1:** 1 Pita 5:13
1:1: Jon 8:32 **1:2:** Jon 14:17

⁴ Rikik ramagien ehuə nīpīg yimnəm narmamə minə tiksin kaseriwək ye swatuk kape nəfrakisien, rəmhen kin yame Rımtawə Kughen ruini-ta kimi ətawə mə tukasəkeikei misor. ⁵ Kini taktəkun ai, nowinik, pəh nien mə yakamrai nəgkiarieren vi kirik kimi əmiə, mərig nəgkiarieren əmə in e yame nakwəsərig-ta apa kupən. Yakamni mamaiyoh mə kitawə tuksor əmə norkeikeiyeen kimi ətawə minə. ⁶ Kini norkeikeiyeen e, nīpran e norien nəkwai Kughen. Kini in ramni-pə tuk ətawə mə tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape norkeikeiyeen, rəmhen əmə kin yame nakwəsərig-ta kupən.

⁷ Meinai nəmhajoun eikuə minə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. Iriə khapəh nhaniyeen nəfrakisien mə Yesu Kristo rimnor nīprai yermamə kin. Iriə a nəmeikuə minə, mine tikmir minə kape Kristo. ⁸ Ror məkneikin mə takasərig əmiə pəh kwənkwaı wok kapəmiə tukrikuə pik mapita. Tamə, naksəpkərhav ye kwənkwaı nəmnhawkien kapəmiə. ⁹ Yermamə yame raməsik əpnis nhajounien kape Kristo ye nərigien əmə kafan, ramhajoun mə Kughen rirkək yerkin. Mərig yermamə yame ramraptərəkin tim tim nhajounien kape Kristo, Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu, kawəmir yerkin. ¹⁰ Tukmə yermamə kirik ruə tuk ik, mərig mīpəh niniyeen nhajoun-atuatuk-ien kape Kristo, takpəh nini-viviyen in, mīpəh neighanien kin in ruə imam yerkwanu. ¹¹ Meinai yermamə yame ramni vi vi in, ramasitu iran mamor swatuk tuk kafan nhajounien has.

Nəgkiarieren infamien

¹² Yakmə jakni-pre nəgkiarieren minə tiksin min tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pen mirai-pən kin ye pepa. Yakmə jakurə məm əmiə, kisəgkiar atuatuk kimi ətawə minə, pəh tukror rikitawə ramagien pik əmə.

¹³ Kwajikovə minə kape piam,[†] yamə mine Kughen rimirpen əriə, iriə kamhani vivi ik.

1:4: 3 Jon 1: 3,4 **1:5:** 1 Jon 2:7 **1:7:** 1 Jon 4:1 **1:7:** 1 Jon 2:22; 4:2,3
1:7: 1 Jon 2:18 **1:8:** 1 Kor 3:8; Hib 10:35,36; 11:26 **1:9:** Jon 8:31 **1:9:** 1 Jon 2:23 **1:10:** Rom 16:17 **1:11:** 1 Tim 5:22 **1:12:** Jon 3:29 [†] **1:13:** Tukmə ror “Kwajikovə minə kape piam” nīpran ramni “narmamə kape niməhuak kape Jon.”

3 Jon

**Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor
kisisər kin**

**Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 3
Jon**

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Gaeas e in yamehuə kirik kape niməhuak, kini in rirkun Jon.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun minə kape niməhuak kamhavən ikin pisin pisin minə, mishajoun. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən napirien kimi əriə, misasitu irəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Gaeas, in yermamə kirik yame ramasitu ye nəmhajoun yamə mine kaseriwək ikin pisin pisin minə. Jon rimnərig nəvsaoyen kirik ye norien huvə kape Gaeas, kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəh-si haktə nərigien kafan.

Jon rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Gaeas

¹ Gaeas, ik piak keikei kirik. Yo, elda kape niməhuak, yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yakorkeikei əfrakis ik.

² Piak keikei, yakwirkun mə kafam nimraghien ye nimri Kughen in rhuvə əmə, kini yakaməhuak mə takəsanin mamərig huvə əmə yerkim, kini narəyen m-fam kafam tukrhuvə. ³ Rikik rimnagien nipig yimnərig nəməhuak minə tiksın kimnhauə masəsaov kin kafam narer-tim-timien tuk nəfrakisien, mhani mə nakamripin ye nəriwəkien ye nəfrakisien. ⁴ Yakərig mə kwajikovə minə kafak kaseriwək ye nəfrakisien, rikik ragien mapita narimnar m-fam.

Gaeas ramor wok huvə kirik

⁵ Piak keikei, ik nakərer əutən tuk naha nhagin yame nakamor kimi nəməhuak yamə mine kamhaurə tuk ik, nar apnapig mə iriə yepsipis minə. ⁶ Iriə khauə ye niməhuak e, masəvsao kin kafam norkeikeiyen. Kini nipig iriə tukamhavən ye kapəriə swatuk, rhuvə mə takasitu irəriə ye norien yame Kughen rorkeikei. ⁷ Meinai iriə kaseriwək tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien kape Yesu Kristo. Masarkurao, mərig nəmə khapəh nisəhuakien khapəh nisasituyen irəriə. ⁸ Ror məkneikin mə kitawə tukasəkeikei misasitu irəriə,

mə kitawə tukhavəh kwermıtawə minə kirikianə tuk nini-
ərhavyen nəfrakisien.

Diotrefes mine Demetrius

⁹ Yakwərai-ta nəkwəkwə kirik kimi niməhuak kafam, mərig
kwən e Diotrefes, in rorkeikei pik mə tukrivəhsi-haktə atuk
in mə in yemehuə kirik, kini mipəh nətərigien kin ətawə.

¹⁰ Tukmə yakurə, kini jakəvsao atuutuk kin norien kafan,
yame in raməsiwən-apsapis kin niniyen nikartawə. Kini marə
mor min nar has kirik min, mipəh neighanien kin nəməhuak
minə khavən iman ikin. Mamni-əhu min narmamə yamə mine
kisorkeikei mə tukseighan kin nəməhuak minə khavən iməriə
ikin mə tukhapəh niseighanien kin, kini mher-yerhav kin əriə
ye niməhuak.

¹¹ Piak keikei, takpəh nisigovinien norien has kape nar-
mamə; mərig taksigovin norien huvə kape narmamə. Meinai
narmamə yamə mine kasor norien huvə, iriə e kwajikovə
minə kape Kughen. Mərig narmamə yamə mine kasor norien
has, iriə kiseinein əgkəp Kughen.

¹² Mərig kwən a Demetrius, narmamə m-fam kasəgnəgin in.
Kini kafan norien ramhajoun mə iriə kasəfrakis. Kini kimawə
min yaksəgnəgin in, kini nakirkun mə yakamhani əfrakis.

Nəgkiarien infamien

¹³ Yakmə jakni-pre nəgkiarien minə tiksın min tuk ik, mərig
to yakpəh nivəhyen pen mirai-pən kin ye pepa. ¹⁴ Yakmə
jakurə məm ik, kawəgkiar atuutuk kimi ərau minə.

¹⁵ Pəh takamarə ye nəmərinuyen.

Ik minə tiksın ikin e kamhani-pre rhuvə kimik. Kini takni-
pən rhuvə tuk kitawə minə tiksın aikin a kirikianə kirikianə.

Jud

Nəkwəkwə yame Jud rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e

Jud

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jud rimirai nəkwəkwə e. Piauni e Jemes mine Yesu.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Keinein mə Jud rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi pa. Tukmə ror rimirai ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Narəyen rimmhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tıksin kaseriwək ikin pisin pisin minə, mishajoun narmamə. Mərig kimishajoun oror əriə, mamhani mə rhuvə əmə mə narmamə kape niməhuak taksor norien has apnapig minə. Kamhani mə rhuvə əmə tuk norien nahasien, meinai nihuvəyen kape Kughen in rehuə, to ripəh norien narpinien kimi əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jud rorkeikei mə nəməhuak minə ikin minə fam tukharkun mə nəgkiarien kape nəmhajoun eikuə minə in rahas, kini in neikuəyen əmə. Kini nəmhajoun eikuə minə tukhavəh narpinien ehua kirik. Jud rorkeikei mə niməhuak tukrərer skai ye nəgkiarien yame in nəfrakisien.

Nəgkiarien kupən

¹ Yo Jud, yo yor atuəkin kape Yesu Kristo. Yo, piak e Jemes. Yakamni “rhuvə” tuk əmiə yamə mine Kughen rimirpen-ta əmiə. Kughen, Rımtawə rorkeikei əmiə, kini Yesu Kristo ramarha huvə tuk əmiə.

² Pəh nihuvəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinuyen kape Kughen tukrurə mehuə mamarə yerkimia.

Norien kape nəmhajoun eikuə minə

³ Yo minə tıksin, apa kupən yimmnorkeikei pik mə jakrai nəkwəkwə kirik rurə kimi əmiə yame raməvsao kin swatuk yame Kughen rimivəh miragh ətawə iran. Mərig taktəkun ai, yakmə jakaməkeikei mirai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə mimə taksərer tim tim tuk nırapətəkinien nəgkiarien əfrakis kape nhatətəyen kapətawə. Kughen ruərəhu-pən ta nəgkiarien kafan ye kw-ermi nəməhuak minə mikirikianə, kini to nipig kirik rapəh min nərəhu-pənien. ⁴ Yakmə jakrai nəkwəkwə e meinai narmamə tıksin kimnhaurə apis apis yerkimia. Iriə misəsik nəkwai

Kughen, mhaukrekin nihuvāyen kape Kughen mhamə In rameighan kin nəkrəhyen kin piraovin mine təvhagə hah pisin pisin minə. Mhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Yesu Kristo yame In Kughen mine Yermaru kapətawə. Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupən mə iriə tukasəkeikei misarə ye narpinien kirik.

⁵ Yakmə jakni-pre tuk əmiə narimnar e yame nakwənharkun fam ta, mimə in apa kupən, nipig Kughen rimivəh miragh nəmə Isrel, mikir-yerhav əriə apa Ijip, iriə tiksın kimsasar mhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, Kughen rimnhopni əriə.* ⁶ Kini rikimiə tukraməsik mə apa kupən, agelo tiksın kimisəpəh neihuəyen kapəriə misap-ta kin kwənmhaan atuutuk kapəriə. Kughen rimirkwəji əriə kin jen yame to rapəh nivī-əruyen, mətapig kin əriə apa ikin rəpignap ikin meriaji Nipig Ehuə yame tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə iran. ⁷ Rəmhen əmə kin Sodom mine Gomora mine taon yamə mine rarkurao irəriu. Narmamə aikin a kimisəpəh norien atuutuk mhavən ye norien kape nəkrəhyen kin piraovin, mine norien kape narman kamhakir atuk əriə minə, mine nipiraovin kamhakir atuk əriə minə. Kini Kughen rimnor narpinien kimi əriə ye nap, mimə narmamə tuksəm kwənkwaī norien has minə a in e nap yame ramuək rerin.

⁸ Nar apnapig əmə narmamə minə a kwənharkun narimnar minə a, mərig ye norien kirikianə əmə min, iriə kamhani mhamə kimisəmrərhav misəm mə kameighan kin norien has minə a, mhavən, masor ye niprairiə. Khapəh nisorkeikeiyen mə Kughen tukreihuə irəriə, kini mamhani hah nhag agelo minə ye neai. ⁹ Mərig kupən, Mikael, in yamehuə pawk kape agelo minə, in ripəh nivəh-sihaktə-atuk-ien in mə to rini hah nhag Setan nipig kimiwotgoh iriu min tuk niprai Moses. Mamni əmə tukun mə, “Pəh Kughen əmə tukror narpinien kimik.”

¹⁰ Mərig narmamə minə a kamhani hah narimnar yamə mine kaseinein. Kisəmhen əmə kin nar miragh aparū yamə mine kasor əmə narimnar yame niprairiə rorkeikei. Kasor norien a masoriah atuk əriə kin.

¹¹ !Kəsi! Tuksarə ye narpinien ehuə. Iriə kasəri-pən swatuk yame ji Adam e Ken rimnəri-pən kupən. Mhavəhsi-pən min rikiriə m-fam ye norien yame profet e Balam rimnor kupən, meinai in rimnorkeikei pik mane. Kini masor norien kape kwən e Kora, masəsik nəkwai nəmasur minə. Kini ye norien kirikianə əmə yame Kughen rimnoriah Kora mine kafan minə,

1:4: Gal 2:4; 2 Pita 2:1

*

1:5: Nam 14:26-35

1:6: 2 Pita 2:4

1:7: Jen

19:1-25; 2 Pita 2:6,10

1:9: Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2 Pita 2:11; Rev 12:7

1:10: 2 Pita 2:12

Kughen tukroriah əria.† 12 Nipig nakharaptəəkən nəviginien e kape norkeikeiyen, kasəvigin əmə mhəpəh nisaursien kin. Kasərig əmə əria, rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sip-sip maməvigin atuk əmə in. Iriə kisəmhen kin nimaas ye tame tahik yame ramerkwaig, rao rirəhpikin məməteih. Kisəmhen min kin napuə yame nimətag ramrəh mamuə, mərig nəhig rapəh nipien. Kisəmhen əmə min kin nai yame ruauə ye nipig kape norien kwənkwan, mərig ripəh nikuəyen. Rimhə əmə. Narmamə kimisəvi-əvi, rimhə fam. 13 Norien kapəria ror naurisien məsəsao rəmhen kin peao peao ye tame tahik. Kisəmhen kin kəmhau yamə mine kimisəta ye kwənmhaan atuutuk kapəria, miserwei. Kughen rimnor apnəpeinə ye kwənmhaan kapəria ye nəpignapien, yame tuksarə rerin ikin.

14 Apa kupən, kwən e Inok, in kwənkwan yame ror seven kin ye kwənərəus kape Adam, rimini-ərəhəv nəgkiarien kape Kughen yame rimiwəh-sipən kimin mimə, “! Səmrū! Yermaru ramuə iriə kafan agelo minə khapsaah, khapsaah pik. 15 Ramuə mə tukrəkir narmamə m-fam miwəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen tuk norien has pisin pisin m-fam yamə mine kimisor. Mivəhsi-pən narpinien kimi yor təvhagə has minə tuk ninihahyen in.”

16 Nipig m-fam, narmamə minə a kamhani pik mus mus, kini mamhani hah narimnar fam. Iriə kasəri-pən əmə nərigien has kapəria, kini masəgkiar ausit kimi əria minə, kini mamhani nəgkiarien heikən mə narmamə tuksəri-pən nərigien kapəria.

Jud ramor kwirig kimi əria

17 Mərig kafak narmamə minə, rikimiə tukraməsik nəgkiarien yame aposol minə kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə kimnhani mə tukruə. 18 Iriə kimnhani-pre tuk əmiə mhamə, “Nipig Kwasig tukruə ipakə, narmamə tiksın tuksarh iakei irəmiə. Iriə tuksəri-pən əmə nərigien has kapəria.”

19 Narmamə minə a iriə a kasəwhai əmiə. Kasəri-pən əmə nərigien kape tokrei tanə. Nanmin kape Kughen rirkək irəria.

20 Mərig kimiə, kafak narmamə minə, taksor əmiə mə takhaskai tuk nhatətəyen yame ratuatuk huvə, yame ramsi-pən tuk Kughen. Misəgkiar kimi Kughen ye Nanmin kafan.

21 Mhəvəh norkeikeiyen kape Kughen ramarə yerkimie mamhawhin Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mə rikin tukreihuə tuk əmiə, mivəhsi-pre nimraghien rerin kimi əmiə.

† 1:11: Stori kape Ken raməmir ye Jen 4:7-8; Stori kape Balam raməmir ye Dut 23:3-6; Stori kape Korah raməmir ye Nam 16:1-35. Əmrū min 2 Pita 2:15; 1 Jon 3:12

1:12: 2 Pita 2:13,17 1:14: Jen 5:18, 21-24 1:18: 2 Pita 3:3 1:20: Kol 2:7

²² Sasitu ye narmamə yamə mine nhatətəyen kapəriə rīpəh nīskaiyen; kapəriə nərigien kīraru. ²³ Ipakə narmamə tiksīn khavən ye nap. Hapik-ta əriə, mhavəh mīragh əriə. Rikimīə tukreiwaiyu pawk tuk narmamə tiksīn, məriḡ takhagin kīn norien has kapəriə yame ramor əriə kasəmkimik, mivən meri-aji neipən kapəriə.

Nəgkiarien infamien kape Jud

²⁴⁻²⁵ Pəh khani vi vi Kughen yame In rirkun nīraptərəkinien əmiə mə tukror əmiə nakhapəh nhamirien, mīrkun norien əmiə mə tamhek təvhagə hah tukrirkək əgkəp ye nīmraghien kapəmiə, mivəh əmiə naksarer ye nīmrin mine nīkhakien kafan, rikimīə ragien pīk aikīn. Kughen kīrikianə əmə; In ravəh mīragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. Neihuəyen, mine nəsaninien, mine nīkhakien, mine narmaruyen, kape Kughen əmə apa kupən əkgəp, muə meriaji-pə taktəkun, mamvən, mīpəh norien infamien. !Amen!

Revelesen

Yesu ramhajoun Jon kin narimnar yamə mine tukripiuə

Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Revelesen

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sepedi mir. Jon, in yermamə twelef kirik kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Nəkwəkwə yamə minə e Jon rimirai, nhagriə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon rimirai, mine 1 Jon, mine 2 Jon, mine 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? In rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven yamə mine kasərer ye provins a Tarki, mamvən min kimi niməhuak minə fam.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Nipig a yame rimirai nəkwəkwə iran, gavman kape Rom ramni mimə narmamə tukasəkeikei masəhuak kimi yemehua kape gavman ramhen kin kughen kapəriə. Mərig nəməhuak minə khamə yermamə kirikianə əmə in yerpig əgkəp. Yermamə e in Yesu Kristo. In pisin əmə in Yermaru. Ror məkneikin, gavman kape Rom ramor ahas pən kimi nəməhuak minə. Jon in yamehua kirik ye niməhuak, kher-yerhav kin ruvən isok, apa kwaji tanə e kamni kimə Pat-mos mə tukramarə in pisin əmə. Aikin, Kughen rivəhsi-pən nəmrərhavyen kimin, mə tukrəm Yesu Kristo apa ye rao ye neai. Kini məm min narimnar yamə mine tukripiuə. Iriə e: Kughen tukrapita ye narowaginien yame narmamə mine Setan tuksor iriə min. Kini Kughen tukrəkir narmamə m-fam ye Nipig Kwasig.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? In rimirai nəkwəkwə e mə tukror əpu mə Yesu Kristo in Yermaru, kini mhajoun kafan nəsaninien. Kini in rorkeikei mə tukrini-pən tuk nəməhuak minə mə tuksərer tim tim tukmə nipig əutən ruə tuk əriə, kini pəh tukhapəh nisəhuakien kimi yemehua kape gavman kape Rom rəmhen kin kughen kapəriə. Pəh nien mə tuktu, Setan tukror ahas pən kimi nəməhuak minə, mərig iriə tukasəkeikei masərer tımtım. Kini Jon rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak minə mine narmamə e kasarə ye nipig əutən ai taktəkun. Nipig Yesu Kristo tukrırerig-pə min iran, kini In tukri-vəhsihaktə əriə.

Jon rimirikakun nəkwəkwə kafan

¹ Nəkwəkwə e, in ramhajoun narimnar yamə mine Yesu Kristo rimnor əpu. Narimnar minə e, Kughen rimivəh-sipən

kimi Yesu, mimə In tukrhajoun kin kafan yorwok minə e narimnar yame pəh nien mə tuktu ruə. Kristo rimnher-pə kin kafan kirik agelo ruə, kini mhajoun narimnar minə e kin kafan yorwok Jon. ² Jon ramərer-ərhav tuk narimnar m-fam yame rimnəm, kini mirai əriə ye nəkwəkwə e. Narimnar minə a yame in rimnəm, in nəgkiarien kape Kughen mine nini-ərhavyen kape Yesu Kristo. ³ Nipig kape narimnar minə e ye nəkwəkwə e ramni-ərhav ruauə ipakə əgkəp. Ruauə ipakə, kini narmamə yamə mine kasəvhekin-ərhav nəgkiarien mine e, yame Kughen ravəhsi-pə, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen. Kini narmamə yamə mine kisərig mamhavəh yerkiria, masor, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen.

Jon rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven

⁴ Yo Jon, yakamher-pən kin nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak minə iriə m-fam seven apa provins a Tarki.

Pəh Kughen e yame rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, kini tukripiarə rerin min, In tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə. Kini pəh nanmin minə e iriə seven* yamə mine kasəmir kupən ye jea kape King, iriə min tuksor məkneikin irəmiə. ⁵ Kini Yesu Kristo min, in tukrautə-pre min məknakin kimi əmiə. Kristo in ramərer-ərhav tuk nəfrakisien, kini In ai In rimnarə rerin mokupən ye nimhəyen, kini In ramarmaru ye king minə kape tanimtanə.

Pəh kisəgnəgin Yesu Kristo e, In rimnorkeikei ətawə, kini nitawin rimnaiyu mirisin-ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə. ⁶ In King kapətawə, kini rimnor ətawə kwənhauə ye narmaruyen kafan, kini mor ətawə kwənhauə pris minə kape Rimni Kughen, kasor wok kafan. !Pəh kisəgnəgin Kughen meinai kafan neihuəyen mine nəsaninien ramvən tuk Yesu Kristo infamien rirkək! !Pəh Kughen tukramarmaru rerin! Amen.

⁷ !Səmrui! In ramrerig-pə min ye napuə. Kini narmamə m-fam tuksarha-pən misəm atuətuk ye nimiririə. Kini narmamə minə e kimishai nikao iran tuksəm min, kini narmamə minə e ye kwənərəus minə fam ye tanimtanə, rikiriə tukrəmhə, misasək apomh pik tuk nar yame kimisəm. Tukraməkeikei mor məknakin. Amen.

⁸ Yermaru Kughen rimini mimə, “Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo e yarə rerin, yakamarə ai taktəkun, kini jakpiarə rerin min. Kini Yo e, Nagheek Rehuə Pik.”

Jon rimnəm Yesu ye rao ye neai

* **1:4:** Sek japta 4 raməvsao kin nanmin kape Kughen iriə seven. Tukmə ror nanmin iriə seven, nipran e “Kughen e nanmin kafan rhuvə rhuvə pik.” **1:5:** Kol 1:18; Sam 89:27 **1:5:** Sam 89:27; Rev 17:14; 19:16 **1:7:** Dan 7:13 **1:7:** Sek 12:10

⁹ Yo Jon, yo piaumiä kirik meinai kitawä m-fam kwänhauä kirikianä kitawä Yesu. Kini nipig nāmḥayen ramuä tuk ətawä meinai Yesu ramarmaru irətawä, kitawä kamhavəh kwermītawä kirikianä, nərigien kapətawä rəpomh, kasərer skai.

Kimnərəhu-pən yo ye kwaji tanə e Patmos, meinai yakamni-ərḥav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pə, kini mamərer-ərḥav tuk Yesu. ¹⁰ Nipig kirik, ye nipig kape Yermaru kapətawə†, Nanmin kape Kughen rimikuar irak, kini yimnərig yermamə kirik rokrən ehuə ye nimətak, rikin rəmhen kin naiyuk, ¹¹ mamni mimə, “Rai-pən narimnar yamə mine nakaməm ye nəkwəkwə kini mher-pən kin ye niməhuak minə e iriə m-fam seven. Pəh rīvən apa Efesas, mine Smāna, mine Pegamam, mine Tuatira, mine Sadis, mine Filadelfia, mine Laodisia.”

¹² Kini, yimnarar mə jakəm-ru mə pa e raməgkiar kimi yo. Marar, məm nar kirik kərəhu-pən laet iran, iriə fam seven. Kimnor kin gol. ¹³ Kini ye kwerkwan ye nar minə a kərəhu-pən laet iran, yimnəm yermamə kirik ramərer, rəmhen kin Ji Yermamə. Ramarkaoh kin neipən kirik rəpomh meriaji təpaage nihun. Rimivitərekin niməgen kin kətəut yame kimnor kin gol. ¹⁴ Kapən kapə mine nikwənen, kwhawən, rəmhen kin nimri sipsip. Kini nimrin mir kwəmhen kin nap raməwhao. ¹⁵ Nihun mir kwəmhen kin bras yame kivaan ye nap mə nāmṭəyən tukrəta, kini kwasig ikin, kəspir mə tukrərir mihuvə. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehuə kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə. ¹⁶ In ravəh kəmhau seven ye kwermīn matuk. Kini nau yame resrə ye nikarin mir ramsi-pən ye nəkwən. Yermamə a rakhak maməsiə, rəmhen kin mirh yerkwēiha.

¹⁷ Nipig yimnəm kwən a, yimneiwaiyu mowhan yo ye nihun ikin rəmhen kin mə yimamhə. Mərig In rərao-pə mirap yo kin kwermīn matuk, mimə, “Pəh niginien. Yo e, nirikakunien mine infamien. ¹⁸ Yo e yemə mragh. ! Yimamhə mokupən mərig, əm-ru, yakamragh rerin! Kini yo yakamehuə ye nimḥayen; yakirkun nəhitəyən ye kwənmhaan kape nimḥayen. ¹⁹ Ror məkneikin mə takaməkeikei mirai naha nhagin yame naknəm ruəṭərhav-pə e taktəkun, mine yamə mine tukripitərhav. ²⁰ Mərig jakhoprai-pre niprai kəmhau minə iriə seven yame naknəm yakavəh ye kwermik matuk, mine nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol. Kəmhau minə e iriə seven, nipran e, agelo minə kape niməhuak seven. Kini nar kərəhu-pən laet iran,

† 1:10: “Nipig kape Yermaru” e Sande, nipig Yesu rimimragh min ye nāmḥayen kafan. 1:13: Dan 7:13 1:14: Dan 7:9 1:14: Esik 1:28 1:16: Hib 4:12; Jon 12:48 1:17: Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6 1:18: Sam 42:2

iriä seven, yame kimnor kin gol, nipran e, niməhuak minə iriä seven.”

2

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas

¹ Kini rimini-pə tuk yo mimə “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Efesas, mini-pən mimə,

Yermamə yame ravəh kəmhau seven ye kwermīn matuk, mameriwək ye kwerkwan ye nar kamərəhu-pən laet iran, iriä seven, yame kimnor kin gol, kafan e nəgkiarien ramni mimə,

² “Nəmə Efesas, yakirkun kapəmiə norien minə. Yakirkun mə naksəmnhakw pik, nərigien kapəmiə rəpomh, naksarer tim tim. Yakirkun mə kimə nakhani-əhu nəmə has minə. Kini narmamə tiksin aikin kamhani mə iriä aposol minə, mərig iriä khapəh nisəfrakisien, kini naksəkir əmhen əriä, masəm mə iriä nəmeikuə minə. ³ Yakirkun mə nərigien kapəmiə rəpomh. Nahasien ravəh pawk əmiə, mərig nakasərer tim tim tuk nhagik, mhapəh nisəpouyen.

⁴ Mərig nakasor nar kirik yame rapəh nəmhenien ye nimirik: Nakwəsəpəh norkeikeiyen kupən kapəmiə.

⁵ Rikimiə tukraməsik norkeikeiyen yame nimirə iran kupən. Sarar, masor nar yame nimirasor kupən. Tukmə nakhapəh nisararien, jakurə, mirəhsi-ta nar e kamərəhu-pən laet iran kapəmiə ye kwənmhaan yame ramərer ikin.

⁶ Mərig nar kirikianə əmə e nakasor rhuvə: Naksəməkin norien has minə kape nukwao kape Nikolas*, rəmhen əmə kin yame yo yakəməkin əriä.

⁷ Yermamə yame nimirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrən kwənkwaī nai yame ravəhsi-pən nimiraghien, yame rauruə ye nəsimien kape Kughen.”

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Smana

⁸ Kini In rimnəgkiar mamni-pə mimə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Smana, mini-pən mimə,

Yermamə yame in nirikakunien mine nərkinien, yame rimamhə mimiragh min, kafan e nəgkiarien ramni mimə,

⁹ “Nəmə Smana, yakirkun mə naksarə ye nipig əutən, kapəmiə nautə rirkək. Mərig pəh nien mə kapəmiə nautə

2:1: Rev 1:16 2:1: Rev 1:12-13 2:4: Jon 13:35; Jer 2:2-5 * 2:6: Nikolas in yhajoun eikuə kirik. Tukmə ror in ramhajoun mə narpinien rirkək tuk təvhagə has; mimə “Pəh kisor əmə təvhagə has mamharpin.” 2:7: Jen 2:9; 3:22-24; Rom 5:12,18; 6:23; Rev 22:2 2:8: Rev 1:17-18

rirkək əfrakis. ! Kimiə, kapəmiə nautə rehuə pik əgkəp! Yakirkun mə narmamə tiksın kamhani hah əmiə, mamhani mın mə iriə e narmamə yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə†. Mərig nıkam. Kapəriə nimə kape nofuginien, kape Setan əmə. ¹⁰ Takhapəh nhaginien kin nəm həyen yame pəh nien mə tuktu tukrurə irəmiə. Yakamni-pre tuk əmiə, mə Setan tukrəhi-pən əmiə tiksın ye kalabus mə tukəm əpu-ru nhatətəyen kapəmiə. Kimiə taksarə ye nəm həyen kape nıpig ten. Taksərer timtim miseriaji nim həyen kapəmiə. Kini jakvəhsi-pre kapəmiə nərokien, rəmhen kin yame kəvəvhao-pən kin nar kırık ye kapən kapə yermamə yame rinapita ye naiyuyen. Nərokien e in e nımraghien rerin.

¹¹ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmın kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak mınə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, tukripəh nıvənien marə ye nəkwai nap ehua.”

Nəgkiarien ramvən kimi nıməhuak mınə apa Pegamam

¹² Kini In rımnəgkiar mamni-pə tuk yo mımə, “Rai nəkwəkwə kırık rıvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Pegamam, mını-pən mımə,

Yermamə yame ramrəh nau yame resrə ye nıkarın mir, kafan e nəgkiarien ramni mımə,

¹³ “Nəmə Pegamam, yakirkun ikin nakasarə ikin. Taon a, Setan ramkwətə mamarmaru ikin.‡ Mərig kimiə naksarər tim tim tuk yo. Apa taon a, Setan ramarmaru ikin, kımnhopni pawk kwən a Antipas, yame rımnərər tim tim tuk nını-ərhavıyen nhagık; mərig, kimiə nakhapəh nısəpəhyen nhatətəyen irak.

¹⁴ Mərig nakasor narımnar tiksın yamə mine rapəh nəmhenien ye nımrik: Kimiə tiksın aikin a, nakamhakwasig kin nhajounien kape Balam kupən. Balam e, in rımnor swatuk kimi King Balak mə in tukrıvəhsi-pən vəh-sipən kimi nəmə Isrel, pəh iriə tuksor norien has, masən nəviginien yame kamor sakrefaes kin ramvən kimi nanmi kughen pisin mınə, kini masor apnapig nar.[§] ¹⁵ Kini ye norien kırıkianə əmə mın, kimiə tiksın naksəri-pən nhajounien kape nukwao kape Nikolas.* ¹⁶ ! Ror pən takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə! Tukmə nakhapəh nısararien, pəh nien mə tuktu, jakurə tuk

† 2:9: Gris ramni mə, “Iriə kamhani mə iriə kwənərəus kape Isrel, mərig nofuginien kapəriə kape Setan əmə.” 2:9: Jon 8:33-47 2:11: Rev 20:11-15; 21:8 2:12: Rev 1:16 ‡ 2:13: Mə taon e Pegamam, kasəhuak pik kimi kughen eikuə mınə aikin. § 2:14: Stori kape Balam mine Balak raməmır ye Nam 22-24; 25:1-2; 31:16. *

2:15: Əm-ru footnote ye Rev 2:6.

əmiə, muh narmamə minə e, kini mərai əriə kin nau yame resrə ye nıkarın mir.

¹⁷ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmın kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakwəhsi-pən nəviginien erkwaig e kamni kimə ‘mana’ kimin. Kini jakwəhsi-pən min kapien hawən kirik kimin, yame kirai pən nhag vi iran, kini yermamə yame rawəh, in pisin əmə tikrirkun nhagin.”

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Tuatira

¹⁸ Kini In rımnəgkiarmamni-pə tuk yo mımə, “Rai nəkwəkwə kirik rıvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Tuatira, mini-pən mımə,

Ji Kughen, nımrin mir kwəmhen kin nap raməwhao. Kini nıhun mir kwərir mirahuvə rəmhen kin aean e bras yame kaməspir rərir. Kini kafan e nəgkiarien ramni mımə,

¹⁹ “Nəmə Tuatira, yakwırkun-ta norien kapəmiə. Yakırkun kapəmiə norkeikeiyen mine nhatətəyen, mine nasituyen ye narmamə. Kini yakırkun min mə nərigien kapəmiə rəpomh tuk narer-tim-timien. Yakırkun mə norien kapəmiə yamə mine nakasor taktəkun khahuvə rapita norien yamə mine nımnasor kupən.

²⁰ Mərig nakasor nar kirik yamə rapəh nəmhenien ye nımrık: Kimiə nakhapəh nhani-əhuyen norien kape piraovin a yame ramhen kin piraovin kupən e Jesebel.[†] In ramni mə in profet kirik, mərig kafan nhajounien ramkır oror kafak yorwok minə, kasor apnapig nar. Kini in mamhajoun əriə mə tuksən nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi kughen pisin minə. ²¹ Yimiwhin pian a mə tukrarar ye kafan norien kape nıkwəsıg-apnapigien kin narman, mərig in ramapəh. ²² Ror məkneikin mə taktəkun ai, jakvəhsi-pən nəmhəyen kimin ye bed kafan. Kini narmamə yamə mine kasor apnapig nar iriə min, tukmə khapəh nısararien ye norien kapəriə, jakvəhsi-pən nəmhəyen ehua kimi əriə, ²³ mhopni min ji pian a minə. Ror pən nıməhuak minə fam tukharkun mə Yo pisin əmə yakırkun nərigien minə kape narmamə, mine rikiriə. Kini jakərok əmiə rəri-pən əmə norien kapəmiə yame mine nakasor.

²⁴ Mərig taktəkun ai, jakəgkiar kimi əmiə nəmə Tuatira yamə mine nakhapəh nısəri-pənien nhajounien kape Jesebel, mhapəh nısarigien nəgkiarien e kamni kimə

2:17: Jon 6:31-33,35,48,51 **2:18:** Dan 10: 6; Rev 1:14-15 [†] **2:20:** Nakəm pian a Jesebel ye 1 King 16:31 mine 2 King 9:22. **2:23:** Jer 17:10

‘Nægkiarien pam kape Setan.’ To yakpəh nərəhu-pre-min-ien nar pam kirik irəmiə, mərīg nar kirkianə yakmə jakni-pre tuk əmiə: ²⁵ Havəh tim tim nar yame nakwənhavəh ta, miseriaji nipig jakrerig-pre iran. ²⁶⁻²⁷ Yermamə yame rapita ye narowaginien e, kini mamərer tim tim tuk norien nəkwak, mamvən meriaji infamien, yo jakwəhsi-pən nehuəyen e kimin yame Rimik rimivəhsi-pə kimi Yo, mamni mimə,

‘In tukramarmaru ye tanə pisin pisin minə, mamrəh kwətavhə yame kimnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].

Kini in tukrakapir-pir narmamə ye tanimtanə, rəhmen əmə kin yame aean ramakapir-pir tikikwipir kimnor kin kwənəjiəpik.’ (Sam 2:9)

²⁸ Kini Yo jakvəhsi-pən min kəmhau e fetukai kim in.

²⁹ Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərīg huvə nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

3

Nægkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Sadis

¹ Kini In rimnəgkiar mamni-pə mimə, “Rai nəkwəkəwə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Sadis, mini-pən mimə,

Yermamə yame ravəh nanmin kape Kughen, iriə seven, kini mivəh min kəmhau iriə seven, kafan e nəgkiarien ramni mimə,

“Nəmə Sadis, yakirkun norien minə kapəmiə. Yakirkun mə kamni kimə kimiə nakamhamragh, mərīg nikam, kimiə nakwənhamhə-ta. ² !Sarha-ra! Norien huvə yamə mine kimiə nimisor kupən, pəh nien mə tuktu, kharkək fam. Mərīg kimiə takasəkeikei misarkut mə takhavəh-si haktə min norien kapəmiə misor pəh ruə miskai, meinai yakpəh nəmien norien huvə kirik yame nimisor mhavən misor infamien iran, yame ratuatuk ye nimri Kughen kafak.

³ Ror məkneikin mə rikimiə tukraməsik nəgkiarien yame nimnhawəh misərig apa kupən, misor nəkwən. Kini misarar ye nərigien kapəmiə. Mərīg, tukmə nakhapəh nisərhayen, jakurə tuk əmiə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə, nakseinein nipig yame jakurə tuk əmiə.

⁴ Mərīg narmamə tiksın kimiə miriə apa Sadis khapəh nisorien neipən kapəriə rəmkimik. Kisəmhen tuk niseriwəkien kimawə miriə, neipən kapəriə rhawən əmə.

⁵ Yermamə yame rapita ye narowaginien e, tukrivəhsi-pən neipən hawən. Kini Yo to yakpəh noriah-oriahyen nhagin

ye Nəkwəkwə kape Nımraghien. Kini yo jakni-ərhav nhagin ye nımri Rimik mine kafan agelo minə, mə in e in kafak atuatur yermamə.

⁶ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak minə.”

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Filadelfia

⁷ Kini In rımənəgkiar mamni-pə mımə, “Rai nəkwəkwə kirik rıvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Filadelfia, mını-pən mımə,

Yermamə yame In nəfrakisien mamərhakə, kafan e nəgkiarien. In ramrəh ki kape King Deved kupən.* Tukmə rəhitə ye kwəruə, yermamə to rapəh nətapigien. Kini tukmə rətapig ye kwəruə kirik, yermamə to rapəh nəhitəyen. In mamni mımə,

⁸ “Nəmə Filadelfia, yakirkun norien minə kapəmiə. ! Səmru! Yımənhitə ye tapig kirik tuk əmiə, to yermamə kirik rapəh nətapigien. Yakirkun mə nəsaninien kapəmiə in rəkəskəh pawk, mərig kimie nakasor nəkwak, mhapəh nisəpəhyen Yo. ⁹ !Səmru! Narmamə tiksın ye nofuginien kape Setan, iriə kamhani mhamə iriə narmamə yamə mine Kughen rımırpen-ta əriə.† Mərig, nıkam. Iriə nəmeikuə minə. ! Səmru! Jakor əriə kisənımkur ye nımrimie, mhanı-ərhav mhamə Yo yakorkeikei əfrah əmiə. ¹⁰ Kimie nımnharap-tərəkın tim tim nəgkiarien yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə nərigien kapəmiə tukrapomh tuk narer-tim-timien. Tuk nar e, jakamarha huvə tuk əmiə ye nıpig kape nəmhəyen yame pəh nien mə tuktu tukrurə ye tanımtanə, mə tukəkir nhatəyəyen kape narmamə yamə mine kisarə ye tanımtanə.

¹¹ Pəh nien mə tuktu, yakurə. Haraptərəkın tim tim narımnar yamə mine nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukripəh nıvəhsita-yen kapəmiə nərokien yame nakwənhavəh ta.‡

¹² Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakor in rəmhen kın nai ehue kirik yame ramhapəs Nımə Ehue kape Kughen kafak. To ripəh nıterhavyen ye nımə a tuk nıpig kirik. Kini jakrai-pən nhagik vi iran, mine nhag kafak Kughen, mine nhag taon kape kafak Kughen. Taon e, kamni kimə

3:5: Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1 Jon 2:23 * **3:7:** Nakəm-ru stori kape ki kape King Deved ye Aes 22:22. Ki kape King rəmhen kın nehuəyen kafan.

3:7: Aes 22:22 † **3:9:** Əm-ru footnote ye Rev. 2:9 **3:9:** Jon 8:44; Rev 2:9

3:10: Hib 12:1-3 **3:10:** Jon 17:15 ‡ **3:11:** Gris ramni mə “Haraptərəkın tim tim narımnar yamə mine nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukripəh nıvəhyen kapəmiə kəvəvhao.” Kəvəvhao e nərokien.

Jerusalem Vi, Kughen ramher-pə kɪn ramsi-pən apa ye neai, mameiwaiyu-pə.

¹³ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarlen yame Nanmɪn kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak mɪnə.”

Nəgkiarlen ramvən kimi nəməhuak mɪnə apa Laodisia

¹⁴ Kini In rɪmnəgkiar mamni-pə mɪmə, “Rai nəkwəkwə kɪrik rɪvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Laodisia, mɪni-pən mɪmə,

Yermamə yame kamni kimə ‘Amen,’ yame kɪrkun nətɪgtəyen iran mə tukrarer matuk tuk nini-ərhavyen əmə nəfrakisien, yame in nuknei narɪmnar m-fam yame Kughen rɪmnor, kafan e nəgkiarlen ramni mɪmə,

¹⁵ “Nəmə Laodisia, yakɪrkun norien mɪnə kapəmiə. Yakɪrkun mə nımraghien kapəmiə rəmhen kɪn nu yame rəpiwən əmə. Rhuvə mə nhatətəyen kapəmiə tukrɪpəh norien kɪraru. ?Mə taksəpan, uə, taksokiei? ¹⁶ Mərig kimie nakasərer əmə ye kwerkwan. Naksəpiwən əmə. Nakhapəh nisapan-pikien, mhapəh nisokiei-pikien. Ror pən, jakətəg əmiə ai taktəkun, ¹⁷ mərig in ai kimie nakamhani mhamə, ‘Eh, kapətawə nautə rehuə; yakhavəh mane ehua; kapətawə nımraghien rhuvə pik, narɪmnar m-fam rarə, kini nar kɪrik rapəh nɪrkəkien tuk ətawə.’ Mərig kimie nakseinein mə nakwəsarə ta ye nahasien. Riki narmamə raməpou tuk əmiə. Kapəmiə nautə rɪrkək əgkəp. Nımrimie rɪpis. Nakasaiyu kopie kopie. ¹⁸ Ror pən, yakaməvhag kimi əmiə mɪmə takhauə tuk Yo mhavəh gol e yame rərɪr mihuvə, pəh kapəmiə nautə tukrɪpsaah ye rao ye neai. Kini takhauə tuk Yo mhavəh neipən hawən tuk narkaohyen kɪn, mə takhapəh nisaurisien kɪn naiyu-kopie-kopie-yen. Kini takhauə mɪn tuk Yo mhawəh meresin mɪsəvit-pən ye nımrimie, mə nımrimie tukrəmtir, pəh naksəm huvə nar.

¹⁹ Narmamə mɪnə m-fam yamə mine yakorkeikei pik ərie, yakəgkiar skai kimi ərie, kini mərip atuatur ərie. Ror məkneikin mə taksarkut pik misarar ye norien has kapəmiə. ²⁰ !Sərig-ru! Yo yakamərer ye kwəruə, maməsik-əsik tapig. Tukmə yermamə kɪrik rərig rikik kini rəhitə ye tapig, jakvən imə, kɪn məvigin kimru mɪn.

²¹ Yo yaknapita ta ye narowaginien, mɪvən kimru Rımik, maməkwətə ye jea kafan, mamarmaru. Kini ye norien kɪrikianə əmə, yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kɪn in mə tukrəkwətə kimru mɪn ye jea kafak, mamarmaru kimru mɪn.

22 Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmın kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

4

Kasəgnəgin Kughen ye rao ye neai

¹ Kwasig ikin, yimiwaag haktə məm kwəruə kirik raməkwag apa ye neai. Kini yimnərig min yermamə yame rinaməgkiar kimi yo kupən. Raməgkiar min kimi yo, rikin rehuə rəmhen kin naiyuk, mīmə “Hekimter, muə. Yakhajoun ik kin narimnar yamə mine tukripiuə.” ² Məkneikin, nəsaninien kape Nanmın Rhakə rimnor kimi yo. Yakwaag kupən, məm King ramkwətə ye jea kafan, mamarmaru ye rao ye neai. ³ Kini yermamə yame ramkwətə aikin a, yakəm in rhuvə mərir, rəmhen kin kapier huvə mir kīraru nhagriū e jaspā mine kanilian. Kini mərəi-mərəi kirik rarkurao ye jea kafan, maməsia pik rəmhen kin kapier huvə e emeral. ⁴ Kini jea tiksın aikin, iriə m-fam 24, kasarkurao ye jea ehua a kape King. Kini namehua tiksın, iriə m-fam 24, kasəkwətə-pən ye jea minə a; mhavəhsi-pən neipən hawən, misəvəvhao kin kəvəvhao kape nisaiyen, kimnor kin gol. ⁵ Kini ikin a, jea kape king ramərer ikin, ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə ramərkwəmətei mamtərhav. Kini kupən ye jea laet iriə seven kamhauək. In a Nanmın kape Kughen, iriə seven. ⁶ In a kupən ye jea kape king, nar kirik aikin rəmhen kin tahik, mərig rəmhen kin glas yame rərir maməsia.

Kini in a ye kwerkwan, nar miragh minə, kamni kimə “jeru-bim,” iriə kuas, kasarkurao ye jea ehua kape King. Nimiria ripsaah pik, mamswin-pən apnapig əmə ye niprairia mine nimeitairia. ⁷ Yame kupən ikin, rəmhen kin laeon. Yame ror kīraru kin, rəmhen kin kau. Yame ror kisisər kin, kapən kapə rəmhen kin yermamə. Kini yame ror kuas kin, rəmhen kin kweria yame raviə. ⁸ Nar miragh minə a kuas, təmə-əməririə sikis. Kini nimiria ramswin-pən apnapig əmə irəriə, mivən ye tikirkəviria. Nipig m-fam kasəni nipei, yēnpig mine yeraan, mhapəh nhapəhyen, mamhani mhamə, “Kughen Yermaru, Nagheen Rehuə Pik.

In ramərhakə, mamərhakə, mamərhakə pik.

In rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, tukripiarə rerin min.”

⁹ Kini nar miragh minə a, kamhani nəfrakisien ye nehuəyen kape Kughen, mamhavəhsi-pən nisaiyen kimin, mamhani vi vi King yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru mamarə rerin, infamien rirkək. ¹⁰ Iriə kamhani vi vi In, nəmehua minə, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu yermamə a yame

ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru, mamarə rerin, infamien rirkək, masəgnəgin In. Kwəsəvəvhao kin kəvəvhao kape king, məkneikin, mharəhsi-ta, misərahū kupən ye jea yame King ramkwətə ikin mamarmaru, mamhani mhamə,

11 “Kapəməwə Yermaru Kughen,

Ik nakatuatuk məmhen əgkəp mə narmamə m-fam tukəgnəgin əmə Ik, mhasiai əmə Ik, meinai Ik nimnor narimnar m-fam. Nagheem rehuə pik.

Nimnəgkiar əmə mini mə narimnar m-fam tukhaswin, məkneikin kamhaswin əfrakis mamhamragh.”

5

Kwaji sipsip raməvi nəkwəkwə yame kimnarpəvin

1 Məkneikin, yimnəm King ramkwətə-pən ye kafan jea, mivəh nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin ye kwermīn matuk. Kimirai-pən nəgkiarien ye nikarin mir. Kivaan kandel raiyu, kivaan ətərahin ye nəpəg nimrin m-seven.

2 Məkneikin yimnəm agelo əsanin kirik raməgkiar pik ma-maiyoh mimə, “?Pa e in rəmhen matuatuk mə to rəvit-əpir-pir nehe kandel, məvi nəkwəkwə e?” 3 Mərig yermamə kirik rirkək ye rao ye neai, uə tokrei tanə, uə ye kwənmhaan kape nimhəyen, yame in ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə e məvheikin.

4 Yermamə rirkək yame ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə məhuekin, yakasək pik tukun. 5 Kini ai, yemehuə kirik rimini-pə tuk yo mimə, “Pəh nasəkien. Əm-ru, Kwən e kamni kimə, ‘Laeon kape kwənərəus kape Judah,’ in Nukne Deved, in rinapita ta ye narowaginien kafan. Kini in ratuatuk mə to rakapir nehe kandel seven, məvi nəkwəkwə a.”

6 Məkneikin, yimnəm kwaji sipsip kirik ramərer ye kwerkwan ye jea kape King mine nar miragh kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minə iriə 24. Nakəm Kwaji Sipsip a nakməta mə kinhopni-ta. Kapan əpat seven, kini nimrin, iriə seven min, iriə a kasərer tuk nanmin kape Kughen iriə seven, yamə mine rimnher-pə kin əriə kamhavən ye tanimtanə. 7 Kwaji Sipsip e, rivən a ikin King ramkwətə-pən ye kafan jea ikin, mərao-pən mirəhsi-ta nəkwəkwə ye kwermi King matuk. 8 Mirəhsi-ta ta nəkwəkwə e, məkneikin, nar miragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu Kwaji Sipsip. Kimnhavəh gita* kapəriə, mine besin kimnor kin gol, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Kini nar a ramənah mapien

5:5: Jen 49:9-10 5:5: Aes 11:1 * 5:8: Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita.

huvə in rəmhen kin nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə.

⁹ Kini nar miragh minə kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minə iriə 24, kasəni nipei vi kirik mhamə, “Ik nakatuatuk məmhen mə to nakvəh nəkwəkwə e, məvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərakin kin. Meinai kimishopni Ik, nitawim rimnaiyu,

Nakarpin nimraghien kin kape narmamə ye tanə m-fam, mine kwənərəus m-fam, mine kantri m-fam, mine yamə mine kamhani nəgkiarien m-fam.

¹⁰ Kini nimnor əriə kwənhauə ye narmaruyen kafam, kini iriə kafam pris minə, kasor wok kape Kughen kapəməwə. Iriə tuksarmaru ye tanimtanə.”

¹¹ Kini yimiwaag-pən min məm, mərig riki agelo minə khapsaah khapsaah khapsaah, to kipəh nəhueikin-famien əriə. Kasərer misarkurao ye jea kape King mine nar miragh minə e, kamni kimə, ‘jerubim,’ mine nəmasur minə. ¹² Kasəni pik nipei kirik mamhani mhamə,

“Kwaji Sipsip yame kimnhopni, In ratuatuk məmhen mə tukhavəh-si haktə In, meinai In ravəh fam nəsaninien, mine nirkunien, mine nautə, mine nagheen. ! Pəh khasiai In, misəgnəgin In!”

¹³ Məkneikin, yimnərig narimnar fam yame Kughen rimnor ye rao ye neai, mine ye tanimtanə, mine ye tame tahik, mine ye kwənmhaan kape nimhəyen, mine narimnar fam yame kamhaswin irəriə, iriə m-fam kamhani mhamə,

“Pəh nini-vi-vi-yen mine nisaiyen ramvən tuk King yame ramkwətə-pən ye jea, mine tuk Kwaji Sipsip, meinai In ravəh nikhakien mine narmaruyen.

! Pəh nini-vi-vi-yen mine nəsaninien ramvən tuk əriu, mivən, mivən, mivən, mipəh norien infamien!”

¹⁴ Məkneikin, nar miragh e, kamni kimə, ‘jerubim,’ iriə kuas, kamhani mhamə, “!Amen!” Kini nəməhuə minə kisənimkur ye nihun, misəgnəgin In.

6

Kwaji sipsip rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə kin

¹ Kini yakəm Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame rəkupən, yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin kin. Məkneikin, nar miragh e kamni kimə, ‘jerubim,’ kirikianə irəriə rarar mokrən ehua rəmhen kin karuəruə, mimə, “!Yuə-ru!” ² Yakwaag haktə məm hos kirik khawən. Yermamə yame ramkwətə ye hos ramrəh nəvhagə. Məkneikin kəvəvhao-pən kin kəvəvhao kirik kape

king iran. In ramaiyu mamavən rəmhen kin yermamə yame rapita ye narowaginien, kini mamvən min mə tukrapita min.

³ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətarəkin nəkwəkwə kin, yame ror kiraru kin, kini nar miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kiraru kin, rarar, mamni mimə, “!Yuə-ru!” ⁴ Məkneikin, hos kirik kəwhao raiyu muə. Yermamə yame ramkwətə ye hos, kivəhsi-pən nao kape narowaginien kimin. Kini Kughen rameighan-pən kin neihuəyen kimin mə tukrərəhsita nəmərinuyen ye tanimtanə. Nuhyen əjir ramavən ikin minə fam.

⁵ Kini ai, Kwaji Sipsip a rakapir nehe kandel yame kimivaan-ətarəkin nəkwəkwə kin, yame ror kisisər kin, kini nar miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kisisər kin, rarar, mamni mimə, “!Yuə-ru!” Məkneikin, yimiwaag-pən məm hos kirik kapig. Yermamə yame ramkwətə iran ramrəh skel kirik kape nəkirien nəviginien. ⁶ Kini yimnərig riki yermamə kirik risi-pən ye kwerkwən ye nar miragh kuas e kamni kimə ‘jerubim.’ Mamni-pən tukun mimə, “!Yuvən! Kameighan kin ik kimə takor nikumhə kimi tanimtanə. Tukmə kisarakikin mane ehua mhavəh nəviginien rikəskəh əmə.” ^{*} Mərig takpəh noriahyen nuknei nai mir e kamni kimə ‘olif,’ mine ‘grep.’”

⁷ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətarəkin nəkwəkwə kin, yame ror kuas kin, kini nar miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kuas kin, rarar, mamni mimə, “!Yuə-ru!” ⁸ Yakwaag-pən məm hos kirik kərato. Yermamə yame ramkwətə iran, nhagin e Nimbəyen. Iriu kwən kirik, nhagin e Kwənmhaan kape Nimbəyen rikwasig kin in miravən. Kirəvəh neihuəyen mə tukwəhapni narmamə kin nao, mwhopni əriə kin nikumhə, uə kin nar aparə minə, uə kin nəmhəyen. Kirəvəh nehuəyen məknakin rəmhen kin nīpar nīmoptanə kirikianə, mirəpəh əmə nīpərin kisisər.

⁹ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətarəkin nəkwəkwə kin, yame ror kirkirip kin, məkneikin yakwaag-pən ye nəpəæg tebol apa ye Nimbə Ehuə kape Kughen, məm narmamə yamə mine kimnhopni əriə tuk narər-timtimien tuk nini-ərhavyen nəgkarien kape Kughen. ¹⁰ Iriə kasokrən apomh mamhani-pən tuk Kughen mhamə, “Ik nakamarmaru ye narimnar m-fam. Ik nakəmərhakə; kini Ik nəfrakisien. ? Mərig, tuk nagheen mine kini Ik nakəkir narmamə ye tanimtanə, marpən tai nitawmawə?” ¹¹ Kamhani

^{*} **6:6:** Gris ramni mimə, “Nimri wit yame tukur bred kin kape nīpig kirikianə əmə, nīmrin rhaktə rəmhen kin mane yame kamərək tuk wok kape nīpig kirikianə, kini raes yame tukən ye nīpig kirikianə, nīpig rhaktə rəmhen kin mane yame kamərək tuk wok kape nīpig kirikianə.” Mərig nīpran e, tuksarakikin mane ehua mhavəh nəviginien rikəskəh əmə.

məknakin, Kughen rīvəhsi-pən neipən hawən kimi əriə m-fam, mini-pən tuk əriə mimə, “Takhawhin pi pom. Piaumiə minə mine kakə kapəmiə minə tiksın kasor hanə kafak wok. Pəh kiseriaji tukhopni piəpiə min narmamə yamə mine kimivəh nihupin irəriə.”

¹² Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkın nəkwəkwə kin, yame ror sikis kin, yakəm mig ehuə ramkiu. Mirh rīpis rəpignap. Makuə rəwhao rəmhen kin nitə. ¹³ Kəmhau minə kisəsaah-əsaah miseiwaiyu-pə ye nimoptanə, rəmhen kin nai† yame nimətag ehuə rameitətag kin, kwənkwan yame rapkəh rəsaah. ¹⁴ Kini neai rirkək, rəmhen kin yame kimarpəvin-arpəvin fam təvheitə. Kini tukwas minə mine tanə minə kisəta ye kwənmhaan kapəriə minə.

¹⁵ Kini king minə kape tanımtanə, mine narmaru minə, mine namasur minə kape mobael minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kamhavəh nehuəyen, mine slef minə, mine narmamə ap-napig minə, iriə m-fam khavən miserkwaig ye nəpəəg kapier ehuə, uə kasərer ətgin kapier minə ye nıkar tukwas minə. ¹⁶ Kini kisəsək apomh-pən tuk tukwas minə mine kapier ehuə minə mhamə, “! Əsaah! Məkwətə-tərəkın əmawə merkwaig kin əmawə ye nımrı King e yame ramkwətə ye kafan jea, mine tuk niemhaa kape Kwaji Sipsip. ¹⁷ Meinai nıpig a ruauə yame Kughen mine Kwaji Sipsip tukravəhsi-ərhav-pə niemhaa kapəriu. ?Kini pa nhagin rirkun narər-huvəyen?”

7

Kimırpen narmamə wan hundred foti fo taosen mə kape Kughen

¹ Kini ai yakəm agelo kuas kasərer-pən ye nıkarın kuas kape tanımtanə, mamharaptərəkın nimətag kuas ye nıkarın kuas kape tanımtanə, mə nimətag kırık tukrıpəh nher-herien nimoptanə mine tahik mine naimınai. ² Kimivəh-sipən nəsanınien kimi əriə tuk noriahyen nimoptanə mine tahik. Məknəkın yımnəm agelo kırık risi-pirə. İn ravəh nar kırık yame Kughen Mıragh ravəh mə tukror-pən nətətao kin ye kafan narmamə. Mokrən apomh kin agelo minə e kuas yamə mine kīvəhsi-pən nəsanınien kimi əriə mə tuksoriah nimoptanə mine tahik, mimə, ³ “Hapəh pi pom. Kwasig ikin taksoriah tahik mine naimınai mine tanımtanə, tuksərəhu-pən nətətao kape Kughen ye nupanai narmamə kafan minə.”

6:12: Joel 2:31; Wok 2:20 † **6:13:** Jon ramni nai kırık kamni kimə ‘figtri.’

6:14: Aes 34:4 **6:15:** Aes 2:10,19-22 **6:16:** Hos 10:8 **6:17:** Joel 2:11; Mal 3:2 **7:3:** 2 Kor 1:22; Efes 1:13

⁴ Kini yimivəh nihupin ye narmamə yamə mine kərəhu-pən nətətao kape Kughen irəriə: Iriə m-fam wan handred foti fo taosen. Iriə kwənərəus minə kape Isrel.

⁵ Ye kwənərəus kape Juda, kərəhu-pən nətətao kape Kughen ye narmamə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Ruben, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Gad, iriə twelef taosen.

⁶ Ye kwənərəus kape Asere, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Naftali, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Manase, iriə twelef taosen.

⁷ Ye kwənərəus kape Simeon, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Livae, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Isakara, iriə twelef taosen.

⁸ Ye kwənərəus kape Sebulun, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Josef, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Benjamin, iriə twelef taosen.

Kwhen yame kasarkaoh kin neipən hawən

⁹ Kini ai, yakwaag əkupən irak, məm kwhen ehua kirik, to kipəh nəvheikin-famien. Khasi-pən ye kantri minə fam, mine ye kwənərəus minə fam, mine ye nəgkiarien minə fam. Tikiriə ror pisin pisin. Kasərer kupən ye jea kape King, mine Kwaji Sipsip. Misarkaoh min kin neipən hawən. Kamhavəh kwermi nəmir. ¹⁰ Misokrapomh mhani mhamə,

“Kughen kapətawə yame ramkwətə ye kafan jea mamarmaru, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə kravəh miragh ətawə.”

¹¹ Agelo minə fam kasərer rao rao kin jea kape King mine nəmehua minə, mine nar miragh e kamni kimə ‘jerubim’ iriə kuas. Misənimkur kupən ye jea kape King, masəhuak kimi Kughen ¹² mhamə,

“!Amen! Kapətawə Kughen In rhuvə pik, makhak pik.

Nirkunien kafan rehua. Nagheen rehua. Nəsaninien kafan rehua.

Pəh kisəgnəgin In, mhasiai In, mhani vi vi In kape rerin. Amen.”

¹³ Məkneikin yamehua kirik irəriə raiyoh-pə mimə, “?Narmamə minə e kasarkaoh kin neipən hawən, iriə ni-pa minə e? ?Khasi-pən hiə?”

¹⁴ Mərig əmə yakmə, “Yemasur. Ik əmə nakirkun.”

Kini ramripin mini-pə mimə, “Narmamə minə e, kwəsəta ye nəmhəyen ehua; misaikwas ye kapəriə neipən kin nitaw Kwaji Sipsip, ror neipən ramhawən. ¹⁵ Ror pən,

Iriə kasərer ye nimri Kughen, yame ramkwətə mamarmaru.

Masəhuak kimin ye nəkwai Nimə Kafan yenpig mine yeraan.

Kini King e yame ramkwətə-pən ye jea mamarmaru, In tukrhotikəm-kəmin əriə ye nipig m-fam.

¹⁶ Iriə, sweiwei tukripəh nuh-minien əriə.

Tukhapəh nisakwəkwə-minien.

Rukweiha tukripəh min nhenien əriə.

Nəpan-əpanien kape mīrh tukripəh min nə sien əriə.

¹⁷ Meinai Kwaji Sipsip yame ramkwətə ye kwerkwān ye jea kape King, In tukrarha tuk əriə rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip.

In tukramkīr əriə mamvən ye nīmri nu mīragh, kini Kughen tukrirai-ta fam nehe nīmriə.”

8

Nəhuakien in rəmhen kin sakrefaes yame kivaan əru, nehenap ramənah, mapien huvə, mamvən tuk Kughen

¹ Mərig nipig Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəra kin nəkwəkwə kin, yame ror seven kin, nəgkiarien rirkək ye rao ye neai kape nipig kwəkwə, rəmhen kin haf aoa. ² Kini yakwaag-pən kin agelo yamə mine kasərer ye nīmri Kughen, iriə seven, məm iriə kamharəh naiyuk. ³ Kini agelo min kirik ramrəh besin kirik yame kimnor kin gol. Besin a, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Rirəh mivən marer kupən ye tebol ye nimə ehua kape Kughen. Kivəhsi-pən narimnar ripsaah yame ror nəmiovin kimin mə tukrivəhsi-pən kimi Kughen, iriə nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə, mivaan apa ye tebol yame kimnor kin gol, yame ramərer kupən ye jea kape King. ⁴ Nəuwəh kape nəmiəv nar a, mine nəhuakien kape narmamə minə kape Kughen, yame agelo a rampik ye kwəmin, kashaktə mamhavən tuk Kughen. ⁵ Kini agelo a ramrəh besin a, mivəh nap ye tebol misiai-pən ye besin, mətəgətəg-pən ye tanimtanə. Məkneikin raroapig, karuəruə rarkwomətei, nuvrig-uvrigien rehua, kini nimmimien ravən.

Naiyuk minə

⁶ Məkneikin agelo seven kwəsərer matuk tuk nherien naiyuk. ⁷ Kini yame rəkupən rimnher naiyuk. Məkneikin kamətəg-pən aes mine nap mine nitə ye tokrei tanə. Rimuək məs nipar tanə kirik, mipəh min nipərin kiraru, kini muək məs naiminai nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru. Kini muək məs mənvhirik nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru.

⁸ Kini agelo yame ror kiraru kin rimnher naiyuk, kini kərəhu-pən ye tame tahik nar kirik rəmhen kin tukwas ehua

yame ramuæk. Nipar tahik kirikianə rimnor nitə kin, mipəh min nipərin kiraru. ⁹ Rimnoriah nar miragh yamə mine kasarə ye tahik, nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru. Moriah min rao minə ye tahik, nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru.

¹⁰ Kini agelo yame ror kisisər kin rimnher naiyuk, məkneikin kəmhau ehua kirik rier ta, mamuæk rəmhen kin kwensia. Risi-faktə ye neai meiwaiyu məwhan muək-pən ye nu minə mine nimri nu minə nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru. ¹¹ Kəmhau a kamni kimə ‘Rəukəh Pík.’ Rimnor nipar nu rəukəh, mipəh min nipərin kiraru. Kini narmamə khapsaah yamə mine kimnhanim nu yame rəukəh, kimnhamhə.

¹² Kini agelo yame ror kuas kin rimnher naiyuk, nar kirik ruh mirh mine makuə mine kəmhau minə, mor nipar mirh ripis, mipəh min nipərin kiraru kaoəsia. Nipar makuə ripis, mipəh min nipərin kiraru kaoəsia. Nipar kəmhau ripis, mipəh min nipərin kiraru kaoəsia. Yeraan, rukweiha ramavən nipərin kiraru, mipəh min nipərin kirikianə. Yenpig, neai raməsia nipərin kiraru, mipəh min nipərin kirikianə.

¹³ Məkneikin yimnarha-pən maməm kwəriə ramivə ye napuə, mokrapomh mimə, “!Awəh! !Awəh! !Awəh! Agelo kisisər min tukrher naiyuk, mirhor nahasien ramvən tuk narmamə ye tokrei tanə.”

9

¹ Kini agelo yame ror kirkirip kin rher naiyuk, məkneikin yakəm kəmhau risi-faktə ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kimivəhsi-pən ki kirik kimin tuk nəhitəyen ye nəkwai nimir ehua yame reiwaiyu pik. ² Nipig rimnəhitə ye nəpəæg a, nehenap ramənah rəmhen kin nehenap kape nap ehua. Nehenap yame ramsi-pən tuk nəkwai nimir ruvrig əpis mirh mine napuə. ³ Kini nar miragh khapsaah kisəmhen kin kəviraiyuk khasi-pən ye nehenap a, miseiwaiyu-pə. Kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tukshai narmamə kin nipikovriə, raməmhə pik. ⁴ Kini-pən tuk əriə kimə tukhapəh nisoriahyen mənvhirik mine naiminai mine nəsimien. Mərig tuksoriah əmə narmamə yamə mine nətətao kape Kughen rirkək ye nupanairiə. ⁵ Kini kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksəs narmamə masor nəmhəyen kimi əriə tuk makuə kirkirip. Mərig tukhapəh nishopniyen narmamə. Kini nəmhəyen yame iriə tuksərig rahah kin, in rapita pik yame wərawk* ramhai əjir. ⁶ Ye nipig minə a, narmamə tuksarkut mə tukhamhə

8:12: Aes 13:10; Mak 13:24 * **9:5:** Gris rapəh ninien “wərawk” mərig ramni “skopion.” Nipikoin raməs əjir, raməmhə pik.

miseinein. Misorkeikei pik mə tukhamhə, mərig to khapəh nhamhəyen.

⁷ Yimnəm kəvraiyyuk eihuə minə a kisəmhen kin hos yamə mine kimisərer matuk tuk narowaginien. Iriə kimisəvəvhao kin nar kirik rəmhen kin kəvəvhao kape king yame kamor kin gol. Kini nimiria rəmhen kin nimri yermamə. ⁸ Nīkwəneriə rəpomh rəmhen kin nīkwəne piraovin, kini kweruriə resrə rəmhen kin kweru laeon. ⁹ Kimivitərekin nimagiriə kin aean. Nipig khaivə, təmərməriə rarkərik rəmhen kin hos khapsaah yamə mine kamhavi kat mamhavən ye narowaginien. ¹⁰ Nipikovriə raməs əjir raməmhə rapita pik yame wərawk ramhai əjir. Iriə kamhavəh nəsaninien ye nipikovriə kape makuə kirkirip tuk norien nəmhəyen kimi narmamə. ¹¹ Kapəriə yamehuə in yermaru kape nəkwai nimir ehuə yame rewaiyu pik. Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel ramni mə nhagin e Abadon. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə nhagin e Apolion.[†]

¹² !Aweh! Nahasien kupən rīnor infamien. Mərig, nahasien kiraru apaikin tukpirauə.

¹³ Məkneikin agelo yame ror sikis kin ramher naiyuk. Kini yakərig riki yermamə risi-pən apa yerki kapən apət tebol yame kinnor kin gol, yame ramərer kupən ye nimri Kughen. ¹⁴ Rini-pən tuk agelo a yame ramor sikis kin, yame ramrəh naiyuk, mimə, “Risīn-ta agelo kuas yamə mine kimirkwəji əriə apa ye nu eihuə a Yufretes.” ¹⁵ Ror məkneikin ririsin-ta agelo kuas a yamə mine kərəhu əriə apaikin mə tuksərer matuk tuk aoa atuatur e, mine nipig atuatur e, mine makuə atuatur e, mine newk atuatur e yame tukirisin əriə kamhavən mishopni narmamə ye tokrei tanə, nipərin kirikianə, mhapəh min nipərin kiraru.

¹⁶ Kini yimivəh nihupin ye mobael minə kapəriə, yamə mine kisaiyu ye hos, kini iriə fam tu hundred milian. ¹⁷ Kini yakəmrərhav min maməm min narmamə kasaiyu ye hos məkneikin: Kimivitərekin nimagiriə kin aean yame rəwhao rəmhen kin nap, kini ror blu rəmhen kin napuə apig, kini rəokrə rəmhen kin nīmar nai yame rīmhiak-imhiak. Kini kapən kapə hos minə a rəmhen kin kapən kapə laeon. Nap, mine nehenap, mine təpis krhisi-pən ye nəkwairiə.

¹⁸ Nahasien misir e - nap, mine nehenap mine təpis - krhisi-pən ye nəkwairiə mīrhopni nipər narmamə ye tanimtanə, mīpəh min nipərin kiraru. ¹⁹ Kini nəsaninien kape hos minə e, ramsi-pən ye nəkwairiə mine nipikovriə. Nipikovriə rəmhen kin kapən kapə snek yame raməkwpah.

[†] 9:11: Apolion, nipran e ramni mə, “Yakamoriah.”

²⁰ Mərig narmamə yamə mine nahasien misir e kirhəpəh nırhopniyen əriə, khapəh nısararien ye nərigien kapəriə. Mhapəh nı səpəhyen nəhuakien kimi yarmhə minə mine nanmi kughen eikuə yamə mine kamivhirəkin kin gol, uə silva uə bras, uə kapier, uə nai. Narımnar minə a kisəru, nımririə rıpiş, nıprairiə rəpou. ²¹ Kini narmamə minə a khapəh nısararien ye nərigien kapəriə tuk nhopniyen narmamə mine norien nahawk, mine norien kleva, mine nor-apnapigien nar, mine nəkrəhyen.

10

Agelo yame ravəh nəkwəkwə kəskəh

¹ Kini ai yakəm agelo min kirik, nagheen rehuə, ramsi-pən ye neai. Ramvən ye napuə rəmhen kin mə kafan neipən. Kini mərai-mərai rarkurao ye kapən kapə. Kini in rəkhak maməsia rəmhen kin mırh. Kini nihun mir kwəmhen kin səpaag ehue mir yamə mir kırıauək. ² Kini in ravəh nəkwəkwə kəskəh ye kwermın matuk yame kimnəvi. In rərip nihun matuk ye tahik, mərip nihun mawor ye nımoptanə. ³ Kini mokrən apomh. Rikin rəmhen kin riki laeon. In rokrən apomh, karuəruə rhorpin m-seven. ⁴ Karuəruə rhorpin m-seven, yakmə jakrai-pən ye nəkwəkwə a, mərig yakərig riki yermamə kirik risifaktə ye neai mimə, “Erkwaig kin nəgkiarrien e yame karuəruə ramni, mıpəh nırai-pən-ien ye nəkwəkwə.”

⁵ Kini ai agelo a yame yımnəm kupən ramərer-pən ye tahik mine nımoptanə mivəhsi-haktə kwermın matuk ye neai, ⁶ mivəh kwəsü ye nhag yarə rerin, yame rimnor neai mine nımoptanə mine tahik mine narımnar fam. Kini mimə, “Kughen tukripəh niwhin-minien. ⁷ Mərig nıpig agelo yame ror seven kin tukrher naiyuk, kini nərig-məniwəniyen kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin ai taktəkun. In tukritərhav rəmhen əmə kin yame rımini ta kupən kimi kafan yorwok minə, iriə a kafan profet minə.”

⁸ Kini ai yakərig riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mimə, “Yuvən, mırəh nəkwəkwə yame kimnəvi ye kwermi agelo matuk yame ramərer-pən ye tahik mine nımoptanə.”

⁹ Məkneikin, yıməvən maiyoh agelo mə tukrivəhsi-pə nəkwəkwə kəskəh a kimi yo. Kini rımə, “Vəh mən. Nar a tukroriah tipim. Mərig tukmə nakən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak.” ¹⁰ Məkneikin yıməvən mivəh nəkwəkwə kəskəh ai ye kwermi agelo, mən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak. Yımnən, mətgai, roriah tipik. ¹¹ Kini kini-pə tuk yo kimə, “Ik takaməkeikei mini-ərhav narımnar minə e yamə tukritərhav-pə tuk nəmə tanə pisin pisin minə, mine yermaru minə, mine

narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine narmamə yamə mine nəgkiarien kapəriə ror pisin pisin.”

11

Yemə mir yame kimawarer tuk Yesu

¹ Kini ai kivəhsi-pə nīpər nuwig kirik kimi yo, kini kimə, “Yuvən, mivəh napomhien kape Nimə kape Kughen mine tebol. Məvheikin min narmamə yamə mine kasəhuak aikin. ² Mərig takpəh nivəhyen napomhien kape kwənmhaan e iruə, meinai kwənmhaan a kivəhsi-pən kimi nəmə iruə. Iriə tuksəviəsis-əviəsis Taon Rhakə mhavən mhavəh makuə foti tu. ³ Kini yakvəhsi-pən nəsaninien kimi kafak yermamə mir yamə mir e kawarer-ərhav tuk yo. Tukravəhsi-pən neipən has yame ror nīmtət mə iriu kwərig rahah, mawərer-ərhav tuk nini-ərhavyen kafak nəgkiarien kape makuə foti tu.”* ⁴ Iriu e, nuknei nai mir e olif, mine nar mir e kamərəhu-pən laet irəriu yame kawarer kupən kin Yermaru kape tanīmtanə.† ⁵ Kini tukmə yermamə kirik rimə tukro-riah əriu, nap tukrisi-pən ye nəkwairiu, məs in məkwəru. Tukwhopni-hopni fam narmamə yamə mine khamə tukso-riah əriu. ⁶ Kini kwərə mir e, tukmə kirani-ərhav nəgkiarien kape Kughen, marivəh nəsaninien tuk nətapigien kin napuə mə nəhig tukripəh nīpien. Mīrarkun nukreikinien nīmri nu ruə nītə, kini mīrarkun nuhyen narmamə ye tanīmtanə kin naha nhagin nahasien yame kaworkeikei mə tukawor.

⁷ Kini tukrani-ərhav fam nəgkiarien kapəriu, məkneikin, nar miragh yame ramarə ye nəkwai nimir ehuə yame rei-waiyu pik tukrhaktə muh əriu, mapita əriu mhopni əriu. ⁸ Nīprairiu tukraməmīr ye swatuk ye taon ehuə e kimnəsik-pən Yermaru kapəriu ye nai kamarkwao kin. Ikin aikin a, kamni nəgkiarien ukreikin kirik kimə nhagin e Sodom, uə Ijip. ⁹ Kini narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kwənərəus pisin pisin minə, mine narmamə yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin, mine narmamə ye kantri minə fam tukhauə misarha əterik ye nīprairiu, mhapəh niseighanien kin mə tuknīm əriu mhavəh nīpig piəpiə kisisər mine nīpərin. ¹⁰ Narmamə ye tanīmtanə tuksagien, masor lafet, mhavəhsi-pən narīmnar kimi əriə minə, misagien meinai profet mir e yame kimīwor pik nahasien kimi əriə kwəramhə. ¹¹ Kini nīpig piəpiə kisisər mine nīpərin ruə mivən, Kughen rīvəhsi-pən min neihagien kimi əriu, kawarer. Narmamə m-fam yamə mine kasəm əriu, kisakur pik. ¹² Məkneikin iriu kawərig riki yermamə kirik risi-pən ye

* **11:3:** uə tuk nīpig wan taosen tu handred sikisti. † **11:4:** Əmru narmamə mir e “olif” mine “nar kamərəhu-pən laet iran” ye Sek 4:3, 11-14.

neai mamni mīmā, “Warer mīrauā.” Napuā rīvāh əriū mīvən ye rao ye neai. Kini tikmīr minā kapəriū kisərer əmə misarha əterik irəriū.

¹³ Kini ye nīpig atuatur a, nīmnmien ehuā kirik ramavən moriah nīpər kwənmhaan kirikianə ye taon a, mīpəh mīn nīpərin naen. Nīmnmien rīmnhopni narmamə m-fam seven taosen. Kini narmamə m-fam yamə mine khapəh nhamhəyen kīmnhagin pik, mhani nəfrakisien mə Kughen ye rao ye neai, In ravəh neihuəyen.

¹⁴ !Awēh! Nahasien ehuā yame ror kīraru kīn nor infamien ai. Mərig nahasien yame ror kīsīsər kīn, pəh nien mə tuktu, ruā.

Agelo yame ror seven kīn ramher naiyuk

¹⁵ Kini ai, agelo yame ror seven ken rher naiyuk, məkneikīn rīkī narmamə rīsī-pən ye neai, misokrapomh mhamə, “Kapətawə Yermaru, mine kafan Kristo, iriū kawarmaru ye tanīmtanə.

Narmaruyen kapəriū tukramarə rerīn.”

¹⁶ Kini namehuā minā, iriə m-fam twenti fo, kasəkwətə ye jea kapəriə ye nīmri Kughen. Mīseiwaiyu mīsənimkur, masəhuak kīmi Kughen, ¹⁷ mhamə,

“Yakhani vi vi ik, Yermaru Kughen,

meinai Ik nīmivəh kafam nəsaninien ehuā mīrikakun mamarmaru.

Nagheem rehuā pik.

Ik nīmnarə rerīn, mamarə mīn ai taktəkun.

¹⁸ Niemhaa rhai narmamə ye kantri minə; mərig niemhaa ehuā kape Kughen tukruā.

Nīpig a ruauā yame Ik takəkir narmamə yamə mine kwənhamhə, mīvəhsi-pən nərok kīmi kafam yorwok minə, iriə e kafam profet minə, mine narmamə kafam minə, mine narmamə apnapīg minə mine namehuā yamə mine kamhasiai nhagin.

Kini nīpig a ruauā yame Ik takoriah narmamə yamə mine kasoriah tanīmtanə.”

¹⁹ Məkneikīn kīmnəhitə ye Nīmə kape Kughen apa ye neai, kīni kəm Bokis yame ramor nīmtətien ye Nīrpenien kape Kughen ramkwətə imə. Məkneikīn ramaroapīg, nuvrīg-uvrīgien ramavən, kīni karuəruā ramərkwəmətei, kīni nīmnmien ramavən, kīni aes raməsaah-pə.

12

Piraovin mine nar mīragh rəmhen kīn algita

¹ Kini nīmtətien ehuā kirik rīmasī-pən ye neai, mor nar vi kirik irak yakakur. Piraovin kirik ramvən ye mīrh rəmhen mə kafan neipən. Mamkwətə mərip-pən nihun ye makuā.

Məvhəvhao kin kəmhau twelef. ² Mamasək pik mamərig nəmhayen meinai rīnor tīpin, kini natukreimək. ³ Kini yimnam nīmṭātien pisin kirik rīmasi-pən mīn ye neai. In e nar mīragh ramhen kin algita ehua. In rəwhao; kapən kapə risip iriə seven. Kapən apət ten. Məvhəvhao kin kəvəvhao kape King, seven. ⁴ Nīpikovin ramuh-ita kəmhau mīnə ye neai. Mīpiki-əhu nīpərin kirikianə kisəsaah mīseiwaiyu-pə ye tokrei tanə, mīpəh mīn nīpərin kiraru.* Məkneikin, algita a ruə marer ye nīmri pian a yame natukreimək. Tukmə tini rarha, rətgai.† ⁵ Pian a rīrəh tini yerman, yame In tukrarmaru ye kantri mīnə fam. In rīrəh kwətavhə yame kīmnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə]. Mərig Kughen rīmivi-ta kwajikovə en tuk algita, mīwəhsi-haktə In ruvən ye neai məkwəṭə ye jea kafan mamarmaru. ⁶ Mərig pian a rīmnap mīvən apa ye tīpəvsik. Kughen rīmnapnəpeinə ta ye kwənmmaan a mə tukramarə ikin. Tukamarha tukun keriaji nīpig wan taosen tu hundred sikisti.‡

⁷ Kini narowaginien kirik apa ye rao ye neai. Mikael mine kafan agelo mīnə kīmnhauh algita mine kafan agelo mīnə. Kini algita mīnə kafan agelo mīnə kīmnhauh mīn əriə. ⁸ Mərig algita, nagheen rapəh nəmhenien. Mikael mine kafan mīnə kisəpita əriə, mīsher yerhav kin əriə ye rao ye neai. ⁹ Kīmnharəh algita ehua a, mīsarakikin-əhu ye tokrei tanə. In a in snek kupən, kamni kīmə Setan uə Yarhmə. In ramkir oror narmamə m-fam ye tanīmtanə. Kīmnarakikin-əhu in, iriə kafan agelo mīnə fam.

¹⁰ Kini yakərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mokrapomh mīmə,

“Taktəkun ai, Kughen kapəṭawə rīmivəh mīragh əṭawə.

Taktəkun ai Kughen ramhajoun mə in Yermaru, nagheen rehuə.

Kini taktəkun ai, Kristo kafan ramhajoun mə in ravəh mīn nəsaninien mine nehuəyen ye narīmnar m-fam.

Ror məkneikin mə taktəkun ai, kīnarakikin-əhu Setan ye nīmri Kughen.

Setan e in e raməkər-əkər pən piautawə mīnə kīmi Kughen yenpig mine yeraan.

¹¹ Mərig piautawə mīnə kīmnhauh in mīsapita ye nəsaninien kape nīṭaw Kwaji Sipsip mine nīni-ərhayen nəgkiarien kape Kughen.

* **12:4:** Tukmə ror nīpran e ramni mə Setan rivi-ta agelo tīksin ye rao ye neai, kisəsaah, mīseiwaiyu pən ye tokrei tanə. Imru nəgkiarien kirik ramvən kīmi Setan ye Ezik 28:11-19 mine Aes 14:12-15. † **12:4:** Tukmə ror pian a Meri, mamə kape Yesu; kini Setan in algita. Tukmə Yesu rarha, kini Setan tukroriah. **12:4:** Mat 2:13-14 ‡ **12:6:** uə makuə 42, uə newk kisīsər mine makuə sikis. **12:7:** Dan 10:13,21; 12:1 **12:9:** Jen 3:1 **12:9:** Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15

Misapita min in meinai tukhopni pawk əriə, rikiriə rapəh nəsikien nimraghien kapəriə.

¹² Kimiə yamə mine nakasarə ye rao ye neai, sagien meinai kimnarakikin-ərhav algita.

Mərig, !Aweh! Nahasien tukruə ye nimoptanə mine tahik, meinai Setan rimneiwayu-pən tuk əriu.

Niemhaa ramhai pik in, meinai in rirkun mə ipakə əmə rineriaji kafan nipig.”

¹³ Algita rəm mə kimnarakikin-əhu ye tokrei tanə, rarar, mīrpəhu piraovin yame rimirəh tini yerman. ¹⁴ Mərig kiwəhsi-pən kwermi kwəriə kimi pian a, tukrirəh, mivə mivən apa ye kwənmhan Kughen rimnapnəpeinə iran apa ye tipəvsik. § Ikin aikin a, tukrap tuk snek, tukamarha huvə tukun kape nipig wan taosen tu hundred sikisti.* ¹⁵ Mərig snek a rimiruə kin nu rəmhen kin yapiwən ehuə kirik mə narh tukrirəh pian a mamvən. ¹⁶ Mərig nimoptanə rimnasitu ye pian a məkwaag mətgai nu ehuə yame algita rimiruə kin. ¹⁷ Kini niemha rhai pik algita tuk pian a. Marar mivən mə tukhauh min kafan minə kwənərəus. In e narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen masərer timentim tuk nini-ərhavyen Yesu. ¹⁸ Algita a rimavən marer apa ye nipakir apa ye tahik.

13

Nar miragh yame rimnateih haktə tahik

¹ Kini yimnəm nar miragh ehuə kirik rimnateih haktə tahik. Kapan əpat ten. Kini rimnukrai-pən kəvəvhao kape king ye kapan əpat minə. Kapan kapə risip iriə seven, kini kirai-pən nəgkiarien kirikianə kirikianə irəriə yame ramni hah Kughen. ² Nar miragh a yimnəm rəmhen kin pusi ehuə kamni kimə leped. Mərig nihun minə kisəmhen kin nar miragh kirik kamni kimə bea. Kini nəpəəg nəkwən rəmhen kin laeon. Algita rivəhsi-pən nəsaninien mine narmaruyen mine nehuəyen kafan kimi nar miragh a. ³ Kimnhoteih kapən kapə nar miragh e kirik, kimə tikrimhə; mərig ripəh, mīmragh min. Kimnhoteih pawk kapən kapə, ripəh nimhəyen, narmamə m-fam ye tanimtanə kisakur, mhakwasig kin. ⁴ Masarar masəgnəgin min algita meinai in rimivəhsi-pən neihuəyen kimi nar miragh a. Masəgnəgin nar miragh a misaiyoh mhamə, “?Pa rəmhen kin nar miragh a? Rirkək. ?Kini pa rirkun nuhyen? Rirkək.”

§ 12:14: Meri rikir Yesu kiravən apa Ijip kape newk kisisər. Emru Mat 2:13-18

* 12:14: Gris ramni mə “kamarh tukun tuk nipig kirikianə, mine nipig kiraru, mine nipərin,” mərig nipran e ramni mə, “newk kisisər mine makuə sikis” uə “nipig wan taosen tu hundred sikisti.”

⁵ Kimneighan kin nar miragh a mə in tukrəgkiar ausit mini-hah Kughen. Kimneighan kin neihuəyen kimin mə in rirkun norien naha nhagin yame in rorkeikei kape makuə foti tu.* ⁶ Kini in rimini nəgkiarien hah ripsaah ye Kughen, mine nhagin, mine imei Kughen, in e, narmamə yamə mine kasarə ye rao ye neai. ⁷ Kimivəhsi-pən min nəsaninien kimin mə tukrarowagin iriə narmamə kape Kughen minə, mapita əriə. Kini kivəhsi-pən nehuəyen kimin tuk narmaruyen ye narmamə ye kwənərəus minə fam, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin, mine kantri minə fam. ⁸ Narmamə minə fam ye tokrei tanə tuksəhuak kimi narmiragh a. Mərig narmamə tiksın tukhapəh nisəhuakien kimin, iriə e yamə mine kwərai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimraghien kwasig ikin Kughen ripior narimnar fam. Nəkwəkwə a kape Kwaji Sipsip yame kimnhopni.

⁹ Yermamə yame nimətirgin rarə in tukraməkeikei mətərig huvə kin.

¹⁰ Tukmə kimə tukvəhsi-pən yermamə kirik ye kalabus, pəh ruvən.

Tukmə kimə tukhapni yermamə kirik kin nau, pəh khapni kin nau.

Nəgkiarien e nıpran ramni mə narmamə kape Kughen minə tukasəkeikei misərer tim tim tuk nhatətəyen iran.

Nar miragh yame rimnateih haktə nimoptanə

¹¹ Kini yimnəm min nar miragh kirik rimnateih haktə nimoptanə mhaktə. Kapan əpat kiraru rəmhen kin kwaji sipsip kirik. Mərig rəgkiar, rikin rəmhen kin algita kirik. ¹² In ramor atuə kin kape nar miragh kupən e yame kapən kapə seven, mivəh fam nehuəyen kafan. Kini maməkeikei kimi narmamə m-fam ye tanımtanə mə iriə tuksəhuak kimi nar miragh kupən yame kimnhoteih kapən kapə kini ruahuvə min. ¹³ Kini nar miragh e kapan əpat kiraru rimnor nimtətien ehuə pisin pisin. Marə mor min nap risi-pən ye neai mamuə ye tokrei tanə ye nimri narmamə. ¹⁴ Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh e yame kapan əpat kiraru mimə in rirkun norien nimtətien ye nıpig ramərer iriu nar miragh yame kapan kapə seven. In rameikuə ye narmamə ye tokrei tanə kin nimtətien yamə mine in ramor. Kini minipən tuk əriə mə tukasəkeikei misərai kapier mhasigəvin nanmi nar miragh a kimnhoteih kapan kapə kini ruahuvə min, mhasiai in. ¹⁵ Kini Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien

* **13:5:** Makuə 42 rəmhen kin nıpig wan taosen tu handred sikisti, uə newk kisisir, makuə sikis. **Imru Rev 11:2, 3, mine 12:6.** **13:6:** Dan 8:10-11 **13:6:** Efes 2:6

kimi nar miragh yame kapan əpat kīraru, mə tukreihagh-pən ye kapier yame risigovin nanmi nar miragh e kapan kapə seven, mə tukrəgkiar, mamni mə tukhopni narmamə yamə mine khapəh nhasiaiye in. ¹⁶ Kini in raməkeikei kimi narmamə m-fam əgkəp - nəmehuə minə, mine narmamə apnapig minə, mine narmamə kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kapəriə nar kirik rirkək, mine slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mə tukhavəh nətətao kafan ye kwermiriə matuk uə nupanairiə. ¹⁷ Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nətətao a, kaseinein nivəhyen nīmri nar kirik, mine norien salem kin nar kirik. Nətətao e, in nhag narmiragh e yame kapan kapə seven, uə namba yame ramor nīmṭətien ye nhagin. ¹⁸ Ror məkneikin mə kimia takasəkeikei mhavəh nirkunien. Tukmə nirkunien kafam rəmhen, nakirkun niniyen nīpran. Namba e in 666. In ramor nīmṭət ye yermamə.

14

Kwaji sipsip mine narmamə wan handred foti fo taosen

¹ Kini ai, yakarha-pən məm Kwaji Sipsip ramərer apa ye tokrei tukwas a Saeon. Kini narmamə wan handred foti fo taosen kasərer iriə min. Kini kimirai-pən nhag Kwaji Sipsip mine Rimni ye nupanairiə. ² Kini yakərig nəgkiarien kirik risipən ye neai. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehua kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə uə məmhen min ye karuəruə yame ramarkwəmətei. Kini mamhen min kin narmamə khap-saah kamhauh gita.* ³ Kini iriə kasəni nipe vi kirik apa kupən ye jea kape King mine nar miragh kuas a kamni kimə 'jerubim' mine namehuə minə. Narmamə apnapig kaseinein nipe a. Narmamə wan handred foti fo taosen əmə yamə minə e Kughen rīmṇərok nīmraghien kapəriə muəpik-ta əriə ye tanimtanə, iriə kharkun nənien nipe e. ⁴ Narmamə minə e iriə e, yamə mine kimisarha huvə tuk kapəriə nīmraghien, mə nəmkimik rirkək irəriə. Iriə khapəh nhakirien piraovin. Iriə nəmə vi minə. Mamhakwasig kin Kwaji Sipsip e, mhavən ikin pukaa ramvən ikin. Kughen rīnərok-ta nīmraghien kape narmamə minə a. Iriə kape Kughen əmə mine Kwaji Sipsip e. Iriə kisəmhen kin nəviginien yame kimnəhuak vi əmə kin nəsimien, yame kivəhsi-pən kimi Kughen mine Kwaji Sipsip. ⁵ Iriə khapəh niseikuəyen nīpig kirik. Kini nar kəskəh kirik rirkək mə tukror əriə kasəmkimik ye nīmri Kughen.

Agelo misir kisīsər

* **14:2:** Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh niniyen 'gita,' mamni əmə 'hap.' In nar kirik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita. **14:3:** 1 Pita 1:19 **14:4:** 2 Kor 11:2; Rev 21:9

⁶ Kini ai yakəm min agelo kirik ramivə yerpīrig ye nīmagō-ago. In ramni-ərhav nəvsaoyen huvə yame rīmnarə rerin, infamien rīrkək kimi narmamə ye tokrei tanə, ye kantri minə fam, minə kwənərəus minə fam, minə narmamə yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin. ⁷ In rokrapomh mamni mīmə, “Hagin kin Kughen mhasiai In. Kini mhani nəfrakisien ye kafan neihuəyen. Meinai in a nīpig atuutuk kafan ruauə tuk nəkirien nīmrighien kape narmamə. Səgnəgin In. In rīmnor rao ye neai, mine nīmoptanə, mine tahik, mine nīmri nu minə.”

⁸ Kini agelo min kirik yame ror kiraru kin raməri-pən mamni mīmə, “!Babilon rīmamir! !Babilon rīmamir! !Babilon Ehuə Nagheen Rehuə rīmamir, meiwaiyu! In rəmhen kin piraovin kape swatuk yame ravi-pə narmamə ye kantri minə fam khauə mamhanim waen iriə min. Mərig waen nin, in a nīrpəhuyen nətəwaoyen. Maməkeikei kimi narmamə mə tuksor norien has iriə min. Kini nīpig kamhanim waen a, iriə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen tuk əriə.”

⁹ Kini agelo min kirik yame ror kisisər kin ramkwasiɡ kin əriu. Mokrən apomh mamni mīmə, “Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar miragh yame kapən kapə iriə seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, kini mhawəh nətətao kafan ye nupanairiə uə kwermiriə, ¹⁰ iriə tukasəkeikei mhanim waen ni piraovin e, in e niemhaa kape Kughen. Waen e kīpəh nəkwər-əkwəriən kin nu. Tuksərig nəmhəyen ye nap mine kwənkwiwə yamə mir kawəkwəru əriə ye nīmri agelo rhakə minə mine Kwaji Sipsip. ¹¹ Kini nəuwəh kape nap yame raməs əriə mor nəmhəyen kimi əriə, in ramənah nīpig minə fam, infamien rīrkək. Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar miragh yame kapən kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin in kin, mhavəh nətətao kafan, iriə tukhapəh nisapisien yenpig mine yeraan.” ¹² Nəgkiarien e nīpran ramni mə narmamə kape Kughen yamə mine kasor nəkwən tukasəkeikei misərer tim tim əmə tuk nəhatəyən iran.

¹³ Kini yīmnərig min riki yermamə kirik risi-pən apa ye neai mīmə, “Takrai-pən nəgkiarien e ye nəkwəkwə, ‘Taktəkun ai, mamvən, narmamə kape Yermaru, to khamhə pawk, mərig tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.’”

Kini Nanmin kape Kughen rīmə, “!Nəfrah! Iriə tuksapis ye nəmnhawkien kapəriə, meinai tukhavəh kwənkwai wok kapəriə.”

Agelo rampik ta narmamə ye tanīmtanə

¹⁴ Kini ai yīmnarha-pən məm napuə hawən kirik, məm yermamə kirik ramkwətə-pən ye napuə. Kwən a in rəmhen kin Ji

Yermamə. In rəvəvhao kin kəvəvhao kape King, yame kimnor kin gol. Mamrəh nau iko kirik. ¹⁵ Kini yimnəm min agelo kirik risi-pən apa ye Nimə kape Kughen muə, kini mokrən apomh kin yermamə a ramkwətə-pən ye nimar-mar napuə, mimə, “Rəh kafam nau iko mivən marpai. Meinai nipig kape narhakiniən nəviginien ruauə, kini nəsimien ye tanimtanə ruəmruə.” ¹⁶ Kini yimnəm yermamə yame ramkwətə-pən ye nimar-mar napuə rimowhan nao iko kafan muə ye tokrei tanə, mipik narmamə m-fam rəmhen kin yame nəsimien yame ruəmruə tuk nivəhyen.

¹⁷ Kini agelo kirik min rimatərhav-pə ye Nimə kape Kughen apa ye rao ye neai, mamrəh min nao iko. ¹⁸ Agelo min kirik yame ramarha tuk nap ye tebol, risi-pən ye tebol muə, kini mokrən kin agelo yame ravəh nao iko mimə, “Narmamə ye tanimtanə kisəmhen kin kwənkwaï grep yame ruəmhiak. Vəh kafam nao iko mipik əriə.” ¹⁹⁻²⁰ Məkneikin, agelo e rimowhan kafan nao iko, mivən ye tanimtanə, kini mipik-ta narmamə yamə mine kisəmhen kin kwənkwaï grep yame rimhiak. Kini marakikin əriə apa iruə ye taon, apa ye kwənmhaan ehua yame kaməviəsis kwənkwaï grep ikin, mə nehen tukraiyyu. İkin aikin a, Kughen ramor niemhaa kimi narmamə mivəhsi-pən narpinien kimi əriə. Tukəviəsis əriə, nitawriə tukraiyyu aikin, rəmhen kin nu ehua kirik yame napomhien kafan rəmhen kin tri hundred kilometa, kini rəmnim pik. Tukmə hos kirik rəviəfugin, reriəji nipəghigin.

15

Narmamə kape Kughen kasəgnəgin In

¹ Kini yakarha-pən ye rao ye neai məm nimtətien kirik, yakakur. Agelo seven kamhavəh narpinien, iriə seven, mamhauə. Narpinien minə e, iriə kasor niemhaa kape Kughen tukror piəpiə, infamien iran. ² Məkneikin, yimnəm nar kirik rəmhen kin tahik, mərig kimnor kin glas, nap ramuək iran. Narmamə tiksın kasərer ye nikar-kar tahik a. İriə e yamə mine kimisarowagin misapita nar miragh a kapən kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, mine namba yame ramor nimtət ye nhagin. Kughen rimivəhsi-pən gita* minə kimi əriə, ³ kamhauh, masəni nipe kape Kwaji Sipsip mine Moses kupən, yorwok kape Kughen, mamhani mhamə,

“Yermaru Kughen Nagheem Rehuə Pik Əgkap.

Yaksəm kafam norien ehua minə, yaksakur.

!Ik King kape rerin! !Norien kafam ratuatuk əfrakis!

* **15:2:** Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita.

⁴ Yermamə kirik to ripəh nipəhyen nisaiyen Ik, Yermaru.

Kini yermamə kirik to ripəh nipəhyen nivəh-sihaktəyen nhagin.

Meinai Ik pisin əmə nakəmərhakə.

Narmamə ye kantri minə fam tuksəm mə norien minə fam kafam kisatuatuk, mhauə masərer ye nimrim mamhani vi vi Ik.”

⁵ Kwəsəni-ta nipe a, yakwaag faktə ye rao ye neai, məm kimnəhitə-pən Ikin Kughen Ramarə Ikin. In e, Nimə Tapolen kape Kughen†. ⁶ Agelo seven khasi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, mamhavəh narpinien minə, iriə seven. Iriə kamhavən ye neipən vi e yame raməsia, kamni kimə ‘linen.’ Kimivitəra kin nimagiriə kin kətəut yame kimnor kin gol. ⁷ Məkneikin, nar miragh e kamni kimə ‘jerubim’ iriə kuas, kini kirik irəriə rivəhsi-pən besin kimnor kin gol seven kimi agelo minə a iriə seven. Besin minə a khakwar kin niemhaa kape Kughen yame ramarə rerin. ⁸ Məkneikin, nətokien yame ramor nimtətien ye neihuəyen mine nikhakien kape Kughen rauvig əpis Ikin Kughen Ramarə Ikin, kini narmamə kiseinein nisauru-pəniyen Ikin Kughen Ramarə Ikin miseriaji agelo seven khavəh-siərhav fam narpinien minə seven.

16

Besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen

¹ Məkneikin yakərig riki yermamə kirik rokrən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, mamni-pən tuk agelo minə seven mimə, “Havən. Misətəg-pən besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen ye tanimtanə.” ² Agelo yame raməkupən rivən mətəg-pən besin kafan ye tanimtanə. Məkneikin, narmamə yamə minə kimnhavəh nətətao kape nar miragh a kapən kapə seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, nimap pien ripsaah ye niprairie.

³ Kini agelo yame ror kiraru kin rətəg-pən besin kafan ye tahik. Tahik ror nitə kin. Rərip rəmhen kin nitaw yermamə yame ruamhə ta. Kini nar miragh ye tahik minə fam kimnhamhə.

⁴ Kini agelo yame ror kisisər kin rətəg-pən besin kafan ye nimri nu minə, mine ye kwerkwai nu minə, ror nitə kin. ⁵ Kini yakərig riki agelo yame raməhuə ye nu minə ramni mimə, “Kughen, Ik pisin əmə Ik Kughen, nakatuatuk.

Ik e yame nimnamarə rerin, mamarə min taktəkun. Kini ratuatuk mə takor məkneikin narpinien kimi narmamə.

15:4: Jer 10:7; Sam 86:9-10 † 15:5: Ye nəkwai Nimə Tapolen, bokis kirik aikin yame kiwəhsi-pən Natuakəmien 10. Əmru Eks 38:21, Nam 1:15.

⁶ Kapəriə atuk əmə. Meinai iriə kimnhavi nitaw narmamə kafam minə, mine profet minə kafam.

Kini Ik takvəhsi-pən nitə kimi əriə mə tukhanim.”

⁷ Kini yakərig min tebol* rəgkiar mimə,

“! Nəfrəh! Yermaru Kughen, Nagheem Rehuə pik, nəgkiarien yame nakaməkir narmamə kin in rəfrakis matuatuk.”

⁸ Kini agelo yame ror kuas kin rətəg-pən besin kafan ye mirh. Kini mirh ravəh nəsaninien tuk nivaanien narmamə rəmhen kin yame nap raməs əjir. ⁹ Nəpan-əpanien kape mirh raməs əriə, kamhani hah Kughen yame In ramor narpinien minə e, mərig khapəh nisararien ye nərigien kapəriə mhauə mhavəh-si haktə In.

¹⁰ Kini agelo yame ror kirkirip kin rətəg-pən besin kafan apa ikin nar miragh kapən kapə seven ramkwətə mamarmaru ikin. Məkneikin, ikin minə fam yame in ramarmaru ikin kisapignap. Kini narmamə kasərig nəmhəyen misəkwəsis nheramriə ¹¹ mamhani hah Kughen apa ye rao ye neai tuk nəmhəyen mine nimap kapəriə. Mərig khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has kapəriə.

¹² Kini agelo yame ror sikis kin rətəg-pən besin kafan ye nu ehua e kamni kimə Yufretes. Məkneikin nu rəmit mor swatuk kape king minə tuksəriwək iran mhasi-fiak.

¹³ Məkneikin yakəm nanmin has kisisər kirkəmhen kin frog. Kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai algita; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai nar miragh kapən kapə seven; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai profet eikuə.† ¹⁴ Yarhmə misir e kirhor nimitətien minə. Kirhitərhav-pən tuk king minə ye tanimtanə m-fam, mirhokrən kin əriə mə tuksofugin masərer matuk tuk narowaginien ye nīpig yame Kughen Nagheen Rehuə Pik tukrəkir narmamə iran. ¹⁵⁻¹⁶ Kini yarmhə misir e kirhofugin king minə apa ikin kirik, ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kimə, Amagedon.‡

Kini Yesu rimini mimə, “! Arha-pə ru! !Yakaurə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə! Rhuvə mə narmamə tukhapəh nisapirien, masarha, mhapəh nhavəhsi-tayen kapəriə neipən tuk napirien mə tukhapəh nisaiyu-kopiə-kopiə-yen misauris kin.”

¹⁷ Kini agelo yame ror seven kin rətəg-pən besin kafan ye nīmago-ago. Məkneikin yakərig riki yermamə kirik risi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, misi-pən atuaturuk ye jea

* **16:7:** Tebol rəgkiar, tukmə ror nīpran ramni narmamə kape Kughen yamə mine kimnhopni əriə, kasəmir ye nəpəəg tebol apa ye rao ye neai. Əm-ru Rev. 6:9. † **16:13:** Rev. 13:11-18 raməvsao kin profet eikuə e yame rətəi haktə ye nīmoptanə. Kapan apət kiraru. ‡ **16:15-16:** ‘Amagedon’ nīpran ramni ‘tukwas apa Megido.’ Nakəm kwənmhaan e Megido ye Judges 5:19; 2 King 23:29-30; 2 Kron 35:22.

kafan mīmā, “Ror infamien.” ¹⁸ Məkneikin raroapig, karuəruə rarkwomətei, nuvrīg-uvrigien rehuə, kini nīmnimien ravən. Nīmnimien ehuə kirik rīpəh hanə norien rəmhen kin yama. ¹⁹ Kini taon ehuə e§ rarkwopir nīpərin kisisər. Kini taon fam ye kantri minə fam kisəsaah mharkək. Kughen, rikin ramuh norien has minə kape taon a Babilon, mivəhsi-pən kap yame rukwar kin waen e in e niemhaa kafan, maməkeikei kimin mə tukrinim fam. ²⁰ Məkneikin kimnahiə ta kin kwaji tanə minə fam, kharkək. Kini kīpəh nəm-minien tukwas minə. ²¹ Kini aes rəmhen kin kapier ehuə risi-pən ye napuə məsaah markwhopni-arkwhopni narmamə. Aes kirikianə əmə rəmhen kin fifti kilo. Kini narmamə kamhani hah Kughen tuk nahasien kape aes, meinai nahasien a in rahas pik.

17

Piraovin kape swatuk yame rahas pik

¹ Məkneikin agelo kirik ye agelo seven yamə mine kamharəh besin seven ruə mini-pə tuk yo mīmā, “Yuə-ru. Pəh yakhajoun ik kin narpinien yame piraovin kape swatuk yame rahas pik tukrarə iran. Piraovin a in a taon* yame ramərer ipakə tuk nu minə tiksīn. ² King minə ye tanimtanə kimnhavən tukun. Kini narmamə kape tanimtanə kimnhanim nin waen, misapis iriə min, kini mamhavən tukun.”

³ Kini Nanmin kape Kughen raməmīr irak, kini agelo a rīkir yo mivən apa ye tīpəvsik. Aikin, yakəm piraovin ramkwəta-pən ye nar mīragh kirik rəwhao. Kirai-pən nəgkiarīen yame ramni-hah Kughen ye nīpran. Nar mīragh a, kapən kapə risip-sip iriə seven, kapən apət iriə ten. ⁴ Kini piraovin a ramavən ye neipən pepol rəmhen kin neipən kape king, mine neipən əwhao. Ramor marə-marə ye nīpran mokwan kwenar mīruk-pən ye nīmətirgin yame kimnor kin gol mine kapier yame nīmrin rhaktə pik, mine perel. Kini in ravəh kap kirik kimnor kin gol, yame rukwar kin nahasien kafan yame rəmkimik pik ye nīmri Kughen mine nor-apnapigien nar kafan. ⁵ Kini kirai-pən nəgkiarīen kirik ye nupanan, nīpran rerkwaiɡ, yame ramni mīmā,

TAON EHUƏ IN E BABILON, NAGHEEN REHUƏ.

IN NISIN NĪPIRAOVIN MĪNĒ M-FAM KAPE SWATUK.

KINI IN NUKNE NORIEN HAS YAMƏ MĪNE KASƏMKİMİK.

⁶ Kini yakəm mə piraovin a rīnapis kin nītaw narmamə kape Kughen minə. Iriə e narmamə yamə mine kīmīsarər-ərhav tuk nīni-ərhavyen Yesu. Yakəm in, nanmīk rīvə. ⁷ Məkneikin agelo a rīni-pə tuk yo mīmā, “? Nakamakur

§ 16:19: Tukmə ror taon ehuə e Jerusalem uə Babilon. * 17:1: Tukmə ror taon a Babilon uə?

tuk naha? Yo jakpihoprai-pre nægkiarien erkwaig ye piraovin mine nar miragh yame in ramkwætə-pən iran, yame kapən kapə risip iriə seven, kini kapan əpat iriə ten. ⁸ Nar miragh yame nimnəm, rinamragh, mərig ripəh nimraghien e towel, mərig pəh nien mə tuktu tukrhekimter, mhaktə-pə ye nəkwai nimir yame reiwaiyu pik, maiyu mamvən, Kughen tukroriah. Kini narmamə ye tanimtanə yamə mine nhagriə rirkək ye Nəkwəkwə kape Nimraghien tuksəm nar miragh a yame rimamragh, mirkək, mimerig-pə min, tuk-sakur. ⁹ Takaməkeikei mivəh nirkunien tuk nirkunien niprai nægkiarien e. Kapən kapə nar miragh e, iriə seven, kasor nimtətien ye tukwas minə seven yame piraovin a ramkwætə-pən irəriə.[†] ¹⁰ Kasor min nimtətien ye King, iriə seven. King kirkirip kwənhauə ta mwənhavən. King kirikianə e ramarə ai taktəkun. Kini king kirik min tukripiuə. Mərig tukruə mamarə kape nipig kwakwə əmə. ¹¹ Kini nar miragh e yame rimnamarə, mirkək ai taktəkun, in king kirik yame ror eit kin. In tukrikwasig kin king minə iriə seven mamhavən, Kughen tukroriah in. ¹² Kapən əpat iriə ten yamə mine nimnəm əriə, kasor nimtətien ye king iriə ten, yamə mine khapəh hanə nisarmaruyen. Mərig iriə tukhavəh neihuəyen mə iriə king minə, misarmaru iriə nar miragh a, mərig kape nipig kwakwə əmə. ¹³ Nətərigien kapəriə kirikianə əmə tuk nivəh-sipənien kapəriə nehuəyen mine nəsaninien kimi nar miragh a. ¹⁴ Mərig Kwaji Sipsip tukruə iriə narmamə yamə mine rimirpen-ta əriə, mokrən kin əriə, khakwasig kin. Kini In tukrapita narmamə yamə mine kasarowagin-pən kimin, meinai In Yermaru kape yermaru minə, mine King kape king minə.”

¹⁵ Kini ai agelo e rini-pə tuk yo mimə, “Nu yamə mine nimnəm əriə, ikin piroavin kape swatuk ramkwætə ikin, kasor nimtətien ye kwen minə. In e narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kantri minə, mine narmamə yamə mine kamhani nægkiarien pisin pisin. ¹⁶ Kapan əpat ten yame nimnəm, mine nar miragh a, iriə tuksəməkin piraovin kape swatuk e, mhawəhsi-ta neipən kafan mə tukramaiyu kopiə kopiə, masoriah in, mhavaan ye nap, masən nusan. ¹⁷ Tuksor məkneikin meinai Kughen rimnərəhu-pən yerkiria mə tuksor nərigien kafan kini mor rikiriə kirikianə əmə tuk nhavəh-sipənien kapəriə nəsaninien mine nehuəyen kimi nar miragh e, mə in tukrarmaru, meriaji nægkiarien kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin. ¹⁸ Kini piraovin a nimnəm, in taon ehue yame ramarmaru ye king minə kape tanimtanə.”

[†] 17:9: Narmamə khapsaah rikiriə ruh mimə nar miragh e kapan kapə 7, uə tukwas 7, nipran e Taon Rom. Kimivhirəkin haktə ye tukwas iriə 7.

18

Babilon rimamir

¹ Kwasiḡ ye narimnar minə e, yimnəm agelo kirik ramsi-pən ye neai. In ravəh nehuəyen, kini in risia-pen tanimtanə kin nikhakien kafan. ² Rokrapomh ye rikin ehuə mimə,

“! Rimamir! ! Babilon Taon Ehuə Nagheen Rehuə rimamir!

Yarhmə minə kamhavən misarə ikin.

Nanmin has minə kasaiyu ətgin in. In ruauə rəmhen kin nəpəəḡ nai yame man has yamə mine kamgin kin əriə kasapir ikin.

³ Meinai kantri minə fam kisapis kin nin waen, mamharpəhu nətəwaoyen, mamhavən tukun mhakir in.

Kini king minə kape tanimtanə kamhavən tukun mamhakir. Kini stə kipa ye tanimtanə, nautə kapəriə rehuə meinai rikin ramvən pik tuk nautə.”

⁴ Məkneikin yakəriḡ riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mamni mimə,

“Kafak narmamə minə, səta ye pian a mə in tukriḡpəh nərəh-pikinien əmiə.

Mə kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien yame in tukriḡvəh.

⁵ Meinai in riməriḡ kafan təvhagə has rhaktə meriaji kapuapig. Kughen rikin raməsik kafan təvhagə hah.

⁶ Sarpin tai norien kafan yame in rimnor irəmiə.

Sarpin mikiraru.

Waen yame in rimivəhsi-pre kimi əmiə in riskai. Havi-pən tai nin waen ye kap kafan yame in riskai min, rapita.

⁷ Havəh-sipən nahasien mine nəmhəyen kimin rəmhen kin nagienien yame in rimnavəh kupən tuk nautə ehuə kafan.

Maməḡkiar ausit yerkin mamni mimə, ‘Yo kwin kirik. Yo e yakamkwətə mamarmaru.

To yakpəh nasəkien tuk nipiḡ kirik meinai kafak yerman rirkək mə to rimhə.’

⁸ Ror məkneikin, Kughen, Nagheen Rehuə, tukriḡvəhsi-pən narpinien kimin. Nikumhə tukrəs in; tukrasək; nap tukrəs; tukrimhə. Narpinien minə a tukriḡvəh in ye nipiḡ kirikianə əmə.

⁹ “Kini nipiḡ king kape tanimtanə yamə mine kimnhavən tukun mamhakir, kini mamhavəh kwis nautə kafan, kisəm nəuwəh kape nap yame ramarkwəru in, kisəsək, rikiriə rəpou tukun. ¹⁰ Kafan nəmhəyen tukror əriə khagin, masərer isok tukun mhamə,

“! Kəsi! ! Kəsi tuk taon ehuə! ! Awəh, Babilon, taon yame ramərer əusik əusik, məriḡ taktəkun ai, in rivəh kafan narpinien ye nipiḡ kirikianə əmə!’

¹¹ “Kini sto kipa minə min ye tanımtanə tuksasək tukun, meinai yermamə min kirik rirkək aikin mə to rıvəh nımri narımnar kapəriä. ¹² Yermamə min kirik rirkək mə to rıvəh nımri kapəriä gol, mine silva, mine kapier huvə minə, minə perel, mine neipən huvə yamə mine kamor kin linen mine silik mine pepol mine skalet. Yermamə min kirik rirkək mə to rıvəh nımri narımnar kamor kin kapan əpat elefan uə bras, uə aean, uə kapier huvə e kamni kimə ‘mabel’, mine nai kapəriä yame rapien huvə, ¹³ mine narımnar yame nəmiovın rapien huvə rəmhen kin sinamon, mine senta, mine mir, mine frangkınsens. Yermamə min kirik rirkək mə to rıvəh nımri kapəriä oel mine waen, mine flaoa, mine kau, mine sipsip, mine hos mine kat, mine slef (in e kamor salem kin yermamə).

¹⁴ “Ror pən sto kipa minə tuksasək pık, mhamə, “Babilon, nakorkeikei pık nautə, mərig nımnəpkərhav iran. Nautə mine marə-marə kafam ruirkək, to nakpəh nəm-minien tuk nıpig kirik.” ¹⁵ Sto kipa yamə mine kimisor salem kin narımnar minə e apa taon a tuksərer isok tukun, masəm nəmhyen kafan, khagin kin. Misasək, rikiriä rəpou ¹⁶ mhamə,

“ ‘!Awəh, kəsi! Taon ehuə e rınavən ye neipən huvə kimnor kin linen mine pepol mine skalet, mokwan-pən gol mine kapier huvə mine perel.

¹⁷ Mərig taktəkun ai kimnoriah fam nautə ehuə kafan ye nıpig kirikianə əmə.’

“Kini kapten minə kape rao minə fam, mine narmamə yamə mine kasor wok ye nəkwai rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavən ye rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavəh mane ye narımnar kape tame tahik tuksərer isok tuk Babilon. ¹⁸ Tuksəm nap rəs in, mine nehenap, misasək mhamə, “!Kəsi! Taon ehuə e rinor pisin ye taon minə tiksın.”

¹⁹ Tuksərəsuun kapəriä kapə kin nımokrur [misor nımtätien mə rikiriä rərhakis], misasək, mhamə,

“ ‘!Awəh! Narmamə yamə mine kamhavəh rao ye tahik, kapəriä nautə rımnehuə tuk mane kape kape taon əsanın a. Mərig kimnoriah in ye nıpig kirikianə əmə.

²⁰ Mərig kimiä ye rao ye neai, kimiä narmamə kape Kughen, mine aposol minə, mine profet minə, rikimiä tukraməkeikei magien, meinai Kughen rımivəhsi-pən narpınien kimin tuk nor-hah-preyen kimi əmiä.’ ”

²¹ Məkneikin, agelo əsanın kirik rımırəh kapier ehuə kirik, marko-pən kin apa ye tahik ye nagheen fam, mimə,

“Kınarkwəsis məkneikin Babilon Ehuə Nagheen Rehuə. To rapəh nərer-minien.

22 Kini tukhapəh nisərig-minien riki gita* mine tərhenao, mine naiyuk ramasək ye taon a.

Kini tukhapəh nisərig-minien narkarəkien kape kapier minə yame ramaiyu-əsis wit yame kamor flaoa kin. Kini yermamə kape narpəkao-huvəyen ye narimnar rirkək min aikin.

23 Nīkhakien kape laet minə tukripəh min nəsiəyen aikin.

Tukhapəh nisərig-minien riki piraovin mine yerman yamə mir kararpen əriu minə ye narkurəkien.

Mərig in apa kupən, sto kipa minə aikin, iriə nəmehuə əfrakis minə. Taon a rimnəvigin rhakə kantri minə fam, mikir oror əriə.

24 Taon ehuə e Babilon in rimivəh narpinien meinai rimivi nitaw profet minə mine narmamə kape Kughen minə ikin minə fam ye tanimtanə.

Nəfrakisien. Nitaw narmamə m-fam yamə mine kimnhopni əriə rimnaiyu ye taon a.”

19

Narmamə ye rao ye neai kamhani vi vi Kughen

1 Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokr-apomh ye rao ye neai, mhani mhamə,

“!Pəh khani vi vi Yermaru!

In Kughen. In ravəh miragh ətawə. Nipran rakhak maməsiə. Nəsaninien, in kafan pisin əmə. 2 Meinai In raməkir atuatur narmamə ye nəfrakisien.

Kafan nəgkiarien ruoh-ta piraovin kape swatuk e yame rimnapir-pən apnapig tuk narmamə.

In rinarpin ta tai nitaw kafan yorwok minə.”

3 Kini kasokrən apomh min mhamə,

“!Pəh khani vi vi Yermaru Kughen! Nehenap kape nap yame raməs pian e, ramənah mamvən mipəh norien infamien.”

4 Kini nəmehuə minə iriə twenti fo, mine nar miragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim’, kisənimkur-pən ye jea Kughen ramkwətə mamarmaru ikin, masəgnəgin In, mhamə, “!Nəfrah! !Pəh khani vi vi Yermaru!”

Narkurəkien kape Kwaji sipsip

5 Kini ai, riki yermamə kirik ramsi-pən ye jea kape King, mimə,

“!Yorwok minə kape Kughen, səgnəgin In!

Kimiə yamə mine nakamhasiai Kughen, nar apnapig mə kimiə nəmehuə minə uə kimiə narmamə apnapig minə, səgnəgin In.”

* 18:22: Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’

⁶ Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokr-apomh, mamhen min kin tahik yame ramuh kwənharəruə, mine karuəruə yame ramarkwəmətei, mamni mimə,

“Pəh khani vi vi Yermaru, Kughen kapətawə, Nagheen Rehuə Pík. In ramarmaru.

⁷ Pəh kisagien, mhani nəfrakisien ye nehuəyen kafan.

Meinai ruauə ye nípig atuatur kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip.

Kini kafan piraovín ramərer matuk mawhin.

⁸ Kini Kughen rívəhsi-pən neipən huvə kimin mə tukrarkaoh kin.

Neipən e kamni kimə linen. Rhawən maməsiə.” (Neipən hawən e linen ramor nímətətien ye norien atuatur kape narmamə kape Kughen).

⁹ Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Rai-pən nəgkiarien e ye nəkwəkwə, ‘Narmamə yamə mine kimirpen-ta əriə mə tukhavən ye nəviginién kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.’” Kini marar mini-pə min tuk yo mimə, “Nəgkiarien minə e in nəgkiarien əfrakis kape Kughen.”

¹⁰ Məkneikin, yakənimkur ye nihun mə jakəhuak kimin, mərig in rini-əhu mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piam yamə mine kasərer skai tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu. !Ehuak əmə kimi Kughen! Meinai narer-ərhavyen kape Yesu in nuknei nəgkiarien kape profet minə.”

Yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən

¹¹ Kini yimnəm rao ye neai rəhitə. Məkneikin yakəm hos khawən kirik. Yermamə yame ramkwətə-pən iran, nhagin mir e, “Yermamə Yame Kírkun Nhatətə-skaiyen Iran,” mine “Nəfrakisien.” Tukmə rimə tukrəkir narmamə uə tukruh narmamə, in tukror əmə ye natuatukien. ¹² Nimirin mir kwəmhén kin nap raməwhao. In rəvəvhao kin kəvəvhao khapsaah kape king. Kini kirai-pən nhag kirik iran yame yermamə kirik rirkək yame rirkun; In pisin əmə rirkun. ¹³ Ramarkaoh kin neipən kirik yame keires-pən ye nitə. Nhagin min e, “Nəgkiarien kape Kughen.” ¹⁴ Kini mobael minə ye rao ye neai kamhakwasig kin. Iriə m-fam kasəkwətə-pən ye hos khawən minə, misarkaoh kin neipən e ‘linen’ yame rhawən mihuvə. ¹⁵ Kwən a, kafan kirik aikin nao yame ramtərhav ye nəkwən yame in tukrhapni narmamə ye kantri minə kin. “In mamrəh kwətəvhə yame kimmor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].”

(Sam 2:9) In tukrhajoun niemhaa kape Kughen e Nagheen Rehuə

kimi narmamə ye kantri minə, rəmhen kin yame kaməviəsis kwənkwaï grep mə nehen tukraiye kor waen kin. ¹⁶ Kīrai-pən nhagin ye neipən kafan mine nuvan kimə,

KING KAPE KING MINə mine YERMARU KAPE YERMARU MINə

¹⁷ Kini ai yakəm agelo kīrik rərer-pən ye mīrh, mamasək apomh mamni-pən tuk man yamə mine kamhaivə apa ye nimago-ago mimə, “Pəh khauə misofugin tuk nəviginien ehua a kape Kughen ¹⁸ mə tuksən nusai king minə, mine namehua kape mobael minə, mine nəmə əsanin minə, mine hos minə, mine narmamə kasəkwətə-pən irəriə, mine nusai narmamə minə fam: slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mine namehua minə, mine narmamə apnapig minə.”

¹⁹ Məkneikin yakəm nar mīragh aperə kapən kapə seven, mine king minə kape tanimtanə, mine kapəriə mobael minə kasofugin iriə min, mə tuksarowagin iriə yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən mine kafan mobael minə.

²⁰ Mərig kimnharaptərəkīn nar mīragh a, mine profet eikuə yame ramor nīmətətien pisin pisin minə nīpig raməmīr iriū nar mīragh a. Ramor nīmətətien minə a tuk neikuəyen ye narmamə yamə mine kamhavəh nətətao kape nar mīragh masəhuak kimi nanmī nar yame kimnor kisigovin kin. Kīrəh əriū, karamragh, karko-pən kin əriū apa ye nəkwai neram nap yame raməwhao məpan-əpan, mamapien. ²¹ Kini yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən, rīmnhapni fam mobael minə kapəriə kin nao yame rīmatərhav ye nəkwān. Kini man minə m-fam kimnhavən, misən nīprairiə, tīpriə rəsiis.

20

Yesu Kristo tukruə mamarmaru kape newk wan taosen

¹ Kini ai, yakəm agelo kīrik rīsi-faktə ye rao ye neai, mamrəh ki kape nəpəæg ehua yame rewaiyu pik, mine jen ehua kīrik.

² Rarar mivən mīraptərəkīn algita ehua a in a snek kupən kamni kimə yarmhə uə Setan, mīrkwəji ətərəkīn kape newk wan taosen. ³ Marko-pən kin in ye nəpəæg ehua yame rameiwaiyu pik, mətapig əsigin in mə tukripəh nīkir-oror-ien narmamə ye kantri minə meriaji-pən newk wan taosen ruə mivən. Ai tukpiaməkeikei kīrisin min kape nīpig kwakwə əmə.

⁴ Kini ai yakəm jea minə tīksin kape king, narmamə kasəkwətə-pən irəriə. Kughen rīmīwəhsi-pən neihuəyen kimi əriə mə tuksəkīr əmhen narmamə. Kini yakəm min narmamə yamə mine kimnərəru nīpətək nuairiə meinai kīmīsarər-ərhav tuk nīni-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu mine nəgkiarien kape Kughen. Iriə kimnhapəh nīsəhuakien kimi nar mīragh a kapan kapə seven mine nanmī nar yame kimnor

kisigovin kin. Kini mhapəh nhawəhyen nətətao kafan ye nupanairiə mine kwermiriə. Kini taktəkun ai iriə kamhamragh min, masarmaru iriə Yesu Kristo kape newk wan taosen.⁵⁻⁶ Narmamə minə a, iriə kimisəkupən mamhamragh min ye nimhəyen kapəriə. Iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis, kini iriə nəmə atuətuk minə kape Kughen. Tukhapəh nhavəniyen ye nəkwai nap ehuə; mərig tukhauə rəmhen kin pris minə kape Kughen mine Yesu Kristo, masarmaru iriə min kape newk wan taosen. Mərig narmamə minə tiksın tukhapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə miseriaji newk wan taosen ror infamien.

Kughen tukror narpinien kimi Setan

⁷ Nipig newk wan taosen rinor infamien, tukrisin min Setan ye kalabus. ⁸ In tukrivən ye tanımtanə mameikuə ye kwənərəus kape Gog mine Magog, in e, narmamə ye kantri minə fam ye tanımtanə. Setan tukrofugin narmamə ye tanımtanə mə tukhauə misofugin misərer matuk tuk narowaginien. Narmamə kafan khapsaah pik misəmhen kin nipakir ye nikar-kar tahik. ⁹ Tuksaiyu rik rik mhavən ye kantri minə fam ye tanımtanə. Misərer misarkurao ikin narmamə kape Kughen minə kasarə ikin. Ikin aikin a taon ehuə e yame Kughen rorkeikei pik.* Mərig nap kirik risifaktə ye neai meiwaiyu məkwəru əriə. ¹⁰ Məkneikin kirəh Setan yame ravəhsi-pən-vəhsi-pən kimi əriə, karko-pən kin ye nəkwai nap ehuə yame ramapien. Ikin a, kimnarko-pən ta kin nar miragh a kapan kapə seven mine profet eikuə a. Irisir tukrhərig nəmhəyen rerin yeraan mine yenpig.

Nəkirien infamien

¹¹ Kini ai yakəm min jea hawən ehuə a, mine Yermamə yame ramkwətə-pən iran. Məkneikin, tokrei tanə mine neai kimiwap tuk nımrin, miravən mirarkək.

¹² Kini ai yakəm narmamə yamə mine kwənhamhə ta, nəmehuə minə mine narmamə apnapig minə. Iriə kasərer kupən ye jea kape King. Məkneikin kəvi nəkwəkwə minə tiksın. Kini kəvi min nəkwəkwə kirik, in e Nəkwəkwə kape Nımraghien. Tukəm nəkirien kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ye nəkwəkwə a. Kaməkir əmhen əriə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹³ Tahik rameighan-pən kin narmamə yamə mine kimisəmnim aikin, mine kwənmmaan kape nimhəyen rameighan-pən kin narmamə yame kwənim ta əriə aikin. Kəkir narmamə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹⁴ Məkneikin karko-pən kin nar mir e Nımhəyen

mine Kwənmhaan kape Nīmḥāyēn† ye nap ehuā. Nəkwai nap ehuā e, in nīmḥāyēn yame ror kīraru kīn. ¹⁵ Narmamə yamə mine kīpəh nəmien nhagriā ye Nəkwəkwə kape Nīmraghien, tukarko-pən kīn əriā ye nəkwai nap ehuā a.

21

Jerusalem vi

¹ Kīni ai yakəm neai vi mine tokrei tanə vi meinai neai akwas mine tokrei tanə akwas kwərarkək. Kīni tahik ruirkək min. ² Kīni yakəm taon imorhakə kape Kughen, in e Jerusalem Vi, ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai, meiwaiyu-pə. Kīmnor-pən marə-marə kafan rəmhen kīn piroavin yame kamor-pən kafan marə-marə kīmin mə tukarkurək kapəriu. ³ Kīni ai yakərig riki yermamə kīrik rokrən apomh mīsi-pən tuk jea kape king mamni mīmə, “! Səmru! Taktəkun ai, Kughen rīnor rukwanu kafan yerki narmamə. In tukrarə iriā miriā. Kīni iriā tukhauə kafan narmamə minə. Kughen In atu-atuk tukrarə iriā min. In kapəriā Kughen. ⁴ In tukrīrai ta nehe nīmririā fam. Nīmḥāyēn rīrkək aikin a; mine nasəkien tuk nīmḥāyēn. Nar kupən minə e, iriā kwənharkək ta, tukhapəh nhauə-minien.”

⁵ Kīni King yame ramkwətə-pən ye jea kafan rini mīmə, “Yakukreikin narimnar fam khauə mhavi min.” Kīni mīmə, “Rai-pən fam narimnar minə e ye nəkwəkwə, meinai narmamə kharkun nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien minə e, mishatətə irəriā.” ⁶ Kīni marə, mīni-pə min tuk yo mīmə, “Taktəkun ai, rīnor infamien. Yo e nuknen mine nəukrəukrīn. Yo nīrikakunien, mine nərkinien. Yo, jakvəhsi-pən nu kimi narmamə yamə mine kasəkwəkwə. Tukhanim, mhapəh nhawəhyen nīmrin. In e nīmri nu yame rukwar mamārhi-iarhav mivəhsi-ərhav Nīmraghien Rerīn. ⁷ Jakvəhsi-pən nīhuvəyēn minə e kimi narmamə yamə mine kasapita ye narowaginien minə e. Yo jakaməkeikei mamor rəmhen kīn kapəriā Kughen, iriā kafak kwajikovə minə. ⁸ Mərig narmamə yamə mine kamhagin kīn nhaniyen nhagik, mine yamə mine kasəmkimik, mine yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasor kleva, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine nəmeikuə minə, iməriā atuaturək e ye nəkwai nap ehuā. Ikin rapien ikin. In e nīmḥāyēn yame ror kīraru kīn.”

⁹ Kīni ai, agelo kupən kīrik raməgkiar kimi yo. In kīrik ye agelo minə e seven yamə mine kamharəh besin minə seven

† 20:14: Əmru yermamə mir e Nīmḥāyēn mine Kwənmhaan kape Nīmḥāyēn ye Rev 6:8 mine 1:18. 21:6: Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39

yamə mine khakwar kın narpınien infamien seven yame Kughen tukror kimi narmamə. In rımauə mini-pə tuk yo mimə, “Yuə-ru, pəh yakhajoun ik kın piraovın kape Kwaji Sipsip, yame tukarkurək iriu min.” ¹⁰ Məkneikin nəsaninien kape Nanmin kape Kughen ruə irak, yakəm agelo rikir-ta yo yakravən ye tukwas ehuə kirik, tokren apa yerpırig əgkəp. Kini in rhajoun yo kın Taon Rhakə kape Kughen e, Jerusalem vi, yame ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai. ¹¹ Taon a raməsiə kın nıkhakien kape Kughen. Raməsiə rəmhen kın kapiyer huvə kirik e yame rəmtir huvə rəmhen kın glas, kamni kimə ‘jaspa.’ ¹² Kəupə kafan rəpomh yerpırig markurao ye taon. Kwəruə kafan twelef. Agelo twelef kasərer tuk kwəruə minə. Kirai-pən nhag kwənərəus minə kape kwajikovə twelef kape Isrel ye kwəruə minə a. ¹³ Kirai-pən nhag kisisər ye nıkarın fiak ikin, kisisər ye nıkarın pırə ikin, kisisər ye nıkarın prah ikin, kisisər ye nıkarın pihiu ikin. ¹⁴ Kəupə kape taon e ramərer haktə ye kapiyer twelef. Kini kirai-pən nhag aposol twelef kape Kwaji Sipsip ye kapiyer minə a.

¹⁵ Kini agelo yame raməgkiar kimi yo mavəh nar kirik kimnor kın gol tuk nivəhyen mak ye nehuəyen kape taon a, mine kwəruə minə, mine kəupə kafan. ¹⁶ Taon a, kona iran kuas. Nehuəyen kape nıkarın minə fam kisəm nəmhen. Taon a rəpomh, agelo a rıvəh neihuəyen kape nıkarın minə fam mine napomhien kafan məm mə iriə m-fam rəmhen kın tu taosen tu hundred twenty kilometa.* ¹⁷ Kəupə kape taon a rikimkim rəmhen kın sikisti faef meta.† Agelo a ravəh napomhien kape taon rəmhen kın narmamə kamhavəh mak ye napomhien kape narımnar. ¹⁸ Kəupə kimivhirəkin əmə kın kapiyer huvə e jaspə. Kini kimivhirəkin taon a kın gol in əmə in əmə. Gol e rhuvə, məməsiə rəmhen kın glas. ¹⁹ Kimnor huvə nuknei kəupə a kın kapiyer huvə pisin pisin, iriə twelef. Kərəhu-pən jaspə ye kapiyer yame rəkupən. Kərəhu-pən safaea ye kapiyer yame ror kiraru kın. Kərəhu-pən agat ye kapiyer yame ror kisisər kın. Kərəhu-pən emeral ye kapiyer yame ror kuas kın. ²⁰ Kərəhu-pən onikis ye kapiyer yame ror kirkirip kın. Kərəhu-pən kanilian ye kapiyer yame ror sikis kın. Kərəhu-pən yalakwoj ye kapiyer yame ror seven kın. Kərəhu-pən malakaet ye kapiyer yame ror eit kın. Kərəhu-pən topas ye kapiyer yame ror naen kın. Kərəhu-pən kalsedoni ye kapiyer yame ror ten kın. Kərəhu-pən takwoes ye kapiyer yame ror leven kın. Kərəhu-pən ametis ye kapiyer yame ror twelef kın. ²¹ Kwəruə twelef a, kimnor kın perel ehuə twelef. Iriə fam

* **21:16:** Gris ramni mə neihuəyen kafan 12,000 stadia. Tukmə ror namba e 12,000 nıpran ramni mə rəpomh rəpomh rəpomh. † **21:17:** Gris ramni mə rikimkim rəmhen kın 144 kubit. Tukmə ror namba 144 nıpran ramni mə kəupə a riskai riskai riskai.

a, kimnor kin perel ehuə kirikianə əmə. Kini swatuk ehuə ye nəkwai taon a kimnor fam əmə kin gol, rəmtir huvə rəmhen kin glas.

²² İkin a, yakpəh nəmien niməhuak kirik, meinai Kughen əmə, yame Nagheen Rehuə Pik Əgkap, mine Kwaji Sipsip, iriü pisin əmə a niməhuak. ²³ Kini taon a rapəh nətəgtəyen ye mirh mine makuə, meinai nikhakien kape Kughen raməsiə fam aikin, kini Kwaji Sipsip in laet kafan. ²⁴ Kini narmamə ye kantri minə fam tuksəriwək ye nikhakien kafan. Kini namehuə minə kape tanimtanə tukhapik nautə huvə kapəriə mhavən misətu-pən aikin a. ²⁵ Kipəh nətapigien kin kwəruə minə nipig kirik, meinai nipigien rirkək aikin a. ²⁶ Narmamə ye kantri pisin pisin minə ye tanimtanə tukhapik nautə huvə minə kapəriə mhauə misərəhu-pən aikin a. ²⁷ Mərig narimnar yamə mine kasəmkimik ye nimri Kughen, mine narmamə yamə mine kasor nar yame ror naurisien, mine nəmə eikuə minə, iriə e to khapəh nisauru-pənien ye taon a. Narmamə əmə yamə mine kimirai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimraghien yame Kwaji Sipsip ramrəh, iriə əmə e kharkun nisauru-pənien aikin.

22

Nu miragh

¹ Agelo rimnhajoun ta taon vi kimi yo, kini mamhajoun min nu miragh kin yo yame ramaiyu. Rəmtir rəmtir rəmhen kin glas. Mamsi-pən tuk jea kape Kughen mine Kwaji Sipsip. ² Mamaiyu mamvən ye kwerkwan ye swatuk ehuə ye taon a. Kini nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə ramərer ye nikar nu mir. Ye newk kirikianə, rakuə m-twelef - ye makuə minə fam. Kini narmamə ye kantri minə fam kasor nimarın tuk nor-huvəyen nəmhəyen. ³ Kini Kughen to ripəh min norien narpinien.* Kughen mine Kwaji Sipsip kaokwətə ye jea kape King mawarmaru aikin a. Kini kafan yorwok minə kasəhuak kimin. ⁴ Tuksəm nimirin. Kini kirai-pən nhagin ye nupanairiə. ⁵ Nipigien tukrirkək. To khapəh nisətgəytəyen ye mirh mine laet, meinai Kughen raməsia-pen əriə. Tuksarmaru kape rerin, infamien rirkək.

⁶ Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Nəgkiarinen e, kirkun nətəgtəyen iran, kimə in nəfrakisien. Kughen e yame rimini-ta kupən kimi kafan profet minə narimnar yamə mine tukripiuə, rher-pə kin kafan agelo mə tukrhajoun kafan yorwok minə

21:23: Aes 60:19 * **22:3:** Ye Jen 3:14-19, Kughen rini hah narmamə, miwəhsi-pən narpinien kimi əriə; mərig ikin e ramrəh-si ta narpinien a. **22:4:** Mat 5:8; 2 Kor 4:6

kin narimnar yamə mine pəh nien mə tuktu, tukasəkeikei mhauə.”

Yesu tukripiuə

⁷ Kini ai Yesu rini mimə, “! Sarha! Pəh nien mə tuktu yakrerig-pre min. Narmamə yamə mine kamharaptərekin nəgkiarien yame Kughen rimini-ərhav kupən ye nəkwəkwə e, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

⁸ Yo Jon, yimnəm narimnar minə e kin nimrik kini mərig. Kini nipig yimnərig məm, yakənimkur ye nihu agelo yame rimikir yo mivən mhajoun narimnar minə e kin yo mə jakəhuak kimin. ⁹ Mərig rarar mini-pə tuk yo mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piam minə mine profet kupən minə, mine narmamə m-fam yamə mine kamharaptərekin nəgkiarien ye nəkwəkwə e. Əhuak əmə kimi Kughen.”†

¹⁰ Kini mini-pə tuk yo mimə, “Takpəh nivitərekin-timtim-ien nəkwəkwə e, meinai nəgkiarien yame ramni-ərhav, pəh nien mə tuktu, ritərhav-pə. ¹¹ Narmamə yamə mine kasor nahasien, pəh iriə tukasor əmə nahasien mamharpin. Narmamə yamə mine kapəriə nətərigien rəmkimik, pəh nətərigien kapəriə tukraməmkimik əmə mamripin. Mərig narmamə yamə mine kasor nar atuatur, pəh iriə tukasor əmə nar atuatur mamharpin. Narmamə yamə minə khahuvə pik, pəh tukamhahuvə əmə mamharpin.”

¹² Kini Yesu rarar mini mimə, “! Sarha! Pəh nien mə tuktu, yakrerig-pre min. Yakvəh nərokien mivəhsi-pən marpin norien minə kin yamə mine narmamə kimisor. ¹³ Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo nirikakunien mine nərkhinien. Yo nuknen mine nəukrəukrin. ¹⁴ Narmamə yamə mine kasaikwas ye neipən kapəriə mə tukrhawən, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai jakeighaan kin əriə mə tuksən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə, mhavən, misauru-pən ye kwəruə minə kape taon e. ¹⁵ Mərig narmamə minə tiksın tukhapəh nisauru-pənien ye taon a. In e narmamə yamə mine kisəmkimik mine yamə mine kasor kleva masəmtah, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasorkeikei mə tukseikuə. ¹⁶ Yo e Yesu, yimnher-pre kin kafak agelo mə tukriini-ərhav narimnar minə e kimi niməhuak minə. Yo e, nuknei King Deved, mine kwənərəus min kafan. Yo e yakəmhen kin kəmhau e fetukai yame raməsiaə huvə.”

¹⁷ Nanmin kape Kughen, iriu piraovin kape Kwaji Sipsip kirəni mirəmə, “! Hauə!” Kini pəh narmamə yamə mine kasərig nəgkiarien e khamə, “! Hauə!” Tukmə yermamə rəkwəkwə,

† 22:9: 3mru Rev. 19:10.

pəh ruə. Tukmə yermamə rorkeikei, pəh ruə minim Nu Miragh
mipəh nivəhyen nimrin.

¹⁸ Yo Jon, yakamor kwirig kimi narmamə minə fam yamə
mine kasərig nəgkiarien yame raməmır ye nəkwəkwə e mimə
tukmə yermamə kirik raməsik əpnis nəgkiarien ye nəgkiarien
yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrəsik əpnis na-
hasien yamə mine nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen
kafan. ¹⁹ Kini tukmə yermamə kirik rīvəhsi-ta nəgkiarien
tiksin ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen
tukrīvəhsi-ta nihuvəyen mir yamə mir nəkwəkwə e raməvsao
kin ye narəyen kafan. Iriu e: kwənkwai nai yame ravəhsi-pən
nimraghien kimi narmamə, mine kwənmhaan kafan ye taon
rhakə kape Kughen.

²⁰ Kwən e yame ruini-ərhav narimnar minə e mimə,
“Nəfrah. Pəh nien mə tuk tu yakrerig-pre min.”

!Amen! !Yuə-ra Yesu Yermaru!

²¹ Pəh Kughen tukrautə-pə kin nihuvəyen kape Yesu Yer-
maru kimi narmamə kafan minə.

Amen.